

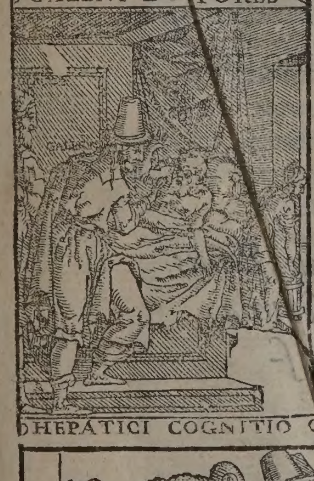
Librorum quarta classis
+ Librorum quinta classis

Scarron

GALENI
LIBRORVM
QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos & locos affectos, tum præscire futura possimus, docet.

SEPTIMA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta locis pluribus quam in alijs editionibus ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, qu os Galenus sparsim in contextu citat.

Et nouis alijs annotationibus additis.

Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS, M D XCVII.

QVARTA CLASSIS HÆC CONTINET.

Totam hanc Classem quàmplurimis in locis primum expurgauit Augustinus Gadaldinus, mox Recognouit Ioannes Costæus, nunc postremum septima hac editione Fabius Paulinus Medicus & græc. literarum professor publicus Venetijs ex græcorum fide emendauit.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete.

Ab Augustino Gadaldino in quinta editione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetustissimis codicibus græcis, summa cura hinc inde conquisitis.

ARGVMENTVM LIBRI PRIMI

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt, vnà cum multis exemplis particularum quarundam.

Quæ sint prima capita, quibus sedes affecta, quæ sensum latet, intelligitur: ac de inutilibus veterum quæstionibus. CAP. I.

C LOcos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed veterum quoque medicorũ non pauci: † ac affectus ipsis euenire solitos dignoscere student, propterea, ꝙ pro locorum dr̃ia, curationem quoque uariari contingit. Sed, quàm utilis ad curationẽ sit hmõi notitia, in eo libro, quem de curandi uia, & ratione cõscripsimus, videre est: nunc uero, quomodo affectæ particulæ possint dignosci, explicare duntaxat proposuimus." Igitur partes in superficie constitutæ, vnà cum affectuum suorum idea, specieve, facile sensibus deprehenduntur: quæ uero in imo corpore latent, exercitatum ratione virum desiderãt, cum in partium & actionibus & utilitatibus, tum uel maxime in præcedentibus eas corporum dissectionibus: quippe hæ nos docuerunt cũ alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam cartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, quod bronchion appellãt: "cuius proprietatẽ hi duntaxat, qui ipsum uiderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximũ ulcus vel ab erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus. est enim & per totum colum inter pha-
D ryngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tñ ulceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal occupet: in pulmone uero talis fieri potest, vtpote qui & facile putrescere ob humiditatem; & à uitiosis humoribus prompte erodi consueuit; & bronchia ipsa admodum exigua habet, neque autẽ ulla particula ipsorum putrescere potest; sed totũ bronchium reijcere necesse est, membranosis uinculis, quæ ipsum cum alijs cõiungunt, à sua cõtinuitate absolutis, quæ sanè suis bronchijs multo celerius afficiuntur: hæc enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ uero, quæ ipsa coniungunt, tenues, & infirmæ. Quinetiam frustum quoddam uasis, haud paruũ, tussiendo reijci uidimus, quod ex pulmone fuisse eductũ plane intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erãt imperiti: quotquot.n. ad asperam arteriã in collo perueniunt uasa, omnia capillorum ferè speciẽ referunt. Proinde non solum essentiæ proprietas, sed magnitudo quoque, sępenumero affectum locum haud obscure indicare potest. 'Sic enim, cũ intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam cõspexeris, q̃ sit & latitudine & crassitudine ijs, q̃ tenuia constituunt, multo maior; non abs re conijcies ulcerationẽ in crassis intestinis consistere. Ita, cũ adolescentulũ tussiendo, tunicã crassam lubricamque reijcere uideremus,' coniecimus eã internam esse gutturis partem, q̃ ligulam (græci *epiglottida uocant) constituit: ac sanatus est adolescentulus, quãuis id non admodũ speraremus: mãsit tñ uox uitiata.' Præterea per essentiæ proprietatẽ, à uesicæ ulceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt.

Auicenna ex nostra editione lib.1.Fen. 2. doctrina 1. c.8. fol. 30. litera c

A. l.1. f.2. d. 3.c.1. fo. 43. f

A. ibid. Et l. 3.t.16.c.1.2. & 3.c

A.l.3.f.19.t. 1.c.25.f.365 d.

†Græce est πάθη. qua uox proprie passio est. passio autẽ est motus, & propterea in fieri. cui opponitur διάθεσις, affectus, qui alteratio est post passionem relicta. sed sicut διάθεσις. i. affectus extenso significatu de ijs quoque usurpatur quę sunt in fieri, nẽpe de causis et lęsis actionibus, ita & πάθος de vitijs tã in facto esse quam in fieri toto hoc opere sumitur à Galeno. ob id interpres πάθη affectus, & πάσχειν affici. toto hoc opere conuertit.

Scripſit.n.in aphoriſmis Hippocrates:‖Si ea, quæ cũ vrinis excernuntur, lamarũ ſpeciẽ referãt, B
in veſica ulcus eſſe,ſcire licet : ſi uero carunculis ſimilent̃,id erit in renibus.Neq; non à rebus in
particulis quibuſdã contẽtis,creberrime locus affectus deprehenditur.Nã Mitylenis adoleſcens
quidã ſcd̃m ſedem vulneratus gladio,vulnere ſatis ꝓfundo,tribus primis diebus neq; cibũ, ne-
que potũ ingeſſit: quarta uero die, adhibitis prius remedijs, cibũ sũpſit ac bibit quoque : deinde
occidẽte ſole, iterũ adhibita curatione, vrinæ circiter quatuor heminas ꝑ uulnus excreuit, quũ
antea,ex quo uulneratus erat,nihil urinę reddidiſſet:tũ uero ab onere,quo circa pubẽ grauaba
tur,ſe ꝑfecte liberatũ eſſe dixit.Itaq; proculdubio cõſtabat ueſicã in hoc fuiſſe uulneratã.Quem-
admodũ,vbi ſtercus per uulnus excernit̃,inteſtinorũ alicui uulnus eſſe illatum , haud dubiũ eſt.
Sic ẽt,quum cibus egreditur,in uentriculo uulnus eſſe manifeſtũ eſt.Iam ortũ ſupra inguina pa-
nũ,ac ſuppuratũ quũ medicus incideret , ſtercus ſubſecutum , in colo abſceſſum eſſe declarauit.
Atque in hoc genere cõtinet̃ ſpũs efflatus vulnerato thorace, & ſanguis ab arteria proflués : nã,
quũ interdũ uulneratũ corpus ſenſu deprehendi non põt,exactã ab his cõſequimur notitiã.Igi-
tur,vt ex thorace ſpũs inter reſpirandũ efflatus membranã coſtas ſuccingentem uulneratã eſſe
ſignificat,″ ita ſanguis ſaliendo eiaculatus,arteriã:ſed hic protinus eo,qui ex uenis erũpit, & ca
lidior,& magis tenuis,& flauior eſt. At,veluti horũ non incertæ ſunt notæ, ſic eodẽ modo,ſi ali- F
qñ omentũ,aut inteſtinorũ aliquod excidere per uulnus uideat̃,peritonæũ diſciſſum eſſe nemo
ambigere debet. Si uero pulmonis aliqua fibra,extremã ſui partẽ à uulnere exerere uideat̃, tho-
racem confoſſum eſſe oſtendit:atqui nihil refert,ſiue ſuccingẽtẽ membranam uulneratam , ſiue
thoracem confoſſum eſſe dixeris . Iam uero ex ijs ẽt rebus, quæ adnaſcuntur,affectæ ſedis notæ
qñque petuntur:proprietas.n.eſſentiæ eſt eorum,quæ adnaſcuntur,″ quemadmodum fungi fra
cturis capitis,qñ meninx,id eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta . Atq; rurſus alia
proprietas conſpicitur,oſſe particulæ cuiuſpiã uitiato. Huius præterea generis eſt cruſtula quæ-
dam,ephelcis Græce uocata, ꝙ eius particulæ, à qua excerni uidetur,vlcerationem oſtendat,vt
vrinæ inſtrumentorum,ſi cum vrina:ſpiritalium inſtrumẽtorum, ſi tuſſiendo reijciatur: gulæ ac
ventriculi,ſi vomitione excernatur:quemadmodum, ſi cum alui excrementis deijcitur , inteſti-
norum aliquod ulceratũ eſſe ſignificat. ″ Eſt præterea ex indicijs quibuſdã alius notitiæ modus,
quum videlicet in alieno ſpatio aliq̃d præter naturã continet̃,vt in renibus,aut ueſica lapis,aut
pus in thorace:ex eodẽ genere cenſetur,& ſanguinis grumus(græce thrombos,) vbicunq; cõti-
neatur,aut alius quidam humor moleſtus in animalis corpore genitus, vel extrinſecus ei adue-
niens.Vnde iuniorũ medicorum complures quæſtionem ad medicæ artis opera nihil conferen G
tem,ſed logicam potius habentem contemplationẽ,mouere ſolent,vtrum huiuſmodi res in no-
bis præter naturam genitæ , ex affectis ſint ſedibus, an loco nullo affecto, animal à cauſa præter
naturã male afficiat̃.Sed, ꝙ inutilis (vt dixi) ſit hmõi quæſtio,cognitu facile eſt, ſi conſiderau-
ris , quantum dignotiones ad artem conferant . Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil
vrinæ reddidiſſe,nonne ꝓtinus,in qua corporis parte ſit huiuſmodi †accidẽtis cauſa,inueſtiga-
bimus,an in renibus,aut ureteribus,aut ueſica,aut urinæ fiſtula?neq;.n.in hepate pulmone,lie-
ne,vẽtriculo,corde,aut alia quauis particula ipsã quæremus, ꝙ nulla ipſarũ ſit meiendi inſtru-
mẽtum. Vnde, niſi nouerimus primam urinæ ſecretionẽ in renibus fieri,deinde eam per vrete-
ras ad veſicam peruenire,ac demum inde excerni(quemadmodũ iam antea in diſputationibus
naturalium actionum oſtendimus) nihil huiuſmodi inuenire poterimus. Verũ hucusq; proceſ-
ſiſſe,haud ſatis eſſe videtur:quin potius perpendere oportet,quæ nam ſit dictorũ cauſa, propter
quam urina ſupprimit̃.Eſt autem uia contemplationis hæc.Intueri oportet omnia tum præteri-
ta,tũ præſentia accidentia : præſentia quidem ipſemet medicus inſpicere debet : præterita uero
non ſolũ à laborante,ſed ẽt ab ipſius familiaribus,interrogando perdiſcere.Sit igitur (exempli
gr̃a)tumor aliquis in pube, ſatis euidenter in circũſcriptione ueſicam impletam eſse oſtẽdens , H
nihilq; excernat̃:nonne plane cõſtat, aut excretoriã vrinæ actionem neceſſario reſolutam, aut
vrinæ fiſtulam eſse conſtipatam ?In primis igitur conſiderandum eſt,num fieri potuerit,vt reſo-
lutæ facultatis nomine id acciderit, vbi prius meminerimus, quomodo per bonam ualetudinẽ
volentibus nobis vrina excernat̃:″ muſculus enim ceruicẽm ueſicæ circundans, ab actione qui-
dem tunc quieſcit,fungit̃ aũt veſica ſuo munere.Muſculi autem actio,†voluntatis noſtræ impe-
rium imitatur:at ueſicæ actio,& inuoluntaria eſt,& naturalis : nãque in cõmentarijs de natura-
libus facultatibus iam declaratum eſt , in omnibus ferè corporis particulis eſse uim, qua excre-
menta excernant̃:hæc quãuis ſemper ipſis adſit,non tñ vtunt̃ ea,niſi cum urgẽtur ab excremen
tis.Ea ergo ui excretrice laborante contingit aliqñ ἰσχουρίαν.i.vrinæ ſuppreſſionẽ,fieri.Proinde,
ſi hominẽ ita figuraueris , vt decliuis ſit ceruicis ueſicæ poſitio,ac manibus tumorem præter na-
turam cõpreſseris,expelletur vrina:quòd,ſi ita faciendo nihil profeceris, à cauſa , qua reſoluta
uis eſse putabat̃,deſiſtere,atq; vrinę fiſtulam conſtipatam eſse,ſuſpicari oportet:quippe,muſcu-
lus ei circundatus ſi reſoluatur, ipſe non cohibitæ, ſed pręter voluntatẽ emiſsę urinę , cauſa eſt.
Itaque,quot modis contingat, ceruicis ueſicę meatum (quem οὐρῆθραν, ideſt urinę fiſtulam, uo-
cant)ſtipari,deinceps conſiderandum eſt.Equidẽ″ tres in uniuerſum eſse cenſeo, aut enim cor-
pus ipſius in tantum tumorem pręter naturam attollitur,ut meatus inde occupetur: aut aliquid
ei pręter

Margin notes (left):

Sectio.4. Aph. 76.81. Extr.ordi. fol.36. b.h. ex noſtra editione. Et de nat. hu. cõ.2. textu 20. claſſe 7.f.180. g.

†Symptomatis, ſic paſsim pro ſymptomate accidens uertit.

†Fit ad uoluntatis noſtræ imperium.

Margin notes (right):

A. l. 4. f. 4. t. 2. c. 16. f. 469. g.

A. l. 3. f. 1. t. 2. c. 14. f. 200. b

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. fol. 43. f.

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 1. f. 363. c.

A. l. 3. f. 19. t. 2. c. 6. f. 466. h.

A.l.3.f.19.t. 2.c.6.fo.366 b.

A ei præter naturam, vt uel carũcula, vel callus, innascitur: aut à re quapiã obstruitur meatus. Corpus quidem ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflãmatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectũ: in meatu autẽ caro quidem oritur, si præcesserit vlcus: alia vero res longo temporis spacio ex crasso lentoq; humore paulatim nasci põt: at obstruitur meatus uel lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoq; humore. Igitur hæc oĩa distinguere oportet, non solum ex præsentibus accidentibus, sed ẽt ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur subijciamus, vt puer laboret: apparuerint uero antea calculi indicia, vrina quidem aquę similis, in qua subsident sabulosa quædã: ipse insuper assidue pudendum scalpat, idque uel laxum, vel intẽtum præter rationẽ: postea urina de repente supprimatur: non sine ratione certe conieceris, huic calculũ in uesicæ ceruicẽ incidisse. Itaque supino figurato puero, cruribusq; reliquo corpore multo sublimioribus redditis, multifariã ipsum concuties, hoc satagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, vt puer vrinã reddere tẽtet: idq; si bene successerit, profluatq; urina, præter exactam causæ notitiã, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura: quòd, si nihilominus urina supprimit, rursus concute, sed uehemẽtius: atque, si sic quoq; permãserit, tum demissa fistula (Græci catheterẽ uocant) simul & lapidem à uesicæ ceruice repelles, & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota, retentam urinã præcedente, † si sanguis effluxerit, par est, vt grumus urinæ fistulam obturet: at fieri etiã potest, vbi ulcerata est uesica, ut paulatim in ipsa grumus concrescat, vel non præcedente sanguinis fluore: accidit etiã, vt sanguis ex renibus per ureteras in uesicam defluens, grumum efficiat. Atq; in huiusmodi coniecturis magnus est fistulæ usus, haud secus, ac cum uel pus, vel crassium, lentumq; humorem meatũ obstruxisse suspicamur. In hmõi uero coniecturam, ex præcedẽtium notitia, hoc pacto inducemur. Etenim, siue uesica, siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quę tale tantumq; pus colligi potuerit, vt par sit ab ipso meatum fuisse obstructum, probabiliter conijcies, hanc ob causam urinam supprimi: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde pus in rene transumptum esse putaueris. Quòd si nihil hmõi præcesserit, victus rationem inquirere oportet, an in ocio educatus, vel multis cibis, crassos, viscososq; humores generare potentibus, fuerit usus. Sic ẽt, ubi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam, vesicæ ceruicem obstructam esse putamus, & ex præcedentibus ulceris notis, & ex eo, quòd demissa fistula urina uacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliqñ uidimus: quippe demissa fistula dolorem mouit, in ea uidelicet meatus parte, vbi antea ulcus esse conijciebamus: fractaq; sub fistula carne, secuta sunt urinæ excretionẽ, & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq; hæc diximus, vt quæ ad institutum opus proprie pertineant. Cõstat autem, ꝙ paulo ante citata à nobis quæstio, logica duntaxat sit, quodq; nihil ad artis opera cõducat. Id.n. utile fuerit, vt cognoscamus meatum esse obstructum à grumo, si ita contigerit, aut lapide: at quærere, vtrum affectum esse meatũ, an causam aliquam suppressæ urinæ in meatu contineri, dicendũ sit, nihil ad artẽ utilitatis cõferre potest. Itaq; Archigenem satis mirari non possum, qui non solum in hmõi quæstionibus multus sit, verumetiam de iisdem adeo obscure scripserit, vt intelligatur à nemine. Igitur rursus propositum sermonẽ resumentes, consequentia tractemus, qũo scilicet, tum ex præcedentibus, tum ex p̃ntibus accidentibus, causa, cur urina reddi non possit, deprehẽdat̃. Percussus ergo ualide quidã in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perinæon dicunt) inflãmatione suborta ex percussione, vrinam reddere non potuit: ac uesica ipsa, vtpote plena, manifeste scd̃m circũscriptionẽ intenta erat. Huic, ne irritaretur inflãmatio, fistulam adhibere noluimus, sed aqua calida adfusa, oleo perungere satius esse putauimus: quumq; tribus horis, sic cum tractassemus, tẽsione nõ parum relaxata, ac dolore, vt ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, vt urinam reddere tentaret: interim, quũ nos uesicæ tumorẽ ad inferiores partes impellendo, sensim p̃meremus, iuuenis urinã reddidit. Atq; in his, q̃ sic afficiũtur, causa suppressæ urinæ facile deprehẽdit̃: quãuis in alijs quibusdã nõ adeo manifeste dignoscat̃: in q̃bus artificiosa coniectura ab oĩbus uocatã nobis perq̃ utilis est, vtpote quæ inter exactam notitiã, & omnifariam ignorãtiam, media quodãmodo putatur. Proinde fieri non põt, vt in omnibus morbis colligãtur notæ, q̃ pathognomonicæ syndromæ, ideſt concursus affectuum indices, ab empiricis nominantur: sed uerissimum est id, quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominẽ exercitatum ratione esse, qui uoluerit non solum affectus ipsius qualitatẽ, sed affectum quoque locũ, probe dignoscere. Verum, vt ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquã quærendũ est, an dicere oporteat, vesicæ ceruicẽ, si uel lapide, vel grumo obstructa sit, affectam esse: an ipsa non affecta, actionẽ ipsius læsam esse. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artẽ omnino superuacaneis, Archigenes uersari consueuit. Alij uero ultra hæc procedentes, ne læsam quidem esse actionẽ dicunt, fieri.n. ipsam musculo, qui uesicæ ceruicem constringit, laxato, vesica autem circa vrinam in se contentã contracta, musculis uero abdominis simul exprimẽtibus: quum itaque & uesica citra noxam munere suo fungitur; & musculi uoluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intendant, is, vero, qui ceruicem circundat, laxetur; qũo (inquiũt) recte poterit aliquis suspicari, læsam esse actionem? Quapropter isti dicere coguntur ischuriæ affectũ fieri non læsa, sed

Margin notes (left): A.l.3.f.19.t. 2.c.5.f.363. b. — A. ibidem. h — A.ibi. f.364. a. — A.l.3.f.19.t. 1.c.15.f.365 d. — A.l.3.f.19.t. 2.c 20.f.370 f. — A.l.3.f.19.t. 2.c.8.f.368. a.

Margin letters: B (at "vrinæ iter præbebis"), C (at "ne, secuta sunt"), D (at "remus, iuuenis").

† *Præcedente autem sanguinis excretione.*

E

impedita meiendi actione:tanquam arti medicinæ opem ferant,si uocabulũ, lædi, transmutantes,impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicã pertinent ac ad mẽtis exercitationẽ magis,q̃ vel ad affectus ipsius dignotionẽ,vel ad sedis affectæ inuẽtionẽ, accõmo dãtur. Verũ ea,quã nuper proposuimus,ad institutũ opus proprie pertinet: intelligitur autẽ ex ipsa,ꝙ in primis per artem secãdi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia:deinde uero & actionem,& κοινωνίαν. i.societatem, quam cũ proximis habet, quæ ẽt in θέσεως,id est,positionis,vocabulo cõprehẽditur, intelligere. Quinetiã ipse quoq; partiũ usus ad affectorũ locorum inuentionem magnifice conducit: actiones enim motus sunt partiũ factiui:vsus uero omnibus insunt,vel nihil agentibus. Ergo,quod ad"vrinæ redditionẽ pertinet,excretionis actio fit à uesicæ contractione, concurrente interdum musculorũ abdominis auxilio, quum uidelicet admodum exigua continetur urina,aut uesica ipsa infirma est:reliquæ uero partes oẽs utiles sunt ad actionem: nisi.n.uesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset,ac ceruix ipsius tota fuisset perforata; & ureteres oblique implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset cõtrahendi motum.Ex horũ itaq; notitia,& affectæ partes, & affectus ipsarũ, deprehendi possunt, non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat, obstructum instrumentũ esse affectum,an omnino noxa carere.Haud absimilis huic est alia quæstio,& quidem†de affectis iam partibus,sed quibus nondum inest propria dispositio:vocant autẽ propriam dispositionẽ,quæ, separata causa,quæ ipsam fecit, permanet. Hac igit̃ consideratione rursus dicunt nonnulli nequaquàm affectũ esse caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in uentriculo contẽto proueniunt,ꝙ per uomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum,si post uomitum nihilominus permãserit, tũ dicunt affectum esse caput: idq; multo magis, quũ similia suffusioni accidentia oculos infestant,cumulatis in ore uentriculi excremẽtis, hæc.n.veluti umbras quasdam esse affectuũ. In omnibus his quæstionibus plurimũ occupati maiores nostri, per quàm pauca de affectorũ locorũ dignotione scripserunt.Nos uero diuersa incedentes uia,exercebimus,aut (vt dixerit quispiã) instruemus studiosos,quomodo sedes affectas dignoscere possint.Igitur,quemadmodum paulo ante propositum est,ꝙ intenta uesica homo urinã reddere nõ posset,ita in præsentiarum subijciatur, citra uesicæ tumorẽ, vrinã suppressam esse. Ergo necesse est," quũ sic retenta est urina,vel ureteras,vel renes esse obstructos.Quapropter rursus hic intueri oportet,nũ ante,q̃ supprimeretur urina,aut lapidis, aut inflãmationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidẽtia:neq; negligẽda est uniuersi corporis dispositio,vt possimus (quoad artificiosa coniectura ꝑmiserit) distinguere, vtrũ in ipsis renibus à lapide,vel crassis humoribus fuerit obstructio;an in vocatis vreteribus, id est meatibus, qui à renibus ad uesicam protenduntur.Quædam nanq; sunt,q̃ ad exquisitam perducũt notitiã,veluti paulo ante dicebamus de ijs, quæ affectæ essentiæ proprietatẽ declarant:quædã uero artificiosæ coniecturæ subiacent. Vnde prolixiorem esse disputationẽ accidit, ẽt si sophistas ualere sinas: quemadmodũ hoc loco Asclepiadem neglex/imus,qui de urinæ in uesica collectione(vt alibi deteximus) scripsit absurda. Porrò ea ẽt,quæ de principe animæ ui scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimãt, oẽs dissectores iam damnarunt.Et Archigenes sanè,cum ab hac opinione haudquaquàm dimoueri potuerit,quamuis eam redargui uideat cum per alia multa,tum vel maxime in phreniticorũ,lethargicorumq; curatione,tum sursum,tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc, modo illud dicens,quãuis nihil omnino declaret:atq; huius generis est tertius Archigenis liber,quem de locis affectis conscripsit. A nobis uero de principe animæ ui, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis,copiosissime dictum est:nunc vero hac ueluti demonstrata,affectarum partiũ contemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicam,sed necessariam quæstionem porrectum,iam enarrare aggrediar.

A.l.1.f.2.d.3 c.1.fol.43.c

A.l.3.f.19.e. 1.c.1.f. 363. d

† περὶ πασχόντων μὲν ἔτι μορίων. de partibus quæ adhuc patiuntur.

F

A.l.3.f.19.t. 2.c.6.f.366. h Et 367.b

G

A. l. de me. cor. t.1.c.1.f 557.h

H

Actionem lædi,quia pars,qua editur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2.

QVælibet" in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: eoque actionem lædi necesse est,instrumento ipsam efficiẽte quomodolibet affecto. Atq; interdum adeo facile affectus soluitur,vt simul,atque opifex causa fuerit separata,ipse quiescat: interdum tanta est soluendi difficultas,vt diutius permaneat, causa etiam ablata. Accidit etiam nonnunq̃,vt efficiens causa pertransiens,†non firmum in particula faciat affectum,quẽ Archigenes cum umbra affectus comparat:veluti cum suffusis" similia quædã oculi imaginantur collecto in ore uentriculi tenui excremento,vnde uaporibus quibusdã in oculos subleuatis,in eos uisifica facultas incidens,ijsdem imaginibus,quibus per suffusiones,afficitur: idq; maxime euenire solet ijs, quibus oculorũ humor exquisite purus est,aut uisifica facultas, q̃ facillime sentit. Eandem ob causam,vbi sanguinis eruptio,aut uomitus per morbos expectatur,huiusmodi accidentia interdũ apparent,de quibus Hippocrates in præsagijs hunc in modũ scripsit: ‖ Cuicunq; inq̃t,in non lethali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædã obuersant, si cardiogmos ⸢i.cordis,seu oris uentriculi morsus⸣ accidit,is bilẽ euomet. Ac paulo post: ‖ Quibus uero in huiuscemodi febre caput dolet,oculi uero obscuras illas imagines nõ uidẽt, sed caligatione hebetantur,aut splendentia quædã ipsis obijciũtur,ac pro cardiogmo, in alterutra parte † præcordia tendun-

† οὐκ ἐστηριγμένον, non hærentem.

In Prog. com. 3.t.30.4.210.c

In Prog. com. 3.t.334.211.a

† Hypochõdriũ. Sic passim pro hypochondrijs uertit præcordia, quod & Corn. Cels. Præcordia tamen Plin lib.11.nat. hu. 37. Græcis uocari ait phrenas, quæ uox pro diaphragmate a medicis sumitur.

A.l.1.f.2.d.3 sum. 1. c. 1. fol.43.c

A.l.3.f.1.t.1. c.6.f.183.a. & f. 3. t.1.c. 3.f.22.

A tendũtur,neque dolore neq; inflãmatione infeſtante; his pro uomitu ſanguis è naribus effluet. Hæc eſt verborum Hippocratis ſeries,quibus docuit ſæpenumero contingere, vt ab humoribus in vẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obijciant.Quòd,ſi nihil omnino ab humoribus aſcendat ad oculos,nullũ huiuſmodi accidentiũ euenire ſolet:quemadmodum, vbi neq; vel ad auriũ,vel ad nariũ meatus,vel ẽt ad linguę corpus,quicq̃ transferẽ. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ oportet oculos participes fieri eius diſpoſitionis,quæ ventriculũ infeſtat, ſi vidẽdo debeat animal errare.Cũ itaq; rurſus dicat Hippocrates,‖Quibus deiectiones bilioſæ exeũt, ſurditate ſuperuenientẽ finiuntur:&,quibus ſurditas præceſſerit,deſinit,ſi deiectiones ſequũtur bilioſæ; quis eſt adeo demens interpres,vt omittat in huius ſermonis enarratione aurium affectũ: ac tum dicat naſci ſurditatem,quũ bilis,quæ ante ꝑ aluũ uacuari cõſueuerat,ad oculos efferaẽ? Igiẽ ſemper incipere oportet à læſæ actionis inſtrumento:deinde quærere,quis ſit noxæ modus, vtrũ videlicet diſpoſitio iam ſtabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, ſtabilitatem autẽ ac firmitatẽ nondum ſit adepta:quòd ſi nunc quoque fiat;vtrũ cauſa, quæ affectum efficit, in ipſa parte cõtineaẽ, an per ipſam tranſeat,inueſtigandũ eſt. Etenim arefacto immodice humore, quẽ cryſtalloidẽ uocant, perſeuerans erit noxa, & eſſentiæ ipſius proprius affectus:ſi vero craſſus humor in pupilla cõſtiterit,eſſentia quidẽ nondũ læſa eſt,verũ accidentis cã in oculo ipſo cõtineẽ:ſed tũ ꝑ ipſum tranſire dr̃,cũ euaporans humor conſiſtit in ventriculo. Qui vero partẽ quampiã tunc ſolũ arbitraẽ eſſe affectã,cũ in eſſentia ipſius ꝑmanens fuerit diſpoſitio,legiſlatoris munere,qui patrijs nominibus propria ſignificata inſtituit,fungi vr̃.Nã,vbi uehemens dolor inteſtinum infeſtat,firmato in una quapiã parte dolore,vt quaſi perforari uideaẽ,quo pacto uel nequaq̃ affectũ eſſe inteſtinũ,aut affectũ in ipſo non eſſe q̃s dixerit, quãuis interdũ hmõi dolores, excreto vitreo quodam humore,vel unico tẽporis momento finiantur:nec vero aliud quidpiã dolorẽ concitaſſe putandum eſt,præter humorem excretum. Quo.n.excreto ilico dolor ſiſtitur,hoc ex cõi hominũ opinione doloris cauſam cenſeri par eſt,idq; ob naturale quoddã axioma (id eſt enũciatũ,) quod ex ſeipſo ad hmõi cauſarũ dignotionẽ, fidem hr̃e uideẽ. Id.n.quo nos tangente hic aliquis affectus fit,& quo ſeparato ſtatim ceſſat,cauſam eſſe,apud oẽs hoĩes in confeſſo eſt: ſic enim & ignẽ uſtulationis,& gladiũ ſectionis,cauſam eſſe credimus:atq; de ſingulis alijs ſimiliter dicendũ eſt. Ergo & uacuatum humorẽ,fientis affectus cauſam fuiſſe,quo tpe in particula continebatur,putandum eſt:ſed,an ob id,ꝙ vehementer infrigidaret,aut calfaceret,aut in totum per intẽperaturam locum infeſtaret:an quia per continua corpora tranſiret,ea ad excretionẽ ui quadam excitans;aut ob flatuoſum ſpm̃ ab eo exortum, qui cõtinentẽ partem extẽderet, aut quia uiolenter impactus eſſet:an q̃a eroderet,& morderet,nondum ex euacuationis ope manifeſtum eſt:quippe id ſolum conſtat,ꝙ,cum cõtinebatur, moleſtiã inferebat. Igiẽ non ſolũ putare oportet huiuſmodi humorẽ eſſe cauſam doloris,verũ partẽ quoque,in qua continebatur, illo tpe affici, quo ob humoris pñtiam dolore cruciabatur. Sic ẽt affici aliquẽ dicimus,cum aliq̃d extrinſecus incidit,vel calfaciens ut ignis,vel refrigerans ut nix, vel cõtundens ut lapis, quo ſeparato protinus finitus fuerit affectus,nemine ꝑp hoc dicente,partem non fuiſſe affectam,ꝙ in ipſa nulla ſit relicta diſpoſitio.Igitur hoc uno ſuppoſito,ꝙ & nomine affectus,& verbo affici,ad hunc modũ utamur,ita dicendis animũ adhibe,quo vtilitatem tũ in præſagio, tum in curationis ratione conſequaris:Quippe fit nonnunq̃ à cauſa quapiã affectus, ſed ita fit, vt ſeparata cauſa, haudquaquàm permanentem habeat diſpoſitionem:interdum aũt partim iam factus eſt, partim etiamdum fit: ſæpenumero fieri deſijt abeunte cauſa,iam uero perſeuerans manet diſpoſitio:Veluti in dyſenteria,mordax humor cauſa eſt affectus,vtpote q̃ ab initio,& abſterget & abradit, dein temporis tractu ulcerat inteſtinum:ꝙ, ſi antea, quã vlcus induxerit, effluere deſinat,affectus ipſe nõdum dyſenteria dicetur:ſi vero vlcere præoccupet inteſtinũ,quãuis humor finiatur,non tñ factus, ſimul cũ ipſo finitur affectus. Neq; eſt,ꝙ in pręſentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quem & ſoriten,id eſt aceruale uocant,moueamur: quippe multa ad uitam haud inutilia,cõem ex ipſa ſortiuntur dubitationẽ,de quibus priores,tum medici,tum philoſophi locuti ſunt:proin de ſuperuacaneũ eſſet ea nunc percurrere,mihi præſertim,q̃ propoſui in ipſa hac parte artis,ambiguitatem oſtendere:ꝙ enim tẽpore ad effectuum generationem ſit opus, inter oẽs conuenit: an uero, quemadmodũ, cum domus fit, nondum eſt domus, ſed totum hoc ſimul, fiens domus: eodem etiam pacto quilibet affectus,dum fit,fiens quidẽ ſit,nondum tñ exiſtat,haud ab re quæriẽ.Neque enim omniũ,quæ fiunt, eadẽ natura eſt:quippe res ſimilares nullam naturalem figuram requirentes,protinus ab initio eadẽ conſtant eſſentia:diſsimilares uero,& quibus uaria eſt forma,eſſentiam generatione poſteriorem habere poſſunt. Neque.n.quum domus conſtruitur, ſimul fiunt fundamẽta,parietes,faſtigium,tegulæ,ianuæ,feneſtræ,ex quibus omnibus eo modo compoſitis, atque in unã formam redactis,domus ipſius eſſentia compoſita eſt: morbus uero & calidus,& frigidus,& humidus,& ſiccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quæ bonæ ualetudini debetur,limites exceſſerit, eãdem ſibi ipſi naturam habet. Quamuis.n.interdũ adeo ſit exiguus,vt neque à nobis cognoſci,neq; laborantiũ ſenſu percipi poſſit,nihilominus tamen propriam habet ſpeciem. Haud aliter inflammatio quoque,in quacunque animalis

Right margin: 4. Aphor. 28. Ext.ord.30.d

Margin: A.l.3.f.16.t. 2.c.7.f.339. a.

Margin letters: B (beside "terit,eſſentia quidẽ…"), C (beside "tans;aut ob flatuoſum…"), D (beside "mul cũ ipſo finitur…").

parte conſtiterit,ſiue maxima,ſiue minima fuerit, vnus atque idem eſt affectus,non ſpecie quidem,ſed magnitudine uarius. Cæterum, quòd poſſint aliquæ affectiones in corpore cõſiſtere, quæ ob exiguitatem nondum appareant, argumento eſt gutta longo temporis tractu ſaxum excauans,de qua recte carmen hoc proditum eſt. E

Mollior aſſiduis ſaxum cauat ictibus unda.

Neque enim uel unus,vel duo,vel tres,vel quattuor aquæ ictus ſaxum feriētes: cũ ne cētesimus quidē,ſenſibiliter uideatur ſaxũ euacuare:neq; ēt fieri poteſt,vt primo nihil efficiente,alter aliquid faciat,quippe qui habet eandē, quam primus habuit,ad ſaxum ratione. Ergo,ſi ſecundus ictus in ſaxum quippiam effecerit,ipſum à primo mutatũ quid fuiſſe neceſſe eſt, vt nõ oĩno idē, quale ab initio fuerat,permanſerit,etenim, ſi ipſum undequaque [illegible]ē permaneat, atque agens quoq; in ipſum cauſa,nēpe aquæ ſtilla;neceſſe eſt, quemadmodũ à primo ictu nõ affectũ eſt, ita neq; à ſecũdo:quod ſi fateare,neq; tertius quoq; ipſũ afficiet. haud ſecus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps oĩbus dicēdum eſt,quippe de omnibus eadem ratio eſt: etenim quoad eodē modo ſe habente ſaxo,eadē quoque cauſa acceſſerit,nihil amplius efficietur. Quòd ſi à milleſimo ictu ſenſibilis uideatr in ſaxo concauitas,ad ſingulos ictus, affectus in ſaxo nunc primum ſenſibiliter apparentis,milleſima pars referentia eſt. Quum itaq; cauſæ agunt in corpus,ſpecies affectus ab initio eſt eadem,tñ ob exiguitatē non apparet. At uero huiuſmodi affectus,qui adeo ſunt exigui,ſeparatis cauſis facientibus,illico finiuntur,natura uidelicet ipſos ſanãte: quippe illi duntaxat externo egent auxilio,quorũ ob magnitudinē natura uincere nõ poteſt. Igitur hac ratione,quum primum mordax humor aliquod inteſtinorum deraſerit,quãuis id,quod factũ eſt, nondum uideatur,nihilominus diſpoſitio ipſa ſub dyſenteriæ ſpecie comprehēditur. Quemadmodum igitur natura,parua quædam ulcera,quæ nonnunquam eueniũt, nullo adhibito medicamēto ſanauit,ita & inteſtinorum abraſiones. Hac ergo ratione,neq; uerũ eſt omnino,quod à quibuſdam dicitur, nullũ per huiuſmodi ſymptomata, in corpore relinqui affectum. Quod ſi uerum eſſet,tñ inteſtina tum fuiſſe affecta haudquaquam negandum eſt, quum ab acredine eorum,quæ deijciũtur,corroſis inteſtinis,dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad oĩa,quæ poſthac dicturi ſumus,veluti elementum quoddam,obſeruare debetis: ſitq; hoc initiũ methodi,qua inueniri debent ſedes affectæ,nullam actionē unq̃ lædi,niſi pars,quę ipſam facit,affecta ſit:ſi enim quũ uel dolor,vel tumor præter naturã aliqs eã infeſtat, omnino aliqua re affecta eſt,affectã eſſe multo magis eam læſa actione fatendum eſt. Atque iam ſupra dictũ eſt, ꝙ ab excretorum natura, affectæ ſedis coniecturã facere poſſumus: id uero bifariam fieri conſtat, vel ab excretæ eſſentiæ proprietate,vel ab ijs,quæ in ipſa parte cõtinent. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus,de locis affectis coniecturã ſumi poſſe: * item ab accidentium quoque genere,quæ quidem non mediocrem habent inter ſe differentiam: quæ poſtea explicabimus. F G

* Codices impreſsi Græci, & plerique habēt, ἔςι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα.i.ſunt autem ex genere accidentiũ & hæc. & ita uetus tralatio. Aliqua tamen exemplaria habent, ἔτι δ᾽ ἐκ τοῦ, &c. vt vertit Copus.

† Et permanentem nondum habent diſpoſitionem.

In quot genera, affectus, & ipſorum cauſæ diſtinguendæ ſint, vt patiens locus recte intelligatur. CAP. 3.

NVnc uero rurſus ad principium ſermone reducto,in ſingulis partibus tentemus inuenire notas,affectus earum iudicantes,tum eos,qui in ipſarum propria eſſentia conſiſtunt,tũ illos,qui ipſis ueluti inſtrumẽtis accidunt. Rurſus in utriſq; ſeparemus, & diſcernamus à factis iã affectibus,eos qui etiamdum fiunt, †pertinaciter aũt non inhærēt:itē cauſas,quæ in affecta parte continentur,ab ijs,quæ ea tanquam trãſitu duntaxat utuntur. Quòd uero ex dictis alij cõponantur modi,ſatis conſtat. Præterea diſtinguere oportet eos,"qui per cõſenſum alterius particulæ accidunt,à proprijs:nam magis proprium fuerit idiopathian,id eſt proprium affectũ,quàm (vt medici ſolent) protopathian,id eſt primarium affectũ, nominare, ex aduerſo ſcilicet diuiſo affectu per conſenſum,à proprio. Ergo,qui proprie vocabulis vti voluerit,primogenio quidem affectui,ſecundarium,aut poſteriorem opponet:ei vero,qui per conſenſum infeſtat,proprium. Et quidē quanquã ſæpenumero contingere poteſt,vt aliquis ſimul & per conſenſum & propria affectione laboret,cũ in affecta per cõſenſum particula pmanens ineſt diſpoſitio: neq;.n.primario,ſed ſecundario & propie, ipſam tum affici dicemus. Id vero haud obſcure in partibus externis videri põt,quemadmodum quum in corpore plethorico,oborto ingenti bubone ab vlcere, vlcus inductum fuerit cicatrice,permanet autē etiamdum bubon,vel in ſuppuratam inflammationē tranſiens,vel in ſchirrhoſam diſpoſitionem,quã chœrada,id eſt ſtrumam,appellãt. Nemo igitur primarios dixerit hmõi morbos,qui ob alium præcedentē euenerunt:quippe per conſenſum facti ad huiuſmodi permutantur idiopathian,perinde,ac ſi protinus ab initio protopathia, id eſt primaria affectio, ipſis accidiſſet. Cæterum in præſentia non inutile fuerit meminiſſe eorũ,quæ in libro de medicis nominibus diximus, vbi de ſignificatis eſt ſermo, quæ peſſime à recentioribus,tum medicis, tum philoſophis, confunduntur. Maxime.n.proprius vocabuli affectus,vſus eſt contrarius,& è diametro pugnat cum voce actionis: quippe id agere dicitur,quod ex ſe ipſo motum obtinet: affici uero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo ſint motus genera,alterationis,& lationis:vbi ad permanētem diſpoſitionē alteratio peruenerit,appellatur morbus;ſi videlicet ſit diſpoſitio præter naturã:quàmuis per abuſionem interdũ,eandem diſpoſi- A.l.1.f.2.d. 1.c.8.fol.30.c H

ſpoſi-

A ſpoſitionem nonnulli affectum quoq; nominẽt:qui,ſi more græcorũ,patrio nomine vterentur, partes ipſas potius affici dicerẽt, dum motum ſuſtinent præter naturam: quum verò diſpoſitiones iam hñt præter naturam,ſi proprie quis loquatur,ægrotare eas potius,q̃ affici,dicet:ꝙ,ſi ab vſu receſſerit,non ſolum ægrotare,ſed affici quoque,dicere poterit.Equidem,qđ ſemper dicere conſueui,nunc quoq; dicam,ꝙ in eis doctrinis,in quibus ſcientia acquiritur,ſatis eſt, ſi quis vocabulũ,atq; ſignificatũ eius,pro doctoris voluntate proferẽs, procedat deinceps ad rerũ enarrationem.Admonui ãt nunc ſignificatorum eo,ꝙ nõnulli non ſolum patriorum vocabulorũ ſignificata peruertunt, verũ ẽt eos, qui recte ipſis vti tentant, calumnia proſequuntur: de quorũ numero ſunt ij quoque,qui dicunt,interdum læſa actione partẽ ipſam non affici eo,ꝙ nondũ permanẽtem hẽt diſpoſitionem,veluti vbi ꝑꝑ humores in vẽtriculo contentos caput dolet. Quòd, ſi cõmutata ratione,de nominibus certare deſieris,magis proprie interpretãdo,dices affici quidem caput,qñ ventriculo cõſentit:ægrotare vero, cum proprio affectu laborat: Similiter vẽtriculum affici quidem,quum a vitioſis moleſtatur humoribus:ægrotare, vero, aut per propriã intemperiem,aut quum inflammationem,vel vlcus,vel abſceſſum hẽt,præter naturam. Quòd, ſi oĩno volueris accuratiori ſcrutinio hmõi quæſtiones enodare,interdũ ſimul, atq; alimenta fue-

B rint corrupta,coctionis quoq; actionẽ læſam eſſe dices: interdum hanc quidem illæſam eſſe, illa vero eſſe corruptã. "Quippe corruptionis ciborũ tres primæ ac veluti generaliſſimę ſunt differentiæ,vna quidem fit per proprios ventriculi morbos, altera a vitioſis humoribus in ipſo accumulatis,tertia ab alimẽtorum qualitate inducĩ. Hæc igitur, quum ſuapte natura, aut nidoroſa, aut acida,aut fetori,aut putredini,aut oĩno corruptioni fuerint obnoxia, aut ex præparationis modo ad hmõi diſpoſitionẽ aliquam deducta,certũ eſt ea in ventriculo corrumpi: atq; hoc modo inconcocta † eſſe fortaſſe dixeris. Sed oritur protinus diſcordia, nunquid affecta ſit tum ob hæc concoquendi facultas:quippe nonnulli per hmõi inconcoctiones eam haud quaquã affici contendunt;alij vero è cõtrario.Atq; inuenitur tertia quoque; ſecta eorum, qui huiuſmodi alimẽta non dicant inconcocta eſſe,ſed ſolum non concocta eſſe; tanquam non ſit idem per negationem aliquid enunciare,aut per priuatoriam vocatam à dialecticis dictionem. Idem intellexiſſe Eraſiſtratum puto,quum acinos,& ſeſama, & reliqua oĩa, quæ omnino imputria, & immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam eſſe inconcoctionem, ſed hoc ipſum dumtaxat,ꝙ non eſſent concocta.

A.l.3. f.13.t. 3.c.2. f.297. g.h

ἐνέργειαν. actio.

C *Quæ adhibenda ratiocinatio, vt affecta ſedes ex excrementis deprehendi queat.* CAP. 4.

QVare in his negligenter verſari non oportet,ſed mente adhibita dijudicandum eſt, q̃ quęſtiones tanq̃ logicę prætermittendæ ſint:contra, quæ ad affectæ ſedis notitiam cõferant, atq; idcirco accuratius tractari debeãt:hinc.n.& id,quod futurũ eſt,præſagire,& affectũ iã factum decenter curare poterimus:Itaq; ſine contentioſis nominibus,ex rebus ipſis vtilitatem conſequi licet,hoc modo:Eſto, vt quiſpiã mane exurgẽs dicat nidoroſum ſe ructum emittere,aut aliquid hmõi,vt ab ouis frictis,aut alia quapiam re magis fętente,& putri. Ille itaque, qui nidoroſum ructum percepit,fateatur ſe à cęna placentã nidoroſam comediſſe, quales ſunt, quæ ex oleo,& itrijs,& alijs hmõi præparantur:alter vero confiteatur fricta oua ingeſſiſſe, atq; nunc illorum nidorem eructare:deinde alius complures radiculas comederit, vt fętẽs putriſq; exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuiſſe concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus:neq; etiam,quod ad ipſius rationem pertinet, circa actionem errauerit,veluti neque vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium eſſet acinos tranſmutare, accuſaremus ob hoc ventriculi corpus, ipſumq; vitiatum eſſe putaremus:cum vero id ſui muneris non ſit, ſed acinorum eſſentiæ accidat,

D vt concoqui nequeat,haud ab re dicemus,hos quidem non eſſe concoctos, ventriculi vero corpus naturaliter ſe habere: Quod ſanè,& noſſe, & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: ſed quærere,an dicendum ſit actionem ipſius per huiuſcemodi deiectiones fuiſſe læſam,an contrà, ad medicæ artis opera ſuperuacaneum eſt. Age rurſus, vt quiſpiam nidoroſum" ructum emittat, nihilq; nidoroſum comederit,nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo eſſe dicemus. Ac deinde rurſus diſtinguendo inueſtigabimus, vtrum ab intemperie corporis, ipſius ventriculi hoc eueniat: aut a flaua bile,eaque vel in ipſius ſpatio contenta, aut in tunicas ita,vt vix abſtergi poſſit, demiſſa. Ac ne hic quidem conſiſtemus, ſed quæremus, an" iocinore male ſuo officio fungente huiuſmodi humor accumuletur, an is ex vniuerſo defluat corpore, an etiam in ipſomet gignatur ventriculo. Hæc ſunt cognitu perquàm neceſſaria, ſed quæ viro indigent exercitatæ rationis,qui res ipſas potius, quàm nomina, quibus explicantur, ſcire ſtuduerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem cauſam aperte oſtendit, ſic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quæ circa formam illam eſt. Igitur, ſi in" ventriculo cibi in nidorem tranſeunt non ſuapte natura, efficientem cauſam calidam: ſi vero aceſcunt,eam frigidam eſſe neceſſe eſt: ſed non protinus conſtat, vtrum intemperies aliqua,an vitioſus quiſpiam humor,ventriculi corpus infeſtet.Proinde diſtinguendum eſt:

A.l.3.f.13.t.1 c.17.f.288.a

A.l.3. f.13. t. 3.c.2.f.298 a

A.l.3. f.13.t. 3.c.4. f.298. e

ac dandum cibos,qui ſuapte natura modo corruptionis q̃ maxime aduerſentur, vt panem , aut E
chondron (gratia exempli) illis,quibus in nidorem tranſmutari cibi conſueuerunt: mel ãt ijs,q̃
bus aceſcunt.Deinde ′conſiderandum tum ea,quæ vomuntur, tum quæ per aluum deijciuntur , A.ibidem.g
nũ humor aliquis, cum illis quidẽ bilioſus, & calidus, cum his vero pituitoſus ac frigidus, ſimul
excernat̃:an nullo vacuato humore,ipſa exiguã quandam mutationem habuerint.Quippe,vbi
igneo calore vẽtriculus ſine humore infeſtat̃,panẽ aut chondron deijci videbis,perq̃ exigua in
ipſis facta tranſmutatione:ſi verò humor quidã prauus ſit,qui cibũ corrumpat, vñr cibi in hmõi
humore ſubmerſi , & ab ipſius actione manifeſtius alterati : Id, quod a vomitione clarius diſcer-
nit̃,ſi laborans ſuapte natura facile vomere poſsit:nam cogere eum,qui vomere non põt,abſur A.l.3.f.13.t.j
dum eſt. Atq; hæc ita deprehenduntur,ſi in ſpatio ventriculi noxius humor innatet.Si vero ″in c.17.f.181.g
tunicas ipſius refunditur,nauſea quidẽ oĩno conſequitur:ſitis vero magis in calidioribus , quẽ-
modũ ciborum cupiditas in frigidioribus,ſubſequi ſolet.Verũ conſiderare oportet, vtrum illæ-
ſum ſit hepar,an affectu quopiã laboret:& qualis ſit ipſius affectus , vtrum calidus , an frigidus .
haud ſecus de ſplene quoque:quippe ex horũ oĩum cõſideratione , ſimul cũ quotidiana ciborũ
potionũq; experientia,exquiſite poterit quis inuenire non ſolũ locũ affectũ, ſed ẽt ipſius diſpo
ſitionẽ.Huius ãt notitia eo eſt vtilior,quatenus curationis ſpecies per ipſam figuratur:etenim ca F
lida diſpoſitio,vbicunq; fuerit,ſemper refrigerãda eſt:ſed quouſque, aut qũo, aut qua materia,
refrigerare conueniat,locus affectus cõmõſtrat . Igit̃, ſi id ipſum,qđ moleſtat,nihil aliud fuerit,
q̃ intemperatura,calidam refrigerando,& frigidã calfaciẽdo,ilico iuueris hoĩem: neq; nudam
duntaxat opinionem, verum ẽt ſcientiam, & quidem haud obſcuram , ſuſceptæ habebis conie-
cturæ:idq; multo magis,ſi vtrinq; ipſam examinaueris, refrigerantibus quidẽ tum medicamen
tis,tum victus ratione videndo hoĩem iuuari:calorificis vero lædi . † Quòd , ſi humor quiſpiã in
ipſis ventriculi tunicis contineatur, nauſea quidẽ vexabit,ſed inanis,& ſine vomitu,& quæ tur-
bat ac conuellit duntaxat,nullum humorem euacuans:quẽadmodum fieri ſolet,vbi ſecundũ in
ternam ſpatij latitudinem in ventriculo humor continetur:cæterũ ructus ab alijs acidi, ab alijs
nidoroſi emittuntur.″Auxiliatur ãt,illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus in A.ib.f.188.d
ſtitutum,aut aliud,quod hmõi habeat facultatem , ex aqua vel vino epotum : his vero tũ abſyn-
thium, tum hiera ex aloe facta,quam nonnulli picram quoq; appellant.Igitur,ſi per primã pro
tinus experientiam, a familiaribus medicamentis in vtroq; humore manifeſtum videatur auxi
lium,ſimul habebis,& firmam dignotionem,& ſcientificam,& modum curationis:ſi.n.ipſis vti
perſeueraueris,homo ſanitati reſtituetur.Quòd ſi a ſolitis auxiliari medicamentis , vtranq; di- G
ſpoſitionem noxa conſequatur,deceptum te circa notionem inuenies: quippe certiſsima oĩum
hmõi diſpoſitionum notitia ab ijs deprehenditur,qui exacte intelligunt,quibus quælibet pręſi
dijs ad bonam valetudinem reduci poſsit.Sic equidem quoſdam colicos vocatos ſanaui , dato
in potu medicamento ex aloe: quippe conijciens″ mordacem humorem ad affecti inteſtini tu- A.l.4.f.16.t.4
nicas defluxiſſe,dato medicamento,ſperaui oĩno hmõi diſpoſitionem fore quietiorem: qđ vbi c.16.f.345.e
contigit,intelligens recta me ductũ coniectura,rurſus plus ipſius exhibui . Sed, quid me ad hãc
coniecturam promouerit,operæprecium fuerit enarrare . Vidi hominem a calidis tum cibis, tũ
medicamẽtis,atq; ab omni calorifica victus ratione irritari:rurſus iuuari ab alimentis boni ſuc-
ci,& κατακεραςικοῖς.i. temperantibus nominatis : inſuper″ inediam ei noxam inferre:doloris ve
ro ſpeciẽ percontanti mihi,mordacem eſſe reſpondit. Qua de re multo magis ſperans ad veram A.ibidem.e
me perueniſſe notitiam,auſus ſum amarum ei medicamentum exhibere.Poſtremo conſpiciens
hominem mirifice adiutũ, quæ fuerit diſpoſitio,efficaciter me deprehẽdiſſe putaui.″Fuit alter,
quem cibi concoctu faciles irritabant:hic de p̃cedentibus interrogatus, reſpõdit ſe in hãc dedu- A.l. 3. f. 10. t.
ctum diſpoſitionem, ſumpto purgante medicamento.Rurſus interrogans, quid ipſum ad ſumẽ- 2.c.2. f. 333. b
dum medicamentũ promouiſſet,intellexi mordaces erodenteſq; dolores multo tp̃e in locis ad H
ventriculũ ſpectantibus perſeuerantes,fuiſſe in cauſa.″Coniectans itaq; vitiatum fuiſſe a purgã
te medicamẽto inteſtinum , ac in rheumaticam iã deueniſſe diſpoſitionem , & facile in ſe ipſum A.l.3.f.10. t.
iecoris excrementa recipere,eaq; poſtea corrũpere,cibum exhibui haud facile corruptibilẽ , & 2.c.6.f.338.f
adſtringẽtem:vñ & mordaces dolores mitigati ſunt, & nihil poſtea deiecit , quũ antea ſemper, Et c.7.f.339. h
vt mordacitatem ſentiebat,corrupta q̃dã,& liquida,& fœtẽtia excernere cogeretur.Quumque
multo poſt mordicationẽ tp̃e ea deijci audijſſem, ad ſuperiora inteſtina diſpoſitionem ipſam p̃
tinere conieci.Ita in alio quoque,vbi celeriter a mordicatione ſequebat̃ excretio , diſpoſitionẽ
ad inferiora retuli inteſtina. Hunc igitur iniecto medicamento:illũ vero dictis iam cibis exhibi
tis,ſanaui:quippe certo ſciebam, ꝙ proximæ ventriculo partes, exhibitis ſuperne tum cibis tum
potibus:quæ vero non ita multum a ſedę diſtant,inferne iniectis medicamentis, prõptius adiu-
uarent̃.Non ſimpliciter itaq; hoc ſolũ conſiderare conuenit, vẽter ne affectus ſit , an aliqđ inte-
ſtinorum:ſed quiſnam ſit affectus : tũ quæ notæ propriæ ſint affectuum , quæq; locorum affecto-
rum,diſtinguere oportet:Quemadmodũ inconcoctio, ventriculi eſt accidens:at ciborum ad ni-
doroſum,vel acidũ ructum conuerſio,ad cauſas,& affectus ipſius referenda eſt.Sic autẽ de inte-
ſtinis,& tempus exitus,& excretorum ſpecies,atq; accidentiũ differentia cum ijs, quę præceſſe-
runt

† *Ex quibuſdã cod. græcis antiquis, hæc , & ſi parui referãt, videntur addẽda. vel e contra a calefaciẽtibus quidem iuuari, a refrigerãtibus autem lædi.*

A runt,& nunc in experientiam ducuntur,simul & affectum ipsum,& partem,in qua cōsistit, ostēdent.Ergo age,vt per ventrem excrementa quædam deijciātur,aliqñ quidem ramenta, aut veluti membranarū rasura,aliqñ cruentum aliquid,ac aliqñ simul omnia, intestinū vlcere affectū nemo dubitauerit:at vero,vtrum in exilibus intestinis,ac crassis vlcus consistat, nondum manifestum est:sed,vt nuper dicebamus,& ex rasuræ specie,& exitus tpe, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore,vt modo magis,modo minus, interdum nequaq̄ misceatur, distinguere oportet.Quippe infirmarum partium vlcera nullas omnino vlcerū habēt notas,alui excrementis admixtas:earum vero partium,quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidem cum stercore hñt notas,sed id leuiter dūtaxat:quemadmodū,si multo sint altiores, vehementior erit mixtura:præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercori vñr admixtæ.

Quinq; capita, quibus affecti loci, & affectuum ipsorum notæ continentur. CAP. 5.

PORrò accidit sæpenumero,vt ex vno indicio,simul & locus,& dispositio deprehendant: aut locus vna cū causa:veluti locorum notæ,& ab actione læsa,& excretis,& positu, & doloris proprietate,& proprijs accidentibus sumuntur:affectuum vero, & ab excretorum specie, & loci natura,& doloris proprietate,& proprijs accidentibus. Sanè actio læsa affectam partem in-
B dicare pōt,& quidem hoc modo. Si.n.accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculū affici constat:verū,an proprio affectu,an per consensum,aut vtroq; modo laboret,alia consideratione inquirendum est.Excretorum species affectam partē indicat (veluti iā antea dictum

A.l.1.f.2.d.3 c.1.f.43.g

est) & per partiū ipsius essentiam,& per contenta in ipsa."Ac positus quoq; affectam partem nimirū commostrare sufficienter pōt:quippe durus in dextra præcordiorū parte tumor , non lienis,sed iocinoris affecti,nota est,quemadmodum,si fuerit in sinistra,non hepatis,sed splenis affectum indicat. † Ac positus interdum,vbi similiter se hñt excreta, affectam partem commonstrat.Si.n.membranosæ tunicæ frustulum excernatur,id vlcus esse alicubi ostendit : verū,in qua sit particula,ex positu discere poteris:nam,si vomendo fuerit reiectum,aut gulæ,aut ventriculi:si tussiendo,gutturis,aut asperę arteriæ:si screando,fauciū:si cum vrina , eius fistulæ : si a sede, alicuius intestinorum:si per mulieris pudenda,vteri affectū significat.Ita vero etiā constat, ꝙ singuli dolores,pro positus varietate,affectum locum ostendere possunt (hoc ēt pacto ea , quæ supra proposuimus,distinguere oportet) quippe apparentibus per vomitū ulceris notis,animaduertendū est,utrū anteriores partes circa precordia,aut posteriores circa dorsum , dolor aliquis infestet:dignoscemus aūt id hac ratione:etenim,qui in anterioribus percipitur,ventriculū : qui

† *Et similiter excretorum positio interdum.*

C vero in posterioribus,gulam occupare censetur.Haud aliter os uentriculi a spatio ipsius, & a gula distinguendū est,si deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore uentriculi : hoc vero in parte inferiore mordicationem excitet:illud uero in transitu gulæ. quæ scd̄m thoracem est: oīa enim hæc positu distinguuntur:quemadmodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus.Sed nunc exemplum aliqđ afferre operæpretium vr̄,qūo.s.locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula , quæ ulceribus adnascunt,propriā ostensionem habere:id uero in præsentia subijciendum est.Ore quidem vētriculi affecto,fastidiū infestat:"per hepatis vero imbecillitatem,excremēta per aluū deiecta, aquæ, in qua mactatę nuper carnes ablutæ fuerunt,similant: 'item maxillæ rubrę apparēt in peripneumonicis.Quin ēt propriæ affectuum ipsorū notæ in excretis deprehenduntur,ut ramentum, ulceris : si in urina sabulosum residet, lapidis:cucurbitæ uero seminibus similia excrementa,latorum uerminū indicia sunt.Atq; locis ipsis morborū indicia sumūtur eo ꝙ quibusdam solis morbus hic accidat,quibusdā vero solis non eueniat:quippe soli oculi suffusione laborant : lapis , in renibus,& vesica nascitur,atq; (ut nonnullis placet) ēt in colo:lumbrici in intestinis gignuntur: rursus impossibile est,ut abscessum cor sustineat : quemadmodum neq; pulmo neq; ligamenta
D dolorem.Ab accidētium quoq; proprietate,affectuum indicia oriūtur:nā quibusdam per tabificos morbos"ungues adunci euadūt:sine ratione inuadens rigor una cum febre , inflāmationis ad suppurationem transeuntis,indicium est:lingua nigricans,ardentem febrem significat: sic ēt coloris in uniuerso corpore proprietas,alia 'quidē per hepatis, alia uero per splenis affectus apparet ita,ut doctum medicum haudquaq̄ possit,fallere,sicut ne color quidē,quem hæmorrhoides induxerunt.Cęterum paucæ admodum sunt ipsorū affectuum propriæ notæ, quę simul locū affectum†ostēdant:etenim actionis noxæ affectā dūtaxat particulā:earum uero differentiæ, ipsius affectū declarāt.Ea ergo sola sunt affectuum propria signa,q̄ † per aliquod accidens ipsos sequunt:id vero clarius in uniuerso huius operis discursu patebit: nec nō uidebūtur coēs quoq; notæ,q̄ simul, & affectū, & sedē affectā,aut duos affectus,aut duas particulas, indicare possint.

A.l.3.f.13.t.4.c.13.

A.l.1.f.1.d.3 c.1.f.42.h
A.l.1.f.2.d.3. c.1.f.43.b Et l.3.f.19.t.4. c.12.f.270.f

A.l.3.f.11.t.j c.1.f.276.b

A.l.4.f.1.t.3. c.3.f.432.b

A.l.1.f.2.d.3 c.3.f.45.f

† *Addendum,ut in Græco, non.*
† *Legendum videtur nō per aliquod accidens. Considera.*

Qua ratione morbi per consensum a proprijs discernantur: ac qui fit,vt aliquando deperdatur motus sine sensu,aut sensus sine motu. CAP. 7.

HVic itaq; libro in præsentia finem imponere statui,si de proprijs affectibus, & ijs , qui per consensum eueniunt,aliquid addidero,admonens in primis,ꝙ affectus, qui a reliquis medicis primarij uocantur,equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam nihil refert, si eos primarios nominare uolueris : quippe satius est rerum differentias intelligere,

quam

quàm cõtẽdere de nominibus.Sanè,quum vel vaporibus vitioſis,vel ipſis quoq; humoribus à E
ventriculo ad cerebrũ aſcendentibus diancea.i.cogitatio lædit, primogenio quidem affectu ce-
rebrũ tum laborare dicet nemo:q̃q̃ oĩ affectu carere ipſum,haudquaquã defendi põt. Verum,
qđ per verbũ ſympaſchein,id eſt,per cõſenſum affici,apud illos ipſos eſt in confeſſo,id oĩno ve-
riſsimum eſt:quippe ex verbo per conſenſum affici,partem non penitus ab affectu eſſe liberam,
ſed ipſam cum alia affici,declaratur,atqui melius clariusq; enarraueris,ſi eã partem,quę per cõ-
ſenſum afficitur,ob alterã affici dixeris. Igitur, qđ multi medicorum veluti ſomniantes obſcure
intellexerunt,atq; ipſum,vtpotè non intelligentes,haudquaq̃ clare enunciauerunt,id equidẽ
veluti inſtituto operi perq̃ neceſſarium docere aggredior,hinc ſumpto initio." Sunt nonnullæ A.l.1.f.2.d.g c.2.f.43.g
† πάθος ἴδιον pro pria noxa, ſeu affectu. actiones,quæ ex idonea genitæ materia, ipſam ab alijs partibus præparatam accipiunt: qua de
re interdum optima rõne fit,vt nulla exiſtente in actionis cuiuſpiam proprijs inſtrumentis† no
xa,actionẽ ipſam perire contingat,defectu.ſ.materiæ,ex qua fieri conſueuit: veluti in voce res
ſeſe hẽt. Nam in libro,quem de ipſa conſcripſimus,oſtenſum iam eſt, ꝙ exufflatio materia qui-
dem vocis eſt,& efficiunt eam contracto thorace" intercoſtales muſculi: igitur his nihil agenti- A.l.3.f.10.t.2 c.1.f.262.h
bus,aĩal vocem amittit,& quidem nullo interdum in proprijs vocis particulis genito affectu.
Sunt verò hmõi partes,ſummatim quidem loquendo totus larynx: ſi vero particulatim expli- F
care volueris,ſunt tres cartilagines: &, qui eas mouent,muſculi: quibus accedunt nerui a cere-
Legendum γλωττίδα, ſic Veſalius & recte lib. 1. cap. 38. & lib. 4. cap. 6. bro demiſſi:ac præterea in gutture ligula,Græci * epiglottida vocant: ex maxime propriũ vocis
inſtrm̃ eſt.Etenim,quum hęc a muſculis moderate & aperit,& cõmittitur,vocem efficit,q̃q̃ vo-
cem reddi impoſsibile eſt,niſi vehementer ſpiritus egrediatur: id vero, intercoſtales muſculi ꝑ-
ficiunt.Cecidit quidam ab alto in terram ita, vt dorſi initium affligeretur: is tertia die exiguam
admodum vocem emiſit:quarto deinde die oĩno obmutuit,reſolutaq; ſimul fuerunt crura, ma-
nibus oĩno illęſis,ſed neq; ſpirationẽ amittebat,neq; difficulter ſpirabat. Quum.n.tota ſua cer-
uice ſpinalis medulla eſſet reſoluta,accidit thoraci,vt tum per ſeptum tranſuerſum, & muſculos
ſupernos numero quidem ſex,moueretur,quippe nerui ex ſpinali medulla, quæ in ceruice eſt,
ipſis adueniunt: at intercoſtalium muſculorũ nerui,per quos exufflationẽ fieri diximus, oẽs af-
fecti erãt,Quum itaq; fruſtra medici negociũ ſubirent circa crura quidem, vt potè reſoluta: cir-
ca guttur vero,ꝑꝑ vocis affectum:equidem id interdixi,atque affecto dũtaxat loco curationem
adhibui,proinde finita tandem ſpinalis medullę inflammatione:a ſeptima die vox reſtituita eſt
iuueni,& crura motionis facultatem recuperauerunt.Hmõi ergo noxæ ſpeciem, magis proprie
per conſenſum euenire dixeris,q̃ vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tenta G
tur: quippe per hmõi diſpoſitiones,eleuatur ad ipſum aliquid: ſed in dictis nuper diſpoſitioni-
bus nihil noxium ad crura defertur,ſed contra priuantur ea facultate, quam antea ſpinalis me-
dulla ipſis ſuppeditabat. Guttur vero,quum vox oblata eſt, non oĩno priuatur ſpiritu: quippe
ſpirare aĩal per ipſum etiamdum videmus:at vero exufflationem amittit, quæ ſane eſt multi ſpi
ritus extra aĩal per guttur affatim facta emiſſio.Sed de nominibus contendere cęteris permitta-
mus:nobis.n.res,quas illi penitus ignorant,ꝑtractare ſatis fuerit.Quippe aliter dolet caput,vbi
contenti in ventriculo humores eleuantur,qui ſimul,& calfacere, & diſtendere ea, quæ ſunt in
capite poſſunt:atq; aliter ſuffuſorum apparent viſa quædam,neq; calfactis, neq; diſtẽtis oculis,
ſed ſolo vapore per ipſos trãſeunte:præterea aliter affici vr̃ is,qui,eo ꝙ meatus a cerebro deſcẽ-
dens,obſtructus eſt,non videt:aliter ille(quãuis huic quodam modo ſit ſimilis) cui ꝑꝑ ſpinalis
medullæ inflãmationẽ reſoluta ſunt crura,atq; alteris,cui vox aut perijt,aut vitiata eſt. Etenim
ad crura facultas quędã citra eſſentiam,deſcendere prohibita eſt: ad oculos vero cum eſſentia:
verũ,ad guttur quãuis materia perueniat,ſufficiẽs tñ ipſius quantitas haudquaquam accedit:qui
vero ob intercoſtaliũ muſculorum perforationẽ obmutuit,is totã vocis materiã amiſit. Porrò,
quemadmodũ crura per dictas ſpinalis medullæ diſpoſitiones reſoluuntur,ita ẽt guttur vocali- H
bus neruis vel inciſis,vel laqueo interceptis.vocare ãt vocales neruos cõſueui eos,quos ipſe in-
veni,nã ꝓceptores mei eos duntaxat,qui apud arterias ſunt,cognoſcebant, Igiẽ ob horũ quoq;
vitia vox perire ſolet,qm̃ proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare ſum ſoli
tus,ipſorũ eſſentiæ pars ſunt:ſed,quum ad multas alias partes diſtribuantur, nullam habeo aliã
magis propriã appellationẽ,ea qua vocales ipſos nominaui: quippe ad inſtrumẽta vocẽ cõcin
nãtia,proprie pertinẽt.Atq; idẽ eſt modus,quo gutturis muſculi læduntr̃, ſiue recurrẽtes nerui,
ſiue ij,qui iuxta arterias ſunt,vitiẽtur:vtrunq;.n.aĩalis facultas deſideratur,ſine qua a cõſilio,&
voluntatis imperio moueri illos nõ contingit.Et quidẽ inciſis muſculis, qui*epiglottida,i.ligu-
lã mouent,aĩal penitus mutũ euadit,ſed neq; ſimili oĩno mõ,neq; ẽt in totũ diuerſo ab eo, quo
læſis neruis:nam hñt vtriq; hanc cõem noxam,ꝙ ligula continuitate, quam ad mouens princi-
pium hẽt,priuatur:id vero fieri ſolet,ſiue neruus,ſiue muſculus incidatur, aut laqueo intercipia
tur,aut contendatur, aut qũolibet aliter vitietur. Equidem" vocẽ vitiatam fuiſſe memini adeo A.l.3.f.10.t. 2.c.1.f.263. b
vt pene perderet,infrigiditatis vehemẽter neruis recurrẽtibus, quũ ꝑ hyemẽ in collo adhibita
fuiſſet q̃dã chirurgia;qđ quũ intelligerẽ,calorificis remedijs naturalẽ tẽperaturam neruis reſti
tuens,vocem reuocaui.Cęterũ,vt ob materiæ priuationẽ perforato thorace, ita ẽt aſpera arte-

ria tota

A ria tota incisa, vox perit, ꝙ nullus superſit ſpiritus, qui ad propriũ vocis inſtrumentum tranſmit
tatur. Idẽ efficit, ſed alio modo, laqueus toti collo circundatus: verum hic non ſolum mutũ red-
dit aĩal, ſed ẽt ſuffocat, tollendo. ſ. ſpirationem. Arteria ãt diſſecta voci quidẽ nocet, ſed aĩal re-
ſpiratione nõ priuat. Angina vero vocata, quum ſit internarũ gutturis partiũ inflãmatio, ſtran-
gulationi proportione reſpondens, reſpirationẽ tollere põt ipſius meatum obſtruendo: iccirco
vocalis inſtrumenti, maxime proprius affectus eſt, † ac deinceps externorum ipſius muſculorũ
noxa eſt: cæteras vero partes oẽs, quarum meminimus, non proprie, ſed per conſenſum potius
A.l.3.f.10.t.2 c.1.f.263.b Etl.4.f.3.t.2 c.10.f.459.a afficit." Quum ergo ex ceruice quidam cheradas, i. ſtrumas in profundo incumbẽtes excideret,
ac deinceps inter ſecandum quoddam vas, membranas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euel
leret, imprudens ob ignorantiam ſimul recurrentes neruos diſtraxit: atq; hoc pacto puerulũ li-
berauit a ſtrumis, ſed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero ſectionem faciens, ipſum ſi-
militer ſemimutum reddidit, læſo videlicet altero duntaxat neruo. Mirabãtur vero oẽs, quo pa-
cto neq; aſpera arteria, neque gutture quicquam affecto, vocem lædi cõtingeret: qui, quũ voca
les neruos, me oſtendente, conſpicerent, admirari deſierunt. Quibus igiẽ partibus, vel materiæ,
vel facultatis ſuppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipſam facien
B te nequaquam læſa: at vero, ſi vel a vaporibus, vel humoribus aliunde ad ipſam venientibus læ-
datur, eam non recte dixeris illæſam. Neq; minus ẽt probabile eſt, partem vel materia vel facul-
tate priuatam læſam eſſe, ſi, quum hæc recipiebat, diſpenſationem ſecundum naturam habebat.
Proinde ex hmõi in vtranque partem epicheremate ſeu conatu, logicorum problematum con-
ſideratio neq; ad effectuũ notitiam, neq; ad curationem, neq; ẽt ad futurorum euentuum præ-
A.l.j.f.2.d.3. c.1.fol.43.g ſagia, quicquam vtilitatis afferre poſſe videtur. Animaduertas ergo, velim quõ equidẽ curatio-
nem ex affecti loci notitia inuentam, hac conſideratione neglecta, narrare aggredior." Occur-
rit mihi quidam medicamentum tribus digitis adhibitum oſtendens: dixitque triginta iam die-
bus ipſorum ſenſum ſe amiſiſſe, illæſa ſeruata motione, ſed nihil præſidij ab impoſitis medicamẽ
A.l.3.f.3.c.4 fol.213.g tis percipere." Ego vero id, quod in hmõi caſibus facere cõſueui, ne tunc quidem obliuioni tra-
didi: quippe vocato medico, q̃ digitorũ curationẽ ſuſceperat, interrogaui, cuiuſmodi remedia
adhibuiſſet: quæ quum intelligerem ad hanc rem eſſe idonea, cauſam inueſtigare cœpi, cur nul-
lum ab ipſis homo præſidium conſequutus fuiſſet. Inquirens itaque, quę pręceſſerant accidẽtia,
inueni, ipſo dicente, neq; inflammationem, neq; refrigerationem, neq; ictum præceſſiſſe, ſed ip
ſum paulatim ſenſum perdidiſſe. Captus itaq; admiratione, rurſus interrogaui, num ſuperiorũ
C partium aliqua icta fuiſſet: ille reſpondit, manum quidem non fuiſſe ictam, ſed dorſi initium
fuiſſe afflictum. Deinde, quõ & quando id accidiſſet, quum interrogarem, reſpondit, ſe, quũ Ro
mam proficiſceretur, a vehiculo decidiſſe, ac non multo poſt digitorum incœpiſſe affectũ. Quo
circa cõiecturam feci, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebam prodeuntis, partem quã-
piam ob ictum fuiſſe inflammatam, ac tunc ſcirrhoſam habere diſpoſitionem. Id vero intellexi,
doctus ex arte ſecandi corpora, ꝙ nerui per propriam circũſcriptionem, veluti venæ, exoriri vi
dentur adeo, vt vnumquemq; eorum exquiſite vnum eſſe putares, quemadmodũ, & venam: ve
rum protinus ab origine multi ſunt ſimul concreti, & cõibus inuolucris contenti, quæ † a cere-
bri membranisq; exoriuntur. Ergo neruorũ, qui a ceruice prodeunt vltimi, humilior pars ad mi-
nores peruenit digitos, per cutem diſperſa ipſos continentem, ac pręterea per medij digiti me-
dietatẽ. Qđ vero cæteros medicos in maximam duxit admirationem, ꝙ dimidia duntaxat pars
videretur affecta, id mihi perſuaſit, potiſsimum eam tantum nerui partem, quæ in cubito ab ip-
ſo egrediens iam propoſitis digitis finitur, eſſe affectam. Igitur adhibitum ei medicamentũ abij-
cere iubens, illi præcipue ſpinæ parti, quæ affectæ particulæ initium, & originem obtinebat, ip-
ſum adaptaui: ſecutaq; eſt res (vt aſpicientibus videbatur) & admirabilis, & inopinata, ꝙ digiti
D manꝰ, adhibitis ſpinæ medicamentis, eſſent curati. Verum affectu oĩno ſummoto, orta eſt inter
medicos quæſtio, quænam ſit eiuſmodi neruorum diſpoſitio, vt per ipſam ſeruato eorum mo-
tu, ſenſus pereat. Equidem id ipſum dicebam, quod priores medici dicere ſolebant, quòd ſcili-
cet ſenſus in patiendo, motus vero in faciendo aliquid, fit: quapropter, vt quis moueatur, opus
eſt robore: ſed, vt ſentiat, vel minima facultas ſufficit. Cumque rectè me hunc dixiſſe ſermonem
putarent, quid igitur (inquam) num vidiſtis aliquando contra euenire, vt ſeruato ſenſu, motus
periret? Tum cæteris omnibus ſe nunquam conſpexiſſe dicentibus, vnus id confitebatur, ac
nomine laborantis citato, teſtes quoque adhibere pollicebatur: quod cum pugnare videretur
cum ijs, quæ dicta ſunt de partibus, quæ mouentur quidem, non vero ſentiunt: etenim, quod ad
hãc rationem pertinet, fieri haudquaquam poteſt, vt perdito ſenſu, motus a voluntatis imperio
prodiens ſeruetur: rurſus orabant, vt cauſam explicarem, quamobrem vtraq; appareant. Ea ve-
A.l.j.f.1.d.5. c.1.f.10.b ro (vt planè intelligunt ij, qui neruorum diſſectionem didicerunt) talis eſt." Omnis volũtarius
motus ad muſculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per ſe ſine muſculo vllam hu
iuſmodi in animantis particulis actionem efficere poteſt, ſed per muſculos, oẽs a conſilio, & vo-
luntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, muſculi ipſi aliquando quidẽ
manifeſte perueniunt: aliquãdo vero per medios tẽdones, quos aponeuroſeis, i. deneruationes
aliqui

† Ex græcis ita vertẽdum. Deinceps verò noxa externorum muſculorũ gutturis (ſ. paſsio ꝓpria eſt vocaliũ inſtrumẽtorũ:) cęterarum vero partiũ, quarum meminimus, noxa, non propria eſt paſsio (ſ. vocaliũ inſtrumentorũ,) ſed per cõſenſum potius: & ita vr̃ legiſſe vetus interpres.

† ἀπὸ τῶν μηνίγγων, quod magis de ſpinalis medullæ, quàm cerebri mẽbranis, hoc in loco intelligẽdum eſſe videtur.

de Artic. com.3. tex. 47. 48.7. 258. e Et cō.3. t.9.7.269.f Et cō.3.t.31.35'7 271.e.Et cō.3. t. 36.7. 272. a Et cō.3.t.59.7 274. d. Et 2. Epid.sect.4. Et in lib. de natura ossium.

aliqui cognominant:atq; ex hoc genere ſunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud E
abſimiles ijs,qui||toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; muſculorum neruos affici cōtingat,
motus digitorū perit:ſi vero eos,qui ad cutem perueniunt,tangendi ſenſus corrūpitur: ſed,vbi
tota reſoluuntur membra, cum videlicet cōe principium affectum eſt,ſimul, & ſenſus,& motus
pereunt. Et locum quidem primario affectum, ex læſorum neruorum multitudine duntaxat in
uenire poteris,idque,ſi exquiſite cognoueris cōia ipſorū principia, quæ in neruorum diſſectio-
ne percurrimus,cum nullus ante me huiuſmodi diſſectionem accurare tractaſſet, ſed alij quidē
plus,alij vero minus,erraſſent.Igitur ſolus ille,qui in ipſis fuerit exercitatus, exquiſite conſide-
rare poterit,in qua vertebra ſpinalis medulla ſit affecta, ſiue tota, ſiue altera eius pars ſit: nam
accidit, vt dextra ipſius duntaxat affecta ſit, altera oīno illæſa: aut è contrario vt illa manente
integra,ſola ſiniſtra affectū ſuſtineat:atq; hac ratione interdum tota pars ſiniſtra reſoluitur,dex
tra parte manente illæſa:interdum contra,dextra pars duntaxat, & affecta eſt,& reſoluta. Vbi
vero non affecta ſpinali medulla,tantum vnus nerui proceſſus læſus eſt, eas duntaxat partes re
ſolutio conſequitur,in quas neruus ille diſtributus eſt:accidit.n.interdum, vt duo, aut tres dun-
taxat neruorum proceſſus affecti ſint,quum interim ſpinalem medullā nulla noxa infeſtet. Sic
quidem affectus erat is,qui per reliquas quidem manus partes oēs ita fuit reſolutus,vt neq; ſen F
tiret,neq; moueretur,ſed in ſolis digitis ſenſum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non ſo-
lum ij manſerunt illæſi,ſed ēt eorum muſculorum, in quos neruorum propago ſub ſeptima ver-
tebra exorta diſtribuitur,motiones ſeruatæ ſunt. Atq; alius ob caſum ab alto vehementer affli-
ctus,ſolos eos muſculos reſolutos habuit, qui huius nerui partes ſuſcipiunt: idem ēt in ijs dun-
taxat cutis partibus ſenſum amiſit,ad quas prædicti nerui diſtributiones demittuntur. Igitur, ſi
ſcire deſideras,in qua vertebra ſit affectus, vtrum in ſola nerui cuiuſpiam propagine, an in ſpi-
nali quoq; medulla, in neruorū diſſectione te exercitatū eſſe oportet, cōmunemq; habere me-
thodum,qua reſolutos muſculos vna cū cute,quæ ſenſum amiſerit,obſerues. Nā, ſi ſpinalis me-
dulla in aliqua vertebrarum, tota affecta ſit,oēs partes inferiores reſoluuntur: ſi vero in altera
parte læſa ſit,altera manente illæſa,partes duntaxat,quæ illi è directo reſpondent, reſolutio in
feſtabit:ſi vero nerui radix affecta ſit, reliquæ partes oēs affecto loco inferiores nihil afficiētur,
ſed ſolæ illæ partes reſoluentur,in quas ſinguli nerui diſtribuuntur.Hęc ſi accuratè didiceris, cir
ca reſoluta mēbra,relicta ſpina,non amplius occupaberis:ſed huic adhibitis remedijs, partē af-
fectam curabis.Sic ēt,ſi non circa ſpinam,ſed in regione illam ſequente, neruus affectus ſit, ex
muſculis,& ex cute q̄rendæ ſunt notæ.Cutem quidē facile eſt cognoſcere, nam oculis ſubijcit: G
muſculi vero ex actione,quæ perijt,deprehenduntur.Proinde neceſſe eſt, circa muſculorum ſe
ctionem te exercites,& cognoſcas, cuius quilibet actionis ſit inſtrumentum: ſic.n.duntaxat di-
ſcernere poteris,quarum partium actio pereat, nullo morbo corporalem ipſarum eſſentiam in
feſtante,& in quibus præcedet morbus,vel fiens,vel factus.Verum morborum genera,& diffe-
rentias oēs ex eo didiciſti libro,qui de morborum differētijs inſcriptus eſt, atq; ſimiliter ex alio
accidentium differentias: at de cauſis vtrorumque ēt ſeparatim ſcriptum eſt, in vno quidem de
morborum, in tribus vero de accidentium cauſis: in quibus oībus exercitari oportet eum, qui
facile voluerit inuenire diſcernereque,& cauſam,& affectū,& ſedē affectā. Etenim fieri nō pōt,
vt oīa per ſyndromas,i.concurſus doceantur,quamuis eorum,qui ab experientia empirici vo-
cantur,hmōi fuerit opinio:qui vero accurate,& præcedentia, & præſentia cognouerit acciden-
tia,atq; ſic ad curandorum morborū experientiā via, & ratione peruenerit, inueniet & locum
affectum,& ſimul ipſam diſpoſitionem.Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ in intimo
corpore cōſtituuntur,veluti paulo ante de ijs,qui ſenſum vel motum perdunt,oſtendimus:atq;
non ab re fortaſſe fuerit narrare quædam,quæ iam facta fuerunt, cuiuſmodi hæc ſunt. Puer an-
norum fere ſex,inuitus per aluum excrementa deijcere incœpit, reſoluto derepēte circa ſedem H
muſculo; quinetiam ſeni quondam hmōi euenit accidens:atq; rurſus alius puer,ætatis ferè an-
norum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit,infeſtante ſimul veſicam dolore.
Atq; alteri vrina quoq; fuit ſuppreſſa:contra alius vrinam inuitus excreuit: atque alius non ſolū
vrinam,ſed alui quoque † excrementa,inuitus deiecit.In huiuſmodi omnibus ea, quæ pręceſſe-
runt, ſcrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut ictam ipſorum ſpinam arbitrandum
eſt. Sed frigus quidem,vni duntaxat affecto muſculo nocet: ictus vero, magna ex parte pluri-
bus noxam infert,nam perrarum eſt,vt icta ſpina vnus afficiatur muſculus, quoniā nerui ex ſpi-
nali medulla orti,in plures muſculos diuiduntur. Verum,vbi ob ictum affectus eſt muſculus, ſi
ſuperueniens inflammatio ob negligentiam in ſcirrhū coierit,reſolui ipſum contingit, quamq̃
id raro accidere videatur:at vero frigus ſæpenumero vnum lædit muſculum, maxime eum, qui
in ſuperficie ſedis eſt, ſiue ſederit quis ſuper lapidem frigidum, ſiue in aqua frigida ſupra modū
fuerit verſatus. Igitur puer, cuius & veſica,& ſedes læſa fuit, cum in fluuio piſces venaretur,ſic
fuit affectus: nonnullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque ſic affe-
ctos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus vero neruorum à
dorſi medulla ortorum quiſpiam fuerit affectus, ſpinæ adhibenda ſunt remedia. Sæpenumero

† Omnino.n.vel refrigeratio aliqua,vel ictꝰ iuxta ipſorum ſpinā præceſſit.

etiam

A etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem, fortemq; ictum spina subijt, inflammatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed vesicæ quoque, noxam intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoq; excrementa, penitus retinentur, affectis scilicet in testinis: nam, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendentes, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò q̃, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunque discernendis. CAP. 7.

A.t.1.d med. cor.c.10. fol. 560.g

ATq; in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumẽtis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostẽsum est. Ergo, vt magneti" lapidis vis inest, qua ferrũ attrahere potest, ita naturalia quoq; instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanẽs esset ipsorũ essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verũ, quia nutrimento egent, seruareq; oportet innati caloris symmetriam, hanc ob causam, & venis indigent, & arterijs: sic etiã musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus, q̃ naturalia instrumẽta,
B & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium nõ habent, idcirco neruis semper indigent, qui illis ea suppeditent, quẽadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrẽ solis partibus, quæ & sentiendi, & mouẽdi vim habent, accidit, vt ipsis interdũ haudquaq̃ affectis nihilo minus eorũ actio pereat: id quod naturalib⁹ instrumentis accidere non solet, quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborãt: verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quędã dispensatio inest, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, q̃ accidentia eis ea rõne, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleãt euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis ipsius, vt naturalibus: alterationem vero sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoq; sæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactã habeant sensifica facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quasque res cernere potest.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

SCopus est, hortante semper Erasistrato, exercere mẽtem cum in alijs artis operibus, tũ vero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorũ notitia. Circa quã tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas locos nominãt: alter circa causas, & dispositiones: tertius est circa accidẽtiũ differẽtias: igit̃ à locis sumptus modus hmõi est. Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidẽtia: vẽtriculo affecto, hęc sunt
D ꝓpria: colo affecto, hęc: atq; in reliquis similiter. A dispositionib⁹, & causis, talis est: Inflãmationis seorsum, hmõi sunt accidẽtia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hæc: διαφθορᾶς, id est corruptionis ciborum, hæc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus hasce dispositiones significat, aut hosce locos: tussis vero hæc: ita & vomitus, sanguinis profluuium, fluor alui, conuulsio, rigor, {quæ est concussio totius corporis} horror, delirũ: quum.n. hęc omnia inter se hoc pacto distinguũtur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictũ fuerit. Quòd vero sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid proprie sit stupor. CAP. 2.

A.l.1.f.2.d.3 c.20.f.42.a

EXempli causa, ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere, multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exacte super his considerandum est. Nam" stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cum stupor à frigida dispositione oriatur non in neruis duntaxat, sed & in venis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, quòd hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias proprie ad neruos pertinere dicit? quippe dolor, tristis sensus est: sicuti" voluptas, blandus est sensus. Ergo non solũ stupidus dolor in neruis est. verum etiam reliquorum dolorũ omnium, quos ipse quoq; Archi-

A. ibidem.c. 23.f.42.c

genes deſcripſit,vnuſquiſque. Quòd,ſi rẽ accuratius inſpexeris,haudquaq̃ doloris ſpecies dicẽ- E
dus eſt ſtupidus dolor,veluti,neq; vlceris ſpecies vlcus inflãmatũ: ſed duarũ potius rerũ, in his
quidem vlceris,& inflammationis,in illis vero doloris,& ſtuporis,cõcurſus eſt.Etenim "ſtupor A.l.3.t.2.c.13 fol.218.h
refrigeratio inſignis eſt,idcirco corporibus ita diſpoſitis,& ſenſus,& motus difficultatẽ inducit:
quemadmodum completa refrigeratio,& ſenſum,& motum omnino tollit.Sed, ꝙ ſtupor diſpo »
5ª.Aph.25.Extra.ord.39.g ſitionis ſit nomen,non ſenſus,aut doloris,ſic dicente Hippocrate declaratur:||Stupor enim me-
diocris dolorem ſoluere poteſt.nam ſtupor ob refrigerationẽ fit, vt planè videre eſt in his, qui
in hyeme per frigora proficiſcuntur,atq; in"refrigerantibus quoq; medicamẽtis nam,ſi extrin- A.ibi.f.219.a
ſecus immodice adhibeãtur,particula ipſa ſtupida euadit;q̃ deinde ſenſum quoq; oı̃no amittit,
ſi vehementiſſime refrigeretur,idq; nõ ſolũ à medicamento,ſed etiam à circunfuſo nobis aere.
Equidem noui quoſdam adeo refrigeratis pedibus,vt primum quidem ſenſus periret, ſequenti-
bus vero deinde diebus emortui pedés putreſcerent.Ergo,vt perfecta refrigeratio & ſenſum pe
nitus aufert,& motum, ſic moderatior & ſenſus, & motus difficultatem inducit:nominaturque
(vt dixi)huiuſmodi refrigeratio,ſtupor. Itaq; ſtupidum dolorem diſpoſitio efficit frigida ſimul,
& dolorifica,indicante nomine non doloris(vt dixi)differentiam, ſed dolorem ſimul, & frigi-
dam diſpoſitionem,aut ab ipſa particulę inductam & ſenſus,& motus difficultatem.Conſtat au- F
tem, ꝙ conſtrictas vehemẽter particulas, atq; eos quoque, qui"torpedinem animal,dũ adhuc A.ibidem.
viuit,tetigerint,ſtupor infeſtare ſolet,Et,quibus membrum aliquod ſtupidũ fuerit, ij, quicquid
tetigerint,obſcuro,& hebeti ſenſu percipiunt,neq; moueri poſſunt:ſi vero moueri cogãtur,do-
lent:at circa hoc, ꝙ moueri tentent,affectum ipſum ſtuporis haud obſcure ſentiunt, ſed tum ne-
quaq̃ dolent,Proinde male Archigenes enunciauit ſtupidum dolorem ad neruos proprie per-
tinere:ſtupor enim diſpoſitionis,non loci affecti,indicium eſt: atqui paulo poſt rurſus Archige-
nes proprie ipſum ad muſculos pertinere ait.Habet autẽ dictio vtraq; ad hunc modũ, prior qui
dem:Nerui autem contorti,diſtenduntur,& indurantur,atq; hi ſtupidos inducũt dolores, atq; »
dure intendentes:Deinde paulo poſt in hũc ſermonẽ prorũpit:Muſculi carnis,neruorũq; mixtu »
ra,tanq̃ propria ſubſtantia,conſtituti,arteriarum quoq; in doloribus miſtionem præ ſe ferunt, »
ſtringẽtes(vt ita dixeris)atq; diſtẽti,ac ſtupide pulſantes cũ capaci latitudine. In horũ ſermonũ »
priore neruos ait ſtupidos inferre dolores;in altero vero,muſculos ſtupide pulſare, ſtupidũ nõ
ad affectus,ſed ad partes referens.Sed,vt dicebam,ſtupor non particulæ cuiuſpiã proprius affe-
ctus eſt,ſed diſpoſitio;quę quidẽ in omnibus corporibus fieri poteſt;ſed non in omnibus ſenſibi
liter apparet:quippe in his duntaxat apparet,quæ ſuos affectus ſentire,& pro volũtatis imperio G
moueri,nata ſunt.Sed & his,quę manifeſte in muſculis apparent, ſermo ipſius repugnat; quin-
etiam indiſtincte prolatus eſt; ac fortaſſe nõ intelligit nuſquam in corpore carnem ipſam per ſe
inueniri,Nam muſculorum id,quod neruoſum eſt,in plurimis vel capitibus, vel extremis parti-
bus neruoſum eſt,vbi etiam tendones inueniuntur;id vero totum, quod in medio continetur,
omnes homines carnem nominant,nemine intelligente,quum exquiſite diſſecatur,non eſſe ſo
lam carnẽ,ſed cum tenuiſſimis quibuſdam veluti fibris,in quas neruoſum genus reſolutum eſt.
Voco autem neruoſum genus,in vnicam appellationem cogens tum vincula tum tonos; quip-
pe ex his per carnem diſperſis,muſculorum oſtendimus eſſentiam conſiſtere; quæ,vt permane-
re poſſet, venis indigebat, & arterijs.

In quibus partibus Pulſatorius dolor, ac quibus ex cauſis poßit excitari. CAP. 3.

CAeterum citra dolorẽ pulſare,ad ſolas arterias pertinet,animali etiamdũ bene valẽte: vbi
vero ingens oborta eſt inflãmatio,vel eryſipelas,vel abſceſſus, arteriarum pulſum cũ dolo
re ſentimus,quum antea per bonam valetudinẽ,neq; cum dolore,neq; ſine dolore ipſum ſenti
remus. Etenim res ad hunc modum ſe habet. Duabus pręcipue occaſionibus vehemens dolor
inflammatis partibus infertur,aut quũ mouentur,aut quũ à re quapiam cõprimũtur."Inflamma H
to igitur toto muſculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem ſentimus; nam & mo- A.l.j.f.2.d.3. c.20.f.42.a
uentur,& ab adiacente carne cõprimuntur,& ipſam cõprimunt.Atq; hac ratione partes inflam
matæ pulſant, quem veterrimi quiq; ſolum vocant pulſum;poſteriores vero omnem arteriarũ
motum,quem ſenſus percipere poſſet,ſimiliter nominauerunt. Sed non protinus ſtupide pulſa-
re,inſeparabiliter,aut omnino proprie ad muſculos affectos pertinet,quum ne pulſare quidem
ꝓprium eorũ oı̃no ſit,ſi q̃dẽ pulſus(vt prius dictũ eſt)dolorẽ quendã inſinuat.Nã in ſcirrhis, &
œdematis, ꝓprie appellatis,atq; in intẽperiebus, quę ſine tumore conſiſtunt,motus arteriarum
dolorẽ haudquaq̃ excitat;& in inflammatorijs affectibus,non ſemper cũ dolore eſt, ſed quum,
maiores effecti ſunt;quin etiam ſine muſculo arteria ipſa per ſe inflammatoriũ ſuſtinens affectũ,
cũ dolore pulſat:dico aũt inflãmatoriũ affectũ,vt ſimul cũ inflãmatione, & eryſipelas & abſceſſ9
intelligatur.Huiuſmodi igiĩ affectuũ,quũ maiores fuerint,pulſus accidẽs eſſe cenſetur. Quòd, ſi
qñ in ijs pulſus,ipſi ſcilicet laboranti,ſtupidus eſſe videatur (hic.n.ſtuporis affectum ſentire po-
teſt)tum ſcire licet diſpoſitionem in muſculi neruis conſiſtere, ſed ita cõſiſtere, vt ad paralyſin,
id eſt reſolutionem tendant; quippe ſtupida diſpoſitio inter reſolutionem, & integram vale-
tudinem media eſt. At pulſus cum dolore factus ſequitur inflammatorios affectus notatu
dignos, idque ſemper in ipſis arterijs, atque in continentibus ipſas partibus, quas,& ob angu-
ſtiam

A ſtiam premunt, &, quum attolluntur, modo pars affecta ſentire nata ſit, veluti percutiunt. Ergo
neq; in peripneumonia,neq; in pleuritide dolor pulſatorius euenire poteſt,idq; ob partiũ natu
ram:nanq; pulmo ſenſum non habet:pleuritis vero mẽbranæ coſtas ſuccingentis, morbus eſt,
quæ,vbi coſtis quidẽ vicina eſt,neceſſario cõprimitur:at media ipſius tota pars cõprimi non po
teſt,ſed inflãmationis duntaxat ratione dolet:atq; in hoc ſpatio arteriæ ſunt, q̃ per intercoſtalia
uocata ſpatia, & per craſſas laxasq; laterũ partes extendunt, ac in profundo magis deliteſcunt,
A.l.3.f.10.t.4 c.2.fo.268.f
ut ſuccingentem coſtas tunicam,haudquaquã attingant.Harum″igitur arteriarũ motus in pleu-
ritide ab ægrotante, ſenſu non percipit,tm̃ abeſt,ut ei dolorem inferat. Nã inflammatis interdũ
intercoſtalibus muſculis,arteriarũ eleuationem dolorem inferre neceſſe eſt:proinde laborans
ipſum facile percipiat:atq; pro inflammationis magnitudine, ſentiet in parte inflammata pulſa
tionẽ.Ob hanc quoq; cauſam,vbi uehementiſſima fuerit pulſatio,ſuppuratur inflãmata particu
la, conſequente ſuppuratione ingentes duntaxat inflãmationes.Conſtat igit̃ ex ijs, q̃ iam dixi-
mus, ꝙ pulſatorius, ſiue pulſatiuus à medicis uocatus dolor, per inflãmatorios affectus fiat, atq;
in corporibus ſenſibilibus: idq; uel per ſe, proprie, uel primario affectu in arterijs, nominet
enim quilibet,ut uoluerit:in reliquis uero partibus ſenſibilibus omnibus,eo,ꝙ à uicinorum con
B tactu premantur.″Quare neq; in hepate,neque in renibus unquam huiuſmodi pulſatio apparet,
A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.c
quoniam nec in illis nerui, per tota uiſcera diſperguntur,ſicuti nec in pulmone.

De cauſis doloris,in quo grauitas,ac partium extenſio ſentitur. CAP. 4.

QVocirca″grauitas in ipſis ſẽtitur, quũ tumoris præter naturam genus aliquod ea infeſtaue
A.l 1.f.2.d.3. c. 21.fo. 42.a &l. 3.f. 18.t. 2.c.2.f.357.g
rit:nam in horum uiſcerum quolibet,circumambiẽs membrana,per quam neruus diſper-
gitur, ſenſu potitur:quia uero à tumore,qui eſt in uiſcere, ipſa extenditur,doloris ſpeciem appel
latione donauit. Proinde Hippocrates primus omnium ſcripſit:″in renẽ dolor grauis. Poſt hunc
uero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, ſed grauitatis ſenſum in prædicto 6.Epid.cõ.1.t.6 3.155.c
rum uiſcerum inflammationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas,ut quibus nullę ſunt ar
teriæ,non pulſare,rationi conſentaneum eſt:quemadmodũ,neq; cutem,et ſi uehemens ſit inflã
matio:atq; eadem ratione,neq; adenes,quibus nullæ ſunt arteriæ.Sed huiuſmodi partes,quum
inflammatæ ſunt vnico duntaxat doloris modo uexantur, extenſionis: quippe huiuſmodi dolo
ris ſpecies à nullo ſentientium corporum in inflammatorijs diſpoſitionibus ſeparari poteſt.

De doloribus,qui ex intemperie,tenſione, compreſſione,contuſione,vulnere,craſſis humoribus,flatu,lapide,& punctione oriuntur. CAP. 5.

C REliqui vero doloris modi quibuſdam partibus inſunt,quibuſdam non inſunt.Igitur memi
niſſe eorum ſemper oportet:ac cognoſcentes ſingulorum locorum naturam, intueri, quis
vnicuiq; parti modus doloris peculiariter conueniat,quis vero contra.Proinde reſumentes rur
ſus ipſos,dicamus. Quippe unus doloris modus eſt,qui per inæqualem intemperiem in affecta
parte conſiſtit,vel nulla re ipſa extrinſecus attingente. Alius,qui ob tenſionem fit,non amplius
A.l.1.f.2.d.3. c. 20.fo.41.h
ſoli affectæ parti proprius,vt qui ob vicinas partes interdum eueniat.Eſt item″dolor,qui à tan-
gentibus duntaxat,in affecta particula generatur, quum uidelicet uel cõpreſſa, uel cõtuſa,uel à
re quapiam ſuperueniente vulnerata,dolet. Atq; is doloris modus,q̃ à motu ꝓcedit (quemad-
modũ paulo ante de arteria dictũ eſt)à re quadã media dolorẽ efficiente pẽdet:etenim,quæ per
ſe mouetur pars,tenditur:& ad vicinas accedens,comprimitur interim,& contunditur,& uulne
ratur:ſi vero nulli inciderit,eam ſola tenſione dolere neceſſe eſt:veluti partes oẽs ab alijs mote,
ſi nihil extrinſecus ipſas tangat,nullo præter eum,qui neceſſarius eſt,dolore afficiuntur.Cęterũ
alibi me frequenter dixiſſe memini,primas doloris ſpecies duas eſſe,quũ affatim temperies alte
ratur,atq; quum ſoluitur continuitas. Quæ cũ iam dictis haudquaq̃ pugnant:nanq; pars diſten-
ta,aut compreſſa,aut contuſa,aut vulnerata, dolet ob continuitatis ſolutionem. Neq;.n.″quum
A.l.1.f.2.d.3. c.20.f.41 g
D acu quiſpiã vulneratur,alio affectu laborat, quam ſi ab acri humore facta fuiſſet eroſio, utpote
per vtrunq; affectũ corrupta continuitate. Igitur non eandẽ doloris ſpeciem excitant, mordax
humor, ac multus:nam ille rodendo dolorẽ excitat:hic vero diſtendendo, flatuoſi ſpũs exẽplo,
ac veluti vrina veſicam diſtendit,quum non redditur. Verum in eryſipelate,& inflammatione,
atq; in totum in affectibus inflammatorijs, nõ ſolum, quia diſtentę ſunt,ob repletionem partes
laborant,verum etiam quia intemperie affectæ ſunt, non exiguam ne hac quidem ad dolorẽ in
A.l.1.f.3.d.5. c.4.f.69.h
ducendum vim habente:Id quod″declarant ij, qui per uehementem hyemem profecti, manus
ad ignem affatim calefacere tentant:intolerabilẽ nimirum ſentiunt dolorẽ,& quidem maxime
in vnguium radice. Porrò memini mihi ipſi accidiſſe dolorem uehementiſſimum,ut mihi uide-
rer in intimo ventre terebro perforari,in eo potiſſimũ ſpatio,per quod à renibus ad veſicã ure-
teras ſcimus extendi.Iniecto deinde rutaceo oleo,quũ id paulo poſt excernere tentarẽ, excreui
ſimul grauiſſimo cũ dolore humorem uitreum à Praxagora appellatum: quippe uitro fuſo, tum
colore,tum ſubſtãtia,haud abſimilis erat:atq; id alijs quoq; accidere cõſpexi.Quòd uero hic hu
mor ſit frigidiſſimus, iam à Praxagora dictũ eſt, qui uitrei nomen ipſi impoſuit:id.n.haud obſcu
re percipitur ſenſu tactus tum ipſorũ, qui illum excernũt, tum aliorũ, ſi quis cõfeſtim ipſum tan
gere voluerit.Sed dignũ vtiq; admiratione eſt,qũo frigidus excidat,neq; ab excretionis violen-

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactū: adeo E
erat, vt mihi videbat̄, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq;
sedato, manifeste constabat neq; lapidem fuisse caussam, neq; vreteras aut renes fuisse affectos,
sed aliquod intestinorum & forte magis crassorū. Neq;.n. tanq̄ per tenue corpus, breui tpis spa
tio ptransibat, sed tanq̄ à profundo per crassius quoddā corpus, ꝙ sit tenuium intestinorū tuni-
ca, ferebatur. Ideoq; hmōi dolores, oēs ferè medici colicos nominare vn̄r, quanquam, qđ ad re
gionem attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi pōt, ꝙ magis colon, quàm tenue inte-
stinum, dolor afficiat. Hmōi "sanè dolores perinde, ac si terebro partes perforētur, molestare so
lent, narrātibus ita infirmis: alij vero veluti palo infixo fieri vn̄r, qui & ipsi corpus affectū craſ-
sum esse significant. Differūt aūt inter se, aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut poten-
tia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo, & te-
nuis crasso, & permanens moto, minorem dolorē excitare solet: atque, qui ad uehementē refri-
gerandi uim, haudquaquam accedit, uehementissime refrigerante minus cruciat, Verū hoc do-
loris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perfora-
ri locum quis putauerit. Atqui hmōi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non pn̄t, nisi
quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tn̄ ob hmōi ignorātiam, quod ad F
doloris mitigationem attinet, ullam laboranti noxam inducimus: siquidem utriusq; doloris prę
sidia omnia cōia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue inij-
ciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere
possunt, aliquod adhibēdum est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est. Verum, si lapis
"dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum unà cum cruore excernitur: etenim radit
ea corpora, per quæ transit, maxime si uel asper, uel acutus fuerit lapis: ac, si postea urinas inspe-
xeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neq;
arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere uidetur: atq; alia, quæ ad af-
fectum intestinum ptinent, apparent accidentia. Protinus.n. inflatio quædā, & distentio, uel fla
tus complures p̄sertim postmodum, & tormina, & excrementa flatibus plena uidebunt̄: discer-
nes aūt ipsa, si super aqua natent, bubulo "stercori similia. Quin ēt cibi tum cupiditas, tum conco
ctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quę comitatur, quæq; consequitur, qm̄ uentricu
lus per continuitatis cōitatem, simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper coli-
cos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & "uomitus, & nau-
sea, quæ multo tpe inanis permanet, & in præcordijs mordacitas, & fastidium, & iactatio pluri- G
ma. Igitur ex hmōi quidem doloribus ij, qui uehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis
consistere putantur: qui uero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut ꝙ in his ipsis
sint, sed à leuiori causa: aut ꝙ in tenuibus consistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, à morda-
ci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper hmōi dolores præcedūt
eam inquam, quæ cum intestinorum ulceratione fit: quam uel solam, tum recentiores medici,
tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliā
quoque, quæ cruenta, ob excretorum speciem, nominatur, dysenteriam appellant: nam interdū
syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus, & fex ipsius, non paruæ quantitatis excerni-
tur. Verum hæc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea uero, per quā syncerus multusq; san-
guis excernitur, vniuersum corpus plerunq; euacuat, haud secus, quàm hæmorrhoides, aut mu
liebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis agere licebit: nunc ad dolorum species redi
re oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterū incipiamus ab
eo dolore, quem punctorium uocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus
ueluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur: dolore uero circa locum punctum, ad ma-
gnum spatium circulatim se fundente. Atq; hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium H
esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est.

A.l.3.f.16.t.3.c.7.fol.344.e

A.ibid.c.10.fo.344.g

A.ibidem.h

A.l.3.f.16.t.3 c.7. fo.344.d

Aduersus Archigenem, qui saporum nomina doloribus accommodauit. CAP. 6.

NOn tamē hæmodiæ.i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum ha
bet, vt Archigenes scripsit: haud.n. ignoramus ori duntaxat, neq; toti tn̄ ori, accidere: sed
dentes "gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam uocamus. Hanc uero ora-
tione quidē enarrare impossibile est: sed, cum quispiā & austeros "& acidos cibos ingesserit, ita,
vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eū in oībus eundē esse credimus: siquidem
videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita, ut ab ijsdē causis eadē susti-
neamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus, alia uero quędā dolorum gn̄a ab
Archigene perscripta, neq;, dum fiunt, cognosci: neque, dū proferuntur, intelligi possunt: veluti
holcimos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, uiscosus, ferus, stringens. Atque
hmōi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: q̄ auditores nihilo doctiores red-
dere possūt eò, ꝙ doctrina queq; §sciētifica§ propria desiderat noīa. Si.n. de saporibus, aut oīno
de proprijs, quę lingua iudicant, sensilibus differamus, dicemus vtiq; austerū, & acerbū, & strin
gētem, & mordacem, & salsum, & dulcem, & amarū: si vero de ijs, quæ tactu iudicātur, humidū

A.l.3.f.7.c.1.fo.247.g

A.ibid.c.23.fo.251.b

corpus

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & læue, & molle & durum, & acutum & obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorũ intelliget nemo, ueluti de adstringēte, aut austero dolore: quippe fieri non potest, ut, quid sit dulcis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborãtem solet, atqui dulcia quæq; iucunda sunt. Igitur q̃ uerissimum est Archigenem, circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto uero in hmõi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

A.l.3.f.16.2. 3.c.7.fol. 344.c

Censura loci Archigenis, ubi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

VIdeamus ergo, q d manifeste ex ipsis colligere possimus, ueluti paulo ante de torpido labore iam fecisse uidemus. Nã iustum est, ut obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicent̃ non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quanquã huiusmodi iudiciũ perdifficile est: nã plerunq; alijs nos credere oportet, q̃ suos affectus ob animi mollitiem neq; cõsequi planè, neq; si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino nequeunt (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. B Ergo relinquitur, ꝙ nemo singulorum dolorum species cõscribere põt, nisi ipsemet passus fuerit, sitq; medicus, qui interpretandi alijs facultatē habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suæ decursum oẽs affectus sustinuerit, ẽt si perquam morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrãte, tanq̃ oẽs passus fuisset, quanq̃ non admodum morbosus erat Archigenes: ꝙ si ẽt unam aliquam partem, & infirmam, & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, ueluti nec reliquorum mortalium ullus. Neq;.n. inuenire est hominem eundem, qui simul, & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & uentriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & uesicam, atq; reliquas id genus partes. Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdã excogitationibus, & quidem logicis potius credidisse, q̃ experientiæ eorũ, qui perpessi sunt, qui dolorum drĩas, ut poterant, enarrarent. Vt igit̃ studiosi maiori, adhuc à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione, electisq; iis solis, quæ uera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhortabor, ut ijs quidem habeant fidem: quæ uero secus habent, ea prætereant. Igitur Archigenes, quũ C reprehendisset Asclepiadem dicentem in articuli morbo neruum affectum, dolore haudquaquam cruciari, ꝙ nihil omnino sentiat; carnē autem, quanquam non affectam, dolere tamen, ut " pote à parte uicina compressam: postea ad uerbum ita scribit. Porrò uasa solide compressa, capi " tis dolores sine inflammatione obortos arcent, ueluti prohibita in ipsa incursione, id quod bar " baricum uinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes uero hemicranias, idest altera capitis parte dolores, præcisio" eorum, sed maxime arteriæ, circunscribit. Quæ primo affecta, pulsatorium, & διαίσσοντα, i. turgidũ dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescens, " quemadmodum uenæ quædam ueluti uaricosæ fiunt. Nerui uerò contorti distenduntur, ac in- " durantur: atq; hi stupidos inferunt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & an- " gustiæ plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes, & inequales dolores excitant, " atq; ita laborant, ut & hæmodiæ simile quidpiã habeant, transmissionis uidelicet asperitatem. " Dolet uero sæpenumero hoc modo etiam superficies: & membranæ in media carne contentæ " quæ dilaniantes quoq; dolores inferunt. Dolores uero à mẽbranis ossa circundantibus depen " dentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis cõsisterent. A uenis, graues & detra " hentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem, & fusi & laxiores, quapropter D non adeo extendi uidentur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdã rebus impleri. Mu " sculi carnis, neruorumq; mixtura, tanq̃ ꝓpria substantia cõstituti, arteriarũ quoq; in doloribus " mixtionē præ se ferunt σφίγγοντες (ut ita dixeris) hoc est stringẽtes, & cũ capaci latitudine disten " ti, & stupide pulsantes." Et reliquis uero ulcerosus quidē dolor, & in ulceribus graciliter acutus & non minime dulcior, & qui pruriginē inducere potest, ad superficiem pertinere uidetur." Pun " ctorius aũt profundas partes infestat: ἐνερειδων autē. i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans an " tem, partim eorũ, quæ in loco sunt, aliquid effectum esse declarat: partim cõtra, utpote q̃ haud- " quaquã in profundo subsistit. Lacerans aũt est, q̃ in finibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conat̃, qũo ex dolorũ differentijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transuersim. Sphacelodes (inquit) hemicranias, vasorum dissectio circunscribit. Igit̃, quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non.n. inter omnes conuenit, quid hæc vox, sphacelos, significet. Sunt enim, qui dicunt, ipsam vehementē dolorem declarare: alij tantũ inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à nonnullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici uolunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant: nonnulli

Margin notes: A.ibid.c.10. fo.344.g — A.ibidem.h — A.l.3.f.16.2.3.c.7.fo.344.d — A.l.1.f.2.d.3. c.20.fo.42.a — A.ibidem. — A.ibidem.h

non eam, quæ fit, co nuulſionẽ, ſed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij ſimpli- E
citer fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum ſphacelodes, in iam propoſita Archi
genis oratione ſcriptum, ad tantam peruenit obſcuritatem, vt nihil per ipſum explicari poſſe vi
deatur, ipſo nuſquam medicorum nominum enarrationem conſcribente. Per verbum autem,
circũſcribit, fortaſſe intelliget quiſpiã dictũ eſſe ab eo, veluti celeriter, vel ex toto ſanat: ac ſubij
ciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui
ſcripſit, intelligi voluit? Deinde pulſatorium, & turgidum dolorem arterias inferre dicit, cũ ipſæ
videlicet ꝑ ſphacelodes heterocranias. i. altera capitis parte dolores, primogenia affectione la
borant. Itaq; qualis ſit pulſatorius dolor, ſuperius enarrauimus, quamuis ante noſtrã enarratio
nem oĩbus medicis notus ſit: ſiquidẽ ingentiũ inflãmationũ accidens ipſum eſſe perhibent. Tur
gidus aũt dolor eſt, qui à parte primario affecta, ueluti à radice incipiẽs, celeriter in partes adia
centes transfertur: id uero non ſolum in heterocrania uehemẽtiſſima (ut Archigeni placuit) ſed
in cephalæa quoq; uocata, euenire ſolet, etenim in hac nõnunꝗ arteriæ primario affectæ hmõi
qualem dixit Archigenes dolore uexantur, ita, ut fateantur nonnulli, uaſorũ ipſorum ſe dolorẽ
ſentire: quod interpretari tentans, arteriam ſubhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirẽ
dum eſt, utrum, ueluti per ſphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eũdem modum F
de uenis eum ſenſiſſe exiſtimandum ſit, ꝙ per hunc ſolum morbum ueluti uaricoſæ fiant: an cõ
mune ſint accidens uenarum, uel quomodolibet affectarum, uel dũtaxat inflammatarum. Ex eo
enim, ꝙ ſermoni de arterijs iungit ſermonem de uenis, par eſt, ut conijciamus de eodem affectu
ipſum fuiſſe loquutũ: ex eo aũt, quòd mox in uniuerſum de neruis, atq; de alijs huiuſmodi par-
tibus ſcribit, non adaptans uni morbo ſermonem de ipſis habitum, eadẽ ratione putandũ eſt,
itidem de uenis quoq; fuiſſe dictum. Itaq; in hac ambiguitate ſatius fuerit, ut exiſtimemus in eo
ſermone, quem de hemicrania conſcripſit, ſimul cum arterijs, ipſarum uenarum quoq; mentio-
nem feciſſe: ſimpliciter uero reliquorum inſtrorum, ſine ullo diſtincto affectu, neq; in neruis, ne
que in iis partibus, quæ illos deinceps conſequutur: in quibus dixit uenas, graues ac detrahen-
tes, atq; æqualiter infarctos dolores inferre. Verũ hæc non nihil ambiguitatis continent. Quod
uero deinceps ſequitur, ubi dicit, nerui uero diſtenduntur, & contorti indurantur, recedit quidẽ
manifeſte ab heterocranica diſpoſitione: definit autem id in uniuerſum ad neruos quomodoli-
bet affectos pertinere: quod planè mendacium eſt, neq;. n. quilibet neruorum affectus, ipſorum
eſſentiam indurat, atq; intorquet. Sunt. n. nonnulli, per quos laxiores euadunt nerui: †quemad-
modum per alios quoſdam, aridiores: quinetiam ſæpenumero nullam ſenſu perceptibilem ha- G
bent differentiam, ita, ut exquiſitæ ſani uideantur, nihilominus neq; ſenſum, neq; motum præ-
ſtant ſubiectis corporibus. Itaq; in ſolis fortaſſe inflammatoribus, aut inflãmatorijs morbis, aut
præter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari, & contorqueri, qñquidem in ijs quidem
manifeſte apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipſis, & nobis aſpicientibus, intenti ner-
ui apparent: quapropter, niſi curentur, & conuulſiones, & tetani ad ipſos ſequuntur. Atque om-
nium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens eſſe uidetur, ut intendantur: nam & ar- A.I.3.f.2.d.1. c.5.f.29.d
terias, & uenas inflammatione affectas manifeſte intendi uidimus: venas quidem, ubi per ſum-
ma membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerunque enim totum uas intentum uidetur,
ac rubere magis & calere, atq; maiori dolore, ſi tangãtur, affectum: vt ſit manifeſtum totum in-
flammari, incipiẽdo ab ea parte, quę primario affecta eſt, uſq; ad alas & inguina. Proinde recte
dixerunt omnes fere medici. Inflammatis partibus accidit, ut rubeſcant, tendantur, renitantur,
intumeſcant & doleant: pulſus vero non oĩbus, ut diximus, ſed iis duntaxat accidit, in qbus ar-
teriæ notatu dignæ ſunt: & pars ſenſu prædita eſt: & notabilis magnitudinis inflammatio, tunc
enim pulſatorium dolorem ſentiunt laborantes, uel nullo exiſtente ſenſibili uaſe in affecto cor-
pore. Sed interrogabis me fortaſſe, quæ ſint ſingulorum inſtrorum propria accidentia. Id vero H
iam antea, neq; ſemel duntaxat, explicatum eſt, ꝙ uidelicet propria actionis noxa, qualicunque
ſit ſpecie, cuiuslibet partis proprium eſt accidens: neq;. n. aliud eis ex neceſſitate accidens, neq;
etiã noxarum dr̃iæ exiſtunt: ſed differentiæ quidem uariant pro affectus, tum ſpecie, tum magni
tudine: accidentis uero ad uitiatam actionem pertinentis, ſiue genus, ſiue ſpecies, aut utcunque
nominare uolueris, ſemper ꝑmanet. Cæterum ſatius fuiſſet, Archigenem, totũ uia & ratione cõ-
plectendo, abundantius hæc perſequi, præſertim cum ab alijs negligentius eſſent tradita: quorũ
non pauca in plurimis alijs libris cõſcripſimus, quemadmodum & poſthac deinceps dicentur:
ſed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori uero diſputatio-
ne hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori ſtylo percurrimus. Nunc uero reliquas dolorum diffe
rentias, quarum in p̃ſcripto ſermone Archigenes mentionẽ fecit, perſequamur. Quod. n. pecca
uerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quodq; ſtupor nõ unius cuiuſpiã partis proprius
ſit affectus, ſed cauſæ potius, ac diſpoſitionis rationẽ habeat, iã anteà dictum eſt: ꝙ uero dolores
dure diſtendentes in ipſis fieri dicit, recte dictũ eſt: quanꝗ melius erat, ſi ſimpliciter dixiſſet, di-
ſtendentes, nõ addendo, dure: nã neruorũ dolores utrinq; uehementer diſtendere pñt, quia ad
utraq; extrema tenduntur tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non ſecus, quàm
chordæ

† *Græce ὥσπερ ἀτροφία σαφῶς . i. ut atrophia manifeſte. interpres inſecutus eſt ueterem tralationem.*

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea citharistę, quum instrumenta sua post usum reponere uoluerint, chordas relaxant. Et sane, q; eæ à contrarijs, tum causis, tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aer, ut rigare ipsas & implere possit, siue uehementer aridus: ab utraq; enim ambientis aeris temperie ad ultimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde recte dixit Hippocrates‖neruorum cōuulsiones, & à plenitudine, & ab inanitione euenire, utpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, "quum venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: quanquā multi tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpora, à non nullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habēt, siquando ipsos quoq; sic intendi contigerit: ut sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autē, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, ut extendentes. Porrò Archigenes neruorū dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, ut antea diximus, ad colon magis pertineat: atq; accidit ēt auri cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quinetiā q̄nque ocu

B lis: minime uero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte utroq; extendunt, & ad supernas, & ad infernas animantis partes. Quod uero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, q̄ quū deinceps dicit, & minime fusos. Reuera.n. minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, utpote perueniente ipsorū tensione, & ad supernas & ad infernas partes, magis uerò sursum, usq; ad caput: ac tum primū ipsos uniuersi corporis, & conuulsiones, & distentiones comitantur, nulla nerui tentione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis: & quòd quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, uerum dicit: quòd uero aliquid hæmodiæ simile habeant, non uerum dicit, ut antea dictum est. Neque" etiam in totum uerum est, quòd membranarum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis ueritati consonat: quippe ex propria earum ratione uidentur æquales inducere dolores, eo, quòd uniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum uicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum.n. ad affectam ipsarum partem ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqua-

C lem fieri dolorē necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore uehementiore cruciantur: vbi uero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atq; ex eo quoque, q, quæ tēditur membrana, os ipsum uel attingit, uel non attingit, non ab re dolorum dña deprehenditur. Atq; hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc locum membrana costas succingente: aliquando tñ non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (utpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant) magis, quàm in cęteris thoracis partibus. Quum.n. ueluti radix doloris in latere consistit. tum laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso natura respirationis officium committit, quemadmodum in bene ualentibus, qui libera utuntur respiratione, cōtingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatio septum transuersum intentum magis dolet, quum vero in partibus supernis, tum ingulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratū est, dolor, qui tum iugulum in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, q̄ membranarum, tentionem sequit̄. Quum autē dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria

D membranarū affectarū, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hęmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, ac si ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quę in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, vtpote q ab externis causis & quidē frigidis celerius noxā subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis cōmunitate, cæteras membranas hæmodię simile quidpiam pati dixit, ac sæpenumero superficiem quoque, non secundum affectæ particulæ essentiā facto dolore, sed ob mēbranarum ipsarum essentiam, quę exanguis est, & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia uero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri hmōi dolores, non ueluti per affectæ particulæ essentiam, sic.n. inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti mēbrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos. membranæ uero, quæ in media sunt carne, ueluti dilaniantes dolores excitant, sunt.n. plurimæ, & inæquabiliter infitæ, atq; eā circundātes: quumq; aliqñ ex contrarijs† scdm naturam ʓ tendi carnem contigerit, hmōi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, "aut ulcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorū partes, carnes quoq; numerantur: verū de hmōi doloribus satis in salubribus pceptis iā dictum est. Sed, q membranarum, quæ

Margin notes:
A.l.1.f.1.d.5. c.5.fo.24.c
6. Aph.39. Ext. ord.50.f
A.l.1.f.2.d.3. co.2.f.41.h
A.l.1.f.2.d.3. sum 2.c.20.f. 42.b
† κατεφύσεων est i antiquo codice, idest implātationibus, & ita omnino legēdum est, ita etiam legis uetus interpres.

oſſibus adiacent, dolores & profundi ſunt, id eſt in intimo corpore ſenſum excitantes, & oſſium E
ipſorum ueluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquā mirandū eſt. Nam ij à quàm pluri-
mis oſtocopi, id eſt oſſium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire
ſolent, quamuis interdum uel à frigore, uel plenitudine, fieri poſſint. Inſuper uenas dixit graues
& detrahentes, & æquabiliter infixos inferre dolores: uerum ab initio, ubi hemicranię mentio-
nem fecit, uenas uaricoſas fieri ait. Ergo in hoc ſolo morbo fortaſſe accipere oportet, ipſum hoc
dicere. Atqui ſcire proprium arteriæ uenæq; dolorem, extenſi ſcd̄m longitudinem corporis,
ueluti chordę cuiuſdā, ſpeciem referre, nulla utiq; profunditate ſimul apparente. Aequabiliter
aūt infigi uenarum dolores, admodum obſcurum eſt: quippe infigi ad nihil, quod ipſis accidere
ſolet, referri poteſt. Deinde de carnibus dicit, ꝙ & fuſos & laxiores inducant dolores. Atqui in
totum nullus dolor laxus eſt, niſi eos fortaſſe, qui minus intenduntur laxiores uocitet, qm̄ & ua
ſorum, & membranarū dolores magis intendi uideatur. Id.n. confitetur eos non adeo exten-
tos conſpici ob hoc, ꝙ carneæ muſculorum partes breuibus lineamentis contineatur. Sed id, qđ
deinceps ſcribit, uideri tactum ueluti aſperitatibus quibuſdā plenū, an proprie ad dolores, qui
in carnibus conſiſtunt, pertineat, inquirendum eſt. Nam, ꝙ interdum aliquid huiuſmodi per ip-
ſarum dolores eueniat, à ueritate haudquaquam abhorret: at, quia non ſemper euenit, ad unam F
potius quandam diſpoſitionem magna ex parte in ipſis factam, non ad earum ſubſtantiam, pro
prie referendum uidetur: neq; ſimpliciter intelligendum eſt, eam diſpoſitionem eſſe affectū in-
flāmatorium, ſed qui ēt cū humore aliquo fit, exaſperare ſuapte natura potente. Porrò deinceps
de muſculis ſcribens Archigenes, eos carnis, neruorumq́; mixtam proprietatē referre dicit, tan
quam peculiari ipſorū eſſentia ex his conſiſtente. Addit uero arterias, qm̄ in ipſis inueniuntur:
atqui hoc pacto uenas quoq; dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem, *adſtringētes,
patrio ſermone de ijs dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni ſunt: atq; idcirco de iuniori-
bus duntaxat dici conſueuit, de ſenibus uerò minimè, ꝙ non poſſit ipſorum corpus, boni habi-
tus plenitudinem ſuſcipere: at uero, in quam rem hoc uocabulum Archigenes referre uelit, inue
nire non eſt facile, maxime quia confundere, & corrumpere ſolet patriorum nominum ſignifi-
cata. Quòd, ſi, *adſtringentes, de ijs dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intēduntur, non
proprie ad muſculos, ſed cōiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum uero eos capaci cū
latitudine extendi dixit, puto ipſum hanc à neruorum plenitudine uoluiſſe ſeiungere. Torpide
autem pulſare, haudquaquam fuiſſe recte dictum, iam antea declaratum eſt. Reliquorum uero
dolorum, ulceroſus, inquit, graciliter˝ acutus eſt. Eſt autem hæc quoq; oratio obſcura, neq; per G A.l.1.f.2.d.3.
ſe quicquam docere poteſt, haud aliter, quàm cæteræ ipſius obſcuræ orationes: quas ne expla- c.20.fo.41.g
nare quidem poſſibile eſt, niſi qui rem ipſam per ſe intelligēs, eam orationi adaptare conetur.
Quum itaq; ſciueris, tum medicos, tū gymnaſtas, eos dolores uocare ulceroſos, per quos inter
mouendum, uel tangendum laſſatas partes, ſenſus excitatur, qualis in ulceratis partibus percipi
ſolet, facile intelliges per dolorē graciliter acutū, hmōi quāpiā ſpeciē ſignificari, qualis ab acu-
tæ acus punctura fieri conſueuit: ergo cōſtat ipſum, neq; continuū eſſe, neq; æqualiter per oēs
partes porrectū. Hunc itaq; dulciorē eſſe dicit, quum dicere deberet, imbecilliorē, aut obtuſio-
rē, aut non uehementē, aut minus moleſtum, aut id genus aliud quippiam: nihil.n. quod mole-
ſtum eſt, proprie dulcius appellari poteſt. Id aūt, quod dicit, & pruriginē inducere poteſt, inarti-
culate dictum eſt: quippe haud obſcura eſt inter pruriginoſam ſenſationem diſpoſitionemq́;, &
ulceroſam dr̄ia: uerū, quia crebro pruriginoſa vlceroſam antecedit, atq; ſoluta quieſcēteq; ulce
roſa, in pruriginoſam tranſmutatio fieri ſolet, inde eſt, ꝙ de ipſis confuſe indefiniteq; Archige-
nes ſcripſit, vt qui neq; cauſas utrarūq; diſpoſitionū exacte alicubi tractauerit. Verū nos eas ī li
bris ſalubriū p̄ceptorum ꝑfecte exarauimus. Igit̄ ulceroſus dolor, non ſolū ad cutē, ſed ad imas
quoq; partes, vt oſſa, extendit̄: pruriginoſus˝ aūt re vera ad ſolā ſuperficiē ꝑtinet, non tn̄ prima H A.ibidem.
rio, pro ratione ipſius ꝓpria, ſed per accidens, eò, ꝙ denſior ſubiectis ſibi partibus, cutis eſt. Ho-
rum ergo dolorum vterquę propriæ diſpoſitionis eſt accidens: fiunt autem ob acres quoſdā hu
mores: atq; tantum ipſi, quantū diſpoſitiones ipſæ, inter ſeſe differunt. Sed, vt dixi, ſatis de ipſis
in libro ſalubrium præceptorum definitū eſt. Punctorius˝ uero (inquit) dolor in profundo eſt: ſed A.ibidem.
† ἀλόγως πάνυ. non recte, nam ad membranas, nō ad imas partes, proprie pertinet: *infixus autem (inquit) quū
omnino præter ſinus acceſſerit. Hic ſermo † non omnino abſurdus eſſe uidetur: quippe ſinus, concauitas quæ-
rationem. dam eſt, quum partium antea coniunctarum altera diſtat ab altera. Quum itaq; fluxione imple-
tur ita, ut adiacentes partes diſtendantur, tum tenſiuum dolorem ſentiunt laborantes, non qui-
dem ſecundum longitudinem latius exporrectum, ſed proprijs limitibus conſcriptum: at excre
to quomodolibet è ſinu humore, protinus dolor conquieſcit, niſi ſicuti ambientia ſinum corpo
ra adeo diſtendantur, dilatenturq;, ut inflammatoria diſpoſitione torqueantur. Hæc ſunt, q́ pro
prie ad ſinus pertinent: quod uero ab Archigene dictum eſt, aliud ab his eſt: uerum, quid intelle
xerit, quum ita ſcriberet, haud facile inueniri poteſt. At, quod deinceps ſcriptū eſt, non minorē
habet dubitationē. Nam ſtimulans (inquit) dolor non in imo ſubſiſtit. Hic.n. ſermo cum eo, quē
in initio pręmiſit, pugnare videt̄, quo in hunc modum ſcripſit: ſtimulans autem, partim eorum,

quæ

A quæ in loco sunt, q̃dpiã affectũ esse declarat, partim cõtra:id.n.fieri põt scd̃m ꝓfundũ in parte ossib⁹ maxime uicina,& in cute,atq; oĩno in medio,hmõi dolore facto ab humore mordaci,seu sibiliũ partiũ aliquã erodẽte. Deinde,qđ in fine eiusdẽ orõnis sic scriptũ est,lacerãs aũt est,q in finibus cõsistit,si lacerans quidẽ idẽ significat,qđ diuellens,mendaciũ est:nã illi, q in sinu est, id minime contingere solet. Quòd, si non hoc, sed aliud quidpiã dicere uoluerit,qũo id poterit inueniri? Atq; huiuscemodi sunt, quæ in ꝑscripto sermone Archigenes posteris memorię ꝓdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo hepatis, splenis, renum, uesicæ, & vteri dolores traduntur. CAP. 8.

" IGitur transeamus ad alium,q & ipse ex dolorũ dr̃ia affectas partes cognoscere docet: est aũt
" ipsius dictio hmõi:Hepatis uero dolor holcimos, i.tractorius, & inhærens,& stupidus est, at-
" que atrocius* molestãs. Splenis aũt acutus nõ est, sed grauitatẽ simul, & extẽsionẽ hẽt:atq; simi-
" lis vr̃ ei,q ad elisionẽ quidẽ,atq; expressionẽ,sed extrinsecus incũbentẽ,renitit̃.Renes & auste-
" ros dolores inducunt,& cũ ꝑmanẽte astrictione pungẽtes.Vesica uehemẽter adstringẽtibus uti
" tur doloribus,atq; tensionibus pũctorijs. Vterus aũt acutis, turgidis, pungẽtibus, distendẽtibus,
" torminatim incidẽtibus: q̃ppe q hmõi mixtione dolere natus est:quãobrẽ idiomatis quoq; am

B biguitatẽ inducit. In hoc sermone iterũ Archigenes, ꝓtinus ab initio, hepatis dolorẽ holcimõ.i. tractoriũ,esse dicit. Verũ hoc uocabulũ,holcimos,apud Græcos in usu nõ est:proinde,q d significet, haud facile inuenire est, nã uocabulorũ sigñationes ex longo usu deprehendunt̃. Atqui uideo eos, q illo utũtur, uiscidũ per ipsum uelle sigñare, quale uiscũ esse vr̃, ut cuius una parte tracta,põt per ipsam reliqua illi continua simul attrahi:sic pasta quoq; ex frumento,holcima dicit̃, maxime si accuratissime subacta fuerit:sed ex hordeis,aut milio pasta,holcima nõ dicet̃. Atqui sub hac significatione,hepatis dolor haudquaq̃ holcimos euadet:proinde aliã significationem q̃rere oportet. Itaq; unus ex ijs,qui Archigenis sectã reliquis ꝓponere conãtur,holcimon hepatis dolorẽ dici asserit,quũ hepar uel induratũ, uel inflãmatũ, detrahere iugulum vr̃: alius, quum diuturno morbo laborat:alius,quũ mediocri dolore afficitur. Sunt, q tardum ipsum significare uelint,vtpote q acuto aduersetur:atq; urgentẽ, & adeo uehementẽ,ut nullam admittat requiẽ, hunc acutum eũ uocare solitũ:contrariũ uero,nẽpe tardũ,holcimon dixisse autumant. Nonnulli eũ dolorem holcimon, uel grauem dicunt, q grauitatis speciẽ refert:usu.n.receptum putant, ut de grauitate holce.i.tractus,dicat̃. Multa insuper alia uarie explicant admirandi illi quidẽ enar ratores,sed q̃ intelligantur à nemine. Constat igitur hoc uocabulum,holcimos,qđ in propositæ

C orõnis initio inuenitur,nihil nos posse docere. At uero deinceps consideremus,q d utiq; sit dolor inherens:nã hunc quoq; hepatis propriũ esse dixit. Mihi quidẽ facile persuasum est turgido dolore inhærentem per contrarietatẽ opponi, ipsum dicere uoluisse:quid.n.aliud conijcere q s posset? Etenim hepatis dolor,si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit:nam & ad iugulum usq; porrigitur,& spirandi difficultatem crebro affert,atq; interdum tussim quoque ac dysenteriam,neq; raro nothas costas infestat: igitur quonam pacto uere dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, ꝙ inhærẽtem dolorem dixerit,ueluti infixum:atqui hepatis dolor,ut nuper ostendimus,haudquaq̃ hmõi est.Similiter antea iam declaratum est,ne torpidũ quidem dolorẽ,particulæ cuiusquã proprium esse,sed dispositionis potius:ꝙ si ẽt partis cuiusdam sit proprius,at sanè nequaq̃ iecoris,sed certe neruosorũ potius corporum.Porrò atrociter molestans cũ torpido pugnat, utpote qui uiolentus est, atq; cõtinuus:sed nec hmõi quidẽ, hepatis dolor est,sed potius grauis:at ne grauis quidem peculiariter proprius hepati est,sed sple ni quoque,ac renibus inflammatis cõis.At Archigenes(haud scio quo pacto)in liene duntaxat istius speciei doloris mentionẽ fecit: nec audiuit Hippocratem dicentẽ:‖Et in renem dolor gra uis. Verum hoc peccatũ exiguum forte censebitur: at longe maximum est illud,quod cõmittere 6.Epid.cõ.1.t.6 3.155.c

D in multis solet,nomina scribens cæteris sensibus peculiaria:quemadmodũ nunc de renibus qui dem austeros scribit dolores,de uesica uero adstringentes:hæc.n.saporum sunt nomina,qui lin gua,ut instr̃o,& gustandi sensu dignoscuntur.Igitur res quædam declaratur,generatim quidem per hoc uocabulum adstringens, sed magis particulatim per austerũ & acerbum:quippe ambo adstringũt,sed magis acerbũ, qualis est omphacia uocata galla.Porrò austera sunt multa, ut mali punici genera,atq; cotonea mala,ac reliqua cõplura esui apta. Sanè acerba,haudquaquã sunt iucunda, non solum ea, q̃ medicamentorum speciem referunt,veluti hypocystis, & balaustium, & galla,& rhus,sed ẽt illa,quæ, quum sint hmõi, recipiuntur tñ in cibos .Quapropter non excogitari quidem potest,quid uel austerum uel acerbum dolorem dicere uoluerit Archigenes,non magis,quã aut cæruleum, aut rubrum aut fuscum,aut alium aliquem à coloribus nominatũ. Nũc aũt,quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates Archigenem arrogãtia motum interpretari uoluisse censet:at, quia re uera ineffabiles sunt,eum in hmõi nomina absurda incidisse,non intelligentem unamquãq; qualitatũ,siue gustabilem,siue tangibilem,effari posse:vbi uero multę qualitates circa unã essentiã apparent, ibi & proprietatem fieri contingit,idq; maxime in gustu, cum uerbi gratia,& amaritudinem,& dulcorem,& austeritatem,& acrimoniam in una essentia apparere contigerit.Sic enim in gustu

proprietas quædā orit, ineffabilis illa quidem, si unico noīe ipsam explicare tētaueris, sed quę E dici tñ potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, q & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas uniuersas, & reliquam quoq; materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enūciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si uniuersam quidem essentiæ proprietatem unico nomine comprehendere uoluisset, indoctus oīno fuisset, id quod de Archigene nequaquā sētiendum est: si aūt simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum uero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanq̃ sub latitudine quadā explicari pōt. Igitur longiori sermone uti non oportet, qūi ea species ob oculos omnibus sit posita, qua, uti debet is, qui quamlibet rerū sensibilium interpretari aggreditur: qp pe omnium tangibilium qualitatū propria habemus noīa haud secus, quam gustabilium, uisibilium, & audibilium: atq; oībus ijs patrio more uti debemus, & neq; adstringentem, neq; austerum nominare dolorem, utpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n. medici ab Archigene stantes, quū dolorum dñas conscriberent, haudquaquam ausi sunt à cōsuetudine in nominum usu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acu pungantur: ac rursus perinde, ac si terebro perforent: quinetiā uideri sibi aiunt contundi sese, & diuelli, & tendi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdā sensum pcipere, qua F interdum subiectarū partium aliqua suspendi vr̄, interdum uero circundantibus incumbere. Igit hmōdi omnia cōsueta sunt: adstringentes uero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorū, ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos uellet, qūo loci affecti possint cognosci: nam omnis, qui de doloribus habetur sermo, uanus nugarumq; plenus esse censetur, nisi ex ijs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomodo doleant, discere oportet: nunquam uero dicunt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archigenem interpretari uelle dolorum proprietates, hæc docendi ratio, tum impossibilis, tum inutilis esse planè uidetur. Primum.n. uel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari nō potest: qd cum ita sit, omnino fieri non potest, ut ad doctrinam aliquid conferat, utpote quam ij duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiūt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse est, qua nō laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, ut credamus unum hominem omnes singularium partiū affectus fuisse expertum. Donemus tamen (si uolueris) hoc quoque, quanquam impossibile est, ac uteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius proprietates G conscripsit, quę à solis mulieribus expertus dignoscuntur. Itaq; admirationem (ita dij me amēt) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione, tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si ueram contendis, nihil tamen ex ea utilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eo, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat: an uerò austero dolore ab Archigene dicto, quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, utpote nemine sciente, cuinam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atq; eos, qui conformiter nominantur, atq; ijs multo magis uehementem, & fortem, & uiolentum, & continuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, utpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire uidemus: at austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, ut nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, non intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum cōsuetudine non aberrare: ueluti quum stomachum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet: quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere pōt, H A.l.3.f.13.t.1.c.1.f.285.a idque in nonnullis oris uentriculi dispositionibus, quod per abusionem, non solum populares, sed probatissimi quoq; medici, stomachon appellant. Quinetiā inter uehementer respirandū, A.l.3.f.14.t.2.c.5.f.313.c non nunquam grauitatem in dextra præcordiorū parte sentimus: id, si citra febrim eueniat, aut obstructione, aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere conijciendum est: ueluti, cum id inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaq; oīa huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atq; sine ab surdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis uero doctrina, hoc habet exacte proprium, ut non nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nā tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quamuis illa (ut in commentarijs de pulsibus ostendimus) haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

Qua methodo affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per consensum eueniunt, distingui. CAP. 9.

EQuidem uoluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, ut ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere ualeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur, atque in

A in primis in vniuerſum oſtendere uiã,& rationẽ,cuius adminiculo, & ipſe affectos locos inue-
nire,& cæteris uiam oſtendere poſſis. Igitur,ut in priore libro dictũ iã eſt, uia & ratio hmõi eſt.
In primis.n.quærere oportet,vtrum ſingulorũ locorũ propria ſigna,qũocunq; afficiãtur,inue-
niri poſſint; an per ſingulos affectus alterentur: deinde vtrum ſingulorũ affectuum propria ſint
ſigna,an circa quãlibet partem uarientur. Atq; ita oportet,& loci,& affectus nõ immemores,
deinceps ſigna ꝑſtringere: Veluti,ſi ita acciderit,ut pulmo inflãmatione laboret,tanta inducet̃
ſpirandi difficultas,tantaq́; anguſtia,ut ſuffocari laborantes uideantur, ac recti ſedere conent̃,
quem affectum orthophnœã nominant:quinetiam calidam ſentiũt expirationẽ,idq́; maxime,
ſi eryſipelatis particeps fuerit inflãmatio;quocirca,ubi plurimum efflant,iuuari vñr,ac multum
aerem frigidum attrahere concupiſcunt;atq; inter tuſſiendum ſputũ expuunt, idq́; mõ hoc, mõ
alio colore infectũ,ut interdũ rubrũ,interdũ flauum,aut rufum,ac ſpumoſum quoq; & nigrum,
& liuidum appareat:inſuper grauitatis cuiuſdam thoraci incumbentis ſenſum ſæpenumero ꝑ-
cipiunt,ac dolorem ex imo ad ipſum peruenire,& ad os pectorale,& ad ſpinam:preterea acu-
A.l.3.f.10.t.4 c.11.f.270.e
ta″ eſt ipſis febris:pulſum uero hñt,qualem in libris de pulſibus diximus. Sic,vbi membrana co
ſtas ſuccingens inflammata eſt,acuta febris infeſtat,accedente pulſus ea,quam in cõmentarijs
B de pulſibus diximus,proprietate:eſt ãt dolor punctorius una cum ſpiritus difficultate:ac magna
ex parte ſputum colore infectum mox apparet haud ſecus,q̃ in peripneumonia. Igit̃ utroſque
affectus ſpirandi difficultas neceſſario comitatur, eo, ꝙ affecta particula ſpiritus ſit inſtrumen-
tum:oritur ãt febris,& ꝑꝑ affectum ipſum,& ꝑꝑ poſitũ, nã & pulmo & ſuccingens coſtas mem
brana prope cor conſtituuntur,inflammatio vero calidus affectus eſt:ſic etiam tuſſis ipſis, ut ſpi
ritalibus,ineſt:ſed,ꝙ aliquid expuatur,id ab affectu ipſo procedit,quippe iam oſtendimus oẽm
inflammationem ex affluente fieri ſanguine: quapropter, ſi bilioſus fuerit ſanguis, flauum, aut
pallidum erit ſputum:ſi pituitoſus,& ſpumans,& candidum:ſi menlãcholicus, aut nigum aut li-
uidũ:ſi nihil horum ſanguinem infecerit,rubrum.Quinetiam in pleuritide ſæpenumero magis
bilioſum:in peripneumonia uero magis pituitoſum ſputum ſequi conſueuit: ſed de hoc ſatis iã
declaratum eſt. Quòd ãt inflammatarum partium excrementa per aſperam arteriã referũtur,
eius rei cauſa tum ad poſitum tum ad formationẽ referenda eſt,quippe quæ per ſolam hãc uiã
effluere poſſunt. At vero ventriculus duos hẽt meatus,unum,per quem natantes in ipſo humo-
res euomuntur:alterum,per quem humores ad inferiora delabuntur:verum id, quod in eo ui-
tioſum inuenitur,ac ſupernatat,magis uomitione reijci conſueuit,reliqua per inteſtina deijciũ
C tur:ueluti renũ veſicæq; excrementa meiendo excernuntur:cerebri vero redũdantia per nares
præcipue,nõ nunquam vero per palatum,& aures uacuãtur. Indicia igitur locorũ affectorũ ab
Nõ ſunt in græco nec debẽt eſſe.
accidentibus quidem oĩa:differentiæ uero ipſorum ſunt & ab actione læſa, & excrementorum
qualitate,& a tumoribus præter naturã,& doloribus,& a coloris uitio,quod ſequitur uel in uni
uerſo corpore,uel in una quapiã,uel parte,uel duabus,idq́; maxime in oculis, & lingua: extra
horũ numerũ ſunt indicia,q̃ colligunt̃ ſcđm eã,quæ proprie ſympatheıa,ſi ita uelis,appellat̃,ve
luti in priori libro iã diximus. At nũc tp̃s eſſe vr̃,ut amicos,quorum petitioni obtemperãs, hos
cõmentarios ſcribere aggreſſus ſum,ad exercitationem inducam. Fit ãt exercitatio oĩs, quum
particularia ſub eandem uiam,& rationem ducuntur.Hmõi ãt doctrinę ſpecie(ut perſæpe oſtẽ
dimus)non aliud inuenitur utilius: quippe uiæ, & rationes, ubi ſolæ ſine multifaria ſcđm ipſas
exercitatione cognoſcuntur,haudquaq̃ poſſunt perfectos efficere diſcipulos. Altius igit̃ uiã &
rationem dicere aggreſſi,ad exercitationis modum accedamus.In primis quidem intueri opor
tet,num actio aliqua ſit læſa:quippe cum ipſa proprium actionis inſtrumẽtum affici neceſſe eſt.
Deinde,ubi actionem læſam eſſe perſpexeris, ad modũ læſionis accedendo conſidera,ad quã
Antiquus interpres legit, τινος ἐστι παθος ἴδιον idest cuius est est affectio propria.
affectionem proprie pertineat.Poſtea affectã particulã nota, nũ tumore quopiã aut dolore in-
D feſtetur,& quidẽ accurate cuiuslibet horũ ſpeciẽ inueſtigando: didiciſti.n.nõ ſolum tumorum,
uerum ẽt dolorum quoq; uarios eſſe modos. Aſpice ſubinde affectæ partis excremẽta,ꝑ quem
meatum vacuent̃:ac vide,num aliquid eſſentię ab affecta parte ſecernatur.Poſtea ẽt,vtrũ oĩno
incocta ſint ipſius excrementa,an mediocriter cocta. Ac tum,quibus ex ea uniuerſum corpus,
quibus priuatim quædam corporis partes fruantur:qđ partim ab actione,partim a colore, & fi
gura deprehendes.Eſto.n.vt quiſpiam inter reſpirandum in notharũ coſtarum loco doleat,nõ
protinus hunc eſſe pleuriticum ſuſpicari debes, ſed in primis quidem, an tuſſiendo aliquid ex-
puat,intueri:id.n.ſi coloratum, ut dictum eſt, uideris, tum ipſum pleuriticum eſſe dices. Quòd
ſi tuſſiẽdo nihil oĩno expuat,fieri põt,ut nihilominus pleuriticus ſit ille quidem, ſed inflamma-
tionem habeat & incoctam,& ſtrictam adeo,ut nihil ab ea foras eijci poſſit:ac fieri quoq; põt,
A.l.3.f.10.c.4 c.1.fol.268.e Et c.2.f
ut ob hepatis″ inflammationem dolor in iam dicta ſede excitetur:intentis.n.intro uinculis,qui-
bus non nullorũ iecur coſtis alligatur,contingit dolorem ad ſuccingentem coſtas membranã
A.ibidem.f
peruenire. Verũ″ nequaq̃ ſimilis eſt pulſus in hepatis,& membranæ coſtas ſuccingentis inflam
matione:ac ne alui quidẽ ſedimenta ſimilia ſunt: q̃ q̃ nõ in qualibet iecinoris inflãmatione ea
dẽ ſunt,ſed in iis affectibus,q̃ proprie iecorarii nominantur. Igr̃,in q̃bus nihil excernitur,a quo
indiciũ aliqđ ſumi poſſit,ſatius fuerit præcordiorum dextram partẽ tãgere,ꝙ,ſi nullus apparet

tumor,

tumor,ne ſic quidẽ deſiſtere oportet:quippe fieri pōt,vt in ſola ſima hepatis parte ſit inflãma- E
tio: poteſt ẽt in gibbis partibus, ſed non in oĩbus, verum in ijs duntaxat exiſtere, quæ à nothis
coſtis conteguntur.Itaq; laborantem,vt uehementer reſpiret,monere oportet:deinde interro
gare,nũ grauitatem ſentiat,aut ſuſpenſam ac ſuperioribus,aut incumbẽtem vicinis. ″Non nũq̃ A.l.3,f.10.t.3 c.1.f.264.d
ſanè,quibus illic eſt tumor præter naturam, ij difficulter ſpirant ob ſepti tranſuerſi anguſtiam,
& ab exigua tuſſi irritãtur. Ergo hmõi diſpoſitionibus,ſolidum firmumq; diſcernendi indicium
per oẽ tp̃s morbi,a pulſu ſumendum eſt:deinde tractu temporis reliqua quoq; accidentia conſi
deranda ſunt:nam & linguæ,& uniuerſi corporis color alteratur,ubi hepar uitiatũ eſt:ſicut rur-
ſus thorace affecto tuſſis increſcit,atq; tpe oĩno apparent ea,quæ tuſsiendo expuuntur. Igitur,
quemadmodum fieri non pōt,vt illæſis ſpirandi tum partibus,tum inſtrumentis difficilis fiat re-
ſpiratio:accidit ãt interdum,nullo exiſtente in ipſis proprio morbo,ſed trãſuerſo ſepto aut de-
tracto,aut oppreſſo,ut homo difficulter ſpiret: ita ẽt vſu uenire ſolet in ea ſede,quæ principẽ in
ſe aĩæ facultatem continet:nam,cum & ſcientia,& opinio, atq; cogitatio oĩs in ipſa conſiſtat,ſi
harum aliqua læſa uideatur,protinus ipſam quoq; affectu quopiam laborare arbitramur. Nã
ubi uel in pleuritide,vel peripneumonia delirium incidit,nemo uel a coſta,uel a pulmone acci
dens hoc proueniſſe dixerit:quippe uniuerſi eam partem,in qua princeps aĩæ uis reſidet, ſimul F
affectam eſſe putant,ac nituntur modum conſenſus ſectæ ſuæ conformem oſtendere:verum in
alijs affectibus nõ conſentire,ſed primogenio ipſam affectu laborare aiunt.veluti in lethargo,
& phrenitide:at vero undiq; affici,ubi propriarum ipſius actionum aliqua læditur: proprias ãt
actiones dico,quæ per nullam aliam partem,ut per inſtrumentum,fiunt.Nam re vera,& uide-
re illam,& audire haudquaquam negãdum eſt,ſed uidere oculis,& audire auribus,atqui,ut co-
gitet,& reminiſcatur,& exiſtimet,& eligat,neq; oculis, neq; lingua, neq; alia quapiã parte uti-
tur.Quòd,ſi hæc aĩæ pars ita eſt in continente ipſam corpore,ut nos in domo aliqua,in primis
fortaſſe nullam ei noxam afferri putaremus a loco:qm̃ uero ipſam lædi videmus,q̃uo lædatur,
eſſet inueſtigandum:Si uero veluti forma quædam corporis eſt,ab ipſo inſeparabilis, eã lædi
non inficiaremur ob ſuſcipientis ipſam corporis alterationem. At,quia de hac re inter philoſo
phos ingens pugna eſt,alijs eam ueluti in domicilio contineri dicentibus,aliis vero ipſam cor-
poris formam eſſe putantibus,idcirco,q̃uo lædatur,inuentu perdifficile eſt.Quòd verò lędatur,
ab experientia dicere licet:etenim,ubi fracto capitis oſsi terebra adacta eſt, ſi quis vehemẽtius
comprimat,protinus ſenſum oẽm,& motum amittit laborans:quin ẽt,ſi inflammatio quædam
oriatur,hæc ẽt euenire interdũ uidemus:& cogitationis læſio perpetuo euenit: Præterea nõ nul G
li per vehementem capitis vſtionem delirauerunt:atq; per fortes ictus capiti adactos, ſæpenu-
mero caros,id eſt ſoporem ſequi videre eſt.Multi quoq; affectus in capite conſiſtentes,cogita-
tionem haud obſcure uitiant,adeo,vt ẽt populares,quum aut delirare aliquẽ, aut cogitationẽ
q̃uolibet affici conſpiciunt,capiti remedia adhibenda eſſe cenſeant.Verũ enim uero,ꝙ princi-
pium ſenſus,& motionis ab impetu prodeuntis ſedem in cerebro habeat, & ꝙ hoc a mẽbranis
(Græci meninges uocant)contegatur,id in aliis commentariis,quàm ueriſſimum eſſe declara
tum eſt: Nunc uero,q̃uo diſtinguantur affectus primitiui ab iis,qui per conſenſum eueniunt,cõ
ſiderandum eſt.nam hmõi ſpeculatio proprie ad hoc noſtrum inſtitutum pertinere vr̃, & q̃dẽ
non ſine manifeſta utilitate:quippe ꝙ ad curandi rationem in primis pertinet, cuinam parti re
media ſint adaptanda,cognouiſſe.Nam per ſolum conſenſum lęſo cerebro,ſi ea pars,q̃ primiti
uo affectu laborat,fuerit curata prius,q̃ cerebro propria aliqua eueniat diſpoſitio,nullũ in ip-
ſo relinquit accidens:ꝙ ſi ex conſenſu aliqua permanens fiat in ipſo diſpoſitio,tũ non ſolũ par-
ti,quæ primitiuo affectu laborat,ſed capiti quoq; remedia adhibere oportet. Ob hæc ãt ipſum
exacte definire,utrum cerebrũ,an membranæ ipſius primitiue afficiantur, haud magnam utili-
tatem afferre pōt:in utraque.n.diſpoſitione capiti auxilia adhibentur.Igitur huic rei non ita ue H
hemẽs ſtudiũ adhibere oportet,ſed potius eſſentiã,qualis ſit,inuenire:quippe humidum exicca
re,aridum humectare,frigidum calfacere,calidum refrigerare opus eſt; ac, ſi coniugatus fuerit
affectus,per contrariam coniugationem ipſum curare conuenit: ut calidum, & ſiccum, hume-
ctare,& refrigerare:humidum frigidumque,exiccare,& calfacere:atque in reliquis duobus cõ-
iugationibus ad portionẽ:ac in cæteris morbis omnibus eadem rõne ſimiliter facere, quorum
uniuſcuiuſq; ſpeciẽ in libro De morborum differentiis perſecuti ſumus. Quum itaque,& cere-
bri,& membranarum eius iidem morbi ſimili curatione indigeant, logica magis, quàm ad cu-
rationem utilis,eſſe uidetur quæſtio,in utro illorum contineatur princeps aĩæ facultas;uerum,
an in corde ſit ea facultas, longe diuerſa, atque omnino re differens eſt quæſtio. Eſto enim ut
a flaua bile in corde,& accumulata, & putredine affecta, phrenitis ſit excitata, nonne delirare
uidebitur is,qui caput ″oxyrrhodino {id eſt oleo roſaceo cum aceto} perfundere iuſſerit? nam, A.l.3.f.1.t 1. c.3.fo.197.g
ſi hoc præſidio phrenitidis cauſa ſanari poſsit, non capiti, ſed thoraci ipſum adhibere debue-
rat: neque uniuerſo thoraci, ſed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hæc igitur recte a
nobis definita ſunt, atque hoc item, quòd non ſolum affectum locum, uerum etiam cauſam
illi noxam inferentem,conſiderare oportet:ut exempli gratia, delirium eſt accidens eius actio

nis,

A nis,quæ a loco†mentis compote ℥ prodit:similiter coma,& ſopor,ſed a contrarijs cauſis oriunt̃. Quippe & uigilias,& delirium cauſa poteſtate calida efficit:"at,quotquot ſomnolẽti,& comatoſi ſunt affectus, oẽs a frigida cauſa proueniunt: id quod ex medicamentorum natura planè diſcere licet:quippe frigida ſtuporẽ ſoporemq; calida uero uigilias,& uarias motiones inducunt. Sed quid opus eſt fortia medicamenta memorare,cum quotidie uideamus,& lactucas,& potabiliũ calidarumq;"aquarum balneas,& uinum modice dilutum,ſomnum inducere,reliquorum medicamentorum exemplo,quæ & humectare, & refrigerare poſſunt: quæ uero his contraria ſunt,uigilias excitare?Itaq; tenuis ratio uictus,& uinum meracius,uigilias inducunt:idque multo magis, cum uinum meracum aut ſuapte natura fuerit calidum, aut ualde antiquum, ueluti apud noſtrates Pergami olim accidiſſe memoriæ proditum eſt:neq; abſurda vr̃ hiſtoriæ ipſius narratio.Grãmaticus quidã ſingulis diebus balneum petens,unum ex pueris ſecum ducebat, altero domi relicto,qui rem familiarem ſeruaret:atq; ea, quæ ad uictum eſſent neceſſaria,prepararet. Puer itaq; domum cuſtodiens,quum uehementi ſiti cruciaretur,nec eſſet ei aquæ copia, uinum antiquũ liberaliter potauit: atq; ex reliquo tp̃e uigil oĩno permanſit: poſtea correptus febre,una cum uigilijs oborto delirio,perijt. Cæterum animantia,q̃ frigidiori ſunt natura, per
B hyemẽ ob frigoris uim, perinde, ac ſi mortua eſſent,latitare ſolent, Atq; tum uiperas quoque uideas ſi manibus tractent̃,deferanturq; haudquaquam mordere:nã per æſtatem tum hoc animal,tum ſerpentes reliqui omnes, maxime ſub caniculæ feruore, quum uehementer æſtuant, furorem præ ſe ferre uidentur adeo,ut ne exiguo quidem momẽto quieſcere poſſint. Quod intelligens Nicander ſic de cenchride cecinit.

Non temere offendas calcando cenchridis artus,
Dum furijs agitur.

Verum de his alibi pleniorẽ inuenies,& enarrationẽ,& demonſtrationem,Siquidem calida cauſa motũ excitat,atq; idcirco uigilias affert,frigus" ãt,ocioſum, & ad motiones pigrũ reddit aĩal,ob idq; ſomnum comaq; inducit. Igitur qui hæc intelligit, quum per ardentium febriũ uigorem hoĩem uiderit,& uigilare,& delirare,deinde inclinante iã febre,& dormire,& recte ſapere,in capite nullam propriam eſſe diſpoſitionem,ſed a febris abundanti calore deliriũ fieri exiſtimabit. Sic ẽt in peripneumonia,& laterali morbo,quũ ad uigorẽ febris peruenerit,delirium ſequi ſolet,nullo exiſtente in capite proprio affectu:quippe tum affectus proprius eſſe putandus eſt,cum permanere in parte quapiam cõſpicitur.Vñ,ſi in laterali morbo permanẽs eue
C niat deliriũ,caput proprium hr̃e morbum perpẽde ita,ut,quãuis lateris morbus quieſcat,poſſit tñ capitis morbus permanere: ſæpenumero.n.uidimus bubonem ob ulcus aliquod obortum, ulcere curato deinde diutius infeſtare.Ergo,"quũ pars aliqua ſimul cum alia ſic afficitur,ut irritata quidem una, altera uehementius moleſtetur,remiſſa uero irritatione quieſcat, eam per cõſenſum affici putandum eſt.Hæc quidem una coniectura cõis eſt:ſed de cerebro,ut dictum eſt, proprium ſumitur indicium,ſi nõ aſſidue deliriũ permaneat,ſed auctam febrim ſequatur. Atq; eadem ratione fieri ſolet,ut,quum febrium acceſſiones irruere incipiũt,ſopore"& comate grauentur laborantes,ꝙ hoc tempore cerebrum uehementer refrigeretur:quippe quod alioq; paratiſſimum eſt,ut noxam huiuſmodi ſubeat,quum intemperiem habeat frigidam,non uero tantam,ut hæc ſola prędictorum accidentium poſſit eſſe cauſa:ſed,quũ acceſſio ab initio proceſſerit,frigus adeo increſcit,ut cataphoram,uel ſoporem queat inducere:id uero, ut dixi, fieri conſueuit,uel ab intemperie frigida,uel a pituita in cerebro exuperante.

A.l.3.f.1.t.1. c.7.fol.184.a

A.l.1.f.3.d.2 c.5.fl.61.e

A.l.1.f.1.d.6. c.3.fol.29.f

A.l.1.f.2.d.3. c.2.f.43.h Et 44.a.Et 45.b

A.l.4.f.1.t.2 c.5.f.417.g

† παραφρονοῦντα eſt in impreſſis: quam dictionem alij uerterant mentis impote. Copus tamen uidetur legiſſe, φρονοῦντα ueteremq; interpretẽ imitatus, qui habet, Alienatio eſt accidẽs ſequẽs læſionẽ loci rationis.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
D
LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis ueterum erroribus, ad dignoſcendos Cerebri affectus pertranſit.

Quo pacto partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per conſenſum. CAP. I.

DE affectis locis (ſic enim uocant corporis partes) pauci admodum medici ſcribere aggreſſi ſunt, ac multo plura, quàm attigerint, omiſerunt. Itaque cæteris ſilentio præteritis, unius Archigenis, haud indigni, qui omnibus præferretur,meminimus. Diximus autem eum ſermonem, quo ipſe aſſerit, actiones quaſdam lædi,illæſa ea corporis particula, quæ ipſis deputata eſt, diſtinctione egere: defendi enim poſſe,ſi pars per alterius conſenſum læſa, nondum permanentem habeat diſpoſitionem, ſed, ueluti umbra quædam, ut ipſe dicebat, ei hæc ipſa inſit affectio. Nam, ſi ad ignem quis propius acceſſerit, ut ferè comburatur,non tamen adhuc comburatur,dolebit quidem uehementer,ſed ea,quæ calefit,parte nihil adhuc patiente.Sic etiam,ubi ambiens aer uehementer frigidus, aut aqua exacte frigida,

frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quæ nocuit, protinus E
cõquiescit affectio. "Quamobrem satius fuerit, ut dicamus (ueluti, & ipsum indicat nomen) affici
quodammodo eam partem, quæ alteri consentit: neq;.n. pars, quæ nihil patitur, sed ea, quę cum
alia patiť, consentientis uocabulo significatur. Itaque, quũ affecto stomacho oculi similibus in-
festant̃ casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicẽdum est illos pati, elato ad cerebrũ
ab humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: non tñ adeo afficiuntur, ut ab
lata re, q̃ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verũ hmõi disputatio, ut dixi, ad logicã
potius pertinet: quæcunq;.n. quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum
propriam essentiã indagantes, haud dubie logicæ esse cẽsentur: Sic ẽt Chrysippus philosophus
de animi passionibus scripsit vnum quidẽ de curandi ratione librum, quo.s. maxime ad earum
curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas cõtinent quæstiones. Qđ ãt melius
fuerat, & huic nostro instituto cõmodius, Archigenes parum exacte declarauit, quot certe mo-
dis actio lædi possit: sic.n. & primario affectæ partes, aut proprio uitio laborantes, aut qũocũq;
quis nominare uoluerit, deprehendantur, & curandi ratio abũde nobis suppeditari possit. Ego
uero in uocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoque, qui in manu sensum amisit digi
torum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneã cu- F
rationem ostendit. †Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto uentriculo: atq; aliter ei,
qui ab alto decidit, nullo existente in uocalibus instrumentis uitio, uox offensa est: denique alia
consensus specie laborat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi uexabantur, ꝙ ascen
deret ad os aliquid: uox ãt, ꝙ materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, ꝙ sentien-
di facultas ad ipsos non descendebat. Proindeq; satius fortasse fuerit, ut uocalia instrumẽta di-
gitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, q̃ oculos: nã his affectus ipse inest, quòd fu
mosa quadã exhalatione replentur: vocalium uero instrumentorum atq; digitorum officiũ læ
ditur, non ꝙ ueniat ad eos quippiam præter naturam, sed ꝙ careant eo, quod secundum naturã
ad ipsos peruenire solet. Sanè uis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem me-
dullam læso: & guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum non recipit: nihilomi
nus recte dixeris in ipsis hanc esse passionem, ꝙ non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea,
quum scđm naturã se haberent, uenire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris,
si nõ perueniat ad ipsos aqua: sic cerealium quoq; frugum è terra prodeuntium, squallor immo
dicus passio est: & animalium, cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gu-
bernationem quomodocunq; deficit, ipsum sanè quispiam passionẽ illius merito putarit. Sed G
huiusmodi quæstiones (ut iam dixi) ad logicam potius pertinent.

Quàm multa post habeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de remedijs ex vera demonstratione inueniendis. CAP. 2.

CAeterum magna medicorum pars negligit eas cõsiderationes, quæ uel læsis, vel deꝑditis
actionibus necessariæ sunt. Quum.n. duæ tresve fuerint aliqñ hmõi actiones, accidit inter-
dum, ut una particula affecta, reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lædantur: inter-
dum uero, vt oẽs eodem modo afficiantur: Atq; accidit interdum, ut harum aliquæ dispositionẽ
habeãt (ut ita dicam) hecticam {.i. quæ tenaciter hæret:} reliquæ uero (ut sic dixeris) cata schesin
{id est, quæ facile discutitur:} de quibus secundo libro de uiuorũ dissectione, atq; in eo, qui hunc
præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoq; dicemus, ut uidelicet futurum sermo
nem, qui sine hmõi distinctionibus explicari non põt, perficiamus. Sed iam enarrare aggredia
mur id, quod admodum utile fuerit prædixisse ꝑ eos, qui uerbo quidẽ demonstrare nituntur
affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam opere uero illam euertunt: atq;
unum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectũ dolor
ipsius declarat. Sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue mẽbrana siue tunica (nihil.n. re H
fert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea utrũ pulmo secun
dum fibras necessario afficiatur, an oĩno affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere au-
tumant ij, qui usum, & experimenta præferunt. Dicunt.n. multos se uidisse pleuriticos tum à prę
ceptoribus, tum a se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, ‖ quæ ab Hippocrate in libro de ratio
ne uictus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere: distin-
ctionesq; græce διορισμοὺς, habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriã reuocẽt,
cui uenã secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, uictus ratione, alui du-
ctione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longa experientia: Igitur, quid uel Hip-
pocratem, uel alium quempiam illo priorẽ induxerit, ut hæc inueniret auxilia, se penitus igno-
rare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode utantur: id quod alios quoque artifices fa-
cere uidem⁹, neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quo pacto artes suę fuerint
inuentæ, inquirunt: sed a ꝓceptoribus edocti, usu eas probant, & confirmant, atq; sic clarum no
men assequuntur. Equidem, ut uerum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experiẽtiạ no
minant, talia proferentes audio, inducor certe, ut probabiles putem eorum rationes: uidẽturq;
mihi dogmatici contra illos parum idonea se respõsione tueri. Proinde, ut cæteris in rebus om
nibus

A.l.1.f.2.d.4 c.1 f.43 h. Et l.3.f.1.t.2.c.6 fol.190.c

†aliter enim.

De vict. rat. in morb.ac.com.1. Et. 2. 7. 110. h Et lib.2. de morbis,

A nibus temerarium aſſenſum ſemper refugi: ita de his in inueſtigandis ſingulorum moborũ remedijs, diu multumq́; apud me inquiſiui, an logica indicatione indigerem: an ſufficerent ea pcepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atq; ex me ipſo didiceram. Igitur ea, q̃ diutina inquiſitione optima iudicaui, ita me dij ament, ueritatis amatores docere non grauabor. Nihil.n. cauſæ eſt, quamobrem mentiar: qđ facere ſolent ij, qui uni ſectæ addicti, omnem ex ipſa gloriã quærunt: quippe contentioſe eos defendere oportet eam ſectã ueram eſſe, quam unicam nouerunt, nam ex nullo alio diſciplinarũ genere gloriam ſperare poſſunt. Ego vero re ipſa, & publice, & priuatim, apud eos videlicet, qui ſectã quamlibet à me diſcere cupiebant, oſtendi in oĩum ſectarum ſcientia (ne maius quicquam dixerim) me eſſe poſthabendum nemini. Quòd, ſi uni ſectarum patrocinium facere velim, quamuis ex tpe ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamẽ facile ab aliquo conuinci me rationum penuria patiar. Non.n. (ut nõ nulli faciunt) ex libris eas didici, ſed præſtantiſſimis in vnaquaq; ſecta præceptoribus uſus ſum. Neq; ſanè odiſſe poſſim empiricos, quorũ ſermonibus ſum inſtitutus: neq; ullos dogmaticos: pari.n. ſtudio omnibus dedi operam, verſatusq́; ſum cum præſtantiſſimis in unaquaq; ſecta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius urbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps oĩbus, & quidem ob ar-
B tis opera, non ob ſophiſticas rationes. Quamobrẽ nihil ꝓhibet, quo minus de vnaquaq; ſecta uere dicã, quæ ſentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionem, quæ ex uera indicatione procedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricæ cognitioni præſtare. Vnde multos morbos curaui maxime contrarijs præſidijs, interdum ijs, quæ experientia, & uſu cognita ſunt: quæ quidem in libro de curandi uia, & ratione latius explicaui.

Quibus præceptis vtendum ad ſedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

NVnc vero ea duntaxat perſtringam, quæ noſtro propoſito magis accõmodata uidebunt. Nam comperi læſas actiones non ſolum ob ſimilares, a quibus eduntur, ægrotantes: verum ẽt ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vſum tñ quendam pręſtant. Sic ẽt inſtrumentaliũ partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus pręcognitis, inueni deinceps morbos quoſdam continenter plurimos hoĩes infeſtantes, alios uero raro accidentes. At cõſpexi empiricam medicinam, non qđ raro, ſed quod crebro accidit, in memoria, & imitatione collocare: quocirca diſpoſitionũ raro euenientium non ſolum curationem, verum ẽt præuenientes ipſarum notiones, negligere. Proinde primum inueſtigaui, qũo cognoſcẽdæ ſint: inue-
C niq; earum quaſdam ſcientifica deprehendi poſſe notitia: nõ nullas uero artificioſa uocata cõiectura, atq; idcirco ipſas magna ex parte rectas, eiuſmodi.n. eſt artificioſæ coniecturæ uis. Verum, & has ipſas, & diſpoſitiones eis priores, quæ uidelicet ſcientificam notitiam admittunt, indigere ſemper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinã hoc pacto profeſſus uſq; ad ſenectutem, nullam in hodiernum vſq; diẽ calumniam ſubij, neq; curando, neque pręſagiẽdo, id quod celeberrimis quibuſdam medicis interdũ accidere memini. Quòd, ſi quis gloriã ab artis operibus, nõ à ſophiſticis ſermonibus, aſſequi voluerit, is nullo negocio facili cõpendio colligere poterit ea, quæ per oẽm ętatem diligẽti inquiſitione inueni: idque ſibi perſuaſum habeat hac uia, & ratione, medicamenta me inueniſſe, quibus morbos raro euenĩetes curarẽ, quũ antea neq; præceptorem uidiſſem hmõi morbos curantem, neq; ipſe aliquod expertum haberẽ remedium. Sint igitur huius ſermonis dij immortales mihi teſtes. Quippe vitiata actione, ſemꝑ inueſtigare ſtudebã, quænam ſedes, uel ipſa afficeretur, uel alteri conſentiret: quumq́; eam inueniſſe perſuaſum mihi eſſet, tum diſpoſitionem quærere: atq; ex his ſtatim utriſq; totius curatiui generis indicationem ſumere, ſimul remediorum & quantitatẽ, & qualitatem, & idoneã materiam inuenire. Præterea cum prædictis, & ætatẽ, & naturam laborantis, tum anni tp̃s, & regio-
D nem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpẽdere operæpretiũ ducebam. Verum ſuperioribus duobus libris hunc p̃cedentibus (niſi fluxa admodũ fuit memoria) didiciſtis affectas ſedes† §quinq; modis§ poſſe dep̃hẽdi nẽpe ab excretis, atq; ijs, quæ affectis partibus adnaſcuntur, item actionum læſione, quibus connumerantur, & color præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliq̃n enim affectarum ſediũ partes, ipſarum uidelicet eſſentia, uel ſoluta, uel confracta, excernuntur: interdum ea, quæ in ipſis continentur: nonnunquam aliquid, qđ morboſas diſpoſitiones ſequitur, idq; uel ſolas, uel ſẽper, uel magna ex parte. Cũ itaq; in quibuſdam affectibus nulla alia mihi pateret uia, ſola actionis læſio ſatis cõducebat ad affectarum partium inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiuſdã memoriam reſtituere oporteret: eſſemq; adhuc iunior: ac neq; pręceptorem unquã uidiſſem, q hmõi affectionem curaſſet, neque apud ullum antiquorum curationem legiſſem: primũ quidẽ apud me ipſum inueſtigaui, quænã pars eſſet effecta, cui topica ideſt localia uocata remedia adhiberẽ, prius uidelicet uniuerſi corporis curatione præmiſſa (id enim cõe præceptum eſt, qđ in oĩbus morbis obſeruare oportet:) deinde, qua uia, & ratione, remediorum ſingula inuenirem. Cæterũ affectam ſedem eam ipſam exiſtimaui, qua princeps animæ uis cõtinetur: medicamẽta aũt ea adhibenda eſſe, quę huius ſedis diſpoſitioni aduerſarentur. Interim oratos habere velim omnes,

† *Hæc addit interpres.*

omnes,qui in horum cõmentariorum lectionem inciderint,ut ſcabiem,uel rabiem, uel inſaniã, E
quam de ſectis conceperunt,deponant:deinde ſic,vt probos uiros decet,dicendorum ſeriẽ cõ-
ſiderent. Equidem,quum ea,quæ iam ſupra propoſui,perpenderem,accepi,Archigenẽ librum
quendam de oblæſæ memorię inſtauratione edidiſſe:quocirca oẽs bibliothecas ilico percurri,
cõueniq; biliopolas oẽs,atq; medicos quoq; quos ſcriptorum eius uiri ſtudioſos eſſe ſciebam,
quo eius libri copia mihi daretur,ut mihi quidpiam conferret ad remediorum,nõ ad loci affe-
cti inuentionem. ꝙ plane ſcirem nullam aliam a corde ſedem huic affectioni ipſum deſtinaſſe,
ſecta ipſius conſtanter defendente,principem animę uim in ea parte ſedem ſibi vendicare.

Quàm abſurda ſit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conſcripta. CAP. 4.

PORrò intelligere cupiebam,quod intemperãtiæ genus,eius affectionis cauſam eſſe putaret:
neq; enim dubitabam, quin diſtemperantiam aliquam pro cauſa afferret, vtpote q̃ ſectã
eius non ignorarem,Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula poſſe conſi
ſtere,quatuor ſimplices:& quatuor compoſitas,noſcere cupiebam,quod intemperantię genus
Archigenes læſæ actionis cauſam eſſe declararet:friguſne, an humiditatẽ ſpiritus in corde, an
compoſitum ex frigore,& humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret hmõi poſſe actionẽ
producere:etenim manifeſtum erat,eum in hac re nihil tribuiſſe calori.Sed,quid demum mihi F
acciderit,ijs,qui huius ſectæ inſaniam abſterſerint,deinceps narrabo:ubi primas dictiones ad-
ſcripſero eius libri,in quo Archigenes curationẽ ſcribere aggreditur deletę recordationis,ſiue
obliuionis,ſiue memoriæ amiſſæ,aut lęſæ,uel utcunq; eam,quã ſupra propoſui affectionem,no
minare uolueris:aut,ſi non affectionem,ſed morbum,aut accidens,aut infirmitatem appellaue
ris.talia.n.a ſophiſtis tractãtur,quæ ne minimam quidem utilitatem ad curationis rationẽ affe
runt.Verum,quo clariora reddãtur ea,quæ poſthac dicemus,hoc prędicere neceſſe erat,Archi
genem undecim libros epiſtolarum ſcripſiſſe,in quorum primo extat ad Marſum epiſtola, qua
conſulit,ut patri memoria "reſtituenda ſit:atq; ab initio ſtatim poſt procœmiũ,ubi curationẽ tra A.l.1.f.4.c.21. fol.8.g
ctare incipit,ita ad uerbum ſcriptum eſt:detractionem igitur ſanguinis moderatã, & eiuſdẽ ite- "
ratam detractionem feciſſe uos, incipiente interceptione, mihi perſuadeo, niſi imbecillitas q̃ "
dã obſtiterit.Deinceps rurſus:Puto ãt,ꝙ & irrrigationibus opportune uſi fuiſtis, & fotibus to- "
tius corporis,& capitis deraſione,& cucurbitularum "appoſitione.His ita lectis(ut uerũ fatear) A.l.1.f.2.d.2 c.1.fol.40.b
obſcura uertigine conturbatus ſum:idq́; non ab re,ꝙ ſpe,quam de uiro conceperam, fruſtratũ
me uiderem:quippe qui millies in multis commentarijs ſuis,affectorũ locorum,atq; diſpoſitio
nis ipſorum ſcientiã neceſſariam ad rectam curationẽ eſſe dixiſſet. Sed quid utilitatis inde con G
ſequemur,niſi ab ipſis ad remediorum inuẽtionem dirigamur? Qua igitur ò Archigenes ꝓba
bili ratione perſuaſi, caput aggrediamur, relicto corde, cuius cõgenitũ quoddam opus memo
ria eſt:affectus uero actionis eius eſt deperditio?quam diſpoſitionem ſanando,cucurbitula ca-
piti adhibita,memoriã reuocat?qua ratione hm̃i ſuades remedia? Ita nunc quoq; inter viſitan
dũ ægros,per cões conſultationes,uideo medicos ad inuicẽ interrogãtes, qua rõne hoc potius
q̃ illud,adhibere ſuaſerit:atq; hi ne minima quidem negligunt,tm̃ abeſt,ut tam grandia,qualis
eſt cucurbitula capiti adhibita,prætereãt. Neq; uideo,ſi thoraci è regione cordis fuiſſet adhibi
ta,qua rõne Marſi patrem iuuare potuiſſet.Præterea propoſita iam verborum ſeries nõ expli-
cat,utrum conciſa ante ſcalpello, an integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuiſſe uoluerit.
Si.n.forte fortuna,ut non nunquam euenire ſolet,frigida aridaq́; fuerit diſpoſitio,ſanguinis q̃-
dem detractio ad extremum ducit periculum: ſolæ uero cucurbitulæ nõ alio nomine,q̃ caloris
excitandi gratia,utiles eſſe cenſentur: cucurbitulæ.n.attrahunt ad ſeſe humorem ex imo, id qđ
aridæ diſpoſitioni maxime aduerſaẽ.Ignota itaq; adhuc exiſtente diſpoſitione, quæ uel caput,
uel mẽbranas ipſius afficit,haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiam
retrahere.Sic.n.prædicere debuerat:ſi frigida humidaq́; affectio fuerit, capite hoc modo diſpo H
ſito,curationis ſummã in calfaciendo exiccandoq́; ſtatuere, atq; præſidiorum materiam, quæ
hmõi habeant facultatẽ,adhibere oportet. Quumq́; uix ex obſcura me uertigine recollegiſſem,
ſequentia ẽt legere aggreſſus ſum,inuenire me poſſe ſperans,ſi non per ordinem, ſaltẽ ſine or-
dine,hmõi aliquem ſermonem,qualis is erat,quẽ nuper exempli cauſa percurrimus.Deprehẽ
di itaq; vniuerſum præſidiorum catalogum,vehementer calfacientẽ,& exiccantem,adeo,ut to
tum caput,& ipſo ẽt ſinapiſmo a ſe uocato,calfaceret,& eo quidẽ ipſo vehementiſſimo,quippe
ablato ſinapi,caput nitro conſpergere,mox aqua calida rigare iubet:quo medicamine nullũ in
arte medica uiolẽtius inuenies,ſiquidem dolorẽ,ueluti cauterium,excitat, ſed diutius durat eius
operatio.Itaq; Archigenes inferẽs,inquit:Igitur intolerabilem hẽt dolorem,neq; ulli,uel maxi
morũ præſidiorũ cedit hoc medicamentũ.At uero ex ſinapi,naſturtio,grano cnidio, vua tami-
nia (ſtaphidagriã Græci uocãt)apophlegmatiſmos inſtituit:ac ſternutamẽta mouere,& potio
nes propinare iubet,utraq; ex uehementer calidis,aridisq́; medicamentis componẽs:ut facile
cõſtet ipſum credidiſſe,ad humiditatẽ,& frigiditatẽ,uel cerebri,uel mẽbranarũ,hãc diſpoſitio
nẽ pertinere,neq;.n.hmõi diſpoſitio,ſi caluariam tm̃ affecerit,hominẽ memoria priuabit. Ve-
rum hæc obiter propterea dixerim,ꝙ exiccãtia calorificaq́; remedia inducit;quãquam nuſquã

A ab ipſo explicatum eſt,humore frigoreq; obliuionem conſtare.Quis igit̃ non indignaret̃ uidẽs caput tantis vexari negocijs, alia uidelicet,parte affecta? Cæterum id, quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit,poſtea pergens,hmõi verborũ ſerie manifeſtiſſime declarat:Irri"tationesq; ex ſinapi & cucurbitulis leuibus,ſæpius quidem mitibus,interdum ãt admodum va"lidis facere oportet:efficaciores ãt ſunt illæ,quæ cum ſcarificationibus adaptantur. Verũ ò clariſſime Archigenes,nulla tibi ſuffragari ratio põt, quamobrem capiti iſta adhibeas, ſi affectio cõſiſtat in corde:neq; ab experimẽto,ut interim empiricos alloquamur,talia poſſunt inueniri. Aeſtuans quiſpiam ſub ardente febri,frigidam aquam per intemperantiam ingeſſit,& non nihil præſidij expertus, medicis imitationis uiam ſine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula uero,nulla occaſione duce, ſed ſola indicante ratione adhibetur:neque.n.ſua ſpõte cucurbitula vnquã gigni,neq; ẽt,ſi hoc detur,per occaſionem aliquam capiti applicari potuit,præſertim in ea affectione,quæ raro euenire ſolet:Interroganti igit̃ mihi noſtræ tẽpeſtatis medicos,pcipue ſenes,& exercitatos,curaſſentne unquam hmõi affectum,omnes penè reſponderunt nũquam id ſe tẽtaſſe,vno duntaxat excepto, qui diceret, curationem quidem aliqñ ſe aggreſſum, nihil vero profeciſſe.Quo pacto igitur eorum,quæ caſu quodam accidunt, auxilia, vel experi-
B mento,uel imitatione cognoſcemus,cum raro eueniat hmõi affectus: neq; fieri poſſit, ut cucurbitula per occaſionem capiti adaptetur?Frigidæ enim potio,cæteraq; id genus remedia,quorũ quotidie in multis creberrimum facimus periculum, per experimenta inueniri poſſunt:ſed cucurbitulæ appoſitio,ſiue conciſa prius cute,ſiue ea integra fiat, ab experiẽtia occaſione accipere non potuit:quum.n.aliarum affectionum multarum ſedes affecta, quamuis non exacte,ad inuentionem tñ remediorũ ſatis,ſenſibus dignoſcat̃,in memoria id concedit̃ minime.Alias dico affectiones,ut lateralem morbũ,peripneumoniã,nephritidem,diſpoſitionem colicam,hepaticam,ſplenicam,aut ueſicæ,aut uteri affectus,atq; id genus cæterarũ partium: in quibus oĩbus & dolores,& ea,quæ per meatus excernunt̃,& ſi non exactiſſime,ſaltem in latitudine ſedem affectam declarant.In laterali.n.morbo facile eſt uniuerſo lateri adhibere,quid volueris: ſimiliter ventri in colica:quemadmodũ,ſi hepar,aut lien inflammet̃,præcordijs: atq; haud ſecus in cæteris partibus:deperdita vero memoria nullum affecti loci ſignũ,neq; tumor præter naturã,neq; dolor aliquis, neq; excretio,neq; aliud quippiam extat: quemadmodum neq; in melãcholia, phrenitide,mania, morbo comitiali, lethargo,ſopore,& in ea affectione,quã recentiores medici catochen{i.vigilantem ſoporem}nominãt,atq; catalepſim{i.occupationẽ.}Ac ne in totius
C corporis ſpaſmis,uel in ſaltibus,uel in dimidij corporis paralyſi,id,qđ ueluti radix eſt,ullum ſignum prodit,uel ex tumore præter naturam,uel ex dolore,uel ex colore mutato, uel ex aliquo excretorum. Quare, neq; in his Archigenica remediorũ inuentio fieri potuit, ſiquidẽ nugaces ſunt empiricorũ occaſiones,atq; Archigenis ſermo nos ducit ad cor.Verũ cõcedamus ab experientia affectionum auxilia prodijſſe, nunquid non manifeſte deprehẽdetur falſa illorum arrogantia,qui dogmatici uocant̃?ac ne ſimplex quidẽ illa reprehẽſio erit,ſed gemina,atq; vtraq; fortis.Si.n.vſq; adeo utile eſt experimentum,ut nõ ſolũ citra rationem inueniat remedia, verũ ẽt coarguat rationem tanquam aperte falſam, tñ abeſt,ut ratio dogmaticis medicis ſit uſui, vt ẽt nocere videatur.Sed(ut aiunt)ſatis reprehenditur id,quod inutile eſſe oſtenditur: ꝙ, ſi ratio etiam nocere uideatur,quod maius argumentũ deſideras,quo rationis uitium oſtendatur?Porrò multas de principe ui animæ rationes,dialectico more interrogando inductas, una cũ affectorum locorum uſu, quibus euincere poſſis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda eſſe,ita ſubito contempſit Archigenes,alioqui in curandi ratione exercitatiſſimus,ut neglecto pectore,capiti cucurbitulas adaptaret:ipſumq; licet haudquaquã affectum,& incideret,& vreret.Num igitur per Iouem mentitus ſum paulo ante,cum dicerẽ,rationalem uiam, quod ad re-
D mediorum inuentionem pertinet,omnino prodi ab ijs ſcilicet,qui patriæ,ꝗ ſectæ ſuæ,proditionem ęquiori ferrent animo?quippe proditionem eſſe arbitrantur, ſi uera dicendo diſſentiẽdũ ſit ijs,quibus ea ſecta defenditur. Igit̃,ut in præſentia turpem cõtentionem manifeſtè declarãt, ſic etiam haud obſcure dementiam ſuam produnt,cum putant oĩa ſua decreta turbari, ſi aliqñ uel in uno reprehendantur.Placitorum enim alia mutua conſequentia cohærent, alia inter ſe pugnant,alia neque conſequuntur ſeſe,neque pugnant neceſſario, ut in hac ipſa de principali animæ poteſtate,quæſtione.Siue enim in corde,ſiue in capite,ſedẽ ei ſtatueris,poteris de naturæ elementis,quamcunq; uolueris,eligere opinionem,cum priore ſentẽtia,neq; pugnãdo,neque conſequens aliqđ adducendo:haud ſecus de generatione quoq; & corruptione.de animę eſſentia,de dijs,de prouidentia,de fato:item genitusne ſit mundus an ingenitus,finitus an infinitus:præterea an plures ſint mundi,numeroq; incomprehenſibiles,an vnus duntaxat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat,neque ad ullum ipſorum ſequitur ea, quæ de animę, ui principali habetur opinio,ſiue in corde,ſiue in cerebro,eam contineri dixeris.Itaque uniuerſam ſuam ſectam dogmatici produnt,qui huiuſmodi ſcribunt curationes:cum de præcipua animi adeo manifeſtæ ſint demonſtrationes,ut omnibus ferè hominibus nota ſit pars,in qua reſidet:ſolis medicis ſummiſque philoſophis,qui in corde eam collocant,non appareat.demon

ſtrationes vero ipſas in cõmentarijs,quos de Hippocratis Platoniſq; decretis edidi,iã dixi.Por E
rò rationalem animæ uim in cerebro,virilem uero,atq; iraſcibilem in corde, concupiſcibilem
in iecore ſitam eſſe,nemini non perſuaſum eſt,id,qđ quotidie dicentes audiendo,diſcere licet
quippe fatuum,aiunt cerebrum non habere:timido,& puſillanimi,cor deeſſe. Tytio uero iecur
ab vulture eroſum,non ſolum poetæ,verum etiam pictores,ſculptoreſq; fingunt.

Memoriæ,& intellectus læſionem, Somnolentas item ac vigiles diſpoſitiones in cerebro eſſe,ac de ratione ipſarum inueniendarum. CAP. 5.

SEd tp̃s eſt,ut ad propoſitum redeamus. Sanè,cum in confeſſo ſit oĩbus medicis ex ipſis ope
ribus,q̃ in oĩbus rõnalis poteſtatis affectionibus faciunt,caput ſedẽ ipſius eſſe, conueniens
erat conſiderare,qualis in quacũq; affectione diſpoſitio ſit,uerbi gratia,memoriæ læſio,qm̃ de
ipſa loqui inſtituimus: ipſa.n.ſæpe una cum læſione quadã rõnis fieri conſpicit, quemadmodũ
& rationis læſio una cum memoria læſa,utriuſq; noxa ab eadem diſpoſitione procedente:quę
vbi vehementius intenditur,ſimul cum memoria ratio quoq; deperditur,q̃ affectio ſtultitia no
minaĩ.Sic in lethargo ẽt,atq; oĩbus ſoporoſis affectionibus,utræq; pereunt:atq; diſpoſitionem
ipſorum eiuſdem eſſe generis neceſſe eſt:ac per primum quidẽ genus, qm̃ intemperies eſt:iam
enim explicauimus eam ſimilarium partium,quæ primo operantur, cõem eſſe diſpoſitionem : F
ſecundum vero alterum genus,"qm̃ frigida oĩno intemperies eſt:hæc enim animales actiones, A.l.1.f.1.d.6 c.3.f.26. f. E f.2. d. 3.c.3.f 45.b.Et.l.3.f 1.t.1.c.17.fo 186.a.b
torpidas efficit:id, quod aĩalia,quę per frigora latere coguntur,haud obſcure declarant.Id etiã
in frigidis medicamẽtis uidere eſt,ac frigidis quoq; cibis:ſiquidem lactuca cataphoricos indu-
cit ſomnos,ſi multam ipſius quantitatem quis ingeſſerit.Verum ẽt capitis grauitates,quæ uide
licet ſine mordaci infeſtant dolore,ſomnũ*ſoporemq́; afferunt, quibus apophlegmatiſmi ma-
gnifice opitulari vñr.Ad hæc,non mediocri argumento ſunt capitis,& ardor,& refrigeratio:ſi
quidẽ"ardor,uigilias:refrigeratio,*ſoporem inducit. Item bilioſi,calidiq; morbi,vigilias,deli- A.l.3.f.1.t.4 c.4.fol.201.e
ria,phrenitidas:contra,pituitoſi frigidiq; ignauiam,cataphoram efficiunt.Quippe quod ad ui-
gilias*ſoporeſq; per morbos pertinet, calida frigidaq; intẽperies primam ſibi facultatẽ vẽdi-
cat:altera uero ab hac,quæ ad humiditatem,ariditatemq́; refertur.Nam balneæ,eo,ꝙ caput ma
defaciunt,ſoporiferæ ſunt,haud ſecus uini * moderata potio,& oẽs cibi humectantes. Atque ex

* Aliàs modice diluti.

ætatibus pueritia quidem, ob humiditatem ſomnolenta eſt: ſenes uero, ob ariditatem,uigilijs
vexanĩ.Igitur oĩa hæc argumento eſſe poſſunt,ad animi ignauiam inducendam, humiditatem
p̃ter naturam,ſecundas partes obtinere:frigiditatem uero priores.Proinde humiditas ſola abũ
dans,lõgos profundoſq́; ſomnos:ſicuti,& ariditas quoq; ſola uigilias efficit:de quibus diſpoſi G
tionibus ab Hippocrate dictum eſt.Somnus aut uigilia,ſi alterutrũ modum exceſſit,malum eſt. "
Si uero,frigus cum humiditate uehementer coniungaĩ,*ſoporẽ ſtuporemq́; conſtituit,ſine hac
vero memoriæ nocet,ſtultitiamq́; inducit. Quum itaque nõ ſolum in frigiditate humiditateq́;
verum ẽt in ariditate,& calore,non paruum,ſecundum magis,& minus,ſit diſcrimen, nihil mi-
rum,ſi multifarię inueniantur cauſę,quæ animales actiones lædere poſſint. Cęterum clarioris

2.Apho. 3. Ex. ord. 11.e Et 7. Aph.67. Ex or. 60.e

doctrinæ gratia,rationalis animæ actiones,principales:irrationalis vero,morales uocẽt, quas
in præſentia ſilentio præterire decreuimus;non.n.uel cordis, uel iecoris affectus tractare ꝓpo
nimus.Igitur quemadmodum ſomnus,& uigilia,ſi modum exceſſerint,ille ob humiditatẽ, hæc
uero ob intẽperantiã fit aridam,ita & in his ipſis,& maior,uel minor tum ſomnus tum uigilia ſe
quitur maiorem,uel minorem aut humiditatem,aut ſiccitatem.Cumq́; bifariã (ut iam declara-
tum eſt)fiant hmõi intemperies, duplex quoque erit utriuſque diſpoſitionis modus: unus qui-
dem in humidis ſiccisq; humoribus:alter uero in corporibus ſolidis,ſi aliquando in eaſdem in-
temperies ſolidæ partes cum humoribus inciderint.Præterea ultra iam dictas intemperies con
trarias,alia quædam fit mixta ex utriſq; ut in uigilanti comate, quum pituitoſus bilioſuſq́ue hu-
mor abundauerit.Ita in calidi frigidiq; contrarietate,eoſdem quoque modos inuenire licet,tũ H
ſimpliciũ intemperantiarum,tũ ex ambabus mixtæ:pituitæ.n.ſi bilis miſceatur,flauã dico, mix-
ta fit ex calido frigidoque diſpoſitio. Quòd ſi in ſolidis corporis partibus mixtam in contrarijs
diſpoſitionem fieri fateamur,tres ab ipſa prodibunt ex utraque contrarietate intemperies.Igr̃
hmõi affectus oẽs cerebro aduenire ſolent : ſed inter ſe differunt non ſolum mixtionis uarieta-
te,aut eo,ꝙ magis minusve intenduntur tum in ſimplicibus,tum in mixtis diſpoſitionibus,uerũ
etiam ꝙ uentriculi cerebri interdum afficiuntur huiuſmodi intemperantijs, interdum uniuerſa
eius uaſa,aut humiditas quæ per corpus cerebri diſperſa eſt,& quarto inſuper modo,quum vi-
delicet ipſummet corpus cerebri intemperatum redditur. Quorum itaq; uel memoria, uel in-
tellectus perijt,ſomnos obſeruare oportet(quippe intellectus amiſſio ſtultitia eſt)utrum uehe-
menter,an modice ſomnolenti ſint:aut omnino non ſomnolenti,ſed,quantum ad ſomnũ per-
tinet,ſecundum naturam ſeſe habeant:ſic enim uincentem inuenies intemperiẽ.Præterea con
ſiderandum eſt,utrum excernant quippiam,vel ex naribus uel ab ore,quod a capite defluat:an
aridæ huiuſmodi partes ſint: quippe ex his diſpoſitionem ipſam coniectura conſequi poteri-
mus, quemadmodum in deſtillatione, & grauedine uſu uenit: ſiquidem in his, & qualitas, &
quantitas excretorum,atque cauſarum,quæ proceſſerunt,contemplatio, capitis diſpoſitionẽ
declarat,

A declarat, ſiue calida fuerit, ut in uſtione: ſiue frigida, ut in refrigeratione: niſi.n.omnia hæc diſcrete cognoueris, idoneā diſpoſitioni curationē haudquaquā inuenies. Cum igitur uel˝perijt, uel grauiter læſa eſt memoria, frigida omnino intēperies eſt: quocirca calefacere ipſam oportet: at uero exiccare, aut humectare non neceſſarium eſt: ſed, ſi humiditati copuletur, areſacere: ſi ariditati, madefacere: cæterum, ſi inter has mediū obtinet, ipſum conſeruare oportet. Equidē noui quendā, qui ob laborem in ſtudijs, atq; uigilias, memoriam penè amiſerat, læſa ēt ratione: item agricolā, qui ob labores, quos uites colendo ſubierat, ac tenuem uictum, eodem modo affectus eſt. Atq; ij, certū eſt, ꝙ exiccantibus calorificisq́; oīno lædebantur: madefacientia uero, quę calefaciendi quoq; uim haberent, haud mediocri ipſis erant præſidio. Itaq; læduntur ēt cum febri principales aīæ functiones, ut in phrenitide & lethargo: interdum ſine febri uitium eſt, ut in mania & melancholia: quemadmodū modo per cōſenſum, modo primaria affectione cerebri. Quum˝igitur proprijs accidentibus exacte diſcernuntur hmōi uitia, & perpetua ſunt, neq; alijs præcedentibus ſuperuenerunt, primogenia affectione: quum uero proprijs accidentibus diſcerni non poſſunt, neq; perpetuo permanent, atq; ad alias affectiones cōſequuntur, per cōſenſum ipſa conſtare dicimus. Neq; latere nos debet, vbi per conſenſum quis afficitur, ipſaq́; affectio in

A.l.3.f.1.t.4. c.14.f.203.b

A.l.1.f.2.d.3 c.2.fol.43.h

B fieri habeat eſſe, ꝙ deletis efficientibus ipſam cauſis, ipſa quoq; ſimul deletur: ſi uero cōſentientes partes permanentem iam habuerint diſpoſitionem, quamuis quieſcat cauſa efficiens, ipſa tn̄ permanebit affectio. Igitur, ꝙ in cerebro conſiſtāt omnes principalium animæ actionum affectus, in confeſſo habent omnes medici, niſi quis uni fortaſſe ſectæ addictus, aliter in animo ſentiat, aliter depromat ex ore: at, qualis ſit intemperies, non ſine negocio inuenitur, medicusq; requiritur, non qui laboret, qūo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perſpicua, vt eam in cerebro eſſe etiam inter priuatos conueniat, ſed qui laborioſus ſit, & inquirendo non defatigetur. Sed philoſophis fortaſſe, in angulo ſedētibus, facilius pro hoc errore q̄s ueniam dederit: medicis uero, qui iam in artis operibus ad ſenectutem uſq; uerſati ſunt, ignoſci ſua contendendi libido, vel, fortaſſe dicam uerius, impudentia, non debet: quippe qui uigilantibus, delirātibus, phreniticis, lethargicis, caput irrigare cōſueuerūt. Nam & Archigenes quoque, vbi uitiata memoria medicanda eſt, aut ſtultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis unq̄ exercitatus medicus apoplexiam, morbū comitialem, opiſthotonon, emproſthotonon, tetanon, aliter curauit: quis deniq; dimidiam partē corporis reſolutam? Nunquid uero in ſpaſmosis affectibus omnes medici uel ēt experimenta profeſſi, ſummam curationis eſſe non cenſent,

C primis vertebris remedia adhibere, quemadmodū ubi dimidia quoq; uniuerſi corporis pars reſoluta eſt? Porrò cerebrū quoq; calfaciunt, quemadmodū apoplecticos quoq; curare cōſueuerunt. Sic ēt per morbū comitialem, cum uel ob ſtomachū, uel ob aliquam aliam particulam affectio fit, eā maxime & in primis curare p̄cipiunt: cerebrum uero ita præparant, ut non ita facile afficiatur. Hæc itaq; potiſſimum inquirenda ſunt, non principalis animæ uis, quā nemo, niſi peruerſa fuerit mente, non apertiſſime cognoſcit: neq; neruorum originem, diuinantium more, à dijs petere, ſed ab experto diſſectore diſcere oportet.

De Neruorum ortu, ac de conuulſione. *CAP. 6.*

SVnt enim non nulli, qui ſibi iam perſuaſerūt neruos à corde oriri, eò, ꝙ nequeunt inter ſyndeſmum.i.copulā, neruumq́; diſcernere: quibus non nihil etiā ſuffragari uidet̄ ipſa homonymia, quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellant̄. Verum nulla uexabimur nominis inuidia, ſi modo non copulas ipſas, ſed uoluntarios (vt ipſi aiunt) neruos intelligant, quos ſcilicet à cerebro initiū accipere dicimus: neq; enim illi aut conuulſionē, aut paralyſin, ad colligantes neruos referunt: ſed eorū neruorū, qui uoluntatis imperio obediunt, affectionē eſſe dicunt. Conuulſo.n.uniuerſo corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partē,

D quæ, vt in arbore caudex ramorum, ſic ipſa ſit omnium neruorum communis ueluti caudex, nō paucorum in una parte, quemadmodum ramus: veluti, qn̄ uel crus, uel altera manus, forte fortuna conuellit̄, totius membri conuulſio, neruorū, qui ad ipſum p̄ueniunt, originē affectam fuiſſe declarat, rami cuiuſpiā exemplo in arbore: Qn̄ autē uniuerſum corpus afficitur, cōmunē originem omnium infra faciē neruorū, quę arboris caudici proportione reſpondet, affectam eſſe putandum eſt, quæ ſunt primæ ſpinalis medullæ partes: proinde exercitatiſſimi quiq; medici huic remedia adaptant, cordis uero in hac affectione nullam oīno mētionem faciunt: Si˝uero ſimul cum uniuerſo corpore facies˝quoq; conuulſa uideatur, non ſolum exortum ſpinalis medullę, uerumetiā cerebrū ipſum, curamus. Etenim˝labra quoq; ſæpenumero conuulſa uidemus, itē oculos, frontis cutem, totas mandibulas, ſimiliter & linguæ radicem: at, quia oēs iam dictas partes à muſculis ex cerebro neruos ſuſcipientibus moueri, ex anatome didicimus, cerebrum ipſis ſic laborantibus credimus eſſe affectum: vbi uero ipſis illæſis cæteras partes conuelli uiderimus, dorſalis medullæ initiū affectum eſſe fatemur. Hæc igitur ſunt, quæ prompte diſcere, mox ipſorū diſpoſitiones conſiderare oportet. Sed ſunt nonnulli medici, qui diſpoſitiones ipſas ne aggrediūtur quidē diſquirere, ſed certant ſuper rebus manifeſte apparentibus: iacturamq́; tēporis nos facere cogunt, quod non erat conſumendum rn̄dendo ijs, qui recta medicorum ueterum decreta

A.l.3.f.2.c.7. fo.117.a
A.ibidem.
A.l.3.f.2.c.5. fo.216 a

euertunt,ſed inueniēdo potius ea,q̃ illi ſilentio prætererūt, uel nihil omnino differētes de qui E
buſdā rebus,vel ſine demōſtratione,vel ſine idonea determinatione, vel non ſatis abunde ex-
6.Apho.39. Ex. ord.50.f plicantes:quemadmodū Hippocrates, vbi‖neruorum conuulſionem uel ob plenitudinem, vel
ob uacuitatē,fieri dicit. Etenim uerus eſt ſermo eius:q̃bus uero rationib⁹ fulciat,ut fides ei adhi
benda ſit,non popularibus,ſed doctis dūtaxat uiris, & qui diligenter prima medicinæ rudimen
ta didicerūt,notum eſt. Hæc igitur quum didiciſſem,facile mihi perſuaſi conuulſionem fieri ob
eas cauſas, quæ ab Hippocrate dictæ ſunt. Quippe,″ſi omnis motus,qui à voluntate ꝓcedit,at- A.l.1.f.1.d.5
tractis muſculis in eas,quibus innaſcūtur,partes,fieri uidetur: neq; poteſt fieri attractio, niſi ad c.1.fo.10.b
ſuam originem retrahat muſculus:conſtat″conuulſionem in conuulſis partibus factam,hac ſola A.l.3.f.2.c.5
ratione à motu ſecundum naturam differre,ꝙ præter uoluntatem noſtrā fiat.Itaq;,quemadmo fo.215.d
dum in eo,qui ſecundum naturam habet,voluntas in cerebro iuxta neruorū originem ordina-
ta,motionis principium primis dat neruis,ac per ipſos muſculis,ita, ſi ſine huiuſmodi principio
inuenerimus,quæ cauſa neruos conuellere poſſit,modum,quo conuulſio fiat,nos iam ſcire non
temere profitebimur.Etenim,ſi videris aliquādo neruoſa corpora,vt lyræ chordas,ob ambien
tis aeris immodicā intemperiē adeo vehementer,vt rumpantur, intētas, haud difficulter intelli
ges idem in animantium quoq; neruis poſſe contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur F
chordæ,vt rumpantur? ſi uel″nimis aridus, uel admodum humidus ſit:nempe humor madefacit A.ibidem.
ipſas,vt in tumorem pręter naturam attollantur,qui mox eas tendit:ac,veluti Sol tergora areſa
ciens contrahit,ita ſiccitas chordas & trahit & tendit:ſic″lora quoq;, quum ad ignem exiccant, A.ibidem.e
contrahi tendiq; vident.His ita pręcognitis,haud difficile inuentu fuerit,vtrū ab ariditate, q̃ eſt
humidæ eſſentiæ defectus & uacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ eſt affectio egeſtati ad-
uerſans,& ab Hippocrate repletio nominata eſt,affectus ipſe prodierit. Quippe,quū conuulſio
fit vel à labore,vel uigilijs,″vel fame,vel ſolicitudiue,vel arida ęſtuanteq; febri,qualem in phre A.ibidem.h
niticis uidere eſt, cauſam eius eſſe ariditatē uacuationemq́; recte putaueris: ſi uero temulento
cuipiā,ac oīno pleno homini,qui videlicet in otio degit,id euenire conſpexeris,non ab re à cō
traria cauſa conuulſionem ortum habuiſſe iudicabis. Atqui euacuationi contraria eſt repletio.

Qui humores,in quibus cerebri partibus,quos morbos pariant: ac de melancholia & morbo comitiali. CAP. 7.

ATque″morbus quoq; comitialis, cōuulſio eſt omnium corporis partium non perpetua, ut A.l.3.f.1.t.5
in emproſthotono,& opiſthotono, atq; tetano uidere eſt,ſed quæ ex tēporum accidit in c.8.fol.208.
teruallis:neque ſolum hac re,ſed mentis quoque ac ſenſuum obleſione, à iam dictis conuulſio- G
nū generibus differt: vnde conſtat in ſupremis corporis partibus, cerebro videlicet,hunc affe-
ctum generari. Quoniam″uero & uelociter ceſſat,in uentriculis ipſius potius conſentaneum eſt A.l.3.f.2.c.5
à craſſo humore uias ſpūs obſtruente,tunc affectum procreari, neruorū principio ſe ipſum qua fo.215.f
tiente,quo excutiat ea,quæ noxia ſunt: fortaſſe uero & irrigato ſingulorum neruorum exortu,
ſimiliter ijs,quæ à ſpinali medulla principiū habent,conuulſionibus, epilepticorum quoq; con
uulſio fit. Verum non″ab ariditate uacuationeque,ſed à craſſo ſemper humore,hāc affectionem A.l.3.f.2.t.1
induci argumento eſt, ꝙ ſubito fit,& ſoluitur confeſtim: nam ſubitaria meatuum obſtructio, à c.1.fo.213.
craſſo viſcoſove humore fiat quidem: vt autem uel cerebrum, uel tenuior ipſius membrana ad
tantam perueniat ariditatem,ut corio ſimile quippiam pati uideatur, non ſine multo tēpore fie
ri poſſit.Accedit ad hæc,ut is,qui ſic laborat, neq; uideat neq; audiat,neq; ullo ſenſu quicquam
percipiat,ac ne conſequi quidē poſſit, quid factum ſit: ſed cum memoriæ uiribus ratio quoque
læditur.Ex his igitur omnibus rationi conſentaneum eſt in cerebro hanc affectionē fieri, impe-
diente humore animalem ſpiritum, qui in uentriculis eius continetur, quo minus poſſit exire.
Porrò,quamobrem hic ſpiritus uocetur animalis,aut quæ ſit eius potentia, in eis commētarijs,
quos de Hippocratis Platoniſq; placitis ſcripſimus,iam demonſtratum eſt.Sanè,quum ea,quæ H
per diſſectiones apparere ſolent,accurate conſideraremus,rationi conſonum uidebatur,animā
in cerebri corpore ſedem obtinere,atq; in ipſo & rationis uim & ſenſibilium imaginum memo
riam reſidere:ac primum ipſius inſtrumentum, tum in ſenſibilibus actionibus omnibus, tum in
ijs,quæ à cōſilio & uoluntate prodeunt, ſpiritum eſſe, qui in ipſius uentriculis,maximeq́; in po-
ſtremo continetur:quamuis non contemnendus ſit medius uentriculus,perinde,quaſi non no-
biliſſimus ſit,multis enim rationibus inducimur,ut hūc amplectamur, duos uero anteriores de-
feramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit:nam ſa-
tis fuerit ad probe curandum,noſſe ſedem affectam eſſe cerebrum, atque in eius uentriculis hu-
morem craſſum,uel uiſcidum comprehēdi. Igitur,quēadmodum hæc ad curationes,quarū gra
tia & affectas ſedes,& earum diſpoſitiones inquirimus, ſunt utilia, ſic craſſorum quoq; humorū
differentiæ,vtrum uidelicet pituitoſi ſint,an melancholici,haud mediocriter ad curationē con-
ferre uidentur:ſi tamem in præſentia non obliuiſcamur pituitoſos quidem eos nominari, quū
ſimpliciter ita dicim⁹, in quibus humiditas frigiditasque,melāchólicos uero,in quibus ſiccitas,
atq; frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiareſq́; interim differentiæ, tum pituitoſorū
tum melancholicorum humorum inueniatur. Pituitæ quidem unum genus eſt, quod quotidie
vel

A vel screando, vel uomendo, vel emungendo educit, uaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia uero pituita, similaris quidem uidet, licet fortasse non sit similaris: qualis etiã est crudus humor, q in urinis substat, tũ is, qui à Praxagora uitreus appellatur: atq; ex hoc genere esse uidetur saliua, quę neq; fluida admodum est, neq; aquosa. Verum, nec saliua unica duntaxat qualitate gustum afficit, nedum uniuersa pituita: sępenumero.n. acrem, & acidam, & salsam in ore saliuam manifeste deprehendimus: veluti, cũ sani maxime degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde, quasi aquosa, saliua gustui offertur. Sic & melancholicus humor scd'm substantiæ uarietatem non obscuras habet drias. Nam alius est ueluti fex sanguinis: qui admodum spissus est, fecibus uini haud absimilis. Alius uero, q̃ superior, essentiæ est multo tenuioris: atque uomentibus eum, & olfacientibus acidus uidetur: qui ẽt terram radit attollit & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare uidemus, excitat. Sed is, quẽ crassæ feci similem esse dixi, in terrã effusus non inducit fermentationẽ, nisi forte in ardẽte febri ipsum maximopere præassari cõtingat: neq; ulla etiam acida qualitate participat: quam obrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem hu-
B iusmodi humor in quibusdam plurimus, uel à temperie ab initio comparata, uel à cibis, qui, quũ in venis concoquuntur, in hmõi humorem transmutari solent. Igitur, ut crassus pituitæ succus, ita hic quoq; comitialem morbum solet efficere, ubi in meatibus uentriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus: vbi vero in ipso cerebri corpore abundat, ſeã insaniæ speciem, quam Græci uocant ʒmelancholicam efficit: quemadmodũ alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atq; hanc ob causam phrenitis nõnunquam mitior est, quum uidelicet à pallida bile ortum contraxit: interdum uehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; insup alia nõnumq̃ dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autẽ, quæ per febrium uigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos παραπαῖσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, i. delirare, & desipere, & uacillare, nõ solũ medici, sed priuati quoq; dicere consueuerunt: phreniticos uero hos non noĩant, eo, ꝙ phreniticorũ deliriũ non quiescit, mitigato febriũ uigore. Igitur, quemadmodũ phreniticorum febris unum quoddã accidens dispositionũ cerebri censet, sic è conuerso ardentiũ febriũ delirium, multis elatis ad ipsum uaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, q̃ suffusioni in accidẽtibus similat, à uentriculi
C dispositionibus ortũ trahens: nam cerebrum ventriculo & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idq; pp neruorũ à cerebro ad os uentriculi descendentiũ magnitudinem: per quos etiã, sensus huic particulæ, quam ulli reliquarum corporis partium, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas usq; perueniunt, biliosus uomitus, ac interdum dolores capitis quocunq; fiant, subuersioq; stomachi, & morsio comitat. Hypochõdriacas uero, & flatuosas uocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, q̃ acutam febrem delirium, & quasdam oris uentriculi dispositiones, ea, quæ in accidẽtibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius, q̃ reliquis, delirium superuenire solet idq; ascendẽre ad caput interdum per continuas partes solo calore: interdum uero spiritu uaporoso, uel fumoso, aut fuliginoso. Porrò, quemadmodum hæ passiones, quibus caput per consensum, afficitur, ita illæ quoq; quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, ut instrumentali: interdum, ut similari parti, nocent: quum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali: quum uero temperamentũ alteratur, vt similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de uulgaribus morbis præscriptus est: 6. Epid. sect. 7. ad libri finem
D ‖Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laborantes, efficiuntur melancholici. Atq; horum utrũlibet magis accidit, prout uel in hanc, uel in illam partem, infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uero in mentẽ, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, ꝙ nõ semper, sed magna ex parte, horum affectuum alter in alterum transit: quippe non solum melancholicus succus, uerum etiam pituitosus, morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus, constituit, in melancholiam transit: qui uero à pituitoso partus est, in aliam affectionẽ, de qua paulo post dicturus sum, pmutatur, melãcholiam uero haudquaquã efficit. Altera uero Hippocratici sermonis pars nõ paruũ contemplandi locum desiderat. Quippe, quum anima sit aut temperamentũ actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilẽ, quum cerebro ueluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: quum uero temperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse uidetur. Nẽpe, ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, insuper in ijs, quę ab hepate, atq; splene pendent, colorum uitijs: interdum uero unius duntaxat partis, quæ uidelicet, aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorẽ suscipit, temperies permutatur: ita etiam

A.l.3.f.1.t.4. c.18.fo.204.c

A.l.1.f.2.d.3. b.2.fo.44 a

A.l.1.f.2.d.3. c.10.f.46.d.

A.l.3.f.1.t.5. c.10.f.208.g

A.ibidem h

cerebro accidit, ut nonnunquã uniuerſo in uenis ſanguine melancholico effecto,″ ob cõe uitiũ E A.l.3.f.1. t.3. c. 8.fo.209. a
ipſum quoq; lędatur:nonnunquã uero,reliqui corporis ſanguine prorſus innocuo, ſolus is, qui
in cerebro contentus eſt,alteretur : idq; bifariam fit, aut.n.aliunde in ipſum deriuatur,aut in ip-
ſomet melancholicus humor genitus eſt, quum uidelicet multus eius loci calor aut flauã bilem,
aut craſſum,atrumq; ſanguinem ſuperaſſauit. At hæc diſtinctio non paruum habet in curatione
momentum,ſiquidem, vbi uniuerſum corpus ſanguinem melancholicum continet,curationem
à uenæ ſectione incipere oportet:ubi uero ſolum cerebrum, infirmus(quod ad hãc diſpoſitionẽ
attinet) ſanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam cauſam ſanguis mitti
poſſit. Vtrum uero melancholicus ſanguis uniuerſum corpus, an ſolum cerebrum occupet, ita
diſcernendum eſt.In primis uniuerſi corporis habitũ,qualis ſit,conſideres, uelim:memineriſq;,
ꝙ molles,& candidi,& obeſi nequaquã humorem habent melancholicum:macri uero,& nigri,
& hirſuti,& quibus latæ ſunt uenæ,aptiſſimi ſunt,ut huiuſmodi in ipſis humor cumuletur : fitque
interdũ,ut prærubro colore homines,affatim in melancholicã temperiẽ decidant,atq; poſt hos
flaui,idque maxime, qñ & uigilijs, & multis laboribus,& ſolicitudine,& tenui uictu fuerint edu-
cati:quibus hæ quoq; notæ conueniunt,an hæmorrhois aliqua reſtricta ſit,aut alia quæpiam cõ
ſueta ſanguinis uacuatio, aut mulierum menſtrua: inſuper quibus″ cibis quis fuerit uſus, utrum F A.l.3.f.1. t.4.
ijs,qui ſuapte natura melancholicum ſanguinem pariunt,an è diuerſo.Porrò,qui melancholicũ c.18.fo.204.f
ſanguinem efficiunt,hi fere ſunt:caprina,bubulaq; caro, magiſq; hircinæ & taurinæ, ſed maxi-
me aſinorũ camelarumq; carnes, nã & his nonnulli ueſcuntur : item vulpinæ caninæq; carnes:
atq; non minimã in hmõi ſanguinis generatione uim obtinet ex lepore cibus, ſed multo magis
ex apris:ac limaces quoq; melancholicum ſanguinem pariunt, ſi frequens ſit eorum uſus:præte
rea oẽs terrenorum animalium carnes ſale conditæ:aquatiliũ quoq; carnes,vt thunni, balenæ,
vituli marini,delphini,canis,atq; cetaceorum oĩum.Ex oleribus autem, braſſica fere ſola hmõi
ſanguinem gignere cõſueuit : quemadmodum & arborum germina,vbi uel muria, uel oxyhal-
me condiuntur,præcipue lentiſci terebinthi, rubi,canis rubi. Leguminum uero omnium maxi-
me lentes inter melancholicos cibos numerantur : mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atque
uitiatis ſeminibus factus eſt, quorum apud quaſdam nationes uſus loco frumenti habetur: uerũ
de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum eſt.Præterea uina craſſa nigraq; aptiſ
ſima ſunt,ut ex ipſis melancholicus humor fiat:p̃ſertim ſiquis abunde ipſa ingerens, oblata oc-
caſione in multo corpus calore contineat.Vetus deniq; caſeus, ubi forte fortuna in corpore fue
rit ſupercalefactus,facile huiuſcemodi parit humorem. Igitur,ſi quis antea,quàm in morbũ inci G
derit,huiuſmodi uictus ratione fuerit educatus,maiorẽ quandam inde licet facere coniecturam:
ſi uero boni ſucci cibis uſus fuerit, cõſiderare oportet exercitationes ipſius, męſtitiam,″uigilias, A.ibidem.
ſolicitudines. Sunt etiam nõ nulli,qui per febriles(vt dictum eſt)morbos melãcholicum humo
rem contraxerunt.Atq; ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus,ac præterita
præſenſq; conſtitutio,itẽ regio,ac laborantis ætas. His itaq; omnibus præmeditatis, quum ſpe-
raueris in uniuerſi corporis uenis melancholicum″ſanguinem contineri,quo certiorem habeas A.ibi. c.20.
notitiam,cubiti uenam ſeca,pręcipueq; mediam,quoniam communis eſt & ei,q̃ humeralis no-
minatur, & ei,q̃ per axillam ad manum fertur.Quòd,″ſi tum fluens ſanguis non uideatur melan Oppoſitum. A.ibidem.f
cholicus,ſtatim ſupprimatur:ſi uero talis appareat, uacua,quantum pro laborantis corporis ha
bitu ſatis eſſe conieceris. Eſt præterea tertium melancholiæ genus morbi comitialis exemplo,
quũ ortum à uentriculo habuerit: ſolentq; medicorum aliqui hanc diſpoſitionẽ hypochõdria-
cum,flatuoſumq; morbum nominare. Verum ſatis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à
Diocle pręſcripta ſunt illi aſſidere,in libro,cui titulus eſt. Affectio cauſa curatio:in quo Diocles
ad verbũ ita ſcripſit:Porrò alius oritur circa uentriculũ morbus,qui ſupra propoſitis*non diſſi- „
milis eſt,nominaturq; ab alijs melãcholicus, ab alijs flatuoſus: quẽ ſumpto cibo maxime coctu H
difficili & cauſtico,ſputum humidum,idemq; multũ comitatur: item ructus acidus, flatus, æſtus „
in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, ſed quũ retinuerit: interdũ uentriculi quoq; uehemen- „
tes dolores, qui non nullis ad dorſum uſque procedunt:concoctis deinde cibis quieſcunt, mox „
alijs ingeſtis eadem rurſus reuertuntur accidentia,quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœ „
na moleſtant,atque euomunt crudos cibos,& phlegmata ſubamara,& calida, & acida adeo,ut „
non nunquam dentes torpedine afficiantur. Atq; horum plurima ab ineunte ſtatim ætate eue- „
niunt:vtcunq; tamen acciderint,omnibus in tempus producuntur. Hæc præfatus Diocles mox „
cauſam ſubiungens, ita ſcribit: Cæterum flatuoſos″uocatos ſuſpicandũ eſt plus caloris, quã de- „ A.l.3.f 13 t.5
cet,hr̃e in ijs uenis,quæ alimentum à uentriculo excipiunt, ſanguinemque in ipſis craſſiorem fa „ c.1.fo.302.b
ctum. Quippe conſtat has uenas eſſe obſtructas,uel hoc argõ, ꝙ alimentum corpori non diſtri- „
buitur,ſed in uentriculo manet incõfectum,quũ antea ipſum à meatibus ſuſciperetur, magnaq; „
ipſius pars in imum uentrem excerneretur:tum ꝙ poſtero die uomitu reijcitur, utpote non dige „
ſtis per corpus cibis.Sed,quòd calor id,quod ſecundum naturã eſt,excedat,facillime intelliges „
tum ab æſtu,qui ipſis accidit, tum ab iis, quæ ingeruntur: ſiquidem iuuari uidentur à frigidis ci- „
bis,qui uidelicet calorem refrigerare extinguereq; ſolẽt.Deinde alia quoque Diocles iam pro „

poſitis

A. ibi. c. 19.b A positis in hoc sermone addidit: Aiunt″ aũt non nulli os uentriculi, quod intestinis continuatur,
" in huiusmodi passionibus inflammari,ac ob inflammationem ipsam & obstrui,& prohibere,ne
" alimenta statuto tempore ad intestinũ descendant: quamobrẽ diutius, quã decet, in ventriculo
" manentia, & tumores,& æstus,atq; reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt,quæ Diocles
quidem literis prodidit:verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus acci
dentia silentio præterijt,quæ videlicet & melancholiam & flatuosam, hypochondricamq; affe
ctionẽ,tãquã charactere quodam,designant:atq; omisit(ut puto) huiuscemodi accidentia,eo,ꝙ
" ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur.Etenim ab Hippocrate didicimus: ‖Si metus & 6.Apho.23. Ex. ord.48.e
" mœstitia longo tempore teneant,melãcholicus est huiuscemodi affectus. Verum haud absurda
quęstio est, quare Diocles,quum causas aliorum accidentiũ redderet,causam,ob quã mens læ-
datur, non scripserit:siue.n.uenarum, quæ ad uentriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quę
sunt ad portam ⁅Græci pyloron uocant⁆ inflammatione laborant,quid causæ sit,cur melancho
lica comitentur accidẽtia,dereliquit. Etenim, ꝙ uenter flatuoso spiritu impleatur,ac deinde eru
ctando ipsum leuetur, ac præterea uomitione à Diocle memorata iuuetur, uel nihil ipso dicẽte
manifestum est:at propria melancholiæ accidentia simul cũ dicta uentriculi dispositione scribe
B re, haud ita facile ei fuit. Id itaq; addere, ac simul, qualis sit in huiuscemodi affectibus uentriculi
dispositio,manifesta interperatione enarrare aggrediamur. Atq; uidetur quidem in ipso inflã-
A.l.3.f.13.t. 5.c.1.f.302.b matio″ esse: sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & magis melancholicus.
Itaq;, quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodam, aut fumoso halitu,aut
crassis quoq; uaporibus,similia,ut in suffusione,accidentia cõtingunt,eadem ratione sublata ad
cerebũ ab atra bile euaporatione ueluti fuliginosa,fumosaque,melancholica eueniẽt in mente
accidentia. Quinetiam quã frequentissime uidemus flaua in uẽtriculo bile contenta,caput dolo
re affici:mox ea per uomitum eiecta,ilico dolorem mitigari. Atq; hmõi dolorũ genera morden
do exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate,alia tensione,alia cum cataphora mo
lestare uidentur. Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidẽtia, uerum etiam
A.ibi.c.19.h morbum comitialem,capiti à uentriculo procedere. Igitur, ut melancholicos timor nunquã de
serit,ita præter naturam eis per imaginationem uisa, non semper eodem genere continẽtur. Si
quidem alius testam factum putauit,atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter
gallos cantare audiens,vt hi alarũ ante cantũ,sic ille brachiorũ plausu latera quatiens,animan-
tium sonum imitatus est.Fuit item alter,timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur,graua-
C tus sub tanto onere, ipsum a se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso
A.ibi.c.19.a periremus. Sunt alia hmõi infinita eorum uisa. Differunt″ autem inter se melancholici:nam oẽs
timent,mœrent, uitam damnant, odio habent homines: sed non omnes mori cupiunt, etenim
hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, ꝙ mortem pertimescũt:quosdam etiam alieno ad-
modum, atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortem metuant,& tamen mortem
sibi consciscant. Proinde recte uidetur Hippocrates omnia ipsorũ symptomata in duo hæc coe
gisse, metum,& mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit,ut odio prosequantur omnes,quot-
quot uiderint,nunquam non tristitiam præ se ferentes:ac terrẽtur, ut in tenebris profundis pue
ri,atq; ex adultis*indocti. Sanè,quẽadmodum externæ tenebrę omnibus fere hominibus pauo-
rem inducunt,nisi uel audaces admodum,uel docti fuerint,sic atræ bilis color,mentis sedẽ tene
bris similem reddens,timorẽ efficit. Etenim summis, tum medicis, tum philosophis in confesso
est,& humores,& omnino corporis temperaturã animæ actiones inalterare:id, quod nos quo-
que unico commentario docuimus,quo demonstratum est,ꝙ animæ potentiæ corporis tẽpera
turam sequuntur. Quocirca humorum uim ignorantes (in quorũ numero & Erasistratus est) ne
scribere quidem de melancholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari,tum commu
D nes hominũ notiones,tum plurima quoque dogmata,quæ & philosophi & medici per ignoran
tiam prætererunt. Igitur ab omnibus,affectus ipse melancholia uocitatᷓ,indicante nomine hu-
morem,qui ipsius causa est. Quumq; circa uentriculum prima inceperint accidentia,ipsisq; au-
ctis melancholicę sequantur affectiones,deinde alui deiectione, & uomitu, flatibus per inferna
emissis,ructibusq; leuetur is,qui laborat, hypochondriacum,flatuosumq; morbum ipsum nomi
nabimus:accidentia uero ipsius dicemus,& mestitiam & metum. Quum autem propria melan-
cholia accidentia magna uidentur, circa uẽtriculum uero, aut nulla, aut parua admodum sunt,
haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem cõsistere,ob atram bilem in ipso
congestam. Cæterũ,quibus signis discernatᷓ,utrũ in solo cerebro,an in uniuerso corpore, huiu-
scemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me
curantem uiderunt,frequentibus balneis,uictuq; humido boniq; succi,nullo alio adhibito pręsi
dio,huiusmodi me morbum curasse; ubi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor
multum uacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prędictis
oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species, affecto prius calidis di-
spositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, inter-
dum uerò à solicitudine, mœstitia, cum uigilijs. Verum satis fuerit hæc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto ce E
rebro, interdũ alijs consentiente euenire solet, accurate distinguendum est: ut enim tria melan-
choliæ genera, ita hunc quoq; morbum tribus cõtentum differentijs, omnes fere medici distin
guere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quòd cerebrum afficitur uel consistente in
ipso affectu, id, quod pluribus epilepticis accidit: aut à uẽtriculi ore (quod stomachũ uocare so-
lent medici) ad cerebrum per consensum ascẽdente: atq; hoc genus proportione respondet ac
cidentibus, quæ oculis à stomacho adueniunt, ueluti in suffusionibus. Fiet etiam, sed raro, tertia
morbi comitialis species (nec refert, siue etiam genus siue differentiam nominaueris) cum à par A.l.3.f.1 t.5.
te aliqua, cui fortè accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum usque ascen c.8.f.209.b
dit. Atque hoc genus primum uidi in puero, qui decimumtertium ætatis annum agebat, quum
equidẽ adolescens etiamdum cũ optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius cura-
tionem. Audiui igitur tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere: mox il A.l.3.f.1 t.4.
linc recta ascendere per femur, & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput c.8.fo.202.d
perueniret: qđ quũ primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autẽ
medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius dein
de adolescens compos mentis (q̃ppe qui satis poterat & sentire, qđ fiebat, & alteri enarrare) di F
cebat ueluti frigidam quandam auram esse id, quod ascendebat. Vnde ex duobus alterum Pelo
pi præceptori placuit, aut quòd qualitas quędam, alteratis per continuationem partibus, aut spi A.l.3.fo.1.t.2
ritalis quædam substantia, transmitteret: neq; mirandum esse dicebat ualidam uim esse humo- c.6.fo.196.d.
ri, qui in affecta parte preter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum uenenis in- & t.5.c.8.fol.
est. Quis.n.crederet vel à scorpionibus infixo aculeo, vel à phalangiorum paruorũ ictibus totũ 209.b
corpus ingẽti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim mini
mam quandam substantiam feris in ipsum demittentibus? Quum itaq; phalangium, aliquẽ mo-
mordit, quamuis paruum sit animal, existimare tñ debemus, uenenum ex ipsius ore in morsum
corpus descendisse. Porrò marinę turturis quemadmodum & terreni scorpionis, aculeus, in par
tem extremam acutissimam illam quidem finitur, ubi nullum foramen est, per quod uenenũ de-
ijci possit: necesse tamen est, vt excogitemus substantiam quãdam esse, aut spiritalem, aut humi-
dam, quæ, vt mole minima, ita facultate quàm maxima est. Etenim, quũ nuper ictus quidam es-
set à scorpione, videor mihi uidere, inquit, ꝙ grandine percussus sim: eratq; omnino frigidus, A.l.4.f.6.t.5.
sudore etiam frigido accedente: sed tandem debitis adhibitis remedijs, nõ sine negocio seruatus c.3.f.503.b
est. Itaq; Pelops, non impossibile est, inquit, in corpore similem aliquam essentiam generari, nõ G
accedente causa extranea: quę, vbi neruosam aliquã partem occupauerit, per continuas partes A.ibidem.c
usque ad neruorum principium uim suam transmittit, siue id per alterationem (ut ipse dicebat)
fiat, siue spiritali essentia ueluti aura ad ipsum elata: sæpenumero.n.infigente aculeum scorpio-
ne aut in neruum, aut uenam, aut arteriã, manifeste uidemus percussos uehementissimis infesta
ri accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando, ad profũdum usq; potest
peruenire: phalangiorum uero paruorum morsus solam afficit superficiem: vnde constat, inter
dum à sola cute ueneni uim ad totũ corpus deferri, quippe tota cutis & continua est, & neruosa.
Proinde haudquaquam impossibile est, quũ ex icta parte per totã ipsam celeriter distributa fue
rit ueneni uis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum partium recipi, mox ex
illis in alias continuas, atq; iterum ex ijs, quæ afficiuntur, in alias: quumq; ad dominantium par
tium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis confe- A.ibidem.c
runt uincula superioribus partibus iniecta, ab ijs.n.præsentaneum præsidium expectatur: id qđ
in uiperarum, scorpionumq; ictibus expertus sum, item aspidum quoque, quod propter immi-
nens subitarię mortis periculum, magis incredibile est. Etenim, quum Alexandriæ essem, rusti-
cus quidam non longe ab urbe in uno manus digitorum ictus, eius radicem apud postbrachia- H
le ualidissimo uinculo ligauit: accurrensq; ad urbem, ad familiarem sibi medicum, totum digitũ
ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscidendũ præbuit, sperans inde nihil se ma
li passurum: neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter alium
noui, qui epoto ex uiperis medicamento, rescisso prius digito, à periculo liberatus est. Vidi præ-
terea rusticum, cuius totum digitum uipera momorderat, qui falce quã tũc forte habebat (erat
enim uinitor) ab ultimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta usitatis pharmacis in di
gito cicatrice, nullo epoto medicamine, sanatus est. Sed puerũ quoque, cuius morbus comitialis
à tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si
in primis uacuato uniuerso corpore, medicamen ex thapsia, aut sinapi, parti adhiberẽt, ligato in
medio membro, supra eam uidelicet partẽ, quæ primaria dispositione erat affecta: atq; hoc pa-
cto accessionẽ reuerti prohibuerunt, quãuis antea quotidie puerum infestare cõsueuisset. Verũ
hæc obiter, atq; ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tã
tus morbus ortum contrahere possit. Superest, ut causam inuestigemus, quãobrem in huiusmodi
per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones: nam ne Pelops quidẽ ullã ad hanc
rem attulit probabilem persuasionem: neq; etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit

consuetudo.

A conſuetudo. Mihi vero p̱ huiuſmodi conſenſum uidenti aliquando laborantem ſine vehemẽti conuulſione concidere, ſimul ꝙ p̱ interualla breuibus quibuſdã motibus, quateretur, probabile uiſum eſt, quemadmodum "frequentiſſime ſingultum fieri cernimus affecto ſtomacho, ita hanc quoque diſpoſitionem euenire. Etenim me ipſum "quoque ſingultus ilico inuadere ſolet, ſi piperis aliquando immodicam quantitatem ingeſſero, id, quod alijs quibuſdam non paucis, quibus ſcilicet facilis erat oris uentriculi ſenſus, accidiſſe meminimus: atqui iã ſupra memoratũ eſt id non ſolum medicis, uerum etiam uniuerſis hominibus, ſtomachum appellari. Itaq; quum cecidiſſent, qui non ex propria cerebri affectione, ſed per cõſenſum, comitiali morbo laborabãt, eos citra perpetuam conuulſionem, ueluti palpitando, per interualla concuti uidebam. Proinde exiſtimaui ſimilem aliquẽ cerebro motum euenire, qualis ſtomacho interdum à re quapiã moleſtato accidere ſolet: quippe qui, quũ à ciborum mole grauatur, aut ubi corruptis cibis mordicus infeſtatur, tum ſingultu affici conſpicitur: atq; acrem quoq; humorem non ſingultum modo, uerum etiam conuulſionem, per uniuerſum corpus efficere ſæpenumero conſideramus: deinde uomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quieſcere. Quo minus mirandum eſt, ſi neruorũ principium huiuſcemodi motu concutiatur, ut à ſe expellat quicquid fuerit id, quod à parte primo

A.l.3.f.1.c.5. c.8.fo.208.f
A ibidem.fo. 209.b
A.ibidem.

B affecta ad ipſum effertur. Ad hunc modũ reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruoſum genus concutitur, fieri putauerim: vbi uero deperdito ſenſu, quis cõciderit, non accidente motu, quo uel conuelli, uel palpitare uideatur, id à uehementi frigore ortum trahere cenſeo, quo in genere lethargus quoq; continetur: apoplexiæ autem, ꝙ ſubito eueniat, aut frigidũ humorem, aut craſſum, aut uiſcidum, qui principaliores cerebri uentriculos affatim implet, non totius ſubſtãtiæ intẽperiem, cauſam eſſe manifeſtum eſt, ueluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melãcholiæ ſtultitię, amiſſæ memoriæ, ſenſuũ hebetationis, reſoluti motus. Porrò in oĩbus huiuſcemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoq; continetur, periculi magnitudinẽ ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodũ dormientes ſpirant, quamuis nulla alia accidente actione, quæ à conſilio prodeat, nimirum quum ſupini iaceant in cubili, ita in ſoporoſis affectibus omnibus, quamuis neq; ſentiat corpus, neq; moueatur, tñ ſola ſpiratio, quæ muſculorum pectus mouentium munus eſt, ſaluatur: cuius rei firmam ac demonſtratiua lege ſtabilitam habemus ſcientiam, quemadmodum etiam, ꝙ muſculis omnibus motus principium ab inſertis ipſis neruis accedit. Atqui "ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primarium ſumere initium: neque uero ſimpliciter initium dixi, ſed primarium, ſpinalis medullæ gratia orationi adie

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.a. Et fo.21.b

C ci: quamuis.n. permulti ex ea nerui prodire uideantur, uim tñ omnem, quam habet, cerebrũ ipſi ſuppeditat. Quum itaq; ſpirationem uehementer impeditam, difficulterq; procedẽtem uideris, non paruam in cerebro morbidam diſpoſitionem eſſe conijcere debes, idq; in ſoporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifeſtum eſt.

De Vertigine. CAP. 8.

A.l.3.f.1.t.5. c.1.f.207.c
A.ibidem.

AFfectus "aũt, qui ſcotomaticus, id eſt tenebricoſus, ſeu uertiginoſus, uocatus eſt, ex ipſa appellatione, qualis ſit, manifeſtatur. Quippe à parua occaſione obtenebrãtur ij, qui ſic laborant, adeo, ut interdum cadant, maxime ſi aliqñ in circum rotentur: ſiquidẽ ipſis ab una rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere ſolet. Quin etiã obtenebrantur, ſiue alium quempiam, ſiue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipſos quoq;, quos uocant, in fluminibus "uortices, circumagi uiderint: id uero maxime, quum uel ſub Sole æſtuauerint, uel aliam ob cauſam calefacto fuerint capite. Quod itaq; alijs, quum in circo frequẽter uertuntur, accidit, hoc ipſis citra circuitionem euenire uidetur: atqui, ubi quis crebro uertitur, inæqualem, & turbulentum, & inordĩnatum motum, tum humorum tum ſpiritus, in eo fieri in confeſſo eſt: rationi igitus conſonum eſt, huiuſmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem nonnulli horũ ab

D arteriarum ſectione præſidium petierunt, totas arterias pone aures ad tãtam ſcilicet altitudinẽ ſecantes, ut medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed conſtat non oẽs huius auxilii beneficio fuiſſe curatos: etenim aliæ arteriæ, iis maiores ad cerebrũ ex ipſius baſi p̱ retiformem plexum aſcendunt, per quas hmõi affectionem fieri rationi cõſentaneum eſt, elato per ipſas uaporoſo, calidoq; ſpiritu, atq; implente cerebrum. atque fieri etiam poteſt, ut inæqualis "cerebri intemperies huiuſmodi ſpiritum producat. Igitur hanc affectionẽ ad cerebrum pertinere, ex ipſo obtenebratorum ſenſu manifeſtum eſt. Oritur uero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum uero, quũ ori uentriculi conſentit: id, quod Archigenes quoq; fatetur, qui libro primo de lõgarum affectionum notitia, ita de ſcotomatica hac paſſione ſcribit: Porrò ea bifariam oritur, aut.n. ab ipſo capite, aut ab iis partibus, quæ circa hypochondria ſunt. Mox genera eius diſtinguere aggreditur. Nã, vbi ex "primaria cerebri affectione obtenebratio depẽdet, aurium ſonos, & capitis dolores, grauitatesq; præcedere dicit, itẽ olfactus uel alterius alicuius ſenſus inde prodeuntis oblæſionem (huic.n. ſermoni adnexuit ille, inde prodeuntis, eos ſenſus, ut equidem puto, ſignificare uolens, qui à capite initium ſumũt:) ubi uero "ab ore uentriculi oritur, cordis morſionem nauſeamq; p̃ſentiri. Verũ, ut iam antea ſæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis conſenſum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipſi adſcribenda eſt.

A.ibidem.e
A.ibid. c.2.f
A.ibidem.g

De Cephalæa, hemicrania, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

ATque de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatꝰ, nemo dubitauerit, quin cerebri sit
morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus, difficulterq;
solubilis, qui a parua occasione uehementes habet accessiones, vt neq; strepitum, neq; uocē ue-
hementiorem, neq; luminis splendorem, neq; motum tolerare possit infirmus: sed tranquillita-
tem, obscurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris uehementiam. Quippe nonnulli ueluti mal-
leo se percuti arbitrantur: alij caput contundi, distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorū quoq;
radices dolor extenditur. Quin hmōi accessiones, ueluti in morbo comitiali, intermissiones ha-
bent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari uidentur. Igitur constat, quòd, sicuti in cephalal
gia, id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: {atque hoc est ipsis cōmune}
uerum per cephalæam affectæ partes multo reddunt, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterū
inter† capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nā sunt non nulli, quibus caput aptissimū
est, ut impleatur, ac uniuersi quoq; corporis habitus ad ipsum implendum admodū est idoneus:
†Alij, omnes capitis partes aptas habent, ut afficiantur: quibus, ubi uitioso uictu utuntur, accidit,
ut cephalea arripiantur: †Quo minus "mirandum est, si horum alijs mēbranæ cerebrū continen-
tes dolore afficiantur: alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autē ab F
oculorum radicibus sumitur, considerando, utrum ueniat ad eas malum, necne: siquidem cōsen
taneum est, ut, quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum usq; fundamenta dolor ex-
tendatur, eo, quod & à cerebro, & ab utraq; membrana, atq; à uasis, quæ in ipsis continentur, ueluti
germina quædam deducuntur. Sed & "eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (so-
lent autē uocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorem sen-
tiunt: at uerò dextrā capitis partē, à sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta,
sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrū diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit
anteriorum duorum uentriculorum septum. Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, ut ip-
sis caput impleatur, in quibus uaporosus, calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excre-
menta cumulantur in ore uentriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tēsiuos, qui idcirco sic uo-
cati sunt, quod extensionis sensum inducunt, biliosa excrementa dolore mordaci afficiūt. Dolores
autem a plenitudine procedētes grauitatis sensum afferūt: quibus si rubor accedat, atque calor,
calidos, sed sine his, non calidos humores significāt. Sunt, qbus caput assidue dolet, ubi uel pau-
lo liberalius uinum ingesserint, uel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Præte-
rea calidi "odores omnes, quicunq; styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffi- G
tis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, ut nonnulli ne thuris quidem odorē ferre possint. Neq;
uero absurdum est, ut quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore
uentriculi accidit: sunt.n. nonnulli, in quibus id tam exacte sentit, ut neq; acre acetum, neque si-
napi, neque aliud huiusmodi ferat: alij uero contra, ipsum penè insensile habent: quippe uiden-
tur aliqui uel ructare, uel uomere quædam, usqueadeo uitiosa qualitate infecta, ut nos ne odorē
quidem sustinere possimus, quum tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatē sen
tiant. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt
eosdem odores aliqui impune sustineant perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alii eos sine
molestia ferre non possint. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam
manifestum esse uidetur.

Left-margin glosses: † *Eos qui cephalalgia laborāt.* κεφαλαλγικῶν † ἐνίων δὲ καὶ αὐτὰ τὰ πεφυκότα πάσχειν ἐπιτήδεια. καὶ συμβαίνει, &c. *Ad uerbū. alijs aūt & ipsa nata apta pati, & accidit &c. In quibus uidetur deesse ad quod referatur ea uox, τὰ αὐτά. sed referenda ad caput & corpus, quorum proxime meminit. Ac fortasse, quando hoc ut diuersum a superiori mēbro ponitur, legēdū negatiuè, ut hic sit sensus. Alij (contra quā superiores) inepti quidē natura sunt cephalalgiæ, sed ex uitioso tamen uictu nō in cephalalgiā modo incidūt, sed ētin cephalæam. considera.* † οὐκ ἀπεικὸς δὲ. *nō absurdū autem est.*

Right-margin references: A.l.3.f.1.t.1. c.2.fo.181.c — A.l.3.f.1.t.2. c.1.fo.189.c. Et t.3.c.37.f. 196.a — A.ibidem.c

De Apoplexia, neruorum resolutione & conuulsione, & olfactus læsione. CAP. 10.

AT uero neruorum resolutio, & per uniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere ner
uorum etiam rigor {Græci tetanon uocant} continetur, sensu, ut prædictæ affectiones, co-
gnosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaq;, si aliquando per totum corpus
neruorū actio uitiosa redditur, ipsorum principiū affectum esse cōstat: id uero ex sola anatome H
dignosci potest. Quum igitur oēs pariter nerui, tum sensum, tū motū amiserint, apoplexia huius-
modi affectio appellatur. Vbi uero "alteri laterū, aut dextro, aut sinistro, id accidit, resolutio no-
minatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdū dextræ, interdum sinistræ. Quòd, si
in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem mēbri resolutio esse dicetur: nā & tota manus,
& totum crus, interdum resoluitur: atq; solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, sic etiam de to-
ta manu similiter proportione dicendum est. Cæterum ex anatome didicimus, quod omnes ani-
mantis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio & uoluntatis imperio moueri pñt, neruos ha-
bent, qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam
spinalē uocari medullā, addita scilicet medullæ appellatione, īterdū uero sine additione, simpli
citer spinalem nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectionibus, neruos, qui thoracē mouent,
ex ea spinalis medullæ parte, quæ in ceruice est, ortum deducere, ipsa uero ex transuerso incisa, si
tota fuerit dissecta, oēs, quæ sub ipsa sunt corporis partes sensu motuq; priuari, utpote suscipiente
spinali medulla à cerebro uim tū sentiendi, tū mouēdi pro arbitrio. Prẹterea in anatome uidistis,
ubi per transuersas spinalis medullę incisiones ad medium usq; secundū lōgitudinem secaret, nō
oēs suppositas corporis partes, sed eas dūtaxat, quę è regione sectionis erant, resolutas, dextras

Right-margin reference: A.l.3.f.2.c.2. fo.213.f

quidem

A quidem dextra ſpinalis medullæ parte diſſecta;ſiniſtras vero,ubi reliqua pars eſſet inciſa.Itaq;
A.l.3.f.2.c.2. fol.213.b manifeſtum eſt;ꝙ circa primum ſpinalis medullæ proceſſum facta aliqua diſpoſitione, per q̃
cerebri facultas,quo minus ad ipſam perueniat,prohibetur,oĩa inferiora membra,dempta fa-
cie,ſenſu motuq; priuabuntur:vbi uero dimidia eius proceſſus pars fuerit affecta,non oẽs infe-
riores partes reſoluentur,ſed uel ſiniſtræ duntaxat, uel dextræ. Videntur autem huiuſmodi re-
ſolutionum aliquæ faciẽ quoq; infeſtare:ſed tum latus ad alteram faciei partẽ trahitur. Quũq;
ex anatome didiceritis neruos,qui per faciei partes ſparſi ſunt,a cerebro dimitti, ſi earũ aliqua
ſimul cum toto corpore reſoluta eſt,haudquaquam uos latere dẽt, reſolutionis diſpoſitionẽ in
ipſo cerebro conſiſtere:ubi uero ill[æ]ſæ permanſerint,ſpinalis medullæ initium affici ſciendum
eſt. Accidit vero nõnullis,ut faciei partes duntaxat afficiantur,quemadmodũ & una aliqua par
ticula,ut lingua,oculus,mandibula, labrum:etenim non omnibus ab uno loco principium in-
fluit,vtpote quæ ex diuerſis cerebri partibus neruos ſuſcipiũt:id,quod in anatome haud obſcu
re conſpicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum
affectum eſſe manifeſte declarat. Diſcernitur ãt affectionis magnitudo ex noxæ, quam ſpiratio
ni infert,uehementia:quum.n.naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: quum uero
B paulum impedimenti eſt,paruam in cerebro noxam eſſe cõijcere oportet. Sanè oĩum peſſima
ſpiratio putanda eſt,quæ & intermittitur,& magna cum uiolentia trahitur.Et ſanè mori cõtin-
git apoplecticos ob id,ꝙ ſpirare non poſſunt: ſicuti partium immobilitas ad uitæ quidem fun-
A.l.1.f.2.d.3. c.1.fol.43.g ctiones inutilem reddit hominẽ,non tñ acutam infert mortem. Itaq; uidimus quendã,qui reli
quis partibus omnibus reſolutis,nullam,quæ ad faciei partes pertineret,actionem amiſit,ſerua
ta etiam ſpiratione:quomodo.n.uiuere diutius potuiſſet ipſa deperdita? in quo primario affici
putauimus illam ſpinalis medullæ partem,quæ paulo inferior eſt proceſſu neruorum ad ſeptũ
tranſuerſum tendentium:quinetiam,& urinam & alui ſedimina ipſum præter uoluntatis impe
rium emiſiſſe manifeſtum eſt.Inſuper uidimus alium,cui ꝓꝑ caſum oẽs inferiores partes,dem-
ptis manibus,erant reſolutæ.Quemadmodũ ãt reſolutio,quando in toto fit corpore,faciei par
tibus illæſis,indicat paſſionem in ſpinalis medullæ initio eſſe,ad eundem modum,ſi toti corpo
ri conuulſio acciderit,eundem ſpinalis medullæ locum affectum eſſe declarat, faciei partibus,
omnino ſeruatis illæſis:ſi vero hæ quoq; afficiantur,in cerebro noxam eſſe oſtenditur. Vbi ve-
A.l.1.f.1.d.5. c.1.fol.10.b ro pars aliqua cõuulſa eſt,neruum,qui eius motioni deputatus eſt, aut muſculum, affici neceſſe
eſt.Igitur,ſi ex anatome neruorum ad ſingulas partes uenientium principia didiceris,melius ea
C rum,& ſenſum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta ſunt,& Hero-
philo,& Eudemo,qui primi poſt Hippocratem neruorum anatomen accurate ſcribentes,non
mediocrem medicis dubitandi occaſionem præbuerunt,quo pacto per neruorum reſolutionẽ
interdum ſenſus duntaxat,interdum motus,non nunquam ambo ſimul pereant. Itaque neruo
rum reſolutio potiſſimum dicitur, ubi motus deperditus eſt: ubi uero partium aliquarum ſen-
ſus perijt,eam partem ſenſus expertem eſſe,reſolutam uero,non adeo dicere cõſueuimus: quã
quam ſunt non nulli,qui hanc affectionem ſenſus reſolutionem uocitant. Nos vero ſemꝑ hor-
tamur, ut cuique quidem nominibus pro arbitrio uti liceat: hoc autem ſit nobis propoſitum,
vt affectam ſcilicet ſedem,ſimulque diſpoſitionem eius inueniamus:niſi enim hęc accurate co
gnouerimus,nequaquam eas partes,quibus uel ſenſus, uel motus uitiatus eſt, recte curabimus.
Sanè Pauſanias Syrus ſophiſta,quum Romam aliquando ueniſſet, ſecundum duos minores ſi-
niſtræ manus digitos,atque medij partem dimidiam, ſenſum in primis quidem difficilẽ habe-
bat,poſtea male curantibus medicis,ſenſum omnino amiſit.Quibus equidem cognitis,omnia,
quæ præceſſerant,inueſtigaui:atque ipſum,quum per uiam duceretur, uehiculo excidiſſe, atq;
in dorſi initio læſum,mox partem læſam breui quidem curatam,ſed auctum in digitis ſenſus ui
D tium,audiui.Igitur remedia,quæ illi digitis adaptauerant,læſę parti adhibere iuſſi:atque ſic vir
ille celeriter ſanitati reſtitutus eſt.Primo autem,quòd nerui per uniuerſę manus cutem diſper-
ſi,quibus ſentiendi ad ipſam facultas defertur,proprias quaſdam habeât radices, quodq; ner
uorum muſculos mouentium ſunt alię,medici ignorant. Verum latius, quàm propoſueramus,
iam noſtra expatiata eſt oratio:proinde quieſcere eam decet. Quippe noſtra intentio erat, ut
hoc commentario omnes affectiones, quę caput,maxime uero cerebrum, infeſtare conſueue-
runt,inueniremus:at,quia ab ipſo nerui originem ducunt,per conſequentiam ad neruorum uſ-
que affectiones ſermo peruenit:cui etiam finẽ imponendo,paſſiones,quæ reliquis capitis par-
tibus accidere ſolent,ſcribere aggrediamur,ſi prius hoc tantillum ſuperioribus addiderimus,
A.l.3.f.5.t.1. c.4.fol.239.f Quòd,ubi olfaciendi uis lęditur,non eorum meatuum,qui in naribus cõſpiciuntur,ſed vel an-
teriorum cerebri uentriculorum,quum intemperantia quadam afficiuntur, affectio eſt uel eo-
rum meatuum,qui in ijs oſſibus ſunt,quæ ethmoide ideſt cola,uocantur, ſi aliquando obturan-
tur:ſiquidem odoratorum ſenſus in prioribus cerebri ſinibus perficitur, elatis ad ipſos per coli
foramina uaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus ſenſorio conſcripſimus,
iam declaratum eſt.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS E

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitiatur, sanguis expuitur, & vox, ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq́ superioribus actum sit. CAP. I.

VIam quidem, & rationem uniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas, utimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis satis perscrutati sumus. Quoniam vero (ut iam diximus, atq; in alijs libris sæpe monstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum qui in artis operibus singula, quæ uniuersali uia, & ratione didicit, tuto F
& celeriter exercere uoluerit, operæprecium facturus mihi uideor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularum, quę sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto a capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione uitiata, atq; reliquis animę functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius commẽtationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum generibus, uia & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, maniam idest insaniam, nominant: præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, uertigine, quemadmodum, & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus, ibi iam dictum est.

De affectibus oculorum, linguæ, aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præsenti libro, qui huius cõmẽtarij quartus est, de faciei partibus, q̃ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiẽdo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac non nunquam tam sensus q̃ motus, resoluitur: idq́; interdũ in altero, interdũ in utroq; accidit oculo: non nunquã ãt & in uno aliqñ quidem sola palpebra affecta est: aliqñ uero ẽt eius G
partis, quam proprie oculum uocamus, uel sensus, uel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis malo apparente, cernendi sensus deperditus est descendens a cerebro in ipsum neruus causam in se continet, cum uel inflãmatione, uel scirrho laborat, uel alioquin ex humorum defluxione afficitur, aut aliter quolibet foramẽ ipsius obturat. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, ut instrumentali parti, accidere necesse est: qui uero ei, ut similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continentur. Præterea aliud quoq; {ipsorum} vitium est, quum uel nihil oĩno, uel exiguum admodum lucidi spiritus a principio, quod in cerebro cõsistit, {ad eos} immittitur. Si vero uteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui a cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo uidelicet eorum affectuũ, quos alteri neruo, qui a prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Qm̃ uero (ut ex anatome didicimus) musculi oculum mouentes, senario numero constant: ac p̃ter eos alij quoq; sunt, qui descendentis in ipsum meatus (πόρον Græci uocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruũ, eo, q̃ ipsi soli manifestũ sit foramen, nuncupare consueuerunt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quãuis ipse haudquaquam afficiat, ut musculorũ aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorũ affectuum infestetur: siquidẽ singulis horum musculorũ, H
pars quædam nerui a secunda coniugatione orti trãsmittitur, haud secus, quàm iis quoque musculis, qui meatũ ipsum cõprehendunt, siue ii duo, siue tres, siue unus dũtaxat dicendus sit: id. n. in præsentia non refert, mõ nouerimus horũ musculorum munus esse, ut & sursum trahant oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticũ. i. visificum, & meatum nominant, ullo pacto in itinere peruertatur. Quum itaq; sex inueniantur oculum mouentes musculi; si is quidem, qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus uidebitur: si vero is, q̃ ipsum detrahere põt, affectus est, oculus sursum attractus apparebit: ita ẽt, si minoris anguli musculus uitiat̃, ad maiorem: si uero maioris, ad illum oculus deflectitur. at si uoluentiũ musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Cæterum quum alii præterea sint musculi mollem neruũ illum circũdantes, scire licet, ipsis resolutis, totum oculum procidere. Ac pleriq; eorum, qui sic affecti sunt, sensum quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto citra noxam cernere possunt: qui ubi quoquo modo afficitur, uisum efficit deteriorem: ubi uero adhuc magis ipsius malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiũtur, nihil omnino cernere posse. Porrò in oculorum peruersionibus, si ad alterutrũ angulum fiat cõuersio, innocua permanebit cernendi facultas: si uero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; uertantur, quicquid ipsis

A.l.3.f.4.t 4. c.1.fol.231.c

A. ibidem. c. 2.fol.234.d

A.l.1.f.1.d.5. c.4.fol.16.e

A.l.3.f.3.t.2. c.30.fo.227.h

obieceris,

A obiiceris, id oẽ duplum esse uidebitur. Qm̃ vero musculi supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est,) perquàm parui sunt, adeo, ut in maioribus quoq; animalibus uix manifeste prospici possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter uideantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoq; euenire necesse est, ut interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum vero nerui ipsis inserti infestẽtur. Igitur si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, ut oculus aperiri non possit. Si uero detrahẽtes (gemini.n. sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculũ palpebra deflectetur, ut fracta uideatur, in fine videlicet circa mediã vtriusq; lineam: quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quæ uero iuxta illæsum est, detrahi videt. Hi sunt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis insident: ac sunt prætereà alij, qui ex ex alijs partibus ei per consensum aduenunt. Igitur accidentia suffusorum uisis similia uidentur, oculis non propria affectione molestatis: sed aut oris uentriculi, aut cerebri cognatione id accidere solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ a uentre oriuntur, distinguenda sunt primum quidem ex eo, ꝙ uel alter duntaxat oculus, uel uterq; similiter uisis occupetur. Siquidem

A.l.1.f.1.d.5 c.5.fol.16.f

A.l.3.f.3.t.4. c.10.fo.23.2.f

B in uniuersum uisa ob humorum in uentriculo contentorum uitium oborta, utriq; oculo similiter accidunt: quæ uero per suffusiones apparent, neq; incipiunt simul in utroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuorve, aut etiam pluribus mensibus suffusionis apparuerint accidentia, contemplantique tibi pupillam nihil tenebrosum uideatur, ab ore uentriculi affectum procedere inuenies. Si uero non ita multũ temporis intercessit, querendum est in primis, vtrum, ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehẽsione caruerit, an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte uisus sit sibi conualuisse: nam assiduitas, suffusionem indicat: intermissio vero, quòd malum a uentriculo prodierit, suspicionẽ excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi uisum apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerunt uisa, mordicus in ore uentriculi doluit: adhuc vero magis, si post hæc uomendo, eiecta re mordente, cessauerint accidentia. Hęc sunt, quę primo statim die quũ uideris hominem, interrogando discere debes, quando (ut iam diximus) exquisite secundũ naturam se habuerint oculi. Vbi uero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (ut breuiter dicam) non exacte pura uidetur, suffusionis esse initium censendum est. Si uero quispiam suapte

C natura pupillas ipsas non admodũ puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affect⁹: ad hæc, an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus præterierit: ꝙ si ita est, impera, vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. Postero die, ubi probe concoxerit, qualia apparuerint uisa interroga: si enim uel omnino nulla, uel debiliora uideantur, ad uentriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est hmõi accidentia oculos infestare: idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento, nihil uariauerint: uoco autem medicamẽtum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si a uentriculo prouenerit accidens, huiusmodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: ut in idem conueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis (ut scitis) non uiderem, quum in alienis essent terris, per literas curaui. Nam quum non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atq; alijs regionibus per epistolas a me petiissent, ut si ad suffusionis initium, nullo adhuc uitio in pupilla apparente, probatũ aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, uolui prius certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti: præterea de aliis quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus.

D Qui quum per epistolas responderent, sex menses aut annum iam exactum esse: utrumque oculum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius irritari: educta uero per uomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu, sed per uentriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Quum enim omnes, quotquot epistolas meas acceperũt, docti essent, affectorumq; locorũ notas ex literis meis didicissent, hos deinde, & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, utrum species an differentias nominaueris, nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de iis, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando uero a naturali iudicio aberrant: alii rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamẽ difformiter mouentur: sunt prætereà, qui & sensus simul & cogitationis uitio laborant. Itaq; utriusq; læsionis modum sic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici puero cõtineretur, surgens a cubili uenit ad fenestram, per quam & ipse uidere, & prætereũtes,

videre potuit. Deinde ex uitreis uasis singula ostendens, interrogauit, imperaretne, ut ea proijceret: illi vero ridentes plaudentesq; ut ea proiiceret, rogabant: tum ipse deinceps oīa arripiēs eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberetne puerum quoq; proiici, quū eos interrogasset, atq; id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentē uidētes, suppresso statim risu, accurrerunt, & confractū iā puerum sustulerunt. At contrariā affectionem non solum in alijs, uerum in me ipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum. "Quum enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in uestibus esse putarem, quos auferre tentās, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaq; duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes, uidesne hunc iā & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum, qđ dicebant, me fecisse. Quum uero sic animo constarem, ut rationalis in me facultas non uacillaret, recte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis rigationibus caput fouerēt, tota die, sequentiq; nocte grauibus insomnijs turbatus sum, ut interim, & clamare, & exilire uiderer: uerum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quòd ab una eademq; causa secundum speciem accidentia proueniunt, nō autem ab eadē sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atq; illis, qui per uentriculi consensum, ut dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit una cum febre perurēte, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturque tum fumus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per uasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, uisorum ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice uidistis, ꝙ arteriæ, & venæ ab ijs uasis, ex quibus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic sermoni, utpote satis iam definito, finem imponētes, de reliquis oculi passionibus id in uniuersum dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si à naturali constititione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sensum latent. Nam, quum pupilla manifeste uidetur aut fracta, aut distorta, aut præter naturā uel aucta, uel imminuta, haud difficile est affectā particulam cognoscere: at uero, quæ sit dispositio, hmōi faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: verum de ijs in libro de causis accidentium iā scriptum est, Proinde non opus esse uidetur, ut in hoc libro uel affectas sedes in oculis, quas sensus cōsequi pōt, uel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuum nomina uno paruo uolumine, cui titulus est, quo modo noscantur oculorum affectus, perscripta sunt: causas āt, ut diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, ut ad linguam nostra conuertatur oratio. Atqui" videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum lædi, atq; non nunquam cum eo tactum quoque. Nō āt alijs gustus, atque alijs tactus, neruis utitur, ut in motu uidere est, nerui.n.a tertia coniugatione orti non solum tangendi, uerum etiam gustandi, uim obtinent: uerum crebrius læditur gustandi, q̄ tangendi, facultas, quamuis iisdem neruis utraq; utatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus uero sensorium, ut in tenuitate a uisu: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu secundum locum obtinet: olfaciendi uero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem uis linguæ aduenit a septima neruorum a cerebro ortorum coniugatione, nō longe a spinalis medullæ initio. Quumq;" hoc in loco utraq; cerebri pars tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: ubi uero altera tātum, in paraplegiam § seu paralysim § finit. Ea interdum alterā duntaxat linguę medietatem a motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo illas infestat: non nunquam alterum latus per uniuersum corpus usq; ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumero uidetur iam dicta noxa molestari, quū nulla sit, neq; in tactu ipsius, neque in gustu læsio. Cuius rei causa haud obscura est, uobis præcipue, qui uidistis neruorum a cerebro processum, ad faciem quidem a parte eius anteriore: ad partes uero totius animalis sub facie omnes ab altera parte nempe posteriore: a qua etiā eorū neruorum, qui ad linguæ musculos ueniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque nō ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ motio uitio caret: reliquæ uero faciei partes omnes in altera parte dextra aut sinistra, & sensum & motū ab electione amittunt. Quod, si" aliqñ sola anterior cerebri pars afficiatur, supremum ipsius ventrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones uitiare. Et, qui ita affectus est, neq; sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, uocaturq; hic affectus caros, id est sopor. si vero" adeo vehemēter spirationē opprimat, vt quis vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atq, solutæ" apoplexiæ creberrime succedere solet uocata paraplegia: ‖ sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem ‖ sopor, Hippocrate authore, musculis temporum affectis: præter in ‖ acutis quoque morbis, ut idem Hippocrates scribit. Inter soporem vero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, cōuulsionē afferens uniuerso corpori, sed in paraplegiam non finitur. Horū igitur trium morborū, frigid⁹ ac crassus

Right margin notes:
A.l.3. f.3.c.2 fol.244.g
A.l.3.f.2.c.3. fo.213.b
A.l.3.f. 1.t.4. c.1.fol.200.g
A.ibidem.c.2 fol.201.b
A.l.3.f. 1.t.3. c.8.fo.209.f Et ca. 12.fol. 212.d

Left margin note:
de Artic.com 2. t.9.7.263 f.Et 1 Epi.cō 3.t.28.3. 125.c.Et in Coacis not.non longe a libri fine.

A craſſus aut oīno viſcidus humor,cauſa ē. Verū & in ſopore,& morbo comitiali vētres magis,cerebri
corp⁹ min⁹:in apoplexia uero, corp⁹ magis affici ſolet.& ī ſopore q̃dē anterior pars magis,ī apople
xia,& morbo comitiali utraq; afficit. In catalepſi vero,& catoche dicta,poſteriora cerebri potiꝰ affi
ciunt. Quū āt oſſe quopiam terebra ꝑforato medius uētriculus fuerit cōtuſus,ſopor hoīem occupat,
ſed neq; cōuulſione,neq; difficili facta ſpiratiōe:quarū hæc q̃dē apoplexiæ,illa uero morbo comitia
li peculiaris ē,haud ſecus,q̄ catalepſi,ſoporiq; ſeruata ſcd'm naturā ſpiratio:uerū, ut ꝑ ſoporē palpe-
A.l.3.f.1. t.3.cap.8. f.199.a — bræ claudunt,ita in catalepſi manēt apertæ.Quēadmodū āt,īter ꝑforādū,quū q̃s mēbranā negligen
ter,ac ultra,q̄ res expoſtulat,meningophylace{.i.mēbranæ cuſtode}ꝑmēdo,uiolauerit, ſopor accidit
ita,ubi os caluariç vehemēter attritū,ipſiꝰ uētriculos cōprimat maxīeq; mediū,ſopor ſuꝑuenit.Quin
ēt ad vehemētes dolores hic affectus ſequit,concidēte videlicet robore ſpūs aīalis:voco āt ſic(ut ſci-
tis)id,qđ eſt in cerebri uentriculis primū aīæ inſtrm, ad ſenſum & motū in uniuerſas corporis partes
trāſmittēdos. Hos cerebri affectus,tū ꝙ iā propoſito ſermoni familiaritate cōiungunt,tum ēt ꝙ antea
nō ſatis declarati fuerunt,operæprecium duximus in ꝑſentia definire. Sed ad linguæ affectus redeun
dū nobis ē:quorū alij quidē cōes ſunt ꝑ cōicationē,q̄ cum cerebro & neruis hēt: alij ipſius duntaxat
proprij cēſent. Igit,qđ ad cōicationē,quā cū cerebro,& neruis hēt,pertinet,ut ꝑ ſeptimā neruorum
B cōiugationē motus ipſius vitiat:ita ſenſus impediri pōt ꝑ tertiā:quē neruū diſſectores mollem appel
lāt,deſcendētē diſperſumq;(ut ſcitis)in tunicā,q̄ linguā cōprehendit:quēadmodum is,qui a ſeptima
cōiugatione ortū hēt,muſculis ipſam mouētibus diſtribuit.Proprij āt ſolius linguæ affectus,ex iis,quę
iā ſupra de oculorū propriis affectibus diximus,haud difficulter inuenient. Quippe muſculorū ipſius
intēperantię,tanq̄ ſimilariū,motū impediūt,ſicuti ambiētis ipſam extrinſecus mēbranę intemperies
& tāgendi, & guſtādi ſimul ſenſum uitiat:tanq̄ āt inſtrumentaliū affectionū,inflammationes, ſcirrhi,
œdemata,eryſipelata,ſuppurationes: De his uero,utpote q̄ tum uiſu,tū tactu diſcerni pn̄t,nihil aliud
in hiſce cōmētariis dicemus:quippe eas dūtaxat affectas partes hoc ī libro ꝑſequi ꝓpoſuimus,q̄ neq;
uiſu,neq; tactu,ſed ꝑ q̄dā ſigna,& indicatione,atq;(ut ſummatim dicā)rōnali uia inueniri pn̄t. Eadē
quoq; rōne in ſenſu auditus,q̃cunq; affectus in auriū obiecta oculis cōcauitate oriunt, rationali inue
ſtigatione nō indigēt:illęſo vero apparēte auriū foramine,ſi audiēdi facultas lędit,ſimili uia,& rōne
A.l.3.f.4. t.1.ca.4.f. 235.d — inquirendæ ſunt notæ.Vbi.n.ꝑter hāc nihil læſum eſt,neruū propriū affectū eſſe,haud abſurde cōiici
mus:ubi uero reliquæ faciei particulæ ſimul cū ipſa lædunt,in cerebro diſpōnem ꝑter naturā eſſe exi
ſtimamus,ipſo,uel ut ſimilari,uel ut inſtrumētali parte, affecto. Sed,& reliquorū oīum locorū qui in
facie ſunt,nō ſolū motus,uerū ēt ſenſus,aut ꝑdit oīno, aut uitiat; interdū quidē partibus, q̄ læſas hn̄t,
C actiones,proprio affectu laborantibus:interdum uero neruis,qui ad eas a cerebro deferunt: aut ēt ip
ſomet interdū affecto cerebro:quorū diſcrimē ꝑ copulata ipſis accidentia,facile deprehendit. Quip
pe,ſi forte fortuna una quæpiā particula in ſentiendi,aut mouēdi, aut utraq; facultate lædat, ea ſola
cām diſpōis cōtinet:idq; aut ſuis ipſius partibus,uel inſtrumentaliter,uel per intēperiē laborantibus:
aut neruis,qui ad ipſam ex tertia coniugatione ferunt:At,vbi plures ſimul afficiunt particulæ, conſi-
derare oportet,utrū ex una neruorū origine aut pluribus,ſenſum motumve, quū in naturali ſunt ha-
bitu,ſortiant.Vidimus.n.ex diſſectionibꝰ,tꝑalibusq; & māſoriis muſculis,itē labris, & narium pinnis
ſenſum,& motū:linguæ uero, oībusq; oris partibus ſenſum duntaxat, a tertia neruorū coniugatione
procedere:a ſecunda vero,oculorū muſculis motum,ſicuti a prima oculis ipſis cernendi ſenſum,ſup
peditari.Igit,ubi particulæ,quibus a tertia coniugatione nerui adueniunt,& quidem oēs,ſed in alter
utra duntaxat parte læſæ vn̄r(nanq̄ āt huius ꝑceptionis,uel nihil dicentibus nobis,obliuiſcaris)ner-
uū ipſum primario affectū eſſe putandū eſt. Si vero vtranq; ſimul partem lædi contigerit, non nerui
proprius,ſed eius in cerebro loci,a quo nerui procedunt,oīno affectus eſt. Affectio āt in utraq; parte
tam dextra q̄ ſiniſtra,cērebro,in eo videlicet ſpatio,vn̄ tertia neruorū coniugatio prodit, oēs vicinæ
partes ſimul affici cōſueuerunt,proinde,& ſecundæ,& primæ cōiugationis nerui:vn̄ ſequit,ut oculo-
D rū quoq; partes lædant. Quòd ſi vnus duntaxat,vel muſculus,vel neruus quoquo mō, ſiue primaria
affectione,ſiue ꝑ cōſenſum,fuerit affectus,pars ipſa in aduerſum trahit muſculū:nam reſoluto muſcu-
lo,q̃ dextrū labrū mouet,ipsū ad ſiniſtrā deflectit:at,ſi is,q̃ ſiniſtrū mouet,reſoluit, ipſum trahitur ad
dextrā.Haud ſecus,& totā mādibulā,& nariū pinnas,& buccas vtraſque quas a muſculoſa latitudine
moueri didiciſtis,ī aduersā partē ei,q̄ reſoluta ē,deflecti cōtingit. Ad hāc vero latitudinē muſculosā
nerui nō itē a tertia cōiugatione veniūt,ſed a vertebris ceruicis in totā ferè eā, parte quadā ipſius exi
gua excepta,ī quā nerui a q̃nta cōiugatione īſerunt,vbi ēt altiſſima huiꝰ muſculoſę latitudinis regio.

De ſpinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ. CAP. 3.

SEd iā tp̄s ē,ut ſpinalis medullæ affectus ꝑſequamur.Igitur ſpinalis medullæ affectus, quantū ad ꝑ
ſentē inquiſitionē ꝑtinet,cōpēdioſam hn̄t doctrinā:ea vero,q̄ ex actionibus hr̄ cognitio,non itē.
Etenim,niſi q̃s neruorū ab ipſa ꝓcedētiū cōiugationes ita memoria teneat,vt ad quam corporis par
tē ſingulæ ꝑueniāt,cognoſcat,diſcernere nō poterit,ſm quam vertebrā ipſa ſit affecta: uelut è contra
rio,ſi illarū meminerit,facilis erit affectæ ſedis notitia.Quinetiā,ſi reliquarū quoq; partium oīum no
A.l.3.f.9. cap.8. fol. 253 d — titiā q̄ris,vt neruorū,qui a ſpinali medulla oriunt,memineris neceſſe eſt: veluti, ubi primæ vertebræ
afficiūtur,licet raro,euenire tn̄ interdū angina pōt,idq; in pueris magis,q̄ adultis:de qua Hippocra-
" tes libro ſcđo đ morbis populariter uagātibꝰ ī hūc modū ſcripſit: Erāt anginoſorū affectiōes hmōi. 2.Epi.ſec.2
" Ceruicis vertebræ ad interna cōuerſæ ſunt,aliis q̃dē plus,aliis verò minus: atq; in partibus exteriori

bus

bus manifesta uidebat̃ ceruice cõcauitas:dolorẽ laborãs,ubi illic tãgebatur,sentiebat.Accidit ẽt angi E
na cuidã sub ea vertebra,quã[a] dẽtẽ noĩant,verũ nõ adeo acuta : quibusdã uero ob rotũditatis magni
tudinẽ,oĩno* cõspicua.Fauces,licet inflãmatio nõ augeret,ipæ tñ molestia minime carebãt,Ea,q̃ sub
buccis erãt,tumebãt q̃dẽ,sed inflãmatione laborãtib⁹ haud erãt cõsimilia.[b]Bubonas nullus dolor cru
ciabat,sed naturali potius habitu ꝑmanebãt.[c]Lingua haud facile cõuertebat̃,atq; aucta ipsis uidebat̃
atq; exerta.Venæ sub lingua manifestæ.Deglutire,nisi magno cũ labore,nequibãt:at,si ui quadã de-
uorare conarent̃,ꝑ nares effluebat id,qđ ĩgesserãt.Ex naribus loquebant̃.[d]Spũs ipsis non admodum
elat⁹.Nõ nullis capitis,tꝑorũ,atq; ceruicis venæ attollebant̃:atq; horũ quibusdã,q̃b⁹* dolores[e]recru
descebãt,tꝑa paululũ calebãt,quãuis alioq̃ nõ febricitarẽt.Plurimi nõ suffocabantur,nisi quũ uel spu
tũ,vel aliud quidpiã deglutire tẽtarẽt.Neq; subsidebãt oculi.[f]Igr̃,quibus tumor nõ in alterutram par-
tẽ deflexus,sed rectus erat,nequaq̃ paraplectici euadebãt.Horũ si quẽpiã perijsse mihi constiterit,id
referre grauabor minime:nã,quotquot memoria nũc cõsequi possum,oẽs suꝑstites ꝑmãserũt. Atq;
alij q̃ celerrime sanitati sunt restituti.alij nõ pauci quadragesimũ diẽ p̃terierũt : atq; horũ plurimos,
febris oĩno nõ arripuit.[g]Plurimis ẽt usq; in lõgũ tp̃s,pars q̃dã tumoris ꝓtracta ẽt,cuius rei signũ, & à
deglutitione,& a uoce sumi poterat:atq; eliquatæ quoq; columellæ,malæ signõis nũciũ p̃stabãt, q̃ q̃
nihil mali hr̃e arbitrabant̃.At uero,q̃bus alterutra pars afficiebat̃,ii ea parte, a qua uertebræ inclina
tæ erãt,paralytici euadebãt,atq; hæc ipsa versus alterã trahebat̃.[i]Porrò hæc tũ ĩ facie,tũ ore,& septo F
qđ gurgulionẽ distinguit,euidenter dep̃hẽdebãtur:quinetiã inferiores buccę ꝓ rõne mutabãtur.[k]Pa
raplegiæ ãt nõ ꝑ totũ corp⁹ fiebãt,ut ex aliis,sed vsq; ad manũ,q̃ ab anginosa parte erat.[l]Hi & cõco-
cta expuebãt,& parũ uix.[m]Quibus ãt in rectũ tumor erat,ii sine labore expuebãt.[n] Quib⁹ uero & cum
febre,hi multo magis,& difficulter spirabãt,& inter loquẽdũ saliuã fundebãt: & uenæ his magis ela-
tæ.[o] Et pedes oĩum q̃dẽ frigidiores,horũ vero maxime.Horum si aliqui nõ ilico mortui sunt,hi tñ eri
gere sese haudquaq̃ potuerũt. Verũ oẽs,quotquot eq̃dẽ noueri,mortẽ obierũt.Totã huius sermonis
seriẽ in scđo libro eius cõmẽtarii, quẽ in ſm librũ de morbis populariter uagãtibus, perscripsimus,
ad verbũ ferè enarrauim⁹:atq; idcirco eã totã hic ĩseruimus eo, q̃ Hippoc.multis oñdit accidisse an-
ginã nobis raro uisam,nullo existẽte ĩ gutture ꝓprio affectu : q̃netiã q̃ circa primas oritur uertebras
a quarũ scđa pars q̃dã dẽtiformis vocata,ꝓcedit:uñ nõ nulli ipsam totã uocauere dẽtẽ. At nunc sub
hac quoq; vertebra inq̃t factã q̃dẽ anginã,sed nõ æq; acutã,vt ea,q̃ circa secundã fieri solet:siquidẽ A. ibidem
cõstat,q̃ spinalis medullæ partes,quo fuerint altiores,eo sunt p̃stãtiores: ꝓinde,quo inferior primis
duab⁹ vertebris fuerit dispõ,eo minorẽ inferet noxã.Nã ex arte secãdi corpora didicimus septi trans
uersi neruos† sub quarta ac q̃nta vertebra emergere:p̃terea ex cõmẽtariis de spirationis causis edo-
cti sum⁹ liberã spirationẽ a solo fieri septo trãsuerso, accedẽte ad hãc intercostaliũ quoq; musculorũ G
actione,ubi uidelicet uehemẽtiori opus ẽ spiratione:q̃,si vehemẽtissima spiratione indiguerimus, su
periores ẽt musculos cõcurrere oportet. Verũ non solũ ob magnã,aut maximã spirationẽ horum mu
sculorũ actionẽ requirimus,sed ob alias quoq; cãs,de q̃bus lati⁹ in libris de dyspnæa §.i.spirãdi diffi
cultate§iã dictũ ẽ.In p̃sentia uero satis fuerit à p̃scripto Hippocratis sermone tm̃ accipere, quãtum ad
affectorũ locorũ notitiã necessarium ẽ:si prius eius uerbi, qđ in libro de articulis a nobis explicatum
est,

† Alias inter quartã & quintam vertebrã. vide li. de neru. dis. ca. 15 Et lib. de cau. resp.

Q̃uo clarius loc⁹ hic Hippocratis intelligeret̃,annotationes quasdã excerptas fortasse ex cõmẽtarijs Galeni in secundũ Epidemiorũ tibi traduximus.De hac ẽt Angina a Galeno tradit̃ plurib⁹ alijs ĩ locis.ut li.3.de difficultate respirationis capite 11.& li 1.ꝓrrh.cõ.11 & lib.2.prorrh.cõm.55.& 4.part.aph.expositione aph 35. & alibi.

A Dẽtẽ nominãt ueteres processum dẽtiformẽ secũdæ uertebrę, qui caluariæ dearticulatur:factus ãt a natura est,vt caput antrorsum retrorsumq; deducat:nam primæ vertebrę ad caluariã dearticulatio caput in dextra, & sinistra circumfert.

B Bubonas uocat nũc Hip.phlegmonas,ĩ glãdulis tõsillarũ ortãs.

C Nã,cũ fauces ĩpellerẽt,cõtinuũ ẽt lingua ĩpellebat̃,& extra os ꝓueniebat,grãdisq; erat:vñ nec facile ipsã vertebãt ob succi crassitiẽ:cui⁹ sane,& illud erat ĩdiciũ,q̃ sub ipsã uenę cõspicuę erãt.

D Sublimis q̃dẽ erat spũs,ob angustiã: nõ admodũ ãt,ꝓpterea.q̃ affectus nõ erat proprius particularũ respirationi deseruiẽtiũ.

E Παλίγκοτα πάθη.i.recrudescẽtes affect⁹ dicit,qui nullã firmitudinem habent,qui instabiles ac infidi sunt,in his igitur ait, aliqua erat capitis caliditas, etiam si alioqui non febricitarent.

F Nã,cũ uertebræ trãspõ uel maior uel minor fiat,de minori disserens,ait eos,qui habebãt transpõnem in rectũ.i.ad anteriora, nũq̃.s vergẽte,ita, ut nec ad dextra nec ad sinistra uergeret,nullã sustinuisse resolutionẽ:hoc.n.signãt paraplecti:cur?q̃a neruorum processus non cõprimebantur Non ergo deficiebat facultatis influxio.vnde nec priuatio,aut sensus aut motus contigit.

G In quibus crudus succus,& frigidus,erat, qui tumorẽ faceret,ij multo tꝑe extumescentiam habuerunt. Indicia autem horum (quamuis ægrotantes nihil mali se habere arbitrarentur) erant tum deglutitionis angustia, tum non bene loqui.

H Hæc particula ſm q̃dẽ naturã se hñs,γαργαρεὼν.i.gurgulio uocat̃:morbo ãt affecta,q̃ñ eius extremitas phlegmone laborãs,similis acino uuæ reddit̃,σταφυλὴ.i. vua uocat̃:q̃ñ tota,κίον.i.colũna:quando vero exilis fit.ἱμὰς.i.lorum appellatur:liquescit autẽ acribus succis, & excrementis in ipsam currentibus.

I Hæc ãt maxime cõspicua erant.i.paraplegia,& in palato,qđ ipse os uocauit,& in gurgulione. Afficiebãtur ãt hę particulę ꝓpterea, q̃ pars neruorũ tertiæ cõiugationis dorsalis medullæ miscetur cũ parte eorũ,qui a tertia cerebri coniugatione in hæc loca ferũtur ac distribuũtur:consequenter igit̃, cũ tertia cõiugatio neruorum dorsalis medullæ afficit̃, partes ẽt hæ necessario afficiũtur.

K Paraplegię,inq̃t nõ ꝑ totũ corpus fiebãt,sicuti ex illis causis,q̃ñ ac dimidiũ dorsalis medullæ obstructio,verbi gr̃a,uel sectio fit, sed vsq; ad manũ in ea parte,in qua angina erat:scimus.n.manũ ab extrema ceruicis vertebra dorsiq; principio ueruos suscipe. H

L Hi uero expuebãt concocta,& parũ uix. Expuebant quidem,q̃ humiditas a tumore transudabat:concocta uero,q̃ tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat: parum uix autem (græce βραχυμόγις.) hoc est cũ uiolẽtia ac conamine, vel q̃ ceruix angustabatur, quia facultas ipsius motiua, imbecilla reddita erat.

M Quibus uero ęqualr̃ uergẽs erat trãspõ,ij sine labore expuebãt cũ.n.nulla ipsis euenisset resolutio,facultatẽ imbecillã nõ hẽbãt.

N Febre nimirũ fundẽte impactũ succum. At primo quidẽ difficulter spirabant propter febrẽ;postea uero,q̃a refrigerari uolebant infestante febre, humiditas autem cõfusionem suscipiebat, circa os colligebant,saliuam fundebant. Nam,cum natura infirma esset, ornatus quoque corporis,gubernatioq; negligebatur. Venæ autem elatæ erant,ob febrem multis subortis uaporibus.

O Et pedes oĩum quidẽ erãt frigidiores,maxime uero horũ. Oĩũ quidẽ ꝓpterea,q̃, vt ostensum est, & rõne & experimẽto,infirmorũ pedes sẽper sunt frigidi:horũ vero præcipue, cũ calidũ innatũ a febre diriperetur,& prę imbecillitate nõ posset ad extrema usq; peruenire. Ob id recti stare nõ poterant.i.ambulare ac cõsueta munera peragere. Et,q̃a oẽs quidẽ obierũt,sed alij statĩ,alij posterius,inquit,qui nõ statim moriebãtur,recti stare nõ poterãt.

A est, meminerimus, ubi inquit:‖ Vertebrarum aũt, quæ in ſpina ſunt, quæcunque per morbos in de Art.cõ.3.t.1.
gibbum trahuntur. Vult nimirum non ſolum ad interna uertebrarum luxationem, quam lordo- 2.7.268.e f
ſin, ideſt excauationẽ, vocãt, ſed eã quoque, qua foras uertebræ labũtur, comitari tẽſiones, q̃ ad
partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam conſiſtunt, tumoribus, neruoſa corpo
ra. Igĩt, ubi unica duntaxat uertebra, aut ẽt duæ, aut tres ſeſe deinceps conſequentes diſtrahun-
tur, ea parte ſpinam cauari cõtingit: ubi uero inter diſtractas uertebras, vel vna uel plures illæ-
ſæ permãſerint, ſic affectis gibbus accidere ſolet: at ſi in alterutram partem, vel dextrã, vel ſini-
ſtram, diſtrahatur † ibidẽ in obliquum torquebitur ſpina. Atq; in eo, quẽ præmiſimus, ſermone, † ad eam.
utriuſq; mentionẽ fecit Hippocrates, excauationis quidem, cum dixit,‖ quibus ſcd̃m rectitudi- 2.Epid. ſect.2.
nem tumor incedit: obliquæ uero torſionis, dicens, quibus uero alterutra pars afficiebatur. Por
rò exacte admodum atq; utiliter nobis (ſi legerimus) hæc conſcripſit, per excauationem quidẽ,
neminem fieri paraplecticũ, qđ fit, ubi pars aliqua reſoluitur: per obliquã uero torſionem, malũ
ad manus vſq; procedere, ſignificans ipſum ad infernas partes, ut coſtas, lũbos, crura, nõ poſſe
deſcẽdere. In primis itaq; hoc nobis ſciendum eſt, alia quidẽ ſequi accidentia laborante ſpina-
li medulla proprio affectu, ſiue id ex ſola intemperie fiat, ſiue ſimul humore quopiam affluente,
vt in eryſipilate, inflammatione, atq; ulcere putri: alia uero, contuſa, quia una uel plures verte-
B bræ ſuo loco commouẽtur. Quippe, ubi proprio affectu ſpinalis medulla ipſa laborat, ſiue id in
dextra, ſiue ſiniſtra parte eueniat, citra tñ uertebrarum luxationem, & quidem ſi in altera parte
duntaxat afficiatur, oĩum inferiorum corporis partium, quæ è regione nocumẽti conſtituuntur,
tam ſenſus, q̃ motus læditur: ſi uero utraq; pars affecta eſt, oẽs particulæ, tam in dextra, q̃ in ſini-
ſtra parte, ei, quæ lęditur, ſubiectę, ſimiliter reſoluũtur: at luxata, uel ad gibbum, uel ad concauũ
uertebra, fieri põt, ut nulla omnino partium inferiorum, uel in ſentiendi, uel mouendi facultate
uitium percipiat: atq; fieri etiam põt, ut lædatur eo uidelicet modo, qui ab Hippocrate in libro
De articulorũ affectibus definitis iam eſt. Quum igitur‖ anguloſa, (ut ipſe nominat) fit † ſpinalis, de Artic.cõ.3.t.
medullæ luxatio: id eſt quũ non paulatim, ſed affatim perinde, ac ſi frangeretur, pars aliqua cur 51.7.274.e
uatur, ſubiectas partes oẽs lędi neceſſe eſt, paulatim uero facta luxatione, atq; in orbem magis, † ὤτου, i. dorſi, eſt in antiquis.
nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ uertebræ ſupponuntur: ſed in obliquum
luxatio, lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis uertebris procedẽtes perueniũt: idq́;
magis in ceruice, in thorace minus, ſed multo minus in lumbis, accidere ſolet. Siquidẽ in cerui-
ce uertebræ inter ſe connexæ æqualiter utręq; cõferunt foramini, unde neruus procedit: in tho
race ãt ſuperior magis, inferior minus: ſed in lumbis totus neruus ex ſuperiori excidit vertebra.
C Quare, ſi hic quidem tranſuerſa eueniat uertebrarum luxatio, eadem ſecum trahens, & ſpinalẽ
medullam, & neruum, illæſum ſeruat ipſius ſecundum naturam ortum: in ceruice vero, ex loco
medio inter duas uertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes in ea quidem parte, ad
quam ſpina ipſa deflectitur, opprimuntur, in altera uero tẽduntur. Porrò tenſiones quidem, ubi
A.l.3 f.2. c.2. fol.213.h ingẽs quoq; inflãmatio acceſſerit, cõuulſio comitatur: ad cõpreſſiones uerò earum partium, ad
quas oppreſſus neruus peruenit, paralyſis .i. reſolutio ſequitur. Igitur non ab re in ea angina,
cuius in præmiſſo ſermone hiſtoria narrata eſt, ad manus uſq; ſuperuenit paraplegia, utpote ꝓ-
cedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quippe ſub ceruice thorax eſt, a cuius uertebris
emergentes nerui nõ ad manus, ſed ad ſpatia intercoſtalia tranſmittuntur, paucis q̃buſdã, q̃ ex
primis procedunt, exceptis. Igitur ꝑ eas, quas nuper diximus uertebrarum luxationes, reliquæ fa
ciei partes oẽs, neq; in ſenſu, neq; in motu noxã ſubeunt: buccæ ãt duntaxat ſine mãdibula læ-
dũtur, ut q̃ a muſculoſa latitudine, i. lato muſculo mouentur. Cõſtat itaque, ꝙ muſculi, quibus mo
uendi uis aduenit ꝑ neruos, qui a ceruicis uertebris orti in ipſos diſperguntur, noxã nõ euadunt,
ſi & ſpinalẽ medullam, & prouenĩetes ab ipſa neruos, affectus quiſpiam infeſtauerit. Verũ, qui,
& quot ſint huiuſmodi muſculi, ex neruorum, qui a ſpinali medulla orientur, diſſectione didici
D ſtis: ueluti alia quoq; cognitu neceſſaria accidentia, quæ ſequuntur, ubi ſpinæ ipſius uertebrę uel
in gibbum uel concauum, uel etiam tranſuerſum luxantur, ex † ſecunda particula commentario- † tertia.
rũ, quos in librum De articulis edidimus, oĩa cum ꝓprijs demonſtrationibus accurate conſcri
pta habetis: quorum ſummas in pręſentia commemoraſſe operæprecium fuerit. Equidem non
nulla iam percurri: ſupereſt itaque, ut ea, quæ nondum tacta ſunt, tractemus, ut nihil orationi no-
ſtræ deeſſe uideatur. Porrò ſcire debetis uertebras a ſuo poſitu luxari, aut ob caſum, aut ictũ, aut
tumorem p̃ter naturã, neruoſa corpora uertebris ipſis atq; ſpinali medullæ connata, extenden-
tem. Horum duo ſunt genera: aliud enim eſt partium, quæ ſecundum naturam ſunt: aliud tumo
rum quorundã, qui p̃ter naturã accidunt, quos Hippocrates uno uocabulo cõprehendens, ape
pta‖ phymata .i. cruda tubercula, nominauit. Igitur manifeſtũ eſt, ꝙ in p̃miſſa cõſtõne, q̃ libro ſe de Artic com.3
cundo De uulgaribus morbis deſcripſit, ceruicis uertebris adiacẽtes muſculi afficiebãtur: potuit t.9.7.269.f
ẽt tuberculi naturã hñs aliquis tumor accedere: ob quẽ cõcocta nõ nullos ſpuere dicit, facta ui-
delicet tuberũ cõcoctione. Cur igitur eos anginoſos appellauit? an q̃a difficulter ſpirabãt, nullo
exiſtente, uel in thorace, uel pulmone uitio? quippe hac in re differt anginoſus concurſus a pe-
ripneumonoſo & laterali: atq; ex eo, ꝙ anguſtiæ ſenſus in gutture eſt. Præterea in p̃lagiorũ libro
vr̃ anginæ noĩe appellare oẽs affectus huic loco accedẽtes, quos ſpirãdi difficultas comitatur:
inquit

In Prog. cōm. 3. t. 16. 4. 209. a

inq. t. n.] Angina periculosissia ē, celeriterq; enecat, si neq; in faucibus, neq; in ceruice q̄cq̄ ap- E
pareat, si dolor vehemētissimus ē, si nō nisi recta ceruice spūs trahit: etenim eodē die iugulat, li- „
cet interdū vsq; ad alterū, aut tertiū, aut ēt quartū protrahat. Quæ vero in reliquis, non minore „
quidē dolore afficit, extumescit āt, & in faucibus ruborē mouet, superiori nō minus periculosa „
ē: sed lōgius spatiū habebit, p̄cipue si vehemens fuerit rubor. Sed tū præcipue malū prolongat, „
quū non solū fauces, sed ceruicē quoq; rubor occupat. Maxime uero pōt ab ea secunda ualetu- „
do contingere, si rubor simul, & ceruicem, & pectus comprehendat, neq; ad interna reuertatur „
erysipelas. Igr̄ ex his verbis haud dubia cōiectura est, oēs affectus, qui huic loco accidunt, si spi- „
rationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas. i. anginas nominari, nondum
solitis medicis cynanchē, per c, synanchen uero p̄ s, nominare: tm̄ abest, ut uel paracynanchē,
vel parasynanchen dicerent: quippe tū primum hoīes res ipsas neglexerūt, quum nimio studio
nomina q̄rere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dice-
bant: ac notas ipsorū scribētes, genus illud, qđ supra tractauimus, quū sermonē ex libro vulga-
rium morborum scđo explicaremus, oīno dereliquerūt. Atque hęc sunt quatuor eorū genera, A. l. 3. f. 9. c. 8. fol. 253. d
primum, ubi fauces inflāmantur, fauces āt uoco internum oris locum, ubi simul conueniunt, & A. ibid. c. 1. f. 252. e
gulæ, & gutturis partes extremæ: alterum, cū neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; ēt exter F
narū partium ulla inflammata vr̄, laborās tñ suffocationis periculum in gutture sentit: tertium,
ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum, ubi gutturis partes tū externæ, tum
internæ similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præte
rierunt, ubi ad interiores partes uertebræ luxantur, & quidē solis interdum musculis, q̄ cū ipsis
cōmunicant, tumore p̄ter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo: interdum ēt gula pariter uitia
ta: non nunq̄ musculis quoq; qui gulā gutturi iungunt: quinetiā proprijs aliq̄n gutturis muscu-
lis, qui ipsum aperiunt, oblæsis. Per oēs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur,
sed citra suffocationis periculū: laborātes āt difficulter deglutiunt, atq; dolore afficiūtur, idq; p̄

2. Epi. sect. 2. Et in Prog. cō. 3. t. 17. 4. 209. b.

cipue, cū potus eis p̄ nares resilit. Accidit ēt interdum, ut ascendente inflāmatione, & lingua &
fauces in tumorē attollātur, quēadmodū, & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi co
gnationū enarratio p̄posito nr̄o nihil cōferre ur̄: nā lĭgua affecta, alię quoq; actiones dep̄dūt.

De ijs spinalis medullæ affectibus, quibus respiratio vitiatur, ac cæteræ partes lædantur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, ubi unica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tū nostri instituti est, ut ex reli-
quorum accidentium uarietate eas discernēdo, inueniamus: quippe nullo spiritalium in G
strumētorum quoquo modo, neq; primario neq; per cōsensum, affecto, fieri minime pōt, ut spi
ratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumēta, ac numerosa quoq; partium multitu-
do, quibus ipsa consentire consueuerunt, nō ab re multa discretione indiget is, qui, & primario
affectas sedes, & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico nō nihil, &
de affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si uideatur laborans inter spirā-
dum totū mouere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad iugulum, in utroq; latere ad epo- A. l. 3 f. 10. & c. 9. f. 259. c
midas. i. superhumerales, in parte posteriore ad scapulas usq; mot⁹ ipsius, ascēdat, tres ex hm̄oi
spiratione dispositiones significātur: una est, flammea in pulmone atq; corde caliditas: altera, in
aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est facultatis musculos thoracis mouētis de
bilitas. Quum igitur huiusmodi spirationem cōspexeris, in primis pulsus perpēdere oportet, hi
enim, quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro De præsagijs a pulsu iā scriptum est: deinde ex
spirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat; postremo thoracē, in
pectore tange, quē si ardentem inueneris, iam oēs copiosi caloris notas te habere non dubita:
quibus ex abundanti accedit faciei oculorūq; rubor, capitis ardor, sitis uehemens, lingua arida
& salebrosa, & q̄ dicat infirmus sese ardere. Vbi uero incendij signis modū seruantibus thorax H
uehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare uel pars ali-
qua ad guttur affecta est: uel multis humoribus pulmo, aut thorax est oppletus: uel aliqđ tuber-
culū in ipsis est natū, quo in genere ēt abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus tum prima
rios, tum eos, quibus per cōsensum infestatur, iā percurrimus: pulmonis āt thoracisq; uitia pau
lo post accuratius persequemur: nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare
proposuimus, tum alios, tū illos, qui ei per imbecillitatem uocatam accidere solent. Porrò solet
imbecillitas accidere, interdum cerebri uitio, utpote a quo & sentiendi, & mouēdi facultatem
recipit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarē
intemperiē uel toti ipsi, uel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorū medicorū mē
tes nequaquam comprehendere ualent, quū tñ creberrime uideant laborantes quosdā adeo
resolutos, ut uix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent, nul
lo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogēte: id uero ob hm̄oi causam eis accidit.
Nam, dum quiescit animans, liberam spirationem solum septū transuersum, modo ualeat, effi- A. ibidem. c. 8. fol. 258. h
cere solet: ubi uero infirmum est, ipsum sanè solum spirandi munus perficere non ualet, uerum
intercostalium musculorum concurrit auxilium: quod, si præterea maiori animal inspiratio-
ne egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent,

ad

A ad ſpirandi actionem requiruntur.Quum itaq; hominem ſpirandi opus omnibus thoracis parti
bus perficere uideris,non fuerit tñ conferta inſpiratio, quantũ thorax dilatetur,perpende:inſu-
p̃ & nariũ pinnas,has.n.ipſũ contrahere uidebis,& paruã thoracis facere dilatationẽ,non quẽ-
admodũ in ardentibus febribus ob caloris copiã faciunt ij,q̃ uiribus ualẽt,nã in ijs totus thorax
plurimũ dilatari conſueuit: neq; ẽt, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritaliũ inſtrumen-
torũ anguſtiã, vt in anginis, atq; in dyſpnœa,quam fluxio multa,& affatim deſcendens induxit:
neque,q̃bus ab utraq; cauſa prouenit,vt in peripneumonia,quippe hoc morbo affecti, & maxi
ma,& frequentiſſima ſpiratione utuntur. Cæterum quemadmodum ob uiriũ infirmitatem,† ita
ob unius quoq; particulæ imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari cogunt.
†Athleta enim nomine Secundus,qui ſatis, quid pateret,intelligebat,ſentire ſe manifeſte in ſe
pto trãſuerſo dixit imbecillitatem:atq; idcirco cogebatur intercoſtales muſculos ſine intermiſ-
ſione mouere,atq; non nunq̃ ſuperiores quoque:interdũ aũt zonã circundans p̃cordiorũ parti-
bus,ſola tranſuerſi ſepti motione ſufficienter ſpirabat,quo tp̃e q̃eſcebat. Verũ,an ad ſepti tranſ
uerſi muſculum,an ad neruos,qui ad ipſum perueniũt,an ad aggregatũ ex utriſque,pertineret hu
iuſmodi imbecillitas,mihi quidẽ explicatu perdifficile uidebat. Idẽ ſpirationis genus ẽt in alio
B quodam notaui, quem aliquando equus in præcordiorũ regione calcitrauit adeo atrociter, vt
oborta in ſepto tranſuerſo inflammatione mortis periculũ immineret:is,licet euaſerit à pericu
lo tutus,ab imbecillitate tñ liberari nequiuit.In alio ẽt,qui à uehementi peripneumonia conua
leſcebat,brachij tã poſteriores,q̃ internæ partes,& cubiti maxima pars eodẽ modo ad ſummos
vſq; digitos,ſenſus difficultate laborauerũt,atq; motus quoq; aliquorũ digitorũ non nihil læſus
eſt.Huic,nerui,q̃ in primo, atq; ſecundo intercoſtali loco inueniunt, noxã ſubierunt: quorũ pri
mus nõ contẽnendæ magnitudinis,p̃ intimas partes abditus deferẽ,ſed ei,q̃ ipſum præcedit,ad
mixtus,atq; multifariã diuiſus,ut in arte ſecãdi corpora uidere eſt, cuius ẽt partes aliquæ p̃ inte-
riorẽ cubiti regionẽ, uſq; ad digitorũ extrema p̃ueniunt: ſecũdus uero neruus tenuis quidẽ,nul
liq; admixtus,p̃ axillã ſub cute ad brachiũ deferẽ, diſperſus per cutis, tã poſteriores, q̃ internas
partes.Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt,adhibito medicamẽto ei loco,unde nerui pro
deũt,iuxta primũ,ac ſcd'm intercoſtale ſpatiũ. Iam ſanati ſunt quoq; non nulli, quibus utrunq;
crus paululũ reſolutũ erat,adaptato lũbis medicamẽto,in eo ſpinalis medullæ loco,vñ cruribus
nerui adueniunt, nullũ reſolutis cruribus medicamen adhibendo:neq;.n.ipſorum,ſed medullæ,
proprius erat affectus. Vidimus aliũ, cui magna oborta ſuppuratione in altera nate iuxta cruris
C initiũ,nerui eiuſdem cruris per chirurgiã nudati ſunt:ſed ea parte ſanata, toti membro mouendi
difficultas accidit.Itaq; conijciens ſcirrhoſum quidpiã à priori inflammatione in neruo dereli-
ctum, quod hmõi diſpoſitionẽ induceret, affecto loco ſoli idoneum medicamẽ adhibendo,ho
minem p̃fecte ſanaui. Quod aũt de partibus faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; omnibus eſt
intelligendũ.Quippe vnica duntaxat p̃eunte actione,ſolum muſculũ,q̃ ipſam efficere ſolet,aut
neruum ipſius,affectum eſſe putandum eſt:at, ubi plures actiones uitiatæ ſunt nõ eodem in loco,
accidit interdum omnes eius muſculos à cõi aliqua cauſa lædi: fieri ẽt poteſt, ut neruus aliquis,
qui muſculis illis cõis eſt, afficiatur.Quippe piſcator quidam,quum in fluuio piſces uenans adeo
circa ſedem,& ueſicam infrigidatus fuiſſet, ut ipſo inuito effluerent, & alui excremẽta,& urina,
per calida remedia affectis muſculis adhibita, celeriter ſanus euaſit. Item alius eiſdem moleſta
tus accidentibus,ſine tñ manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis,multo tempore per multa
præſidia uix ſanatus eſt.Igitur,quod protinus ab initio dicebam,illius nunc quoq; mentionẽ fa-
ciendo ad alia me diuertam.Etenim,ſi ex arte,quæ corpora ſecare docet,ad quam particulã de
ſcendant ſinguli nerui à ſpinali medulla prodeuntes,cognoueris,affectas ſedes q̃ facillime inue
nies. Ex artis aũt actionibus horum omniũ examen re ipſa deprehendiſtis: nanq; ſæpenumero
D uidiſtis ex hmõi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe nõ ſolum crura, & manus temere
ac fruſtra multi medici tota die,noctuq; calefacientibus medicamentis perfricant,negligẽtes lo
cum,vbi uel ſpinalis medulla, uel neruus aliquis ex ipſa emergens,lædiẽ: verum ẽt caput cuiuſ-
dam, non ita pridẽ,impoſitis medicamẽtis uehemẽter calefacientibus, ulcerauerunt,putantes
ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atq; hũc ipſum ſanauimus inuenta ſede
affecta,tũ ex reliq̃s accidentibus, tũ ex p̃catarcticis.i.euidentibus cauſis, nã ſup̃ ſingulis interro
gauim⁹: quare una hmõi erat:quũ ſub multa pluuia, ac uẽto impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa
ceruicẽ madefactũ aiebat adeo,vt uehemẽti ſe frigore ĩ ea parte affectũ ſentiret.Itaq; ſi ſciueris
ex primis ſpinæ uertebris quatuor neruos ad caput aſcendere,à q̃bus pellis ipſum ambiens,ſen
ſum accipit,facile ſedẽ affectã inuenies.Hac igiẽ ſanata,capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt,ut
pote quæ nulla primaria affectione laborabat.Medici uero,neq; hmõi neruos,neq; eos,q̃ p̃ ſin
gulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cum in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta
nerui initium adhibere remedia,partes illæſas multo negocio moleſtãt. Ego uero ſæpenumero
uos monui, alios quidẽ in ipſa ſpinali medulla,ueluti radicem habere: alios uero,ut ex magnis
ramis,atq; ipſis quoq; è ſpinali medulla exortis, p̃cedere:q̃ rurſus diuiſi diſtribuunẽ,atq; alij p̃
ualde multas cutis partes, alij p̃ pauciores.Quo magis miror diſſectores ipſos,illos non cogno-
ſcere,atq; in neruorũ reſolutione quærere,quã ob cauſam reſolutarũ partium non ſemp̃ & mo

† Antiqua tralatio addit, omnium muſculorum pectoris.

†Græc. Ὁ γοῦν γυμναστὴς σεκοῦνδος, id eſt, uero Gymnaſtes Secundus. non athleta erat, ſed magiſter omnes exercitationes docẽs, ut Gale. 2. de tut. Val. & Plato. xi. de legib.

tus & ſenſus pereat:ſed aliqñ ſenſus dũtaxat, aliqñ motus, aliqñ & ſenſus & motus ſimul deper- E
datur. Arbritrãtur nãq; neruorũ,qui per muſculos diſperſi ſunt,reliquias ad cutẽ tẽdere:ob idq;,
cum neruus per muſculum diſtributus affectus eſt, ſiquidem uehemens fuerit uitium, & ſenſum
& motum ſimul lædi: ſin leuius fuerit malũ, ſeruari quidem ſenſum,vtpote qui non tñ roboris
deſideret,motum uero,eò,ꝙ robuſtis egeat uiribus,perire.Interdum.n.unus muſculus uel totum
crus uel manum mouet, ac proinde uiribus indiget: qui ſi ita afficiatur, vt munus ſuum perficere
nequeat,membrum ipſum totũ immobile relinquit, ſentiẽdi uero facultas partiũ affectiones di
ſcernẽs, illæſa tunc permanet, ut quę non ita ualidis egeat uiribus: q̃ppe nihil minus,immo ma-
gis etiã,pati poſſunt partes,quũ debiles fuerint, dignotioq; affectionis ſufficienter fit ẽt per im-
becillas uires. Igitur ratio ipſorum in hmõi quidẽ neruorũ paralyſi ꝓbabilis eſt:vbi uero deper
dita ſentiẽdi facultate,motus nõ perit, nõnulli q̃dẽ adeo uanas adduxere rõnes, vt ſatius fuiſſet
eos conticeſcere:non nulli uero cognita huius q̃õnis difficultate nõ grauati ſunt dicere, huiuſce-
modi paralyſis ſpeciẽ,qua ſeruato motu ſenſus perderetur,neminẽ unquã uidiſſe.Sanè,q̃ arro
ganter ſibi ſectæ alicuius principatũ uſurpant, artis uero opera nunq̃ in exercitationis uſum du-
xerunt,ijs nihil tum difficile uidetur, quod non intrepide profiteantur:verum maxima ex parte
mentiuntur:atq;,vt ſcribunt non nulla,perinde,ac ſi frequenter conſpexerint, quorũ tñ ne ſom F
nia quidem unq̃ viderunt, ita plurima nunq̃ uidiſſe aiunt, quamuis creberrime conſpexerint.

De loco affecto,cum ſanguis expuitur,aut alio pacto exire à corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos ſanguinem ″è gula,uentriculoq; uomitione,ex ſpiri A.l.3.f.10.t.3
talibus partibus tuſſi,ex faucibus & gurgulione ſcreatu,ex ore ſimplici expuitione expelli: c.4.fo.265.f
nos uero ſanguinẽ,qui à capite per gurgulionis præcipue partes internas,ad fauces,affatim de-
ſcendebat, tuſſiendo educi ſæpenumero conſpeximus:quippe ſubito gutturi irruens,tuſſim mo
uet.Quare diligenter aduertere animũ oportet,ne aliquando hmõi ſanguinẽ ex ſpiritalibus in-
ſtrumentis aſcendiſſe putemus† exemplo illorũ medicorum,quos equidem noui non recte erro
ris accuſare præſtantiſſimos medicos,quũ ipſimet errarent,credentes huiuſmodi ſanguinis eru
ptionem eſſe q̃ periculoſiſſimã,tanq̃ pulmone uehemẽter affecto:neq; enim par eſt,exigua ue
na dirupta, tñ effluere ſanguinẽ. Cæterũ contingit plerunq;,ut uel eroſa,uel exeſa,uel utcunq;
nominare uolueris, uena, ſanguis affatim tuſſiẽdo eijciatur. Quum.n.retroactis temporibus q̃s
ex interuallis quotidie non ita multum ſanguinẽ tuſſiendo expuere conſueuerit: ſuperueniatq́;
ei poſtea multi ſanguinis inter tuſſiẽdum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti,neq; in certa
mine,neq; palæſtra grauiter vulnerato,neq; etiam ſub ullo graui pondere oppreſſo thorace,re G
liquum fuerit,ut conijciamus ob inſignem eroſionẽ plurimum ſanguinẽ inter tuſſiendum fuiſſe
reiectum. Atq; nõ pauci ſic affecti, pulmonis quaſdam particulas ſimul cum ſanguine eiecerũt.
Quocirca diligenter conſiderare oportet,an″ ſpumoſum quippiam ſimul educatur: id.n.effica- A. ibidẽ. c. 5. fo.266.a
ciſſimum fuerit indicium,ꝙ ex pulmone facta ſit excretio: haud ſecus, ſi bronchij pars quędam,
aut arteriæ aut uenæ tunica, aut etiam pulmonis ipſius caruncula eijcitur: quippe nihil horum
accidit ijs,qui ex thorace ſanguinem tuſſiendo producunt. Ac ne dolor quidẽ infeſtat eos,qui-
bus à pulmone ſanguis erumpit, utpote qui duos neruos, perquam tenues à ſexta neruorũ à ce-
rebro ortorum coniugatione recipit, extrinſecus per membranam ipſum continentem diſper-
ſos, & qui per uiſceris profunditatem non extenduntur:verum thoraci(ut ſcitis)multi ab inter-
nis,multi etiã ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi poſſunt. Prę-
terea thorax muſculis,oſſibusq́; abundat:pulmo uero laxus eſt, atque à compreſſione, aut con-
tuſione tutus.Proinde thoracis dolores intenſiores ſunt,pulmonis remiſſiores.Quum igitur do-
lente thoracis parte, quapiam ſanguinem quis ſpuendo reiecerit,neq; multum, neque rubrum,
ſed nigricantem,grumoſumq́;,huic thorax primaria affectione infeſtatur.At ſanguis,affecto tho
race, per pulmonem tuſſi educitur: vt in ſuppuratis affectibus pus, quod inter thoracem,& pul- H
monem ſenſus iudicio contineri percipitur, ad eundem modum pleuriticis ſputum coloratum
poſt apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro utcunq; dice
mus. Conſequens eſt,ut de ulceribus,quæ ſanguinis reiectioni ſuperuenire conſueuerunt.dein
ceps,dicere aggrediamur. Ea in″pulmone creberrime fieri poſſunt,ac curationem(ut quibuſdã A. l.3. f.10.t.
uideť)nequaq̃ admittunt,aut(ut alij putant)difficulter admodum ſananť:at in″thorace dirupta 3. c. 4. f.265.f
uaſa,à quibus ſanguis expuitur,magna ex parte conglutinanť, nunquàm enim huiuſcemodi ul- A.l.3.f.10.t.4
cera,uel diuturna,curationi omnino reſiſtunt; quæ uero in pulmone longo iam tempore permã c. 18.f.271.d
ſerunt, quamuis aliqñ curentur, relinquitur tamen in ipſo res quædã calloſa fiſtuloſaque, quæ
tractu temporis à leui occaſione excoriatur: atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miſcetur inter-
dum ephelcis, id eſt ramentum, à medicis uocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re
cum ulceribus in alijs ſedibus genitis communicant. Verum ex gula uentriculoq́;, uomitu:ex re-
nibus & ueſica, cum urina; ex inteſtinis uero, deiectione excernuntur: ſed ex ſpiritalibus inſtru-
mentis, nihil ſine tuſſi expui poteſt. Quòd,ſi pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & ſcrea
uerit & emunxerit, idq́; citra capitis uel dolorem, uel grauitatem, ſiue præſentem,ſiue præteri-
tam, neq; is ex ictu procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua
ad nares foramen tendit, accurate conſiderare oportet: nam fieri poteſt huiuſmodi accidens

hirudine

† Cod. græci omnes, quos uiderim,hũc habent ſenſum Quẽadmodũ ſane quoſdã noui medicos falſo opinatos, ex quibus ipſi decepti ſunt, credentes non recte multos præſtãtiſſimos medicos aſſeruiſſe,hmõi ſanguinis &c. & ita etiam uidẽtur legiſſe ueteres interpretes.

A.l.3.f 10.t. 3.c.4.f.265.g A.l.3.f.9.c.6. fol.252.h

A hirudine huic loco adhærente,q̃ quidẽ in dies augeri ſolet:quãuis.n.primis diebus, utpote exigua,ſenſum effugiat,tertio tñ,quartove die, haud obſcure uideri poteſt. Eadem rõne ex ventriculo quoq; cruor epota ſanguiſuga euomit:ſed eſt hmõi cruor tenuis, ſanieiq; ſpeciem refert,ſiue is e uentriculo, ſiue ex naribus, ſiue ex ore feratur. Igit̃, cum talẽ uideris, ac hoĩs conſiderato habitu, ſuper p̃teritis cũ interrogaueris, ex oĩbus rei ipſius ueritatem facile conijcies. Equidem, quum uiderẽ hoĩem integra ualetudine hmõi cruorẽ euomentem, interrogaui, qua uictus rõne antea fuiſſet uſus:ille uero inter alia,quæ narrauit, hoc quoq; addidit, ꝙ, cum nocte quadam ſitiret,miſſo puero,qui aquam afferret, ex immũdo fonte bibiſſet. Quibus auditis,ſciſcitatus ſum, apparuiſſentne aliqñ ſanguiſugæ in ipſo fonte: qui, quũ id quoq; fateret̃,epoto ſubinde idoneo pharmaco hirudinẽ uomitione reiecit. Porrò, quum alius quiſpiam hmõi cruorem emungeret, & expueret,ipſo narrante audiui, eũ rure, æſtatis tempore, in ſtagno quodam cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo,qualẽ adoleſcentes in aqua ludere ſolent, exercitatum. Tum ego ſciẽs in eo ſtagno ſanguiſugas eſſe,duxi laborantem ad ſplendorẽ:conuerſoq; directe ad ſolis radios nariũ foramine,in eo loco,vbi naſus ad oris regionem perforatur,hirudinis in meatu latentis caudam conſpexi.Has igitur hiſtorias,utpote perq̃ conducibiles,uobis narrare operæprecium duxi.

B

De loco affecto,cum vox,vel aliqua partium ad ipſam,ac ad loquelam attinentium,læditur. CAP. 6.

QVòd in propoſito ſermone læſionem putare oporteat, etiã ſi non penitus tota partis actio ſecundum naturam deperditur, ſæpenumero iam diximus:nec ab re fuerit, id in præſentia monuiſſe. Præterea (quamuis non ignoretis) monitos uos uelim, non eandem eſſe rem, uocem & ſermonẽ: ſiquidem uox uocaliũ inſtr̃orum munus eſt: ſermo uero eorũ,quæ ſermoni deputata ſunt,inter q̃ lingua principatũ obtinet,cui non parum conferunt & nares,& labra, & dẽtes: ſic ẽt uocis inſtrumenta ſunt guttur, & muſculi ipſum mouentes, atq; nerui,qui à cerebro ipſis uim deferunt.Igit̃,ſi uel claudentes,uel aperientes guttur muſculi immobiles reddantur,qui ſic afficit̃,obmuteſcet:vbi vero uel difficulter mouent̃, uel palpitant,aut tremũt, pro affectionis ipſius modo,uox ipſa lædet̃:ſimiliter,ſi uel conuellendo, uel quatiendo mouent̃,& ſanè ſi imbecillæ fuerint ipſis uires,ſiue ob ſuã ipſorũ, ſiue ob neruorum ipſos mouẽtium affectionẽ, obſcurã,& paruã efficient uocẽ: ꝙ, ſi alius quiſpiã ex mouentibus guttur muſculis, quoquo modo afficitur, lædetur quidẽ uox, ſed paruum erit uitium: atq; ſic affectus, neq; obmuteſcet oĩno, neq; ita exiguam habebit uocẽ. Igitur, vt ex muſculis guttur mouentibus p̃cipui habentur ij, qui ipſum ape

A.l.1.f.1.d.5 c.4.fo.11.f

A. l.3. f.10.t. 2.c.1. f.263.a

C riũt & claudũt, ita ex uocalibus neruis ij, quos recurrentes uocamus, q̃ & ipſi portio quidẽ ſunt ſextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriunt̃, quemadmodũ & alij, q̃ in ipſum inferuntur:differunt tñ ab illis,eò,ꝙ non in ceruice à neruis ſextæ coniugationis, ſed cum ad thoracis regionẽ peruenerint,propagant̃. Nullus itaq; tã ineptus diſſector eſt, q̃ ſextã coniugationẽ totam ſecet inuitus,q̃uis recurrentes nerui,ob imperitiã,non nunquã diuellantur. Accidit uero interdũ in magnis aſperæ arteriæ uulneribus, vt unà cũ ipſa arteria,uel alter,uel uterq; incidat̃.Porrò p̃ chirurgiam quoq; infrigidati tantiſper uocẽ impedient, donec calefacti naturalẽ temperiẽ recuperauerint. Quinetiam uitiari uocẽ haud obſcure cõtingit,quum uel acutior uel maior redditur, ob id,ꝙ fauces à ſuis muſculis nequeant intẽdi. Itẽ uehementer læditur uox,ubi mẽbrana,q̃ faucibus,& gutturi cõis eſt, multa humiditate rigatur. Quòd ẽt deſtillationes eadem ratione uocem raucam efficere poſſint,nemo non intelligit.Vehemens quoq; exclamatio ſimiliter uocẽ afficit, utpote quę ſimilem inflammationi circa iam dictã membranã, atq; gutturis muſculos, parit affectum. Cæterum, quum gutturis interni muſculi inflãmantur,eum affectum anginam eſſe conſtat, quæ ſimul & uocẽ & ſpirationẽ lædit. Ac idẽ quoq; in uniuerſum facere ſolent oẽs præter naturam tumores,ſiue in ſpiritalibus viis exoriantur, ſiue extrinſecus ipſas comprimant. Sic. n. gula

A.ibidẽ.c.5. fo.264.a

A.ibidem.

A.ibid.c

D quoque,vbi inflammatione affecta eſt,ut comprimat aſperæ arteriæ tunicam, qua cartilaginum ipſius partes extremę,Sigmoides uocatæ (id eſt quæ ſigma literæ figuram referunt) coniungunt̃, & ſpirationi & uoci noxam afferre conſueuit. Haud abſimile quoq; uitiũ inducit uertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio: ſed de his iam antea dictũ eſt. Igitur oẽs huiuſmodi affectus uoci adueniut proprijs ipſius inſtrumentis familiari aliquo uitio, ſiue primogenia affectione,ſiue per conſenſum laborantibus, nam id ad propoſitum ſermonem nihil conducit. Sunt pręterea alij affectus, cum peculiari ſua materia priuatur: atq;in commentariis de uoce dictum iam eſt,quòd propria huius actionis materia,generatim quidem loquendo, eſt expiratio: ſecundum ſpeciem uero,atq; propriam differentiam,exufflatio, quæ quidem eſt, quum affatim ſpiritus foras effertur per muſculorum intercoſtalium actionem. Vnde fit, vt per uehemẽtia thoracis uulnera, atq; omnino ipſius in altera parte reſolutionem,in primis quidem ſemiſpirans, ac mox ſe miuocale animal euadat,idq; per accidẽs.In apoplexia uero,ſopore,morbo comitiali, catoche, i.uigilanti ſopore, communi ratione earũ actionum, q̃ ab impetu,& uoluntatis imperio procedunt,uocẽ lædi cõtingit,ſiue ſpinalis medullæ partes primæ, ſiue ſimul cũ ijs cerebrũ quoq; afficiat̃.His itaq; quinq; inter ſe cõſequentia quadam cõuenientibus,expiratione,exufflatione citra ſtrepitũ,ſtrepẽti exufflatione,uoce,loquela,ſi earũ prima lædatur, reliquas oẽs lædi neceſſe eſt:

A.l.3.f.10.t. 3.c.4.f.265.f A.l.3.f.10.t. c.18.f.271.d

vltima uero læsa, reliquæ haudquaq̃ lædunt: at, cũ secunda, tres reliquæ læduntur: cũ tertia, duę vltimæ: cũ quarta uero sola, postrema lædit. Etenim, si nihil omnino expiret animal, uel ex utrisque thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: si quidem ex vtrisque, celerrime suffocabit: si vero ex altera tm̃, semispirans atq; semiuocale reddet, perdetq; simul reliquarũ deinceps duarũ actionum partẽ dimidiam, quarũ alteram exufflationẽ citra strepitũ, alteram uero strepentem, noĩare consueuimus. Quòd si expiratione seruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exufflatio, uox, & loquela simul corrũpentur: sicut uoce pereunte, loquelam quoq; perire necesse est. Cũ itaq; dictarũ actionum opifices musculos cognoueritis, superest, considerare, qui ex ipsis proprio affectu laborẽt, & quorũ actio lædat per accidens. Quòd si quidpiã eorum, q̃ ex corporũ dissectione uidistis, obliuioni tradideritis, admonebunt uos ij, quos de respirationis causis, atq; de uoce perscripsimus, cõmentarij: atq; de his ipsis in secundo libro de uiuorũ dissectione etiã dictum est. Sanè expirationem faciunt uniuersi thoracem contrahentes musculi: exufflationem (quæ uehemens expiratio est) intercostales maxime: strepentem exufflationem ij, qui in faucibus sunt: vocẽ uero ipsam gutturis musculi efficiunt. Sed lingua articulatim uocẽ distinguens, loquendi usum præstat: atq; non nihil ad hanc rem conferre uidenẽ dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, præterea symmetrũ linguæ ipsius uinculum. Itaq; balbis, blæsisq;, F atq; alijs, qui impedita sunt loquela, loquutionis instrũm aliquod, aut cum natura ipsum formaret, aut postea, lædi certum est, ueluti quum uel polypus, uel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex primis dentibus, aliquis deperditus est, aut ubi labia fuerint mutilata. Verum, quo pacto quidem tenuem obtineant uocẽ, ac præterea qũo aliæ uocis, tum dñe, tum affectiones fieri possunt, vt rauca, resonans, tenuis, aspera,* obscura, in cõmentariis, de uoce sufficienter diximus.

* μελαίνης. i. nigra, est in impressis græcis: & ita etiã uerterat tralator uetus ad uerbum ex græco. De qua uoce uide etiam. 1. pror. comm. 3. Quædã tamen græca exemplaria habent μεγάλης. id est magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis spirandi difficultatibus, quæ superius omissa sunt. CAP. 7.

Atque de dyspnœa, id est difficili respiratione, iam antea, ubi spinalis medullæ passiones ꝑcurrimus, multa dicta sunt: quibus nũc in memoriam reuocatis, q̃ ad pñtem contemplationem supersunt, subiungam. Itaq; in uniuersum expedite uos meminisse uelim musculorum thoracem mouentium, neruorumque qui ad ipsos perueniunt, quos in corporũ dissectione uidistis. Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantẽ, in primis considerare, an oẽs thoracis musculi moueant: an soli intercostales sine superioribus: atq; an simul cũ intercostalibus septũ transuersum quoq; moueatur. Quũ itaq; conspexeritis oẽs moueri, unam ex tribus, quas dicemus, causis, hmõi motionẽ efficere putandũ est, ac deinde, quæ sit illa, q̃ nunc infestat, ꝑpendere oportet: ꝗ si non oẽs mouentur, aliter definire. Subiiciamus igitur aliquẽ oẽs simul mouere musculos, ut pe G ctus unà cũ scapulis manifeste subleuetur. In hoc "ex tribus, unum aliqđ coniicere necesse est, aut uirium imbecillitatẽ, aut uiarum spũs angustiã, aut uehementem in corde & pulmone calorem: quamuis interdum duæ, ac non nunquam (licet raro) tres quoq; ex iam dictis causis concurrere possint. Atqui tribus quidẽ simul conuenientibus, proximã mortẽ timere oportet: vbi uero duæ fuerint, difficile est ægrũ seruare: sed una duntaxat infestãte, peculiari opus est finitione, ut sciatur, utrum ad sanitatem peruenturus sit æger, an malo succubiturus. Igitur, vbi uirtus duntaxat fuerit infirma, ad tria mouentiũ musculorũ gña uenire, eosq; oẽs ad motionẽ excitate solet, ꝗ unum genus uehementer mouere ipsa nequeat: q̃ppe, si septum transuersum solũ, sufficienter mouere posset uirtus, veluti quum scd'm naturã se hẽbat, neq; intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: qñ uero imbecilla est, oẽs sensim mouet, sed neq; frequẽtem, neq; rarã ualde facit actionẽ. His igit adhibẽda est mẽs, nã cætera haud difficulter ꝑ ea discernuntur. Sanè plurimũ aucto in spiritalibus instr̃is calore, oĩbus quidem thoracis musculis agit animal, sed & uelox & frequens & uehemens est eorũ actio, qñ uidelicet citra uiriũ imbecillitatẽ calor infestat: At uirium imbecillitatẽ, ubi flãmeus calor non accesserit, neq; uelox, neq; frequens ualde comitatur motus: proinde nõ ita in multũ oẽs thoracis partes dilatat: quippe hoc dyspnœæ genus cũ ea, q̃ ob nimiã H incensionẽ facta est, vnũ solum cõe habent, ꝗ oẽs thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, ubi, ob plurimũ calorem spiratio difficilis est, ꝑter magnitudinem: frequentiam, & celeritatẽ hoc quoq; accedit, ꝗ calidus, feruensq; spiritus exufflando producitur. At in "uirium imbecillitate, nulla ab ore facta exufflatione, spiritus ex solis naribus emitti solet: ꝗ, si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifeste contrahi uideantur, id uero efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium uero instrumentorum angustiam totus quidem thorax ut plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exufflatione spiritum reddunt. Si uero simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor & angustia, ut in peripneumonia, tum neq; maxima, neq; frequentissima, neq; etiam celerrima spiratio sufficere potest: sed residere tentant sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eo, quòd pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius se ipsum grauans. Ac similiter quoq; respirare solent ij, quibus asperę pulmonis arteriæ plurima defluxione oppletæ sunt, aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est: à iã dicta uero spiratione, unica duntaxat re differunt, quòd neq; exufflant, neq; calidũ spiritũ emittunt. Sic ẽt iis, quibus inter thoracem, pulmonemq́; magna puris quantitas collecta est,

A.l.3.f.10.t.1 c.8.fol.259.a

A.l.3.f.10.t.1 c.21.fo.260.d

A est,quos suppuratos uocãt,totus thorax attollitur:sed neq; calidus est ipsorum spiritus, neque ẽt exufflando emitti solet,nisi adurens fortasse febris accesserit:uerũ hi celerrime suffocantur, tum ob † multitudinẽ ipsam,tum ꝙ uires oĩbus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed non necessario in fluxionibus,q̃ ad pulmonẽ irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate.i.anhelatione,uires imbecilliores redditæ sunt:nã contra,per anhelantes solos affectus, crassis & uiscosis humoribus pulmoni impactis,uires robustæ constantesq; permanserunt. Atq;,si tuberculum coctu difficile,aliqñ in ipso natũ fuerit,thorax maxime quidẽ dilatabit, sed non ita multum inspirabit aerẽ:ideoq; cõtinenter spirare cogitur:non tñ exufflare solet,id.n.aucti caloris propriũ est. In eandẽ dispnœæ speciẽ,sed alia rõne,labũtur ij quoq;,quos angina molestat,ob angustiã, quæ non fit in cõcauitatibus,q̃ inspirationem suscipiunt,sed in ijs,q̃ ipsam transmittunt. Quibus uero & abscessus,& inflãmatio,atq; humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione,accidente in gutture,neq; in aspera arteria: sed in illis cauitatibus,q̃ inspiratũ aerẽ suscipiunt,angustia genita,ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spũs:proinde laborãtẽ,& celeriter,& frequẽter spirare necesse est: præ oĩbus.n. uos meminisse uelim magnæ respirationis geminas esse drĩas, interdũ quidẽ ob dilatationis thoracis magnitudinẽ,interdũ uerò ob inspirati aeris multã essentiã.

† πάθος affectum.

A.l.3.fol.10. t.4. c.14. fol. 270.h

B Sciendum aũt,ꝙ sępenumero uos admoneo earũ rerũ,q̃ à prioribus omissæ sunt:nam, quas ipsi persecuti sunt,earũ p̃p̃ scriptorum multitudinẽ facilis,atq; in promptu est memoria;q̃ uero ab Hippocrate (quãuis optime de dyspœnea scripserit)nõ sunt definita,ea posteriorũ nemo explicauit,definiitve: idcirco necessariũ esse putaui creberrime illorum uos admonere. Igitur,quicũq; sine inflãmatione,uel omnino sine aliquo p̃ter naturã tumore,aut angustia spiritalium instr̃orum, per febres ardentes difficulter spirant, his inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet:quibus uero uel tumor,uel angustia sine flãmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est:id uero, quod inspiratur, non solũ dilatationẽ proportione non assequitur, uerumetiam minus, q̃ secundum naturam inspirari solet,attrahitur. At sine distinctione unam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio,si raritatẽ simul acceperit.Verũ animaduertere oportet,ne aliqñ in hac decipiamini,putantes,eam spirationem, quę ob uirium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur,eandem esse cum magna: quam equidem,quo clarior esset interpretatio,aliqñ sublimem uocare uolui:& mihi facile tunc fuit intelligere. Hippocratem eum sublimem uocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quẽad-

C modum,quum inquit: ‖ Magnus spiritus,& ex longis interuallis delirium, declarat: constat eum magnũ pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri põt, uel sine superiorum musculorũ actione, uel ipsa quoq; concurrente:nam plerunq; intercostales musculi unã cum septo transuerso ad maximam thoracis eleuationẽ,qua multus spũs alliciatur, superiorũ musculorũ auxilio non indigent. Quòd uero hmõi eleuationis species delirium portendat, in cõmentarijs De dispnœa iam ostendimus,ubi ẽt cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc uero,ut compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs commentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnœæ differentiis,partim quidẽ dictũ est, partim uero in sequentibus dicemus. Nam magnarũ respirationum alia quidẽ crebra est,atq; huic sunt drĩæ cõplures, quarũ aliæ alias dispões indicant:alia uero rara, vnicam indicans dispositionẽ. Sic etiam de exigua dicendum est, ꝙ rara quidem spiritualium instr̃orum frigiditatem:frequens uero non solum spiritualiũ,sed eorum quoq;, quæ cum ipsis mouentur, vt hepatis,lienis,uentriculi, gulæ, laborẽ indicat. Quũ igitur plures sint dispositiones,quas per uehementes motus dolor comitatur,ex aliis notis & considerandũ & definiendũ est,siue inflãmatio q̃dam,siue erysipelas, siue ulcus, siue abscessus dolorẽ efficiat. Quinetiã didicistis,ꝙ inæquales intẽperantię,dolores excitare sæpenumero solẽt:similiter spũs crudi

in Prog. cõ.1.t. 24.4.194h.

A.l.1.f.2. d.3 c.24. fo. 42.c

A.ibi.c.26.d

D flatuosiq; copia, qui arctatus aliqñ partes ipsum ambientes distendit,aliqñ uero uiolẽter egreditur.Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abũdantia,si aliqñ retẽtus succus ambiẽtia corpora distendat, aut inde uiolenter exeat, dolores efficere põt:ꝙ, si grauius affecta fuerint instr̃a, in quibus hmõi res continentur,dolent uel non mota:si uero leuior fuerit affectus; qñ mouentur. Verum in libris de dyspœna causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequens quidem spiritus, motorũ per respirationẽ instr̃orum laborẽ significet:rarus uero uehemẽtem refrigerationẽ,& quidẽ spiritalium duntaxat,præcipue pulmonis,& cordis.Est ẽt alia dyspnœæ species,quũ ueluti breui quadã quiete intercipitur opus thoracis,idq; non nunquã inspirando, non nunq̃ uero expirando,siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionẽ siue ob caloris copiam,cogentis laborãtem continenter uel inspirare uel expirare. Est insuper alius respirationis affectus,quẽ apnœã§quasi nõ spirationẽ dixeris§noĩant,nulla,ut aspicientibus vr̃, facta respiratione:uerũ ut rei ipsius natura declarat,eã non fieri incredibile est: nã impossibile vr̃, vt animal omni spiratione exacte priuatũ in uita seruari possit,quãuis ea aĩalia, quæ in cauernis latere consueuerunt,thoracem mouere uideantur minime. Proinde duorũ alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, ut sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tũc spiratione omnino non indigere,sed eam transpirationẽ,quæ per uniuersum corpus fit, sufficere:quippe hanc

cor ipſum per arterias efficit:reſpirationem uero per thoracem cerebrũ efficere conſtat. Atue E A.l.3. f.10.c. 7.fol.258.g
ro diſpoſitio,q̃ apnœã facere poteſt,omnibus animalis partibus communis eſſe uidetur, veluti in apoplexia,ſopore,morbo comitiali, catalepſi:nã in his omnibus nullus ꝓprius affectus ſpiritalia inſtrumẽta præ cæteris infeſtat,non magis, q̃ uocis aut locutionis aut progreſſionis inſtrumenta,ſed affecto principio,omnia,quibus uires ſuæ,per quas reguntur, ab ipſo ſuppeditari cõſueuerunt, ei conſentire neceſſe eſt. Verum de apnœa iam & particulatim, & per ſe diximus: quamorbem tempus eſt,vt nunc ad alia tranſeamus.

De affectibus Pulmonis. *CAP. 8.*

QVum autẽ exercitationis uia,qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur,duplex ſit,altera quidem ab apparentibus accidẽtibus,altera uero à corporis partibus,ſi quis ꝑ utraſq; voluerit exercitari,eadem bis dicet,quamuis alio & alio mõ:Vt v.g.de pulmonis affectib⁹ dictũ eſt,vbi de dolorum ratione,pręterea etiam ubi de ſanguinis reiectione, ac de diſpnœa diximus, atque in pñtia quoque dicemus. Etenim vehementi dolore nunquam cruciat̃, uerũ & grauitatis ſenſum,& aliqñ extenſionẽ quandã,uel ad os pectoris,uel ad ſpinã peruenientem, percipere poteſt:ibi.n.membranæ ipſum ambientes ſuſpenduntur. Sæpenumero ẽt anguſtia moleſtantur laborantes,atq; ob hoc cerebro celeriterq; ſpirant,ac thoracẽ uehementer attollũt,ſed non ita F multũ aerem attrahũt. Hęc ſi citra febrem acciderint,aut crudũ tuberculũ,aut lentorũ,craſſorũ ve,aut quorundã aliorũ humorũ plenitudinẽ,in eo exiſtere: aut pus,aut aliũ quendam humorẽ vel lentum,vel craſſum,vel multũ, circa ipſum effuſum fuiſſe declarãt: verum ea inter ſe ꝑ præterita accidentia diſcernere licebit.Nanque,ſi q̃s per bonam ualetudinẽ,quum ſolitas actiones facere poteſt,ſic difficulter ſpirare inceperit, augeaturq; accidẽs,neq; inter reſpirandũ ſtertere uideat̃, crudi tuberculi ortum ſuſpicari oportet. Si uero ſtertendo ſtrepitũ fecerit, lẽtorum craſſorumq; humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia moleſtare indicium eſt.Quòd,ſi ilico ab anguſtiæ ſenſu quis difficulter ſpirauerit, fluxionem uel a cerebro, vel à uicinis ſedibus in pulmonẽ irruentẽ oſtendit. Sed, quũ fluentibus in pulmonẽ uel uiſcoſis, vel craſſis, vel multis humoribus, hominẽ difficulter ſpirare dico,in bronchijs eos contineri intelligas, velim:vt.n.in totũ uiſcus læuis arteria diuiditur,ita etiam bronchiorum eſſentia in totũ pulmonẽ ab aſpera arteria procedit: vocant̃ autẽ à diſſectoribus bronchia, aſperæ arteriæ cartilagines,ſigma literæ figuram referentes. At,vbi pleuritis præceſſit,mox remiſſa febris uehemẽtia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta ſentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu tranſmutatur, idq; maxime ſi ab uno latere in aliud ſe conuertens defluere aliq̃d ſentiat, puris multitu- G dinẽ ibi contineri haud dubia coniectura eſt: quinetiã in ijs fluctuatio ſępenumero haud obſcure auditur: accedit ad iam propoſitas notas hoc quoq; indiciũ, ſi uehementi ꝑgreſſa pleuritide, nihil penè laborans expuerit. Si uero citra febrim, alius quiſpiã ſeroſus,aut pituitoſus humor in thoracis ſpacium ſubito defluẽs, ſpirandi difficultatẽ excitauerint,laborans tenue ſputum,idq; ab initio quidem exiguũ,ſed cũ uehemẽti tuſſi; vbi uero concoctum eſt,plus atq; craſſius,& cum mitiore tuſſi expuere ſolet. Quippe bifariã accidere põt,ut uehementer tuſſiendo pauca quis expuat: alij.n.ob lentum craſſum ve humorem, alij ob tenuem id facere uidẽtur: ſiquidem tenuis humor,quum ſubleuatus eſt,inter tuſſiendũ à ſpiritu diuiſus refluit:lentus uero, aut ualde craſſus difficulter effert̃,utpote q̃ non tã facile à corporibus,q̃bus impactus eſt,abſtergi, neq; ẽt à quauis occurentis ſpũs uiolẽtia impelli põt: niſi.n.ſpũs, q̃ tuſſiendo effertur, & multus & uehemens fuerit,nihil ſecũ educet. Igitur ſputũ, quod neq; liquidũ, aut aquoſum admodũ fuerit, neq; craſſum ualde ẽt aut lentum, id facile efferri ſolet, maxime ubi ualidæ fuerint uires:etenim ſine uehementi thoracis contractione uehementer tuſſire nemo põt: at ſine ualida tuſſi craſſos lẽtosq; humores efferri impoſſibile eſt. Qñ uero cũ ſpirandi difficultate,cui & anguſtia & grauitas coniuncta eſt,acuta quoq; febris inciderit, is affectus inflãmatio pulmonis eſt. At,ſi intolerabile fue H rit incendiũ, anguſtiæ uero grauitatiſq; ſenſus minor, eryſipelas ipſum uexare cenſendum eſt. Extremis aũt id definitis,q̃d ſit eryſipelas phlegmonodes, aut inflãmatio eryſipelatodes, haud difficulter deprehendet̃. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorũ affluentiã intemperies ipſum infeſtat,ſiue æqualis ea fuerit,ſiue inæqualis. Igitur inęqualis tuſſim excitat:æqualis uero, ſi moderata eſt,rhythmõ reſpirationis ĩmutat:at,ſi uehemẽs, idq; uincẽte calore,frigidi aeris,atq; potionis cupiditatẽ inducit, ac tractu tẽporis finit̃ in febrim. Per frigidã aũt intẽperiẽ contraria euenire ſolẽt: q̃ppe,ſi modũ ſeruauerit, calida aeris ac calidę potionis deſideriũ excitat: ſi uero modũ exceſſerit: replet uiſcus ipſum fluxionibus.Cæterum de ſanguinis ex ipſo ꝑ tuſſim reiectione, q̃ fit uel exeſo uel rupto uaſe aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto,antea, ubi de ſanguinis ſputo mentionẽ fecimus, iã dictũ aliq̃d eſt:atq; nũc quoq; pauca q̃dã dicemus. Porrò ruptiones in ipſo deprehendes, tũ ex multi ſanguinis fluxione, tũ ex magna notabiliq; aliqua cã, q̃ ꝑceſſit, ſi ſubito aduenerit: uoco aũt ꝑcedentes cãs,ut quũ aliquis ex alto, uel in ludo,uel certamine ceciderit, aut quũ alter ſuper alterũ cadit, aut ubi ex inanimatis corporibus aliq̃d graue, ut uel lapis uel lignum,thoracem læſit:non nullis ira cum clamore præceſſit. Quinetiam citharœdis,tragœdiſq; certantibus, aut acuta uehementiq; uoce clamãtibus, uaſa interdũ dirũpuntur, maxime ubi

A.l.1. f.1.d.5 c.1.fol.9.c

A. l.3. f.10.t. 4. ca. 14. fol. 270.h

A.l.3. f.10.t. 4.c.7. f.269.f

A.l.4. f.1.t.2. c.7.fol.418.h

A.l.3.fol.10. t. 1. ca.5. fol. 258.b

non

A non præmissa pulmonis per ꝓcedētes exclamationes lenitione, uiolēter clamare conanť. Vt.n. luctatoribus, si certamen aggrediātur, musculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones, aut moderatas motiones explanatis, partes q̃dam rumpūtur, atq; cōuelluntur, ita ēt pulmoni accidere solet: quem quidē frictionibus ad uehementes motiones præparare non licet, per exclamationes aūt, quæ frictionibus proportione rn̄dent, id afficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, ut in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoq; uas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: quum uidelicet extensioni resistit, aut ob frigus à ui‑
" cinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, || Venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipsum per se rupturas non facit, sed quia uenarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens, ut rumpātur paratiores efficit: ruptionis uero causa est, aut uehementes motus, aut humorū abundantia, qui uel per se, uel unà cū crudo, & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verum fractionis ab hm̄ōi haud obscurum indicium præbet subita cumulati, ac uniuersim fluentis sanguinis uacuatio. Quum uero uenarum ora aperiuntur non frigidæ, sed è contrario calidæ dispositiones præcedunt: veluti ubi multis eisdemq; calidis balneis homo utitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tēpus eiusmodi, similiter quoq; alimē‑ 6. Epid. com. 3. t. 14. 3. 172. c

B ta & potiones. At, quæ eroso uase aliquo, affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas ꝓcedere solent exigua sputa, atq; acres in pulmonem à capite fluxiones: nonnunq̃ uero & "pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferri uidetur, ut neminem latere possit ad pulmonem hunc affectum pertinere. Orto uero in aspera arteria ulcere, præter hoc, ꝙ sputum purulētum apparet, dolorē quoq; in loco affecto laborans sentire consueuit: ipsum uero per ea, quæ screātur, quia exigua sūt, ab ulcere, q̄d in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab ulceribus pulmonis plus sputi reijcitur: Atq;, vt ex pulmone educta particula, visceris ipsius ulcerationē significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculū aliquod à ligula (Græci* epigliottida uocant) per ulcerationem excreari. Id uero non solum hoc indicio deprehenditur, uerū etiam ex eo, ꝙ in ulcerato loco doloris sensu laborans infestatur, ueluti de aspera arteria dictum iam est: etenim pulmonis ulcera dolor non comitatur: ea uero, quæ in his sedibus oriuntur, dolorē quidem inducunt, sed non uehementē: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igitur persæpe uidimus eos, quos iam supra proposuimus, affectus, & qui pulmoni, & spatio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe oīum horum, sermonis cōitate inducti, mētionem fecimus: qui uero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humo‑

A. l. 3. f. 10. t. 4 c. 22. fo. 272. b

C rem repente expuit, liquidæ bili in colore perq̃ similem, mediū uidelicet inter flauū ac pallidū, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorem eius quantitatē expuit: deinde leui suborta febricula tabescere incepit adeo, ut purulēta screaret. Postea tractu tēporis, quatuor uidelicet mensium, exiguū cū pure cruorē reiecit, atq; sic aucta febre magis cōsumebatur: ac iterum, atq; iterū plus expuebat, adeo, ut magnā sputi quātitatē redderet: quocirca magis increscente febre ac resolutis uiribus, eorū, qui tabe marcescunt, exēplo, mortem obijt. Deinde alium uidi, eodem fere modo sex mensibus, ac aliū quoq; diutius laborantē. Igitur, q̃ primus quū cōspiceremus, ei quidem nihil mali habere, sed tandē pessime affici uisus est: alterum uero nobis occurrit, initio statim ab initio cognito malo, ꝓsenti medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiā tertio. At, quāuis multo negocio utrunq; liberare conaremur, nihilominꝰ neq; horū ullus, neq; alius post eos seruari potuit: quum.n. morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdā partes expuebant. Proinde facile cognoui, haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, quū à putrefaciente quopiā humore inficiuntur: uerū has & abscindere & urere possumus, pulmoni uero horū auxiliorū neutrum adhibere licet: quapropter oēs perire necesse est. At uero, postremū quum uiderē, ad uisceris fortē exiccationē sollicito me aīo

D conuerti, & quidem odoribus, atq; potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod hedychroum uocāt, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum uero sese conuertenti præscripsi, ut nariū foramina ex aliquo præciosorum unguētorū illinerentur, qualia uidelicet Romæ præparari solent, uocant uero ea & foliata, & spicata: atq; dedi in potu medicamēta, mithridaticā uocatam cōpositionē, ambrosiā, athanasiam, theriacā. Itaq; ꝑpetuo anno sic educatus, tandē similiter, ut reliqui tabidi, uitā finiuit: quā fortasse ob iam dictā educationem lōgiori tꝑe protraxerat. Præterea alium hm̄ōi affectū in pulmone notaui. Quidam "diuturna tussi uexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, frustum quoddā paruo grandinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi oñdit, atq; rursus nō ita multo post aliud quoq; attulit: vnde conieci lentū illum humorē, quē antea expuere solebat, siccatum induratumq;, hm̄ōi substantia peruenisse. Quamobrē medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur: atq; ita factum est, ut minorem expueret grandinem, atq; longiori, quàm antea, interuallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipsę magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse uiderentur. Atq; alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos uitam extendere, uidimus: quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritalium instrumento‑

A. l. 3. f. 10. t. 1 c. 1. fol. 264. e. Et t. 4. c. 22. f. 272. b

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero, quæ Antipatro medico E
acciderũt, nemo est, qui nesciat, vtpote q̃ medicam artem publice apud Romanos professus est.
Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iã annos excesserat,
is correptus aliqñ febre quadã ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid
sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne in-
æqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde uero,
quum sese non frebrire plane sentiret, ilico balneũ subijt, quippe laboribus ac uigilijs corpus fa
tigauerat. Atq; tenui quoq; uictu, donec diem tertiũ præterisset, vsus est: quo, quum nulla appa-
reret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriã in extrema brachij sui parte tan
gens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extẽdit ma
num ridens, iussitq́; pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi vult hoc, quod propo-
nis ænigma? ille iterum ridens obnixe orauit, ut tangerem. Igitur inter tãgendum omnigenam
in pulsu inueni inęqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quã systematicen
{id est congregatricem} uocant, verum etiam in una arteriæ distinctione. Proinde miratus, quo
modo adhuc uiueret, quum talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei re-
spiratio: illo uero nullam se sentire respõdẽte, obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe F
sex mensium spatio assidue arteriam tãgebam. Quumq́; ab initio interrogaret, quænam corpo
ris dispositio mihi uiderẽt posse hmõi pulsum efficere, atq; per quem modum, idq́; citra febrim,
ad eam quæstionem respõdi, in cõmentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqua
litatem: nanq; ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putaui: angustiæ ue-
ro causam esse dixi uisceris inflammationẽ: at tibi hanc ob causam, id nũc accidisse impossibile
est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur uel obstructione ex liquidis, & crassis & ui-
scosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in hmõi te dispositionẽ induxisse. Tum
ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi
ipsum loqui, sed à ueritate aberrare: quippe fieri nõ nunquam hmõi orthopnęam ob eam, quã
diximus, causam, id uero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cu-
mulatur. Proinde omnem ei uictus rationẽ, atq; medicamẽta quoq; haud aliter, q̃ asthmaticis,
adhibere iussimus. Deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affe-
ctus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atq; ter, postea
quater, ac sæpius quoque, aucta simul spirãdi difficultate ad quindecimum usq; diem: post quẽ
difficillima derepente obortat spiratione, exolutus statim obijt, aliorum quorundam exemplo, G
qui cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus chordis, thoracis, septi transuersi, gulæ, oris uentriculi, & iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non uero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. I.

IN præcedenti libro, quũ de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cõita
te & thoracis, & cordis aliquantulũ meminimus: pleniorẽ uero, absolutio-
remq́; de ipsis sermonẽ in quintũ hunc librũ distulimus. Qm̃ uero quartus H
liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finẽ sortitus est,
læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor ẽt transeunte affectu, operæ-
pretium me facturũ arbitror, si oẽs eius affectus percurram. Igitur, quẽad-
modũ de cæteris corporis partibus, ita de corde quoq; definiendũ est, quę
nam ipsi proprie uel primario affecto, uel utcũq; noĩare uolueris, fiãt acci
dentia: quænã uero ipso cæteris partibus cõsentiente. Id aũt ex ijs intelligi põt, quæ prius in alijs
libris demonstrauimus, ubi iã declaratũ est innati caloris cor uelut fontẽ esse, neq; animal mori
oĩno posse, ni cor afficiatur. Quũ itaq; tres sint principes partes, quibus gubernatur aĩal (quippe
" præter cordis principatum, ostensum est, & sensum & motũ uniuersis corporis partibus à cere- A.l.1.f.1.d.5. c.1.f.9.f
bro suppeditari, iecur uero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas se-
quitur cordis intẽperantias: simul.n.cum ipso oẽs uitiantur partes. Quum" enim (ut ostendimus) A.l.1.f.1.d.6 c.4.fo.27.b
ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte, actiones quoq; ipsarũ pe-
rire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum uero temperie deperdita nõ opor
tet cordis simul actionem perire. †Si enim" neque sentiẽdi neq; mouendi ab electione facultatẽ A.l.1.f.1.d.6 c.4.fo.27.b
animal habuerit, neq; nutriatur, ueluti in latẽtibus euenit animalibus, nihilominus uiuere ipsum
posse,

† Licet enim, neq; sentiendi neque mouẽdi ab electione actiones aĩal etiamnum seruet.

A posse,quoad cor manserit illæsum,haudquaquã negãdum est.Quin uidemus sæpenumero mul
tis deinceps diebus alios neq; intelligere,neq; sentire,neq; etiã moueri,at nihilominus uiuere:
quemadmodum vbi quis ob viriũ hepatis imbecillitatẽ sine alimento permanens, diutius etiã
sufficere põt:at uero,si cor respiratione priuetur,hominẽ ilico perire necesse est. Igitur,qui ad
spirandi functionẽ nihil conferre thoracem putãt, ij causam reddere nequeunt, cur per uehe-
mentẽ apoplexiam, superno duntaxat principio uitiato,laborantes subito moriãtur. At uobis
eã inuenire haud difficile est (utpote quibus efficaciter persuasum est,musculos, qui motionis
principiũ a neruis in ipsos a spinali medulla,quæ in ceruice est,delatis suscipiunt,thoracem at-
A. ibidem.a tollere)priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat: ut,nisi
ad spirandi functionẽ ambo principia simul iuncta concurrerent,possimus utiq; uiuere,priuati
interdum superno principio.Igitur ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro in uehemẽ
ti apoplexia,cor quoq; lædat,ex ijsdem ipsis,secundum aliũ modũ,cãm quis inueniet,quamo-
brem in apoplexia minore,catalepsi,sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectũ nõ
pereat.Nanq; si diligenter consideraueris,inuenies per hmõi affectus,qũo spirent laborantes:
quippe uidebis,& uiolentiam,& difficilem spirationem perinde,ac si uinculo quodã cõstrictus
B thorax attolli prohiberetur. Atq; huius rei sufficientẽ fecimus mentionem in libris de musculo-
rum motione:nanq; similis est hęc quæstio, ei,quæ de somno fit, in quo oẽs musculorum actio
nes exoluuntur,& sola actio, quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur: nũc uero ea dũtaxat
dixisse satis fuerit,quæ in p̃sentia proposito nostro cõducere uidebant.Porrò, qua ratione ho-
mines per somnum spirãt reliquis musculis oĩbus quiescentibus, eadem quoq; ratione per mi-
norem apoplexiam,atq; alios ei uicinos affectus spirare possunt:ubi uero uel apoplexia,uel ali⁹
quispiam affectus adeo uehementer increuerit, ut musculorũ thoracis actio oĩno deperdatur,
perire simul respirationẽ necesse est:uñ cordis quoq; temperamẽtum soluitur:quo fit tandẽ, ut
etiã animalis ipsius necessario sequatur interitus:atq; hac ratione per uehemẽtes superni prin
cipij læsiones animalia perire uidemus.Iã ex iocinoris quoq; affectu mori accidit,sed alia ratio
ne,atrophia scilicet:uñ longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus uitam protelare pos-
sunt.Atq; mori contingit non nullos per alium quendã modũ,in syncopa,stomachi uitio eue-
niente,& uehemẽti dolore,& timore graui,& uoluptate maxima: etenim, quibus uitale robur
infirmum est,animi uero affectiones ob imperitiam fortes,his animæ essentia facile dissolui p̃t.
Atq; aliqui ob mæstitiã interierunt,sed non ilico,ut de superioribus diximus. At uir magnani-
C mus neq; ob mœstitiã,neq; ob aliam aliquam animi ægritudinẽ mæstitia fortiorem, unquã suc
cubuit:utpote cuius animæ robur ualidum est, affectus uero non adeo uehementes.

De proprijs cordis, & pericardij affectibus, CAP. 2.

A.l. 3.f. 11.t. 1.c. 2.f.276.c A.l. 3.f. 11 t. 2.c.1.f.278.c CAeterum proprio quoq; affectu cor laborare solet,uel ob simplicẽ intemperiem,siue in-
æqualis siue æqualis ea fuerit: uel inflãmationẽ, uel erysipelas,idq; dũ fieri incipit:ilico
.n. antea,quàm augeant huiusmodi affectus,animal corrũpitur.Atq; hos affectus rursus cardia-
ca syncopa sequitur:quemadmodum,quę stomachi uitio fiunt syncopę,ad eos affectus, quibus
os uentriculi(stomachum non nulli appellant)infestatur,sequi solent:uerum hæ quoq; consen
tiente corde eueniunt.Porro utriusq; partis,tum oris uentriculi,tum cordis,dispositiones, aut a
forti duntaxat intemperie,aut uenenoso humore nõ nunquã ab erysipelate, aut inflãmatione,
aut alio quopiã tali p̃ter naturã tumore fieri solent. Igitur exiguæ quidẽ cordis intemperantiæ,
pulsus arteriarum, pro sua quæq; natura,uariant,de quibus in tractatione de pulsibus iã dictum
est:maiores uero p̱ proprias quidẽ similariũ partiũ intẽperies subitã mortẽ nõ inducunt: p̱ eas
uero,quæ ad instrumentales partes pertinent,subito enecare possunt,sed præcedentibus prius 2.A pho.41.Ex, ord .18.a
signis quibusdam:quorum unum est,quod & ab Hippocrate dictũ est:‖ Qui sæpe & multũ exol-
A.ibidem.c D uuntur sine causa manifesta,ij repente moriunt:aliud uero, palpitatio uidelicet cordis aut p̱ se
eueniens, aut significatione quadã, ꝗ in humore cor ipsum moueatur. Neque.n. mirum uideri
dẽt tantam humoris multitudinẽ cumulari aliquãdo in ambiente cor tunica, ut ipsum, ne attol-
latur, impedire possit:quippe in animalibus dissectis uidimus plerunq; plurimum humoris uri-
A.l.3.f. 11.t. 1.c. 2.f.276.c næ speciẽ referentis,in eo,qui ipsum inuoluit,panniculo cõtineri. Etenim simia quædam,quũ
emaciari in dies uideretur, eã tñ necessarijs nostris negocijs impediti secare in tp̱e non potui-
mus:post mortẽ uero reliquis corporis partibus oĩbus illæsis,inuentus est in ambiẽte cor tuni-
A.l.3.f. 11.t. 2.cõ.1.f.278. ca tumor p̃ter naturã,humorẽ in se continens, qualẽ pustulæ(Græci hydatidas uocant)emitte
re solent.Atq; in gallo quoq; uidimus aliqñ cordis tunicam hmõi scirrhoso tumore affectã,p̱-
inde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuissent:uerũ in eo nihil humoris cõtine
batur:uñ uerisimilis cõiectura elicitur,hoĩes ẽt similib⁹ posse affectibus infestari. Inflãmato aũt
manifeste corde gladiatores uidim⁹ haud aliter, quã qui cardiaca syncopa pereunt, obijsse. Igr̃
si ad ventrem cordis uulnus aliqñ penetrauerit, protinus magno cũ sanguinis fluore hominem
mori necesse est,idq; p̃cipue, si sinistræ partis uenter fuerit uulneratus: si uero nõ ad uẽtrẽ usq;
pertingat, sed in cordis substantia consistat uulnus, ex ita affectis aliqui non solũ ea die, qua uul
nerati fuerunt, sed sequẽti quoq; nocte uiuere potuerũt: qui inflammationis rõne extincti sunt:
atque

atq; ẽt ij, quandiu uixerunt,mentis compotes inuenti ſunt: vnde euidens quoq; ſibi teſtimoniũ E
ſumere põt antiqua ea ſecta, quæ negat rõnalẽ aĩæ uim in corde conſiſtere. Palpitatio ãt uiſce-
ris huius pluribus integra ualetudine degentibus, tum adoleſcẽtibus,tũ adultis, ſubito,ſine alio
manifeſto accidente euenire uiſa eſt:atq; oẽs eos ſanguinis″detractio iuuit.Atq; hoc accidente A.l.3.f.11 t. 2.c.3.f.278.h
planè liberati ſunt, qui poſt ſanguinis miſſionem uſi ſunt uictu, & medicamentis, quibus eſſet
extenuandi facultas:horũ uero nõnulli, quos rurſus hmõi accidens infeſtabat, ſimili curatione A.ibidem.h
ſoſpites euaſerunt.Cæterũ noui quendã quotannis″uerno tempore hmõi palpitationis accidẽ
te uexatũ,qui,quum per tres annos a ſanguinis detractione ſe adiutum intelligeret,anno quar
to antea,q̃ accidens ipſum inuaderet,ſanguinẽ miſit,idq; pluribus deinceps annis faciẽdo,ido-
nea ẽt poſt ſanguinis detractionẽ medicamẽta adhibuit.At nihilomin⁹ hic quoq; ante ſenectu-
tẽ morte præuẽtus eſt,ſicut & reliqui oẽs:quorũ alij quidẽ per acutas febres, alij uero, cum ſani
degerent,affatim ſyncopa intercepti interierũt:quãuis vnus,uel duo citra ſyncopã, alia quadã
†mortis ſpecie perierint.At vero ſic affectorũ magna pars ætatẽ agebat,quinquaginta quidem
annis inferiorẽ, ſed quæ quadraginta annos excederet.Porrò panniculus cor ambiens, quocũ
que affectus ſit,inter ignobiles partes reputatur,niſi qñ ipſo inflammatione infeſtato,diſpoſitio
per conſenſum ad cor tranſcurrat:cum.n.ipſe ſolus afficitur,exẽplo reliquarũ oĩum partiũ,quę F
ad cuſtodiam,& tegumentũ cæterarum nobiliorum factæ ſunt,nullũ affert periculum. Cæterũ
nulla a corde ſpirandi difficultas oritur p̃ter eas,quas in priori libro diximus,cũ de dyſpęa ſer-
monẽ haberemus.Etenim ſupercalfactũ ſpirationem efficit magnam,& denſam,atq; celerem,
ac calidum inſuper ſpiritum reflat:contra refrigeratum,exiguam reddit ſpirationem & raram.

† apoplexię mõ inqt Aegineta in lib.3. hunc locũ transferens.

De thoracis affectibus; ac in quot abſurda inciderit Eraſiſtratus, cum tranſumptionis puris, & ſanguinis ex thoracis ſpacio in aſperam arteriam, rationem reddere conaretur. CAP. 3.

ATq;*huic quoq; parti,uel primario affectę,uel alijs conſentienti,quemadmodum reliq̃s
oĩbus,affectus quidam ſuperueniunt, quos oẽs in reſpirationis læſionẽ deſinere neceſſe
eſt:quippe propriũ reſpirationis organũ eam eſſe iã monſtratũ eſt.Igitur,ubi dolorificis affecti
bus moleſtatur,exiguam denſamq; reddit ſpirationem,ueluti in cõmentationibus de difficulta
te ſpirationis oſtendimus:id uero & uicinis quoq; partibus,& ijs,q̃ ſimul mouentur, affectis eue
nire ſolet:diximus autem antea in ſpinalis medullæ affectibus,reſpirationem interdũ lædi,tho
race proprio affectu nequaquam laborante,ſed uel neruo quopiam a ſpinali medulla procedẽ
te,uel ſpinali medulla ipſa affecta.Eorum uero,qui proprie ad thoracem pertinent,affectuũ,q̃-
dã in ipſius muſculis,quidã uero in mẽbrana coſtas ſuccingente cõſiſtunt:nam de ijs affectibus, G
qui uel in cute,uel in coſtarum oſſibus conſiſtunt, hic agere non propoſuimus, in quibus locus
affectus ſenſibus ſubijciatur. Igitur,quum ex muſculis alii ſpacia intercoſtalia uocata repleant,
alij uero extrinſecus extẽdantur,dolorificæ externorũ muſculorũ diſpoſitiones,ut ulcera, cõtu
ſiones,abſceſſus,eryſipelas,inflammatio, haud difficulter a medicis manũ adhibentibus diſcer
nuntur:at intercoſtalium muſculorũ inflãmationes,eorũ maxime,qui in intima parte cõſiſtunt,
(duo.n.ut ſcitis,ſunt huiuſmodi muſculorũ genera)tactu cõſequi non poſſumus:atq; ii grauio-
ri,quã externi,dolore cruciantur:ac aliquid fluxionis, quæ inflammationẽ induxit, ad interna
p̱ eã,quæ coſtas cingit membranam,trãſmittunt, quã tunc pariter cum ipſis inflãmari neceſſe
eſt:ueluti rurſus,vbi ipſa aliqñ primario affectu infeſtatur, intercoſtaliũ muſculorum partes in- A.l.3.f.10.t.
ternæ ſimiliter ei conſentiunt.Verum exquiſita″pleuritis fit,ubi cingens coſtas membrana pri- 4.c.1.f.267.h
mario affectu laborat:proinde dolor,uel ad iugulum,uel ad p̃cordia peruenit:ad iugulum qui-
dem,ſuperioribus eius partibus affectis:ad præcordia uero,ubi inferiores afficiuntur. Atque ue
hemens quoq; febris hmõi inflammationem perpetuo ſequitur,quia ſedes affecta,& parum di
ſtat a corde,& cum panniculo ipſum inuoluente,ſicuti cum ſepto tranſuerſo,cognationem ha-
bet.Cæterum,afficiatur ne magis cingens membrana,an muſculi ipſam cõtingentes,a pulſibus H
indicium petere oportet:nanq; muſculi minus,cingens uerò mẽbrana magis,& tendit, & indu A.ibidem.h
rat arteriã:vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmõi durities: at effuſa″in thoracis
ſpaciũ ſanies,& in aſperas pulmonis arterias trãſumpta,tuſſiendo,excreatur qualis ſit,qui inflã
mationem fecit humor, declarans, an uidelicet bilioſus, aut melancholicus, aut pituitoſus,aut
cruentus:etenim,ſi bilis abũdat,pallidum aut flauum:ſi atra bilis,nigrum:ſi pituita, ſpumoſum,
& cãdicãs:ſi ſanguis rubrũ″ſputum reiicitur. Quòd vero tuſſiẽdo ex thoracis ſpacio aliq̃d inter A.l.3.f.10.t.
dũ expuatur,facile intelliget is,qui eas diſpoſitiones cõſiderauerit,q̃bus ab exterioribus ad in- 4.c.6.f.269.e
tima pectoris vlcus penetrare contingit:ſiue id ob uulnus penetrans nõ conglutinatũ eueniat:
ſiue ob magnũ abſceſſum utrinq; eruptũ:uel perinde quidem diſſectũ,ac externas dũtaxat par-
tes efficeret,facta uero ſectione inueniat̃ cingẽs coſtas mẽbrana eroſa, aut coſta ob ſphacelũ.i.
cariẽ exciſa,aut eo,ꝙ medici cingẽtẽ mẽbranã,utpote,quã eroſam putreſcentẽq; quodãmõ in
uenerint,ſeruare illęſam nõ potuerũt.In oĩb⁹.n.iã ꝓpoſitionibus,ſi aqua mulſa in thoracis ſpa
ciũ infundatur,mox tuſſiendo expuitur, & laborans ipſe aq̃ mulsã eſſe ex ſapore deprehendit.
Quo pacto ãt hoc fieri poſſit,atq; p̱ quos meatus ipſa in aſperã arteriã ingrediatur,perpẽdere
dẽt is,qui errorẽ illũ,in quẽ multi in cauſæ inueſtigctione inciderunt,effugere uoluerit:ii nãque

Intelligit thoracẽ, vt manifeſte apparet, cũ tamẽ nulla ſuperius de eo facta fuerit mentio. Colligitur ergo Galenũ titulos præfixiſſe capitib⁹ in his libris, ſicuti ẽt in antiquiſſimis græcis exemplaribus videre licet, vt hoc in loco, De Thoracis affectibus.

ex

A ex thoracis ſpacio in pulmonem quippiam recipi,impoſſibile eſſe iam ſibi ꝑſuaſerunt,fortaſſe
ita ſe ſentire ſimulãtes,ne uideanť de re quapiam dubitare.Cæterum credere oportet hmõi fie
ri tranſumptionem,quippe ꝑ uulnera penetrãtia haud obſcure apparet:deinde, quo pacto ea
fieri poſſit,inueſtigare,vt quum inuenerimus,aĩo ſimus quietiori:ſed,inter quærendum,quan-
diu nihil nos inueniſſe putauerimus,ruditatem potius noſtram accuſare, q̃ veritatem ipſam ne
gare debemus.Atq; uidemus etiam conglutinatis cruentis uulneribus penetrantibus, in ſputo
notas quaſdam fluentis ex uulnere cruoris ad ſpacium,quod inter pulmonem eſt,& thoracem:
præterea ſupputari,in hoc ipſo ſpacio pus continere,& ipſum expuere haud obſcure videntur:
atqui rationi conſentaneum eſt,ut eodem modo tum cruor,tum pus ex thorace expuatur.Quo
“ rũ uiam inquirẽs Eraſiſtratus incredibilia q̃dã ſcripſit in eo libro,cui titulus, De ſanguinis edu
“ ctione eſt,ſub hac uerborum ſerie: Via ãt,per quam incedunt ea,quæ ab ijs ſedibus reijciuntur,
“ hmõi eſt. Ab ea arteria,quæ ſpinæ adiacet,uaſa quædam ad utrunq; latus, tam dextrum q̃ ſini-
“ ſtrum,ſimiliter procedunt:deinde in loca uicina, multiplici diuiſione diſperſa tandẽ adeo eua
“ dunt exigua,ut ſenſum lateant.Quũ itaq; ſangnis in hmõi arterias inciderit,nõnunquam ꝑ con-
“ cauã arteriã ad loca,quę circa pulmonẽ ſunt,atq; ad eos nexus,per quos pulmo apud ſpinã ar-
B teriæ coniungiť,aſcẽdit:quippe ea,quæ huc inciderint,hac uia ad pulmonẽ aſcẽdere ſolent.Ve
“ rum,quomodo ex pulmone deinde reijciantur,antea dictum eſt.In his verbis manifeſte decla
“ rauit Eraſiſtratus,eas arterias,quæ a magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt, ꝑ
ora,quæ ad inflammatam partem perueniũt,ſanguinem ſuſcipere,ipſumq; ad magnam arteriã
quæ a corde orta per ſpinam extenditur,referre,atq; ab ipſa rurſus ad ea loca,quę circa pulmo
nem ſunt,tranſitum fieri:ſed neq; modum,quo hmõi tranſitus fiat,neq; viam explicauit,uerum
deinceps ſcribẽs,atq; ꝑ eos nexus,per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhæret.fit.n.inquit,hac
quoq; uia,eorũ,quæ inciderunt,in pulmonẽ aſcẽſus:at,q̃uo,& ꝑ quæ*cõceptacula,id fieri poſ-
ſit,non oſtẽdit. Proinde manet adhuc eadem quæſtio, nihil planè ad ipſam diſſoluẽdã afferẽte
Eraſiſtrato:quãuis,ut in cæteris libris oĩbus,ita in hoc ipſo de ſanguinis eductione,perſpicuam
pollicitus fuerit interpretationem.Quocirca multo magis uitioſum quiſpiam hmõi ſermonem
reputauerit,utpote qui ipſi quoq; Eraſiſtrato fuerit ſuſpectus.Apparet itaq; ex induſtria eũ uo-
luiſſe obſcuris uti ſermonibus,ut aliquid dixiſſe uideretur,quum nihil diceret: nanq; hoc in lo-
co,queſtionis enarrationẽ dereliquit:ut qui,quo pacto quidem ſanguis ex lateribus ad magnã
arteriã ꝑueniat,manifeſte declarauerit:at,quo pacto rurſus ab hac ad eas ſedes,quæ circa pul-
C monẽ ſunt(ut ipſe dicebat)aſcẽdat,haudquaquam expoſuerit.Conſtat ãt & ex eo,ꝙ dixit,loca,
quæ circa pulmonẽ ſunt,quũ dicere,pulmonẽ,potuiſſet,eũ haud inuitũ ſermonis obſcuritatem,
affectaſſe:id,qđ poſtea declarauit,dicẽs;ex pulmone ãt q̃uo ad deductionẽ aſcẽdat, iã antea di
ctũ eſt.Perinde.n.ac ſi in pulmonẽ ex magna arteria ſanguis iã delatus ſit,q̃uo inde reiiciať,vel
le nos admonere vř.Quòd uero de expuitione,quæ ex pulmone fit,iã antea dictum ſit,nõ igno
ramus,ac perſpicuã fuiſſe narrationẽ teſtificamur:uerũ optaremus,ut de ea, q̃ ex magna arte-
ria in pulmonẽ fit,trãſumptione dixiſſet:quemadmodũ,cũ inquit, per eos quoq; nexus, ꝑ quos
pulmo arteriæ apud ſpinam coniungitur,fieri circa pulmonẽ ſanguinis reiectionẽ: non.n.hic,
quos meatus dicat,declarauit.Etenim,ſi vel per membranas,uel,per fibroſa quædam corpora
fiant,ad ſanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil cõferunt,quippe ne
ceſſe eſt ex arteria oriri uaſa quędam,per quæ ſanguis in pulmonem transferať,quemadmodũ
Eraſiſtrati ſecta hoc ipſum per arteriam pulmoni ſubſtratũ fieri autumant.Huius enim arteriæ,
extremæ partes,& quidem exiguæ,ad aſperam arteriã tranſire vñr:atqui ipſa quoq; ex magna
arteria antea, q̃ ad ſpinam perueniat,initium ſumit.Itaq; duplici quadam ratione Eraſiſtrato,
ab hac arteria auxilium ſuppeditare conãtur ſectæ ipſius profeſſores,in præſentia quidẽ ad ſã-
D guinis ex thorace eductionem,alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nã &
hanc obiiciunt eis,qui aliter ſentiunt,utpote quam ita, ut Eraſiſtratus docuit, fieri ſit impoſſibi-
le.Nanq; ubi docet,q̃uo fiat inflammatio,putat incidentem in arteria ſanguinem,ſpiritui,qui a
corde defertur,obuium fieri,atq; ſic ad extremas arteriarum partes repelli: niſi vbi vulneratæ
aliq̃n quædam arteriæ, uacuato ex ipſis per uulnus ſpiritu,ex ea, quæ ad uacuatum ſpiritum fit
ſequela,ſanguinem ſuſcipiũt.Hac itaq; ratione non fieri inflammationem in pulmonis arteriis
dicunt:quippe,ſi aliq̃n ſanguis,in eas inciderit,nulli ipſum ſpiritui obuiare,ꝙ in ſolas pulmonis
arterias nullũ a corde ferri ſpiritum Eraſiſtratus cõtendat,quãuis reliquas arterias oẽs a corde
ſpiritũ ſuſcipere fateať;uerum e cõtrario,ipſas cordi ſpiritum ſuppeditare,quẽ per inſpirationẽ
ab aſperis læues arteriæ ſuſcipiunt.Hanc igitur arteriam,quæ a maiori arteria ſpinæ incũbente
in pulmonem fertur,inflãmationem in extremis partibus ſuſtinere: atq; ut ſanguis ex thorace,
reiiciatur,efficere dicũt Eraſiſtrati ſectatores.Sed inflãmationis rationẽ hoc in loco tractare nõ
propoſuimus. Cæterum,quòd ex magna arteria in pulmonem ſanguinis trãſumptionem fieri
Eraſiſtrati ſectatores dicunt,a ueritate deuiare vř. In primis enim ſanguinem ex intercoſtalib⁹
locis in magnam arteriam trãsferri impoſſibile eſt,quippe a ſpiritu,qui a corde per magnã ar-
teriam ad hæc loca tranſmittiť,repulſus,ilico reuertetur:ſi conceſſerimus autem hoc ita fieri,ac

demus

†Ex græcis antiquis clarius. Hi vero ipsum (i sanguinem) in vnam arteriā suo sermone, eam inquā, quæ in pulmonem fertur, cōpellunt, ac si is mentem hēat, sciatque, qua via facillime sit euacuādus. In impressis .n. legitur.οὐ δὲ in antiquis. οὐδὲ.

demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamētis E
sermo euadet. Etenim spiritū, seruantem incursionis impetum, a corde hanc arteriā expressum
in totū deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat, ita, vt ex una arteriæ cōpressione, spi-
ritus delatio ad extremas usq; pedum partes perueniat, a delationis celeritate vehemētissimos
uentos superari putans. Quòd igitur tanta vehementia sanguinem in magna arteria contētum,
ad quālibet corporis partē non statim impellat, impossibile est†neq; ulla ratione dici pōt ipsū
in unam arteriam, quæ in pulmonē feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps,
atq; intelligat, qua uia, quàm facillime vacuari possit. Id ipsum uero rursus pugnare uidetur cū
præsenti sermone, qui sanguinem q̃ celerrime vacuari per asperam arteriam concedit. Nam, si
tam facilis est p extremas harum arteriarum partes transitus, ut incidens in eas sanguis, tam ce
leriter uacuetur, fieri non potest, ut impactus inflammationem excitet, eò, ꝙ impingi, & excide
re, inter se sint contraria. Id uero multo maiori admiratione dignum est, ꝙ, quum Erasistratus q̃
diligentissime deinceps de puris vacuatione conscribat, siue in pleuriticis, siue in suppuratis cō
tineatur, ipse pugnam hanc, qua uidelicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus oī
bus inter se certare uidentur, non intellexerit. Ea facile deprehēdetur, si sermonem eius, qui ad
uerbū sic se hēt, hic subscripserimus. Atq; in his ipsis affectibus, multi interdum puris expurga- F
tio fit: causa, uenarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Magna quædā vena „
ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, ubi a uertebris septum transuersum nascitur, fi- „
nem accipit: ab hoc vero venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, oriri uidētur. „
Igitur, quum uel ulcus, vel abscessus in his locis euenit, multū puris congregans, id quidē haud „
facile ad spacium, quod inter latera, & pulmonem est, effundi potest, ꝙ succingens latera mem „
brana, neruosa est, & fortis, ac diuidi contumax: proinde coercet ad vasa mēbranæ intrinsecus „
subiecta. Quum itaq; tenuis magis ac imbecillior uena sit, quàm arteria, hæc uasa prius diuidū „
tur, q̃ ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effundit in uenas: per inferiores uero sedes pus „
deijci non pōt, quia ad eas uenarum natura non peruenit, sed finem sortiuntur, ut dictum est, „
circa septi transuersi ortum: quum semper āt continuæ sedes repleantur, necesse est, ut per supe „
riores meatus exitum capiat. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandū effi- „
cit, ac quomodo tum spiritum tum humores, & attrahit, & expellit: quippe eodem modo pus a „
lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demū a pulmone reiiciat, antea dictū „
est. In hoc sermone, ꝙ pus in uenas transumptū non possit ad loca septo transuerso inferiora p- „
uenire, recte ab Erasistrato dictum est, utpote uena, quę octo inferioribus thoracis costis alimē- G
tum præbet (non enim oēs alere potest) ad septū transuersum perueniente: neq; enim in præsē
tia cōtēdere uelim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo hmōi pus expua-
tur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neq; enim, quem-
admodum arteriam quandam a magna deductam in pulmonē ferri affirmant, ita de uena dixe
rint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in uiscus ipsum ramis distribuit, ei tm̄ substerni, atq;
ad asperam usq; arteriam ramusculos emittere vr̄: uerum a magna uena, quæ spinæ incumbit,
uenam aliquam in pulmonem transire neq; nos unquam uidimus, neq; dissectorū quisquā scri
psit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter oēs conuenit, ꝙ a dextro cor-
dis uentriculo per unum duntaxat uas pulmo sanguinem recipit. Oportet igitur pus, quod a co-
stis in eam fertur uenam, quæ spinę adiacet, in primis quidem peruenire ad cor: deinde ad uenā
quæ ab hoc orta in pulmonē trāsit: postea ex hac in asperas arterias, q̃ per ipsum disperse sunt,
transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum usq; ad os efferre possit. Quo āt pacto puris san-
guini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguū quippiam ac vulgare, & qđ ad uniuersam
ipsius rationem firmandam parum conducat, p̄teriens dicere neglexit. Neq; defendi ēt potest,
ꝙ sanguinis in uena, quæ circa spinā est, cōtentus, ad cor ipsum referat: nā è contrario, uena hęc H
a dextra cordis auricula initium sumens, sanguinē secū defert, qui oībus thoracis partibus, quę
circa octo costas consistunt, alimētū p̄beat, nō āt illis, q̃ sunt circa superiores quatuor: nā uenæ,
quæ eas partes nutriunt, ab ea uena, q̃ ad iugulū ascēdit, medio inter, cor & clauiculas loco, exo
riuntur. Præterea, & hoc quoq; nō minus absurdū ad Erasistrati uerba sequitur: nā pus, qđ a sup
nis quatuor thoracis costis in cōcauā venā refert, maxime quidē ad eas venas ducet, q̃ ad ceruī
cē, & scapulas, & caput, & manus, immo potius ad uniuersas aīalis partes perueniunt. Hæc sunt
ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi uīr. Accedit ad hęc, ꝙ cām in hac perpensione pe
nitus non attigit. Dicens. n. non facile pus effundit in spaciū, quod inter costas est, & pulmonē,
quia succingens costas membrana neruosa est, & fortis, atq; diuidi contumax, pus aliqñ in hoc
spaciū effundi posse nō negauit: quippe, q uerbis suis, nō facile, addiderit. Oportebat. n. huiusce
rei, quę nō facile quidē fit, sed aliqñ tm̄ fit, cām reddere, ostensa uia, qua suppurati pus expuere
possint. Vt. n. ex ijs nō paucos perire, ita & ″alios cōplures seruari uidim⁹: quorū si qs p singulos A.l.3.f.10
dies reiecti puris quātitatē collegerit, īterdū sex aut octo heminas, interdū decē, atq; īterdū plu 4.c.17.f.271.
res, totā summā ęquare inueniet. Cęterū id, qđ quā creberrime dicere consueui, nūc quoque di
cam, ꝙ multi medici, rerum, q̃ manifeste vīr, cām reddere nequeūtes, eas esse omnino negant:

quan-

A quanquam(ut dixi)oēs,quotquot in thorace confossi sunt, iniectam ꝑ vulnus aquam mulsam,
ilico per tussim expuere solent:nō nulli etiam medendi modo,& qui cruentis adhibetur, & glu
tinario dicto,haud paucis perforationibus curati,in primis quidem diebus purulenta quædam
expuunt,nisi recte ac exquisite uniuersus sanguis per vulnus(quatiendo uidelicet hominē, qui
sic vulneratus est)fuerit effusus. At uero membrana costas succingens,& ualida est,& neruosa
ac diuidi cōtumax:sin autem uoles,adde sermoni etiam membranam pulmonē ambiente, quæ
eandem cum illa naturam hēt:eoq; liquores in uacua thoracis infusos hæc quidem nō transmit
tit,illa non transumit.Itaq; ad eundem modum dicas cutem,quæ membranis multo fortior at-
que crassior est,in fracturis ossium callo obducendis,sanguineū humorem,quo minus ꝑ ipsam
penetrando egrediatur,prohibere:hunc tamen in non nullis uidemus adeo copiose effundi,ut
totas ēt uittas irriget:quod quum ita fieri uideamus, idem haud absurde per tenues quoq; mem
branas fieri fatendum est. Atque satius fuisset Erasistratum nō de hac re dubitare, sed id potius
abundanter intelligere,humorem inter thoracem,& pulmonem contentum,in asperas pulmo
nis arterias recipi,ad læues uero arterias,atq; ad venas non peruenire:nam & ipso Erasistrato
authore tria hæc vasa simul extenduntur,atq; simul diuisa terminantur,suo extremo quodlibet
B ore,in adiacentem pulmoni membranam.Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint,cur in
vnum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus:nam longe præstantius erat ea,
quæ fiunt,quomodo fiant, quærere,quàm,ꝙ fiant,negare. Quanquam neq; dubia,neq; inuētu
difficilis mihi vr̄ eorum, quæ in thorace continentur,in pulmonem transumptio: quæ quidem
in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest,quippe quæ non adeo angustæ sunt, vt leuium
arteriarum atque venarum partes extremę:& ꝙ magna ex parte asperarum arteriarū essentia
cartilago est,quæ concidere atq; concludi omnifariam non potest:ꝙ etiam earum, quā duorū
uasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisio-
nes numero sunt æquales,rationi consentaneū est asperę arterię ueluti ramos,reliquorū duo-
rum generū partes proportione superare:id vero manifeste apparet per uisceris ipsius dissectio
nem,nam uicina queq; uasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionē,quā
ab initio maxime eorum partes habere conspiciunt. Hæc sunt, quę dicere debuit Erasistratus:
ac deinceps,utrum inspirationis,an expirationis,an quietis tempore, pus ex thoracis spacio in
pulmonem recipiat,explicare:ac deinde,quum id neq; per inspirationem,neq; per quietē fie
ri docuisset,ostendere ipsum expirationis tempore recipi:id,quod facillimum erat demōstrare
C ei,cui prius persuasum esset,respirationis actionem ad thoracem pertinere,pulmone nullā ꝓ-
priam habente motionem:quippe qui per consequentiā dilatato thorace pariter attollitur:eo
uero constricto ipse spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet:
Etenim hoc pacto per magna vulnera penetrantia,fibra ipsius per uulnus procidere vr̄:verum
circa uulnus thorax uehementer constrictus,humorem, qui in eo spatio, quod inter ipsum, &
pulmonem est,cōtinetur,in asperas ipsius arterias comprimendo cogit.Nec credas uelim,huic
orationi,uehementer, frustra fuisse insertum: nisi enim vehementer admodum thorax pulmo-
nem ex omni parte comprimat,humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit.Quam
obrē natura,quo robustior fieret expressio,tussi vocata, donauit animalia; quæ cū naturale sit
accidens,sternutamentum,& singultum,& nauseam,similitudine quadam imitatur: de quibus
in libris de causis accidentium satis dictum est.Verum,quia uiribus opus est,quibus hmōi acci-
dens naturale excitetur,contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes imbe-
cillioribus iam antea redditis uiribus:ualidissima.n.thoracis constrictione,eademq; celerrima
tussis excitatur:atqui uires imbecillę,neq; ualide neq; celeriter agere possunt.Ergo de expuitio
ne,quæ ex spatio thoracis procedit,satis fuerit hæc dixisse:redeamus igitur rursus ad eum, quē
A.l.3.f.10.t. 4.c.2.f.268.c D ab initio proposuimus,sermonem.Sanè,quæ in succingente costas membrana ac musculis illi
continuis fiunt inflammationes,morbum,quem lateralem uocant,efficere solent. Huius accì-
dentia inseparabilia sunt,febris acuta,dolor perinde,ac si locus,uel intendat,uel pūgatur:spira
tio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram, & quodammodo tensam indicans:
tussis maxima est parte cum sputis coloratis,non nunquam uero sine his;has*incoctas pleuriti-
des nominant,quæ uel celeriter hominem rapiunt,uel longo temporis spatio finiuntur.Ac do
lor plerunq; ad iugulum,uel ad præcordia peruenire uidetur.Sūt pręterea alij laterum cum fe-
bre dolores,ꝑ quos spirationem frequentem,& exiguam reddi necesse est, sed nullū redditur
sputum:ut in ea re nihil a pleuritide sine sputo constante,differre uideatur. Verum hi facile ab
illis discerni possunt:in his enim nulla omnino tussis est:illi uero,qui sine sputo pleuritide labo-
rant:sicca molestantur:deinde ꝙ neque tēsionem,neque duritiē ullā refert pulsus:postremo, ꝙ
A. ibid. c.3.h non æq; acuta febri laborant,neq; adeo difficulter spirant. Sunt etiam nōnulli qui presso a no
bis extrinsecus inflammato loco dolere sese fatentur: atq; hi per sputum non purgantur, quia
ab initio nihil eius succi,qui inflammationem excitauit ad thoracis spatium peruenire solet: at
concocta inflammatione,nisi pus prius discutiatur,ad cutem usq; attollitur, atque inciditur.

Ex antiquis cod. græcis & ambobus interpretibus antiquis legendum est ἀπτύςους. i.sputo carētes. vt patet ēt ex sequentibus.

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto deliria, quæ ex ipso fiunt, a delirijs phre- E
niticorum distinguantur. CAP. 4.

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas.i.mẽtem appellauerũt: siue
simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (ut aliqui putant) quia eo inflammatione affe-
cto, mẽs lædatur. A Platone aũt diaphragma uocari incepit, qui sane, & ipse alijs veteribus simi
liter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus usum habere diaphragma, ut irasci
bilẽ aĩæ uim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem hẽt, septo distinguat. Po-
stea medici, neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare cõsueuerũt, id, quod in dor
sali quoq; medulla eos fecisse constat: quippe huic quoq; propriæ substantiæ nomen, medulla
est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nũcupatur. Verũ,
quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atq; lumbalis,
cognomenta addiderunt: postea ferè oẽs simpliciter dorsalẽ appellare consueuerũt. Sic in p̃-
senti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma.i.septũ trãsuersum, nominare
magis placuit. Aristoteles aũt hãc animalis particulam ὑποζωμα.i.succinct urã appellat, nescius
ipsam magnæ, ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse, deputatam, quippe quę spira
tionis sit instrumentum: Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lędit: ut supra, cum de F
spirandi difficultate ageremus, diximus: ubi proprios eos affectus una cum ijs, qui per consen-
sum cũ spinali medulla, & neruis ab ea exortis, in ipso fiunt, tradidimus. At uero nunc eos affe-
ctus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea, quã aliquis
deliret, frequentem ac exiguum, infestante uero iam delirio, multa uarietate inæqualẽ spiritũ
reddit: ut in libris De spirandi difficultate iam dictum est. Atq; delirare etiam solẽt nõ nulli ob A.l.3.f.10.t.4.c.2.f.286.g
uitium, quod in ore uentriculi consistit, & febribus ardẽtibus, & pleuritide, & peripneumonia:
sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, nõ multum distant a phrenitide. Quippe
per cæterarum partium affectus, atque p̱ febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties mor-
bus declinare v̄r: at phrenitidis propria, præcipuaq́; nota est, ne in declinatione q̱dẽ febriũ de
lirium quiescere: neq;.n. per consensum sub huiusmodi morbo cerebrũ afficitur, sed ꝓpria pri
mariaq́; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirãt, vel
affatim, ut ex alijs partibus, quarũ nuper mentionem fecimus; ac eius constitutionem p̃cedunt
accidentia non pauca, eaq; oĩa phrenitica indicia uocantur: quę ab iis, quoque omnibus, q̱ me
præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum uigilias præcedere: siue etiam somnum manife-
stis imaginibus turbatum, ut & clament non nulli, & exiliant, uidere est: interdũ uero irrationa G
lis accedit obliuio, ut laborãtes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tñ neglexerint: aut,
quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: interdũ maio-
ri cum tumultu, aut temeritate respondent, præsertim, ubi aliquis antea fuerit mansuetus. Atq;
hi oẽs exiguo utuntur potu: spiratio ipsis rara est, & magna: pulsus minores, magisq́; neruosos
habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quum uero iam proxime ad phrenitidem acce- A.l.3.f.1.t.3, c.2.f.297.b
dunt, oculi eis vehemẽter euadunt squallidi, aut ex altero ipsorũ acris lachryma effunditur, ac
deinde lippitudo innatat, & uenæ ipsorũ sanguine plenæ uidentur, & sanguis stillat è naribus:
quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent: & floccos auellũt, & fe-
stucas carpũt; atq; aridiore febri, cui non ita magnę in alterutram partem mutationes accedũt,
torquẽtur: quemadmodum in aliis quibusdam febribus uidere est, quæ per uigorem quidẽ gra
uissime infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: nõ
nulli interdum audiendo falli uidentur, ac interdum męsti iacent, uix quicquã respõdẽtes: atq;
dispositione dolorifica affecti; uel acrius premente aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo
hoc mõ p̱ cerebri affectũ paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarũ vero partiũ nulla ꝑpetuũ A.ibidem.
delirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius uitio excitatum deliriũ, parũ a continuo H
distat, adeo, ut ueteres putauerint, hac parte (inflammatione) affecta, homines phreniticos eua
dere: atque ob eandem suspicionem, phrenas.i.mentem eam appellauerũt, tanquã φρονοῦντι.i.
sapienti parti conferat quippiam. Verum deliriũ, quod hmõi uitio accidit, a phrenitide distin-
guitur, & oculorũ accidẽtibus, & sanguinis a naribus stillis, atq; spirationis specie; quippe phre
niticorũ spiratio magna est, & ex longis semper interuallis; contra, ubi a septo deliriũ oritur, in
æqualis, ut modo exigua sit, atq; frequens, modo magna, & angustiosa: nã incipiente septi trans
uersi inflammatione, prius, quã delirent laborantes. exiguũ ac frequentem reddunt spiritũ; con
tra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna ꝓdit, raraq́; spiratio. Atq; ut summatim dicã,
veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullũ apparet, aut, si ap-
paruerit aliquod, id perexiguum est in iis, quibus septum transuersum inflammatione labora-
re incipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi trãsuersi ilico ab initio affecti propriũ
indiciũ est: id, q̃d affecto cerebro posterius accidit, non incipiente uidelicet affectu, sed quum
factus iam fuerit: atq; calor quoque circa caput, & faciem uehementior est iis, qui ob cerebri ui
tium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarii sint, siue per cõsensum illi eueniãt,
partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, ut sunt tũ

alia

A alia accidentia,tum abſceſſus in ipſo exorti,)partim uero iam antea dicti ſunt.

De Gulæ affectibus dignoſcendis. CAP. 5.

A.l.3. f. 13.t. 1.c.2.3.4.5.f. 285.b.c

EAm″partem quæ inter fauces,& os vētriculi media eſt,quam ueteres œſophagon nomina
bant,qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt,ſtomachon,nos gulam dicimus,appellare cō
ſueuerūt:quamuis Ariſtoteles priſco ſemper uocabulo hāc animalis particulam†nominauerit,
Eius duplex eſt uſus,unus,ꝙ veluti uia eſt eorum,quæ deuorantur:alter,†ꝙ circa utranq; uiam
actionem quandam efficere uidetur,tum eorum,quæ ab ore ad ventriculum deferuntur,tū eo
rum,quæ ab hoc ad os eleuātur.Cū enim″geminæ ſint ei partes(quas diſſectores tunicas appel
lant)altera ad cibi,potusq́; deglutitionē utitur:altera ad eā,quæ uomendo fit expulſionem.Pro
inde rationi conſentaneum eſt,duo eſſe affectuum ipſius genera,unum ut uiæ eorum, quæ inge
runtur:alterum,ut inſtrumenti eorum,tū quæ euomuntur,tū quę deuorantur.Conſtat uero duo
rum iam memoratorum vſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium,alterum uero ꝑ ꝑ oc
caſiones quaſdam.Igr̃ eorum accidentium,quæ ipſum,tanquam uiam ciborū,infeſtant, genus
vnum eſt,quum″ob tumorem aliquem præter naturam anguſtior fit ipſius meatus:alterū, quū
proprias actiones perficere nequit.Porrò iā antea ubi de angina,quæ ad uertebrarū in ceruice
B luxationem ſequitur,ſermo habebatur,diximus,quòd acqſititia ei anguſtia accidit,ubi″a uerte
bris ipſius cōprimitur:cuius rei nunc,quoq; admonitum te eſſe uelim.Nec obliuioni tradas tu-
mores eorum muſculorū,qui gulā ipſam inuoluunt,quomodocunq; fiāt:nam de oībus in libro
De tumoribus præter naturam dictum iam eſt:cęterum in his oībus commune eſt,ꝙ tanta ſępe
numero inter deuorandum infeſtat anguſtia,ut potus ad nares remittatur.Quum vero inflam-
matione affecta gula,familiari,propriaq́; anguſtia,nō a uicinis partibus acquiſita torquetur,tū
grauiſſimus inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente quoq; perquàm difficili tranſitu:ꝓ-
ſertim ſi ſupinus,qui laborat,iacens tranſglutire quippiam conetur.Quocirca ſic affecti habitū
transformare,atq; erigere ſeſe ſtudent,ex accidente ipſo edocti faciliorem ita fieri deglutitio-
nem,adeo,ut haud parum habitus hic ad ciborū in decliues partes delationem conferre uidea-
tur, utpote quæ poſſit ſæpenumero uel ſola fieri, ſi prius ex ore uſq; ad gulæ initium facta fuerit
expreſſio:aut ſupino decubitu nullū ſperatur auxiliū,quo facilius ad infernas partes ferātur ali-
menta,quippe ꝙ tum a ſola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neque uero latet uos,ꝙ
partium inflammatione affectarum nulla nō dolet,quum ſuo munere fungitur:contra, ubi qe-
uerit,dolor mitigari ſolet.Ergo,quū gula ſentiendi facultate ſit prædita,eo ipſo quoque uti lice-
C bit quaſi auctario partis,unde paſſiones eius dignoſcantur;id, quod a laborāte inter reſpondē
dū deprehendere licet,niſi adeo fuerit ſaxeus,ut,quid ipſum lædat,narrare non poſſit: ꝙ ſi eiuſ-
modi eſt,qui poſſit animi ſenſa interpretari,gulę ſenſus maximum præſtabit corollariū ad affe
ctuum ipſius dignotionem.Etenim imbecillitatem non nunquam percipere ſe dicunt laboran-
tes,ut longo uix temporis ſpatio per gulā tranſeant ea,quæ ingeſta ſunt: quæ aliquando ad pri
mum impetum facile deſcendunt,deinde rurſus arcentur,ut uideantur impacta: demum ꝑ reſi-
duum ſpacium immoleſte,ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterū
particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat:uerum utriuſq; differentias ex reliquis accidentibꝰ in-
telligere licet.Nam in imbecillitate,quæ a ſola intemperie citra tumorē præter naturam fit,in-
geſtorū in tranſitu tarditas,inæqualis eſt,& ſine dolore,& in ſupino decubitu augetur:erecta ue
ro ceruice,mitigatur,neq; ullus accedit anguſtiæ ſenſus.Vbi″vero cum tumore eſt imbecillitas,
unam quampiam particulam anguſtiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit tranſitus.
Quod,ſi tumor inflāmationis fuerit particeps,aut eryſipelatis,accedit ei pariter,& dolor, &″ſi-
tis,& multi caloris ſenſus,& febris non admodū ardens,quæ ēt ſiti proportione haudquaquam
reſpondet.Si uero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit,tum citra febrim,& calorem, & ſitim,
D deglutitionis inæqualitas eueniet,retentis in parte quapiam alimentis,præſertim ſi maiuſculū,
atq; ſolidum fuerit id,quod deuoratur:acceditq; dolor aliquis,ſed exiguus. Ergo, quum aliqñ
huiuſcemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuiſſent,accedente nō nunquā ephe
mera febre,non nunquam ēt horrore: & coniecturam feciſſemus abſceſſum cōcoctu difficilem
eſſe in gula:accidit,procedente tempore,ut laborās ruptionis ſenſum ꝑciperet, ac ſubinde pus
euomeret,idq́; non ſolum eodem,ſed poſtero quoq; die,atq; itidem tertio: deinde ſuccedebāt
ei deinceps oīa ulceratæ gulę indicia.Quippe,ſiue acria,ſiue acida,ſiue ſalſa,ſiue acerba deuora
ret,aut uellicationem,aut adſtrictionē ſentiebat: dolebatq́; hac in parte uel nihil deglutiendo,
ſed moderatius:uehementiorem uero dolorem excitabant ea,quibus mordendi aut adſtringē
di uis erat. Hic ergo longo temporis ſpatio uix ſeruatus eſt.ſ.ætatis beneficio:etenim natu ma-
iores,ferè oēs perierunt.Sanè,quotquot dolorificum quempiā in gula hn̄t affectū, oēs ex dorſi
quoq; dolore ipſum ſignificāter declarant:cuius rei cā haud obſcure eſt ijs,qui gulam ſpinæ in-
cūbentem uiderunt. Conſentaneū autem eſt,ꝙ ex gulæ uaſis modis eiſdem, quibus ex reliquis
oībus,ſanguis euomatur.At ſi id ob ruptum uas acciderit,dolor ibi percipitur,ac locum, ubi ali
quid ruptū eſt,indicat:Haud ſecus,ubi uena fuerit eroſa,ſiue diabroſin,ſiue anabroſin,ſiue ali-
ter quomodolibet nominare uolueris: aperto autem uaſis alicuius ore, nullus omnino dolor
ſentitur:

A.l. 3. f.13.t. 1.c.1.f.284.b

A. ibidē. c.2, fo.285.b

A.ibidem.b

A. l.3.f.13.t. 1.c.5.

A.l. 3 f. 12.t. 4.c.2.f. 299.b

† Addēda forte particula negatiua etiā in Græco codice, alioqn nos fallit Galenus, cū Ariſtoteles rarius vocabulo, antiquo, quam nouo vſus inueniatur.

† Additur ex antiquis, & eorum, quæ euomuntur.

ſentitur:atq; hac re a reliquis diſtinguitur,ac præterea,ꝙ neq; ictus,neque caſus hanc profuſio- E
nē præceſſit:id quod rupto uaſe uidere eſt,quanquam ob ſolam ſanguinis plenitudinem, nulla
adueniente extrinſecus cauſa,uaſa interdum dirumpi poſſunt. At venæ eroſionem ulcus præce
dere ſolet. Fit autem vlcus,vel rupto uaſe, vel malignorum humorum influentia,id quod in cu-
te quoque ſæpenumero accidere uidemus,

De affectibus,qui ore ventriculi patiente oriuntur. *CAP. 6.*

VEteres os ventriculi cor nominabant,ab accidētibus, quæ inducere vr̄,hanc(ut aiunt)de
ducentes appellationem:neq; enim″ſolum,ut cardiacis ſyncopis,ita & ſtomachicis non
nulli corripiuntur,ſed ēt conuulſionibus,ſopore,morbo comitiali,& melancholia, nec non ac-
cidētibus,qualia per ſuffuſiones infeſtant,ut iam antea,quum de oculis loqueremur, dictū eſt.
Atq; omnes hi affectus,conſentientibus ei cæteris partibus†in ipſo‡fieri dicuntur: nam ad pro-
priam eius rationem pertinet,& appetentiam prohibere,& natantes cibos corrūpere:†quēad
modū,ubi cibi in uentriculi fundo firmanť,præcipue ſi ſuapte natura non ita facile corrumpāť,
nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, ut diſcernantur affectus, qui ex
ipſo per conſenſum eueniūt,ab ijs,qui hmōi particulis, quarum actionibus nocere conſueuit os
ventriculi affectum(quod ut ueteres oēs cor appellabant, ita noſtra tempeſtate ſtomachus vo- F
catur)primario accidere cenſenť.Sed hæc inter ſe diſcernere facile poterit is,qui aſſidua exer-
citatione circa dignotiones uerſatus,ea,quæ præceſſerunt,diligenter conſiderauit. Sunt enim
proprietates quædam ineffabiles,ſed quæ accidētibus,quæ narrari pn̄t,ſuccedunt,quibus cer-
tiores,ſtabilioresq; euadunt affectarum partium notæ:ſed has quidē unuſquiſq; per ſe inueni-
re poterit:quæ uero tanquam fundamenta uniuerſæ dignotionis exiſtunt,atq; ex quibus ſtudio
ſiſſimi quiq; ineffabiles accidentium proprietates ediſcunt,deinceps explicare aggrediar.Igr̄,
Grammaticus quidam iuuenis,quoties nimis vehementer doceret,aut cogitaret, aut inediā″ſu
ſtineret,aut iraſceretur,comitiali morbo corripiebať. Perpendi quidem in hoc os vētriculi(vt
pote quod facile ſentiret)affectum eſſe,ac deinde per conſenſum,& totum cerebrum, & corpꝰ
uniuerſum,conuulſione concuti. Iuſſi igitur ei probam concoctionē accurate procurare,ac ter
tia,uel quarta hora panem optimæ præparatum exhibere,atq; hunc quidem ſolū,ſi non ſitiret:
ſi uero ſiti cruciaretur,ex uino diluto,& quidem albo,atq; modice adſtringente: nam hmōi ui-
num,ut uentriculum robuſtum efficit,ita haudquaquam tentat caput,id, quod facere ſolent ea,
quæ vehementes uires obtinent.Quum igitur hac uictus ratione utens,non, ut ante, afficereť,
exactam iam notitiam me habere arbitratus ſum eorum, quæ prius ſola coniectura conſeque- G
bar.Itaq; quolibet″anno bis,aut ēt ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totum enim
uentrem a ſuperfluitatibus purgat,& ad proprias actiones roborat. Atq; ita uir ille pluſquā ui-
ginti annis,quibus poſtea ſuperſtes permanſit,integra,inculpataq; ualetudine uitam exegit:ꝙ,
ſi aliqn̄ ob ingruentia negotia diutius a cibo abſtinere cogeretur, breuiſſima quadam cōuulſio
ne uexabatur.Iam alios quoq; uidimus conuulſione comitiali,ob oris″ſtomachi uitium, corre-
ptos,quum aut non probe concoxiſſent,aut uini,& quidem meracioris plurimū potaſſent, aut
ubi ueneri immodice operam dediſſent.Quinetiam per″febres quoſdam cōſpeximus derepēte
conuulſione prehendi,nullo,quod eam præſagiret,præcedente indicio:ꝗ bilioſo ſuperueniē-
te uomitu,protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc mō affectorum non nulli res quaſ-
dā fuſcas uomendo reiecerunt;alij humorem porri ſucco ſimilem:quidam etiam uitioſorū edu
liorū copia grauati,ſoporoſi permanſerunt,donec ea,quæ os uentriculi opprimebant,oīa euo
muiſſent. Atqui horū accidentiū uix ullum crederes a uentriculi ore procedere, quemadmodū
ne″ſyncopas quoque, niſi tā crebro ita euenire uiderentur: quanquā .n. non pauci ad ipſum ex
cerebro nerui perueniunt, non tn̄ tot eſſe vn̄r, ut per eos tantus ſit principij cum ore uentriculi
conſenſus,ut inde conuulſio inferri poſſit;tantum abeſt,ut quis credat cor ipſum tam vehemen H
ter ori uentriculi conſentire,ut acuta protinus ſequatur ſyncopa.Porrò multos non ſolū inſom
nia,& ſomni tumultuoſi moleſtant, ſed amētia quoque, ꝑp uitioſum humorem in ore uētriculi
aceruatum. De flatuoſo uero uocato,& hypochondriaco morbo nemo nō dixit,qūo triſtitiam,
deſperationem,mœſtitiā inducat,atque,ut ſummatim dicā,ad melancholiæ accidētia nihil re-
liqui faciat.Quippe laborantes hmōi morbo,poſt cruditates,dictis accidētibus multo uehemē
tius infeſtātur:ac plures ex ipſis ſplenici quoq; ſunt;quocirca″conijciendū eſt ex hoc ēt uiſcere
uitioſam ſaniem in uentriculū irruere. Ergo ea accidentia,quæ uel cerebrū,uel oculos afficiūt,
uitioſorū humorū uaporationem ſequuntur. At″ſyncopa,quæ ſtomachi uitio ſolet euenire, ob
dolorū ipſius proprietatē exolutionem inducit,eius quoq; intemperie ad cor fortaſſe ꝑuenien-
te,quare,cum id quoq; uehementē intemperiem ſuſcipiat, uires agminatim cadere neceſſe ſit.
Atq; conſtat ēt,ꝙ κίτται,i. picæ uocatę, mulieribus accidunt, vbi hęc particula affecta eſt: quæ
enim,aut canum more,aut nihil oīno,aut malos cibos capiunt,ijs appetentię inſtrumentum ię
ſum eſſe certum eſt:id uero os uētriculi eſſe demonſtratū iam eſt. Sic ēt nauſea, cordis dolores,
ſingultus″inter huiuſce partis affectus numerari dn̄t. Verum oīum harum affectionū cauſas in li-
bro de accidentium cauſis iam diximus, ut nihil nunc opus ſit in earū explicatione temporis ia

ctūram

†Non eſt in cōtextu græco.
† Ex græcis ita vertēdum, quandoquidē, ꝗ in fundo ventriculi ſuapte natura firmari ſolent,præcipue ꝗ ſi non facile corrūpatur,nihil horum patiuntur, & ita veteres interp̄t.

A.l.3.f.13.ſt. 1.cap.16.fol. 286.h

A. l.3.f.13.t. 1.cap. 33.fol. 290.g

A.l.3.f.1.t.5. cō.11.f.212.a

A.l.3.f.1.c.3. fol.215.h

A.l.3.f.13.t. 5,c.8.f.303.c

A l. 3.f.13.t. 1.cap. 33.fol. 291.a

A.l.3.f. 13.t. 1.cap. 16.fol. 286.e

A.ibidem.h

A l.3.f.13.t 1 c 17.f. 287.e Et t.5.cō.19. fol.306.b

Acturam facere. Etenim, quæ per intẽperantiam ei ueluti ſimilari corpori morborum differentiæ adueniunt, iam ibi enarratæ ſunt: inſtrumentales uero morbi, q. ei accidere ſolent, adeo manifeſtas habent notas, ut latere poſſint neminem, qui cões ſignificationes, quæ & in his antea commentarijs, & in alijs quibuſdã p̃ſcriptæ ſunt, memoria tenuerit. Neq; .n. abſceſſus, neq; inflãmatio, neq; eryſipelas, neq; ulcera huius loci, in obſcuro ſunt, utpote quorum cões ſunt notę cũ ijs, quę ſupra de gulæ affectionibus dictę ſunt: atq; illis eo manifeſtiores, quo facilior huic parti ſenſus eſt, ac claram quoq; promptamq; notionem habet. Similiter, ubi ex hac parte ſanguis reijcitur, indiciorum proprietas cõis eſt cũ illis, quæ de gula iam diximus, uerum dignotio longe manifeſtior euadit. Atq; par eſſe uidetur, totum ventriculi ſpatium ſimili diſpoſitione affici, quales ſunt illæ, quas in ipſius ore fieri diximus, atq; ſimilia quoque ei aduenire accidentia. Quòd uero longe maiorem inferunt uiolentiam ea, quæ in ipſius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte uentriculi inferiore eueniunt, perinde, ac ſi omnino non fierent, & deſpicere & cõtemnere ſolẽt. At, quia coctionis opus in partibus ab ore ĩferioribus fieri nemo negat, neceſſe eſt hãc ipſam partem quum male diſpoſita fuerit, cruditatum eſſe cauſam: quum uidelicet uel ob inordinatam alimentorum ingeſtionem, aut multitudinem, aut qualitatẽ, homo cõcoquere nequit.

A.l.3 f.13.t.3 c.1.fol.297.e

A.ibidem.c.7. fol.299.c

B Morbi uero cæteris partibus omnibus cões, ſiue inſtrumentales ſint, ſiue per ſolam intemperiẽ infeſtent, quorum ſedes affectæ manifeſtæ ſunt, ad hanc præſentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ ſenſus iudicium effugiunt, conſiderare propoſitum eſt. Sed de ſanguine, qui ex ipſo uomendo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim ſunt, qui putent nequaquã fieri poſſe, ut ſanguis uel ab hepate, uel à liene efflues, per ipſum euacuet: ſimiliter de pure quoq; ab ipſis erumpẽte exiſtimant. Verum enimuero per artis exercitationem utranq; opinionem examinanti mihi, uiſa eſt per ipſum fieri euacuatio ex dictis uiſceribus. Cæterum differre uoluimus huius rei doctrinam in eum locum, ubi de ipſis ſermonẽ faciemus: quippe deinceps, & iocinoris, & lienis affectus percurrere propoſitum eſt.

A.l.3.f.13.t.1 c.16.f.286.e

De iocinoris affectibus, præſertim de aquæ inter cutem, & regij morbi dignotione. CAP. 7.

HVic etiam parti, quẽadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit, vnũ à ſola intemperie, citra tumorem præter naturã: alterum, vbi unà cum intemperie tumor quoq; infeſtat, ut inflãmatio, eryſipelas, ſcirrhus, id eſt tumor durus, ſpirituoſæ ſeu flatulentæ diſtentiones, obſtructiones à craſſis, & uiſcoſis humoribus, idq; in extremis uaſorũ partibus, q̃ ex uenæ ipſius portis exoriunẽ. Has quidẽ obſtructiones ſequiẽ grauitatis ſenſus, quę dextro hypo-

A.l.3.f.14.t.1 c.13.fo.308.a A.l.1.f.2.d.3 c.8.fol.46.b

C chondrio incubat: qñ uero * halituoſus quoq; ſpiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur, non ſolum grauitas, ſed tenſionis etiam ſenſus ſequetur. Inflammationes uero, quæ in hoc uiſcere citra ipſius imbecillitatem naſcuntur, ſiquidem in gibba parte conſiſtant, præcipue ſi grandes fuerint, perfacile uel ſolo tactu dignoſci poſſunt: at ſimarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quàm per tactum, inueſtigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, ſi prius uos admonuero eorum, quos in corporum diſſectione conſpexiſtis, muſculorum, qui ſub cute tenduntur. Sunt uero octo numero, quatuor contenti cõiugationibus, quarum prima ex muſculis conſtat rectis per totũ carneis, à locis, q̃ circa ſternon ſunt, ad pubis oſſa (ita enim uocant diſſectores) deſcendentibus: at reliquarum trium coniugationum muſculi uſq; ad rectorum contactum, carnea quidẽ parte conſtant: vbi uero primum illos attingerunt, in deneruationes membranoſas degenerare uidentur: horum quidem muſculorum una cõiugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior eſt, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorſum deſcendens: altera huic cõtraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & ſuperiores aſcendit: huic tertia muſculorum coniugatio ſubijcitur, qui tranſuerſum habent poſitum, atq; peritonæo {id eſt membranæ, quæ inteſtina continet} innituntur. Rectorũ ergo muſculorũ

A.l.3.f.14.t.2 c.5.fo.313.c

D tumores præter naturam, oblongi, atq; per medium totius uentris extenſi uidentur, vmbilicum, veluti ipſi quoq; muſculi, comprehendentes: quapropter haud obſcura eſt eorũ dignotio, utpote quos & poſitus, & figura declarat: accedente ad hæc, ꝙ ipſi à nullo exteriore muſculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoq; muſculis, qui à thorace deſcendunt, ſunt communia: at multo difficilior eſt notitia muſculorum, qui his ſubiecti ſunt, difficillima uero tranſuerſorum: Conſtat autem iecur intra hos ſub peritonæo eſſe poſitum: quod quum tribus contegatur muſculis, fieri non poteſt, vt tactus aliquã ipſius notitiã pręſtet, niſi uel magna in ipſo oriatur inflãmatio, vel incũbentes ei muſculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarant in dextro hypochondrio grauitas: dolor totum hypochondrium retrahens, atq; ipſius doloris vſq; ad iugulũ extenſio, nã & hoc non nunquã euenire ſolet: exigua tuſſis: linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde uero niger euadens: ingens cibi faſtidium: ſitis inexhauſta: uomitus tũ ſyncera bilis, tum eius, quæ ouorũ uitellis ſimilatur, quæ poſtea ęruginis aliqñ colorem referre conſpiciẽ: aluus quoq; adſtringitur, niſi unà cũ uiſceris huius imbecillitate inflammationẽ excitari cõtingat. Eryſipelatis autẽ accidentia his ferè ſimilia ſunt: & inſup febris quoq; cũ uehemẽtiſſima ſiti laborãtes cruciat: eas .n. febres, quas καύσους .i. ardẽtes antiq. uocabãt, magna ex parte aduenire uidemus iecoris, aut uẽtriculi flãmeis diſpõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione eryſipelatis participe (Gręci

A.l.3.f.14 t.3 c.3.fo.314.h A.ibidem.c 2. fol.314.f

A.ibidem.c.4 fol.315.a

φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant)ardētes febres excitantur: quēadmodū ubi in uniuerſo quo E
que corpore biliosi humores † ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ,quæ aut ieco
ris,aut uentriculi occaſione eueniunt, omnium ſunt uehementiſſimę:quibus particulis ita labo-
rantibus febres magna ex parte in marcorem tranſmutantur.Sed de marcore alibi ſeorſum ſcri
ptum eſt. Quæ in ſimis iocinoris partibus eueniunt inflammationes,ut magis,quàm illæ,quę in A.l.3.f.14.t.3. c. 2. fol.314.f
eius gibbo fiunt,inappetentiam,nauſeam,uomitum bilioſum, ſitim ingentē inducunt,ſic è con-
trario hæ maiori,quā illa,inter ſpirandum dolore(ut dictum eſt)laborantem afficiunt,magiſq;
tuſſim excitant, atq; dolorem uſque ad dextræ partis iugulum, adeo ut detrahi uideatur, exten-
dunt.Porrò vtriq; parti,quum dolor adeſt,nothæ coſtæ nonnunquam conſentiunt:atq; hoc eis
commune iure accidit,non omnibus, propterea, ꝙ iecur per membranas non omnibus ad co-
ſtas coniungitur:id qđ non ſolum in ſimijs, ſed in alijs quoq; animalibus uidere eſt, etenim alijs
quidem coniungitur,alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis dūtaxat,ita & in
ſimis huius uiſceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquiſite diſtincta
poſſit conſiſtere,nam omnium eius partium carnes inter ſeſe continuātur. Cæterum,quibus na
tura abdomen gracile eſt,qñ morbo gracilius efficitur,in ijs facile eſt uidere ingentem iocino-
ris inflammationem:quæ propriam hanc à muſculis incumbentibus ſortitur differētiam, ꝙ mo F
les ſub manibus ad coaceruatam circunſcriptionem definit: muſculus.n.quilibet, quum totus
ſibi continuus ſit,inflammationis ipſius molem,quæ ſenſim diminuatur, habet:quippe ſoli ioci-
nori proprium eſt,ut tumoris cumulum comprehenſim habeat circunſcriptum. Vnde manifeſtū
eſt, quod durus in ipſo tumor (Græci ſcirrhon uocant) multo euidentius dignoſci poteſt, eò, ꝙ
durior ſit ſcirrhi ipſius,q̄ inflammationis,moles: quodq; in huiuſmodi diſpoſitione extenuētur
corpora, quæ ei incumbunt. At uero tractu temporis, quamuis magis increſcat ſcirrhi tumor,
non tamen æque facile fuerit per tactum ipſum cognoſcere, intercipiēte ſcilicet iudicium aqua
inter cutem, quæ ilico ſcirrhum ſequi conſueuit:quippe, niſi hepar afficiatur, haudquaquā fieri
poteſt huiuſmodi affectus.Non tñ ſemper ob primariam eius affectionem excitatur,quāuis pre
cipue admodum ob hoc fiat: etenim, quia ipſum eius facultatis, quæ ſanguinem gignit, inſtru- A.l.3.f.14.t.1 c.1. fo.307.e
mentum eſt,conſequens eſt, vt uitiato hoc uiſcere, actio quoq; eius uitietur. Accidit autē (ut di-
xi)quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, ut hepar quoq; refrigeretur.
Igitur, ſi uel lienis cauſa, vel uentriculi, vel inteſtinorum uniuerſorum, maxime ieiuni, meſente A. ibid. c.13. fol.309.a
ricæ uenæ omnes habituali intemperie afficiantur,facile ētunà refrigerare poſſunt omnes ſima
rum iecoris partium uenas,quo fit,vt ad hepatis quoq; corpus uniuerſum intemperies ipſa pue G
niat.Si uero uel pulmonis, vel ſepti trāſuerſi, vel renū occaſione id accidat,in primis uenæ,quæ A. ibi. Et t.2. c. 1.fo.312.f
in uiſceris huius partibus gibbis conſiſtunt,per conſenſum afficiunt: deinde tractu temporis to-
tum hepar quoq; eadem diſpoſitione infeſtatur. Ergo,quæ hucuſq; diximus,ſic ſe habere nemo
inficiabitur,niſi forte quis,aut ſuapte natura contentioſus, aut oīno fuerit indoctus. De obſtru-
tionibus uero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, ꝙ ſimarum partium uenæ ab ea,
q̄ in porta exoritur,in tenuiſſimas extremitates finiant,haud obſcure apparet:atque,ꝙ ad eundē
locum alię quoque uenarum extremitates,à caua uena in gibbas uiſceris partes diſtributarū per
ueniant,ſimiliter conſtat:licet,q̄uo per ſua ora ipſæ inter ſe coniungant,uidere nequaquā poſſi-
mus. Neq; enim dubitat aliquis,ſed omnes ferè medici ex uno ore enunciant,ꝙ cibus,qui uni-
uerſo corpori diſtribuitur, ex omnibus ſimarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per di-
ctas extremitates tranſumitur. Quòd ſi fateamur & hoc,ſanguinis tranſitū ob tumoris uenarum,
quæ inflēmatione,& ſcirrho occupantur, molem,conſtringi,rationi conſentaneum eſſe videtur
(vt nō nullis placuit)vt pars,quæ in ſanguine magis tenuis,atq; aquoſa eſt,tranſmutetur,atq; ue
hatur per uniuerſum corpus:ſyncerus autem ſanguis, qui ꝑ ſuam craſſitudinem in caua uiſce-
ris parte permanet,ei morborū,q ex plenitudine fieri ſolent,cauſa efficiatur. Perſcrutātibus ue- H
ro nobis huius ſectæ placita,uidentur partim cū ijs,quæ iam ſupra dicta ſunt, conſentire:partim
vero non nihil ab ijs,quæ apparere ſolent,differre.Quòd.n.aquoſa ſanguinis pars trāſumpta in
uenam concauam uſquequaq; per corpus diſpergat̄,conſequi uidet̄ ad ea,quæ iam in confeſſo
eſſe diximus:quemadmodum & craſſiorem ſanguinem in uiſceris uenis præ anguſtia earum re-
tentum ad inteſtinum ieiunum,& tenue,& colon, & cæcum,atq; rectū deferri, &(ut quiſpiā di-
xerit) in uentrem fortaſſe:nemo tñ id accidiſſe uidit, neque in hepatis præter naturam tumori-
bus,neq; ēt obſtructionibus. Verum in omnibus corporis partibus,tū ſupernis,tū inferioribus, A.l.3.f.14.t.4 c. 4.fo.319.g
pituitoſus ſanguis contineri conſpicit̄ in ijs morbis,quos Græci,& anaſarcas, & leucoplegma-
tias,& hyderos noīare conſueuerunt:ꝑ aluū aūt nihil cruentū, neq; in ijs, neq; in aſcite,neq; in
tympania excernitur:ſed ſpatiū,qđ inter peritonæū,& partes ei ſubiacentes eſt, aquoſo humo-
re impletur. Proinde rōni magis conſentaneū eſt,vt ob uiſceris refrigerationē cibus,q reliquis
partibus diſtribuitur,in ſanguinē non tranſmutet̄: quinetiā refrigerētur cū ipſo uniuerſi corpo-
ris uenæ,idq; maxime,ubi nullo plerunq; tumore in iocinore apparēte,laborās aqua inter cutē
mo leſtari videt̄,vitio exiſtēte uel ī liene,uel ieiuno aut tenui inteſtino, aut meſēterio,uel pulmo A.ibi.f.320.a
ne vel renibus,aut ēt ubi plurimus per hęmorrhoidas ſanguis excernitur,aut ob muliebre pro- A.ibi.f.319.h
fluuium

† *Addendum eſt ex omnibus cod. græcis, & ex tralationibus ueteribus, ob putredinem.*

A fluuium,aut quum retinentur menſtrua,aut ob aliam ingentem uteri diſpoſitionem. Nam per
omnes huiuſcemodi affectus aqua inter cutem hominem uexari contingit, vel nullo exiſtēte in
hepate præter naturam tumore. Id uero præcipue intelligitur ab ijs,q̃ didicerunt,quomodo ex
A.l.3.f.14.t. intempeſtiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratū, ſtatim aquam inter cutē indu-
4.c.4.f.319.h cat ante,q̃ ſcilicet in durum tumorem attollatur. Verum ſic affecti uehementi ciborum deſide-
rio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os uentriculi, hmōi cupiditates accidere iam
ante didicimus. Sed de aqua inter cutem,id eſt de hyderis,uel hydropibus,quomodocūq; qui
ſpiam appellare uelit,quantum ad præſens attinet propoſitū, hæc dixiſſe ſatis eſt. Porrò utrum
ſemp in morbo regio locus affectus ſit hepar, an alia præterea diſpoſitio hūc affectum efficere
poſſit,deinceps percurrendo ſcrutemur. Siquidem uidemus nonnunquam iecinore nequaquā
affecto,per morbi iudicationem effundi ad cutem bilē pallidam,quo modo humorū in aliquam
partem decubitus quoq; aliqui interdum euenire conſueuerunt. Videmus etiā aliqñ citra mor-
bi iudicationem ſanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem uerti: qualis è ferarum
A.l.3.f.15.t. morſu fieri ſolet. Etenim Imperialium ſeruorum quidam,qui uiperarum uenationi deputatus
1.c.3.f.325.h erat,quum à uipera morſus eſſet,aliquanto tpe medicamenta, quibus uti conſueuerat,potabat:
B cumq; uniuerſi corporis color mutaretur adeo,ut porri colorem referret,accedēs ſingula nobis
enarrauit:cui,epota theriaca,quàm celerrime color ſecundum naturam reſtitutus eſt. Quia ue-
ro medici inueſtigare ſolent,an aſſumpti ueneni propria extent ſigna,eò,q̃ ſæpenumero uideāt
citra lethalis ueneni potionem humores ſimiliter,ut epoto ueneno,corrumpi, nō mirū eſt,ſi ſic
aliquando mutentur humores,vt uniuerſum corpus auriginoſum euadat. Fieri uero ēt poteſt,
A.l.1.f.2.d.3. ut iocinoris ſecundum naturam temperie mutata,humores huiuſcemodi uitio afficiantur,& qui
c.3.fo.44.f dem citra obſtructionem,aut inflammationem,aut ſcirrhum. Quinetiam manifeſte quādoque
uidemus uniuerſum corpus herbis candenti pallore infectis ſimilari:interdum plumbeū, aut ēt
magis fuſcum referre colorem:interdum ēt alias quaſdam ineffabiles colorum proprietates,q̃,
iocinore ſuo munere non recte fungente,ſine tumoribus præter naturam accidere ſolēt. Sic ob
A.l.3. f.15.t. ſplenis quoq; uitia,huiuſmodi colores eueniunt,ſed multo nigriores,quàm ab hepate:quos ut
6.c.1.f.329.a clara interpretatione enarrare difficillimū,ita cognoſcere facillimū,ijs præſertim, qui illos ſæ-
penumero conſpexerint. Etenim Steſianus,quum medicorum iudiciū ſubijſſet,neſcio quo pa-
cto eorum non pauci abſceſſum in ipſius hepate conſiſtere crediderunt:ſed poſtea quàm longo
temporis ſpatio nihil ſe in melius proficere ſentiret,me quoq; uocauit. Igitur,ſimul atq; domū,
C ubi iacebat,fuiſſem ingreſſus,aſpiciēs eum,hoc(inquam) ſcias uelim,nullum tibi eſſe in uiſcere
uitium:ſed,quid aliud te moleſtet,nudatis pręcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profun
dis muſculis abſceſſum,contracto iam pure in medio ſpatio eorum muſculorū, qui per trāſuer-
ſum incedunt,atq; illorum,qui oblique ab infernis ſurſum tendunt:qui(ut nouiſtis) medij ſunt
inter eos,qui tranſuerſi peritonæo incumbunt,& eos, qui ſub externa cute obliqui deorſum fe-
runt. Sic ēt alios complures ſcitis me notaſſe,per colorem declarando,modo iecur,modo ſple-
nē eſſe affectum nulla audita præteritorum accidentium narratione,neq; etiam per tactum inue
ſtigato uiſcerū affectu. Proinde ſæpenumero audiuiſtis me male imprecantē ijs, qui medicæ ſpe
culationis principes ſe eſſe iactabant, nullius uero ægri uolebant aggredi curationē: de quorū
numero plurimi fuerunt, tum empirici, tum methodici: quibus ſi quis dixerit fieri poſſe,ut ſolo
perſpecto colore affecta ſedes īterdū cognoſcatur,illi aperto ore,atq; rabidi canis exēplo, exer
ta lingua,impudenter ei reſiſtunt. Verū præſens ſermo haudquaquā ad illos dirigitur. Itaq; ad
aliud accidentium genus,quod ſola iecinoris imbecillitate,quæ per ſe,ac ſine inflāmatione eue
nire ſolet,continetur,nunc tranſeamus:quēadmodum & de ipſius inflāmatione, quę citra pro-
priæ facultatis ſuæ imbecillitatem accidit,ſeorſum iam diximus. Qm̄ igitur ſanguinis generatio
D nem hepatis munus eſſe intelligimus,ſi cauſa aliqua fuerit,quæ hunc generare poſſit,eam hepa
A.l.1.f.1.d.5. tis propriam facultatem eſſe dicemus propriam autem diximus,propter eas,quæ omnibus cor
c.1.fo.9.c poris noſtri partibus communes eſſe dignoſcuntur,quas in libro de naturalibus facultatibus iā
percurrimus,attractricem dico,& retentricē,& expultricem:nanq; quarta generatim quidē,al
teratrix,ſpeciatim uero ſanguifica uocat̄. Porrò omniū facultatum eſſentiā in peculiaribus par-
tium tēperantijs conſiſtere didiciſtis:proinde,quum iecur ad aliquam octo intēperantiarum la
bitur,accidet uiribus ipſius noxa,quę illi intēperantiæ peculiariter debetur: ſed de ijs generalē
ſcripſimus ſermonem in tertio libro de accidentiū cauſis: proprius aūt cuiuſq; ſcd̄m ſpeciē par
tis,cōi ad portionem rñdet. Igitur calidæ iecoris intēperantiæ,tum contentos in ipſo humores,
A l.3.f.14.t.1. tum eos,qui per meſenterij uenas deferunt̄, & aſſant & adurunt: frigidæ autem contentos iam
6.15.fol.309.c in ipſo humores,craſſos,atq; ad fluxum,& motum contumaces reddunt,id uero,quod ad ipſum
fertur,& pituitoſum,& crudum,& ſemicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoq; duabus dicendū
eſt:arida quidē intēperantia ſicciores,craſſioreſque; humida uero magis tenues, aquoſioreſq;
reddit humores. Igit̄,quū alui ſedimina,aquæ,in qua nuper mactata caro abluta eſt, ſimilia eſſe
A.l.3. f.14.t. uideritis, efficaciſſimum hoc uobis ſignum ſit affectionis hepaticæ:ac nominant̄ hepaticæ, eæ
2.c.1.f.311.f præcipue, quę ob imbecillitatem ipſius fiunt:quippe ad iecoris eſſentiā pertinēt hmōi affectus:

atqui didiciſtis cuiuſq; primorum corporum eſſentiam ex quatuor qualitatum cōſtare tempera- E
mento.Sic ēt,quum fęci ſanguinis ſimilia per aluum excrementa deijciuntur,iecur affectum eſſe
coniiciendum eſt:vt.n.tenue &* ſanioſum excrementū infirmi iecinoris ſanguinem creare non
potentis:ita id,quod fæci ſimilatur,ſuperaſſantis ſanguinē hepatis indicium eſt. Neque.n.à me
moria ueſtra decidit, quum ſæpe uideritis quoſdam in primis quidē ſaniem, & cruenta quædā,
dein tractu tēporis craſſum,ac melancholicū ſanguinē, poſtremo atrā quoq; bilē, & quidē ſyn-
ceram deiicere.Incipit.n.interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim,qn̄ tenuis ſa
nies ſanguinis excernit̄:deinde tractu tp̄is,dū ſanguis in uiſcere corrumpitur, febris ſuperueni-
re ſolet:quæ tn̄ ab imperitis uſq; adeo negligit̄,ut laborantem interdū nequaquā febricitare pu
tent,quippe hūc affectum ob″inediam accidiſſe exiſtimant:ſiquidē, ꝙ nulla ſit ipſis cibi cupidi- A.l.3.f.14.t.1 c.1.15.f.309.a
tas,potius,q̄ ob medicorum inſtitutum,laborantes à cibo abſtinere inuenerunt. Itaq;, quū inte
rim nihil excernatur,uideaturq; laborans omnino liber à febre,balneis eū exponunt,ac debitā
uictus rationē pręſcribere negligūt: quocirca rurſus corruptos cibos aluus deiicit, quos deinde
hepaticorum excrementorum non nihil ſequitur. At nōnulli, qui ob frigidam intemperiē labo
rare inceperunt,nō ſolū non perdunt cibi cupiditatē, uerumetiā interdum multo magis, quam
antea,ſe eſurire aiunt. Calidas uero intēperies nunquam comitatur ciborum″appetentia,ſed in F A.l.3.f.14.t.1 c.14.f.309.b
gens cibi faſtidium,ſitis uehemens,febris inſignis, uitioſorum humorum uomitus.Hęc ſunt pro
pria hepaticorum accidentia: ſic.n.nominari iam dixi eos, q̄bus uiſceris ipſius uires fuerint im-
becilles:qua in re vulgus medicorum errans,hunc affectum putat eſſe dyſenteriam:inflāmatio-
nem aūt alia(ut dictum eſt)ſequunt̄ accidentia. Quum itaq; ambo interdū affectus conueniant,
utriuſq; accidentia ſimul apparere ſolent:q̄ in promptu medicum hr̄e oportet: ſic.n.non ſolum
laudabunt nos,ſed admirabuntur ēt ii,qui opera noſtra indiguerint,præſertim ſi accidētia quo-
que,q̄ aliis morbis cōia ſunt, inſuper proſpexerimus, ueluti ꝙ dolor ad nothas coſtas peruenit,
ꝙ iugulus detrahi vr̄,ꝙ ſpiratio parua reddit̄ & frequens.Equidem,quum primum Romam ue-
niſſem,magnifice admiratus eſt me Glauco philoſophus ob huiuſmodi quandā dignotionem.
Etenim per uiam mihi occurrens,opportune(inquit)aduenisti:iungensq́; dextram dextræ,pro
ximi ſumus(inquit)laboranti, quem nuper uidi;itaq; oro,ut unà mecum ad ipſum uenias:eſt au-
tem Siculus medicus, quē non ita pridem mecum ambulantem uidiſti. Ego uero, quid(inquā)
moleſtat ipſum? Tum ille & copioſe admodū, & aperte id declarare aggreſſus eſt:neq;.n.adeo
erat uafer, ut aliq̄d me cælare poſſet. Qm̄ heri(inquit) & Gorgias & Apelas mihi nuciauerunt
notiones,præſagiaq́; edidiſſe te,quæ ad diuinationem potius,q̄ ad medicinam,pertinere uide-G
bantur,cupio equidem periculum facere,non adeo,ut tuā experiar doctrinam,q̄ ut ſciam,num
tāta ſit in arte medica,tum cognoſcendi,tum præſagiendi facultas. Interim,quum hæc diceret,
uenimus ad laborantis hoſtium,ut neq; verbo,eius prouocationi rn̄dere,neq; ēt ea, quæ ſæpe-
numero me dicere audiuiſtis,effari poſſem:ꝙ ſcilicet interdum nobis fœliciter apparent aliqua
certa ſigna: interdum uero omnia ſunt ambigua, atq; idcirco & alterā, & tertiā quoq; conſide-
rationem expectamus. Itaq; in primo ſtatim aditu obuiā nobis uenit quidam peluim à cubiculo
efferens,continentē″tenuem cruoris ſaniem, carnium, nuper mactatarū ablutioni haud abſimi-
lē,euidentiſſimū affecti iecinoris indiciū: † qua uix dū inſpecta,vnà cū Glaucone ad medicū in- A.l.1.f.2.d.3 c.1.f.42.n
greſſus ſum. Apprehendi itaq; manū in carpo,id eſt brachiali,quo intelligerem,utrum ēt inflā-
matio,an ſola imbecillitas eſſet in uiſcere.Quia uero(ut diximus)medicus erat, nuꝑ(inq̄t)à de
iectione decubui,itaq; ꝓpende arterias ob id,ꝙ ſurrexerā,crebrius pulſare. Hæc quidem, ille di
xit,ego autē deprehendi inflāmationis indiciū: ꝓſpiciensq́; ad feneſtrā,hyſſopū ex aqua mulſa
decoctum in olla conſideraui: ꝓindeq́; cogitaui medicū,ſe pleuriticū eſſe putare,dolore uideli-
cet nothas coſtas infeſtāte,qualis iecinoris quoq; inflāmationibus aliqn̄ accidere cōſueuit.Hūc
itaq; quū ipſe ſentiret,eſſetq́; ſpiratio & parua,& crebra,atq; exigua tuſſi infeſtaret,pleuriticū ſe H
eſſe exiſtimabat:quamorbem hyſſopum quoq; ex aqua mulſa p̄parauerat.Intelligēs itaq; ego,
ꝙ fortuna uiam mihi præberet,qua apud Glauconē clarum nomē adipiſci poſſem,manum meā
ad nothas in dextro laborātis latere coſtas detuli, indicatoq; loco, dixi eū ibi dolere:q̄d cū ipſe
fateret̄,Glauco ex ſolo arteriarū pulſu exiſtimās me ſedem affectā inueniſſe,planè admirari me
cœpit.Verū,vt uehementius ſtuperet,hæc quoq; addidi: quēadmodū hoc in loco dolere te con
feſſus es,ita uelim,fatearis ēt tuſſiēdi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tuſſim exiguā,
aridam,& qua nihil expuis,te moleſtare:atq; ita me dicente, incepit forte fortuna, hmōi quadā
tuſſis ſpecie(qualem iam diximus) tusſire:qua de re tāta admiratione Glauco commotus eſt, ut
continere ſeſe non ualens,magna uoce exclamādo,in laudes meas prorūperet. Tum ego,ne pu
tetis(inquā)ſola hæc ex arte medica circa ægrotos poſſe p̄ſagiri,ſunt.n.alia quoq;,quæ nunc di
cere aggredior,quibus & laborans ipſe teſtimoniū feret. Itaq; rurſus incipiens dixi:quū magnā
trahis ſpirationē,dolor ea parte,quā notaui,vehemētius te cruciat, ſentisq́; ī dextra p̄cordiorū
parte grauitatem.His auditis,ne infirmus quidem ſeſe potuit cōtinere, quo minus præ uehemē-
ti admiratione,vnà cū Glaucone exclamaret. Itaq; ſentiens equidē arridentē mihi fortunā,de
iugulo quoque ꝙ uidelicet ad inferiora trahi uideretur,aliq̄d efferre uolebā:at,q̄a magnas inflā

† Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc vidiſſem.

mationes

A mationes, quemadmodũ & scirrhum, id comitari solet, dicere non sum ausus, ueritus, ne laudẽ, quam antea de me excitaueram, sauciarẽ. Quumq; animum induxissem tuto me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantẽ, haud ita multo post (inquã) iugulũ ad infernas partes detrahi sen ties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At, cũ hoc quoq; fateret, conuersis equidem oculis ad ægrotantem mirifice attonitum, una (inquã) addenda est p̃dictis diuinatio: etenim dicam, quã de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionẽ. Tum Glauco ne de hac quidẽ diuinatione desperare se aiebat: laborãs aũt incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, q d essem dicturus, attenta mente expectabat. Igit dicẽte me, ꝙ infestantẽ morbum pleu ritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id, quod ẽt affirmabat ex adstantibus unus, & q̃ paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atq; ex eo tp̃e Glauco, tum de me, tum de uniuersa arte q̃ optimã concepit opinionem, quum antea nihil magni ab arte expectaret, utpote qui nunquã cũ consummatis in arte uiris uersari consueuisset. Hæc ideo dicere uolui, vt intelligatis, q̃ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ alijs quoq; morbis cõia: ac præterea, quæ ab utrolibet genere sint inseparabilia: itẽ, quæ magna ex parte, & q̃ raro uideri soleant: atq; ea, quæ ancipitem habeant euentum: vt, si aliqñ fortuna hmõi uobis occasio

B nem, qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, p̃beat, ea cõmode uti sciatis. Sæpe.n. fortuna non cõ tẽnendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiã uti nescit: sed doctissimus quisque, quum accidentium aliquod hmõi conspexerit, haud difficulter reliqua quoq; inueniet, quorum alia quidem necessario, alia uero magna ex parte, & locum affectum & morbum ipsum sequuntur. Verum meminisse debetis generalium p̃ceptorum, quæ & uniuersalia appellantur, & quæ multorum specialium cõia genera sunt, ut in illis in qualibet materia rerum particularium prouide discernendis uos exerceatis. Est igitur cõis sermo, quem dicere pro posui, de naturalibus facultatibus: quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primam uoco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahe

A.l.1.f.1.d.6 c.3.fol.26

A ibidem.

re potest: altera deinde est, quę alteratrix dr̃, qua succus attractus similis euadit parti, quę alitur: huic aliæ duæ ministrant retentrix, quæ suo munere fungitur, qñ pars attractum succũ coquit, in suam ipsius naturam eũ mutans: & expultrix, qñ à coctione, quod inutile est, excernit, idq; excrementum uocatur. Has itaq; facultates in qualibet affecta parte, vtrum ualidæ sint an infirmæ,

A.l.5.f.14.c. 8.c.5.f.218.c

considerετis, hortor: Vt in hepate (qm̃ de hoc dicere instituimus) uis attrahendi, si quolibet affi ciatur, cibum in uentriculo iam in succũ transmutatum relinquet, ut per aluũ exacte quidem con

C fectus, verum liquidus & haudquaquã exiccatus excernat. Atq; hoc, ꝙ ipsa affecta sit, signum uo bis erit: quicquid.n. ab aliquo, tanq̃ à causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectũ non nulli ad mesaræum pertinere autumant, uocãtq; sic laborantes mesaraicos, eò, ꝙ uident cibũ per uenas mesaræo, & mesenterio intextas distribui nõ posse, ut solebat, eodem seducti errore, quo ij, qui manus eorũ, quos syncopa, vel stomachica, uel cardiaca prostrauit, affectus esse arbitrantur, vtpote quæ haudquaquã, vt antea, munere suo fungant: quippe iecur mesaræi uenis, ueluti manibus, quæ ex uentriculo ei cibum afferant, utitur. Similiter ẽt fallunt nonnulli, ubi crura resoluta sunt ob affectum aliquem, eam spinalis medullæ partẽ, quæ iuxta lumbos est, infestã tem: quippe neglecta spinali medulla cruribus, remedia adhibent. Igit, si mesenterium uel inflãmatione, uel alio euismodi affectu laboret, hũc proprie ad ipsum referemus: si uero iecur ob imbecillitatem per uenas suas cibũ allicere nequeat, nõ mesenterio [id est lactibus] sed iecinori, remedia sunt adaptanda: quemadmodũ nec resolutis quidẽ, uel manibus, uel cruribus ob affectũ, qui in spinali medulla consistit. Verum, ubi uel inflammatio, uel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter consideres. Neq;.n. solum, qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, quũ ad sese cibũ trahere non põt, talia planè deijciũ

D tur, sed apparet ẽt, veluti ab inflãmatione, sanies q̃dam admixta. Nam ab omni parte inflamma ta, cui spissum crassumq; tegmen non incumbit, in primis quidẽ tenuis sanies defluit: q̃ concocta deinde inflãmatione, & crassior & puri similior reddit. Quum ergo nulla existẽte in iecore inflãmatione, hmõi quippiam cum excrementis, succi speciẽ consequutis, deijcit, in mesaræo affe ctum esse censendum est. Quemadmodum aũt non potente ob imbecillitatem hepate succum à uentriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit, cõprehendens con

A.l.1.f.2.fu. a.d.3.c.13.f. 55.f

A.l.3.f.14.r. 1.c.1.f.21 8.e

tinensq; facultas infirma putanda est: proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni ui demus, postea uero crassiorẽ, & ueluti fæculentum. Similiter aliæ quædã eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, plerunq; quidem integra in omnibus existenti ualetudine, plenitudinis ratione: plerunq; uero parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, uiribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa uitiosis humoribus sequit secretio, ita, ut utiles quidẽ humores retineantur, expellant uero inutiles. Atq; sunt nonnulli, qui hmõi uacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solent quibusdã

A.ibidem.f

uel mutilato aliquo membro, aut ubi quis in exercitatione educatus ad ocium se conuerterit. Ac solet quoq; mulieribus, retẽtis menstruis, hmõi per sedẽ uacuatio fieri: atq; interdum per uo mitum quoq; eandẽ ob causam quibusdam mulieribus. Verum & his quidem syncerus sanguis

excernitur,ſimilis ei,qui ab hoſtia interfecta profundi cōſueuit,modo inferne per aluum,modo E per ſuperiores ēt partes at per eryſipelata, & inflammationes,accedēte concoctione,vitioſus, cœnoſus,& putris excernitur. Atq;,vt in hepaticis affectibus(quanquam raro) medicamētorū auxilio,robuſtiore euadente iecinore,interdū deijciunt excrementa,tum colore, tū odore peſſima,expurgante ſe ita uiſcere: ſic eodem modo urinæ quoq; deteriores redduntur, quibus imperiti*medici nō nunquam decepti, grauis morbi periculum ſubeſſe arbitrant. Etenim, quibus ſine raciocinatione rudis duntaxat experientia ſuffragatur,de ijs,quæ raro eueniunt, experimēta hr̄e non poſſunt:ueluti eorum,q̄ ſæpenumero accidunt,facile meminerunt.Quòd aūt protracto per longum ſpatium morbo,apparentibusq; notis concoctionis, hmōi fiant euacuationes, non ſemel dūtaxat,immo creberrime ex enarrationibus,quas in Hippocratis opera edidimus, didiciſtis.Quemadmodum autē retentrix facultas,quum imbecillior eſt,acrem,quæ ipſam grauat,retinere non ualet, uis expultrix id,qđ moleſtat,euacuat:ita infirma expultrice res quædam retineri ſolent,facultate retentrice non admodum grauata:nam in quolibet inſtr̄o aliàs alia facultas uel fortior fit,uel imbecillior,facta uidelicet ad actionem relatione, ſi modo uniuſcuiuſq; facultatis notionem intellexerimus.Nam re uera tota ſemper particula agit ſcđm temperamenti,quod ei frequentius ineſt,proprietatem:uerum aliqñ rem grauantem ſuſtinet, ac longo tēpo F ris tractu eam uincit,conficit,alterat, & concoquit:deinde rurſus alio t pe rei infeſtātis, uel qualitatem,uel multitudinem ferre non ualens,ad ipſius excretionē inſurgit:ſicut è contrario,quum interim admodum moleſtat, ipſam rem moleſtātem deijcere cupiens, uiribus grauiſſime infirmis,ob imbecillitatē id efficere non poteſt. Igitur hæc omnia in quouis naturali inſtr̄o perpēdere,atq; mentem in ipſis dignoſcendis exercere debetis. Sic.n.inuenietis partium quarundā affectus,antea haudquaquam indagatos,ueluti ne folliculi quidem fel continentis. Si.n.(ut oſtendimus)bilioſum humorem ad ſe trahit, quemadmodum renes ſanguinis veluti ſerum:& ſplen id, quod uini fecibus, aut amurcæ olei ſimilatur:accidet interdum, ut ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat ſanguis,atq; idcirco alia eueniat regij morbi ſpecies præter eas tres,quas iā ſupra propoſuimus:ac non nunquā ita repleatur ēt(quemadmodum ueſica, quæ urinæ eſt conceptaculum) ut euacuari non poſſit, aut q a obſtructus eſt,aut q a excretoria ipſius facultas eſt imbecillior:veluti ēt quum obſtructis, aut infirmis uaſis, quæ ab ipſo exorta, ora ſua in hepar extēdunt,bilioſum humorem interdum attrahere non poteſt.Proinde excrementorum proprietatē in morbo regio conſiderare perquàm neceſſarium eſt: id.n.non mediocre nobis ad huiuſmodi notitias auxilium ſuppeditabit. Hæc equidem conſiderans inueni quorundā regio morbo affe G ctorum excrementa, flaua bile uehementer colorata, quēadmodum & alijs vrinas:item, per cutem quoq;, ut non nullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipſius retineri,ac perquàm exiguum effundi comperimus.Hanc rem ſi accuratiori experimento intelligere uolueritis, nulla prius adhibita unctione, homini ſudorē ſtrigili auferri iubete:videbitis profecto eundem in omnibus hominibus in ſtrigilis cauitate nō colligi, verum in alijs magis aquoſum,atq; in alis magis bilioſum. Itaq; loci affecti notitia uobis multo erit dilucidior,ſi cum prædictis hanc quoq; notitiam adijciatis.Quidam.n.acuta,bilioſaq; febre laborās,die ſeptimo multa flaua bile ad cutem tranſmiſſa,à morbo liberatus eſt,manſitq; ſequentibus deinde diebus auriginoſus.Itaq; & excrementa & urinas conſiderauimus:vtriuſq; vero ſcđm naturam ſe habentibus, atq; ob eam cauſam nullum uiſceris affectum declarantibus, uenit in mentē fieri poſſe,ut tranſlata in cutem bilis craſſior eſſet:qua ratione promotus diſcere uolui, qualiſnā eſſet ſudor: illo autem apparente aquoſo,conieci bilem eſſe,diſſipari cōtumacem. Præcepi itaq; laboranti, ut aquis ſuapte natura calidis, & quibus diſcutiendi uis eſſet, uteret: ac præterea uictum adhiberet humidiorem,qui humorum craſſitudinē moderate poſſet extenuare. Hic aūt bonam ualetudinem conſequutus eſt, unico auxilio, & notitia confirmata, & curatione abſoluta. Quinetiam H aliū multam in ſtrigili bilem relinquere uidimus,unde eā plurimā in uniuerſo corpore ꝓcreari perpēdentes,ipſum adhibita idonea curatione ſanauimus.Quibus uero citra febrim morbus regius accidit,urgente in dextra præcordiorū parte grauitatis cuiuſdā ſenſu, ijs omnibus aperiens (vt ſcitis)obſtructiones,& cibis & potibus,& medicamentis extenuantibus,deinde medicamentum quod bilem ducere poſſet, exhibens, eorum plurimos una die ſanitati reſtitui. Qui uero purgatione liberari non potuerunt, ijs rurſus ualētiore ad aperiendū data potione, medicamētū,quod uehementius purgaret, exhibui:ſic deinde ſub fine purgationis † vel cærulea,uel flaua bilis cum acri mordacitate excernebatur.In his igitur cōieci fellis folliculum ſimili quopiā affectu laborare,qualis in ueſica exuberante urina interdū fieri ſolet,etenim adeo multam nonnunquam recipit,vt nimis intenta nequeat eam,quæ in ipſa continetur,expellere. Verum in urinæ receptaculo(neq;.n.abſurdum fuerit ueſicā ita nominare)bifariā id fieri ſolet:interdū ob excretoriæ facultatis imbecillitatem:interdum uel ob grauē ſomnum, vel negocia quæpiā, retenta ultra,quàm par eſt,urina:quæ deinde ueſicā nimis intēdens, hac ipſa ratione uires eius ꝓſternere poteſt. At fellis folliculus, vtpote cui nullum ſuccurrit ab aīali facultate præſidium,unicū habet imbecillitatis principium,veluti cætera quoq; naturalia inſtr̄a,à partis intemperie ortum.

*Τοὺς ἀπείρους i.imperiti, eſt ī īpreſſis codicibus græcis. τοὺς ἀπὸ πείρας, id eſt empirici, eſt in antiquis: & ita etiam uidētur legiſſe ueteres īterpretes.

† Ex vulgatis græcis habetur, cærulea magis, quàm flaua.

A.l.3.f.19.t.2 c.6.fol.361.a

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus lienis, inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri, & colis.

De Lienis affectibus. CAP. I.

EX ijs, quæ de iecinore diximus, facile inuenientur notæ, quibus lienis affectus
diſcernantur: hoc addito, quòd ipſius inflammationes ob duritiem facile
tangendo deprehendantur. Quum itaq; ſplen multa habeat accidentia cum
hepate cõia, illa nulla re differre videntur, niſi ꝙ quædã magis quædam uero
minus, alterutri euenire ſolent. Nam, quod ad coloris rationem pertinet,
vniuerſum corpus, vbi ſplen imbecillitate affectus eſt, magis nigricare vide-
B tur: nam hoc ei natura officium dedit, vt melancholicum ſanguinem ex
A.l.3.f.1.t.4. c.18.fol.204. d.f hepate ad ſeſe attrahat, quo ipſum ali iã demonſtratũ eſt: igitur attrahendi facultate facta illi
imbecilliore, ſanguis ex iecore in uniuersũ corpus impurus trãſmittitur, quocirca calor nigrior
euadit. Quinetiã hepatis exemplo, ſæpenumero excremẽta ex ſe reijcit, ita, vt & uomitione, cui
nauſea quoq; accedit, melãcholicũ ſanguinẽ aliqñ excernat: q interdũ ꝑ inferiora quoq; dece
dere uidetur. At & citra hmõi euacuationẽ, athymias. i. animi deiectiones, & dyſthymias. i. mœ-
ſtitias melancholicas facit: ac non nunq̃, & ciborũ uehemẽtiſſimas appetentias, præcipueq; qñ
exquiſite acetoſum fit id, quod ad uentrẽ fertur excrementũ: ſæpenumero aũt ſubuerſionem, &
reſupinationem, qñ aliã quandam habuerit corruptionem. Quòd uero indurato ipſo aqua inter
cutem ſuccedere poſſit, conſentiente iecinore, iam antea dictum eſt. Quinetiam laborante aliqñ
utroq; uiſcere, regiũ morbũ euenire cõſpeximus, nigriore, q̃ pro conſuetudine, ſubſequente co-
lore, ita, vt putarẽt flaua bilis fuligini eſſe permixta. Atq; medici quidam iecur nullo affectu tũ
laborare exiſtimantes, dubitant, qũo à ſplene morbus regius naſci poſſit: quẽadmodum ſunt, q
à ſolo liene indurato, nullo exiſtẽte in iecinore uitio, aquã inter cutẽ fieri poſſe arbitrañt. Haud
ſecus hallucinari conſueuerunt in ea quoq; aquæ inter cutẽ ſpecie, quę ad acutos morbos ſequi
C tur: quippe ab ijs iecur calida, & ſæpenumero ſicca quoq; intẽperie tam grauiter afficitur, ut ci-
bum in ſanguinem tranſmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici exiſtimant, ab Eraſi
ſtrato accepta conſuetudine, vt nullã partẽ affici arbitrentur, niſi uel tumor quiſpiam, vel ulcus
in ipſo conſiſtat. Verum id illis concedendum eſt, qui exiſtimant nullũ ab intemperie morbum
fieri: at medici q ſequũtur ea, quæ manifeſte apparent, qui & refrigerata parte quapiã acciden-
tia quædã fieri ſuſpicañt, admiratione digni ſunt, ꝙ aquã inter cutẽ conſiſtere poſſe putant, ne
unico quidẽ loco affecto. Si.n. ob id, ꝙ nullus eſt in hepate tumor, ipſum haudquaquam affectũ
eſſe exiſtimant: neq; aliarũ partiũ ulla afficiẽt in iis, qui aqua frigida uitioſa affatim, & intempe
ſtiue epota, mox aqua inter cutẽ corripiuñt: quippe noxã infert internis partibus aqua ſic inge
ſta aliàs aliis, ſed præcipue & in primis ei, q̃ forte fortuna eo tẽpore reliquis fuerit imbecillior:
A.l.3.f.14.t. 4.c.4.f.320.a uerum, niſi ad iecur frigus trãſmittatur, aqua inter cutẽ ſubſequi poteſt minime. Sic ſplenis quo
que uitio aqua inter cutem non nunq̃ euenire conſueuit, aut ubi cum tumore refrigeratus eſt, ſi-
cut in ſcirrhis: aut ubi citra tumorem refrigeratus eſt, ut quũ quis aquã frigidam, & uitioſam affa-
tim, & importune potauerit. Quòd uero melancholica mœſtitia, ipſo excremẽta hmõi ad os uẽ-
triculi tranſmittẽte, ꝓueniat, antea, vbi de ore uẽtriculi tractauimus, iã dictum eſt. Quamobrem
D in hoc uiſcere diutius nobis immorandũ non eſt, cum eius inſtr̃ales affectus rationali dignotio
ne non indigeant: qui uero ab intemperie proficiſcũtur, partim ex iis, q̃ iam diximus, partim ex
ea doctrina, quam ſupra de iecinore propoſuimus, noti ſint: nam alij quidẽ nominatim ſunt ex-
plicati: alii uero, qui ſimiliter, ut illi, conſiſtunt, ſimilem quoq; habebunt dignotionem.

De inteſtinorum affectibus dignoſcendis. CAP. 2.

In translatio nibus ueteribus hic incipit liber ſextus.

QVum de vẽtriculi affectibus ſuperiore libro loqueremur, in duas maximas ipſum partes ſe
cari diximus: quarũ altera, q̃ ſuperior eſt, gulæ continua eſt, ex multis neruis ſenſificis con
texta: altera uero huic continua, ad inteſtinorum uſque exortum extenditur. Porrò, ſicut utriuſq;
in animalibus propria eſt utilitas, ac pro utilitatis differentia diuerſa eis eueniunt accidentia:
ad eundem modum, quicunq; affectus cõiter, tum ſimilaribus, tũ inſtrumentalibus partibus ad-
uenire ſolent, ij ẽt his tum inter ſe, tum ẽt cum uniuerſis inteſtinis cões eſſe cenſentur. Verũ ac-
cidentiũ ſimilitudo non ſolũ in his inter ſe, ſed ẽt in uicinis quoq; partibus, quæ ipſa attingunt,
inuenitur, qualis eſt renũ, & coli cõicatio: atq; horũ nonnulla ſedem affectam habẽt cognitu fa
cilem, ut dyſenteria, & teneſmus. Sanè in p̃ſentia nomen dyſenteriæ proprie audire oportet, ut
pote qđ ex appellatione ipſa, inteſtinorũ ulcus ſignificat: neq;.n. repẽte, & affatim fit hmõi affe
ctus (id, quod in eo, quẽ hepatis uitio accidere diximus, fieri ſolet) atq; proprias etiam habet no

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quã deinde interaneorum abrasio E A.l.3.f.14.t.4 c.2.fo.319.c
nes sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni uidetur, qñ uidelicet affectus ipse iam dysenteria est. Quum itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num pingue quippiã simul cum ipsis deijciatur: ita.n.in crassis intestinis ulcus consistere credendum est. Vbi uero cruorem quoq; simul excerni uideris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt uniuersus misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si uero supernatat, in humilioribus intestinis ulcus esse ostendit. Ac idem quoq; in abrasis excrementis uidere est, verum non ita manifeste, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum aliquod fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo uel commisceri reliquis excrementis, uel uni eorum parti supernatare uidentur. Non mediocriter autẽ conducit ad curationẽ, nosse, in qua A.l.3.f.16.t.2 c.6. fol.338.f Et t 4.c.11.
intestinorum parte consistat ulcus: nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis presidium petendum est: si uero in humilioribus, clysterem subiicere conuenit. Atque huiusmodi dysenteriæ ab iis, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deiicitur, deinde aucto malo crassus humor, fæcibus uini haud absimilis: preterea A.l.3.f.14.t. 4.c.2.f.319.d
in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atq; interdũ duorum, aut trium dierum inter- F Et f.16. t.1.c. 3.fo.335.b
uallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malum, atq; excernuntur excrementa prioribus multo peiora. Id uero per intestinorum ulcera haudquaquam apparet: q̃ ppe in iis, neq; affatim, neq; ex longis tẽporum interuallis, laborantes deiicere consueuerunt. Atq; ulcera, quæ in recto A.l.3.f.16.t.i. c.2.fo.334.b
intestino oriuntur (tenesmum uocant) uehementi quidẽ tensione, & prompta deiiciendi cupiditate infestant, paucis admodũ sequentibus excrementis: q̃ quidem ab initio pituitosa & pinguia, progressu uero temporis ẽt abrasionis specie deiiciuntur: sed per totum morbi spatium iis, quæ à supernis descendunt, haudquaquã misceri uidentur. Scribunt non nulli, ꝙ à fortiori excernẽ A.l.3.f.16.t. 1.c.2. f.334.c
di conatu, p̃cedente dolore uehementi, aliq̃ lapides callosos deiecerunt, iis, qui in uesica nascun Et f.17.t.3.c. 6.fol.343.h
tur, haud absimiles: id, qđ ego neq; uidi, neq; alium, qui uiderit, unquã audiui. Sed coli uehementem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes, pertinere putãtibus: ueluti renum quoq; cruciatus, ad colum referre uidentur. Sunt, qui omnino negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, ut ab initio, horum affectuũ distin- A.l. 3.f.16.t. 3.c.10. f.344
ctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt: itaque accidentia, quorũ magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & nau A.ibidem.g
sea, & uomitus urgent multo grauiores, & magis assidui dolente colo: euomuntque ita laborãtes G
pituitosa quædam, atq; corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiã magis excrementa, ut ne flatum quidem, neq; etiam ructum excernere possint: sæpenumero ẽt ueluti A.ibidem.
circuire videtur dolor, atq; ampliorem locum occupare, non nunquã uero in diuersis particulis uehementior fit: nephritici uero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quum itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium est: si uero in uno loco, ubi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre: proinde cũ his notis, quas nuper percurrimus, urinæ quoq; considerandæ sunt. Nã nephritici ab initio dilutas, purasq; reddunt urinas: deinde sequentibus diebus asperũ aliquid in ipsis subsidere uidetur: demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab aluo deiicitur, id flatuosum quodã modo est, & sæpenumero aquæ supernatare consueuit, similẽ habens bubulo stercori consisten- A.ibid.h
tiam. Quinetiam colicorum cruciatus multo magis, q̃ nephriticorum, laxantibus mitigantur cly A.ibid.h
steribus: atq; euenit interdum, vt frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritq; mitigans præsidium, non mitigans tñ, sed etiam curatiuum, & diagnosticum. Porrò, ut hi frigidum humorẽ aluo excernente, ita nephritici cũ urina lapide exeunte, & à dolore liberantur, & simul locum affectum ostendunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi ut prouideatur, ne postea tã facile affici pos H
sint: nam, vt perseuerante dolore utraq; pars eisdem indiget præsidiis, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, qđ ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessione eos difficulter discernatis, eò, ꝙ tum neq; extrinsecus, neq; intrinsecus, differentibus egent auxiliis, ꝙ satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina à uentriculo ordine quodam descendant, atq; omnium supremum ieiunum sit: deinde quod tenue uocatur postea cæcum, quod ad in A.l. 3.f 16.t. 1.c.1.f.332.d
fernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumero & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici ferè oẽs, sed etiam populares, vehemẽtissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id quidem mihi quoq; uerisimile uisum est: sed, quum causam quærerem, cur tam uehemens, tamque perseuerans esset dolor, non simpliciter huic assertioni credere potui. Neq; enim similiter, ut in renibus, atq; ureteribus impacto lapide, ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis rationi consentaneum esse censebis, frigidos spiritus retentos, atque similes ijs A.l.3. f.16.t. 3.c.6.fol.343 & 344.b
humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia constant, vt non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eun-

demq;

A demq; craſſum,aut uiſcoſum humorem,aut flatuoſum ſpiritum,in corpore craſſo, dẽſoq; geni-
tum,ſed egredi nequeuntẽ,dolorem excitare:uehementem quidem,geminam ob cãm,intẽpe-
rantiam,& corporum,quibus continetur,tentionem:longum uero,quia difficulter uacuat̃,nam
corporum ipſum ambiẽtium tum craſſitudine;tum ſpiſſitudine arceret̃. Atq; interdũ alij quoq;
dolores,& quidem vehementiſſimi in ſublimioribus inteſtinorum partibus eueniunt, grauiter
uomitionibus cruciantes adeo,vt non nulli ſub fine ſtercus quoq; euomere conſpiciant̃: a quo
A.l.3.f.16.t. 3.c.6.f.343.b affectu uix vnquam aliquis potuit ſanus euadere:hunc″εἰλεόν.i.uoluulum uocãt: non nulli etiam
chordapſum, quum.ſ.tumor aliq̃s eminet in tenuium inteſtinorum parte, ut uideatur inteſtinũ
ad chordæ ſimilitudinem conuolutũ.Itaq; non ab re uiſum eſt medicis antiquioribus, uel ab in
flãmatione,uel obſtructione aridi ſtercoris,hmõi tenuium inteſtinorum affectus oriri.Sunt alia
quoque accidentia,quæ quidem haud abſurde,& inteſtinis, & uentriculo ſimul affectis euenire
creduntur,ut quas λειεντερίας.i.læuitates inteſtinorum,& κοιλιακάς.i.uentrales diſpoſitiones no-
minãt,quum uidelicet materiæ nequaquã ſunt mordaces.Nam,ut mordaces,ob mordẽdi uim,
oĩa inteſtina ad excretionem excitant:ita non mordaces inteſtinorum imbecillitatem ſequi cõ
ſueuerunt,quia retinere cõtenta ne exiguo quidem tempore poſſunt: ſiquidem ilicò excernunt
A.l.3.f.19.t. 2.c.10.f.268. B ea perinde,ac ſi graue aliquod onus deponerent;haud ſecus, quã in ſtrãguria″contingit: nã &
in hac modo ab acrimoniam,& uellicationẽ ueſica iugiter, quicquid ad eam ꝑuenit, ſecernit,
modo ob id,quod molem ipſius,uel exiguam ſuſtinere nequit.Cęterum,a quibus cauſis inteſti
norũ læuitas proueniat,alibi particulatim oſtendimus,præter ea,quæ in libris de curãdi uia, &
ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium cauſis iam dixeramus. Etenim hunc li-
brũ non incepimus, ut cauſas, quæ morbos efficiunt,ſed ut affectorum locorũ,qui, & tactus,&
uiſus iudicium effugiũt,notas perſtringeremus:at, quia ad exactam horum notitiam ẽt de ipſis
diſpoſitionibus interdũ aliquid dicere coactus ſum,idcirco de cauſis quoq; quæ ipſas efficiunt,
mentionem facere non ſum grauatus.Itaq; ſermoni de inteſtinorum affectibus finem impona-
mus:quicunq;.n.affectus in ipſis conſiſtentes,ſunt cognitu faciles, ij cum prædictis cões habent
notas, Nam abſceſſuum,inflammationum,ſcirrhorum,inflationũ,eryſipelatum indicia oĩbus
cognita,quum in uentriculi locis apparent,& affectus ipſius, atq; ſimul affectæ ſedis notitiam
oſtendunt.Sed de his iam antea ſatis dictum eſt.

De nephriticis, & eorum ſymptomatis. CAP. 3.

A.l.3.f.16.t.3 c.10.f.344.g C IGitur,cum derepẽte nephritis inciderit,lapide notatu digno,uel in renũ,uel in″ureterum ali
quo impacto,dolorẽ excitat,colico haud abſimilem.Verũ diſtinguitur ab eo ex nauſeæ tum
multitudine tum magnitudine,ſuntq́; per uomitum reiecta,& bilioſa, & pituitoſa, quibus ꝑaſ-
ſumpti quoq; cibi aliquid admixtum vr̃:ſæpenumero etiam ex loco, quum ſuperiores coli par
tes afficiuntur:atq; ex eo interdũ,ꝙ non uni loco dolor innititur, ſed reuoluitur, & ad plurimas
extenditur partes: præterea, ꝙ ne flatus quidem tranſmittitur: atque omnia hæc colicis dunta-
xat euenire ſolent,ſed alia quidem magis,alia uero minus.Quum uero ex ijs,quæ in urinis reſi-
dent,aut lapide cum urina excreto, plane diſcerni poſſunt, nullus relinquitur quæſtioni locus.
Sunt autem non pauci laborantium,qui dolorem modicum in profundo ilium infeſtantem sẽ-
A.ibidem.h tiunt, quamuis ab initio nondũ ſabuloſum quippiam manifeſte excernatur: ″quibus(ut ſcitis)
dato medicamento,quod lapidem in renibus conterere poſſet,ſimul,& affectum ipſum,& ſedẽ
affectam cognouimus,atq; ipſum habuimus curationis principium:quum enim a medicamen-
A.l.3.f.18.t. 2.c.2.f.358.a ti potione in urinis ſabuloſa quædam ſubſidere conſpicerem, nephriticum affectũ eſſe cogno-
ui:atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci curationem.Quum ãt″re-
nem quempiam ita affectum eſſe præcognoueris,ſi ẽt dolores cũ horrore interpellato,inęqua
liq́ue infeſtare uideantur,ſequanturq́; febres quædam inordinatæ,tum pronum in uẽtrem de-
D cumbere,atq; interdum in alterũ latus,ut ſublimis ſit affectæ partis poſitus,laborantẽ ſeſe uer-
tere iube:ac deinde interroga,num circa renem dolentem ueluti ſuſpenſi cuiuſdã ponderis ſen
ſum percipiat.Etenim,quum hæc ei acciderint,abſceſſum iam collectum cõiicere oportet:quo
concocto pus mictum,ut laborantem a dolore liberat,ita ulceris in rene periculum affert:ꝓin-
de exacto ſtudio laborandum eſt,ut inducatur cicatrice:quod niſi ilico contigerit,difficiliorem
reddit curationem. Porrò perſeuerantis ulceris notæ ex urina haud obſcure deprehenduntur:
A.ibid.c.11. fol.359 d adde,ꝙ laborans″creberrime in affecto rene dolorem ſentit: atq; interdũ cum urina exiguum
Al.3.t.19.t 2 c.20.f.370.e pus,veluti ab ulcere,excernitur:ſimiliter ramentum non nunquam cum urina expelli vr̃: ac in-
A.ibid.c.20.f terim ſanguis quoq; qui eroſi iam ulceris indicium eſt,quanquam rupto″aliqñ uaſe aut ob ple
nitudinẽ,aut caſum,aut″uehementem ictũ, nonnulli magnam ſanguinis copiam meiẽdo profu
derunt,id quod aperto etiam interdum uenæ alicuius ore fieri uidere eſt.Sed efficaciſſima ulce Ext.ord.36.b.4 Aph.76.
ratorum renum coniectura eſt,ſi cũ urina exiguæ quędam carunculę excernantur,utpote quas
A.l.1.f.2.sũ.2 t.3.c.6.f.341.f renũ eſſentiæ partes,easq́; ob vehemẽtẽ ulceris eroſionẽ auulſas eſſe conſtat.Ea uero,″quæ pi
lis ſimilia ſunt Hippocrates quoq; cũ urinis excerni uidit,quẽadmodũ in aphoriſmis ſcripſit:ac
A.l.3.t.10.t 2 c.20.f 370. ipſi ẽt uidimus aliqñ,q̃ ſemipedis″longitudinem æquarent, interdum ẽt his longiora: † ac non
nunq̃ ẽt admodũ exigua,ut mirarer,qũo in renũ ſpacio talia poſſent cõſiſtere: proinde proba-
bilius

† *Hæc verba nõ habentur in veteribus græcis,nec in tranſlationibus antiquis.*

bilius mihi uidebatur in uenis hmõi res procreari: quemadmodũ in ″quodam Arabiæ loco(ut E A.l.4.f.3.t.2.c.12.f.460.f
aiunt)in tibijs hominum dracunculi uocati naſcuntur:neruoſa natura, colore, craſſitudineque
lumbricis ſimiles. Igitur,quum multos audiuerim,qui ſeſe uidiſſe eos dicerent,ipſe uero nũquã
uiderim,idcirco neq; de ortu,neq; de eſſentia ipſorũ quicquã exacte conijcere poſſum. At,ubi
pilos meiendo excretos uidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex craſſa len-
taq; materia,quã calor calefecit,exiccauitq; in uenis conſiſtere:quãq̃ longitudinis ipſorũ causã
nõ intelligo. Verum,quum primum eos uidiſſem,curationem a medicamentis,quæ urinã ciere
poſſent,tentaui,quã poſtea experientia cõprobauit:& fermè oẽs,quotquot hmõi affectu labo-
rare conſueuerunt,neq; ante ipſum,neq; rurſus poſt ipſum nephritico aliquo accidente fuerũt
moleſtati,qui curati fuerunt medicamentis,quæ ciere urinam poſſunt. Verum,etiamſi alia quæ
piam humorum uitia a uenis per urinam expurgẽtur, quemadmodum ſi puris quoq; multa fiat
per urinas excretio,nihil ab ijs,uel renes,uel ueſicam,uel ureteras moleſtari cognouimus:ſed in
hac re non parũ cum inteſtinis conuenire vñr,quæ in hepaticis diſpoſitionibus nihil patiunt̃,li-
cet a bile ſyncera lædantur:ueluti contra,ueſica quoq; ubi longo tpe acres per ipſam urinę trã
ſeunt,ulceribus affici ſolet. Eſt ẽt″alius renum affectus,quo tenuis* ſanies ſanguinis mingitur,ſi- A.l.3.f.19.t.2.cap.20.fol.
milis excrementis,quæ in hepaticorum affectuum initio excernũtur,niſi ꝙ magis vr̃ cruenta. Cu F 370.f. Et cap.
ius rei cã eſt diſpoſitio haud abſimilis ei,qualẽ in iecore diximus imbecillitatẽ eſſe: inſuper quũ 21.fol.371.a
ora, aut meatus,uel utcunq; nominare uolueris, per quos ex caua uena in renes urina percola-
tur,ſupra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is vr̃ affectus, quem alij hydropẽ
matellæ,alij urinæ profluuium,alij diabetem,alij dipſacon appellant,qui certe quàm rariſſime
euenire ſolet. Equidem eum ante hac bis duntaxat uidere potui, ſupra modum uidelicet ſitienti
bus infirmis,atq; iccirco exuberanter bibentibus,celeriterq; per urinam id, quod biberunt red A.l.3.f.19.t.
dentibus tale,quale biberunt. Atq; hic renum veſicæq;″affectus ſimilis eſt uentriculi inteſtino- 2.c.17.f.365.
rumq; læuitati. Sed de inteſtinorum læuitate alibi ſeparatim iam dictum eſt:ubi oſtendimus,nõ
uentriculum duntaxat,ſed uniuerſa quoq; inteſtina,ad excretionem tum ciborum tum potuum
aſſumptorum celeriter excitari,adeo,ut ne pauxillo quidem tpe citra moleſtiã ferre poſſint ip-
ſorũ, aut põdus,aut qualitatem: at,ꝙ affatim,celeriterq; ad ueſicam urina deferatur, id neq; ad
uentriculi,neq; inteſtini ieiuni,neq; tenuis,imbecillitatem,tanquam ad cãm,referendum eſt. Si
enim ob id,quod potum ſuſtinere non poſſunt,ad excretionem properant,quid obſtat,quo mi
nus per ſedem excernatur? id quod in læuitatibus inteſtinorum fieri planè vr̃: neque enim ci-
bus duntaxat tam celeriter per tam longam inteſtinorum conuolutionem tranſiens deijcitur, G
uerum etiam quæ epota fuere. Porrò tranſmiſſionem a totius uentris partibus ad hepar didici-
mus neq; per hepatis,aut uenarum in lactibus,aut uentre,quomodo neq; per earum,quæ ab he
pate exortę ad renes tendunt,imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus
iam oſtenſum eſt, iecur ex uentriculo per meſenterij uenas, ueluti arbores a terra per radices,
cibum ad ſeſe allicere:ſic etiam oſtẽſum eſt renes trahere id,quod aquoſum in ſanguine eſt: nõ
tñ veſicam trahere a renibus,quemadmodum neq; inteſtina a uentriculo, ſed renes quidem ꝑ
ureteras excernendo in ueſicam mittere,uentriculum ãt in″ieiunum per eum proceſſum,quem A.l.3.f.16.t.
Herophilus dodecadactylon uocat,a duodecim digitorũ longitudine nomen ei imponẽs. Itaq; 1.c.1.f.332.e
renum potius imbecillitas accuſanda eſt,utpote qui continere diutius urinam non ualent, non
uero aliarum partium, per quas potus tranſire ſolet. Sed rurſus reprehendẽdo dicet quiſpiam:
quum infirmi fuerint renes,quomodo fieri poteſt,ut tam celeriter urinã ad ſe attrahant? an di-
cere poſſumus,quemadmodum in uentriculo quibuſdam liẽtericis vehemẽtiſſima excitatur ci-
borum cupiditas,ita in renibus quoq; cupiditatem ſimul oriri uehementem,atque hanc ob cau-
ſam eos urinã per cauã uenã ad ſeſe trahere,ſed ilico ab attractionis impetu grauari? quẽadmo
dum in ijs,qui canina uocata appetentia uexantur, uidemus, ut affatim impleti, paulopoſt aut H
euomant,aut fluore deijciant,id quod non ſolum ijs,qui præter naturam ſe hñt,accidere ſolet,
verum ẽt animalibus quibuſdam integra ualetudine degentibus,ut in″auiculis, quas noſtrates A.l.3.f.13.t.
in Aſia Seleucidas vocant,videre eſt,quippe q̃ iugiter locuſtas edunt,easq; celeriter excernũt. 5.c.8.f.303.e
Ac in alijs quoq; animantibus hmõi accidẽs naturale uidetur. Vt igitur canina cupiditas in ore
ventriculi conſiſtens,non potente ipſo deuoratorum pondus ſuſtinere, multa impetuoſe inge
rere,atq; ea celeriter excernere cogit,ita in renibus quoq; ſeroſæ humiditatis cupiditas vna cũ
virium imbecillitate,& humiditatẽ affatim attrahere cogit,& eius deinde in veſicam excretio-
nem fieri. Sed quæres fortaſſe,quamobrem vrinæ fluor ſubito euenire poſſit, læuitas inteſtino-
rum nõ poſſit,veluti,neq; canina cupiditas,ſed plurimum dierum numero opus ſit,nam affectꝰ
initiũ ab incremento,incremẽtũ a uigore diſtinguitur:qm̃ ventriculi cupiditas, qua cibum po-
tumq; appetit,aĩale officium eſt,quo,citra ſenſum noſtrum,nequaquam fungitur:renũ vero de
ſiderium naturale eſt,neq; ab ipſo ſenſus noſtri afficiuntur:proinde,quum ad ſtatum peruenit,
ne ſenſum quidem mouet,quemadmodum appetentia canina. Quare rationi cõſentaneum
uidet̃ paulatim quidẽ incipere:&, dũ maior fit, in primis quidẽ ſerum ſanguinis trahere ex ue-
nis,uel nihil nobis ſentientibus:quẽ quum totum attraxerit, uideaturq; ſanguis in uenis, huiuſ-

modi

A modi humiditate ſpoliatus,exiccata tum vaſa humorẽ trahere ex hepate,deinde hoc ex inteſtinis,& ventriculo:quum uero exiccatæ fuerint venæ,quæ in ore uentriculi ſunt,tunc potum deſiderare hoīem,utpote qui diſpoſitionẽ ipſam ſentiat:deinde exhibitam potionem uenas ex hepate ad ventriculũ uenientes,utpote aridas,totam ſtatim rapere,atq; ex his alias deinceps,donec ad renes perueniat tranſumptio.Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum eſt nõ ſolum potionẽ,uerum ẽt cibum, tranſumptione per attractionem facta, per uniuerſum corpus deferri.Igitur hic affectus,quod ad tranſitus celeritatem pertinet,perſimilis inteſtinorum læuitati:atq; ẽt ꝙ renum diſpoſitio, uentriculi diſpoſitioni eadem eſt: uerum hoc uno inter ſe differunt,ꝙ quæ ante renes fit lationis operatio,in naturalibus actionibus numeretur, attractoria facultate ſucceſſione agente:quãuis in una re ſimilitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua uena ad renes attractio,primæ deglutioni eorum,quæ ex ore in uentriculum deferunt, haud abſimilis eſt:at uero actiones,quæ hanc antecedunt,ad urinæ fluorem proprie pertinẽt. Non recte ãt putaſſe quoſdam diabetem,uelut,& caninam cupiditatem,ad uẽtriculũ pertinere,manifeſtũ eſt ex ijs,qui præ nimia ſiti ventriculum impleuerunt, & ſeruare in ipſo potionem lõgo tẽpore pñt.Etenim,qui in uehementi ſiti potarunt,quatuor accidentia ſubire ſolent: vnum, & quidem

A.l.3.f.19 t. 2.c.17.f.369.g

B primum, uomitio eſt:alterum, uelox per aluum excretio, aut fluore, aut inteſtinorum læuitate: tertium,ꝙ potus diutius,quàm par eſt,in uentriculo manet:quartum id ipſum,de quo nunc ſermo eſt, ſiue id diabetem,ſiue dipſacon,ſiue urinę fluorem,nominare uolueris:neq; enim,ut idoneum ei nomen imponamus,ſed ut curationis uiam tum ex loco affecto,tum ex ipſa diſpoſitione inueniamus,ſcrutari aĩus eſt.Atq; alius interdũ affectus occurrit,diabeti perq̃ ſimilis,& quidẽ a multis cibis,qui neq; crudi ſunt,neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; ẽt probe alere pñt,ſed diſſipantur,diſcutiunturq; celeriter.Cuius ut crebrior eſt,q̃ dipſaci euentus,ita faciliorẽ admittit curationem:quippe qui prius,q̃ ad ſummũ peruenerit,cognitus, haud ita difficulter curabitur.Nam,ubi quis duplum cõſuetorum alimentorum aſſumpſerit,neque corpus ali uideatur,idq; citra alui fluorem,hunc affectum non ſolum priuati, verum ẽt medici paruipendunt,quum vero triplum ingeſſerit,idoneis auxilijs liberari põt prius, q̃.ſ.ad quadruplũ aut quintuplum perueniat. Igiť rõni conſentaneum eſt hunc affectum a celeri diſſipatione incipere,oĩbus partibus attractricem,atq; ei coniugatã facultatem,q̃ proprie appetitiua uocať,ſeruantibus. At uero ingentis ſitis,q̃ citra diabetẽ accidit, cã eſt uentriculus,aut calida,aut ſicca,aut utraq; intẽperie affectus,maxime uero os ipſius:proxime uentriculo hepar,ſed maxi-

A.l.3.f.13.t.2 c. 20.f.297.a

C me pars eius ſima: ſimul cũ eis exæſtuãtibus nimirũ meſenterio,ieiuno,ipſo uentre, ſtomacho, & pulmone.Atq; huius accidentis radix inde plerũq; proficiſcitur,ꝙ a diſpõne,eryſipelatis naturam referente,ea incenduntur:quæ magna ex parte marcor ſequitur,aliás alius, ueluti quum hanc tractaremus materiam,declaratum eſt.Hæc itaq; propter accidentium cõmunicationẽ ſimul cum renum affectibus dicta ſunt.Porrò diabetes proprius renum affectus eſt,qui caninę in ore uentriculi cupiditati proportione reſpondet,accedente præterea retẽtricis facultatis ĩbecillitate:nam,ſi citra uehementem cupiditatem ipſum fieri diceremus,in primis nihil pene urinæ,quod conſideratione dignum eſſet, ad renes peruenire notaretur: ſi uero citra retentricis facultatis imbecillitatem,non tanta celeritate ſequeretur urinæ profluuium.

De veſicæ affectibus. *CAP. 4.*

VEſicæ ſuperueniunt accidentia partim cæteris communia,ueluti oẽs ipſius præter naturã tumores,dolores,atq; quæ hos facere poſſunt,affectiones:partim ipſi ſoli ꝓpria,ut iſchuria.i.urinæ retentio,ſtranguria.i.urinæ ſtillicidium,ac alio quoq; modo immoderata urinæ excretio. Verum hmõi uacuationes (ut de renibus ſupra dictum eſt) ueſica tanquam meatu utuntur,ipſa haudquaquam affecta:at uero ſtillicidium,ſi ob urinæ acrimoniam fit, accidens ueſicæ

D eſt,affectus uero minime:ſi uero aut ab ulcere,aut imbecillitate procedit, a ueſicæ affectu factũ eſſe dr:quemadmodum,ubi acrimonia in cauſa eſt,aliquando ob renum uitium,aliquando ob alias partes,quæ cum urinis humorum ſuorum uitia,aut pus, ubi abſceſſus aliquis infeſtauerit, tranſmittere poſſunt. Euenit etiam interdum urinæ ſtillicidium humoribus, qui in uenis ſunt, & per renes,& per ueſicam expurgatis.Cæterum quum ab intemperie ueſica fit imbecillior,lęditur propria ipſius actio,quæ eſt urinæ excretio:ad quã animal excitari ſolet, quum uel a multitudine contentæ in ipſa materiæ ueſica grauatur,uel a mordacitate moleſtatur: ſed ab horum utrolibet magis imbecilli,q̃ robuſti,dolere conſueuerunt. Quinetiam inſtrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere poſſunt.Item intemperantiæ omnes cum aliæ,tum maxime illę,quæ non nullis ſępe eueniunt,quum frigore corripiuntur: tunc enim planè grauari uideť, uel pauco admodum contento in ipſa humore. Atque ueſicę etiam ueluti meiendo inſtrumento,iſchurię accidens ſuperuenire ſolet, interdum quidem (ut dictum eſt) quum id, quod in ipſa continetur:non ita comprehendere ualet, ut ipſum exprimat: interdum ẽt obſtructo inferiori meatu,aut in craſſis humorib[9],aut impacto lapide:atq; accidit non nunq̃ uel ab inflãmatione, uel alio hmõi tumore,ut anguſtior reddatur meatus,uel etiam omnino obſtruať. At uero neq; neruorũ a ſpinali medulla exortorum,neq; etiam ſpinalis medullę ipſius affectus,ueſicę aliquã imbe-

A.l.3.f.19.t.2 c. 10.f. 368.g

A.l.3.f.19.t.2 c.6.fol.367.b

cōmentario mētionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatē. Ait enim sub hac specie E
neq; pulsum, neq; spirationē mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat non uisam esse
mortuam, ꝙ exiguum in medijs corporis partibus calorem habere (est ãt libri titulus, † apnus, i.
perdita spiratio, Heraclidis) ac adstantes quoq; medicos quæsiuisse ait, an nondū esset mortua.
Rursus nonnulli Heraclide posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa nō
appareat, carptæ lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, ut exacte deprehendat, num spi-
ritus aliquis inter spirandum, tum intro, tum foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aquæ
plenum ori uentriculi imponere præcipiunt, quippe immotum oīno seruari humorem aiunt, si
tota perierit spiratio. Itaq; si oēs ita affectæ mulieres interijssent, simplex esset quæstio: quū ue-
rò nonnullæ seruatæ uideantur, geminam oriri quæstionē necesse est, inuestigantibus nobis tū
dispositionē, ob quam spirationis munus deperditur, tum uel magis, qūo uiuere possint, quæ ni-
hil oīno spirant: quippe in confesso est, & spirationem a uita, & uitam a spiratione separari nō
posse, adeo, ut uiuens oīno spiret, & spirans oīno viuat. Atq; hęc quęstio, quamquam superiore
difficilior vr̄, non est tamen perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia,
spirationis nihil seruare uidentur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalibꝰ fri
gidis, atq; eo demonstrato, ꝙ maximus respirationis usus est, ut intimus calor, & refrigeratione F
& uentilatione seruetur, haud ita difficile fuerit, perpendere, exiguum illum calorem in ipsis de
relictum, arteriarum, cordisq; officio conseruari: quæ actio a quibusdā medicis transpiratio, ve
luti ea, quæ a thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio uocatur. Itaq; pereūte ob uteri affe-
ctum spiratione, quoniam uniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste uidetur) fieri po-
test, ut nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiat: po
test etiam adeo esse exigua, ut sensum oīno effugiat. Ergo, ut nihil ad hunc affectum pertinens
maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quā ob causam corpus refrigeretur. Ea uero
haud difficulter dissolui poterit, si cās, quæ præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem hu-
iusmodi. Conuenit inter oēs medicos hunc affectum magna ex parte uiduis euenire, ijsq; maxi
me, quæ, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque uirorum cōcubitu gauderent, oībus
his fuerint priuatæ. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, q̄ ꝙ ob retenta men
strua, uel semen cohibitum, huiusmodi uterinis uocatis dispositionibus mulieres crucientur? si
ue eæ apneæ. i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quædam fuerint? &
fortasse magis ob seminis retētionem, utpote quod magnam uim obtineat, & in mulieribus hu
midius ac frigidius sit, & excretionem requirat in iis, quæ multo semine exuberant, sicuti etiā in G
uiris: quippe non parua est horum quoque differentia: sunt enim non nulli, quos protinus a iu-
uentute concubitus imbecilliores efficit: alii, nisi assidue coeant, capitis grauitate molestātur, ci-
bos fastidiunt, ac febribus obnoxii fiunt, atq; ut deterior est ipsis appetentia, ita, & cōcoctio mi-
nor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus hu-
iusmodi erat natura, qui pre*pudore, a libidinis usu abstinētes, torpidi, pigriq; facti sunt: nōnul-
li etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mœsti ac timidi, cibi ēt tum cupiditate tū
concoctione uitiata. Quidam uxoris mortem lugens, & a concubitu, quo antea creberrime fue
rat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere po-
tuit: ubi uero se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad uomitū excitabatur: mæstus ēt
apparebat, nō solum has ob causas, sed ēt (ut melancholici solent) citra manifestam occasionē:
uerum hic quàm celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consi
deranti mihi apud me, uisa est longe maior ex retento semine, quàm menstruis, corporis noxa
euenire posse, præsertim in iis, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est, ac copiosius,
& qui in ocio sunt educati, quiq; cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim conti-
nere ceperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius H
rei causam esse: quum enim & tale, & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem ui qua-
dam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, uirum alioqui omnium mortalium, quod ad cō
tinentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non a copulata illi, dum effundi
tur, uoluptate, ueluti bono aliquo, illectum, sed ut noxam, quæ a retento semine prouenire so-
let, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota,
semen proiecit, ac uenientem deinde mulierculam remisit, inquiens, manus hymenæum cele-
brando te præuenit. Atque plane constat modestos uiros non ob uoluptatem, sed ut ab impedi
mento præseruentur, libidini indulgere, perinde, ac si nulla esset ei uoluptas coniugata. Sic etiā
reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd existiment uoluptatem boni cuiuspiā
speciem præ se ferre; sed ut semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant, haud secꝰ, q̄
deiiciendi stercoris, excernendæq; urinæ desiderio suapte natura moueri consuerunt. Cogitan
ti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iā
tempore uidua, quæ præter cætera mala neruorum quoque distentione uexabatur. Ac dicente
obstetrice uterum esse retractum, remediis ad huiusmodi affectus consuetis uti decreuit: qui-
bus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim etiam, ꝙ inter curandum manibus tractaren
tur

Margin notes:

† Laertius in vita Empedoclis. Suidas ī dictione ἄπνους.

A. ibidem.

A. ibidem.

* Græ. ὑπ᾽ ἀσκήσεως, quod vetus interpres trāstulit, sobrietate.

A. l. 3. f. 21. t. 4. cap. 17. fol. 396, g

A tur partes muliebres,oborta titillatione,cũ labore,& uoluptate(ueluti per coitũ vſu venire ſolet)excreuit craſſum,plurimumq́; ſemen:atq; ita moleſtia ſua liberata eſt mulier. Proinde manifeſta coniectura aſſequutus ſum,vitiato ſemini maiorẽ,q̃ menſtruis,eſſe uim ad noxã uniuerſo corpori inferendam. Itaq; licet hæc quidem aliqñ profluãt è uiduis,ſuppreſſum nihilominus ſemen moleſtiam,noxamq; ipſis inferre põt.Quibus uero nequaquam perſuaderi põt, exiguũ ſuccum in una parte contentum,tantorum accidentium,quæ uniuerſo corpori eueniũt,eſſe cau- A.ibidem. ſam,ii oĩno immemores eſſe uidentur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim a phalangiũ ictu totum corpus affici vr̃,exiguo ueneno per minimum foramen iniecto.Sed lõge maiori admiratione dignus eſt ſcorpionis ictus,qui breui admodum tp̃e grauiſſima infert accidentia:& id,quod inijcitur dum ipſe pungit, aut perq̃ exiguum eſt,aut nihil omnino,nullo apparente foramine in ipſius aculeo.Atqui neceſſarium eſt,non ſimpliciter,quia quis perinde,quaſi acu,pũ- A.l.4.f.6.t.5. c.3.f.53.b ctus eſt,ut in uniuerſum ſtatim corpus ueluti grandine pcuti uideatur, animi ſimul defectione accedente: ſed rationi magis conſentaneum eſt, ut uel a ſpiritu quodam, uel tenui humiditate iniecta,hæc eueniant accidentia.Sunt,qui putant res quaſdã ſolo tactu per qualitatis uim, ea,q̃ eis uicina ſunt,alterare poſſe:idq́; planè uideri in marina torpedine, utpote cui tam uehemens
B ſit potentia,ut per piſcatoris tridentẽ tranſmiſſa ad manum alteratione,derepente totã reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur paruæ molis res quaſdam ſolo tactu maximas A.l.3.f.14.t.1 c.1.f.308.b inducere alterationes:id,quod in heraclio quoq; lapide,quem magnetem nominant,uidere ẽ, ferrũ.n. quod tetigerit,ei adhæret,uel nullo adhibito uinculo:deinde,ſi aliud id,qđ primo tactũ fuerit,tetigerit,ſimiliter,ut primum,illi inhærebit: poſtea tertium ſecundo: ita, ut plane conſtet rebus quibuſdam uehementiſſimas eſſe uires.Reliquum eſt,ut inueſtigemus,an in animãtibus, corruptio aliqua naſci poſſit adeo uehemens,ut ueneni tum qualitatem,tum uires æquet:an id iam medicis enodatũ,diſcuſſumq́; eſſe uideatur, qui hanc ſolent proponere quæſtionem, utrũ propriæ ſint notę ueneni,necne.Nam,qui maxime uidentur ſuper hac ambiguitate diſputaſſe, ii eoſdẽ fieri affectus concedunt,& a lethalis ueneni potione, & a corruptione, q̃ a corpore or- A.ibidem. tum hẽt:uerum facile diſcerni poſſe eos,qui uenenũ ſumpſerũt, ab iis, qui aliunde affecti ſunt. Quũ enim homo ſuapte natura probis humoribus abundans,ac ſanorum more educatus,derepente moritur,ut lethali aſſumpto veneno fieri ſolet:deinde corpus,aut liuens,aut nigricãs,aut uariũ eſt,aut diffluens,aut putredinem moleſtam olet,hunc uenenum ſumpſiſſe aiunt. Igitur,ſi eiuſmodi affectibus nos infeſtari fateamur,qui ex nobiſmet ipſis accepto ſuę originis impetu,ſi-
C miles ſint iis,qui pernicioſo epoto ueneno eueniunt, nihil mirum, ſi uitiatum ſemen, aut menſtruũ hmõi,quum retinentur,aut putreſcunt,corporibus ut afficiantur idoneis, grauia inferant accidentia.Quippe facile intelligit a canibus,quantam habeat uim afficiẽdæ rei aptitudo: quũ enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur,ſolus canis eo affectu corripitur: atq; tãta fit in ipſo humorum corruptio,ut ſolum eius ſputum,ſi humanum corpus contigerit,rabiem excitare poſſit. Vt igit ab exiguo initio,ſputi uidelicet qualitate,aucta quædam in corpore diſpoſitio,quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit,diſcerni poteſt,idq́; poſt ſex mẽſes quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: ſic eodẽ modo uitioſo humore in animalis corpore genito,paulatim tractu temporis principalium partium aliqua cõſẽtit, a qua deinde uniuerſum corpus celeriter alteratur. Quòd ãt a priſcis iã inde ſeculis optimo iure creditum fuerit,hyſterica dicta accidentia ad uterum,tãquam ad radicem,pertinere;uel maximo argumento eſſe poteſt, quòd & ſolis uiduis,& ijs, quibus menſtrua ſupprimuntur, huiuſmodi affectus euenire conſueuerunt. Quòd uero ad eos excitandos retentum ſemen maiorem, menſtruum uero minorem uim obtineat,facile intelligitur ab ijs mulieribus, quibus, cum non ſint uiduæ, purgationes ſupprimuntur: quamuis enim quibuſdã alijs infeſtentur accidentibus,
D quæ poſthac dicentur,ſpiratione tamen non priuantur,neq; animi defectione uehemẽti, neq; alijs quoq; accidentibus,quæ paulo antea dicta ſunt,laborare uidentur:præterea ex eo, ꝙ ſunt viduæ quædam,quæ,licet æq; ut antea,aut paulo minus purgent, nihilominus ſimilibus corri- A.ibi.c.16.a piuntur accidentibus.Conſentiunt ãt hiſce ea quoque ſigna,quæ circa uterum ſentiunt medicæ diligenter tangentes:nam ceruix eius inclinata uidetur,interdum quidem ueluti ſurſum retractus ſit totus uterus,interdum uero ueluti ſit tractus ad latus. Proinde quidam,uterum ueluti animal eſſe ſtatuentes,quod creandæ prolis gratia mouetur:ſi priuetur his, q̃ concupiſcit, uniuer-
" ſo corpori nocere dicunt.Qua de re Platonem ita ſcripſiſſe comperimus: Ea pars,quæ in mulierib⁹,& uterus,& vulua nominatur,quum ſit animal,prolem generare cupiens, ſi intempeſtiue,
" diuq́; infructuoſum fuerit, ſuccenſens ęgre fert:erranſq́; per totum corpus, & ſpiritus meatum
" obſtruẽs,reſpirareq́; nõ ſinens,in extremam anxietatem deijcit, atq; omnifarios alios morbos excitat.Hęc dicente Platone,quidam addiderunt,ꝙ poſtea quàm ita per corpus uterus errauerit,ad ſeptum tranſuerſum perueniẽs,reſpirationẽ impedire ſolet,Alij errare ipſum,ueluti animal,negantes,ubi ſuppreſſa ſunt mẽſtrua,exiccari aiunt:deinde humectari cupientem,ad uiſcera uſq; aſcendere:quum uero aſcendendo non nunquam ſeptum trãſuerſum cõtingat,idcirco animal ſpiratione priuari.Etenim,qui ignorant ea,quæ in diſſectionibus apparẽt, quiq; neque

naturales

naturales, neq; a uoluntate pēdentes actiones unquā considerauerunt, quamuis ea, quę iā dixi E
mus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tñ posse arbitrantur, ut aliquid ex ipsis a ueri
tate nequaquam abhorreat: at uero, qui in utrisq; fuerint exercitati, hanc rationem utpote in-
firmam, uel me tacente despiciunt. Nam, si aliquid uteri ascendere uideatur, id perexiguum est,
neq; sufficit ad hoc, ut totū ipsiꝰ spaciū ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat: tantum
abest, ut hunc prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Quòd, si detur ēt ut attin-
gat, quid momenti habebit id, ut spirationē attollere, aut animi defectionē, aut* membrorū cō — A.l.3.f.10.t.f c.31.f.260.g Et ca.38.fol.26.b
tractionem, aut integrū soporem, inducere possit? Etenim, cum aliquis se impleuerit, uentricu-
lus intumescens, planè vr̄ septum transuersum cōprimere, atq; hanc ob rē spiratio redditur cre
brior: sed nullo insuper alio accidente animal infestatur. Atq; prægnātibus quoq; uterus adeo
intenditur, ut crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi uidemus. Id āt, quod dicūt,
exiccatos uteros humoris desiderio ad uiscera ascendere, nemini nō absurdum uideri pōt: si.n.
simpliciter aliqñ uterus requirat humorem, vesicam, atq; crassi intestini partem inferiorē totā
sibi proximam hēt: si uero non simpliciter humorem, sed sanguineū humorē desiderat, ad he-
par potius, q̃ ad septum transuersum, ipsum moueri oportebat. At uero q̄d opus est, ut alijs ex-
trinsecus irruat partibus, quum a spissa mēbrana ipsum ambiēte contineat? nam oīa, quæ ad se F
se ab alijs humiditatem trahunt, per ora q̃ plurima id efficere solent: atqui ad uterum multa ad-
modum uenarū ora perueniunt, per quas ex caua uena, utpote cui ex hepate sanguis influit, san
guinē attrahere pōt: quam uero aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate
in uterū sanguis deferatur, aut per quam aliam oīno vterus ex iocinore quippiā attrahere pos-
sit? Quòd si hic cauæ uenæ riuus non est maximus, saltem certe nō est alius: quippe sola hæc ue-
na partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinē. Absurda igitur oīno est
illorum ratio, cum hoc, ꝙ vterum esse aīal, hac ratione astruere vn̄r. Sed, si hoc ipsis cōcedatur,
ergo ægreferet uterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse a cibo quoque abstinebit,
†quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: uerum ob hoc neque ad septum tran
suersum, neq; ad alium quemuis locū perueniet: nam (ut cætera omittamus) perquàm arida est,
septi transuersi temperies: atqui uterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humida
rum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam modo sur
sum, modo in latus, retrahi uterus uideatur, id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua sede sæ
penumero manente, nihilominus mulieres quædā ab hystericis accidentibus corripiant. Equi
dem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitando. Igr̄ vteri G
tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, ceruix modo sursum, modo in la-
tus retrahi uideatur: nam simul cum utero ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Superest er-
go, ut declaremus, quam ob causam uterus, uel sursum, uel ad latus retrahatur: hoc enim huic
deerat. Ea esse censetur, uasorum ad ipsum peruenientium plenitudo una cum eorum uinculis:
etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi, quo inquit‖cōuulsionē, & a plenitudine fie-
ri, & euacuatione, ꝙ plenitudo corpora repletorum, & in latum, & profundum extendit, sed lon
gitudinem abbreuiat, ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur: nam
Erasistratus musculos quoque, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in lōgitudine uero mi- »
nui, atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum uenarum, tum uinculorū? »
nempe ex menstruorum retētione. Nam peruenit quidem ad uterum sanguis, sed ad interna ip
sius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm ut per ora uasorum possit penetrare, aut quia
clausa sunt ora: itaq; multiplicatus in uenis eas extendit, atq; uicina ipsis uincula madefacit: ad
horum autem extensionem cōtinuo uterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter undiq; traha-
tur uterus, recta erit, & sine inclinatione ipsius transmutatio: si uero inæqualiter, ad partē uehe
mentius trahentem intendetur. Non ergo, ueluti animal errabundum, aliàs ad alium locum di- H
scurrit in mulieribus uterus, sed ab extēsione retrahitur. Quòd, si dixerit quispiam uteri corpus
tum nō esse affectum, sed peruersione laborare, quum aliàs aliorsum trahitur, hic haud absurda
dicere uidebitur: nam circa reliquas quoq; corporis partes accidit, ut hmōi appareant affectꝰ:
& ut sæpenumero decipiātur medici, qui peruersam partem, quia uel incuruari, uel extendi nō
possit, arbitrant̄ esse affectā. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quē de articulis scripsit,
vbi etiam de vteri uocato errore mentionem fecit, ita scribens: ‖ Si in posteriorem partem ca- »
put femoris exciderit, quanquam hoc raro fit, extendi non potest crus, neque secundum luxatū »
articulum, neque adeo secundum poplitem quoque, ijq́; minime, quibus ex uetusto idem conti »
git, & inguinis, & poplitis articulum extēdere possunt. Hoc sermone quamuis poplitis articulꝰ
haudquaquam afficiat̄, quia tamen cum inguine communicat, ipsum extendi nō posse ait. Atq;
deinceps subiungens, inquit: ‖ Sanè animaduertere hoc oportet: ut.n. utile est, ita magna est ip- »
sius habenda ratio: quamuis nō paucos lateat, ꝙ ne sani quidem extendere possunt poplitis arti »
culū non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodū leuato pede, ita.n. possunt: neq; ēt simi- »
liter, sed longe maiori cum difficultate, flectere possunt poplitis articulū, nisi simul flectāt articu »
lū inguinis. His dictis deinceps ait: ‖ Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpore inueniunt̄, »

† καθάπερ ἔνιοι φασὶν τοὺς ἐρῶν τας φοίνικας πάσχειν. i. quē-admodū amantes palmas affici nonnulli perhibent. Philostratus in leonibus, auctor, est palmam fœminā atq; marem ita se amare, ut nisi prope ferantur, atque se cōtingant, emaciētur, exsiccenturque. Idē Theophrastus. 3. de cāis, plan. c.20. Plinius lib. 13. c.5. & Basilius homilia 5. in Hexameron.

6. Aph 39. Ext. ord. 50. f

de Artic. cō. 3. t. 98. 7. 279. h

de Artic. cō. 3. t. 99. 7. 280. c

d 7 Artic. cō. 3. t. 100. 7. 280. e

&

A & ſecundum neruorum diſtẽtiones,& muſculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortaſſe
" digniora,quàm quis putauerit,contingere ſolent, & ſecundum inteſtinorum naturã, & uniuer-
" ſum uentriculum,atq; uteri, tum errores, tum extenſiones. His uerbis Hippocrates de poplitis
articulo dicere propoſuerat,non potente ſecundum naturã moueri:idq́; non ob propriũ ipſius
A.l.3.f.21.t.3 c.26.f.393.e affectum,ſed quia coxæ conſentit: quinetiam" extenſionũ,quæ utero accidunt, mentionẽ fecit,
quum uidelicet ipſe non per ſe tranſmutaẽ, ſed à quibuſdam alijs trahitur. Igitur uteri" peruer-
A.l.3.f.21.t.4 c.16.fo.396 a ſiones,eo,quem diximus,modo,ad ſuppreſſa ſequunẽ mẽſtrua ipſæ tñ accidentium, quæ in ani
malis corpore apparent,cauſæ non ſunt,quippe quæ communem habent cauſam,plenitudinẽ,
à ſuppreſſa mẽſtruorum purgatione euenientem: quæ uero citra peruerſionem,aut menſtruo-
rum retentionem uiduas moleſtant noxæ,hæ ob retentum ſemen eueniunt. Cæterum pro mul-
titudinis qualitatisve ratione, tum menſtruorum, tum ſeminis, aliàs aliæ accidentium ſpecies
oriri ſolẽt.Etenim noxia cauſa uniuerſum corpus refrigerare potente, adeo uehemẽter infrigi
datur corpus,vt & ſpiratio,& arteriarũ pulſus ſenſu deprehendi nequeant:quæ ſi uel craſſa fue
rit,uel acris,conuulſiones:ſi uero atræ bilis naturam habuerit,mœſtitiam inducet: quemadmo-
dum animi quoq; defectiones,& ad fortes extenſiones,& refrigerationes, & ſtomachi uitia ſe-
B qui conſueuerunt. Conſtat autem, ꝙ in huiuſmodi ſermonibus os uentriculi ſtomachum ſole-
mus appellare: quippe omnium medicorum mos eſt in ſyncopa, quæ ab oris uentriculi uitio
dependet,huiuſmodi uti appellatione:Porrò accidentia,quæ ob adſtricta mẽſtrua infeſtare ſo
lent (nam de his quoq; non nihil me dicturum pollicitus ſum) nũc enarrare aggredior,ſumpto
" initio ab ijs,quæ ab Hippocrate in aphoriſmis ſcripta ſunt,præcipue uero,quum dicit: ‖Si mu-
lier neq; prægnãs,neq; puerpera lac habet,menſtrua eius defecerunt. At nullo in mammis ap- 5.Apho.39.Ext. ord.41.b
parente lacte,menſtrua ſuppreſſa,hiſce notis deprehenduntur:grauitas totum corpus moleſtat:
A. ibid. t.3.c. 26.fol. 393.e item" faſtidium quoq;,& nulla cibi cupiditas: inæqualitas horrida: ꝙ ſi citra horrorem inæqua
litas aliqua fuerit,atq; faſtidium,cupiatq́; mulier quædam aliena,iube, ut obſtetrix uteri cerui-
cem tangat,nam,ſi citra duritiem clauſa inueniatur, eam prægnantem eſſe conijcies: ex ijs etiã
nonnullæ cibum euomunt: ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam hmõi edunt.
Si uero clauſum fuerit os ceruicis uteri, ac duritiem quoque habeat, affectum aliquem in utero
eſſe ſignificat:oportetq́; obſtetricem ſpeculari,ad quam partem uel declinet,uel retrahatur, nã
in ea parte affectam uteri ſedem eſſe conijciẽdum eſt:atq; in quibuſdã fœminis, eius partis do
lor cum grauitate,non nihil ſignificare poteſt:quinetiam in coxam dolor tranſit,ac crus ipſum,
C quod è regione eſt, per inceſſum claudit. Quòd, ſi longiori tempore ſupprimantur menſtrua,
nullamq́; medicus mulieri uacuationẽ offerat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdũ
exoritur,oſtendens nimirum ex internis partibus quampiam eſſe inflammatam. non nullis pa-
nus in extrema ilium parte excitatur: veluti uiris quoque eodem in loco nonnunquam oriri
ſolet,qui,vbi ſuppuratus aliqñ fuerit,ſecari debet. Videmus" itaq; ipſum,& in hac parte,& in co
A.l.3.f.16.t.1 c.2.f333.f Et l. 1.fo.2.d. 3.c.11 lo ſuppuratũ,diſſectumq́ue,interdum ignorantibus medicis inexpertis,q̃d inciderent, interdũ
uero intelligẽtibus quoque. Atq; ab huiuſmodi tumore ſuppurato in colo,nemo nõ facile ſanus
euaſit:vteri uero ſectiones maiori cum difficultate conglutinãtur. Hmõi ergo accidentia ſequi
ſuppreſſa mẽſtrua conſueuerunt:ac præterea lumborũ,& colli,& ſincipitis dolor,qui etiam ocu
A.l.3 .f.21.t. 4. ca..17.fo. 396.d lorum fundamenta infeſtat:item febres ardentes: & urinæ" nigricãtes cum rubra quadã ſanie,
perinde,ac ſi aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt,fuliginẽ quis miſcuiſſet:q̃buſ-
dãm urina,aut difficulter redditur,aut omnino ſupprimitur. Quum ergo horum aliquod in mu-
liere conſpexeris,vterum ueluti radicẽ ipſorum conijcere oportet. Quòd,ſi per alium quempiã
corporis locum ſanguis effluxerit,aut inflãmatio, aut eryſipelas excitatur, an menſtrua purgen
tur,interrogare debes:ſiquidem nihil horum accidere ſolet integre purgatis. Igitur,quibus mẽ
A. l.3.f. 21.t. 3. c.3.f.391.c D ſtruorum cohibetur purgatio,ijs hmõi plerunq; eueniunt accidentia. Quum' uero immodice ua
cuantur, ſequitur color fœdus, pedes molli tumore attollũtur, & totum corpus ſubtumidum fit,
vitiatur ciborum, cum concoctio,tum cupiditas:atq; in totum omnia,quotquot immoderatam
ſanguinis uacuationem,ſiue ex hæmorrhoide, ſiue alio quopiam ſanguinis fluere euenientem
ſequi conſueuerunt accidentia, huiuſmodi fœminas infeſtant. Sed accidit interdum fœminis
muliebre uocatum profluuium, uel utero haudquaquã affecto, quũ uidelicet uniuerſum corpus
per ipſum expurgatur,euacuaturq́; quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur: id
uero potiſſimum fit, ſi mulieres laxis ſint carnibus, & pituitoſæ: quas etiã, intacto utero,ſed uni-
uerſo corpori adhibitis remedijs,ſanauimus:atq; id quod excernitur, non nunquã rubra ſanies
eſt,interdum aquoſa, aut ſubpallida. Quòd, ſi purus fuerit ſanguis, qualis ex diſſecta uena pro-
fluit,diligenter animaduertere oportet,num eroſio ſit in utero: ea uero magna ex parte in cerui
ce potius,q̃ alibi,cõtingére ſolet:diſcerniturq́; per excretã ſaniem, ſi fuerit profunda:ſi uero cir
ca os ceruicis conſtiterit, non ſolum per hanc, ſed per tactum quoque cognoſci poteſt. Atque
prægnantes quoque,quum ora uenarum in ceruice aperiuntur, ſanguinem excernunt. ‖Si uero 5. Aph. 37.Ext. ord.40.h
mulieri utero graui,mammæ ſubito extenuanẽ,abortus expectandus eſt. ‖Atq; geminos ferens, 5. Aph. 38.Ext. ord.41.a
ſi altera mamma extenuetur,alterum amittit:& fere,ſi dextra mamma extenuata eſt, marem, ſi

ſiniſtrá,fœminam amittit:quippe fœtus, qui mares ſunt,parte uteri dextra ut plurimũ cõtinen- E
tur:qui fœminæ, magis ſiniſtra: atq; raro aliter euenire compertum eſt adeo, vt in animalibus
quoq; quæ ſuapte natura geminos ferre ſolent,itidem accidere uideamus, vt in capris,ouibus,
atq; alijs quadrupedibus non paucis uidere eſt.‖Si mulier prompte quidẽ cõceperit,deinde″ſe-
5.Aphor.45. Ext ord.41 g cundo,aut tertio,aut quarto imprægnationis menſe,fœtũ eiecerit, circa uteri acetabula humo- A.l.3. f.21.t.
rem pituitoſum abundare,atq; idcirco uenarum,arteriarumq́; in chorio tunica exiſtentium, ad 2.c.8.f.386.c
ora uaſorum in uterum deſcendentium, nexum, debiliorem reddi conijciendum eſt, vt fętum
ob grauitatem ferre nequeat,ſed facile abrumpatur.

De gonorrhæa,priapiſmo,& reliquis colis affectibus. *CAP. 6.*

QVemadmodum″pauca ex ijs,quæ per anum excernuntur, vicinorum ipſi locorum affecto- A.l.3.f.13.t.1
rum ſigna ſunt:plurima uero ex iis,& inteſtinorum,& uentriculi,& ſplenis,& iecinoris,at- c.17.f.287.b
que non raro humorum in uniuerſo corpore exuperantium,notæ ſunt: eodem modo pauca eo
rum,quę per colem excernuntur,proprium ipſius affectum oſtendunt:ſed complura, veſicæ,re-
num,hepatis,ſplenis,pulmonis,thoracis atq; humorum in uniuerſo corpore,diſpoſitiones ſigni
ficant.Verum huiuſmodi ſigna per alia, quæ unicuique parti affectæ aſſidere diximus, indicia di
ſtinguuntur.Igitur affecti colis hæc erunt indicia.Vlcus quidem ipſius manifeſte deprehenditur F
à dolore ipſum infeſtante: atque ſi aliquid ex iis per urinas excernatur, quæ ulcera comitari ſo-
lent. Id uero ab eo,quod ex ueſica ſecernitur,ita diſcerni poteſt: nam ipſum in primo protinus
exitu apparens urinam pręuenire conſueuit,quod uero à ueſica egreditur, vrinæ admixtum ui-
detur: quinetiam aſſidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum ulcera, præcipue,
quum uel cruſtula, uel ſordibus ſolutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipſius inflammatio-
nes,ac reliquæ huiuſmodi diſpoſitiones, vel ſine indiciis dignoſcuntur. Verum de gonorrhęa
& priapiſmo diffuſe aliquid percurrere ſatius fuerit.Ergo gonorrhœa,eſt ſeminis excretio inui-
ta,quam inuoluntariam quoque nominare licet,ſed ſignificantius dixeris,ſeminis aſſiduam ex
cretionem,cole haudquaquam extenſo. Priapiſmus uero eſt,quũ colis & in longitudine,& cir-
culo totus augetur,nullo ſtimulante ad libidinem,aut deſiderio,aut acquiſito calore, ut quibuſ-
dam accidere conſueuit, qui ſupini decumbunt, ſic enim quidam ipſum deſcripſerunt: at bre-
uiori quoque compendio dicere potes,permanentem colis aut auctionem,aut tumorem. Dedu
cta uero denominatio eſt, à Priapo ſcilicet: nam illum, ut cui ſuapte natura huiuſmodi colis eſ-
ſet,ita finxerunt,atq; pictura deſcripſerunt homines. Gonorrhœæ autem nomen planè compo
ſitũ eſt ex γονῆς quod ſemẽ genitale,& ῥεῖν,quod fluere ſignificat: etenim ſemen modo γονή,mo G
do γόνος,nominari ſolet.Porrò,quemadmodum alia omnia″noſtro è corpore duobus modis ua A.l.1.f.1.d.6.
cuantur, interdum.n.à continentibus ipſa corporibus excernuntur, interdum ſponte profluunt c.7 fol.28.b
eo,ꝙ ob imbecilitatem ab ipſis corporibus contineri non poſſunt,ita de ſemine quoque dicen
dum eſt: nam in omnibus huiuſmodi, ut excernere tempeſtiue, ita continere, naturæ officium
eſt. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi ſpatio & con-
tracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente ſpatio continetur,impellente:reten
tio uero fit,quum clauſus permanet meatus, & contentum à cõtinente haudquaquam impelli-
tur,ſed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo cõtenti in cauis in-
ſtrumentis humores,in iis,qui integra ualetudine degunt, naturaliter & excernuntur,& retinẽ
tur:in illis autem, qui præter naturam ſe habẽt, retentio quidem ob excretiuæ uirtutis imbecil-
litatem:excretio uero retentricis facultatis infirmitatem euenit,uel ob diſpoſitionem aliquam,
quę haud ſecus,q̃ naturalis ipſa excretoria uis,partes mouere poſſit:id,quod in ſeminariis uaſis
uidere licet,ubi aliquis uel comitiali morbo,uel alia conuulſione uiolenter irruẽte,fuerit corre
ptus. Cæterum uidemus,alias quoq; partes, vt manus,aut pedes, aut digitos, conuelli modo ſi-
mul cum uniuerſi corporis conuulſione,modo ipſis ſolis affectis: proinde haudquaq̃ abſurdum H
fuerit in ſeminariis uaſis,& quidem ſolis aliquando, huiuſmodi diſpoſitionem excitari, quẽad-
modum & gonorrhœam(quæ urinæ, quam quis inuitus emittit,proportione reſpondet)quum
contentricem uidelicet facultatem reſolui contigerit. Igitur gonorrhęa inſtrumẽtorum ſeminis
affectio eſt,non pudendorum,quæ ſeminis genitalis uia ſunt, qua excernatur: priapiſmus uero
planè colis eſt accidens;at fieri põt,ut ẽt nullo pręcipuo,proprioq́; ipſum affectu infeſtãte,ad ar
terias ſolas referatur, vtpote quæ ſolæ interdum hmõi habeant præter naturã, diſpoſitionẽ,qua
li uidelicet affici conſueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui à ſpiritu″in tu- A.l.3.f.20.t.1
morem ipſum attolli,manifeſte patet iis, qui celeritatem eius, & quum intumeſcit,& quum ite- c.1.fo.371.g
rum reſidet,perpendunt:quippe nullus humor tam ſubitam in alterutram partem mutationem
efficere poſſet. His ſic ſe habentibus, quum in corporum diſſectione magnæ uideantur arteriæ
in pudendum(exiguam ſcilicet particulam)irruere,ſitq́; colis eſſentia talis,qualem in nulla alia
parte uidere eſt, vtpote cuius corpus neruoſum eſt, atq; undecũq; fiſtuloſum,excepta ea parte,
quam glandẽ uocant, quid aliud excogitauerit quis, quàm ꝙ uaporoſo ſpiritu arteriis affluen-
te,per extenſiones in tumorem attollatur,ideoq́; glandem æqualem ſemper habere magnitudi
nem, ꝙ fiſtuloſus in ipſam neruus non ingreditur? Ergo quæ cauſa eſt, quum libidinis impetu

quis

A.l.3.f 20.t.1 C.25.fo.376.a

A quis ſtimulatur, aut ubi ob ſupinum decubitum calfacti ſunt lumbi, vt colis extendatur? nempe hac inuenta facile priapiſmi quoq; diſpoſitionē inuenire nos poſſe ſperamus. Quòd uero princeps cauſa ſit plenitudo uel arteriarum, vel nerui fiſtuloſi, aut etiā utriuſq; quum ex priore conditione mutant, palàm conſtat: at uero, vtrius eorum magis, aut nū ēt amborum, deinceps conſideremus, hinc ſermonis noſtri ſumpto exordio. Natura, corporis partes fingens, perficiensq; vt ipſæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, effecit: cuius rei exactiſſimum aliqñ fecimus periculum, hœdum alendo, ſed ita alendo, vt matrem, q̃ ipſum in utero geſtauerat, nunq̃ uidiſſet. Quum.n. capras diſſecarem, diſſectorum quæſtionibus, quibus fœtus in utero formationem ſpeculantur, promotus, inueni elegantem quendam hędum, quem à matre abſolutum, ita pro meo more abſtuli, ut ipſam haudquaquā uideret: atq; in domum quandam, ubi multæ pelues erant, depoſui, quarum aliæ uini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuſpiā humoris erant plenæ: aderantq; fructus non pauci tū cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hędum conſpeximus, in primis quidem, pedibus incedentem perinde, ac ſi audiuiſſet ſibi inceſſus gratia crura fuiſſe conceſſa: deinde excuſſit, quā à matre contraxerat humiditatem: poſtea pede latus ſcalpere, ac deinde ſingula uaſa olfacere uidimus: percepto itaq; ſingulorum odore, lac

B tandem abſorbuit: quibus uiſis oēs exclamauimus, Hippocratem uere dixiſſe animalium naturas eſſe à nemine doctas. Sic ergo hedum hunc educando, non ſolum lac, ſed multa inſuper alia, quæ forte offerebantur, comeſſe uidimus. At, quia non longe aberat uernale æquinoctium, quū eriperetur hędus à matre, exactis duobus deinde menſibus, tenellos ei, tum fruticum, tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quū experiretur odorem, alios quidē cōtempſit, alios uero guſtauit, atq; ſic ad adultarum caprarū cibos conuerſus eſt. Sed hoc fortaſſe non adeo magnum uidetur: at longe maiori admiratione dignum eſt, ꝙ poſtea quam & folia, & teneros ramuſculos deuorauerat, paulo poſt ruminare cœpit: quod rurſus oēs, quotquot aderant, uidentes exclamauerunt cum magna facultatum admiratione, q̃ animalibus natura inſunt. Quamuis.n. magnum uidebatur, ꝙ impellente fame, per os atq; dentes cibum aſſumeret, multo tamen uehementius admirati ſumus, ꝙ cibum in uentriculo iam contentum, in primis quidem ad os ſubleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, poſtremo rurſus ipſum deuoraret, idq; non in eundem, ſed in alium uentriculum. Vulgares autem huiuſmodi naturæ munera diſpiciunt, nihil, niſi peregrina ſpectacula admirantes. Nam quis non miretur, ꝙ medici in ſecandis corporibus peritiſſimi quærere ſoleant, à qua cauſa articulus hic extēdatur (ſubijciamus

C uero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua cauſa incuruetur, aut quid ſit, q̃d ipſum in utranque partem tranſuerſum abducit, aut quid ipſum utroq; circumuoluat, quum interim hędus ſingulos articulos, ad quamcunq; motionem libitum fuerit, poſſit excitare, quemadmodum homines ipſi, quāuis, à quo muſculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguę motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, ſi diſſectores inter ſe non ſolum de muſculorum numero, ſed de ipſorum etiam actione, pugnantes uiderit, ac uiderit quoq; à natura infantes edoctos, quo pacto uocem, aut aliud hmōi munus imitentur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus muſculis uocem eandē efficiant? Similiter ēt de omni reliquorum animalium tum uoce, tum reſpiratione. Atq; (ut ſummatim dicamus) miraberis fortaſſe, qūo nullo docente, omnibus, quæ à conſilio & uoluntate pendent, actionibus inſtructa fuerint inſtrumenta, de quibus quidem actionibus licet acris inter diſſectores ſit pugna, qūo fiant, & quibus inſtrumentis, nihilominus omnia animalia, ſimul atq; genita ſunt, & ſpirant, & uocem reddunt. Igitur non mirum eſſe debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura inſtitutæ ſunt, protinus ab initio cognoſcere. Etenim quamobrem uterus, quum ſemen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exacte clauſus permanet: perfecto uero fœtu, plurimum aperitur, ac deinde

D ſic apertus fœtum excludit? Populares autem hæc propter crebrum euentum, & contemnunt, & deſpiciunt, vtpote qui nihil, quod re uera ſit admirabile, ſed ea duntaxat, quæ raro uident, admirari conſueuerunt. Quid autem in rerum natura pōt eſſe admirabilius, quā ꝙ nouem perpetuis menſibus clauditur os uteri adeo exacte, vt ne ſpecilli quidē acumen admittat: perfecto autem fœtu, vſq; adeo diſtēditur, vt totum animal per ipſum egredi poſſit? Ne igitur dubites pudendorum facultatem per ſe doctam eſſe ita, vt fiſtuloſum illud, neruoſumq; corpus, ubi ad coitum inſurgit animal, protinus diſtendatur, naturali, quæ ipſum dilatet, præditum facultate: cuius rei ſimile & in corde, & arteria plane uidere eſt, niſi q̃d horum motus perpetuus eſt eò, ꝙ neceſſaria ſit nobis eorum actio: fiſtuloſus uero neruus non ſemꝑ mouetur, ſed quū uſus requirit. Quū ergo ſic fuerit diſtēſus, ſequitur ex arterijs ſpūs, quemadmodum ſequitur pulmo thoracē ob eā, quā habet ad motum ipſius ſequelam. Verū poſſes fortaſſe replentis fiſtuloſum neruū ſpiritus uim, quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: at multo ſatius eſt, ut huiuſmodi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, ſiquidem actiones ex propria partium eſſentia, non ex earum poſitu, prouenire rationi conſonum eſt: nam cor, ſi in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem ſuam obtineret: nec aliter de iecinore quoq; liene, ac reliquis omnibus ſentiendum eſt. Vniuerſi igitur corporis arterias eandem habere actionē probabile eſt,

In libro de alimento.

ueluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arterię inter ſeſe ſimiliter dilatanť. Ita E
que haudquaq̃ par eſſe uidetur, vt arteriæ pudendis innatæ aliam aliquã habeant facultatẽ, præ
ter eã, quã antea in toto corpore habebant: ſed rationabile eſt, vt latiora, quàm reliquæ arteriæ
ora habeant, vt quæ ad celeritatem ſequelæ ad id, quod euacuatur, ſint præparatæ (ſemper.n. na
tura uidetur unicuiq; actioni id, quod utile eſt, vndequaq; expleuiſſe) cæterum nullam aliam in
ſuper pręcipuam habent actionis facultatem, quũ ad pudẽdum peruenerint. Licet calfactis "lum A.l.3.f.10.t.1
bis par ſit, vt & arterię calidiores reddantur, & magis ẽt pateant ipſarum ora: quamobrem non c.2.fol.371.h
exiguam, tunc ſpiritus eſſentiam in fiſtuloſum neruum effundant, qui paulatim impletus colem
intendit, quaſi tota ipſius eſſentia in fiſtuloſo neruo cõſiſtat. His itaque cognitis, ad priapiſmi di-
ſpoſitionem ueniamus: quippe ex ijs, quæ ſupra propoſita ſunt, conſtat uel ob arteriarum ora in
modice patentia, uel uaporoſum ſpiritum in fiſtuloſo neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed,
vtrum potius pro cauſa ſit habendum, inquirere oportet: nanq; ab utriſq; ipſe fieri poſſe mihi vi
detur: crebrius tamen arteriarum ora patentia ſequi: quippe facilius eſt hæc dilatari, quàm fla-
tuoſum ſpiritum in neruo fiſtuloſo generari. Ac memini me huiuſmodi quidem nerui diſpoſi-
tionem ſemel uidiſſe: arteriarum uero ſæpenumero: cuius rei coniecturam feci, tum ex ijs, quæ
præceſſerunt, accidẽtibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui aſſidue colis palpitatio præ F
ceſſerat, cauſa erat ſpiritus flatuoſus, ad quem quum omnem curationem conuertiſſem, homi-
nem ſanaui: quibus uero ſupra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiuſmodi acci-
dens præcedere ſolebat: acciderat autem "cuidam, ut longo tempore præter conſuetudinem à A.l.3.f.20.t.1
concubitu abſtineret: alteri uero, ut mali ſucci alimentis, acribusque uteretur: alij etiam, ut duo- c.37.fo.377.c
bus menſibus præcinctus peregre proficiſceretur, cum antea nunquam cingi conſueuiſſet. Con
iecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia, & acrimoniam,
his uero ob flatuoſum ſpiritum, & ſine ordine, & uiolenter commotum. Etenim medicamenta
excitandæ tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam perinœo id eſt femini, lumbiſque
adhibita, calida omnino atque flatuoſa ſunt: quemadmodum contraria omnia uentoſitatẽ non
excitant, & infrigidant potius, quam calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc ſermonem præter-
curras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus ſum, quoniam ſunt quædam alimenta,
quæ ob id, quòd plurimum ſeminis pariunt, impetum ad libidinem excitare poſſunt. Hæc ergo
ſermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorẽ reddere poſſunt, quòd à concubitu ab-
ſtinentes, interdum priapiſmo uexari ſolent: ſiquidem accidit ijs, qui plurimo ſemine abundãt,
& præter conſuetudinem à coitu abſtinent, præſertim quum non ſtudent ut multa exercitatio- G
ne* ſanguinis abundantia diſſipetur: †maxime uero ijs, quia libidinis cogitatione nondum libe
ri euaſerunt: veluti ſunt quidam ſuapte natura caſti, qui, cum longo iam tempore huiuſmodi
continentia ſeſe exercuerunt, libidinis imagines concipiunt, tum ob ſpectacula, quæ illas moue
re poſſunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longe diuerſa eſt huiuſmodi hominũ diſpo
ſitio, quæ in pudendis generatur, ab eorum diſpoſitione, qui nullo pacto libidinis cogitationi
ſunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat conſuetu-
dinem omnino à concubitu abſtinenti, adeo rigidus, tumidusque, factus eſt penis, vt mihi acci-
dens ipſum declarare cogeretur. Miror, inquit, ꝗ huic (athletam indicans) ob continentiam ru-
goſus, collapſusque penis euaſerit: mihi uero, ex quo continentiam ſeruare ſtudui, euenerit con
trarium. Tum equidem illi conſului, vt collectum iam genitale ſemen excerneret: poſtea uero,
& à narrationibus, & ſpectaculis, & meditationibus libidinem ſuſcitare potentibus, ſummope-
re caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam uitę partem uenereis illece-
bris contaminauerunt, nullam admittentes huiuſmodi uel "cogitationem, uel imaginationem, A.l.3.fo.20.t.
ijs pudenda, & exilia, & rugoſa, ueluti ſenibus, fieri conſueuerunt. Nam præter ea, quę accidere 2.c.39.f.377.
ſolent ijs, qui protinus à prima iuuentute immodicæ libidini ſeſe permiſerunt, id etiam euenit, H e
ut horum locorum uaſa, amplius patentia, maiorem ad ſe ſanguinis copiam alliciant: & coeun-
di cupiditas magis increſcat, ea uidelicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus uidere
eſt: & quæ à Platone etiam notata eſt, cum inquit: ignauia quidem exoluit, proprij autem officij
exercitatio robur augere ſolet. Sic mammæ quoque in ijs, quę nondum impręgnatæ fuerunt,
contractæ permanent: in alijs uero à partu infantulos lactantibus uaſtiſſimæ redduntur,
atque ita magnæ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim
haud ita multo poſt à lactis generatione quieſcunt. Igitur, omnia hæc ſi bene
conſiderentur, ac præterea cauſæ, ob quas in ſingulis affectis partibus,
affectus ipſe conſiſtit, definiantur, non inutilem ad curatio-
nis rationem anſam præbere poterunt. Atqui non eſt
nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius
operis fine, orationi quoque noſtræ
hic finem impo-
nemus.

Al. ſeminis. & ita uetus in terpres uidetur legiſſe.

† Ita uertendum. atque ex ijs præcipue, quicunque a libidinis quidem cogitatione liberi non euaſerunt (quemadmodum liberi ſunt, qui & ſuapte natura caſti ſunt, & longo iam tempore in eiuſmodi continentia ſeſe exercuerunt) ad libidinis autẽ imaginem perueniunt, tũ ob ſpectacula, quæ illas mouere poſſunt, tum ob illorum rememorationem.

GALENI

GALENI DE PVLSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete

Hic Liber vnà cum alijs, qui de Pulſibus tractant, pluribus locis ab Auguſtino Gadaldino nunc denuo eſt caſtigatus, adhibitis etiam emendatiſsimis codicibus græcis manuſcriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & cauſas pulſuum abſoluit, quæ Tyroni introducendo ſufficiant.

Quibus in locis arteriarum motus apertior: ac de præſtantia arteriarum carpi in dignoſcendo pulſu. CAP. I.

C QVæ intereſt tyronum, chariſſime Teuthra, de pulſibus noſſe, hic exponam; eorum autē alibi habes totam artem traditam. Igitur omnes inter ſe arteriæ, & cor habent eandem pulſandi rationem: quamobrem ex earum una, colligere de omnibus poſſis. Verum, motum non perinde omnium ſentias, ſed in partibus nulla tectis carne, clarius: in carnoſis, obſcurius. Quæ opertæ craſſa carne ſunt, aut ſub oſſibus latent, aut quibus corpora ſunt alia obiecta, harum, dum ualet animal, motum non percipias. Quòd, ſi uehementer emarcuerit, arteria, quæ ſita eſt ſecundum dorſum, tangentibus abdomē, motum ſæpenumero repræſentat. Et quidam ſenſu perceperunt, eas, quæ in† cruribus, & coxis, & tibijs, & brachijs, & cubitis, cum prius non apparerent. At ſemper arteriæ temporum, ac pedum ſecundum plantas, manuum" in carporum, ſeu brachialium parte interna, illuſtrem motum habent. His minus, non illæ tamen obſcure, pulſant arteriæ capitis poſt aures, & quæ tenent brachij interiorem regionem, & uero etiam nonnullæ aliæ, quæ non abſtruſæ ſunt ſub ita multa carne. Verum enimuero nullam, neque promptius neque honeſtius, nec uero commodius, ſi carporū prætereas, tangas: hæ nanq; quòd uacet locus carne, apertiſſimæ ſunt: nec, quod propter alias multas eſt neceſſarium, detegere harum gratia ullam corporis partem neceſſe habeas: ad hæc in rectum ductæ ſunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.47.a

† Græc. ἐν τοῖς κώλοις.

D *De quantitate diſtentionis.* CAP. 2.

A.l.3.f.20.t.1. c.7.fo.358.c

DIſtendi" arteria tangenti uidebitur tibi in omnem dimenſionem. Sunt autem cuiuslibet corporis tres dimenſiones, in lōgitudinem, profunditatem, & latitudinem. Sed enim dum naturalem ſtatū animal retineat, inuenies arteriam diſtendi, ſanè quàm moderate: ſin autē perdiderit eum, nunc deficit, nunc excellit, in quacunq; dimenſione. Hic tibi retinēdum eſt, qui pulſus naturalis eſſet. Atq; ſi quidem eum reperias, qui præter naturam eſt, latitudine eſſe maiorē, appellabis latum: ſi longitudine, longum; ſi profunditate, altū: & contrarios his, qui naturali minores ſunt, ſimili modo uocabis anguſtum, breuem, humilem. At de his, qui ad ſtatū præter naturam tribus ex æquo dimenſionibus deflectunt, qui undequaq; eſt imminutus, paruus: qui auctus in oēm partem, magnus nominatur. Hæ quantitatis diſtentionis in pulſu differentiæ ſunt.

De qualitate motus. CAP. 3.

A. ibidem.c

PRoprie ad" motū ꝑtinent celeritas, & tarditas: quarum hæc motus eſt exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudiciū, ex cōparatione naturalis pulſus eſt. In qualitate occurſus, uehementia conſiſtit & remiſſio: vehementia quidē, cū uiolenter tractus impellit: cū debiliter, remiſſio. Mollitudo aūt, & durities ſunt tunicę arterię qualitates: mollitudo, cū arteria quaſi carnoſior in occurſu apparet: durities, vbi ueluti ſiccior, rigidiorq; in modum corij. Atq; hęc quidē ēt dr̄ia

pulsuũ unà statim cum arteriæ motu percipit: non tñ eius est, vt tres antedictæ, propria. Illarũ.n. E
dr̃ia celeritatis & tarditatis posita in qualitate erat motus: vehemẽtiæ & remissionis, ĩ ictus qua
litate: magnitudinis paruitatisque, in quãtitate distẽtionis. Atq; nõ caret motu distẽtio: molle ue
ro corpus, atq; durũ, vt sit tale, nõ req̃rit motũ. Quatuor ergo has pulsuum dr̃ias inueneris in ictu.

De Tempore quietis. CAP. 4.

QVintam ″aliam in ictuũ interuallo: nam ita medici solent interpositũ tẽpus inter duos ictus, quo distendit contrahiturq; arteria, appellare. Ego uero congruũ esse duxi Tyronibus, vt se primum, quasi insensibilis contractio sit, exerceant. Vocabo alterum, ictum: alterum, interuallum. ictum, arteriæ motum tactui occurrentem: interuallum, quietem inter duos ictus, quæ crebrum complectitur, rarumque, atque medium utriusque, in quo quidem naturales pulsus cõtinẽtur. Quos ẽt temporis quantitate cognosces: nam creber est, cum quietis sit breue tempus: rarus, cum longum. Quietem dicas, an ictuum interuallum, aut contractionem, nihil intererit. A. ibidem.d

De æqualitate & inæqualitate. CAP. 5.

AEqualitas ″& inæqualitas omnibus his dr̃ijs accidunt. Nam continuata harum paritas, est æqualitas: vt, cũ insequentiũ par magnitudo sit, pulsus magnitudine æqualis dicet: cũ celeritas, æqualis celeritate. Ad eundem modũ, si vehemẽtia, remissio, crebritas. Inæqualitas, paritatis corruptela est, in quamcunq; cadat dr̃iam pulsuum. Erit.n. quidam magnitudine inæqualis, alius celeritate, non nullus uehementia, & remissione, & crebritate: atque in reliquis similiter. A. ibidem.d F

De ordine, & eius perturbatione. CAP. 6.

NOn nunquã ″ ẽt ordine quodã, certo ictuum numero, pulsibus paribus unus intercurrit impar: qđ multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar cõsequit, idq; *continue: aut quatuor quintus. Ad eundẽ modum, quouis in alio numero: siquidẽ comitat sæpe quinq; pares, impar sextus: & ẽt sex pares, septimus impar. Itaq; perdunt hi æqualitatem, quamobrem pulsus inęqualis fit, tñ ordo retinetur quidã, ideoq; ordinatus est. Cum.n. pari semper numero, paribus pulsibus intercurrit unus impar, æqualitatem corrumpit, sed proportio circuituum quendam ordinem conseruat: nam, si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic uocatur. A. ibidem.e

De vnius pulsus inæqualitate. CAP. 7.

AT incidit & in unũ pulsum inæqualitas, tũ pro mutua dissensione arteriæ partium in situ & motu, tum pro uniuscuiusq; pulsus peculiari motu. In situ partiũ consistit inęqualitas, ex eo ꝙ sursũ, deorsum, prorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, traducta arteria uideat. In motu, cũ celerius tardius, maturius serius uehementius languidius, aut lõgiore tp̃e, aut breuiore, aut ꝑpetuo, aut nihil prorsus, mouet. In singulis partibus, cũ interpellatus manifeste est motus, in q̃bus caprizans est: itẽ cũ reciprocat, de q̃bus est dicrotus. In motus impari celeritate, cum initio celerior, ĩ exitu tardior fit: & ẽ cõtrario, cũ tardior initio, ad postremũ celerior. In uehementia, remissione, paruitate, magnitudine, ad eũdẽ modũ: neq; ĩ duo tm̃ tp̃a motus, sed & in plura, quo ad assequi sensus possit, distribuitur. Atq; hæ quidẽ simplices sunt, & unius pulsus inæqualitates. G

De pulsuum composita inæqualitate. CAP. 8.

COmpositæ fiũt, quatenus altera ꝑt cũ altera, & una cũ una, & cũ pluribus una, deniq; unà cũ multis multæ cõmisceri. Quarũ nõnullæ ″ ꝓprium nomẽ sunt sortitæ, ut uermiculãs, formicans, & hecticus. Vermiculãs, cũ spẽs exhibet quasi perreptãtis arteriã uermis, vndarũ in modũ insurgentis, & nõ uno tp̃e arteriæ distentæ. Si igit cũ distentionis paruitate hoc fiat, vocatur Vermiculans: sin aũt cũ magnitudine, vndosus ″ simpliciter. Est uero uermiculãs, ẽt a pte lãguidus, & creber. At, q̃ ad extremã deuenit remissionẽ, crebritatẽ, & paruitatẽ, uocat ″ Formicãs: q̃ ĩ spẽm quidẽ celer est, nec est celer tñ. Porrò hecticus pulsus ita, ut febris, vocat, q̃ nõ magnopere ullo mõ uariat, cæterũ manet in ꝑpetuũ similis, cohæretque, nec soluit unq̃: ꝙ totus habitus morbũ induit in eiuscemodi febribus & pulsibus. Hæc Tyronibus existimo de pulsuum dr̃ijs sufficere: ꝙ si cognoscere hæc exactius aueas, librũ habes à nobis solidũ cõscriptũ De dr̃ijs pulsuũ. Nec uero ẽt cã est, cur de pleno hic, & uacuo pulsu dicam, vel de calido & frigido, uel de rhythmis: illic .n. accurate de his disserui: ẽt is sermo Tyronibus est obscurior. Quare, si, q̃ commemorauimus, summatim retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, q̃ fit, ubi in longũ arteria, & latũ, profundumq; distendit multũ: longus, cũ in longũ duntaxat: latus, cũ in latũ: altus, cum in altũ. Vehemens est pulsus, q̃ ualẽter ferit tactũ: mollis, cũ tunica tenera est arteriæ: celer fit, cum pauco tp̃e arteria distendit: creber, cũ paruo interposito spatio: æqualis, qui ꝑpetuo sibi cõstat: ordinatus, qui per circuitũ par est: qui in uno est ictu impar, inequalis nominatur in uno ictu. Iam ẽt horũ cõtrarij sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, lãguidus durꝰ, tardus, rarus, inæqualis, inordinatus. Nec uero hoc obscurũ est, singulorũ aliorũ contrarium mediũ eẽ: ęqualis & inæqualis mediũ eẽ nullũ, nec ordinati, & inordinati: Præterea aliorũ oĩum, naturæ cõueniẽtes medios esse: at in his æqualis, † naturæ solus conuenit: alij non cõueniunt, inæqualis & inordinatus. A. l 1.f.2.d.3. c.1.fol.47.c Et c.3.f.48.b A. ibidẽ. ca.3. fol.48.b A. ibidem. H

† Alij addendum censent, & ordinatus.

De triplici pulsuum mutatione, ac primum de naturali. CAP. 9.

QVando multis modis pulsus uariare possunt (neque enim causam prope ullam reperias, quin hos immutet) uisum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distribuere,

A buere, deinde separatim de singulis uerba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur hæ oẽs naturales differentias: alij.n. aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante oẽs debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit: at propriũ cuiusq; ad unguẽ experiundo assequaris. Sanè frequẽter tangenda arteria est, pſertim integra sanitate præditi, atq; uacui omnis uehementis motus, necnõ cæteris in statibus. Verũ, quia oẽs experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sepe desiderauerunt, cũ quibus sani nullum habuerunt usum) optimũ hercle est ẽt hic imperito præstare artificem. Præstiterit autẽ, si scientiam comparauerit eorũ, quæ in multis ex æquo insunt. Est aũt quædã, ut summatim dicam, cõis uirorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidiore sunt tẽperamento, quiq; frigidiore, habent hi suam utriq; cõem naturam. Ad hæc omnium cõis natura est gracilium, corpulentorum item cõis est. Ac rarum in singulis est, quas memoraui, communitatibus, quod non assimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à uero aberret.

A. ibidem.d

A.l.1.f.2.d.3. sum.2.c.7.fo.49.b — Viri mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem, tum uehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorem.

A. ibidẽ.c.8.e — B Calidi natura, multo habent maiorẽ, celeriorẽ, & crebriorem: uehementiorẽ non itẽ multo.

A. ibidẽ.c.7.c — Graciliores maiorem, rarioremq; multo: vehementiorem paulo. Atq; natura sic differunt.

Porro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruat, prout uel ad puerum, uel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri † iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquarũ ætatũ pulsus inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, q̃ celeritate, distat. In uehemẽtiæ & magnitudinis differentia, maximus est, ut in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius, & paulo maior pulsus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

† Deest in Græco codice Bas. licet etiam antiqua translatio huic cõsentiat.

A. ibidem.e

A. ibid.c.9.e — Pro anni temporibus: medio uere pulsus maximi sunt, & uehemẽtissimi, † vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Progrediens aũt uer nonnihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem, tandemq; ineũte iã æstate languidi, parui celeres, crebriq; fiunt. Autũni progressus cuncta imminuit, magnitudinẽ, uehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertunt, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Rñdet autem initium ueris fini autumni: illius finis initio C huius. Aestatis item principiũ suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, q̃ pari spatio à media æstate & media hyeme in utranq; partẽ deflexerũt, similiter uariant. Porrò media æstas partim conuenit cũ media hyeme, partim dissidet. Nã parui utrobiq; & languidi sunt, sed, celeres atque crebri æstate, tardi rariq; hyeme: nõ perinde tñ parui æstate, ut hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme lãguidi, vt estate, cęterũ minus hyeme. Ad hunc modum pro temporibus pulsus uariãt.

† Si reliquis tẽporibus cõferas.

A. ibidem.f — Pro regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehemẽter calidis, sicut media æstate. In magnopere frigidis, vt media hyeme. In temperatis, ita, ut medio uere: ad horum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondet.

A.l.1.f.2.d.3. sum.2.c.15.f — Prægnantium maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutantur.

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fol.47.c Et c.3.f.48.b — Iã somni ẽt sint, si q̃d aliud, naturales, q̃ & ipsi uariãt pulsus. Initio minores, languidiores, tardiores, rarioresq; reddũt. Postea tarditatẽ pedetentim augẽt & raritatẽ, pſertim à cibo: at maiores sunt & uehemẽtiores. Tandẽ ad* remissionẽ & paruitatẽ redeũt tarditatẽ & raritatẽ retinẽt.

A. ibidẽ. ca.5. fol.48.b — Qui expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

A. ibidem. — D Adscititiæ habitudines corporis perinde, ut naturales, immutant. Nam gracilis natura, si quadratus euaserit, huic qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin autẽ quadratus, factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat uero gracilitatis, & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt unum id tantum ubiq; de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum; nisi q; magis sunt intensa.

Iam ẽt tẽperamenta corporis adscititia pulsus ea ꝓportione mutãt, qua naturalia tẽperamẽta.

De pulsuum mutatione, ex causa, quæ dicitur non naturalis. CAP. 10.

A. ibid.13 fo. 10.d — NVnc alias mutationes, quę causas habent nõ naturales recẽseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint, & uires excedant laborãtis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo ut ægre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil prorsus possit, sed exolutæ uires impense sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq; & raros. Quòd si ad uirium dissolutionem peruenient, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

A.l.4.f.1.t.1. c.23.f.413.h

† Alij addũt, dum censeñ, & ordinamus.

A. ibid.c.14.e — Balneæ calidæ, dum sint moderatæ pulsus creant magnos, celeres, crebros, * uehementes.

* Al. paulo uehementiores.

† Græc. legitur negatiue εἰδ' ἐν τούτῳ μὴ παύσαιντο. i. si hoc nõ sistãtur, sed si rem consideres, male.

Immodicæ paruos,& languidos,tamen adhuc celeres ac crebos.† Quòd si hic relinquãtur, par E
uos,languidos, tardos,atq; raros.

Balneæ″frigidæ ilico paruos,ac languidiores,& tardos,rarosq́; pulsus efficiunt:postea,prout A.ibidem.e
id sit,quod induxerunt,omnino uel torporem inducent uel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt,paruos,& languidiores,& tardos,rarosq́; efficiunt,Quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt,magnos,uehementes,celeritate & crebritate moderatos.

Cibus″largus,vt etiam grauet facultatem,pulsus inæquales,atq; inordinatos*cõcitat. Archi A.l.1.f.2.d.3. sum.2.ca.11. fo.49.f
genes uult celeriores magis,q̃ crebriores.Modicus,magnos,vehementes,celeres,crebros. Parcior,quàm qui satis nutriat, non æque,ac moderatus,cæterum minus mutat,neq; id diu.

Vinum″pulsus cætera,vt cibus,variat: hoc uero interest, ꝙ ilico immutet, & citius mutatio à A.ibidem.g
vino profecta recedat,quàm illa, quæ à cibo: ꝙ item celeritatẽ amplius & magnitudinẽ, quàm vehementiam & crebritatem augeat.Quanto enim uehementius moderatus cibus,cõstãtiusq́; robur conciliat,tantum fere uinum extollit magnitudinem.

Aqua″minimã oĩum ciborũ & potuũ mutationẽ inducit quamq̃ ꝓinde,ut cibi,& hæc mutet. A ibid.ca.11. fol.50.a

Reliqua omnia,quatenus nutrire ualent,uel calfacere,uel refrigerare, hactenus arteriarum motum uariant.Ad hunc modum pulsus ex causis,quæ non naturales appellantur,mutantur. F

De mutatione pulsuum ex causis præter naturam. *CAP. II.*

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus,illaq; commemoremus prius, quę iam de causis præter naturam communitate orationis cõscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia,vt facultatem grauet:ad hæc exercitationes,& balneæ,somniq; immodici,pręter naturam sunt. Excessus.n.in quantitate naturaliũ causarum,& non naturaliũ, desciscunt ad statum præter naturam.At causarũ,quæ,non quantitate modo,sed & genere sunt præter naturã,immẽsus est numerus:itaq; nec potest comprehendi.Ars uero in his quoq; cõstat generibus & speciebus,quoad eius fieri potest,certis,infinitum complectens.Etenim quãlibet causam præter naturam non àb re dixeris,uel dissoluere uitalem facultatẽ,& dissipare,uel quasi deprimere grauareque.Dissoluit̃ facultas,alimẽti inopia,& morborũ malignitate,animiq́; affectuũ ui,atq; uehementia dolorum,uel diuturnitate,deniq; immodicis uacuationibus.Degrauat̃ à materiæ copia, & ab instrumentorum affectibus,vt inflammationibus,scirrhis,tumoribus,abscessibus, varijsq́; corruptionibus.Itaq; fatiscens facultas pulsum paruum,languidum,& crebrũ admodum efficit. Depressa,& quasi degrauata uertit in inęqualitatẽ pulsus,& in ordinẽ perturbatum cum omnẽ alium,tum uero uehementiæ,& magnitudinis.Hæ siquidẽ in primis inæqualitates propriæ sunt G
facultatis pressæ:ac grauatę insigniter,in pluribus differentijs: parũ,in paucis. Etiam pulsus plures paruis magni sunt,& languidis uehementes,cum pusilla sit offensa:contra,si magna. Iam nõ nulli pereunt etiam integri motus in eiuscemodi affectib⁹,intercurruntq́ue:uerum minorem intercurrentes noxam,deperditi grauiorem significant.Habes cuiusq́; dissolutionis,& depressionis cões mutationes: Peculiares accipit quæq; ex causa efficiente. Ergo,cũ dissoluta à penuria facultas sit, fiũt pulsus primo languidi,parui,celeres,atq; crebri,in medio languidi, parui,tardi, rariq́;:tandem extreme parui,languidi,& crebri,præbentq́; celeritatis falsam speciem.Hic ille est,qui uocatur formicans. Vermiculans autem fit ille quidem etiam fatiscẽte iam facultate,sed non nihil tñ renitente adhuc:diffidetq́; hac re à formicante,ꝙ non ita in extremã contractus est remissionem & paruitatem, & ꝙ aperte in uno ictu inęqualis est partibus, uel citius, uel tardius incipientibus moueri:quamobrem minus tardus,q̃ paruus est, nõnunq̃ nequaquã tardus: quo circa minime† paruus est. Proinde,quas exitiales febres,& acutæ cõcitant syncopas,hæ pulsum uermiculãtem prorsus non habent.Reliquas facultatis dissolutiones fere comitant̃ uermiculantes,has potissimũ,quæ febribus non sunt coniunctæ, aut q̃ minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes:choleras, & ualidos uentris fluxus,sanguinis profluuia, profluuium muliebre, oẽs H
deniq; uehementer uacuantes affectus,plurimum comitantur uermiculantes:extremos,formicantes.Et,si his absint febres, tum uero multo magis uermiculantem pulsum inuenies cum clarum,tum admodum diuturnum. Hę causarum pręter naturam communissimę mutationes sunt, Nunc speciatim eas explicabimus,

† Prauus, ex Græc.codice & ex antiqua trãslatione.

Iræ″altus est pulsus,magnus,uehemens,celer,& creber. A.ibid.ca.18. fol.51.a

Lætitiæ″magnus,rarus,&†tardus est pulsus,at uehementia nihil differt. A.ibidem.

Tristitiæ″paruus,languidus,tardus,& rarus est. A.ibidem.

Timoris″recentis,& uehementis celer,& uibratus,& inordinatus est,inæqualisque. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. Hec oĩa,si ualde diuturna sint,multumq́; uehementia,pulsus,ut dissoluta facultate,consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia,statim, si ualida sint:diuturnitate,si non sint ualida. A.ibidem.

† Deest in Græco codice,& melius, quãquam antiqua translatio huic consentiat.

Dolor,″qui quidem uariat pulsus(variat aũt ingens,aut q principes partes tenet,ut ẽt inflammatio)dum paruus est,atq; initio,pulsum edit maiorẽ,uehementiorem,celeriorem, crebriorẽ: Auctus uero iam & admodum ualidus,vt etiam uitalem contentionem offendat,minorem,languidiorem,celerem,crebrum. Ac,quo diuturnior fit, vel uehementior efficiatur, hoc illorum A.l 1.f.2.d.3. sum.2.ca.16.f

quodq;

A quodque increſcit magis. Qui vero facultatem iam diſſoluit, in remiſſionē, & paruitatem, & falſam celeritatis ſpeciem, ingentemq; crebritatem commutat.

A.ibid.c.17.g

Inflammatio habet omnis cōem pulſum ueluti ſerrantē, ut alia pars† attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa. ſ. uideatur durior. Habet ēt uibrationis aliquid hic pulſus: ac celer quidem, & creber eſt, non perpetuo magnus tamen. At uero cuiq; eſt proprius, naſcenti quidem maior iuſto, & uehemētior, & celerior, & crebrior. Augeſcenti adhuc, cum illa omnia increſcunt, tū clare iam durior, & magis uibratus eſt. Vigeſcenti autem* manifeſto eſt, duriorq; atq; uibratus magis: ſed minor eſt, q̄ dudum, non tñ languidior, niſi facultatem excedat affectus: ſed & creberrimus fit, & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhum iā indureſcat, accedit illis gracilitas pulſus, & durities. Hæc inflammatio hēt, quæ pulſum per totum corpus immutat, uel quia magna eſt, uel quia principem partem inſidet. Si uero uniuerſum corpus non afficiat, pulſus in parte inflammāta talis erit, qualem diximus. Creſcunt autem, quæ cōmemorauimus ſingula, diminuunturq; aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipſius inſtrumēti natura inflammati. Siquidē partes neruoſiores duriores edunt pulſus, magisq; ſerrantes, & minores. Venoſiores uero, & arteroſiores contra: ac inter eos maior eſt in arterioſioribus, atque inæqualis facile fit, inordina-

† Gra. διεστάλθαι antiqua translatio remitti.

B tusque. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorum, quibus inflāmatū iecur eſt, uel liē, renes, ueſica, colō, ventriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter oīum, in quibus partis inflammationem comitatur febris: niſi quibus in locis ob ſymptomatū naturam, quę tū neceſſario illos conſequuntur, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodque poſſit mutare, ita pulſus contingat uariari: ut miſta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua eſt, & quam loci natura, uel præſentis inducit ſymptomatis. Quibus. n. inflammatum eſt ſeptum tranſuerſum, hi conuulſionibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus ventriculi os, ſyncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, urinæ ſuppreſſioni. Ad hæc partes inſigniore p̄ditę ſenſu, ēt dolorum nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tm̄. Igitur in inflāmationibus uarie p̄ulſus ex his oībus mutātur. Quæ queādmodum diſcernēda ſint, cū alio loco exacte tractauimus, tum uero in præſentia, quantū intereſt tyronibus, perſequemur.

A.l.3.fo.10.t.4.ca.2.f.268.f.g.h

Pleuriticorum celer pulſus eſt, & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam uehemens, eſſe. Eſt ille uero non languidus quidem, ſed tñ non vehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Siquidem ubiq; hoc memoria ſeruandū eſt, in quaque re mutationem eſſe ꝓ illa re æſtimādā, diſtinguendumq; quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia neruo-

C ſiorem quodammodo dunioremq; efficit arteriam, quaſi conuerteret in uehemētiam, imperitis imponit, quos, quid interſit inter durum ictum, & uehementem, latet. Ita quoq; uulgus medicorum, ꝙ alias etiam differētias pulſuum diſcernere neſciat, has fortaſſis inſtitutiones accuſabit, atq; ex ſua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic lōgior ſim, cū ſeparatim de pulſibus dignoſcēdis ſcripſerim. Quare, ut rōnem exerceatis ſimul, & tactū, admoneo, ut in experiendo pulſum ualeat tactus cognoſcere, non diſcernere ſolum ratione. Principiū uero eſt experientię, ſermone expreſſa doctrina. Quippe nequeas, uel crebritatis quātitatē uerbis explicare, tametſi multū interſit, excedat iuſtum pleuritidis modum, an non aſſequat. Siquidem exceſſus, ubi in peripneumoniam migret, aut denūtiet ſyncopā, neceſſe eſt fieri. Defectus in ſoporē, uel neruorum deſinere læſionem. Simili mō illa inæqualitatis ſpecies, q̄ ſerrantis imaginē p̄bet, in primis pleuritidis propriū eſt ſignū: ſi remiſſa eſt, mollis, & non minime maturandæ: ſi uero magna, difficilis, & admodū crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla quidem facultate cō iunctæ, periculum præſens hn̄t: ſi cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad ſuppurationem de flectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim omnē deponit illā præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppu

D ratorum proprios. Ita quoque quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.

A.l.3.f.2.d.3 ſum.2.c.17.f.50.h

Suppuratorū pulſus initio ſtatim pulſum refert uigeſcentis inflammationis. Hoc enim initiū eſt ſuppurationum. Non nūquam inęqualis eſt, & inordinatus, ſed omnibus hecticus. Cum autem pus prope ſit maturum, cætera ſimilis eſt, niſi ꝙ æqualior ſit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorque.

A.ibidem.h

Marceſcentium pulſus nō uno modo uariat. Quare differentijs hi quàm apertiſſimis diſcernendi ſunt. Qui una cum inflammatione, quæ non diſcuſſa ſit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuētes, & circūnuētes appellat, ut aperte declaret diſtentionis breuitatem, cū utriuſque extremitatis quaſi inclinatione. Neque. n. ut præciſis affatim, ſed ceu partibus utrinq; inflexis, contrahit decurtatus magnitudine, & in utriſq; partibus. Atque hoc quidem non hi modo, ſed marceſcentes qualibet de occaſione habent fere oēs: qui ex inflammatione marceſcunt, oēs: & alij item multi, niſi illi ſanè, qui de occulta quapiam inflammatione marceſcūt. Eritq; hic marceſcentium ex inflammatione proprius, nulli cōueniens, qui aliam ob cauſam marcuerit. At hecticus omnibus marceſcentibus pulſus eſt: qui quidem ijs eſt communiſſimus: ſecundū illum, inæqualitas diſtētionis magnitudine decurtata, quæ ēt abeſt pleriſque, deinde crebritas. Etenim

hæc

hæc quoq; oĩbus,qui ex inflammatione marcuerint,perpetua adhæret:omnibusq; adeo,ꝗ ob E syncopam,ex corde,vel stomacho affecto profectam in præsens periculũ venerunt,ac deinde uini potione declinauerunt periculum, sed tpe tamen marcuerunt,nisi sanè hos quoque dicas, ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos,qui innuentẽ ha beant pulsum:nisi etiam hos dicas ex inflammatione † alios citra inflammationẽ marcescere. Verum hoc in dubio est.Pulsum igitur hi hñt hecticum languidum,admodũ crebrũ,quẽ innuentem quidam appellant.Atq; alteram hanc marcescẽtes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum,qui rarum habent:verũ, & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros,tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem†intercedit,omnibusq́ refrigeratis febribus,nondum tñ extinctis ijs,in raritatem cõmutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est,præsertim cum aliquid uitij pulmo,& thorax contraxit.Hi febrilem retinent pulsus duritiem,etiam si rarus sit. Omnino paucis marcesentibus in aliam inæqualitatem pulsus,ac illam quam diximus,magnitudinis uertitur.

† *Græc. codex & antiquus interpres addit, aut.*

† *Alias intercedit totum.*

Phthisicorum,quos uocant,pulsus paruus,& languidus est,mollisq́ue,& modice celer,atque hecticus.

Peripneumonicorum magnus est pulsus,& vndosi quid habens,& languidus,mollisq; simi F liter,atq; lethargicorũ pulsus:nisi quatenus prępollet inæqualiter,& in uno pulsu, & collectiua ꝗ uocant.In uno ictu,cum ueluti interpellatur,& undosus est, ac dicrotus interim fit:in collectiua,cum alias differentias habet,tum modo intermittit,modo intercurrit. Cum autem acute omnes peripneumonici febricitant,tum non nihil comatis habent: vtrum excellat horum, ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur.Vbi ardentior febris adiuncta peripneumonię sit,pulsus abunde creber est:si comatosior,minus creber. A.l.3.f.10.t.4 c.11.f.270.b

Lethargicorũ pulsus similis peripneumonicorũ est magnitudine,imbecillitate,mollitudine, sed eo est tardior,rariorq́ue,ac minus inęqualis,intermittens potius,quàm intercurrens.Est cũ dicrotus fiat.At vndosus semper in altis quidem soporibus est,de quibus hæc dicunt.Morborũ enim pulsus exponimus,qui oĩbus suis indicijs constent:quo,si qui aliquatenus deficiant, neq; dum sint integri,satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accedere ijs põt,ualeamus.Sed,qm̃ inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem ꝑturbationis ordinis, hoc in uniuersum sciendum est:ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqualẽ pulsum,qui sit ordinatus,raro inuenias.Ac nimirum minores offensæ inæquales, & ordinatos: maiores inæquales pulsus,atq; inordinatos creant. A.l.3.f.1.t.3. c.8.fol. 119.a

Phreniticorum paruus pulsus est:rarissime autem conspectus est magnus esse.Contentus est G modice.Durus,& neruosus est:ualde est celer,& creber.Habet præterea non nihil undosi, Interim subtremere tibi uidebitur:interim etiã præcisus cum conuulsione quadam. Quod.n.febres, in celeritate proprium habent symptoma,hic obtinet clare in utroq; termino distentionis, ꝑcipue extremo.Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere:immo totam subinde arteriã,sua sede deserta,conspicias attolli,potius cum uibratione ebullientem,quàm more pulsus distentam:pari modo delabi,detractam potius,ꝗ cõtractam. At uero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam. A.l.3.f.1.t.3 c. 2.fol.197.a A. ibidem.

Iam etiam alius est affectus,qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitim, ut qui cum neutro in totum conueniat: siue cõis esse ambobus existimandus, ut ex phrenitidis, speciebus,& lethargi mistus,suo loco cõsiderabimus.Nũc de eius pulsibus agemus.Ac,ne quasi ænigma quoddã propositum sit,per signa,quæ cũ eo sunt connexa,eũ ob oculos ponã. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt,atq; stertunt. Rursus oculis fixis,ac inconniuentibus diutissime,ut catochi,intuenẽ.Et,si quid roges,atq; ad colloquium cõpellas,difficiles sunt,& tardi ad respondendũ.Plerunq; ẽt stulte loquuntur,nec recte respõdẽt,ac temere nugant.Is est affectus, H quẽ dico:qui ex signis sibi adiũctis defectu proprij nominis cognoscit. Pulsus eius celeres sunt & crebri,perinde ut phreniticorũ,minus tñ.Et roboris item minus,ac illi,obtinent. Lati ãt sunt & breues.Externum motum non habent subito trũcatũ,sed alio modo,ueluti intro se proripiẽtes,subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem:uerum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quòd truncatione illa careant. A.l.3.f.1.t.3. c.12.f.199.h

Cathochorũ pulsus(κατόχους.n.& κατεχομένους veteres Græci appellabãt:iuniores ipsũ affectũ κατοχὴν,& κατάληψιν uocant)cætera lethargicis similes sunt magnitudine,tarditate,crebritate:ut nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorũ tamen non imbecillus, est pulsus,nec mollis:sed in his sane multũ differt,ut ẽt in hoc,ꝙ laxatur lethargicis;atq; intumescit uniuersum corpus:contra stipatur,& cogitur catochis.Ad hæc æqualitate,& inæqualitate distant:æqualis.n.pulsus est catochorum,inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locũ auctor est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis,quibus conuulsio imminet,cum sopore.

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractum, ac undequaque coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiam, uel constipatum: nec etiam ueluti rigidum, ut in febri, præsertim in accessionibus: nec uero, ut præ duritie, ad intentionem contumax, ueluti quod fit A.l.3.f.2.c.6. fol.216.b

diuturni-

A.ibidem.

A diuturnitate temporis,præſertim cum quid offenſum ſit,uel uiſcera uitiata: ſed ut corpus neruoſum,cauumq; ueluti inteſtinum,aut ſimile,ex utroq; fine intentum. Ad″eũdem modum inæqualis motus eſt arteriæ,in modum chordæ,ſurſum deorſumq; agitatæ. Neq; enim ſpecies diſtentionis, uel contractionis repręſentat, uerum uibrationi potius ſimilis eſt, ceu exilientis ſurſum iterumq; retractæ intro: quod ne conſtituto quidem tp̄e hẽt, ſed uno ſæpe tp̄e altera eius pars uī ferri ſurſum ueluti eiaculata,altera intro ceu a quopiam attracta:atq; una moueri citate,altera tarde.Iam vehemens quoq; & magnus conuulſorum pulſus uidetur eſſe. Eſt vero hic nõ imbecillus,neq; paruus:non perinde tñ,ut uidetur uehemens,uel magnus: ictus.n.imponit, dũ ob tenſionem ualidus,ob uibrationem exilire appareat:quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti ſtrepitum que ndam ad tactum edita ſperum. Sanè neminẽ,qui quidem ſit expertus, fugiat hic pulſus:quippe nulli eſt ſimilis,uel tenſione in utranq; partem,uel cõuulſione motus. At,qñ cum pulſu ſopitorum commixtus eſt,difficillime commixtio deprehẽditur:ſolusq; qui ad amuſſim utrunq; cognoſcere ſeparatim meditatus eſt,poterit confuſos cognoſcere.

A.l.3.f.2.c.2. fol.214.c

Paralyticorum″paruus pulſus,& imbecillus,tardusq; eſt:non nullis rarus quoque: alijs creber,ſed non nihil inordinate intermittens.

B Comitialium,& Attonitorum ſimiles pulſus ſunt:quare de comitialibus quæ exponemus, eadẽ de attonitis,ſed cumulatius,accipienda ſunt.Dum modice infeſtatur natura,neq; dum eam, multum ſuperauit morbus, nullam inuenies mutationem inſignem magnitudinis,uehemẽtię, celeritatis,crebritatis,duritiei:tantum eſt conuulſis intenta iure utrinq; arteria. Sin autem grauis ſit affectus,ut oneret facultatem,inęqualitatem quandam comparat,atq; tẽſionem ualidã, ac minor,languidior,†rarus,tardusq;§ efficitur. Si comprimat magnopere,& facultatem deijciat,languidos,paruos,†celeresque creat.§

† Al. rarior tardiorque.

† Quidam cod. antiqui & tranſlatio ẽt uetus addunt,& crebros: alij loco celeres, legunt crebros.

A.l.3.f.9.c.8. fol.253.f

A.ibidem c.8 fol.254.b

Anginæ pulſus tenſione quadam præditus eſt, conuulſiuo ꝓſimilis: magnus eſt, & undoſus ut pulſus″peripneumonicorum:ac,vtrũ inſigniter in eo polleat pro eo expectanda mutatio eſt. Nam,ſi″peripneumonica ſpecies ſuperior ſit,in peripneumoniam:ſi uero conuulſiua,in conuulſionem,angina deſinet.Quicunq; autem ex illis uehementer ſuffocantur,paruum hi habent, & rarum pulſum·ubi iam animam agant,crebrum atq; inæqualem.

Orthopnœa acuta inæqualem,& inordinatum pulſum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter eſt grauis,crebrum:quæ uiolentiſſima, tardum, & deficientem : quæ iam perimit hominem,crebrum,& languidum.

A.l.3.f.1.t.3. c.12.f.199.g

C Vterinæ″ſuffocationis pulſus,ut ſi conuelleretur, protenſus eſt,& rarus: ꝙ,ſi exitialis ſit ſuffocatio,creber,inordinatus,& non nihil deficiens.

Stomachus affectus (ut ſic uocemus in præſentia os uẽtriculi, ꝙ is uſus apud vulgus obtinuit) non uno modo commutat pulſum. Nam, ſi inflammatus ſit duntaxat, ita mutat pulſum, ut corporis neruoſi diximus pulſum ſolere:ſi cõprimatur,uellicetur,*langueſcat,† ſingultiat, uomat, nauſeet,faſtidiat,doleat,pro genere ſymptomatis. Nã uellicationes,uomitus,nauſeæ,ſingultꝰ, languor,*non ſolum paruum,& lãguidum efficiunt,& interim etiam modice celeriorem,uerũ ẽt admodum crebrum:ſola uero compreſſio,remotis illis omnibus,rarum,tardum, paruum, & languidum. Ea compreſſio tum a cibis oritur,grauantibus, neque ulla inſigni præditis uirtute, ſed ſola abundantia moleſtis:tum ab humoribus quibuſdam,qui in eum confluant, non mordicantibus:qui ab his ſi ſemel refrigeretur,tum uero uel maxime talis pulſus exiſtet. Ac bulimum patientium talis pulſus eſt.At omnes quidem affectus,qui in crebritatẽ mutant,ſi diuturni ſint, uel euaſerint grauiores,pulſum uermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter ꝙ commemoratas differentias adaugent, talem præterea ſpeciem inæqualitatis in uno pulſu generant,ut multis locis pertuſum corpus arterię uideatur, neque eſſe continuum:ac ſentit tactus in

† Deeſt in Græ. Baſ. habet tamen antiqua tranſlatio.

D diſtentione ueluti arenę occurſum.

A.l.3.f.14.t.4 c.9.fol. 321.e

A. ibid. c.11.f

A.ibid.c.10.e

A quę inter″cutem pulſus, Aſcitæ,paruus,crebrior,ſubdurus cum quadã tenſione eſt:tympanitæ,″longior,non imbecillus,celerior,creber,ſubdurus,cum quadam tenſione:illius, quã hydropem Anaſarca Gręci uocant,″undoſus,latior,mollisque.

Elephantiaſis pulſus paruus,languidus,tardus,creberque eſt.

A l.3.f.15.t.1. c.4. fol.326.h

A.l.4.f.6.t.1. c.16.f.493.a

Ictericorum″pulſus eſt,ſi abſit febris,minor,durior,crebrior,non languidus,nec celer.

Veratrum″qui ſumpſerit,hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulſum habent latũ, rarum,languidiorem,tardiorem. Interea,dum uomunt,& diuelluntur,inæqualem,& inordinatum. Cum rectius habere cęperint,ordinatum quidem,ſed inequalem adhuc, minus tamen,q̃ antea. Vbi vero iam ad naturalem ſtatum propè reuerterint, ęqualem,ac maiorem quàm dudum,uehementioremque. Qui horum ſyncopa corripiuntur,conuelluntur,atq; ſingultiunt· par uum hi,& languidum,inordinatumque, & celeriorem, atq; multum crebrum habent. Qui ex his ſuffocantur,paruum,languidum,inordinatum,inęqualem: non autem crebrum,nec celerẽ, immo potius tardum:repręſentat etiam non nihil undoſi,& lati, atque paruam quandam inter dum arterię tenſionem.

GALENI

GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER PRIMVS

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima, ac singulas pulsuum differentias declarat: ac in primo libro de his pertractat ex propria opinione.

Nomina nihil ad rerum scientiam, sed ad docendum duntaxat facere. *CAP. I.*

Optarem res, & percipi, & tradi citra ipsarum nomina posse, vt ne ad artis, vel ex sua ipsius commentatione longitudinem, ueluti cumulus nobis accederet vocabuli negocium. Sed, quòd nominibus necessario, quæ uolumus, interpretamur, sophistis hinc commentorum, & inutilis disputationis copiosa materia suppeditatur: cæteri uero, quicunque rerum scientia, non usum uocum, moramur, inuiti quidem tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil sit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum ualent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinunt, necesse propè iam nobis est, nominibus ut immoremur. Maiores nostros simpliciter uocabulis uideas uti: qui hoc semper vnum agunt, sensum vt aperiant: Iuniores tantum non in singulis syllabis argutantur, contendunt, neque de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia (quo una ex parte huius instituti summam perspiciamus) quidam pulsum ait ualenter pulsantem, uehementem esse: adest alius, qui non hunc, cæterum qui magnus sit, & plenus, celerque, illum affirmat uehementem esse: alius ualidum simul ac celerem: & qui hos mira grauitate insimulans, magnum pariter, & celerem, uehementem esse ait: iam alius hunc non ferens, acerbius et obiurgat, uultque plenum simul ac uelocem, uehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumque esse vehementem contendit. Quòd, si septimus hunc, & octauus, accedant, hic afferens inter plenum, & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quam cẽses pugnam fore? anne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspicimus? adeo ut etiam ad manum res ueniat: tantum abest: ut turpi dicto abstineant. Sed mihi, qui nunc molestant, minus stomachum faciunt, tametsi sunt importunissimi: qui uero ad commentandum appulerunt, quis ferat? Ad manũ enim est, inutilis quæstionis† index: eum tamen illi non cernunt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus uehemens est, ille plenus est, is creber: cum, est, sit submouendum, adiungendum autem maxime si potest, appellatur, quo si deficiantur, appelletur, ac tum demum docendum est, quid soleat is pulsus, quem uehementẽ forte uocauerunt, significare, Neq; enim, quo appellemus, aut nomen propriũ instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur, sed ut præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus: at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum intersunt; † quod pacto* etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen asseq; possis: &, quid denotare possit, planè teneas: hac in re certe nominantibus non concesseris: siue quando docere institueris, nomina quælibet ponas, ne sic quidem eris inferior. Equidẽ, si uel Dionem, uel Theonem uelis uehementem pulsum appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum causæ generant, cuius est affectus indicium, & quo tandem euadet: nihil te sic peccare consuerim. Proinde, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad

(right margin, beside "melias de nominibus laborare…": G; beside "fos ægrotos conspicimus…": H)

† *Græce* ἔλεγχος, *itaque melius, vt antiquꝰ interpres, confutatio, eã tamen.*

† *Græ.* ἣν καὶ κατὰ τὴν συνθήκην περαίνεσθαι δύνατον, *antiquus interpres videtur legisse* ἀδύνατον, *sic.n. hẽt, ad doctrinam vero solum quam, & secundum consensum & sine nominibus compleri impossibile est.*

veteres

A veteres reijcit,illorum tradet inſtitutum:nec hic curioſus ſit,proprie,an improprie appellarũt:
nec audeat immutare,nec incuſet:quod faciunt ſophiſtæ: ſuperuacanea ſunt enim hæc omnia,
& ab noſtra arte remota.Neq; ſanè hæc nominum eſt conſtituendorũ ſcientia,ſed rerum:neq;
hos,qui minus probum nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirunt ſa-
nitatem.Quamobrem nihil hæc diſputatio,ultra vſitata,& nobis,& alijs medicis nomina profi
tetur:ſed præclare etiam cum ea agetur,ſi hæc mediocriter aſſequatur.

De nomine pulſus. CAP. 2.

OMnium itaq; quorum ad nos memoria ꝑuenit, primus nomẽ pulſus Hippocrates literis
prodidit:atq; artis,quam complectitur,non uidetũ ignarus eſſe:non tamen hanc artis par
tẽ multũ elaborauit: neq; cuilibet arteriarum motui hoc tribuit nominis:quem uidetur imitari
Eraſiſtratus.Sed hæc illic referam,ubi de illis uiris peculiariter ſermonem habeo,cui potiſſimũ
nomẽ hoc attribuant,ac inter ſe quatenus diſſentiãt,aut cõſentiant. Autor libri de palpitationi
bus,Aegimij nomine inſigniti,ſiue ille* Velienſis eſſet Aegimius,ſiue alius,proprie hoc nomen
vſurpat:atq; longe præter morem non medicorum tantùm,ſed & uulgi,quemuis motum arte-
riarum uocat palpitationem.Praxagore vſus,& Herophili ẽt ad hunc vſq; diem uigent.Pulſum
B enim,omnem arteriarum motum ſenſibilem appellant.Ita etiam omnes eorum ſucceſſores,ta
metſi definitionibus diffideant.Sed hoc alio loco oſtendemus. Ergo nos quoq; uſum,qui obti-
nuit,ſequentes, uideamus iam, quot numero ſint omnes pulſuum differentiæ, & quod ſingulis
nomen.Etſi de hac ẽt ipſa dictione quidam cõtẽdunt,quorũ alij ita uolunt,ut ponatur,quot ge-
nera ſunt pulſuum? Alij non genera aiũt appellanda,ſed ſpecies:quidam qualitates:non nulli
differẽtias.Et,quod cuiq; uiſum eſt,hoc inſtituto nomine,diu diſcreptat de eo*conſtituendo,ni
hilque non mouet.Iam,ſicut de generibus,ita de ſpeciebus,differentijs,qualitatibus,queſtionẽ
inducunt non neceſſariam,obliti uſum talis quæſtionis. Omnes enim id mea opinione ſpecta-
uerunt,qui de pulſibus inſtituerunt commentari,quid denũciare poſſint:aſſequi uero cum uel
ſine generum,& ſpecierum quæſtione,quod intenderent, poſſent, quiduis potius, quàm hoc,
agunt.Verum omiſſis iſtorũ nugis,quæſtionem in medium ꝓ ſuo arbitrio proferant, nos utili-
tatem ſectemur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulſuum definitiones,& conſtitutionem eorũ
nominis diſcere uolunt,in ſequentibus hũc primum libris omnia eos tradita habere.Hic liber
ſolum complectitur, quod conducit,nec ullam attingit ſophiſticam quæſtionem. Ita,ſiquis ſe-
mel illa uelit repudiare,licet certe.Ad cæteras lucubrationes de dignoſcendis pulſibus, de cau
C ſis, de præſagitione ex ijs,unus hic liber requiritur. Illi aduerſus ſophiſtarum importunitatem
ſcripti ſunt,& ad intelligenda aliorum ſcripta,ubi traditur,qua quodque nomen ſignificatione
uſurpent.Itaque exponamus primum pulſuum prima genera,deinde eorum differentias,hinc
auſpicati.

* *Aliàs ἠλεῖος .i. Helius ſeu Helieſis ab vrbe Helide.*

* *Græc. περὶ ὀρθότητος.i. de eius rectitudine, vel de eius recto vſu.*

Prima genera pulſuum. CAP. 3.

A.l.1.f.2 t.3. c.1.f.47.a QVando arteriæ corpus eſt cauum,longũ,& teres,habetq; ꝑpetuũ geminũ motũ ex cõtra-
rijs conſtitutum partibus:aut enim in ſe ipſam undiq; conſidet,aut in omnem partem di-
ſtenditur:qui duplex motus,pulſus appellatur: in utroque ei gemina quies accidat neceſſe eſt,
altera ab diſtentione prius,quã contrahatur:altera a contractione,antequã diſtendatur. Quas
quidem binas quietes expertorũ tactus cognoſcit,nec minus demonſtrat ratio.Nam prius con
trarium motum arteria,q̃ priorem ſedauerit,non exorditur. Atqui ſedare, ſubſiſtere eſt,& in-
A.ibidem.b quiete eſſe.Sic motibus intercedit quies.Exprimit ergo neceſſitas quoddã eſſe tempus propriũ
utriuſq; motus:aliquod ẽt quietum:& harũ itẽ utriuſq; proprium. Iam,quia tres arteria dimen-
ſiones,ut oĩa reliqua corpora,obtinet,longitudinem,latitudinẽ,profunditatem.non põt in ſin-
A.ibid.c.3.d gulis dimenſionibus non fieri quantitas aliqua diſtentionis,& contractionis. Et uero ẽt contẽ
D tionem quandam neceſſario hẽt,ut aut ægre,& languide,aut prompte ualenterq; operetur.Eſt
præterea ipſa arteriæ tunica,aut mollis,aut dura.† Quinetiã capedo interna aut uacua quodam
modo eſt,aut plena.Atq; hæc oĩa aliquando æqualia,aliquando inæqualia ſunt.Temporis itẽ
diſtentionis aliqua proportio eſt cum tẽpore contractionis. Aliam in uno pulſu differentiã cõ-
ſtituas,præter has,nullam.Siue enim motuum tempus eſt eſtimandum,uel quietum:ſiue dimen
ſionum,in quibus mouentur,quantitas:ſiue qualitas actionis,aut tunicæ arteriarum, aut cauita-
tis:ſiue qui mutuo conueniunt, quę conferri queunt, queunt autem cognata: omnia hęc ſunt,
recenſita,nec quicquam preterea in ullam partem deſiderat oratio:ſed ſunt omnes,quę in unũ
pulſum incidunt,differentię generales, quas retulimus. Quibus duę accedunt alię, quas colle-
ctiuas appellant.Ex quibus in plurium pulſuum mutua comparatione equalitatem,& inæqua-
litatem,ordinem,atq; eius perturbationem eſtimamus.

† *Addit antiquus interpres vel calida, vel frigida.*

Differentiæ pulſuum a tempore motus, & quantitate diſtentionis ſumptæ. CAP. 4.

HOrum generum differentię ſpeciatim plures ſunt,quas iã exponemus,a genere ipſius mo
tus ingreſſi:quem aut moderatum eſſe,& in naturali ſtatu oportet,aut celeriorem,uel tar
A.ibidem.c diorem.Itaq; hoc genus efficit tres numero differentias pulſuum:celerem, qui fit,cum modico
tempore mouetur arteria:tardum, cum multo; moderatum, cum mediocri. Differentiæ pul-
ſuum

ſuum in diſtentionis quantitate,ſiquidem ſingulis concipiantur dimenſionibus, nouē numero E A.ibidem.h ſunt,in vnaquaq; trium dimenſionū tres.In longitudine arteriç,qui moderatus in ea eſt,& qui hunc excellit,vel eo eſt inferior:uocatur qui excellit,longus:qui inferior eſt,breuis.In latitudine,moderatus in ea,& duo immoderati:latus,qui moderatum excedit: contrarius huic, anguſtus. Itidem in dimenſione profunditatis arteriæ,vnus moderatus eſt,alius altus, & alius humilis.Hę pulſuum ſunt in una dimenſione acceptorum differentię. At differentię pulſuum in trinis ſimul dimenſionibus ſunt vij & xx. Perſpicies has manifeſte in tabella. Vnus enim erit longus ſimul,& latus,altusq; qui oībus præponatur.Alius longus,latus,& profunditate moderata, ſcribaturq; ſecundus. Alius longus,latus,humilis,qui ordine tertius ſit: ſimiliq; oēs reliqui uia, & ratione cognoſcentur:ut duę primæ dimenſiones maneant immotę,trifariam ultima uariet, hoc pacto.Quartus longus,moderata latitudine,& altus. Quintus longus,moderata latitudine, ſimulq; moderata profunditate.Sextus longus,latitudine moderata,humilis. Deinde alij tres, prima dimenſione longum ſeruante,ſecunda anguſtum,tertia trifariam uariāte. In his nouem una dimenſio permanet longitudinis longæ,aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouem dimenſione longitudinis in mediocritate conſeruata,variantibus reliquis. Ad hæc nouem,ubi lōgitudinis breuis maneat dimenſio, & aliæ immutentur. F

TABELLA

Hanc tabellam non habet antiqua translatio.

1	Longus	Latus	Altus	Magnus
2	Longus	Latus	Moderatus	
3	Longus	Latus	Humilis	
4	Longus	Moderatus	Altus	Gracilis
5	Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis
6	Longus	Moderatus	Humilis	
7	Longus	Anguſtus	Altus	Gracilis
8	Longus	Anguſtus	Moderatus	Gracilis
9	Longus	Anguſtus	Humilis	
10	Moderatus	Latus	Altus	Turgidus
11	Moderatus	Latus	Moderatus	
12	Moderatus	Latus	Humilis	
13	Moderatus	Moderatus	Altus	
14	Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius
15	Moderatus	Moderatus	Humilis	
16	Moderatus	Anguſtus	Altus	
17	Moderatus	Auguſtus	Moderatus	
18	Moderatus	Anguſtus	Humilis	Gracilis
19	Breuis	Latus	Altus	Turgidus
20	Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus
21	Breuis	Latus	Humilis	
22	Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus
23	Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus
24	Breuis	Moderatus	Humilis	
25	Breuis	Anguſtus	Altus	
26	Breuis	Anguſtus	Moderatus	
27	Breuis	Anguſtus	Humilis	Paruus

G

H

Atq; inter uigintiſeptē hos pulſus,qui ſunt ſcd̄m quantitatem,qui externis dimenſionibus conſtāt, duo ſunt nomina ſortiti ab oībus approbata,qui primus relatus eſt,& q poſtremus:hic paruus appellatͬ,ille magnus.Reliquus oīs numerus noībus caret. Neq;.n.pulſus,q graciles,& turgidi uocanͭ,certū ex tabella vnū indicāt,cęterū multis ſimul generatim tribuunt. Nā,in quibus longitudinis dimenſio quodā modo duabus reliquis p̄ſtat, oēs hos graciles uocant. In quibus duæ reliquæ hac,cōtra turgidos hos appellāt.Proinde quintus in tabella,& ſextus,inſuper octauus,

A uus,& nouus,ac octauusdecimus graciles uocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella,& vñ vigesimus,xx itē,vigesimus alter,& xxiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora,& pluribus cōia. Iam vocant ēt hosce pulsus aliter,tenuem,gracilem:& crassum,turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui vnus naturalis inter xxvij est,peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus,dicentes aut moderatum tribus dimensionibus,aut medium magni,& parui,aut naturalem in quantitate distentionis,aut quacūque alia rōne sermonē potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem uenit mirari,qui in nominibus tantum excellunt,&,quo nomine sit uocandus is pulsus,per totam uitam quærunt,si non uel hac de cā contentionem deponant,q̄ multos uideant pulsus,qui proprium quidem requirunt nomen, nec hinc quicquam ledi tñ institutionem,cum definitione quidem indicari possit.Siquidem,cū pulsum appellēt quidā breuem, angustum, humilemq; perinde faciunt,ac illi,qui dicūt,animal pedestre bipes.Nam,ut hic definitio est,animal pedestre bipes:& rei nomen,cuius hæc est definitio,homo:ita in pulsibus,nomen est magnus:eius definitio,longus latus altus. Item alius pulsus definitio,breuis latus humilis,sed nullum habet nomen. Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à qualitate percussionis tunicæ arteriæ, & cauitatis arteriæ. *CAP. 6.*

B

A.ibidem.e — IAm nunc ad Tertium pulsuum genus,quod in contentione cōsistit,descendamus,& huius ēt differentias exponamus. Sunt āt tres,vnus validus contentione,qui vehemens vocatur:alter imbecillus, quem languidum appellant:medio inter eos proprium non est nomen,sed hūc quoq; explicamus definitione. Quartum genus,quod in arteriæ consistit corpore,diuiditur ēt in tres differentias, uocaturq; a medicis plerisq; maxime ab iunioribus, plenum, & uacuum:& qđ inter utrunq; mediū est,ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis non ita,sed alter durus, alter mollis appellat:annunciatq; uterq; arteriæ statum. An uero rectius hoc sit modo appellādū,an illo;qui de hoc laborat,inferius discet.Nunc,qđ instituimus,est absoluendū.Aliud genus erat pulsuum,arteriç infusionē,ut aiunt,declarans:qđ longum requirit mea sententia sermonē ad absolutam notitiam:at, quod ad propositum cōducit,atq; sufficit tyronibus,hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur,quorum vnus plenus,alter vacuus appellatur:nam medius utriusq; nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est,ut definit Archigenes, qui arteriam ostendit pleniorem,& occursum humidè tumidum:vacuus,qui arteriæ eleuationē facit bullosam,ut digitorū impressioni egressus per uacua occurrat.Hęc quinq; pulsuum genera in vno motu consistunt arteriæ,& singulæ eorū æqualitates,atque inæqualitates: quarū exponemus differētias, cū de altera agemus inęqualitate,q̄ in pluribus pulsibus posita ē.

A.ibidem.e

A.ibidem.d

A.ibidem.c

C

De differentijs pulsuum,qui in tempore quietis consistunt: & de secta,quæ se solam distentionem,ait sentire. *CAP. 7.*

ALiæ differentiæ pulsuum his, qui se negant contractionē sentire, in tempore interuallorum consistunt,ita enim tp̄s,qđ inter motus sensibiles intercedit,uocant:preterea in proportione temporis motus,& quietis,nam ita etiam interuallū appellant. At illis,qui se contractionem aiūt sētire, & uero etiā medias quietes,quas ἡσυχίας,ἠρεμίας,ἀκινησίαςq; Græce vocāt, aliæ prodeunt,& longe efficiuntur plures. Sed faciēdū mihi est,ut de utrisq; separatim planius agam, & primum de his,qui se solā dicunt distentionē sentire:quo in facilioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia,quæ ante memoraui,sentimus,tum tempus,quod motu producitur. Inde, quando alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atq; alterius principium: ut duorū sit tēporū in pulsu absoluto cognitio:prioris,qđ motus est,quē & ictum,& distētionē appellant:secundi, quod quietis est,qđ & interuallum,contractionemq; vocant. Fiat aūt ex prioris temporis quantitate aut celer,aut tardus,aut inter eos medius pulsus:ex quantitate alterius temporis creber,aut horum medius. Vt sit celer pulsus,qui,cum modico tp̄e arteria distrahitur,fit: creber,qui,quando paruo interposito interuallo:tardus,cum longo tempore arteria distendit: rarus, cum interposito longo interuallo:medius uelocis, & tardi, qui cum moderato tempore distēditur arteria, fiat:medius crebri, & rari,qui fit,cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur, siue dilatatur,siue attollitur,siue mouetur,dicamus,nihil interesse puto. Liquet igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum a ueloci distet:tum qui rarus, quaq; ratione a tardo discrepet. Comparato autē ictus tempore cum tp̄e quietis,gignitur rhythmus, quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiam admonuimus, nihil apud hos differre ictum uel distentionem, uel motum dicere:nec quietem,uel interuallum,uel contractionem.Et vero etiam pro hoc,proportionē temporis distentionis ad contractionis tēpus rhythmum esse,quidam,ordinem dixerunt,alij conuenientiam duorum esse temporum inter sese,ictus cum interualli. Hæc sunt,quæ priores tradunt.

D

De altera secta,quæ contractionem se dicit sentire. *CAP. 8.*

TRanseamus iam ad eos,qui contractionem sentire se dictitant,qui tarditatem quidē & celeritatem nō aliter,atq; illi,in distentionis ponunt tempore,& in cōtractionis ēt:crebritatem

tem vero,& raritatem,rhythmumq́; non ẽt perinde ac illi,cæterum crebritatem atq; raritatẽ in E
vtraq; quiete:rhythmum in diſtentionis tp̃e una cum tempore inſequentis eam quietis,ad tp̃s
collato contractionis ſimul cum tp̃e excipientis eam quietis.Non nunquam ſolius diſtentionis
tempus cum ſolius comparantes tempore contractionis,rhythmum ita dicunt gigni.Ac de cre-
britate quidam ex his,ut diximus,ſenſerunt.Aliqui non aliter,ac priores,in diſtẽtionis tempo-
re celeritatem generari,& tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo conflato ex binis quieti-
bus,& contractione crebritatem,& tarditatem aiunt conſiſteret.Sũt ẽt,qui rhythmum,æque ac
priores,in temporis diſtentionis proportione ad oẽ reliquum non dubitent conſtituere. Verũ
inter eos tñ non conuenit in ſentienda omni diſtentione uel contractione, ſed quidã oẽm ſen-
tiri utranq; aiunt,alij nec primas diſtentiones,nec contractiones extremas. Tum ẽt de nomini
bus contendunt inter ſeſe.Quare,ne quam nos rẽ prætereamus,hec in rebus friuolis immore-
mur diutius,qđ verũ eſt,& conducibile,exponamus. Nomina ponere his prætermittamus,qui
de ijs laborant,& artis uera negligunt opera,nec diſtentionis primas partes,nec contractionis
poſtremas ſentire ualentibus. Quantũ aũt vtriuſq; ſentiatur,& quamobrẽ,in libris De pulſibus
dignoſcẽdis oſtendimus.Eſt vero utile medico,quod ſenſui occurrit: itaq; diſtentionis tempus,
vel contractionis ſenſibile neceſſe hẽt cognoſcere.Quo fit,ut quietem,quam uocant ſuperã, q̃ F
ſm̃ diſtentionẽ contractionem præcedit,quanta ſit tactu queas ad unguem aſſequi: inferã non
item planè,ꝙ vtrinq; ſibi aſciſcat partes:ad initium,contractionis extremitatẽ: ad finem, prin-
cipium diſtẽtionis.Recordari porrò horum tẽporum oportet naturalem cuiuſq; magnitudinẽ,
† *Alias ex antiquis, vt cognoſci poſſit.* & mutuam proportionẽ.†Præterea cognoſcendi requiritur facultas ꝫ in morbo quantũ immu-
tentur:& quid quæque ſignificare mutatio ſoleat.† De quibus alio nos loco diſſeruimus.

† *Hæc erant in codicib. græcis, qđ & ex cauſæ inuẽtione & ex longa experiẽtia ſumitur.*

De differentijs quietis & rhythmi. *CAP. 9.*

NVnc,ſimulatq́; duorum generũ,de quibus iam uerba fecimus, differentias tum quietis, tũ
rhythmi adiecerimus,ad ea,quæ ſequunẽ,tranſibimus.In genere″ quietis arteriæ, tres pul- A. l. 1. f. 2. d. 3
ſuum differentiæ conſiſtunt,rarus,creber,medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. c. 1. fol. 47. d
At generis rhythmi,non eſt perinde abſolute explicare,quę ſint differentiæ:cæterũ″ præ oĩbus A. ibidem. c
pulſum oẽm obtinere modulum quendam,quem rhythmum Græci appellant,eſt oſtendendũ,
ne deceptus quis pulſuum,qui ἄρυθμοι appellãtur,nomine,adducatur,ut omni eſſe orbatos rhy-
thmo eos pulſus falſo exiſtimet.Nam,ut ἀτράχηλος homo,atq; citharœdus ἄφωνος,ita ẽt ἄρυθμος,
pulſus vocatur:uitium enim natiui rhythmi,non abſolutam abolitionem ſignificat.Atq; cõtra-
rius eſt arhythmo,non enrhythmus(ſiquidem oĩs in aliquo eſt rhythmo pulſus)ſed ille,qui eu- G
rhythmus uocatur. Vtriuſq; porrò horũ,arhythmi dico,& eurhythmi, enrhythmus pulſus cõe
eſt genus,Atq; enrhythmus quidẽ vnꝰ,& indiuiſus manet:arhythmi tres ſunt oẽs differẽtię,pa
rarhytmus,heterorhythmus,ecrhythmus. Qualis uero quiſq; ſit, exemplo diſces. Suus eſt cui-
que ætati naturalis pulſus:qui iam de his rhythmũ ſeruat, eurhythmus uocatur: qui labefactat,
arhythmus.Atque labefactans,interim rhythmum uicinæ ætatis mutuatur,qui pararhythmus:
interim cuiuſuis alterius,ac heterorhythmus hic appellaẽ;at, qui rhythmũ prorſus nullius æta-
tis retinet,hic ecrhythmus.Idem de naturis,ac anni temporibus,& locis, oĩbusq; alijs ſtatuen-
dũ.Suus eſt.n.cuiq; horum certus quidam rhythmus:qui cũ corrũpiẽ, arhythmũ tum intelliges,
& quas eius diximus differentias eſſe.Iam″ vero inter oẽs rhythmos hi pari proportione,illi im A. ibidem. f
pari conſtant:pari,ubi diſtentionis tp̃s æquet tempus contractionis: impari,ſi alteruter eorum
excedat. Id quod modo certis,modo incertis fit exceſſibus:certis bifariam, aut multiplici pro-
portione,aut ut numeri ad numerum,qui ἐπιμόριος,quaſi ſuperpartialis, appellatur:proportio
quidẽ multiplex eſt dupla,uel tripla,uel quadrupla,uel aliqua inſequentiũ:ut numeri ad nume
rũ,cũ,quanta ſunt duo diſtentionis tempora,tanta ſint contractionis tp̃a,v,uel vij,uel ix, uel xi:
incertis,in uniuerſum tripliciter:nã,aut diſtentionis eſt tp̃s incertũ,aut contractionis, aututrun- H
que.Sigillatim quodq; horũ interdũ paululum amplificata hẽt incerta tempora,ſiue plura ſint,
ſiue vnum primum:interdum plus:eſt,cum plurimũ.Atqui tempus primum,planum eſt non na
tura ipſa eſſe,ſed ſenſu accipiendum: ſic etenim apud muſicos ẽt fit. Hęc quidem ſufficiunt in p̃
ſentiarum de rhythmis. Nam,ex hoc pulſuũ genere quid fieri poſſit,& conducat,aut non poſſit,
& inutile ſit,in libris de his dignoſcendis,& in libris de præſagiendo dicemus.

De æqualitate, & inæqualitate, ordine & ordinis perturbatione. *CAP. 10.*

POrrò ad genera iam reliqua duo tranſeamus:alterum,in″ quo æqualitatem ſpectamus & in A. ibidem. d
æqualitatem:alterũ,in quo ordinem,& ordinis perturbationẽ.Atq;″ æqualitas,& inęqua- A. ibid. ca. 2. h
litas tum in uno pulſu fiunt,tum in pluribus:ordo,& perturbatio ordinis in pluribus duntaxat.
Sed enim,ꝙ difficilis eſt in uno pulſu,neq; facile animaduertitur inęqualitas,primo loco de ea
dicamus, quæ ex multis pulſibus conſtat: ſimulq́; de ordine, & ordinis perturbatione explice-
mus,quando finitimum eſt hoc genus,& affine:mox ad inæqualitatem nos in uno pulſu refera-
mus,demusq́; operam,ut oẽs eius differẽtias recẽſeamus.Ergo,quæ pluribus in pulſibus æqua-
litas atq; inæqualitas animaduertuntur,quas collectiuas uocitãt,in comparatione omniũ diffe
rentiarum æſtimãtur primi pulſus cũ reliquorũ differentijs. Nã,″ pares ſi oĩno maneãt,æqualis A. ibidem. b
abſolute

A absolute is pulsus uocat̃:sin omnino impares,inæqualis absolute.Quæ si in una sint uel pluribus pares, & in una uel pluribus impares:quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabit̃: quatenus impares,hactenus inæqualis.Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualem,an aliquo in genere, multum refert:ꝙ absolute æqualis,neq; magnitudinem,neq; uelocitatem,ne que aliud habet impar quicquã. Ille uero, q in aliquo, cũ illius vult nomine dici,magnitudine æqualis,celeritate æqualis,uehementia,& alio quoquo modo:itidem inęqualis aut magnitudi ne,aut uelocitate,aut alio quopiã.Non nunquã duobus horũ,uel tribus,uel pluribus,uel oĩbus sæpe simul,cum absolute æquales,uel inæquales uocant̃.Habes æqualem & inęqualẽ.Ordina tus uero & inordinatus,diuisa inęqualitate in paritatẽ circuituum,& in absolutam imparitatẽ, in utroq; mẽbro generant̃:in circuituũ paritate,ordinatus:in absoluta imparitate,inordinatus. Itaq; uniuersum repetamus,ut obscuri ne quid nos fugiat. Sint oẽs unius pulsus dr̃iæ,insequentium differentijs omni in genere pares,absolute æqualis hic appellabitur. Cõtra oẽs sint oĩbus impares,iæqualis absolute ille. Age sint aliqua,uel aliquæ pares,& aliqua uel aliquę impares: in aliqua pulsus,uel aliquibus æqualis erit,in aliqua uel aliquib⁹ inęqualis.Qui absolute est ęqualis,aut una dr̃ia pluribusve,non recipit partitionem. Qui aũt absolute inæqualis est,hunc ꝑ

A.ibi.e.& f.2. t.2.1.par.can. f.570.col.2.d

A.ibidem.e

B unam,uel plures species diuidentes,circuituum paritate,& imparitate ordinatum reperiemus, & inordinatũ,uel absolute,uel pluribus in differentijs,uel in una. Ac paritatẽ circuituum puto iam clarum esse,ab sese sequentibus distingui paritatibus.Cæterum,ne quid oĩo desideret,addam hoc ẽt,atq; exempli gratia proponam unũ pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus,& secundus,& tertius magnitudine pares:contra sit in sequentibus quartus impar:eum pulsum liquet magnitudine inæqualẽ esse:ecquid tñ inordinatus sit, nondũ clarum est:sed alij sunt quatuor expectandi: ubi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus,ordinatus eiusmodi dr̃ pulsus magnitudine:siquidẽ æque primos duos cir cuitus,sequentesq; retineat pares oẽs. Quòd si non oẽs alterius circuitus,primi circuitus pulsibus sint pares,ibi pulsus iam dr̃ inordinatus in magnitudine.Eadẽ est rõ in celeritate,crebritate,cęterisq; differẽtijs.Aliqñ pulsuũ duo uel tres circuitus oĩno inter se sunt impares, ꝓximi nõ itẽ,eũ pulsum in confesso est non appellãdũ esse absolute ordinatũ,nõ tñ inordinatum absolu te:sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit,aĩa duertendũ est.Est,cũ tres uel quatuor inter se circui tus sint impares,& ĩferiores obtineãt ꝓportione pares.Quare,si fiat,ut quartus primo,& quin tus secũdo, & sextus tertio,undequaq; adequet̃,solemus hunc pulsum ordinatũ ꝑ circuitus ap-

C pellare:qui quidẽ inter eos medius, qui absolute ordinati uocant̃,& inordinati intercedit:nam uterq; hic cõtrarij expers est,ordinatus ꝑturbationis ordinis,inordinatus ordinis.At per circui tus,qui ordinatus est, aliquã ordinis partem,aliquam ẽt perturbationis ordinis habet:ordinis, quatenus in oĩbus est circuitibus ordo:perturbationis ordinis,quatenus hæc in singulis illis inest. Siquidẽ, qui absolute est ordinatus,pares sortitus est circuitus oẽs:qui circulatim ordinatus est,nõ oẽs ęquales,sed certos.E diuerso inordinatus absolute,nec habet oẽs deinceps pares cir cuitus,neq; certos:circulatim uero ordinatus ambo hæc nõ habet,alterum hẽt. Ita utriusq; medius fit,ordinati & inordinati,atq; illud utriusq; cõe habet,hoc nõ habet. Dicas ẽt absolute or dinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus,qui certo sunt numero in sequentibus pares,in vnum cogas uniuersos magnum circulum.Quanta uero,& qualis fiat uarietas,& concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facilè quis,maxime qui febrium circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, quòd latius etiam eorum differentias persequamur:sed ad differentias ueniendum est inæqualitatis:declarandæque primum collectiuæ,deinde unius pulsus,inæqualitates.

A.ibid.c.2.h

De collectiuæ inæqualitatis differentijs:ac primo de æqualibus inæqualitatibus. CAP. II.

D COllectiuę quidẽ inæqualitates,quę in aceruo,uti diximus,plurium pulsuũ constant,primã hñt differentiã,qua interim ęqualiter,interim inęqualiter fiunt.Neq; admirationis habet quicquam,ꝙ æqualem quandam uocamus inæqualitatem:cum id usu ueniat non pulsibus modo,sed & alijs prope omnibus,quæ pristinam naturã immutantia,siue magnitudine,siue quali tate,æqualia capiunt incrementa,uel inæqualia.Nam,quatenus æqualitatem cõmutant,uocen tur inæqualia:sed,quatenus æquam semper mutationem assequuntur,equaliter dicantur muta ri:sed uero,q nec pristino constant statu,nec accipiunt parem mutationẽ,hæc semel inæqualia uocãt. Ergo id ipsum pulsibus accidit,seu paulatim perdat & æqualiter ipsorum æqualitas,seu affatim & aceruatim.Ac in uno id genere,exempli gr̃a,planũ fiat.Sit primo pulsu secundus pau lo minor,& tertius tanto secundo,& uero etiam quartus tertio pari modo,idq; ad plures usque deinceps perueniat,hos pulsus Gręci†μειουρίζοντας uocant & μειούρους,hos est mutilos & quasi decurtatos:ꝫ à figuris nomen,quę in acutũ terminant,mutuantes. Iam,qui ex ijs perpetuo dimi nuuntur,nec minui desistunt, ad quietẽ prorsus recidunt deniq; motuque,deficiuntur,quos uo cant Deficientes decurtatos. At,qui desinunt, duplici sunt differentia:quidam,in qua primum paruitate diminui desiuerunt, hãc seruant constantissime: alij de integro augentur,quos appel lant reciprocos decurtatos.Quorum quidem ipsorũ quidã ad parem pristinę reuertunt magni tudinem,

A.1.1.f.2.d.3. c.3.fo.48.c

†μυούρους per υ scribũt cod. gręci. i. soricicaudas, seu soricis, murisve caudã imitantes. & sic ubique inferius.

tudinē, aliqui ad minorē:ac non nulli, quibus ante exceſſibus ſunt imminuti,his augent̄ rurſus: E
alij minoribus uel maioribus acceſſionibus utuntur. Tot inæqualitatū ſunt æquales differentię.

De inæqualium inæqualitatum differentijs. CAP. 12.

A.ibid.c.2.h

INæqualiū inæqualitatū quædā nullā prorſus æqualitatē retinēt:aliquæ retinēt ad tres uſq; uel quatuor, uel quinq; pulſus, ſed poſtea amittūt. In quorū ineſt utriſq; uel ordo, uel perturbatio ordinis:ordo,ſi circuitus ſeruent aliquos pares:ꝑturbatio ordinis,ſi & hos quoq; uiolēt. * *Ex ant. græcis, diminuuntur.* Atq; hi quidē, & ipſi motibus frequenter deficiūt,ut illi,qui æqualiter*agitātur:cæterū illos decurtatos deficiētes appellamus,hos inæquales deficiētes. Nā in magnitudinis,& paruitatis inęqualitate admodū medicis eſt decurtatū nomē vſitatū: at in uehemētiæ inæqualitate & remiſſionis,alijsq; gn̄ibus,nō ita iā celebre eſt. Nihilomin⁹ eadē rerū eſt in quoq; gn̄e cōueniētia:nā aut æqualiter æqualitatē,aut inæqualiter corrūpūt. Et cæteras hn̄t ꝗdē ſingulares eaſdē dr̄ias, ſed eas ſine noīe pleraſq; nā extra intercurrentē & intermittentē alius nomen propriū hēt nullus. Quorū intercurrens ex ſola inæqualitate eſt crebritatis:intermittens uero ex inæqualitate conſtat raritatis, atq; paruitatis, alio atq; alio utrobiq; mō:in raritatis inæqualitate,ꝙ quies ſit longiſſime producta:in paruitatis , ꝙ diſtentio minimū ſit dilatata:uel potius ex pulſuū paruitatibus deficientes conſtāt:intermittētes ex raritatibus. Iā pulſibus intermittentibus affines ſunt, F
qui reciproci deficientes uocant̄,ubi duorū ſpatium,uel trium,uel plurium ēt pulſuū motu oīno arteria non cieri uiſa, iterum agitari incipiat. Atq; hæ ſunt collectiuæ inæqualitatis ſpecies.

De inæqualitate in uno pulſu ſecundum motionis genus in vna parte. CAP. 13.

REliquū iā eſt,vt de inęqualitatis dicamus vnius pulſus differētijs:eſtq; eadē ēt hic rō in ſingulis generibus & uniuerſis. Hūc.n.abſolute æqualē appellamus,illū abſolute inæqualē, alium pro quoq; genere,in quo perdi paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differētias:nā,ad hoc ſi exercitati ſimus,nullo iam negocio percipiamus reliqua. Ac inæqualitatis motus duæ conſtituēdæ primæ dr̄iæ ſunt:vna in una arterię parte gignitur,in pluribus altera. Quarum iterum pōt utraq; in plures diſtribui:quas ſanè par ſit oēs recenſere:auſpicabimurq; ab ea,quę unam partē tenet,ſed non eodem tꝑe:qui.n.una eademq; pars uno,& eodem tempore non moueri ſimiliter videat̄? Cæterū temporibus diſtinctis motus eiuſdē partis ſæpenumero vr̄ non idem:cum initio tardior,poſtremo celerior ſit:& cōtra,initio celerior,tandem tardior. Quæ certe admodum frequēs inęqualitas,ſæpeq; in pulſibus inuenit̄,multaq; denotare conſueuit,ut alio loco tradimus. Nunc iam ſingulas eius dr̄ias ob oculos ponemus. Sunt autē tres primæ,modo,cum quies interpellat partis motum:modo,cum continuus ille apparet, G
non paris tamen uelocitatis:non nunquam,cum recurrit. At hæ habent alias ſingulæ.

De prima differentia inæqualitatis in uno pulſu ſecundum motus rationem. CAP. 14.

DE prima ergo,q̄ primo loco eſt commemorata,agamus: in qua ſit,ut a quiete motus interpellentur. Nouem in hac dr̄iæ pulſuū inueniuntur,quæ hoc pacto fiunt. Sit prior motus celer:alter trifariam conuertatur,fiatq; uel celer,uel tardus,uel moderatus. Hìc tres differētię pulſuum emergunt. Rurſus alteræ tres,ubi prior manet tardus,& trifariam ſecundus uariat. Aliæ item tres, ſi permaneat moderatus primus, uarietur autem tribus ſecundus modis.

TABELLA

Motus	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus H

De ſecunda differentia inæqualitatis in uno pulſu ſecundum motum. CAP. 18.

AT uero inter non intermittētes diſtētione inęquales motu pulſus,ſed ꝑpetuam hn̄tes,nulla interciſam quiete, inæqualitatē,quidā uelociter motū exordiētes,tarditate finiunt:alij cōtra tardi ſunt initio, celeres ſemꝑ magis,ac magis euadunt:idq; horū vtriq; hn̄t,aut æqualiter,aut inæqualiter:nā ſuperius,quēadmodū īæqualitas q̄dā æqualis fiat,demōſtratū eſt. Illorū ergo, ꝗ motū ęqualiter minuūt,uel augēt,ꝗdā ab extrema tarditate ad moderatū motum ꝑue-
†*Aliter, ad moderatū motum: nō nulli ab hoc, ad ſummam, &c.* niunt:ꝗdā à moderato motu ad ultimā tarditatē. Alij à prima celeritate†ad tarditatē extremā: nōnulli ab hac ad ſummā celeritatē. Sunt ꝑterea,ꝗ utrinq; à moderato motu paululū deflectūt, hiq; bifariā:modo.n.celeriores,modo tardiores fiunt:vt ſex ſint earum cunctæ dr̄iæ,tametſi excogitari plures poſſunt:uerū nos, q̄ aduertunt̄,referamus. Neq;.n.qui ab extrema tarditate ad extremā perueniret celeritatē, ꝗ quidē de ijs eſſet,qui æqualē hn̄t inæqualitatē,pulſum inuenimus ullū: nec itē,qui ad tardiſſimū motum ex uelociſſimo. Verum,ꝗ uariant inæqualiter,in ijs illud, raro tn̄,accidit:non etenim quēlibet affectū tanta pōt mutatio conſequi,ut tardiſſime initio agitata arteria,ad extremā deniq; celeritatē ꝑueniat:aut primo cōcitata celerrime,ad ſum-

mam

A mam trāſeat tarditatem.Quod cum ſit,mutatio tum nō poteſt nō eſſe inæqualis:eaq; cōfertim magnis mutationibus, & nō pedetentim ſit, veluti exiliente arteria, cū ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem,ut ſi uinciatur & conſtringatur à quopiam,cōprimaturq; ubi ex celeri motu in tarditatem ſubito,mediocritate,q̄ intercedit,ſuperata trāſit. Qui ergo affectus ſint,& quæ cauſæ horū, atq; quo tandem hi deueniant pulſus,illic dicemus,vbi ēt de alijs omnibus uel cauſas, uel quid nunciare ſolent, commentabimur: nunc duntaxat differentias perſequemur.

Differentiæ pulſuum,una in parte inæqualiter inæqualium. *CAP. 16.*

POſteaq̄ iam inæqualiū, una in parte pulſuum abunde diximus,ubi moliunt̄ æqualē inæqualitatem,*ſex numero eſſe dr̄ias:nec ullum nos de ijs inueniſſe,nec à tardiſſimo motu ad uelociſſimum,neq; ab hoc deueniſſe ad tardiſſimum:de illis nūc,qui inæquali in mutatione ſunt, uerba faciamus: quorum interim duæ, tres interim dr̄iç motus manifeſte apparent. Nos quartam præterea aliqn̄,ſed obſcure animaduertimus. Poſſit,ſi quis diu uerſetur in hac re,ſtudiumq; nauet aſſiduū,& exerceat tactū,cognoſcere clare uel quatuor. Sed de his nunc,quæ manifeſte tum nobis,tū ijs,q. artem optime De pulſibus coluerunt, apparuerūt frequenter, ſermo erit:ubi dr̄ias motus arteriæ, duas ſenſibiles,uel tres efficit. Nā, duæ ſi ſint,ſex erunt formæ con-
B curſuum:ſi tres,quatuor & uiginti. Quid aūt,cū in utroq; diſpariū motuum inſint tres pulſus,uelox,tardus, moderatus, ex concurſionibus eorum non nouē dicamus,ſed ſex prodire dr̄ias:hac ratione intelliges, ſi noueris, qui eundem bis deinceps pulſum ponat,nulla intercedēte quiete fieri,unum eum totum æqualem pulſum effecturum.Itaq; de nouem cōmiſſuris tres detrahunt̄, in quibus non inęqualis iam pulſus,ſed redditur ęqualis,uel celer,uel tardus,uel moderatus:id quòd eſt ex tabella apertum.Nam ſecundus in ea,& quartus,& nonus ſunt ęquales:celer ſecundus,tardus quartus,nonus moderatus. Quod ſi qua eſt horū ipſorū mutua inter ſe diuerſitas,inter celerem & celerem:inter tardum, & tardum,id in p̄ntia prætereat̄:nimirum.n.maiorem obſcuritatem afferret, Verum,quaſi ijdem ſint,atque inter ſe pares,noſtra oratio hæc inſtituatur.

TABELLA

1	Celer	Tardus
2	Celer	Celer
3	Celer	Moderatus
4	Tardus	Tardus
5	Tardus	Celer
6	Tardus	Moderatus
7	Moderatus	Tardus
8	Moderatus	Celer
9	Moderatus	Moderatus

C

Eadem ratione,ſi tribus poſitis inter ſe diſparibus motibus,in ſingulis ijs ternos pulſus cōmutatos committas,viginti ſeptem numero formæ erunt: ex quibus tres neceſſe eſt, in æqualitatem recidant. Eſtque id etiam ipſum ex tabella planum.

TABELLA.

D

1	Celer	Celer	Tardus
2	Celer	Celer	Celer
3	Celer	Celer	Moderatus
4	Celer	Tardus	Celer
5	Celer	Tardus	Celer
6	Celer	Tardus	Moderatus
7	Celer	Moderatus	Tardus
8	Celer	Moderatus	Celer
9	Celer	Moderatus	Moderatus
10	Tardus	Celer	Tardus
11	Tardus	Celer	Celer
12	Tardus	Celer	Moderatus
13	Tardus	Tardus	Tardus
14	Tardus	Tardus	Celer
15	Tardus	Tardus	Moderatus

16	Tardus	Moderatus	Tardus	E
17	Tardus	Moderatus	Celer	
18	Tardus	Moderatus	Moderatus	
19	Moderatus	Celer	Tardus	
20	Moderatus	Celer	Celer	
21	Moderatus	Celer	Moderatus	
22	Moderatus	Tardus	Tardus	
23	Moderatus	Tardus	Celer	
24	Moderatus	Tardus	Moderatus	
25	Moderatus	Moderatus	Tardus	
26	Moderatus	Moderatus	Celer	
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus	

Itaq; tres in his ſunt æquales, ſecundus in tabella, & tertiuſdecimus, & vigeſimusſeptimus. Ce F
ler quidẽ ſecundus eſt, tardus tertiuſdecimus, medius vltimus. Et iã alij duodecim pulſus in pri-
mã tabellã tranſeunt. Nã primo primæ tabellæ, duo fient ſimiles, primus ac quartus alterius ta
bellæ, hic tarditatis plus, ille celeritatis habens: & tertio, tertius & nonus, ille plus obtinẽs celeri
tatis, hic mediocritatis: Quinto, undecimus & quartuſdecimus, ille maiore celeritate, hic tardi-
tate ꝑditus: Sexto, decimuſquintus atq; decimuſoctauus, hic plus habens mediocritatis, ille tar-
ditatis: Septimo, vigeſimus alter & vigeſimuſquint⁹, hic mediocritate, ille tarditate excellẽs: Re
liqui de ſcđa tabella duo, octauo ſunt primæ tabellæ ſimiles, uigeſimus & uigeſimus ſextus, hic
mediocritate præſtans, ille celeritate. Atq; controuerſia hic fuerit, ꝙ aliqui, ſi duo tm̃ diuerſi in
diſtentione motus ſint, tales in priorem tabellam pulſus oẽs referant: alij, magnitudinum ẽt ra-
tionem ducant, itaq; illi ſi pares ſint, in priore ponant: ſed, ſi alter duplus ſit, in altera. Equidẽ,
ſi magnopere ducerem ad rem pertinere, hãc pugnam, darem operam, vt dirimerẽ: uerum, qñ
tm̃ ſatis eſt declaraſſe, interim alterum motum maiore ſpatio ferri, interim alterũ, uel ẽt utrun-
que ex equo; hoc qui meminerit (ut poſthac, quid ſolet ſignificare quiſq; addiſcat) locet, in utra
libet tabella prædictos pulſus licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos, qui prorſus ſunt
inæquales, nihil cum illis prioris tabellæ conſentire clariſſimum eſt, in quibus ipſa eſt inæquali G
tas adſcripta: non quin alij illi duodecim, qui conueniunt cũ prima tabella, inæquales ſint: ſunt
enim: cæterum, ꝙ in ternis hi differentijs motuum aperta inæqualitate ſint præditi, cum in bi-
nis differentijs eam habeant alij. Sunt autem, ſi ordine à primo numeres, quintus, ſextus, ſepti-
mus, octauus, decimus, duodecimus, decimuſſextus, decimusſeptimus, decimuſnonus, uigeſi-
musprimus, uigeſimustertius, uigeſimusquartus.

De tertia differentia pulſuum in vna parte inæqualium. CAP. 17.

HAec ego de his eſſe ſatis puto. Siquidẽ ad reliquã iã & tertiã pulſuũ una in parte inęqualiũ
dr̃iam redibimus, quos ut unũ Archigenes deſcribit, uocatq; Dicrotũ. Sunt uero plures.
Quot aũt ſint, & quales, paulo poſt explicabimus, ſi expẽderimus prius, de illisne ſint, qui ex ar A. l. 1. f. 2. d. 3
teriæ una diſtentione conſtant, an duo ſint continentes impares pulſus. Sed id difficile ſanè ad c. 3. fo. 48. c
iudicandũ eſt, ni ad unguẽ, qui pulſus hic ſit, teneamus, quem Archigenes dicrotum appellauit.
Nã in ijs eſſe eũ, qui iterũ tactũ feriunt, planè liquet. Atq intermittẽtes in uno ictu obtinẽt idip-
ſum. Et, ſi ſolũ q̧s ictũ attẽdens, duos pulſus cenſeat eſſe eũ, q̧ bis feriat, in manifeſto errore eſt:
nã q̧ in una diſtentione intermittunt, quãq̃ iterũ feriunt, nõ dixeris duos pulſus eſſe: manifeſte
etenim in illis deſtitutus motus cõtinuitate, quiete interrũpit media. Dicrotorũ genus non itẽ: H
ſed, ſimulatq; oẽm diſtentionẽ effecit, ſe pauliſper ſubducit, ac mox pulſat iterũ: vt intermitten
tiũ quies media ictus intercipiat: dicroti, cõtractio, vel congreſſus, uel reditus, uel ut libet appel
lare. Idcirco q̧dã duos pulſus eſſe dicrotũ, nõ unũ autumãt. Hoc affirmabunt illi potiſſimũ, q̧ ar-
teriæ cõtractionẽ non aĩaduertũt, ſed ex ictu aiunt pulſum, & interuallo cõſtare. Iidẽ. n. ab arte-
riæ primo occurſu fieri breuẽ quietẽ contẽdunt, ſub quã alterũ occurſum: atq; crebritatẽ dicent
eũ pulſum inæqualẽ eſſe. Nã, qui impar hñt, quod ictus diuidit, interuallũ, hos crebritate ĩęqua-
les uocant, ut dicemus paulo inferius. Quin nunc ẽt, ꝙ diſtabunt, uel horũ ſñĩa ab intermitten-
tibus in una diſtentione pulſus dicroti, faciemus, ut demõſtremus: &, qđ ponunt illi, contractio
nẽ non poſſe ſentiri, dabimus: nã, ut hoc cõcedatur, quin arteria ab interuallis nõ uideat ſe effer
re paribus, non negaueris certe. Iã in intermittẽtibus hoc ꝑſpicuũ planè eſt: etenim inferne ar-
teria non nunq̃ auſpicata motũ, mox, ſimulatq; deſtiterit moueri, initiũ iterũ facit alterius mo-
tus, ubi prior deſijt. Dicroti uero, nõ ita pulſant, ſed manifeſte ex altiore ꝓfunditate, & interual
lo maiore motus prior vr̃ cieri, atq; indidẽ continenter alter. Hãc ergo ab iſtis aſſenſionem ex
preſſimus, non eſſe perinde in una diſtẽtione pulſum intermittere, ac bis, ut dicrotus facit, feri-
re. At induci illi tñ inuiti, ut in uno ictu inæquales appellent dicrotos, non poſſunt. Deſcendent
enim

A enim binorum ictuum sentiri aperte:nec magnitudinē parem, nec tēpus, immo nec robur quidem.Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem.Atq; admittent inęqualem illi quidem esse hunc pulsum,non vno in ictu tn̄:sed differentias huic inæqualitatis,crebritatis,& paruitatis,& cōtentionis accommodabunt. Qui contractionē aūt sentiunt,desciscere hi manifeste à collectiua,quam uocant,inęqualitate dicrotum animaduertunt.Nā ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuū,cum ex multo interuallo prior incutitur,valideq; pulsat,secundus porrò,cum quasi resultat ab incude malleus,non ita multum,reciditq; in eā nō ita,vt antea, valenter & breui interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti:nam arteria in occursu quasi repellit,moxq; redit.Quod aūt præ cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat,& à collectiua inæqualitate seiungat,genus est recessus.Neque.n.tum arteria cōtrahitur,sed,quasi concuteretur, decidit:cuius delapsum à primę distētionis termino nulla dirimit manifesta quies,vt animaduertit in contractione:sed,simulatque attolli destitit,recedit:atq; illa paulisper vibrata, mox occurrit iterum:id quod ēt vi tractis ramis, inde dimissis, accidit:qui quidem contendunt ad pristinum locū:vbi non statim resistunt tn̄, sed eodem,vnde abierunt,reuertunt. Neq; vero æquum sumunt,ac antea,interuallū,sed longe minus:iterumq; ab hoc termino ad propriam sedē se conferunt:iterumq; recedunt & redeunt, & tertio, & quarto,& sæpius:dum reditum paulatim imminuendo,ad absolutam aliqn̄ euadant quietem. Tale ēt quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; nō iam semel vidi reuertisse,sed iterum aliqn̄:Et breuiter vibrari omnino motū oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu veluti euecta, atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius efferat,quàm distendatur:huiuscemodi.n.sunt vibrati. Quod illis, vbi cum ui aliqua accidit, partes arteriæ aliter,atq; aliter mouentur:ut uerbi gratia,prima,secūda,tertia,& frequenter quarta,& quinta eius pars attollatur,& delabatur.Itaq; fit aliqn̄,ut uno eodemq; tempore hæ partes attolli,decidere illæ,appareant.Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit,differentiæ in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt,plenitudinis,duritiei,magnitudinis, uehementiæ,celeritatis,& contrariorum:tam in ipso primo motu,quàm in reditu à discessu.Nam magnus potest & non magnus,& uehemens,& non uehemens,& celer,& non celer,& aliarum quarumlibet specierum altera esse,etiam uel æqualis,uel inæqualis:quę certe cō mutationes multas species constituunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuū in una distentione sunt,inæqualitate unam partem occupante,differentiæ.

A.l.1.f.2.d.3. c.2. fo.48. a

De inæqualitate diuersarum partium in vna distentione. CAP. 18.

A. ibidem. a

C IAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oēs dr̄ias,ac primas, duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte:alias,singulares ex harum diuisione genitas. Nam cōtinuus,aut est æqualis,aut inæqualis. Docuimus.n.qua rōne æqualis fiat,& inæqualis inæqualitas. Aequalis itaq; uel remittat celeritas,uel increscat à primo modis sex,necesse est:uti paulo ante declarauimus.Inequalis sunt plures dr̄ię,pro pulsus magnitudine longa,uel breui,uel moderata. Nanq; duobus digitis si motus occurrat, sex dr̄iæ existent:si tribus,quatuor & uiginti,si quatuor,septuagintaocto. At,quemadmodū,si occurrat duobus digitis,erunt necessario sex dr̄iæ:si tribus,uigintiquatuor: duę illę superius delineatæ tabellæ planum faciunt. Iam,quanam ratione,si quatuor ēt,octo & septuaginta fient,assequeris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet,quarū ternas singulę differentias assecutę sint, coniugationes necesse esse,numero ut octoginta una sint. Neq; est difficile hoc inuentu,modo noris eorum,quæ tres differentias habent,coniugationes esse vigintiseptem.Si iam quartū accedat,cui tres sint differentiæ, unam & octoginta numero ratio postulat esse.Quibus si tres,quæ creant ęquales pulsus,eripias:reliqui quidem septuagintaocto erūt.Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat,horum uigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes:atq; illorū octo D & septuaginta, his uigintiquatuor. Præterea,ut in illis,& item quoque in his duæ erunt sectæ: ut hi conuenire existiment inter tabellas,illi secus.

A.l.1.f.2.d.3. c.3. fo.48. b

De differentijs motus interrupti. CAP. 19.

REstat nunc,ut differentias recenseamus motus interrupti. Erunt autē primæ quatuor:quarum singularum complures:atque quatuor in hunc modum. Aut primus,& tertius digitus motum sentiunt,non secundus aūt,& quartus:aut primus & tertius & quartus,at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tn̄:aut primus,atq; quartus,secundus & tertius minime. Cū primus & tertius duntaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus dr̄iæ fiunt pulsuum: ubi uero primus & tertius & quartus, uigenæ septenæ:totidem,cum primus secūdus & quartus: cum primus & quartus,nouenę. Atqui singularū apertus est numerus ex vijs rationibusq; ante traditis.Hæc est iam ēt inæqualitatis diuisio, quę diuersis in partibus fit. Commiscentur porrò uarijs modis ambę inter se primę differentiæ,ut non iam diuersas tm̄ partes,uerum etiam singulas teneat inæqualitas.Iā uero,si quis unius generis congruas differentias cum alterius confundere uolet,nec id laboris,dum omnes connexuerit,deprecabitur,operam nō luserit. Equidem, censeo,nisi hæc obiter,quæ hactenus sunt tradita,percurreris,id nullo te negocio,consecuturū. Hac ratione inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De inæqualitate quantitatis distentionis in diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT vero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidẽ arteriæ partes occupãs, cũ ani
maduertit crebro, tũ percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæquali
ter. De quo genere, qui decurtati uocantur, in vna distentione sunt: & illi ẽt, qui ab aliquibus in
nuentes & circũnuẽtes appellant. In vna vero arteriæ parte, nõ recipiat huius generis inæquali
tatẽ vnus pulsus, ꝙ prius, quàm finem motus attingat, nequaquã liqueat magnitudo: cæterum,
quo innotescat, hoc vnũ pulsuum genus requirit finem. Nã vehementiã, dũ mouet arteria, atq;
celeritatem, & duritiem, horumq; cõtraria, & media cognoscas: magnitudinis & paruitatis dif-
ferentiam, nisi iam moueri arteria destiterit, non possis. Nam simul, vt destitit, quãtus est pulsus,
apertũ est: antea incertum etiam erat, quousq; moueretur. Qui fieri igitur potest, vt vna efficiat
pars inæqualem in hoc genere pulsum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exi
tum, hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inæqualitatis vitalis contentionis differentiæ. CAP. 21.

INæqualitas vero vitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet.
Nam aut eandem partem, aut distinctas tenet: eãdem tribus modis, aut interrupto motu, aut
perpetuo, aut dicroto: distinctas bifariã, vel continuo motu, vel interciso. Singulorum preterea F
horum generum totidem sunt singulares differentiæ, quot motus. Quin commisceri etiam posi
tas vna in parte inæqualitates necesse est, vt illas, quæ in diuersis fiunt.

De inæqualitate corporis arteriæ. CAP. 22.

SEd inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus, aut mollis, aut durus reddit̃, in vna quidẽ nũ
potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis videt̃, non aliter, ac inęqualitas motus & cõ
tentionis: vt aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, ut & differentiæ huius generis sint
eædem, atq; prædictæ illorum. Verũ arteriæ pars vna non potest initio esse distentionis mollis,
dura in fine: aut cõtra primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum ge-
nere duritiei & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De inæqualitate ab infusa materia in cauitatem arteriæ. CAP. 23.

POrrò pulsuum genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cauitatem, in quo plenus & va-
cuus est, easdem habet qõnes, ac superius, quod quantitate cõstabat distentionis: videbit̃. n.
hic quoq; obtinere diuersas partes posse in vno pulsu inæqualitas, eandem non posse. Sed quę
rit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem, neq; est huius loci: in cõmentarijs de pulsi-
bus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiã longiore tractatu opus est ad tertiam notionẽ ple- G
nitudinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tẽpus
reijcimus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur.

De pulsu caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia″ euidentius in arterię sede febris calor qualis sit, quã si aliam tangas partem, cognosci A, l. 1. f. 2. d. 3.
tur: ideo quibusdam probat̃ inter alia hoc ẽt genus pulsuũ referri, quo caloris noscimus c. 1. fo. 47. b
qualitatem: cuius quidem generis æqualitas, & inæqualitas uersantur in vna distentione: ac in-
æqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas ite
rum si ex prædictis vijs, & rationibus seces, alteræ particulares plures.

De inæqualitate a sede arteriæ. CAP. 25.

ALiud genus est vno in pulsu inęqualitatis, nec vllum dictorũ pulsuũ amplectitur hoc, qđ
ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cũ pars eius dextrorsum, pars deflectatur sini-
strorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit, aut in duobus locis, aut pluribus.
Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis; quæ, vt sunt distin-
guenda, in libris De pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu vndoso, & vermiculante. CAP. 26. H

ALiud itẽ inæqualitatis vnius pulsus genus est, quod vocatur ″vndosum: qđ quale sit, abũde A, ibidẽ, c. 3.
declarat ipsum nomẽ. Nihil causæ est tñ, quin, quo res euadat apertior, aliquid & nos dica fol. 48. b
mus, Non videtur simul arteria in ea inęqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars,
deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamẽ, sed cum eleuatione quadam
vndosa, altera vnda semper priorem excipiẽte. Neq; vero ab interrupto motu, q̃d hoc genus
absit, ullius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ conse
quitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vndarum
finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quæ motus connectunt in al-
to, veluti vndosos æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quendam retinẽt
motum. A vermiculãte hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximũ vndosum si fingas per
petuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, vt, vndosus sit, an vermiculans iam,
dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est vtrique tamen quiddam commu
ne, atq; speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium vtriusque. Commune, vnde nomẽ
vterq; inuenit, vndoso, exurgere quasi vndas in arteria alteram ab altera: vermiculanti, vermis
assimilem esse gressui, quòd ipsum etiam animal in modum vndarum mouetur: vt Democritus
quodam

A quodam loco dicit,vbi de ijs verba facit,quæ in modũ vndarum progrediũtur. Initium fluctuationis perſpicuũ eſt ſuperne ſemp̃ eſſe,& ad arterię fines terminari. Atq; hoc eſt cõe. Differẽtię vero eorum hoc modo ſpeciatim fiũt. Quibuſdam recta fertur vnda,quibuſdam in obliquũ deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent inſignem altitudinem:ſunt contra,qui longiores altitudinem humilẽ:aliqui latam, non nulli anguſtam:alij etiam pari celeritate præditi,alij ſecus. Et contentionis etiã hæc vnda plus,illa habet minus. Interim ſimul omnium eſt iſtarũ differentiarũ inæqualitas. Sed.n.de nulla alia commemoratarum inæqualitatũ,†id eſt nomen ſortitus,& habent utriq; hi tum vndoſi,tũ vermiculantes,vt tales ſint ex ſola diſtentionis inæqualitate,quantitatis,ac p̃terea nulla. Vna.n.hæc inæqualitas,adiuncto ſibi, vt partium motus alter anteuertat,alter cunctet,huiuſcemodi pulſus gignit. Quo fit,vt hos conſtituant,inæquales quãtitate in diuerſis partibus,& illi,qui non habent omnes ſimul partes motas. Attamẽ hæc inęqualitas,haud dum eſt ſola inuenta,vt prior arteriæ pars p̃ cęteris videretur moueri:cum autem incidat,omnino aliarũ cum illa aliqua,quas ante cõmemorauimus,complicata eſt. Nã,quod dicit Eraſiſtratus, ſemper priorem moueri prius uideri, ſenſus nõ probat:immo vero lõge aliud: ille adductus ſuo dogmate in re aperta mẽtitur. Sicut alia itẽ multa cõmenta,multi qui pro placitis propugnant,pro teſtatis prodiderunt,quæ ne per ſomnium quidem viſa vnquam ſunt. — *† Id ſunt nomẽ ſortiti.*

B

De pulſu formicante. CAP. 27.

A.ibidem. IAm vero,vt vndoſo pulſui ſuccedit vermiculans imminuto,ita formicãs uermiculanti,cum motibus amiſſis multis in vnum eumq; prorſus paruũ terminet. Quocirca nec inæqualẽ omnino dicas:quanq̃ eſſe ex genere veriſimile eſt inæqualium,ſed inæqualitas,vt eſt parua,fugit. Nomen inuenit hic formicans à ſimilitudine, q̃ ſibi cum animante eſt formica,vt quidã uolunt, paruitatis:vt alij, ſpeciei motus:vt hic ſit nominatus eadem ratione,ac uermiculãs & caprizãs: cum illi.n.à ſimilitudine motus, quæ ipſis cum animalibus,quorum habent cognomen,intercedit,ſunt nomen ſortiti:tum ipſe hic formicans. Sunt,qui propter vtrunq; ſic aiunt appellari eũ, & quòd paruus eſt,& ob ſpeciem motus. Nos de his non contendemus:at,formicans qualis ſit, explicabimus. Eſt mire paruus,quo haud eſt minor alius,iuxtaq; lãguidiſſimus planè,ac creberrimus:non tamen,vt quibuſdam viſus eſt,celer. At in libris de dignoſcendis pulſibus hoc demõſtrabitur. Nunc,ſi reliquam partem differentiarum pulſuum in vna diſtentione inæqualium addiderimus,ad alios nos conferemus.

De vibrato & conuulſiuo pulſu. CAP. 28.

A.ibidem.d. C SVperſunt aũt vibrati & conuulſiui,qui hactenus quidem ſunt inter ſe ſimiles,ꝙ vnum locũ arteria non tenet,ſurſum agitetur,atque deorſum,naturali ſede deſerta. Diſtant tñ vel hoc ipſo,ꝙ non adeo is affectus in conuulſiuos cadat,in vibratos magnopere,& admodum perſpicue:iam ẽt quatenus ex terminis vtriſq; retrahi,contendiq; & conuelli videntur conuulſiui, vibrati omni iſto vacant. Ad hæc,magna frequenter eſt vibratis diſtentio,parua ſemp̃ cõuulſiuis. Et partes arteriæ quędam ſuperiora petere,quędam demitti vno eodemq; tẽpore aperte in vibratis conſpiciuntur:conuulſiuis vero id perpaucis,& obſcure accidit. Breuiter,ſentias veluti fidem quandam intenſam in pulſu conuulſiuo,quæ illi res cum nullo alio conuenit:in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorũ,quæ magna vi emiſſa,celeri impetu vibrãtur,aſſimiles: nam ita crebram illam, & inęqualem cõcuſſionem appellant:qua quidẽ conuulſiui carent. Omnes autem hoſce pulſus,qui præter quinq; illa prima genera in vna diſtẽtione inæquales ſunt:duorũ acceſſio horum conſtituit, quæ ſunt, genus inæqualitatis in arteriæ ſede,& cum maturius aut ſerius motum partes auſpicantur. Primum quidem horum,illum,qui inæqualis eſt, ꝙ ſedem partiũ commutet, hoc ipſum ſolum:cæteros cum hoc,tum aliæ quædam inæqualitatum adiunctæ differentiæ primorum quinq; generum. Cõpoſitę enim tam notiones D horum,quàm generationes ſunt,vndoſi,vermiculantis,vibrati,conuulſiui. Formicans autem inæqualis quidem,vt diximus,eſt:non videtur tamen.

De pulſu caprizante. CAP. 29.

A.ibidem.b ET, qui pulſus caprizans ab Herophilo eſt appellatus,eſt ille de inęqualibus in vno pulſu: cõpoſitus item eſt,vtriuſq; expers,quæ primis quinq; generibus adiuncta erat,inęqualitatis:verum, vbi motum arteria interpellat quapiam in parte,tum potiſſime exiſtit,non ſimpliciter:neq; enim vniuerſum hoc genus caprizans eſt pulſus, cęterum vbi motus à quiete alter celerior primo & vehementior ſit. Ei ſiquidem ſoli ex ſimilitudine,quam cũ animalibus habet capris, attributum hoc nomen eſt:quippe quę hoc modo videntur ſalire, quaſi geminum quẽdã motum facientes:ꝙ, vbi aliquantulum ſeſe extulerint, & ſpeciem deſiti alicubi motus prębuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt,priori longe citatiorem,veluti in ſe ipſas inſilientes. Hę quidem omnes in una diſtentione inęqualitates ſunt.

De inæqualitate crebritatis, & raritatis, & rhythmi in diuerſis pulſibus. CAP. 30.

NVnc de inęqualitate crebritatis,& raritatis,rhythmiq; agemus. Collectiuas dicunt tantum eſſe eiuſcemodi inęqualitates:ita enim,quę ex pluribus pulſibus conflatę ſunt,appellãt. Primum de his dicemus,quę aceruatim fiunt:deinde ad eas deſcendemus,q̃ in uno pulſu. Atq;

hic unam exempli gratia ſectam de his, quę de crebritate ſunt, quæ ſcilicet eſt clariſſima, ſuma- E
mus, quæ ex ictuum cenſet interuallo, hoc genus pulſuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua
ſint interualla per omnes pulſus, æqualem hunc dictitant eſſe: ſin partim maiora, partim mino-
ra, inæqualem nimirum eſſe in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex
proportione temporis ictus ad interualli tempus conſtantem, cum deinceps maneat eadem,
æqualem iam dicunt eſſe: qui primam proportionem ſi uariet, eſſe inæqualem: quomodo, ſi
interuallorum, quas & quietes uocant, mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis ra-
ritatisq; fieri. Hæc ſane recte dicunt: atque ab iſta ſecta proficiſcenti ad alias, æqualitatem per-
ſpicere licet, & inæqualitatem utriuſque generis: quæ complures, vt diximus, complectitur pul-
ſus, quam collectiuam uocitant.

De inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in uno pulſu. *CAP. 13.*

INæqualitas uero illorum in uno pulſu, quam neglexerunt omnes, nō perinde iam eſt aperta.
Sed, ut præſens lucubratio ne quid deſideret, faciam, hæc etiā ut, quoad eius fieri poterit, cla-
re explicem, ſermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut oēs unà, motum exordiuntur, aut
pars earum maturius, pars tardius. Si iam moueri oēs ſimul cœperint, mox motæ minus æquis
temporibus, interdū diſtētionē alteram ſimul inceperint, duorū generum in uno pulſu inęqua- F
litas erit: quæ, qd̄ fuerit, cognita quidem ſit, ut ſecunda diſtentio cœpit, non tn̄ in ſecunda con-
tineatur: ſicut nec ipſe rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipſa fiant in uno
pulſu, tn̄ omnino deſiderent, quo cognoſcantur, ſecundum: ꝗ quidem ante huius initium, prio-
ris nequeat finis cognoſci. Iam incognito fine, nec crebritatē ualeas, uel raritatem, uel uero rhy
thmum aſſequi. Quare ad inæqualitatem conſtituendam, quam diximus, nil mirum eſt, ſi ſecun-
dæ diſtentionis principium expectetur. Hac tn̄ de cauſa, non eſt collectiua nominanda. Scilicet
prius, quàm altera diſtentio finiatur, ſtatim in eius principio cognoſcitur, ut nec altero nobis
pulſu ſit, nec tertio, nec reliquis opus. Atq; ſic in primo ſolo fit. Itaque diximus, ſi uniuerſæ ſimul
partes cœperint in prima & ſecunda diſtentione moueri, nec habeant par tempus motus, gene
rari duorū generum inæqualitatem: vnā crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alte-
ram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus. n. partis, quę omnium partium
prima motu deficitur, minimum erit: maximum poſtremæ: media, proportione, in quantum aut
à prima, aut à poſtrema abſint. Contra, ac tempora motuum, quietum tempora longiora ſunt in
illis, quæ primæ à motu deſiſtunt: in illis, quæ poſtrema, breuiora. Quare tp̄s motus, quē habuit
pars, quæ motum prima deſiit, minimum, cum maximo tempore quietis eiuſdem partis compa G
ratur: & ultimæ tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum confer-
tur quietis eiuſdem partis. Et ita rhythmus in ſingulis cōmutatur, quatenus proportio tempo-
ris motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd uero, ſi prior diſtentio ex om
nibus ſimul partibus moueri cœperit, ſed non pari in omnibus tempore: deinde altera diſtētio
motum auſpicata ſit, non unà omnium partium, ſed prius quidē eius, quæ prior quieuerat, atq;
eo prius, quo prius quieuiſſet: ſecundo motum eius, quæ ſecunda, atq; ita deinceps: inæqualitas
quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus æqua ſit, dif
ferentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non reſpondebit tn̄ motus tempus tēpori quie
tis: ſiquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhyth-
mus. Quòd ſi, cū moueri arteriæ ſimul omnes partes cœperunt, non item ſimul omnes alteram
diſtentionem ordiantur, neque priorem terminauerint ſimul, ſed ne quies quidem in omnibus
æqua ſit, binas in eo neceſſe eſt differentias eſſe. Nam crebritatis & raritatis in alterutra dr̄ia in-
æqualitas fit, at non rhythmi tn̄ neceſſario: poſſunt enim omnium partium tēpora motus, quie-
tum temporibus reſpondere: et, ſi hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omni-
bus partibus proportio non conſtet (ſanè. n. poteſt etiam hoc fieri) ſimul perdetur rhythmus. Iā H
uero, ubi unà omnes partes moueri cœperint, motæque æquo ſint tempore, ſi alteræ diſtentio-
nis non idem omnes initium partes ordiantur, ſed quædā maturius, quædam inceperint ſerius,
non rhythmus iam æqualis erit, neq; crebritatis raritatisq; differentia: hāc enim impares quie-
tes inæqualem efficiunt: rhythmū uero, proportionum commutatio, cùm æquo tempore oēs
partes motæ ſint, non ęquo tamen quieuerint tempore. Tot ſunt inæqualitatis utriuſque uno in
pulſu generis differentiæ, cū omnes unà partes arteriæ diſtendi inceperint. At, vbi hæc primo, il
la ſecundo diſtendi cœperit, ſi oēs ſimul quieuerint, ac deinde diſtentionem unà alteram auſpi-
catæ ſint, inæqualitas in altero tantū genere, neceſſe eſt, ſit, rhythmi: quandoquidem æqua om-
nibus partibus erunt interualla motuum: ſic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, ſi
cum tempore quietis, quod ſit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiſq; partis
motus, diuerſis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cōficiet. Quòd ſi alteram diſtentio
nem arteria iuxta orſa ſit, atq; priorem, vt in utraq; diſtentione eadem pars prior altera, pari in
teruallo incipiat, idq; in omnibus partibus ſit conſtans, ac illæ unà deſierint priorem diſtentio-
nem, non poteſt non eſſe in utroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod eſt ex motu
& interuallo conflatum, omnibus eſt ęquabile arterię partibus. Sed motuū proportiones, quod

totum

A totum corpus in æquas partes non diſtribuatur,non reſpondent quietum proportionibus. Ete
nim partium,quæ moueri primæ cæperint,tempus motus excedet earum tp̃s,quæ tardiores in-
ceperint, interualli uero minus erit:contra partes,quæ cæperint poſterius,tempus habent mo-
tus minus,quietis maius. Quare ſimul inæqualis rhythmus neceſſario erit ſingularum partium:
&,quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis cõiungi cũ ijs in-
æqualitatem eſt neceſſe.Si vero altera diſtentio perinde,ac prior fecerat,initium motus partiũ
ſit orſa.i.ſi eadem vtrobiq; pars incipiat moueri,hæc primo loco,illa poſteriore:non ſit autem
finis prioris diſtentionis in omnibus æquus,duæ erunt differentiæ:poteſt enim,& longe quidẽ
quieſcere prius,quę prior eſt pars motum auſpicata,poteſt etiam poſterius.Nam,ſi tanto quie-
uerit prius, quanto cæpit,fiet ita æqualis in vtroque genere pulſus.Sin multo prius,atq; eſt au-
ſpicata,quieuerit,duorum generũ efficiet inęqualem pulſum.At,ſi,quæ prior cæpit,deſiſtat po
ſterior,duorum generum oĩno inæqualitatem creabit,ſiue multo tardius,ſiue paulo quieuerit.
At uero,ſi neq; prioris diſtentionis initium ex omnibus ſimul partibus fiat,neq; ſecũdæ,eſt,cum
rhythmus poſſit æqualis eſſe, & uero etiam crebritatis, & raritatis genus:&, ſi quidem ita mo-
tuum tẽpora cum quietũ temporibus ſint partita, ut eadem ſit proportio in omnibus, fit æqua-
B lis rhythmus:ſi vero tempora ſola paria fuerint quietum,æqualitas erit in altero genere. Sed
hæc infrequentia ſunt, inęqualitates vero ſunt permultæ:nam oẽs poſſunt ſimul partes a motu
ceſſare, & non ſimul:ac,cum nõ ceſſant ſimul,hæ prius,illę poſterius:iam etiam vel lõge prius,
uel longe tardius. At,quæ & quot hac ratione differentiæ fient,ex ſuperioribus inuenias:quo
me oportet breuiorem eſſe. Itaque,ſi commonuerim,quod inſtitutum erat,eſſe demõſtratum,
habere ſuas etiam vnum pulſum inæqualitates,tum in genere crebritatis,& raritatis,tum in ge
nere rhythmi,finem hic iam primi libri faciam.Nam quæ in vna nos ſecta,quæ in ictum,& in-
teruallum pulſum partitur,exempli gr̃a retulimus, nullo negocio ad alias traducamus:poſſu-
mus enim perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus,de quibus modo dixi, inæ-
qualitates pulſus vnius demonſtrare.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

C Continet rationem propriorum, & accommodatorum nominum:ac docet, quantum
aberrarit Archigenes in nominibus pulſuum,generibus,ac
differentijs adhibendis.

Vſus huius libri. *CAP. I.*

NOn eundem uſum hic liber pollicetur, ac primus:ſed, quam veratrum ratio-
nem habet,uel ſcammonia,cum pane,& carnibus,eandem,quæ nunc dice-
mus, cum ſuperioribus habent. Nutrire enim mentes illa ſanas,hæc reſeca-
re prauas ſententias ualent, ut morbos quoſdam. Tamen,dum errores de-
teguntur ſimul bene dictis firma fides conſtituitur. Quare, hanc utilitatem
ſi propoſitæ diſputationi addas, inueneris compendij non nihil adiun-
ctum.

De nominum vſu. *CAP. 2.*

D EST autem primũ mihi cum ſophiſtis ſermo de nominibus vſurpandis. Græcorũ nanq; nos
inſtitutum(etenim apud eos alti ſumus)tenemus,elaboramusq́; vt clariſſimis sẽper nomi
nibus ſenſum interpretemur.Neq; nos tamen.ſ.in eos querimur, qui hoc floccipendũt:immo
vero, ſi vel ſingula voles verba vſurpare barbare, modo vt interpretationis lucẽ ne offendas
nihil laboramus. Nam lingue,qua inter nos cõmẽtamur,hoc nomine utimur proprietate,quo
mẽtem alterius aſſequamur:atq; vt clariſſime quiſq; mẽtem ſuam poteſt ſignificare, ita ſermo
ne cẽſemus eum uti optime. Noſtrum id eſt inſtitutum,modeſtum ſane,& humanum:uerum in
terpellant ſophiſtæ:qui, ſicut mutuo de nominibus cõtendunt, res ipſas negligẽtes, & iterũ nos
ſemper agitant contumelijs,& illudunt,niſi ipſorum uocabulis utamur.Qui ſi vniuerſi vnã lin-
guam cõſtituãt,eamq́; vt nouam monetam,rogatione ferant,conemur fortaſſis Græcę linguæ
obliuiſci,ediſcere aũt ab iſtis promulgatã. Quin,ne ſi barbaram quidem linguam aliquã ſtatue
rent utẽdam,vt ijs morem vbiq; geram,dubitem diſcere.Quando vero Græcam nullã integrã
linguã, nec ẽt ſemel barbarã,ſed confuſam quãdam ex oĩbus,quaſi Carycã, aut ſi qua Caryca
varia magis, & abſurdior fieri poteſt,cõponũt:atq; pro ſuo quiſq; voto partim ex Phænicia,&
Syria,partim ex Aegypto & Thracia,aut aliunde contrahunt,inde Gręcorum commiſcent no
minibus, nec ijs ſane integris & legitimis, cæterum varie corruptis:equidẽ quid agã me hercle
nõ habeo: qui neq; eas linguas poſſum ediſcere, neq; adducere illos,vt vnam addiſcãt linguã
Græcam:

Græcam: nec, poſtquam horum neutrum obtineo ab illis, tertium poſſum, & quod eſt vnum reliquum, ut, in qua ſumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet tantum malum vſus uocum. E

De Definitionum vſu aduerſus Sophiſtas. *CAP. 3.*

ALterum de definitionibus longe hoc eſt difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidā citra definitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per tranſennam dialecticā viderint: ꝓferuntq; ut tales ſolent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria, vel Cilicia, atq; definiri hoc imperāt: id quod nō audiuit fortaſſe quiſquā homo Græcus. Hoc ſi hic, vt peregrinum, & barbarū, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq; & puerū & adoleſcentem appellat. Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum eſt, Græcum quidē eſt, at non, vt eſt rei cuipiam aſſignatum, ita accipiunt miſeri Sophiſtæ, moxq; definitionem poſcunt. Hic ſi quis forte Græcus pro conſuetudine Grecorum definiat, tantum abeſt, ut aſſentiantur (ſane enim tolerabile hoc ſit) ut irrideant etiam, & illudant. At vero tertij, qui nō in nomine iam & ſignificatione, ſed in ipſa errant re: cum dialecticæ quiſpiam peritus, horū definitiones aggreditur aut nō plenas, aut ſuperfluas, aut nō diſtinctas, aut obſcuras, aut prolixas, aut falſas, aut omnino definitiones non eſſe, probare: ſubito tanquam inſani, acerbe dialecticā accuſant: F ac tum fruſtra ijs, & cū incommodo videtur illa in omnibus rebus, artibusq; coli. Quare frequēter hercle obſtupui, ſi, cū rogamus, ne cum definitionibus omnia conentur & docere & diſcere, illi quidem non adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & poſtea, quantū falluntur, aperimus, ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id uno die aut altero interpoſito, ſed in puncto temporis (vt eſt in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem poſiti nominis quærūt, modo eſſe definitiones inutiles cōfirmant. Quartum iam iſtorum in hiſce reb⁹ peccatum eſt, quòd non omnium neſciant eſſe definitiones: ſimulq; ut qui id ignorant, definire ſtudeant cuncta, & inter ſe altercentur, uociferenturq; nequicquam de rebus, quę definitionē non recipiunt. Quintus porrò lapſus in definitionibus, quiq; præter cæteros eſt ſingularis, ante quàm homonymiā explicauerint, unam faciunt eorum, quæ uaria ſignificant, definitionem: quaſi uero non rerum ſint, ſed nominum definitiones. Me certe unus aliquādo de his præclaris Sophiſtis, nihil factum eſt propius, quàm ut enecaret. Cum enim in hunc modum poſuiſſet, Quid eſt plenus pulſus? ſubieci uariæ ſignificationis nomen eſſe: quare nec definitionem unā habere, niſi diſtincta homonymia ſit. Nondum hęc dixeram, cū ille, neſcio, inquit, quid nugeris: ſatis eſt mihi, ſi de te diſco, quid plenus ſit pulſus: dialecticas mihi iſtas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiuiſti unquā laborare, ut in dialectica definirem. Enimuero id ipſum, inq̄t, abſurdiſſimū eſt, quòd neq; definire audetis, & dialecticis nobis nugis nō deſiſtitis obſtrepere: ſed dic, loquere, reſponde, quis plenus eſt pulſus? Non poteſt fieri, inquam, prius quàm homonymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rurſusq; homonymiam aiebat, atque immenſas nugas adeſſe, quæ medicinam labefactaſſent, ac nos perdidiſſent. Immo non nos, inquam, ſed uos qui definire cuncta uultis, perdiderunt. Ecce autem, inquit, etiam conuitijs nos inceſſit. Nō magis, inquam, quàm tu me. Ibi ille exilijt, manus allaturus: ſed hic hominem, qui aderant, repreſſerunt. Ille, ubi ſuperbe inſultaſſet, diſceſſit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remanſiſſent, barba ad pectus promiſſa, atque cætera mire tetricus (hæc.n. nunc grauitas habetur) tacete, inquit, pueri: abſq; tumultu agite: ſinite ſocium noſtrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem intuitus, quid uero, inquam, rogas? Id, inquit, ipſum, de quo diſputatis, de pleno pulſu. Vis igitur, inquam, non properare nimium, ut te aſſequar? tardus enim natura ſum, & feſtinantes non conſequor facile. Age, inquit, nihil properauero. Ergo cōcedes, inquam, mihi, ut exēpli gratia non nihil ex omnibus uobis in communi interrogem? nam, qui ualet, reſpondeat, licebit. Permittit. Ego, ut hoc dediſſet, quid eſt lingua? quærebam. Mox reſpondet quidam, inſtrumentum animalis guſtui dicatū. Alter ſermoni dicatum dixit. Tertius quidam, guſtui & ſermoni attributum. Quos ego reſpiciens, etiam calcei, inquam & tibiæ lingua, inſtrumentum eſt animantis guſtui & ſermoni dicatum. Cum ad hoc obticuiſſent, & ſenex ille auſterus, multo redderetur auſtERior, iterum orabam, ut unū adhuc ſimile liceret querere. Ille admodum quidem grauiter hoc & ęgre, tulit tamen. Ego uero, ne cunctationem meam non ferret, ueritus, feſtinabundus popoſui, Quid eſt canis? Cum hic ex corona quidam reſponderet, animal quadrupes latrabile. Itaq; marinus, inquam, canis animal eſt quadrupes latrabile: & ſydus item cęleſte: deniq; morbus faciei. Ad hęc ſenex, ut aſinus, aures iam concutiebat. Cęterę coronę aliquid uidebamur dicere, uolebantq; omnes, ut, quo tandem hęc ſpectarent, quæ exquiſiueram, expedirem: q̄nquidem à primo ſtatim quæſtionem exempli gratia ſequentium recęperam inſtituturum. Vbi ſilerent, & mihi aures darent, Tandem uos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante, quàm homonymiam diſtinxeris, quanta ſit offenſio: neq; enim nominum ſunt, ſed rerum definitiones. Quādo igitur ab uno nomine res indicantur multę, neceſſario erunt totidē definitiones, quot ſunt res. Age ſane, linguę nomen eſt unū, at tres ſunt ſignificationes, & ſua cuiq; eſt definitio. Cōtra fit, ut duo unius rei nomina, & uero nō raro tria ſint: ut hic, enſis, gladius, mucro: defi-

A definitio vera una,non perinde ac nomina,tres.Semper enim numero rerum reſpõdet defini-
tionum numerus. Quare,ubi multis nominibus res contegatur una,caue poſtules multas defi-
nitiones:neque,cum vnum ſit nomen, ſed ſignificationes multæ, unam definitionem flagites:
pro numero enim rerum,definitionum ſemper rationem ſubduces. Proinde,ſi nomen plenũ
uni rei ſubiectæ ſeruit,tum eius,ſi proponatur, poteſt definitio dari. Si uero Archigenes omniũ
ſane minime,denotare nomen,plenum,unam rem admiſit,†nomenq; uarie poſuitʒatq; multas
in eo complexus eſt ſigñationes,non ſumus nos inſimulandi,qui ab definiẽdo deterreamur,ſed
princeps.i.eius turbationis.Nam proximos medicos inuenio aliquos,ubi declarare,quis ſtat⁹
ſit arteriæ tunicæ,ſtatuerunt,nomine pleni ibi & uacui uti:alios,ubi materiam in capedine con
tentam,cuius hi quantitatem ſignificari per iſta nomina,illi qualitatem,alij utrunq; ducunt. Ve
rum Archigeni hæc ſcilicet ſola non ſatis faciũt: adiungit enim ſignificationem facultatis ſpi-
ritus.Vnde relinquitur non unam pleni pulſus fieri definitionem poſſe: ſed eius, qui quantita-
tem,uel qualitatem,uel utranq; infuſæ ſubſtantiæ ſignificat,aliæ definitiones faciendæ ſunt: a-
liæ eius,qui uim ſpiritus:illius,qui qualitatem tunicæ,aliæ. His ego expoſitis tacui:quia, quod
inſtitueram,confectum mihi erat. Illi commentationem inſtabant, quando ſemel inſtitueram,
B ut perſequerer. Illis igitur morem geſſi rogantibus. Quę hoc loco non debeo omnia referre:ꝙ
eorum maximam partem,& utiliſſimam ſum expoſiturus in libris De dignoſcendis pulſibus.

† *Græ. impreſſi habẽt, ταξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. Antiqui, ταράξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. i. typumq; uarie turbauit.*

Aduerſus Archigenem de primis pulſuum generibus,quæ ipſe appellat qualitates. CAP. 4.

QVod ad inſtitutum refert,non prætoribo.Nolo definiri omnia:neque cum multas protu-
leris ſignificationes,facias unam definitionem : in quod Archigenes de pleno pulſu in-
currit. Quare cum ipſa eſt eius obſcura definitio, tum de corpore ne arteriæ dicat, an de ſub-
ſtantia,quæ in eius cauitate continetur, diuinare non habeo : uidetur enim nomen definiuiſſe,
non rem:omnino enim,ſi rerum duxiſſet rationem,plures faceret definitiones. Sed nomen il-
lum ſpectare ſolum,uel ex illis perſpicias,quæ ſtatim initio libri De pulſibus ſic dicit: Octo qua
" litates pulſibus comitari,magnitudinem,vehementiam,celeritatem,crebritatem,plenitudinẽ,
" ordinẽ,uel perturbationem ordinis,æqualitatem uel inæqualitatem,rhythmum.Nanq; pleni
tudinis ſi nomen de compluribus rebus dicitur,miror,qui octo etiã maneant.Age ſi enim,ſi ſe-
ptem illis alijs,qualitatem corporis arteriæ addas,& infuſionis quam uocant, & etiã ipſius ſpi-
ritus,ac decem iam eſſe omnes qualitates pulſuum dicas,quid tibi reſpondebimus? At hercle,
ſi in duo membra partiens infuſam ſubſtantiam,unam quantitati huius, alteram aſſignes quali
C tati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes,non diſtinguendis ſignificationibus,uidetur
permanere. Ac par eſt iam prouerbium proferre,plebeium illud quidem,non a propoſito tñ
alienum. Cum aqua, inquiunt, ſuffocet,quid ſorbebimus? Nam, ſi ita Archigenes labitur,ad
quem adibimus?quis huius nobis errata corriget?Etenim non in his tantum videtur, ſed(ſi id,
quod eſt,dicendum eſt)in alijs offendere paſſim: Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta men-
tione inter primas octo qualitates,poſtea de ijs agit:primo enim loco de magnitudine,ſecũdo
de uehementia,tertio de plenitudine,quarto de duritie tractat. Quòd, ſi compoſitam aliquam
ex ſimplicibus eam faceret,defendere hominem poſſis, ſi recte initio dicas prætermiſſam, ubi
de ſimplicibus duntaxat meminit,ſed mox iure in compoſitas relatam.Nunc quarto eam loco
ſtatuit mediam, quantum poteſt maxime,inter ſimplices qualitates,quam exponens,quid nam
ſit,occurſum dicit ſolidæ uel diſſolutæ arteriæ.Vnde certe de ſimplicibus illam eſſe uult. Hęc igi
tur Archigenes mox ab initio recenſendis primis qualitatibus errata commiſit;quas ne demon
ſtrare quidem,cur tot ſint numero, uoluit, uerum ita temere ſermonem effutijt. Octo dicuntur
qualitates pulſibus comitari αἱ διηχημέναι quidẽ apud καθαρείους,i.puros.Ego uero,quid ſit ipsũ
διηχημέναι,conijcere plane nequeo,neq; enim nomen hoc apud quendam inueni Græcũ.Quo
D minus,cui Archigenes rei tribuat,perſpicio : idque, ꝙ de ſua ipſe lingua librum non conſcrip-
ſit:ut fecit Chryſippus de nominibus,quæ in dialectica finxit:hac enim ſola uia eum aſſequere-
mur.Tñ ex tota oratione ꝓ eo, διηχημέναι,uti eum ſuſpiceris,quod apud omnes eſt peruulgatũ,
& creditum. Quanquam ne id quidem ſuſpicari plane potes:nam non apud omnes ait,ſed pu-
ros,quos ne ipſos quidem,qui ſint,ſcimus:etſi ſcito.ſ.opus erat,ut diſceptemus, an credendum
ijs citra demonſtrationem ſit,necne. Apud Ariſtotelem certe lemmata audiui probabilia,quę
omnibus hominibus,uel plurimis,uel ſapientibus probantur; hic an puri pro ſapientibus acci-
piendi ſint,me quidem præterit.Multo certe pręſtaret aliquam apponere,ſi non firmam demõ
ſtrationem,at rationem ſufficientem ſermoni de octo qualitatibus, ut ne quis initio ſtatim,qua
ſi in Moyſi,& Chriſti ſcholam im pingat,leges audiat nulla conſtitutas demonſtratione,idque,
ubi minime deceat. Nam,cum dicere de omnibus pulſibus(quod ex ijs,quę ante ſcripſit,conij-
cias) inſtituiſſet, quot ſint, nulla nos rationali methodo uoluit inducere, ſed diſciplinam inſti-
tuit empiricam,octo apud puros dicens peruulgatas qualitates eſſe. Quid, ſi quaſdam illarum
negligentius puri pręterierint,ſtatim ne erunt nec ipſa quidem ſua natura plures? an, quę pu-
ris placent,hęc ſatis eſt retuliſſe pro ueris,idque,cum incertum ſit,qui nã iſti ſunt puri? vtrum,q
literas didicerint,uel primas diſciplinas,an cordati,uel prudẽtes,uel ſapiẽtes?ut remittamus,ꝙ
quali-

qualitates appellauit principes & generales pulſuum differentias. Magnitudinis quidem & par E
uitatis certe differentia qualitas non eſt, niſi tricubitale etiam in qualitate pones; equidē quan-
tum putarem. Sed & de magno & paruo non paruam ſcio diſputationem extitiſſe, vtrum quale
ſignēt, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento ſit, nullo
tñ pacto in qualitatis, vti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæ-
qualitas: q̄ item ex gñe ad aliquid manifeſte ſunt. Nam ēt commune genus exiſtimare magni-
tudinem magni & parui pulſus, vehementiam vehementis, & languidi, celeritatē celeris & tar
di, & crebritatem crebri & rari, itaq; deinceps in ſequentibus, plenitudinem pleni & uacui, du-
ritiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum eſſe abſurda? Quòd ſi uno auet nōīe to-
tum genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inęqualita
te ſuſtinuit? Aut, ſi in his commune prædicamentum non deſiderauit, quæ erat neceſſitas, cur
requireret in alijs dñijs? aut, ſi in aliis auſus ſemel eſt Græcorum præterire inſtitutum, quid cre
britatem de crebro dixit & raro pulſu, æqualitatem aūt dicere de æquali & de inęquali nō fuit
auſus. Hęc ego, quemadmodum ſibi conſtent mutuo, libenter didicerim: nam hęc, ut ſi ſuſpi-
ciat Gręcorum morem, illa, ut ſi contēnat & perturbet, ſcribit. In uno ergo primo gñe, q̃a uiam
ſibi muniuit, oſtendit in aliis omnibus eandem rōnem habiturum, ſed in audacia non perman- F
ſit. Oportebat uero a primo aut nihil conſuetudinem imminuere, aut perpetuo contra cōſuetu-
dinem audacem eſſe. Nam, qui magnitudinem pulſus gñatim affirmauit dici, etenim paruum ēt
habere ſuam magnitudinem, deinde ēt uehementiam confirmauit gñatim, quoddam modo nō
ſolum de uehemente, ſed & de languido dici, ſtatim in plenitudine labaſcit, ſcribens ſic. Pleno „
pulſui & vacuo eſt commune quoddam genus, hoc non nunquam plenitudo uocatur. Nam in „
hoc gñe, nonnunquam: addidit: quod ſuperiorib. non adiecit, quaſi reprehendens iam ueterē
dictionis uſum confuſum. Nam, ſi illi quis obijciat, qui apud Gręcos eſt educatus: quę bone uir
in vacuo plenitudo ineſt? quid hæc deſignas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem.
Vt hoc declinaret, addidit, non nunquam uocatur. Enimuero nos rogabimus, qñ autem? ubi? à
quibus? hoc.n. vult illud, non nunquam. Ille uero librum producere Græcorum, ex quo vſum
illum confirmet, habebit nullum: tantum fortaſſe homini ſatis erit dicere, apud nautas, inſtito-
res, cauponas, & balneatores: nam ad iſtos ſemper teſtes confugiunt, ubi de nomine quæratur.

Qua ratione nominibus vtendum, ac de Atticæ linguæ dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid? tibi tantine Græcorum eſt uſus, ut nemini permittas de eo ne latū
quidem unguem diſcedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: im- G
mo, ſi uel βέκος voles panem appellare more Phrygum, noſtra nihil refert, tantum me hoc pri
mum doce idioma linguę tuę, ut aſſequar: neq; dixeris, uocatur: omnino.n. quæram ex te, apud
quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forſitan dicunt, uocetur. At, ſi, cum hoc dixeris, hi-
ſcere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hic, uocatur, dicis, mendacijs uſum Grecorū
onerās: illic nō abſolute, ſed addito, non nunquam, ut in plenitudine. Nam quid tandē ait, hæc
nonnunquam plenitudo uocatur? Verum de plenitudine quidem hæc, cum labaſceret iam: ſcri
pſit, de duritie non ēt labens. Scilicet deiecti iam, uictiq; prorſus iſta verba ſunt. Eſt aūt mollitu
dinis & duritię pulſus commune quoddam genus: q̄ durities, ſi receptum ſit, uocetur fortaſſe.
Neq; hic amplius auſus eſt addere hoc, non nunquam durities uocatur. Tametſi nihilo erat ple
nitudo duritia præſtantior, ut, quod auſus illic eſt, hic uereretur: ſed, quod dixi, paulatim laben-
tibus ſimilis eſt. Atqui maioris erat ſtrenuitatis, puto, pręcipitem ruere, non labi pedetētim: ne-
que nobis, neq; ſibi negotia facere. Quę durities, inquit, ſi receptū ſit, uocetur fortaſſe. A quibus
fortaſſe, ſi receptum ſit? à tuis fortaſſis hæredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qua-
libet in urbe teſſeram eſſe ſcimus emptionis & uenditionis, quam qui adulterant, in hos legisla
tores aīaduertunt, ſic linguarum inſignia multa eſſe ſcimus, quarū tueri, quā quiſq; elegerit, uo- H
lumus. Nos defendimus cōem linguam, quam uocant: ſiue una ea Atticorum eſt (multas.n. ſum
pſit Athenienſium lingua mutationes) ſiue omnino alia quępiam (nam alio in loco de hac re
meam ſnīam aperio) & hanc ſtudemus linguā ſeruare, neq; in eius leges quicquā cōmittere, ne
que monetam inducere uocis adulterinam, neq; deprauare. qua ſi mecū cupis colloqui, primū
eam fac addiſcas. Sin alia quapiā uteris, idipſum demonſtra. Nam, ſi de Gręcis eſt, ſane nec illa
nos fugit, ſiquidem & Ionum, & Aeoliorum, & Doriorum reuoluimus ſcripta. Sin aūt nulla ha-
rum, ſed eſt Barbara aliqua, id ipſum dic: tñ ago, eā ut ſerues integrā & puram, quęcunq; illa ſit.
Nec tria mihi ex Cilicia uerba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinque, Athenis ſex. Equidē
tot linguas ediſcere nequeo, ut hoīes intelligam adeo multarū linguarum. Δίγλωττος. i. duarū
linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculū, homo unus duas callens
linguas, tu multas nos uis ediſcere, cum ediſcere te oporteat unam, tam propriam, tam uero cō
munem omnibus, tam etiam facundam, tam denique humanam. Quod ſi linguarum uoces bar
bararū aduertas, perſpicies plane, alias porcorū linguas, alias ranarum, uel gracculorū, uel cor-
uorū repræsētare, turpes & inhoneſtas uel ipſa figura linguę, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut.n.
ex intimis fęrè faucib. non aliter, ac q̃ ſtertūt, loquūtur, aut labia diſtorquēt, ſibilātq; aut ubique
uocem

A vocem intendũt,aut nusq̃ prorſus,aut maxime hiant,& linguam iactant,& os aperire nequaq̃ valent,linguamq́; habent ocioſam,nec facile motam,atq; quaſi vinctã. Et tu iucundiſſimam negligis,humaniſſimamq; linguam,ea florentẽ elegãtia atq; gratia:& ex multis importunis,&ab ſurdis congeris nomina?Vnam longe erat procliuius ornatiſſimã addiſcere,q̃ ſexcẽtas deprauatas.At non tantum ipſi repudiãt,ſed & nos cogũt,in qua creuimus, & inſtituti lingua ſumus, hac dimiſſa,ediſcere ſuam.Quid tu,non uis bone uir addiſcere linguam Græcã? Barbare,ut uelis,ſonaueris.Tñ,ut ego permitto ꝓ tuo tibi arbitrio loqui:ſic mihi,ut doctus ſum, concede, ut dicam.Patrem habui,qui ad amuſſim teneret Grecã linguã,eſſetq́; doctor,& pedagogus Græcus:in his altus uocabulis ſum,neſcio tua.Nec mercatorum mihi,aut cauponum,aut publicanorum vſum nominũ adduce. Non uſus ſum iſta hoĩum natione,à puero in ueterum uerſatus ſum libris. Atq; hæc dico,nec ulli dixi unquã,uel heus tu barbare ſonas,uel ſolœciſmũ committis, vel parum bene,& proprie appellaſti.Immo loqui,ut uolunt,oĩbus ꝑ me quidem licet,ut etiam gubernator dicat:Adduce pes,nil laboro.Phauorinus hæc,& Dion,non ego reprehẽdo: tantũ ſermonẽ volo intelligere.Qui ſi me qñ perplexũ hẽt,ibi neceſſum quærere mihi eſt, quid interpretari nomen uelit.Si aperit ſenſum,taceo:neq; incuſo,uel exprobro, ꝙ à conſuetudine deſci-

B uerit Græcorum.Vna duntaxat ſum cura,capiendi ſenſum ſermonis.Iſtis hoc,ut uidetur,nõ ſatis eſt:ſed,cũ nos utamur Grecorum noĩbus, tum nos illi primũ accuſant:atq; nunc dialecticos agunt,nunc phyſicos quoſdã,aliàs oratores, nonnunq̃ grãmaticos. Varijs.n.modis nos diuexant.Deinde,cum quis in longiorem cum ijs diſputationẽ neceſſario deductus, imperitiã detegat oĩum,quæ,quaſi noſſent,iactabãt:ſtatim ſui ipſi obliti, q̃ initio eſſe utilia defendebant, hæc ipſa accuſant.Quis eſt de iſtis audacibus,q̃ nobis non inſultet,qñ differentias dicamus pulſuum generum tot eſſe: male dñas contendens nos dixiſſe, & multo ẽt peius generum? Nos autem, vt inanẽ cõtumeliam iſtorũ uitemus:age qualitates,dicimus,eas uocaueris,aut quocunque cordi tibi ſit:neq; enim de nominibus nos,ſed de rebus diſputamus. Nam, quot pulſuũ ſint prima genera,noſſe refert,ne iam in prima forte diuiſione genus integrũ prætereamus.Hi ne hec quidem dicere nobis permittunt,ſed ſtatim os obturans,ac rei totius confirmant,nõ nominis,eſſe ignorationem.Inde ea nos in ſe cogunt dicere,q̃ diceremus inuiti. Mox conuicti,primum non de re,ſed de noĩe q̃ri;deinde nominibus vſurpãdis ipſos offendiſſe,nõ nos;indigniſſime ferũt & inutilẽ uocant,uelut de ſomno excitati,argutam illam, & anxiam de nominibus ſedulitatem: quaſi uero aliud nos à primo dixerimus,aut contenderimus: ac non ipſi initium introduxerint

C iſtarũ ineptiarũ.Octo dicis tu qualitates pulſum comitari? Dabo tibi hoc,qualitatis te nomine ordine,& recte uſum:de eo uerbum nõ faciam.Oſtẽdam nõ eſſe octo.Hæc de re quæſtio eſt,ad quam ego egregios hos ſophiſtas prouoco.Iſti,quò hinc ſeſe expediãt,dum ego diſputo,nomẽ aliquod prehendunt.Cum iam in utriſq; coarguti ſint,rebus ſimul,& nominibus, ſtomachãtur. Erat uero praua de rebus ſententia abijcienda,& nominum † utendorum, quemadmodum illis per nos poteſtas eſt,& nobis item facultas ab illis danda.Sed non permittunt. Quare & ego de uoce illorum pauca,neceſſitate adductus,dixi.

† Additur ex antiquis.quæ ipſi norunt.

Quàm aberrarit Archigenes in nominibus pulſuum generibus adhibendis: ac quo pacto ſingula genera ſint appellanda. CAP. 6.

AC nunc etiã orabo,ut depoſita de nominibus cõtentione,concedãt nobis Græcorũ inſtituto loqui:addiſcãtq́; male octo ſe qualitates dicere,Neq; enim oĩa prima genera pulſuũ qualitates,ut demonſtrauimus,ſunt.Quo igitur,inquiunt,dicendum eſt?Hoc non,quo diſcant, q̃runt:ſed anſam ut habeant cõtrouerſiæ.Tu ergo reſpondebis,differentias dicendum eſſe primorum generum pulſuum:aut ſic certe differentiarum pulſuum prima genera. Illi,qualia genera,neceſſario rogabunt,& quæ,& quales dñas?Tu ẽt ad hoc illis reſponde in hunc modum:

D Primum quæſo audi,ꝙ generum:inde audies,ꝙ primorum:poſtea,ꝙ differentiarum.Atq; ꝙ generum,hinc cognoſces. Dicitur quidam magnus pulſus,& ei contrarius paruus,ac quidam inter utrũque medius,moderatus in hoc genere.Et hercle eſt,qui longus uocatur, eſt qui breuis, & latus,& anguſtus,& altus,& humilis,& qui horum medij ſunt moderati. Horũ tibi,quos commemorauimus,vnum eſſe pulſuum genus cenſes qualitatem?Innuent.ſ.audace & cõfidenti uoce:tu caue,hac re cõmoueare:ſume & recita Archigenis illis librum primũ,qui capitis hunc habet primum titulum.De magnitudine pulſus.Deinde initium tractatus ſic ad verbum ſcriptum:

" Magnitudo pulſus generatim dicitur:obtinet enim magnitudinem,& paruus pulſus,& magnus.
" Tum paulum reuolutio librum,& rurſus ex tractatu de vehementia hoc caput recita:Igitur ge-
" nus eſt uehementia:eius ſpecies,uehemens pulſus,& languidus,& medius. Iterũ librũ aliquan-
" tũ reuolue,ac principium recita tractatus de plenitudine,quod eſt huiuſmodi: Plenus pulſus,&
" uacuus cõe habent genus:hæc nonnunquam plenitudo uocatur.Ac pauliſper intermitte recita-
" tionem libri,atq; dic iſtis nihil nouare nos,ſed ſequi Archigenẽ. Eſt enim omni ĩ pulſu cõe plurium differentiarũ genus:ut hoc loco ſunt ab Archigene tria hæc genera cõmemorata,magnitudo,vehementia,plenitudo.Tũ quartum dic deinceps eum ſcribere genus,duritiem. Atq; ca-
" put recita, quod ita habet: Mollitudinis eſt & duritiei pulſus cõe genus, quæ durities, ſi recep-

ptum

ptum ſit,uocetur fortaſſe. Clarius iam ẽt in tractatu de ordine, & perturbatione ordinis,æqua- E
litate,& inæqualitate,genera dicẽs harum dr̃iarum nomen nõ ſortita,hoc modo orditur Hero
philus,ꝙ generatim pulſuũ protulit alias differẽtias hoc pacto: Magnitudo,celeritas,uehemen- ,,
tia,rhythmus:non coniunctim,ſed ſpeciatim ordinis meminit,& perturbationis ordinis, atque ,,
æqualitatis,& inęqualitatis.Vnde curioſiores illũ,ꝙ generibus in partitione ſpecies opponat, ,,
reprehendũt.Hæc ad initium tractatus. Inferius,cũ nõ Herophili{aut alterius cuiuſdam}iã opi- ,,
nionẽ exponit,cæterum tradit ſuam ipſius ſententiã in capite de ordine & perturbatione ordi- ,,
nis,quid ait:Citius.n.affirmauerim genus eſſe ſine noĩe. Hoc aũt quid ſibi vult,ꝙ magnitudinis ,,
& paruitatis cõe genus magnitudinẽ appellauit:uehementiæ & remiſſionis,uehementiam : ple
nitudinis,& uacuitatis,plenitudinẽ:duritiæ & mollitudinis,duritiam:celeritas,& tarditatis,cele
ritatẽ:crebritatis,& raritatis,crebritatẽ:at ordinis,& perturbationis ordinis mente quidem cõ-
cipit,ſed nomẽ non poteſt amborũ tale exprimere,quale magnitudinis, & paruitatis, magnitu
dinẽ?Neq; enim,ut illic paruo pulſui magnitudinẽ ait ſuppetere,& hic dicere audet in inordi-
natũ cadere ordinẽ:neq; vero ẽt in inæqualem,æqualitatem.Quare nec genus horum cõe no-
minatur æqualitas.Itaq; nomine ait uacare horũ genera differentiarum.Genera ergo{ſecũdũ}
pulſuum differentias non nos modo,ſed Archigenes eſſe dicit,ſed Agathinus,ſed,qui de pulſi- F
bus commentati ſunt,pene oẽs.Vbi ergo ab illis diſſidemus? ꝙ uocabulis nos magis utimur pro
prijs. Nam,cum quãdam Archigenes magnitudinis qualitatẽ dicat eſſe,alteram vehementiæ,
tertiam plenitudinis,quartam duritiei,& quaſdam p̃terea celeritatis,atq; crebritatis,magnitu-
dinis qualitatẽ nos quantitatem diſtẽtionis nominauimus. Neq; eſt enim cõe magnitudinis,&
paruitatis genus magnitudo potius,q̃ albedinis,& nigritiæ,albedo. Sed,ſi harum eſt color ge-
nus, quodnã magni ſit,& parui genus,quærendum eſt:nam aut quantitas eſt,aut ad aliquid, aut
cõiuncta cum ad aliquid quãtitas. Neq; enim ſumus neſcij multis generibus eſſe cõe ad aliq̃d:
ſiquidem albius,& nigrius ſunt in genere coloris,& qualitas color eſt:iam ſuperius,atque infe-
rius etiam in genere vbi:maturius item, & tardius in genere quãdo. Et uero ẽt alijs in pluribus
generalibus prædicamentis ad aliquid uerſatur.Quid igitur admirationis habet,ſi & in prædi-
camẽto quantitatis locum habet?Sanè nihil mallem,ſi quidem poſſet,q̃ certo termino quan-
titatẽ diſtentionis appellare,ſicut in multis pedalẽ,cubitale,bicubitale,& eiuſcemodi uocam⁹.
Atqui,qñ eiuſcemodi ex accidẽtibus nihil inuenimus,q̃ proxime certos acceſſimus.Nam,cum
teneamus quidem pulſum moderatum abſolute,& moderatum ad ſingulos nos:excedẽtes mo-
dum,& qui infra modũ ſunt,damus operã,ut clare nominemus:atq; ſic interim dicimus: aut, ſi G
cum nemine loquamur,nobiſcum certe cogitamus:Hic pulſus aliquando eſt moderato maior:
aliàs,non paulo hic pulſus moderato maior eſt.Idem etiam ſic dicimus,bene maior moderato,
aut ſatis maior:aut etiam abſolute,hic magnus eſt pulſus:vel hoc modo,pulſus hic ſatis magnus
eſt:uel hercle,admodum eſt magnus hic pulſus:aut,cum longius ẽt intelligentiam protẽdimus,
maiorem in modum dicimus magnum eſſe,aut deniq; maximum. Nam oẽs hæ dictiones mode
rato maiorẽ denuntiantes,maiorem exceſſum,& defectũ oſtendunt.Quare optime ualeas mo-
deratum,qui requiritur,oſtendere,modo moderatum cognoſcas. In ipſo enim maiore, q̃ eſt
moderatus,ſatis eſt quinq; facere,aut certe ſex dr̃ias. Eum, qui excedat omnes,qui nobis ani-
maduertendus ẽt eſt,nõ ſecus,ac moderatus,maximum uocabimus: qui medius eſt inter maxi-
mũ,& medium,magnum ſimpliciter.Iam interponendi huic,& illi vtrinq; bini alteri:unus pau-
lo maior moderato,alter,qui magno paulum concedit:alius iam,qui magnum ſuperet,alius,ꝙ
proximus ſit maximo.Hæc adduxi,ut demonſtrarem magnũ,& paruum,ut uideãtur eſſe q̃ ma-
xime p̃dicamẽti ad aliquid,quantitatẽ ſignificare. Quocirca nos,qui de luce diſcipulorũ labo-
ramus,ex quantitate diſtẽtionis oĩa diximus illa nominata eſſe: ſimulq́; vſum eos nominũ do-
cemus,nec perturbamus,cum in paruitate dicamus magnitudinẽ ineſſe. Nam,ſi uel idiota ſis, H
& primarum diſcipliuarum imperitus,quiduis potius, quã hoc concedes:quas ſi antea attigiſti,
profecto millies offendiſti ſcriptas apud Græcos,magnitudinẽ & paruitatem,esq́; ad cõcipien
dum aſſuetus,magnum hr̃e magnitudinem;atq; paruum paruitatem.Equidem noui quendam
qui olim Archigenis mihi de pulſibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam ſup-
petere magnitudinem.Nam,ſi,inquit,cuipiam adſit paruitas,etiam eidem aderunt ambæ. Hic
ego cũ conticuiſſem,quãtitatem,inquit,aut tale aliquid paruo cogites ſuppetere, magnitudinẽ
nequaquam. Hæc ego,quia ut parũ recta nõ ualeo calumniari,neq; inſtituendos tyrones uolo
importune cõfundere,qñ homonymum eſt magnitudo,& de his,quæ bifariam dicuntur, ſatius
eſſe dicendum duxi,diſtentionis quantitatem multas differentias pulſuum complecti. Nam eũ
ſcio paruitatis eſſe apud Græcos vſum,ut quoddam accidens,& inſeparatũ a paruis. Itaq; Pla-
to ẽt ideas efficiebat magnitudinis, & paruitatis: ac harũ uiciſſitudine magnum, & paruum ge-
nerabat ratione.Atq; his ſi qui omnibus præteritis,magnitudinem paruis pulſibus aliquam de
altera homonymorum ſignificatione det infrequentiore:qui longis iam & breuibus, & latis,&
anguſtis,humilibusq́; & altis (cum eiuſdem ſint generis cum magno, & paruo) ſuppeditare di-
cat magnitudinem? Nam longus eſt, qui longitudinem naturalem excedit:latus, qui latitudi-

A ne:altus,quí profunditate:quorũ intelligitur nullus in tribus dimenſionibus arteriæ,citra quas nulla conſtet magnitudo.Siquidẽ quantitas unius dimenſionis,non magnitudo,ſed longitudo eſt,ex qua aliquos longos,& breues uocitamus,non magnos uel paruos.Neq; vero ita lineam vnquam appellamus,ſed aut longam,aut breuem. Verum enimuero illa demum,q̃ trifariã corpora dimenſa ſint,magna dicimus,& parua. Atq; adeo ipſe Archigenes magnitudinẽ eſſe pulſus ait,tumorem aſſurgentis arteriæ.Atqui tumore linea caret,quæ ſolis trifariam dimenſis cõuenit.Proinde omnes clare,uel de illius ſententia,à magnitudinis genere,qui ex una dimenſione nomẽ ſortiti pulſus ſunt,reijciuntur. Quare aut peculiare faciat ipſis genus,ut magno,& paruo magnitudinem:aut,niſi faciat,non magni tm̃,& parui quærat cõe genus,ſed ẽt longi,& breuis,lati,& anguſti,alti,& humilis,cæterorumq́; adeo in ijs moderatorum. Verum p̃ter quantitatẽ,quod de omnibus dicatur in cõi,nihil habebit. Atq; ita euadet quoq; clara doctrina, & diſtincta.Nam quis eſt tam plumbeus,vt non aſſequatur,cum dicitur,quantitas arteriarum diſtentionis? Vbi quantitatem vnius dimenſionis demõſtrare uolumus,hæc uſurpamus nomina:eum qui ſuperat naturalem longitudinẽ,longum:qui inferior eſt ea,breuem appellamus.Simili modo,qui iuſta latitudine eſt latior,latum:qui ei cõtrarius eſt, anguſtum : atq; proportione horum B altũ,& humilem in profunditatis dimenſione. At uero quantitatem in trinis dimenſionibus ad hunc modũ uocamus:maiorem in modum undiq; ultra moderatum auctum,magnum:& omni ex parte diminutum,paruum:qui modum ſeruet prorſus æquum, moderatũ hunc appellamus: Cum uero a proportione tres illæ dimẽſiones diſcedunt,atq; aliqua,uel aliquę illarũ imminuũtur, uel exuperant, iiij.& xx. naſcuntur differentiæ pulſuum : quas nos, quo xxvij. eſſe obtinentiũ tres dimenſiones pulſuũ uniuerſas differentias oſtenderemus, cum prædictis tribus in tabella propoſuimus.Nanq; hoc viſum mihi eſt horũ referre,qui iam primũ ad cõmentationẽ addiſcendam de pulſibus appulerunt,omnium tenere eorũ ſingulis in generibus numerum, id quod priores neglexerunt.Sed his ſane uenia danda eſt:quid enim cum iſtis lucteris,qui omnino conciderunt? Archigenem uerò,qui non iure accuſem? quem ad ea oportebat inueniẽda, dialectica uti:ille,ubi minimè decet,illic male eam oſtentat,obtundens tm̃ diſcipulos,nihil interim docens.Atqui præſtabat,parata diuidendi componendiq; uia,& ratione,numerum per eam omnium differentiarum pulſuum inueſtigare:non tñ oſtentare ijs, qui iam ſenes demum ad diſcendum ſeſe conferunt,ſed ne indicare quidem hoc ipſum tyronibus,eſſe rationem,& uiã, qua cõſtat tabella. Nam ijs,qui humanis ſtudijs non ſunt inſtituti,ne quicquam dicas: qui illis imbuti C ſunt,prius ex rebus ipſis,q̃ tu admoneas,rationem illam,& uiam cognoſcant. Qui ergo factum eſt, ut nemo iſtorum quiſquã diuidendi uideatur ratione uſus ad numerũ cuiuſq; generis differentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima,componendi? Quãquã dialecticis ſolis utendi facultas datur harũ uiarum,rõnumq́; interim ab indiuiſis, & numero infinitis ad primũ illud aſcendentibus oĩum genus,per eas,quæ in medio ſunt,genericaſq́; ac ſpeciales differentias: interim uero ab illo primo genere rurſus ad infinitũ ꝓgentibus per eaſdẽmet,quæ in medio ſunt dr̃ias.Sed horũ eſt auſus nullus ulla conſtituere uia,& rõne numerũ, vel primorum generũ, uel ab his diſtributis proficiſcẽtium dr̃iarum.Verũ nos quidem hoc effecimus, & quaſi uia progrediẽtes,xxvij.pulſuũ reperimus,qui tres habent dimenſiones:& eorum nouem,qui unam: unum cõe genus,quãtitatem diſtentionis arteriæ.Quòd,ſi ẽt contractionem eſt tactu cognoſcere,& in hac quoq; erunt.ſ.totidem dr̃iæ.Sed de hac re in libris De dignoſcẽdis pulſibus diſceptabim⁹.

Quàm aberrarit Archigenes in uenandis Pulſuum differentijs, cum nullum genus à reliquis ſeparatum,ſed omnia confuſa,& indiſtincta pertractarit. CAP. 7.

AT † vero Archigenes(nam hunc,poſt Herophilum quidem appellauerimus,primum inclamantes Homerum:

D Vnicus ille ſapit,tibi mens inuoluitur umbris)

non in nominibus modo uidetur,ſed lõgè etiã in rebus prius perplexus eſſe. Quo fit,vt paſſim ſe non percipiat ſecum pugnare.Diſcas id ex his ipſis verbis:Sũt porrò alij pulſus,hiq́; nec medij,nec magni,nec parui,ex magnitudine cenſentur,vel ex magnitudinis dimenſionibus. Mox ſubdit.Eſt enim pulſus,cũ longitudine arteria diſtẽditur inſigni,ſed latitudine anguſta, & humilius eſt ſublata:vocetur longus.Alter,cũ lata quidem diſtentio,ſed humilis,& longitudine breuis occurrit:appelletur latus.Tertius,vbi admodum attollitur,anguſta tñ & longitudine eſt breuis,eſt aũt hic rarior:vocetur altus. Hic erat illi de ijs propoſitum dicere,qui vnam habẽt dimẽſionem,remotis reliquis duabus;ſed de inſtituto argumento abductus eſt,ꝙ de illis etiã ſcribat, qui tribus dimenſionibus intelliguntur.Nam eorum primum non longum modo,verum etiam anguſtum,& humilem fecit,neq; id tantum conceptione,ſed & verbis.Nam quid ait? Cum longitudine arteria diſtenditur inſigni,ſed latitudine anguſta,& humilius eſt ſublata. Nam latitudine anguſta,anguſtum pulſum ſignificat:& humilius ſublata,humilem. Inde ſecundum, non latum tãtum,ſed etiam humilem,& breuem fecit,tam intelligẽtia,q̃ verbis.Eodem tertiũ modo non altum ſolũ,verum etiam anguſtum,& breuẽ:cum ſint hi tres de ijs,qui trinis dimẽſionibus dicuntur.xxvij.quos in tabella proſcripſimus. Scriptus eſt autem, qui hìc primus relatus eſt,

† Antiqui quidam cod. hunc habẽt ſenſum. At vero Archigenes (huius.n. ſolius æquum ẽ meminiſſe, poſt Herophilum inclamantis Homericum illud. Vnicus ille &c.

in

in tabella nonus,hoc pacto:Longus,angustus,humilis. Qui hic secundus est, primus uigesimus E
est in tabella descriptus in hunc modum:Breuis,latus,humilis. Tertius hic,in tabella est xxv.q.
sic scriptus est:Breuis,angustus,altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet,ubi magnitu-
dinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimẽsiones simpliciter tradat ꝓ magnitu-
dine:aut,qñ appositum est,ex dimẽsionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differẽ
tijs eos numeret.Nã quid querit,utrum de his illos esse,qui trinis simul dimensionibus æstiman
tur,an de illis,qui tantum una?Vtrobiq; est.n.defectus. Si eos,qui trinis æstimantur dimensioni
bus,accipimus,cum omnes prætereuntur unius dimensionis,qui nouem numero sunt: tum alij
desiderantur xviij.qui triũ simul æstimantur dimẽsionum. Ita enim,ix,tantum uideatur mentio
nem fecisse:trium,qui primi cõmemorati sunt,magni,parui,medijq́; inter eos:deinde triũ,quo
rũ hic meminit:ad hæc trium aliorum,qui his sunt oppositi,quos postea adducit.Ad hęc,super-
flue hoc orationi additum est,ex magnitudinis dimẽsionibus:sat.n.dicere absolute erat,ex ma-
gnitudine.Contra,si de his,qui una dimẽsione æstimantur,scriptũ ab eo accipiamus,Primum;
alienũ sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde,non iam xviij.cæterum quatuor
& xx.illos ex tabella reliquerit:Tertio,male uideatur dicere ex magnitudine cẽseri eos:cũ non
ex magnitudine sit dicendum,sed ex magnitudinis dimensionibus:si quidẽ tumor,vt ipse asse- F
ruit,est magnitudo.Quanquam nõ solum longitudo per se,sed nec profunditas,uel latitudo est
tumor,cęterũ,ut etiam appellatur,dimensio.Neq; sanè perinde est tumor,& tumoris una dimẽ
sio.In utrunq; igitur incurrit planè Archigenis oratio, ꝙ nec distincte, nec distribute dixit, sed
intelligẽtia ueluti ambigua.Cæterum,in quam ille partem potius acceperit,si diuinando opor
tet pronunciare,uel id audebo.Equidem uoluisse dixerim hos describere, qui una dimensione
intelliguntur: idq́; adeo ipsum initio innuisse, cum dicit, Vel ex magnitudinis dimensionibus:
sed in narrando offendisse,uti toto in*libro,& aĩo conturbato fuisse,& attonito.Nam,ꝙ homi-
nem lateret esse septẽ,& xx.eos,qui tribus simul dimensionibus intelliguntur,maximum est ar-
gumentum,crassa ratione,minimeq; distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum, &
ab hoc illum deflectere inuitum,ex suprapositis liquet.Nam quid tãdem mox subdit?Etenim, "
cum ẽt binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant,ut simul,& breuis sit, & humilis, vel "
breuis,& angustus:atq; in alia coniugatione,longus,& latus, vel longus,& altus,profecto hinc
planum est eos illum,quos diximus,vna tantum dimensione accipi uelle.Hos siquidẽ binis di-
mensionibus duntaxat scribit,tertiæ statũ ꝑtermittit. Nam quid dicit? Etenim,cum etiam binæ
aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant,ut simul,& breuis sit,& humilis,Nam in hac ora G
tione,qui breuis simpliciter sit,cognoscendum est,& qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet
breuis simul,& humilis. Quin nec longus pariter ac latus,nisi ante utrunq; separatim commen
tere,erit clarus. Primum.n.longus seorsum est intelligendus,deinde seorsum ipse etiam latus,
postea illorũ intelligentiæ committendæ unà sunt:ac tum dices deniq; longum simul,& latum.
Quapropter fit,vt à se ipse quidẽ cõfusus manifeste diffideat.Nam longum non satis habuit di-
cere,cũ longitudine arteria distenditur insigni,fieri:etsi hoc vnum sufficiebat:sed superflue ad-
didit,sed latitudine angusta,& humilius etiam sublata. Rursus latum parum erat dicere,cum la
ta quidem distẽtio:uerũ subijcit,sed humilis,& lõgitudine breuis occurrit. At,si hæ mihi sunt,
Archigenes,notiones obseruandæ,qui longum eundẽ,& latum intelligam,quod subdis,fieri?
Nam à lõgi notione tu ipse latitudinẽ disclusisti,& à lati longitudinem,ut sic dicam.Atqui hæc
inter se pugnant plane:cùm primo loco a longi notione abstrahat latum,retineat secũdo. Nõ
aliter in lato,& alto,primũ a reliquis duabus dimensionibus separat longitudinẽ,deinde ser-
uat.In has ille oẽs offensiones nominibus exponendis,eò,ꝙ in ipsis rebus multo ante lapsus sit,
incidit.In nulla enim disciplina vr̃ vsus ratione,uel diuidẽdi,uel componendi. Ne dicã illi vsu
uenisse,quod vulgo solet,& indoctis;ut naturæ frequenter compositionem in prima,& simpli- H
cia dissoluere conetur:frequenter autem,quando nihil horum separatim,vel per se potest esse,
resistat,& se ad compositum recipiat:Rursus qñ compositum indigestam, nec distinctã obtinet
disciplinam,omninoq́; plebeiam,& rudem,ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat manũ
abstinere,inde ad compositum iterum diuertat: ꝙ intelligẽtia nequeat distinguere singula sim
plicia:Atq; hunc orbem repetens,& volutatus semper inter extrema,intelligẽtijs ambigat, nec
ulla ratione his se pugnantijs possit explicare.Omnino,qui dialecticum se facit,hoc uolo medi
tatum planè esse,ut,quicquid aggrediatur,si sit compositũ,redigat ad prima notione, & simpli-
cia:non quo separatim unquam,& sola appareant(nam hoc effici non possit)sed ꝙ mente sola
concipi possint, nec cogitando hæc cum ulla coniungamus differentia, quibus sunt necessario
alligata. Nam,ut simum hominẽ intelligimus,& aquilum:neq; magnus is sit, an paruus:albus,
an niger:corpulentus,an gracilis sit,nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pul-
sum, nõ desiderantes longitudinem,vel latitudinẽ eius cognoscere.Quapropter,qui nullũ aiũt
longũ simpliciter pulsum se cõplecti aĩo(nam oĩno oporteret eum aliqua præditum esse latitu
dine,& ꝓfunditate)rudes sunt primarũ disciplinarũ:quas didicisse eos, & in illis tritos oporte-
bat esse,atq; ad nos tum deniq; se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere,con
tinuo

* γράμματι. Al. πράγματι. ἄτε.

A tinuo nec intelligi confirmant solũ posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim, nec aquilũ, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græc⁹ an barbarus, malus an bonus, ualens an ęgrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autem? non ne importunum est, longum se quendã & altum & latũ simul fateri intelligere, ac uno nomine magnũ appellare, longum nõ posse seorsum, & solum concipere? Quasi uero nõ eadẽ ratio sit cum toto pulsu magni, ac lõgi cum magno. Nam, ut longus separatim, solus stat nullus sine aliqua ꝓfunditate & latitudine, ita neq; magnus est ullus pulsus, nisi simul celer, uel tardus, uel uehemens, uel languidus sit, uel particeps aliarum sit differentiarum. Immo uero, ut cogites omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit unquam moueri: quis.n. extra corpus arteriam etiam cõspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incũbit, isq; qualitatem habet & quãtitatem: subijcitur porrò uenæ, & hæc est qualitatis, & quantitatis particeps: circunijciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non ualet, recenseas. Sed uir prudens, si hæc exaudiat differentẽ, de assistentibus aliquẽ rogauerit. Nũ iste scilicet ludit, uel insanit, q̃ hæc nugetur? Quid? quæ sine alijs esse nõ pñt, nõ ne mera fatuitas est, & magna uanitas, ne cogitatione quidẽ repręsentari citra illa ꝓfiteri?

B Nã longum quidem pulsum, nisi aliqua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc non erat propositum: sed an ne intelligi quidẽ possit absq; illis. Nã hoc si quis dicat, artes imprudens euertat oẽs, atq; adeo omnem in uita usum nominũ. Etenim curandi artem quis unquã uestrũ pleuritici Dionis didicit? nemo uero. Omnino nõ in homine pleuritico, sed in commentatione specierum, & generum artes positę sunt: primũ pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem uel ad clauiculam dolorẽ, uel ad pręcordia pertinere cogitemus: neq; hic Dionem usquã, uel Theonẽ unã concipimus. deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abũdantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, uel malos: atq; utrunq; scilicet, nunc ne primũ, an iã pridẽ. Et, si iã pridem, utrum à uictus ratione, an sua spontę: neq; hic quidẽ usquam Dion uel Theõ. Neq; uero etiam, ubi de temperamento ægroti agimus, Dionem necesse est, uel Theonem appellare, aut animo cõcipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriã sustolli, quid attinet referre: si quis se nec lineam, nec superficiem dicat cõcipere, q̃ carere solido corpore nõ possint. Quid cũctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo nõ possunt, an ne absurdũ, si ne intelligi quidẽ separatim admittas? Sed eam importunitatẽ nunquã ferret Archigenes: immo cõtra facere ille semp aduer-

C titur, de ducendis singulis in prima & simplicia: uerum deflectit ab instituto interdũ, & aberrat inuitus, q̃ parum, vt equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re ꝓposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cum ẽt duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimẽsiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis, †nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui singulis dimẽsionibus: tum q̃ hos, qui trinis dimensionibus intelligunt̃, qui sunt uigintiseptem, prius docere non possem, quã singulas dimensiones intelligere separatim assuefecissem, nũc augeri, nũc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum q̃ multa nos ex una dimensione cognoscere possumus. Nam, ut certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita ẽt altus solus, nõ simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At uero pulsus binarum dimensionũ nec ad uiam & rationẽ quicq̃ faciunt eorũ, qui trinis simul dimensionibus intelligunt̃: & à diuidendi sunt methodo abducti: unde etiam disciplinã habent, quæ nulla arte cõstat, frustra tyronem detinentes: ut si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, aliũ magnum, simulq; uehementem, alium itẽ celerem, & uehemẽtem: itaq; progressus, binos copulet: quod ne ipse fecit Archigenes, ut quod nullius sit artis, nulliusq; properationis & usus. Interdũ enim ex omnibus differentijs tũ nos uolumus constitutũ intelligere: tum ars requirit, ut cogno-

D scamus: ut propositę rei totã naturã ꝓspiciamus. Interdũ in simplices reducimus drĩas, q̃ absque eo exacte compositum nõ intelligamus. Nam, nisi totã rei naturam in unum complecti, atq; in una differentia, & simplici ualeas consistere, nulla erit ars, nulla uia, uel ratio, nulla etiã utilitas.

† *In cod. antiqs græ. plura hic adduntur, ut locus hic ita uertatur. Nos aũt hos, q̃ binis dimensionibus intelliguntur, nõ apposuim⁹, sed solis cõtenti fuimus tũ eis, qui singulis dimensionibus, tũ eis, qui trinis simu intelliguntur: illis quidẽ, q̃ singulis dimensionibus intelligũtur, tum quos hos &c.*

Qua arte Gal. pulsuum differentias inuenerit in quantitate distentionis arteriæ. C A P. 8.

QVamobrem nos primum pulsuum uniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ipsam constituunt: atq; hanc quãtitatis distẽtionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliã qualitatis tunicę, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisiuimus notiones, ut, quã habet rationem differentia quantitatis distentionis ad totam pulsuũ ex omnibus conflatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hãc ipsam. Nam hoc genus ut uniuersam pulsus naturam conficit, ita idem iterũ dimensionẽ efficit quãlibet. Sed binas cõcipere dimensiones nihil refert, nec ad totũ pulsum absoluendũ, nec ad unã quantitatẽ distẽtionis: unde superuacaneum de ijs sit sermonẽ habere: & nos dedita opera prætermisimus. Contra male Archigenes eum ueluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias uigintiunam numero præterijt. Siquidem differentiæ uniuscuiusque dimensionis sunt omnes omnibus aliarũ copulandæ: ut in unaquaq; binarum dimensionum copulatione existãt nouem differẽtiæ, omnes uigintiseptem. Adscribam unã, ex qua de reliquis etiam licebit discere.

Quarta Classis. hhhh Lon-

TABELLA E

1 Longus	Latus	4 Latus	Moderatus	5 Breuis	Latus
2 Longus	Moderatus	5 Moderatus	Moderatus	8 Breuis	Moderatus
3 Longus	Anguſtus	6 Anguſtus	Moderatus	9 Breuis	Anguſtus

In hac ergo tabella, longitudinis tres dr̃ias complicantes cum tribus latitudinis, nouem effe-
cimus dr̃ias. Altera erit eodem modo tabella, cũ tribus longitudinis differentijs coniunctas pro
funditatis tres habens. Tertia p̃terea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis.
Neq; eſt obſcurũ, quin ſingulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; omnes ui-
gintiſeptem ſint. Iam igitur eſt apertum, horum, qui bini intelligũtur, prætermiſiſſe Archigenẽ
permultos, ut ẽt aliorũ. Nos aũt hos omiſimus ob cauſas, quas expoſuimus: ſed tradidimus eos,
qui ſingulis dimenſionibus intelliguntur, numero nouem: atq; eos, qui trinis ſimul, quos in ta-
bella deſcripſimus, ſeptem & uiginti. Quorum fecimus omnium cõe genus, nõ magnitudinem,
uerum qualitatem diſtentionis, explicamusq́; pulſuũ differẽtias quaſdam nominibus, aliquas
definitionibus: neq;.n. nomina oẽs ſortitæ ſunt: & imponere, ab re ducimus noua, qñ definitio
nes cõmonſtrare nihilo ſane ſecius ualẽt. Equidem nõ multo peius exiſtimem, ſed multo ẽt do- F
cere nominibus definitiones melius, ꝙ, ut alia omittam, plerasq́; ẽt differentias in alias plures,
ut in magno pulſu demõſtrauimus, diffindunt: quippe cuius rurſus ſex concipias differentias, &
definitione explices, ſi quendam ex illis maximũ & conceperis & uocaueris eum, q̧ à modera-
to diſtat quamplurimum: aliquem ſimpliciter magnũ, qui inter maximũ & moderatum mediũ
locum tenet: ac inter utrunq; alias duas differentias ſtatuas, licet, unã paulo moderato maiorẽ,
alteram, quæ paulum infra maximum ſit. Nam huiuſcemodi diuiſionem, neminem ſugit, q̧ ope
ram uel ſtudium in operibus artis poſuit, magno uſui eſſe ad præſagiendũ. Etenim in calido, fri
gido, ſicco, humido, breuiter oĩbus, quæ ad artẽ pertinent, in minima facultas diuidendi, & par
uorum exceſſuum obſeruatio, uiri eſt cũ prudentis, tum uero experti in operibus, nihilq́; potius
ducentis, q̃ ſcopũ artis in anguſtum q̃ maxime cogere. Nõ tñ in principio inſtitutionis ea eſt ſu-
menda diuiſio, nã diſcipulis ea res minus doctis non parũ cõfuſionis afferet: docti unum ex cõ-
memoratis intelligent. Quæ cauſa fuit, quamobrem nec eorũ in primo cõmentario memineri-
mus: ſed ne nunc quidem dixerimus, niſi oẽm pulſuum, q̧ ex quantitate nominantur & intelli-
guntur, ſtatuiſſemus aceruum ob oculos ponere. Siquidem exceſſus pulſuum, qui una dimenſio
ne intelliguntur, & defectus à principio potes diuidere, ut in magno demonſtrauimus. Nam mo G
derati ſoli, ſingulis generibus ſinguli ſunt, & indiuiſi: alij plures diuiſiones recipiunt, ſua quidẽ
natura infinitas: quod enim genus maiorẽ, uel minorem exceſſum, & defectũ obtinet, infinitas,
neceſſe eſt, habeat dr̃ias. At non ad ſenſum tñ ſic hẽt: ſed, ut ad illos te melius uel peius exercita
ueris, ita modo uel minutulas dr̃ias percipere poteris, modo inſignes tm̃. Siquidem & muſicus
uocis exceſſus non ad tonum & ſemitonum tm̃, ſed & ad elementum ipſum uſq; & minimum
ſonum ſatis aſſequitur: idiota nec duorum exceſſum tonorum poteſt exaudire. Nam nos quidẽ,
ut nunc eſt, noſtrum ſenſum expoſuimus. Aſſequimur in moderati exceſſu, & defectu cuiuſque
generis differentias pulſuum ſex: ſed tyronibus primũ unam, aut alterã, ſatis eſt de illis ſentire,
& diſcernere à moderato illas poſſe. Tractu certe t̃pis, ſi hac in re uerſẽt diu, primũ in duas par
tes fortaſſe eas partiri, deinde in tres, & quatuor poterũt. Hæc ideo oĩa, ut multorum pulſuũ eſſe
declaremus unum genus, diſſeruimus. Refert tñ etiam ſuo nomine ea cognoſcere: nosq́; his, q̧
in diſciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus ſcilicet ſolis dictauimus. Ergo eſſe
quoddam genus pulſuum, qui in quantitate diſtentionis conſiſtunt, ſatis oſtenſum eſt.

Ratio diſtinguendi prima, & communia genera pulſuum. CAP. 9.

IAm de primis eſſe generibus (memini.n. hoc quoq; recepiſſe demõſtraturum) hac potiſſimũ H
ratione perſpicias, ſi in ſingulis perinde alijs generibus coneris commentari, atq; nũc in hoc
fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, ſi in ſingulis tractandis conſideres, ecquod ſu
premum genus eſſe poſſit, & huius generis, quod eſt quantitatis diſtentionis, & eius quod cum
illo proponitur. Age enim, quandoquidem celer quidam eſt, & tardus, & moderatus in arterię
motu pulſus: atq; horum cõe genus qualitas eſt motus (quod in commẽtarijs De dignoſcendis
pulſibus demõſtramus) ecquod inuenire commune genus ualeamus qualitatis, & quantitatis,
attendendum nobis eſt. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem diſtentio
nis, tum qualitatem motus. Sed, quãdo & qualitas corporis arteriæ, aliud genus ſit pulſuum, ſci
licet in quo mollis ſit, & durus, & moderatus in ſtatu arteriæ tunicæ, uidendũ eſt rurſus, quodnã
horum ſit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in diſtentionis quan-
titate conſiſtit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam eſt hoc cenſendum. Nam, ꝙ exercitatum re-
quirit in prædicamentis horum commentatio, apertum puto eſſe: ut, cum, quæ in quæſtionẽ ue-
nerunt, in unũ ambo prædicamentum cogant, non cõmune tñ ullum genus habeant, ne cõmu-
nitas nos prædicamenti moueat: ut pleroſque, qui ſero ad literas ſe conferunt, & inexercitatos
pſeudodialecticos, ubi prædicamentum ſit commune, genus ẽt reperies hic cõmune exiſtimare
eſſe,

A esse,ut qui distinguere homonymiam nō ualeāt. Sanè sic habet in qualitate motus,& corporis arteriæ. Prædicamentū est qualitatis cōe utriq; generi:tñ genus non item ambo ullum obtinēt commune.Nam per homonymiā utrunq; nō synonymiam qualitas dicitur:neq;.n.eadē est in ambobus qualitas,sicut in albo & nigro,atq; frigido,& calido.Cæterū motui peculiaris est qualitas,& diuersa:& corpori arteriæ peculiaris, diuersaq; scilicet nō generis sunt eiusdem,motus, & status corporis arteriæ.Verum de his inferius fortassis amplius agetur.De pulsuum nunc genere in quantitate,qua ratione animaduertendum est,liquet:primorumne generum,an secundorum sit.Nā à genere motus,corporisq; arteriæ planè distat,si quidē quātitas à qualitate differt:atq; idcirco etiam à genere cōtentionis,in quo uehemētes quidam,& languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi uel ictus, uel uitalis roboris constant) & uero à rhythmo etiam, & à genere ordinis,& perturbationis ordinis,æqualitatis & inæqualitatis:quæ quidem prædicamēto ad aliquid attribuunt uniuersa. Hoc iam superest,ut illud comparemus cū genere crebritatis,& raritatis:nam hoc constituere quantitas uidetur tēporis quietis. Sed sub idem,sic rursus prædicamentum reducentur,genus ambobus tñ non erit idem:nam genere toto quantitas dimēsionis corporis à quantitate abest temporis.Ac nullum esse apertū est in pulsibus genus altius quanti
B tatis gñe distentionis,ut nec aliorum quoquā commemoratorum . At meditatum oportet prius
" esse,qui assequi hæc uolet,ad prædicamenta.Nā scitum est Arcesilai dictum:Nemo uellus portat ad fullonē.Ordo est.n.ut lanificij,sic institutionis disciplinarū.Nec legere quisquā prius docetur,q̃ syllabas oēs didicerit:nec syllabas ipsas prius,q̃ uocis cuncta elemēta.Neq; ualidas luctas,ante simplices & leues:neq; has ante,q̃ probe sit frictus:immo ne id quidem,nisi p̄cesserit, more Athletarum unctio:sed omniū horum aliud primum est, aliud sc̃d'm, aliud tertium in oībus artibus.Sic etiam in Dialectica,ante quā quis ad prima se & ueluti elementa exercitauerit, insequentium non ualeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem,quanquam usus est plerunque nomine differentiæ,perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

Restat,ut de nomine dr̃iæ dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus:deinde,quid apud authores significet,interpretabimur.Nam noui nos nihil designare primus
" est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine,& perturba-
" tione ordinis,æqualitatis & inæqualitatis:Herophilus,qui generatim pulsuū protulit alias dif-
" ferentias hoc pacto:Magnitudo,celeritas,uehementia,rhythmus,nō coniunctim,sed speciatim
C ordinis meminit,& perturbationis ordinis,æqualitatisq; & inæqualitatis.Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse,quasdam specierum,memorauit.Neq; initio hoc tm̃ fecit,oblitus autē postea est in toto sermone:millies.n.nominis meminit dr̃iæ, & generum & specierum,rectissime sentiens,sciasq; differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas:ac harum etiam ipsarū has magis genericas,illas specificas magis. Quare paucula,ut faciamus capita eius,adscribamus ad confirmandum proposi-
" tum:primum hoc ex eodem de ordine,& perturbatione ordinis tractatu: Quidam sanè ęquali-
" tatem acceperunt in certis tm̃ differētijs:ego uero in omnibus,in quibus ordinem . Mox addit:
" Inæqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium* ei differētiarum:perturbatio uero ordinis,conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus differētia. Bis in hoc quidē capi- *Al. eis s. pulsibus.*
" te scripsit dr̃iæ nomen.Paulo post:Neq; aperuerunt,ne de his quidem,an qui omni in differen-
" tia sit par,sit æqualis dicendus. Inde rursus:&,qui est absolute ordinatus,hic nobis erit par ma-
" gnitudine uehementia, celeritate,rhythmo,& si qua alia eiuscemodi differentia * dispositus attenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in una horum dr̃ia dispositus uidetur esse,uel duabus,uel pluribus.Hoc rursus loco nomen differentiæ bis appellauit:cui annectens sequen-
D tem orationem,primum sic dicit: Nam illa integra,& omnium differētiarum absoluta paritas.
" Interim sic: Et inæqualem pulsum eum,qui prorsus uel una differentia est impar,uocamus. In-
" terim hunc in modum:Non nunquam alia per tres,ut dixi,respondent. Vehemētia uero,quasi
" quotidiana est,cum sit æqualis,& per deinceps,aut alia quæpiam reliquarum differentiarū,aut
" alia.Huic subdens proximam orationem dicit:Conuenientibus pulsibus,& simul omnibus dif
" ferētijs,& una uel pluribus.Postea:interim sunt alia omnia ordinata,aut certe æqualia:una au-
" tem aliqua differentia,ut magnitudo:uel duæ,uel plures semel inordinatæ sunt. Post hæc in exi
" tu tractatus: Accipienda sunt enim,inquit,quæ retuli,de celeritate & tarditate,deniq; de omni
" pulsus alia differentia. Atq; hæc ex hoc tractatu adducta sint:quid enim plura cites? Digrediamur iam ad aliam,vt ne ex uno loco testimonia uideamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus,atq; etiam ex præcedentibus.Ac sequitur quidem hic titulus:quæ sit uno in pul-
" su inæqualitas.Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum:sunt enim plures differentiæ
" inæqualitatis,puta in uno pulsu. Inde:frequenter autem cum hisce differētijs,& cū magnitudi-
" nis coniunguntur inæqualitatibus.Mox:Alia porrò est differentia in magnitudine unius pulsus
" inæqualis.Hęc ex hoc tractatu p̄feras.Porrò adscribamus his pauca adhuc,ex ipso initio libri.
" Vnum quidem est caput hoc,Tractatus,de pulsus uehementia.In uehemētia autem eiuscemodi

inuenias pręterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulſus languidi differentias referas. E Et inde aliud: Quidam non remiſſus quidẽ, ſed quaſi impeditus, & intro uergente prædictus gra „ uitate, repreſſus, & demerſus, differentia erit uehemẽtiæ pulſus. Poſtea, ubi de plenitudine agit, „ interim ſic ſcribit: Numerus tot differentiarum. Interim ſic: Differentia tñ ad* contrariũ ſimpli „ citer æſtimetur. Rurſus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum ſcribit: nonnulli ui- „ dentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis, & tarditatis differen „ tias. Rurſus, ubi agit, qui ſit pulſus per par & non par: At.n. non eſt hæc peculiaris pulſus diffe- „ rentia, ſed ſpecies eã complectitur, uel rhythmi, uel ordinis. Sed ſatis iam de dfia, ne impruden „ tes forte à propoſito aberremus. Nam, Archigenis ſi de pulſibus uelis totum librum reuoluere, alterũ ex eo librum conficias de nomine differẽtiæ: nam nunc quidem, ne ex quinta parte quidem hæc excerpſimus: ac multa protulimus capita, nõ adeo, quo de nomine dfiæ laboraremus, ſed ut ſignificationem eſſe uariam oſtenderemus. Etenim genera non raro differẽtias appellauit cum prima, tum ſecunda: & ſpecies item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; ſtatuit ſpecies eſſe, quæ quidem differentiæ ſunt ſolæ, etiam uocauit has differẽtias: quæ pſeudodialecticis res imponit. Nam, qñ differentiæ, cum apud alios Grecos, tum apud priſcos philoſophos de tribus his, quæ modo memoraui, accipiantur, de generibus, & ſpeciebus cõius: ſed de illis, quæ in diui F ſionibus, reperiuntur, ꝙ nec ſpecies ſunt nec genera, peculiarius: huius iſti tñ ſignificationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enimuero †agitati nemeſi‡ ſuis ipſorum ſcitis non conſtant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominum ſignata ſuggero, cum tñ mihi promptiſſimum eſſet ab oĩbus mutuari, ſed ex ijs ipſis pſeudodialecticis. Nam, qui expoſituros nominum notiones recipiunt, & dialecticæ hoc cõmentationis principiũ conſtituunt, cum non exponũt, ſed ferunt nõ aliter, ac leges, hoc noĩe ſum ſolitos iſtos appellare. Nam Archigenes, quidẽ, ſat ſcio, omnia citius ſubeat, quàm dfiæ nomen attribui ſpeciebus quoq; fateatur. Etenim, ut prætercam alia, uel ſecta eorũ, ciuitatem prius, quã placitum, ait eſſe prodẽdam. At tu, ſi, dum leges illi ferũt, ſileas, nec reſiſtas quicquã, inde de re quapiam facias poteſtatem differẽdi, cũ ſuis ipſi ſtatim decretis pugnant. Quod ſane proauo huius eorũ ſectæ frequens eſt Chryſippo: nomina enim ſanctius ille ſciſcit, ꝙ Athenienſibus de appendendis nummis Solon ſuis tabulis: cõfundit autẽ ipſe ea primus. Et, ſi qras de ſucceſſoribus eius ſciti, quid non tueatur ſua decreta? abutitur, inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccant? licet, inquiunt: nam quid dicant aliud, ubi in puteo (ut in prouerbio eſt) ſint oppreſſi? Qui aũt alijs hoc hoĩbus minus permittũt? An uni Chryſippo iſtuc, eiuſq; facere permiſſum eſt æmulis? At quã quæſo ob rem? ꝙ terra ſit G natus ſcilicet Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, ſi quidẽ illorũ ſit nepos, non adulteraret, quaſi nummum aliquem, antiquę inſtitutũ uocis. Nunc uero (quod quis ferat?) neq; Athenis natus nec altus, ſed ex * Sicilia pridem aduenicns, prius, ꝙ probe Græcã uocẽ didicerit ullã, Athenienſibus ſtudet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: ut picam, non gracculũ dicamus, uel coruum, uel quippiam, aliud, quem uerius appellaueris tã audacem. Sed Chryſippi in linguam Atticam contumelias poſthac fortaſſe detegemus. Archigenis delicta hæc, quæ nunc in manibus habemus, mire cõfitearis aperta eſſe: qui ueretur dicere prima genera, & primas differentias, genericasq; differẽtias, & genera differentiarũ, tametſi frequentia apud Græcos hęc ſint nomina, ab Herophilo uero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: ſed omnibus cõe nomen commentus eſt qualitatis, Atqui differentiæ nomen poteſt omnibus aſſignari, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, uno uerbo uniuerſis: nam ab eo, ꝙ differat alterum ab altero, nomen differentiæ factum eſt, & conceptum. Differunt autem quędam ſtatim primis generibus prædicamentorum, ut homo, album, bicubitale, dextrum: nam unum illorum eſt ſubſtantia, alterum qualitas, aliud quãtitas, aliud ad aliquid: Quædam ſubiectis generibus ſub his, ut album & triangulare: color.n. illius eſt genus, huius figura. Hæc rurſus ambo prædicamento H ſubiecta qualitatis ſunt: itaque albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: eſt.n. utrunq; qualitas: cæterum generis ſunt diuerſi, hoc figurarũ, illud colorum. Alia iam ſpecie differunt, cum non differant genere: ut album & flauum: genere ſunt.n. eadem, nam colores ſunt: ſed ſpeciei habent quandam differentiam: nam ſpecies coloris, ut nigrum, rubeum, cæruleum, ita album, & flauum ſunt. Iam alia differunt induiduo, & uno numero: uerbi gratia, albũ, quod oſtendi poteſt, ab hoc albo, quod poteſt oſtendi, peculiari quadam diſtat differẽtia: ſed eidem ſpeciei tñ ſubditum eſt albo: & idem eorum etiam genus color eſt, atq; cõe prædicamentũ qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorſus aliquatenus differt. Quando igitur differentia à differendo eſt appellata & inuenta: differre autem, tum indiuidua, tum ſpecies, tum genera inueniuntur ſubalterna, & ſemel omnia, quæ aliquo modo ſunt: etiam differentia, oportet, in omnibus ſit, quæ ſunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulſuum uocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hæc, tum alia omnia, differentias: quare etiam uniuerſo operi titulum fecimus De pulſuum differentijs. Quid iam ſupereſt eorũ, quæ diſtulimus? nihil, niſi ut ueterum medicorum, aliorũmq; auctorum uſum nominis differentię declaremus. Nam ſuperior quidem oratio ipſius teſtimonio Archigenis fidem fecit, neq; ex omni-

† ὑπὸ τῆς ἀδραστείας νεμεσάμενοι.

* In gracis, Cilicia.

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quòd, si alia opera inspicias Archigenis, et febrium differentias reperias hominē appellare, & morborum, uictuumq; atq; uti millies in his, quas memorauimus, rebus, noīe drīæ. Quòd, si aliorum medicorum usum, & oīno Græcorum adscribā, res mihi tam fore uidet̄ prolixa, ut libros conficere maximos possit. Oīum ergo primū sit, ut quisq; excerpat: nam se statim authorum uocabulis assuefecerit, minusq; nobis exhibuerit negocij ad insequentē disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominibus, & de Medicis. Pōt fieri, ut de Ionicis quoq; conscribam aliqñ: ut, quæ de dictione & oīno de noībus quærunt̄, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atq; hunc librum quidem hic finiamus: in sequentibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo uehementis pulsus & languidi, pleni & uacui, duri item & mollis, Archigenis, & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de nominibus contentionem, ipsumq́ aberrasse in uehementiæ pulsuum definitione. *CAP. I.*

Controuersia nobis de rebus, cuipiam necessaria fortasse uideatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, ut ait Poeta Tragicus,

†Si amor sapientiæ, atque honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

Nunc, quia non uidetur oībus, idem neq; honestū, neq; sapiens esse, neque etiam uerum, necessario existit. s. cōtrouersia. Vt uero philosophus dixit, Etenim, si uel maxime sint, inquit, definita, non tñ scio, sed est in oībus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Vt aūt sentiunt illi, qui scientiam firmā esse, & congruentē ducunt, sed C non facile inueniri: qui eam nō assequitur, huic est habenda uenia. At de nominibus pugnare, nec ullum hic modū facere, & multū elaborare, solidosq; implere libros maximos hisce præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec uenia dignū mihi uidetur. Nā, rerum cum sit ea obscuritas, ut, si uel in triplū hæc uita nostra prorogetur, ne tunc quidē exacte nos oīa cognoscamus, & hac adductus re dixerit Hippocrates, ‖ Vita breuis, ars longa. quomō, qui in his, quæ ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis propulsabit uitium? quasi uero tā ei multum superet tēporis, ut & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc nonne faciunt, qui eiuscemodi conscribunt, ut Archigenes in libro de uehemente pulsu? Est uero prolixa eius oratio, nec conuenit omnem hic adscribere: nihilo minus, qui eā requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modum: "Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de uehemētia caput legeris, quę sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, ꝙ de nomine certat: nā hoc quidem delictum plerisq; prope non medicis tm̄, sed philosophis iam solēne est: uerum ꝙ ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum arbitretur, putò, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium quę D rit, neq; eum paruum, qui ipsam exponat: ut perpetue hæreamus, scilicet de asini umbra ambigentes, neq; tantū in dialectica nobis sit profectum, ut, quæ de nominibus, quæ de ipsa sit re quęstio, perspiciamus. Siquidem, ubi pulsus aliquis sit uiolento occursu, ut impellat tactum, & euertat, si, qua ipsum rōne dignoscas, quæris, & præterea causas, à quibus proficiscit̄, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellādus nomine, de nomine. Quò igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas uero res considerare, artes augere: uocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: deinde robore fieri uitalis facultatis, ut in commentarijs docemus de causis pulsuum: postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: etiam, quas iudicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commētatio: in partem de differētijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de pręsagitione per eos: ut pulsum ualēter pulsantē, appellemus Dionē, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud uocetur: & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantē, & cum fortasse cōsuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, cōtrouersiam fere cum ueteribus

† *Verior sensus ex antiquis. Si omnibus honestum idem esset ac sapiēs simul. Non utique esset ambigua hominibus contentio.*

‖ 1. Aphor. 1. Ext. ord. 2. b

ſibi de nomine eſſe. Nam quæ ſunt Magni uerba? Debent igitur magnitudinem pulſus inſignẽ E
habere,& plenitudinẽ,uelociterq; digitis occurrere,ſi proprie uocare uehementem pulſum ue
lis.Probe igitur hoc nouit Magnus,non ſibi de re,ſed de proprio uel nõ proprio nomine cõcer
tationem cum medicis eſſe. Apertius hoc ẽt inferius declarat:nam Demetrium uult,cui libros
hos de inuentis poſt Themiſonis tempora dicauit,ſimul etiã hoc conſiderare:nempe qui,cum
philoſophus etiam eſſet,& quod proprium nomen eſſet,& quod ſecus,exactius teneret. Atque
eius hęc ſunt uerba:nihil.n.cauſæ eſt,quin ipſa uerba adſcribamus Magni:Qua ratione ergo re
cte in ſimplicibus differentijs hunc ſtatuit, tu mihi expedi:nam ad te pertinet,magis proprieta
tem uerborum iudicare,& ex nominibus conijcere ſignificatorum ſubſtantiam. Poſtea clarius
ẽt facit hiſce uerbis:Equidem de mea ſententia hactenus non diſcedo. Tantum dico uehemen-
tiæ nomen ſignificare non ſimplicem differẽtiam pulſuum,ſed moderatum ex magnitudine,&
celeritate,atq; plenitudine. Proinde hoc ẽt loco ſe diſceptare fateẽ de hoc,q.d.ſ.hoc nomẽ,ue
hemẽtia,ſignificet.Ac oĩno,ſi quis totã uelit diſputationẽ colligere(ſcripta.n.eſt in tertio inuẽ-
torum,poſt Themiſonis tempora,libro) ipſum ſentiẽtem intelliget hãc eſſe de nomine qõnẽ.
Fortaſſe ergo cuipiam ueniet in mentem innouationem mirari Magni.* Etenim tranſpoſuiſſe
oportebat nominum ſignificationes,ſiue recte ijs,ſiue ſecus,priſci medici sũt abuſi.Nã medita- F
tionem indagare,quæ ad artis opera intereſt,non ſolum Magno non eſt uertẽdum in uitiũ,ſed
nec cuiquã,qui facultatem eam habet:ſiue hodie ſit is,ſiue à ſexcentis annis naſcetur . Verũ de
noĩbus pugnare,quibus tantarum rerum eſt propoſita cõmẽtatio,alienum eſt. Sed,ſi hæc mire
ris ac reprehendas,facis tu quidem probe,cæterum inſtitutum te uidetur iſtorum hoĩum fuge-
re:nam omnibus,qui Pneumatici uocantur,decreta Stoicorum placẽt. Proinde,ut Chryſippus
eos de nominibus cõtendere, quorum in philoſophia uſus eſt,aſſuefecit,nec in medicis ipſi no
minibus hæc dubitant facere. Iam Zeno uero Citienſis prius ẽt nouare ſuſtinuit,& pterire Græ
corum uſum nominum. Quare nihil habet admirationis,ſi eo deuenerunt cõtentionis de eis iu-
niores philoſophi & medici.Sed quid habes,qđ de ijs mireris,niſi ꝙ ne de noĩbus ſe quidẽ ani-
maduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes,alioqui prudens,uoluit(cum hoc ip
ſum oſtendiſſet in nomine uehemẽtiæ Magnum innouationem facere)tum accedere denique
ad utiliora:ſed ſurſum, atq; deorſum id loci uerſatur, cum ĩ alijs offendẽs,tum ꝙ ipſa uerba nõ
ſemper Magni profert:quę,cum ſua ſint ſcriptura multo apertiora,immutat.Iam uero aliud ma
ius crimen hac de nominibus curioſitate committũt,qui poſt Herophilum de pulſibus ſcripſe-
runt, prope omnes. Nam,cum debuiſſent,uti paulo ante nos diuiſimus,& ipſi item diuidentes, G
ſeorſum de pulſuum differentijs, ſeorſum de dignoſcendis ijs,ſeparatim ẽt de eorum cauſis,ſe
paratim iam de præſagitione per eos,docere:oĩa ſimul(mirum) cõfundunt atque conturbant:
ac partem eorum ſemel omiſerunt,partem leuiter attigerunt:nõ nulla ab re,& pręter modũ ex
tẽderunt:alia temere coegerunt,ut ſi unum ſint,in unum,cum multum interſit inter illa. Atque
hoc ipſo in capite de uehementia Archigenes,ubi ſcribit,ſi per ſe æſtimeẽ,manifeſte apparere
ſua ſponte uehementiam contentionem eſſe,ut dixi, arteriarum motus:cum cauſam explicauit
uehemẽtiæ,ipſam putat ſe aperuiſſe uehementiam.Nam quidem,ſi hoc, Archigenes,eſt uehe-
mentia,da mihi eius cauſam. At non poteris:aut eandem iterum dicere cogeris contentionem:
eritq; contẽtio tibi motus arteriarum ſimul, & cauſa uehementiæ,& ipſa uehemẽtia . Ita multo
ſcripſerunt rectius, qui anteceſſerunt Archigenem,de pulſibus:quorum aliqui reniſum,alij uio
lentiam,alij robur,nonnulli impulſum occurſus arteriarum uocitarunt uehemẽtiam. Nec hoc
quidem ipſum latet Archigenem:nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu uidetur poſita eſſe:
unde & ictum quidam arteriæ illam appellant.Mox haud ſcio,quomodo putat illorũ ſe ſenten
tiam premere,ubi ſic ſcribit: Apparet uero per totã diſtentionẽ firmitas impetus:ex qua,ſi obij
ciamus digitos, etiã firmior occurrit ictus, qui non ad finẽ diſtentionis, ſed etiam ante eum fit. H
Hæc eius ſunt uerba.Iam attendendum eſt,nihil eum efficere contradicẽdo. Nam quid ad rem
facit, ſi etiam ante finem diſtẽtionis qualitas ictus fiat manifeſta, nequaq̃ ictum arteriæ eſſe ue
hementiã? Nam,hoc ſi illi ante Archigenem dixiſſent,uehemẽtiam eſſe renitentem ictum,qui
in fine diſtentionis fit,recte cõtradiceret,ac ipſe ſubijceret iam ante finem etiã apparere occur
ſus uiolentiam:ſed,quandoquidem dixerunt abſolute,renitentẽ ictum eſſe uehementiam,ſtul-
tum ſit iam ante etiam finem diſtentionis animaduerti talem,demonſtrare.

Ignoraſſe Archigenem uehementem pulſum, ac ipſum cum propria cauſa confudiſſe. C A P. 2.

VErum demus hoc,quod contendit Archigenes,contentionem,& robur quoddam eſſe ue
hementiam,ſed uim ictus non eſſe uehementiam:rogemus eum,quæ ſit cauſa uehemẽtiæ
pulſuum:neq; enim idem uehementia eſt,& uehementiæ cauſa. Nam illa quidem aperta eſt,&
omnis medicus in ægroto quærit:& uero, quãtumlibet imperitus, ſtatim pulſum cognoſcit uel
uehementem,uel languidum eſſe:cauſa non perſpicitur ſtatim tñ. Vnde fit,ut de ea nihil conue
niat.Siquidẽ Herophilus uitalis facultatis robur arteriarũ affirmat cauſã,uehemẽtis pulſus eſ-
ſe:Athenæus uitalis contentionis uim: Aſclepiades utrunq; deridet,& cõtentiones & uirtutes.
eaq; dicit omnia eſſe inania nomina:at cauſam uehemẽtię ad copiam refert, & ſubtilitatem ſpi-

ritus,

** Al. ex antiquis. Quid.n. tranſpoſuiſſe, &c. per interrogationem.*

A ritus quemadmodum ẽt(ut opinor) Eraſiſtratus.Nam nec hic quicquã tunicis ipſis arteriarum contentæ * uirtutis aſſignat:ſed,cum ſpiritum ualenter cor exprimat,huius per arterias tranſitu reniſum ait in ictu gigni.Sed quo hæc afferimus?cũ Magnus,q ſe quoq; eſſe Pneumaticæ ſectæ fingit aliter dicat,ac Archigenes ictus fieri uim,uerũ ea diſſenſio non eſt huius loci.Tantum referamus tñ ad rem præſentem,ꝙ robur ictus in tactus impulſu,repulſu:ſubuerſioneq; poſitũ eſſe,oĩbus eſt in profeſſo:at à qua cauſa fiat,controuerſum eſt. Ridiculum uero eſt,ubi diſceptaĩ, quidnam ſit quiſpiam pulſus,non hoc docere, ſed,à quo fiat,tradere: nam,quid ſit,clarũ oportet eſſe:a quo gignatur,ratione inueſtigare.Planũ eſt ergo,nec quid inter pulſum uehementem interſit,& cauſam,quæ ipſum conſtituit,probe Archigenem tenere. Quapropter in cõtentione motus arteriarum,uehementiam ſtatuit:cum hanc cauſam debuiſſet uehementię dicere eſſe,& illam in ictus qualitate poſitam eſſe,ac uiolentũ quendam eſſe & renitẽtem occurſum. Nam,ꝙ confundat res, nec quicquã diſtincte doceat,ex illis,quæ infert,cernas,cũ pulſus inſtituiſſet definire.Nam quid ait?Vehemens ergo pulſus eſt,q maiorem contentionem habet motus,& ῥοιζώδης,ideſt * ſtridulus eſt:languidus,qui remiſſam habet contentionem,& ictum ἀσύστροφον,ideſt non incitatum.Neq; enim dixit ſimpliciter,uehemens ergo pulſus eſt,q maiorẽ contentionem
B hẽt motus,ſed addidit,& ſtridulus eſt:quod medius fidius non intelligo,q.d ſignificet:nam poeticum eſt nomen ſtridor,non ciuile,neq; etiam vulgare eſt:nec,quid denotat,oſtendit.Verum, grammaticis ſi habenda fides eſt enarrantibus,quod eſt apud poetam de Cyclope:

" Ad montem cogit pingues ſtridore bidentes.

celeritatem motus ſtridor ſignificat.At nõ hoc ſanè Archigenes ipſe uoluit,qñ in Magnũ diſputat:niſi oratorẽ agit:frequenter reprehendit,quæ nõ intelligit.Sed mihi quidẽ nõ fit uerisimile. Quid tandẽ igitur eſt, quod ſignare vult ſtridor,niſi celeritatẽ?num uim ictus? Atqui ita duorũ rurſus fecerit definitionẽ,cauſæ efficientis,& effectus:ac maior erit hęſitatio,utrunq; ne horum eſſe uelit uehementẽ pulſum,tũ contentionis magnitudinẽ,tũ uim ictus:an ſimul ambo.Nã,ſiue utrũq; ſiue ſimul ambo,non recte:ꝙ nequeat,ut oñſum eſt,cauſa eadẽ eſſe cũ ſuo effectu. Sed.n. qđ dicit maiorẽ contentionẽ motus hr̃e uehemẽtem pulſum,obſcurũ eſt.Nam,q.d uel hic dicat equidẽ non aſſequor:utrum à maiore cõtentione & robore uehemẽtẽ pulſum fieri, an maiorẽ contentionẽ eſſe uehementẽ pulſum.Nã priore ſigñatione,non quid ſit uehemens pulſus,cæterum à quo fiat, explicatũ ſit:altera rẽ obſcurã, & controuerſam inter ſectas docet. Vehemẽtem uero pulſum oportet,ſi quid aliud,eſſe de rebus ſenſibilibus. Atq cõtentio non eſt ſenſibilis:aut
C omnino apud oẽs eſſet pro confeſſo:qñ ſunt, qui ſe,à nomine contẽtionis quid ſignificetur,cũ intelligant pulſum uehemẽtem,ſentiantq; plane affirmẽt,nõ aſſequi:quidã ſe intelligẽtia aſſequi id,quod dicit,fatentur,ſed negant eſſe. Adeo non idẽ eſt,contẽtio motus,& uehemens pulſus:ſiquidem hic ſenſu percipitur:illa nõ modo ſẽſus latet,ſed ambigua eſt,& prorſus obſcura.

In languido pulſu Archigenem aberrare, ab req; grauis pulſus feciſſe mentionem. C A P. 3.

QVid ergo?quod de uehementi pulſu docuit,& obſcurum eſt,& omnibus ſignificationibus falſum:de eius contrario quod ſcribit languido,apertiusne eſt,atq; uerius?forte enim ex oppoſitione,aliquid intelligere poterimus eorum,quæ in ſuperiori oratione dixit. Cedo ergo " eius uerba. Languidus eſt,qui remiſſam habet contentionem,nec incitatum ictum. Hic manifeſte quidem magnæ contentioni remiſſam oppoſuit: par erat uero non hanc,ſed paruam opponere,aut male in uehemente magnam dixit:præterea ſtridulo, non incitatum ictum. Iam ſi,quidnam non incitatum ſit,caperem,fortaſſis ſtridulum intelligam:nunc ſtridulo hoc ipſum multo obſcurius eſt. Itaq; neutrum interpretatur alterum:an.n.pro tardo accipiendũ ſit nõ incĩtatũ,an pro imbecillo,an molli,an facile ſubuerſo,an diſſoluto,q.d conijciam,nõ habeo. Vnũ quidem certe mihi quiddam ꝑfectum,hoc modo arbitror,qualitatem etiam illum ictus ad no-
D tionem uehementiæ aſſumere:tametſi à primo,cum refelleret Magnum,ſolam cõtẽtionem dixit arteriarum motus:hic autem etiam non incitatum dixit ictum:atqui cum illis paulo ante pugnabat,qui in tactus plaga eum ponũt.Equidem hęc omnia attoniti eſſe,nihilq; certi,quod diceret,habẽtis,duco. Tu,ſi quidem ſentis aliter,at proxima,nõ dubito,ſi nõ ipſe ſane ſophiſta es etiam,ſed medicorum operũ ſtudioſus,quin meras nugas dicas. Porrò caput hoc Archigenis
" huiuſcemodi eſt.In uehementia autem eiuſcemodi inuenias præterea alias differẽtias.† Remiſ-
" ſus occurrit ictus,& leuis:quem obtuſum pulſum nũc nonnulli uocitarunt. Alius grauis ille qui-
" dem,cæterum remiſſus:hunc in differẽtias languidi pulſus referas. Quidã nõ remiſſus quidem,
" ſed quaſi impeditus, & intro uergente præditus grauitate,repreſſus & demerſus:dr̃ia erit uehe-
" mentiæ pulſus.Atq; in uehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellens tactum,
" qui maxime à cibo recente efficitur. Alius eſt,qui ægrius frãgitur,ueluti motore cubitis propel-
" lente.Et qui in affectibus quibuſdam & in carnis ſuperfluitatibus apparet.Hæc per deos utrum miracula dices,an deliramenta?Vitam quidẽ pro artis prolixitate breuem,hic ſcilicet non breuem facit,ſed plane corrũpit,qui tãto oneret eam aceruo falſæ meditationis.Vnde nobis ergo rurſum hi adſunt pulſus grauis & leuis? Quin hãc initio prodidit, differentiã,cum diceret octo pulſuum qualitates eſſe?Nam,ut magnitudinẽ,celeritatem,uehemẽtiam,& reliqua,quo minus

† *Additur in antiquis, ἐν αἷς, ideſt inter quas remiſſus, &c.*

mentatione. Miſcuit ergo eam cum connitente, quem ille uocat, ictu, qui a vehemente pulſu E
nihil diſtat: ac differentiam quandam ſe hanc fingit aliam docere, cum non alia ſit, cæterum
vehemens pulſus cum humiditate. Deinde ignaro ſpeculationis huius imponit, quaſi mirifi-
cum quid ſit, quod adſcripſit, qui à cibo potiſſimum recente efficitur. nam connitens ictus, in-
quit, cum humiditate ab* humidiore cibo potiſſimum recẽte fit. Hìc ſubeſt, aliqua, Archigenes,
rõ, dicisq́; uerum: indiſtinte tamen & confuſe, itaq; obſcure, Nam ſic erat dicendũ. ex cibis †re-
center mactatis § vehemens generatur pulſus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac uehe-
mentem pulſum, dicas, & aliud quiddam, quod oĩno pulſus non eſt. Iam etiam importune hoc
loco tractat de cõmentatione, quæ tractatui cõis eſt De pulſuum cauſis, & De præſagitione per
eos. Sane præſtabat illic retuliſſe, à cibo qui fiat pulſus: nosq́; Archigenes dicimus, non ſic, ut*
nunc tu, negligenter, ſed adhibitis proprijs diſtinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo qui-
dem oĩ uehemens cum humiditate pulſus, ſed modico quantitate, & qualitate humido: nam co
pioſior cibus non uehementem pulſum, ſed inæqualẽ ex languidis, & uehemẽtibus, medijsque:
Neque humidũ efficit ſiccus: proinde humiditate alimenti cũ humidior aliquando euaſerit cu-
tãs: Neq; enim eo ſemper, ſed ineſt aliqua diſcretio. Etiam moderatum quantitate cum cibũ ex
cipiat vehementia, humiditatem p̃ſtat nequaquam appellare, quæ per ſe quidem pulſus nunq̃ F
immutat: ſed mentione cibi moderati facta, uehemẽtem dicere ex eo pulſum oriri. At hoc, etſi
uerũ ſit, tñ præcipuã ad cõmentationem pertinet pulſuum cauſarũ, deinde ad præſagia. Sed de
his nõ inſtitueras agere. Quòd ſi confuſe datur facultas ſimul, & intẽpeſtiuè ſcribendi, non tan-
tũ à recente cibo ſcito eum pulſum, ſed & à balneis interdũ, & ab exercitationibus, itaq; gene-
rari: eſt enim, cũ ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, ſi expoſuiſſe tan-
tũ habeamus ſatis, nihil ad docendum nobis profectũ eſt: ſi diſtincte explicemus, receſſerimus
ab inſtituta doctrina. Quare inanes iſtas nugas mittamus. At, ſi quam nobis aliã potes differen-
tiam pulſuum, ac ſcimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, ſed ſignificationem etiã
eorum: & totius modum dignoſcendæ rei. Cæterum rurſus, ut hæc omittamus, ijs mox adiungit
τὸν διηγκωνισμένον pulſũ, τὸν διεζωσμένον, id eſt diſcinctũ, relinquens, & ἀποπεπλεγμένον, id eſt ap
plicatum, & προβεβηκότα, id eſt ꝓgreſſum, & ἀποβεβηκότα, id eſt regreſſum, & λακτίζοντα, id eſt
calcitrantem, & γονατίζοντα, id eſt geniculantem, & γαστρίζοντα, id eſt uentriculantem. Nam quę
eſt iſta nominum lex, quendã uocare διηγκωνισμένον, & præterire cęteros? Quin διηγκωνισμένον,
inquit, quaſi indignantem pulſum uocamus. Iam male præteris quaſi triſtantem, iraſcentem, &
ſuccẽſentem. Extra iocum, inquit, nam ualidum ſic appellamus. Serio ago bone uir, tu uero, cũ G
validus dicendus ſit, διηγκωνισμένον uis nos dicere. Nam ualidum ſi diceres, qui ſit hic ualidus, te
rogem, & qua illum ratione dignoſcamus: nempe uehementem quidem, ubi, tũ premimus ar-
teriam, renititur: & contrariũ illi languidum, cum obſcuratur premẽtibus nobis, dignoſcimus.
Validi vero, ſi etiam explices rationem dignoſcendi, fructum tulerit aliquem tua doctrina: ſi mi
nus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna ui, inquit, ſubuertat tactum, &
impellat. Atqui ſubuertebat, & uehemens. At minus, inquit, quàm hic, uiolenter. Ergo intenſe
uehementem appellas ualidum hunc, & διηγκωνισμένον pulſum? Scilicet, inquit, hoc ipſum. Igit̃
iam etiam magnopere uelocem, faciendum eſt nobis, ut non uelociſſimum, ſed aliud quid ap-
pellemus: & magnopere magnum, non maximum, ſed alio nomine: itaq; reliquos. Quòd ſi illis
hoc ſatis eſt, ſi uelociſſimum dicant, & maximum, tardiſſimum, rariſſimũ, creberrimumq́; quin
hic quoque ſufficiat vehementiſſimum dicere? Neque eſt ducendum, finitimã aliquã uehemen
tiæ memorari aliam differentiã: nam, quæ in unoquoque genere fiunt intenſiones, non ſunt ex
tra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, eſt: neque admodum nigrum, quicq̃
eſt præter nigrum: itaque nec admodum uehemens, aliud eſt, atque uehemens. Quare ſunt hæc
omnia mera deliramenta, quæ neceſſario conſequuntur, ꝙ iſti ordine non diſtinguant, ac dige H
rant, nec notionem ſingulorum pulſuum, nec cauſas, quæ eos efficiunt. Namq; quod ſæpe iã di-
ximus, qui ueritatem ſpectat, debet ab ipſis rebus ingreſſus, quot hæ ſint, & quæ, explicare,
deinde nomina ipſis ponere, mox de ijs dignoſcendis agere, ab his de cauſis, poſtea de præſagi
tione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulſuum differentias perſecuti omnes ſumus.
In opere de pulſibus dignoſcendis, quo pacto in quaque harũ applicatis digitis, exacte debeãt
ſentiri. Inde lucubrationem de cauſis compoſuimus. Secundum hanc de præſagitione. Sed hoc
loco (quandoquidem agimus de prima, quæ quid referat ad artem colẽdam, primo in libro ex
plicauimus) ſummam iam faciamus diſputationis de uehementia.

Qui Galeno ſit uehemens pulſus. CAP. 5.

PVlſus eſt quidam, qui tactum ſubuertit, id eſt ualde, & cum reniſu quodam pulſat. Hunc ſi-
ue uehementem, ſiue contentum, ſiue quicquid uiſum eſt uocare, hoc conſtituto, dignoſci
ſcito eum, ubi plurimum digitos infigimus, non leniter palpamus. Cauſa eius, facultatis robur
pulſus efficientis. Proinde, ſi de medicis uocabulis primo omnis noſtra poteſtas ſit inſtituẽdis,
contentum eum pulſum, non uehementem appellemus: nunc, quia à plurimis iam pridem
vehemens eſt uocitatus, nomen nihil mutamus: tametſi uulgo non ſimus neſcij uehementiæ
nomen

Dictio hæc nõ eſt in antiquis græcis.

†προσφάτοις

Aliter, voεῖς, id eſt cogitas.

A nomen actioni semper tribui ualidæ simul, & citatæ: siquidem luctæ uocantur uehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoque cōtentam actionē, atq; citatam conspiciunt. Quamobrem, si mihi nomen sit instituere liberum, simplicem pulsuū qualitatem renitentiam, & euertentium tactum, uim, uel robur, uel cōtentionem appellem, uel quid tale aliud: quæ uero ex hac est, & celeritate conflata, uocem uehementiā. Nunc uero, quandoquidem uehementiæ nomen maxima pars medicorum usurpauit, pro una de primis differētijs, esse illud statui non uitandū: atq; ea re pulsantem robuste pulsum, nominaui vehementem: imbecille, languidū. Neq; quicquam interest, robuste dicas, an ualenter, an uiolenter, an cōtēte. Huius causam, mouētis arterias robur dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nā, cum ita attrectes, ualidus pulsus uidetur ualidior, quod acrius digitis prementibus resistat: at imbecillus adeo nonnunquam concidit, & deijcitur ab illis, ut priuatum pulsu hominē dicas. Verum in sequentibus lucubrationibus, de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

A.t.2.1. par. cā.f.570. col. 1.d. Et col.2. b

A.ibi. col.2.a

Aduersus Pneumaticos de pleno, & vacuo pulsu, ac de ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinē me cōferre, in qua oēs sudarūt me dici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibiturā, non in hoc quidē solū opere (nā hoc quidē feras) sed multo plus, ubi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidē esse euidentem notionem, sed notitiam eius repræsentari negamus sensui ullam: uerū de ea dignoscēda posthac dicemus. De notione nunc, quandoquidē & hanc sunt, qui conturbent, uerba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quędā qualitas, plenitudo, aut infusæ substantiæ. A nominibus hinc maximè incipias. Plenum dicimus dolium uini esse, & plenū farinæ culeum: sic etiam theatrum, sic curriculum, uel curiā esse plenā hominum dicimus: & cōtra, vacuam. Haud aliter uentrem, & os interdum dicimus plena esse, interdum uacua.

A.t. 2.1. par. cā.fo.570.co. 2.b

Os tibi sit plenum Thyrsis mi melle decorum,
Atque fauis plenum, Aegiali tibi carica pastus.

In summa quoduis uas, quod quidem internam habet ullam capedinem, uel plenum, uel uacuū dicimus esse: cum eius ab alio corpore uno, uel pluribus capedo occupetur, plenum: vacuum, si præter aerem cōtineat nihil. Ita proprie omnes mortales, & præcipuè uocant. Hinc iam quidā, ad suas artes, qui tradiderunt, nō iā proprie utiq; neq; prima ratione, sed secūda, & tropice, hic C lanam appellauit plenā, uinum ille, alius aliud, vsu quisq; rem æstimans: nā illa, quæ perseuerātem eum, & constantem habet, hanc plenam uocant: Vt, qui uinū gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: nam, si habeat extemplo, & pereat, uel qualitas, vel uis, uel utilitas, uacuum illud uocant. Et uero sic sermonem quoq; aliquando falsum, vacuum appellant. Nō tamen, cum quempiam mente uacuum esse dicant, metaphora iam utuntur: nec item, cū graciles homines corpus habere uacuum carne dicāt, & crassos plenum: sed intelligentiā in his uasis seruant, & cōtenti, in quibus (ut exposuimus) proprie, & præcipuè plenum, & uacuū recepta sunt. Iam alia corpora διάκενα hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt, nō κενά. i. uacua, ut spongiā & pumicem: nanque aerem nō numerant corpus, sed regionem quandam, & locū vacuum ad excipiēda corpora appositū. At non, qui ratione quicquam sunt de aere cōmentati medici iuxta, ac philosophi, vacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum etiā nos sniā sumus, vnum esse corpus vndique sibi continuum, quod nusquam habet quicquā intextum uacui: alij multa corpora in vacuo parua, & prima committi, concurrere, & repelli, non connecti tamen, nec confundi. Sed.n. vacuū pulsum, ita non queas appellare, ac vulgus dicit vere vacuum: quippe tale nō sit quicq̄ in orbe, ne per excellētiam quidem: nam, cum nullum existat omnino uacuū D in mundo, qui sit per excellentiam quicq̄ vacuū? Quare vacuum relinquitur, vt vocemus, quō culeum, uel utrem, uel calathū, uel saccum, uel omnino quodlibet uas. Quòd si ita accipiamus, bifariā talem pulsum interpretabimur: uno modo, ut dolium, ubi aerem contineat tm̄: altero, ut utrem, uel culeū, uel aliud tale, cuius possunt tunicæ considere: quemadmodum inflatus uter uino manet perpetuo uacuus, sed aeris plenus: quem si tn̄ euacues, ut undiq; considat plane, ibi fit uacuus. Itaq; arteriā esse, aut eo modo uacuā dicemus, ut q̄ aerē contineat: ut, q̄q̄ sit plurimū inflata, & distenta, uacua sit tn̄ appellanda: aut non sic, uerū ut de utribus retulimus, qn̄ & aerē ijs exhaurias. Prima quidē significatione uacuus pulsus erit talis, qualē Erasistratus natura semper asserit ipsum: altera, nihil à paruo differet: nā tertiā significationē, nec Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet ullus, cū pauca, in quā, corpora arteria contineat, regionem autē uacuam plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: unitā uero sibi totam substantiā. Restat ergo, sicuti diximus, ut aut paruum pulsum, aut aereum uocemus uacuū: itemq; contrarios ijs, plenos, magnum, & eum, qui humidā speciem habet, ὑγροφανῆ Græci appellant: Sed hos. s. infusæ substantiæ ratione, cuius quidē maximè ratione appelles proprie, uel plenū, uel uacuū uas: at aliter arteriæ corporis ratione, id est, eius tunicarum, quas rectius sanè duras, & molles, non plenas uoces, uel uacuas, quod simila-

re

re corpus(nisi per metaphorã,q̃ ab disciplina ablegãda est sciẽtiali)quod vacuũ uocetur, uel E
plenũ,sit nullum.At,si noĩa propria suppetant,his uti nos par sit:si non,definitione præstet sin-
gulas res explicare,q̃ à metaphora nomina mutuari:siquidẽ docere instituas,nõ obtũdere.Ta
men apud eum quidem,qui iam rem didicit, quo cõpendiosius explices nominibus à metapho
ra sumptis,& ab usu,nihil est causæ,quin rem exprimas:uerum omnium doctrina prima rerum
artificialiũ,quò aperta sit,& distincta,propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus,hoc est ei⁹
tunica,aut iusto durior est, aut mollior, aut moderata certe,& in natiuo statu . Nec verò in hoc
ipso iã,vel aeream quandã dicemus,uel humidã contineri substantiam:vnũ est enim,quod un-
dequaque sibi cohæret, nisi foraminibus quibusdam præditum sit ualde minutis,quæ tñ omni
no cõplectantur etiam,necesse est,uel aeream substãtiam,uel humidam,uel halituosam:uel cõ-
sideant vndique.Verum,quæ considerũt,instar sunt nulla planè obtinentiũ foramina:quæ hu „
morem vero,vel uaporem,vel aerem continent,mollius reddunt corpus arteriæ. Itaque eodẽ
reuoluimur,quod dicebamus à principio,aut durã esse arteriæ tunicam, aut mollem : nam , qui
intercurrit sermo,nullam demonstrat tertiam naturam aliã,sed duarum commemoratarum di
uersas generationis causas.Sed hæc res,quam dico,nihil ad institutum pertinet. Equidem vel
omnes libẽter exposuerim duorum, & mollium generationes, si id mihi ullũ fructum posset ad F
præsens institutum ferre:idq; dabo operã,ut,quantum facere possim,breuissime explicẽ.Quan
do omnia corpora ex terra,aqua,aere,& igne cõflata sunt:in quibus exuperat, uel terrestre ele
mentum,uel aquosum,si gelu cõcreuerit,non possunt ea nõ dura esse:in quibus igneum,uel ae-
reum,uel humidum elementum inconcretum excellat,mollia hæc omnia esse . Et item,si fora-
minibus sint p̃dita,uel meatibus:si superior ibi sit terrestris substantia,uel aquosa concreta , fa-
cit necessario ad totius corporis duritiem:sin subtilis,vel humida, sed non cõcreta,ad mollitiẽ .
Quæ cum sic habeant , iure iam de illis quæsierimus, cui nam potissimum rei subiectæ assignent
nomen plenitudinis.Sanè enim,aut duritiem uocant plenitudinẽ absolute, aut aliquam de cõ-
memoratis eius differentijs : dr̃iæ erant , cum uel siccitas excellit terrestris, uel concretio humi-
da. Aut ergo meatus quosdam hæc res habet,aut non habet.Similiter,uacuitatem,utrum mol-
litiem uocent,an aliquã eius differentiam:cuius quidẽ erant etiã differentiæ in excellentia, aut
substantiæ subtilis,aut aquosæ inconcretæ.Verum nullam committent,vt respondeant harum:
nam ita,nihil profecto esse plenitudinem aliud,ac duritiam,statuerint, & vacuitatẽ nihil aliud ,
ac mollitudinem.Recedunt uerò à ratione omnibus modis quidam impudẽtius,nonnulli sanè
uerecunde:fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se facultatem: nam , quẽadmodũ uini, G
aiunt,qualitas dicitur plenitudo,sic spiritus quædã est plenitudo . Atqui cum iam hìc petimus,
vini quam plenitudinem appellent, vt declarent:non posse dicũt rẽ explicari.Quomodo igi-
tur,cedo,audetis nominare,quod explicari non ualet,aut discere de uobis nos speratis ? Nã, si
nec docere rem ualetis,nec explicare oratione,qui tãdem aliquid discamus de scriptis vestris ,
aut iudicemus? Enimuero,en uobis,inquiunt,in ægrotis ostendo plenum pulsum. Rectè igitur
feceris,mihi crede,siquidẽ exprimi oratione nequeat,sed monstrari,si nihil de eo cõscripseris,
rem autem nudam ostenderis nobis. At,& scribis,ut si explicare possis,& ostendere nõ uales:si
quidẽ doctrina constare citra interpretationem in ostẽdendo nulla potest . Admouere igiẽ me
digitos iubes,scilicet arteriæ,inde subijcis : En tibi plenus hic pulsus est , quem nunc sentis. At
hoc,si simplex accidat,& una pulsibus qualitas,rectè dicatur: nunc , quando uariæ hæ uel uestra
sententia sint,occurant uero repente omnes:absque interpretatione,non potest fieri,ut iam ul-
lã ex illis intelligamus. Atqui iam tango,ut uis,arteriam:sed,quia,quid tu ex accidentibus eius
uoces plenitudinem,me latet,nihilo ego ex tua ostensione intelligo clarius rem,ac nuper, cum
ostenderes nihil . Distendatur sanè,cum admoueam pulsui digitos, plurimum in longitudinẽ,
& circulatim:si stringam etiã,& premam,uiolentius in tactum incurrat: videatur præterea du- H
rus & velox.Et,si violentum eius occursum putem plenitudinẽ appellari,quid,an non res ostẽ-
sioni accidat absurda?nam,quem ante didicimus vehementem pulsum uocare,hũc iam obliui-
scimur,ac discimus appellare plenum.Quare aut aliud symptoma distentionis arteriæ adduce,
cui plenitudinis me iubes uocabulum tribuere:aut,si nullum præterea sit aliud , nomen inuehis
pulsibus,rem doces nullam.Nam,si tibi hoc satisfacit,si rem dicas nõ posse explicari oratione ,
dabis certe mihi quoque,ut dicam alias esse præter illas,quas uos recẽsuistis,qualitates pulsũ
q̃ in distentione arteriæ aduertãtur,numero tres,male à uobis neglectas.Si me rogetis,quasnã
has?nominibus proprijs exprimi dicam nõ posse:sed metaphora,si uultis,audebo docere.Nã,
vt uocem quãdam albam,esse aliquã nigrã dicimus, sic pulsum etiã quendam albũ dixero esse,
quendam nigrũ:atq; hanc primam statim qualitatem à uobis esse prætermissam:alteram por-
rò secundam,ex qua uel dulcedo aliqua eorum,uel amaritudo conspicitur:Esse autem ꝑ meta-
phoram accipienda etiam hæc nomina,ꝙ exprimi oratione res non possit, demonstrari possit
tamen.Ecce tibi pulsum ostendo hunc amarum.Iam tertia qualitas est,non illa quidem uerbis
expressa,sed quæ tñ possit monstrari . Voco eam,ut eam describam, acerbitatem:nam in gustu
ut animaduertimus acerbũ succum , ita in tactu arteriæ occursum quasi acerbũ . Qua si quis uia
insistat,

A insistat,vel triginta dicat,nedum tres pulsuum differentias esse p̃teritas.Et hoc mihi præter cætera,fac attendas,esse humorem,qui proprie acerbus appelletur:plenũ vinum proprie nullũ,ꝗ si sic quis appellet,metaphora vtitur,quẽadmodum superius exposuimus.Sanè omnibus hominibus à proprijs nominibus potestas est trãsferendi:à translatitijs autẽ alias ducendi metaphoras,nõ item:neq;.n.hoc est permittendum,ne poetis quidem,nedũ his,qui scientiam aliq̃, & disciplinam profitentur.Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomẽ acerbũ, quod ab humoribus proprie incepit,ignoscendum est. At,si à plenitudine,quæ in gustu est,ad plenitudinẽ velis traducere,quæ percipiatur tactu,parũ legitime sanè facies transitũ.Quin etiã,qui ducit alteram à prima metaphora,licentiã is superat poetarũ . Nam,hoc si semel concessum sit,hercle etiã tertiã ab secunda audebit,& quartã à tertia,atq; quintã à quarta facere metaphorã,ut plane enecentur,quos obtundũt.Tametsi nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre:immo,si vel Pindarus sis,& Oceani folia dicas fontes,nõ collaudere:ac multo minus,cũ, Veracem aũt super incudẽ fabricare linguã,aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil ita loquacitatẽ efficit,vt qui designat quicquã,& temerarius est in illis,quæ ignorat.Nam differentias cuiusq; rei , quot sint numero,qualesq; specie,viri est inuenire,logicã nauiter meditati:deinde nomina eis
B instituere,rhetoris partes,aut verius dialectici sunt. Vbi ergo homines,qui nec logicam speculationem exacte tenent,nec interpretari valent,ad res aspirare,quæ superant ipsorũ facultatẽ,audent:cum ipsi verba fundi tant,tũ reprehensores impellunt,licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatẽ:id.s.quod mihi nunc vsu venit. Siquidẽ à mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus erratorũ:tamen faciam etiam hic,ut sim,quantum possum,breuis:quod quidem assequar,si generalia peccata,atq; cõmunia omniũ reprehendam,& singulorũ priuata prætermittã.Cõmunia & generalia hęc sunt:utrũ certam qualitatẽ arteriæ tunicæ denunciet plenus pulsus,an infusæ substantiæ quãtitatem,uel qualitatem,an innati spiritus(nã & hoc sunt ausi quidã dicere)aut facultatẽ quãdam,aut qualitatem.Ipsius.n.corporis arteriæ qualitates,quod paulo ante demonstraui,neq; plenitudo uocari,neq; vacuitas, sed duritia, & mollitudo iustius debuerunt:ipsius uero infusæ quantitatẽ substantiæ,recte quidẽ plenitudinem uoces,& vacuitatẽ:at inter has nihil interest,& magnitudinẽ paruitatẽq;.Quòd si nõ quantitatẽ, sed qualitatẽ substãtiæ cõtentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint,haudquaquã appellauerint proprie:esse tñ confirmauerint quandam differentiam,sed eam sensui incognitam : ut in libris De dignoscendis pulsibus ostendemus.Spiritus uerò plenitudo,& uacuitas sola,longè
C ẽt minus pcipi põt. Nam,si quis,ut causam,eã in ostendendo sumat,roboris eius uehementem pulsum statuet signum,& imbecillitatis languidum: qui aũt hæc posuerit,de secta erit pneumatica.Quare uel hic,quod liquet,nec cõem notionem, nec sensus affectum ad cognitionẽ peruenientem proferet,sed suum placitum colet.Atqui non est in explicanda rei notione,neq; in dignoscenda ea admittendum placitum,sunt.n.cõia omniũ:sed in solis causis prædicãdum ; quod nos faciemus in commentarijs De causis pulsuum:in quibus,ut causas,q̃ pulsus uariant, omnes referamus,placita attingere cogemur:hoc loco cõtra,nullum debet oratio,uel leuissime,attingere decretũ.Hæc duco hic de plenitudine,& uacuitate sufficere, quarũ in libris De dignoscendis pulsibus ampliorẽ mentionem faciemus.Et ẽt,quę longissimè nugatur de ijs Archigenes,in examinando eius libro De pulsibus,explicabimus.Nam ita à primo statuerã,ut quatuor his lucubrationibus essem contentus,quarum iam mentionẽ frequenter feci,primæ huius,quã nunc in manibus habemus,alteræ de dignoscendis pulsibus,tertiæ de causis,quartę de præsagitione. Verum,quia alij me multi induxerunt & impulerunt,ut in librum Archigenis De pulsibus scriberẽ:†atq; demonstrauerunt modo bene illum duxisse,alicubi ẽt offendisse: reddiderunt hanc nobis compendiosiorem narrationem.Nam hic à singulis separatim discedemus,ac ipsa gene
D ralia posthac persequemur:non perinde,ut in secundo ante hunc.Etiam hoc ipso in libro,quo loci de uehementia dixi,ut errata declararem,ipsa uerba citaui Archigenis.

† *Aliter ex antiquis græcis.ostendens, quænam recte ab ipso, & quænam non recte dicta sunt, reddiderunt, &c.*

Quæ propriè sint duri, & mollis significationes, quámq; in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt. CAP. 7.

QVare ad disputationem iam de duritia,& mollitudine digressus,faciam,ut hic quoq; istos ostendam in nominibus esse lapsos:quam ob rem in dignoscendo etiam,pręsagiendoq; sunt hallucinati.Nam,cum una significatio sit propria utriusque nominis, miror è metaphoris hos metaphoras ducere.Nã quem fugit,ferrum,lapidem,lignũ,dura nos corpora uocare:oleũ uero,& lac,& aquã,mollia?Arbitrum,n.oẽs nos homines habemus duri corporis,& mollis,tactum.Hunc cũ extrinsecus obiectis applicamus,quæ illũ offendimus recipere, & quasi subeunti cedere,mollia appellamus.cõtra,quæ uim afferunt cuti nostræ,& protrudunt, si hæc cedens urgentia intus excipiat,dura illa uocamus.Nam,omnino si cedat,& deijciatur ab urgente,q̃d cõcidit,imbecillius omnes:quod deijcit, ualidius uocant; nam hoc modo ualidus uentus non nos tñ prosternere,& deturbare solet,uerumetiã arbores maximas,atq; naues.Et ẽt nos ipsi,ęs,ferrũ,lapides,ligna,& si q̃d his sit durius,si modica sint mole,facile diruimus.Atq; hactenus distat à duro ualidũ: hoc.n.ut modo diximus, exturbat pristina sede, & euertit, si quid attingant : durum,

rum,ſed non validum,non exturbat quidẽ,ſed ſubit rem molliorẽ,excauans,ſuffodiẽs,cogẽsq; E
eam.Atq; hæc Plato ẽt dixit dura eſſe,quibus cedit noſtra caro:mollia, q̃ carni. At multo hæc
Ariſtoteles elimatius,qui nõ,quod cedit,uocat molle:ſed ei addit,modo quod in ſe ipſum,mo-
do,qđ loco non mouetur. Siue.n.ſic dicamus,Molle eſt,quod in ſe ipſum cedit:ſiue hoc modo,
Molle eſt,qđ cedit,nec de loco migrat:bene definierimus. Iam,ſi ẽt ſimul utrunq; addamus,ut
in ſecundo libro Ariſtoteles De generatione,& interitu fecit, ac Molle dicamus eſſe, qđ cedit
in ſe ipſum,nec migrat: adhuc definiemus apertius: ꝙ duobus proprijs ſymptomatibus ob ocu-
los ponamus molle:etenim tum in ſe ipſum cedit,tũ loco non mouetur. Vtrunq; aũt ſoli accidit
illi:nã cedere quidem cõe ſymptoma eſt mollis, & imbecilli:at in ſeipſum, ſolius eſt mollis: vt
non in ſeipſum,imbecilli tñ.Itemq; ut in uicinum locum migratio,proprium infirmi eſt:ita nõ
demigrare,unius mollis.Proinde,quod cedit in ſeipſum,nec migrat tñ,oẽs uocant molle:& id,
quod eo illud adigit,durum.Neq; ſunt,ut aliorũ quorũdam nominum,diuerſæ ſignificationes,
ſi propriè appelles,non tropice,mollis,& duri.Omnino.n.ea peritiſſimus omnium in diſtinguẽ
dis ſignificationibus exponeret Ariſtoteles:quomodo inferius hoc in ipſo ſecũdo libro De ge
neratione,& interitu differẽs,de humido,& ſicco,utrunq; docuit hoc uarias ſignificationes ha-
bere:at non durum,& molle,nec ullo in libro multis dixit attribui, neq; uero alio in ullo: nec ẽt F
Plato.Cæterum nominis unam utriuſq; ambo illi uiri repererunt ſignificationem:ſiquidem ꝓ-
prie,ut diximus,utaris non tropice.Metaphora enim immenſum ſignificationum numerũ ſup-
peditabit,non horum tantum nominum,ſed & ſignificationum aliarum omnium. Adeoq; Pla
to ipſe ait in Sophiſta: Duros mihi narras,& renitentes hoĩes,neutrum corpori quidem uoca-
bulum tribuens,nec durum,nec renitens,uerum aĩo,eiuſq; præſertim moribus. Ad eundẽ mo-
dum vinum dixeris durum,per metaphoram quidem:& uocem duram,ſtudium etiam, & uitã:
præterea inſtitutum,legem,uentum,aquam,ſi aut ſæuum,aut ſolitarium, aut moroſum, aut tri-
ſte,aut concoctu,aut ſuperatu difficile,aut eiuſcemodi, quid aliud, ex metaphora uoces: At du-
rum corpus,quod propriè & primariè appellatur,renititur,& nihil tãgenti cedit. Eodem verò
modo hominem durũ uocant,qui eſt ſolitarius,& difficilis, atq; vbiq; repugnat: Legem etiam
duram,& iudicẽ,qui à uenia danda ſunt omnino alieni:At uinum durum, cum forti ſit qualita-
te,& uiolenter pungat uel caput,uel ſenſum guſtatorem:Iam aquã duram,quæ non facilè con-
coquitur,tardeq; in corpus permeat,& diutiſſime ſecundũ p̃cordia ſubſiſtit: & quicquid aliud,
quod durum uocamus,non quidẽ proprie uel præcipue,ſed per accidens,& à quadã traducen-
tes ſimilitudine,eo pacto appellamus.Quia uero multa corpori duro accidũt,unũquodq; eorũ G
metaphoras ſuppeditat:nihilo magis iccirco tñ prima eſt negligenda ſignificatio & propria.Tã
gibile eſt etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cũ ad guſtum iam, uel olfactum, uel ui-
ſum,uel auditum deriues in oratione nomen,ibi auditorem oportet ſimilitudinem cũ proprio
recordari.Etenim examen hoc eſt metaphorarũ,recte ſint,an ſecus ſumptæ:nã, apertam q̃ ſimi
litudinẽ,illuſtremq; habeant,probamus:obſcuras,& tectas repudiamus omnes. At neque quic
quam norunt aliud recentiores medici probatæ interpretationis,quo illis fit, ut nihil ſit obſcu
rius:neq; ꝙ metaphoræ,niſi in tẽpore,nõ ſunt uſurpandę.Sed.n.ſi obſcura ſint duntaxat ſcripta
iſtorũ,minus fortaſſe culpes:nunc,qñ ipſam rerũ ueritatem, quas aggrediuntur docere, ineptis
iſtis metaphoris labefactãt,acerbius eos iure reprehẽdas.Cũ verò eo inſuper quis deueniat ſtu
poris,ut,cum prima,& peculiariſſima nomina ſuis aſſignet rebus,accipiat per metaphorã ſigni
ficationes,qui feras? Nam uocem albam ex metaphora intelliges, cæterum colorẽ album etiã
æque ex metaphora non accipere potes:nam, hic niſi proprie albus dicatur, quid iam aliud ex
illis,quæ proprie dicuntur?Sic etiam hominem acerbum uocamus per metaphoram: uinũ ue-
ro acerbum non item per metaphoram,ſed præcipuè,& propriè. Nã,ut,ſi quis uinum theræũ,
acerbum uocet:mox reprehenſus ſit ꝑperam cẽſere,qui uinũ dulce,quod prorſus abeſt ab om- H
ni acerbitate,ſic uocet:ineptus uideatur, ſi ea ſe ſignificatione dicat uſurpaſſe acerbũ uinũ, qua
homines interim eſſe dicimus acerbos,perinde ac iniucũdos:Ita,ſi quis tangibile aliquod cor-
pus appellauerit durum:ac eo modo uocabulum uelit interpretari,qũo uinum dr̃ durũ:hic ſanè
parum mihi ſapere uideatur.Nam,poſteaquã oẽs qualitates tangibiles ſortitæ nomina ſunt,ex
metaphora ſtultũ eſt alia illis accommodare.In olfactu uero nõ omniũ qualitatũ ſunt nomina:
vbi translatitijs nominibus permittas uti.In tactu omnibus ſua nomina ſunt:id quod quodã lo-
co Ariſtoteles docuit, atq; noĩa eorum ordine oĩa expoſuit: quæ ipſe quoque narrabo: Calor
frigus,ſiccitas,humiditas,grauitas,leuitas,durities,mollitudo,lẽtor,friabilitas, aſperitas,læuor,
craſſities,tenuitas.Itaq; exprimi tãgibiles oẽs qualitates poſſunt, & corpora nõ ſecus ijs p̃dita:
quippe horum pariter ſeptem ſunt oppoſitæ cõiugationes,& nomina xiiij.Prima eſt oppoſitio
calidi,& frigidi,altera ſicci,& humidi,tertia grauis,& leuis,quarta duri, & mollis, quinta lenti,
& friabilis,ſexta aſperi,& læuis,ſeptima craſſi,atq; tenuis.Quare inſulſi nihil,obſecro,nugeris,
nec vocabulis latinis,& omniũ cõmunibus domo,& abs te imponas ſignificationes, ſed corpꝰ
arteriæ,uel durum,uel molle primo die,& præcipuè: at pulſum, eius ſtatum denunciantem non
proprie nec primo,ſed per accidẽs durum,uel mollem uoces,licet. Siue.n.ipſe arteriarũ motus

A pulſus eſt,nõ proprie dixeris,ſi motum appelles durũ.Siue is,quẽ tactui noſtro infligit,ictus:ſiue ſenſus ictus,nihilo magis hic ꝓprie,& præcipue durus dicitur: ſed denominat.ſ.duri corporis durus pulſus·illud uero ſolũ nõ aliunde denominantes, neq; per accidens aut per metaphoram,aut abuſum,appellamus durum,cæterum proprie,& præcipue. Proinde,ubi quis pulſum durum,aut ex qualitate ſpiritus dicat repræſentari talem,aut ex proprietate caloris, aut alia de re,quæ enunciari uerbis ualet,non doceri tamen,reijciemus eum, qui iſta nugetur, & garriat: quod etiam facit Archigenes in ſuo de pulſibus libro,& in ſecundo de ſignis febris.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur veterum definitiones, quibus ſectæ vnuſquiſque propriæ placitis adhærens, pulſuum ſe notitiam tradere opinabatur.

B

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare, ac quid proprie ſit pulſus. CAP. I.

QVantum ad artis opera complexus ſit utilitatis primus liber, diximus initio ſtatim ſecundi libri.Etenim,quantus ſit uniuerſus numerus pulſuum, declarauimus:atq; appellationes, quorum quidem appellationes ſunt, recenſuimus: iuſſiq; illi, qui ad commentationis huius uoluerit commoditatem aſpirare,opus reuoluere de pulſibus dignoſcendis, quod ſecundum hoc quatuor libris eſt explicatum: ab illo, de cauſis lucubrationem quatuor libris:denique ad præſagitionem ex ijs inſtitutam pergere,quæ quatuor etiam libris continetur. Nam,quæ in hoc opere de differentijs pulſuum à primo libro diſputaui,& hercle,quæ nunc inſtitui ſcribere,propter recentiorum me dicorum inanem loquacitatem diſſerui, amicorum, quibus equidem multum reluctatus ſum, precibus adductus.Satius enim ſtatuebam eſſe nequaquam inania,& ſuperuacanea attingere, C nec uolentem cum nugatoribus pugnare nugis: ſed enim quidam audacia ſunt intoleranda: qui, neſcij cum ſint, quantum in definiendo inſit difficultatis, temere tñ definiunt non pulſus tm̃,ſed alia cũcta,tametſi definitionũ ſit nullus uſus,ubi res ipſæ & ante definitiones intelligunt, vt in pulſus noĩe,qđ intelligunt etiam omnes mortales,nedũ medici. Nã,ubi manũ protẽdẽtes ijs porrigunt carpũ,medicosq; iubent pulſum tangere, eſt uero tũ arbitrandũ pulſus eos nomẽ vſurpare,ut ſi σκινδαψὸν dicerent,aut rẽ aliq̃ deſignantes,eã uocẽ proferrẽt?Equidẽ rectius dixerim,rem eos certam intelligere,illiq; aſſignare nomẽ pulſus.Vtrũ iam ita proferunt pulſum, vt Hippocentaurũ,& Sirenas,uel Scyllã:an rei certæ,quæ extat,nomẽ tribuunt?Rectius eſt hic quoq; dicẽdũ,ſi quid ſentio,certæ rei,quæ reperiatur,eos attribuere nomen pulſus: atq; hãc rẽ eſſe arteriarũ motum:quas quidem moueri omnibus hominibus,dum uiuunt, conſpiciunt omni in parte corporis,ubi certe inſunt. Iã in partibus etiã inflãmatis pulſum quendã ſe aiunt animaduertere:ad hæc tẽpora pulſare per febres urẽtes,& à potu meri largiore,præterea in q̃buſdam doloribus capitis,maxime à ſolis ardore profectis.Quæ cũ ſibi inuicẽ declarant,non requirunt multa uerba,quibus ſcatent iuniorũ medicorũ libri cũ p̃claris iſtis cõfutationibus, quas inuicẽ inſtituunt de definitione pulſus,& de ſingulis eius differẽtijs,ut uehemente,magno,pleno D æquali,ordinato,& reliquis:de quibus amplius in illis diſputaui cõmẽtarijs, quibus enarro pariter,& examino Archigenis de pulſibus librũ: quando etiã cũ alijs medicis iunioribus hunc ipſum τῆς φιλοριςίας morbus eſt depaſtus, ut nouã in re noua vocẽ uſurpem.Etſi iſto malo Archigenes eſſet indignus,in colẽda arte uir nõ ignauus.Sed,ut pſora,& lippitudine, qui ꝓpius accedunt, quidã corripiuntur inuiti, ſic ad iſtas definitionũ nugas uir ille illectus eſt, tametſi ad artẽ colendã præter cæteros ille contenderet.Quòd ergo,quę maxime ignorãt,hęc affectant,breui illis oſtẽdo,iubeoq; ut nomẽ quorũlibet ponãt.Deĩde,vbi hęc egerint,uerſiculorũ ab ijs numerũ requiro,quãto uelint interuallo ꝑcurrere definitionẽ ei⁹,qua de re agĩt.Sane,q̃ q̃ mire ſtupidi ſunt,pũgit hoc tñ illos ſpecimẽ.Nam,hęc ſi de omnibus perinde dicamus,ſingulis de nominibus,ſinguli libri conſcribi poſſint:ſint porrò uerſiculi amplius mille.At nũc indignã rem uidear ſubijſſe,qui inducar,quo illorum inanes nugas detegam, de pulſibus mihi aliquid proponere.

Quàm variæ extiterint pulſus definitiones à veteribus traditæ, ac de ratione veræ definitionis inueniendæ. CAP. 2.

SIt ergo hoc ipſum primũ atq; clariſſimum, pulſus:in quo demonſtrem, in quam inciderunt loquacitatem,ſimul de alijs apertus erit ſermo. Pulſum igitur motum definiuerũt arteriarũ eſſe.In quos diſputantes aliqui,primum peccatum eſſe in definitione cõtendunt, ꝙ præteritum ſit,

ſit,& cordis:nam in hunc modum definitum oportebat: Pulſus eſt arteriarum,& cordis motus. E
Alij non cordis aiunt,ſed arterioſæ cordis partis addendũ eſſe,ut hæc ſit definitio: Pulſus eſt ar
teriarum motus,& uentriculi in corde arterioſi. Aut hercle ſic:Pulſus eſt arteriarum motus,& ar
terioſi ventriculi cordis.Quos rurſus inſimulant alij,qui volũt male dictũ eſſe,pulſum eſſe mo-
tum abſolute:eſſe.ſ.præterea arteriarum alios motus,& cordis: ut qui cõcoquit ſanguinem in il
lis contentum,& attrahit eũ,apponitq;:præterea qui excernit recremẽta:quare definitioni adij
ciendum fuiſſe genus arteriarum motus:ut propria illorum,& non multorum motuum, ſit cõis.
Itaq; hanc definitionẽ inſtituerunt:Pulſus eſt arteriarum,& cordis diſtentio atq; cõtractio.Cu-
ius quidem etiã definitionis tot fuerunt correctiones,quot ſuperioris:cum ei quidã adiungerẽt
cordis:alij nõ ſimpliciter,cordis,ſed arterioſæ partis cordis:nõ nulli arterioſi uentriculi:alij ſini
ſtri ventriculi:ſunt enim qui,& hoc annectant: vt tot exiſtant definitiones: Pulſus eſt arteriarũ
& cordis diſtentio cõtractioque.Pulſus eſt arteriarũ,& cordis arterioſæ partis diſtẽtio, & cõtra
ctio.Pulſus eſt arteriarũ arterioſiq; uentriculi cordis diſtentio,& cõtractio. Pulſus eſt arteriarũ
& ſiniſtri ventriculi cordis diſtentio contractioque. Iam cũ omnibus his bellum eſt,alij uirorũ
cateruæ,qui non tantum hæc,ſed & mẽbranas cerebri confirmant pulſare:ſunt,qui ẽt cerebrũ:
alij vtraque:aliqui præcipue cerebrum,membranas per accidens. Cõtra alij nec mẽbranas cẽ F
ſent,nec cerebrũ pulſare præcipue,cæterum ad arterias hoc pertinere,atq; per accidẽs ad illa:
nam attolli illa unà cum arteriis aiunt,quas habent frequentes.Quam ob rem,ſi cum illis tantũ
attolluntur,nullam ipſa obtinentia facultatem eius,quem cõmemorauimus,motus, nihil ſupe-
riores definitiones amplius acceſſionis deſiderant.Quòd ſi quã,ut arterię,obtinẽt facultatẽ pe
culiarẽ,cerebri & eius mẽbranarũ in definitione erit neceſſaria mẽtio, atq; tota definitio hæc
erit:Pulſus eſt diſtentio,& contractio cordis,& arteriarum,atque cerebri,& eius membranarũ.
Sin autem alterum modo illorum ea eſt facultate,eius faciemus unius mentionẽ,atq; uel hũc in
modum definiemus:Pulſus eſt diſtẽtio,& cõtractio cordis,& arteriarũ,menyngumque,vel ſic:
Pulſus eſt diſtentio,& contractio cordis,arteriarũ,cerebrique. Ac ſimilis unoquoq; in genere cõ
memoratarum definitionum acceſſio fiet:nam quibuſdam ſatis,ut dixi,fuit dixiſſe, Pulſus eſt di
ſtentio,& contractio cordis,& arteriarum:quidã non ita abſolute,ſed uel arterioſi cordis uẽtri-
culi,uel ſiniſtri,uel partis arterioſæ eius adiecerunt.Iam cuilibet harum definitionũ, hi cerebrũ
illi menyngas,alij utrunq; adiungent,exiſtetq; definitionũ numerus nõ paucarum. At uero de
cordis ventriculis eſt non minor illis diſceptatio,quia aliqui dextrũ non arbitrãtur pulſare,alij
pulſare quidem,at non primo & ſua ſponte,ſed unà cũ illo,qui ſpiritualis uocatur,moueri.Pro- G
inde,qui ſiniſtri uẽtriculi cordis,aut arterioſi,aut quoquo modo aliter appellẽt, fecerint mẽtio
nẽ,ab illis hi diffidebunt,qui etiã putant dextrũ pulſare. Alia præterea maior diſſenſio medicis
iam olim de arteriis fuit:nam eas quidam ſua ſponte dicebant pulſare,ingenita p̃ditas,perinde
ac cor,ea ui:de qua Praxagoras natione eſt. Alii pulſare quidem:nã ipſam diſtendi tunicã earũ,
contrahiq; non ſecus ac cor:ſed facultatem non habere,quæ hoc agũt,innatã,ſed cordi referre
acceptã:in qua opinione Herophilus eſt. Eraſiſtratus neutrũ probat:contendit.n.pulſare cõtra
ac cor,arterias:illud,cũ diſtenditur,repleri eo,qđ cõſequit̃ ad uacuatũ:arterias,cũ replentur,di
ſtẽdi:repleri aũt immiſſo à corde dicũt ſpiritu.Simul itaq; fieri utranq; eſt neceſſe,diſtẽtionẽ,&
repletionem earum,uerũ alteram antecedere alteri rõnẽ cauſæ obtinẽtem,in corde diſtẽtionẽ,
repletionem in arteriis;ut cernitur & in externis rebus.Folles fabrorũ,quia diſtendũtur,proin-
de replentur:ſacci,culei,utres,ꝙ impleantur,idcirco diſtẽduntur. Quare definitio,quæ totã rei
eſſentiam eſt ob oculos poſitura,nihil debet eorũ,q̃ illi p̃cipua ſunt, & propria maximè, omit-
tere.Sed,quãdoq́ dẽ cõtrouerſia de eſſentia eſt,neceſſario ſua erit cuiq; ſectę definitio. Proĩde
eſt Eraſiſtrati diſcipulis ita definiẽdum, ut Eraſiſtrati peculiare placitũ in pulſuũ eſſentia ſimul
appareat:Herophili aſſeclis,ut peculiare Herophili:aliisq́; ſimiliter oĩbꝰ definitio ſigillatim ef H
ficiẽda eſt ſuo placito conſtans:ſed hoc uero ipſum,qui ſciat,eſt illorũ prope nemo.Iam illo eſt
operæpreciũ magis:ſcire,definitionũ eſſe genera duo prima:alterũ, quod planè rei notionẽ ex
plicat:quã,qui ponunt rei nomen,habẽt:alterum,ut dictũ eſt,qđ docet eſſentiam. Virtus eſt ſua
vtriq; definitioni:illi,quæ notionẽ explicat,ut oĩbus ſit teſtata,qui eadem utuntur lingua, & ad
rei eſſentiam ne aſpiret:huic,quæ eſſentiã docet,ut ei, quæ notionẽ ſubiicit,cõſentiat: non ſit tñ
cum ea eadẽ.Itaq; hoc tibi primũ ſit indiciũ hominum inaniũ,& uanorũ, ubi eos rei propoſitæ
afferre vnã definitionẽ audias.Nam ſunt,in quibus nõ iam duas,ſed tres pręſtat,uel quatuor fa
cere,Primã,quæ eiuſdem linguæ omnibus hominibus ſit cõfeſſa,quæ quidem de rei eſſentia ni
hil ſtatuit,ſed in nuda limitatur notione:alteram iam,quæ aliquantum recedat de notione,atq;
nõ nihil accedat ad eſſentiã:ad hæc tertiam,quæ amplius cũ de notione, tũ de eſſentia aperiat;
poſtremo quartam,q̃ doceat totam eſſentiam. Atq; hac quidẽ oſtendendum eſt ad tertiam re-
ferri,quã rurſus ad ſecundã,atq; illam quoq; ad primã.Prima uero debet ex ſe ipſa habere fidẽ
res perſpicuas explicans,manifeſtasque. Vnde definitionẽ eã Ariſtoteles nominis appellauit:
vt ſi definitionem diceret nomen interpretantẽ:alteram definitionem(quidã eſsẽtialẽ uocaue
runt)definitionẽ dicit eſſe,q̃,quid ſit,explanat:nã,quæ ſit cuiuſq; definiti eſſentia,hanc dicit do-
cere,

Al. causam. A cere: propria uero accidentia eius, unà complecti definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitioné, quæ essentiam rei doceat. Sed quid orõnem produco tantis de rebus, q̃ cõmẽtaria flagitauerunt duo, q̃ in Aristotelis librũ scd'm conscripsi secũdorum analiticorum? In ipso tibi pulsu hæc faciam, ut sigillatim, quã potero breuissime, ob oculos ponam: qui uero uersatus prius est in illis cõmentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendã, non modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus ualentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palàm quidem animaduertimus quiddam de profundo ascẽdere, & nos ferire: ab ictu interdum a per te id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repræsentatur requiescẽtis, ac deinde ascendentis iterum, ferientisq; atq; mox recipientis se rursus, atq; quiescentis: idq; iam inde à natiuitate hominis ad obitum usq; facientis. Eum motũ oẽs homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitioné ille notionis effecerit: modo ut prætereat nihil, nec quicquã addat superflui, ultra quæ cõmemoraui modo. Nam, si quid ẽt pusillũ addiderit, si quidé additio sit inutilis, inaniter garriat: si uero sit utilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiã: Vt si dicat, talẽ motum arteriarum esse pulsum. Ea.n. definitio non motũ tñ, sed

B & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem uulgus esse talem in corpore motũ, sed nõ corpus ipsum cognoscat, quod mouet. Quòd, si quis non solum sic leuiter arteriæ uiderit detracta cute externam figurã: sed tunicas ẽt, quot sint & quales, & perspexerit: hic ꝑtergressus notionem est, & longe uero ẽt illo priore magis, qui foris eam tm̃ uiderat. At uero, si facultatem quoque repererit, qua pulsant arteriæ: atq; motus utrum principium ab se ipsæ habeãt, an à corde: ac, si ab hoc, qui tandem, spiritualemne materiẽ immittẽte in uasorum internam cauitatem, an facultatẽ quandam per tunicas illarum: ad hæc, q̧ usus demum sit earũ motus: is planè tenebit .s. uniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidẽ nequeas definitione uniuersa complecti: neq;.n. uolũt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immẽsas, Vnde fit, ut nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus. ꝙ, cum illorum, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis, alijs aliud adiecerũt, essentialẽ arbitrantur se definitionem pulsus explicauisse. Vbi præterea in eo maxime peccãt, ꝙ solam definitionem protulerunt, quam uocant, ipsi essentialẽ: nec ante dederũt definitionẽ, quæ explicet notionem: quam, ubi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostẽdimus. Ad huius ẽt ignorationem merito pronunciant, quod stulte in mentem ipsis uenit. Quare deintegro

C exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectũ est omnibus hominibus, nihil demonstrauimus explicare. Talem aũt inuenio nullam proditã, ne ab Empiricis quidem, quorum erat ꝑter cæteros hisce uti definitionibus: quas artifices isti* graues in appellationibus, ne quidem definitiones dignant, sed descriptiones & illustrationes uocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quin etiã, si naturalem dixeris eum motum, uel non uoluntarium, uel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut nõ diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorẽ notionem reddas. Iam, si nõdum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquã hercle stultum potius timorẽ istæ additiones, quã probatã fiduciã, arguunt. Nã motus nomen oẽs homines, illi solẽt tribuere, quẽ aperte sẽsus aĩaduertit: q̃ñquidem illos, quos ratione ꝑspicimus, argm̃ est quoddam probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non uideantur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomẽ hoc, sensibile, quod denotat, rẽ sensui repræsentari iam nunc, quo tẽpore dicatur: alteramq; ẽt, quæ, licet non sentiatur in præsenti, possit tñ: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilẽ sua sponte esse, nimirum, ꝙ de natura sit sensibilium. Sẽsibilis ergo motus, quem quibusdam in par

*Al. δειλοὶ. id est timidi.

D tibus corporis per totã uitã animaduertimus, pulsus appellatur. Hic quiete, ut diximus, interpellatur: quod cautius quidã medici putant dici, quã distentione, & cõtractione constare totũ motũ. Et quidẽ nihil est apertius, quã motũ in altũ, latũ, & longũ extẽdi in gracilibus, magnisq; pulsibus. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare ueriti rẽ externã ullã esse: quò illos scepticorũ & hæsitantiũ, q̧ uocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim ne hoc, ullum se ꝑcipere motum, dicere sustinebunt, si istis hæsitatoribus credunt undequaque. Sunt quidẽ certe non nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus ꝓbe fatẽtur se agnoscere, quos uocãt iure ἀγροικοπυῤ ῥονείους, hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos uero nos conferamus, q̧ nõ dissimulanter motũ uidere se putant cuiusdam subter cutẽ corporis in longũ, latũ, profundumq; extensi, q̃ñ alijs sunt cõmodiores: atq; admoneamus eos discissa cute, uel de industria nostra, uel casu aliquando, ut attẽdant, quid sit, sub ea, quod moueri uidetur. Sanè enim uas aperte cernent assimile uenæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam uocamus. Clare etiam, quod obscurius uidebant antea, perspicient, hoc uas in omnes partes distẽdi. Haud aliter denudatum moueri cor conspiciet, ac cerebrũ etiam: ut audeant dicere tandẽ, motum, quem in pulsuum generatione animaduertũt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, primone, & per se cordis dexter uẽtriculus, an

vnà cum ſiniſtro motus,ijſdem,atq; ille,modulis pulſare uideatur,nolet inq̄rere,q̄ primo trã- E
ſitu ab notione vulgari ꝓgreſſus eſt ad eſſentiam.Nec ſecus in pulſu,qui in cerebro animaduer
titur,indagare deprecabitur,utrũ primo id & ꝑ ſe agat,an unà cum ſuis arterijs attollatur mul-
tis illis ac ingẽtibus.Qui autẽ hoc eſt audacior in decernẽdo de pulſibus,iſtud addet etiam . In-
tegram definitionem pulſus facias, ſi ſuperioribus coniungas uſum eorum generationis:quem
in commẽtario nos de vſu pulſuum , innati caloris eſſe diximus tutelam:ſi quidẽ ſciat qui eam
definitionẽ facit, quo fiat pacto,ut natiui caloris mediocritas ſeruetur:utrum, quòd motu uenti
letur:an quòd frigidi aeris cogatur occurſu, ut digerat̃ difficilius:an quòd fumoſis purgetur,at-
que fuliginoſis excrementis.Facere præterea ad animalẽ procreãdũ ſpiritũ oſtẽdimus ſubſtan
tiam,quã ſpiritualẽ habent arteriæ.Iam & ad eſſentiam pulſuum pertinet,utrũ,cũ arteriæ diſtẽ
duntur,tum accidat in ipſas materias allici:an,ubi conſideant. Atque de excretione alicuius ex
arterijs,eadẽ eſt ratio:ſiquidẽ attrahi demonſtrauimus, cum diſtẽduntur:& cum contrahuntur,
excerni: Qui uero de ſecta ſunt,quam pneumaticã uocant,in contractione putant attrahi:in di
ſtẽtione excerni.Alius porrò his in definiẽdo pulſu cauſam eius efficientẽ addet:de qua in quæ
ſtionẽ uenit,vitalis ne ſit,an animalis facultas,an omninò ne facultas quidẽ,ut aſſerit Aſclepia
des. Quare definitionem,quã uocat,eſſentialem,quæ eſt oratio eſſentiam rei docens,planũ eſt F
genus explicaturam eſſe, & differentias,& uſum generationis,cauſam item efficiẽtẽ,ad hęc ma
terialem,aut inſtrumẽtalem,aut quoquo modo uelis appellare:Vt genus,aut motum,aut actio
nem,aut paſſionem arteriarum·Differentias,quòd per diſtentionem,& cõtractionem,quodq́;
ſponte: Vſum,ꝙ innati caloris nomine, uel ſpiritus uitalis generãdi,aut hercle etiam animalis:
Cauſam efficientẽ, ꝙ vis ſit quædã cor diſtendẽs & arterias, aut uitalis,aut animalis,aut utraq;
Materialem, & inſtrumẽtalem,cõformationem arteriarum ad actionẽ declarandũ,quã memo
raui,appoſitam.Ita ſuam quæq; ſecta rationalis ſortietur definitionẽ.Nanq; pulſum dicet Era-
ſiſtratus motum eſſe arteriarum per diſtẽtionem,& cõtractionem, quem facultas efficit vitalis
& animalis,ad implendas arterias ſpiritum continentes uitalem:Aſclepiades,motum eſſe arte
riarũ per diſtentionẽ & contractionem, quæ ſpiritu implentur,cum extenuantur:cum cõſidunt
earũ tunicæ,euacuãtur: Nos uero dicemus actionem eſſe pulſum peculiarẽ,præcipue cordis,de
inde arteriarũ, quæ diſtentione & cõtractione mouẽtur a facultate vitali,quò caloris natiui me
diocritas retineatur,generetur autem in cerebro ſpiritus animalis. Atque ad modum harũ defi
nitionum,qui de alijs ſectis ſunt,definiẽt pulſum ubiq; pro ſuis quiſque ſuppoſitionibus.Proin-
de,ſi perfecte definiãt,cõſenſerint mutuo:ſin anguſtius,uel latius,uel aliqua ex parte minus be- G
ne,non conuenerint.Huius habes argumẽtum maximum,ꝙ Herophili diſcipuli,qui quidẽ pul-
ſum aggreſſi principes ſũt definire, inter ſe diſceptarunt:tũ uero ẽt,ꝙ cũ his Eraſiſtrati diſcipuli
digladiantes(nam floruerũt ambæ hæ ſcholæ ab Herophili obitu)aliam etiam pulſus definitio
nem inſtituunt,diſſidẽtes & inter ſe mutuo,& ab diſcipulis Herophili. Nã ueteres quidẽ relictis
definitionibus docebant,ſignificationes declarantes nominũ,quibus utebantur,ea interpretan
di forma,qua Homeri dictiones grãmatici,aliorumq́; antiquorũ oĩum,explicant.Nã in hac in-
terpretatione,quod haud dum liquet,ex altera declaratur:Vt in dictione πίσυρες:nã hoc in uer
ſu,Πίσσυρες ἐυρυαύχενες ἵπποι.nõdũ,q̄d ſignificet,cõſtat. Sed ibi: Ενθεν τέσσαρα μὲν σάκε' ἕλοντο,
δούρατα δ' ὀκτὼ,καὶ πίσυρας κυνέας.explicatum eſt.Dum.n.eſſent,qui armarentur,quatuor,tum
ſcuta illos quatuor accepiſſe dicit,tum galeas ẽt quatuor.Hoc modo,qñ legimus apud ueterem
aliquem medicũ,*ſolam pulſare inflammatã partem,aut motũ tm̃ in inflãmmatione arteriarũ
appellare eos pulſum: in corpore aũt ſano hoc uocabulo uti nunquã:non oẽm motũ arteriarũ,
colligimus, ſed aut magnũ,& uehementẽ,aut quẽ ipſe pốt ægrotus animaduertere,pulſum uo-
cari.In hunc modum vr̃,& Eraſiſtratus pulſus nomẽ uſurpauiſſe . Sed.n.ubi legimus rurſus Ae-
gimij De palpitationibus librũ,quẽ hic pulſum nos uocamus,palpitationem ab illo inuenimus H
appellari. At uero Herophilũ contra,uideas ſtatim à principio libri de pulſibus,à palpitatione
pulſum ſeparare:vr̃.n.omnem uir ille motũ arteriarum,quẽ hr̃e nos à primis uitæ tẽporibus ad
mortem uſq; perſpicimus,pulſum appellare:ex quo præſentẽ ſtatũ cognoſcimus,præſcimusq́;
uenientẽ:nec pulſum,q̄ in corde eſt,uel in cerebro,uel in mẽbranis eius,requirimus. Sic præci-
pua pulſus eſt omnibus huius ætatis medicis notio, quã nunc explicauimus:nẽpe hãc, ut modo
dixi,deſiderant:q̄d hanc ſequit̃,omne iam cauillationibus plenum eſt.Quo minus eiuſcemodi
res definiẽdæ ſunt:nec ſe ipſum dẽt quiſquã conijcere in definitiones,de quibus nec inter ipſos
conuenit dialecticos: & quæ , ut oĩbus numeris abſoluas , uſum magnũ poſtulant:ne dicã nihil
opus eſſe ad tradẽdas diſciplinas definitione eſſentiali. Definitiones,quas uocãt,notionis,his,
qui iam rẽ cognoſcunt,ſunt ſuperuacaneæ:ignorantibus nõ neceſſariæ,ꝙ doceri certe pluribus
uerbis pñt apertius. Nam,notionẽ q̄ rei ſignificatę à uocabulo,anguſta poteſt,& aperta oĩone
accurate cõplecti,doctor ſit hic quidem præſtantiſſimus:nõ tñ,qui abeſt ab illa perfectione,ma
lus eſt:nec uero,qui minus probe interpretatur.Nam ita aperte rẽ ob oculos ponere,ut Lyſias,
& Demoſthenes oratores fecerunt, optimum ſit:non contemnendi ſunt tñ,qui nunc in iudicijs
cauſas agunt.Equidem nihil obſiſto illa facultate pręditis,quin clare ſimul & compẽdioſe,quę
ſingulis

† In aliquibus cod. græcis dictio hæc nõ habetur.

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorãtibus. Quippe qui hoc uideor ipse agere: sed ꝙ inanem ibi laborem subeas, ubi oẽs iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino uero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ, ne proferendæ quidẽ definitiones essentiales sunt: uerũ, ubi ab notione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rem uniuersam limitata complecti orõne fuerit cõmodum. Quare, quicunq; medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiã disciplinæ initium faciunt docendi ab essentialibus definitionibus, ut eloquentissimi sint, ut clare interpretentur, obscuri euadunt tñ: ꝙ assequi auditores, quæ amplã explanationem, quo intelligantur, quærunt, cũ restrictis hæc definitionibus referunt, nequeãt. Longa.n. oratione prius rei, qua de agitur, aperienda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tandem uerbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia ueni: qui re ipsa declaraui multis locis, quodcũque quis ponat nomen, solidum librũ esse faciendum, ut declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definiẽda. Itaq; de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire uisi sunt eum, nos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, ut dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia nonnulli: secuti sunt, q pneumatici uo-
B cantur, & ex methodicis quidam: quos oẽs si appellem, duobus erit, non uno libro, opus. Quia uero certum est mihi hanc uerbosam, inanemq; disputationem uno uolumine limitare, tot sufficiet definitiones recensuisse, unà cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iudicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini descriptio pulsus. CAP. 3.

NAm Tarentinus quidẽ Heraclides, Empirico descriptionẽ dignã faciẽs, Pulsum, inqt, motum arteriarũ esse & cordis. Atq; nõ latet nos, q sunt in Empirica secta, nequaquã de definitione laborare, sed declinant & describunt. Ita.n.* definitiones illi eas appellant, q̃ breuibus notionem subijciunt rei, cuius appellationẽ proferimus. Atq; hanc ille homines putat notionẽ de pulsus noĩe habere, eosq; protendere manũ interdũ, ac tangendam præbere medico. Cũ uero quem ἄσφυκτον, hoc est priuatum pulsu, dicamus, hoc nomẽ designare illum arbitramur, qui ita est affectus, ut nullus motus sub nostrũ sensum cadat in ulla corporis parte cuiuscunq; arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & vacuandis, hoc non laborat: ꝙ fugiat id genus motuum oẽs nostros sensus, qđ quidem assequimur ratione. Quo adducti stirpes oẽs, qui de natura commentantur, perpetuo confirmãt moueri, atq; adeo cũcta alia,
C uel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidã hæc concerni ẽt ex aere autumant. Quare hunc motum non modo adhuc uiuenti, sed demortuo etiam homini, ut placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaq; non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam uideri adhuc superstitibus. Quòd si omnes sic loquantur, motum constet nos eum, & appellare, & intelligere, non ratione perspectum, cæterum q apertam notitiã præbet status. His adducti rationibus cũ Tarentinus Heraclides, tum Empirici nonnulli alij, pulsum descripserunt esse motum arteriarũ, & cordis: qñ hoc planè uidebant non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidã Dogmatici, qui nolunt ęstimari solo sẽsu motum, sed interim & ratione: nam Soli, Lunæ, Stellis omnibus motum ab omnibus mortalibus tribui: neq;.n. tñ spatium uideri citra motum ab oriente ad occidentem obire: tñ motus eorum non apparet. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motum arteriarũ cordisq; sensibilem esse: debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarũ & cordis sensibilem. Huic definitioni quidã intercedentes, motus sensibiles in corde, & arterijs confirmant, non tantum q pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaq; comprehendendi etiam hi erãt in pulsuũ descriptione, siue absolute dicant arteriarũ & cordis esse pulsum
D motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, q conuulsiones, tremoresq; narrent: quippe hos quoq; interdũ motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam q̃dem. Quamobrem addi definitioni uolunt, naturalis, atq; totam eam efficiunt eiusce modi: Pulsus est & arteriarũ & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales unquã motus existere, ad neruosa aũt corpora pertinere. At cõuulsionẽ tremorẽq; in solis fieri neruis equidem comprobo: palpitationẽ uero insidere perspicue ẽt in cute cernas: clare autem etiam in carnosis partibus, quæ particulæ sunt musculorum: etiã in timore & angore planè cor uideť palpitare. Iam contentio de affectibus his nõ parua Herophilo aduersus pręceptorem suũ extitit Praxagoram, q in affectus arteriarũ aggregauit palpitationẽ, & tremorẽ, & conuulsionem: ac nõ genere cõfirmauit à motu earũ pulsante differre, cæterũ magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra oẽm casum, fieri pulsum: aucto uero præter naturã motu, primum effici cõuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationẽ: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrẽ initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, uerum, quod solenne Herophilo est, obscura oratione: quã ipsius discipuli mutantes, apertius scripserũt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta cõscripserunt. Quòd si referre hic ipsa uerba Herophili uelim, quæ in principio libri primi de pulsibus fecit,

cit,aut quæ attulerunt eius diſcipuli, requirant integrum librum,qui hęc accurate perſequatur: E
cũ uel nulla de his facta mentione integer meus liber extet, De tremore,palpitatione,cõuulſio
ne,& rigore.Mihi uero hoc quoq; loco ſatis ſit,numero definitionum explicato, quæ in præſẽ
tem quæſtionem conuehi poſſunt,illa pręterire.Tantum dicam:cum ualemus,cordis & arteria
rum motus,quando illa diſtenduntur undequaq; rurſusq; in ſe conſidunt,obeuntur:ſin autem
ægrotemus,ut palpitans, ut concutiens,uel conuulſiuus,uel tremulus motus arteriarũ appareat,
quid noui eſt,ſi pulſum uocemus modo conuulſiuum, modo uibratũ, interdũ palpitantem,in-
terdum tremulum? Quinimmo uocare quendam ſolemus uibratũ pulſum:qui aperte identidẽ
conſpicitur:cuius in libro primo huius operis declaraui naturã. Sic uel hac ratione appoſueris
parum recte definitioni pulſus,naturalis. De sẽſibili uero,poſteaq̃ hoc quoq; additum nõnulli
uolunt:quod ſæpe apud Ariſtotelem refertur,operępretium eſt meminiſſe.Nam rem ille uir cu
mulate nonnunquam perſecutus,addẽdum ei dicit,aliud quiddam ob ſophiſticas cauillationes
externi,quod uideatur ſemper ad definitionem facere.Atq; ob id ego ferè pulſum deſcribo ar
teriarum eſſe, & cordis sẽſibilem motum:maxime,ꝙ ἀσφύκτους appellemus,hoc eſt pulſu priua
tos,quibus motus non ſentitur:tametſi ille ſæpe ſeruetur,quòd ad ſuam pertinet eſſentiam:ne-
que enim uiuerent,ſi omnis perijſſet motus cordis,& arteriarum. F

Alexandri Philalethis definitiones. *CAP. 4.*

AT Herophilius tñ Alexãder, Philalethes cognomine,quò iſtas calũnias declinaret,defini
tionem duplicem pulſus fecit: Alteram ex ipſius rei propria natura,quã,ut in ſubiectis,ap
pellat:alteram,ut in conſideratione. Ac pulſum,ut in ſubiectis,eſſe cordis ait,& arteriarum con
tractionem,atq; dilatationem ſpontaneam, quæ animaduerti poſſit:pulſum uero,ut in conſide
ratione,ictum ex arteriarum ꝑpetuò ſpontaneo motu ad tactũ, & interuallum, quod ictum ex-
cipit.Porrò confirmat hæc rationibus,ut putat,probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod
etiam fecit Heraclides Tarantinus,ubi librum confutat Herophili De pulſibus,Multis aũt argu
mentis Philalethis definitionem,q eius memoriam ſecuti ſunt,oppugnauerunt,quibuſdã illis
mire leuibus,ac planè contentioſis:aliquibus plus,& minus probabilibus:quę quidam de illius
familia cõfutauerunt,multaq; uerba ultro citroq; facta ſunt. De his ego ſummatim paulo infe-
rius fortaſſe pertractabo. Adſcribam tamen prius definitiones Demoſthenis, qui & ipſe non
ſecus,ac eius doctor,Philalethes cognominabatur.

Demoſthenis Philalethis definitiones. *CAP. 5.*

HIc tres reliquit de* oculis libros apud multos commendatos. Qui quidem ẽt pulſum iuxta, G
ac Alexander,diuidit:dicitq; illũ quidem ꝓ ſubiecto,eſſe cordis & arteriarũ diſtentionẽ,
uel contractionẽ naturalem,quæ ualeat aĩaduerti:alterũ uero,ex quo conſiderationes inſtitui-
mus,cordis uel arteriarũ ad tactum,ictũ naturalem,interuallumq; qđ ictũ excipit.Hic in defini-
tionibus coniunctione utitur diſiunctiua,uel arbitratus copulatiuã, &,quod ex ambobus conſti
tuit,tñ definire,utrunq; uero ſeparatim non definire. Eſt aũt eius ſententia,arteriarũ motũ per
ſe ſolũ eſſe pulſum:& cordis itẽ per ſe ſolum eſſe:eſſe ẽt utrunq; ſimul pulſum:ita ſolã diſtentio
nẽ uocari pulſum,& contractionẽ,& utranq; ſimul. Inductus eſt ſic pulſum appellari,ꝙ ex diſtẽ
tione magnus uocaĩ & paruus, uehemensq; & languidus, celer & tardus:ex contractione rarus
atq; creber.Proinde,ubi pro ſubiecto partes pulſus exponit, diſtentionẽ & contractionẽ uocat:
cũ uero,pro cõſideratione,ictũ & interuallum:ſenſu putans cõtractionem nõ poſſe ꝑcipi. At ue
ro magna hic denuo contentio medicis fuit,non iã de noĩe* tñ,uti multæ ſuperius:nec uero an
xia & inanis, ut pleræq; illarum:uerum quæ ad caput ipſum,& ſummã ꝑtinet commentationis.
Equidẽ, cum meo inſtituto expenderẽ, citra pronunciationem tñ,ut alia, q̃ apud medicos ſunt
controuerſa, ſic hoc quoq; per multos annos hæſitatio mea nõ potuit explicari: tandem aliqñ
reperi cauſam eorũ diſſenſionis:unumq; de hoc ſolo librũ ſcripſi,primum De dignoſcẽdis pul- H
ſibus:ubi explicatum eſt,qui contractionem pulſus ſenſibilem obtineant,& qui non. Vnde uni-
uerſa diſputatio illius libri ad eos planè dirigiĩ, qui ex ictu pulsũ,& interuallo putant conſtare:
nam ſunt,qui ẽt abſq; diſtinctione definitionis pro ſubiecto,ab definitione pro cõſiderationi-
bus,abſolute dixerunt pulſum,ex ictu & interuallo conflatũ eſſe. Atqui,ut dicatur ex diſtentione
& contractione conſtare, q̃ſtio exiſtit quædã de quietibus,& quã à diſtentione ante cõtractio-
nem,& quã ante diſtentionem à contractione cor molitur,& arteriæ. Quòd ſi qñ etiam cordis
nomen prætereamus,ſolas autẽ cõmemoremus arterias,interpretandum eſt de illo dici eadẽ:
quemadmodum,ſi de corde quid referamus,omiſſis arterijs,accipere oportet dictũ de illis idẽ,
Eandem habet perplexitatẽ in reſpiratione quies duplex reſpiratoriorum inſtrorum: quieſcũt
enim & thorax & pulmo id temporis,quod intercedit inter ingreſſum ſpiritus & exitum:atque
pro tempore quidem harum quietum raram appellant,uel crebram reſpirationem. Verũtamẽ
non ſimiliter hæ quietes dignoſcuntur, atq; pulſuum:perſpicuæ.n.ſemper in reſpiratione ſunt:
at quietes in pulſibus quidam dixerunt nullo poſſe modo dignoſci:quidam ſolam externã, quã
quidem & nos uocamus ſenſibilem,at non in omnibus tamen pulſibus. Itaq; ut reſpiratio cre-
bra & rara in ſignis eſt magnis, ita etiã pulſus creber atq; rarus, ut diſces in præſagitione ex ijs:

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν, ideſt, de pulſibus, uel περὶ παλμῶν. ideſt de palpitationibus.

* In aliquibus antiquis non eſt illa dictio.

A quietes autem partesne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim nō primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionū, quietes: nam in inspirationibus quidem, expirationibusq; perspicuo operari instrā respirationis: in pulsibus, distento, & cōtracto corde: quietes aūt interpellantes has actiones instar esse quietis, quæ illis ēt in defunctis inest. Quemadmodum etiam, qui pulsum asserūt actionē esse arteriarum & cordis, uel motum arteriarū & cordis, uel distentionem, & contractionem arteriarum, atq; cor dis, omittere quietes uidebunt, quæ non paruum ad præsagiendum momētum hñt. Rarus itaq; & creber pulsus cum æqualitate sua & inæqualitate, cum perturbatione & ordinis, & ordine, sūt huius generis, qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrens, ex eodē hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui uoles orationem de quietibus inserere, partesne habendæ illæ sint pulsuum, an secus: ꝙ si partes sint, utrum primæ & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, ut, cū progressi usq; ad detectam ubiq; loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas De pulsibus fecerūt, definitiones. Sanè uidet, si non uerbis, at sententia, cum doctore suo Demosthenes consentire. Nāq; functionem Alexā
B der pulsuum spontaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quæ possit animaduerti, hic, quæ animaduerti ualeat. Nec uero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cū magistro uideas Demosthenem sentire: eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, ictum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneam dicas an naturalem. Nam eo tantum, ꝙ con iunctionem, uel, in definitione intulit, ante diximus à præceptore eum dissidere, quāq; id ratio ne fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij definitio. CAP. 6.

BAcchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem, & cōtractionem esse, quæ simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulare ab suo errore instituentes. Siquidem illorum est opinio, cor primū præ oībus arterijs distendi, atq; contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atq; impleant, distendi, primum ipsi cordi uicinas, deinde q̄ has consequunt, mox his proximas, atq; ita cōtinenter ad extremas omnium arterias motū penetrare, omni ipsis arterijs facultate uacantibus, tum peculiari, tum à corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, ut cor, cōtrahantq;. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continētes, ꝑ tunicas influere ab illo uim, cuius
C ope perinde, atq; cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt, quod im pleturum suam capedinē sit: dum contrahunt, reddunt: itaq; eas simul uno tempore oēs uideri distendi, & contrahi: idemq; constitutum, ac cor, utriusq; motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non unà uideri cor, & arterias distendi, contrahiq; quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt, id asserentē, quod res ipsa monstrat. Illi cō tradicerent melius, qui solorum naturalium pulsuum contendunt institutam ab eo definitionē: nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni definitio. CAP. 7.

QVod Aristoxenus Herophilius non solum reprehēdit, uerum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distētione, & contractione esse. Nam pulsum ille dicere uult functionem arteriarum esse: scilicet primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs præterea aliæ sunt (crescunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis, & arteriarum peculiaris. Sanè genus rei, quamcunq; definiamus, exprimēdum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita.n. uocant, ante quod nullum aliud intercedit:
D quoddam autem uno uel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quodnam genus, non parum quæsitum est, cæteris in definitione sit præponendū: supremum ne genus, à quo am plius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, ubi sit utroq; manifestius. Quamobrem merito quidam cōtenti fuerunt continuum, & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed.n. ꝙ motus uarij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhęc generatio interitusque, uidentur motus esse) quemnam uelint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sanè lationē. Deinde, q̄ a multas habet latio dn̄ias, addendū erat, quam lationē uelint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis à primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsum cordis, & arteriarum functionē esse, quæ motu lationis obitur, distentis illis cōtractisque. Erit fortasse, q̄ his quietes censebit addendas, ut certe uoluerunt, q̄dam: alij contra detrahunt, quasi quæ per accidens, nō primo fiant. Verū in Aristoxenum hęc sufficiunt, qui, cū dialectice uoluit definire, leges præteriit ipse dialecticas. Volunt enim isti, qui uēditant definitiones, à primo nos genere exordiri, deinde ꝑ media progredi, itaq; facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducerē istiusmodi definitionū, nisi Platonis, extarēt duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos, atq; exercet, ut ex diuidēdi uia & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum, alteri Sophista, alteri Ciuilis.

Zenonis definitio. CAP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem, uiri Herophiliorum nemini secundi, conferamus. Hic pul
sum dicit esse partium arteriosarũ mistam ex contractione, & dilatatione functionẽ: ex qua
eundem omnibus in partibus ordinẽ consonũ fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus tẽ-
poribus absoluatur. Itaq; functionẽ ille dicendo mistam esse, non genus modo dixit pulsuũ, sed
& proximam, ut credit, dñam: ubi præterijt, ꝙ motu functio obeatur, eoq́; lationis: meminit au
tẽ lationis specierum uel differentiarum, distentionis & contractionis, neq;.n. obscurũ est dila
tationem pro distentione eum accepisse. At nõ male mistum dixit esse motum, non simplicem
neq; unius formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, ut motus in respiratione. Etiã illud
liquet, alteram partẽ illum nolle compositi huius motus appellare pulsum, cæterum pulsus par
tem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionẽ
etiam totum appellari pulsum, hi non animaduertunt interdũ ex his, quæ accidunt partibus, to
tum inuenire cognomẽ: ut hic, simus homo, aquilus, cæsius, χαροπὸς, id est flauidis oculis, caluus:
in alijsq; permultis, à partiũ affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij pro-
pè oẽs uel arteriarum, uel cordis, uel horum amborum distentionẽ, & contractionem appellẽt
pulsum, hic nõ cordis, & arteriarũ, sed partium dixit arteriosarum, q̃ õne, quã dixi superius, quæ F
de corde est, adductus. Exoritur.n. animãtis maxima arteria, ex cordis sinistro sinu. Huius sinus
corpus non esse idẽ arteriarũ corpori uel illi fatenẽ, qui arteriosum eũ uocant. Nã, ut neruosum
appellamus aliqđ corpus, quod tñ distat à neruo: sic arteriosum hunc sinũ uocauerunt, substan-
tia planè diuersa præditum ab arterijs. Verum non obtinent ab aduersarijs, ut recte uel arterio
sus uocetur: ꝙ eadẽ natura sit, ac dexter, q̃ est carneus: quocirca cor quidam in musculis posue-
runt: quorum errorẽ, alio loco deteximus. Id aũt, ut dicere auderẽt, similitudo eos corporis sub
stantiæ induxit, quæ illis est: repræsentat.n. ita, ut maxime, corpus cordis duros musculos. Et ue-
ro ẽt manifeste utroq; sinu vr̃ pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cũ exemptũ est, aliquãti-
sper. Quinetiã, ꝙ pulsum naturalem tñ Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nã eundem
in oĩbus partibus esse ordinẽ motus arteriarum, in ualentibus quidẽ uerũ est: in affectis, fit, cum
falsum sit. Insimulat porrò Aristoxenus Zenonẽ, ut multos alios, de additione superuacua hac,
cũ dicat, siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluatẽ tẽporibus, siquidẽ cõem notionem, & ge
neralem pulsuũ nõ complecti nec hoc, nec aliud prorsus quicq̃ eorũ, q̃ ex diuisione rei, quæ de
finienda est, proficiscuntur. Nam, hominẽ qui animal esse dixit, inde ei addidit dñam pedestre,
postea bipes, non opus habet, etiã dñas ipsorum hominum ut addat: ut hęc sit definitio: Homo G
est animal pedestre, bipes: in quo artifices, & inertes, sapientes & indocti, continentur. Solorum
enim hæ hoĩum quidẽ sunt dñę, inutiles illæ tñ, ꝙ ad propriam definitionem attinet: ꝙ sufficiat
uel animal pedestre bipes dicere, uel animal rationale mortale. Neq;.n. quæ definienda res ꝓ
ponitur, est, ut dixi, partienda, sed genus eius: atq; hactenus diuidendum, dum, quod intẽdimus,
assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioq́ue abũde essentiam declaret, inutile
est, quicquid deinde addatur, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, q̃ definienda est. Nãq;
quod cõe est omnibus pulsibus, id debet ĩ definitione proferri: quæ est res, per quam pulsus cõ
cipiuntur & dñr: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quã attingat dñam definitio subie
ctam propositæ rei, reprehendendi cuiuis ansam præbebit, non recte pretermissas cęteras esse.
Nam, sicut Zeno adiecit, siue in æqualibus, siue in inæqualibus temporibus absoluatur, tẽporis
pulsuum scilicet subijciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius uehementiæ: erit,
q̃ crebritatis, alius numeri: deniq; omnes dñas reliquas alius atq; alius. Quamobrẽ iure illi de
finitionem Zenonis nimium exuberantem, & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si li-
buisset, illa obijcere, quæ dialectici, prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demon
strãt enim uiri illi dictionis accessionem, de re, quæ definitur, detrahere, ut hominẽ si dicas esse H
animal pedestre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erunt homines.
Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porrò possit produci, aperuimus, tran-
seamus à Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi definitio. CAP. 9.

PVlsus est dilatatio, & contractio arteriarũ, exurgente undiq; tunica, & in se ipsam rursus con
sidente, ab animali facultate atq; uitali, comitans perpetuò tam sanitatem, q̃ morbũ, ad sẽ
sum* tenuis, Videtur enim hic etiam uir præterijsse cor, & tunicæ arteriarum circularẽ eleuatio
nem & concidentiam pulsum appellare. quas pleriq; distentionem, & cõtractionẽ uocauerũt.
Quod uero prætermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali.n. & uitali, in
quit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superflue illud additum quidem, si definitio-
ni, quam uocant notionis, assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentiales postu
lant. Nam rerum, quæ positę in generatione sunt, definitio causam complectens efficientẽ, opti
ma habetur: de quibus est pulsus, qui, ut cæteri motus, dũ fit, est. At rectè ne an secus, ab animali
& uitali facultate effici dixerit pulsum, non paruam ea oratio quæstionem habet: quã quidem,
qui omnia vult ubiq; dicere, præsenti lucubrationi ĩsereret, etsi nõ sit necessariũ. Nã, quæ rei ex
ponunt

† *Al.* ληπτὴ, *idest perceptibilis. & sic ubiq; inferius.*

A ponunt essentiam definitiones,placita consequuntur definientium:quæ confutari priuatim debent,non eorum nomine negociũ definitioni facessere,ut nõ legitime factæ:at,ubi ueritas illorum agitur,illic uerbosa hęc disputatio locum habet.Quòd si quis uitio uertendum ducat,quod in unam ambas definitiones cõfuderit:& notionis, ut uocant,quę posita est in cõmmuni intelligentia:& essentialem, quam uocant, quæ essentiam rei aperit:rectè sanè accusabit:& uero etiã complures definitiones,quas retulimus,isti crimini ostẽdet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa uel paulatim ad essentiales progredi,aut repente ad eam,quæ adamussim explicet rei propositæ essentiam.Equidem initio statim dixi huius libri,qualis esse notionis definitio debeat:quales autem,quæ pedetentim ab illa recedunt:quo est hic minus nobis inhærendum, ꝙ cum hoc declaratum ante sit, tum alia etiam omnia,quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythræi definitio. CAP. 10.

AT Erythræus Heraclides clarissimus eius discipulorũ, parũ vr̃ magistri definitionem probare:distẽtionem.n.dixit, & contractionem arteriarum,atq; cordis pulsum esse,à uitali, & animali facultate plur imum ualẽte effectũ. Nam,ꝙ distẽtionem dixit pro dilatatione,uerbo

B tm̃ dissidet ab illo,non re:ꝙ uero de illa detraxit,comitans perpetuo tam sanitatem, q̃ morbũ, in re dissentit.Omittit hoc.n.pro superuacaneo,sicut illud,ad sensum*tenuem esse illum motum arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsum ad eius ꝑtinet notionẽ, nec non in alijs plerisq; ægritudinibus,at non in omnibus. Illud uero,ad sensum*tenuẽ esse motum eorum, declarauimus antea, quã requirat discretionem,eo loco,ubi definitiones Alexandri,&.Demosthenis examinaremus. Demit præterea,insurgẽte undiq; tunica,& ĩ se ipsam rursus confidente:ꝙ illa.s.per distentionem,& contractionem significẽtur. Ad illud uero,quod dixit Chrysermus, à uitali, & animali facultate effici pulsum,adiungit Heraclides,plurimum ualẽte:quatenus alia ẽt quędam facere ad generandum pulsum,cum ipse confirmat Herophilus,tũ oẽs, qui ab eo sunt Herophilij nominati:tametsi reprehendat Aristoxenus, & hunc & Apollonium Murem, qui etiam addit,plurimum ualente. Neq;.n.inquit,quod erat cõe cuiuslibet naturalis functionis,par erat,ut proprium pulsibus attribuere. Reprehendit ẽt,undiq; tunicam arteriæ circulatim dilatari,in definitione dictum esse,non modo,ut Heraclides,tãquam superuacaneum, sed ꝙ ẽt pulsus quidam non naturales arteriæ distentionẽ non æqualem moliuntur, ueluti sui partem.Sed uero calumniatur hunc planissime. Nam,si ipse in definitione Chrysermus

C poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subijcientis præditos pulsus motibus inæqualibus:uerum,qñ simpliciter dixit,insurgente undiq; tunica,& in se ipsam rursus confidente,nullus criminі relictus est locus.Omnino,si id agebat,ut Chrysermum reprehẽderet,præstiterat oronem ad illos pulsus deflectere,in quibus in modum fidis vr̃ tensa arteriæ tunica:ubi fertur sursum deorsum arteria, nõ distenditur tñ:nam hoc dixerunt quidam ad declarandum eum pulsum,non ab re illi quidẽ,parum tñ ad absolutam scientiam. Atqui,ut prorsus non distendantur,nec contrahantur uiuo adhuc animali arteriæ, planè fieri non põt:quo minus autem animaduertatur hoc arterias hr̃e, fieri potest de breuitate distẽtionis, & adiuncta ijs arterijs uibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem hr̃e,attolliq; atq; demitti,non distendi tñ & cõtrahi aperte.Sic ne hac quidẽ ratione mendacij postulet Chysermum de circulari distentione, & contractione arteriarum:qui non de sensibili eorum motu definitionẽ, sed de essentiali substantia pulssus,fecerit.At,cui ẽt hæc cordi est uel ipsi legere,quæ illi uiri scripta reliquerunt:uel in commentarios referre,Erythręi septimum librum legat de Herophili secta,Apollonij uigesimumnonum,Aristoxeni tertiumdecimũ. Mihi quidem satis est,si in singulis dissensionibus capita orationum prodam, itaq; aliò me conferam:sic.n.fiet tandem,ut totum librum conficiam.

D Sed fuerit non incongruum,si hoc apponam.Ipse Aristoxenus,qui Alexãdri Philalethis fuisset discipulus,& priorũ se oẽs,ut putabat,definitiones coarguisset,atq; hanc confirmasset esse optimam, Pulsus est functio cordis, & arteriarum peculiaris:idem postea tamen, nihil causæ est, inquit,quin ẽt talem definitionẽ faciamus: Pulsus est cordis,& arteriarum functio peculiaris, mista,& inuolũtaria.Hanc ẽt extollit definitionem, ut priore clariorem:illi compendium tribuit, & artificium.Ducit.n.sæpe inuoluntarios motus habere tñ aliquid uoluntarij:quod quidẽ,non obscurum est,quã multis implicatum sit controuersijs & quæstionibus. Sed de istis cum*utrisq; sectis,disceptat hic & reliq̃ Herophilij.Ab ipso autẽ Herophilo dissidere in eo uideatur,ꝙ pulsum esse existimet functionẽ arteriarũ & cordis: & partes eius statuat distentionẽ & contractionem,non nunq̃ ẽt quietes.Nam,si undequaq; Herophili placita tueatur,cõtractio sit functio arteriarum, dilatatio in propriũ statum & naturalem earum corporis reditus:nã eius hæc est sententia, quemadmodũ distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in uiuis item, quãtum ex se ipsa est,distẽtam esse.In cõtraria opinione est Asclepiades.Hic uir cor,& arterias arbitratur distendi,cum spiritu implentur in ea influente per subtilẽ contextũ, quo prædita intus sunt:ubi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorẽ suum statum illum naturalem.Atq; hęc obiter subire quæstio sophistis potest,qui sermonẽ in immensum uo

* *Al. alijs.*

re definitionī pulſus in cōſideratione poſiti,nuper ab Alexandro allatæ,nemo eſt, qui neſciat. E
Prima aūt,quam ſcripſit eſſentialis eſt, cōſentiens Eraſiſtrati ſententiæ: quandoquidē putat ar
terias,vt ſuperius etiā memini,ideo diſtendi,ꝙ compleantur ſpiritu à corde ſuppeditato. Nam
completionem uolunt nos,non impletionem dicere, ne quis oēm in cōtractionibus exiſtimet
ſpiritū euacuari.Secunda definitio facultatum etiam ſermonem tangit: quam alij rectius Eraſi
ſtratij fecerunt,qui pulſum eſſe dixerunt diſtentionem,& cōtractionem arteriarum, & cordis,
quam uitalis facultas,& animalis efficit.Nā ipſe Eraſiſtratus in cōmmētariis de febribus aper-
te affirmauit,etiā animalem eſſe in corde,ne dum uitalem facultatem. Nonnullis illorum ſatis
fuit dixiſſe,pulſum cōmunem actionem eſſe cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis di-
ſtentionem arteriarum,cordi contrariā,eſſe pulſum affimauerunt:quando attollitur cor, eodē
tempore contrahi arterias exiſtimantes:&,cum illud contrahitur,tum diſtēdi arterias. At verò
Apollonij prima definitio ſolam declarat diſtentionem eſſe pulſum,quā dilatationē appella-
uit,hiſce verbis:Pulſus eſt dilatatio arteriæ,quæ cōpletione fit ſpiritus à corde emiſſi.Eraſiſtra-
tus verò vr̄ nō naturalem arteriarū motum appellare pulſum,uerum motum duntaxat in inflā-
matione.Id,quod eius uerba arguunt in primo commentario de febribus:ubi uocat motum ar
teriarum,quem naturalem nos pulſum appellamus:quē verò in inflammatione ille immutatio F
nem dicit habere,pulſum uidetur uocare:non cenſens ſcilicet cuiuis arteriarum motui eſſe pul-
ſus nomen attribuendum,ſed ſoli ei,qui ab affectu in inflammatione à naturali ſtatu deducitur.
Cernis igitur uerborum copiā,qua abundabis,ſi cuncta hæc perſequare:&, quæ in ſe Eraſiſtra
tii mutuo,ac quę in alios diſputarunt,commemores:& quæ item illi reſponderunt his.Cum igi
tur in capitibus ego tantum recenſendis librum iam totum confecerim,idq; multis etiam præ-
teritis illorū definitionibus,quid,qui exequi omnia uelit, nonne tres libros, atq; adeo quatuor
habebit conficiendos?Fac vero confectos eſſe:& adoleſcentem quempiam,qui in nugatorē in
curriſſet præceptorem,qui omnia dicere velit,nihilq; præterire eorum quicquā, quæ tradide-
runt medici,longo tempore illa,& ſummo ſtudio edidiciſſe:poſtea congreſſum apud ęgrotū ali
quem eſſe cum alio adoleſcente,de alio magiſtro rationem docto cuiuſq; pulſus dignoſcēdi,&
quid denuntiare ſoleant:vtrum dices cōmodi aliquid inuenturum ad præſagiendū de ægroto?
aut,utrum nomen aſſecuturum apud ægrotū,& pręſentes?Nam alter adoleſcens,qui pulſus ſit
definiendus,multis uerbis aget:at,morbus periculo ne uacet,an cū periculo ſit:& diuturnus ne
ſit futurus,an breui iudicatio ſit expectanda,planè neſciet.Alter adoleſcens exacte hęc præſen
tiet,prædicetq; præſentibus,ſed eū ratio definiendi pulſus fugiet. Hæc autem apertè declarabit G
contentio,quæ ratio docendi utilis,quæ inutilis ſit.Verum,ut eſt in prouerbio,Dulce bellum in
experto,ſic iſti uidētur mihi,qui omnia uolunt definire,prorſus quæſtiones ignorare,quas dia
lectici de ratione definiēdi inſtituerunt.Nam definitione quidē ſignificationē explicare propo
ſiti nominis,ſi quidem propoſitā rem non omnes planè aſſequantur,non dico conducit,ſed ne
ceſſarium eſt.Neceſſarium etiam,ubi quis uel uerſutia de induſtria, uel imprudens præ ſtupidi-
tate,ſignificationes commutet nominum,tribuens alijs rebus ea,ac omnes homines.Si abſque
utroque horum ſit,omnino res definitione nō eſt aperienda,ꝙ ſuum ipſam nomen abunde de
claret:nam definire planè quidque,ad ſophiſticam diſciplinam pertinet,uelle.Mihi quidē hęc
licet dicere,qui frequentiſſime in quæſtionibus imꝓuiſis feci periculum: nam de quauis re ad
definiendum propoſita dici demonſtraui poſſe totum diem.Quare non,quo uerbis deficiar ad
definiendum accommodatis,in abundantes quæror:ſed,cum ꝓbaui omnium me ad eā loqua
citatem eſſe inſtructiſſimum,humanitatis duxi eſſe,ſi artibus inſudantium haberē rationem,ue
ritatemq; aperirem:non quod pleriq; faciunt ſcioli,qui ſuſpici,ꝙ ſciunt,quærunt,& uero etiam
ampliores ſe ipſi apud alios putāt fore:ſed,quæ cognouiſſem ſemper,diſtinguerē utilia ab inu
tilibus.Omnes enim(cum à paucis diſceſſum eſt)qui artes tradunt,nugis omnia referſerunt:de H
quibus hoc eſt,quod hactenus tractauimus. Nam peruaſit philoriſtæ morbus non medicos tan
tum,ac philoſophos,ſed oratores etiam,& muſicos,grammaticosque.Quibus ego,ſi ſapiāt,om
nibus uno de pulſibus exemplo medicinam ſanè præſentem feci. Quòd, ſi quando per ocium
multum ſit uiſum omnes perſequi,& diiudicare controuerſias de definitionibus, ne id quidem
facere dubitabo:ſiquidem inutiles quidam dictitant illas eſſe:alii utiles illas quidem, ſed de ra-
tione diſceptant definiendi.Sed iam libros etiam de his duos conſcripſi,tertium & quartū cō-
mentarium in ſecundum librum Ariſtotelis De demonſtratione. Cui libro titulum multi indi-
derunt Analyticorum ſecundorum:ſicut & libro De ſyllogiſmo,priorum Analyticorum.

GAL· DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermano Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Docet, quæcunque in pulſu in noſtram notitiam ueniant: ac in primo libro pertractat de Diſtentione, ac Contractione, primis,& principibus pulſus partibus, per ſenſum dignoſcendis.

Partitio Commentationis de pulſibus: & quibus in partibus medici, quibus philoſophi, elaborarunt: poſtea de difficultate dignoſcendorum pulſuum. CAP. I.

DE pulſibus commentationem in quatuor partes ſumus partiti. Prima, ſpe-
cierum & generum illorum differentias recenſet. Altera, quæ eſt hæc ip
ſa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoſcendis. Tertia cau
C ſas aperit, à quibus quiſq; generatur. Quarta & poſtrema, quid denun-
tiare ſolent, medicis ſanè præ cæteris honoratiſſima: quo fit, ut reliquas
partes huius nomine tractent: & philoſophis, qui ſcientiam naturalem
inueſtigarunt, non planè neglecta. Quam ob rem merito omnium pri-
ma pars, ad medicos iuxta, & ad philoſophos pertinet, ſed ſecunda, &
quarta medicis eſt peculiarior, vt tertia philoſophis. Quocirca magno-
pere utrique in tertia elaborarunt, quòd hi honoratiſſimam partem eſſe cenſerent: illi proxi-
mam ſtatuerent honoratiſſimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hac, eò, quòd ſoli de ea
medici ſcripſerunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum eſt. At in prima ſophiſtis plus ſa-
tis: medicis, qui magis artis opera ſpectant, quam nugas, ſatis inter diſputandum laboris fuit.
Reliquã ſecundam partem, nec philoſophorum (neque enim ad tertiam, ſed ad quartam facie
bat) nec medicorũ præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quiſquam. Flagitat autem hęc
non prolixam quidẽ orationem, ſed tempus alijs ſimul omnibus longius. Nã, cum tactu nobis
opus eſt exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam ſentiamus, tũ non eſt in manu noſtra
eius exercitatio. Nam compaginũ vſum, & inſtrumentorum, & vero diſſectiones, vſumq; faſcia
D rum, & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico neceſſarias, citra tuã operã fortaſſe di
ſcas: Et ſanè multa ipſi hoc pacto obimus, imitamẽta molientes, per quæ etſi ad ſummam perue
nire non poſſumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire poſſumus: In medi
tando vero ad pulſus, quid inuenias, quod caprizantem, vel uermiculantẽ, uel omnino quenq̃
imitetur minus frequentium, non vulgarẽ tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod acce
dat quidem. Sed ad naturã eorum alius alio præſtat oratione declarandum: ut exerceas autẽ re
ad quempiã facillime ſimul, & exacte dignoſcẽdum, niſi ipſe tuã operam naues, nihil reperias
machinæ à medicis, ita commentũ, ut in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaque cũ ob
id, tẽpus requirit longũ, tum ob abſolutã naturæ rerũ ſcientiam. Nam, ſi figuli pictoresq; viſum,
ſi caupones & coci guſtũ: olfactũ vnguentarij, auditum muſici, tametſi artis habent vbiq; prom
ptã materiam, multos nõ dies dico, aut menſes, ſed annos, ut accurate artẽ calleant, meditãtur,
ad tactum exercendũ quantum. ſ. cenſeas temporis medicũ quærere? cui plurimi uno tempore
affectus arteriæ ſunt attendendi, nõ ut figulis ſolæ figuræ, aut vi pictoribus colores: ſed primũ di
ſtentionis quãtitas, deinde qualitas, & tẽpus motus, tum mouentis eã cõtentio facultatis, poſtea
ipſius tunicæ arteriæ ſtatus. Hæc ſimul, atq; illa attollitur, omnia ſunt cognoſcẽda. Quinetiã ca-
loris qualitatẽ, occurſus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & ẽt, æqualiter an inęqualiter:

illla

illa,quæ memorauimus omnia,una in parte & in diuerſis fiant.Atq; in diſtentione hæc conſide E
randa ſunt.In contractione ſanè ſimilia illis:præterea tẽpus inter utranq; mediũ,quo quieſcit,
duplex illud,unum à diſtentione ante contractionẽ, alterum a cõtractione ante diſtentionẽ: &
horum mutuã proportionem,tẽporis motus ad tempus motus,tẽporis quietis ad tẽpus quietis,
& vtriuſq; ſimul ad vtrunque: quæ ſunt uniuerſa ante alterũ arteriæ ictum cognoſcẽda cõfecto
† Al. ex antiqs hæc ipſa. in primo pulſu. Nam,cum iam alter inceperit,cum † ipſa prima ſunt attendẽda,quæ declarata
iam primo ſunt:tum uero,quo ęqualitatem eorum,& inæqualitatẽ perſpicias,oẽsq; differẽtias,
quæ in illo ſunt expoſita,cũ ijs,quæ in hoc,cõferenda ſunt.Inde tres,quatuor,quinq; atq; adeo
multi deinceps pulſus ſunt uidendi,ut ordo tibi,atq; cõfuſio ſit explorata.Quid hæc,quãtæ cen-
ſes eſſe omnia exercitationis?Equidem,ut uerũ dicã,ad exactiſſimam quidẽ,& abſolutiſſimam
cognitionẽ requiri totam humanã uitam putẽ:ut autẽ tantã aſſequaris, quantã nũc parauimus
nobis,non ſex menſes tm̃,quibus uniuerſam medicinã profitentur ſapiẽtiſſimi ſe iſti methodici A.l.1.f.2.d.3.
tradituros,ſed annos permultos.Mihi quidem certè,ut primũ medicis cœpi operã dare,primis ca.1. fol.47.a
adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas inceſſit artis de pulſibus cognoſcendæ: atque inde
uſque in hanc diem,eam commentatus,haud dum mihi oẽm artem uideor aſſecutus. Siquidem
multos annos etiã dignoſcere ne eſſet tactu clare arteriæ cõtractionẽ,incertus erã. Quin hære- F
bam ẽt,an Archigenes,Herophilus,an vero Agathinus,omnisq́; prope natio empiricorũ ve
ra dicerẽt:tm̃ aberat,ut planè ſcirem,poſſet ne tota ſentiri,an pars aliqua,eaq́; quãta.Iã in diſtẽ
tione de ſimilibus perinde implicatus tenebar,cum tñ hæc fundamẽta ſint,& veluti elemẽta to
tius de pulſibus artis:quibus incognitis nihil eſſet p̃terea quicquã, quod cognoſci certo poſſit.
Tantum ſenſu noueram dignoſcere diſtendi arteriam,non aſcendere,& deſcẽdere, quod cõfir
mant iſti,qui Empirici uocantur,probari,atque id eſſe uerum.Neq; enim diſtentionem,ſed ictũ
tm̃ percipere tactũ:aſcendentis ne cuiuſpiã,an diſtenti,non item animaduerti. Hoc quidẽ mul-
tis annis propè ſolum aſſecutus ſum:poſtea unum etiam, uehementem pulſum: alia me omnia
adhuc fugiebant.Itaq; in profunda hæſitatione multos annos uolutatus,nihilo magis indagare
deſtiti:ſed,cum acrius ẽt,atq; etiã in id incubui, tandem aliquando * ſpecies cõtractionis tactui
aperte repræſentata eſt.Deinde,cũ in ea meditatione diutius immorarer, nõ ſpeciẽ adhuc ob-
ſcurã,ſed clariſſimam notitiã eius non concedentẽ diſtentionis notitiæ cõſecutus ſum. Poſtea,
quid cõmemorem,q̃ alia ſim cito aſſecutus? Omnia enim ultro ſe offerebant,& planè poſthac
p̃ſpicua erant,ut cum in ſummis tenebris lux ſubito ſplẽdida eluxit.Quòd ſi quis hæc accipiat,
ut uera,& nõ ut fabulã,magnum fructũ capit, ne eum deſperatio ſubeat inueniendi, quæ inda- G
gat:neq; eò deterreatur,ꝙ multis etiã annis inquirendo nihil dũ profecerit.Nam quidam in q̃-
rendo clam obducitur callus,uſusq́; comparatur,qui progreditur pedetentim, neq; prius,q̃ ab
ſolutus ſit,unquã cœpiſſe apparet:Simul,atq; completus eſt,cumulate fert omniũ exhauſtorum
laborum,q̃ citiſſime fructũ,adeoque,ut rudius dicã,cũ ipſa uſura. Iam,cum poſteris noſtris non
mediocre momentũ acceſſerit promptitudo noſtra,atq; induſtria in hiſce rebus,qui nõ dubita
uerim,uel ipſos affectus tactus aperire oratione:breuiore tẽpore ad artem ſe exerceant pulſuũ,
& minore cum labore. Faciã enim,ut pręter alia uiam muniã, qua totum aſſequaris potiſſimũ:
liceat tm̃ ab immenſa diuitiarũ,atq; gloriæ ſiti,quæ nunc dominatur,mortales abducere. Neq;
ſanè quicquã erit profectũ hac lucubratione, ſi ueritatis ſtudioſos deſiderabit:quos ſcilicet ha-
ctenus deſiderabit,dũ uoluptas ſuperior ſit,& regnet,honeſtas aũt nulli curæ, nullo numero ſit:
neq; enim uoluptarios hæc cõmẽtatio,ſed egregiè gnauos induſtriosq́; quærit. At talis quotuſ
quiſq; eſt?Sed enim,ut dixit Heraclitus,Vnus mihi inſtar eſt mille.Profecto libentius cũ uno il-
lo egero,ac cũ iſtis mille,qui unum,uel etiam nullum ualent:nam nõ numero ueritas, ſed ſapiẽ
tia æſtimatur.Ergo ad vnum hunc uerba nunc facimus cupidũ ueritatis, quiſquis ille ſiue nunc
ſit,ſiue poſthac exiſtet:Primum multa ad ſenſum pertinentia,fieri non poſſe,ut uerbis non ex- H
planentur: Deinde,tametſi non poſſit fieri,nihil eo tamen cauſæ eſſe,quam ob rẽ noſtræ te di-
ligentiæ pœniteat.Nam,ſi minus undequaque accurate ſermone ad eorum notitiã,propius ta-
men,quàm nihil,aſpiraueris.Nam quis tandem faciem cuiusq́ue hominis depingere oratione
exacte poſſit?haud ſanè quiſquam:tamen ſeruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamant.
Adeoq́; fuit,cui hoc eſſet ſatis tantum exaudiſſe:

Craſſus erat,nigris humeris,criſpisq́; capillis.

Atque ego,cum prius dulce Falernum,q̃ Romam profectus eſſem,nunquam guſtaſſem:tamen
* Caryinum eſt in græcis. me,cum eſt primum oblatum mihi,non fefellit,ꝙ ſignis deprehenderem id,quæ legeram. Qui-
dam etiam meus familiaris uinum,quod creſcit in Lydia(dulce,* Seſaminũ uocatur ab incolis)
facile cognouit,hoc dũtaxat à me admonitus,dulce uinũ Creticũ, & quod Scybellite appellãt,
colore repręſentare,& dulcedine,craſſitieq́ue:pręterea mirificã quandã iucundiſſimamq́ue ad
ſtringendi uim pręter illa habere.Huiuſcemodi nos quoq; ſigna recipimus pulſuum dignoſcẽ-
dorum tradituros:Ad hęc,manus qua nã ratione erit cuiq; pulſui admouenda:ſiquidem hic fir
mius infigenda eſt,illic lenius applicanda:ut in uehemente & languido pulſu. Nam illum, niſi
premas arteriam,non dignoſcas:hunc,tantum abeſt,ut cognoſcas premẽdo,ut ſemel etiã,ſi ita
facias,

A facias,videatur immotus. Nec vero magnorum ſimul,& languidorum pulſuũ,quos lethargici habent,cognoueris magnitudinem,niſi admodum attingas molliter. Quòd autem à turgidis & magnis,& duris,vehemẽtibusq; altos oratio diſcernere poſſit docere,ſi magnũ dicã tibi hũc eſſe,qui increuit ex æquo in tres dimẽſiones,in longitudinẽ,latitudinem,profunditatẽque:turgidum autẽ,qui in duas tantum,latitudinem,& profunditatẽ:altum,qui in unam tm̃, altam: & durũ uiolentũ ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementem uitalis robore contentionis: haud dixeris,prudentẽ uirum,atq; gnauũ,oĩno ab his initijs ingreſſum,nõ poſſe dignoſcẽdorũ illorũ cõfirmatam ſcientiã parare,modo ad principia, & veluti elemẽta artis huius probe exercitatus ſit. De q̃bus nos primo loco dicemus, deinde cõgruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor elementis dignoſcendorum pulſuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primũ,quod empiricos diximus contentioſe potius,q̃ uere,aſſerere,ictum ſe tantum ſentire,diſtentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulſum quidã de illis definiunt,memoriã affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex diſtentione arteriæ,ſed ex motu,dixerunt,nulla de re alia,quàm ꝙ diſtentionẽ ſe negant ſentire. Verũ ratione,

B inquiũt,conſtituas eã,licet,nõ percipit tamẽ eã tactus. Contra uero debebant omnino dicere, ſi id tantum agebant,ut contenderent:tactũ arteriæ diſtentionem ſentire,ſed, uere ne diſtendatur,hoc ſe non plane ſcire:nã confirmare non percipi,mentientium eſt de ſenſu. Etenim,ſi iſtos roges,quis tandẽ conuulſiuus pulſus uideatur, quid aliud reſpondeant, ac intentæ utrique arteriæ,quaſi fidis,quendam occurſum illũ efficere tactui,quæ ne priſtinam quidem ſedẽ plane retineat,ſed ſenſim ſurſum deorſumq; iactetur? Iã etiã,ſi de uibrato requiramus, fatebuntur hunc quoque,ſi quidem illis certe tactus affectus non exciderunt,fieri,cũ deſeruit arteria ſuam regionem. Nam in ijs pulſib⁹ ſurſum ferri arteriam,atq; deorſum ſentimus plane. Quinimmo pulſus inæqualitatem eã,in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant,quædã humiliore,ſi neſcire ſe dicant,experientiæ deprehendentur inanes,quã ſemper uẽdicant. Neque enim de illis hoc eſt,quæ ratione oſtenduntur:cæterũ tactus id percipit dilucide:in cuius quærenda cauſa medici,qui uocantur Dogmatici,diſſentiunt mutuo,diſſenſuri etiã in eo,an percipiatur, niſi ea ſit rei euidentia. Quinetiam eſt,cum magnitudine inæqualis pulſus fiat in una diſtentione, cum eius partes quædã plus,quædã minus,diſtendantur:qui non fieret, niſi diſtendi arteriam re uera uideremus. At intelligo ꝓducere illis me ingenioſius fortaſſe ſermonem,q̃ aperte agere:nã

C ſatis hoc ſit dixiſſe,longum uel breuem,altum uel humilem, latum uel anguſtum, magnum uel paruum,craſſum uel gracilem,& preterea horũ medios fieri non poſſe,cum non omni ex parte diſtendi arteria cõſpiciatur,quoniam ſolum fieri motũ arbitrantur:tantum,vel altus,uel humilis fieret,uel eorum medius:alius nullus. Igitur,qualis cõuulſiuus pulſus eſt,qui eſt infrequẽs, tales contendunt,qui negant ſenſibilẽ diſtentionẽ eſſe,ſemper omnes uideri:re uera.n.in conuulſiuo,aut nequaquã ſentitur diſtentio, aut parũ & obſcure, arteria in fidis modum ſurſum deorſumq; iactata. At uero,quod tradit Archigenes,hominũ gracilium in partibus nõ carnoſis,oculis cerni arterias diſtendi,& cõtrahi,apud homines quidã uerecũdos recte dicitur: apud eos uero,qui de rebus cõſpicuis,quãdo ſibi ipſis libuerit,nõ laborant,ſecus. Etenim uel conſpici negabunt hoc,ꝙ quidem eorundem ſit illorum hoc quoque inficias ire:aut,ſi etiã annuant, oculis uideri dicent arteriam diſtendi, tactu non item: atqui de hoc quæſtionem eſſe. Quare non ad uiſum ſermonẽ deriuemus:verum propoſitis his,quæ tactu percipiuntur, placare homines conemur. Atque,ut uerũ dicam,non tã iſtorum nomine, q̃ ut ueram traderem rationẽ dignoſcendi tyronibus huius meditationis affectus ſenſibiles,memini pulſuum manifeſtam diſtentionẽ arteriæ obtinentium,& obſcuram,de quibus conuulſiui ſunt: præterea ut pulſuum, qui in quãtitate

D poſiti diſtentionis ſunt,ne confundant conſiderationẽ:ſed ſemper in memoria habitis tribus dimenſionibus contendere præſentẽ pulſum cum ſuperiori ualeant,in tribus ne dimenſionib⁹ illi,an in eorum aliquibus,uel aliqua,reſpondeat. Nam,qui ex diſtentionis quãtitate xxvij. pulſ⁹ cõſtãt,quos in tabella libro primo De pulſuũ differẽtijs propoſui, hac maxime ratione cognoſcas,ſi dimenſionũ quantitatẽ ſingularum teneas memoria. Porro aũt tũ hæc ipſa,quæ nũc commemorauimus,tũ reliqua,quæ poſthac dicẽda ſunt,oĩa præcedere ille liber debet, ut initio ſtatim huius libri admonuimus. Itaque,prius huc qui ſe cõferat,q̃ illa edidicerit, errat planiſſime: atq; hoc ſit in toto ſermone conſtitutum. Nũc,quod inſtituimus,exigamus:apertè diſtentionem arteriæ à tactu,non ictum modo(quod,qui cũ omnibus diſceptant,affirmãt Empirici)animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra,ac prius,dicentes,fateantur(ni ſophiſtæ certe, & arguti geſtiant haberi)arteriæ aĩaduerti quidẽ abs tactu diſtentionẽ,tñ,ita ne re uera habeat,ſe hæſitare:ſane.n.hæc conſentanea magis ſint cum eorum ſecta. Aut quam ob rem cum omnibus alijs in diſputationibus,quod cernunt,conſtituunt,de natura uero hęrent: hic non faciunt idẽ? Atqui,ſi hoc faciãt,nõ eſt,quod dicãt,diſtenditur fortaſſis arteria,ſed nõ eſt conſpicuũ. Verũ è diuerſo,fortaſſis non diſtenditur illa,tñ percipitur:ſiquidẽ conſentit hoc cũ illis, qui, quod cernunt tñ,& non qđ cohęret,cum placito ſuo ponunt. Siquidem,quod conſpicimus, ubiq; locorum,

rum,vt dixit Timon,ualet:qui fit igitur,quo minus nunc quod cernitur,ualeat? Atqui,siquidem E
valet ubique,pro cõi igitur principio aperte dilatari arteriã sumpto, eũ.s.non cõuulsiue mouea
tur,inde dissentiamus fortasse inter nos,an fidem illi nos habebimus,illi nõ habebũt. Fortassis
hic quoque,si suã illis authoritatẽ subijciamus,ad cõcordiam in cõmuni ineundã authores fue-
rimus. Quid nam igitur uolunt?nihil aliud, q̃ singula euidentia conspici, & scrupulum habere
maximum,an,qualia uidentur,etiã sint:deinde an ulla etiam ratione sint. Sũpferint sanè,& id à
nobis cõfessum,nihil enim illis denegatum uolumus.Quin nec,ecquid omnino sit sol,luna,ter
ra,nec an mare,neque an uigilemus:sed ne an sapiamus quidem,uel uiuamus:nec quicquã no-
bis prorsus,qua sit natura,constare.Equidem haud sciam,hac quam desiderent maiorẽ hæsita-
tionem.Obtinuerunt hãc à nobis libentibus,supersedeãt hoc labore orationis,ut demonstrent:
habeant suam naturę ignorationem,ac abunde fruantur,licet. Tñ respondeant nobis rẽ nõ sa
nè prolixam,An simul de usu nos rerum ad uitam pertinẽtium hæsitare uelint:neque, ubi Solẽ
ꝑspicue oriri cernam⁹,obire solita nos negotia,si dies sit,an in grabato cõquiescere, dubitãtes
nox ne etiã,an dies:Nec,cũ nauẽ conscenderimus,ac simus in alto,hoc agere: sed nihil creden
tes,audere in mare prosilire,quasi id fortassis mare,fortassis non sit:Neque,ubi in portum ex al
to inuehamur,appellaturq; nauis ad terram, omnesq; uideamus in terrã exire, fidẽ dare sensi- F
bus usque ad ipsum vsum:cæterũ intus nos continere hæsitãtes,& dubitantes,dicentesque,For
te quidem uidetur nobis terra,nõ est tamen. Atque omnia illa ipsis illis authoribus ad experiẽ
tiam vsque fidem habent:at de natura in dubitationẽ adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi uo
lumus,ut eis pro certis utamur:quod vero excedit usum, superfluũ dicimus esse. Quam ob rem
si,quod cupimus,nobis dant:de quo amplius diffideamus inuenio nihil.Quod ad naturam ꝑti-
net,de eo scilicet inquiunt.Define,quæso,nec de eo uerbũ unquã faciemus,si uoles.Immo uel
ad fœdus feriendũ te adhortemur:& procedant posthac,si uultis,non minus nobis, q̃ alijs mor
talibus,quã res,quã verba:qñ vos ẽt ipsos animaduerto elaborare,ne quid de illis,q̃ omnibus
hominibus testata in uita sunt,euertatis. Proinde,sicut illi negocia obeunt,& itẽ nos obeamus:
nec curiosi simus ulla in re,quæ aperte conspicitur:sed statim credamus,& assentiamur.Vt,si q̃s
annunciet ab imbribus,qui deciderunt,fluuiũ auctum euertisse pontem,hic quispiam, de uobis
præsto ita uetet absolute,ab imbribus,qui deciderunt,dicere,sed qui visi sunt decidere: neque
fluuium,sed qui uidetur,& apparet:neq; auctum, uerum,qui uidebatur auctus esse: neq; diruisse
pontem,sed uideri diruisse,quis hunc sanum dicat? Quid igitur, qñ cum cæteris omnibus mor-
talibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facessitis, cum ijsdem utamur sensibus,tam in G
arte medica,q̃ reliqua in uita? Et utrẽ,verbi gratia,& uesicam,culeum,atq; fabrorũ folles quid
distendi dicitis,ac contrahi,uideri prætermittis:arteriæ uerò soli innocenti estis molesti, atque
in ea de apparentibus scrupulũ iniicis,quo minus absolute pronuncietis,distenta est, & disten-
ditur,contracta est, & contrahitur,sed uidetur distendi,uerè ne distẽdatur,me latet?Desistite ꝑ
deos tandẽ aliquando inanibus nugis artẽ onerare,uel sua sponte longã.Si ociamini,& uitã nõ
labefactare,sed esse usui instituistis:artemq; non interpellare,sed augere conamini:rebus hanc
cõmodioribus contentionem reseruate.Multa offenditis in medicina,quæ magnæ sint quæstio
nis,huc conferte uim uestram,hic ingenium ostendite: & dubitationẽ de rebus euidentibus tan
dem abijcite,qñ nihil ea re profectus sitis facturi. Compellimini enim,uelitis nolitis,euidentia
pro certis habere,aut ne hiscere quidem nobis potestas erit:nam,cum,siue quæramus,siue non
quæramus,idem cõsequitur usus,ne quicquã inquiramus.Sunt uero permultæ aliæ hominibus
tum sensus,tum rationis exercitationes,hic elaborate, in his tempus ponite: res autem euiden-
tes citra scrupulum pro ijs,quæ esse illæ uideantur,numerate. Facite itaque,ut mihi arteriã con
cedatis in longum,latum,& profundum distendi:postea iã dispicite, an sentire contractionem,
nec ne,possitis.Vos uero,ut nec hoc,nec aliud inquireretis quicquã,sint ne omnino res euiden- H
tes,in dubium uocastis:unde uobis suppeditat magnus quidem uerborum aceruus, non potest
labefactare tamẽ,neq; conuellere usum euidentiũ.Nos igitur cõtra faciemus,ac uos. Omnibus,
quæ lucide cernuntur,utemur,citra ullam hæsitantiam,& credemus talia esse, qualia uidentur:
quæ obscurius,hæc in quæstionẽ uocabimus,atq; partim ratione, partim sensibus, partim etiã
amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum uiam inueniẽdi alio loco amplius tradim⁹:
hic tantum,quod ad institutum nostrum interest,referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni. *CAP. 3.*

NAm,cũ Agathinus dicat,arteriæ non posse contractionẽ sentiri:Herophilus aũt constan- A.I.1.f.2.d.3. c.1.fol.47.a
tissime,ut de re sẽsibili differat:res hercle plena erat difficultatis uni magis,q̃ alteri, acce
dere,ꝑsertim quorum tantũ uterq; studij cum ad alias partes medicinæ contulisset,tum ad artẽ
de pulsibus augendã,& verò etiam rationẽ multis annis,sensumq; mire exercitasset. Itaq; ope
† παρὰ μικρόν. ræpretium esse duxi, ut primum † ad paruam ‡ differentiam sentiendam tactum assuefacerem:
ut,si quando nobis ipsis manifeste cõtractio appareret,alium ne testem desideraremus:deinde
ut ueterum scripta reuolueremus.Nã,si plurimi hanc,atq; probatissimi sentiri cõfirmarent,si ne
quàm diutissime quidem cõmentantibus,haud dum uideretur tamẽ nobis sentiri,desisterem⁹,
&

A & deponeremus spē inueniendi. Sin autem nullus alius, ut planè pauci, ac leues hoc assererent, nobisq; in hoc incūbentibus non dignosci uideretur posse: abijceremus iā tum eius spem inueniēdæ, atq; non sentiri posse fateremur. Ergo, cum familiā inueniremus Herophili prope oēm sentiri affirmantem: natione autem Erasistratiorum partim annuentē, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalensi, de q̄bus Agathinus erat, inter se eodē modo diffidētes, nihil nos sanè ex ueterum scriptis quidem cōsecuti opis sumus, q̄ numero, & dignitate, qui affirmarent, eos, q. negarent, propemodū æquarent. Itaq; apud me adhibitis p̄ceptoribus cōsiderabam: qui etiam se negabant ipsos in apertam cognitionem uenisse unquam contractionis. Iam hæc etiam nō nullos ratio, ut fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, ut recedentē tactus arteriam sentiat, fieri non posse: quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos sentire: atqui neq; ictum iā nos, ubi recipiat se illa, cōtrahiturque, neq; sentire motū: scilicet ea illum, quæ consuetudinē habent secum, adeuntq; ac cōtingunt, non, quæ discedāt, dignoscere: alioqui ad remotorum aspirare notitiā posse, si hoc sit ei semel concessum, quæ nō tāgantur, sentire. His & talibus me uerbis facile in suam sentētiam adduxerunt, ut qui testem à se ut iactabant, tactum haberent: neq; enim contractionem sentiebam arteriæ. Sic nihil factū est

B propius, quàm ut ab illa me remouerē, ut ea, quæ sentiri non posset: nisi mihi tandem, ueluti ex assidua collisione, ignis incensus, & elucēs clare ueritatem monstrasset: ut alios iam testes nō q̄rerem: nec arbitros, sed mihi ipse satisfacerem. Sed rē omnē explicabo, hinc adeo exorsus, unde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt, palpātia tantū: partim uero urgent, impellunt, euertuntque, itaq; qđ fortius est, & durius, ueluti subit imbecillius & mollius, alterum autem cedit, euertiturque, ac ueluti amplectitur id, quod urget: discessus eorum mutuus nō potest eodem modo effici. Cæterum, quæ in superficie tangunt, discedunt subito: at, quæ cedente molliore longius progressa illud ueluti intrant, non reuertunt item subito: sed, quanto à primo occursu progressa penitius urgebant, tantum illis discedētibus sensibile superest. Tempus nanque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundū quem non discedere amplius, sed discessisse iam dicentur. Quo tēpore toto, paulatim discedente altero, paulatim etiam alterius remisso pressu, utriusque sentietur motus. Iā, si hoc accedat, ut, quod ab imo mouetur, feratur sursum: &, quod tangit, superne incumbat: præter quòd pressus ei, quod incūbit, detrahetur, etiā accidet ei, ut ueluti subsidat: quia, quod prius excipiebat & sursum impellebat, nunc defertur.

C *Declaratio contractionis per alia uasa.* CAP. 4.

HOrum, si rem oratio tibi parū clare repræsentat, ut uesicis, vtribus, follibus, & id genus instrumentis omnibus periculū facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi languidus est tāgentium cōcursus, ibi momento tēporis fieri discessionem: at, alterum si ualidius sit, quanto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur. s. ubi se, quod urgeret, recipiat: at uero, si ex inferiore loco ēt premens ascendat, longe tunc procliuius sanè, & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendū adiuncto momento ad inferna. Poteris autē, si humida materia, uel aere utrem, uel uesicam, uel simile uas impleueris, leniter attingere, auferēdis, ac rursum admouēdis digitis: deinde ēt trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoq; uicissim, applicādisq; digitis. Profecto alterum discessum, cū tantum palpaueris, clarissime animaduerteris momēto tēporis fieri: alterum à pressu, nunquā citra aliquod spatiū. Præterea in priore nihil moueri cōspexeris, siue admoueas digitum, siue remoueas: at uero in altero moueri, nō modo si imprimas digitū, sed & si retrahas. Age iam cōpares arteriam digito, & uasi corpus, quod arteriam cōtingit: ac eo, quod arteriā contingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat, & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi palpet contrectetque, qđ in lāguidis pul-

D sibus usu uenit: nunc non palpet tm̄, sed & in altum impellat, ut in vehementibus: Hic in priore occursu, necesse est, ubi arteria cōtrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eā foris tangebat: hoc non possis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio postulat: discedunt aūt subito, q̄ leuiter sese corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attēdere: Sed in altero arteriæ occursu in uehementibus pulsibus, à quo fit, ut tactus noster repellat, prius recedere sentimus, deinde recessisse iam dignoscimus: id quod nō sensus ēt animaduertit, sed mēs ibi ex eo, quod affectus abijt ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingētis animaduertere discessum non posis, discesisse etiam ibi coniicias.

Primum sentimus affectus corporis nostri: deinde illa, quæ eis induxerunt. CAP. 5.

POrrò autem non accedentis, uel recedentis, uel prementis, uel tangentis, uel repulsi primū nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impresione uehementium pulsuum carnē nostram unà cum ambiente illā cute impelli: huic autem est adiuncta moti, & prementis cognitio. Quinetiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur, pristinam sedem, qua deiecta erat, occupans: simulq; fit, ut in recessus cognitionem ueniamus. Nā sentimus primos omnium affectus corporum nostro

rum:

rum:deinde,quæ hos induxerunt,foris obiecta.Quare,cum recedit à premendo arteria,quia se- E
cundum partes noſtras attingentes eam motam ſentimus primum in vehemẽtibus pulſibus,ea
dicimus ratione contractionem etiam occurrere ſenſui:conceſſo.ſ.ut,quæ affectus nobis creãt,
ſenſibilia appellemus:†atq; preſſus inæqualitas ꝓprementis annunciat reditũ: neq; enim uel ro
bur,vel motum eius,quicquam erat,quo cognoſceremus,niſi preſſus inæqualis.Nam,vehemẽ-
tibus pulſibus,vbi digitos inijcimus,primus occurſus admodũ impellit parum tactũ, ab hoc ẽt
atque etiam ad finem uſque comprimit magis:unde ſanè motus arguitur,& robur eius,quod re
pellitur.Mira enim res eſt,quò nam modo languidi pulſus(ut ſint maximi)non parui tantum,ſi
premas,videantur,verum etiam omnino ſenſum fugiant.Quòd,ſi quis leniter eſſe illos tangen
dos ignoret,fortaſſe abolitum homini pulſum dicat eſſe:qui quidem mentiatur inde, ꝙ non re-
ctè eos tetigerit.Contra planè uehementes, quo ipſorum deprehendatur robur, reqrunt,ut,q
tangunt,digitos valide infigant:repelli enim hoc tibi,tũ magis uidebũtur, quo eos urgeas ma-
gis.Vnde etiam contractionem omnes uehementes pulſus ſenſibilem habent:languidorum ue
rò nullus:atque inter uehementes alius alio magis,prout maior,uel minor ſit vehementia, aut
pro magnitudine,& paruitate,aut pro duritie,& mollitie,aut pro celeritate,& tarditate. Nã,q
maximus ſimul,& vehementiſſimus,durusq́; ſit (quatenus coniungi cum magnitudine durities F
valeat)atque non uelox,hic apertiſſimam habet contractionem. Omnes alij,quatenus plus uel
minus de illorum aliquo habeant adiunctum,hactenus facilius percipiẽtur,uel ægrius. Addidi-
mus aũt eò in cõmiſcenda duritie,& magnitudine,quatenus ualeat,ne adducatur quis poſſe un
quam fieri,ut idem ſimul pulſus,tum maximus,& vehementiſſimus, tum euadat duriſſimus: ne-
que enim coniugatur, ſicut cum vehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos enim,&
uehementiſſimos pulſus ſubinde incurras:at duriſſimos,eoſdemq́; maximos nũquam reperias,
ac ne duros quidem pariter,& maximos:cæterum,qui inter durum,& mollẽ medius eſt pulſus,
qui & moderatus eſt ſecundũ naturã,cũ maximo connexus frequenter inuenitur.Etiam durum
ſimul,ac vehementẽ nõ raro eundẽ cernas:adeoq́; durus,idẽq́; vehementiſſimus nonnunq̃ exi
ſtit:at vehementiſſimũ,& duriſſimum nunq̃ eundem inuenias:neq; ẽt,qui maximus,& idem ue
hementiſſimus,tardiſſimusq́; ſit:ſed maximi,& vehementiſſimi,plurimum etiã celeres ſunt: ſin
minus,at non tardi.Atqui,ſi idem poſſet pulſus vehemẽtiſsimus fieri,& maximus,& duriſsim9,
& tardiſsimus,appareret in talibus pulſibus omniũ apertiſſima contractio.Quæ quando nõ po
teſt miſtio fieri,vehementiſſimus adhuc & maximus,qui neq; mollis,neque uelox ſit,clariſſimã
adducet contractionem:Claram etiam vehementiſſimus certe,& magnus,& durus:Et etiam ue G
hementes ſimul,& magni,& duri,quorum minus quidem,q̃ ſuperiorũ,manifeſta adhuc ſatis tñ
contractio eſt:Præterea his minus,ſed euidens tamen contractio uehementis,magni,& mollis:
Manifeſta adhuc vehementis ſimul,& moderati magnitudine,& duritia: ſed hoc obſcuriorem
habet contractionem,nõ tamen quin poſſit dignoſci magnus,& moderatus in reliquis duabus
differentijs.Immo uero,qui tribus differentijs eſt moderatus, perſpicuam adhuc contractionẽ
habet.Verum non facile uehementis,& parui contractio cognoſcitur:qui omnino ẽt durus eſt.
Ac parui,durique ſed cõtentione moderata,ẽt eſt obſcurior.Iã,ſi paruus,nec durus ſit,& mode
rato robore,ut deprehendatur is,ſenſum flagitat probe exercitatũ:Atq; adhuc magis,q paru9,
& mollis,contentusq́; moderate ſit.At languidus pulſus,neq; cũ magno cõiunctus,neq; cũ par
uo,apertã obtinet cõtractionẽ. Omnino is cũ maximo nunq̃ cõmiſcetur,nec verò cum duriſſi
mo:cũ magno ſit,vt cõmiſceatur,ſed prorſus eũ mollem oportet eſſe:ꝙ,ſi cũ duro coniungatur,
is,neceſſe eſt,ſit minimus. Quare,qui exercitare tactũ uolet ad manifeſte ſentiendã contractio-
nem,hoc in primis ſcire debet,qđ ꝑteritũ ab antiquis eſt,non cuiuſuis pulſus poſſe cõtractionẽ
ſentiri:nec,quorũ poſſit, perinde omniũ eſſe claram.Ad hæc diſtinctiones,quas tradidi modo,
memoria ſunt tenendæ,ut ne,ubi ſentiri nequeat,inuenire auens,deinde depoſita ſpe,omnem H
tandem,ut non ſenſibilem,relinquat:neq; ubi poſſit ſentiri,non aperte tamẽ, hos primo aggre
diens,cũ horũ deſperet inuentionẽ,tum alios eũ planè pigeat inueſtigare.Verũ,in quibus aper
tiſſima cerni cõtractio ſolet,ab his initiũ ſumat,atq; manũ,ut ꝑſcripſimus, applicet,cum memo
ria propoſitorũ,q̃ tradidimus,planè uel uehementẽ,uel non languidum certe oportere eſſe,qui
ſenſibilẽ tãgentibus ſit repreſentaturus cõtractionem,atq; hoc habere fixum debet,& certum:
ad clariorem autem notitiam,non parum magnitudinem referre,accedere item à duritie non
nullã opem,& hercle abs tarditate etiã:Proinde nec in languido vnquã pulſu ſentiri cõtractio-
nẽ,nec in vehementi non ſentiri:idq́; magis,& minus clare,prout ipſa uitalis,ut uocant,contẽ-
tio maior ſit uel minor,& pro diſtentionis quantitate,ac pro qualitate arteriæ tunicę,& motus.

† *Quidã codi. antiq. habent. atq; compreſſionis ſecundæ ad primã,vel primæ ad eã, quæ poſt ipſam eſt inæqualitas, &c.*

Pulſus,qui apertam contractionem habent,quibus in ſanis,& ægrotis inſint. *CAP. 6.*

QVare, ut ſtudioſi abſolutam exercitandi uiam habeant, non ſolum generale præceptum explicauiſſe contenti ſimus, à quibus iam initium ordiendum ſit tactus in contractione indaganda exercendi:ſed etiã,quibus hi inſint in ægrotis,& valentibus, deinceps aperiamus.Nam,hoc ſi etiã didicerint,minori negocio uotum,arbitror,aſſequentur. Ac de ſanis q̃dem, qui moderato ſunt habitu, & naturą temperata, in vigore ætatis, maxime uero ex anni

tempo-

A temporibus, regionemq; incolũt temperatã, robuſtiq; ſunt,& omni mœrore,metu,ſaturitate, motu uacui, hi pulſum uehementẽ & magnum oẽs habent. Qui,ſe moderate ſi exercitauerint, fotiq; ſint modicis balneis,uel uini non per multum hauſerint,uel irati ſint,uel operam ſtrenuã aliquã nauauerint,non magnos iam & uehementes tñ,ſed q̃ maximos,uehemẽtiſſimosq; pulſus habebunt.Itidẽ,ſi laborent ſyncera tertiana,uel ardẽte miti & ſimplici,aut qua alia magno pere calida & ueluti feruente febre,præterea diariarum aliqua,quæ ex bubone proficiſcunt,& ex aduſtionibus, modicisq; laſſitudinibus,maximos etiam tum & uehementiſſimos pulſus habebunt. Porrò, ſi quædam horũ, quæ retuli,eos teneat,q̃dam non,uehementes quidẽ & magnos uel tum obtinebunt,non perinde tñ. Exempli gratia. Si cuius iuuenis,qui ſanus ſit,nõ tñ habitu moderato, ſed uel pinguis,uel gracilis,loci incolæ frigidi pulſus tangas,uehementes eos,& magnos inuenies,at nõ ſimiles tñ prioribus. Verum enimuero in ijs omnibus,in quibus pulſus adhuc manet uehemens & magnus,ſi,ut iuſſi,tangas arterias,ſenties cõtractionem:clariſſime autẽ in illis,quibus maximum eſſe & uehementiſſimum diximus. Atq; ſi ſit uehementiſſimus,facere maiorem eum ſic in tactu impreſſionẽ, itaq; manifeſtiorem eſſe eius impetum,ſuperius explicauimus. Quin etiam,ſi maximus ſit,hac facillime uia cognoſcas:ſi intelligas tãtum in contractio-
B nibus ſolere arteriam deſcendere,quantum in diſtentionibus aſcenderit. Quod ſi eſt,nõ poteſt maximis interuallis non ferri uterq; motus, ſurſum, dum diſtendit:dum contrahitur, deorſum: ita ut ille quã lõgiſſime ſurſum currat,hic recedat. Diximus aũt nos ſentire recedere arteriam, non receſſiſſe: itaque,ut maximũ receſſus ſpatiũ & tẽpus erit,ita eius erit apertiſſima cognitio. Quod fuit in cauſa, cur dicerem eſſe primam tactus exercitationẽ, non in uehementiſſimis tñ, ſed & in maximis ſimul pulſibus ſubeundam,qui non perinde moueantur uelociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendã facere duritiem: cuius tñ illic cauſam præteriuimus,quam hoc loco, nihil cauſæ eſt,quin adſcribamus:nam uim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiã in rebus extra corpus poſitis aperte perſpexeris,ſi equis uiribus uel lapidem cuipiã duriſſimum impegeris,uel lignum,uel aliud,quod molle ſit.Sane multo citius & magis prematur,neceſſe eſt,ab lapide,& euertat,quod impetũ ſuſtinet,quã à ligno.Iã, ꝙ uiolentiæ diſtentionis ſemper rñdeat contractionis ſenſus, hoc contractiones clarius dignoſcentur,quo uiolentioribus ſuccedãt diſtentionibus. At nec facile magnus pulſus commiſcetur cum duro:& affectus,in quibus congrediuntur,in opere de cauſis pulſuum,& in opere de præſagitione per eos,explicabimus:hoc loco tantũ ſatis ſit tyronibus exempli gratia didiciſſe: Qui-
C bus ualida facultas uitalis eſt (quam eãdem quidã medici uitalem cõtentionem appellant) ſed in uictu offendunt,& nõ nullis in alijs,imprimis in uini intempeſtiuo potu,his tales pulſus accidunt.Itaq; in his,ita ut in prioribus,aperta eſt arteriæ contractio.Iam etiam tarditatem,quantũ tempus auget receſſus,tanto oſtẽſuram eſſe manifeſtiorem motum,ne id quidẽ collectu eſt difficile:quam ob rem & hæc uſum ad cognitionẽ aliquem præſtat. Ac,qui debeat pulſus eſſe,qui ſenſibilem contractionem eſt redditurus,abunde declarauimus.

Ratio applicandæ manus arteriæ in contractione. CAP. 7.

DEinceps,quo modo ſit applicanda manus,nobis inquirendum eſt:an perpetuo ſuper arteriam,an ſubter,aliq̃n hoc modo,aliq̃n illo:& utrum comprimẽdo,an palpãdo,an applicãdo tantũ, an interdum hoc modo, interdum illo,ut natura pulſus ferat:nam nec de his quicq̃ maiores noſtri explicarunt. Nos autem,his inquirendis,quæ ratione,& uſu conſecuti ſumus,in medium proferemus.quo,ſi ſufficere quidẽ uideantur,omnibus ſuis partibus & numeris doctrina à nobis ſit abſoluta:ſin minus, complurium quidem, & utilium inuentorum certe ope, alius atq; alius,quod reliquum eſt,inuenerit. Itaq; ſi cõprimendo applicemus tactum,nulla differentia ſenſibilis ex manus ſuper arteriam, uel ſubter applicatione inueniatur:uel, ſi palpando tñ,
D ueluti ſuſpenſis digitis, ne tum quidem ullam animaduertamus differentiã:Ac tertius applicandi modus, qui medius eſt inter compreſſionem, & palpitationẽ leuẽ,ne obiri quidem poteſt,ſi inferne tangas arteriam: ſiquidem liberare oportet tum manũ omnibus uoluntarijs motibus, & ueluti languidam admouere:quòd, ſi fecerimus,ne arteriam contrectet,à grauitate depreſſa delabetur.Proinde hoc modo attingendi ſuperne tñ licebit,inferne nunq̃ tangere. In eo autẽ frequenter contractio multum aperte patet,ſæpe etiam obſcura exiſtit,non tamen quin exercitatis animaduerti poſſit.In uehemẽtibus & magnis, nec uelocibus manifeſta eſt. In moderatis per omnia hęc dicta genera,obſcura.Nã ſi uehemẽtes,& magnos,nec ueloces pulſus cõprimamus,fore manifeſtiſſimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum cauſas ex ijs,quæ de illis narrauimus,facile inuenies. Nam, quatenus tactũ ab arteriæ diſtẽtione accidit repelli, hactenus recedente ea ſenſibilis contractio fiat,neceſſe eſt:qui repellitur,ſi compreſſeris maiorem in modum, in pulſibus quidem commemoratis: ſin palpaueris tantũ,perinde ac nihil:at in manus applicationibus medijs inter illas,quas fieri quaſi remiſſa manu diximus,moderate repellit. Quo magis contractionem comprimendo,quã tñ attingẽdo,ſenties:nec minus,ſi inferne tangamus, quã ſi ſuperne:ꝙ perinde utrobiq; arteriæ contractionem tactus ſequatur. At manus, quæ tangat,nõ modo prompte ſentiat,oportet,uerum etiam mollis ſit:nam ſic demum

facile conſequatur, ut motus uel minimos animaduertat. Nam, hoc ſane quemadmodũ natura E
eſt cõparatum, ut alio alius uideamus melius deteriusq́; & audiamus, ita etiã tãgere nos, equi-
dem fugere neminem puto. Huc iam ſi ſtatus quidã mollis accedat carnoſæ digitorum naturæ,
promptius & magis in occurſu arteriæ euerſa, interuallo maiore, dũ contrahit illa, fore, ut ab
legetur, nec hoc puto ante dictorum memori obſcurum eſſe. Nec uero etiam, cum per lõgius ſer
tur interuallum, clarius ſenſuram eſſe contractionẽ, hoc fugit quẽquam. Quare molliorem ma-
num duriore, ſi reliquorũ æqua ſors ſit, ratio dictat exactius contractionem ſentire. Itaq; ſi ſum-
mam orationis fecerimus, aliò tranſibimus. Quandoquidẽ inter medicos cõtrouerſia eſt de ar
teriȩ contractione: quorũ pars eam ſentiri confirmat, pars non ſentiri: oſtendimus nos neq; per
petuo ſenſibilem, neq; perpetuo inſenſibilẽ eſſe: ubi primum pulſus, in quibus ſentitur, aperui-
mus, deinde ſtatus, in quibus illos indagabimus, pulſus: denique, q ſentire plane cõtractionem
cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq́ue eſſe manum conueniat applicandam.

Initium diſtentionis & finem contractionis non ſentiri. CAP. 8.

HIs conſtitutis, deinceps erit explicandũ, totam ne ſentiamus diſtentionem, atq; contractio
nem, an pars nos utriuſq; fugiat: &, ſi fugiat, quæ, hæc ſit & quanta. Atq; huius etiam inſti-
tuemus orationis initiũ à motu diſtentionis. Ac primum nobiſcum repetemus ſæpenumero in F
multis ægrotis, quibus pulſus parui ſunt languidiq́; (quales habent p̃ cæteris ij, qui ſyncopa cor
ripiuntur, & qui de uita decedunt, prope omnes) quoſdam medicos motum aliquantiſper ſenti
re, alios haudquaquã: Secundo loco, prout accurate & ſedulo, uel ſegniter, atq; negligenter tan
git, eundẽ medicum interim motũ ſentire, interim non ſentire. Proinde, cum eandem arteriam
quidam medicus non pulſare, alius pulſare etiamnũ dicat: atq; idem frequenter medicus eodẽ
tempore, pro diuerſis manus applicationibus uiciſſim contraria dicat: partẽ motus fugere con
ſtat tactum. Dices, prȩclariſſima natura præditum, & manum rectiſſime applicantem, experien
temq́; totam ſentire diſtentionẽ. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam natu-
ram ſpondebit eam integritatem ſenſus aſſecutam, ut nihil illam ne ſubtiliſſimum quidẽ præte
reat? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ, licet, præter ullum impedimen
tum ipſa tangas, iactem, conſummatã notitiã eſſe, nedum corporis, quod adeps, membranæ, cu
tis munit, craſſior ipſo ſubinde corpore arteriæ. Quòd, ſi quis tam ſit audax & arrogãs, ut dicti-
tet in diſtentionibus arteriæ primum ſe motus cognoſcere impetum, libẽter de iſto queſierim,
qua nam ipſe hunc manus applicatione deprehendat: utrũ leuiter palpando, an premendo, an
nulla ui admouendo. Sane, ſi de magnis illis ſophiſtis forte ſit, qui in arti nauãda opera hacten⁹ G
uerſati ſunt, ut, omnino an homo febricitet, ignoret, uerborumq́; ratione ipſam ueritatem ſu-
perent: haud iſte ſcilicet, nec an plures ſint applicãdȩ manus rationes, nec an ĩter ſe ille mutuo
diſtẽt, nouerit: noſtraq; ſtomachũ illi fecerint, nec ullo modo me ſuſtinuerit audire. Verũ enim-
uero, uti alia, quæ ante tradidimus, ita hæc ueritatis ſtudioſo, ẽt ſi ſolus ſit, dictemus. Nempe me
dia applicatio, q̃ citra ullam uim fit, hactenus motũ ſentiet in pulſibus certe non languidis, qua
tenus uiſus: in languidis uero ſentiendis etiam uiſui concedet: Altera, cum premimus, in langui
dis ſupra primam, motum arteriæ obſcurabit: in uehementibus præ cȩteris percipiet: At tertia,
qua ueluti ſuſpẽdimus manum, motum ſane quàm breuem ſentiet. Sed hæc, faciamus quoq; ut
demonſtrationibus cõfirmemus, ab rebus euidẽtibus ingreſſi. Quid uero clarius hoc ſit, quã oẽs
arterias, nec uiſu, nec tactu moueri uideri, ſed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea craſſior?
at ſub carne abditas, aut ſub alijs corporibus, occultũ habere motũ: niſi qñ magnopere intabue
rint, quibus ſunt illæ ſubiectæ, corpora, itaq; ſentiantur? Immo uero, quarũ ſentitur motus, quo
ſunt arteriarum nudiores partes ipſi ſubiectȩ cuti, hoc uiſui clariorẽ motũ, tactuiq; reprȩſentãt.
At maxime quidem arteriæ, quæ ſecũdum dorſum ſita eſt, cuius fugit pridem motus, ſimulatq;
cõtabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, ubi H
diſtenduntur, unà ſecum ſuſtollere: grauiora ægrius: prægrauia uero nõ mouere prorſus. Quod
dico multo animaduertes manifeſtius, ſi arterijs p̃ditis illuſtri motu, foris corpus aliud ſubtile
ad cutem imponas, ut ſolium, mẽbranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: ſcilicet unà
cum arteria diſtenta moueri cernes: Si iterum priori tantũdem apponas, iam multo amborum
obſcurior motus erit: Si uero tertium addãs, adhuc longe obſcurior: Itidem, ſi quartum & quin-
tum, tandem impoſitorum motum omnino abolitum putabis. Iam, ſi uehemẽtior pulſus ſit, plu
rium onus corporum feret: ſin minus uehemens, pauciorum: ꝙ, ſi nequaquã ſit uehemens, fieri
poteſt, ut nullo onerari corpore ſuſtineat. At uero, ſi præterea languidum eſſe finxeris, non mo
do foris cuti corpus impoſitum non mouebit, ſed nec ipſam interdum cutem. Id quod ſic con-
ſtat habere: nam arteria, quàm fuerit cõtentiſſima, tàm maxime cutẽ cõſpicies moueri: contra
cum exoluta multum contentio ſit, plane non moueri uidebis. Cum igitur arteriæ ualidior mo
tus etiam multorum externorum onus corporum, nedum cutem, ſecum mouere ualuit: langui-
dior autem tantum cutem: &, qui ſit multo hoc imbecillior, ne cutẽ quidem: quid habet admira
tionis, ſi alius etiam hoc infirmior exiſtat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neq;
adipem ſubuehere poſſit? At quis tanget hũc motum tactus? nempe nullus. Neque uero ad hæc

illud

A illud reſpondeant,comprimẽdam digitis cutẽ eſſe,quæ arteriam tegit,ut pulſui non ſatis aſcen
denti occurramus : * cũ in his, quorũ ſentitur motus, ſed languidis tamen,ſi cutem comprimas,
ſemel pulſus conſiſtat:quid iam illa,cedo,arteria fiet,quę ne cutem quidem poteſt mouere,ſi di * *Al. ex anti-*
gitis eam inſuper degraues?an non reliquam partem motus etiam amittet?Ne multis:nõ mihi *quis. Si enim*
ſcire iſti uidentur arteriarum ſedem,quæ ex diſſectione perſpicitur,qui primam diſtẽtionis par *in his,&c.*
tem ſenſibilem putant eſſe: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo,ſi quæ admodum uidentur
conſpicuæ eſſe,eiq; propinquæ,has uelis excoriatas utrinq; inſpicere,multum cernes ſpatij in
ter cutem,& tunicam arteriarum interpoſitum.Etenim temere hoc natura unũ condidiſſet,quę
tamen citra rationem molita nihil eſt:ſi inſtrumẽtum creaſſet, quod in omnem partẽ poſſet di
ſtendi:neq; locum ei,ubi moueretur,attribuiſſet ullum. Atqui aliter res ſe habet,& longe qui-
dem. Siquidem monſtrãt diſſectiones cingere arteriam regionẽ ſatis amplam,quam caro,ubi
plus iuſto auctum corpus ſit,inſidens,ne diſtendatur uas,quantum ſolet,interpellat.Vnde fit,ut
craſſis paruus pulſus ſit, quòd longitudo eius imminuatur,& latitudo fiat limitatior,cum à mul-
ta carne conſtringatur : aſcenſus item ubertate corporum incumbentium depreſſus inhibetur.
Illorum uero, qui gracili corpore ſunt,alioqui robuſti,inſignem latitudinem,& lõgitudinẽ pul
B ſus habet,inſignem etiam aſcenſum. Ac magis ẽt in his,quibus cutis* remiſſa eſt,perſpicuum in * *Laxa.*
teruallum eſt inter eam,& arteriæ tunicam. Nam eius,qui in ſtatu illo eſt,ſi uehemẽs pulſus,aut
non languidus certe ſit, poteris membro conuertendo,atque interim ſupino,interim prono fi-
gurando,differentias, quas nunc retuli,arteriæ dimẽſionum, manifeſte premendo aſſequi:nã
longitudine & latitudine pronam figuram attendes præſtare, altitudine & tempore ſupinam.
Cauſa utriuſq; cutis eſt * remiſſio:ut quæ in ſupinis manus figuris ſuperne incũbat,& decidat in * *Laxitas.*
arteriam:in pronis deorſum uergat,& depẽdeat,plurimumq; diſtet. Quamobrem in ſupinis fi-
guris, cum diſtẽditur arteria,in obliquũ ex altioribus circumfluens complicatur, & quaſi rugas
agit: atq; hìc in magnum aceruũ collecta, magnitudini pulſus in his maxime partibus obſiſtit:
In pronis uero,quia minime deprimit,nec interpellat arteriæ motum,nihil quoq; de pulſus de
trahit magnitudine.Qũo ergo non & hìc plus in profunditate item diſtendi pulſus uidetur:aut,
ſi non amplius, at æque,ut in ſupina figura? ꝙ ſcilicet ſub latitudinis longitudinisq; incremẽto
latet profunditas.Et alioqui,cum(cuius hęc omnia nomine commemorantur)longiori tempo
re uideatur,quantũ ad conſpectum,arteria moueri,quæ in ſuperioribus artus regionibus loca-
ta eſt,ſimul intelligitur maior in altum ẽt aſcenſus fieri.Quod.n.in aſcendendo longius tempus
C uidetur ponere,hoc facile uiſum inducit longiore ſe ſpatio profectũ eſſe.Atqui hoc uehitur,per
æquale ſpatium,ut uult quidem ueritas,quomodocunq; locata arteria ſit:ſed,quia prior nimirũ
in ſupinis figuris motus ſub cutẽ fuit diſſipatus, tempus auctum diſtentionis, quantum uiſus iu-
dicat,ſpeciem ſimul auget profunditatis. Atque hæc q̃dem euidentia exempla,aliaq; id genus
declarant diſtentionis primas partes effugere aciem. Quantum autẽ hoc in motu à uiſu ſentiť,
tantundem etiã in non uiolenta tactione in uehementibus certe pulſibus:nam in languidis qui
dem ſubinde minus.Siquidem in conſpicuo eſt non eſſe eo attingendi modo primas diſtentio
nis partes ſentiendas:ac ne ſi palpes quidem leniter,uelut ſuſpenſa manu.Reſtat igitur,ſi modo
poſſit,ut manibus cũ preſſu applicatis ſentiri primæ partes diſtentionis poſſint. Atqui non in
omnibus pulſibus poſſe:ſed, ſi quidem poſſint, tum in ſolis uehementibus:ſi quam memoriam
habemus ſuperiorum,planè teſtatum eſt. Ac hoc quidem hactenus ductum eſt,eò ꝙ aliam ma-
nus applicationem nullam in confeſſo fit, nec aliũ pulſum(ſi à manus applicatione,quæ preſſu
in uehemẽtibus pulſibus obitur,diſceſſum ſit)diſtentionis initium offerre ſenſibus poſſe.Dein-
ceps uero uideamus, an id, quod præſtari uidetur poſſe, planè ſit uerum, an ueriſimile tantum.
Equidem uel in his latere nos cenſeo diſtentionis principium, ſed non perinde tamẽ,atq; alijs
D in pulſibus:uerum eſſe,quod fugiat,quàm minimum. Id intelliges,ſi cum animo tuo cogitaue-
ris motum,quem arteria orditur, impertiri neceſſario primum corporibus,quæ illam cingunt,
deinde uniuerſæ cuti,tum digitis noſtris denique. Quamobrem non poteſt in illa diſtributio-
ne motus nihil poni temporis.Et,ſi hoc uerè dictum eſt,neceſſe eſt,motus initium lateat.Immo
etiam (quia tactus quietem percipit, quæ poſtquàm conſederit arteria, ante diſtentionem fit,
multo illa quiete longiorem, quæ ab diſtentione prius, quàm conſideat, fit) recte putes hoc eò
conſequi,quòd interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obſcurum eſt,ſi
initium deprehendi diſtentionis non poteſt,quin contractionis quoque incognitus finis ſit.Ete
nim ampliorem nunquam,aut maiorem motum in contractione ſentiat arteria:præclare.n.agi
tur ſcilicet,ſi parem liceat,ac in diſtentione,ſentire. Teſtes huic rei illi ſunt,qui planè illã negãt
percipi poſſe ſenſu:quorum numerus late patet, uirorum ſanè in artis commentatione non cõ
temnẽdorum.Nos uero ſentiri illam,& quando potiſſimum,iandudum docuimus:ſimulq; de-
monſtrauimus ampliori motui non eſſe tactum ſentiendo in contractionibus,quàm in diſtẽtio
nibus:niſi fiat,ut quantitas diſtentionis,uel cõtractionis incidat in mutationem : quod quidem
in collectiuis inæqualitatibus uſu uenit.Age iam hoc conſtitutum etiam eſto,ſenſum aliquãdo
ob internæ quietis magnitudinem,tum finẽ fugere cõtractionis, tum diſtentionis initium:ſicq;

iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto cōfecta. Nam quæstioni, quam de distētione, E an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tractaui de distentione, uideor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus non sentimus, sed uel parem, ac in distentionibus, uel, quod uerum est, minorem: omnem autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta pars distentionis & contractionis non sentiatur. CAP. 9.

PORRÒ de duabus quæstionibus, quæ etiā restabant, ut, quanta distentionis pars non sentiatur, explicaremus, & quanta contractionis, uidemur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quanta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus usque ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim dissecemus, plurimam in languidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in uehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter utranque in manus medijs applicationibus: in hisque, prout uehemens erit, uel non uehemens pulsus, imparem. F Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorē, erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & ueluti elementis disputationis.

De quietibus dignoscendis. CAP. 10.

QVæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie, nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis operęprecium est, ut uerba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in uehementibus quidem pulsibus, hactenus urgendo, ut ne motui obsis: internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem uehementiam liceat, ita maxime dignosces. Externam certe totam quietem, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, unà cum partibus, quæ non possint sentiri, utriusque motus, fine contractionis, & initio distentionis. Quorum causas non magno negocio G etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora: faciam tamen, ut summatim ipse quoque explicem. Nam postea, quàm fieri non possit, ut cognoscamus, quantam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porrò, ubi nimium comprimamus) profectò, quam magna sit externa quies, si præter quàm concedit nobis præsens uehementia, premamus, non percipiemus perspicue unquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibique desistere primum impelli ab ea, moueríque, ubi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si uniuerse dicatur, ac requirere distinctionē facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, ut secum incumbentia sibi corpora nō moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tam diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quàm diu, cum non premeretur, uel urgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria suà ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrabimur pulsus, atque eò quietem ocyus ingredi, quò sensibili motu prohibiti fuerunt. Nunc quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur, omnino necesse est, cum finis non sentiatur distentionis, nec H contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est: ut eatenus cō primamus, ut ne extrema motus pars sensum ulla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in uehementibus: neque hic tamen adeo, ut ui applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, ubi dignoscere externam quietem uoles, citra ullam uim applicare tactum: contra internam, ni urgeas comprimasque, non cognoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adhærere debet: premere uero, nisi in uehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quàm re uera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario enim duo ei tempora accedunt, partium insensibilium utriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliam aliàs longitudinem habeant, ut ante explicauimus, neque parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte unquam dignoscetur.

GALENI

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs, quæ in Distentione pulsus considerantur: ac de ratione moderati pulsus in unoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum partes distentionis sint dignoscendæ. CAP. I.

SVperiore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis, quæ insunt, possis perspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distentione: quòd maxime princeps hęc pulsus partium sit, & plurimam habeat cognitionis uarietatem, plurimum etiam ad præsagiendum ex se præstet usum. Nam, quando, complura sunt,
B quæ in distentionibus insunt, præter cætera est peculiaris, proprieq; ad eas, ex ratione substantię pulsuum, motus pertinet. Omnis porrò motus tempus habet, quo fit: & celeritatem uel tarditatem, & æqualitatem uel inæqualitatem: adhæc ubi feratur, spatium. Quare de his dicamus primum. Neq; enim putauit medicorum maxima pars, distinctam rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis, tarditatisq;: nam, si, quantum tempus est, perspectum sit, statim etiam, celer ne, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiūt esse. Mihi uero aliter tempus uidetur dignosci, aliter tarditas & celeritas: neq; enim, si motus sit breuius tempus, continuo pulsum dixero celeriorem esse. Sanè, quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris, & tardi pulsus duco: quæ si, ut illi accipiunt, ita significat, non ualet: sin, ut eam nos intelligimus, hæc constat, illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est: Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit: tardus, qui multo. Nam, cum paucum & multum ad aliquid referant, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur conferri. At res se ita non habet: quia motus lõgiore tempore præditi pulsus, est nõ raro uelocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex præsagitione ꝑ pulsus aperiuntur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At, qui quidem nostri fecerunt periculum, cum in ipsis ęgro
C tis sæpe locos affectos prius declararemus, qua partes inspexissemus: ꝑterea unãquãq; causam, & symptomata, quæ consequebantur, antecesserantq; his nihil, sat scio, eorum, quę nunc narrabo, nouum uidebitur, nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum ueritate: alijs aũt primo suspecta erit oĩo, & temeraria uidebitur, si tot talesq; medicos in pulsu celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quòd, si quis sustineat, & animũ inducat, q̃ dicam, audire: profecto, si nõ oĩno fidẽ faciã illi, ab eo deducam certè, ne semel fidem uerbis meis deroget: neq;.n.q̃ apud multos concessa iãdiu, & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime, cum adeo multã speculationẽ, accuratamq; postulent. Quin, si speculatione etiã ea assequaris tñ, ut experientia quoq; æstimes, omnino multũ desideres tactum exercitatũ. Nã pulsus, qui formicans appellatur, cũ sensum, quo dignoscat̃, exactum quærat (quippe qui in extremã recidat imbecillitatẽ paruitatemq;) semel lateat in tãgendo rudes, adeo, ut homines frequenter confirment, in quibus eos pulsus animaduertũt, pulsum nõ habere. Itaq; si his, qui celerem eũ defendunt esse, refutẽ: & unde factum sit, declarẽ, ut errarint: quem nam feram iudicẽ? Nã eos, q̃ ne hoc quidẽ dignoscere ualẽt, adsit ne omnino hic pulsus ęgroto, qua ratione qualis sit, docebo? Quãobrem non faciam, ut† de istiusmodi speculatione narrem: satis est enim, si ope † *Additur in antiquis, sæpius.*
D ribus comprobem esse eum. Sed uero, quod initio testati sumus, quia hosce libros uulgo nõ paramus: sed unum, qui instar sit mille, expectãt: comment atione, eius noĩe scriptis mandabimus: quæ prius, ut absurda & insolentia, sexcentis conuitijs conscindent, q̃ incident in dignũ. Talem uero ego in præsẽtia, qualis Archigenes erat, desiderẽ auditorem, ut ita hominẽ appellẽ: Quid tu hæc tandẽ uir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cum de pulsu formicante his uerbis disse „ ris? Cõstare mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate uidetur, & uero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, satis, quid uelit, capio: nã priora assequor, proboq; uerissima esse, & personam tuam decere: hoc uero, Cum formicante cõiunctam necessario celeritatem esse, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus ualet, ac si absolute dictũ sit, non addito necessario: tamẽ sit mendaciũ nihilominus: sed, si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione uideatur: nunc, quando additum, necessario, est, rationalem præ se fert aliquã suspicionem. Quæ autem hæc sit, discere optarem. Equidem nullã uideo necessitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruum motum, statim putem celerem esse. Neque uero ipsa, de qua nomẽ pulsus inuenit, formica celeriter mouet: sed breues eius esse, & lãguidos motus, crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitat̃? imbecillitatem ne? immo uero mirabor, si quicquam, cum cætera omnino parimo mento sint, ob

 virium

uirium imbecillitatem mouebitur uelociter:cum plane contra, alijs ſimili in ſorte poſitis robur E
facultatis coniunctum,motum celerem reddat:quod in cauſis pulſuū oſtendimus.Quin nec cre
britas cauſa celeritatis eſt:nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens,continuo ēt currat ne
ceſſario?etenim crebræ actionis aliæ ſunt cauſæ,aliæ celeris.Sed paruitatem fortaſſe dicet eſſe
in cauſa,cur neceſſario formicans pulſus celer ſit:nam qđ aliud excogites? Habet ſane hoc cer
tam quandā rationē:ſed, uerumne ēt ſit,hìc quærimus:nam fieri non pōt,quin arteria,quæ bre
uiſſimo uehatur interuallo, minus cōſumat temporis, q̃ cum feratur maximo:nihilo magis tn̄,
qui pauco tempore motus circunſcribitur,ſimul celer is neceſſario erit. Quid tu,quæres,nū er-
go,qui multo tēpore fiat,eſſe dicis celerem?Ego uero neq; hunc dico:omnino.n.nō modo di-
co rationem habendam quantitatis tēporis,ſed & ſpatij.Cum iam motum,qui pauco obitur tē
pore,de me quæras, qualem dicam eſſe:quò reſpōſum tibi dem,continuo quātitatem,fac,ſpa-
tij addas. Si ſupprimes,addam ego,atq; diſtincte dicā,cauteq; motus,qui breui tempore obeū
tur,non eſſe prorſus his citatiores,qui maiore efficiuntur. At,ſi proportioni temporum,ſpatio-
rum reſpondeat proportio,neuter alterum anteuertit:ꝙ, ſi uero aut temporis ad tempus,aut in
terualli ad interuallum maior proportio ſit, tum unum celeriorem fore,alterum tardiorem mo
tum dico. Habes rem uniuerſam:quam tu ſi es aſſecutus,recte forſitan hìc finem faciam oratio F
nis:ſi non intellexiſti,accipe prolixius,quod paucis perſtrinxi. Qui pari tēpore par ſpatium con
ficiunt,motus hos ἰσοχρόνους & ἰσοδρόμους appellamus,hoc eſt æque diuturnos & celeres:qui ue
ro pari tempore maiora interualla emetiuntur,hos celeriores,haud aliter,qui par ſpatium,ſed
minore tempore.Atq; exempli gratia,ſtadia duo, quinquaginta una hora percurrāt,ęque uelo
ces hos dixeris.Sin alter una hora hæc*confecerit,alter triginta*horis,liquet celerius ſe priorē
mouiſſe,qui maius pari tempore ſpatium percurrerit. At uero,ſi quinquaginta ſtadia,hic una
hora,alter tribus perficiat, plane prior celerior eſt:ſiquidem par ſpatium confecit citius.Nihil
hic difficultatis ineſt,ſed poſthac erit fortaſſe,niſi animum intendas:nam nihilo ſecius,attēden
tibus illa non ſecus,atq; hæc,aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus,alterum una ho-
ra quinquaginta,alterum horis tribus centum quinquaginta conficere ſtadia:quid hos,nonne
ęquè celeres eſſe dicemus? Verum:nā,ſi ille,q cōfecerat una hora,ſtadia quinquaginta,tres ſit
horas motus,oīno ēt ſupra quinquaginta confeciſſet centum. Si item,qui tribus horis hæc per-
curreret,unam tm̄ horam fuiſſet motus,hic ſcilicet quoq; quinquaginta ſola ꝓgreſſus eſſet. Sic
æque erunt celeres,qui paria ſpatia paribus temporibus obeunt.Quare aduertendæ ſpatiorum
ſunt longitudines,& temporum,ut,ſi,quō ſpatium ſpatio,ita tempori reſpondeat tempus,ęque G
celeres eſſe dicamus motus.Si uero maiorem proportionem habeat ſpatium ad ſpatium,q̃ tē-
pus ad tempus:uel tempus ad tempus, q̃ ſpatium ad ſpatium:nō amplius æque celeres hos mo-
tus eſſe exiſtimamus. Nam ſit ſpatium ſpatij quadruplum,tp̄s uero temporis duplum:certum eſt
ſpatij proportionem ad ſpatium maiorem eſſe,q̃ temporis ad tēpus.Itaq; alter motus uelocior
erit.Iam illius eſto ſpatium cubitorum quadringentorum,huius centum,ac tempus prioris dua
rum alterius, unius horæ:ſi iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit,alter
centum una:conſtat, ſi priorem centū tm̄ cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum:
itaq; altero erit celerior,ꝙ par ſpatiū breuiori tēpore emenſus ſit.Si uero ſcđm quadraginta fa
ciamus progredi,quatuor hic horas requiret:quo nomine erit priore tardior,quippe q par ſpa
tium percurret longiore tp̄e.In conſpicuo igit̄ eſt,ubi ſpatij cum ſpatio collati maior ſit propor
tio,quàm tp̄is comparati cum tp̄e,eum motum neceſſario celeriorē eſſe.Contrà,ſi prioris mo-
tus ſpatium minorē habeat proportionem ad ſpatium alterius,quàm tp̄s ad tempus:priorē ne-
ceſſe ſit tardiorem eſſe.Atq; huius etiam exemplum proponam.Fac mihi prioris motus ſpatiū
ſpatij ſecundi motus duplum eſſe,tempus autem tēporis quadruplum. Si iam prior quatuor cu
bita progrediatur quatuor horis,alter una hora duo:planū eſt,ſi duo tm̄ cubita priorem finga- H
mus progredi,duabus ea horis confecturum:quo tardior altero erit, qui eadem duo cubita per
curreret una hora : Et alterum,ſi quatuor cubita emetiatur,duabus id horis facturū:unde illo,q
quatuor cubita,quatuor progreſſus horis eſt,uelocior erit,ſi quidem par ſpatium ocyus confe-
cerit.Quo quidem conſtituto,duos iam fingamus aſcenſu impares pulſus(nam hanc in primis
dimēſionem in hac diſputatione quærimus) ac faciamus,ſi lubet,exēpli gratia,eſſe profundita
tem,profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum:nōne aperte perſpicies,modo ſupe
riorum memineris,pulſum,cuius decupla eſt altitudo,multo fore altero celeriorē? Nam humi-
lis,ſi in eodem conſtans motu,decuplo in profunditatis dimenſione increuerit,fiet illi quidem
æque ac alter altus, ſed tp̄e lōge maiore,quàm ille.Inuētus igitur quidā eſt humilis pulſus breui
tempore durans, q alto diuturno ſit tardior:id quod eſt, de quo initio agebatur,aliam rationē
dignoſcendi tēporis eſſe motus,aliam tēporis celeritatis. At.n.hæc uerbotenus fortaſſis fingun
tur,à uero aūt abſunt.Immo,ſi*iuuenis ualentis compares pulſum cum pueri formicante,decu-
plum aſcenſum offendes.Quòd,ſi hunc ipſum excalfacias* iuuenē uel balneis,uel frictionibus,
exercitationibusve,ac tum bilem moueas illi,& ſtomachum facias,non decuplā,ſed quindecu
plam eius profunditatem inueneris humilis dimenſionis pulſus in puero formicantis. Verū in

puero

** Quinquaginta ſtadia.*
** Nec eſt ī textu, & perperā uidetur adiectum.*
**ἀκμάζοντος.*

A puero formicans,ne ſit ſemel tardus,ſubſidium ab ætate habet:at in ſene formicantẽ,ſi pulſum
noſti tangere,celerem non magis dicas,quã uermiculãtem.Nam hoc,haud ſcio,an tardior cla-
re ullus pulſus uideatur.Formicans.n.qua eſt breuitate,apertam cognitionẽ fugit:uermiculans
non obſcure quidem eſt tardus,ſed,ſiquis alius,abunde perſpicuus.Quid igiť inter celeres hunc
quoq; pleriq; referunt,niſi conſenſionẽ cum formicante ſtudentes ſeruare,eos non ſentiri ſta-
tuunt? Nã,qñ in ſe facile hi pulſus mutuo conuertunť, & uermiculantis facile extremus delap-
ſus formicantẽ gignit ſimiliter,primũ formicantis incrementũ uermiculantẽ,planè illi nouum
putauerunt,ſi eorũ alterum dicerent celerem,tardum alterũ.Ac,q a ſemel non probe celerẽ ap
pellarunt formicantem, idcirco rem ex conſequenti tam falsã, tam ẽt planè diſſonam ſuſtinue
runt admittere,uermiculantem ẽt celerem eſſe,Et quidem uermis eum greſſui cõparant,& for-
micantem item formicæ,animantium,uide q̃ uelocium?&,qui ſimul ita comparãt,ſimul eſſe cẽ
leres cõtendunt,nec animaduertunt,q̃ ſecũ pugnent. Poſtq̃ uero in tantos ſe errores ſemel de-
miſerunt,nõ dubitant ẽt in ſtomachicis affectibus confirmare oẽs eſſe pulſus celeres,cum ne hi
quidem ſint celeres oẽs:& uero alios etiam ſexcentos, de quibus alio loco dicere magis conue
nit.Qui errores mutuo conſecuti illos ſunt ob notionẽ non diſtributam,nec diſtinctam celerita
B tis,prorſusq; confuſam. Nam,cum illi de celeri pulſu ex ſola temporis exiſtimarent breuitate,
neq; etiam de eius magnitudine ſtatuerent, quæ falſo illis in mentem uenerant, hæc in errorẽ
ipſos in dignoſcendo impulerunt. Sed nos clare,ni fallor,alium oſtendimus breui tẽpore durã
tem eſſe,ut ſic appellem, pulſum:alium celerem:ſimiliter contrarios his,alium diuturnũ,alium
tardum eſſe. Hìc tu putas fortaſſe abſolutã omnibus partibus eſſe diſputationẽ, teq; manifeſto
cognoſcere,celerẽ puiſum differre à tardo.Ego uero nihil magis in uotis habeam,q̃ ut de com
mentatione tanta diſputatio detrahatur.At re uera nõ ita habet,ſed eſt habita oratio ad celerẽ
pulſum & tardum dignoſcendum,ueluti quoddam præludiũ. Nam per totam hanc quidem ha
bitam orationẽ duobus inter ſe motibus conferendis unum tardiorem eſſe,alterum celeriorem
oñdimus:nuſquam uerba fecimus tñ de tardo & celeri. Sanè quamplurimum intereſt,tardiorẽ
dicas motum,an tardũ:necnon celeriorẽ,an celerẽ. Exempli gratia:ſi quis aliquẽ dicat motum
tardiorẽ eſſe, quærimus,quonam dicat eſſe tardiorem eũ:ſemper.n.qui tardior eſt,alio dr̃ tar-
dior:ſin tardum dicat aliquem motum eſſe,haudquaquã interrogamus,quonam,nã ridiculi ha
beamur. Sic,ſi pulſum tardiorem eſſe dicamus,aut celeriorem, erit omnino,qui de nobis,quo-
nam tardiorem dicamus, uel celeriorem,requiret:ſed,tardum cum dicimus,uel celerem,nullus
C iam rogat,quonã.Nunquid igiť celer,& tardus abſoluto ſermone proferuntur:at celerior uero,
tardiorq; referuntur ad alterũ?Sane hoc fortaſſe,q̃s prompte pro uero probabit.Mea uero lõ-
ge alia ratio eſt. Adeo multæ eſt res cogitationis deliberationisq; cum alijs de cauſis, tum ꝙ ad
plures res ꝑtinet ea ſpeculatio:neq;.n. de celeri & tardo,uel celeriore,& tardiore,diſtĩcto & de
finito eſt opus:de magno aũt paruoq; & maiore atq; minore, alijsq; quorũ idem uſus eſt,negli
gere par eſt. Immo attendẽdũ eſt,perinde ne ſit,ſi maiorem dicas,ac magnum pulſum,& item
minorem ac paruum:an diuerſæ res ſub his nominibus lateant. Maiorem quidẽ ſemper accipi
mus minore maiorem,atq; minorem,maiore minorem: magnũ uero nullo magnum,ſed abſo-
lute:itemq; paruum,nullo paruum,cæterum abſolute. Eodem modo de breuiore & breui,lon-
giore & longo,latiore atq; lato,anguſtiore anguſtoq; & hercle etiam de molliore & molli,du-
riore & duro, denique de omnibus alijs,quæ in eum uſurpantur modum,diſtinctione eſt opus.
Quippe hæc cõſideratio pene pertinet cum ad totam medicinã,tum uero ad alias artes omnes;
etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, ſiccius & ſiccum, humidius & humi-
dum,deniq; plus & multum,ſimiliterq; minus & parum.Vna igitur in re ſermonem pro exem-
plo explorabimus, ubi,ſi indagando,nobis q̃d profectum ſit,ad alia tum omnia uiam,& ratio-
D nem hanc faciemus, ut traducamus:ſin hæreamus,ipſam etiam hanc hæſitationẽ transferemus
ad omnia. Alterutrũ quidẽ certe,aut uiam rationemq; inuenerimus ad multa accõmodiſſimã:
aut inanem ſcientiæ eorũ perſuaſionem,quæ ignoramus,depoſuerimus. Age iam ſumamus in
manus magnum & paruum,ut expendamus,quatenus à maiore & minore diſtent. Et primum
de rebus omnibus mundi, in q̃bus quidẽ uerſati ſumus & educati,quid,intelligamus magnũ &
quid paruũ,nobis ipſis ſubijciamus:† ſimili modo, q̃d maius & minus. Nõne maius,ut quiſquã
abſolute dicat, non ferimus, niſi addat quo dicat maius:magnum aũt abſoluto ſermone, & ipſi
proferimus,& alios citra additionem audimus?Nunquid igitur per ſe dicuntur & abſoluto ſer-
mone magnũ & paruum?At,ſi eſt,nimirum uel ſubſtantiã ſcilicet denotabunt, uel qualitatem,
uel aliquod aliud p̃dicamentum? Atqui ſubſtantiam nõ ſignificãt,ut Socrates, Plato,equus,ho
mo.Nec uero ẽt qualitatem ullam:neq; figuram igiť,neq; colorem;neq; poſitionẽ,neq; cõfor-
mationem,& paucis,nihil iſtius generis. Quin nec ubi,indicare,uel qñ,poſſint,nec item ſitum,
nec habitum,nec actionem,nec paſſionem.Sed in illis hæc ſolis ſunt quærẽda,quæ in prædica-
mento quãtitatis,aut ad aliquid,ſunt. Atque ſi(quę nuper noſtra ſentẽtia erat)non uideanť ad
prædicamentum relationis pertinere,in quantitatis erunt quærenda.Porrò plenum eſt difficul
tatis ſtatuere,quantum intelligere utrũq; oporteat:an ne inſtar ſtadij magnũ,& cubitale paruũ.

† Ex antiq̃s cod. ita uertendum. utrũne magnũ idem, quod maius, & paruum idẽ, q̃d minus: an maius,ut q̃ſquam abſolute &c.

Atqui montem, ẽt ſi magnitudine ſit ſtadij, paruum dicimus:& formicam magnã, longe quidẽ E cubito minorem. Dices fortaſſe(quod familiari cuidam meo ſatisfecit) quãtitatem quidem ab ijs ſignificari, non certam tñ illam, ut pedale: cæterum, ut ille dicebat, latam & indefinitam. Nũ quid igiť finibus altitudinem eorũ amplecti poſſumus, ut alia id genus, nimirum chori, ciuitatis, montis, exercitus, ſtagni? quippe q̃ cum quãtitate incerta omnia dicanť. Poſſumus dicere non tres nos, aut quatuor ſaltatores chorum intelligere, non tamen iam mille: nec etiam ciuitatem, ſi qua tribus conſtet domibus, nec quæ mille ſtadijs exporrecta eſt: neq; montem, qui cubitalis ſit, ſed qui maior, neq; tamen qui lunam attingat: neq; ſtagnum, collectionem aquæ trium amphorarum, non tantum tamen, ut uniuerſam terram inundet. Nam, uniuſcuiuſq; horum quanquam adamuſſim nequeas quantitatem conſtituere, multa tamen inuenias corpora, quæ ab eorum notione utrinque deflexerunt: hæc, quòd nondum: illa, quòd non amplius ſint talia.

Termini magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno, & paruo ſtatuantur, ut commemoratis omnibus, non eſt, quid dicamus: immo uero adeo intelligentia patet late magni, ut ipſo etiam vniuerſo mundo, uerbi gratia, ſi quid excogitari maius poſſit, hoc magni ſit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, milium, & ſi quod hoc minus ſit animal, uel granum, accipiat magni nomen: neque.n. formica tñ, ſed & milium, & culex, magnus dř. Tantum ergo conſtat, unamquamq; rem F cũ eiuſdem generis rebus collatã, uel paruam, uel magnã dici: abſolute nihil. Atq; hoc quidẽ inter maius intereſt, & magnũ, ꝙ maius omni minore poſſit maius dici; magnũ uero nõ quolibet maius, ſed tñ eis, q̃ ſunt eiuſdẽ generis. Eadem de minore, & paruo diſtinctio eſt, nec non de celeri & celeriore, nec ſecus de tardo, & tardiore: ſiquidem equus quiſpiã tardus dicatur, & formica uelox. Simili ratione alia cuncta uidebis appellata eſſe cũ in pulſuum oĩbus generibus, tum ꝑ totã medicinã, & hercle per totã mortaliũ uitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus oĩa, partim cum altero quolibet cõparata, partim cum ijs tñ, cum q̃bus conueniunt gñe. Quid iam igiť? ſummãne aſſecuti ſumus, an uero hic ẽt ſermo poſtulat diſtinctionẽ? neq;.n. ſi cum omnibus, quæ ſunt eiuſdẽ generis, magnum cõparemus, ſtatim ſic nominamus. Neq;.n. ſimul Achilles, & Aiax dicenť magni, nec Polydamas & Milo, ſi quidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas: ſed plane cum medio, & mediocri atq; moderato, quod uocant, unoquoq; in genere, ueluti cum regula, arbitroq; cætera conferemus: tum, quæ illud excedunt, magna eſſe dicemus omnia: quæ contra, parua. Id quod uſu uenit in omni uita, in artibus quidem utiq; maxime: nam ad moderati oẽs examen referuntur: atq; hoc ſuppeditare G eſſentijs, in quibus uerſantur, ſtudent. Ac multũ cibi dicit medicus ſumpſiſſe quempiã, ubi corporis naturam nutriendi excedat: rurſus parum, ubi infra mediocritatem eius ſit. Nã ea ratione athletæ duas minus carnis parũ dicimus eſſe: & frequẽter ægroto interdicimus cremoris ptiſanæ peluim exorbere, ut ſupra mediocritatẽ. Ita magnum ẽt pulſum, & paruũ dicimus, qui à mediocritate deflectit: atq; huius utriuſq; magnum numerum eſſe: moderatum unum, qui indagandus nobis, & ob memoriã ponendus, omnibusq; alijs applicandus eſt, ueluti menſura quædam æqua ab ipſa conſtituta natura. Quem quõ inuenire poſſimus, reliquum eſt, ut conſideremus: nam eo tota orõ properat, cuius quidẽ nomine retulimus, quicquid ante dictum eſt. Inueneri- mus aũt illum, modo poſſimus, uia & ratione. Quippe hoc ad illud intereſt, ut unã uiam ad oĩa moderata, unamq; rationẽ habeamus: nec denuo neceſſe habeamus q̃rere, quo pacto inueniẽdus ſit in motu moderatus, quo pacto in quiete, uel in contentione, uel in arteriæ corpore. Ac primũ hoc uideamus, vtrũ ſinguli in ſingulis generibus q̃rendi pulſus moderati ſint, an plures, alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamẽtis, alius pro anni tẽporibus, alius pro locis, ſtatibus, uitæ inſtitutis, uel animi affectibus. Pro his.n. omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulſus eſſe: iã hos celeres, illos tardos, quoſdã H moderatos: pariq; modo in cæteris differentijs. Forſan aũt hoc probabilius dices eſſe, magiſq; conſonum uſui, ſi cuilibet generi unũ aſſignemus moderatũ. Ergo accuratius hoc diſceptemus, atq; unũ ſumamus genus pulſuum pro exẽplo, ſcilicet magnorũ & paruorũ, de quibus egimus paulo ſuperius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, ut inueniamus, ſigillatim pro ætatibus, ſigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis temperamentis, alijsque id genus oĩbus: nam hoc, nihil deſideremus ad uſum amplius, ſi inuentum ſit, ſiue proprium inſtituamus cuiuſq; memoratorum pulſum ſcire, ſiue ẽt eius à natura flexus dignoſcere. Quod præſens nobis doctrina uidetur ſuppeditare. Quare etiã, atq; etiam uideamus, poſſitne hoc inueniri. Mihi quidem ſanè difficillimum uidetur, atq; adeo non poſſe fortaſſe inueniri: ac difficultas quidem in eo eſt, ꝙ nihil ex his, quæ commemorauimus, ſeparatum licet & ſolum ſumere. Nam, quãdo ſeparatim, & ſolam cernas pulſuum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam ſuum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quæ diximus? Itaq; fit, ut non poſſis dicere, hic pulſus peculiaris ueri eſt, ille æſtati: nam te quis roget, quo tu nam in corpore dicas, ĩ calidiore tẽperatura, an frigidiore: gracili, an corpulẽto: iuuenis, an ſenis: in frigida regione, an calida: & uiri, an mulieris: nec ſecus in reliquis differẽtijs. Quocirca in omni natura uidetur

A.t.1.1.partis can.t.570 co.2.a.

A tur propoſitum corporum proprius eſſe animaduertendus pulſus,& nō proprius, quo ſciamus
Dionis,verbi gratia,pulſus talis natura eſt:Theonis talis.At hoc abſurdū ſit,non tantum q̄a ne
ceſſe eſſet,qui peculiares ſingulis hominibus pulſus ſint,& qui nō peculiares,ſeparatim memi-
niſſe,& nihil nos poſſe de quoq̄,niſi vſus nobis cum eo interceſſiſſet,cognoſcere:uerū etiam,ꝙ
ne in ipſo Dione quidem,verbi gratia,unum hunc propriū pulſum in unoquoq; genere ſepa-
ratim poſſemus,& præter rerum externas circunſtantias ſumere.Nam q̄n ſumes tandem?Dio
nisne hyeme,an Dionis æſtate:& utrum Dionis Romæ,an in Africa:iam gracilioris, an corpu
lentioris? pręterea eius,qui ocioſus egerit,an laborioſius:durius, an lautius uixerit? tum uinum
an aquam potauerit,an ſitiuerit? Neque enim eſt ab his,alijsq; circunſtantiis ſexcētis ſeparatū
ſumere,& ſolum corpus Dionis.Itaque nondum explicata prima dubitatio eſt. Siquidem pul-
ſum toti naturæ propoſiti corporis proprium, quem quidem moderatum, hoc eſt mediocrem
appellauimus,non ualemus inuenire.Præſtiterit igitur non ambire hac ratione pulſuū notitiā,
ſed,ut præſcripſit tyronibus,in ſingulis,quas narraui,cauſis ediſcere uariationē.Nā aliquā poſ-
ſis eius uiam,atque rationem inuenire,quam hoc loco prius adnotabimus:deinde inſpiciemus,
vtrum omnia præſtare queat,an aliqua ex parte etiā claudicet.Porrò uia ratioq; hæc ſit,ut exē-
B pli gratia uiam ſumamus de cauſis,quæ alterandis ſunt pulſibus,ut exercitationem. Nam,ſi cōſi
derandum uenit,quemadmodum pulſus exercitatio immutet,delige hominem, cuius attendas
prius omnes pulſus,inde exercites,tumq; de integro attendas,†quem illorum teneas,quo defi
ciaris,& quātū:itaq; inueneris,quatenus poſſit pulſus exercitatio cōuertere.Haud aliter in bal-
neis,potu, cibisq; omnibus, facto de ſingulis hominibus periculo, facile alterationes inuenie-
mus.Hæc facillima experientia eſt:uerum,quæ ab experientia ineundæ rationes ſunt, non per-
inde faciles.Nam,quod eſt in omni experientia,id hic item,ne,dum nihil diſtinguimus,& cōfu-
ſe rē tractamus,offendamus,periculum eſt. Quod fit bifariam,ut res nō diſtributa, vel diſtincta
ſit:partim ꝙ cōmune non diſpartiamus in ſuas omnes partes;partim,ꝙ alterantibus cauſis non
attendamus,q̄ præcipuè, uel primo,uel quocunque uelis nomine uocare: & quæ per accidens
ſucceſſerunt.Atq; cōmune non ſecare in omnes ſuas differētias tale eſt: nempe requirit oratio
ad claritatem exemplū.Siquis exercitatorum tales dicat eſſe pulſus,neq; diſtinxerit,nec cui di-
cat nā exercitato,nec quemadmodū exercitato,neque quando,neque quantū:hic,eo,ꝙ non di
uiſit cōe in differentias,lapſus eſt, Cui nam exercitato inquam,qua ætate,quo robore,aut infir
mitate, quibus humoribus prædito, quo corpore, qua temperatura, qua compagine corporis
C partium,quā ad exercitationem cōſueto:ſcilicet in tot mēbra diuiditur,cui nā. Iam, quomodo
exercitatus eſt,in alias ēt differētias ſcinditur,an valide,nec ne:celeriter,nec ne:æqualiter, nec
ne:in quibus omnibus nō eodem modo mutabitur.Iam ēt diuerſam eſſe pro tempore alteratio
nem oportet:neq; enim à cibo ſubire exercitationem perinde eſt, ac ieiunum: nec perinde eſt
triſtem,atque hilarem:alacrem,ac ſegnem:rigidū,ac excalfactū:item eum,qui plus iuſto,ac qui
intra modū,vel mediocriter,dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt ex quātita
te exercitationum:ſiquidē moderatæ aliter,atq; plures,uel pauciores,cōmutant pulſus. At per
accidens,an per ſe,mutatio fiat,ita eſt diſtinguendum : ecquid fuiſſet excrementis plenus, &, cū
cœpit exercitari,fluente in ventrem uitioſorum humorum copia,uellicari contigit os uentricu
li humorum uitio,aut copia opprimi,aut euerti,ac nauſeare,eoq; uel fatiſcere hominē, uel lan
gueſcere,uel refrigerari,uel ſuffocari:horum enim alterat quodque pulſus,quos aliquis forſitā
ab exercitatione exiſtimabit ꝓfectos.Nā,ſi,qui plethoricus ſit,ac thorace,& pulmone affecto,
ſimul,ut cœpit uelociter exercitari,in diſpnœam inciderit,pro diſpnœa uariabunt pulſus; & tu
putabis fortaſſis pro exercitationibus.Ergo,ut in experiūdo nō fallaris, quomodo ſit diſtinguē
dum,etſi alio loco ſim longius perſecutus,ſummatim hic tamen perſtringam.Omnes comme-
D moratas differentias ad tres has reducemus generales:corpus propoſitum deſignabim⁹ ad ex-
periētiam,cum ſanum ſit,ac nulli obnoxium externæ alterationi: tum exercitationē, qua ad id
vtemur,moderatam quantitate ſeruabimus;atq; in mutatione hoc attendemus,ecquid caſu in
ciderit,nō ex ipſa natura exercitationis.Si.n.tria hæc reſpicias,nullo negocio inueneris,quēad
modum,& quatenus aduētitia cauſa immutet.Itaque ſi omni in genere cauſæ,alterationē expe
riundo addidiceris,utendi tibi ad dignoſcēdos in morbis pulſus facultas erit,facile, quantū ab
externis cauſis alterati pulſus ſunt,exploranti,quantum itē à morbo.Itaq; nihil erit, ꝙ labores,
ut,qualis ſit,qui natura moderatus eſt,ꝑſcias:ſed,ſi,qui ſit ſingulis,de quibus agitur, peculiaris,
teneas,quatenus mutatus hic eſt,cum ab alijs cauſis,tum uero ab ipſo morbo,noſſe poteris. At-
qui,niſi adhæc vſus nobis moderati pulſus erit,nequicquā eū quęremus.Qua igitur ratione ali
quē magnū dicemus,uel celerē incognito moderato?nā manere etiamnum uidetur prima du-
bitatio.Quid aūt magnum nobis opus eſt,aut celerem dicere,cum alterationum nobis tantum-
modo ſatis ſit meminiſſe,ut dicamus in hunc modū?Exercitationes moderatæ pulſus in magni
tudinem,celeritatem,uehementiam,& crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque,
cū id ſignificare uolunt,in exercitationibus dicere,magnos,celeres,uehemētes, crebroſq; fieri
pulſus.Nos uero primū,non abſolute in exercitationibus dicemus,ſed in moderatis addemus.

† Al. qui illorū ſit intenſus, & quis exolutus, & quantum.

Nam

Nam,naturã q̃ corporis exercitati excedunt,pulſus in aliud uertunt genus mutationis. Deinde E
nõ ita dicem⁹ abſoluto ſermone magnos,& celeres,ſed maiores,celeriores,vehemẽtiores,cre
briores,aliaq; dicemus ita eſſe omnia uſurpanda:ut,Pro ætatibus,maximos iuuenum eſſe,ſenũ
minimos:eorum,quorum præcipitat ætas,& vergit,maiores quidẽ,quã ſenũ,tñ minores,quàm
iuuenum. Pro regionibus eodem modo,& pro reliquis omnibus idem pſcribemus:inter ſe om
ni in genere pulſus conferentes,nõ abſolute de ijs decernentes:Ac empirico forſitã ſatisfaciat
hæc inſtitutio,de qua accuratius nos paulopoſt uiderimus. At,qui primas ſtudeat,& continen-
tes,quas uocant,cauſas inueſtigare cuiuſque pulſus, & ratione artẽ uiaq; tractet, huic cuiuſque
generis moderatum operæpreciũ eſt noſſe.Quæratur.n.cur paruus pueris ſit pulſus,deinde cau
ſæ nos probabiles deficiant:nẽpe.n.deficiemur illis,ni ſedulo prius cauſas,quę magnos pulſus
& paruos gignunt,expenderimus:neq; enim in pueris cauſas reperiamus,quæ paruos generẽt:
Atqui,ſi uel una in re,quamuis leui,cauſæ ratio claudicet, ſimul in reliquis, ubi uideatur abun-
dare,merito titubabit:ubique enim ſibi,ſi quidem uera eſt, conſtare illa debet. Quo magis ne-
ceſſarium eſt noſſe moderatum:nam poteſt etiam pueri pulſus moderatũ ſuperare. Herophil⁹
† Additur ex antiquis, interdum vero ſatis magnum vt ẽt apparet inferi⁹. certè inſigniter magnum interdũ hunc pulſum uocat.† Quid tãdem igitur,quæres,paruum Ar-
chigenes illum nominat?Fortaſſe cauſam tibi diſſenſionis aperiam, ſi noueris prius inſtitutum F
probatũ eſſe, debere ad cõmentandas pulſuum cauſas uirum,qui rationem ſequatur,& cum cau
ſæ conſideratione omnia inſtituat ſcire, pulſum moderatum tenere.Sed hoc leuius eſt fortaſſe:
dices.n.nolle rationalem te eſſe.Quod verò paulo ante reiecimus,ut rem magnæ conſideratio
nis, nunc diſcutiamus: niſi uere moderatũ prius pulſum inuenerit, neminem poſſe empiricum
diligenter obſeruatiõnẽ,& accurate inſtituere.Nam,poſteaquam propoſitum eſt illi,nõ modo
an mutet in celeritatem pulſus,uel magnitudinẽ,uel quid aliud,præſens circũſtantia, ut cogno
ſcat:uerum etiam quatenus alteret) nam præſagiendi ex pulſibus in hoc potiſſimũ omnis uſus
uertitur)quatenus autem alteret,niſi naturam perſpexerit,nulla ratione cognoſcat:neceſſe erit,
cuiuſque ægroti naturam præſciat,modo noſſe magnitudinem uelit præſentis alterationis. At
enim non omnium ægrotorum uſus eſt conſuetudine per ſanitatem,quo expctiẽtia eã addiſce
ret,& inde memor,illius cum ægrotantibus compararet naturam.Qua igitur ratione poterit ẽt
experientia,quo intendit, aſpirare?an hic etiam ex cõmunitatibus quibuſdã erit obſeruatio? At
quomodo,& quo nã pacto?neq; enim perinde hic,atq; in cauſis externis,alia fixa ſerues:unũ,
quod obſeruas,immutes.Quippe colores,figuræ,odores,longitudines,latitudines, profundita
tes corporum,gracilitates,corpulentiæ,differentia generum,ætatum,regionũ, temporũ anni, G
præſentis etiam ſtatus,neceſſario omnibus adſunt hominibus.Quare,quãdoquidẽ,quin habeat
hæc,reperias neminem:difficulterq; ſub pauca illa, quæ paulo ante recenſui,reducas horũ ob
ſeruationem:in externarũ cauſarum mutationibus,alia nobis opus eſt uia,& ratione.Iam,q̃ ar-
dua ſit horum obſeruatio,cognoſces,ſi non ratione tantum, ſed & uelis experiũdo inueſtigare
duos viros ſemper una aliqua in re differentes,in alijs omnibus conuenientes: ſanè enim ægre
inuenias:ut omittam,quàm multæ exiſtant alterationum coniugationes, & quantum obſerua-
tio temporis requirat,quantam autem memoriam,& q̃ præclaram. Nam præter alia etiã, quæ
nihil referunt ad pulſuum mutationem,obſeruare empiricos q̃ diutiſſime oportet,ut hoc ſaltẽ
intereſſe nihil,certo ſciant:atque hoc illud eſt, quod in primis obſeruationẽ iſtam à ratione, &
compendio remotam in immenſam prolixitatem temporis producit. Quod eſt,cur ſemp cla-
memus,ut etiam aliàs docuimus,ut obſeruatione tantum artem conſtituas,remota ratione, fie-
ri minime poſſe. Et,ut iſta omnia admittantur certe,quòd nullum habeamus certum modum,
ad quem exceſſus,& defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs ſingulis nunquã cõ-
plectetur memoria.Qui.n.poſſit quiſquam memoria hæc omnia tenere,cõnexis inter ſeſe his,
quæ corporibus neceſſario comitantur unà cum quantitate ſingulorũ?Omnino cõmiſſura hu- H
iuſcemodi erit:albo eatenus,lato pectore eatenus,itẽ corpulento hactenus, corporis latitudine
& profunditate tanta,maſculo,& puero,tempore æſtiuo,in loco natura frigido,in ſtatu ſicco ta
lis pulſus erit. Eas enim complicationes infinitas numero(quas nemo mortaliũ nec obſeruaue
rit,nec complexus memoria fuerit, ſed in diſputãdo tantum comparari poſſe ſophiſtę iactẽt, in
arte vero adminiſtranda inanes deprehẽdãtur,nec ullo poſſe facultate parari)erit cõtexere,ne
ceſſe.Iam,ſi plus & minus in omnibus,quæ narrauimus,iſtæ inter ſe coniugationes different, ut
certe differunt,in quam obſeruationem diſputationem coniicient,apertũ puto eſſe.Proinde ſa
tius fortaſſe ſit,ne hìc longior ſim, nec immorer in demõſtranda difficultate empiricæ obſerua
tionis,& immenſa longitudine:uerũ rationẽ,ut aliquam,& uiam tradã, cuius præſidio oẽm fa-
cile,quẽ experientia oſtendit,fructum capiamus.Quæ nã tandẽ eſt illa uia?hæc eſt.Vbi optimã
conſtitutionẽ inuenerimus corporis noſtri,primũ animaduertendum eſt, qui eius pulſus ſunt,
neque obiter id uel negligenter: ſed in eo ſtatu hoĩem accipiemus,ubi ſuum proprium motum
pulſus ab nulla externa cauſa immutati retineant.Hoc fiat,ſi nõ in lõgo ocio ſit uerſatus nec re A. l. 1. f. 2. d. 3.
cẽs exercitatus,nec verò ẽt diu ieiunauerit,uel modo comederit:aer pterea tẽperatus ſit, opor- c. 1. fol. 47. b
tet,ipſeq; oĩbus liber animi affectibus,& trãquilliſſimã mẽtẽ habeat.Poſtea inueſtigandę ſunt

corporis

A corporũ vitiosæ cõstitutiones:tumq; primum earũ recensebis differentias:deinde,quos in illis excessus repereris,atq; defectus,hos ad moderatã,& optimã cõferes.Iamque,cũ animo reputabis primũ,quantũ oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu, deinde ipsa experientia rationẽ hanc,si cõstet ueritati,explorabis. Quod cũ subinde feceris,& lõgo vsu rationẽ exercitaueris,& tactũ,tum putabis demũ certo te moderatũ tenere in oĩ genere pulsuũ, illosq; ẽt,qui aliquo modo ultra hunc sunt,& citra.Habes summã.Proinde,quicunq; aut corporis nostri optimã naturã,aut uitiosas nõ nouit:aut ratione quidẽ ꝑspexit eas,sed, vsu ut dignosceret, nõ laborauit:nihil huic fruct⁹ feret hic sermo:siquidẽ illa prius sunt ediscẽda, postea huc ueniẽdũ.Etenim in non paruã incidet cõtrouersiã,quã ueteres medici de his inter se habuerunt:& iuniores nõ solũ inter se,sed cũ veteribus ẽt.Nam nec,optima natura,q̃ sit,inter omnes conuenit: neq; dum uitiosarum est inuentus numerus:& signa,quibus uel optimas,uel prauas cognoscas, admodum pauci medici literis prodiderunt.Quòd si uel hæc oĩa apud maiores nostros cõfessa sint,& ordine inuenta,deberent tamen naturas discere prius experiundo,itaque ad artem se de pulsibus conferre.Erunt fortasse,quibus lõgitudo displicebit huius,quã induco,cõtẽplationis. Nos vero,si institutũ meũ sugillent,non offendemur: neq; enim probatũ unquã iri sperauimus B omnibus,aut vsui futurũ.Nã,cum admodũ liquido,& certo scirem,ꝑter vnũ veritatis amatorẽ, reliquos omnes pro nugis meris habituros,quæ doceo,tñ aggressus sum ad hæc explicanda, ac vnũ illũ multis præposui.Porrò autẽ,si nos ipsos quis de ægrotis uidit præterita,& futura prædicere,hunc ẽt puto,nisi planè sit fucus,etiã si videatur longior, cum tam utilem exitum, tamque præclarum polliceatur,hanc commentationem amplexaturum.

Optima natura moderatum pulsum habet, ad quem alij collati, excessuum, & defectuum nominibus appellantur. CAP. 3.

A l.1.f.2.d.3. c.1 fol.48.d

QVi ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimã cognoscendã esse(cuius nos alio loco indicia prodidimus)huius sciat pulsum esse inter omnes alios medium:& ueluti mẽsuram quandam regulamque,in omnibus lucubrationibus de pulsibus,hũc moderatum,& medium a nobis meminerit appellari:cũ quo vbi alios omnes cõparamus,celeres,tardos,magnos paruos dicim⁹ esse.At pulsum moderatæ naturæ,& undequaq; optimæ,nõ rectè uocaueris magnũ,paruũ,celerem,tardum:nec etiam durũ,uel mollẽ,nec quoquã alio nomine,quod immoderationem interpretetur.Immo,ut in opere de temperamentis,omniũ optimã temperaturam nec calidam esse docuimus,nec frigidam,nec siccam,nec humidã,neque mollem,neque durã, C (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare unius illius tẽperatæ,& moderatæ)sic nunc etiam,nec magnum,nec paruum,nec celerẽ,nec tardũ, nec quicquid aliud, qđ à mediocritate deflectit,pulsum optimæ naturæ,uel appellabimus,uel intelligemus. Nec vero etiam ipsum hominem,in quo eum pulsum reperimus,ullo nomine,quod quidem moderationem non significet,nominabimus. Non enim crassum,nõ gracilẽ,non calidũ,frigidũ,humidũ, siccum, nullo denique alio nomine: uerum nominamus omnibus partibus corporis tẽperatũ, & moderatũ:Ad quem,cum dignoscere quidẽ illum didicisti,pulsuum omnes differentię ꝑpensæ,caue,excidant:&,ubi æstimes ad illas reliquos omnes pulsus,uel duros ita,uel molles,uel raros,uel crebros,uel alio nomine ad eundem modum uoca.Nunc ergo,quando summã consecuti uidemur esse,nõ sanè incõmodũ erit,si dubitationẽ quandã necessariam excitem:quò,si nihil dum inuentũ arbitremur,explicationẽ sermoni apponere conemur,quę adducat nos, simulq; doceat,primum summam nos iam obtinuisse:deinde absolutissimam eorum notitiã,de quibus agimus,cõmonstret.Ac exordienda quidẽ modo dubitatio est,dicẽdumque, nõ posse omnes,q̃ in corpore sunt,arterias neq; esse æquales inter se,nec æqualiter distendi.Qui enim posset dorsi arteria arterijs colli,aut alarum,& inguinũ,uel ipsa par esse, uel eius distentio illarũ distentio D nibus?ac multo uero minus arterijs ulnarũ,atq; poplitum: adhucq; etiam minus arterijs carporum,& tarsorũ:adhucq; minus arterijs temporum,digitorumque.Non potest itaque pulsus un⁹ in quantitate distentionis moderatus esse,ne si optima quidẽ sit natura:sed in motu, & robore, cæterisq; generibus unus esse ꝑ omnes arterias potest.Neq; enim possunt,dũ in natura sua constat homo,ꝑsertim si optimã adeptus constitutionẽ sit,quædã celerius arteriæ,alię tardius,uehemẽtius,languidius,durius,mollius,crebrius,rarius pulsare: sed similẽ cum inter se mutuo, tũ cũ corde motũ omnes,necesse est,habeant:magnitudine uerò,ut eorũ differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manũ esse solutionem hæsitationis: ꝙ nihil causæ sit,quin,qui carporũ tm̃ arterias semper tangat,quantus in optimis naturis sit pulsus earum,noscat:& vero ẽt quantus in alijs quisque,si cũ hoc cõparetur.Et hercle,si uelis arterias ẽt tarsorũ pedum tangere,aut partiũ aliarum corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima q̃dem natura,quo possis ad hos æstimare earundem partium pulsus,qui in alias naturas incidũt: neque hic quicquã consecuturũ absurditatis,aut difficultatis, neq; multũ laboris in cognoscendo fore.Verum,hæc q̃ dicit,in libro De optima corporis cõstitutione ignorat demonstratũ esse,æque in magnis corporibus,ac in paruis,cõstare eam naturam posse. Quod si sciret,nequaq̃, neque ipsas arterias singularum partiũ duceret,neq; distentiones earũ, parẽ possidere in omnibus

bus

bus optimis naturis magnitudinem: cæterum, prout magna ſint corpora vel parua,ita uariare: E
Vnde fit,ut nondum diſcuſſa prima ſit hæſitatio, quia moderatum unũ inuenire in diſtentionis quantitate non ualemus. Proinde operæpreciũ eſt,quando hic prorſus hæremus,oẽs medicos demirari,qui magnos temere appellant perpetuo,& paruos pulſus:quantus aũt moderatus ſit, ex cuius cõparatione alios reperiemus,non tradunt. Videãtur enim parum diſtinctè illi ciuſce modi pulſum cõcepiſſe,ſed referẽtes potius ad aliquid,magnũ uel paruũ dicere, ꝓinde ut maiorẽ,& minorẽ. Equidẽ ẽt noſtræ memoriæ ſoleo præſtantiſſimos medicos,ubi tãgendo aliquo: magnũ vel paruũ eſſe dicant,frequenter rogare,quò nam illum dicant maiorem,aut quo minorem.Illi naturali reſpondent.Iterum cum quæſiui,quo illo naturali,non modo exiſtimant non dignã inueſtigatione quæſtionem, verũ ãt demirantur, ſi cuius putem eos alius dicere, ac ipſius ægroti,quem in præſenti tetigerint.Quin hoc latere ne pueros quidẽ autumant, alio alium per cõmodam ualetudinem maiorem & minorem pulſum habere.† Atque hæc quidẽ hi dictitant, Quid autem illi,qui his ꝓſtant,qui libros nobis de pulſibus reliquerunt conſcriptos, alia ne ſũt in opinione,an in eadẽ illa?Hi quidẽ certe dicũt ueris mediũ, & autumni efficere maximos pulſus,hyemis,& æſtatis minimos:quæ inter hæc tẽpora intercedunt,medios inter magnos,& paruos.Nã videnẽ mihi ne hi quidẽ abſoluto ſermone ꝓferre magnos uel paruos, ſed referre ali F quo.Itaque ſunt in illis,pro anni tẽporibus,qui adſcribant,in hunc modũ:Veris medium,& autumni maximos,pro anni tẽporibus quidẽ,pulſus efficiunt. Iidẽ nec in ętatibus ſcribunt abſolute,ut alij magnos eſſe iuuenũ,puerorũ paruos,& ſenũ:ſed addunt hic quoque pro ætatibus.Proinde ſic pronunciant magnos,& paruos,ut ſi maiores dicant,& minores: nimirũ eos cõparãtes mutuò,non moderato.Nã mutuò,ipſam puto demonſtrare rerũ,de quibus differunt naturã:nã non omnium mortalium medio uere ęquæ pulſus maximi ſint,ſed cuiuſque pro ſua natura.Porrò id ipſum quoque craſſa ratione omnino indiſtinctũ,& confuſum:nugæ enim ſint meræ, ſi cẽſeas illi,qui biliosa,ſicca,calida,& aduſta natura eſt:aut contra, qui pituitoſa atq; frigida,maximos medio uere pulſus eſſe.In diſputationibus ita utique,& uerbotenus forſitã uideantur habere:quod ſi periculũ facias,non reperiantur. Quippe calidiores,& ſicciores tẽperamento nõ expectare conſpicias mediũ uer,ſed multo habere ante,ſuos maximos pulſus:iam cõtrarios his humidiores & frigidiores longe ultra mediũ uer,ineunte iam æſtate:ſoli uerò,qui optimã ſunt nacti cõſtitutionẽ corporis,inueniãtur medio vere maximos ſuos pulſus obtinere. Eadẽ in ætatibus ratio eſt:inter quas tẽperatæ medio uere:intẽperatæ aũ,uel poſt hñt pulſus maximos. Verũ nullus hæc quiſquam medicus diſtinxit:adeo ut,ſi omnes homines parem ſtatum in* utroq; an- G ni tẽpore haberent,ita reſpondeãt.Tametſi Hippocratis ſcripta neminẽ puto latere,quę ille,& quàm multa de anni temporibus reliquerit:qui aperte oſtendit,‖nec naturas,nec ætates ab iiſdẽ anni tẽporibꝰ ꝓinde oẽs affici,quoſdã.n.robuſtiores ſimul hyems ſanioresque,& in oẽs partes meliores:aliquos æſtas reddit.Qui fiet igitur,ut,quod cõmodat iuxta,atque id,quòd officit, mutet pulſus?Quin autẽ illos pudet adeo nobis nude ſcribere,& præter omnẽ diſtinctionẽ:Mediũ uer pulſus creat maximos?nã,ni additũ ſit,quibus nã maximos,nihil didicerimus. Quin porrò,cum dicãt,æſtate & hyeme paruos pulſus fieri, hoc certe, utrũ tẽpus reddat minores pulſus, ſuſtinent adiungere? Neque uero paruũ ſcilicet peccatũ dicent,ſi hyeme putes æſtatẽ minores pulſus efficere,hęc uero forte maiores efficiat:uel,ſi hyemẽ ęſtate,cũ cõtra ſe res habeat. Nam, quodcunq; dicas de his tribꝰ,ſiue æſtatem hyeme,ſiue hyemẽ ęſtate, ſiue pares utrobiq; pulſus eſſe,niſi addas,quibus,mentieris.Sin appoſueris,& diſtinxeris pro naturis corporũ,& ętatibus, vnumquodq; ex tribus uerum ſit:quemadmodũ nos,ubi de his priuatim egimus, explicauimꝰ. At neque ſe ipſum quiſque,neque ſeſe illi mutuo potuerunt hic arguere, ꝙ tum multa falſa, tũ multa indiſtincta dixerint:quod illis nulla alia re uſu uenit: pręter ꝙ moderatũ cuiuſq; generis pulſum ignorarẽt prorſus.Nã quã ob rẽ,cũ inter ſe mutuo tam decertent acerbe,de hoc ne uerbũ quidẽ faciunt,ſed prętermittunt miſere? Nullam ſane aliã ob cauſam,niſi quia nihil eorum H cũ intelligerent liquido,ſed confuſe omnia,& minime diſtinctè,unũ ſcilicet, qui primo hallucinatus eſt,ſecuti oẽs ſunt:& de illis,q̃ nihil prope artis adminiſtrationibus nec obſunt, nec accõmodant,acriter non mutuo tantũ inter ſe,ſed cũ Herophilo etiã digladiãtur: idq; cũ cõtentio illis de rebus obſcuris exiſtat,q̃ longã quærunt,quo declarentur,& prolixã orationẽ: de rebus uero tã illuſtribus clarisque,ut uel ſolo ſenſu deprehẽdi poſſint,neq; ſcribunt elimate,neq; reprehendunt errantes:nec uero,ſi quis veterũ quicquã ſcripſit,quod ab ſua ſentẽtia abhorreat,meminerunt. Cæterũ pueri eſſe cõfirmauerunt paruũ pulſum, & itẽ ſenis paruũ:utrius aũt ſit eorũ minor,pręterea eunt:tametſi de utroq; Herophilus plane,ſi diligenter eius libros reuoluas, cõſcripſit.At ridiculus ſim,qui hęc explicata ab illis poſtulem, cum ne prima quidẽ, nec ſimpliciſſima rectè atque ordine tradiderint.Itaque paruum dicunt pulſum pueri,quem nunquã Herophilus paruũ appellauit,ſed modo ſatis magnũ,mõ ĩſigniter, uel eiuſcemodi quopiã nomine vocauit. Tũ,q̃ cauſa ſit,inquirunt,quę arterias moueat:& eorum,quę de hoc ſcripſit Herophilus, pręter mittũt nihil:de ꝓceptis vero,q̃ ad artis opa interſunt,rectè ne Herophilus,an ſecus tractauerit, verbũ nullũ,ò dij immortales,fecerũt.Atqui nõ ne lõge ꝓſtiterat,ſi,ꝙ quatuor ſtatuit Herophilꝰ

facul-

† Al. An ſic quidem hi: qui uero his ꝓſtãt,qui libros &c.

** Al. unoquoq;.*

3.aph.2.3.10.11 12.14.18. Ext. ord.20.a. A de aere, aq. & loc. 4.b c. Et in lib. de humorib. nõ longe à fine.

A facultates,quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent,nec atrociter rixarent, vel eũ oppugnarent:sed,si confutatum hoĩem vellent, & conuictũ inaniũ suarũ nugarũ, ea proferrẽt, quæ refragant his,quæ sunt plane euidẽtia,idq; cũ aduersus illũ tñ possint cogere testiũ numerum? Etenim cũ illos,qui post Herophili ætatẽ de pulsibus sunt cõmentati,tum superstites penè oẽs testes habebunt,pulsum puerorum minorẽ senũ esse, atq; adeo multo quidem minorẽ. Etiam quidam mihi nuper ridens,uniuersam quæstionem dictitabat nõ dignam esse rẽ,de qua disputet:longe siquidem puerorum minores esse: quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes,& alioqui Herophilũ ꝑpetuo oppugnent,ista,miror,quid semel ꝑterierint,nec ẽt,an hæc scripserit,sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs,quæ nugas accumulare in disputationibus pñt. Quare hæc tantũ ex Herophili scriptis capita decerpunt,cætera repudiant prorsus:quod in causa est,cur ignorẽt Herophili scripta,si q̃ mirifice ad artis opera faciunt,sed repugnãt suis decretis.Ideoq; de rhythmis ẽt,quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere,hæc temere inserunt libris medicinæ.Quibus accidit,qđ sero discentibus solet.Nam tacere,ẽt si ad aliam artem spectet, non ualent:rhythmus uero,quæ suppeditet signa,nemo scripsit illorum ullus. At Herophilus,qui aliã

B viã,ac illi,secutus est,prætermittit,quæ discenda de musicis erant, imbutis probe in arte: mox, ut si ea teneant,apud eos disserit,qđ medicinæ conducit ex ijs accipiẽs. Illi vero,ut ꝑclarã istã, queãdmodum isti appellant,τεχνολογίαν de rhythmis enarrarunt,nihil postea studẽt ostendere qua ratione ex illis præsagiendi quid,vel denunciandi cõpares facultatẽ. Itaq; ẽt puerorũ esse aiunt paruum pulsum,contradicente Herophilo:nec uero hactenus student perpendere,ut,quę apud mortales magna,& parua distentio dicatur, queãt assequi.Quippe vesicarũ,follium fabrorum,utrium,utrorum,oĩum deniq; rerum,quæ prædita cauitate aliqua sunt,magnas, & paruas distentiones solemus uocare.Itaq; paruum sæpe esse tumorem uentris dicimus,magnum ẽt,uerbi gratia,uesicæ:& paruũ utris,uentris magnum. Dicemus ẽt interdum magnopere uesicam intumuisse,& distentam esse maxime:utrem ãt,& saccum qui xx eiuscemodi uesicas capiant, non dum maximam distentionẽ esse consecutos. Censemus.n.ni fallor,ad cuiusq; cauitatem corporis esse distentionẽ æstimandã,non absolute pronũciandã ad eundem ubiq; modum? nam est certus in qualibet re modus,in quo nec contendi tunicas,quę cauitatẽ ipsam cõplectuntur, nec remitti contingit:Ergo,ubi aduertitur tensio in illis,uel cauitas,tum magnas dicimus,& paruas distentiones esse: quandiu nec sensibilem ẽt cauitatẽ cernere possis, neq; dum tunicę laborent

C distẽte,modicã illã,& moderatã,& natiuã corporis distentionẽ dicimus esse.Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriã intelligere,cum sit corpus,& hoc concauum, habere terminos oportere motus sui in utranq; partem,nec nimium distendi (rumpatur.n.) neque in arctissimũ considere:obstare scilicet naturam tunicarum duram,quę ęgre contrahitur?

Quis sit moderatus pulsus in quantitate distentionis: & quæ sit eius dignotio. CAP. 4.

QVare est quedam iusta arterię distentio,ut neq; contendatur,neq; laxam quãpiã suã partem relinquat,quam esse moderatã,& naturalẽ dicemus:sin minus,in uno eodemq; homine dicamus,necesse erit,magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdum est non oẽs moderatos esse:& longe hercle absurdius,si idem sit pulsus magnꝰ simul & paruus ac moderatus:magnus,si cum minoribus cõparetur:si cũ maioribus, paruus: utrisque simul,moderatus.Oportebat uero,cum minori confertur,eum maiorẽ appellare:cũ maioribus, minorẽ:cũ utrisque,mediũ.Eo.n.pacto nobis uocare licet optimarũ naturarũ pulsus, inter se illos quidẽ maiores,& minores,oẽs tñ moderatos:si quid ante dictorũ meminimus, cũ naturã diceremus ꝓpositi corporis spectandã esse,ubi indagare moderatũ,magnũ,& paruũ instituimus. Quòd si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines,maius,minus,medium inter

D vtrunq; nominabimus:magnũ ãt,uel paruum, uel moderatũ haudquaquam: maius.n.est, quod minus excedit:at magnũ,quod moderatũ sui generis.Itaq; refertũr utrunq; ad aliquid:sed maiꝰ ad cũcta minora comparamus:magnum ad vnum duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit,uocatur magnum.Idem uice uersa in minore,& paruo accipiendum est. Moderatũ, & mediocre esse dicendũ est,qđ in sua propria natura constat: & immoderatũ immodicũque, quod naturam suam relinquit.Quando igitur corpus est cauũ arteria,distentio eius,necesse est, interim proprie,& moderate,ut postulat vsus,cuius gratia creata ab natura talis est,prætereaut eius postulãt tunicæ:interim immodice,perficiatur.Ostẽdi aũt alio loco hactenus eã in optimis naturis solere dilatari,quoad vsus largiter impleatur,& nihil offendãtur tunicæ.Proinde,qui regulam uelit attendere in magnis pulsibus,& paruis dignoscendis,optima natura inuẽta,cognitoq; unius in illa arteriæ cuiuscunq; tumore,corporis atq; distentionis,recordandũ illi,& æstimandũ est,arteriã hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere distentionẽ in optimis naturis.Quæ si tanta reperiatur esse,quantã fore conijciebat,sic moderatũ pulsum appellabit:sin uel maiorẽ hac,vel minorẽ,magnũ uel paruũ. Arterię deprehẽdat in optima natura magnitudinẽ aut ꝑ dissectionẽ,siue ea casu,siue de industria fiat:aut colligendo ex signis,q̃ in libello de optima corporis constitutione ꝓdidimus.Quòd si nesciat ẽt,quãta sit arteria ꝑditis optima natura,

pulsus

pulſus q̄dẽ certe eorũ memor,ſi in alterũ poſtea incidat,& colligere poſſit,utrũ par ſit maiores E
hunc,an minores,q̃ illum habere arterias,cum tumore iã diſtentionis conferre poterit,atq; cõ
iectare,an magnus,an paruus,an moderatus pulſus ſit. Etenim,ſi,quo uidetur arterias maiores
habere homo,qui comparatur,hoc maiorem etiam habeat diſtentionem, moderatum dicemꝰ
pulſum eſſe. Quòd ſi arteriæ magnitudo videatur ſuperare magnitudinem diſtentionis,aut ſit
minor,magnum tunc vel paruum vocabimus: ſi arteriæ appareat maius corpus eſſe, q̃ pulſus,
paruum:ſin arteriæ minus,& pulſus maior,magnũ: Haud aliter in reliquis generibus pulſuum,
vt in genere ipſius motus,in quo celeritatem,& tarditatem dignoſcimus: in genere quietis, in
quo crebritatẽ,& raritatem:contentionis in quo uehementiam,& remiſſionem: ad hæc corpo
ris arteriæ,in quo duritiem,& mollitudinem. Nam per hæc omnia,tum moderatum inueniemꝰ
in optima natura:tum immoderatos uel ob exceſſum,uel ob defectum,non inter ſe, ſed cum mo
derato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS
LIBER TERTIVS. F

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem docet dignoſcendorum pulſuum, qui in qualitate motus, in quantitate item diſtentionis, ac proportione motuum, & quietum conſiſtunt.

Declaratio definitionum celeris & tardi pulſus: Ratioq́; eorum dignoſcendorum. CAP. I.

MOderatum pulſum in quouis genere, intelligentia, & dignotione priorem
immoderatis eſſe, atq; arterias in corporibus optime comparatis cum me-
diocritate quadam pulſare,in ſuperiore libro declarauimus. At,quæ reſpi-
ciẽda ſint indicia, & quomodo pulſibus applicãdi digiti, ut tactum exerceas
ad facile prompteq́; cum mediocritatem eorum dignoſcendam, tum exceſ
ſus,& defectus, deinceps dicemus, inducto a genere motus exordio. Atque
temporis quantitatem ſolam moderati motus, & immoderati nõ idoneum
ſignum eſſe,ſed & per quæ uectum interualla ſit,quod mouetur,reſpiciendum eſſe, ſupra abun
de demonſtrauimus:quo ẽt loco illos confutauimus,qui definitionem perperam celeris pulſus G
interpretantur:at nos tñ ipſi,quemadmodum potiſſimum accipiendà ſit, non aperuimus: itaq;
nunc id faciemus. Neque enim multis uerbis opus erit,quòd, quæ ad eam pertinent intelligen
dam,iam ante expoſuimus:nam ẽt intereſt ad rem præſentem hæc narrauiſſe. Cum ergo quis
terminat pulſus pauco tempore motũ nobis,celer uocetur:& tardus,qui multo. Ante horum no
minũ explicatas ſignificationes non iniuria quidam ſunt hallucinati, exiſtimantes idem multũ
ac plus, paucum & paucius,ſignificare,nunc, quia oſtẽdimus hæc quidem ad rem quãlibet ſem
per referri,illa uero ad moderatum tm̃ ſui generis,omnis iam ſublata eſt difficultas intelligẽdi,
quemadmodum celeris pulſus pauco tp̄e motum dicamus terminari,& multo motũ tardi. Nã,
ſi hoc prius nobis conſtet,moderatus pulſus quanto tp̄e quantum confecerit ſpatiũ: deinde al-
terius offendamus,qui par habuit tp̃s,minus interuallum:multo hunc tempore dicemus motum
eſſe. Atqui nemo mirari debet,ſi duorum motuum,quorum temporis quantitas par ſit,alterum
tantũ multo tempore dicamus factum eſſe,non perinde utrũque. Etenim,ſi duo pueri dimiſſi in
diuerſos locos ſint,& ſimul reuerſi:alterũ ꝙ iter pauco tempore abſoluerit,collaudamus:alterũ
culpamus,ꝙ multo:nam ex uiæ longitudine æſtimamus,cum paucũ uel multum temporis dica-
mus,non abſoluto ſermone. Eodẽ etiam modo pulſum dicemus, qui pauco tempore fit, celerẽ H
eſſe:ac tardum,qui multo:definitionesq́; probabimus illas ita interpretãdo,ut diximus. Quòd
ſi cui modus ille uideatur coactior,memoria repetat demonſtraſſe nos,ſi altera ſignificatione,
dictio accipiatur,definitiones falſas eſſe:detq́; operam,ut alias definitiones fingat. Neq;.n.qũo
definiendum ſit,hic inſtituimus diſceptare,cœterum ut rerum diligenter, atque accurate notio
nes conſtituamus:ut ne,ſi in his offenderimus,ſimul in dignoſcendis pulſibus offendamus. Pro
inde,quid requiratur ad dignoſcendum,declaratum a nobis eſt. Iam,ſi diſcere ẽt cupias hęc de
finire,non illa quidẽ fortaſſis ingrata exercitatio ſit,non ad inſtitutũ tñ neceſſaria. Quo nos mi-
nus de iſtorum pulſuum rõne definiendi agemus:etenim cum oĩno nõ eſt neceſſarium,tum ẽt,
ſi cui neceſſarium uideatur,nihil cum hac inſtituta cõmentatione eſt coniunctũ:uerum in quar-
to libro de pulſuum differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tantum in præſenti,qñ
inſtituimus mentionem facere,ſeriem orationis perſequamur:nam nunc quidẽ, quod in ijs in-
uenimus,locus eſt dicendi,ad eum dignoſcendum magnopere faciens:atq; adeo,ſi uerum dicẽ
dum eſt,ſummã iã aperiam. Nec quantitatem temporis,nec interualli reſpiciendam cenſemꝰ:
immo ne proportiones quidem,illorum,de quibus uerba fecimus in ſuperiore libro,cum cele-
riorem pulſum,& tardiorem doceremus. Illic enim non potui illa præterire,quo errorem præ-
ciderem

A ciderem his, qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant, que ad dignoscendũ laboriosa mihi, & longa, difficilisq; æstimationis, & iudicij, adeoq; impossibilia prope visa sunt. Nã celeritatem quidem, & tarditatem, ut primum occurrit arteria, noscimus: rationem uero temporis ad tp̃s, & interualli ad interuallum, ut exploremus, opus nobis lõgo tp̃e est. Itaq; ista nihil nos morãtur, vt expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed, ut, si ante oculos quempiã uideamus, impetus motus celeritatem põt ostendere: ita usu uenit in arteria, nam aut incitatum, aut remissum eius motum inuenias. Oĩa enim corpora, quæ mouentur, ex locis, ubi mouentur semper, dignoscimus qũo moueantur: quæ ubi in locis remorantur, tardum esse motum prædicamus: ubi facile discedunt, celerem. Hic scio futurum, ut quæstio se physica offerat, an corpus, dũ mouetur, ẽt maneat aliquo modo: atqui in cõmentarijs de motu illud ita, ut quod maxime, probatur verum esse. At a tãtis in præsens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Qđ informat tantum sensus ad dignoscendos celeres, & tardos pulsus, hoc, satis est, si dicamus: nimirum unum motum cedere uideri locis facile, in quibus semper fit, alium diutius inibi commorari: itaque hunc tardum, illum celerem uocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex totius motus tp̃e, nec separatim, & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaq; celerita-
B tis, & tarditatis facile notitiam consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis, & interuallorum aucupata, eorum sustineremus ꝓportiones obseruare. Enimuero nõ sustinemus: nam, ut primum aciem intendimus, momento temporis moram nos corporis, quod mouetur, deprehendimus: ex qua conijcimus transitum. Quo fit, ut, quæ eminus cernimus, hæc nobis interim diutius uideantur consistere, licet agitentur uelocissime: unde liquet ratione nos motũ colligere, non sensu deprehendere. Siquidem cũ prima quæq; sensibilis pars corporis, qđ mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernim⁹, videtur esse: at vero, ubi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quàm primo sensibili tempore, subsistat breuiore tp̃e, tum uidetur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu uero si æstimes, primas certas habent, & indiuisas partes. Quod planum facit, ratione oẽm motum, non sensu dignosci. Quia vero sensui ratio cõiuncta est, & mentis est transcursus uelocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu videtur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tñ nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduertere, ut gnomonis umbræ, Lunæ, Solis, omniumq; siderum, quæ a nobis longissime remota sunt. Quorum
C autem, ut dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tempore prædita horum mansio migratioq; uidetur: quippe, quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putat̃ carere. Sed hęc priuatim præstiterit cõmentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis uero satis hęc erunt ad demonstrandum non esse tẽporum, & interuallorum respiciendam quantitatem, sed ipsam qualitatẽ motus: quæ est explicatu quidem difficilis, sed horũ, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus, & iners) non magno negocio verum, ut homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscẽdos inæquales celeritate & tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac vnius quidẽ distentionis sæpe initium motus planè celerius uidetur, proximum tardius, iterũ finis celerior: nec hic quantitates quasdã aut temporũ, aut interuallorum, sed ipsam vnam motus qualitatẽ attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, ubi genus hoc perpendimus pulsuum: nimirũ sic extremum motus finem sentiamus duntaxat, nõ integrũ motum. Ex quibus iã liquet eiuscemodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec lãguidos: neq;.n. trifariã possis motũ dissecare nec in paruis interuallis, nec in facultatib⁹ imbecillis: ꝙ obstet illis paruitas, quę diuidi sensibiles partes non patit̃: hic impediat facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quamobrem
D nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inęqualitatẽ, q̃ tñ adest forsitã, quia oĩno, quo dignoscatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare qui cuiq; pulsui inuenturus sit contrectationem appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertum in dignoscẽdo oportet. Nã, si maximus pariter & vehemẽtissimus validam fert compressionem: atq; alius quisque, quantum a vehementia uel magnitudine abest, tanto minorem: primũ, quantũ a maximo, & uehementissimo recesserunt, ad unguẽ perspiciendum est: deinde ratio ineunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impertiuisse: utrobiq;.n. offendamus, necesse est, siue excedamus proportionem, siue non assequamur: ꝙ, ubi minus iam premamus, pręteritura nos sit interni pars motus: ubi uero amplius, externi. Itaq; primũ, motum aliq̃n inæqualẽ esse non percipiemus: deinde male ẽt de toto motu sæpe iudicabimus, eo ꝙ male perpenderimus partes. Si.n. vel pars eius prima, uel altera celerior sit, & nobis earum tñ altera sit explorata, non possumus primum uniuersum inæqualem motum esse scire: deinde uel celerem, uel tardum arbitrabimur eum esse, cum neuter planum sit: siquidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hũc nec celerem absolute, nec tardum iure uocaueris. Quare (ut oratione in summam collecta, alio me conferã) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat, nõ ex interualli nec tẽporũ quãtitate explorãdus: sed ex ipsa, ut diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus animaduerten-

maduertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius uideatur, celerem: qui tardius: tardũ E appellemus: repręsentari ãt hoc, ut primũ est admotus tactus, prius q̃ totum arteria spatiũ cõfecerit. Proinde, si pulsus æqualis sit, non expectamus uniuersam distentionem, sed ex parte eius facere de tota cõiecturã possumus: qui si inæqualis sit, oẽm assequi dicebamus oportere, tactũq; pro magnitudine pulsus: & vehementia uarie applicare. Atq; de genere motus hæc in p̃sentia satis sunt: eius enim nos iterum † in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus.

† *Al. de præcognitione ex pulsibus.*

De quantitate distentionis dignoscenda. *CAP. 2.*

DEinceps de quantitate distentionis agam⁹: nam, cũ corporis arteriæ dimẽsiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De lõgitudine apertissimũ est: utrinq; .n. arteria usque ad terminum extremũ pulsat. At paruæ eius parti iniicimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole, quæ quidem ipsa efficit, ut longus uel breuis pulsus sit, eò ꝙ non possit attingi oĩs arteriæ longitudo. Sic tñ hic ẽt aliquid in quolibet corporis natura, qđ elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si quid infra, breuem reddit pulsum, qui nõ põt numero digitorũ definiri: sicuti quidã, si quatuor digitis obuiet, esse dicunt longum: si tribus, medium: si duobus, breuem. Neque .n. corporis optimæ naturæ vna est mensura, sed in una qualibet facile quantitatem assequere, unius ope, modo col F ligere proportionẽ possis: cum qua postea si alios hoĩes conferas partes totius corporis magnitudine, dices uel longos: uel breues pulsus habere: eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac in tribus simul dimensionibus, magnos, uel paruos: ubiq; .n. ad moderatum referemus, cum alios æstimamus. At .n. singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quantitate non planè unum, sed suum cuiq; corporis parti, antea explicauimus. Hoc tñ non est huius loci, sed uolui dicti uos admonere: itaq; ad institutum iam par est reuerti. Institui uero docere, sensu nullius dimẽsionis exacte dignosci posse quantitatẽ: cuius rei cã partim oĩbus cõis, partim sua cuiq; est. Primo loco cõem exponam. Nã qñ inter arterias, quę nuda sit, nulla est: sed vestiunt eas multis locis pauciora, & subtiliora corpora, multis ẽt locis plura, & crassiora: planè in aperto est, nõ perinde oẽs arteriarũ motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenuioraque: harũ minus, quas circũijciũt plura ac crassiora corpora. Atq; hæc cõis est. Propria singularum dimensionum: longitudinis, ꝙ permultũ intersit inter uerã, & apparentem: latitudinis, ꝙ parum: profunditatis, ꝙ minimum. Nam cum sæpe longa tres cubitos uniuersa arteria sit, tres uel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motũ: reliqua pars a corporum obiectorum numero occultatᷓ. In latitudine, cũ præ corporibus, quæ illam utrinq; cingunt, multis illis, & cras G sis, neq; tactus ipsi corpori arterię applicari possit, neq; per crassitiem illorum, & multitudinem foras motus perrumpat, multis locis oĩno motus perit, multis ẽt in maxime angustũ cogitur: totum uero, quia arteria nullo loco est, uideas nusquam. At uero, ne profunditas quidẽ usquã plane est nuda, ut possit saltem in ea elucere eius uniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe ambit eã, per quam pulsum sentimus: itaq; tecta fuerit hæc quoq; certe aliquatenus. Quæ cum ita sint, dabimus operam, ut optimam rationem monstremus dignoscendarum singularũ dimẽsionum: ac primo dicemus de longitudine. Atq; esse hanc censendam optimã, quę motus maximã partem sentiat, clarissimum est: nam, ut, si sentiri oĩs ualeat, primum hoc fit: ita, posteaquã hoc non põt, ubi nulla pars eius, quæ quidem animaduerti possit, lateat, tactionẽ existimamus optimam esse. Qũo ãt eam possis instituere, faciam, ut declarẽ: si ob oculos prius proponã in tribus his oẽs positas esse sensibilium cognitionum differentias, in natura, exercitatione, & modo applicationis. Nam, qui tactum natura appositissimum ad sentiendum, & probè exercitatum hẽt, tñ ẽt sensibilibus decenter admouet, optimus hic explorator fit eorum, quæ intus sunt condita: qui hoc est aliquatenus inferior, q̃ maxime ab illo abest, tam pessime absolutam cognitionẽ cõsequeᷓ. Explicabo igitur huic, qui optime natura cõparatus est, & exercitatus non segniter, qua H applicatione tactus ad unguẽ (vt homo põt) motum sentiat arteriæ. Et, quia de prima dimensione, uidelicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiam. Oĩno nõ premat, immo sæpe leuiter palpet, & ueluti suspẽdat manum. Accommodatus est hic imprimis modus paruis pariter, & imbecillis pulsibus: nã, hos si aliquatenus premas, motus pereat magna ex parte, & sæpe vero ẽt uniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate præterea arterię contentionis, modo multum imminuitur eius motus, modo minus: est, cum perit totus. Quocirca ad longitudinem dignoscendã summa cautio est, ut pręter oẽm pressum, tactũ admoueas: etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidẽ pulsus vehementes: non lædẽtur tñ ne hi quidẽ, si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi qñ optimus est languidis pulsibus, nec incommodus etiam uehementibus, caue, præponas illi alium. Porrò est illud ẽt explicandum, quod non obscure aduertitur, ubi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motũ nõ perinde uideri in oĩbus offensum: cęterũ in partibus altioribus maior est noxa, minor in inferioribus. Et uero frequenter noxa non animaduertiᷓ in vehemẽtibus pulsibus, secus in lãguidis: nã, in his si inferiorem partem presserimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores aũt & inferiores qũo hoc loco accipiendæ sint, nõ est obscurũ; ut remotissimæ a corde partes, inferiores:

A inferiores:& uiciniores appellentur superiores:hoc in artubus quidem perquã est solenne, nõ item in capitis partibus,& colli. Itaq; ad oẽs pertinet,ut diximus,cordi uiciniores,si premãtur, magnam iniuriam subiectis facere:remotiores,sępenumero nullã, quę aĩaduerti possit,si bene uehemens pulsus sit:interim tñ manifestã,in non uehementibus.Atq; de longitudine hæc satis sint.Nunc de reliquis duabus agamus,quas non ita oportet duas numerare,ut,sicut in quadrangularib⁹, & quadratis corporibus,uideas separatim latitudinem,separatim profunditatẽ distinctam:sed, sicut in circulo,& globo,confusa sunt oĩa, una uerò quædam uel lineæ,uel superficiei uidetur circunferentia:sic esse in arteria putes:cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrũ,multis ẽt conum referre. Quò igitur medicis in mentem uenit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate differere,cum deberent,ut est,& conspicitur ex partitionibus,unã lõgitudinem eius appellare,alterũ circulum,ut certe multi frequenter uocant?Nõ ꝑpetuo possunt tñ,nec hi, nec alius quisq̃,cum de exemplis euidentibus narrant,longitudinẽ,& circulũ tantum appellare:sed exprimet sæpe necessitas,ut distentionem altam quandã uocent,& angustã: contra ẽt aliam,humilem,latamq; etenim hoc ita clarum est,ut ambigat nemo. Sic ꝓ ꝑ hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis,& profunditatis notiones coacti sumus. Porrò,sicut
B sensu percipimus eas differentias,ita circularẽ nos figurã sæpe aĩaduertere clare fatemur.Itaq; de utraq; iam differentia dicemus in communi,qua potissimum ratione applicãdorum digitorum ad eas peruenire dignoscendas queas.Neq;.n.in ijs dignoscẽdis mediocris inesse scrupul⁹ uideatur,ꝙ nulla admouendi tactus rõne ualeamus sentire interuallum totum;neq; cum leniter palpemus(nam ea externas tm̃ partes sentiat motus:quę ꝑcedebat,ignoret uniuersã)neq; cum premimus multum. Vt.n.omittam hoc in uehementibus tm̃ pulsibus permissum esse,contra,ac prior,postremã partem ignorabit interualli,tm̃ sentiet primam . Iã,si alia utamur applicatione inter illas media,& prima pars interualli,& postrema nos fugiet.Hoc uerũ esse quisq; experiẽtia discat. Nam,uehementes pulsus si premas (hoc.n.premere solos fas est)nescies,quãti sint:ꝙ pereat fere in pressibus,ut ante significauimus,aliquid ẽt de ipso motu:ac interuallũ non iã parua ex parte,sed prope corrũpatur uniuersum:Cõtra,si leniter palpes,per quãtũ interualli sit motus delatus,non diuines.Habes difficultatẽ,quę sic explicatur.si,ut prorsus distentionis quãtitatẽ sensu dignoscamus,nõ laboremus,sed & rõne* quędã possimus nihil lęsa esse existimare.Neque.n.hoc nos quærimus, ut sensu omnino, quæ accidunt pulsibus, cognoscamus,sed ut simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidem oĩs talis notitia,attñ nõ hunc solũ,neq; quasi

** Al. ex antiquis, quadam.*

C semper ualeat quidlibet inuenire:sed satis est frequenter, si sensibilis affectus unus totius rei denunciet essentiam.Eadẽ ratio eorum est,de quibus nunc agimus.Nã,si leniter palpes,aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus:quo cognito, ad sensum ratio adiũcta, nobis magnã distẽtionem suggerit esse,quę multis partibus mouet tactũ:par uam,quę paucis.Age fac circularẽ eius occursum esse,quid,non ne clarum est,si insigni sit circũferentia circuli magnitudine,totã ẽt crassam esse distentionẽ arterię:& uniuersam distentionẽ gracilẽ,si circũferẽtia sit parua ? Neq;.n.magnis circunscribi circulis gracilis distentio põt,nec crassa minutis : cæterum quantitati distentionis necessario respõdet circuli circumscribentis eã quantitas . Haud aliter ẽt,si uerus non sit,& exactus circulus finis distentionis,sed quasi mutilus partim:id quod in altis , & angustis , uel humilibus , & latis usu uenit:ratio similiter subducitur quãtitatis distẽtionis . Nã tũ distentionis, tũ ascensus fines,particulæ prorsus erunt,circuli:hiq; prout appareant maiores uel minores utrinq; uel cõcauiores hac circunferentia,uel gibbosiores,oĩno uel lõgiorẽ,uel breuiorẽ,uel angustiorẽ,uel latiorẽ,q̃ est exacte circularis,hanc lineã, quę in præsentia cernitur,ostendunt. Vñ inæqualitatẽ nos latitudinis,& profunditatis,totiusq; quantitatẽ distentionis æstimabimus.Age.n.uideãtur gibbosiores ac ꝑruptiores obliqui occur
D sus arterię,ꝑterea cauior quodãmodo,& humilior in profunditate, adeo ut ne circuli quidẽ uideatur circũferẽtia manere, sed ueluti recta linea esse,profecto apertũ est,talẽ pulsum latũ fore & humilẽ.Nam motus in latũ amplius exporrectus,latum merito efficiat:at motus ascensu prohibitus,humilẽ: E diuerso,si motus obliqui partes longe citra mediũ constiterint,ac medium ipsum satis uideatur gibbosum esse , planè is pulsus erit altus angustusque , si semel angustus eius in latitudine occursus euadat, ut non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel uideaĩ perijsse,difficilis cognitu est,uel potius cognosci nõ põt,quantum in his est,qualis sit pulsus.Nã nisi distinctiones adhibeamus quasdã,nõ assequemur,altus ne sit,an humilis,an moderatus ꝓfunditate:nã oĩa esse põt.Etenim,si humilis sit pariter,& angustus,talis uidebiĩ esse,& si altus simul, & angustus, eiuscemodi apparebit:deniq; si moderatus profunditate unà,& angustus,talẽ dicas esse:nã angustiã is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudine contraxit. Difficultas uerò residet in ꝓfunditate:quę & si ex lõgo interuallo,& si ex breui,uel moderato motũ ordiaĩ,eãdẽ tñ tangentibus repræsentabit speciẽ:nã angustũ motũ percipient. Qua ergo ratione explorabitur? frequenter quidẽ ẽt tactus affectibus,perpetuo tamen ratione. Primũ de tact⁹ affectibus dicemus,in quibus possis per eũ manifesti deprehẽdere aliquid:licet autem in uehementibus pulsibus,qui,ut sæpe monuimus,soli pressa arteria non labefactantur.Prompta ergo

in illis quidem notitiam profunditatis est pulsus. Nã, si presseris, forsitan uel ipso tactu, si exercitatus sit, & mollis, suaq; spõte exacte sentiat, in notitiam aliquam peruenies interualli motus: sin minus, tẽpus certe motus, quantitatẽ declarabit interualli. Nã si discernere sigillatim motus qualitatem poteris, in qua differentiam celeritatis, & tarditatis reperimus: sigillatim ẽt tẽporis q̃titatẽ, ubi breues motus aĩaduertimus: neutra te harũ, si premas, fugiet. Quòd si ambas assecutus sis, facile de interuallo conijcies. Esto celer motus, & diuturnus, sanè apertissimum est maximo eũ spatio delatum esse: contra tardus esto, & breuis, sit utiq; & hic minimo spatio deuectus. Atq; hoc pacto, si uehemens sit pulsus, profunditatis quãtitatẽ dignoscimus: qui si languidus sit, nihil iã nobis sensus adiumenti adferre poterit, ꝙ motus in eiuscemodi pulsibus pressu perditur uniuersus: quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicem⁹ aũt de causis pulsuum, nõ oẽs cum oĩbus differentijs posse confundi: distinguemusq; quæ illæ sint, & qñ, & quemadmodũ. Itaque ex alijs, quæ aperte sunt conspicua, quomodo etiam aliquid de obscuris deprehendas, inibi docebimus: ad hæc, cur angustus simul, & languidus pulsus altus nunquam fit. Sed de his hactenus. E

De rhythmis dignoscendis. *CAP. 3.*

POsthac de rhythmis uerba faciemus: quem ordinem secuti sumus docendi, ꝙ coniũcta eius cum superioris est exploratio. Nã natura quidem rerũ ferebat, ut quæ una in parte pulsus, maxime distentione, genera consistunt; prius exponeremus, quod in cõmentarijs de differentijs pulsuũ fecimus: uerum, quia genera in una parte posita, quæ de superioribus adhuc reliqua sunt, flagitant communem tractatum: rhythmorum aũt genus adiunctã cũ superioribus duobus generibus hẽt cognitionẽ (ut ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabim⁹, de duritie, & uehementia reijciemus in proximũ librum: ut absolutam cõplectantur *singuli cõmentarij generum disciplinam, quę coniuncta cognitione sunt. Quia iã in cõparatione tẽporis distentionis cũ contractionis tẽpore rhythmus consistit, prius parãda separatim nobis utriusq; tẽporis notitia est. Hoc uerò parũ facile est: nã (memoriã si conseruauimus eorũ, q̃ primo in libro retulimus, ubi q̃reremus, ecquid sentire totã distentionẽ, & contractionẽ possimus, an pars nos fugiat utriusq; motus) sciemus, q̃ sit laboriosum, adeoq; pręter oẽm nr̃am facultatem, ut notitiam cõparare oĩs harũ tp̃is possimus. Quo loco principium distẽtionis ostendimus, & finem contractionis non cognosci posse. Iam quatenus aliquid nos motus latet, hactenus ẽt tempus. s. preteribit. Primum id est ip̃m repetendum, declarandumq; idem nõ esse, quod in primo libro q̃reretur, ac quod paulo superius: nam illic de distentione quærebatur absolute, hic de tẽporis eius quantitate. Proinde, cum absolute q̃ritur, an oĩs sentiri distẽtio possit: quæ tactum fugit motus pars, hanc confirmauimus non dignosci: in exploranda autẽ eius quantitate, q̃tũ promota spatij sit, aduertimus. Ac nõ ita dudũ diximus, mõ finis distentionis habeamus ueram notitiã, rationẽ nobis cũ sensu coniunctã subiecturã esse eius q̃titatẽ. Itaq; possumus, q̃uis, nisi externum finẽ motus, partẽ aliã nullã sentiamus, quãtũ is habeat tp̃is ignorare: at tñ scire, q̃tum interualli peruectus sit. Horum alterum in primo libro discussum est: alterum nõ ita diu est, cũ explicauimus. Ergo iterũ ad memoriã reuocemus, ꝙ in uehemẽtibus pulsibus, si modice arteriam cõpresserimus, perspiciemus quidẽ initiũ motus, sed quantitatẽ ignorabimus interualli. Nec uerò hoc p̃tereamus, quod initio statim secundi tradidimus, nõ idem esse quãtitatem tp̃is examinare, ac celeritatem uel tarditatem dignoscere. His. n. nobis in præsẽtia oĩbus opus est: quo planè, & distincte perspiciamus, ecquid inter spatij dignotionem, quo fertur arteria, & tp̃is intersit: & p̃ter utranq; quandã esse aliam uel celeritatis uel tarditatis ęstimatricem. Siquidem prima, quam cõmemorauimus, explorat interualli quãtitatem: quãtitatem altera motus tp̃is, tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igitur dignoscendum nec primam quærimus, nec etiam tertiã, sed ipsam tantummodo secundam. Quare instituenda manus ea applicatio est, q̃ arteriæ motũ accuratissime intuetur oẽm. Itaq; primo libro quæ exposita sunt, cum quæreremus, possit ne sentiri uniuersus motus, memoria repetenda sunt: sciendumq; unam uirtute esse, & eandem quæstionem illam atq; hanc, licet diuersis uerbis ponatur. Quæ oĩa si cum aĩs nr̃is prius cogitemus, p̃ntis difficultatis assequemur explicationem. Sit pulsus quidam magnus, sed languidus: huius nequeas. s. deprehendere totius distentionis motum, cæterum externi finis tantum: sic etiam contractionis (si modo tñ possit) initium duntaxat, & recessum, præterea nihil. Proinde leniter sunt istiusmodi pulsus, ut iam dixi sæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatẽ aĩaduertere interualli distentionis poteris, tp̃is motus non poteris; At uero in cõtractione non tantum temporis motus non inuenias qnantitatem, sed ne ipsius quidem interualli: nam, illa ubi insensibilis euadat, omnium simul, quę possidet, necesse est, fiat iactura. Adeo non mõ interualli quantitas atq; tp̃is motus, sed & qualitas, in qua celeritatis, & tarditatis cõtinentur indicia, nulla ex parte à nobis sentietur. Qui. n. motus etiamnũ qualitas dignoscatur, uniuerso sensum latente motu? nimirũ requiritur prius essentia rei, quã ipsa qualitas: quę qñ essentia ꝓrsus sensũ p̃terit, non põt qualitatis parari notitia. Quæ ergo iã est in his pulsibus rõ, qua cõsequi notitiã rhythmi possis, ubi funditus contractio perijt, & de distentione saluus, & integer solus externus finis est? atqui nec sentire contractionem in ullo languido alio possis. Itaque quandoquidem motum distẽtionis atq; F G H

* Aliter utriq;

contra-

A contractionis arteriæ noſcimus tm̃ in his,qui languidi nõ ſunt,in horum etiam ſolorum notitiã
rhythmi ueniemus,digitis ita moderate applicãdis (uti diximus antea) ut externi motus ne q̃d
interpellent.Nã ſi plus iuſto arteriam cõpreſſerimus,conſiſtere eius motum cogemus:niſi ẽt in
his rhythmus non poſſit dignoſci:ſiquidem perpetuò initium nos diſtentionis, & cõtractionis
finis latet:& niſi oĩno parum,quod præterit,ſit,magnopere rhythmus lædetur.Nam hoc quidẽ
fortaſſis ẽt admittas,diſtincta oratione tñ opus eſt. In uehementiſſimis.n.pulſibus uera eſt oro:
in alijs ſecus habet, præſertim qui uehementiæ paruam partem hñt,ꝙ ſatis magna pars ſenſum
in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum ualeat. Ita hoc iam oĩa, quæ attulimus,fecerunt
planum, dignoſci in ſolis uehemẽtiſſimis pulſibus rhythmos:in alijs uerò oĩbus, aut prorſus in
cognitos eſſe, ut in languidis:aut longe ab abſoluta notitia abeſſe, id quod uſu uenit in minus
uehementibus,nõ iã languidis tñ. Atq; ſcrupulus quidẽ hic eſt:hunc nos pro uiribus faciemus,
ut tollamus. Primũ,quia non cadit in pulſus languidos,& eos,qui non ſunt uehementes,ſimile
diſtentionis,& contractionis incõmodum,lenit hoc difficultatem non nihil. Nã,quã habet ra-
tionẽ totum diſtentionis tempus ad totum cõtractionis, eandem cũ rõnẽ habeant, inter ſe qui-
dẽ partes,q̃ tactum latent,ẽt,quæ ſaluæ ſunt,eandem habebunt inter ſeſe rationẽ. Itaq; ex illis
A.l.1.f.2.d.3.c.1.fo.47.a B præſentire nõ multum interpellabimur.Nã,cum″duplum ſit,uerbi gratia,oẽ cõtractionis tẽpus
cum oĩ diſtentionis cõparatum:duplũ item ſit, quod eſt ſaluum, cum cõparetur:per rhythmos
præſenſionibus non aliter abundabimus,ex partibus motus,quæ ſentiuntur,ac ſi totus is ſaluus
ſit. At in languidis non perinde difficultatem explices:quippe,quod inueſtigant,qui diſtentio-
nis tẽpus cum toto reliquo cõferunt, remedium,adulterinum eſt:qđ uobis,prius faciã,ut decla
rẽ,deinde aperiã,ubi culpẽ id. Nã, cum pulſus quatuor partes ſint, diſtentio,contractio,& duæ
quietes,una à diſtentione ante contractionem,altera à contractione ante diſtentionẽ:qui eſſe
cõtendunt incognitã cõtractionẽ,† diſtentionis tempus quod motus appellant,ſeparant,à reli- † *Al. ex antiquis. priuatim quidẽ diſtẽtionis tempus ponũt, quod ſane motionis appellant: priuatim uero tẽpus reliquarũ*
quis* duabus partibus,quas quietẽ,& contractionẽ uocant:horum* trium tẽporum mutuã pro ** duarũ partium, quod quietẽ & contractionem uocant.*
portionẽ rhythmũ eſſe cõfirmãt. Qui uerò cõtractionẽ dicunt ſentiri,horum alij diſtẽtionis tm̃ * Al. tribus.
tẽpore cõparato cum tẽpore cõtractionis, rhythmum dicunt fieri:alij utriq; motui tempus attri * Al. duorum.
buunt quietis,q̃ ipſum ſequitur. Atq; cum tres hæ ſint de pulſuum rhythmis opiniones:qui à ſe
cunda ſtant,ad dubia illa aperte ſe fatẽtur,quid dicant,nõ habere:qui à prima,& tertia,nõ defi-
ci conſilio fortaſſis uideantur: Illi,quia conſpicui motus tẽpus reliquo oĩ cõparant quietis,ut ip
ſi uocant:hi uerò, ꝙ conſpicui motus tẽpus unà cum tẽpore cõſequentis q̃etis reliquo,initiũ cõ
C tractionis ſtatuentis terminum cõiunctionis priorum duorum tẽporum. Operæpretiũ autẽ eſt
utroſq; demirari:primos,ſi ea tm̃ meminerũt, q̃ de cõtractione ſunt dicta:q̃ de diſtentione,hæc
exciderunt:nã, quantum ſit in diſtentione interuallum, in languidis pulſibus rõne demõſtraui-
mus ſciri:tẽpus uerò motus nõ poſſe cognoſci,ꝙ eius tm̃ externi fines ad ſenſum perueniãt.Mi-
ror igit̃,quemadmodum cõparare ſe dicant tp̃s diſtẽtionis cum tẽpore oĩ reliquo:cuius tp̃s qđ
ſentiri poſſit, oĩno ſit paucum:niſi q̃dẽ hoc ſanè ipſum tm̃ cõparatum cum reliquo toto uolunt.
Itaq; rhythmus illis proportio ſit cõſpicui tẽporis motus in diſtentione ad reliquum oẽ. Quod
ſi dicunt, rẽ dicũt illã quidẽ, quæ fieri poſſit,ſed tñ inutilem:ꝙ p̃cognoſci ex tali rhythmo nihil
poſſit,in quo tp̃s manifeſtæ partis diſtẽtionis cum reliquo uniuerſo cõparatur, quòd ex tp̃e cõ
ſtat externæ quietis,contractioniſq; & tertio internæ quietis,p̃terea quarto partis diſtentionis,
q̃ conſpicua non eſt.Præterquã uerò ꝙ nihil oĩno commodi ex iſtiuſmodi doctrina percipi po
teſt, notionem & rhythmi hi confũndunt,ut ſi quis,muſicum qui ageret,non temporis eleuatio
nis ad poſitionis tp̃s proportionem eſſe diceret rhythmũ, ſed partis manifeſtæ eleuationis ad
reliquũ totum. Nec minus errant illi à tertia ſecta, qui eo duntaxat,ꝙ tp̃s externæ quietis tẽpo-
ri diſtentionis addunt,illis ſunt ſapientiores. Quòd uerò ẽt ipſi in obliuionẽ uenerunt* contra † *Al. diſtentionis.*
D ctionis tp̃s ſenſum in languidis pulſibus non dignoſcere,æque peccauerunt. Porro tertium etiã
hi inſigne ponunt,cõtractionis primum motum p̃petuo ſentiri,cum ne ille quidem in lãguidis
pulſibus ſentiri poſſit. Itaq; ex his oĩbus hæſitationes,q̃ frequẽtes in ſectis ſunt,cõcurrãt in pul-
ſibus dignoſcendis,neceſſe eſt.Quo factũ puto,ut non aggreſſi ſcribere quid ſint Herophili ſuc
ceſſores in præſagitionem ex illis.Ipſe Herophilus rhythmos frequẽter ad præſagiendum ad-
ducit:uerum,quid interpretetur rhythmum,difficile eſt inuẽtu:temporis ne diſtẽtionis ſolius ad
tẽpus cõtractionis ſolius proportionẽ:an ipſum ẽt quietis tempus,quæ comitatur utrunq; mo-
tum,ijs attribuat. Vnde inter Herophilios,qui ab illo cognomen inuenerunt,non cõuenit,utrũ
de illis decẽter ſentiat:neutrum.n.eius oratio planè oſtẽdit: neq; cõfirmare rerum natura põt.
Quòd ſi iã alterã ſententiã tueamur inſtituto muſicorum, tẽpora quietum p̃cedẽtibus motibus
adijciemus:ſin quod facit ad præſagiendum, cum motu motum cõparãtes, ſeparatim quietum
tẽpus æſtimabimus.Cum igitur alterutrum ſit neceſſe,aut notionem noĩs labefactare,aut p̃uer
tere uſum,utrum faciamus potius,implicati tenemur. Tñ,q̃nquidem alterum eligẽdum eſt,re-
pudiato muſicorum nomine,quod cõducit ad præſagiendum potius ducam:nam quid tandem † *Al. quòd nominibus deficiamur.*
faciemus damni,ſi,cum motuum ex proportione tempus p̃ſciamus,nomen nobis,quo id appel
lemus deficiat? Etenim nõ eò,† ꝙ in nominibus hæreamus?,ſed quia p̃ſagire nequeamus,ideo

ars lædetur. Ergo faciamus utilitatis noīe consistere rhythmum in proportione tp̄is motuum, E ac expendamus suo loco Herophili sn̄iam. Tn̄, & si hoc positum sit, manere adhuc dubitatio vr̄, q̄, nisi in uehementissimis pulsibus, nec omne tp̄s possit distentionis innotescere, nec cōtractionis ubique principium sentiatur. Cur ergo tp̄s quoddam ad sensum princeps Herophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, uel plurium dicit esse: horūq; aut integrorum, &, ut uocant illi, ἀπαραύξων:* aut diminutorū* ēt aliquantū, uel plus, uel plurimum? Quasi.n. in oībus pulsibus ad unguem tp̄a dignosceret, siue motuum solorum, siue ēt comitantium illos quietum (nihil.n. ad propositam dubitationem refert) ita vr̄ hæc scribere: nisi uero eum non de oībus, sed in quibus possunt dignosci, de his tm̄modo existimādum est ista scribere. At hoc quidem inferius fortasse aliqn̄ suo loco considerabimus. Nunc (quia non instituimus, quid Herophilus sentiat, quærere, sed, quid uerū sit simul & utile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicandum, quō in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nam sic habeto: cum qualitatem motus distentionis cum qualitate conferimus contractionis motus, nouē inuenimus primas dr̄ias, quas in tabella proposuimus: atq; sigillatim multas alias, quas orōne non exprimas, sed experiendo excessum, & defectum dignoscas. Quid uero soleat quæq; denūciare dr̄ia, dicemus in commentarijs De præsagitione. Sed nunc primum tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui F in primo commentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodum multas singulæ differētias constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdē generis sint.

*Al. παρηυξημένων.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella dr̄iæ uterq; celer motus est, pōt motus distentionis maxime cōcitatus esse, at motus cōtractionis paulo moderato, & medio esse superior: Aut contra, paulū motus distentionis cū superare: motus uero contractionis permultum: Aut uterque paulū, aut uterq; permultum: Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio quoquo modo: nam uarietas aperta est. Neq; dicas uel non hoc cerni fieri, uel signare nihil: im G mo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus p̄sentire: neque quicq̄ nobis opus fuit primis tp̄ibus integris, & amplificatis. Nam eam cognitionem totum non desiderare motū, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurū est, nisi si qn̄ inæqualis sit: tum.n. pars toto haudquaq̄ similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac uti licet: in his.n. ne primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius ullam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS
LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto ictus in pulsu comprehendatur: ac refellit Archigenem, & Agathinum, qui aberrarunt in pleno pulsu dignoscendo.

De ictu dignoscendo. CAP. I. H

QVæ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria rōne, antea oīa exposuimus: nunc de cæteris, q̄ nec citra motum arteriarum pn̄t dignosci, neq; eius tn̄ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ueluti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, ubi uiolentus sit, proprie existimabis ictum uocari: uocāt ita tamen, etsi careat uiolentia. De hoc igitur uero ictu, quem uiolentum occursum dicimus esse, magna diligentia attendendum est: neq; enim parum multarum pulsuum specierum uidetur comes esse, duri, uehemētis, magni, celeris, alti, conuulsiui, & uibrati. Ne ergo deceptus quis communi symptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo oēs, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs illi notis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc certe satis erit nosse, cōe hoc compluribus pulsibus esse. Huius commentationis principium optimum sit, ut quamobrem unus tam multis pulsibus communis comitari affectus ui deatur, uiolentia ictus, causam discamus, hoc modo. Qn̄ impelli a pulsu tactum, modo sit eius occursum sensurus, necesse est: impellitur autē non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum ut

palpet

A palpet tantum:quicunque motus eum protrudunt, & ſubmouent longe,uiolenti hi ſpeciẽ ictus
repræſentant. Ac protrudere longe poteſt motus & duræ arteriæ,ueluti contrudens tactum:&
qui roboris mouentis illam facultatis ueluti euertit:præterea,qui magnitudine diſtentionis plu
rimum progreditur:iã etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit ualenter:& qui præ altitudine
ueluti ſubit ac intrat:ad hæc qui, ꝙ tenſus ſit, ægre mouetur: deniq; qui ob uibrationem, ſimul
tenſionis,& duritiei,celerisq; occurſus ſpeciẽ præbet. Quocirca incidas in multos quotidie me
dicos,qui illos oẽs pulſus dicant uehementes eſſe. Qui ſi quidẽ animaduerterent,q̃ hi diſtent,
quomodocunq; in cõmuni oẽs uelint appellare, non laboramus:ſed, quia, ſicut nomen attri-
buunt cõmune, ſic naturã putant unam omnium eſſe,conabimur dolum illis detegere,à clariſ-
ſimis,& apertiſſimis ingreſſi,exempli gratia,à ueloci.Nã hinc facile errorem deprehendat,qui
certe intelligere poteſt, celeritatẽ occurſus non eandem eſſe,& uiolentiam ictus:nam,ut omit-
tam alia,nec longius celer impellere ualet tactum,ni ſimul magnus ſit. Vnde liquet non hoc eũ
ſua ſponte obtinere ſymptoma:nam,quod illi,cum celer tantum eſſet,nõ etiã magnus,nõ ade-
rat,ſed preſentia magnitudinis ei acceſſit,qua ratione ei proprium dices?quippe celer ſimul,&
paruus nõ longe tactũ impellit:ſed longe impellere,magis ad magnitudinẽ pertinet,uel etiã ad
B hanc per accidens. Nam,ſi colligamus, quæ de dignoſcẽda magnitudine diximus:non eò,ꝙ lõ
gius intret,ſed quia multis in partibus longitudinis pariter,& latitudinis,& profunditatis attin-
gat tactum,cognoſcebatur.Vt enim circularem pulſus circunferẽtiam,quæ ſatis magna eſt,ſen-
ſu perceperimus:ex illo deinceps aſcenſum, qui ex multa profunditate uenit, coniiciemus:ubi
non totum tactus interuallũ aſſequitur, cæterum externum tantum ſentit finem. Itaque, ſi inde
vſq; à primo impetu, cum diſtẽditur arteria, uelimus motum ſentire,magnitudinem magna ex
parte,uti ante diximus,interpellabimus:ut ne magnum quidem iam pulſum eſſe arbitremur.Id
quod non in omnibus tamen magnis facias,cæterum in his,qui cum magnitudine uehementiã
aliqua ex parte coniunctã habent. Nam magnis quidem tantum,nec uehementibus tamen,ne
occurrere quidem aſcendentibus poteris,neque premere arteriam;pereant enim mox toti.Vñ
planum eſt nõ hinc magnum,quo longiſſime intro tactum protrudit,dignoſci,ſed ꝙ multis par
tibus longitudinis,& circuli arteriæ occurrat. Quid igitur,intimè ne altus impellit?atqui,quod
in tribus dimenſionibus magnus,hoc poſſidet hic in una:proinde,ſi non ille,minime hic.At ma
gnum oſtendimus, niſi uehemẽs quoque ſit,tactum non poſſe protrudere longius: quo minus
altus. Quòd,ſi cum magno frequenter imbecillitas adiuncta eſt:& cum alto,qui magnus nõ ſit,
C ferè uehemẽtia,imbecillitas nunquam:alia hęc ratio eſt.Habebit.n. (ut dixi) ſemper hoc altus,
ut longius impellat:uerum non ſua tamen ſponte,immo quòd omnino uehemens,aut non im-
becillus certe ſit.Omnes ergo illi pulſus,ut longe tactum impellant, planè uehementiam requi
runt.Vnde etiam,qui ex illis cum uehementia perpetuo coniuncti ſunt,ſemꝑ uiolenter feriunt:
qui uerò non ſemper, ſed frequenter,hi quia uidentur fere uiolenti eſſe,qui hæc expendunt ne-
gligentius,adducuntur,ut credãt eos nunquã nõ tales eſſe.Iam alij pulſus,abs quibus diuelli du
rities non poteſt, uiolenter feriũt, ut uibratus,& cõuulſiuus:nec hi enim aliunde uiolentũ ictum
cõpararunt,q̃ à perpetua ſua duritie. Quam ob rem duo hæc tantũ genera habentur pulſuum
uiolẽter feriẽtium,uehemẽtium,atq; durorum. Sunt tñ,qui his ẽt neceſſariam præter duritiem
dixerunt uehementiam eſſe:nec.n.poſſe ſolam uiolentum efficere ictum, ueluti nec ſi lapidem
admoueas leniter:qui etiam ad ualide feriendum aliquid deſiderat cõtentionis. Verum de his,
æquum eſt, ut quæramus, quid tãdem ſibi uelint,nullum ne prorſus corpus eſſe durum,nomen
uero hoc duri nequicquã ab hominibus uſurpatum, cui nulla ſit res ſubiecta? an rem eſſe cer-
tam,cui tribuatur,at dignoſci nequaquam ſenſu poſſe:an alio illam ſenſu,non noſci tactu. Pro
fecto ſunt abſurda oĩa, & corpus nullum durum eſſe,& ratione potius,q̃ ſenſu, dignoſci,& ſen
D ſu tamẽ alio quopiã potius, ac tactu. Atqui, ſi durũ concedant eſſe, & dignoſci tactu,quid aliud
poſtea, quã de nomine contendere inuenientur,qui ſine contentione negãt uiolentum ab illo
ictum edi?nam, ſi nec uiolentum appellare uolẽt omnino,contundentem certe,aut repellentẽ,
aut ſubuertentem uocent,neceſſe eſt:nam de contentione q̄dem controuerſia eſt. Omnino.n.
quæ inſit in animantiũ corporibus contentio, non ſtatuitur ab illis, qui in minima, uel indiui-
dua, uel incompacta decerpunt totam ſubſtantiam:tantum conuenit inter hos, qui unitam eſ-
ſe defendunt eam.Vnde nec ſenſu dignoſci contentio poterit;ſed,ſi poterit,à ſigno quodã,uel
à ſignis, uel ab indicatione, uel demonſtratione, fidem capiet: at durum,& molle corpus ſen-
ſu omnes nos homines dignoſcimus. Itaque quæſtio inſtitui de eſſentia eorum non debet, ſed
de ratione dignoſcendi:atque adeo non de hac, immo de eo,qua potiſſimum ratione alteri in
terpretetur aliquis tactus ſui affectum,in occurſu durorum corporum,ac quatenus à uehementi
bus hæc diſtent.Verum,quia hoc neglexerunt,qui nos præceſſerunt,id nos faciamus,orationẽ
exorſi ab ijs,quæ inter omnes mortales conſtant. Quando uehementia quædam non animalia
modo uocamus, ut leones, & tauros:ſed & inanimata quædam,ut fluuiorum decurſus,uentosq;
magnos:alia porrò dura,ut æs, ferrum, lapides:memorare oportet, cur ab utriſque his, ubi nos
attingant,diuerſi corporibus affectus inferantur. Nã occurſus uiolentus communis utriſq; eſt,

tam uehementibus uentis,q̃ duris corporibus . Sed hñt hoc præ cæteris ſcilicet uenti,& fluuio- E
rũ fluctus,ut euertamur ab ijs:lapides,& ligna,ut premamur,& cõtundamur. Aduerſos illos.n. etiã ſi magna ui contendamus ire cõtra, prorſus prohibemur, atq; euertimur,repellimurq; uiolenter, ſed præter ullum preſſum,uel cõtuſionem,uel repreſſionem corporis partium:in alteris uerò pollet preſſus,& contuſio,& repreſſio. Perſpicies maxime,ſi cui corporis parti lapidẽ imponas nõ ita grauem,quem,ſi uelimus,facile abijciamus:cognoſces profectò quemadmodum impoſitus grauet, premat,contundat,& ueluti cutem ſubeat:deiectus autem relinquat quoddã corpori ueſtigium,& preſſus ſignum:nam aut cauiorem reddet partem ſolito,& ut ueſtigiũ diu ſeruet,aut liuidã preterea. At non uentus,ut uehementiſſimus ſit,ut maxime euertat,ut deijciat. cõprimit,cauatq; corporis ullam partem:quippe, qui mollis ſit,facile circũ corpus diffundit,& circumfluit.Quapropter maximas facile naues impellit,& uerò deturbat ſæpe:tñ nullum cauat in ijs lignum,ut ſi lapis uel ferrum impingatur:hæc enim rumpere poſſunt,& cõminuere:at repellere,ut uenti,& euertere non poſſint. An igitur,quibus carnis noſtræ natura cedit,dura hæc nũcupamus:q ipſi carni,ut aqua,hæc uocata mollia ſunt? Atq; id eſt,qđ Plato dicebat,dura eſſe,quibus caro nr̃a cedit:& mollia,quæ carni.Nã,ſi incidat in humidum rem aliquam tactus noſter,clariſſimum eſt tactum eam diuiſurũ eſſe,humidam uerò ceſſuram,& excepturam:at in du- F
ram ſi incurrat,omnino ille potius cedet,cauabiturq; . Atq; ut orationẽ tandem concludamus, fingamus manum noſtram nunc aquæ rapido fluctui,uel uento uehementi ex aduerſo occurrere:nũc lapidi,quẽ altera manus ſenſim admoueat:aperte à prioribus perſpicies euerti,nõ preſſam tñ:& lapidẽ ab hac euerti,ſed preſſa illo.Nã durum quidem,quo minus progrediamur, obſtare per ſe nõ poteſt, ſed aut per põdus, aut motum acquiſititium impedire interdũ poterit: uehementis uerò notio hoc ipſum obſtaculum,impedimentum,repulſionem,atq; euerſionem complectitur. Liquet ergo aliud nos,cum uehementia tãgimus,aliud,cum dura,ſentire:nã hęc premunt carnem tãtum,illa impediunt progreſſum . At,quia ſæpe fit ut ambo conueniant:atq; quod occurrit,durum ſit,pariterq; uehementer moueatur,non poteſt ſenſus etiã nõ duplex nobis offerri,unus ueluti premẽtis,alter ueluti euertentis . Quæ ſi ſunt ita,ut ſunt certe,duri pulſus in premẽdo tactu dignotio ponẽda eſt, ut uiolentia utriſq; conueniat:ſed proprium duri ſit premere,euertere uehementis. Hi ſunt affectus tactus,hæc etiam uſitata* latinis illorum nomina .

De Pleno,& Vacuo pulſu. CAP. 2.

ATqui poſſis alijs quoq; hæc nominibus interpretari:quod facile illi facient certe, qui cõtinuitatem totius ſubſtantæ interpolãt uacuo:id eſt omnes,qui corpora ipſa parua,& indi- G
uiſa,indiuiduaq; & incõpacta,quòd modo concreſcant,modo diuellantur,ideo generationes & interitus contendunt efficere.Qui,ut ſi nullam agnoſcant uitalem contentionem,ubi confertim, multa,& uelociter ferantur hæc parua corpora,tum ictum creare hæc uiolentum cõfirmãt, quemadmodũ in uentis,& fluctibus contingit decurrentibus.Conferta dicere,& multa,denſaque, perinde eſſe dicunt, ac paucum immiſtũ eſſe uacui:quod tãtũ ualere, quantum ſolidas ſubſtantias capedinẽ impleſſe arteriarũ:uacuitatem enim eius ut ipſum declarat nomen,eſſe à uacuo dictum:hoc enim in omnibus quidẽ concretionibus ſemper contineri:at, pro ut id augetur uel imminuitur,ita nũc dura,nũc mollia corpora effici,ac nũc plenus fieri eorũ internos uentriculos,rurſus forte uacuos . Ita tunicã quidẽ dicent arteriæ durã uel mollem fieri ex quantitate admiſti concretioni uacui:internã capedinem plenam, & uacuam, ob quantitatem hic iterum commiſti cum illa uacui.Magnum autem dicent quendam eſſe pulſum,ſed reniſum non habere in occurſu,ubi multum in cauitate arteriæ uacui ſit,ipſaq; pauca ſint prima corpora.At uerò magnum eſſe,& euertere,cum parum uacui,& frequentia corpora ſint.Itaq; iam apertum eſt,nihil apud illos intereſſe inter plenum pulſum,& uehementem,quippe tactus unum eſſe affectum,& unã naturam pulſus : Nam,cum parum in capedinibus arteriarum inſit uacui,ob multitudinem H
tumorum , plenum pulſum dici, & ob ictus uiolẽtiam,uehementem:proinde ex nominibus illis alterum eſſentiam denotare pulſus, alterum qualitatẽ occurſus:non igitur diuerſos eſſe pulſus plenum & uehementẽ,duobus enim unam rem nominibus ſignificari,pro diuerſis notionibus. Nos uerò, qui contentionem quãdam ſtatuimus uitalem, geminam non poterimus non fateri pulſuum naturam eſſe,ſi dignoſcendi rationem eorum diligentius attendamus. Eſt autẽ plena difficultatis hæc cõmentatio,q nihil oratione dignum ueteres de dignoſcendis pulſibus ſcripſerunt:ſed alij prorſus præterierunt, alij ſanè quàm leuiter attigerũt. Nã Herophilus,qui affectus ſenſus conſcriberet,nuſquam plenitudinis,quam ſenſit nunquam,meminit.Qui uerò dicti ab illo Herophilij ſunt,oĩa potius exiſtentes,q̃ id,quod dici uolunt,ſophiſtę ſanè,& loquaces hoĩes penè oẽs:& cum nullũ aliud Herophili præceptũ in ipſis artis operibus probare ſtuduerunt, tũ præter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulſum inuexerũt:ut, quaſi parua ſit ipſa ars,haberemus nunc,quod ageremus .Neq;.n.pulſum præterire fas eſt,à uiris conſtitutum tã claris:neque, quem experiundo nunquam inuenimus,poſſe prompte dignoſci ſtatuendum nobis eſt,alienas ſequẽtibus aſſeuerationes. Verum oſtẽdedum eſt primum,ad notionem uſq; hunc pulſum progredi:deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam ſenſu unquã peruenisse.

Quòd

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nũc aliquid dicere de il
lis, quæ dicturum recipio: sed, quando uarijs eã modis conturbarunt, nec inter se mutuo cõsen
tientes, nec secum quisque: cogimur primo loco dispicere de sigñatione, ne quid imprudentes,
ut corui & graculi, dum uoces edimus tm̃, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignoremus.
Et, cum nomẽ pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si quan
do, si ita series orationis ferat, strictim attingam: Archigenis autem, & Agathini, mihi satis erit
“ scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐςὶ δὲ
“ πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ ναςοτέραν ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεσαγμένην
“ ἐγχύλως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν
“ τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primũ q.d τὸ ναςοτέραν denotet, parũ
liq.do noui, quod insolens apud Græcos sit, ut eiuscemodi de re usurpetur. Nã genus quoddã panis
appellabant ναςὸν: aliud corpus ab ijs ita ullũ appellari haud scio. Ipse Archigenes (nã decet de
illo nos eius usum nominũ discere) τὸ ναςὸν pro pleno mihi uidetur usurpare: nam in libro De
“ uehementia pulsus, exponens Magni uerba, sic ad uerbum scribit: Omnino, inquit, uehemens
“ ictus non fit, nisi ναςὸν sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo post in
B hunc modum scribit: Et uehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, uehementia, plenitudi-
“ ne, conflata est: nam, quod supra ναςὸν, id plenum hic uocauit: ut nihil differat, hoc pacto, an illo
dicas. Et uero ubiq; mihi ita uidetur nomine τοῦ ναςοῦ uti. At mutemus iam τὸ ναςοτέραν in ple
“ niorem, ut, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorẽ osten-
“ dit arteriam. Atqui hoc uel sua spõte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo to
tum hoc ναςοτέραν relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν
αὐτοῦ διασεσαγμένην ἐγχύλως. Tale quiddam significare hæc clausula uidetur, plenũ pulsum in
occursu arteriam ostẽdere διασεσαγμένην ἐγχύλως. Hic iterum τὸ διασεσαγμένην, idẽne sit, ac ple
num, an aliud quid indicet, planè nõ habeo conijcere. Quinetiam, cum opponeret postea defi-
nitioni pleni, & τοῦ ναςοτέρου definitionem uacui, nec contrarium τῷ ναςοτέραν sumpsit, neque
τῷ διασεσαγμένην: quod quidem, si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sumpsit,
sed quid ait? Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφολυγώδη,
nec τῷ ναςοτέραν, nec τῷ διασεσαγμένην cõtrarium est, sed, sicui alij, certe soli τῷ ἐγχύλῳ cõtra
rium est: ut τὸ ἔγχυλον ueluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis aereum. Iam
uacui ẽt definitioni additũ est, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν:
C cui uerbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς κενεμβατήσεως nomi
ni rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitione prętermissum est uniuersum: idq;
cum in eũdem modũ posset dici, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβασιν ὑποπίπτειν.
At non dixit, nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, ut in utraque definitione, non
quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscẽdi ratio. Quod si est, assequamur for-
tassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius usquam naturam
attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus: fortasse itaq; as-
sequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hæc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu
corpus motum: idque modo multis in partibus uidetur sibi occurrere, modo non: ac nunc pre-
mere, nunc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, uel uinci. Hi primi affectus tactus sunt,
ac ueluti elementa totius de pulsibus commentationis: nã reliqua oĩa, partim ex his constant,
partim in relatione intelliguntur, siue partes cõmemoratas mutuo compares, siue tota cũ totis.
At de quonam horum pleni nomen dr̃: an de ipso motu? atqui celeritas in illo, & tarditas erãt,
rhythmiq; illic nascebantur. An ubi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo longi
hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cũ in paucis? contrarij uero tum commemoratorũ.
D An cum premitur? durus. An cum summouetur? uehemens. Quid.n. de contrarijs horum & me
dijs multa disputem? Qñ ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectum? tum ne ubi ca-
lorem largiorem, uel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuum differentijs id dignoscitur. An cũ
humiditatem uel siccitatem? sed nec hi sunt affectus dr̃iarum pulsuum: cum hæc uel citra pulsus,
si manum admoueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus aliud in
uehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire: uerũ,
si hoc sentiebat, aperire debebat nobis non Sphingis proponere ænigmata. An uero non solũ
res, uolunt, ut inquiramus tam difficiles, sed ut pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infini-
tum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam uer-
ba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in uehemẽtibus genus, aliud in plenis statuat. Adeo-
“ que hæc eius uerba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis, & uacuitatis pulsus:
“ pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: uacuo diffluentem, & in renisu
“ euanescentem, ut instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo noĩe gratias hẽmus, quod
Sphingis non ponat ænigmata, ut fecit Archigenes, alijque non pauci: nã, recte, an secus dixit,
per ociũ expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult.n. tensum & contentũ per
petuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractum, nec quiquam renitentem in

 vacuis:

vacuis:at, natiuusne spiritus atq; uitalis sit,qui per corpora,ut illi contendunt,tensus est:an ae- E
reus, & materialis, qui cōtinetur in capedinibus, parum uerba declarāt:tñ ex tota illorū uirorū
snīa ipsum uitalem conijcias dici . Sed siue hic sit,siue ille,tñ in præsenti admonebimus illum,
eiusq; asseclas,ne placita cum sensus affectibus commisceant,sed ut decet empiricum . Neq;.n.
experientiæ imminuerint dignitatem,si explicauerint prius nobis hæc,† quæ de tactione attule
runt ipsi?ac deinde,quō ab ijs oratione ad placita proficisci oporteat,docuerint. Qui igitur sē
sus affectus in ea erunt,si nomen spūs immutemus,& ictum appellemus?erit.n.hæc oratio : Ple-
nus pulsus tensum & contentum perpetuo ictum repræsentat : uacuus uero diffluentem & in re
nisu euanescentē,ut instar sit aquosæ bullæ,q̄ rumpitur. His tam bene mutatis,proferamus hic
paruum eius librū,ut,quid de uehemente,& languido pulsu dicat,uideamus. Verba eius sic ha-
bent;Nam,ꝙ uehemens ēt pulsus sit,qui uiolēter ferit tactum,& in occursu fortiter euertit eum, „
constat hinc,& conuenit inter multos. Mox subijcit : Contraria intelliguntur de lāguido,nam „
debiliter,& languide occurrit tactui.Hæc recte quidem Agathinus,sed nihil ab ijs,q̄ de pleno, „
& uacuo sunt dicta, differunt:nam contentum perpetuo ictum esse, nihil est aliud, ac uiolenter
ferire tactum, & fortiter euertere:quorum illud quidem de pleno, hoc uero uehemēte,dictum
est. Iam ēt in renisu euanescere,idem est,quod debiliter,& languide occurrere tactui:quorum F
ēt illud de vacuo,hoc de languido est dictum. Atque Agathinus in hunc modum exposuit affe
ctus tactus in uehementibus pulsibus, & languidis . Archigenes alio modo:nam hic sic scribit:
Itaque,si per se estimetur,manifeste apparet sua sponte uehemētiam contentionem esse,ut dixi „
mus,arteriarum motus.Inde addit:Apparet porrò per totam distētionem firmitas impetus,ex „
qua,arteriam si comprimamus digitis,firmior occurrit ictus . Hæc quidem sic sunt aperta,quæ „
dixit de affectibus tactus : in quibus nullum hēbimus proprium affectum monstrare plenitudi-
nis, nisi sanè,ut quidam dixerunt huius ætatis hoīes, cum plurimum pulsus eleuatus renitatur,
Atqui hæ duę sunt species pulsuum,non una:nam,cum plurimum attollitur,si quidem in tribus
dimensionibus fiat, magnū efficit pulsum:in una duntaxat,uel longū,uel latum,uel altum:nam
reniti idem est,qđ uehemētem esse. Quòd si quis magnum simul,& uehemētē uolet uno noīe
uocare pleni,uocet,licet:de nomine enim non contendimus:tñ sciat,nihil se nouæ differentiæ
alicūde præter commemoratas in præsenti,adducere. Nam,si duas aut tres earū accipiat diffe
rentias,quas peculiaribus nominibus appellet,nulla inuidia est:uerum de nominibus non agi-
mus, sed de rebus:de quibus, si quis habeat, quod, præter quæ nos diximus,afferat,libenter di-
dicerimus. Excogitare uero drīam quādam pulsuum ex arteriæ infusione(sic enim,quod in ea G
cōtinetur humoris, appellāt)equidem comprobo:ac intelligere eam possum modo crassiorē,
modo tenuiorem,& hercle etiam lentiorem,uel aquosam,uel copiosiorem, uel pauciorem, uel
aeream, uel aliam, qualisqualis sit:siquidem spiritum cogito tantum eas cōtinere,atq; hunc in
terim purum,& serenum,interim caliginosum,nebulosumq;. Sed hoc non est instituti nostri,ut
animo concipiamus, quæ esse possunt,immo de essentia agimus eorum:cum uel cōtraria liceat
concipere:ut simul sint, fieri non potest:ut sanguinē cogitemus continere arterias,& non conti
nere:neque enim quæreremus de eo,quod nequaquā concipimus animo. At non est huic quę
stioni propositum,ut in notionem eorum ueniamus,sed esse monstremus:neque enim est quis
quam,quin in arterijs possit intelligere sanguinem cōtineri:sed,an re uera,&,cū naturæ lege di
spensatur animal,sanguinem contineāt:hæc quærimus. Ac multa de eo scio Archigenē uerba
facere:uerū,si id potest deprehēdere sēsus,nequicquam multa nugatur:cū aperte mentiri dice
re liceat Erasistratū, qui id agit,ut,quæ sensu didicimus,hæc suadeat oratione aliter habere:ue
rum nemo ausus est confirmare peruenire ad tactū humorem,qui in arterijs est. Sanè nihil ma
lim, q̄ ut hoc obtinere possem, ne, cum inuestigo ratione ueritatem, negocium mihi exhibere
tur:at,quid tandem dicant,planè nō intelligo:Plenus est pulsus,qui occursum arteriæ humidæ H
tumidū ostendit. Vtrū,ceu ipse hoc tactus possit cognoscere:an,ceu hic patiatur quod patitur,
affectus aperire uiam possit status arterię cognoscendi?At,hoc si dicat,ex affectibus tactus con
ijcere aliquid de statu arteriæ licere, ego nō contradico:etenim Praxagoras hoc,& Herophi-
lus facit,ac prope omnes partim plus,partim minus:partim ēt deterius,partim melius.Praxago
ram autem forsitan etiam mireris, qui, cum humores neget contineri in arterijs,ex pulsibus tñ
colligere quasdam eorum species molitur: at affectum sensus haudquaquam cōmunem addu-
cit: Ea enim ratione ænigma faciat orationem suam,ut q legat nec intelligat,profundi aliquid
uerbis, & mirandi arbitretur subesse:ibiq; ætatem conterat, nimirum perpetuo quærendo,nec
tamen quicquam inueniendo:nam quomodo inueniatur,quod nusquam existit? Quin tu non
tantum humorum species cedo ex pulsuum differentijs discerne,sed animi etiā ‖ mores,ut, Hip-
pocrates conatur:tantum, quæ sensus patitur, mihi serua:nec, quæ haudquaq̄ patitur, falso au-
de ei tribuere:neque ex uno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere . Est quidam pulsus,qui
multum renititur; adeo ut,si premas etiam arteriam,non * moueatur à manu:hūc retine,ac,quo
uis, uoca nomine:nam , si modo uehementem , modo plenum uocas, interdum alio nomine,
existimasque numero nominum multas te res efficere, quis te feret ? Habeo signa ego etiam
ex pul-

† Al. ex antiquis. quæ ad tactum apparent.

‖ 2 Epid. sec. 5. cui uena in cubito pulsarit.

* Al. νικηθῇν αι. i uincatur.

A ex pulſibus de ſpecie humorum,& de affectibus animi:tñ ex ſenſibilibus,quos nuper cõmemoraui,affectibus omnia conor dignoſcere: nec dico vſquam pulſum præruptum, grauem, lenẽ, aquoſæ ſpeciei,flatuoſum,διηγκωνισμένον,diſtentũ,μογυλὸν,ſtrictũ,κατάνενυγμένον,περιλελωσμένον,ῥοπαλώδη,neque quicquam aliud,quæ iſti ratione excogitant,nec percipiunt affectibus ſenſibilibus. Adeo iam etiam,quæ ſentit auditus tantum,ad tactum traducunt:nam quid aliud,cum ſtridentes dicant,& ſtrepentes,& reſonantes pulſus,quàm de tactu ceu de auditu diſputant? ita que efficiũt denique,vt fides ẽt veris detrahatur. Ac vir quidã huius ætatis minime malus,verboſitatẽ dixit eſſe cõmẽtationẽ pulſuum : qui hercle dixit rectiſſime, ꝗ multa verba funditent, nec quicquam doceãt cõmodi. Qui hoc,ſi non in diſputationibus,in ſcriptis certe debebant vitare,quod dixit Comicus : Garrire doctus,uerum ineptus dicere. Et mihi plenũ pulſum ſcribis, nec tantillum mihi potes,vt exponas mentem tuam:tunicæ ne arteriæ ſignifices qualitatem,an quantitatẽ infuſæ in eas ſubſtantiæ,an qualitatem ſpiritus,an deniq; caloris facultatẽ quandã, vel qualitatẽ;nã oĩa mihi uideris dicere nõ diſtribute,& confuſe. Aut quò plenitudinis mihi vini mẽtionẽ facis pro exemplo? Quid etiã in tractatu de plenitudine in hæc verba loqueris? Itaque,ſi plenum nõ ſubſtãtia ſed facultate velis æſtimare.& paulo poſt:Sopor facultatis in talibus B plenũ pulſum deſignant,ꝗ nomina ſunt intẽperiei ſpiritus. Et,quẽadmodũ,ut guſtarunt vinũ guſtatores uini, plenum dignoſcunt : ita pulſum periti,plenũ ex facultatis ſapore, ẽt ſi ſemiuacuus ſit,animaduertũt. In his ad facultatẽ referre mihi pleni pulſus notionẽ videtur : tñ,ubi de plenitudine agit,uniuerſa mihi videtur cõfundere,& miſcere. Id adeo ex ei⁹ verbis intelliges, ꝗ hæc ſunt:Quemadmodũ autẽ lanarũ contextus inde* tenuis eſt,ex quo uacuæ, & plenæ dicuntur, & uini qualitas nõ* pungens,ſed illinc admota lingua dignoſcitur,qua plena,& vacua vina diſtinguimus,& ipſum etiã corpus apprehendimus,tũ vacuũ,tũ plenum, tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat,ꝗ in morboſis affectibus,ut in inflãmatione,œdemate, inflatione:ita etiã inexercitatas carnes diſcernimus ab exercitatis. Rurſus in hac oratione,quę de vino dñr conuenire cum plenitudine facultatis videantur:&,quæ de inflãmatione,& œdemate, cũ plenitudine, quę in ipſo eſt corpore arterię. At vero exemplum lanarum omnino non intelligo: neminẽ.n. ego vnquam audiui,plenam,& vacuã lanã qui diceret,ut rogarem,quemadmodũ diceret: immo nec de inflãmatione,& œdemate,ex quoq; audiui,niſi ex Archigene. Tñ ex his intelligere poſſum,quid ſignificare velit nomen plenũ:nã,quod cõtrariũ laxo eſt,vocatur plenum. Vacua verò quædam,& plena corpora mangones, & pædotribas audiui dicere: uerum non in modũ C œdematum,& inflãmationũ,ſed,ut in primis proprie, & uſitate dicũtur, perinde ac vaſa plena vacuaque, appellabãt:ac cutẽ prehendentes reuellebant,vt viderent,remiſſa eſſet,an contẽta: itaq; ex laxa uacuũ,ex contenta plenũ conijciebant : & verò eum etiam, qui gracilior craſſiore eſſet,ex ijs indicijs pleniorem vocabant. Has nugas cogimur agere propter eos,qui primi ea,ꝗ nihil ad rẽ faciunt,ſunt nugati. Quaſi enim nomina Archigenes interpretaretur,& non declarare res inſtitueret,multa coegit in vnum exempla,& nomina,quæ nec vni rei oĩa congrua ſunt, nec ex vſu authorum appellata:nam apud quos authores,aut uinũ,aut lanas plenas, & vacuas, inuenias ſcriptum? Reſtat ergo,ut cauponas,mulieresq; adeamus requiſitum,quomodo interpretentur,& quò nã hoc conducat. Certe,ſi uti pleni nomine geſtiebat,modo rem declaraſſet aperte,cui nomẽ tribueret,non eſſent neceſſaria exempla. Cæterũ de nominis uſu etiam tertio in libro De pulſuum differentijs abunde tractauimus, ac nunc etiam meminimus, ut Archigenis in docendo confuſionem aperirem. Neque enim multa cõplicare,& infinita garrire oportebat, cum pauculis uerſiculis totum tradi facillime poſſet in hunc modum : nam, quod obſcure ille multis uerbis conſcripſit,breuibus,faciam,ut plane explicem.

λυπτή. i. perceptibilis eſt in græcis.

† προσάττουσα eſt in impreſſis. προσαράττουσα in antiquis.

Explicatio Galeni de pleno pulſu. CAP. 3.

D GEnus eſt pulſuũ,quod ipſum arteriæ corpus, quo ſtatu ſit declarat : alterũ quod qualitatẽ ſubſtantiæ,quam continent;ac tertium natiui ſpiritus eius oſtendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen eſt. hæc * ſi ſcripſiſſet,& aperte,ſcripſiſſet,& compendioſe:nec hic nos enecaret,dum inquirimus,primum quid dicat,deinde† ecquid erret:ſed mentẽ eius aſſecuti planè,ad inueſtigandũ nos,ecquid erret, conferremus, iterum in hunc modum rationẽ inſtituentes. Horũ triũ generũ Archigenes primum,quod in ſtatu poſitum eſt arteriæ, tum eſt, tum cognoſcitur:uerũtamen plenitudo ab authoribus nõ appellatur:quod in tertio cõmentario de differentijs pulſuũ demonſtrauimus. Illic.n.egimus de nominibus:nõ de nominibus hoc loco, at de ipſis pulſibus dignoſcẽdis,diſceptamus:tu id pro tuo arbitrio uoca. Dabis autem nobis,ut uocibus utamur conſuetis,& approbatis,ac durum quẽdã pulſum appellemus:atq; mollẽ, alterũ ei contrariũ:præterea tertiũ,in medio utriuſq; poſitum,moderatũ,& natiuũ in ſtatu corporis arteriæ. Ergo,quẽ plenum tu,ego durũ uoco,quibus nã affectibus tactus,qui ſentiri poſſint, deprehendemus? nam arteriæ tunicã nemo ambigit,quin neceſſe ſit uel cõtẽtã eſſe,uel remiſſam : uerum hoc nunc non quærimus,immo uerò,quæ eius ſit ratio dignoſcendi. Hoc nos clare,fac, doceas nullis inuolucris utens. Atq; nõ facis,neq; uerò te eo accuſamus:Neq; q.a affici aperte tactũ explicauim⁹ aliter in uehemẽtib⁹,aliter hiſce in pulſib⁹,ideo iactam us. Nã uobis ſeniorib⁹, qui

** ταῦτα eſt in impreſſis. ut uertit interpres : clarius tamen, οὕτω. i. hoc pacto,ut eſt in antiquis.*

† εἰ κακῶς λέγει, eſt in impreſſis, melior tamen eſt lectio ueterum cod. qui habent, εἰ καλῶς λέγει, ideſt ecquid recte dicat. & ita paulo poſt : quanq; hæc pauci momenti ſunt.

quì hæc magna cura inuestigastis,referimus acceptũ, si quid nos inuenimus boni, nõ inuenturi E
certe,nisi ad vestra scripta,qui glaciẽ secuistis,& viã nobis ad ea aperuistis,meditati simus.Qua
re hoc relinquamus,ꝙ affectu tactus,puta pressu,discernitur,& secluditur à vehemente: subuer
tendi.n.uim illi & renisum tribuimus.Iam quæramus secundũ illud de duobus plenitudinis reli-
quis generibus:quorum pri⁹,quod de ipso spiritu,ut vultis,intelligitur, quod nã sit,nec hoc pos
sumus intelligere:ut ẽt tertio in libro De pulsuũ differentijs demõstrauimus. Verũ(quia,illic q̃
sumus latius prosecuti, hic breuibus volo perstringere)aut caloris ardorẽ, aut cõtentionẽ eius
dicitis:hæ nanq; ex verbis vestris quasi oraculis tortuosis Apollinis Loxiæ eruere potuimus: iã
horũ,reliquum est,ut signa tradamus.Contentionis quidẽ iam indicia didicimus,gratiasq́; agi
mus:scilicet renititur pressui,ut confirmatis,tactumq́; submouet. Ardorẽ autẽ hũc caloris nihil
requirimus,nisi vt doceamur,quousq; tactus noster animaduertat:neq; sanè ulla tactum nostrũ
latebit differentia caloris. At non possumus hic nos nõ mirari,si in pulsuũ differentijs ea,& nõ
in febriũ aggregabitis.At hoc mittamus in præsentia,nec de eo contendamus. Reliquum gen⁹
quemadmodum dignoscatur,attendamus,plenitudinis.Hic tactu,nõ habeo,quid conijciã,nec
an spiritus arterijs solus,nec an etiam quidam humores contineantur:immo non valetis,ut de-
monstraui antea,si quando Erasistratum refellitis, vel Praxagoram, cum asseritis sanguinẽ in F
arterijs esse,sensum appellare testem:haudquaquã id prætermissuri,si cõspicuum sit. Nec verò
illorum etiam ad sensum quisquam confugit testem,vt cõfirmaret arterias esse humoribus va-
cuas,spiritusq́; tantũ instrumenta: & recte sane, quippe tactus spiritus ne in arteriis tantum sit,
an simul humores aliqui,non valet declarare.Itaq; inanibus nugis horũ repudiatis,ipsi dicam⁹
apud nos soli,nullũ prorsus sensum esse,quo dignoscas,in arteriis contentus sanguis q̃ sit mul-
tus,& qualis.Ac primo loco nobiscum repetemus nõ posse in aqua inter cutem nos,humor sit,
an spiritus,qui in regionibus ventris cõtinetur,tactu explorare,nisi cauata pressu cute. Et uerò
frequenter non curari cõspicias in synceris ascitis,& aqua inter cutem,quem tympanitem uo-
cant:sed ad ueram notitiam comparandã pulsare cogimur abdomen, ut attendamus, si, ueluti
tympanũ,resonet:secundo loco aliter cõponere hominẽ, & in latera cõuertere, quo fluctuatio
nem aliquam exaudiamus:Ac nobis strepitus in modum tympani,spiritũ annunciat,fluctuatio
humorem:uno uerò admoto tactu distentũ abdomen,non deprehẽdas,ex aere sit, an ex aqua
tametsi cutis his,& quicquid carnosum erat secundum peritonæum, contabuit: ac multo fuisset
facilius,tum ob circumiectarũ partium extenuationem,tum ob materiæ contentæ copiam,cõie
ctari tactu,utrũ humor,an spiritus sit id,quod in eis cõtinetur:attamen hic etiã soli tactui parum G
tuto fidẽ habeas:qũo igitur in arteria,tam crassa munita tunica,ut peritonęi sit sextupla, & quã
cutis sæpe tegat bene crassa?nec.n.ægroti,quos uisimus,semper tabidi sunt.Cum prætea tertius
accedat motus,qui etiã non parũ ad confundendã notitiam ualeat, quid tandẽ tactu cõperire
exacte poterimus?& si ad conturbandum notitiam eius,quod continetur,satis erat arteriæ per-
petuus motus:quo ergo licebit signo aut quãtitatẽ cõtenti in arteriis humoris,aut qualitatẽ co-
gnoscere?nam magnitudine quidem pulsus,cõtenti humoris cognoscimus copiã,sed nõ ꝑpe-
tuo hinc nobis humidum esse ipsum humorem constat:duritie uerò statũ arteriæ corporis: reni
sus ictus non crassitiẽ substantiæ significat,sed robur uitalis contentionis. Nam ridiculum sit, si
adeo continere unquã crassum adducaris humorẽ,arteriarum capedinem,ut renitatur pressui:
immo,si uel sit lutum,facile cedat prementi,nisi lapides in arteriis,& arenam putamus contine
ri:nã ita renitetur deniq; materiæ crassities prementibus,aliter nullo modo. Equidem libenter
utrem repletum humida materia his,qui ita elimatum tactum iactant, ut uerbis ueritatem supe-
rẽt,explorandũ offerrẽ,q̃ insit in illo materia:nam ne aquam quidem tenuem à crasso uino di-
scernant.Neq; uero,si unus uter picis humidæ sit plenus,alter aere,sic etiã deprehendant: solæ
enim fluctuationes,& strepitus facultatẽ habent discernendi,quid sit, quod contineatur: sensus H
autem tactus usquequaq; manet similis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidẽ an-
nunciant, uerum hoc ipsum duntaxat cõe,humorem,qui continetur,non spiritum esse. Et qũo
credas, qui nec ualent per unicam utris tunicam dignoscere contenti qualitatem,ꝑ cutẽ posse
non minus utre crassam,membranasq́; minimũ binas, ac per tunicas necessario duas,humorẽ,
qui in arteria est,dignoscere?Atq; hæc quidem illi dicant,nec Herophilum onerent mẽdaciis:
neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum:neque hinc fidem uerbis parẽt:turpe.n.
est,quasi ad subsellia,testibus certare. Si demonstrationem afferre potes,audiemus te libenter:
Herophilum uerò, eiusq́; asseclas proferre testes,declinantis est rectũ certamẽ,& causas,exce
ptiones,technasq́; commentantis,ne detegaris.Cõstat nõ iã inquirendę rei gratia,sed historiæ
supponi falso citatos testes.Hęc ne dicit Herophilus?minime uerò:†immo nõ tu aufugeris.ostẽ † Al.ex anti
de,quemadmodũ mentiar:ostende,qũo dicat:deinde dictio forte ambigua profertur, eoq́; bel qs immo mẽ
lũ cõuertitur,quid nã significet dictio,& quid uelit. Ibiq́; in dicto, & sententia uertuntur epiche tiris.
remata quædã rhetorica:in amphibologia itẽ alia:& hercle in syllogismis etiã alia: immo oẽm
sic rhetoricã huc transferunt,ut si argumentũ aliquod meditarentur, nec propositum studerent
efficere. Quid.n.non adduxerunt recẽtiores medici ad quæstionẽ,cum quidam scire Herophi-
lum

A lum defendant,&hanc pulſus differentiam: contra quidam neſcire conentur probare. Miſeri certe utrique,& miſericordia digni:Illi,ꝙ imperiti:hi,ꝙ ſunt contentioſi.Nõ minus nos tñ infelices,quibus,ſi artis colamus commentationem,non eſt ſatis:ſed,& quid Herophilus,quid Heraclides,& Chryſermus,& Hegetor non probe expoſuit:quid porrò Apollonius dixit,* & Bacchius, Ariſtoxenusque,uolumus ſcire:&,ſi deprecamur, cõpellimur planè: duobusq; exercitamur malis,tum ꝙ ab re nugamur,tum ꝙ inuiti hoc facimus, quod illi. Nunc quidem certe alterutrum mihi neceſſe eſt,aut ut Archigeni uidear, & Herophilo, ſexcentisq; alijs refragari: aut demõſtrem,nullum de Herophili ſñia,plenum pulſum eſſe.Ac,ſi id,ut operępretium,tractẽ,nõ aliter,ac illi,de inani ſedulitate reprehendendus ſim.Nunc,quando ex ipſa rerum veritate illorum ſñiam coargui,qui ad ipſa artis opera properant,ad ea dimittam, quia iam propoſitã quæſtionem abſoluimus.Quòd ſi qui auent ẽt ueterum ſcripta cognoſcere,temporeq; ad id abundant:omnia adiiciam,ac declarabo nuſquam Herophilum ad ullam rem uti pleno pulſu.Et primum ab ipſo capite exordiar,quod illi proferunt: quod ab Herophilo libro primo De pulſib⁹ eſt ſcriptum,quod mihi ſolum uidentur legiſſe. Atq; ſic habet: In ſumma, differre mihi uidetur pulſus a pulſu,πλήθει,magnitudine,celeritate,uehemẽtia,rhythmo. Hoc in multis prolato,quid
B πλῆθος ſit,quærũt:quaſi uero ſi neſciamus, quid πλήθει ſignificetur, cum neceſſario πληρότης ab eo,i.plenitudo,ſignificetur. Itaq; ego ipſis lepide,ni fallor, reſpõdeo:nam τῷ πλήθει crebritatẽ illum affirmo deſignare.Rurſus utiq; alijs rñdeam,τῷ πλήθει vehemẽtiam denotare:ac quiduis potius,quàm plenitudinem,dicam:ut uideant, nugari uolentibus quanta licentia ſit. Nam cur plenitudinem potius,q̃ crebritatem,τὸ πλῆθος denotabit? num q.a primam ſyllabam τῆς πληρότητος,& πλήθους ijſdem elemẽtis proferimus? Quod ſi eſt,ẽt ἡ πληγὴ,τὸ πλησίον,ἡ πλησμονὴ,τὸ πλῆκτρον,τὸ πλημμυρεῖν, ſexcentaq; ſunt alia,quorum ex iiſdem elemẽtis prima ſyllaba cõſtat. At.n.longe,inquiunt remotæ horum ſignificationes ſunt a τοῦ πλήθους. Qui autẽ minus,plenitudinis ſignificatio a τοῦ πλήθους ſignificatione procul abeſt?Immo probabile eſt,inquiũt,differentiam plenitudinis, quæ eſt in pulſibus, commemorari nunc,atque ab Herophilo cognoſci. Quin potius uerisimile eſt* duritiam cognoſci,& appellari,cum & hæ pulſuum dñię ſint, easque prorſus Herophilus cognoſceret. Vnde igitur dñiam plenitudinis dicat, multo præſtabat mea ſententia,reuoluiſſe antea oẽs eius de pulſibus libros. Mihi quidem hanc legem ſtatui,ut unumquemq; ſcriptorem ex ſe ipſo declarem,nec inanibus ſuſpicionibus,& affirmationibus demõſtratione vacuis delirem,quid aliquis dicat. Atq; quo inueniſti apud Herophilum alio loco no
C men pleni,cum crebri inuenias millies? Proinde,cum dñia plenitudinis, & incognita ſit(ut demonſtrauimus)nec eius alibi Herophilus meminerit; dñia porro crebritatis cum apud omnes in confeſſo ſit,tum eam Herophilus ſcribere millies comperiatur: probabilius multo ſit crebritatem appellare putare illum,q̃ plenitudinem. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro crebritate ſcripſiſſe(hoc.n.ſi dicam,ridiculus ſim non ſecus,ac illi,interpres)uerum eſſe longe procliuius declaratu crebritatẽ,& duritiem,adeoq; quiduis potius,quàm plenitudinem, ſignificari.E quidem,quod Herophilo τῷ πλήθει ſignificet,aliàs puto aperte declaratum eſſe:nũc nõ denotare plenitudinem, quonam pacto demonſtramus hoc?Primum ſtatim hęc ſubdit:nam,quo mireris magis hoĩum demẽtiam,qui pro plenitudine πλήθει accipiunt,apponam totum caput.
" Atque in ſumma differre mihi uidetur pulſus a pulſu magnitudine, celeritate vehementia, rhythmo.Quia in his differunt,conſpicuus interim ſit,& proprius,& nõ proprius. Videtur porro differre,& diſcerni uniuerſe pulſus alter ab altero,ut dictum eſt,celeritate,magnitudine,vehementia:quem poſſis locupletiorem adducere Herophilo teſtem Herophili ſententię?Videtur,inquit alter pulſus differre ab altero,ut eſt declaratum, rhythmo, magnitudine, celeritate, vehementia.Quanam igitur ratione,ſi omnino pulſuum certam differẽtiam τῷ πλήθει indicat,
D eam hoc loco præteriit,cum orationem repetat non obiter,aut negligenter,ſed addat, ut dictũ eſt?Qui autem ſit,ut eiuſdem rhythmi pulſus dicat,celeritate,magnitudine, uehementiaque diſtare?Quomodo poſtea,cum exponat differentias pro ætatibus,reliquas differentias pulſus diſtinguit,omiſit autem plenitudinem?Præterea pro affectibus,temporibus anni, vitæ inſtitutis, & pro ratione aliorum omnium,quando diſcernit pulſus, cæteras vbiq; omnes memorat differentias,plenitudinem nuſquam. Et,quod maius eſt,qui hac ipſam ſingulis iis fere adſcribit orationem,nuſquam addit τῷ πλήθει:ſed in primo tantum libro,non in omnibus locis:certe non ꝑtermiſſurus,ſiquidem nomen differentiæ ſit pulſuum.Hæc pro compendio habeto eorum,quæ in libris de diffentijs pulſuum ſecundum Herophilum diſſeruimus: in illis enim latius Herophili uſum nominum pulſuum explicauimus. Iam igitur finem faciam ſermonis de pulſibus dignoſcendis:nam,ſi,quæ de arteriarum peruerſo ſitu,aut de qua alia ſingulari re ad hanc diſputationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulſuum cauſis, & de præſagione ex illis:quarum complectetur utraque quatuor libros.

* Al.ex antiquis contradixit.

* Al. ex antiquis, & differentiam duritiæ.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete. F

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quæ cauſæ ſint vehementis, duri, magni, celeris, & crebri pulſus: tum quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab una uel pluribus cauſis oriantur.

Genera cauſarum pulſuum. CAP. 1.

CAuſarum, quæ pulſus uariant, aliæ generationis eorum ſunt cauſæ, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vſus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum inſtrumenta, per quæ* diſtenduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur: † &, quæ his ſuccedunt,* externæ. ‡ Nam triplex quidem eſt cauſarum genus nō in pulſibus modo, ſed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum eſt, & præcipuum, quod quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta eſt, quòd illorum eſſentiam contineat, quæ (ut modo diximus) generationis eſt cauſa: Reliqua duo genera, ut fiant pulſus, in cauſa non ſunt, ſed cauſa ſunt illorum, qui iā geniti ſunt, mutationis. Nam humorum craſſitudo, abundantia, lētor, acredo, efficere non ualent pulſus, alterare ualent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems æſtasque, breuiter frigus, & calor, alterandorum pulſuum ſunt, non generandorum cauſæ. † Ac, quas nunc commemorauimus,* externæ appellantur: quæ has etiam præcedunt, quæ quidem in humoribus ſunt, præcedentes. Breuiter ſic habeto: quæcunque extra corpus poſitæ quicquam in corpore alterant, externæ uocantur: quæ has etiam antecedunt præcedentes cauſę corporis affectuum. ‡ Hi affectus, ubi continentes moueant, euadūt præcedentes illarum cauſæ.

A.l.1.f.2.d 3. c.5.fol.48.e

G

Denſetur.n.ab occurſu externi frigoris cutis, cuius denſitas naturalem halitus digeſtionē reprimat, repreſſus ille coaceruetur, tandem accendat febrē, ob quā vſus pulſuum mouetur, itaq; etiā ipſi pulſus: hic externa cauſa eſt occurſus externi frigoris: cæteræ vſq; ad vſum pulſuū oēs præcedentes. Cauſa igitur externa* intercedētibus cauſis p̄cedētibus, quia uariat vſum pulſuū, quæ una ex continentibus cauſis eſt, etiam immutat ipſos pulſus: neque enim poſſit ulla continens cauſa mutari, ut immutabilis maneat effectus eius: ſed prius, quàm continentes attingat alteratio, non poſſunt immutari pulſus. Ideoq; principes hæ, & præcipuæ ſunt primæ cauſę pulſuum, cæteræ ſunt harum gratia: nam, quòd † externa* illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulſuum cauſæ dicuntur: cum ſua ſponte, & per ſe alterare illos nequaquam poſſint. Quare, qui peritus euadere artis de pulſibus uolet, hic verſatus in cauſarum omnibus generibus mirifice debet eſſe, ut quicquid propoſitum ipſi ſit, explicare pulſuum alterationem poſſit. Principium exercitationis optimum eſt, ut continentes cauſas qnamobrem generare quæque pulſum poſſit perpendas. Qua.n.ratione generandorum eorum ſunt origines, eadem etiam alterandorum: ſiquidem cauſarum in quantitate, & qualitate differentiæ, pulſuum differentias in qualitate, & quantitate efficiunt.

H

*Dictio hæc in quibuſdā cod. græcis non habetur.

† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκατάρχοντα. quaſi uertas, & quæ has adhuc antegrediuntur. Interpres autē cauſas procatarcticas, externas vocat.

‡ Al. ac, quæ nūc commemoratæ ſunt, procatarcticæ appellantur: quæ vero ante has (ſcilicet dictę ſunt), quę in humorib. ſunt, præcedētes. Breuiter ſic habeto: quæcunque extra corpus poſitæ quicquā in corpore alterāt, procatarcticæ, ſeu antegreſſæ vocātur: utpote quæ eas, quæ in corpore ſunt, diſpoſitiones antegrediuntur.

† *Al.* ἐξ αὐτῶν. *id eſt ex ipſis ſcilicet cæteris cauſis.*

De cauſa pulſuum ex facultate. CAP. 2.

VIdetur porrò perpetuo cum omnibus arterijs cor motum illum pulſatilem, ut uocant, dū ſuperſtes animans ſit, habere: ubi interijt, nec ullam arteriam, nec uero ipſum cor amplius pulſare uideas: Quo fuiſſe tum quandam conſtat cauſam, à qua moueretur: at, quæ hæc ſit, non procliue inuentu eſt. Vnus natiuum calorem, alius contentionem, alius temperamenti proprietatem, hic vniuerſam ſtructuram corporum, ille ſpiritum tantum: eſt, qui quædam horum, alius etiam

A.ibidem.e

A etiam omnia simul affirmat. Et verò quidā etiā facultatē quandā nullo præditā corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus, quę retulimus, utatur, uel oībus, uel pluribus, vel vno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcunq; illa fit, licet eius nos fugiat essentia, ꝙ facultatē habeat pulsus efficiēdi, facultatē illā uocauimus: ut quālibet, puto, aliā facultatē à facultate faciendi, cuius habet facultatē, solemus noīare: alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaque, qñ essētia ipsius incognita nobis sit, hoc appellam⁹ eā nomine. At uerò, cū robur facultatis, uel virtutē dicimus, aut contra infirmitatē, & uitiositatē, ad functionem hæc nomina sunt referenda: quippe, q̄ obit, & efficit, creatq; functionē causa, interim ad eā melius est apposita, interim deterius. Quo fit, ut modo præclarius, postea, si res ferat, deterius functio administretur: ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, uirtus est, & robur: deterior, infirmitas atq; uitiositas. Sed de facultate pulsus effectrice, hæc satis est hoc loco nosse.

De causa pulsuum ex vsu. CAP. 3.

A. ibidem.e

DE vsu eorū illa sunt, q̄ alio loco demōstrauimus cōmemorāda: ꝙ tuēdi causa caloris uniuersi corporis creati sunt, quę refrigerēt: &, si q̄d sit fuliginis ex succorū adustione contractū, id excernant è uestigio. Etiā illo loco hoc dictū est, ad gignendū hos referre aīalē spiritum.

B *De causa ex instrumentis.* CAP. 4.

A. ibid. c. 6. e

RElíqua, & tertia gignendorū pulsuum continēs causa ipsum est arteriarū corpus: nā oīs facultas, quę alicuius causa agit, instrumenta quęrit ad opus apposita: erat autē hic accōmodatū instrumentū, quod spissis tunicis, & cauū esset intus. Nā, ut artifices hi: quos in urbibus conspicimus, sutores, excusores, pictores, certis instrumentis opus suū efficiunt, ita, q̄ pulsus efficit facultas, suū opus, tutelā natiui caloris, instrumētis peragit arterijs. Hoc tñ inter hāc, & alios opifices interest, ꝙ instrīs hæc indita est, ac ꝑ ea tota permanauit: nō foris, ut illi, attingit. Itaque, vbi refrigerantē substantiā trahit, artēriarū distendit corpus: cū fuliginosam expurgat, cōtrahitur. Iā ꝓpollet modo distentionis vsus, modo contractionis: ac consequitur oīno alterā motus partē reliqua. Itaque, cū ex his causis pulsus proficiscātur, oēs illorū uariationes causarum, necesse est, comites sint alterationum: unde tot primæ sunt, & generales pulsuū differentiæ, quot sunt causarū. Et facultatis q̄dem differētiæ, robur, & imbecillitas: natiui caloris adustio, refrigerationque: arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo; atq; prę his oībus in singulis generib⁹ cōmemoratorū mediocritates. Verū mediocritates naturales efficiūt pulsus, qui mediū locū obtinēt inter excedētes: excessus verò, pulsus ꝑter naturā: atq; alij ꝑspicui sunt, Qui autē in firmitate consistunt fa-

C cultatis, quiddā dignū hñt quæstione, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robur facultatis necessario vehemētē pulsum facit, infirmitas lāguidū: & instrumētorū duritia durum, mollitudo mollē. Non tñ incremento natiui caloris, uel imminutioni unū semper, & idem pulsuum genus ex necessitate consequitur: nec, n. celer, quod non nulli sunt opinati: nec magnus, vel creber semper incidit, ubi adurit natura: nec, cū extinguitur, tardus, vel paru⁹, uel rarus. Sed de his, qui ambigunt, perinde, ac Archigenes, errāt, qui in Magnū disputat de pulsus celeritate, ꝙ nō à robore potius, q̄ ab imbecillitate proficiscatur facultatis: nā neutrum sequit necessario. At tñ peculiaris magis est celeritas quidē robori facultatis, & caloris abūdātiæ, præterea mollitudini instrumentorum: tarditas uerò cōtrarijs. Eodē mō validæ facultati magnitudo, & copiæ caloris, tū ēt mollibus instrīs est familiaris: paruitas verò contrariis. Crebritas item nulli necessario de cōmemoratis adhæret, magis tamen propria facultatis est imbecillitati, copiæ caloris, duritiei instrumentorum: & raritas item magis ad contraria spectat, non annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, ut hæc, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrem.

A. l. 1. f. 2. d. 3 c. 3. fol. 44. g

A. t. 2. 1. par. cā. f. 570. col. 2. a

Calor quos efficiat pulsus. CAP. 5.

D SI amplior in corpore sit collectus calor, animāti opus erit cū maiore respiratione, tum maioribus pulsibus: & quia maioribus, continuo etiā celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui sitiunt, non multū modo, sed & celeriter potant, ac crebro: sic, qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahūt. Quamobrē peculiares dixi esse pulsus copioso calori magnū, celerem, crebrumque: nō tñ necessario concomitari: postulant, n., quo tales euadant, facultatem ualidam, atque instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durum sit instrumentū, neque magni esse, neq; celeres possint, quod instrumētum sit per duritiam aduersus mouentem facultatē cōtumax: illa verò attollere, quatenus oportet, arterias per imbecilitatē impos. Quare, ut celer pulsus, uel magnus fiat, tria, oportet, causarum genera inter se conspirent: ut vsus illorū gñationis urgeat, facultas valida sit, mollesq; arteriarū tunicæ, aut certe nō duræ, sed moderatæ. Vt enim impellere velociter, aut multū progredi, ut maxime concitato motu indigeant, nec senes valent, nec parui pueri, ita nec imbecilla facultas, etiā si vsus postulet, vel celeriter, uel multū attollere arterias poteſt. Iā ēt, sicut mollis uesica prompte multum distenditur: dura, ne si admodū quidē ēt atq; ēt cōtendas, sic arteriarum tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimū uel facultate infirma: at dura, licet facultas summopere illā impellat, resistit facultati motrici, renititurque. Via omniū horum, ratioq; vna est: nam, ut causa, quæ in examē uenit, sola cōuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si cum multæ immutatæ

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 6. fo. 48. c

immutatæ ſunt, attendes, primum obſcurum erit, propter aceruumne oīum in vnum cōtractarum, E mutatio euenerit, an ꝑꝑ unam quandam ex illis: deinde, ut conueniat propter unam, quæ ſit nam hæc vna de illis, nondum conſtat. Nam, ſi calor increuerit ſolus, & maneant facultas, tunicæq; arteriarum immotæ, pulſus neceſſario maiores & celeriores fient, unaq; cum calore, dū ad maximam perueniant diſtentionem, augebuntur: celerrimi vero ne ſic quidam prius, quàm maximam calor diſtentionem ſuperauerit, apparebunt. Tunc autem ultra maximam diſtentionem extēdetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus reſarcitur defectus, itaque pulſus fiunt celerrimi. Iam vero neque hæc ſatisfaciunt calori vehementer incenſo, ſed, qd̄ ante temporis inter duos motus quieſcebat, nunc quid præſecat etiam. Subinde ēt tam reddit breue, ut perpetuos putes motus eſſe, nulla quiete interpellatos: ſed hoc accidit, vbi ad vltimum incenſus calor ſit. Et, cum tres ſint in omnibus exceſſibus rationes opis, omnibus ſimul utitur: nam conſequitur ſe refrigerantis ſubſtantiæ cum plurimum, tum celerrime, & maxime continenter: quorum primum maximos pulſus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neque, vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat diſtentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, vbi ad ambabus auxilium conſequitur: alterius enim illarum ſemper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulſuum cauſa F vna eſt prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de cauſis, quas deinceps recenſebimus: tum de copia caloris, uti modo eſt oſtenſum. Propemodum iam, quod erat inſtitutum, confectum eſt. Declarauimus enim abundantiam caloris nullum conſequi neceſſario pulſum magnum, celerem, crebrum: ſed peculiares eſſe illi in primis magnum & celerem, & nō nunquam crebrum etiam, ſed per accidens quoddam.

A.t. 2.1.parti can. fol.570. col. 2.a

Defectus caloris natiui quos habeat pulſus. CAP. 6.

PVto iam quoq; de pulſibus conſtare, qui defectum comitantur natiui caloris, quem.ſ.nullus etiam comitatur neceſſario. Familiares tamē ſunt ei paruus, & tardus præcipue, mox etiam rarus. Nam, ut natura, quæ iam pridem refrigerata eſt, nec multum requirit, nec celere refrigerium, ſic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem eſt, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarum.

An medius pulſus inter vehementem, & languidum, ſit ſecundum naturam. CAP. 7.

SEd, qn̄ ſatis de his dictum eſt, ſi, qd̄ produximus dudum, quantū diſputationi conducat perſpexerimus, ſeriem orōnis proſequemur. Inter magnū pulſum & paruum naturalis intercedit, & moderatus: cum quo comparantes & æſtimantes reliquos oēs, qui maiores ſunt eo, hos G magnos vocamus: qui minores, paruos. Itidē inter celerē & tardum, medius moderatusq; naturalis eſt: ſic inter crebrum & rarū. Ad hæc inter durum & mollem medij naturales ſunt. At naturalis non item vr̄, qui inter vehementem medius eſt, & languidum: ualidæ.n.eſt facultatis opus vehemens pulſus, ut languidus infirmæ. Cuius ſane firmitas non eſt contra naturam: immo hæc virtus eſt, & ſcd̄m naturam: infirmitas uero facultatis, uitioſitas, præterq; naturā eſt. Quantum iam in via, q̄ intercedit inter robur & imbecillitatem, eſt ab altero ad alterum, in confinio alicubi utriuſque poſitum, tanto id p̄ſtat infirmitate, quanto robore inferius eſt: contraq; tm̄ firmitati cedit, quantum ſuperat infirmitatem. Proinde non hìc q̄rendum aiunt eſſe naturalē pulſum, ſed in ſummo & ualido: atq; ex hoc prouenire uehementē pulſum. Sunt, qui verum fateantur hoc eſſe, ſed dubitāt hoc undequaq; ita hr̄e: quorum hæc ſnīa eſt, naturalem pulſum† in hoc gñe fieri quoq; ipſum ab ſummo & optimo ſtatu non ſecus, ac alios in oībus gñibus: non ſummum tñ & extremum eſſe, ſed eſſe ex non naturalibus quendam alium hoc vehementiorē. Nā ſingulare quiddam huic pulſuum gñi accidiſſe, ac extra ordinem autumant: quo factum eſſe, ut in hæſitationem illi, erroresque, qui aſſequi illud non poſſent, incurrerint: ſiquidem fieri quidē valente facultate uehementem pulſum, attñ certum eſſe & huius modum vehementiæ: quem ſi H p̄tereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dn̄t, ſubindeq; in exercitationibus, atque potionibus vini, vehementius offendi, ac natura poſtulat, motas arterias: at hoc inter oēs conuenire, naturaliter pulſum ad unguem comparatum, in aīante eſſe ſpectādum, in requiete poſito oīum magnarum, ac validarum alterationum: validam aūt alterationem ira, exercitatio, vinum cōcitant: quare non nunc eſſe naturalem, ſed qui ualente natura ſimul, & per extraneam cām, q̄ uiolenta ſit, nullam, commota fiat: itaq; quadam rōne eſſe medium, quadam nō eſſe naturalem in hoc gñe pulſum. Quatenus eo.n.alij quidam ſunt uehementiores pulſus, & vero alij minus uehementes, hactenus eſſe medium: quatenus aūt, cum tres ſunt huius gñis dr̄iæ, vehementia, imbecillitas, & vtriuſque medium, non ex medio eſt, ſed ex una de ſummis, hactenus medium non eſſe: oīno ergo eſſe reliquum, recte de illo pariter, ac vere dictum eſſe, naturalem pulſum huius generis, medium locum in altera extrema dr̄ia obtinere. Sunt, qui hoc impugnent etiam: qui aiunt vehementes pulſus non fieri ijs temporibus, quæ commemorata ſunt, ſed uideri fieri: falli autem illos, qui negligentius tangunt, a celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atq; interim ēt altitudine, ut fit in ira. At huius controuerſiæ conſtat iudiciū ad dignotionem pertinere. Quæ eſt ergo uera dignotio? Dicendum eſt.n.qd̄ perſpicimus: uino potato, modice certe pul-

A.l.1.f.2.d.3 c.4.fol.48.d

† Additur ex antiquis, medium quidem.

ſus

A sus aperte cū maiores & celeriores, tum uehementiores euadunt: in ira uero, & in modicis exercitationibus, non perinde aperte. Immo si quid illis accedat vehementiæ, id adeo est minutum, ut aīaduerti ægre possit. Vtcunq; sit, quin, quod in manibus hēmus, cōficiamus, nihil causæ est, hoc si tm̄ q̄ramus: an magnitudo, celeritasq; pulsuum pertineant ad robustā facultatem: quod esse his vr̄, qui summa cura æstimant ex ipsa rerum natura. Qñ.n. in confesso est distēdi a facultate arterias, plus eas probabile est validam attollere, & infirmam parum: celerius item validā tardius infirmam: quod quidem vel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicquid agimus. Nam in his, qui fortior est, nō maiorem modo, sed, & celeriorem operam p̄stat, siquidem alia vtrique paria sint: ꝙ si infirmiorē ad opus necessitas vrgeat: fortior autem, aut planè eo nihil indigeat, aut q̄ paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, ut ante est dictum, alia utriq; paria sint, & vnum tm̄modo quodque, quod quoq; loco in disquisitionem venit, commutetur. Vt, si imminētibus latronibus fugiendum sit, profecto non paria conficient spacia, nec æquali uelocitate current iuuenis valens, atq; imbecillus senex. Quòd si tm̄ motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum conferas, qui segniter in urbe obambulat, uelocior sic, atq; maior tibi senis uideat̄:
B non quo celerius moueri iuuene possit, uel magis artus transferre, cæterum ꝙ motu indigeat concitatiore ob metum, a quo compulsus oēs vires accommodat ad opus. Iuuenis uiribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas nō requirit: nā, si opus ipsi, ut seni, sit, hoc celerius aget, atq; magis, quo vires illi sunt melius comparatæ. Quamobrem accusare hic operæpretium est tum Archigenem, tum Magnum, tm̄ longe Archigenem magis: nam Magnus quidem, etsi non vndequaq; uerum, certe aliqua ex parte, aīaduertit. Archigenes uero, cum, quod desiderabat̄, deberet addere, ēt quod recte esset inuentum, studet labefactare: qui ita scribit, æquum est.n. ut adscribam ipsa verba: Nam infantes paruum prorsus pulsum hēt, nec uehementem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus eum negat esse celerem: in perpetuum constituere uolens hoc, nō proprium imbecillitati celere pulsum esse, sed crebrum: sunt.n. imbecilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, uī celeritas posita esse, cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis uerba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniant, utpote ex lemmatibus collecta, quæ uulgus medicorum comprobat: siquidem in hac snia sunt penè oēs, cholericorum & cardiacorū celerem pulsum esse. Nos uero satis in primo libro De pulsibus dignoscendis diximus de celeritate
C & tarditate: ubi alium monstrauimus celerem esse, alium nòn diuturnum pulsum: itidem de tarditate, non eundem tardum esse, atque diuturnum. Nihil est igitur, quòd eadem hic repetamus: sed conclusione duntaxat commemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsum esse, tm̄ non celerem, tum ad institutum est redeundum. Iam.n. Archigeni nihil efficietur, cum negatum sit pulsus in cholericis cardiacisq; affectibus esse celeres. Et quidē (ut hoc concessum sit) nō fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat: qñquidem iam satis aperte declarauimus, quosdam necessario pulsus consequi continentes cās: aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuū postulat generatio unam cām, hanc perpetuo illi comitabuntur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum, ut uehemens ualentis facultatis, languidus infirmæ: at, quorum, nisi plures cōcurrant causæ, constitui generatio nequeat, hos familiares esse causis dicemus, non aūt signare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex una aliqñ causa pulsus proficiscatur, sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem oībus causis erit, quæ efficiunt eum, constanter uero ex illis indicabit nullam. Neque, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoque necessario facultatis erit: immo est, cū maior sit usus generationis aīalis spiritus: & est, cum caloris sit copia, uel instrorum mol-
D lities, uel horum quædam, uel oīa simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit uel robur facultatis, uel impendium animalis spiritus maius, uel calor in corde abundantior, uel instrumentorum mollitudo, uel quædam horum, uel etiam uniuersa. Itaque Magnus, qui familiarem esse celeritatem dixit facultati ualidæ, nihil peccat: siquidem est, cum uelocior huius occasione pulsus fiat. Archigenes uero, qui eum oppugnat, errat primum, ꝙ in eo mentiatur, quod perspicuū est, qui oēs ducat non diuturnos pulsus esse celeres: deinde, ꝙ si sint celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam ualidæ facultati eos familiares esse: id quod planè falsum est. Neque.n. quin pulsus celeres aliquando a robore facultatis proficiscantur, uerum, ꝙ ab illo non semper solo: consequetur, ut illos, quos diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quòd si existimauit non familiares esse tm̄ ualēti facultati Magnus pulsus celeres, sed etiam, ut signis in perpetuum est usus, lapsus est: etenim non, si celeritas sit pulsuum, continuo robur etiam est facultatis: immo uero (ut supra diximus) si uel usus urgeat, uel sint molliora instrumenta, uelocius arteriæ mouentur. Omnino, qñ robur facultatis sequitur celeritas, & qñ caloris copiam, aut exhaustum aīalem spiritum, aut mollitiem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni inuestigatum adiunxisset; ita enim absolutus sit, satisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando prætērijt, etsi prius ab He rophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit,

ſcripſit,reſiduum addemus:ac doctrinam dignoſcēdarum,quæ celeritatem,efficiunt,cauſarum E
oībus ſuis numeris abſoluemus.Prius tñ faciendum mihi eſt, ut illorum admoneam, quæ in ſe-
cundo De pulſibus dignoſcendis libro docuimus, quo ſignificationes aſſequētes horum nomi
num,nihil ſecus in ſermone accipiamus. Celeres dicimus pulſus,itemq́; tardos nō ægrotis mo-
do,verum ēt valentibus non nullis:quod naturaliter quidem ijs ineſſe dicimus:quēadmodū ēt
alios,quibus cōparatum optime corpus eſt,nec tardos,nec citatos,ſed moderatos natura habe
re pulſus:eoſdēque,nec magnos,nec paruos,ſed medios inter utroſq; moderatos: neq; itē cre-
bros,vel raros,ſed & in hoc genere moderatos.Atq; de hoc,qui corpore optime eſt conſtituto
priore loco dicamus,ut q regula ſit,& modus cæterorū oīum hominū: magnos.n.& paruos pul
ſus,celeres,tardos,deniq; qui ad hunc modū ſingulis in generibus appellantur, ac exceſſus de-
notant,ad nullū aliū quēquā,ꝑter hūc,cum illos noīamus,referimus. Hic ergo homo ſi calidior
ſolito euaſerit,atq; hac re ſit tm̄ alteratus, vehemētiā is pulſuū nō immutauerit: immo nec duri
tiæ,& mollitudinis genus:at in magnitudinē,& celeritatem vertet: interim ēt in crebritatē, pro
vt magis uel min⁹ calor increuerit.Paulo.n.ſi,q̃ ſolet,factus calidior ſit,manifeſto pulſus habe
bit maiores,veruntamen non celeriores aperte.Quòd,ſi amplius illi calor increuerit,unà cum
illo magnitudo pulſuum proportione augebitur:ad hæc elucebit celeritas. At,ſi calor plurimū F
auctus ſit,maximi erunt pulſus,celerrimi verò nondum:ſed,ut antea tradidimus, tum demum,
vbi maximam exceſſerit diſtentionem:iam tum crebritas quoq; clare aīaduertitur. Horum,cur
ita appareant,rationē partim iam ante explicauimus,partim non magno negocio ex cōmemo
ratis inuenias. At,ſi frigidior iuſto is homo factus ſit,primum raritas perſpicua erit,deinde tar-
ditas,poſtremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta, & inter ſe & cū poſitis cauſis
pugnare:par eſſe.n.ut quemadmodum in calore prima erat magnitudo:celeritas altera, crebri
tas tertia:& in frigiditate item prima paruitas,ſecunda tarditas,tertia raritas ſit.Ergo quę ratio
eſt explicandi huius nodi? Quòd cū ualida facultas eſt,etſi paulo minor ſit uſus, primā actionē
nec paruā neceſſe eſt,nec tardā eſſe:alterā uerò multo poſt,ſi uſus non flagitet, ueriſimile eſt fo
re.Vt.n.cū urgebat,facultatē ſtimulabat,& excitabat ad officiū, ita ēt quietē longiſſimā conce-
dit,ubi nō urgeat. Iam,ſi maior refrigeratio ſit,eoq́; uſus ſit magnopere remiſſus, unà elangue-
ſcet celeritas motus,atq; minor ſtatim erit diſtentio. Si plurimū progreſſa refrigeratio ſit,rariſſi
mi quidem,ſed non tardiſſimi tamen,& minimi,neceſſe erit,ut ſint pulſus. ſed ſat eſt, ſi tardio-
res ſemper,& minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi uel parui, ſi ualida facultas ſit,
quāuis multum ſit uſus remiſſus,nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus uideas uſui uenire: G
ut ambulationi aucta neceſſitate,id eſt ſi multa ſingulis diebus ſint ſtadia conficienda,uelocius,
& magis progredimur,nec in diuerſorijs diu cōmoramur.Sin adeo ſit imminuta,ut ſingulis die
bus habeamus quina dena ſtadia,uerbi gratia, duntaxat perficienda, diutiſſime ſubſiſtimus in
diuerſorijs:attamen non ad extremam tarditatem,& paruitatem actionem remittimus.Eadem
in reſpiratione ratio eſt,de qua late egimus in commentarijs De dyſpnœa.

Pulſus ab vſu vna cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulſus redeamus:ac repetamus,qñ aut per ſolum calorem, aut frigiditatem alterātur,
nec cauſa alia cōtinens à priſtina natura deſciſcat ulla,alteratio eorū talis neceſſario exi
ſtet,qualem diximus. At,ubi non mō uſus, uerum etiam mutatur facultas, quatuor tum in uni-
uerſum differentiæ diuerſæ erunt,in quarum ſingulis moueri arteriæ in hunc modū uidentur.In
debiliore pariter,& calida,ſi multū ab utraq; cauſa uincatur,ut magnopere imbecillis ſit facul-
tas,& calor igneus,parui,& tardi pulſus,creberrimiq́; fiunt:ſin modica noxa ſit, æque fiunt cre
bri,ſed moderati in diſtentione,& motu. Quid aūt crebri perinde,non aūt ex æquo parui, nec
tardi? quoniam nihil extrema crebrius eſt crebritate† ubi ſimiliter habeant ambo. Quod qui-
dē ſi hac fieri ēt alia frequentior poſſet,oīno eam imbecillimi haberent hoc quidē nomine, ꝗ H
nondū uſum cōpleant. Quid uerò in modicis offenſionibus tum facultatis,tū caloris pulſus fre-
quentes fiunt,ſed nequaquā parui,neq; ēt tardi,uerū moderati? an quia,cum imbecilla facultas
ſit,non plane tñ deiecta,moderata diſtentio,& motus nō nūquam fiet, ſicut hominibus debilio
rib⁹ quidem,ſed compulſis neceſſitate,moderata eſt ambulatio? quod.n.robuſtis citra inſignē
neceſſitatē accidit,eo compelluntur imbecilliores.Idem hi hoc habent,ut,ubi uſus inſtet,& uelu
ti compellat,in perpetua ſint actione:nihilominus hi,tametſi ægre, at uſum implent. Qui uerò
plane ſunt imbecilli,ēt ſi maxime contendant,q̃ plurimū poſſint augere actionis magnitudinē,
celeritatem,crebritatemq́ue,ne ſic quidē reſpōdent uſui.Porrò pulſum,quibus debilis eſt facul
tas,oībus languidum eſſe diximus antea, & tam languidiſſimū,quā maxime affecta facultas ſit.
Atque de pulſu deprauato per caloris copiam,& infirmitatem facultatis hæc ſufficiunt:Iam ad
alterā nos coniugationem conferamus,quæ in imbecillitate conſtat,& refrigeratione, cui pul-
ſus cōpetit cum imbecillus pro offenſa quidē facultatis,tum paruus,tardusq́ue,ſicut pulſus prio
ris coniugationis:ſed non æque,ut illi, ad extremam deuenit crebritatē:præterq̃ ſi qñ omnino
facultas ꝓſtrata ſit,tūc plane pulſus minimus erit, intermittetq́ue,& deficiet frequēter.At,mo-
dice ſi facultas infirma ſit,ualidaq; refrigeratio,creber minime euadit pulſus,utiq; qđ ſatis effi

† Al.ex antiq; quam ſimiliter habent ambo.

ciat

A ciat uel eiuſcemodi facultas uſui. Tertia eſt coniugatio pulſuum alterationis, cum ſimul caro in creſcit & facultas, quam uehementiſſimi pulſus & maximi comitantur, ſed non perinde celerrimi, creberrimi uero fere non ſunt aperte: eſt tñ, cum perſpicue naturã excedant, id quod incidit, ubi plurimum calor increuit: tunc.n. etſi pulſus ſit maximus celerrimusq́; tñ, quæ copia eſt calo ris, non rñdet uſui. Reliqua eſt & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulſuũ, coniugatio, ubi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata ſunt, ſed tardiores, & bene rari, maxime ubi præpolleat refrigeratio: nam, cum ſit paucus tum pulſuum uſus, uniuerſumq́; magnitudo diſtẽtionis facile tueatur, recte ſanè diutiſſime quieſcunt arteriæ. Etenim, ut, cum uſus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum eſt remiſſus, longis interuallis fit: tñ, ob facultatis robur, diſtentionis non impeditur aperte, uel dilucide quãtitas. At nec multum tarditas eadem de cauſa pollet: ſiquidem ualens facultas naturales motionis tuetur modos ẽt ſi nõ poſtulet uſus. Omnino, ut manifeſte pulſus minor euadat, magnopere diſſolutũ oportet uſum eſſe, frigore admodũ ſuperante: plerunq; uero diſtentionis tuet̃ naturalem quantitatem: aut paulum, neq; id admodum perſpicuo, imminuit. Cæterum multo tardior, q̃ minor, in refrigerationibus apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus ſit cõcitato motu:

B hi.n. minus de magnitudine greſſus, quàm de celeritate, detrahũt: ꝙ, ſi qñ feſtinato opus ſit plus ad magnitudinem addũt, quàm ad celeritatem. Hic, ne male hæc accipiamus, & quolibet in ſtatu ducamus uariationem magnitudinis & paruitatis mutationem ſuperare celeritatis & tarditatis, animo etiam, atq; etiam opus eſt attẽto: neque.n. perpetuo præſtat, cæterum promptior eſt, itaq; prior: nam à moderato conuerſionem ad magnitudinem & paruitatem procliuius uideas fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatemq́;. Attamen, ſi, cum ad inſignem magnitudinẽ mutatio peruenit, adhuc fiat, ut creſcat calor, celeritas tum affatim extendit: quod, ſicut diximus prius, non immerito accidit, nam ad implendum uſum ſatis eſt cordi, ſi diſtẽtionis augeat magnitudinem: neq; uelocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum uero luculenta iam, ſit magnitudo, præterea urgeat uſus, hic tum omne, quod deſideratur, adijcit celeritas: ſin parum ſit ea cõtentum, perpetuos ciet motus, quod perinde eſt, ac crebros facit. Atque de his hactenus.

Pulſuum cauſæ ex differentijs inſtrumentorum. CAP. 9.

TRanſeamus iam ad inſtrumentorum differentias, ac inſpiciamus primũ peculiares utriuſque earum pulſus: deinde aliarum etiam cauſarum immutationes, uti fecimus paulo ante. Quòd igit, cũ durius ſolito uel mollius euaſerit corpus arteriæ, ipſos pulſus id ibi ſimul reddat uel du-

A.l.1.f.3.d.3. c.6.to.48.f C ros, uel molles, ante explicatũ eſt: nec q̃rit hoc longiorem probationẽ, cũ id omnia perſpicua euenta approbent, ferientis naturæ reſpondere qualitatẽ ictus. Quòd uero mollitudini inſtrumentorum familiaris ſit magnitudo, paruitasq́; duritiei, quanq̃ de his antea uerba fecimus, tñ, quia ita fluit ſeries orationis etiã hoc loco exponemus. Molle inſtrumentum, quoniã prompte extenditur in omnem partem, facile diſtenditur: durum, non abſque magno negocio. Iã comes eſt prõptitudinis diſtentionis magnitudo: reniſus, & cõtumaciæ, paruitas. Itemq́; celeritas prioris, tarditas alterius generis eſt comes: nõ tñ ex æquo, ac magnitudo, & paruitas. Paulo.n. celerior pulſus eſt ex mollitudine profectus inſtrumẽtorũ, pulſu, quẽ creat durities: maior permulto. Quia corporis arteriæ mẽbranoſitas, quamuis durior interim ſit, ad celeritatẽ quãdam motus parata eſt, & facilis: ad magnitudinem uerò diſtentionis omnium ineptiſſima: nã opus eſt, ut in oẽm partẽ extendatur facile, quod maximam diſtentionẽ ſit effecturum: huiuſmodi molle eſt. Cumq́; à natura longiſſime, aut ad mollitudinẽ, aut ad duritiem corpus arteriarũ receſſerit, tardior ſit mollis pulſus duro: nã corpus paulo mollius iuſto, quia paulo duriore ad magnitudinẽ ſequacius eſt, idcirco etiã ad motus uelocitatẽ. At uerò, quod ad extremã diſſolutum mollitudinẽ eſt, & ueluti laxum, & in ſe ipſum per nimiã humiditatem cõſidet: neq; ad diſtentionis ma-

D gnitudinem perinde ſequax eſt, neq; ad celeritatem motus: itaq; celeritate cedit duro: magnitudine tñ nunc non durũ tñ ſuperat, ſed ipſum ẽt, quod in naturali ſtatu eſt. Et eiuſcemodi cer-

A. ibidem.h te ſtatus, qui ad immodicum arterias exceſſum adducũt duritiei & mollitudinis, non ſiunt ſine mutatione aliarum continentium cauſarũ: neq;.n. conſtare amplius facultas in ſuo robore, nec in terminis calor à natura præſcriptis poterit. Quamobrẽ, ubi ipſius ſolius, uel mollitiei, uel duritiei, remotis alijs cauſis, proprios pulſus pronũciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitudine, minores tardioresq́; à duritie fieri: & multo q̃dẽ maiores, q̃ celeriores, ob cauſam, quã explicauimus nuper: crebritate uero ac raritate tñ à ſe mutuo & à mediocri uariare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dictũ p̃terea ante eſt, unã omni no cauſam eſſe crebritatis omniũ actionum, cũ quenq; uſum non aſſequant. Atq; durorum inſtrumentorum eſt minor diſtentio, itaq; minor uſu actio obitur: molliũ contra inſignis eſt diſtẽtio, impletur abunde uſus: iure itaq; cũ duris pulſibus crebritates, cum mollibus rariores cohærent. Quòd ſi qñ incidat, ut cũ duritie refrigeratio cõcurrat, & calor cũ mollitudine, tum pulſus duri mollibus euadent rariores: hæc tñ pulſuũ alteratio fit, concurrentibus differentijs continẽtium cauſarum. Quando autẽ huc defluxit oratio, ut primam cõmemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, ſummam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum ſit coniunctũ

cũ innati caloris refrigeratione, pulſus efficiet iuſto minores & tardiores: ſi ſuperet durities, mi- E
nores magis, q̃ tardiores: ſin aũt refrigeratio, cõtra tardiores magis, q̃ minores. Ad eũdem mo
dũ crebriores. ſi durities refrigeratione ſuperior ſit: ſin uincat refrigeratio, rariores: at, ſi par fue
rit utriuſque à natura flexus, tãto reddit minores, quãto tardiores, à raritate uero & crebritate
naturali nõ abducet: ſiquidẽ, quantum uſus eorum generationis detraxit ob refrigerationẽ, tã-
tundem ſimul de quantitate diſtẽtionis, temporeq́; motus abſtulit: quare nihil cauſæ eſt, cur ar
teriarum magis natura cõtinuet motũ, ſicut in pleriſque paruis pulſibus, ubi infra uſum manet
diſtentio. Quòd ſi tñ inſignis durities, & pauca oĩno fuerit frigiditas, tum id ipſum exiſtet, quod
cõmemorauimus, nempe diſtentionẽ, quæ uſum non aſſequitur, perpetuos creare motus. At, ſi
contra accidat, ut permultum ſit frigiditatis, duritiesq́; naturali pulſu quàmminimo minor, tum
pulſus multo rariores, neceſſe eſt, ſint, quã minores, ꝙ uſus etiã lõge inferior ſit quãtitate diſten
tionis. Habes cauſarum primam cõiugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat molli-
tudo, quæ etiã tres neceſſario primas differẽtias producit: interim enim par mollitudinis eſt, &
caloris mutatio: interim præpollet uel mollitudo, uel calor. Quare, ſi, quantũ naturã mollitudo
relinquat, tãtundem deſciſcat ab ea etiã calor, magnos neceſſe eſt, & celeres fieri pulſus, nõ ſta-
tim tamen crebros: uerum, ubi generandorum eorum uſus ſuperet magnitudinẽ diſtentionis, ſi B
mollitudo præſtet, magnitudo etiã uincet celeritatem: ſi calor, non itẽ ſtatuẽdum eſt abſolute,
ſed diſtincto eſt opus. Si ita abundet calor, ut uſum actio cõplere nequeat, multo celeriores fiãt,
neceſſe eſt, quã maiores pulſus, ſimulq́; etiã crebri: ubi uero naturæ ſatisfacit uſus, æque magni
atque celeres. Porrò autẽ tertia erit cauſarum cõplexio, quæ pulſum in hoc genere uariant, ubi
calori adiuncta durities ſit. Atq; cũ uterq; multũ de natura deflectit, pulſus erunt celerrimi, cre-
berrimique; minimi aũt nequaq̃, niſi ſimul facultas affecta ſit (ſed id hic nõ poſuimus) ſed mino
res illi quidem iuſto, non ad ultimã tamen paruitatem delabentur. At, ſi immodicus calor ſit, &
inſtrumentum non magnopere durũ, uerũ paululum à moderato uariet, tantũ abeſt, ut iuſto fiat
diſtentio arteriarũ minor, ut etiam maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ inſtrumentorũ
paruus ſit, & magnus immodico calori, iure pulſus in iſtis ſtatibus ſit magnus, aſſimilatus uincẽ
ti: ſicut, cũ præpolleat durities, paruus. At celeris erit, utra cauſarũ excellat, maxime tñ cũ calor:
tũ uero etiam luculentior erit crebritas. Reſtat coniugatio in propoſitis pulſuum generibus, ubi
cõcurrãt mollities frigiditaſque. Quia uero magnus pulſus hic quoq; mollitudini peculiaris eſt,
& paruus frigiditati, utra longius à natura deflectat, illi, neceſſe eſt, pulſus aſſimilentur. Itaq; ma
gni inſtrumentorũ præpollẽte mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, cum C
quantũ à mollitudine in magnitudinẽ producantur, tantundem à frigore contrahantur in par
uitatem. Nam, ut ſemel dicã, moderati pulſus nõ ex hiſce tantum cauſis, ſed & ex cæteris præter
naturã omnibus fiunt, cum ambæ, quę in contrarias partes diſtrahunt eos, parem uim habeant:
unde falſo illos, qui in eum modũ laborãt, uulgus putat medicorum naturaliter comparatos eſ-
ſe: uerũ de his diffuſius dicam in commẽtarijs De præſagitione ex pulſibus. In præſentia hoc tã
tum ſatis eſt declaraſſe (quod quidẽ ad hanc cõmẽtationem pertinet) omnes naturales pulſus,
inter exceſſus medios moderatosq́; eſſe: nõ tamẽ, quicũq; moderati ſunt, etiã naturales omnes
eſſe. Rari quidem & tardi certe id genus omnes ſunt pulſus, maxime ſi ſuperior ſit frigiditas.

Pulſus quos inſtrumentorum differentiæ cum facultatis differentijs efficiunt. *CAP. 10.*

SEd qñ & de his, quæ par erat, expoſuimus, deinceps inſtrumentorum differentias euariem*
differentijs facultatis: †atq; illud in memoriã reuocemus, § quot excellentiã caloris affectus
ſequuntur pulſuum, tot ẽt generandi animalis ſpiritus uſus. † Sic" inſtrorum durities coniuncta A l. 1. f 2. d. 5. c. 6. fo. 48. f.
imbecillitati facultatis, paruos pulſus, & tardos, & crebros cõcitat: robori, paruos atq; crebros,
non etiam tardos, immo lõge interim iuſto celeriores: quod, quantum diſtentionis mediocri-
tati propter duritiem organorum deficiat, tñ à celeritate reſarcitur & à crebritate. Si uero in- H
ſtrm molle ſit, facultas autem ualida, maiores quidem manifeſto pulſus fiunt, at aliquanto tar-
diores, rarioresque. Quòd, ſi ad mollitudinem inſtrorum infirmitas adiuncta ſit facultatis, ſi qui
dem æquus utriuſq; ſimulq́; modicus fuerit à natura flexus, & moderatos uidentur & naturales
planè hi pulſus referre, præter quantum uarient mollitudine: ſin ualde immodicus ſit parui &
tardi, & crebri fiunt. Haud aliter, ſi multo imbecillitas ꝑpolleat: etenim tum quoq; generantur
parui, tardi, crebri. Verum, ſi ſuperior mollitudo ſit, accedũt pulſus ad moderatos, ꝙ facultas, cũ
paulo, quã naturæ lex poſtulat, debilior ſit, nihil habeat obſtaculi, quin retineat & quãtitatẽ di
ſtentionis, & qualitatem motus, ſicut cum incurrat in duritiem inſtrorum: ſiquidem cum impe-
ditur ibi diſtentio, tum uero tanto fiunt neceſſario crebriores pulſus, quãto actio quoq; fiat im-
perfectior. Cũ aũt facultas aliquantũ imbecilla, & molles tunicæ arteriarũ ſint, q̃a nihilo ſit tar-
dior motus, neq; minor diſtentio, ideoq; ſatis uſui efficiẽ, nulla ſit pulſuũ in crebritatẽ mutatio.

** Aliter ex antiquis. illud priꝰ in memoriã reuocantes.*

† Hæc addũtur in quibuſdã codicibus antiquis ita ut, quot sũt uſus refrigerãdi animalis ſpũs, tot etiam & generandi & augẽdi ipſius. Exempli cauſa, celeritas & magnitudo ſunt cauſa refrigerandi ſpiritus, eędẽ eiuſdẽ ſpũs generandi & augẽdi cauſæ erunt.

Complexiones omnium cauſarum continentium. *CAP. 11.*

REſtat iam, ut oẽs ſimul committamus continentiũ cauſarum dr̃ias, & ſiunt complexiones
numero octo: duæ cum remiſſa facultate pariter & uſu, modo mollius ſolito ſit inſtrumen-
tũ, modo durius: duæ alteræ, ubi langueſcat facultas, & uſus auctus ſit, inſtrumẽtaque uel mollia,
uel

A uel dura:præterea aliæ duæ, quando ualida sit facultas, sed remissus usus, unà cũ uariante instrumentorum differentia: reliquæ duæ, cum ualens facultas sit, auctus usus, accedatq; instrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso usu, omnino in paruitatẽ & tarditatem mutantur in utraq; differentia instrorum pulsus: cęterum nõ redduntur necessario crebri, uel rari: sed uicissim hoc pro instrumentorũ ijs differentia cõtingit, & ꝑ quantitate offensionis singularũ causarũ cõtinentiũ. Nam, si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumentorũ duritia nihil crebritate pulsus uariãt: nã hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed oẽs planè actiones fieri crebriores ex defectu, q accidit cuique. Iã defectũ usu æstimari, id supra exposuimus. Cũ ergo remissus hic sit, paruaq; læsio facultatis, nisi per instrorum nimiam duritiẽ, nihil desiderabit in actione. Atqui, si facultas magnopere sit lęsa, modice remissus usus, instrumẽta bene dura euaserint, nõ poterunt pulsus nõ fieri, q̃ usus postulat, minores, itaq; imperfectũ simul officium, ac, quanto quidẽ imperfectius, tanto etiã crebrius. Iam uero nec ipsa horũ pulsuũ paruitas & tarditas potest ꝑpetuo similis esse: nã, prout facultas plus uel minus, aut usus offensus est, ẽt pulsus ipsi, necesse est, plus uel minus ad paruitatẽ trãseant, & ad tarditatẽ: minores. n. redduntur & ob facultatis imbecillitatem, & ob usum remissum, & duritiẽ instrumentorũ.

B Hoc tñ pro quantitate alterationis causarũ, aut singularũ, aut binarũ, aut uniuersarũ affectarum, plus uel minus habent: Singularũ, ubi minimus factus pulsus sit, uel usu penitus remisso, uel instrumentis durioribus redditis, uel facultate prorsus infirma: ualet. n. uel alterutrũ eorum, ut dictum est, si ostẽsum sit, minorem efficere pulsum: Binarum, ut cũ prorsus factus paruus sit, neutra tñ ex memoratis causis summe læsa sit, sed utraq; earũ hactenus absit ab extrema offensione, ut pulsus, quẽ ambæ constituunt, perinde alteret, atq; is, quẽ altera summe offensa. Ita ẽt, si tria genera causarũ ad unũ concurrant pulsum constituendũ, inducãt interim tantã alterationẽ, quantam cõmittat etiã una de illis maxime offensa: quod memoria per omnẽ disputationẽ tenendũ est, ut ne falsus quispiam alterationẽ putet, quæ ex omnibus offensis causis cõstat, maiorẽ oportere ea esse, quam facit una: ualẽt. n. sicut docuimus, uel de una qualibet causa, q̃ prorsus lęsa sit, ad ultimam pulsus deuenire alterationem. Facultatis igiẽ ad extremũ deiectio minimos efficit pulsus, ẽt si molles quidem tunicæ sint instrorũ, urgeat aũt usus. Quare uel huius iterum operæpretium est in uniuersum meminisse, ad pulsus extremos constituendos identidem plures causas requiri, identidem satis esse unam: nam maximus fieri ob facultatis summum robur nõ possit citra cæterarũ opem, minimus autẽ non nunq̃ ob imbecillitatẽ possit: &, quod eo nouius est,

C licet reliquæ causæ frequenter diuersissimũ pulsum habeant peculiarem, tñ ex unius earum uictoria fit mutatio. Vincit autẽ aliàs alia: modo, uerbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrorum durities: interdum remissio usus. Nam, ut languida semel facultate, magnitudinẽ nec mollitudo instrumentorũ, nec incitatio usus augeat, sic instris deficcatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas ualida, nec usus incitatio. Et, ut per unam causam, quæ offensa omnino sit, pulsuum sæpe extrema mutatio accidit, sic interdum, etiã si cõiunctæ sint cunctæ causæ ad unum pulsum generandũ, pulsus, quem constituunt, haudquaq̃ summã assequatur alterationẽ. Nam, si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumenta, & uerè etiã dissolutus usus, tametsi oẽs hæ ualent causæ pulsum paruũ reddere, tñ ne sic quidẽ minimum necesse est pulsum fieri: uerũ, si nec ulla inter illas summe læsa sit, neq; collectus ex omnibus aceruus æquet maximam unius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quamobrem, ut dixi, ante oĩa in pulsuum alterationibus attendenda quantitas est causarũ offensionis. Sed de hoc etiã in libris de præsagitione ex pulsibus agemus. Nũc ad tertiam & quartam octo cõmemoratarũ coniugationẽ digrediamur, atq; hic aliqñ dicẽdi finẽ faciamus de duabus primis: etenim, si quid sit in ijs præteritum, facile ex ijs, q̃ ante diximus, inuenies. Ergo, ubi languescat facultas,

D urgeat usus, durumq; instrm sit, potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatẽ, postea ad tarditatem pulsus uidebis uergere: nõ necessario tñ nec perpetuo, nec ẽt in quolibet illorum, nec simul concurrunt omnia. Siquidem, ubi læsæ insigniter sint oẽs causæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulsus fiunt: tardi, ꝙ sit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum uero ob duritiã instrorum: qui, ꝙ tales sint, idcirco sunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit usus: quinetiam citra eum, facultatis, imbecillitas, & instrorum durities coniunctę minimos possunt creberrimosque pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit uis usus, non paruum erit illud quidem ad exitum momentum, nihilo tñ pulsus efficiet crebriores: cũ sint uel sine hoc frequẽtissimi. At, si offensio sit instrorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus usus, hi non erunt iusto minores, nec tardiores, immo interdum manifeste celeriores: maiores autẽ, si nõ aperte, pares certe perspicuo moderatis. Etenim, ubi multũ instat usus, quamuis sit imbecillior iusto facultas, celeriter mouetur: ac longe uero acturus ultra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimento sit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quòd huic nulli impedimẽto sit paulo instrumẽtũ durius solito: ac hoc magnitudini repugnat præter cętera. Crebri porrò in eo genere pulsus fiunt, ut usus impleatur: qui quidem si etiam paulũ diuertat ab natura, omnino parua, ut dignosci uix possit, erit crebritas, ꝙ usui tum satisfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

A. ibidem. f

A Lib. 2. de s. c. de. 4 & 5.

hac coniugatione comparāda cū quantitate uſus functio eſt,quā per organa obit facultas. Quā E
to.n.inferior functio uſu eſt, tm̄ creſcit in crebritatem·contra, tanto minores fiunt & tardiores
ita comparatis,quātum uel facultas,uel inſtrumenta naturalem relinquāt modū. At de cauſarū
tertia uariatione ſatis hæc ſunt. Accedamus iā ad quartā coniugationem,ubi infirma facultas
eſt,& maior eſt uſus,unà cū inſtrumentorū mollitudine. Sanè in hac quoq; ſi permultum uſus
increſcat,& nō multū ab natura facultas diſcedat & inſtrumēta,omnino lōge magis ī magnitu
dinē increſcēt pulſus,quā in celeritatē,Nam durities inſtrumētorū in proxima ſuperiore cōple
xione magnitudini diſtentionis reſiſtebat:in hac non tm̄ non officit diſtētioni mollities illorū,
ſed præ cæteris adiuuat etiā:itaq; iuſto maior planè pulſus erit,ſed non perinde celer aperte.Iā
crebrior etiā iuſto erit pulſus,nec tamē hic,perinde ac ille,tertij cōplexus,ꝙ uſu hic magis,q̃ il-
lic,ſatis fiat.Quòd ſi paululū uſus & facultas à naturali ſtatu deflectant,inſtrumenta uero multū
ad mollitiē deſciſcant, ad mediocritatē pulſus horū affectuū accedēt,tum quātitate diſtētionis,
tū motus qualitate,præterea quietis tempore:una tm̄ occurſus mollitudine(nā hoc propriū ijs
inſeparabile)excedēt ſtatū naturalē. Quòd,ſi nō ita deflectāt multū uſus inſtr̄a,facultas autem
uehemēter laboret,tales pulſus bene parui erūt & crebri,modice uero tardi. Atq; hacten⁹ ſatis
etiā ſit de hac concurſione egiſſe.Conferamus nos iam ad proximas duas,quę commune habēt F
robur facultatis,uſumq; pulſuū generandorū remiſſum, ſed diſtant inſtrumentis. Itaque altera
illarum, in qua durum inſtr̄m eſt,ualida facultas,minor uſus,minores planè pulſus creat,nō tar
diores tn̄,nec crebriores neceſſario. Verū,ſi admodū remiſſus ſit uſus,& dura modice inſtrumē
ta,non minores modo,uerūetiā perſpicuo tardiores rarioresq; fient.Sin uitium inſtrumentorū
uincat uitium uſus, abunde fit is pulſus paruus, itaq; creber,eademq; de cauſa minus tardus illo
prioris ſtatus:ſi.n.nec uſus cōpletur,&*imbecilla eſt facultas,nō ita inſigniter fiet tardus. Atqui
nō completur uſus propter diſtentionis paruitatē,quę quidē duritiem comitabatur inſtr̄orum:
hæc.n.ſi mollia eſsēt nō minor,quod animaduerti poſſet,foret naturali,niſi ſingulariter uſus ſit
imminutus:& oīno hoc rarior apparebit,quo diſſolutior ſit uſus. Et uero etiā tardus aperte q̃
dem in mutationibus inſignibus uſus,non aperte in minoribus. At,quando & ſatis de his cōcur-
ſibus diſputauimus,ad reliquos iam duos accedamus:in quibus tunicæ arteriæ,uſu aucto,ualēte
facultate,nunc molles ſunt,nūc duræ. At,molles ſi ſint prorſus pulſus magni & celeres erūt:cre-
bri non ſemper,ſed ubi immodicū uſus ſit incrementū:nā tū quidē nec magnitudo diſtentionis
nec celeritas motus,cōplēdo eſt uſui:ubi uero paruus exceſſus ſit,abūde uel ſola ſuppeditat ma-
gnitudo.Nā,ſi arteriarū duræ ſint tunicæ,uarie in eiuſcemodi ſtatibus mutātur pulſus. Parua.n. G
ſi durities ſit,ſed uſus inſignis mutatio,maiores,celeriores,crebrioresq; q̃ iuſtū ſit,euadent.Sin
aūt æquo utraq; cā interuallo deflexerit à natura,neutraq; admodū lōgo,pares quidē naturali-
bus,ſed celeriores atq; crebriores fiūt.Iā,ſi inſignis offenſio uſus & inſtr̄orū ſit,ut hæc plane du-
riora ſint reddita, ille urgeat nimiū,celeriores etiānū erūt moderatis,at minores ac crebriores.

Vſus exercitationis in cauſis pulſuum. *CAP. 12.*

QVia uero,quæ de his dicenda erant,diximus,ſupereſt,ut pulſum unum aliquem propona-
mus,in quo doceamus uſum & fructum huius exercitationis.Sit uero celer,quem peculia
rem robori facultatis eſſe,uſuiq; urgenti,& mollitudini inſtrumentorum docuimus. Quonam
hunc pacto,cum eum offenderimus, in uno ægroto explorabimus,quando ex una illarū cauſa
rum,qn̄ ex duabus,quando etiā ex omnibus natus ſit?ad hunc modū. Quando à ualida faculta-
te uehemens non poteſt diſcludi,nec à mollibus inſtrumentis mollis,ſi cum neutro horū ſit cele
ritas coniuncta,ab uſu ſolo prouenit urgēte. Vbi uero cū altero,omnino,ex illo oritur,quod ſi-
gnum hoc edit,& etiā neceſſario ex uſus incremēto,oſtenſum.n.eſt ante,celeres pulſus nō poſ-
ſe exiſtere,nec uero etiam magnos,niſi poſtulet uſus:at, quatenus ad robur,uel imbecillitatē fa
cultas tranſit,ex proprijs eius pulſibus dignoſcas,licet. Eadem eſt ratio in qualitate inſtrumēto H
rum:etenim hanc ēt,pulſus habemus,qui prodant.Quantus autē generationis eorū ſit uſus,con-
iectandū eſt atque colligendum ex commutatione magnitudinis,crebritatis,& celeritatis. Si.n.
maximus pariter & creberrimus idem ſit,& celerrimus etiam,ſumme urget uſus:ſin magnus tan
tum,& paulo celerior,nec etiam maximus & creber,uſus nō ſit magna immutatio. Etiā poterit
ex alijs quoq; ſignis citra pulſus,ut uſus habeat,præſciri. Siue.n.copioſus ſit calor,ſiue exhauria
tur animalis ſpiritus, haud id magno negocio explorabis, quòd tactū calor nō fugiat,& hercle
ſæpenumero etiā ex forma difficultatis ſpirandi, ſitiq; prodatur,atque interno laborātis ſenſu
animalis autem ſpiritus cōſumitur in exercitationibus, & immodicis per halitū digeſtionibus,
fluxionibusq; intro uergentibus,quorum nihil eſt,quod medicū præterire poſſit. Nec hoc loco
iſta longiorem quærūt orationem:neque.n.ad propoſitam commentationē,niſi obiter,ſed ad
præſagitionem pertinet ea diſputatio. Attigimus autē hìc eam,quo Archigeni oſtenderemus
cum erraſſe ipſum in prodenda celeris pulſus origine,tum in prōptu ſemper eſſe efficiētis cau-
ſæ inuentionē.Eritq; id ipſum ex ſequentibus multo apertius,ſi prius de origine narremus reli-
quorum pulſuum,ut inordinatorum, arrhythmorum, & inæqualium, quos uocant:pręcipue ſi
tales in arteriæ una diſtentione ſint.

** In græcis eſt ἐῤῥωςος.i.ualida.*

GALENI

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulſuum cauſæ, ac eorum quoque, qui ordinem,& rhythmum ſeruant, uel euertunt, explicantur.

De cauſis inæqualium pulſuum, ac primum de inæqualitate ex uſu. CAP. I.

AC de uehementi quidem pulſu,& duro, atq; magno, præterea celeri, crebro, contrarijsq; horum, in primo libro explicauimus, quæ cuiuſq; origo ſit, & quot indigeat cauſis, tum quemadmodum inter ſe conſpirantibus: ad hæc, qui illorum neceſſario efficientes comitentur cauſas, ac qui familiares quidem ſint ijs, non conſequantur tñ neceſſario. Reliquum eſt, de cæterorum pulſuum ut agamus generatione, atque primum inæqualium. Quia uero
B quidam de his æqualitatem in arteriæ uno motu labefactant, alij in pluribus: quam medici collectiuam inæqualitatem ſolent appellare: quoniam eſt longe hæc apertior inæqualitate unius pulſus, ſatius primo loco ſit de hac tractare. Sanè comites ſunt eiuſcemodi pulſus, ut uno uerbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atq; uitiorum inſtrumentorum uel facultatis: nam aut oppilationes, aut compreſſiones, aut duritias, aut † nimios humores ſubſequuntur: ut nimios nunc humores accipias, qui ad facultatem ęſtimantur. At non ſatis eſt hoc de illis noſſe, ſed ſunt ſingulæ partes explicandę, ſuisq; confirmandæ demonſtrationibus. Itaq; cum tres cauſæ ſint continentes pulſuum generationes, inſtrumentum, facultas, uſus, non poterit ex uſus alteratione conſtitui in pulſibus collectiua, quæ aperta ſit, inæqualitas: ꝙ nec repente, nec cumulate adeo unquam immutari uſus poſſit, ut pulſus, uerbi gratia, prior ſit magnus, uel celer, uel crebrior: alter tardus, paruus, uel rarus. Siue.n. augeat innatus calor, ſiue imminuatur: ſiue plus animalis ſpiritus, ſiue minus exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, ut inęquales efficiat pulſus. Id quod planè ex acceſſionibus in omnibus lenibus febribus perſpicias, ueluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & ſynceris tertianis, ijsque etiam, quæ ex aduſtione, uel frigore, uel quocunque alio eius generis oriuntur. Totum.n. inde uſq; à principio eorum tē-
C pus ad uigorem pro incremento caloris pulſus conuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; nuſquam ſecundum pulſum clare à primo uariat: uerum, ſi multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E ueſtigio autem diuerſus non uidebitur, niſi quādo ex illis, quæ commemorauimus, aliquod acceſſerit: uel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligunt: uel obſtructio, uel compreſſio, uel durities inſtrumētorum, uel ipſius cordis aliqua inæqualis intemperies: quæ certe excedunt iam lenem morbum. Siquidem ipſis etiam ualentibus, ubi lauerint, uel exercitationem ſubierint, exhauſto ſpiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores iuſto, uidentur pulſus eſſe: at manifeſte nunquam à primo differt ſecundus. Si quis inæquales eſſe etiam eos pulſus contendat, licet non uideantur, hic, dum uſum nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio eſſe collegit impares, eos ſolemus inæquales uocare, cæterum quos dilucide ſenſu cōperimus tales eſſe. At uocaueris uel hos inæquales, uerū hoc ſcito, in ſenſibilibus inæqualitatibus, quæ ex alteratione uſus fiat, eſſe nullam. Ac fortaſſe quidem hæc ſufficiebat dixiſſe ad probandum collectiuā, quam uocant, inæqualitatem uariationi nunquam uſus ſuccedere: adijciamus tñ & hoc, quod animaduertitur non nunquam in ira, quando uidetur & hæc innati caloris eſſe ueluti quidam feruor. Sa-
D ne habet inæquales interdum hæc quoq; pulſus, non illos quidem ſua ſponte (ſemper enim haberet tales) ſed ubi adiunctus ad eā aliquis timor ſit. Iure ergo uarij tūc & inæquales apparent,
A.l.1.f.2.d.3. 6.5.fo.48.h cum non tantum ab diuerſis cauſis alterentur, ſed etiam natura contrarijs: nam propter uindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes: quia uero timor eſt maior accipiendi mali, q̃ ſpes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem utriq; pro cauſæ præpollentis natura uidētur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quinimo ipſe timor, ſi quidem ingēs ſit, ꝙ lędatur facultas, & alteretur uſus, pulſus reddit inæquales. Quō ergo pulſus facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps eſt dicendum. Quòd non imperet* omnibus inſtrumentis: nam, cum imperat, cunctos ſimiles efficit & pares: ſicubi autem offendat in agēdo, & ueluti claudicet, ibi euertit qualitatem. Quòd dico, diligenter attendendum eſt, ne omni putes offenſioni facultatis neceſſario ſuccedere collectiuam inæqualitatem: nam aliter ſe res habet: ſed, cum per ſe infirma ſit, creat pulſus non ita crebro inæquales: ubi uero ualida ſit ſua ſponte, opprimatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat inſtrumenta, ibi illam efficit inęqualitatem. Mentem meam exemplo perſpicies facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim: ſit alter robuſtiſſimus ſimul & florentiſſima ętate, uerum pondus portet grauiſſimum. alter prorſus nihil baiulet, at ualde ſit imbecillis ex morbo, aut ex ſenectute:

† πλήθει.

* *In manuſcriptis quibuſdam græcis cod. legitur* πάντων, *omnibus. In Aldino autē,* πάντῃ, *i. omnino.*

ætute:iam nec multũ progrediantur hi, nec celeriter:ita nihil different in actione:sed in eo dif- E
ferent, ꝙ æquis plerunq; passibus procedet imbecillis:diuersis ualidus ac inæqualibus, & alias
alijs.Nã ille quidẽ,ne si contendat quidẽ,poterit unquã uel magnã,uel celerem actionẽ obire:
robustus uero etiam ferè perinde,interim tñ maiore alacritate celerius aliquantisper,& magis
aget,deinde ab onere pressus,ad primã tarditatem,& actionis paruitatẽ redibit.Idem usu uenit
arteriarũ actioni.Nam,cũ est delapsa in imbecillitatem facultas insignẽ,pulsus eduntur* langui
di, parui,tardi:sin illa,quãtum in ea est,ualeat,sed alia copia degrauetur,uarios tũ,inæqualesq;
efficit:plurimos,cum graui onere pressa sit,* languidos,& tardos,& paruos,cũ leui,pleroiq; ue-
hementes, celeres,magnos:cum uero nec admodũ grauis,nec nimiũ leuis offensio sit,ferè,ut in
copia,cõtrarios:ut nec plures possis dicere,nec pauciores,uel uehemẽtes esse * imbecillibus,uel
magnos paruis,uel celeres tardis. Atq; hunc in modũ pulsus inæquales facultatis noxę efficiũt.

Instrumentorum uitia quomodo inæquales pulsus efficiant. CAP. 2.

INstrumentorum uitia in hũc modum.Vbi circumiectas regiones arteriæ,quæ ad hoc creatæ
sunt,ut eam distentã excipiant,aliud corpus insederit,nõ possunt per illud coarctatæ arteriæ
satis distẽdi.Itaq; singularũ actionũ defectio summam interim magnam coaceruat,ut longe ab
usu absit officiũ.Ibi iam uiolenter agere,& uehementer facultas cogitur,reijcere & propellere B
illa studens,quæ sua instrumenta obsederunt,& motu prohibuerunt:ubi maiorem prioribus,&
uehementiorem,& etiam celeriorem necesse est pulsum euadere:crebrior non nunc primũ,sed
statim à principio fuerat. Ostendimus enim in superiori libro,imparium usui actionũ,necessa-
rio comitem esse crebritatem pulsuũ.Itaque,si parem impetum facultas in omnibus,quę conse-
quunt̃,distentionibus retineret,æque magni semper fierent,& uehementes,& celeres:nũc,quia
non seruat,sed refert se ad pristinum motũ,uaria hìc inæqualitas existit & continua . Quo mi-
nus cõseruet,in causa est,ꝙ,cũ nihil ferè proficiat,nequicq̃ defatiget.Ac,si humor sit aliquis of
fusus arterijs, uehemẽtibus,& uiolentis motibus propulsus, de loco in locũ cogitur defluere,dũ
in meatũ impingat, qui educere ipsum possit,itaq; emanet ex corpore:uel etiam tẽpore tenua
tus,aut totus resolutus,in halitũ digeratur. Vbi diuersa etiam & continens inæqualitas necessa-
rio fit:ꝙ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneãt, nec easdẽ coarctent arterias, sed
ex partibus sæpe ignobilioribus in nobiliores,atq; ex ijsdẽ rursus migrẽt ĩ ignobiliores.Quòd
si qua inflãmmatio,aut abscessus,aut scirrhus arterijs circũfusa corpora afficiat,à quo cõprimã
tur & coarctentur, tum longioribus cogũtur interuallis inæquales pulsus interpolare æquales:
semper.n.earundem arteriarum premuntur eędem partes ab ijsdem uel paribus magnitudine, G
uel similibus tumoribus.Accidit etiam pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia,qui aut A.ibidem.h
in uenas, aut arterias ipsas sit infusus: at hæc quidem sanguinis missione sedatur facillime:ete-
nim copia illa in uenis, arterias nõ secus, ac tumor pręter naturam,utpote ijs uicinas,premit &
coarctat:uacuata per sanguinis missionem,ilico uenarum tumorem contrahit,statimq; etiã lo-
cum arterijs amplum ad motum dat:ubi,quia solitam functionem,nemine interpellãte,tenent,
simul cum ea æqualitatẽ naturalem pulsuum recuperant. At uero hic sanguis,qui in arterijs est,
quemadmodum occupet spũs riuos, quid refert narrare?potissimum si crassus,uel lentus,uel si
extremis earum finibus sit impactus:tunc.n.quia nec allicere spm̃,nec reddere ualent, diuersas
simul & difficillimas,faciunt inæqualitates,p̃cipue si uel prope ipsum cor,uel procul quidẽ,sed
in nobiles partes impingant,obstruantq; illi succi. Quare,ut uno uerbo dicam,cum aut ualide
comprimuntur arteriæ,aut cũ obstruunt̃, ut integra oĩno facultas sit,inæqualitas quædam cor-
ripit pulsus. At,si facultas una sit affecta cum eo affectu instr̃orum, clarissimum est magis uariã
oportere inæqualitatem existere: itemq; si ipsum cor infestet inæqualis intemperies,de qua ac
curatissime in libris de præsagitione scribam. At uero,si instr̃orum illæsus status sit,sed magno-
pere facultas infirma,inæqualitas illa,de qua iam diximus,nõ existet,sed mutila & decurtata, H
quam uocãt, inæqualitas:ab admotis.n.digitis uicta facultas,minores semper,imbecillioresq;
pulsus creat. Demonstrationem oratio ampliorem non quærit,cum abunde in libris de digno
scendis pulsibus declarauerim:quod uero refert ad hunc locum,hoc faciam,ut adijciam.

Pro facultatis offensione,aliæ atque aliæ inæqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis,quę creat pulsus,non est necesse imbecillitatem in omnibus affectionibus parem
esse:sed in ea permagnus est excessus & defectus:nã prima quidem, & parua minores,lan-
guidioresque non aũt decurtatos pulsus facit:quæ uero est hac tanto maior,ut iam facultati sint
oneri applicati digiti,hæc pulsuum decurtatorum author est.Sed,quia duplex est in his ipsis dif
ferentia(quidam enim illorum ad pristinum motum reuertuntur,quos decurtatos uocant reci-
procos: aliqui illic alicubi permanẽt) priores scito minorem annũciare imbecillitatem:adhuc
enim resistit quodammodo facultas, & ueluti colligẽs se ipsam,& sæpe cõcitans,magnitudinẽ
ita auget pulsuum:auget item contentionem. At,qui permanẽt in extrema paruitate,nec oĩno
recipiunt sese,languidiorem,q̃ in his,ostendunt facultatẽ esse.Sic,si prorsus deficiant,significa
bunt ultimam quandam imbecillitatem. Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arte-
riæ,nequaquã suspensis,apertissimũ est:nam,si eleuatis ijs,& mox applicatis inueniamus in sin-

A gulis applicationibus motum deficientem, ueram abolitionem pulſus uocamus,non deficiētē pulſum. Equidem longe abeſſe abolitionem puto à pulſu deficiente:illa.n.uelut eſt defectus,ut ſenſus quidem indicat,totius functionis:hic dimidiatæ amiſſio.Ergo,ubi admouenti digitos uideat motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorſus deſinat, eos pulſus uocamus deficientes:illumq́; ſtatum mediū numeramus inter decurtatos pulſus, & perfectā pulſus abolitionē:&,quanto decurtatis grauiorē,tanto leuiorē pulſus abolitione.Ac hi quidē tres ſtatus quantitate noxæ differunt.Quartus reciprocorum eſt decurtatorū,qui eſt omnium leuiſſimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficientium ſtatum:quod.n.in uno, aut altero erat,aut certe in numero pulſuū certo, id ſtatus deficientium in omnibus efficit.Manifeſtæ etiā ipſorum intermittentiū differentiæ ſunt:grauius enim facultas offenſa eſt,ubi plures:leuius,ubi pauciores motus deficiunt. Iam uero intercurrentium,quos uocant,pulſuū affectio cōtraria eſt affectioni intermittentiū:qui quidem item inter inæquales, q aceruatim fiunt, ſunt:incidúntq;
A ibidem.h ubi facultas ualens copia humorum,uel inſtrumentorum oppilatione impeditur.Vt ergo ad repellenda, q̄ moleſtant,maiores ſæpe,& uehemētiores edit,celerioresq́; pulſus:ita plures quoque, in eiuſcemodi præſertim ſtatibus, atq; alti pulſus fiunt, itaq; portendunt decretoriam ex-
B cretionem.Porrò non ſolum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulſum,ſed & inſtrumentorum ualida oppilatio, aut compreſſio,& conſtrictio:ubi in ſe nihil prorſus arteriæ allicere ualeant.Hactenus de pulſuum inæqualitate collectiua ſatis dictum eſt.

Cauſæ inæqualitatis unius pulſus. *CAP. 4.*

NVnc de inæqualitate unius pulſus agendum eſt,cuius ſunt cōplures ſingulares differentiæ. Has laborandum nobis eſt,ut ad uniuerſales reducamus cūctas:q bus perſpectis, etiam ſi quid deſideretur ſingulare, ex antedictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idē ſit initium, quod in ſermone de differentijs illorum fuit,ubi initium fecimus à diuidenda primum motus inęqualitate,qui uel interpellatur,uel perpetuus eſt,uel reciprocus. Ac nouē differētias docuimus fieri,cum diſtentionem arteriæ quies aliqua interſecans,totam eam in tria partiatur tēpora. Ergo hìc ſingulas ordine cōſideremus,ut cauſas inueniamus:ac primo quidē loco,quā illarū primā expoſuimus:cū celeriter primū concitata arteria,deinde parua interpoſita requiete,reſiduum deniq; addat diſtētioni tarde mota. Hoc.n.accidit,cū uſus urgeat,& facultas,quātum in ea eſt,obſequatur,ſed aut ab uitio interrumpatur inſtrorum,aut ab humorū inſigni abūdantia:nā,ni interrumpatur uſquā diſtentio quiete,omnino magna ſit:qualis nunquam,niſi fla-
C gitet uſus,& morem gerat facultas,fiat. Nam paruā diſtentionē quiete intercipi non poſſe perſpicias,ſi intelligas nullū eſſe quenquā paruum pulſum,qui diſſecari in partes duas,ut animaduertere poſſis, ualeat:at hic uero,de quo nūc agimus,in duos manifeſtos eſt diuiſus pulſus,alterum ante quietem,qui celer eſt:& alterū à quiete,qui tardus. Ac,ſi quidē inſigni uterq; magnitudine præditus ſit, tū erit totus ex maximis:ſin minus, nō paruus certe eſt prorſus, licet ex paruis quidē duobus conſtare intelligatur.Porrò facultatis robur prioris motus demonſtrat celeritas,& uſum etiam urgentem motus indicat ille ſecundū quietem:nam,ſi abſq; eo eſſet,nunquā inceptum motū facultas abſolueret:ſed, ubi inhibitus primum motus eius eſſet,ibi deſineret diſtentionem,unumq́; hunc faceret paruum pulſum.Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factū cernas pulſum, non quin moueri facultas poſſit,ſed ꝙ impediatur: unde ſequentem ſæpe maximū afficit,concitans,ut ita dicam,ſe ipſam,& ueluti colligens,uireſq́; recuperans,deniq; omnem cōtentionem,uimq́; aduocans. Hoc autem cū poſſet ēt hic moliri,quia non fecit,uſum declarauit urgere, At unde,ꝙ immodici humores,uel inſtrumentorū cōpreſſio aut oppilatio motum impediant? primū hinc, ꝙ ualeat facultas, & uſus inſtet:neq;.n.extra illa, quod noxā inducat,reliquū quicquā ſit. Deinde etiā ex ipſa natura illorū:nam,ſiue copia ſit hu-
D morum,quæ degrauet,nihil obſtabit,quo minus in media diſtētione ſubſiſtat facultas,& quaſi reſpiret, atque inde reſiduū apponat:ſiue ſit ualida inſtrumētorum obſtructio,ſiue compreſſio uiolenta,retineri hactenus ueriſimile eſt motū,quatenus ſpiritu deficitur locum diſtentionis impleturo.At,quia omnino cōſiſtere & retineri,omnino ſignificat obſtructas eſſe ſemitas ſpiritus, ideo etiam compreſſionem & obſtructionem ualidam eſſe dicimus.Atq; hoc omnibus diſtētionibus commune eſt,quas quies diuidit:ſingulis autē ſeparatim ea,quæ nūc exponemus:primæ, admodū onerari à copia humorū facultatem,ubi ex abūdantia certe humorum gignatur is pulſus:poſterior.n.motus, qui ſecundum quietem fit, cū prior eſſet celer, nō poſſet tardus fieri,niſi oppreſſa tum & grauiter onerata facultas ſit ab humorū copia. Copia eſt in altera differentia, in qua motus utrinq; celer eſt:uidetur.n.attollere facultas,& retinere cōtentionem,copiæq́; humorem repugnare.Iam medius eſt inter utrunque ſtatus,ubi motus quoq; ſecundus medius eſt inter celerem & tardum,quod eſt,moderatus.Hæ ſunt diſtentionum quiete interpellatarū tres differentiæ.Alteræ tres ſunt differentiæ,ubi priore motu tardo,alter trifariam uariet,ut aut tardus,aut celer,aut moderatus fiat. Sane hìc quoq; peſſimus eſt,qui utrunq; motū tardum habet: ac longe hoc commodior,in quo celer alter:medius inter utrunq; ubi ſit moderatus. Haud aliter,cum à primo motu moderato alter tribus modis cōuertatur, cōmodiorem ſignificabit ſtatū

celer motus,pernicialiorem tardus,medium moderatus. Omnium harum nouem differẽtiarũ, E à quacunq; cauſa proficiſcantur, quæ eſt utroque motu tardo,deterrima eſt:commodiſſima,cu ius celer eſt uterq; motus:media, in qua uterq; moderatus:iã aliæ,quæ intercedunt inter mediã & extremam utranque, proportione. Quin etiam tempus hoc quietis,quo ſit in quaque nouẽ harum differentiarum longius, hoc eſt deterius: è diuerſo diuturnius motuum tempus meliorẽ declarat ſtatum.Præterea utriuſq; diſtentionis magnitudo optima:contra peſſima eſt paruitas. Similiter uehementia optima,remiſſio peſſima.Quòd ſi omnia,quę cõmemorauimus mala,in uno pulſu conueniant,hic illorum ſcilicet peſſimus erit:contra,ſi omnia commoda,optimus. Ille enim, ſi copia humorum ſit, quæ facultatẽ oneret,ualde declarat ſuperatam naturam eſſe:ſi oppilatio arteriarũ,cum pcipuarum eſſe harum,nec remotarũ longe à principio,tum hanc oppilationẽ indicat inſignem eſſe:ſi compreſſio ſit & cõſtrictio, innuit arteriarum locum occupatum penè oẽm. At uero cõmodiſſimus inter illos,cuius inquam,uterq; eſt motus celer,magnus uehemens,ac quietis breue tempus,cum facultatem denunciabit ſuperiorẽ abundantia humorum eſſe,tum oppilationes & compreſſiones arteriarum uel paruas,uel nõ in nobilioribus partibus,uel procul à principio.Sed hæc ad contemplationem proprie pertinẽt præſagiendi:nos, quòd non aliena à propoſito erant,adſcripſimus. F

Continuorum motuum,ſed diſparis celeritatis cauſæ. CAP. 5.

NVnc ad pulſus commẽtandos tranſeamus, qui totius diſtentionis habent quidẽ perpetuũ motum,non uniuerſum tamẽ pari celeritate:de quibus in libro de differentijs pulſuũ abũde diximus,& quot oẽs huius generis differentiæ ſint,quotq; in quaq; earũ pulſus. Quominus horum hic numerus recenſendus eſt, ſed ad cauſas illorũ accedamus,eaſq; quo breuior tota diſputatio ſit,quoad eius aſſeq. poterimus,generatim explicemus. Ac,quiiã inde ab initio ad finem uſq; in celeritatem inſurgunt,minus onerari annũciant facultatem:qui cõtra,magis:uerũ tamen* oppreſſa quidã facultate nullus horũ exiſtit:ſiquidẽ omnes magni ſunt,præſertim quatenus in tria interualla,triaq; tẽpora aut quatuor,quæ ſentiri poſſint,motus ualet extendi. Eſt autẽ proprium ijs, qui in contraria affatim mutuãtur, nõ ſolũ grauari facultatẽ,ſed etiã obſtrui, & premi inſtrumenta.In contraria affatim mutari dico,ſi,cũ moueãtur celeriter,ſubito fiãt tardi:aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cum ex obſtructionibus quibuſdã & conſtrictionibus, ſed minus difficilibus, q̃ intermittẽtibus:tũ ex facultate ipſa copioſis humoribus onerata:minus illa tñ, quã in intermittẽtibus,etenim nõ æque magnũ eſt incommodũ mutari motũ,ac impediri.Sed enim,huius generis inæqualitatis ſinguli pulſus qua re mutuo G differãt,quiq; iter eos exitialiſſimi ſint, quiq; leniſſimi,quiuis prõpte uel de uulgo,adminiculo illorum,quæ de intermittentibus tradidimus,inueniat:faciã tamen,ut in commẽtarijs de pręſagitione ex pulſibus aperiam:nam propoſita quidem diſputatio non requirit iam eos, ut qui pro communi genere communes habeant generationis cauſas,de quibus modo dixi.

In græcis impſſis legitur λυομένης.i. reſoluta. in quibuſdã uero manuſcriptis, λυμαινομένης.i.uitiata.in alijs κωλυομένης,i. impedita, quod forte melius eſt.

Vibratorum & dicrotorum pulſuum cauſæ. CAP. 6.

POrrò ad reliquum iam genus inæqualitatis in una parte poſitæ, quos dicrotos pulſus uocamus,pergendum eſt. Hos diximus non poſſe eſſe,niſi uibrati ſint:quam ob rem eorum cauſas nulla ratione exacte inuenias prius,quã uibrati cauſas accurate perſpexeris. Fit autem hic, A.ibid f.49.a ubi ualida ſit facultas, inſtrumentum durũ, urgeatq; uſus:quorũ certe unũ ſi abſit,nõ fiat uibratus: quæ.n.conſtituit eius generationem, eſt uiolenta diſtentio duræ arteriæ:nã, niſi ambo ſint hæc coniuncta,nõ uibretur,& undequaq; concutiatur. Quòd ſi arteria indurata ſit ſola,nec cogatur diſtẽdere eam plurimum facultas, nulla erit planè uibratio,ſed hoc tñ,durus,quẽ uocãt, pulſus.Sin plurimũ dilatare arterias facultas ſtudeat,illæ autẽ moderata mollitudine cõſequantur,magnus tũc erit,nõ uibratus,minimeq; durus. Quare,ſi fiet,ut uibratus ſit,planè diſtendere amplius eas,q̃ poſſint,facultas molietur.Atqui,niſi ab uſu urgeatur & compellatur,uiolentã fa H cultas actionẽ nũquã obeat. Recte ergo robuſta facultate diximus opus eſſe,induratis arterijs, atque urgente uſu.Vt autem urgeat,à quã nam procedat cauſa,exponendum eſt:hoc enim minime eſt prætermitendum.una eſt, ut ſic dicam, finitima cauſa, cuius multæ autores ſunt. Quæ tandem hæc una eſt,& quæ multæ illæ? una hæc eſt,cum uſum functio non impleat:multæ illæ huius autores,breuiter imbecillitas facultatis,inſtrumentorum cõtumacia,& maior uſus. At de propoſito pulſuũ genere demenda facultatis imbecillitas eſt, nãque eam probauimus firmam eſſe. Relinquitur igitur,ut uel uſu increſcente,uel inſtrumentis renitentibus,uel utriſque copulatis diſtentio in uibratis pulſibus non aſſequatur uſum. Atqui uſus abundantia caloris augetur, uel exhauſto animali ſpiritu:contumacia inſtrumenta ſiunt per oppilationes, cõpreſſiones, & duritiẽ:atque hæc durities exiſtit,ſi inflammata ſint,indurruerint,deſiccata ſint,refrigerata,contenta inſtrumenta.Itaque omnes iam inuenimus cauſas originis uibratorum pulſuum:nam,intẽperata inæqualitas ſi progrediatur, augebit quidem uibrationem,non tamen cauſa eſt eorũ generationis.Cæterum inæqualitas pulſuum in diuerſis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiẽ,ꝗ,ubi humidior ſimul & calidior ſit pars arteriæ,maior illic,citatiorq; ſiat pulſus: ubi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concitatur

tur

A tur pars illa prior,poftea orditur altera. Quare ex eo cũ augebit fimul vibratos,tũ erit finitima caufa inæqualis in partibus diuerfis arteriarum motus. Igitur pulfus, qui uocatur Dicrotus(vt tandem aliqñ ad hunc veniamus)ad hũc modum fit.Vbi partes arteriæ,quã attingimus, durio res fint,frigidioresq́ue,itaq; difficilius ẽt moueãt partes vtrinque,quas nõ attingimus:ac deinde partem mediam præ ipfis in diftentione concitatam retrahant intro, iterumq́; fecũ attollãt: his,neceffe eft,feriat tactus. Eiufcemodi pulfus dicrotus eft duntaxat,non aũt vibratus ꝓfpicue. Alter,qui iuxta,& fatis vibratus eft,& dicrotus,fit ad hunc modum. Vbi cum uibratione fublatæ arteriæ pars ea,q̃ fola cute tecta eft,facile attollat:aliæ aũt vtrinq; partes craffitudine, numeroq́; onerentur corporũ incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat:neceffe tũ ex parte hac,quæ aperta eft,oĩ iã fublata,partes illas nõ manifeftas,quę vtrinque funt,adhuc attolli:Itaq; mediam,quæ delata iam dudum eft,de integro una cũ illis, quæ utrinq; funt,attolli ita,ut redeat,& occurrat iterum foris ipfam tangentibus. Proinde conftat eũ dicrotum futurũ, qui in eo tm̃ uincit uibratum, ꝙ motus inęqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ:cũ.n.pars,quæ digitis occurrit,oĩs,nifi quatenus uibratur,æqualiter moueatur, ac partes ex utroq; latere ab illa differãt,efficitur dicrotus: uibratus, cui nihil fuppetit amplius, quã ꝙ

B vibrantur,concutiunturq́; paulatim oẽs partes,motus in tam magnis partibus diuerfitate, quã hẽt dicrotus,vacat.Planum eft igitur ex prædictis dicrotum interim ex magna intemperie oriũ dũ effe,paruaq́; duritie arteriæ in eum modum motæ:interim ex ingenti duritie coniuncta cum quadam {imbecilli} intemperie,vel craffitudine,uel abundantia humorum,& carnis.

Caprizantis pulfus caufæ. CAP. 7.

A. ibid. f. 48. 49.h.a

CAprizanti vero,quem vocant,hoc cũ dicroto conuenit,ꝙ bis pulfat:non conuenit caufa. Neq;.n.cum inftrumentorũ duritia,neceffe illi eft,nec cũ intemperie ut coniungatur.Verũ,ubi retineat facultas:quantum illa quidem præftare põt contentionem natiuã,arceatur autẽ a motu,vel ob humorum immodicam copiam,vel ob oppilationem,vel cõpreffionẽ inftrumẽtorum:quies tunc diftentionem interpellat.Iure itaq; altera eius pars fecundũ quietẽ robuftior illa,quæ eam antecedit,vr̃.Siquidem,ubi fefe facultas,quæ prius fuit uicta,collegit,ut ita dicam, & confirmauit,uiresq́; reparauit,imminet grauius,&,ut fuperet,reijciatq́ue,q̃ molefta funt,contendit:id qđ frequenter facit.Quòd fi in altero ẽt impetu fit inferior, fuerit is fane caprizãte deterior pulfus.Nomen hic non eft fortitus:tametfi hos quidam oẽs,quorum continuitatẽ diftentionis interpellat quies,appellent caprizantes.Nos quidem de nominibus minime laboramus,

C nifi quatenus flagitet inftitutionis perfpicuitas.

Vndoforum pulfuum,& vermiculantium differentia,& caufæ. CAP. 8.

NVnc,qñ res aperte declarata eft,ad aliud genus digrediamur pulfuum inęqualiũ,quos un dofos,non nunquam ẽt uermiculantes uocant. Diximus uero de his quoq; fola eos difta re quantitate,fub uno tñ ambos genere pofitos effe:ac funt quidem in eorum numero,q in diuerfis partibus arteriæ inæqualitatem,idq́; in una diftentione,habeant.Caufæ funt illorum ge

A.ibid. 49.a

nerationis facultatis imbecillitas,uel copia humorũ,uel fumma inftrumentorũ mollitudo:nã, cum a principio in fingulas arterias permeans contentio,pari firmitate totum attollere uas nequeat,hic propinquior principi parti motum orditur primum,remotior ferius: atqui, ęqualiter fi hoc fiat per oẽs arterias,eius femper prior pars prius uidebitur moueri: ueluti fi fluente quopiam per eas libere,uel fpiritu uel humore,pulfus contingeret effici.Quod quidem Erafiftrat⁹ perpetuum autumat effe, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorũ vero nullus non modo medicorũ,fed nec philofophorum, nec imperitorum: oẽs.n.clare cernunt oẽs partes arteriarũ eodem diftendi tp̃e:raro,& iam præter naturam, partes cordi uiciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulfus non undofus iam,nec uermiculans eft:uerum,cum ei hoc acceſ-

D ferit,ut,quod fpeciem hẽt fluentis per arterias,remorari alicubi,& fubfiftere uideatur, quiefcereq́ue:mox iterũ fluere, iterumq́; retineri, atq; per totam hoc arteriam accidere: is pulfus, uel

A.ibidem.

undofus,uel uermiculans eft:nam, cum finguli motus femper terminenť quiete, feriem ueluti undarum,uel uermis perrepentis fpeciem contingit repræfentari.Si igitur {facultas} a copia humorum oneretur,hæc moratur contentionem,ac interpellat,atq; diffindit illic,quò plurima cõ fluxit. Itaque exiftunt multæ diftentiones in modum undarum fefe mutuo excipientes: atque, quo loci diuifa contentio eft,illic terminat undam quies. Quòd fi ipfa facultas ẽt citra humorẽ languefcat fola,nec uniuerfam poffit arteriam diftẽdere,fed hoc particulatim faciat,& tum exi ftent ueluti undarum quarundam multæ circumfcriptiones fuccedentium mutuo diftẽtionum. Porrò,quod inter hos pulfus intereft,& illos, quos copia humorum conftituit, magnitudo eft: vnde hi ob paruitatem uermiculantes,ob magnitudinem illi undofi uocati funt.Et caufam ha-

A. ibidem.b

bent illi facultatis imbecillitatem,hi humorum abundantiam.Iam confequuntur ẽt extremam mollitudinem inftrumẽtorum eiufcemodi pulfus,fimili modo,ac in mollibus ac tenellis uirgis, quæ cum ex uertice apprehenduntur,quædam partes,præcipue uicinæ parti præhenfæ, una at tolluntur: quędã,cum flectũtur, adhuc demiffę manẽt,& humi: at uero duris uirgis,& ficcis hoc non accidit:fed,pari cõtẽtione fi attollere uelis,quacunq; parte prehẽdas,tota fimul attollitur.

Idem

Idem arterijs vſu venit,cum multa humiditate imbutæ ſunt.Neq;.n.tum a principio contentio- E
nem æqualiter oĩbus partibus accipiunt,ſed,quaſi flecterentur,& frangerētur,multis partibus diſſecant:in eoq; vndoſus plerũque,nõ nunquã vermiculans erit,Nã ualidã facultatem hẽt undoſus,quippe magnas ſic partes arteriarum poterit attollere:imbecilliorẽ uermiculans, ꝙ paruis interuallis tũ cõtentio vincatur.Cæterũ ſtatim hũc neceſſe eſt inæqualẽ alioqui, & ẽt intermittentẽ fieri;ut fit in hydropicis,quibus cũ reſiſtat adhuc contentio, quemadmodum inferius, vbi tractabimus de illis,dicemus,latus undoſusq; eſt:ubi vero ſit uicta, uarie fit inæqualis. A.ibidem.b

Decurtatorum pulſuum cauſa. CAP. 9.

SEd,quia ſatis eſt dictũ de his,de decurtatis iam agamus,qui imbecillitatẽ cõſequũtur facultatis, e qua pulſus creantur: cum.n.a corde permeans in ſingulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus diſſoluit, minores tũ,languidioresq; neceſſario earũ motus fiũt.Qui tandẽ igr̃ in partibus quidã principio propinquioribus inueniri aiunt nõ nũquam minores motus?neq;.n.hic poterimus dicere,contentionem,quę ex principio oritur,in uicinioribus magis,q̃ in remotioribus remitti. Equidem puto ijs, aut ꝑꝑ arteriarum inæqualem ſitũ eã ſpeciẽ oblatam eſſe:aut,ſi planè vera prædicant,intemperiei inæqualitati origo oĩum iſtorum pulſuum referenda accepta eſt:vt a principe parte facultas in arterias diffuſa,partibus earũ tẽperatis merito utatur melius,intemperatis deterius: ſiquidem inſtrumentum a pari robore eodemque,ſi humiditate,& calore ſit modico temperatum, facilius ac magis mouetur: ſqualidũ, aut nimium humidum,aut frigidum,lentius,minusque. F

Innuentium,& Circumnuentium pulſuum cauſæ. CAP. 10.

IGitur naturam innuentiũ & circumnuentium pulſuum ſimili rõne commentabimur.Poſſint forſitan pari modo ac ſimili aliqñ fieri:nam ſæpe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de cauſis accidiſſe.Vbi.n.imbecilla ſit facultas,corpora aũt,quæ ambiunt arterias, marceſcãt: qua parte illorum maxime marcida,atq; eo leuiſſima,emicare motus poſſit,ibi ẽt maxime eluceſcit eius magnitudo; cõparata.n.huius partis diſtẽtione alijs utrinq; minoribus, decurtatũ in vtriſque partibus motum oſtendit.Hoc fieri in ualidiſſimis facultatibus non põt,† ꝙ immotã oporteat etiam eſſe,‡nec ſuſtinere incumbẽtium corporum pondus, ut manifeſtam efficiat excellentiam diſtentionis in partibus nudioribus prę illis,quæ ſunt in partibus oneratis.

† *Al. ex antiquis, quòd facile ſuperari eã eam oporteat.*

Inæqualitatis ex ſitu arteriæ cauſæ. CAP. 11.

AT quõ ex ſitu arteriæ fit pulſuũ inæqualitas ?hoc.n.deeſſe orationi adhuc vr̃.Qui vero aliter,ac dixit Hippocrates,‖qui de omni nos diſtortione in cõi docuit?Etenim vterus ſimiliter,& ſpina, muſculiq; diſtorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quas diſtorqueantur:ſed,quia multæ cauſæ ſunt,quæ tenſionem inducunt, uniuerſum pleriſque ueteribus medicis difficillimum fuit inueſtigatũ. Inflammationes.n.ſcirrhi,abſceſſus,ac crudorum quorũdam generatio tuberculorum,breuiter oẽs præter naturam tumores,uicinas partes ad ſe retrahere ualent. Præterea ſqualida ſiccitas,frigusq; immodicum,quiddam faciat in modũ gelu,& conuulſiua intentio:quorum aliàs aliud arterias diſtorquet. Præter cætera diſtorquere inæqualis intemperies cenſenda eſt. G

De Art com. 3. t. 100.7.280.c

A.l.3.f.2.c.12 fol.217.f

Conuulſiui pulſus cauſæ. CAP. 12.

SEd,qñ de his,quæ nobis uiſa ſunt,expoſuimus,iam de conuulſiuo pulſu ẽt diſputandum eſt: qui nomen recte inuenit ex ipſa ſpecie,& affectu,quem ſolet denotare: tendi.n.ad vtrũque terminum arteriam putaueris,& ſtatim corripit hoĩem cõuulſio. At quis tandem hic ſcrupulus eſt,& ob quid propoſitus?Si,ut arteriarum cor,ſic neruorũ eſt fons, nihil eſt ſcrupuli, & fruſtra eſt propoſitus:ſin aliud principiũ neruorũ,aliud arteriarum: atq; harũ pulſus functio eſt, illorũ ſenſus & motus voluntarius:ut functionum illis nulla ſocietas eſt,ita nec erit affectuum. An uero errant in eo & mentiuntur,qui putarũt,illis nullum cõmercium eſſe?Nam princeps quidem H
huius placiti diuinus ille Hippocrates,‖Confluxio una,inquit,eſt conſpiratio una,oĩa oĩbus cõſentiunt,natura cõis:nam,niſi hoc eſſet,duo aĩalia eſſet,nec vnum,quiſq; noſtrum. Nunc arterias magnas cor cerebro uinculum ſocietatis tranſmittit,cerebrũ neruos cordi:qui q̃q̃ nõ magni ſint,mandatum tñ rationis poſſunt perficere. Ad hec ſingulis arterijs fibrę a neruis deductæ ad ſocietatem ueniunt,per quas ſe ſinunt mutuo in conſenſum uenire, non modo actionũ, ſed affectuum ẽt. Nec iam quicquam hẽt admirationis,ſi,cum uniuerſum neruoſum genus coniunctum cum arterijs ſit, ſinguliq; eorum ramuli ſibi mutuo immiſti, principiaq;(ut dictum eſt)inter ſe coniuncta ſint,communis appareat affectus.

In libro de Alimento.

Cauſæ alti,humilis,lati,anguſti,longi,& breuis pulſus. CAP. 13.

SEd,quia de conuulſiuo pulſu diximus,reſiduum ad commẽtationem omnium inęqualitatũ adijciam.Supereſt nimirum,quemadmodum alti,humiles,lati,anguſti,lõgi,& breues pulſus fiant:maximus eſt.n.horũ numerus,& variant maxime oẽs inæqualitate cũ in uno pulſu, tũ uero longe magis in aceruo.Accidit aũt tale quippiã,dũ diſtendũtur arteriæ,& in ualẽtibus oĩbus & ægrotis pleriſque,ut ſupernam ipſam ſuperficiẽ moueri clarius ſentiamus,quàm partes obliquas, ꝙ propior illa ſit noſtrum tactum, & congrediatur minus multis interpoſitis corporib⁹:

partes

A partes ex utroq; latere huius cum remotiores sint, tū pluribus corporibus, q̃ interposita sunt, indutæ. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: ꝙ deficiat semper eius in latū motus, præpolleat autem motus in altum. Verum, quia mensura nobis hæc est, reliquorūq; regula aliorum, nec altum eū, nec angustum appellamus: sed, vt par est, & postulat æquitas, moderatum, & inter oēs excessus medium. Cui quia assueti nos sumus, & unà cum eo creuimus, ac sæpe eū inuenimus, non in sanis modo, sed & in ægrotis facile cognoscimus, qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunq; dimensione: etenim longus, & breuis ad hunc collatus dr̄. Ac, quicunque non est in hoc uersatus, non tm̄ nō alti, humilis, lati angusti, sit probus explorator, sed nec longi & breuis, Nam, ut hoīem dicimus aliquem vndequaq; moderatum, nō obuia illa ad sensum paritate lōgum cū lato & profundo cōparantes, sed paritate in potestate: neq;.n. tam est quisquam breuis, vt concedat lōgitudo latitudini: sic vocamus moderatum, pulsum, naturalem proportionē, & mediocritatem, normam æqualitatis, nō sensum faciētes. In hoc oīno longitudo præstat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriā fingamus oīb⁹ circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea certe nec dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit: sed, sicut undiq; sibi est simile cor-
B pus planè circulare, ita nulla dimensionum differētia est. At, si in alio sit corpore ea collocata, deorsum iam dicetur, quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, quod est è regione: quod interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligūt altitudinem: & desuper deorsum, profunditatem: ubi aūt altitudo, & latitudo est, illic alterutra dimensionū profunditas & latitudo est. Quòd si non tantum fulciatur aliqua parte, sed ēt ex ipsis obliquis partibus, & superioribus cōplectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmēta cōtingimus, apertiorem motum, q̃ quæ tangimus per plura, edent. Atqui, quæ arteriæ sub cute positæ sunt (tales āt sunt, quas dignoscendis pulsibus attingimus) harum superiorem partem interposita sola cute tangimus: partes utrinq; alias, quantū recedunt in obliquum, tanto per longius interuallū & ꝑ plura interposita corpora. Qua necessitate fit, ut oīs pulsus, qui naturalis sit, si mutuo cōpares dimensiones, sit semper longior: uocatur aūt moderatus & aliorū regula, ut Polycleti regula: nā, ut, cū alias statuas ad hāc cōferimus, crassas, graciles, latas & angustas uocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali cōparantes, altos, humiles, latos, angustos, lōgos, breues, crassos, graciles, magnos atq; paruos appellamus. At quænam sunt causæ, vnde oriātur? qđ instituerāmus dicere. Ad manum erat quidem, ut in instrumentorū intemperiem inæqualē cau-
C sam conferremus, aut distortionem situs: siquidem, quēadmodum appareant in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes cōperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrōrum iam intemperiem, aut distortum situm solos in culpa ponere: sanè quidem interim ēt de aliqua harum causarū incidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniuntur eiuscemodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus: neque.n. temperamenti inæqualitas, quę immutat adeo naturam instrōrum, ut inæquales efficiat pulsus: nec vero situs immutatio unq̃ inueniatur citra ingentem noxā, tēpusq; longū: quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicandis. Sed, qđ illis accidit, hoc est. Magnum pulsum {natura} creat iratis, & iudicandis: non tñ, quāto quicquid maius euadit, tm̄ ēt animaduertitur: motus.n. in altum & distentio arterię, quousq; progrediat̄, uniuersa conspicua est: motus obliquus ferè occultat̄, eodem.s. modo, quo inculpata valetudine præditis semper ostendimus prępollere motum in altum. Itaq; memores illius status pulsuū, quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctā altitudinē motus, nec multū latitudinem, sed oīno parum, uel nihil prorsus, recte uocamus eos pulsus altos. Quòd si manifestū accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos uocamus: sin oīno obscurum, altos tm̄.
D Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed nō multū latitudinē uincat altitudo, hos uocamus magnos tm̄: cum.n. eadem proportione altitudo adaucta uincat latitudinem, qua ēt in naturali pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem uocant, retineat hic oportet. Itaque non altus, ut nec ille, sed maior tm̄ illo vr̄: siquidem eorum, quæ eandem seruant formam, non decet vnum moderatum, alterū uocare altū: sed, si eadem vndequaque proportione alter creuit, maiorem tm̄. Quinetiā in longitudine eadem est ratio: quæ, cum eadem proportione augetur, qua profunditas & latitudo, uniuersum pulsum, uti diximus modo, maiorem repræsentat. Vnde, ut magnus fiat pulsus, non requiritur, ut planè pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augētur, uerū ut proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione, nullo negocio, quantū accessio discessit a proportione, perspicient. Hoc pacto generantur propositi puls⁹. Restat, ut causas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio constare vel perire solet. Constat sanè, ubi nulla ꝑter naturam insignis in crassitudinē mutatio, aut in gracilitatem corporis fiat: præterea nec siccitas immodica, uel humiditas, uel necessitas quædam maximæ prorsus distentionis: perit uero atq; conturbatur, cuiuspiā horū præsentia. Exempli gratia: Reliqua oīa serecte habeant, facultas aūt compellatur ita magnam distentionem facere, ut eius tumorē circumiecta arterijs loca non capiant: in eo utiq; statu, ut alia sint inculpata omnia, altus pulsus appareat,

pareat,oportet.Dum.n.in eã attollit magnitudinem distentio arteriæ,vt non dum coarctet, na E turalem tuebit trium dimẽsionum proportionem:ac coarctata, tñ detrahet de illa dimẽsione, quantum progressu prohibita est.Quocirca iratis,licet corpore sint optime comparato,fit pulsus altus:distentionis.n.summum excessum ne is quidem cõmode ferat habitus: sed iam ex imo premitur,& ex obliquo arteria.Sola ergo pars illius ea,q̃ instrata sola cute est,oẽm calorem excipit. Vbi vero in alijs oĩbus impedita distẽtio sit,pars aũt eius dũtaxat superna seruetur soluta, & libera,non poterit illius motus non præstare cęteris,qđ aliud erat nihil,ac altus pulsus. Quia porrò valentibus cunctis,& ægrotantibus plerisque, in maximis distẽtionibus arteriarũ manifestarum,quas tangimus,partes cõprimuntur alię oẽs,& in angustum coguntur,ac suo motu libero prohibentur:partes aũt eminentes liberum obtinẽt, & dissolutum motũ : hinc factum est, ut obseruauerint medici,& scriptis prodiderint,pulsum iratorum altum esse.Qui certe aut rarũ exemplum non animaduerterunt,aut negligenter attenderunt, aut hunc duxerunt singulis affectibus pulsum proprium, quem cum ijs cernerent frequenter esse coiunctum. Quidam ẽt ultro rara exempla, ubi cã deficiũtur,reticent,quos hoc sanè nomine accuses,si alia omnia ignoscas, ita enim scitu digna infinita præteribuntur.Quin ueritatis studiosus oẽ dẽt, quod conspiciat, ẽt si eum angat cã,sedulo exponere. At,quod tandem est illud euidens exemplum ? Multis gracili F corpore,nec facultate admodum firma,pulsus,si irascantur,magni,& non alti vñr esse.Quæ uero tandem huius est causa?neque enim multum uidetur ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse:siquidem robur facultatis diximus esse tñ debere in altis pulsibus, ut maximam distentionem possit moliri,nec loca cingentia arterias capere eam ualeant. Quod si est,in commemoratos affectus planissimum est non posse altum pulsum incidere:cum nec ualeat facultas, & circũ arterias loca sint amplissima ex marcore.Sed,hæc quando nec opinato inuenta est,apertũ arbitror simul cum hac esse,quænam latorum pulsuum sit causa:nam,cum naturali robore facultas aliquatenus deficiatur,& latitudo sit insignis locorũ, põdusque accedat arterijs ex superioribus partibus,hic pulsus collatus ad moderatum,latior est. Põdus hoc,quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ:quod accidit senibus, & gracilibus, qui tñ habitu non sunt deficcato : de quo genere sunt,& qui recẽter sunt iudicati.Sæpe ẽt ex humiditate,præcipue si irrigua sint ipsa corpora arteriarum,ut fit in hydropicis:partes.n.earum, quæ in summo cacumine sunt positæ, delabũtur,demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatem,partim in obliquũ.Quare hactenus ascensu,necesse est,pulsus prohibeãtur,quatenus infra arteriæ dorsum demittitur. Ac nimirum latitudinem iam bifariam oportet præpollere,tum ꝙ in obliquum dilabantur arterię par- G tes,ac cõprimant,atque eo inferiorem regionem dilatẽt:tũ vero ꝙ imminuta ipsa altitudo fit: quarũ certe vel altera reddere pulsum latũ valeat,aut imminuta altitudo, aut latitudo aucta:q.a uerò ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiuscemodi affectibus, & ampla conspicitur latitudo. Qũo iam pulsus fit longus, quem uocant? inuenitur.n.motus non nunquã, qui quatuor digitis, occurrat,sed ita angustus & non profundus, ut speciem referat subtilis fidis. At ne hoc quidem ex ijs,quæ diximus,inuentu difficile est:siue.n.fidem tenuem quandam occursus, siue pilum repræsentet,durities ex eo arteriarum tunicæ ingens significatur. Verum non ea modo, durus.n. tñ pulsus fit:immo,quia angustus,humilisq; est,oportet imbecilliorem facultatem esse,q̃,quæ magna vi instrumentum distendere ꝑ duritiem contumax,possit. Quid iam,si hoc uerum est, num & longus continuo is pulsus est?an huius ẽt causam inuenerimus, si affectus commemoremus,qui prediti eo pulsu sunt?Qui tandẽ sunt illi affectus?habitus corporis tenuis,circumtenta, aliquantoq; siccior cutis:proinde,si laxa & crassa magnam partem motus tegit,tenuis,cõtẽtaq; prorsus oẽm conseruat.Vnde liquet,conspirare gracilitatem totius habitus oportere,& duritiẽ cutis,ad hæc duritiem instrõrum, tum imbecillitatẽ facultatis, non ultimam tamen : perdiderit enim sic pulsum homo, non longum habuerit: oĩno enim non attollit in sensibilem motum fa- H cultas prorsus languida ne uas quidẽ molle,nedũ durũ.Sanè per excellentiã longus pulsus hoc nomen sortitus est:propriũ ãt nomen est tenuis,& gracilis.Qui absolute est,& proprie longus, cum quo quantitatẽ non concipimus dimensionum duarum reliquarũ,aut ex corporis tenuitate,aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porrò aũt breuis fit,ubi in parte quapiã parua,arteria sola cute muniatur, & partes ex utroq; illius latere oẽs in profundũ affatim demergãtur: nanq; pars eius illa sublimis,quæ subter cutem est,aperte oẽm motũ prodat,oportet,profundę contra,ꝙ multa obiecta sint corpora,occultẽtur.Hoc multis spõte suppeditat:in morbosis affectibus,sanè paucis,cũ in situ distorqueatur aliquo modo arteria,ac parua sit eius pars cõspicua, reliquæ intro oẽs in profundũ depressæ sint.Est vero & hic pulsus de illis, qui breues per excellentiã dicuntur:nã propriũ huius nomen est,crassus, & turgidus: quandoquidẽ, qui simpliciter breuis est,uel ex corpulentia nascitur,uel ex paruitate.Percurri iam omnes penè, quę inæqualitatem inducunt,causas:ꝙ si qua res parua præterita sit,facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati,& inordinati causæ. *CAP. 14.*

PRoximum est,ut de inordinatis,& ordinatis dicamus.Hi pulsus,qñ inæquales omnes sunt, commode docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo uariant, quod paritatem in

A in certis orbibus tueantur,illi confusi vndequaq; sint. Hoc in cõi vnũ breue caput de oĩbus ijs cognoscendum est,cãm, quæcunq; inæqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixã esse:in pulsibus inordinatis,non fixam.Insuper ordo,vt æqualitas,naturæ, si quid aliud familiaris est.quare,si alterum eorum si conturbatum,minorem designat offensam:sin utrũque,maiorem:concurrunt autem in inordinatis ambo: alterum in ordinatis,qui inæquales sunt.

Rhythmorum mutatorum causæ. CAP. 15.

PORRÒ & mutationum rhythmorum causas (hæ.n.restant explicandæ)si persequare superiora, facile inuenias.Si.n.recte demonstratum est, allici per distẽtiones arteriarum aereã quãdam substantiam:in contractionibus aũt excrementa excerni,& quasi fuligines adustorum humorum:necesse est,cum distentionis usus instet, maiorem fieri celerioremq; distẽtionem:cum contractionis,contractionem.Quamobrem,quibus in ætatibus mulli humores insumunt, quæ sunt usq; ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit,longe in his maius est cõtractionis tempore distentionis tempus:siquidem difflatus per totum corpus contractionis est arteriarũ munus. In distentionibus enim in se attrahunt vt alijs omnibus oscillis,ita illis ẽt,quæ ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquam ex corpo-
B re excernitur,immo uero prorsus intro trahitur. Contra in concoctionibus excernitur,attrahitur autem nihil.Iam,in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentum modo,sed etiam ad incrementum conficit,in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper.n. quantitati confectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde,ubi plurimi conficiuntur,illic plurima sunt excrementa:& vbi plurima excrementa,perpetua hic, & multa opus est euacuatione: ut, scilicet in uentris & vesicæ excrementis fit. Cæterum horum excretiones perspicimus sensibus:excremẽtorum uero euacuationes in arterijs,assequitur ratio. Ac miror,ecquis erit,qui aut per externam superficiem negabit arterias uacuari,aut non, quo diximus,modo. Demonstraui autem hęc,quoad eius res postularet,in libro de vsu pulsuum:ad propositam uero disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER TERTIVS.

C

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Naturalibus ac non naturalibus (quas uocant) Causis,quæ non per se,sed continentibus ac primis mutatis,causæ pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum superioribus libris, quid hic agendum. CAP. 1.

POstquam de pulsuum alterationibus,quæ ex primis, & præcipuis causis proficiscuntur, satis superiori sermone disputauimus, illas nunc explicabimus, quæ ab aliis omnibus fiunt:quæ non per se planè, sed quòd mutent primas, causæ pulsuum uocantur. Hæ autem quia partim præter naturam sunt, partim naturales,partim etiam inter has mediæ, quas non naturales uocant, ut à naturalibus exordiamur,par est,eodemq; ordine dicamus, quem in libro tyronibus descripto instituimus. Nam præter alia,enarrabuntur etiam,quæ illic recte tradidimus:simulque ostendentur, quæ congrue illic sunt prætérita. Ac reliquimus
D quædam prorsus:aliqua hactenus,ut non distincte explicaremus:quicquid.n.initiatis huic commentationi allaturum erat obscuritatem,hoc visum est pręterire: potissimum autem omissa est causarũ explicatio.Prętabat.n.initiatis in ipsis exerceri operibus primum per experientiã: deinde uniuersam aliquando perdiscere ratione essentiam rei. Itaque,ut exercitatis iã illis,& assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus cõmentarijs,quantum de causis,quas cõtinentes appellant,satis erat,disseruit:duobus reliquis hoc & proximo,cætera omnia plana faciet.Itaque ingrediamur narrationẽ,ac singula capita, quę in illo libro cõscripsimus,proponamus,eaq; inde interpretemur.Primum ex iis,quæ accõmodata instituto nostro sunt,hoc sit.

Virorum pulsus. CAP. 2.

V*Iri mulieribus pulsum fere habẽt lõge tũ maiorẽ,tũ vehemẽtiorẽ,paulo tardiorẽ,satisq; rariorẽ.* Hoc est caput. Cur autem accõmodatior hęc oratio sit,ut primo loco referatur, in illo libro est explicatum.Itaque,quia non est nostri instituti sępius de rebus iisdem scribere, ad causas iã pergendum est:declarandũque,quæ imponatur necessitas naturę rei,quamobrem uirorum, & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint,ad hunc modum.Quandoquidem calidior & siccior fœmina mas est, ut præstantissimi quique senserunt ueterum medicorum, & phi- A. t. I. ptimæ par. cã. f. 567.
losophorum,

loſophorum,noſq; aliàs demonſtrauimus, uſum generationis pulſuum, & inſtrorum præpara E
tionem differre in illis oportet:ꝙ ſi hæc,tum ipſos ẽt pulſus:etenim copioſo calori,in ſuperiori-
bus libris oſtẽdi magnum pulſum familiarẽ eſſe.Itaque,ſi calidior mas fęmina eſt,ẽt pulſus ſta- A.ibidem.
tim habebit maiores:ſi multo calidior,multo maiores: at.n.tũ calidior, tum multo eſt calidior,
proinde & maiores,& multo maiores pulſus obtinebit. Nam calidiorem eſſe,cũ in libris,quos
De temperamẽtis iam edidimus, tum uero antea etiam in ueterum ſcriptis,ſatis probatum eſt:
iam vero multo calidiorem,id nondum nec uos,nec quiſquam demonſtrauit alius:quare faciũ
dum nunc id nobis eſt,ut demonſtremus,alioqui nequaquam conſtituta erit,& confirmata to-
ta oratio.Primum initium capitis commemorandum eſt,atq; ipſum totum legendũ,ſingulaq́ue
verba attendenda.Nam quid dicit?Viri mulieribus pulſum fere hñt longe tum maiorem.Quid
hoc ſit,fere,ſumma diligentia expendendum eſt:certe.n.nõ temere quidem appoſitum eſt, ſed
totum firmamentum in eo,& cardo uerſatur orationis.Nã,quia nec inde ab initio perinde nos
temperati oẽs ſumus,nec vitæ inſtitutis ijſdem,nec uictu uſi,uniuerſalis affirmatio tollitur: cum
inueniri interim poſſit mulier,cuius non ſolum nõ multo minor pulſus, ſed omnino ne paruus
quidem ſit,nec par,ſed planè ẽt,quàm quorundam uirorum maior.Fac,uirum mihi fingas natu
ra pituitoſiore: frigidum hoc erit temperamentum,humidumque, ſi cũ muliere conferas natu- F
ra bilioſiore.i.calidiore & ſicciore.Nec hic conſiſtamus,ſed incolat ille Pontum,hęc Aegyptũ:
pręterea vir in vmbra viuat,& ocio,ac multis in delitijs,molliterque:mulier ruri agat,ac multa
in exercitationibus ſit & uictu utaĩ modico:huius mulieris pulſus,q̃ uiri,maior erit. Verum, ſi,
ut poſtulat natura,viuentem vtrunq; obſerues, & in ſua propria ab initio tẽperatura cõſtitutũ,
unaq́; & eadẽ cõmorantem in regione,non maior tm̃, ſed multo ẽt maior ſit huius uiri pulſus:
nam pro naturali quidem tẽperamento,maior tm̃,nõ multo maior erit. Verum,cũ acceſſit a pe
culiaribus vitæ inſtitutis utriq; differentia: illa in ocio uiuat,hic in multis laboribus: multo ſanè
ita calidior uir efficitur,itaq́; pulſibus eſt multo,q̃ mulier,maioribus. Additum eſt aũt capiti,fe
rè,quod ſagacioribus tyronibus pro ſtimulo quodam excitante eſt, & ad totius rei perſcrutan-
dam naturam inueſtigante. Statim.n.de naturali differẽtia viri,& mulieris meditabunĩ,& intue
buntur uniuerſum genus in oĩbus animantibus,maſculinum ualentius fęminino eſſe: atque fœ
mellę eſſe officia cõcipere,lactareque,deniq; fętus naturales educare;maris uero nutrimẽta ijs
ſuppeditare,&,ſi petãtur inſidijs,defendere.Vñ perſpicient ſemper differentiam,ut maris ad fę A.l.1.f.2.d.3.
mellam,maiores tm̃ pulſus creare:at differentiam,ut uiri ad mulierem,multo maiores. Sic etiã c.7.fol.49.b
vehementiores tm̃,ſi naturam ſpectes,pulſus marium:longe vero uehementiores uirorum præ G
ut mulierum:quia contentionem illis naturalem in laboribus creſcere oportet:his,quia ocian-
tur,remitti.Horum ẽt ſi aperte nihil tua ſponte inueneris, at in opinionem eorũ inquirendo ve
nies:aut certe,ueluti ſiti eorum ardens,quæ cupis inuenire,neq; dum inueniſti,ſi ad magiſtrum,
qui docere ea ualeat,applicaueris,& citiſſime diſces,optime memoria complectere.Atq; hæc
ſic hñt.Robur iam facultas,quod maribus adeſt,conferet aliquid & ipſum pulſibus magnitudi-
nis:quare non ſolum ex caloris abundantia, uerum ẽt ex robore,marium maiores pulſus fient.
Sed hoc ẽt in libro primo probaui,ualidis facultatibus eſſe magnos pulſus peculiares.Quid iã,
uiri nunquid hactenus tm̃ a mulieribus diſtant in cauſis pulſuum: an ẽt momentum utriſque ex
corporis habitu non leue accedit?Illi.n.totum corpus ad perſpiratum hñt probe comparatum,
purum,excrementis vacuum,nõ compreſſum: His contra arctę inter uaſa regiones ſunt,quas A.l.1.f.2.d.3, c.3.fol.6.e
adeps,molliſq́; caro,atq; excrementa quædam occupant pituitoſa:ad hæc ſpiſſum eſt,& male
per halitum digerit corpus: præterea coguntur quidã in pleriſq; corporis partibus, illaborati,
craſſi,crudiq́; humores: a quibus comprimi oĩbus arterias earũ ſua natura alioqui longe mino
re mole præditas,coarctariq; neceſſe eſt.Quare habit⁹ iis oĩno eſt undequaq; ad paruitatẽ pul
ſuum diſpoſitus. Vnum modo ad magnitudinem conſecutæ ſunt appoſitum,mollitudinem in- H
ſtrumentorum,quæ illis ẽt nulli uſui eſt:primum,quia ſunt plures paruitatis fortioreſq́; cauſæ:
deinde,ꝙ cũ late in illis uiri a mulieribus diſtent,minimum diſſideant in mollitudine inſtrõrũ.
Neq;.n.perinde ſiccius virorum dr̃ corpus,collatum ad mulierẽ, ut ſi, verbi gratia,lapis ſit cœ-
no ſiccius:neq; multum inuenias exceſſum in arteriarum ipſis tunicis: immo vero inſtrumentũ
uirorum ita comparatum eſt,ut ad functionem ſit ſequax. Quin,ſi maior exceſſus ſit, & multo
mulieris inſtrumentum mollius,id ipſum ſanè ſit in cã,cur minores fiant pulſus. Siquidem,ubi
nihil eſt,quod grauet,uel comprimat,uel coarctet, illic accommodatius ad magnam diſtentio
nem eſt mollius inſtrumentum:at,ubi (ut modo in mulierum oſtendimus habitu) preſſus, pon-
dera,atq; coarctationes multæ,hìc inſtrumentum mollius,ut quod omnibus,quæ infeſtãt, faci
le cedat,ad diſtentionem eſt ineptius.Verũ de corporibus hæc oĩa optime conſtitutis referri,&
conſtitutioni uiuentibus conuenienter,vel ex his planum eſt,quæ commemorauimus: at abſo-
luta de his & integra diſputatio,ac demonſtratione confirmata,in ſecundo libro de pulſibus dĩ
gnoſcendis prodita eſt:quare, qui commẽtationem probe de pulſibus geſtit aſſequi,ei illo ope-
re opus eſt reuoluto. Iam vero ẽt de celeri pulſu eſt in tertio illorum cõmentariorũ demonſtra
tum, quantus error ſit plurimorum in eo dignoſcendo, qui pulſum breui tempore durantem

ſtatim

A statim ĕt uelocem arbitrantur esse. Et nimirum mulieris pulsum (nam causa præsentis disputationis memini, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidē, nō insigni tñ & magna differētia excellit pulsum virorum. Sic se res hēt, & recte tyronibus scriptū est, paulo esse uirorum tardiorem pulsum, q̃ mulierum: at causa illic, ut in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nūc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcior mulierum, debebat tardior ĕt pulsus esse, ꝙ eum utriq; huic causæ ostendimus esse peculiarem: cæterum, quia multo est minor, eoq; minus usui satis fit, auget, quantum pōt, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probauit: itaque cui illa exciderūt, quæ in illo libro docuimus, nequicquam hæc legit. At, si quidem celeritatis tanta accessio fit, vt oī vsui foret complendo, non quæreretur crebritas: sed, qm̃ multū vsui cedit functio ob distentionis paruitatē, aliquā tum aūt adiuuatur a celeritate, oportet, etiam satis pulsus sit creber: id quod ĕt in primo libro est declaratū. Ergo mulieres ad hunc modum a uiris pulsū distant. Masculi infantis ad fœmellam similis ratio est: non undiq; tñ eadem, sed qūo diximus antea: nam maiorem tm̃, vehementiorē, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, q̃ fœmella. Atq; de his hactenus. Nunc ad proximum caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *Calidi natura pulsus.* CAP. 3.

A l. 1.f.2.d.3. .8.fol.10.d

Calidi natura multo habent maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multo.

Complectit̄, & hæc oratio quæstionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singulari prudentia sit, ullus tyronum animū pōt: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sic ci: neq;.n. qui natura calida sunt, eundem oēs pulsum edunt: immo uero sunt quidam tertij, temperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intēperati: at eos neglexisse parū recte, qui ante nos temperamenta discreuerunt, in commētarijs, quos scripsi de temperamentis, ostēdi. Ergo hos moris est calidos uocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc solum vincens reliqua obtinēt: qui quidē, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores hn̄t, & celeriores pulsus: crebrioresque. Causa, si retinuisti, quę prodidimus in primo libro, aperta est. At q.d vehemētiores diximus non multo esse eos pulsus, cū in huius operis primo libro quæsierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis uehementior fieri? Qm̄ hi pulsus tyronibus omnes vn̄r vehemētiores esse, adiacet.n. quodāmodo prima specie celer simul, & magnus pulsus vehemē C ti: quare quidam ĕt medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse vehementem pulsum, ac conflatū ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouēdæ tantæ quęstiones: incertum.n. identidem illis, nec distributū confusumque, cōducibilius certo est & definito, vbi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixā ac longum tp̄s. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi ĕt non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

Gracilium pulsus. CAP. 4.

Graciliores maiorem, rarioremq̃, multo, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.

Accipiendi hic ĕt absque ullo affectu alio sunt graciles: nā, si ex conuerso temperamēto, vel facultate: vel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuū cōposita immutatio erit, nō vero ex una gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam conciliat. Atqui, vbi pari relicto usu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idq; tāto, quanto .s. sint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores ĕt multo erūt: at vehemētiores hoc inue D niunt, quo tangentibus per subtiliora occurrant corpora, Quamobrē, non ꝙ acquisierint ullā cōtentionem, sed ꝙ magis, quam obtinent, prodant, tales vn̄r esse. De celeritate, & tarditate nihil hic memini, ꝙ neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeāt, ut crassiores, cum illis robore & usu respondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro ætatibus mutatio. CAP. 5.

Porro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionē seruant, prout vel ad puerum, vel ad senē, proprius accedant. celerrimus itē pueri iuuenisq̃, pulsus: senis tardissimus: reliquarum ætatū pulsus, ambigunt inter hos: at senex a puero longe magis raritate, quàm celeritate, distat. In vehemētiæ, & magnitudinis differētia maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum: minimus senum: medius & paulo maior pulsus puerorū. Iam vehementissimus iuuenum: languidissimus senum: medius est inter hos, puerorum pulsus.*

* Deest in græco cod. Bas. licet etiam antiqua translatio huic cōsentiat.

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionē confirmāt sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus: & vero ĕt in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanè illos uolebamus prius in contractione, quasi insensibili, uersari. Ac multo quidem tutius est, pariterque commodius, si in quietum quantitate, ponas genus hoc pulsuum: ita enim fiet, ut simul in notitiam exactam veniamus

mus rhythmorum:verũ,ꝙ ſtatus,qui crebri,vel rari pulſus ſunt authores, ferè talem cũ utrique E
huic ſectę repræſentãt,erit cauſæ ẽt vtriq; aſſignatio cõis. At præſtiterit,ut eam ad veritatẽ re-
ducamus,hancq́; in hoc ſermone ſectemur:qñquidem propoſitũ opus minime ad Tyrones di-
rigiť,ſed planè docet uerum. Ergo,cum calore pueri non pauco præditi ſint, ſubſtãtiam quoq; A. ibidem.c
quæ refrigeret illum,non paucam requirunt:quapropter magnis egent pulſibus. Quia vero hu
mores ẽt exhauriũt quãplurimos(quippe qui illis non ad nutrimentũ modo,verumetiam ad in
crementum ſuppetant)neceſſario in cõficiendis ijs contrahent per totũ corpus vaporoſorum,
& ut ita dicam,fuliginoſorũ aceruum excrementorũ:itaq; ẽt deſiderant maximas arteriarũ cõ-
tractiones. Et uero ẽt animalis ſpũs non tm̃ nutriri ſubſtantiã oportet, ſicut in adultis, ſed vna
ẽt cũ inſtrumentis augeri:itaq; uel hoc nomine maiores diſtentiones flagitabunt. Adeoq́; vſus
contractionis arteriarum in infantibus æquat pene vſum diſtentionis: etenim ſunt abundãtiſſi
ma excrementa,itaq; maiorem quærunt contractionem. Calor ãt,ut non ſit omnino copioſiſſi
mus,at,ꝙ augeatur animalis ſpiritus,æquat in illis diſtentionis vſum ei, quẽ poſtulat plurimus
calor:quo.n.iuuenibus cedũt exuperantibus aduentitio calore, hoc vſu, quẽ imponit ſpiritus,
reſarcitur. Maximum ergo, ſimulq́; celerrimum pueri vtrunq; motũ requirũt:ſicq́; infra vſum
eſt functio in ijs:nam,licet q̃ maxime celeres ſint & magni,nõ ſatis efficiunt tñ vſui: quare hic F A.ibidem.d
crebris opus motibus eſt.In ſenibus planè contra hẽt:calor paucus, cui par eſt generatio fuligi
noſorum excrementorum, ſpiritusque animalis nutritio: iure hñt ergo contrarios illis pulſus
paruos,tardos,raros.Hic meminiſſe oportet eorum,quę in ſecũdo libro De pulſibus dignoſcẽ
dis diximus:ut,quo adducti errore,intelligamus,complures medici puerorũ pulſus putauerunt
paruos eſſe,tametſi ſint magni, ſi cum magnitudine eos arteriarum cõpares: parui, ſi ex prima
ſpecie æſtimes.i.ſi quantitatem tm̃ diſtentionis ſpectes,eamq́; conferas ad iuuenum pulſus.Sed
tñ non maximos habẽt pulſus pueri, ne ſi ad magnitudinem quidem eos arteriarũ perpendas:
ſiquidem,ꝙ nec facultas eorum ꝑueniat ad ſummũ robur, & coarctentur etiãnum molles arte-
riarum tunicæ,multum de maxima diſtentione detrahitur:nihilominus tñ tantum retinent pul-
ſum,ut medium ſuperet. Ac celeritatem hñt parem in diſtentione & cõtractione:nam & motus
vtriuſq; par vſus eſt,non ut in ſenibus:quo.n.minor contractionis vſus eſt, q̃ diſtentionis, hoc
contractio tardior diſtentione eſt.Nec iniuria quidem ſenes minorem habẽt, qm̃ parum oĩno
aut nihil ex aduſtis humoribus excrementi prouenit,eſt enim imbecillus calor:prǽterea, ꝙ nõ
magnopere nutriantur,nec ullo modo augeantur.Tamen vſus diſtentionis,etſi nõ magnus,me
diocris tñ adhuc ſenibus manet: etenim uentilatum oportet innatũ calorẽ,atq; nutritũ aĩalem G
ſpiritũ.Quia vero uſus pulſuum non cõpletur tm̃ vndequaq; à functione, ſed & exolutus per ſe
eſt oĩno,longe magis in raritatem immutant pulſus ſenes,quàm in tarditatem: quare hic opor
tet longiſſimam quietem fieri:qũo,cũ non impleret,præter ꝙ magnopere augebat, perpetuos
ẽt concitabat motus. Nam nõ ſolum in infantibus non eſſe auctũ ad ſummũ,uſum generando-
rum pulſuũ,uerum ẽt de maxima diſtentione,quæ compleret forſitan una uſum,non parum di
ſceſſiſſe,ante demonſtrauimus, cum tm̃ detrahi diceremus, quantũ facultas ab ſummo robore
abſit,ac degrauentur coarctenturq́; inſtrumenta,quæ infantes ex humiditate hñt mollia. Sanè
hoc quoq; diximus ſupra,inſtrõrum mollitudines,quæ remotæ a preſſu ſunt, nec grauãtur uel
coarctantur,referre ad pulſuum magnitudinem:quæ uero his coniunctæ ſunt,ad paruitatẽ, præ
cipue ſi robore facultas deficiatur. At,quantum ſenũ pulſus ex puerorũ degenerauit crebritate
in raritatẽ,tantundem propè motus contractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obſcura eſt
cã:ſiquidem ſemel uſum contractionis exolutũ eſſe recte docuimus in ijs ætatibus,non tñ diſten
tionis uſus periit totus:nam hoc ẽt tradidimus: quo minus eſt in hac tardus motus, q̃ in contra-
ctione:atq; hanc tyro ſolam poterat dignoſcere. Probe ergo dictũ eſt:ſenex a puero lõge magis
raritate,quã celeritate,diſtat.Iam oẽ declaratũ eſt,qđ deficiebat huic ipſi differentię:prætereа, H
qđ mutationi rhythmorum pro ætatibus:quos(qm̃ obſcuriorẽ eſſe ſermonem,quã qui tyroni
bus accõmodatus eſſet,arbitratus ſum)non attigimus.Nam,ut de crebritate,ita de rhythmis ex-
titerunt duæ ſectæ:una prorſus negabat ſentiri contractionem,q̃ diſtentionis tp̃s cõparabat cũ
toto reliquo,qđ non tm̃ conſtat ex contractione,ſed ex binis ẽt quietibus:altera ſentiri conten
debat,ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quanto ſecta ſit perfectior,& utilior
ad præſagiendum,clarius in proxima lucubratione aperiemus:nec tñ nũc obſcurũ eſt, niſi obi
ter ſuperiora & negligẽter attendiſti:nam ex ijſdem, ẽt differentiæ rhythmorum pro ætatibus,
a qua proficiſcũtur cã,nullo negocio inuenias. Cum.n.utriuſq; motus plurimus infantibus uſus
ſit,minimus ſenibus:& oẽ interpoſitum tp̃s ætatum utrunque uſum exoluat,magis tamẽ contra-
ctionis:rationi conſonum eſt, ut, quantum a pueris recedant ad ſenes, tanto ſemper utrunque
motum habeant tardiorem,magis aũt contractionis. Ex his naſcuntur differentiæ rhythmorũ
pro ætatibus,de quibus latius in commẽtarijs De præſagitione ex pulſibus agemus. Iam etiam
quamobrem uehementiſſimus ſit iuuenum pulſus, ſenum contra languidiſſimus, in aperto eſt:
iuuenibus.n. ualidiſſima facultas eſt,ſenibus uero debiliſſima. Eadem etiam alijs in ætatibus ra
tione,pro robore earum,uel imbecillitate pulſus remiſſione,& uehementia different.

Pulſuum

A *Pulsuum pro temporibus anni mutatio.* CAP. 6.

PRo anni temporibus. Medio uere pulsus maximi sunt,& uehementissimi,ut in tẽporibus:celeritate,& crebritate moderati:pari modo medio autumno:progrediẽs autem uer,nõnihil de magnitudine,& uehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatẽ:tandemq; ineũte iam ęstate lãguidi,parui,celeres,crebriq; fiunt.Autumni progressus cuncta imminuit,magnitudinem,uehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineũte hyeme,in paruitatem conuertuntur,& remissionem,& tarditatem,& raritatẽ.Respondet autem initium ueris fini autumni,illius finis initio huius:Aestatis item principium suo,& principium hyemis suo fini.Proinde quæ pari spatio à media æstate,& media hyeme in utranq; partem deflexerunt,similiter uariãt. Porrò media æstas partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet:nam parui utrobique, & languidi sunt:sed celeres atque crebri æstate,tardi rarique hyeme:non perinde tamen parui æstate ut hyeme,sed æstate minus:Nec ita hyeme languidi,ut æstate,cæterum minus hyeme.

A.ibid.f Quæ accidunt ex tẽporibus,in tres referuntur hasce causas,in usum,facultatem,& instrumẽta.Nam prout in ijs hæc singula uariant,mutantur pulsus.Ac medio uere status aeris nos amplectentis tẽperatissimus est,itaq; corpora ẽt sunt salubria. Hoc.n.semper memoria tenẽdum est, B hoc tempore præ cæteris, à quibus animãs afficitur, facultatem robustissimam esse,& calorem temperatissimum, & ẽt instrumenta in summa mediocritate esse, ꝙ nec humiditate immodica madeant,nec siccitate squalleant,neq; ueluti rigeãt gelu,ac congelascant,neq; calore quasi remittant,languescantque.Vnde & pulsus corporibus quidem optimè comparatis maximi,& uehementissimi fiunt.Nam in illis pulsuum pro ætatibus,temporibus,regionibus,& id genus alijs mutationes prodidisse literis medicos declaraui,ut alia loca ne citẽ, in secundo libro De pulsibus dignoscendis: Itemq; eos,qui eius status sunt,magnos esse edituros,& uehementes pulsus, in primo libro docuimus.Siquidem hi facultati ualidæ peculiares sunt,& moderato usui,instrumentisq; naturali lege constitutis.Nam,si quid mediocritatem usus excedat,non magni solùm & uehementes,sed & celeres fient. Si uerò longius excedant,ut usum iam actio non compleat, illico mutatio addetur in crebritatem.Quia uerò usus est moderatus,non tendunt nec ad celeritatem,nec ad crebritatem.At enim adiecimus orationi,ut in temporibus,rectè sanè. Neque.n. simpliciter maximi tum,atque uehementissimi fiunt:cùm multò illis alij pulsus in naturis uehementiores atq; maiores reperiantur.Sed si pulsus cum alijs temporibus compares,tales medio uere euadunt.Nam æstate quidem crescit usus,sed languescit facultas.Quamobrem aliquatenus C decrescit illa uehementia simul,& magnitudo:sed tamẽ hæc minus:nam quia urget usus,augetur nonnihil:idemq; momentum celeritati,& crebritati non leue adfert. Contrà hyeme est,ac æstate ualidior facultas,non æquè tamen ac uere:sed usus remittitur generationis pulsuũ.Quare languidiores pulsus hyeme,quàm uere sunt,& uehementiores quàm æstate:atque ueluti medium locum occupant inter utraque tempora,nempe quòd & facultas teneat locum medium. Verum satis sunt parui: quoniam cùm facultas infra summum robur est,tum usus insigniter est remissus.Quæ ipsa in causa remissio est,cur simul tardi,& rari sint. Hìc rursus memoria tenẽdũ est dictum,quod aliquando declaraui. Hippocratis:Vsus est enim eius in mutationibus ex ętatibus,tẽporibus,regionibus,statibus,omnibusque eius generis:ne me quis cum illo existimet pugnare.Neque enim ille absolutè dixit:‖ Quæ augẽtur,plurimum habent calidi,sed,innati,addidit,ut qui alterum sciret calidum acquisititium esse,quod plurimum iuuenibus suppeditat: ‖ Nã tẽperatus est natiuus calor:acquisititius autem intẽperatus,& quasi igneus est. Sic etiam: Ventres,inquit,hyeme,& uere calidissimi natura sunt. Immo ne hi quidem calidissimi absolutè,sed calore natiuo.Aestate paucissimum hũc habent:abundant uero aduentitio calore,& squalido, qui colliquat potius,quàm nutriat corpus. Præterea functiones tantum abest,ut meliores red- D dat,ut illæ ne æquent quidem illas,quæ in moderato obeuntur.Hæc si retinuerint lectores,nihil me nec in hac oratione,nec in reliquis dissidere ab Hippocrate ullus arbitrabitur. Posthac de regionibus,& statibus præscriptum est tyronibus. Quæ oratio ex superioribus clara est,ac causam habet apertissimam.Itaque solum ipsum adscribam caput,quod hoc est.

1. Aph.14. Ext. ord.7.a.
1. Aph.15. Ext. ord.8.a

Pulsuum pro regionibus,& statibus mutatio. CAP. 7.

A ibid.10.f PRo regionibus perinde,ut pro temporibus.In uehementer calidis,sicut media æstate. In magnopere frigidis,ut media hyeme.In temperatis,ita ut medio uere. Ad harum proportionẽ in ijs,quæ medium locum sunt sortitæ.Porrò aeris nos circundantis alij status,qui calidi sunt calidis temporibus:frigidi frigidis,medij medio ueri respondent.

Prægnantium pulsus. CAP. 8.

PRægnantium maiores,crebriores,celerioresque pulsus sunt.Præterea nihil mutatur. In prægnantibus præter usum,mutatum priorum nihil est. Quicunque hic fit,omnino increscit,& augetur:quod mulier nõ sibi iam soli respiret,& pulset,sed fœtui etiam cogatur. Rationis ergo est,ut celeriores,& maiores sint,crebrioresque. Nihilo tamen uehementiores sunt,uel languidiores,uel duriores,uel molliores,pro ipsa sanè conceptus ratione. Neque enim,ut ex eo,ulla facultatis,uel instrumenti,prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex somno mutatio. CAP. 9. E

IAm somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi uariant pulsus: initio mino „
res, languidiores, tardiores, rarioresq́; reddunt. postea tarditatem pedetẽtim augent, & rari- „
tatem, præsertim à cibo: at maiores sunt, & uehementiores. Tandem ad remissionem, & parui- „
tatem redeunt, tarditatem, & raritatem retinent. „

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnũ meliores sint non in uentriculo modo, uerumetiã
in uenis, in arterijs, in oĩ deniq; aĩalis habitu, non est huius loci explicare. Neq;.n. de causa, quę
nam illa sit, conuenit inter oẽs medicos. equidẽ hoc in præsentiarũ de illa breuiter dico. Facul-
tas concoctrix se intrò ꝑ somnum recipit magis, & in altum. ergo, quia intrò mouetur, & mate-
riam conficit: primò ueluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulò pòst cùm fruitur alimento,
quod conficit, roboratĩ ipsa, ac calor crescit aĩantis: ut qui frigidiores cibos comederũt, illico fri
gidiores se aĩaduertunt, multiq́; adeo illorum manifestè, & horrent, & rigent, haud multò post
fiunt calidiores. Proinde si natiuus calor est, qui concoquit cibos: ac qui huic præsunt motus, ut
ratio fuit Hippocratis, qui foras tẽdunt, uigilias: qui intrò, somnos conciliant: facillimè rationẽ
ac naturam commetemur pulsuum mutationis, quę ex somno proficiscitur. Quòd si qua est alia
huius molitrix facultas, certè, quia consensum esse traditum est mutuum omnium facultatũ, q̃ F
aĩali moderãtur: non mirum est, si quid hęc facultas naturalis cõsentiat cũ illa. Sed hoc si semel
admissum sit roborari, & debilitari uicissim facultatẽ, quæ pulsum creat, promptè expedias cau-
sam. Nã quia oneratur illa initio somni, atq; debilitatur, minores, & languidiores pulsus opor-
tet existere. At mox ea roborata, è diuerso, maiores uehemẽtioresque. At.n.q̃d simul tardiores
& rariores fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuũ uoluntariorum requietem, quę
6. Epid. com. 4. t. 14. 3. 183. c. & 193. h. cõ. 5. t. 30 idcirco concoquat probè: non somnum in causa ponit. Hippocrates ‖ ac cęteri, qui uergere calo
rem intrò ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt planè omniũ
ꝓbatissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq́; diuersos causas cõferunt. Imminui.n.
dicunt, ac ueluti suffocari, ubi in aceruum subitò incurrat ingestæ materiæ: quõ ignẽ quoq; cum
in lignorũ ingẽtẽ struem incidat. Atq; ut idẽ ignis, ubi superior euasit materia, roboratur ac in
magnitudinẽ eleuatur: sic innatus calor, cũ fruatur alimento, confectis iam succis, in quos inua-
serat, copiosior q̃ antè fit, & ualidior. At causas adhuc tarditatis, & raritatis non expediuimus:
immo uerò aliter me iudice res habet. Qñ dormientibus motus caloris, qui foras tendit, immi-
nutus est, uigent aũt qui intrò: contractionem oportet celeriorem fieri, distentionem uerò tar-
diorem. Ac sic quidẽ manifestò fit. Qui contractionem non assequuntur arteriarũ, sed discernũt G
ex sola distentione pulsus, hi tardum absolutè uolunt dormientium pulsum esse. Ille autem abso
lutè non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, q̃ celer. Nam cuius tarda
distentio, & celeris est cõtractio, is neutro horum nominũ appellãdus est, nec celer, nec tardus,
1. Epid. com. 3. t. 18. 3. 121. b 3. Edid. sect. 3. 1. Prorr. com. 3. t. 72 4. 188. d In Prog. com. 2. t. 56. 4. 203. g sed sunt distinguendæ eius partes. Quòd in respiratione fecit Hippocrates. ‖ Iã uerò ẽt altera sui
parte paruus est dormientium pulsus: siquidẽ plurimũ contrahitur. distenditur aũt nõ plurimũ.
sed quantum contrarius motus necesse habet reddere cõtractioni. Porrò arteria in pari semꝑ
interuallo mouetur in contractione ac distẽtione: nisi qñ rhythmum subitò immutet: terminis
uerò unde proficiscitur, & quibus finitur, uariat. Nã cũ motus, qui intrò pergit, præpolleat, atq;
prorsus consideat, rursusq́; inde incipiat, qui foras tẽdit motus, haudquaq̃ hic distẽtionem plu-
rimũ producit: Contra cùm ꝑpolleat motus qui foras concitatur, cõtrario existente debili, mi-
nimè tunc ab extremo orditur collapsu in distẽtione, ac summam tãdem magnitudinẽ assequi
tur. Cumq́; inde inceperit denuò qui intrò fertur motus, finem cõtractionis, unde incepit distẽ
di, facit. Ita cũ facit semper ueluti motuum quendã orbem, modò intrò magis, modò foras ferĩ,
Quam ob rem, qui duntaxat distẽtionem sentiunt, his pulsus necesse est in somnis paruus, & tar
dus uideatur. Iisdem necesse est, ut imperitioribus in dignoscẽdo, pusillam partem conspici mo H
tus distentionis, & fugere maximam. Quippe in eo motu arteriarum, internos motuũ terminos
ne exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentio-
nis. Quo magis imperitos immẽsam partem motus pręterire par est, totã propè cõtractionẽ, &
partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tã-
gunt, ea cũ adiungatur ad tempus quietum, speciem ꝑbet pulsus rari: tametsi re uera dormien-
tiũ pulsus nihilo rarior fit: ut nec respiratio: sed apertè ẽt in hac expiratio, quæ cum exufflatio-
ne fiat, maior est: quietis tempori nullum accedit incrementum. Explicaui iam summã ferè de
somnis: tñ quò res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientium, in externa quidem quiete
similes sunt uigilantium pulsibus: in interna uerò, permultum uidentur distare: ꝗ terminos in-
ternos motuum non assequitur noster sensus: sed tum minor est, tum languidior q̃ pulsus uigilã
tium: præsertim à principio statim. Nam postea magnitudo ei quædam, & uehementia adiũgi
tur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus uelox: & in summa, intrò magis mo-
uetur. Quare si uehementẽ in contractionibus eum dicas, nihil erres: Etenim excremẽtum suc-
corum confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos, ꝗ copiosius tum colle-
ctum sit, uehementius auet: unde motus, qui intrò fertur, uel hoc nomine præpollet. At uerò

A ubi absolutè ſucci cōfecti ſunt, ſi in ſomno homo ꝑmaneat, immoderatus erit utiq; talis ſomn⁹.
Motus autē meritò fit uterq; minor, tardus, imbecillus, rarus. Somnus.n. (quod uel ex poetis au-
dias) mortis eſt frater. Vna illi hæc conuenit cū uiuentibus, cōfectio alimenti. Reliqua mortuis
ſunt ſimilia, non uidere, non audire, nihil intelligere, uel cogitare, ‡uel loqui, ‡uel ſentire, ratio
ne carere, proiectum eſſe. Et uerò quid aliud, (ſi illud unū quod cōmune adhuc cū uiuētibus ha
bet, ſit ablatum) niſi rectè uia ad mortem dicatur? Iam ēt primū eſſe, & natiuum caloris motū,
cū foras, & extra ſeipſum mouetur: ſecundum, cū intrò, & in ſeipſum, qui propter nutrimentum
cōparatus eſt, id iam pridem multis locis diximus. Qui ubi non amplius in nutrimento detinea-
tur, neq; proprium ſuum motum, quo fertur foras, repetat, ſed ocioſus ſit utrinque: habet tum
certe imaginem mortis, exoluiturq; eius contentio, unde oritur languidus pulſus: diſſoluit̄ por-
rò motus, quā ob rem paruus, & tardus, & ēt rarus fit. Quòd ſi increſcat ēt atq; ēt paruitas, tardi
tas, raritasq; propemodū nihil mouebitur. at hæc mors erat. Habes oīa de ſomnis. Quanq̄ præ
terea Archigenes pleniſſimos dicat pulſus in ſomnis uideri, Apollonides inaniſſimos, mihi cer
tum eſt de his non producere orationem, cū in ſuperioribus lucubrationibus falſo hoc proba-
uerimus genus pulſuum inductum ab Herophili ſucceſſoribus eſſe, ſicut multa alia. Neque quic
B quam habet admirationis, ſi in re, quæ planè diſcerni nequit, inter ſe Archigenes, & Apolloni
des diſſideant. Neque enim communis ſenſus affectum, ſed ſuas uterque opiniones ſcripſit.

Expergiſcentium pulſus. CAP. 10.

" QVi expergiſcuntur, è ueſtigio pulſus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum qua-
" dam uibratione habent: qui mox mediocritatem aſſequuntur.

Non perinde in ſomnum incidimus uigiles, ac ex ſomno euigilamus: ꝙ hoc fere ſubitò, illud
oīno pedetentim fiat. Etenim turbulenta inſomnia, uel ſi quis uociferetur, perſtrepat, tāgat dor
mientem, celerem, & ſubitaneam concitāt mutationem. Quocirca pulſus illos, quos cōmemora
uimus, qui in eum modum immutantur, clariſſimè percipiūt. Nec tñ in alijs, qui, motu innati ca-
loris foras progrediente, excitati ſunt, fugiunt exercitatos. Nā ſomnus incidit, cū natiuus calor
aut ex fatigatione, & nimia ſiccitate ad alimentum ſe cōuertat, aut ob immodicam humiditatē
foras nequeat progredi. Quorum eſt ſalubris primus, & naturalis. Alter, quem memorauimus,
ueluti ſomnus, qui eſt in comatibus, & lethargis. Cui oppoſita eſt phrenitidum, & uigiliarum † † παρὰ φύσιν. i. ꝑter naturā. ſuperius. n. Galenus inter παρὰ φύσιν, & οὐ φύσει differētiam poſuerat.
‡non naturalium‡ uigilantia: ubi ſuperſiccatus natiuus calor eſt, & quaſi ignitus, atq; idcirco fo-
ras quoq; mouetur immodicè. Sed affectus præter naturam, quos nec uigilantiam, nec ſomnū,
C ſed uigilias, & comata potius uoces, relinquam in præſenti. At ſomni naturales, ſimulq; uigilan
tiæ ita, qūo ante diximus, gignuntur. Nam cum indigeat, ſimulq; deſideret naturalis animalium
calor copioſam humiditatem, ideoq; in uiſcera conueniat, & uentrem, fit ſomnus. qui ſimul at-
que ea ſatis fruitus eſt, ut naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiſcuntur: quo quidē
tempore illæ conuerſiones nullo modo citra uim aliquam fiāt. Nam in alimento concoquēdo
quia ſuccreſcit humiditas uaporoſa largè cū in ipſa cute, tum in poris, corporibusq; ad externā
ſuꝑficiem uſq; interpoſitis omnibus, nō perinde iā calori procliuis eſt ad externa motus. Qua-
re ut hanc diſcutiat, remoueatq; & meatus repurget, & etiam corpus undequaq; ſibi penetrabi
le reddat, poſtulat primos uehementes atq; uiolentos motus. Quod ubi perſpirabile, purumq;
reddidit, mediocritatis naturalis reminiſcit̄. Hinc pulſus illico experrectis ex ſomno magni, &
uehementes, & celeres eduntur. Præterea ob motus uim, nōnihil uibrantur. Paulò pòſt ad nati
uam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus ſcripſimus de corporis aduentitijs habitu-
dinibus: quas græcè σχέσεις nos Hippocratē ſecuti appellamus, qui in libro De articulis dixit: De Art com. 1. t.26.7.256.d
" Cæterum refert etiam nonnihil corporis habitudo. Ac pulſus nos in utraq; illarum maxime cō
ſpicuos prodemus, quorū facilè nunc ſit adiungere cauſas ex commemoratis. Nam quæ de natu-
D ralibus differētijs corporis tradita ſunt, eadem dicentur de aduentitijs. Quo breuior ero, ſolum
que ipſum illinc caput ſubijciendarum cauſa rerum huc transferam, quod ita habet.

Pro aſcititijs habitudinibus pulſus. CAP. 11.

" ASciti tiæ habitudines corporis perinde pulſus, ut naturales immutāt. Nam gracilis natura
" ſi quadratus euaſerit, huic, qui talis natura eſt, aſſimilē pulſum habet. Sin quadratus fact⁹
" gracilis ſit, aſſimilem gracilibus natura. Cōſtat autem gracilitatis, & quadrati corporis citra fa
" cultatis immutationem, æſtimandam differentiam eſſe: itaque in omnibus alijs, ut unum id tan
" tum ubique, de quo in præſenti diſputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam
" de corpulentis dicta nobis dixiſſe, eſt putandum, niſi quòd magis ſunt intenſa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis diſſeruimus. Appoſuimus itidem de tempera-
mentis: caput etiam hic memoriæ gratia ſatis eſt adſcripſiſſe. Eſt autem hoc.

Pro aſcititijs corporis temperamentis pulſus. CAP. 12.

" IAm temperamenta corporis aſcititia pulſus ea porportione mutant, qua naturalia tempe-
" ramenta.

Scilicet ad eundē hic modum, ut de anni temporibus diximus: Calida calidis, frigida frigidis
aſſimiles pulſus creant. Nam temperamentorum in humiditate, & ſiccitate differētia cōtineba

tur in habitudinibus corporibus:siquidẽ siccis gracillitas,corpulẽtia est humidis familiaris. Ve- E
rum hæc in libris De temperamentis declarauimus. Præterea hoc quoque,corporis duritiam
temperamentis siccis,mollitudinem comitari humidis. Itaque pulsus his mollis est,illis durus.

Pulsuum pro exercitationibus mutatio. CAP. 13.

NVnc alias mutationes,quæ causas habent non naturales,recẽseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt uehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt:si multæ
sint,& uires excedant laborantis,paruos,languidos,celeres,& crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo ut ægrè iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus
possit,sed exolutæ uires impense sint,pulsus mirè paruos,& languidos,tardosq; & raros:quod
si ad uirium dissolutionem perueniant,pulsus creãt illius proprios. Quales autem excitet pulsus
facultas quæ dissoluitur,dicemus paulo inferius.

Habes caput,quod illo in libro conscripsi. Nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus uniuersam adhibet contentionem,unde pulsus uehementes excitantur:usus autem increscit, unde magni, celeresque. Hic q̃nquidem binis acccessionibus augetur, spiritu hauriendo,
& caloris incremento,ideo etiã,qm̃ non satis ꝑ magnitudine illorum,& celeritate completur
crebri fiunt. At quæ uires excedunt exercitantis se,efficiunt paruos,& languidos propter earũ F
imbecillitatẽ:tñ illos quidem adhuc, quia urget usus, crebros:at nõ celerrimos, propter facultatis infirmitatem, sed pro his creberrimos:idq; quatenus actio longè usu inferior est. Quòd si
adeo quis cogat̃ laborare,ut nõ modo superiores facultate labores sint,sed cõtinenter necesse
habeat interquiescere,huic refrigerat̃ uniuersum corpus. Pulsus aũt ob imbecillam facultatẽ lãguidi sunt,& parui:ob frigus nec celeres,nec crebri. In aperto ratio est,si memineris priorum.

Ex balneis calidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

BAlneæ calidæ,dum sint moderatæ,pulsus creant magnos,celeres,crebros,* uehemẽtes. Immodicæ,paruos,& languidos,tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic* non relinquãtur,paruos,languidos,tardos,atque raros.

Ex balneis,si in tempore utaris,omnino corpus cõmoditatẽ aliquam percipit. Nam cum defessi simus,incaluerimus,simus refrigerati,desiccati,nauseam,* aut temperiem inæqualem sẽtiamus,deniq; si uacuatione opus sit nobis,illas nos subimus. In illis aũt oĩbus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, uires corriguntur,opportunus augetur quidam calor,
ac pars digeritur spiritus unà cũ sudoribus. Quare calidæ balneæ par est,si sint moderatæ,ut ad
eum modum mutẽt pulsum, sicut declarauimus immutari, cum facultati cõmodatur,& augetur G
usus. Immoderatas,planum est facultatem dissoluere,usumque præter modum intẽdere:unde
fit ut creberrimos creẽt:celeres aũt perinde,ut priores:nisi sanè facultas ad extremum usum deuenerit:nam tum quidẽ formicantes,quos appellant,prodibũt. Quòd si ab immodicis balneis
destiterint,nec lauentur amplius,† § sanè refrigerabitur corpus,ac facultas opprimetur. § Quam
obrem mutatio pulsuum ea existet,quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem,& usus remissionem. Hoc enim in præsenti satis est si demonstrem,quemadmodum ex
singulis præcedentibus, & externis causis ad primas, & præcipuas,& continentes uocatas mutatio penetret:ut autem ex illis pulsus necessariò alterentur,in primo aperuimus libro.

* Al. καὶ βραχὺ σφοδροτέρους i. & paulo uehementiores.

* In antiquis codicibus, & in trãslatione ueteri illud, Non,non legitur,nec legi debet.

* ἄσης.

† In cod. græcis, & ĩ antiqua trãslatione,legitur ĩ ꝑterito tp̃e hoc mõ,sane, & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta.

Ex balneis frigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

FRigidæ balneæ illico paruos,ac lãguidiores,& tardos,rarosq; pulsus efficiunt. Postea,ꝓut
id sit,quod induxerunt,omnino uel torporem inducent,uel robur. Quę torporem intulerũt
& refrigerarunt,paruos,& languidiores,& tardos,rarosque efficiunt. Quę excalfecerunt,& robur conciliarunt,magnos,uehementes,celeritate,& crebritate moderatos.

Balneæ frigidæ è uestigio refrigerant omnino:postea uel roborant, uel obruunt facultatem,
unaque perfrigerant:nam id est torporem inducere. Itaque,& pulsus pro ratione causarum im H
mutantur. Quòd uero non poterat tum tyronibus explicari,id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarum motus plus intro,quã foras fertur,quòd,& calor illuc illico magis feratur. Quòd
si intus arterias possemus contingere,omnia quæ alias in distentionibus animaduertimus,hæc
in contractionibus hic apparerent, magnitudo,celeritas,uehementia:sed hoc quia nõ põt ulla
rõne,ab ijs,q̃ in distẽtionibus ꝑcipimus,totos pulsus sic appellamus. Paruos,quia multo minor
distentio id tẽporis est, quàm ante:tardos item,quòd apertè exolutus est motus:iam raros quoque,quòd alij etiam omnes,in quibus plus motus intro fertur,tales esse uisi sint contractionem
non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolutè,sed scripsimus
languidiores:qua uoce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum mutatio ex cibis. CAP. 16.

CIbus largus,ut etiam grauet facultatem,pulsus inæquales,atque inordinatos concitat: Archigenes uult celeriores,quàm crebriores. Modicus,magnos,celeres,crebros,uehementes. Parcior,quàm qui satis nutriat,non æquę ac moderatus,cæterum minus mutat, neq; id diu.

Cùm possimus in singulis capitibus in hoc libro ꝑscriptis, primũ,quæ alij de ijs cẽsuerunt,cõ
memorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum

& uerum

A &uerum est, accedimus, id agentes,ut operis,quoad eius fieri possit,prolixitatē contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si ueterum præterea opiniones una cū confutatione congrua complectatur,nonne in immensum ducetur? At,qui tempore ad disciplinas abundat, ardetq; cupiditate medicorum oēs opiniones cognoscendi,huic lucubratio hæc,certo scio,uiam muniet,ut per se inueniat,ubi bene sentiant,& ubi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus,quæ his,qui in ea uoluntate sint,conducent. De proposita qōne in libris,ubi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus,opinionis errorem,ut puto,clarè prodidimus. Ad hæc ubi discrepamus ab illis,qui peritissimi habentur in arte de pulsibus,de his item uir,qui sapientia sit præditus, facilè mihi uidetur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet.n.ea ferè partim in sola dictione,partim in exactis,& distinctis explicationibus consistere:etiā hæc,de quibus nunc agimus. Nam,cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo
« facultatem onerante:Hic,quia premit,languidiores minoresque pulsus concitat,& celeriores
« quàm crebriores. Nos non sic,sed quomodo scripsimus? Cibus largus,ut etiam grauet facultatem,pulsus inæquales,atq; inordinatos concitat. Qui autē opera artis diligenter obseruat,non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus,in quibus oneratur facultas,reperiet inæqua-

A.l.1.f.2.d.3. c.11.f.49.g

B les pulsus. Atq; hoc scilicet ipsum est,quod imbecillā facultatem ab onerata distinguat:simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si enim inter multos magnos,& uehemētes,pauci offendantur parui languidique, pusilla est offensio facultatis:contra, si pauci magni,& uehementes, parui autem atq; languidi multi sint, ingenti in eiuscemodi affectibus onere opprimitur facultas. At uero parui,& languidi pulsus perpetuò fiunt,nullo interpellante contrariorum,non in ijs,quæ onerantur,sed in ijs quæ dissoluūtur facultatibus. Dum uerò per se quidem ualidæ sint, sed abs quopiam grauentur, & premantur, oīno uehementes, & languidi pulsus cōmiscentur, ēt si summè offensæ sint. Incuriose igitur scribit Archigenes, lāguidiores, & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur:hæc enim,q facultas dissoluatur, nō q prematur,signa sunt. Atq; ut in differentijs magnitudinis,& uehementiæ sunt inæquales,sic in differētijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere,quemadmodū Archigenes scripserit,celeriores eos, q̃ frequētiores esse:nisi si hoc dicere uelit, licet sint hi inæquales, maiore numero tū celeres tardos uincunt,q̃ raros crebri. Etsi ne hoc quidem uerum est,si ita nude proferatur,nec distinctè: Immo offensiones leuiores,celeres magis,q̃ crebros:grauiores è diuerso crebriores pulsus,q̃ celeriores reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro. Siquidem cele-

C ritas facultati peculiaris ualidæ est,crebritas imbecillæ. Iam aliorum etiam,de quibus deinceps dicemus,nisi exciderunt ea tibi,quæ primo in libro docuimus,in promptu est causa.

Pulsuum ex uino mutatio. CAP. 17.

A.ibid.g.h

VInum pulsus cætera quidem ut cibus uariat:hoc uero interest,quòd illico immutet,& citius mutatio à uino profecta recedat,quàm illa quæ à cibo:quod ita celeritatem amplius,& magnitudinem, quàm uehementiam,& crebritatem augeat. Quanto enim uehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè uinum extollit magnitudinem.

Hęc quoq; oratio seipsam interpretatur,ac oīa subijcit nobis,q̃ de uini uirtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim,quam facit,celeris est,q humidum sit,& calidū. Quicūq; enim celerem,inquit,requirunt,appositionem,his humidum medetur. Quando uero calor ēt dux est humiditatis,multo iam magis. Adhæc,q̃ affatim subitoq; nutriūt,hæc celeriter pmeant. Quam ob rem ut celerem,ita minimè diuturnam à uino appositionē corpora accipiunt. Facile enim digeritur per halitum. Porrò,q nutriat,pulsus ita ut cibus uariabit:q autem amplius quàm ille calfaciat,insigniorem adijciet illis,& magnitudinem,& celeritatem:id quod planè apertū est illis,qui retinuerunt,quæ in primis exēplis docuimus. Ac reliquorum,q̃ in isagoge prodidi- In libro de Alimento.

D mus,si memoria teneas,quæ in primo libro scripsimus,omnes claræ sunt causæ. Quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum,quæ sunt obscuriora referamus:de quibus hoc est. Cur choleras,magnos alui fluores,profluuiū muliebre uocatū, deniq; omnia,q̃ ex corpore uacuādo facultatē dissoluunt, comitentur pulsus uermiculantes:at facultatē, q̃ a febri cacoethe dissoluitur,formicantes consequantur? An quia pulsus,quò uermiculās sit,tardus esse oīno,& rarus debet? neque.n.possit fieri,ut prior arteriæ pars prius moueri uideatur,neq; ut fiāt ueluti circunscriptiones in unā distentione multæ,ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neque enim possunt cacoethes non acutæ esse) non sustinet pulsum caloris copia,uel tardum in summo, uel semel fieri rarum:cæterum tardus est,aut non celer certè pulsus,cum dissoluitur facultas,(tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur)sed non summè tardus tamē: rarus autem haudquaquam:immo creber semper, ac ubi uis urgeat caloris,magnopere est creber. Mihi quidem iam uisum est tertij huius libri hic finem facere. Reliqua in quarto persequar,ab affectionibus animi exorsus.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER QVARTVS
ARGVMENTVM LIBRI

Agit de causis præter naturam, quæ tum animi, tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum causæ superioribus libris explicatæ sunt, quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

INter causas, unde pulsus alterantur, quæcunque mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum instituissemus duobus proximis explicare, (quia ante etiã in libro illo, quem tyronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his, & citra demonstrationem B tractauimus) operæpretium mihi est uisum, ut hic quoq; de ijs agerem citatis ipsis capitibus, atque distinctè explicarem, simulq; causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni tpibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ uocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturam sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iam hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

Iræ pulsus. CAP. 2.

IRæ" *altus est pulsus, magnus, uehemens, celer, creber.* A l.1.f 2.d.3. c.18.f.51.a.

Qui superiorum est memor, huic etiam quæ de ira dñr, aperta sunt. At de quo ante haud dũ diximus hoc est in præsentia adijciendũ: uehementior ne tm̃ appareat pulsus iratorum, an eiuscemodi sit uerè. Id.n. omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, fere dubium. Neq; enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam uehemẽtiorem, ut iam adducetur, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referunt ad fidẽ, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus uicissim clare uidetur fieri languidus, & uehemens: non quo tam repente facultas in imbecillitatẽ uariet & robur, sed ꝙ cum C causis, quæ se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime autẽ pulsus per bonas iudicationes uehementes fiunt. Etenim facultas tum, ut, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat seipsam. quod & in animali cernas facultate, non tm̃ uitali. Exoluti enim quidem extremè, uel per senectutem, uel per morbum, uel aliam quampiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere, uel hostes, uel feram aliquam, concitato cursu aufugiũt periculum, neque in eo ualidis concedunt. Itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrunt: dum antea per infirmitatem progredi uix possent. Ex quibus omnibus liquet, facultates animalis moderatrices, si quando impendeat necessitas, maiore ui obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum uideatur merito fieri: ut & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in uehementiam conuerti.

Lætitiæ pulsus. CAP. 3.

LAetitiæ" *magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt.* Ibidem.a

Lætis diffunditur per uniuersum corpus calor: atq; plus foras eius motus fertur, at in tristibus intro. Vnde maior fit merito pulsus illorum, at non uehementior item. Neq;.n. ascititius ex H affectu comparatur, neq; ualidioris actionis usus. Planum autẽ est, hæc intelligi debere, de moderata lætitia quæ propria rõne pulsus alterat. Nam si nimia quidem lætitia sit, ut facultatẽ dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt. At tunc pulsus fient, qui dum uirtus dissoluitur, fieri solent. Diximus enim ante, qui inter affectus sunt uehementiores, hos totam alterationem pulsuum per seipsos moliri.

Tristitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ" *paruus, languidus, tardus, & rarus est.* Ibidem.a

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

Timoris pulsus. CAP. 5.

TImoris" *recentis uehemẽtis celer, & uibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam simi lem habet tristitiæ.* Ibidem.

Timor è uestigio, quia statim multã mentis cõturbationẽ facit, iure inæquales edit pulsus. Nã ante de hoc uerba fecimus. Tpis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia. Neq; quicquã a tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem hic, si diuturna sint, aut admodum sint uehe-

mentia,

A mentia, pulsus succedunt, ut solent dum facultas dissoluitur. Etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem uehementia, tempore uero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, ostendebatur: nunc etiam adscripsimus, quod illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam quod de similibus uniuersaliter statuendum est item. Longiorem uerò interpretationem hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex dolore pulsus uariatio. CAP. 6.

A.l.1.fo.2.d. 3.c.16.f.50.f

Dolor, qui quidem uariat pulsus, (uariat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiam inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum edit maiorem, uehementiorem, celeriorem, crebriorem. Auctus uero iam, & admodum ualidus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior sit, uel uehementior efficiatur, hoc illorum quodque increscit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemque crebritatem commutat.

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet, ad depugnandum, & reijciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, uehementiamque;
B pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, ueluti ex inani labore uis eius, & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidũt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro De dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

Inflammationis pulsus. CAP. 7.

A.ibi.c.17.g

INflammatio habet omnis communem pulsum ueluti serrantem: ut alia pars attolli arteriæ, alia non uideatur, cum illa scilicet uideatur durior. Habet etiam uibrationis aliquid his pulsus, ac celer quidẽ & creber est, non perpetuo magnus tamen. At singulis est suus proprius. Nascentibus quidem maior iusto, & uehementior, & celerior, & crebrior. Vigescentibus adhuc cum illa omnia increscunt, tum clarè iam durior, & magis uibratus est. Vigescentibus autem manifestior est, duriorque, atque uibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus: quinetiam crebrior fit & celer. quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus, & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulsum per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia prin-
C *cipem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus singula, diminuunturque, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruosiores, duriores edunt pulsus, magisque serrantes, & minores uenosiores uero & arteriosiores, contra. Ac inter hos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit, inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, uel lien, renes, uesica, cœlon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris. Nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sunt, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septũ transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uentriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, urinæ suppressioni. Adhæc partes insigniore præditæ sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus uariè pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco exactè tractauimus, tum uero in præsentia, quantum interest tyronibus,*
D *persequemur.*

Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum perfectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò ut primæ causæ, & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, ut illam mutationem inducant, explicare consequẽs est hinc exorsos. Omni parti, quæ inflammata sit, hæc necessario duo accidũt, calor immodicus, & tẽsio. Quæ uniuerso corpori impartit ambo, ubi pars nobilis sit, uel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui uniuersum corpus occupet, febris est: quæ usum pulsuum alterabit dilucidè. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias. Quamobrem durior pulsus erit: eoque; sanè in neruosis partibus durior, quod præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, ut quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque una secum partes uicinas, quia sunt. s. fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostẽdimus efficere per se pulsum celerem, & maiorem: quòd si quid deficiat usui, ibi etiam crebrum. Rectè igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & uero etiam ob intemperiem arteriarum, in uno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta
A.l.3.f.10.r. 4.c.2.f.268.f sint, existet dubio procul species illa pulsus, quæ ueluti serrat tactum. eam enim oportet, qui tangit, ut imaginem concipiat, ubi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, ut diximus, manifestè celerior: ac, nisi resistat durities, planè maior: Sin quid resistat, tantum sibi

conciliabit uibrati motus, quantum imminuta magnitudo ſit. Iam ẽt tanto hũc fore crebriorẽ, E
quanto minus diſtentio uſum compleuit, noſti, ſi, quæ ante demonſtrauimus, recordaris. Præte
rea magnitudinibus paribus inflammationum uariationem pulſuum non parum comitari, ſed
† uenoſarum. inflammationes partium† ʒconſitarum uenis,ʒ pulſus creare maiores, partium neruoſarum mi
nores, ſed eos duriores, magisq́; ſerrantes. Nihil eſt.n. in his, quod non clarum ſit, ſi retineamus
† arterioſæ. arterias magis tendi oportere a partibus inflammatis, quæ ſint neruoſæ. Partes autẽ † ʒarterijs
abundantes,ʒ plane ẽt copiam caloris in arterijs, utpote calidioribus adaugebunt amplius, atq;
maximos idcirco excitant pulſus. Et ſi qua alicunde inæqualitas exoriatur, eam detegent mani
feſtius. Duas, ni fallor, cauſas eſſe docuimus inæqualiũ pulſuum, facultatis, quæ arterias mouet,
ob nimios humores, qui ipſam degrauent, imbecillitatem: preterea ob ipſorum inſtrumentorũ
affectus, oppilationes inquam, & conſtrictiones, atque tẽſiones, preſſusque. Quare nihil eſt mi-
rum, ſi inæquales in arterioſis partibus inflammatis pulſus fiant: cum molitrix facultas illorum
facillimè in talibus defatigetur, ipſaq́; inſtrumenta ſint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus
nuncupato ſcripſimus de mutatis ab inflammatione pulſibus, nõ puto deſiderare interpretem.
Itaq; ad unum nunc de proximis capitibus eſt digrediendum.
F

Pleuriticorum pulſus. *CAP. 8.*

*PLeuriticorum celer pulſus eſt, & creber, nec admodum magnus, uideatur etiã uehemens eſſe. Eſt ille
uerò non languidus quidem, ſed tamen non uehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Siquidẽ ubi-
que hoc memoria ſeruandum eſt: in unaquaque re mutationem eſſe pro illa re æſtimandam, diſtinguen-
dumque, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaque pleuriticorum, quia neruoſiorem quodammo-
do, dnrioremque efficit arteriam, quaſi conuerteret in uehementiam, imperitis imponit, quos, quid inter-
ſit inter durum ictum, & uehementem, latet. Ita quoque uulgus medicorum, quòd alias etiam differen-
tias pulſuum diſcernere neſciat, has fortaſsis inſtitutiones accuſabit, atque ex ſua ignorantia damna-
bit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic longior ſim, cum ſeparatim de pulſibus dignoſcendis ſcripſe
rim. Quare ut rationem exerceatis ſimul & tactum, admoneo, ut in experiundo pulſum ualeat tactus co
gnoſcere, non diſcernere ſolum ratione. Principium uero eſt experiẽtiæ, ſermone expreſſa doctrina. Quip
pe nequeas uel crebritatis quantitatem uerbis explicare: tametſi multum interſit, excedat iuſtum pleuri
tidis modum, an non aſſequatur. Siquidem exceſſus, ubi in peripneumoniam migret, aut denuntiet ſynco
pam, neceſſe eſt fieri: defectus in ſoporem, uel neruorum deſinere læſionem. Simili modo illa inæqualitatis G
ſpecies, quæ ſerrantis imaginem præbet, inprimis pleuritidis proprium eſt ſignum, ſi remiſſa eſt, mollis &
probe maturandæ: ſi uero magna, difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli facultate
cõiunctæ periculum præſens habent: Si cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad ſuppurationem defle
ctent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim omnem deponit il
lam præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppuratorum pro-
prios: Ita quoque quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.*

Caput ex iſagoge hoc eſt, ac quæ apertè accidunt pleuriticis, declarat: cauſas autem non itẽ
aperit. Quamobrẽ eas hic exponam, Pleuritis inflammatio eſt ſuccingẽtis coſtas mẽbranæ, ita
que febricitant acutè: quippe uicina eſt cordi. Quia uerò ad eum modum febricitant, ideo hñt
pulſum celerem. Quòd neruoſa ẽt pars ſit, quæ eſt affecta, hinc inſigniter durus eſt. Iam, quia ita
habet, ideo minor eſt quoq; q̃ febri cõueniat. Quare, ut & creber fiat, par eſt: quòd magnos pul
ſus calor poſtulet, refragetur durities: diximus autem antè quantũ ab uſu abſit magnitudo pul-
ſus, rẽſarcire crebritatem. Inæqualis in ijs eſt crebritas, ꝙ nec humorum qui inflammationẽ cõ
mittunt, una ſit ſpecies. Quare ſi ſint bilioſiores, ẽt febris acutior erit, ac offenſio quædam cõſe H A.l.3.fo 10.t. 4.c.6.f.269.
quetur facultatis. Sin pituitoſiores, & lenior erit febris, & procliuior ad ſoporem. Nũquã enim
in pleuritide, & peripneumonia fit, ut caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflamma
tionibus putrium fuliginem. Verùm cùm putris humor ſit bilioſus, uaporẽ habet in modum fu-
liginis acrem: qui mordicat, & erodit, irritatq́; cerebrum: itaq; ad delirium perducit: ſi pituito-
ſus ſit, nec fumo acri ſimilis, ſed caligini craſſæ turbulentæ, quaſi nubem quandam ad caput at-
tollens, humectat, id, grauatque cerebrum, cogitq́; in grauem ſomnum deferri, ac ſopiri homi-
nem. Rectè ergo cum pulſus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam, aut ſyn-
copam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet ſemper, offendatque lateris inflãmatio
uicinas partes: ut quæ à calido gignatur ferventeque humore, atque facilè moto: Syncopam ue
ro ex affecta facultate uel per neruorum læſionem, uel ſoporem: cùm ex pituitoſis humoribus
uaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam ſi propellere offenſam ad ramulos ualeat, cõ-
ſequetur læſio neruorum: & ſopor, ſi nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores, contra-
rijs, puta bilioſis, crebriores iuſto modo pleuritidis pulſus eueniunt. Porrò autem medius eſt
inter raritatem, & crebritatem modus in pleuritide, ubi qui morbum committit humor, ſangui
neus ſit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore, ac moderata inflammatione oritur;

A augetur uero,aut ob inflammationis nimiam magnitudinem,aut ob humores biliosos. Itemq; per cõtraria imminuitur. Iam hoc quoque liquet,duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus veluti serrantis.

Suppuratorum pulsus. CAP. 9.

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert uigescentis inflãmationis: ipsa enim initiũ est suppurationum. Nonnunquam inæqualis est, & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus penè sit maturum, cætera similis est: nisi quod æqualior sit: at cùm erũpit, lãguidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem,& pulmonẽ collectum habẽt,hos Græci quidam ἐμπύους,alij ἐμπυικοὺς (Latini suppuratos) appellant: qui fiunt, cùm magna ad costas inflãmatio suppurat. Interim etiam comitantur peripneumonias. Deniq; oẽs,quibus inflammatum uiscus aliquod suppurauit,suppuratos uocant. Hoc ergo caput de suppuratis,quod ex isagoge proposuimus,cùm præcipuè est in primis, quos cõmemorauimus, uerum, tum uero in reliquis omnibus. Nam vbi suppurat inflammatio, quòd instrumenta uitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inæqualitas quædam,& ordinis perturbatio moueri: huic cumulus ac-
B cedit naturæ cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt:unde magni,vehementesque,& alti,celeresq; pulsus oriũtur. Paulo post aũt vbi defatigatũ pugnãdo facultas,aut si qua firmius pars obstruatur,in contraria recidunt: dũ seipsam concitet vitalis facultas,ac ad reijcienda,quæ sibi sunt infesta,se conuertat: vbi denuò altiores, atq; uehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo cùm perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quædam, & ordinis perturbatio nascitur, eaque, dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorum: quod quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem ueluti accessiones quasdam facere, rursusque interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio,donec fiat eruptio: at dirupta parte, quæ suppurat, planè erũt omnia contraria. His recordanda sunt,quæ de lato pulsu in secundo libro,& de alto docuimus: neque hoc postulandum,ut de omnibus sæpius repetamus. Nam uasa iam erũpense pure desinunt tendi,facultasque defessa depugnando est,ac necessario homo est attenuatus: q̃ ubi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem,ascensus ante eru-
C ptionem arteriarum. Siquidem quia illius adhuc sumus memores,eiq; comparamus,quæ nunc apparent,pulsum reddi bene latum arbitramur.

Marcescentium pulsus. CAP. 10.

PRoximũ est de marcescentibus caput: de quo etiam quæ ad cãm inueniendã faciunt, primo loco tradam,deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab flammis marcescentibus,quæ difficultate nutrimenti extinguuntur. Ac ubi calor eodem modo marcescit natiuus animantium,pulsus oportet esse languidos. Nam ita affectis facultas efficitur debilis. Quocircà etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam uidentur prædití: quòd nec hæc abesse ab febricitantibus possit. Quia autem,& febricitant,& facultate sunt imbecilla,itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod, & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitati autem facultatis comitari item pulsum circumnuentem declarauimus, qui decurtatus est in vtraq; parte. Atq; planum est,eos semper pulsum habituros undequaq; similem: quòd non ex humoribus affectus,nec ex spiritu procedat, sed in ipsis cõsistat solidis partibus. In his enim corporis habitus uniuersus, ut carbo quidam factus est: qua de re hecticos iuniores medici hos pulsus appellant. At quibus iam calor †{extinctus est} totus, quod accidit po- † extinguitur.
D tissimum senibus,rarior quoq; pulsus fit. Hunc marcorem Philippus uocat ex morbo senium: quem fere habent senescentes,& interim iuuenes etiam. De quibus optimè Philippus scripsit, non planè ignitis carbonibus hunc affectum similem esse,sed his,qui ita extinguuntur, ut in cinerem iam uertantur. Hæc viro prudentia prædito certè ad reliqua intelligẽda satis sunt: itaq; caput nunc ex isagoge adscribemus.

MArcescentium pulsus non uno modo variat. Quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui vna cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, valdeque crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuentes, & circumnuentes appellat, vt aperte declaret distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus, vtrinque inflexis contrahitur decurtatus magnitudine, & in vtrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marcescant, omnes: & alij item multi: nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliã ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus. Secundum illum inæqualitas secundum magnitudinem distentionis decurtata, quæ etiam adest plerisque. deinde crebritas. etenim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione marcuerint,

marcuerint, perpetua adhæret: omnibusq́; adeo, qui ob syncopam ex corde, vel stomacho affecto profectam E *in præsens periculum venerunt, ac deinde vini potione præceps declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt. nisi sanè hos quoque dicas ex* paruis inflammationibus perire, nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos, qui innuentem habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere. Verùm hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticum, languidum, admodum crebrum, quem innuentem quidam appellant: atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: Verùm, & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros: tum facultatis extrema dissolutio abundè efficit crebros. Quod autem intercedit, *omnibus refrigeratis febribus, nondum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cùm aliquid vitij pulmo, & thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur.*

* Aliquot cod. legunt non μικραῖς .i. paruis, sed μακραῖς .i. longis.

* Al. totum.

Phthisicorum pulsus. CAP. II.

P*Hthisicorum quos vocant, pulsus" paruus, & languidus est, mollisque, & modicè celer, atque hecticus.* F

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 22. f. 271.

Proxima est oratio de phthisicis, quos vocant, qui pulsum facultatis imbecillitate paruũ, & languidum habent, at non nimium celerem, ut plerique febricitantes: quòd non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsum hecticum, quòd, & febrem habeant hecticam: sic à febre, quæ corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus: ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis. Quod quidem hic visum mihi est adscribere: habet autem ad hunc modum.

Peripneumonicorum pulsus. CAP. 12.

P*Eripneumonicorum magnus" est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisque, similiter atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualitate, & in vno pulsu, & collectiua, quã vocant. In vno ictu, cùm veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua, cùm alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.*

A. l. 1. f. 12. d. 3. c. 1. f. 42. h. Et l. 3. f. 10. t. 4. c. 2. f. 268. g

Hoc caput est, quod accuratè, quæ peripneumonicis accidunt, docet. Causas uero, si memoriam habes eorum, quæ docuimus in primis cõmentarijs, nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum, uel magnum esse pulsum illorum, vel languidum, vel inæqualem ob pulmonis inflã G mationem, uisceris tam laxi, & mollis, fistulisque inanibus undique infinitis caui, tam porrò uicini cordi. Nam quia laxum" est, & molle, & undique uacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cùm subtilis biliosusque fluat ferè, nec cum uiscere ulla ratione cohærescere possit. talis fluxio, pituitosa inquam, tunicam irrigat uasorum, frangit autem uim facultatis, quæ in illis est. Quo fit, ut magnos simul, & languidos pulsus reddat. Quia uerò cum corde etiam uiscus continens est, multiformis generatur inæqualitas. Siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimùm si finitimæ sint cordi. Atqui, quòd in peripneumonia comprimãtur, & degrauẽt, cõstringanturque, atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est, quãuis aliam hẽant multam inæqualitatem: ꝙ dicrotus ferè semper uasis requirat quandam duritiem, quam quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare. Quæ quando minus sæpe pulmonem infestat, sanè erit rara quoque durities. & si hæc, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensæ magnitudine uel intermittẽtes pulsus, uel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est. quæ si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorem interpretationem non pu H to iam te desiderare. Nam, quę in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorũ memoriam retines, non habent obscuras causas: quando hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 10. f. 270. d

C*Vm autem febre teneantur acuta omnes peripneumonici, atque habeant adiũctum nonnihil comatis, vtrum superius horum sit, pro eius ratione potißimum quantitas crebritatis inuenitur. Nã insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multùm creber: si maius coma, minus creber erit.*

Lethargicorum pulsus. CAP. 13.

L*Ethargicorum" pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorque, ac minus inæqualis, intermittens potius quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat: at vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicũtur. Morborũ enim pulsus exponimus, qui omnibus suis iudicijs constẽt: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & quia iam sunt præditi, & quæ accidere ijs poteſt, valeamus.*

A. l. 3. f. 1. t. 3. c. 8. f. 199. a

Lethargũ quoq; ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus De

morbis

A morbis ostensum est:unde merito eius pulsus simillimus est peripneumonicorum,verũ hoc tardior,quòd procul à corde remotum est crebrum.Nam pulmo quidem,ob uicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure,cum calidior sit,celeriores,ac crebriores creat. Iã verò etiam magis inæquales eos merito esse,ne hoc quidem est obscurum,si prima retinuisti.Itaque intermittens est potius,quàm intercurrẽs pulsus lethargicorum, longè enim frigidior, & ut ita dicam,*lethalior peripneumonia est morbus lethargicis.Atqui frigido erat affectui ꝓprius,'facultatique valde refrigeratæ pulsus intermittens.

A l. 1. f. 1. t. 3. c. 8. fol. 199. a

*νεκρωδέστερος. quam dictionẽ alij vertũt, mortuo, seu cadaueri similior.

Phreniticorum pulsus. CAP. 14.

A. l. 3. f. 1. t. 3. c. 11. fo. 197. a

PHreniticorum paruus pulsus est, (rarissime autem conspectus est magnus esse: & cõtentus est modice, durus, & neruosus est, valde est celer, & creber: habet prætereae nonnihil vndosi, interimque vel subtremere tibi videbitur, interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod enim febres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clarissime, in vtroque termino distẽtionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quàm contractam. At vero immodica eius crebritas proxi-
B *mam denuntiat syncopam.*

Neq; hìc quidẽ causas illorum, quæ dixim⁹, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari a bilioso humore phrenitin, vt lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargũ ex ipso potius cerebro, phrenitin præcipue gigni ex tenui meninge, & ex septo transuerso. Quę si memineris, etiam paruos meritò pulsus, & duros esse, non habebis necesse discere: atqui si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt. Etenim prioris distentionis defectum, demõstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porrò, ut peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quòd nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissimè undosus efficitur, propterea quòd, & hic plane vacet mollitudine. Nam, quòd subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quę in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur, (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idque duritia tunicæ prohibeat, uidetur pulsus quodammodo subtremere. Planè tunc hoc potissimũ accidit, ubi immineat syncopa: quomodo ubi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, ut cum conuulsione quadam motus abrumpatur, nec desinat paulatim: uiget enim calor, suntque dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distẽdere, obstat tunicarum
G durities: vnde uiolentia procedit, & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito, & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus videtur accidere: non in motus tantum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, vsus pulsuum auctus, unà cum duritia tunicę. Nam cùm instet vsus, eoque quasi in magnam facultas, celeremque erumpat distentionem, renitatur autem durities instrumentorum, in ideam illam, quam retulimus, necesse est vt incidat motus. Quin etiam, ob eandem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemque vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerunt, uideri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignem crebritatem instare, significare syncopã. Ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Affectus pulsus conflati ex phrenitide, & lethargo. CAP. 15.

Posthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide, & lethargo uidetur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrunque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est. Quam ob rem si id noris, non requiras iam lõgiorem interpretationem: sed si caput hic quoq;
D ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

A. l. 3. f. 1. t. 3. c. 12. fo. 199. g

IAm etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitin, vt qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus, & lethargi mistus, suo loco considerabimus. Nunc de eius pulsibus agemus: at ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt, atque stertunt, rursus oculis fixis, ac inconniuentibus diutissime, vt catochi, intuentur: & si quid roges, atque ad colloquium compellas: difficiles sunt ad respondendum, & tardi. Plerunque etiam stultè loquuntur, nec rectè respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi obtinent. Lati autem sunt, & breues: externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo veluti intro se proripientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quòd trũcatione illa careant.

Catochorum pulsus. CAP. 16.

CAatochorũ pulsus, (κατόχους enim, & κατεχομένους veteres Græci appellabant: Iuniores ipsũ affectũ κατοχήν, & κατάληψιν vocãt:) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate:

tate: vt nec totius huius affectus species late ab eo dißidet. Catochorum tamen non imbecillus est pul- E
sus, nec mollis, sed in his sane multum differt: vt etiam in hoc, quòd laxatur lethargicus, atque intumescit vniuersum corpus: contra stipatur, & cogitur catochus. Ad hæc inæqualitate, & æqualitate inter se distant. Aequalis enim pulsus est catochorũ, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum author est proprie in ijs inueniri calidiorem: sicut illis, quibus conuulsio imminet, cum sopore.

Vniuersa pene alia cum lethargicis conueniunt catochis, præter quòd intumescat habitus, & veluti obstupescat. unde, & pulsibus mutatur remissio, & mollitudo: illa, quòd cum intemperies nondum vniuersum habitũ occupauit, firma sit facultas. Nec verò mollitudinem habẽt, ꝙ nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ uerò regionem non semper equidem reperi calidiorem, fere tamen inuenitur manifestè calidior. Causa est, & in hoc affectu, & in alijs, ubi inuenitur idem symptoma, ꝙ refrigeratio habitus non æque arterias attigerit. Etenim inæquali intemperiei multa talia vsu veniunt. Ac videtur quidem calidior locus arteriarum finitimis circum circa, modo quòd caleat magis: modo quòd minus, quàm circumposita, sit frigidus.

Conuulsorum pulsus. CAP. 17.

CONuulsorum ipsum corpus arteriæ videtur contractũ, & vndequaq; coarctatum, non ceu compres- F
sum sit abs quopiã, vel constipatũ, nec ẽt veluti rigidũ, vt in febri, præsertim in accesionibus, nec vero vt præ duritie ad intentionẽ cõtumax: veluti quod fit diuturnitate tpis, præsertim cũ quid offensũ sit, vel viscera vitiata: sed vt corpus neruosum, cauũq́, veluti intestinũ, aut simile, ex vtroq́ fine intẽtũ. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modum chordæ sursum deorsumq́ agitatæ. Neq́ enim species distentionis, vel contractionis repræsentatur: verũ vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum, iterumque retractæ intro. Quòd ne cõstituto quidem tempore habet: sed vno sæpe tempore alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiã attracta: atq́ vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoque, & magnus conuulsorũ pulsus videtur esse. Est vero hic nõ imbecillus, neque paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemẽs, vel magnus. Ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob uibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expers, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, vel tensione in vtranque partem, vel conuulsione motus. At quando cum pulsu sopitorum commistus est, difficillime motus deprehenditur: solusq́ qui ad amussim vtrunque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia G
consentire.

Paralyticorum pulsus. CAP. 18.

PAralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusque est. Nonnullis rarus quoque, alijs creber, sed nonnihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, quòd facultas ĩfirmior sit. † Quòd si maior illic paralysis exoriatᷣ, creber simul, & inęqualis erit, ĩtermittensq́ue nonnihil inordinate. Causa est ante exposita in secũdo libro horum commentariorũ.

† Codices oẽs quos vidi, legũt καταλυσις. id est dissolutio. antiqui tamen loco ἐν αὐτῷ legunt ἐν αὐτῇ. i. in ipsa, vt sic vertatur. Quod si maior ĩ ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

† Al. rarior, tardiorq́ue.

† Quidam cod. antiqui & translatio etiam vetus addunt, & crebros, alij loco, celeres, legunt crebros.

Comitialium, & attonitorum pulsus. CAP. 19.

COmitialium, & attonitorum similes pulsus sunt. Quare de comitialibus, quæ exponemus, eadẽ de attonitis, sed cumulatius accipienda sunt. Dum modicè infestatur natura, neque dum eam multũ superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem, magnitudinis, vehemẽtiæ, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat atq́ tentionem validam, ac minor, languidior, † §rarus, tardusque§ efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, † celeres- H
que creat.

Caput hoc est. At tantum abest ut nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, ut etiam dilucide illa confirment, quæ in horum commentariorum primo, & secundo tradidimus.

Anginæ pulsus. CAP. 20.

ANginæ pulsus tensione quadam præditus est cõuulsiuo persimili. magnus est, & vndosus, vt pulsus peripneumonicorum; ac, vtrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in spasmum angina desinet. Quicunque autem ex illis vehementer suffocantur, paruam hi habent, & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum, atque inæqualem.

Omnis inflãmatio, quę consentiens sibi principium habet, commune obtinet symptoma, tẽtionem pulsuum: verum hoc faciunt præcipuè inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitimæ: itaq; nec anginæ pulsus uacat tensione, sed vel plus, vel minus eius hẽt: quòd ex humore fit cõfluente, qui vel biliosior, vel pituitosior fit, & ex ipsorum etiã instrumen-

torum

A torum in asperitate diuersitate. Siquidem neruosiora, & contentiora vehementius pulsum tendunt, carnosa & remissa vndosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est, Qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum: inter moriendum crebrum, ac inæqualem. Sic.n. res habet: cum incipiunt suffocari, fiunt arteriarum minores, & rariores distentiones: q̄ imbecilla iam facultas sit, & vsus imminutus. Inde vbi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, q̄ substantia deficiat iam spiritus aĩalis: sed cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: & quia paruas, ideo crebras. Nā de hoc diximus ante. Postea subito veluti uicta, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: Quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

OrthopnϾa pulsus. CAP. 21.

ORthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & nonnihil deficientem. Quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

A l.3.fo.10.t. 1.c.3.8.f.261 a

Diuturni morbi, quam orthopnœam appellāt, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitialis. Ergo cum in his, tum maximè in cæteris orthopnœis oĩbus, quæ quocunque modo fiunt nec B opinato, pulsus oĩno inæquales, & inordinati sunt, & nonnihil deficientes, propter causas, quas commemoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, vel crebri magis, vel rari. Nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac nonnihil deficiens. Nam in orationis principio hæc dicta sunt, ut in separata. Quamobrem autē ubi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut cum extincta iam facultas sit, tardus simul & deficiens: ambo.n. adiuncta hæc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalē natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente vsu se cōfert: quia vero at tollere tantum arteriam, quantum postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros. ibique non ita diu, cum omnes suas uires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

Vterinæ suffocationis pulsus. CAP. 22.

VTerinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: q̄ si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & nonnihil deficiens.

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas. Cum.n. neruosus sit locus affectus, par est, ut protendatur pulsus, quasi conuulsus sit. Quia vero affectus frigidus est, adiun C cta est raritas. At ubi iam prorsus dissoluatur facultas, rectè creber fit, simulq; inęqualis, & nonnihil deficiens. Nam de his ante declarauimus, vbi urgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eum pulsum generari.

Stomachi affecti pulsus. CAP. 23.

STomachus affectus, (vt sic etiam vocemus in præsentia os ventriculi, q̄ is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutet pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, languescat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat: pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum. Sola vero compreßio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum, ea compreßio tum a cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus exiſtet. Ac † { caninæ famis } talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter q̄ commemoratas differentias adaugent, talem præterea D *speciem inæqualitatis in vno pulsu generāt, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.*

†bulimum patiētium.

Caput ex isagoge hoc est: Causas illorū, q̄cunq; valde perspicuæ sunt memori priorū, prætéribo: exponam autem obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, vt uel grauetur, uel irritetur prauè: grauata quidem paruum tardum, rarum pulsum edit: paruum, quòd facultas læsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob usum dissolutum. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus: itaque rarus quoque est. Nam dissoluto usu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex irritantibus duntaxat, & molestantibus facultatem affectibus paruus etiam fit, & languidus ob offensionem facultatis: & creber, quòd languidus sit. Nonnunquam aliquanto etiam celerior est. Quomodo scilicet nos etiam, ubi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus, & continuamus: Ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, ubi ad motum adigatur ab usu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores, ac tanto crebriores, quanto minus usum compleant distentiones. Quare par est, ut cum affectus stomachi qui in crebritatem pulsum conuertunt, increscant, hos uermiculans, quē uocant, consequatur pulsus.

Hic

Hic enim facultati, quæ dissoluitur peculiaris erat: at ijs, qui in raritatem, ille, qui veluti pertu- E
sus est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus. CAP. 24.

AQuæ inter cutem pulsus: Ascitæ paruus, crebrior, subdurus cum quadã tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius quam hydropen anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisque.

Aqua inter cutem, qui Ascites appellatur, copiam aceruans nõ modicam secundum uentrẽ humoris aquosi, vnà secum magnas arterias afficit, vt intendat pariter, &*grauet, refrigeretur-que. Tendit autem vnà cùm alijs, quæ id loci sunt: grauat* ob pondus: refrigerat ob nimiam humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit meritò cum quadam tensione subdurum: Quia uerò facultas læsa, & refrigerata est, minorem: Iam quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, præsertim ubi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat, & magnas arterias, & semel uniuersam facultatem, uerum non minus tendit. quæ res facit, ut perinde ac in Ascitis, pulsus subdurus sit cũ quadam tensione. At aliquanto illo est celerior, minusq; imbecillus: creber uerò ijsdem de causis atq; ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Siquidẽ breuem pulsum in libro secundo ostendimus fieri, ubi pondere, & numero incumbentium cor- F
porum arteriæ, & circundantium ipsas premantur: longum ex cõtrarijs causis, quarum est summa incumbentium corporum leuitas: quæ quidem fit etiã in tympanite. Etenim spiritu uniuersum corpus implet. Restat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα, & ἀνασάρκα appellatur. Hæc, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles, tum pulsus molles, undosos, latioresque facit.

* Al. θλίβειν. i. comprimat.
* Al. cõprimat.

Elephantiasis pulsus. CAP. 25.

ELephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberque est.

Qui Elephantiasi laborant, pulsum habent, nõ statim ab initio, sed ubi plurimum creuerit offensa, ut facultas infirma ijs sit, paruum, languidum, tardum & rarum. Hos enim facultati una cum frigiditate læsæ demonstrauimus peculiares esse.

Ictericorum pulsus. CAP. 26.

ICteticorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Vi quadam p̃ditus est flauæ bilis succus exiccandi, ut muria, & mare. Quamobrẽ tunicã arteriarum indurando, & desiccando, pulsum quoque facit duriorem simulque minorem: quòd dura instrumenta scilicet perfectè distendi nequeãt. Proinde rationis est, ut quantò fiat, quàm par G
est, minor, tantò etiam crebrior euadat: non languidus est tamen; neque enim imbecilla facultas est. Neque verò etiam celer, quòd absint febres: nam illæ si adiunctæ sint, propterea quòd urgeat usus, celer etiam fiat.

Eorum, qui veratrum sumpserunt, pulsus. CAP. 27.

VEratrum qui sumpserunt, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea dum uomunt, & diuelluntur, inæqualẽ, & inordinatum. Cùm rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen quàm antea. Vbi uero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorẽ quàm dudum, uehementioremque. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur, atque singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumque, & celeriorem, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem, non autem crebrũ, nec celerem, immo potius tardum: Repræsentat etiam nonnihil undosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Ne in his quidem, qui sumpserunt ueratrum, a ratione alienum est, si pulsus, dum præmuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresque fiant: nam sunt hi omnibus pressibus H
communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, quòd spiritus cum calore intrò retrahatur uniuersus. Nam concitatæ facultati foras familiaris est pulsus altus. Ruenti uero, & intrò retractæ, humilis. Atq; hic quidem est, qui speciem præbet latitudinis. Reliqua horum symptomata, si, quæ tradidimus antea, retinuisti, plana sunt.

GALENI

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

B

LIBRI QVATVOR.

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quo pacto ex pulſibus, qui in diſtentione arteriæ conſiſtunt, præſens diſpoſitio, & præcedentes ipſius cauſæ, & externæ deprehendantur.

De ratione præſagiendi ex pulſus in magnitudinem mutatione. CAP. I.

NOn eſſe futurorum tantum præſcientiam, ſed præſentium etiam, atque præteritorũ, ſatis id olim † demõſtrauit Hippocrates. Neque.n.dicere, q̃ vis ſit præſcientiæ, hoc loco, niſi obiter, ſtatui: ſed quibus eſt perſpectũ, quid valeat, de pręſagitione per pulſus, q̃ mihi perſpecta ſunt, exponã. Quia vero G bipartita eſt eorũ diſciplina, vt itẽ remediorũ: altera ex peculiaribus facultatibus eorũ, altera ex ipſo affectu: in vtraq; operępretiũ mihi viſũ eſt exercitari, vt quocunq; propoſito affectu, eius in prõptu habeamus pulſus. Rurſusq; perpetuo qui pulſus, quos prodidi ſingulorũ affectuũ, breuiter admoneo quibus ſoleant accidere. Si quis.n.in vtriſq; probè verſatus ſit, ac meditatus ſingulos accuratè pulſus dignoſcere, hic demũ eorũ ſit abſolutam ſcĩam aſſecutus. Itaq; ẽt qui recte volet in hiſce libris verſari, huic reuoluendũ prius eſt, qđ cõſcripſimus opus de dignoſcendis pulſibus, ac ante illud, de pulſuum differentijs: vbi quot ſint uniuerſi, & qualis quiſque, atque quod ſortitus nomen, aperuimus. Tertium iam opus de pulſuum cauſis eſt: quæ idem hic omnia requiruntur. Nam ſi primum abſit, nihil omnino quid dicatur aſſequere, cum quæ nomina quibus rebus aſſignentur, non teneas prius: Secundum uero ſi te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit. Etenim ego ſi celerem pulſum, uel magnum, uel uehementem, uel quem alium deſignare tradam certam rem præteritam, aut præſentem, aut impendentem, niſi eos norit lector in experiundo dignoſcere, nec de ueritate eorum, quæ dicuntur poterit iudicium facere, nec ex illis unquam præſagire quicquam. Tertia lucubratio, quæ cauſas docet, D unde uariantur pulſus, tum ad demonſtrationem eſt his, quæ dicenda ſunt, neceſſaria, tum ad memoriam, & reminiſcentiam. Id quod ẽt intelligemus apertius, propoſito aliquo pulſu, uerbi gratia, magno. Hic homonymiam primum diſtinguemus, q̃ñquidẽ bifariam dicitur pulſus magnus. deinde in utraq; attendemus ſignificatione, quid annuntiare præſens, uel præteritũ, uel ueniens poſſit. quæ quidem duæ ſignificationes hæ ſunt. Magnus uocatur pulſus, nunc cum moderato comparatus, & naturali: nunc cum quolibet. Iam quæ pręſciuntur ex utroque partim in cõi pertinent ad ambos pulſus, partim utrique ſunt propria. Ac uero iam omnia perſequamur, exorſi a cõibus. Sanè horum in primis eſt procliuis inuentio, ſi retinueris, quæ in lucubratione De pulſuum cauſis docuimus: ubi hæc demonſtrauimus, cauſarum nõ eſſe unum genus eos alterantium, ſed unum eſſe continuum, ut aiunt, generationi: quod.ſ.naturale eſt: alterum contrarium eſſe, ac eſt cauſarum præter naturam. Poſtea tertium exiſtit aliud, cauſarum non naturalium. Atq; hæc referuntur ad ueram illorum eſſentiam, & naturam: Aliud quartum ad apparentem in ſpecie: quod quia proprium in primis eſt commentationi præſagiẽdi, diligentiſſimè eſt explicandum. Nam ex eo ꝙ talis, uel talis quiſque appareat pulſus, initium nobis datur præſagiendi. Atqui non apparet perpetuo is, qui uerè eſt. De hoc etſi uerba iam fecimus in libro ſecundo De pulſuum cauſis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, ubi ageremus

† in Prog.cõ.1.t.2.4.189.c

de gracilibus:tamen nunc quoq; paulò inferius declarabimus, ſi prius de cauſis, quæ immutant E
pulſus,diſſeruerimus.Nō poſſe pulſum mutari vllum,in primo libro De cauſis pulſuum demon
ſtrauimus,niſi ēt effectrix eius facultas,vel tunica arteriæ, vel vſus, quamobrē ſit, in aliqua ſint
mutatione & alteratione. Ita ēt in propoſita in magnitudinem pulſuum mutatione quodnam
de illis,aut quænam immutata ſunt,aduertemus: facultas ne robuſtior ſit,(didicimus.n.eā, q̃tū
in ipſa ſit, pulſum maiorem reddere)an hęc eadem mā̄ſerit,mollis aūt euaſerit tunica arterię,
ſi quidem hoc quoq; accepimus,in magnitudinem, molliorem tunicā attollere pulſum: An ꝙ
increuerit vſus,ea mutatio inciderit.Ergo facultas ſi robuſta ſit,planè ſit vehemētior:poſuimus
aūt maiorē duntaxat factū eſſe:Quod ſi tunica tm̄ arteriæ mollita ſit,neceſſariò mollior erit. Iā
ſi neutrum appareat,clarum eſt,nec facultatem,nec arterię tunicam immutatam eſſe.Reſtat igi
tur,mutatum aliquatenus eſſe, & variaſſe uſum pulſuum generandorum. Quorum eſſe docui-
mus vſum duplicem:primum atq; maximum,tutelam natiui caloris: alterum, animalis ſpiritus
generationem: ſic nunc voco,quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum omnino
præter ſuperiora,aliquid eſt mutatum,ubi in magnitudinem conuerſus pulſus ſit. At uerò ſi par
uus fiat à natura flexus ob uſum,ſola perſpicua erit magnitudo,nondum aūt celeritas: ſi maior,
increſcet magis magnitudo,& clarè celeritas apparebit:ſi adhuc amplificabitur,magnitudo ce F
leritasq́; augebuntur,atq; accedet crebritas,ut planum eſt ex opere De cauſis pulſuum. Quare
pulſus ſi uariaſſe magnitudine {ſola} videatur, (nam hoc nunc propoſitum eſt) neceſſarium eſt
vſum paululum eſſe immutatū. Sin autē nō ſit factus maior pulſus,ſed videtur maior,gracilius
ſolito aliqua de cauſa euaſit hominis corpus. His iam cognitis,ad examinandū accedas,primū
in corporibus ſimpliciter ſanis: mox in ijs, ubi adiunctus eſt aliquis aſcititius motus: poſtea, in
corporibus,quæ ægrotant tm̄: poſtremò in ijs,ubi alteratio quępiam adeſt externa.In corpori
bus.n.quæ ſunt ſanitate inculpata,docebit magnus pulſus & temperamentum hominis, & cor-
poris habitudinem. In corporibus,ubi adiunctus eſt aduentitius ſtatus,illum præpollere motū,
cui peculiaris magnus pulſus eſt. De oībus hiſce motibus,in opere De cauſis pulſuum diximus.
Nec aliter in ægrotantibus,ſi quidem ęgrotant tm̄, indicabit magnus pulſus morbi calidū affe-
ctum eſſe.Sin recens aliqua adſit alteratio,illum uincere motum, cui ſit familiaris magnus pul-
ſus:ut exempli gratia: In ſanis,qui pulſum magnum obtinēt,ad moderatum ſcilicet relatum, ad
memoriam eſt reuocandum, primùm hoc quidem,qui ſit in hoc genere moderatus pulſus, &
qua in corporis natura. Oſtendimus in ſecundo libro De pulſibus dignoſcendis,in corporib9
optimè comparatis pulſum eſſe moderatum: non in his tñ perpetuò:uerùm cū omni qualitate G
aduentitia corpus liberum ſit,omniq́; motu,quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu,
balneis,medicamentis,animi affectu. Quare reuocandus eſt ad memoriam moderatus pulſus:
& quem nunc inuenimus,magnus,ut in comparatione illius conſiderandus eſt, ex qua cauſa in
magnitudinem increuit. Aut.n.ex gracilitate corporis,aut ex calore temperamenti, aut ex aſci-
titio motu.Cæterum motus aſcititij mox deſinunt,permanent verò amplius ob gracilitatem &
temperamentum.Hac igitur ipſa re diſtinguendus eſt,alijsque,quas dicā inferius:tm̄ præmone
bo nonnihil, quod neceſſarium ad omnem inſequentem doctrinā eſt: quod præmonere inſti
tui,hoc eſt. Omnium alterationum,quæ corpori accidunt,certiſſimam aſſequimur in illis cor-
poribus cognitionem,quorum neſcimus naturam. Quantum.n.à natura diſceſſerint ob cauſas
præter naturam,& illas ēt,quæ non naturales appellātur, nulla poteris exactè inuenire alia ra
tione. Sed.n.non cognoſcimus hanc ſemper: quare nec in exactam ubiq; cognitionem uenie-
mus: uerum à cognitione abſoluta tm̄ aberimus, quantum ab naturalis ſtatus diſtemus cogni-
tione. At ſtatuamus primum explorationem in hac diſputatione inſtitui hominis naturę,hocq́;
habeat eximium unum,ut maior ſit pulſus moderato citra ullam alterationem aſcititiā.Hic ho-
mo neceſſe eſt ſit homine optime natura comparato,uel calidior,uel gracilior,ſi quā habemus H
priorum duarum lucubrationum memoriam De dignoſcendis pulſibus, & De pulſuum cauſis.
Atq; huius quoque duxi admonendum eſſe, in eiuſcemodi omnibus orationibus,licet coniun-
ctione diſiunctiua utamur,uel oēs tamen poſſe partes in unū conuenire:ſiue duæ,ut nunc, calor
& gracilitas,ſiue plures uideantur, quæ mutationem efficiunt. Ac pulſus quidem,qui abſolutè
dicitur magnus, quem ad eum, qui abſolute eſt moderatus, oſtendimus conferri, aut tempera-
mētum,aut præſentem declarabit corporis ſtatum. Qui uerò magnus dicitur comparatus cum
naturali uniuſcuiuſq; pulſu, ēt hic annunciabit aut calorem aliquē acceſſiſſe illius corporis ſta-
tui naturali, aut gracilitatem. At uerò mutationes pulſuū ex cauſa externa in hunc modū ſunt
diſcernendæ. Quæ ex balneis,curſibus,frictionibus,cæterisq́; motibus fit, nō eſt diuturna,ſed
mox ad priſtinum ſtatum reuertitur.Itaq; tangendo pulſu,iterumq́; tangendo paulo poſt pote-
ris in manifeſtam mutationis cognitionem uenire.altera.n.tactio,ut breuiſſimum interponatur
ſpatium,à priore uidetur diuerſa eſſe. At magnitudo pulſuum ex uino & cibo profecta,diutur-
na eſt.Hæc ex uehementia exploratur,quæ illi eſt coniuncta: neque.n.his uehemēs minus, atq;
magnus eſt pulſus. Nunc aūt is poſitus eſt,qui dūtaxat ſit maior:itaq; non eſt ab his immutatus.
Iā ēt magnitudo,quā ira concitat,adiuncta habet uehemētiā:quæ alioqui prudentē nō lateat,ſi

A oculos respiciat,vniuersumq; vultum:q̃,si quis reprimere iram & tegere uelit,fit inæqualis pulsus,magisq; inæqualis his,qui anguntur,& uerentur.Porrò magnitudinis incrementum,quod fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur,alantq; naturam,perinde,ut his,qui cibũ sumpserunt,unà secũ auget uehementiam. Haud aliter,si quis in sole aut ad ignem calfactus sit, non solũ nõ durat diu alteratio,uerũ ẽt cutis ijs est squalida,nec humida,ut erit à balneis. Atq; hi quidem,qđ ad mollitudinem,& humiditatem cutis attinet,contrà se habent,ac loti.Medium inter utrosq; locum sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iã uero ẽt calor hic copiosior scđ'm pectus est exercitatis & iratis, lotis parcior,adeoq; ad extremas usq; partes æquabiliter cũ humiditate,& mollitudine extensus. Sic ẽt,si inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter tangendũ mordacẽ calorẽ senties:quanquã fortassis,nec illita cuti ex medicamento pinguendo te fallat.Hi sunt artificiales modi causarũ dignoscẽdarũ, quæ in magnitudinem pulsum sanis,& ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestigationem,cũ scilicet apud inimicos,aut insidiatores,aut malignos tentatores quęstionẽ habeatis: partim ex eo,q̃ non discesserit ab ęgroto medicus:quos quidẽ optimos cõfirmamus esse dignoscendi modos:nam, qui fiunt,cũ non semper ægrotis medicus præsto fuerit,neq; uerũ illi declarare uoluerint,hi sunt difficillimi,& medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi usu

B uenit, cum reliqua distinxissem uestigijs illis,quæ commemoraui ante,ut restaret quærendũ,an ægrotus medicamẽtum calfaciens absentibus nobis sumpsisset,an ratione accessionis magnitudinẽ pulsus nactus esset.His uero temporibus undiq; exploranda est & obseruanda ueritas.Primus in illo genere scopus est,tempus accessionis,deinde ægroti cõsuetudo & mores.Nã,si alio tẽpore, & non accessionis,maior sit pulsus,à medicamẽto calfaciẽte probabilius est,q̃ ratione accessionis,incidisse alterationem:sin accessionis tempore,uerisimilius est ꝓp accessionem. Exploraueris aũt exacte, si paulo post iterum tetigeris:nam, si calor à medicamẽto ꝓcessit,à quo auctus sit pulsus, diuturnitate magis sp, ac magis remittetur: qui uero ab accessione,increscet. Verum hic modus dignoscendi ꝑtinet ad artem. Huc notitia,quã consuetudo præbet,& mores ægrotorum,pro cumulo accedit.Quidam.n.sunt insueti & abhorrent à medicamentorũ potione:alij sunt adeo assueti,ut uiuere sine medicamentis nõ sustineant:itaq; ꝑflagitio sumptum esse medicamentum calfaciens,in his,q̃ ab illis abhorreãt,difficilis est:in ijs uero,q̃ sunt assueti,facilis.At uero mores ẽt ægrotantis ad talem ꝑflagitionem non mediocriter intersunt. Quidã.n.natura insidiantur,& familiaribus imponũt, atq; elaborant,ut coarguant nihil quemquam firmi

C scire:quidã simplices sunt, modestiq; atq; oĩa faciunt aperte, nec quicquam dissimulant,uel tegunt. In his nihil factum clam suspicandum est:apud insidiantes omnia habenda sunt suspecta, ac circunspicienda sunt, & distinguenda,tum q̃ propria artis ratione ꝑtineant ad dignoscẽdũ, tum q̃ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quondã necessarium facere in homine diuite,q̃ gaudebat medicamentis,eaq; assidue sumebat:qui eo erat ingenio,ut libenter argueret familiares nullius certæ sciẽtiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsum increuisse,ab alijsq; oĩbus,quas cõmemorauimus, causis distinxissem,ac una mihi maneret distinctio,utrum à calfaciente medicamẽto,an accessionis ratione febrilis id accidisset(circa tempus.n.erat febrilis accessionis) iussi, ut linguam mihi ostenderet:quam cum à medicamento cõspexissem infectam, iterum attigi eius pulsum,nihil suspicans ẽt. Interea occurrit mihi,medicamentum me,cum uoluisset potare pridie,interdixisse:itaq; homini dixi statim,eũ medicamentum bibisse.Quod ille cum aĩaduertisset,à linguæ me colore coniecturam fecisse,alias iterum pilulas paruas medicamenti fecit, quas deuorauit, ut lingua ne tingeretur:at hoc quoq; deprehendi eius cõmentum. Nam,cum linguã inspexissem,ac tetigissem iterum pulsum,atq; reliqua,qui nuꝑ exposui discussissem,equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti,retraxiq; manum,ac ite-

D rum paulo post inieci pulsui(noueram.n.hominis ꝑuersitatem) itaq; deprehẽdi factum,nec dubitaui illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse uideris:ille cõstantissime inficias ibat,simulq; seruos,qui permanserant,appellabat testes. Ego manum eius tenens,& pulsum tangẽs, Ergo,inquam,sustinebis cõceptis uerbis iurare mihi,ut tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille rñdebat,ac arteriarum habebat,ut in angore,inequalem motum.Profecto,inquam,tu medicamentum planè sumpsisti,caue iures.Igitur aduersus istos quidem ineptos,ingenio opus est medico:at idiotæ ferè non tm̃ medicis non renituntur in explicandis, & explorandis causis externis,sed & adiuuant,ultroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremẽto magnitudinis satis principia exposuimus:restat,ut oĩonis seriem persequamur. Quia nõ ad unum modum magnus pulsus dicitur, sed nunc, ut ad moderatum, nunc ad quemlibet,cõfertur:ac cum duplex sit hic quilibet,aut minor moderato, aut maior:deinceps de magnitudinis incremẽto dicendũ est utriusq; pulsus,minoris,inquã,eo,qui moderatus est,& maioris.Cõe igitur est omnis incrementi ad magnitudinem solum auctum calorem esse, quo scilicet tp̃e, nec facultas affecta sit,nec instrumẽta,ac immotus sit ægrotus. Proprium aũt est deflexui eius à natura,unius magnitudinis incrementum:reliquorum duorum etiam,celeritatis non nunquam crebritatis quoq;.Age uero,illius hominis pulsus, exempli gratia, quẽ modo reliquimus,cui facti essent maiores,offen-

damus amplius auctos esse, huic calorem ẽt necesse est esse auctum:siquidem incrementis om- E
nibus magnitudinis hoc cõe erat: ac proprium præter commune,immutatam celeritatem esse
&, si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem ẽt.
Ostẽdimus.n.in primo libro de causis pulsuum,sicubi paulo auctus calor sit,manifestum magni
tudinis incrementum esse,celeritatis non manifestum.Si amplius crescat ille,nõ solum magni-
tudinem accumulabit,sed crescet etiam euidenter celeritas:præterea non nihil acquiret crebri
tatis. Sic,si augeatur plurimum,& pulsuum usus generãdorum superet maximam distentionẽ,
magnitudinem non auget, ubi auctus ad summum sit:sed celeritatem cum crebritate, quantum
potest,accumulat:ac,ubi augeri celeritas amplius nequeat,concitat crebritatem. Iam alius sit
ægrotus,cuius nec facultas,nec instrumentum læsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat:dein
de huic quoq; remoto externo motu, maior fiat:huic ẽt liquido dixeris ampliorem nunc calo-
rem,q̃ dudum,esse. Ac in eo quidem cõe habebit cum bis iam commemorato responsum:pro-
prium autem habebit,non ex paruo tantum pulsum in magnitudinẽ increuisse(fieri.n.non pos
sit,nisi simul tardior,rariorq; fiat, ut minor unquam iusto reddatur)sed nec maiorem tantũ fie
ri potuisse,nisi etiam fieret celerior & crebrior.Nam affectum,in quo pulsus plus iusto imminu
tus sit,raritatem etiam & tarditatem complecti,perspectum illi est,qui eorum meminit,quæ do- F
cuimus in libro primo De pulsuum causis.

Pulsuum commutatio in paruitatem. CAP. 2.

HIs ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus:cuius item sunt
tres numero omnes dñiæ. Aut.n.ex naturali,& moderato,quem uocant,aut ex maiore q̃
hic sit,aut ex minore, mutatione in paruitatẽ contingit fieri:uocãt aũt, q moderato maior est,
absolute magnus:qui minor,paruus.Exordiamur igitur hic de integro ab ijs,q̃ in his cõia sunt,
deinde iã ad propria sigillatim nos conferamus: statim.n.cõis commentatio complectitur pro
priorũ inueniendorum uiã.Sit pulsus cuipiam huomini minor,quã dudum,mutatione prẹditus
præterea nulla ullius generis:tum quæratur,quomodo nuper affectus esset,atq; quomodo nũc.
Via inquirendi hæc est. Minor solito pulsus fit,aut cum imbecillior facta sit facultas,aut instru-
menta duriora,aut usus remissus.Sed enim nec imbecillior facta nũc facultas est,alioquin oĩno
coniuncta sit cum paruitate remissio:nec corpus durius arteriæ,neq;.n.tum minor tm̃,sed & du
rior pulsus esset.superest ergo solum alteratum esse usum:ac,si id temporis quietus homo fuerit,
quantitati refrigerationis quantitatem respõdere mutationis.Iam uero ex maiore,quam natu-
ralis sit pulsus,eam mutationem necessario accidisse norunt,qui retinent demõstrata in primo G
libro de causis pulsuum.Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatem,simul ẽt
rariorẽ eum,atq; tardiorem reddit:& moderati imminutio ex magno supra modum aucto,sta-
tim* adiungit sibi celeritatis aliquid & crebritatis,ꝙ,qui multũ ultra modum sit auctus,tribus in
gñibus uariet. Quamobrẽ,qui magnitudinẽ tm̃ imminuit pulsus,& reliqua seruat immota,hic
est,qui paulo maior sit iusto:hic.n.solus ex paruo caloris incremento constat.Reliquorum,qui
in magnitudinẽ mutantur, nisi simul celeritatẽ assumat, uel crebritatem,talis euadit nullus:qua
re nec quisquã præter hunc alius magnitudinem diminuet.Qui.n.huius accepit solius incremen
tum ex calore, unam eam ex refrigeratione imminuet: qui uero hactenus est alteratus à calore,
ut non magnitudinem modo,uerum etiam celeritatem,& crebritatem immutet,contrariũ iter
ꝑ easdẽ genere alterationes tenebit:ita nõ modo minor,sed & tardior erit,ac prius,rariorque.
Pari modo mutatio minorem ex moderato, & mutatio quoque ex hoc in eum, qui minor ẽt sit,
continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quãdam
distentionis, pulsus hominũ naturalem statum tenentium:quam, si calidius aut frigidius solito
euaserit corpus,necessario amittit.Non idem tñ amissionis modus est.nam,cum calfit,magnitu
do planè prima,mox celeritas,inde crebritas accedit:contrà,cum refrigeratur,raritas manife- H
ste prima,altera tarditas,postrema paruitas.De his abunde in primo libro De causis pulsuũ di
ximus:quo minus hic iam immorandum est. Itaq; seriem orationis persequamur,ac secundum
cõmemorata, explicemus causas, quæ refrigerant,q̃ totidem genere sunt,quot illæ,quæ calfa-
ciunt,Aer etenim frigidus,qui foris occurrit,quemadmodũ & aqua frigida,uel balneũ,uel me
dicamentum corpori inunctum,refrigerat:quin ẽt longa quies,& ueluti latebrẹ,corpus refrige
rant:præterea, quæ intro recipiuntur, ut aer respiratione attractus, qui frigidus sit,cibus pituito
sus,medicamentum natura frigidum,aquæ frigidæ immodicus usus:ex animi affectibus,metus
diuturnus:ex contentis in corpore humoribus, q frigidi tẽperamento,cum antea quiescerent,
nunc cõmoti sunt,aut omnino tenuiores quodãmodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita pñt
distingui, ut de calfacientibus causis diximus:neq;.n.ut de similibus bis dicamus, sit operæpre-
tium. Atq; pulsuum in magnitudine,& paruitate mutatio abs talibus,& tot causis gignitur,quod
certe ad naturã pertinet ipsius rei:qñ,quod ad nostram attinet cognitionẽ,adhuc desideret ali-
quid. Sæpe enim arteria,quod in se est,maxime distẽditur,sed occultatur magnitudo distentio
nis,uel interpellatur à numero,uel crassitie,uel duritie circumiacentiũ corporum,uel obiecto-
rum. Hæc enim essentia magnorũ, uel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, ubi lon-
gitudo

* *In antiquis est* ἀφαιρεῖ.i. *imminuit.*

A gitudo perpetuo par eſt:at non tamen apparet par,ſed deliteſcit quædam eius pars. De quo q dem etſi iam ſecundo in libro De cauſis pulſuum expoſuimus, nihilo minus, quod ad propoſitum intereſt,reminiſcentiæ gratia exponemus.

Dimenſiones diſtentionis non ſemper tantæ apparent,quantæ ſunt. CAP. 3.

ARteriæ altitudo ſemper æqualem latitudini diſtentionẽ habet:ſed fit,ut occultetur,aut arceat̃ ſæpe à corporibus circũiectis & appoſitis, uel uniuerſus motus, uel certe eius quædã pars:ac pars illa,q̃ arcetur,aut in profunditate magis,aut in latitudine,aut ſimul in utraq; ſimiliter apparet. Cũ ergo nõ percipiatur noſtro quidẽ tactui motus,atq; hoc ꝑ totũ animal accidat, ut nulla uſquã arteria uideatur moueri, uocatur is affectus ἀσφυξία, hoc eſt priuatio pulſus:quæ quidẽ,ſi ad ueritatẽ exigas, in corpus nunquã uiuum cadit,neq; eſt.n.unquã,quin cor unà cũ arterijs oĩbus agitetur:at, ſi referas ad noſtrũ tactũ foris iniectũ,in multis reperiatur ſanè frequenter:obiecta.n.arteriarũ corpori ſunt, oĩno certæ membranæ, & cutis,multis etiam locis adeps, atq; caro,à quibus uſu uenit pulſui,ut nõ occultetur modo,ſed & impediatur. Ac ſic quidem,ſi motus occultetur oĩs,atq; in omnibus id partibus accidat omniũ arteriarũ,ἀσφυξίαν appellant affectum:at, ſi quibuſdã in partibus uideantur moueri,in quibuſdã non uideantur,hìc dñam in
B longitudine habent pulſus. Et nimirũ uocantur longi,quibus ſenſibilis motus lõgitudo naturalẽ excedit:breues,quibus infra naturalẽ ſtatũ eſt:quibus par eſt naturali ſtatui,moderati. Tantũ enim animaduertitur ſemper de motu arteriarũ,quãtũ oppoſita corpora permittunt:quamobrem fit,ut corpulẽtis pulſus breues:gracilibus uero longi:quẽadmodũ & quadratis moderatisque eſſe uidenẽ moderati.Iam ẽt apparentis motus his nõ ſemper æq; ut profunditas,impeditur latitudo:uerum,ubi arteriam regiones in latera,uel adipis,uel carnis,uel uaporũ,uel humorum plenæ ſint, ac incũbens ſuperne cutis nihil eas oneret, latitudinis tantũ obſcurat̃ motus:ac magis,ſi uehemens pulſus & magnus, quantũ in ipſo eſt,ſit:cũ uero regiones uicinæ ſunt mundæ,rugoſa aũt, q̃ eas tegit,cutis,magis profunditatis motus latet in eo corpore,ac magis,ſi non uehemẽs pulſus & magnus,quantum in eo eſt,ſit.Si ergo pulſum inuenias longiorẽ iuſto,ſiquidẽ unà latitudo eius & ꝓfunditas increuerit,uide,gracilior homo ſolito,an calidior euaſerit,remoto aduẽtitio motu:nam,ſi factus gracilior ſit,idq; tanto,quanto eſt pulſus maior,unũ hoc tãtum eũ immutauit:ſin aũt non tanto,non hoc modo eſt cauſa,uerum ẽt calor. Quòd ſi in eadem conſtiterit corpus habitudine, ſolus mutatus eſt calor:ſin craſſior euaſerit, duplo auctum æſtima calorem:at, qua'nam de cauſa ſit auctus,explorandum ex illis eſt,quæ expoſuimus. Sin lon-
C gior factus pulſus ſit, & latior,nõ uero perinde profunditate auctus,ſed permaneat moderatus, præter ſuperiores notas,hoc illiẽt extra ordinem,neceſſe eſt,adſit,rugoſiorem euaſiſſe ſuperne arteriæ incumbentẽ cutem:ac,ſi conuertas membrũ:ut, q̃ eius pars modo ſuperior erat,nunc ſit inferior,nulla tum ꝓfunditas re uidebitur impedita. Atq; hi q dẽ duo pulſus in primo libro de eorum dñijs omnium primi inter uigintiſeptem pulſus in tabellam ſunt relati, quã de illis fecimus,qui conſtant ex ternis ſimul dimenſionibus quantitatis diſtentionis.Ab his deſcriptus tertius eſt,qui longitudine & latitudine excellit naturalẽ,ac in ꝓfunditatis dimẽſione eſt humilis: qui ſanè eſt infrequẽs. Fit.n.cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur:id quod nunquã eueniat, niſi facultas ſimul imbecillior ſit,& ſumme mollis tunica arteriæ:quorũ illud imbecilliorẽ iuſto,hoc molliorẽ pulſum efficit. Itaq; cũ his quidẽ erit aliqñ lõgus ſimul & latus & humilis,alia ratione nunquã fiet:immo uero,ẽt cum uideat̃ talis,ne tum quidem procul à natura,nec ad humilius,nec ad latius deflectit:neq;.n.ad ſummum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaquã:neq; itẽ plurimum aſcendat altitudo, prorſus uero cõtrahatur in anguſtũ:etenim ferè ſit ut plus altitudo creſcat, ꝑſertim ſi uehemẽs ſit pulſus,at non hactenus tñ,ut idẽ altiſſimus ſimul & anguſtiſſimus ſit.Quòd,ſi hìc quoq; membrum inuertas,ut,quæ mo
D do partes ſuperiores eſſent, ſint nunc inferiores,& profunditatis eorũ dimẽſio incrementũ habebit, nec uidebitur amplius humilis:ſed, ut longus & latus, ita ẽt erit altus, quod eſt magnus: nam,qui tribus eſt dimenſionibus auctus,magnus uocat̃. Proinde diſtinctiones in hoc ſunt adhibẽdæ præter has,quas nunc expoſuimus,ẽt illæ,quæ in primis omniũ ſunt adhibitæ. Iã illud quoq; eſt animaduertendũ,ecquid de latitudine ſimul detrahat̃,cũ inuerſum ſit membrum:etenim hoc fit non nunquã,demonſtratq; quãto antea ultra proportionẽ ꝓfunditatis dilataretur uas. Iã quartus qui lõgus ſimul,& altus,& in latitudine eſt moderatus,qđ ad ſe attinet,latus eſt, quemadmodũ & altus:ſed, quia in lateribus coarctat̃ arteria,ideo ſic eius motus impeditus eſt. Omnino.n.ubi latitudo profunditatis proportionẽ excedat,aut ꝓfunditas proportionẽ latitudinis, altera impeditur earũ aut ꝑ ꝑ multitudinẽ, aut craſſitiem, aut duritiẽ corporũ obiectorũ, quæ interpoſita ſunt inter arteriã,& admotum tactũ. Et hercle ẽt rugoſitas numerum impoſitorum corporũ auget,rugis cutem conduplicans.Itaq; is pulſus,aut,cum uere magnus ſit,ſcđm latitudinem obſtaculum habet:aut, cũ uideri in macilẽto corpore magnus poſſit, non uidetur tñ, ꝗ una dimenſio eius ſit reſtricta.Qui quintum in tabella locũ habet,longior iuſto,in reliquis autem duabus dimenſionibus moderatus, graciliorem annunciat ſolito hoĩem eſſe factum:& pulſum,quantum in eo eſt,iuſto minorem.Quando.n.longus pulſus aut ob propriam ſuam magni

A.t.2.1.par. can. fol.570. col.2.2

tudinem,aut propter tenuitatem uideatur eiuſcemodi eſſe:nunc uero non appareat talis ex ma E
gnitudine eſſe (eſſet.n.ſimul altus & latus,aut alteruter certe horum) reſtat,ut per maciē factus
ſit longus. Cæterum,cum graciliores habere uideātur pulſus iuſto maiores,plane pulſus,qđ ad
ſe pertinet,anguſtior æquo & humilior:itaque etiam minor,quod ad ſe attinet. Qui ſub hunc
ſcriptus eſt, ſextus, puta lōgus,& humilis, atq; latitudine moderatus:cum de cauſis ante expoſi-
tis minor ſit iuſto:quantũ in eo eſt,ob gracilitatem apparet lōgus eſſe. Sed hoc commune cum
quinto habet:propriũ aũt hoc peculiariter,profunditatē ob cauſam paulo ante memoratā eſſe
imminutam. Septimus in tabella pulſus erat,longus pariter & anguſtus,altusq; qui uideri,pe-
rinde ac omnium primus,magnus poſſet,niſi ſit reſtricta latitudo:cætera hic ita,ut in primo om
nium,ſunt diſcernēda. Et etiam,quæ in tertio explicauimus,ea ſunt in hunc locũ cōferenda,nō
ſæpenumero.ſ.hunc pulſum eſſe,neq; cũ incidat,plurimum moderatum altitudine ſuperare,&
inferiorem latitudine eſſe. Ab illo octauum,longum unà,& anguſtum,& moderata profundita
te, natura quidem eſſe paruũ ex ijs conſtat, q̄ in quinto iam retulimus:at,quia marcuit corpus,
longior uidetur:eximium uero hoc præter quintum habet,ꝙ conſtrictam hic arteriā latitudinis
anguſtia declarat.Nonus pulſus,longus,anguſtus,humilis,longe etiam magis oſtēditur ſua na-
tura eſſe paruus,uerũ uideri ꝑ marcorē corporis,longus:ferè adiũcta illi*remiſſio eſt,duritiesq; F
qui,ſi neq; durus ſit,neq; admodũ languidus,ab refrigeratione gignitur.Itaq; nouē,quos nunc
percurrimus,pulſus omnes lōgitudinē habēt æquo longiorē,duabus differētijs reliquis uariāt:
nouem proximi longitudine moderata ſunt,profunditatē autē & latitudinē immutant.Ac deci
mus quidem, qui altus ſimul & latus uidetur, uno in homine,ſi cũ moderato cōparetur,nunquā
exiſtat:niſi quando(id qđ rarum eſt)omnino arteria de ſede ſua migret.Sin autē cōferatur ad
eũ,qui eſt abſolute moderatus,poteſt incidere,ac cauſa eius generandi in proprietatē cōforma
tionis confertur:ſiquidē ſymptoma arteriæ eſt, q̄ ſub profunda carne utrinq; occultetur, ſed in
media parua parte ſublimis extet.Vndecimus,q una re differt à ſuperiore,ꝙ profunditatē mo-
derato parē habeat,pro cumulo cauſam demittēdi huius habet adiunctā:cætera cũ decimo con
ueniunt. Duodecimus,latus,humilis cũ moderata longitudine inuerſo ſit membro:aut.n.unde
quaq; uidebitur moderatus,aut magnus. Ac,ſi oīno uideatur moderatus,altitudinem declara
bit prius non nihil cōpreſſam eſſe,productaq; ob mollitiē arteriæ latitudinē:ſin magnus,pluri
mum fuiſſe cōpreſſam altitudinē.Decimus tertius,altus,idemq; dimenſionibus duabus reliquis
moderatus, perinde ut decimus,& ex naturali cōformatione cōficitur,& etiā ex naturalis ſedis
mutatione:eximium autem habet,præter illum,latitudinis anguſtiā.Decimumquartũ,qui om- G
nibus tribus dimēſionibus moderatus eſt,oībus apertũ eſt referre naturalem:an uerò ſit par re
uera naturali,exploratur ex corporis habitudine. Nā,macrior ſi iuſto ſit,ſic,cũ ſit pulſus ſua na-
tura minor,par apparet moderato eſſe:ſin craſſius æquo ſit corpus,pulſus tum de ſua quidē na
tura magnus eſt, ſed, ꝙ per corpulētiam coerceatur,eſſe moderatus uidet̄:ꝙ,ſi nec ad gracilita-
tem corpus,nec ad corpulentiam deflectat,moderata in eo nō ſolum repræſentari pulſum,ue-
rum etiā neceſſe eſt eſſe.Sanè demonſtrauimus in ſecũdo libro De pulſibus dignoſcendis,cæte
ros pulſus ad hunc oēs relatos, magnos,paruos,lōgos;breues,latos,anguſtos,altos,humiles ap
pellari.Quintusdecimus,qui humilis profunditate,eſt,reliquis duabus dimenſionibus modera
tus,omnino ſimilis ſuperiori eſt decimoquarto,præter ꝙ huius cōpreſſa eſt profunditas:proin-
de,quæ illic prius expoſuimus,ea duces hic quoq; dicta eſſe.Hoc uerò eſt in hiſce omnibus me-
moria tenēdũ,nō amplius conuerſo membro uideri humilem. Sextusdecimus,qui moderatus
eſt lōgitudine, anguſtus, altusq; aut ex cōformationis ꝓprietate ſit talis natura, aut per affectũ
aliquem compreſſis ad latera arterijs.Septimumdecimũ,qui eſt moderatus longitudine & pro
funditate,in reliqua dimenſione anguſtus,in latera cōtractum eſſe declarat moderata profun-
ditas:in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto reſpondet. Octauusdecimus,qui lō H
gitudine moderata eſt, & anguſtus, humilisq; ſua quidē natura paruus eſt:uidetur autē eſſe ob
gracilitatem moderata lōgitudine. Breuiter.n.cum præter profunditatis proportionē,& latitu
dinis,extenſa longitudo ſit,ſignificat corporis gracilitatē:nō tamē,ubi cōtracta præter propor
tionem profunditatis eſt, corpulētiam denotat,ſed uel naturalem quāpiam cōformationē,uel
ſitum arteriæ inæqualem. Nonusdecimus,breuis,latus,& altus,aut ob conformationis proprie
tatem talis natura uidetur,aut ex affectu arteriæ in ſitu diſtortæ. Vigeſimus iam alijs duabus di-
mēſionibus ſimilis eſt nonodecimo,ſed profunditate eſt moderata.Hic habet hoc præcipuum,
impeditā ſuam altitudinē. Vigeſimusprimus,breuis,latus,& humilis,præter eaſdē cauſas,etiā il
las adiunget ſibi,q̄ latũ ſimul & humilē efficiunt pulſum. Ad eundē modũ uigeſimusſecundus,
breuis ſimul, & altus,atq; latitudine moderata,aſſumet ad eaſdē cauſas,eas,q̄ moderatũ latitu-
dine creant humilemq; pulſum.Sic etiā uigeſimustertius,breuis ille quidem lōgitudine, uerum
dimenſionibus duabus reliquis moderatis,ad eaſdē cauſas reducetur.Vigeſimusquartus ſortie
tur præter eaſdē cauſas,extra ordinē cauſam,quæ altitudinē deprimit.Ad eũdē modũ proximi
duo ad antedictas referent̄ cauſas:ut memoria teneamus, ī quibuſcũq; pulſibus cedat lōgitudo
ꝓporti oni latitudinis & ꝓfunditatis,in his causā aut naturali cōformationi,aut arteriæ ꝑuerſo

ſitui

A situi esse attribuendā. Demonstrauimus porrò, ubi latitudinis, uel profunditatis proportionem lōgitudo uincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctā ēt alterā esse: atq; obstaculū frequenter accidere, incremētū raro, in latitudine quidē, ubi ꝑ mollē arteriæ tunicā degrauet altitudo, simulq; nec uehementē esse eiuscemodi pulsum: in profunditate uero, ubi coarctetur latitudo, & pulsus uehemens simul & magnus ex sua natura fit. Reliquus est post oēs uigesimus septimus, breuis, angustus, humilisq; qui utiq; paruus uel apparet esse, uel sua natura est: ac, quę quidē in omniū primo distincta sunt, magno, eadē sunt hic quoq; distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus nō modo uidetur paruus, sed ēt est uere. At, cū crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tū quidē, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed ꝑ corporis crassitudinem minor uidetur moderato. Si longe sit crassior, quā pulsus minor, is pulsus, quātū in ipso est, mediocri erit maior. Sin aūt minus sit crassus, q̄ paruus, pulsus hic, si eius naturā spectes, minor erit naturali. Quòd, si gracilius corpus sit, q̄ uideatur pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed nō perinde uidet̄ paruus, ac uere est: ꝙ corporis gracilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadē in alijs est adhibenda oībus: sciēdūq; illorū quēq; uel

B paruū esse natura, uel magnū, uel moderatū. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi sunt, qđ attinet ad ipsius rei naturā. Vident̄ uero esse uigintiseptē ob crassitudinē uel gracilitatē corporis, uel ob cutē rugosiorē, uel regionū arteriarū inæqualē angustiam, uel proprietatē conformationis. Itaq; unūquēq; oportet, q nō inania uerba ambit, sed ipsa opera studet meditari, omniū memorē, quæ iā percurri, simul atq; aliquē aīaduertat pulsum, qui in quantitate cōsistit distētionis, primū, q sit de uigintiseptē, attendere: deinde, ubi ab eo, quæ ex uicinis corporibus oriūtur, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talē genuere, siquidē docent hi & præterita & futura, ut in longo, & angusto, & humili: nam exempli gratia in hoc, qđ dico, docebimus. Hunc, quātum in ipso est, liquet paruum esse, ex eo, ꝙ eius imminuta est circularis dimēsio, & aucta dimensio lōgitudinis. Si.n. duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & ꝙ minor re uera fit pulsus: nūc aūt abest corpulentia, sanè.n. nō solum longitudo non creuisset, sed ēt imminuta esset: planum est, pulsum sua natura esse paruū. Cum igitur remota sit longitudinis species, quā contraxit ex corporis habitudine, cū de sua natura paruus sit, uideamus iam, quà nam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis quātitatē, & longitudinis: aut.n. paulo est naturali minor, aut mul

C to, aut, ut ita dicam, modico: sic etiā in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur: ēt ad maximum deueniat paruitatem, ideſt angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est, quā apparet, minor, sed eā quidē ex nimia gracilitate comparauit speciem: ut uero sit natura minor, ex causis, quæ efficiunt minorem, frigiditate, imbecillitate, *gracilitate. At quæ tādē causa est, uel causæ inter has, unde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisq; generetur? Declarauimus quidē ante, signum esse ꝑpetuum arteriarū duritiei pulsum durū, infirmæ facultatis languidum, qui ēt remissus & imbecillus uocatur: ut, qui ei est contrarius, uehemens, contentus, ualidus. Verū sciendum & hoc est in hoc pulsu, necessario eum languidū esse: nunquam.n. ualente facultate paruus ad summum pulsus fiat: at duritiē nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate uero nō absolute est statuēdum: sed illud primum nosse oportet, interesse, cor unà esse cum arterijs refrigeratū, & refrigerari: ac ꝙ, refrigeratum esse læsam esse facultatem, sit: refrigerari autē, mutari usum. Hic animo mihi opus est planè attento, sciendumq; nō modo ad præsagitiones ex pulsibus, sed ad alias ēt penè oēs eo nihil esse conducibilius. Procedit aūt uniuersus hic sermo ex cognitione essentiæ facultatis, quam in commentarijs De causis pulsuū, ꝙ operæpretium non esset, ꝓterimus.

* Antiqui habent σκληρότητα .i. duritie. & sic uidetur legēdum.

D mus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hanc refert nosse, uisū mihi est illam exponere: neq; hic tū cum suis demonstrationibus (quippe alio eam loco prosecuti latius sumus) sed quantum summatim explicatum ad institutum nostrum conducat.

De essentia facultatis, ac de reliquis pulsibus, qui in quantitate distentionis consistunt. CAP. 4.

FAcultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita cōmodo tēperamēto est: nam tum demum suum quæq; munus obit strenue, ubi sit tēperatissima: cōtra male fungitur, si intemperata sit: atq; hactenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratū sit, calfactum, humectatum, deficcatū, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatē esse. At uero cōsuetudinem cū sanguine habere in ipsius contento finibus, & cū spiritu, q calidior longe, ac naturalis status requirit, sit: aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, uel in pulmone: aut cum ipso ēt inuolucro cor ambiēte, & pulmone: usum est tñ uariasse citra offensionem facultatis. Eandem hēt rationem refrigeratum esse & refrigerari: ubi in ipso cordis corpore tēperando prępolleat elementum frigidum, læditur facultas: sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spirituque, quos eius uentriculi continent, usus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam uicino, non immutant usum: siquidē E
proba temperatura, & intemperies ex quatuor fiūt elemētis: usus uero accessiones, uel remissio-
nes ex calido & frigido dūtaxat. Vbi iam ad ultimā usus exolutionem deueniat, corporibus ui-
cinis cordi uehementer refrigeratis, non poterit etiā cordis corpus nō intēperatū esse: id quod
nihil est aliud, q̃ debiliorem fieri facultatē. Quāobrem dicebam fieri nō posse, ut de frigiditate
uno uerbo pronuntiarem. Neq; ut sola prostratione facultatis, uel induratione sola instrumēto
rum, pulsus interim minor fit: ita etiā ob solā frigiditatē, quomodo nūc diximus,* nō accepta re
frigeratione de usus exsolutione: neq;.n.eò unq̃ cor, ut refrigeretur uehemēter, deueniat, nisi sit
ipsum refrigeratū. Quod dico intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingēti frigore obeūt,
cōsideres: oēs.n. simul ut frigidū expirāt aerē, pulsum quoq; minorem habent: minimū tamē il-
lorū prius nullus, quā ad extremā refrigerationē sit perductus, obtinet: ubi non tantum usus est
immutatus generandorū pulsuum, quod aderat à primo illis, uerū etiā, quia perditur iā naturale
cordis & moderatū temperamentū, debilitatur facultas. id q̃d solet plerūq; ijs subito accidere,
nō, ut in alijs affectibus, paulatim: de quibus est unus, quē hoc loco hēmus in manibus, per quē
pariter & lōgus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in lōgis morbis. Qui.n. ita habēt, in peri-
culū hi non minus præsens ueniunt, quā illi, qui in itinere decedunt. non repente his tū paruus F
pulsus, sed pedetentim uenit marcescentibus: unū enim & hoc genus est marcoris, q̃d Philipp⁹
senium ex morbo appellat. Nā nō ex frigiditate torridus marcor, cæterum ex facultatis sola im
becillitate, imbecillos pulsus & paruos creat. Separatur à priore, motus uelocitate & crebritate
& duritia, calorisq; feruore. Verū de his nō est huius disputationis differere, sed ad institutū re-
uertor. Longus, angustus, humilisq; pulsus, cū longius ab natura trinis dimēsionisius discesserit,
si talis citra duritiē appareat, à quibus nā procedat, & quot causis, abūde aperuimus. At, ubi ″ cū
duritie coniunctus est, unà iā hic adest, uel languidus pulsus, uel medius inter languidū & uehe-
mentē: qui nec euertat tactū, nec ab eo euertatur: ut memores simus nullū alioquin inter langui
dū & uehementē mediū esse: declaratur autē in corpore is affectus esse, qui reddit arteriā ″ durā.
Hæc est siccitas, uel* cōstrictio à frigore, uel tensio. Siccitas quidē in ardentissimis febribus, ubi
maligne producūtur, & præcipue ex torrido marcore, †certisq; melācholiæ & quartanę febris
generibus. Constrictio ex frigore fit per frigidæ intēpestiuū potū, & immodicū, uel per balneas
similes, ex refrigerātibus itē pomis intēpestiuis ingestis, uel præter modū: deniq; ex ijs, quæcun
que multū solent frigidæ pituitæ gignere, quē Praxagoras uitreū succū solet appellare. Tēsio ex
conuellentibus affectibus, & ingentibus inflāmationibus. Ex scirrhis uero* cōstrictio arteriarū, G
atq; tensio nascitur: quod quidē accidit potissimum ex iecinore & liene: ex his.n. uisceribus pul
sus apertissime uidentur & perpetuo duri, scirrho præsertim affectis: & uero etiam in magnis in
flāmationibus. Sed tactu eiusmodi affectus deprehendētur, & per urinas, & alui extremēta, per
uniuersi corporis deniq; colorē, & linguæ: iā etiā ꝑ febrium genus. Qui porrò alij corporis affe
ctus pulsum creāt durū, partim originē ex recentibus offensionibus repentinā trahunt, reliqui
omnes pedetētim. Offensiones, quæ inducunt eiuscemodi affectus, sunt uini potio intēpestiua,
& frigidæ: sæpe etiā poma refrigerantia, & frigidū balneū. Deprehendes noxā à uino illatā, cū
subito pulsus nō durus modo fit, sed maior etiā, & celerior, & uehemētior. Cæteras à uino in cō
muni discernes, ꝙ nec magnitudinē adiunctam, nec uehementiā, nec celeritatē habeāt. Singu-
las seorsum, nunc clarius, nūc obscurius & per coniecturam. Clarius, ubi symptoma aliq̃d con-
sequatur, quod pomis solet succedere, inflatio uētris in quā, aut mordicatio corruptorū, aut sto-
machi aliqua cōpressio, aut delirium, ut à pomis uinosis: aut uomitus, aut alui deiectio humidior
& largior. Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demōstrant substantiā comestorum: ꝙ,
nisi horum quid adsit, nec à uino signorū, aqua frigida est, quæ offendit, uel pota, uel intempesti
ue in ipsa lotos. At uero, ut hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore corre- H
ptorum pulsus magno indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotū aliter, ac
præscriptum sit, fecisse, magis confirmatā præstabis, & suspiciendā prædictionē, ut subinde fidē
adstantes nō habeant, nec ex pulsibus credant tale quid dictum esse, sed cōsciorum aliquē detu
lisse ægroti peccatū. Tangendi autē accurate sunt pulsus, deinde, q̃d indicant signa, proferēdū:
ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendūq; ecquid ægrotus commotus sit. Qui si omni sit
perturbatione liber, uide, nunquid cōmemoratorū signorū aut omiseris, aut parum probe per
pēderis. Si uero sit ꝑturbatus, atq; uideat angi, uel uereri, caue mox signo adhibeas fidē: frequē
ter.n. fit, ut nō quò conscij sibi talis admissi sint, angantur ægroti, sed, ꝙ ita ferè sint cōparati, ut
statim expauescāt: at his mox pulsus cōsistit. Qui uero planè in culpa sunt, quā tu diu de eo con-
firmes quicquā, tā diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus,
omnia aut inflāmationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut uiscerū per frigiditatē * constrictio-
nibus augēdis, alterationē, quam diximus, inducunt. Neruorum uero originem si quid occupet
tale, affectum conuulsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortē necessario conuulsio
nis aliquod habent symptoma. Qui quidē moriūtur oēs etiam calidi, contra, ac illi, qui corripiū
tur syncopa: hi.n. uehementer etiam frigidi uiuunt adhuc. Quibus uero neruorum propaginem
occupa-

A. l. 1 f. 2 d. 3. c. 6. fo. 48. h

A. t. 2 1. par. can. fol. 570. col. 2. b

* πῆξις.

† *In impressis est, certisq; melācholicarū & quartanarū febriū generibus, in aliquibus tamen antiquis legitur, ut uertit interpres.*

A occupauit conuulſiuus affectus, cum plane iam expirauerunt, diutiſſime permanent calidi. Ho-
rum pulſus omniũ ſtatim primo occurſu exercitatis in tangendo tenſionem produnt, & motũ
ueluti conuulſiuũ detegunt. Quòd, ſi quis, cui commemoratus pulſus eſt, ab aluo plura deijciat
(id quod euenit ex iecinoris ſcirrhis) non amplius hi hñt pulſum lõgum, ſed aut moderato aſſi-
milem longitudine, aut ẽt breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulſibus, paritercq́; par-
uis operæpretium eſt noſſe, citiſſime uibratos eos effici: &, qui uibrati non ſunt, uel de uitalis fa
cultatis imbecillitate, uel de remiſſione uſus, uel amborum concurſu non recipere illos eũ mo-
tum. Nam, ſiquidem uſus magnam diſtentionem poſtulet: uisq́; efficere uitalis ualeat, ſed unum
refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam diſtentionẽ per duritiam nequeat: uibratio
in eum ſtatum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ uibratus motus. Quocirca hic pulſus,
qui uideť uibratione uacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem uſus de
clarat maximam. At, uibratus ſi ſit, contentionis cõtinuo non nihil annunciat facultatẽ obtine
re, nec pulſuum uſum generandorum ſemel eſſe exolutum: nec uero deuenit ad maximam par
uitatem, ſicuti diximus propoſitũ pulſum facere. Ad eundem modum, ſi pulſus citra uibrationẽ
longior iuſto ſit, anguſtiorq́; & humilior, non longiſſime tñ de natura in ſingulis hic diuerterit,
B ſed aliquantũ, attendendum eſt, durus ne ſit & nõ uibratus, aut plane duritia liber ſit: ſi.n. durus
ſit, ſed abſq; uibratione, frigiditatem, uel facultatis imbecillitatẽ indicat, uel utranq; ſimul. Hæc
diſcernito ex cõſequentibus: nam, cui talis pulſus ex ſola refrigeratione ſit, ſtatim adiunctã tar
ditatem habet, raritatemq́ue cui ex imbecillitate facultatis, ſociã ſibi remiſſionẽ habet. Quòd, ſi
iam uſus cõſtet immotus, tanto erit pulſus celerior naturali & crebrior, quantum à modo defle-
xerit paruitas. Sin aũt, quo facultas ſit imbecillior, eo exolutior uſus ſit, pulſus eſſe ſimilis in utra
que differẽtia moderato uidebiť, nec celerior, nec tardior, uel crebrior, uel rarior: at, ſi excedat
alterum, pro exceſſus ratione, ſicut ante eſt dictũ: ſi uero ſimul & durus & uibratus ſit, ſignifica-
bit eoſdem affectus, à quibus diximus ſupra durum pulſum conſtitui, uerum non imbecillam fa
cultatem tñ, ut in illis, neq; exolutũ uſum. Quanta uero utriuſq; ſit noxa in facultate, declarabit
uehementiæ & remiſſionis differentia, unà cũ quantitate uibrationis: in uſu uero, differentia ce
leritatis & crebritatis cũ uibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis ẽt conijcio. Haud
aliter, ſi non paulũ nec multũ tribus differẽtijs de natura deflectat, ſed ſic mediocriter & modi
ce ex dictis diſcrimina notato. At ſæpe in eiuſcemodi pulſibus, ijs dico, qui puſillam à natura in
longitudinem, anguſtiam, & humilitatem habẽt mutationẽ, non modo nihil animaduertiť du-
C ritiæ, uerum mollitudine ẽt præditi ſunt inſigni: id quod & huic accidit de cauſis genere ijſdem:
uariatus aũt quantitate in ſingulis. Siue.n. propter facultatis imbecillitatẽ minus moderato pul
ſus fiat, facultatis oſtenditur maior offenſio: ſiue ꝑꝑ exolutionem uſus, maius & huius eſſe ui-
tium: quo.n. tunicæ mollitudo ad diſtentionis magnitudinem eſt promptior, hoc cauſam, q̃ mo
liatur paruũ pulſum, declarabit eſſe maiorẽ. Sanè, imbecillitas facultatis quã ſit magna, ſatis ex
quantitate remiſſionis apparebat: huc cumulus acceſſit, qđ nunc diximus. At, uſus exolutio in
quantũ inciderit uitium, ex ſolis, q̃ diximus, ſignis inueniť: de quibus dicemus ẽt inferius nõni-
hil, ubi connectemus mutuo pulſuũ genera: in præſentia.n. hoc non inſtituimus, ſed cũ expone-
re de genere quãtitatis diſtentionis cœpiſſemus, ſimul alia attingere ſumus coacti. Quare redea
mus ad primum inſtitutum, ac ad reliqua genera tranſeamus: neq;.n. ꝙ alios item ex tabella pul
ſus percurramus, cauſam arbitror ullam eſſe: uerum eadem ratione & uia, quam inſtituimus in
lõgo, anguſto, & humili, reliquos ſingulos explorabimus. Ac primũ remouebimus, qui ꝑꝑ cor-
poris habitudinem longitudine, uel latitudine, uel profunditate uariant, ut non magni tm̃, uel
parui uideantur: deinde cauſas conſiderabimus, per quas aut iuſto maiores fiunt, aut minores.
Atque de genere pulſuum quidem, quod conſiſtit in quantitate diſtentionis, ſatis in præſentia.

D *Celer & tardus pulſus, quid denotent.* CAP. 5.

POſthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipſius motus eſt arteriarum
genus in primis proprium, agemus. Porrò ſumendum hic quoq; eſt ab diſtinguenda homo
nymia initium. Nã dicitur celer pulſus, nunc ut cum moderato compareť, nũc ut cum quolibet
alio. Præterea ipſe ille moderatus interim abſolute dicitur, quem in optima cõſpicimus natura:
interim de unoquoq; homine, q̨ inculpata ſit ſanitate. Hic ex cõparatione abſolute moderati
æſtimatur, docetq́; quod nam ſit temperamentum: ac celerior quidẽ calidius: tardior frigidius
declarat temperamentum. Verum ſolam plane non eſt inuenire mutationem in celeritatem &
tarditatem, nec in ſanis, nec in affectis corporibus: nã, qui calidiore eſt temperamento, quã ſim
pliciter moderatus, ſi pulſum habere uideať celeriorem, eũ habet neceſſario ẽt maiorem: &, cui
pulſus eſt aliqua occaſione ſolito celerior, omnino etiam maior eſt. Neuter tñ eſt horũ neceſſa
rio crebrior: ſiquidẽ crebritas illis, ubi calor accumuletur copioſior, accedit. Itaq; cũ celeritate
modo magnitudo, modo etiam crebritas coniuncta eſt: atq; etiam interdum ſola crebritas: cũ
aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, diſtentionem obtineat, dein
de reuerſi parem offendamus magnitudinem, ſed celeritatem maiorem: huic enim ſimul cre-
britatem neceſſe eſt increuiſſe. Quòd, ſi quem relinquamus, qui uſum habeat pulſuum exolu-

tum,ac reuerſi in celeritatē pulſum inueniamus auctum, tum nō auctus tm̄ celeritate eſt,ſed & crebritate plane,& magnitudine:quādoquidē uſus exolutio in raritatē clarius,deinde in tarditatē,poſtea in paruitatē,pulſum cōuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatē pulſuū,partim ex moderato ſtatim in raritatē ſimul mutātur,ſubinde etiam in paruitatem,ubi amplius uſus ſit imminutus:partim ex ſtatibus nō naturalibus nūc aucto uſu,ſæpe unà cū mutatione in paruitatē,interim cū raritate,nonnunquā cū mutatione in utranq; nunc diminuto uſu mutationes fiunt pulſuū in tarditatem cū raritate & paruitate. Habes primas & ſimpliciſſimas pulſuum mutationes in celeritatē & tarditatē: harumq; cauſæ præcedentes & externæ eadē inueniūtur ratione, atq; illæ,quas de magnitudine & paruitate expoſuimus. Miſtæ uero mutationes atq; cōpoſitæ, cū uehementia & remiſſione,uel duritia,uel mollitudine cōſtant. Quæ ēt examinādæ ſunt atq; diſcernendę eadē uia,rationeq; quam,cū de longo,anguſto,&humili diſputaremus,declarauimus,quo cognoſcamus, quæ cauſa ſit,quamobrē in celeritatem,uel tarditatem pulſus uariauit: poteſt.n.uti diximus, ob uſum auctum pulſus in celeritatē creuiſſe:poteſt ēt ob mollitudinem arteriæ,& facultatis robur. Sed.n.cū nō uariet mollitudine,duritia,uehementia,remiſſione,ſolus mutationē uſus induxerit:at, ſi cū horū aliquo, cā inquirenda & exploranda p̄pollens eſt, ſicut ante declarauimus.Exēpli gratia,ſi ſimul & celerior eſſe,& mollior uideat̄,animaduertēdū eſt, F tātō'ne celerior ſit,quanto mollior,an magis. Nā,ſi,quanto eſt mollior,tanto ēt celerior ſit,alterationē ab ſola mollitudine mutuauit:ſin multo celerior, q̄ mollior, nō à mollitudine tm̄,ſed & ab uſu aucto:cōtra,ſi multo mollior,q̄ celerior,quāto mollior eſt,tm̄ detraxit ſolius uſus exolutio. Ad hunc modum,ſi pariter celerior & uehemētior ſit,nū tāto celerior ſit,quāto uehementior,cōſiderādū eſt.ita.n.celeritatis ſolū facultatis robur cauſa ſit:ſin celerior, quā uehemētior, quo celerior eſt,hoc de uſu aucto accepit:at,ſi uehemētior multo, quā celerior nō robur tm̄ facultatis,ſed ēt frigiditas aliqua alterauit pulſus.Si iam celerior ſimul & mollior,uehementiorq; appareat,ſingulari experientia opus eſt cognituro, utrum tanto celerior moderato, quanta ex ambabus cauſis facta acceſſio eſt ex mollitudine & cōtentione,an nō tanto. Nā,ſi tanto,ob illa ſola eſt immutatus:ſi magis,acceſſit incrementū uſus:ſin minus,ēt propter uſum exolutum. Eadem ratio in pulſuum mutatione in tarditatē ineunda eſt, ex uſu'ne duntaxat exoluto, an ex imbecillitate facultatis,an ex duritia inſtrorum orta alteratio ſit.Ac ob uſum ſolū uariaſſe ꝓbabile eſt pulſum,ſi qñ nec durior,nec imbecillior inueniat̄:ob facultatis infirmitatē,ubi quāto languidior ſit,tanto ēt tardior:atq; ob duritiam item inſtrorum, cum tanto ſit tardior, quanto durior.Sin aūt multo tardior moderato uideat̄,q̄ languidior,in eū ſtatū ex imbecillitate & frigiditate incidit,cauſamq; in eo exuperātem ex collatione reperies ad naturalē & moderatū. Si.n. G numeris forte quinq; de natura remiſſio deflectere uideat̄, & quindecim tarditas ꝑſtare in eo pulſu conſtituendo frigidā cauſam,nō imbecillitatē facultatis eſſe cauſam,dicēdū eſt. Sin quindecim tarditas numeris appareat,decē aūt remiſſio, in huius pulſus cōſtitutione frigiditatē excellit imbecillitas.Si uero minori exceſſu ſit tardior,maiori uero ſit lāguidior,ex facultatis imbecillitate,& calore quoq; is natus ſit.Ac magnitudinē quidē utriuſq; cauſæ ex ꝓportionis exceſſu inuenies.Atq; hoc memoria tenendum eſt,hęc omnia dici amoto aſcititio motu.Pari modo, ubi cū mutatione in tarditatē inuenit̄ aliqua durities, attēdendū eſt, ex ſola duritie mutatio, an ex ambabus,incidat.Si.n.quanto tardior ſit pulſus,tanto ēt uideat̄ durior, alterationis ſola durities cauſa eſt:ſi uero multo tardior, q̄ durior,nō modo durities, uerum ēt frigiditas:atq; inuenias ad eundem modū hic fortiorē cauſam,atq; declaratū eſt paulo ante.At,ſi magis ſit durior, q̄ tardior,non nomine duritiæ tm̄,uerum caloris etiā,talis euaſit:& uero hic quoq; ex ꝓportionis exceſſu ꝑſpicies cauſæ utriuſq; magnitudinē.Iam uero,ſi tardior ſimul & durior ſit,atq; languidior, exercitatū hic quoq; oportet eſſe, q̄ ſit ꝑſpecturus,an tāto tardior ſit moderato,quātū acceſſit ex utriſq; cauſis imbecillitate & duritia,nec ne. Etenim,ſi tanto,ob illas eſt ſolas mutatus:ꝙ ſi magis,adiuncta iam eſt uſus exolutio:ſi minus,etiam propter uſus incrementum. H

De quatuor generalibus differentijs,quæ ſunt in diſtentione. *CAP. 6.*

QVando iam ſatis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic diſputationem aliquātiſper ſiſtamus,ac prius,quā aliud genus in manus ſumamus,quædam faciamus,ut cō memoremus & ad ſuperiorem & inſequētem ſermonem accommoda. Nam,quatuor cum ſint in diſtentione arteriæ generales differentiæ, prima eademque ante cæteras pulſuum propria, quæ in qualitate conſiſtit motus:altera, quæ in quantitate diſtentionis:neque hic nos, neq; in primo De pulſuum differentijs libro de priori magis propria, uerba fecimus, quòd cognitu difficilior ſit,ſed de illa, quam dignoſcant tyrones clarius, & quæ ideo ſit ad denunciandum aliquid utilior. Hæc habet extra ordinem illud quoq; præter alias omnes,ut complecti ſeptem & uiginti uideatur pulſuum differentias,ſint uero re uera tres:nam in cęteris quidem omnibus generibus,quot natura ſunt differentiæ,tot apparent.Reliqua ſunt in diſtentione duo genera pulſuum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam,quod quidem eſt poſtremum,immo uero nec proprium,nec affine,ſed genus pulſuum aduentitium.Habent autem hoc duo hęc genera, ut cauſam ſemper,à qua generant̄,oſtendāt aperte:duo illa genera ſuperiora non per

petuo:

A pētuo. Etenim duobus obuenit generibus poſterioribus, vt ab vna utrunq; cā cōſtituat: primis vero duobus, vt ab oībus cauſis, quas tres frequenter demōſtrauimus eſſe: quo ēt in generibus duobus primis difficilior eſt oratio, ac pluribus ad cauſam inueniendā diſtinctionibus indiget. In reliquis duobus cum genus eſt cauſæ vnum vtrobique, tum vero quantitatis notitia certa.

Cauſæ continentes vehementis, languidi, mollis, & duri pulſus. CAP. 7.

VEhemens pulſus a facultatis ſemper robore fit, ac, quo ſit vehemētior, tanto robur ſignificat maius eſſe facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo ſit languidior, hoc facultatē quoq; imbecilliorem eſſe demonſtrat. Haud aliter durus pulſus efficitur ab arteriæ tunica dura, mollis a molli. Præterea quantitas pulſus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat q̄titatem duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius eſt inter durum & mollem, qui ēt vocatur moderatus, primus natura eſt inter eos, ſolusq; naturalis. At inter languidum, & vehementem ac ratione medius eſt nullus: ꝙ languidus ſit oriundus ex facultate imbecilla, & a natura deſciſcente, vehemēs autem ex firma, & recte habente. Verum alio modo, ut ante retulimus, medius ſit aliquis inter languidum & vehementem: modus autem dignoſcendi per tactum adhibitum eſt. Nam, cum a pulſu euertitur, vehementem eum vocamus: cum ille euertat pulſum, languidū,
B vbi neutrum fit, mediū dicimus hūc ſortitum locum eſſe inter languidum & vehementem: qui quidem non aliter, atque languidus, p̄ter naturam eſt. Alterationes pulſuum quædā in remiſſionem, & vehementiam, & ſolæ fiunt frequenter, & ab una cauſa: cum.n. tunica arteriæ una cum vſu in naturali conſtent ſtatu, & non nihil facultatis contentio alterata ſit, languidior hic, q̄ vehementior priore, pulſus redditur: de alijs uero generibus cum eo nihil mutatur: atq; hoc pacto ſolæ fiunt, & ab una cauſa. Alio modo ab una quidem cauſa, ſed non ſolæ. nam, ubi diſſoluta ad modum facultas ſit, uel contenta, ut nondum a cauſis alijs continentibus ſit immutatus, mutari pulſus ab una cauſa accidet, genus uero non unum cōmutatum eſſe. Nam, ſi longe facultas imbecillior ſit, non languidum modo, uerum etiam paruū pulſum creabit: &, quia paruum, ſtatim etiam crebrum: at robuſtiſſima cum uehementiſſimum, tum etiam maiorem excitat pulſum, ſimulque, ſi nihil uariet vſus, rariorem. Mutatio iam pulſuum in duritiem & mollitudinem, ſiquidem ab una cauſa procedat, omnino aliquod unà de alijs generibus mutabitur: ꝙ ſi ſola cōſtet, ex concurſu plurium cauſarum conſtituitur. Simul autem & ſola, & ab una cauſa nequaquam fiat, niſi minimo planè ſpatio diſceſſerit de natura, ut quàm minimo fiat pulſus durior, pari tamen magnitudine: at ſic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior ſi fiat, maiorq;
C durities, non poterit pulſus non eſſe minor, tantoq; etiā crebrior, quāto minor. Si uero ſimul & durior facta ſit tunica arteriæ, & calor increuerit, hoc pulſus moderato durior erit, quo arteriæ tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantum calor mediocritatem exceſſerit, tāto tunica arteriæ naturali ſit durior. Quando iam de his quoq; ſatis dictum eſt, quantum requirit præſens argumentum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, cauſis agemus.

Cauſæ præcedentes, quæ robur augent & opprimunt. CAP. 8.

A l.3.f.11.t.3 c.6.f.280.b.c

CAuſæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipſo inſunt corpore: ac humores quidā ″ſunt ſemicocti & crudi, qui iam concoquuntur: & naturæ ad iudicationē impetus: niſi hic ſit etiam in eodem genere: ad hæc ira. Partim extrinſecus adueniunt, ut uinum, cibus, exercitationes modicæ: & ēt quæ intemperiem corrigunt ipſius corporis, & cordis, & arteriarū, ſiue illi cibi ſint, ſiue potus, ſiue ēt medicamenta. Diſſoluunt uero facultatem″ inedia, uigiliæ, ſolicitudines, mœrores: uacuationes immodicæ per aluū, uel per urinas, uel uomitū, uel uterū, uel profluuium ſanguinis: uehemētes dolores, uel ſingulares, *ut quē ſtomachicū affectū uocāt, qui ſyncopam inducit. His adiunge oīa, quæ cordis, uel arteriarum creant intemperiem, ſiue in
D corpore illa contineantur, ut in ſuccis, uel ſolidis partibus: ſiue foris ēt his antecedant: quippe hæc diſſoluunt oīa facultatem, immodice humectando, deſiccando, calfaciendo, refrigerādo, digerendo. At uero, quę cauſæ præcedētes, & externæ pulſum duriorem efficiunt, ſupra expoſuimus, cum de longo ſimul, & anguſto, & humili diſſereremus. Nihil eſt ergo, cur eaſdē hoc loco recenſeamus: ſed, tantum ſi mollis cauſas addiderimus, finem hic faciemus libri.

A.ibidem.c

* *In græcis eſt, αἱ μετά τινος ἰδιότητος γινόμεναι. i. cū quadam proprietate euenientes.*

Cauſæ præcedentes & externæ mollis pulſus. CAP. 9.

MOllem reddunt arteriā humidus cibus, ac frequentiores balneæ, ſomni multi, mollior uita, & uoluptates: atq; hæc quidem intra ſepta manēt naturæ. Preter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & ſi quę ſunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maxime pituitoſa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunc iam tp̄s eſt, ut hunc librum finiamus, ſi in ſummam, qui in eo ſit fructus, ſubduxerimus: eſt autem hic. Præſentē diſpoſitionem ſingularum cauſarum continentium pulſus primam indicant: qua cognita p̄cedentes & externę cauſæ deprehenduntur † ipſius primę? inter illas: atq; in hoc conſtat prętéritorum præſagitio: futurorū uero ex iis, quę diſpoſitiones comitantur, petuntur pręſagia, quorum quemadmodum unumquodque potiſſimum fiat, in ſequentibus libris declarabo: prius in ſecundo tamen horum commentariorum, quod reſtat adhuc, inſtituimus perſequi.

† *Al. τῆς τροπῆς αὐτῶν. i. mutationis ipſorum.*

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Præsagitio ex pulsibus,qui in contractione arteriæ,in tempore quietis,in inæqualitate,in ordine,ac in ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid celeritas,& tarditas contractionis significent. CAP. I.

DE primis quidem,& quasi maxime elementalibus pulsibus,qui in distentione arteriæ dignoscunt,disseruimus superiore libro: nũc de reliquis, exorsi a contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoque genera pulsuum quot scilicet distentio:uelocior etenim & tardior, maior minor,vehementior languidior,si naturam ipsam spe ctes rei,cōtractionis motus fit:& hercle etiam arter iæcorpus aut durum efficitur aut molle,quare & ob id pulsus durus vel mollis efficitur:haud dignoscas tamẽ F
horum generum,præter tarditatem vnam & celeritatem, vllum:immo ne has quidem ubique,sed in illis pulsibus,vbi sensu cõtractio animaduerti possit: vt in primo libro De pulsibus dignoscendis docuimus. Iam etiam in libro de vsu pulsuum arteriæ functionem demonstrauimus contractionem esse non secus,ac distentionem, utraque enim naturalis* caloris tuetur mediocritatem: distentio ueluti inspiratio quædam excessum ardoris refrigerando,& uentilatione,quod extinguitur,incendendo:contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit,fuliginosorum excrementorum ingentem colligi copiam,expurgariq́; id temporis,quandocunque inueniatur:tarditas contra,nec eius multum excrementi coaceruari, eoq́; nec requirere euacuationem.Magna enim copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt necessario:cum corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs statibus, qui medij inter hos sunt, pro portione singulorum statuum: inter edendum & dormiendum, plus: per uigilias, & inedias,minus.Eadem plane ratione pro ciborum natura:in illis,qui prauos,humores gignũt, plus:in his minus,qui probos.In febribus ad eundem modum, in accessionibus,plus:alijs temporibus minus. Adeoq́; plus ex crassis & lentis humoribus,cuiusmodi pituitosi sunt,& quos ap G
pellant crudos:ex biliosis minus,& melancholicis;medio modo ex sanguine,qui.s.etiam putrescit in inflammationibus:unde oriũtur febres,cum aliis, tum illis,quarum adeo est immodicum incendium,ut cutem deurant,& affectum generent,quem carbunculum uocant. Eiusdem ferè naturæ sunt herpetes depascentes,quos appellauit Hippocrates‖edẽtes:scilicet in omnibus his affectibus putrescunt humores.Alio ãt iã modo illi,qui putrescunt in asperis arterijs, succi:pulmonem.n.suo uitio contagiunt,ac putrescit temporis progressu,hoc ẽt uiscus.Ac cõtrahunt̃ in asperas arterias uel per distillationem de capite,uel ex pleuritide,uel peripneumonia,uel pulmonis affectu,uel angina,uel ex empyemate trãsumpto.Originẽ hinc ducunt putredinis,quòd minus probe expuantur:nam,ut sunt uitiosi,& locus calidus,maturam desiderãt euacuationem. Subinde ẽt fit, ut, cum pulmonis rumpatur uas aliquod, immittat sanguinis in asperas arterias aliquid:qui quidem putrescens diuturnitate,excitat tabẽ: quo etiam deuenit celerius,quem uasa exulcerata emittũt.In oĩbus his,quos collegi,affectibus,aliisque,qui putredine sint aliqua humorũ præditi,arteriarum motus,quo intro feruntur,augetur & in quantitate,ut arctius illæ contrahantur:sed hoc quidem sensu planè nõ dignoscas. At celeritatis clare animaduertitur incrementum,facileq́; uiro experto in hoc opere,qui nec ingredi quidẽ ad experiẽdum prius possit H
q̃ quæ de dignoscendo prodidimus,didicerit:quorum nos nihil ex priscis medicis docuit ullus sed progrediũtur quidã usq; ad uerisimilem orationem,commẽtationes.s.Herophilias quasdã de pulsuum rhythmis conscribendo:aliqui inanem loquacitatem uocant eam meditationẽ,penitusq́; eam repudiant:ueritatem aũt neutri cognouerunt,ꝙ.s.in celeritatẽ & tarditatem distentionis cõtractionisq́; respicere oportet, quarum multa ualet utraq; indicare; ut summatim nũc declarauimus,explicaturi posthac,cum de morbis agemus,latius.

* *In impressis græcis est κινήσεως. i. motionis, in aliqbus manuscriptis ẽ κράσεως. i. temperaturæ.*

4. Aph.22. Ext. ord. 39. d Et in libr. de usu humid. in fine.

A.l.3.f.10.t 1 c.19.fo.27 l.g

Quid crebritas & raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me, raritatemq́; cõuertam:quarũ duplex est utraq; ꝙ etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus esse.uni ab distentione ante contractionẽ,alteri post cõtractionem ante distẽtionem. At quiddam ambabus est cõe,aliquid proprium utrique:Cõe, quòd duabus de causis abbreuiantur, uel quòd prior productus sit motus, uel quòd sequens, anticipet: contra protenduntur, si uel breuior fuerit prior motus, uel si remoretur posterior. Vtrique proprium, quod denotare solent: illud autem ab ijs planum est significari, quod ex producto altero motu, uel anticipante altero, potest prodi: aut contra ex abbreuiato altero motu,& morante altero. Quando enim syncerus calor, paucissimisque inquinatus excrementis

A distentionem concitat maiorem, simulq; celeritatẽ: contra, qui confusus excrementis est, putridus, contractionem: vbi ex anticipatione & magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: vbi vero, ꝙ maturius incipiat cõtractio, impuri copiã, atq; excrementis referti caloris arguet. Nec aliter, cum rarior pulsus externa quiete sit, si quidem ob distẽtionis* celeri atem, refrigeratum calorem demõstrabit esse: sin ob moram contractionis, fumosa imminuta esse excrementa: in quiete interna è diuerso, si ex productione contractionis, creber sit pulsus, suppullulare abundantiã famosorum excrementorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctum calorem esse. At uero cũ rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem, pauciora annunciabit excrementa: imminutũ calorem esse, si ob distentionis morã. Quòd si coniuncta ambo sint, ut & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectũ ex illis, quorum sigillatim significabat utrũque. Itidẽ, si pulsus sit rarior, in utra hæc coierint ambo quiete, contractionis prior motus, & multum tardans alter, erit status tum quoq; duplex, atq; compositus ex utroque: quæ iã ante declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus, tardet aũt, ac multo post incipiat alter. Verũ enimuero nõ perinde est aperta vtriusq; q̃etis cognitio: externa. n. clare sentitur: internã uero ne obscure quidem, nedũ euidenter, sensu dignoscas: at sola ad hanc aspires coniectura, si colligas ex impetu utriusq; motus, præcipue in iis pulsibus, in quibus clare sensus valet assequi contractionem. Ac de hoc quoque genere, pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

B

** ταχύτητι est in impressis cod. & multis etiam manuscriptis, aliqui tamen habet βραχύτητι. i. breuitate, & forte melius.*

Quid rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series, ut de rhythmis exponamus: de q̃bus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, q̃ rationalem docens methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferè animaduersos ætates conscribit, nec primum, quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est, ꝙ confusam habuerit, nec distributam contractionis, atq; quietum notitiam. Nam, si contractionem in senibus usque ad decẽ prima tempora extendi putet posse, planissime veram cõtractionem sensit nunquam. Hæc. n. interim non tam diuturna est, q̃ distentio: interim ęque diuturna: interim, ut scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo tñ, ut autumat, sed paulo maior: Reliqua errata, & confusiones, inauditasq; absurditates, quibus scripta scatent Herophili de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio commentario De dignoscendis pulsibus, partim ex illis, q̃ seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam, cognoscas licet. Nunc vero (quia nec historiã hac lucubratione, nec confutationem complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

C

Inæquales pulsus quid significent: & primo de intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus: quidam in uno ictu inæqualitatem hñt, alij in aceruo, quã iuniores medici inęqualitatem solent appellare συστηματικήν, σύστημα etiã. s. aceruum appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in cõi omnibus sciendum est, quod in secundo libro de pulsuum causis ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut ex cordis inæquali intemperie cõstare: incommodiorem porrò esse vnius pulsus inæqualitatem ea, quæ in aceruo cõsistit. Quinetiã haudquaquam moueri arteriam, quod uocatur intermittere, siue in unum pulsum, siue in aceruum inciderit, periculosum est, ut nulla oĩum specierũ alia, quæ inæquales sunt. At seorsum de vtriusq; generis oĩbus speciebus dicendum est: incipiendumq; a pulsuum collectiua inæqualitate. Meditemur uero orationem, primũ in inæqualitate collectiua, ꝙ apertior inæqualitate sit vnius pulsus. Intermittentes pulsus facultas, uel ꝙ grauetur ab humorum copia, creat, impedita, quo minus motum debito tpe auspicetur: vel per crassitudinem, uel per copiam humorum, q̃ obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, quà attrahit materiã, rursusque emittit: aut ex oscillis quodamtenus uniuersam uasorum capedinem. Sæpe ẽt foris illis, quasi uinculum sit, copia eiuscemodi offunditur: nonnunquam instar oneris grauat: interdum ẽt spatia, in quibus distenduntur, occupat. Est, cum inflammatio, uel scirrhus, uel alius id genus tumor, qui cingẽtia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones: si uero ipsarum arteriarum tunicis tale quid insederit, maius est discrimẽ: at vero, si ipsius corpus cordis, hoc iam malũ est extremũ, etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intẽperies cordis non est perinde exitialis, immo vero inflãmatione longe mitior: cuius quidẽ imbecillitas facultatis comes est, pulsus languidus, præterq; eum affectũ indicat nihil. Nam moderato cor præditum tẽperamento, pulsum edit vehemẽtẽ: prauo, languidum: ac est in utroq; excessus & defectus, prout maior vel minor sit temperamẽti mediocritas, etenim latitudinem demonstrauimus habere, quã pulsus hñt ẽt non minus ex maiore, uel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit, nõ statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contentis in ipso corde, & in continentibus cũ ipso arterijs uenisque, robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorũ facultate maior. In eiuscemodi. n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pulsus

D

ſus inæqualitas eſt. At cum debilitata duntaxat facultas eſt cordis, non degrauatur tñ ab humo- E
ribus, hic oı̄no pulſus parui ſunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla uero illis adeſt in-
æqualitas, niſi qñ ipſum ēt corpus cordis inæquali intēperie detineatur: de qua paulo poſt di-
Al. rariſſimis. cemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui* rarioribus finitimi ſunt, verũ ab ijs ſecernuntur,
ꝙ rhythmum pulſus totum intermittentes perdiderunt. Quòd ſi non vnius modo tp̄s quieſcat,
ſed diutius ēt, clarius is intermittere videatur: periculoſiorq́; hoc erit priore, quo quieſcat diu-
tius. Itaq; cum duorum pulſuũ tp̄s arteria quieſcat, haud ſcio, an ſuperſtes eſſe quiſquam poſſit.
Vnius certe tempus pulſus, aut paulo amplius ſæpenumero conſpeximus, intermittente motu
arteriarum confirmatum hominem eſſe, præſertim cum ætatem ageret ſenilem: quanquã hoc
videri abſurdum poſſit: etenim, ſi vel ſua ſponte imbecillus ſenex eſt, laborantq́; eius etiam an-
te valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus euentum, ſi ad ætatis imbecillitatem,
altera acceſſerit ex morbo? Nempe hac de re non eſt periculoſum, ſed eo potius leue, ꝙ imbecil
læ facultates a paruis ſæpe cauſis, fiat, ut offendantur: at firmæ tantum deijciuntur a maximis.
Itaque, qui habitu ſunt valente, & admodum diu in morbos non inciderunt, periclitantur, ſi in
cidant: at vero imbecilli, quiq́; aſſidue obiecti ad oēs cauſas ſunt, facillime ſeruantur: ꝙ ſcilicet
de his nemo, cum a qualibet lædatur uel minima, expectet cauſam magnam: robur ualidorum F
oēm excipit cauſam paruam, ut a ſolis magnis uincatur. Quamobrem intermittentes pulſus mi
nus habēt ſenes, quã iuuenes, perniciales: mox pueri ab illis, ꝙ (quia cum concoctrice facultate
ſint validiſſima, tum corpore molliſſimo, atque facile perſpirabili) concoquant, digerantq́; per
halitum intemperies inæquales, copiamq́; humorum, & craſſitudinē. Quare etiam hi in minus
periculum veniunt, quam iuuenes, cum pulſus intermittant, duobus nominibus: nam tum, quòd
facultate, quæ pulſibus præſidet, imbecilliore, q̃ iuuenes, ſint, ut a minoribus cauſis, ſicut ſenes
In Prog. com. 1. t.25. 4. 194. h. ſuperentur procliuius: tum ꝙ concoctrice firmiore, ut facile offenſæ corrigantur. His additur ‖ p
ſpiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod etiã Hippocrates cō-
firmauit. Hæ ſi tibi rationes probantur, utaris, licet: ſin ſecus, at, ut docet experientia, rem ſcito
ita, ut diximus, habere. Itaq; præter cæteros in pulſibus intermittentibus iuuenes, minus his pue
ri, minime ſenes in periculum uocantur. Neque uero quicquam habet admirationis inęqualiũ
pernicioſiſſimum eſſe intermittentem: nam cæteri quidem uitioſi aliquatenus ſunt motus: at in
termittens in motus poſitus eſt abolitione: ſiquidem, quo tempore intermittit pulſus, tum nihil
arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter ſe ſanitas, mors, & morbus differunt, tantum naturalis
motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus ſit inſtar ſanitatis, uitioſus motu G
morbi, & immobilitas, imaginem referat mortis. Nam, qui in ipſis functionibus ſtatuunt ſanita
tem & morbum, non in corporis diſpoſitionibus, ex quibus functiones obimus, his non inſtar
eſt ſanitatis motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicetur ſanitas: itemq́; vitioſus motus
non inſtar morbi, ſed ipſe ſcilicet morbus: ac immobilitas extinctio quędam atque mors, ſiqui-
dem integra diutius conſtet: nam, ſi hactenus procedat, ut unius pulſus uel alterius videatur tē-
pus quieſcere, inſtar ueterni eſt, aut apoplexiæ cuiuſpiam, aut reſolutionis actionum uolunta-
4. Apho. 42. Ex. ord. 18. b. riarum. Qualia .n. hæc in aliud principium ſunt, quod ſedem habet in cerebro: tale quiddã pul-
ſuum eſt quies aduerſus principium, quod in corde ſitum eſt. Et, ut recte de illo eſt dictum, ‖ apo-
plexiam non poſſe fieri, ut propulſetur, ſi ingens ſit: ſin leuis ſit, non ſine magno negocio: ita ēt
dicetur hic recte, quies pulſuum, ſi ſit diuturna, ut tollatur non fieri poſſe: ſin breuis ſit, non ci-
tra negocium. Porrò diuturna eſt, quæ excedit duorum pulſuum tempus: breuis, quæ intra duo-
rum pulſuum tempus manet. Quies uero temporum unius pulſus inter omnes intermiſſiones,
moderatiſſima eſt, mulierq́; ex ea, ſenes pariter, & pueri euaſerunt, iuuenũ autem ne ex hac qui
dem ullus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd intermiſſionē exiſtima-
rent eſſe, ex hoc pulſus uitio quoſdam arbitrati ſunt iuuenes fuiſſe ſuperſtites. Eſt quidem hæc H
quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris & ſenibus multo etiam le
uior. Porrò autem mors a pulſibus intermittentibus repentina corripit, nō aliter, ac ab apople-
xia, utrobique enim cordis calor extinguitur deſtitutus reſpiratione. At raritas quidem ab in-
termittente pulſu diſcernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd raritas interim ha-
bet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autē pulſus neceſſario eſt inæqua-
lis: nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, uel etiam in pluri-
bus intermittere inuenitur: & quieſcere unum motus tempus, aut etiam plura. Iam ſimul cum
illo aliquod mutatur aliud genus, conuertiturq́; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus
diuturnioribus eſt perpetuum, ut tardior, q̃ par eſt, reddatur motus, nunc tanto, quanto raritas,
nunc plus aut minus, prout, qui id pulſus uitium concitat, comparatus affectus ſit. Eſt autem eo-
rum pulſuum ingens frigiditas cauſa generandorum, quæ occupet uel corpus cordis, vel ſpiri-
tum & ſanguinem, quem continent eius ſinus, uel partem aliquam uicinam. Atque, ſi corpus ip
ſum cordis teneat ingens frigiditas, ita lãguidiſſimos reddit pulſus & tardiſſimos, & minimos,
ut maxime hæc uiget: q̃ uerò proficiſcatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera, quæ
diximus, genera a natura auertit. Itaque quidam in illis ſunt, qui cum pulſus habeant, non lon-

A ge minores iusto,& tardiores,languidioresque,tũ è vestigio pereunt. Mors aũt tum minus põt declinari,cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis:repentina porrò & in altera differẽtia fit. Ac moriuntur priores illi inter dormiendum potius,ut iam non amplius expergiscant:alteri hi cum illo modo:tum ẽt inter loquendum non nulli eorum, ut imperitis cõmode videãtur habere,subito,vt qui animo deficiũt,expirant: quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit.Hoc symptoma atq; hic affectus quosdam ægrotantes,cum febre liberentur preter rationem,ac ẽt non nullos sanos potissimum in senectute,arripit. Ac raritas quidem pulsuũ tantam hẽt perniciem:at intermittentes multo maiorem, siquidem generantur hi producta raritate:ac,cum procurantur,reuertunt per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo,n.fuit quisquam, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset, verum, quo modo dixi,oẽs: producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulsum, ab illa quies fit etiam atq; etiam breuior,dum reditum sit ad naturalem mediocritatem.

Crebri,& intercurrentes quid denotent, CAP. 5.

ILlis pulsibus,quos cõmemorauimus,aduersantur alteri duo,raro creber,intermittenti intercurrens:quos illi Archigenes arbitratur pernicialiores esse, a crebris falsus, ꝙ & p̃cedant &
B socij sint syncopæ:atq; ab intercurrẽtibus, ꝙ peripneumonicis interim, qui in statu periculoso sunt,accidant:non nunquam item febribus,in quibus oppilatæ vel cõpressæ sunt principes arteriæ. Atqui,si originem respicias horum pulsuum,vanam reperias sentẽtiam Archigenis:nã intercurrens ex crebritate fit inæquali,ꝙ functionẽ obijt cor minus plenam,ac postularet vsus. Iam id ipsum fit,ubi a copia humorum oneratum cor sit,aut instrumẽta obstructa,aut in arctum coacta:quæ quidem causæ erant ẽt intermittentium. Ac diffidẽt hac re inter sese,ꝙ repugnat in intercurrentibus,& decertat cum noxijs causis facultas,in intermittentibus hoc piget illam facere.Sanè iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt:est.n.& veluti conatus quidã naturæ ad pugnandum paratæ. Quod si qui ex eiusmodi iudicationibus extincti sunt,non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium,q̃ intermittentium: multo.n.maior numerus perit ex intermittentibus,& item quoq; ex valde raris,q̃ ex crebris. Certe quidẽ febres oẽs valde urentes pulsum habent crebrum, quorum extra periculum quidam sunt. Qui uero in syncopa sunt crebri,ꝑꝑ remissionem sunt periculosi, quæ perpetuo coniuncta est cum oĩbus syncopis. Et vero languidissimi pulsus,si qui alij,ꝑiculosi sunt habẽdi:quales in syncopa sunt.Oĩno attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum:nam exitiosas esse
C vel Archigenes fatetur.At,quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius gnauiter expẽdit quisquam, & quidem in confesso est,quæ pulsuum extremitas cæterarum pernicialissima videatur, genus etiam illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum. Ita etiam,si cum alterum alteri comparamus,extremitatem alterius inueniamus exitiosiorem, non immerito totum genus affirmemus exitiosius esse. At crebritas quidem summa non secus,ac syncopis, adest febribus vehementer uirentibus,quæ non prorsus sunt perniciosæ.Raritas vero nunquam uacat periculo,sicut nec remissio,nec paruitas:siquidem tres hæ pulsuum differentiæ,cum ad summũ perueniant, perpetuo periculosæ sunt:at non magnitudo, necuero etiam uehementia:sed hæc omnium sola extremorum nõ modo libera periculo est,uerum ẽt summum commodum est, si dignoscere eam queas. Vltima magnitudo,ubi coniuncta sit cum mollitudine morbosa,periculum creat:sin cum salubri aliquo arteriæ statu, tum nihil ei subest mali:millies.n.in febribus, tutis illis quidam,at calidis,& ualde vrentibus,pulsus fit,cũ robusta facultas sit,maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorũ perniciosius esse raris, uel genus intercurrentium genere intermittentium. Cũ vero huic orationi proposita esset solorum horũ demonstratio,nunc ãt ẽt attigit obiter alia quædam genera:nihil est factũ dãni,ꝙ accessorium,
D ut si institutum sit,persecuta,ob oculos disciplinã illam proposuit de magno, paruo, vehemẽti, languidoq; pulsu.Iã præstiterit ẽt,ut reliquã illis differentiã addamus tarditatis celeritatisque. Vr̃.n.& hic quoq; velocium genus tardis esse securius, siquidem extrema celeritas extrema tarditate:etenim summa tarditas,non secus,atq; raritas,tũ incidit,cum calor natiuus extinguit. Celeritatis procedit incrementũ ab vsu urgente,atq; oĩno a facultate ualida. Archigenes uero ẽt hic labit,qui formicantẽ pulsum habeat pro celeri:neq; is.n.pulsus prorsus celer est,neq; summũ attingit crebritatis:nam leues esse crebritatis,magnitudinis, celeritatisq; extremitates hinc perspicias. Delige iuuenem sanum,ac uelocissime iube currere:tres mox extremitates citra ullũ incõmodũ hominis vel præsens,uel imminens,deprehẽderis. Durissimus iam pulsus (neq;.n hæc prætereunda differentia est,quo sit integer & absolutus sermo)perinde est,ut mollissim⁹,• periculosus. Nã ex scirrho ille,aut inflãmatione insigni uisceris,aut ex* cõstrictione per frigus• aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex ualida cõuulsione: hic ex alto comate, & aqua intercuti,leucophlegmatia,unoq; uerbo ex immodica humiditate habitus gignit. Quare oratione summatim repetita,sermonis hic finẽ faciamus. Oẽs pulsus,qui lõge a naturali mediocritate discesserunt,nõ sunt boni;languidissimus uero,& tardissimus, rarissimusq; oĩum pessimi sunt:ab illis minimus,mollissimus,durissimus: inde creberrimus: at non celerrimus, uel maximus,

mus,ſed ſunt hi modice periculoſi:vnus uero inter omnes extremos optimus eſt, vehementiſſi-
mus.Verum de his aliter ſenſit Archigenes,nec ullam tamen demonſtratioñe in ſermone pro
tulit:quam.n.haberet?nec ei aſſentiebatur experiẽtia:ſed impoſitũ ei eſt ab illis,quæ paulo an
te connumeraui.Cui ergo ſtat opera artis gnauiter obſeruare,meditando ad ægrotos,quæ do-
cuimus,expendat:quod quidem,certo ſcio,facient,qui veritatem colunt. Sed, quoniam ſatis
hæc explicauimus,nunc iam de inæqualitate in uno pulſu dicendum eſt.

De intermittente in uno pulſu. CAP. 6.

EST periculoſiſſima hìc quoq; oĩum intermittens. Hæc fit,vbi diſtẽtionem interpellat q̃es:
cuius multæ ſunt ſpecies,omnes illæ quidẽ periculoſæ,ſed mutuo plus uel minus diſſiden-
tes.Vbi enim uehementior ſecundus motus fit priore,commodius eſt:ubi languidior,periculo-
ſius.Iã tardior itẽ,ſignum eſt periculoſius:celerior,cõmodius. Hi.n.pulſus generãtur,cum ſimul
& certat natura,& impeditur ab inſalubribus cauſis.Ergo cũ reijcere illas quodãmodo ualeat,
atq; veluti uinculo aliquo ſoluta, motũ à quiete p̃ſtet priore potiorẽ, ſignũ eſt cõmodius; cum
deteriorẽ,periculoſius.Melior autem motus eſt uehemens,& celeris,languido,& tardo.At ve-
rò prior motus alterũ nihil excellit penè in magnitudinis,& paruitatis differẽtia: poteſt.n.ſimi
li pariq; affectu,nunc præcedens quietem pars motus maior eſſe, nunc inſequens, nunc ambæ F
eſſe pares.Cæterum duritia,& mollitudine nunquã diſtent arteriæ duo occurſus, eò quòd ma-
ius ſpatiũ requirat ea mutatio, cũ uel in collectiuis inæqualitatibus raro in una conſideratione
pulſum offendas duritia,& mollitie inæqualẽ. Vibratus tamen magis alter ſæpe occurſus,tũ in
unius pulſus inæqualitate,tũ in collectiua apparet priore:quocirca imperitiores fallat fortaſſe,
quaſi durior ſit.Symptoma uero eſt uibratio duræ arteriæ,cũ amplius cogitur ui diſtendi: atqui
non ſit tũ re uera durior, ſed uiolenter impulſa,ut diſtendatur amplius, hoc habet ſymptoma.
†Atqui eſt quidẽ uibratus occurſus æquali deterior,niſi tunica arteriæ ex cauſa repẽtina indu-
ruerit:peſſimus uero,cuius tẽpus quietis ſit prolixius.Intermittẽs in uno pulſu inæqualitas om-
niũ inęqualitatum eſt incõmodiſſima: cauſas.n.habet genere eaſdẽ,ac collectiua,ſed deterior
illa eſt multo: nã illa,ſi nihil aliud, at ſimplices motus cõfici præter ullum obſtaculũ permittit:
hæc ne hos quidẽ p lege naturæ obiri ſinit,ſed obſtat,motuq; priuat arterias, nõ in tertio quo
que,uel quarto,uel pluribus ẽt pulſibus,ſed in ipſo ſtatim primo. Quæ igitur diximus de illa,
hæc ſunt ad hanc omnia transferenda,ſed cũ acceſsione,unaq; hac diuerſitate,q̃ pręſentẽ mor
tem denunciat. In hoc genere pulſuum caprizans eſt, cuius expoſuimus naturam,aliorumq́ue
omnium in libro primo De eorum differentiis. G

†Legitur in antiquis. καὶ ἔστιν ἡ σκληρώδης τε καὶ ἡ κλονώδης. i. Atque eſt quidem durus & uibratus.

Quid ſignificent pulſus,qui in vna diſtentione duos habent ictus. CAP. 7.

PORRÒ aliud pulſuum genus eſt in una diſtentione inæqualium,qui in cõi habent binos ictus,
cauſam tamen non habent cõem. Cæterũ horũ ſunt,ut declarauimus in ſecundo libro De
pulſuũ cauſis,tres,vnde generãtur,cauſæ.† De duabus in illo libro diximus:nunc uero etiã, cõ-
memorandi gratia,dicemus de tertia:de qua tñ iam dictum eſt,inæqualẽ eam eſſe intemperiẽ
ipſius corporis cordis,uerũ totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nunc iã locus
eſt eius declarãdæ:atq; ẽt reliquos omnes pulſus inæquales,quia oratio cohæret,qui ipſius cor
poris cordis ſuccedant inęquali intẽperiei,hoc ſermone percurrã:inducamq; hic rurſus oratio
nem ab apertiſsimis inæqualitatibus,quas collectiuas appellant.Corpus cordis facultatem q̃-
dam obtinet, quę diſtendit,& contrahit,non temere illam quidam,nec fortuito à natura dona
tam,neq; ocioſam,ſed,ſicut alijs locis demõſtrauimus,tuendi gratia innati caloris.Hæc in cõtra
ctionibus fuliginoſum excrementũ effundit,in diſtentionibus allicit refrigerium. Itaque,cũ ex
æquo calidum,vel frigidũ, uel purum, uel turbidũ ſit, oẽs eius partes pari impetu ad functionẽ
contendunt:ubi uero aliæ calidiores,aliæ frigidiores ſint eius partes:ac hæ omnino mundæ,il-
læ abundantia excrementorum confuſæ:non eodem omnes impetu ad munus feruntur,ſed hę H
anteuertunt,illæ cunctantur.Atq; hic maiorẽ numerũ,& ualidius ad opus contendentem,pau
ciores imbecillioresq; cõſequuntur:neq; enim diuelli illæ,neq: diſtrahi ab ſe mutuo,quę unius
inſtrumenti ſint partes,poſſunt.Vt autẽ plures,& maiori ui ad actionẽ properantes, uniuerſum
cor excitant:ita contrà,ubi pauciores ſint, quæ ad motum properant, quæ conſiſtunt, plures:
uniuerſum in longiore quiete continent.Iam uero etiam motus qualitatem ex præpollentibus
in ſe partibus cõparat totum uiſcus: nã, calidiores ſi motui præſint maturior ſimul, & celerior,
maiorq; fit diſtentio:ſin frigidæ,ſerior,tardior,atq; minor:ac ſubinde motus principatus maio
ri numero partiũ defertur:ſæpe ẽt magnitudini uſus:quæ.n.mire quippiam deſiderant,hę expe
ditiores ad opus,& intentiores ſunt,ẽt ſi numerum æquent non requirentium:Quum igitur lon
ge alteræ plures ſint alteris,pro illarũ ratione mouetur p̃petuo uiſcus,& agit:at, ſi paulo alteræ
alteris uel plures ſint,uel planè pares,non poſſunt perpetuo alteræ eſſe ſuperiores,ſed uiciſsim
uincunt,atq; uincuntur:itaque uarios efficiunt,& inæquales totius uiſceris motus. Sint.n.exem-
pli gratia,plures,at non multo,partes frigidę calidis:hic primã actionẽ neceſſe eſt minorẽ, tar
dioreq; eſſe:nec non quietẽ in harũ uictoria longiorẽ,quã ſi ſuperarent calidæ. Iã etiam altera
cordis actio uincentibus frigidis fiat:à qua iterũ quietes.Quin etiã tertia,& quarta p̃terea actio

†Al. ex antiqs. De duabus ſanè dictum quidem eſt in illo libro, dicetur tamen & nunc cõmemorãdi gratia: de tertia uero cã, dictum q̃dem iã & hoc tantum eſt de ipſa, inæqualẽ, &c.

A & quies ex frigidarũ victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore, pariterq; celeriore atq; crebriore motu est opus, nõ ne deficient eo, quo indigẽt? Itaq; interea fient calidiores, ac nõ nihil impartient caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, siquidẽ & plures fient calidiores partes, & magis, quã antea, calidæ: Quod quia perpetuo fit, erit aliquã do, cum hæ etiam uicturæ contraria sint, ut & maturius se ad opus conferant ob vsus stimulũ, ipsamq; reddant actionem celeriorem, atq; maiorẽ omnibus prioribus motibus, quibus prçerãt frigidæ. Accidet igitur interea, ut, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio: quæ uero erant frigidiores, largius iã refrigerentur: itaq; diuturnitate immutetur iterũ totius cordis status, ut uincant frigidiores. Nam, cũ abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ vero frigidiores p̃ter modum refrigerentur, unaq; finitimis frigiditatem impertiant, non poterũt sic frigidiores nõ fieri plures: simulq; interim motum totius cordis necesse est denuo ad taliũ vsum fingi, fieriq; ei⁹ raras, tardas, & paruas distẽtiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, q̃ retulimus paulo ante de illarum immutatione, hæc nũc cõmemorentur iterum: simulq; de reditu in pristinum statũ, quæ diximus ante, ad memoriã reuoca: nam ita demũ probaturum me puto tibi pulsuum continentem uariationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo, posteaquã ob fu-
B mosorum excrementorũ multitudinem intemperie inæquali uiscus corripiatur, in collectiuã inæqualitatem motus pulsuum erumpet. Neque uero mirum est, uel inæqualitatem unius pulsus fieri ob cordis intẽperiem: etenim partes arteriarũ calidioribus eius partibus*opposite, & calidiores fient alijs, & dilatabuntur magis, celeriusq; mouebuntur: frigidioribus*opposite, & ipsç erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatabũtur. Cũ uero*oppositũ fuerit totum uas calidioribus cordis partibus, tũ celerius mouebitur, tũ magis distendetur hoc, quã illa, quæ frigidioribus*obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quędã arteriarũ peculiariores, inæqualitates illas cõmemoratas cõcitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: q̃ si longe de natura deflectant, etiã vehementiæ, & remissionis. Iam vero etiã in ipso corde, omnibusq; præterea arterijs, ex uisceris illius inæquali intẽperie plures in una distẽtione motuũ differẽtiæ prodibunt, partim illã ad celeritatem concitantium, partim sustinentiũ & morari cogentiũ adeo, ut ẽt in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis usu uenit, qui in itinere uel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retracti.n. ab illis inordinate frangunt impetũ, & interpellant, ut non eodem semper modo moueãtur, immo resistant frequẽter. Qui si obnitẽtes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, ut uel tardius, uel
C nequaquam interdum procedant, verum ẽt retrahuntur aliquando rursum. Atq; hæc quidem cordi, & arteriis omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus, & Dicrotus quid denotent. *CAP. 8.*

CAprizans aũt ex genere est illorũ quidem, qui in quiete intercipiuntur: nonnunquã tamẽ eiuscemodi cordis affectus cõsequitur: ut ẽt dicrotus, qui ex genere est intro retractorũ: comitatur tñ nonnunquã & ille cordis inæqualẽ intemperiem: atq; adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorũ fuliginosorum aceruus. Nam, si unà contingat, ut quædã oĩno sint prçcalidæ, aliç fumosa fuligine prçfocentur, ad contrarios prosilient motus: ut alterç distentionẽ moliantur, alteræ confidant. Itaque, siue quia, dũ distenditur arteria, partes, quæ cõtrahunt, actione sint functæ, succedet cõtractio interim distentioni uel citra externam quietem, siue quia, dum contrahitur, partes, q̃*contrahunt, actione sint functæ, †Quorum utrunque pluribus modis fiet. Aut.n. planè vincet secũdus motus priorem: aut aliquantum retrahet, uictor autẽ prior modum institutũ cõplebit: ut tres numero differentię fiant, & in distentione, & contractione, prima, cũ distentionẽ, priusquã mensurã impleuit, contractio excipiat: altera, cũ prorsus cõpletæ succedat externa quiete perdita: tertia, cum distentionẽ motus contrarius nõdum absolu
D tã retrahat, qui debilior redditus reliquũ sinat cõpleri. Haud aliter etiam conractionẽ distẽtio nunc absolutã consequitur, nec permittit consistere: nunc ẽt, priusquã confecta sit, impeditã, & victã excipit: nonnunquã retrahit nonnihil, superatur tñ. Hi motus arteriarũ fiunt interdum, uel extra affectũ cordis, aut p̃p earũ inęqualẽ intẽperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut p̃pter duritiẽ tunicæ: de quibus, & si sermonẽ iam ante habuimus in secundo libro De causis pulsuũ, tñ hic exponã, sed summatim: si huius primum admonuerimus, quod de inęqualis cordis intemperie modo explicauimus, in hanc nos cõmentationẽ produxisse, cũ ꝙ ẽt tum inuestigaremus de ea, & expenderemus longa experientia, sicut alia omnia, q̃ dixi, & sum dicturus tum ꝙ nihil dum in illis commentarijs attulissemus de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum, quã omnibus particularibus reperissem cõsentiens, pronunciare sui ausus. Nunc, q̃n essentiã facultatũ persuasi sumus nihil esse pręter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscendo, & præcognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, nõ absurde nos arbitramur fecisse, qui pulsus hic comitantes cordis inęqualẽ intemperiẽ explicauimus. In quibus, sunt nonnulli, uti dicebamus, qui etiam absq; illa constent. Itaque dicrotus quidã est pulsus vibratus, quem primo quidem unum bis ferire putaui, uerbis deceptus Archigenis, geminis ipsum mallei ictibus ad incudem assimilans. Cum enim durũ quiddã resultare ab altero duro stapuissem,

*κατ' εὐθὺ.

*dilatant.

† Additur ex antiquis succedit distentio cõ tractioni citra internã quietẽ.

tuissem, à quibus adductus sum circa notionẽ rei in errorem, ex ijsdẽ in dignoscenda ipsa sum E
lapsus. At, posteaquàm incumbens semper, & instans sedulo, ut contractionem dignoscerẽ, tãdem arteriam manifesto sensi modo mollẽ, & nõ uibratam cõsidere aliquantum, moxq; distẽtionẽ cõficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à multa obseruatione, hæc potui cõperto, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi uidetur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parũ bene eos declarare: & affectus, quos comitantur, ignorare. Neq; enim ita nude eos, neq; mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neq; præteriret, unde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecuti sumus, nec non huius cõmentationis alia cõplura. †Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam inducas, & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nã absq; eo, nec cognoscere de illis quicquam ueri ualeas, & ipse operã ludas. Tres ergo affectus hactenus, originesq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctam, ꝙ cum breuem pulsus longitudinem habeat ex utraq; parte arteriæ, obscura uibratio fit: quamobrem dicrotus, non uibratus uidetur: Alteram, in qua non uibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, ut à corporibus incumbentibus degrauetur, tñ aliqua parte sita ad cutem attollatur libere: hanc enim cũ solam sensu ꝑcipiant tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, ubi F
præ oneris leuitate exilientem illã partes utrinq; considentes, nec cõsequentes retrahãt, à corporibus impositis grauatæ: q̃ idcirco, nec sensibilem cõcitant motum, nec quem concitant, hũc cõcitant similiter parti arteriæ cõspicuæ, cæterum cunctantem, & morantẽ: interea enim fit, ut ab illis, q̃ prius exilijt, retrahatur, cum dura est arteria, nã alioqui in eiuscemodi affectibus non fiat retractio. Atq; hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neq; necessario durus: quem si uelit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, nõ esse similem corporibus duris, q̃ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & q̃ distendit, & q̃ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis, & affectibus ad inæqualẽ cor intemperiem deueniat, nihil est, quòd nunc dicam, sed in proximis cõmentarijs explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiẽ cordis, quæ quidẽ ipsum corpus teneat uisceris, comitari pulsum bis ferientem: cõsequi ẽt illum, qui perdidit externam quietẽ: ad hæc illũ, cuius impeditur distẽtio. Præterea demonstrauimus, illos, quorũ motus interpellatur quiete, comitari oẽs inæqualem cordis intemperiẽ. Quinetiam citra interpellatam distentionem, q̃ inæquali repræsentantur tarditate, & crebritate, planè etiam hi præter alias, à quibus gigni eos G
demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inequalem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigidis, ut subsistere interim ne cesse habeant calidæ retentæ à frigidis; interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

† Al ex antiquis. Tuq; huiusmodi res inuenire poteris, dummodo aliquam &c.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient. CAP. 9.

ALiud ad superiora genus est inæqualitatis in uno pulsu, quod nõ raro animaduertit, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cũ arteriæ propinquior pars principio prius mouet. In quo genere vndosus, atq; vermiculãs pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non ualida cõstituunt. Ac uermiculans non modo non validã, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdũ hoc ipsum duntaxat significat, non firmam esse, non statim tñ infirmam: interdum etiam mediocriter firmam, cũ præsertim decretoriũ sudorem promittit: in humidis. n. inuenitur, & pituitosis morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimũ accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiã, quas† paludres, & halituosas‡ appellãt. Iam etiam tarditatẽ, & H
raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & vehementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures uehe mentes, & alti appareant, q̃ cõtrarij. Qui si equaliter appareant, salubrem simul, & breui sudorẽ promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidẽ liquet vtique nec inflãmationem ullã, nec scirrhum, nec* constrictionẽ ex frigore: nec immodicam siccitatẽ, nec affectum conuellentẽ corpus hoĩs, si undosus sit pulsus, tenere, ꝙ nec indurescere in eo pulsus, nec tendi arteria possit: etenim molli oĩno, ut modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat, & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atq; velut undæ formã efficiat. At, dura, & cõtenta ẽt sicubi, infirma, q̃ ipsam attollit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars unã cũ illis, queex vtroq; latere sunt, attollit. Proinde in dura arteria, ne si quãdo reperias quidẽ eiuscemodi pulsum, ut prior semper eius pars prius distendatur, undosus, tum uel uermiculans fiet: uerũ potius inæqualitatẽ habebit, q̃ cõsistit in prima, & vltima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi & uermiculantes cũ hoc habent, tum uero cumulũ obtinent quasi undarum formam, qui in humidis occurrunt affectibus, cũ nullum scirrhus uiscus teneat, nec inflammatio. Verum enimuero, & in aqua inter cutẽ, ꝑcipue quæ anasarca, & leucophlegmatis uocatur, talem perpetuo pulsum

† ἑλώδεις τε, καὶ ‡ πυφώδεις

A ſum, reperies, niſi,quia induruerint ſcirrho quædã uiſcera,acciderit(quod frequẽs eſt)aqua in tercus.Nam eã quidem,quam ſuppreſſa hæmorrhois,uel mẽſtruorum ſuppreſſio cõmiſit,attẽdimus exactos ſæpe undoſos,& uermiculantes pulſus comitari:quandoquidẽ freqūẽter in eiuſcemodi aqua inter cutem nullũ indureſcit ſcirrho uiſcus. Itaq; ut de integro ſermonẽ ſummatim reſumã,undoſus pulſus ex humida molliq; arteria orit̃,ſimulq; ex facultate modice affecta: uermiculans ex molli quidẽ,uerũ ex debilitata inſigniter facultate.Quamobrẽ ẽt ſine febribus ferè ſolet largis uacuationibus ſuccedere,ſanguinisq; profluijs,& alui fluoribus,choleris,ualidis purgationibus,uomitibus uehementibus,urinis copioſis,deniq; menſiũ immodicis profluuijs,ad hæc uacuationibus per hæmorrohidas,ſanguinisq; ab utero profluuijs. Iã fluorẽ etiam muliebrem,quẽ uocãt,ſudoresq; prauos,hic pulſus excipit:Et uero etiam hos,quibus immodica humiditate computruit pulmo,id.ſ.temporis,cum eorum iam laboret facultas.Verum,ſi qua tñ eum affectum inflammatio conſequatur, additur illis durities, neque amplius uidentur uermiculantes.Proinde nec hecticas,quas uocant,febres(in quarum numero marcide sũt omnes, & quæ tabi ſunt adiunctæ) conſequuntur pulſus uermiculantes: conſecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem,niſi coniuncta hiſce affectibus ſiccitas,arterias redderet duras. At-
B tamen habent illi prorſus huius generis pulſuum inæqualitatem, ubi fuerit inſigniter facultas debilitata,ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum:quod eſſe Eraſiſtratus perpetuum confirmat:uerum ſecus ſe res habere cernitur,ut nunc declarauimus.

Decurtati quid ſignificent. CAP. 10.

POſt prædictos pulſus ſunt illi,quos decurtatos appellãt.Horum duplex eſt genus,alterum in una diſtentione arterię,alterum in aceruo.Quod in una diſtentione fit,facultatis imbecillitatem unà cum corporis gracilitate arguit. Eſt autem admotis digitis arteria tangenda:deinde, ſi animaduertat̃ interea in arteriæ primis partibus maior pulſus, uel uehementior,uel uterque: in poſtremis minus,uel languidior,uel ambo:primus digitorum applicatorum eſt attollendus, perſpiciendumq; utrùm ſimilem illi,qui ante erat, quam hic ſuſtolleretur, ſequentes digiti motum percipiant, an uehemẽtiorem,& maiorem:nam languidiorem quidem certe uel minorẽ, ubi eleuatus ſit primus digitus,omnino ſentire nequeas. Ergo,ſi motum ſimilem digiti ſequentes ſublatum digitum ſentiant, ſua ſponte arteria decurtatam diſtentionem habebat:quod nobis infirmæ facultatis erit ueſtigium,quam in illas docuimus ex corde influere.Nam,illa quando bene comparata eſt,uſq; ad finem arteriarum omnino contentio,quæ attollit eas,ſimiliter
C permeat:at in pulſibus decurtatis paulatim exoluitur,tantoq; efficitur ſolito imbecillior,quantum eſt à principio remota.Quòd ſi eleuato tu primo digito,poſtea motum percipias,quàm antea,ualidiorem atque maiorem,declarat ille quidem etiamnum facultatis arterię debilitatem, ſed minorem certe quàm ille, quem prius diximus: quòd illic facultas exolueretur diſcedens à principio:hic maneat, quantum in ipſa eſt, par, ſed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria:quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipſius cordis, ut arteriæ,quã tangimus, oſtendit affectum:alterum ipſum potius debile eſſe cor ſignificat, quòd protendere non perinde,ac prius,ab ſe actionem ad extremas uſque partes animãtis queat. Quare in hoc genere pulſuum, ut exquirere ad unguem poſſis totũ arteriarum affectum,uarie admotis opus eſt digitis.Nam, arteriam digiti applicati ſi premant,abolitus eſſe pulſus in hiſce affectibus apparebit:ſin attingas leuiter, imaginem præbebit pulſus decurtati, & uel duobus duntaxat digitis,uel tribus,uel etiam quatuor occurrentis. Hoc ex gracilitate animantis accidet,& facultatis imbecillitate:quod quo ſit gracilius,hoc plus arteria appareat:quo craſſius,hoc minus:Et ex facultate item,quæ quanto eſt firmior,tanto plus:& tanto minus,quanto imbecillior eſt. Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ,cum ſublato primo digito non iam ſimilis ad ſecundum pulſus
D permaneat,ſed appareat maior uehementiorque,eſt ualidior quidem cordis contentio,ut quę æqualiter uſque ad finem influat:ſed onerata admoto primo digito arteria deterius, cũ ille adſit,diſtẽditur,quocirca remoto illo,qui degrauabat,melius:Quòd ſi aſſimilis pulſus ad ſecũdum digitũ uideatur, ac uideretur prius, quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipſis arterijs eſt, & non in exploratione per tactũ:id quod fit, cum,ex corde q̃ influit facultas,remittitur paulatim. Sin moueri arteria ſublato primo digito probius uideatur, non planè tamen ſimiliter,ut ad primũ digitum,ambos affectus denotat cõiunctos eſſe.Et ſanè ſic ferè ſolet fieri ĩ eiuſcemodi inæqualitatibus.Quare multi poſtea ſunt pulſus reſpiciendi,comparandiq; inter ſe accurate motus:enim,qualis erat in prima applicatione,tales aliqñ omnes fiunt.Sepe uero minores redduntur,& languidiores,in quibus pariter debilis eſt facultas.Sin deficiant prorſus,tũ multo ſane magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hìc ſunt ſummouẽdi oẽs digiti,deinde ſpatio paruo interpoſito de integro admouendi:etenim inuenies plerunque,cũ iterum digitos admoueris,arterias pulſantes.Nã,ſi oĩno pulſus abolitus uideatur ẽt in hac applicatione, ſciendũ eſt,ipſo illo tẽpore primã applicationẽ factam eſſe, quo arterijs uſu uenit,ad abolitionẽ pulſus tendẽtibus,paruã adhuc portionẽ motus retinere.Sed hoc,ut dixi,eſt rarum:nã ferè ſi paulo poſt iterũ tangamus,offendimus pulſantes.Quare declaratur illas,cum admotos digitos non ſe-

rant,ad motus extremam remiſſionem deuenire : atq; hoc in cauſa erat,cur nos pulſus lateret. E
Etenim bifariam,& ipſe,aboletur pulſus,uel quia prorſus nõ pulſant arteriȩ,quod extremũ ma
lum denotat:uel quia pulſant quidem,ſed ita languide,& parum,ut ſenſum fugiant. Sanè eſt hic
affectus,ſi remotus ſit ab oĩ animi defectu repentino,grauiſſimus:ſed uero multo ẽt deterior al
ter,in quo uere non pulſant,deterior autem multo,immo exitioſiſſimus,& peſſimus,nimirũ de
mortuis iam arterijs. At uerò,ſi diutius applicatis leniter digitis,palpent tantum,reciprocetur
motus,is minus exitialis affectus eſt. Reciprocatur modo ad ultimam pulſus abolitionem,mõ
ad paruum pulſum, & languidum:quamobrem uocãtur etiam reciproci utriq; ſed hoc intereſt
inter hos, ꝙ illi decurtati ſint reciproci, hi deficientes reciproci.In huiuſcemodi æſtimandis ita
debemus partem componere,quamcunq; tangamus,ut ſubter arteriam noſter tactus ſit:ita fiet
enim,ut quã minimum à digitis premantur,& ab obiecta cute.Poterit autẽ re ipſa quilibet ꝑſpi
cere,quã hæc digitorum applicatio ad dignoſcendum referat obſcurum motum. Equidem nõ
raro,cum admonuiſſem ſuperne digitos arterijs,nullum motum aĩaduerti:quem,ut primum cõ
uerti membrũ,percepi ſtatim. Oĩum uero ſunt peſſimi,qui ab amiſſo motu minime reciprocã
tur inuerſo membro:minus his,qui inuerſo illo uidẽtur moueri:quibus ẽt minus, qui ſunt decur
tati, non tamen perdunt planè omnem motum:iam ẽt his minus reciproci decurtati, adeoq; ſi F
multis ſimul digitis occurrant.Cui equidem maxime animum aduertendũ cenſeo,& attenden-
dum accurate,qua ſit corpus gracilitate.Nã,ſi corpore extreme gracili occurrat motus arteria-
rũ pluribus digitis,nõ hoc facultatis robur, cæterum corporis efficit colliquatio:ſed,cum modi
ce eſt gracile, ſi tribus uel quatuor digitis occurrat motus arteriæ,non mediocre, ut in talibus,
bonũ eſt:uidetur.n.in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autẽ digitorum,quibus
motus eſt occurſurus, ſuus cuique arteriæ eſt:neque enim æque oẽs extant, & ſecundum cutem
poſitæ ſunt. Ad hanc rem magnopere refert naturã tenere ipſius ægroti:quibuſdam.n.ſua ſpõ
te pulſus minor eſt, aliquibus breuior:unicuiq; enim modus quantitatis ad ſuam naturam refe
rendus eſt.Hæc ſi nos naturæ ipſius ægroti proprietas lateat,ex communioribus differẽtijs con
iecturam facimus temperamenti corporis,& habitudinis:ac in tẽperamẽto prȩſertim calidi,&
frigidi differentiã reſpicimus:in habitudine,gracilitatis,& corpulentiæ.Ac fit interdum,ut am-
bæ inæqualitates pulſuũ,tum q̃ in uno pulſu,tum quæ in aceruo conſiſtit,concurrant. Sȩpe quo
que illa,quæ in uno pulſu conſiſtit,non adeſt:quæ autem in aceruo,reperitur manifeſte.Atque,
cur lateat inæqualitas unius pulſus, cauſa duplex eſt: aut affectionis paruitas, aut ipſorum pul-
ſuum breuitas. Nam,ſi affectio,quæ decurtatos in aceruo concitat,nõ perinde grauis ſit in una G
diſtentione eſt æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit:ſin ingens ſit af
fectio, breui aũt pulſus quantitate, ut uni duntaxat digito occurrat, ut ueriſſimus ſit certiſſimuſ-
que decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem:pluribus.n.digitis occurrat,oportet,quæ in
uno pulſu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet,utrunq; genus decurtatorum pulſuum
ſignificare facultatis imbecillitatem:uerum, quod in una diſtentione eſt, ægroti etiam gracili-
tatem corporis demonſtrat:quod autem in aceruo eſt,poſſet nonnunquam uel ſine gracilitate
fieri.Magnitudinis noxæ in utroque genere rationem docuimus inueniendæ. Ac de decurtatis
pulſibus hactenus.

Contrarius pulſus ſuperioribus quid denotet. C A P. 11.

SVnt,qui memoriæ prodiderunt reperiſſe aliqñ ſe commemoratis genus pulſus contrarium.
Nam in carpi arteria,quȩ ferè ſolet tangi,apparuiſſe ſibi aiũt latiorem pulſum ad inferiorẽ
terminum, decurtatum illum quidem etiam, uerum partem eius tenuiorem non deorſum uer-
ſam ueluti ad digitos eſſe,ſed ſuperiorem regionem,& ſecundum cubitum tenere. Equidẽ arbi
tror,illos homines, quos cum eiuſcemodi pulſibus ſe inueniſſe aiunt,nõ ob temporaneam cau
ſam,ſed propter natiuam conformationem partium ſecũdum ipſos habuiſſe. Siquidẽ raro qui H
dem talis conformatio,ſed reperitur tamen,ut pars arteriæ,quæ ad carpum eſt,collocata ſub ip
ſam cutem ſit:ſuperna pars eius tota,quæ ſuperior eſt,tecta ſit maiore mole carnis:inferior,quȩ
ad ipſum carpum tendit,affatim demergatur in profunditatem. Hiſce hominibus,nõ per mor
bum ſolum, uerum ẽt per ſanitatem pulſus decurtatus uidetur:ſuperne quidem, & ad cubitum,
ꝙ anguſtiam habeat:inferne atq; ad carpum,ꝙ latitudinem. At iſtos,qui de hiſce pulſibus,ut in
ſalubribus,ſcripſerunt,rem parum diligenter attẽdiſſe apertum ſit cũ ex alijs,quæ prodiderunt,
tum ꝙ non adſcripſerunt,quid denotent. Scilicet hoc in aperto eſt,nihil eximium,quod ab ijs
pulſibus denotetur, cõperiſſe, quippe qui ex natiua conformatione,nõ ex inſalubri affectione,
proficiſcantur.Quãobrẽ ſæpenumero dixi,nihil perinde facere ad dignoſcẽdos pulſus,ut pul-
ſus natiui,quẽ quiſq; hẽt,notitiam. Etenim aliæ ẽt arteriæ ſunt,quæ contra,ac illæ,comparatæ
ſunt,ut ſola cute in ſuperiore regione ſint intectæ,cũ uerò deſcenderint ad carpum,demergãt.
Itaq; horum etiã uidetur decurtatus pulſus. Aliorũ itẽ natura circumnuens pulſus eſt,& innuẽs
utrinq; præter communem naturam:quam non morbus,aut ulla denique cauſa præter naturã,
ſed creat cõformatio natiua. Quæ niſi caleamus, qñ ex natura ꝓficiſcunt̃, in maximos errores
impingemus. Fit enim uti docuimus,pulſus decurtatus in quibuſdam ex cauſis præter naturam:

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quo etiam innuens, & circum nuens, quem uocant: atque hic quidem, si arteria ita sit conformata, ut eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit, partes autem utrinq; altius demergantur. Fit ét ob imbecillitatem facultatis, quæ attollere onus nequeat: qui qñ affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus repræsentat, nó circuli figuram: quẽ flexum nó male Archigenes appellauit γωνίωσιν (quasi anguIositatem dixeris) nam altitudo arteriæ non ut circuli iam figura, sed ut uertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti, & rigenti, ex frigore, uel quolibet aliter induratæ. Itaq; hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum refrigeratione inuadentium: non in his tamen omnibus uel solis, ut quidam putant. Nam, si arteriarum durities flecti ægre queat, facultasq; imbecilla grauetur utrinq; perdit circuli ueluti circunferentiã, refert autem uerticem triãguli, ꝙ propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti, & ad profunditatem utrinq; inclinari, sed uibretur potius, quàm flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasione accessionis: ut contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed, quoniã de his latius posthac statuimus dicere, præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus tremulus quid significet.* CAP. 12.

PORrò ex horum ét genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando uero (ut in secundo libro De causis symptomatum declarauimus) imbecillitatẽ facultatis con sequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum ét languidum simul, & paruum esse: atq; hac de re fugiunt tremuli motus, qui, ut cognoscantur, insignem distentionẽ requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum vr̃ uibratus: unde adducuntur sæpe eũ uidisse. Verum hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem, ꝙ secundo libro De causis symptomatũ, quid inter tremorem, & uibrationem intersit, explicaui: ex quibus clare, qui pulsus uibratus sit, intelliges: & hoc etiam, tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tm̃, cum nec facultas semel prostrata sit, atq; arteriæ tunica mollis, habitudóq; corporis gracilis. Ita.n. futurum est, ut nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distantes a naturalibus: nec planè languidi, sed ut innoxie applicationem ferant digitorum, quorum ad hos pulsus dignoscẽdos necessario opus est. Quòd si qñ pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atq; tunicam arteriæ renunciat mollem, & uero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate, causisq; eam efficientibus hæc sufficiunt: etenim, si quid prætermissum sit, facile assequetur, qui hæc, quæ nunc docuimus, diligenter edidicerit, & illa, quæ in secundo libro De pulsuum causis exposuimus.

C *Quid ordo & eius perturbatio annuncient.* CAP. 13.

REstat, ut de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sanè uidetur quisq; ordo perturbationi eiusdem generis pręstare. Eiusdem generis addidi, ꝙ fieri possit, ut perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis: Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, uel celeritate, minus incommodus est intermittẽte in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet, deterior est inæquali in uehementia, & magnitudine, & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione uidetur, ꝑpterea ꝙ naturæ nostrę ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est, sed hac adhibita distinctione: ordo fixam quodammodo causam, & perpetuam esse, uidetur indicare: perturbatio ordinis uariantem, nec in una manentem uel magnitudine, uel specie, uel regione. Talis autem causa non perniciosior, sed incertior censenda est: potest enim hæc commigrãdo nunc in regionem ignobiliorem, nunc in nobiliorem se conferre: itaque uel mortem repentinam, uel salutẽ afferre: ordo uero non inexpectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate, ut, exempli gratia, in intermittente, certo cum exitio coniunctus est: qui uero est

D in immoderata, ut in æqualitate magnitudinis, & paruitatis, cõstãter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hìc quoq; transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus. Nihil igitur certi, nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale, quale ordo, uel bonum, uel malum. Veruntamen, si cum uehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis, siue inæqualis uehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus, cum cætera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

T I B E R T E R T I V S.

A R G V M E N T V M L I B R I.

Agit de Præſagitione ex pulſibus, qui in proprijs cordis, & arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid ſuperioribus libris actum, quid hoc agendum: ac qui corporum ſimilarium ſint affectus. C A P. 1.

HActenus, quæuis inſit in unoquoq; pulſu, declarauimus: nunc de his agemus, qui paſſionibus ſunt peculiares. Paſſionem hic uoco, quicquid præter naturam ſit: ac peculiares cuique pulſus, tum qui perpetuo illum comitentur, tũ qui frequenter. Quoniam autem, quicquid præter naturam eſt, ut aliàs demonſtrauimus, aut affectus ſunt, a quibus primo functio læditur, aut cauſę horum, aut ſymptomata, dicam primo de affectibus. Et, quando hos etiam par- F
tim oſtendimus ſimilaribus corporibus proprios eſſe, partim inſtrumentalibus, exordiar de ſimilarium affectibus. Hi ſunt octo numero, ex intemperie omnes profecti: ſed inter eos hoc intereſt, quòd quidam ſimplices ſunt, compoſiti alij. Simplices intemperies ſunt, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: compoſitæ, frigiditas una cum ſiccitate, calor coniunctus cum ſiccitate, frigiditas cum humiditate, calor cum humiditate. Oſtenſum igitur eſt de hac intemperie in commentarijs De temperamentis: explicauimusq́ue quemadmodum interdum ſanum eſſe, calidum, & humidum dicamus, ac quemadmodum morbum, qui functionem aliquam immodica humiditate, & calore offendat. Huius præterea admonendum eſt, pulſum per intemperiem, niſi affectæ arteriæ ſint, uel cor, nunquam alterari: & poſſe etiam arterias nihil læſo corde affectas eſſe: at affecto corde, ut innoxiæ permaneant arteriæ, haud fieri poſſe, ſed in partem eas neceſſe eſſe uenire intemperiei, uel maiorem, uel minorem. Igitur frigida, & calida intemperies cordis prompte permeat in omnes arterias: humida atque ſicca, ægrius.

Caloris intemperiei, qui pulſus peculiares ſint. C A P. 2.

EXordiar igitur a caloris intemperie, in qua hoc primũ diſtinguã, poſſe, quo hoc tp̃e fiat, uel naturaliter arterias cõparatas eſſe, uel aliquid ꝑpeſſas: idq́; aut oẽs, aut quaſdam. Quæ G
in naturali ſunt ſtatu, ex æquo cordis intemperiem recipient: q̃ uero p̃ter naturam affectę ſunt, harum miſtus erit ſtatus, ut partim retineant propriũ affectum, partim a corde accipiant. Faciamus primum arterias ab initio liberas eſſe oĩ iniuria, cum cor incaluerit: deinde uideamus iam, quos hic affectus pulſus hẽat neceſſario, & quos plerunque. Atq; hoc rurſus in memoriam reuocemus, in proximo nos libro explicauiſſe, & in opere ẽt de pulſuum cauſis, p̃pollenti calori pulſus peculiares: eosq́; recenſeamus, ut ex ijs æſtimemus, qui huic affectui ſint perpetui, & qui ferè accidant. Peculiares copioſo calori ſunt, magnus, celer, creber. At magnus non tm̃ calorẽ excellentem, ſed inſtr̃a requirit mollia, atq; facultatem ualidam: itaq; nõ erit calidæ intemperiei perpetuus. Et celer item poſtulat firmam facultatem, ac inſtr̃a, quæ prompte diſtendãtur: ita ne hic quidem perpetuus eſt. Nam creber quidem, ſi large uſui a magnitudine, & celeritate ſatisfactum ſit, nulla fiat rõne, ſiquidem hoc ẽt oñdimus: ſi nõ impleatur uſus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidẽ eſt: quare nec ex peculiaribus ſit ꝑpetuus ullus. At ex illis, qui peculiares ſunt, non perpetui, tñ nunc maior uincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nã, ſi calor ſolus increuerit, & in naturali ſtatu maneat facultas, inſtr̃aq́; cum mutatio eſt parua, magnitudo tm̃ pulſuũ augetur. cum maior, ẽt celeritas: cum inſignis, iam ẽt crebritas. Hìc aĩaduertendus eſt ẽt, atq; ẽt in uno- H
quoq; gñe pulſuum exceſſus defectusq;. Nam, ſi ad magnitudinem, declinent plus, q̃ ad celeritatem, & crebritatem, non ita copioſum puta eſſe calorem cordis. Si uero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quòd ſi magnitudinem ſuperauerit celeritas, multo iam magis: ſi item crebritas, adhuc magis. Si uero maximus pulſus idemq́; celerrimus ſit, & creberrimus; ſummum incrementũ ſignabit caloris. Sic celerrimus, atq; creberrimus, nõ aũt maximus, hoc, niſi facultas ſit imbecillior, uel arteria durior, nulla alia rõne accidat: at eſt pulſibus inſeparabilibus utrunque† perpetuo adiunctum: ꝙ nihilominus cordis hic ẽt calorem monſtrat. Iam quoq; ubi ingens ſit crebritas, nec ſimul celeritatis, & magnitudinis par incrementũ, calorem quidem ẽt tunc oportet eſſe copioſum, ſed uel facultatis imbecillitatem, uel inſtr̃orum duritiem. Imbecillitati autẽ adiunctus erit languidus: duritiei durus pariter, & uibratus. Si durus citra uibrationẽ ſit, atq; ſumme creber, imbecillẽ facultatem coniunctam multo calori nunciabit. Oĩno uero hic languidus ẽt erit, & ſyncopæ oñtabit periculum. At commemorandum hic ẽt eſt, qui fieri poſſit, ut calor cor teneat permultus, & ualeat facultas. Nam, ſi robur temperiem, imbecillitas intemperiẽ conſequitur, intemperies in cor unà

† ἀδιόριστον. i. indefinitum.

cum

A cum immodico calore inuadet:proinde debilitari facultatem oportet. Qui tandem igitur,cum pulsus pariter,& maximus, & celerrimus,& creber, uehemẽsq; sit,nõ mõ calorẽ in corde amplum,uerum etiam facultatis firmitatem esse diximus? nẽpe ꝙ cũ alijs locis,tum in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incalescere,& incaluisse.Nã,ubi corpus cordis à substãtia calfiat,quã continẽt eius uentriculi,potest firma facultas esse:quod ẽt est in causa,cur plurimum,celerrime,& creberrime illi inspirent:ac maxime,celerrime,creberrimeq; pulsent,repugnãte adhuc calfacienti substãtiæ corde,& foris alterã,q̃ refrigeret,parẽ calori alliciẽte. Quòd si qñ succubuerit,atq; in eundem delapsum sit,in quo est substantia,quam uentriculi cõtinent, calorẽ,iã tum incaluit,nec posthac incalescit tñ:cuius sequit intẽperiẽ imbecillitas facultatis. Ac,si largius incaluerit,& per ipsum totum calor febrilis permanauerit,febrem excitat,quã hecticam uocant. Interim cõtra fit, ac nunc exposuimus,cũ substantia iusto frigidior sit,quã continent sinus:corpus aũt largius eius incaluerit:id qđ his usu uenit, qui crudos,frigidosq; humores,& pituitosos aceruarunt, aut uehementissima ira concitati sunt,aut nimium uigilauerunt cũ graui solicitudine,aut ob aerem pestilentẽ spiritu attractum offenso cordis corpore,deniq; ob uenenosæ cuiuspiã proprietatẽ qualitatis,quæ aliquo mõ ad cor penetrauerit.Hæc ego cõmemoraui,ut nequis in admirationẽ adducatur, qui possit,dominãte calore*uigere cordis robur.

B Itaq; vñ digressi sumus,reuertamur.Cordis calor pulsus,ut diximus,uariat.Verũ,quia specie duplex est, alter quidem à putredine humorum genitus,cuius qualitas acris, & fumosa est:alter cũ humiditate suaui existit,quantitate sola à naturali statu remotus:ille prior cõstans,& ægre solubilis est:hic nõ diuturnus,ac balneas,exercitationes,cibũ calidũ,uini potum,aĩq; affectus,uerecũdiã ẽt,atq; irã comitatur. An uero in hoc genere sint ullę febres,ut illæ quas lassitudo,uel feruor,uel frigus,uel bubo,uel ira cõmittit,in cõtrouersia est. De quibus,& si in cõmentarijs de febribus lõgũ sermonẽ habuimus,tñ hic tm̃ dicã,Calor,qui alterius generis est à natiuo,breuem hẽt*internã q̃etẽ,celeriorẽ autẽ,q̃ pro distẽtionis portione,cõtractionẽ:qui aũt quantitate sola uariat, maiorem simul, & celeriorẽ distẽtionem cõtractione:siquidẽ eiuscemodi calor quærit solũ refrigeriũ,quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus,cũ hoc maius requirit, tũ uero multo maxime excrementorum expulsionẽ: qđ munus erat contractionis: itaq; distentionẽ quoq; hic lõge citatiorẽ reddet,& contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, contractionem minime commutabit:distentionem aũt hactenus, quatenus septa transilijt moderati tẽperamenti. Cæterũ inferius hæc amplius declarabimus,ubi de febribus tractatio fiet.

*ἀκμάζειν. i. uigere est in ĩpressis: in aliquibus tamen antiquis habetur διαμένειν, i. permanere.

*Græce τὴν ἐκτὸς. i. externã.

C *Cor calidius,& arterias frigidiores qui sequantur pulsus.* CAP. 3.

NVnc de arterijs disputemus,cum contra,ac cor,affectæ sint:illud,inquam,calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, ꝙ aut humores cõtineant frigidos, non dum putrescẽtes:aut,si qua polleat alia frigiditas,his tum necesse est ex suo ꝓprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde. Quia uero & facultatẽ,q̃ ipsas moueat,ab illo influentẽ hñt:unaq; est contentio,q̃ unà cum corde distendat arterias, atq; contrahat:quiddam, necesse est, motui cordis conueniat cũ motu singularum arteriarũ,& aliquid inter eos intersit.Nã motuum prima exordia in idem incident tempus,siquidẽ ab illo facultatem citra oẽm offensionem recipiant: at magnitudinem, & celeritatem,& uehementiã nõ ex æquo utraq; obtinebunt:sed cor tunc singulis arterijs maiorem,celeriorem,uehemẽtioremq; pulsum habet. Etenim illæ motus principium à corde habent:rationem uero sui singulæ motus,prout cordi consentiant.Consentiunt autem,quæ simili sunt tẽperamento, quocunq; modo cor agat:quæ cõtrario,quatenus ex illo immutatæ fuerint. Quocirca contingit aliqñ,ut arteria,quæ frigida est,sed à corde calefit,nec paruum pulsuum,q̃ frigidæ est,edat:nec magnũ,qui calidæ:sed inter utrunq; mediũ,qui moderatus est,& naturalis. Et celeritate ẽt moderata pulsus erit horum affectuum:itemq; uehementia moderata. Quod dico,clare intelliges,si altera manu eodem tẽpore cor,altera aliquã arteriam tãgas principia.n. motuũ aĩaduertes unà fieri:sed diffidebunt magnitudine,celeritate,& uehementia.

D Non nunquam accidet,ut arteriæ eodẽ tẽpore nõ accipiãt ex corde influentẽ facultatẽ:uerũ,q̃ cordi propiores sunt, primæ:posteriores,q̃ remotiores:quod potissimum accidit,ubi incidant in idem tẽporis arteriæ frigidiores,& cor imbecillius. Quòd si ẽt ipsarũ arteriarũ frigidiores sint partes, quæ lõgius à principio distãt: quod in accessionibus quibusdã, & febribus accidit lypirijs: non solum incipiẽt maturius,uerum ẽt ipsum motum reddent celeriorem,& maiorẽ partes cordi ꝓpinquiores. Ad hæc,cõtentio per eos status in oĩbus imbecilla vĩ,sed in remotioribus magis, ita ut in ijs pulsus languidior sit,quã pro natura superiorum. Nõ nunquã ꝑcipit in corde huiuscemodi pugnantia tẽperamentorum:nam modo frigidius uisceris corpus æquo est, & in uentriculis contenta substantia calidior:modo e diuerso substantia frigidior, cor autẽ calidius:ubi ẽt pulsus fiunt moderatis similes, nã medius quodãmodo status hic efficit ex duobus contrarijs conflatus. Qui sanè affectus,uel optimos medicos fallunt:qđ nunc quoq; in maxima pestilẽtia accidit. Quidã inde ab initio ad finem usq; alij per totũ morbũ,probũ pulsum habebant,qui ꝓparum deflexisset de natura:qui quidem præter cęteros perierunt: Aĩaduertimusq; eos primis statim dieb⁹, & pestilẽtia laborare,& pessime affectos esse ex acredine caloris,atq; ipsa caloris

specie, denique q pulsus parum præter naturã immutati, ijs in eo statu perpetuo maneant: nam E in speciem præcipue hecticarum, quas uocant, febriũ incidunt huiuscemodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, q se negarẽt febricitare, his febris, occupato ipso cordis corpore, planè erat † cõfirmata, &, ut ita dicam, ‡ in habitu. Etenim febrium hecticarum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo sibi illæ similes sint, nec inuasionẽ ullã accessionis, nec incremẽtũ, nec uigorẽ, nec remissionẽ habeãt: siq; febricitare se nõ pcipiat ægrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atq; interim ne crebriores quidẽ esse, at oĩno celeres tñ. Itaq; iure sanè censuerunt plurimi medici atque præstantissimi, celeritatem febricitantium pulsibus perpetuam esse, sed de his adhuc dicetur. Quod uero in sermone præteriuimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine fit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus fiũt. Nec iam quicquam hẽt admirationis, si eos pulsus, quos memorauimus, tali affecti peste habeant, nec si pestilentem respirationẽ: nec si oĩno morituri sint: quam. n. excogites medicinã ad putredinem, quæ in corde sit? Nã quibus calor hic putredinosus ad humores, quos continent cordis sinus, magis deflexit, quã ad corpus ipsum uisceris, multi horum fuerunt superstites. Deprehenduntur affecti hac peste, si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hec si pulsum nõ habeant preualidum: siquidem, qui intẽperiei comites sunt corporis ipsius cordis, imbecilli sunt F omnes. Habes pulsus, quos cor intemperatum calore creat.

† *Verba interpretis.*

Frigidæ intemperiei qui pulsus peculiares sint. *CAP. 4.*

INtemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros: hos uel in tres pportione differentias cõmutant, uel aliquas earum, aut aliquam plus uel minus: alias, aut aliã minus uel plus. At hic eodem modo, ut prius declarauimus, attendẽda est, quæ deficiet, uel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, postea magnitudinẽ, siquidẽ illæsa sit facultas: nã, si quid hæc quoq; offensa sit, perspicies illud ex propria pulsuũ, & perpetua qualitate, quã remissionem appellamus, q ad paruitatem, & tarditatẽ potius, q ad raritatem, pulsus immutat. Nã, cum facultas plurimum laborat, etsi cõiuncta sit frigiditas, pulsus extreme quidem parui fiunt, sed nõ tardi extreme, immo nõ nunquã moderatis similes: crebritatẽ tñ nõ abijciũt pristinã, sed ẽt adaugent. At, ubi paululũ facultas debilitata sit, & frigiditas uigeat plurimum, lõgissime ad raritatem pulsus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatẽ. Eodem ẽt arteriæ modo, si in natiuo temperamento constent, mouebũtur: nam, si, cum cor sit frigidius, hæ calidiores æquo sint, cordis pulsum tñ alterabunt, quantũ de natura desciuerint. Itaq; interdum ẽt similis erit moderato pulsus arteriarũ, quod ad magnitudinẽ, & celeritatẽ attinet: G cum cordis pulsus minor, & tardior fit. Iã hoc clarũ est, uacare hosce affectus febre, refrigerato duntaxat ipso corde ab succis frigidis, ijsdẽq; lentis, & crassis. Sanè infrequẽs est hic affectus, tñ incidit interim, præsertim cũ contineantur in pulmone eiuscemodi humores. Atq; in eiuscemodi affectu contingit ferè pulsibus simul esse inæqualibus per oppilationes, quas illi succi secũdũ oscilla moliunt uasorũ ex corde enatorũ. Verũ arteriæ, si qñ fiat, ut perinde, atq; cor, frigidiores iusto sint, augebunt remissionem eius motuum, in eodẽ retinẽtes genere: ut, cum tardius cor, minusq; & rarius, q naturæ lex postulat, pulset, illæ ẽt hoc pulsent tardius, minus, rariusq; & uero ẽt languidius. Accidit uero aliqñ iã frigidius iusto cor esse simul, & fumosorũ plenũ excremẽtorũ: quo tẽpore pariter, & minor, & rarior fit distentio, contractio celerior. Videretur ẽt diutius se arteria intro recipere, si in perpetuum eius motus percipi posset. Nũc sensum id præterit: at pduci internæ quietis tempus ultra, quã par est, patet uel tangẽtibus. Hoc tempus cõflatũ docuimus ex tribus esse tẽporibus, primo extremitatis cõtractionis, altero internę quietis, tertio principij distentionis. Ergo prolixe hoc tẽpus per illum affectũ producetur: tẽpus uero externæ quetis, aut breuius, quã conueniat, erat: aut moderato assimile. Nã cum studeat semper pulsuũ, motrix facultas excremẽta excernere, pperetq; ad illã actionẽ, cuius hæc nomine illi data facul- H tas est, † fit, ut quies minus fit diuturna: quo modo illã etiã, quæ alteram actionẽ præcedit, contractionem inquã, extẽdit, qua cor, quod frigidius iã est, remisse ad actionẽ progreditur, unius adhuc tñ gratia usus uentilãdi, altero iã, qui maior erat, refrigerandi amisso. Reliquus. n. tertius cor in his solũ affectibus excitat ad actionem, ubi moueatur magnopere aĩal, aut uacuatio accidat larga, † arteriarũ quidẽ admodum reseratis externis oscillis, ut in balneis, deniq; si quo mõ largiter fit sudatũ: internis uero, in purgationibus, præterea in affectibus, ut choleris, intestinorum difficultatibus, ac cũ uehementer uellicant intestina. At uerò, ubi ipsum corpus cordis inciderit in intemperiẽ aliquã inæqualem, non poterũt pulsus cum ipsius cordis, tum oĩum animantis arteriarũ in uariam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quã uocant, illaque cuius pulsus omnium erit generum, quòd perpetua fiat in magnitudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, remissionem, uehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritiã, & mollitudinem haud fiat continens unquam mutatio: id quod sępenumero declarauimus. Nõ uibratus autem interdum, & uibratus perpetua sese uicissitudine in hisce affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia, uel tentione arteriarum. Ostendimus enim, si recte memini, in huiuscemodi affectibus, ubi magnopere cor contendat arterias distendere, uibratio

* *Ex Græcis ita uertẽdum. fit, ut quies, quę actionem præcedit, minus sit diuturna: quẽadmodũ ẽt fit, ut illa, quæ alterã actionem pcedit, dilatationem inquã, sit longior, quia &c.*

† *Clarius. arteriarum oscillis admodũ reseratis, ad interna quidem, in balneis, & si q alij quacunque de cã sudores multi effusi fuerint: ad interna uero, in purgationibus &c.*

nem

A nem in motum incurrere:quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, multi sane laboris est affectum planè explorare, quòd non intemperiem tm̃ cordis illa inęqualitas, sed & instrumẽtorum læsionem, & copiam humorum comitatur. Nam, hæ inæqualitates, postea q̃ obstructionem sequũtur cordis oscillorum, comitãtur porrò ẽt eius intemperiem inæqualem, non est procliue deprehẽdere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis uisceris proprium est symptoma intemperiei (sicut probauimus in ꝓximo libro) ac à dicroto distat mollitudine. Verum, si durities accesserit, iam ẽt ex hoc dignotio labefactatur: etenim in dicrotũ conuertitur communem plurium affectuum. Vibratum uero dicrotũ generari docuimus, ubi pulsus, qui absolute est uibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus uero non uibratus, æque est, ac uibratus durus: sed talis per suam tarditatem efficitur, & corporum unus incumbentium. Quocirca permultas uterq; hic causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occasionum differunt: permultos enim uibratus dicrotus, paucos non uibratus comitabitur. At cõmemorãdum quidẽ primũ est, quot causis absolute uibratus succedat, quas ante oẽs recensuimus: mox causam eius, quasi continentem, fit.n. ubi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ, uel tensum: ad hæc tertium, quòd, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiua,

B uibratum* pulsum demonstrauimus oriri. Iam dicrotus nõ uibratus fiebat ob duritiam arterię, tarditatem pulsus, & pondus corporum incumbentium ex utraq; parte sensibilis motus: etenim in huiuscemodi affectibus, ubi ab utraq; parte mediũ, dum attollit, retrahatur, rursusq; copulet cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæ sunt illorum quasi continentes quædam causæ. Præcedentes autem multæ sunt cuiusque, quæ ẽt expeditæ, & ad manũ sunt habendæ illi: qui quicquã sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tactu uero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi, & illũ intererit, q̃ in ascensu subsistit, & quiescit paulisper. Dignoscetur, si quid habeat roboris: nam, qui undequaq; est remissus, huius latet contractio. Sed fit plerunque, ut omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contẽtio: neq; enim ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficiantur contentione: aut, multo molliores sint, quã conueniat, necesse est, ut languidi simul, & non parui appareant: qui quidem etiã in lethargicis affectibus animaduertuntur: at tum quiescentẽ paulisper nequeas distinguere à bis feriente: ꝓinde nec ipsos quidẽ affectus, ex hoc quidẽ discernere poteris. Aliud tñ est indicium, quo poteris: atq; hoc proprium est signũ uitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est, quin

C breuitatis gratia, ut pulsum aliquem uel febrem hecticam, ita inæqualitatem nos hecticã, appellemus: si cui minus nomẽ probetur, stabilem illam uocet: stabilis est, si deinceps permaneat par. At uero, si cætera simul oĩa indicia febrẽ hecticã esse declarent, multo hercle dignosces certius *inæqualem intemperiem tenere uisceris corpus. Sed hæc explicauimus in differẽtijs febrium. Oĩa deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & externa.* Nã cũ peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliq s illic abscessus exortus sit, uel asthma, uel morbus quispiam ex distillatione, uel cruentum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, unde redundantia, uel crassitudo, uel lentor humorum obsideat pulmonẽ, ac curate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum nihil fit, ipsum est uiscus explorãdum, præsertim si anteacta egroti uita, nec crassis succis, nec lẽtis uideatur corpus implesse, à quibus aut foris offusis, aut obstruentibus arteriarum oscilla, inæqualitas cõcitetur: nã, si quid horum, uti docuimus, uel inflãmatio, uel omnino tumor præter naturã illic exurget, aut affluentia humorũ grauet facultatẽ, incidunt pulsus in inæqualitatem. Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inæqualitas, & stabilis duret, intẽperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse: q̃ cum ẽt sit duplex, altera in succis

D eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, unà cum totius corporis palpitatione fit: hæc ex solidis partibus absq; palpitatione. Quare, si quis hæc, q̃ retulimus, ediscere cũ arte cupiat, quæ de hecticis febrib⁹ scripsimus, colligat diligenter ex commẽtarijs De febribus & libro De marcore: Atq; his signis cordis inæqualis intẽperies dignoscitur, & distinguitur à similibus affectibus. Si qua sit alia intemperies uisceris, ut aliam ipsum corpus tẽperiẽ habeat, aliam sanguis, & spiritus, qui sunt in eius finibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affectuum confusione medium quendam statum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus cõtrarios inter se, temperamẽto: ubi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter, non prorsus, ubi alter plus altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdẽ ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum uel calidius cor ipsum sit materia in finibus contenta: uel cũ materia multum, cor aũt parum à naturali statu recesserit, & frigidius item corpus cordis potest esse, uel materia. Hi concursus non perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima cõ memorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autẽ frigidiores, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quanto hæ frigidiores: aut multo illud calidius, quàm hæ frigidiores: aut minus illud calidius, q̃ hæ frigidiores. Prima differentia pulsum

* *dicrotum, est in græcis.*

* *Græce est ἀνώμαλον. sed forte legendum est ὁμαλὴν. i. æqualem.*

repręſentat ad unguem moderatum tum magnitudine,tum celeritate,atq; crebritate:ad remiſ- E
ſionem autē tantum permutatur,quanto ſpatio naturalem temperaturam uiſcus reliquit.Equi dem aīaduerti in hiſce ſubinde affectibus, inſigne etiam incrementum celeritati acceſſiſſe:non tñ hoc conſpicuum perpetuo eſt. Atque hoc,alterum indicium maius tibi uidetur ſuppeditatu rum:quantum enim corpus ipſum arteriæ deſciuerit à moderato temperamento,conijcere eſt ex celeritate:nam procliuius ad motum eſt calidius corpus,ſi reliqua ſint paria. Quare ſi, quòd corpus ipſum cordis in naturali ſtatu conſtans,uel à materia,quam continent uētriculi eius,aut cōſuetudine pulmonis inflāmati, uel alia quapiā parte uicina calfiat,pulſus refrigerij gratia in magnitudinē,celeritatē,crebritatem commutentur,prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem,tertia crebritatem. Sin calidius ſit partibus ſe cōtingentibus,quæ in natu rali ſtatu ſint,celeritas motus primū increſcit,deinde magnitudo.Vnde,cum pulſus manifeſtum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis uerò atq; crebritatis nullam mutationē, magnopere in hoc corpore deſciuiſſe ad calorem cor cenſemus,uicinaq; ei ad frigiditatem. Iā ſimul pulſuum inſignis remiſſio,& conſpicua in eiuſcemodi corporibus animaduertitur.Quòd ſi nec celeritas clara,nec remiſſio ſit,exiguo calore corpus uiſceris puta auctum. Hæ febres cō- pluribus medicis imponunt:nimirum,ꝙ febre ipſi ſe liberos eſſe ægroti affirment:neque febrē, F quia parua eſt,† & quia uiſcus incaluit,{corpuſq; uiſceris} calor{inuaſit,aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus.Breuiter non eſt magna febris ulla hectica,maxime ſi paucum calorem ui- ſcus habeat. Qui igitur calor in uniuerſum corpus deriuatur ex corde,hic ſenſum ſolus inducit ipſis inæqualitatis faſtidioſæ;quamobrem balnea deſiderāt,ut alij faſtidioſi omnes,& inæqua- les ex laſſitudine, uel aduſtione, lotione intermiſſa,uel exercitatione:& plerique ſcilicet lætan- tur balneo, recreariq; ſe dicūt:depulſam enim inæqualitatem eſſe totius corporis,nec magno pere quicquā ſe offendi, balneo referunt acceptum:& ſanè non læduntur forſitā horum quidā. Verum huius loci non eſt iſta meditatio: in febrium.n.curationibus de omnibus his diſputabi- mus,ſiue ſeparatim uiſum fuerit eas,ſiue in methodo medendi,tractare:nam ad præſens inſtitu tum ſolam dignoſcendi uiam tractabimus. Sanè uideatur quibuſdam perplexa,& incognita,ſi quando,nec differentia ulla pulſuum {à naturali ſtatu} deficiat,& ſe ipſe ægrotus febrem nō di cat percipere:at inæqualitatem,quæ una moleſta erat,balneis procurauit. Et,ut rem difficilio- rem faciam, ne ex urina quidem petere in eiuſcemodi affectibus firmā notitiam ſemper licet: ſed eſt etiam ferè anceps,colore,& ſedimento ſimilis naturali. Sexcentos tales in peſtilētia diu turna conſpeximus ubi medicos cerneres nihilo plebe præſtantiores, immo uero imperitiores G multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè,ſi nihil aliud,at expiratio nē ægrotorū uideas obſeruare:quæ ſi fœteat,peiorem cauſam expectant. At illi quidem uſu tale ſignum in peſtilentibus febribus inuenerunt:tu non uſu modo,ſed & ratione æſtima. Iam os etiam atten- dunt.Quòd ſi illic aliquid coloris peſtilentis cernant,eos peſte confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora eſſe, quàm uulgo:partim enim illi colorē eryſipelatoſum,partim co- lorem habent depaſcentibus herpetibus aſſimilem, diffuſum per plures partes ſcilicet, quàm à primo.Et,ſi manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore,ne tū quidem prætereat eum affectus.Inſpicienda porrò prę cæteris urina eſt.Etenim cōturbata quo tundam eorum uidetur eſſe,&″ aquoſior:ac non nullorum multo,quàm pro natura,tenuior,at- A l.4.f.i t.4.c.2.fo.434 d que hæc quidem certiſſima eſt:nec non, quæ naturalibus″ undequaq; ſimilis eſt colore,& craſ- A. l. 4.f.2.t.1. ſitudine, hæc etiam ad ſecundam ſpem certiſſima eſt: quæ ſi ſublimamento probo ſit prædita, c.8.fo.446.b multo etiam eſt certior,ſi quidē ſedimētum ſit candidum,læue,& æquabile. Præcipue uerò ſub limamentis animus eſt adhibendus:nam quædam,quæ ſubliuida quodammodo ſunt,latent:& item alia, quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congeſtæ. At,ſi quid tale animad uertas,aut nullum planè ſublimamētum innatare urinis, in peiorem partem hæc interpretare; H ſi contraria uideas,quæ retuli modo,non poteſt fieri,ut male affectus homo ſit.Ex his igitur di- ſcernas, utrum inæqualitate quapiam affectus ſit, an peſtilens morbus, & exitialis, qui hecti- cam febrem habeat,eum prehendat:præterea ex ijs,quæ balneum conſequuntur,etenim cibū reſpuunt,& ſitiunt prætermodum,ac frigidam poſtulant. Etiam oculi illorum ſunt accurate in- ſpiciendi:nam inter lauandum manifeſte redduntur calidi,& flammei quidam poſtea tales p- manent,quos plane ſciemus teneri peſte.† At in peſtilentia,qualis noſtra memoria fuit,& ui- get etiamnum,nunquam experiri quiſquam homo poſſit.Sciendum tamen nonnunquam inci dere ſine peſte has ipſas febres: ut de illis prodiderunt omnes inſigniores medici, uocantque peſtilentes: de quarum tota natura diſputaui latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoſcat, tractamus, ſed quemadmodum ex pulſu optime. Quinetiam dixi fortaſſe plus æquo de febribus ex ipſo cordis corpore excita- tis:quare ad pulſus nos referamus,& quod reſiduum eſt,de febribus hecticis perſequamur. Et- enim ſunt,ut docuimus, peſtilentes non paucæ inde uſque ab initio hecticæ: diſtantque ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem inter- dum ſequuntur, & iram à primo quædam hecticæ. Aliter neſcio,an ulla febris inde uſque ab initio

† Hæc non ſunt in quibuſdā co- di.antiquis.

† *At peſtilētiā, qualis noſtra memoria fuit, & uiget etiānū, nunquam fiat, quæſo,ut homi- nes experiātur.*

A initio fiat hectica. At tēporis diuturnitate multis alijs ſuccedūt, quas dilucide diſtinguit, ēt ſi cum
alijs cōnectanī, ſic ut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, q̃ in libris De differētijs febriū
docuimus. Notitia autem ex pulſibus, qūo nuper diximus, initio adhuc, atq; primis diebus non
facile paratur, cū ſpeciē adhuc cōem habeant cū diarijs febribus: uerum elapſo triduo iam cla-
riores fiunt ēt pulſuū indicio. Siquidē aperte hæ celeriores, q̃ deceat, pulſus habent: atq; ut in-
ter eas nihil interſit aliud, febrili quidē certe calore manifeſte ſecūdum thoracē præditæ ſunt:
pulſusq; tanto ſunt lāguidiores iuſto, quātū calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor
tanto, q̃ natura poſtulat, calidior eſt, quāto quā cōtinet, materia frigidior. Materiæ addamus ſe
curitatis gratia corpora illa oīa, quæ cor attingunt: puta ex uiſceribus pulmoné, ex membranis
cū illā, quæ cor ueſtit (περικάρδιον uocant) †tū quicquid thoracem prope cor interſepit. Etiā cō
ſuetudo huic uiſceri intercedit cum aere, quē cōtinet tegumentū, quod cor circunijcit: nec non
cū arterijs, & uenis, quarū penetrare maxima oſtia cernis ad ſinus eius. Hæc oīa nō aliter, atque
materia, pulſum cordis immutāt, uocēturq; breuitatis gratia oīa, quæ recēſuimus, uicina cordi. †*Clarius. tu ex ijs, quæ thoracē interſepiūt, q̃c-quid propè cor eſt.*

Qui ſint pulſus in ijs febribus, cum cor calidius ſit, quàm uicina ei frigidiora, uel è contra. CAP. 5.

B DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius eſt, quā uicina ei frigidiora: nā in
huiuſcemodi affectibus pulſus celeriores ſimul, & maiores, & crebriores, languidioresq;
iuſto erunt: longius tñ ad remiſſionem, & celeritatē, minus ad crebritatē, & magnitudinē, diuer
tent à natura. Stabilis, & conſtans harum generatio eſt, ut cæterarū hecticarum. Quòd ſi non ita
longe uiſcus à natura deſciſcat ad calorem, uicina ei longius ad frigiditatem, minores pulſus in
his, & rariores erunt: celeritate uel ſimiles erunt naturalibus, uel tardiores: ſimiles, ſi non multo
frigidiora uicina ſint: tardiores, ubi multo lōgiore interuallo hęc ad frigiditatem à natura defle
xerint, q̃ ad calorem cor, *Remiſſio hic ēt quantitati caloris reſpondebit. At uero, ſi frigidius iu-
ſto ſit ipſum cordis corpus: materia porrò, reliquaq; uicina, illo, calidiora: erunt, & hic tres nu-
mero differentiæ: & uariabunt pulſus in unaquaq; ſicut ſuperiores. Primū æque refrigeratum
ſit, cor, ut incaluerunt uicina: tardior æquo erit is pulſus, ſi inſignis fuerit alteratio. Huic rñdet*
remiſſio: nam magnitudine nihil de natura decedet, nec uero ēt crebritate, qđ aīaduerti poſſit,
aut inſigniter. At, cū nō multum de natura eſt diſceſſum in utranq; partem, difficillime, ut ante
dixi, exploratur diſcrimen: atq; in his præſertim corporibus obſcurū eſt, quorū ignoramus na-
turalem ſtatum: nā, hunc ſi prius nouerimus, poterit ēt animaduerti breuis mutatio, ſi quis uer-
C ſatus ſit in explorādis pulſibus. Vt autem paulo ante, cum uiſceris & calidioris, & uicinorū ei fri
gidiorum conſideraremus pulſum, febrem diximus eſſe hecticam: ita nunc, ſi uiſcus ſit frigidius
omnino, q̃ naturalis modus permittat, & uicina calidiora, febricitabit quidem homo, nō hecti-
ca tñ, quam uocant, febre, ſed uel diaria, uel ea, quæ putredinem humorum conſequitur. Signa
uero ſunt propria utriuſque. Diariæ quidem febris coniunctę cū frigidiore corpore cordis, ubi
ex æquo de natura utrunq; deflexerit, pulſus nihil magnitudine à naturali differt: nec ēt crebri
tate penè quicquā, quod perſpici poſſit: nec itē celeritate, niſi utriuſq; inſignis fiat mutatio: lan-
guidior uero tanto erit, quanto uiſcus frigidius. Eius autē febris, q̃ ex putredine humorū fit, par
quidē perpetuo eſt naturali, & ipſa pulſus magnitudo: nō par autē perpetuo ullū ex alijs generi
bus, ſed, ubi parum quidē à natura receſſerint, nihil, quod effatu dignū ſit, à naturali pulſus eua-
riat: ubi uero plus receſſerint, aperte in contractione pulſus celerior fit, ſicut ſuperior in diſtētio
ne: iā ēt clare in externa quiete crebrior, & languidior apparet tāto, quantū refrigeratū eſt cor.
Contra, iam magis refrigeratū cor ſit, quā uicina incaluerūt, ac febris ſit diaria: horū pulſus ma
nifeſte languidiores erunt, & minores, tardi non perinde aperte, ſed quāto uicinis ſibi frigidi⁹
ſit corpus cordis: iā ēt rari ac parui proportione erunt. At uero febris ſit ex humorum putredi-
D ne: horū pulſus languidus erit perinde ut ſuperior, ſed illo ēt minor in diſtentione, tardiorq; at
cōtractio naturali celerior erit, ac magis ēt incidet id in illa tēpora acceſſionis, in quibus eſt ini
tiū, & incrementū: nā in uigoribus quidē minus, ac minus ēt in remiſſionibus. Porrò autem ter-
tiū genus cōmutationis ponatur, hoc eſt, minus ad frigiditatem cor declinauiſſe, quā ei uicina
ad colorē, ac febrem eſſe diariam: pulſus habebit hoc corpus tāto q̃ par eſt, imbecilliores, quan
to corpus cordis ſit intemperantius: atq; maiores, & celeriores naturali, ſed maiores, q̃ celerio
res: adhæc crebriores erunt. Hæc oīa ſunt accipiēda pulſibus nec in duritiā, nec in mollitudinē
aperte mutatis: nā, ſi hic ſint ēt mutati, diſceſſus eorū ad mollitudinē, oīno magnitudinē, & rari-
tatē augebit, addet ēt, & tarditatē: diſceſſus aūt ad duritiē, cōtraria, nimirū paruitatem, & crebri-
tatē, addet interdū, & celeritatē. Equidē iā oēs mihi uideor febriū, quas ex pulſibus ſumas, diffe
rentias percurriſſe: ſiquidē ſanè earū eſſentiā rectè in cordis nimio calore poſuimus. Iam inter
febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigidi
tas eſt. Præterea de miſtis affectib⁹ diximus, quorū ex cōtrarijs inter ſe cōplicatis miſtio cōſtat.
Iamq; tranſeundum alio mihi erat: ſed qñ in magnā diſſenſionē, neſcio quo pacto, qui de pulſi-
bus cōmentati ſunt, inciderunt, propter eos uiſum mihi eſt, q̃ hoc in libro iā tradidimus, in quo
de febribus ex pulſibus dignoſcēdis tractaui, ſummatim repetere. Immo, ſi uerum fatēdum eſt,

potiſſimum hoc propter Archigenem ſtatui facere:nam, cum habitus ſit diligentiſſimus in cō- E mentatione de febribus, nihil nos propè,non aliter ac Eraſiſtratus,docet. Nēpe eorū,qui nihil docent,duplex eſt inſtitutū:quidā ad proprietates,quæ exprimi nequeant,confugiunt:alij proferunt quidē nomina,tñ nec,q̃ ſignificant,obſeruant,nec,quā illis ſignificationem attribuāt,interpretantur.Nanq; durus pulſus,quem perpetuū Archigenes febricitantibus cōfirmat eſſe,nomen duntaxat eſt,nec rē denotat ullā,nec plane,nec liquido intelligi poteſt. De quo pulſu in libris De differentijs pulſuum latius diſputauimus,& ēt in libris De dignoſcēdis ijs:maxime aūt in ijs commentarijs,quibus interpretamur ſimul, & examinamus,quæ in libro De pulſibus Archigenes ſcripſit. Sed hic tamen etiam operæpretium eſt non nihil de ijs ſummatim exponere.

De propria nominum ſignificatione, & metaphora. CAP. 6.

VT ſingula alia nomina apud omnes Græcos ſingulas res indicant,ita ēt,q̃ occurrunt ſenſibus,his nomina quædam poſuerunt:ſeparatim,quæ differentias auditus ſignificant:ſeparatim,quæ dñas odoratus,uel guſtus,uel tactus.neque igitur alijs tribuunt albū,nigrum,flauum, rufum,pallidum,fuſcum,cæruleum,reliquaq; colorum nomina,præter quàm ſenſui uiſus obiectis:neque etiam alijs auſterum,dulce,amarum,acerbum,aſtringens,ſalſum,ſalſuginoſum,præter quàm ijs,quæ guſtantur:nec iam ullis alijs calidum,frigidum,ſiccum humidum,molle,durū, F uerum ijs,quæ tanguntur,omnes attribuunt , Nam,ſi alio traducas hæc nomina,illa uſurpatio uocatur metaphora.Habent uerò,& alia item metaphoras ex ſimilitudine aliqua,& conuenientia:ex qua ſimilitudine pedes,uertices* lateraq; mōtis dicuntur:nam,ut animalium infimæ partes pedes ſunt,uertex omnium ſuprema,ſic in montibus permiſſum eſt poetis ſupremas partes uertices uocare,& infimas pedes. Si quis igitur,cum de animali loquatur,& pedes dicat,uel latera*, noluerit pedes more omnium accipere,neque latera,ut inſtitutum eſt,ſed ita dicat latera accipienda eſſe,quomodo de monte Brilleſo dixit Callimachus, *λαγόνες.

Brilleſi ✲ latera ſunt oræ,quam tenuere.

ſanè quàm ridiculus ſit,duplici utens,& reciproca metaphora ab improrijs ad propria. Haud aliter, ſi, cū de moribus,aut uino durum dicitur per metaphoram,de corporibus,q̃ tangunt,diſputans, nolueris,ut ſolent oēs,nomen interpretari,uerum ſicut uinum dicitur durū,aut homo, aut mores. Huic ſimilē eſt,ſi,cum ſermonē habeas de rebus uiſibilibus,atq; album dicas,prohibeas ex omniū inſtituto accipi,ſed,qñ febres aliquas Archigenes albas appellauit,ita eſſe ēt intelligendum colorem album. At,quemadmodum quidem non uidebitur is ſanus eſſe,ſi,quod proprie nomen colori tribuit,trāſferre duplici metaphora ad eum ab improprijs ſtudeat,ſic ſa- G nè,qui de tangibili corpore ſermonem inſtituit,& per metaphorā vult nomē durū accipi. Etenim in ijs omnibus fit orationibus,ut nihil auditores proficiāt, cū & prohibeant proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud poſſint.Quem enim aliū accipias colorem prolato albo,cōſueto prohibitus,& accipere ex metaphora albarum febrium iuſſus? Sic item durus pulſus,quē Archigenes in re tangibili induxit, niſi propriā ſignificationem habeat,nimirum hanc vulgarem, ſed ut ille ex metaphora uinorū uult, prorſus obſcurus eſt atq; incognitꝰ,taliſq; ut ſi ſcindapſus dicatur. Etiam poſſet quoduis aliud nomē proprio febrium pulſui tribuere,& aliquid uideret dicere,apud homines.ſ.in diſtinguēdis ſignificationibus imperitos, ſimplices autē,& ad id credendum adductos,uirū.ſ.ſenem,q tam clarus eſſet,artemq; multum illuſtraſſet, nō factūrū unquā,ut talē obſcuritatem temere ſermoni induceret,ut nomina ꝓferret nullius ſignificationis. Iā uero,ſi quis pulſum febricitantis amarū dicat eſſe:ac nomen amarū,ut ad guſtū referimus,interim uelit accipi:nihil ſanè,quod clarius intelligamus,habebimus,quā ſi acerbū,uel auſterum, uel acidū audiremus pulſum eſſe: ꝙ ex oībus his res moleſta, & præter naturam repræſentetur, q̃ autē ſit illa,nō declaretur. Quāquā,in eiuſcemodi metaphoris à ꝓprijs ad aliud non propriū traductio ſit,res, & permiſſa oībus,& uulgaris:at in ſignificatione duri pulſus,cuius author Ar- H chigenes eſt, quæ nec conceſſa eſt,nec uſitata,nec oīno fuit,aut poterit eſſe,intelligere oportet nos ſignificationem, ad illā,quæ propria eſt,ex metaphoricis reuerſos:qñ ita nomen quidē audias,artem intelligas nullam.Verum quid ſermonem de his producam,cū alias diffuſius de his diſputauerim?At ſuperiora ſummatim repetamus,ac de omnibus febribus dicamus.

De febribus per pulſus dignoſcendis. CAP. 7.

TRia eſſe in ſumma,genera illarum,alio loco docuimus:quemadmodū uero quodq; ex pulſibus dignoſcatur,declarabo hoc loco.Omnes diariæ in magnitudinem,celeritatē,crebritatemq; pulſus, quantum in ipſis eſt, mutant:nam,ſi concurrat alius affectus,miſtam oportebit eſſe mutationem ex illo,& hoc,qui comitatur febrem. Pari modo,febres hecticæ pulſus in eaſdem differentias conuertunt,quantum in ijs eſt,ampliuſq; in his mutatur celeritas. At,quæ ortæ ſunt ex putredine humorum,in uigoribus utrunq; habent motum celerem,& diſtentionis,& contractionis:præterea crebritatem ex æquo mutant cùm externæ quietis, tum internæ:in initio acceſſionis non perinde, ſed magis augent contractionis celeritatem : in incrementis cùm hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitāt,ut pulſus in illa creberrimus uideatur. Habes pulſus, qui ſoli febrium per ſe proprij ſunt:reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,

alium,

A alium potius affectum,q̃ febres,ſequuntur. Quorum ẽt affectuum ſunt duo genera,aut faculta-
tis,aut inſtrorum uitium:quippe ad cauſas inueniendas,quæ mutant pulſum, tria hæc ſunt ani-
maduertenda,inſtrm, vſus, & facultas: demonſtrauimus enim, quæ ex ſingulis horum generi-
bus de natura deflectẽtibus accidere pulſibus oporteat. Quo minus eſt mirum, ſi inter ſeſe præ-
clari iſti medici diſſideant de febris proprijs pulſibus,errentq; omnes, ut,qui nec genera parti
uerint pulſuum, & profectas ex facultatis, uel inſtrorum uitio alterationes pulſuum arbitrẽtur
proprias ipſis febribus eſſe:Vt inuadẽtis acceſſionis quidam crebros,& paruos,alij adhæc lan
guidos,iam non nulli etiam inæquales,ſunt qui tardos etiam,contra alij celeres, poſuerunt in-
dicia.Tametſi quædam febres incompreſſas,ut iſti uocant,inuaſiones faciunt,in quibus pulſuũ
prima mutatio in magnitudinem,& celeritatem fit, mox his ſuccedit augeſcentibus crebritas:
reliquorum pulſuum,quos memoraui,in illis nullus apparet,nec initio acceſſionum,nec in in-
cremento,nec uigore. Verum hos nec rigor,nec horror,nec ferè vlla inæqualitas, quin ne fri-
gus quidem partium extremarum,uel ſuperficiei externæ,nec uellicatio,aut grauitas, aut com
preſſio ſtomachi una inceſſit: pleroſq; vero,uel unum de his,uel plura comitantur: nonnullos
paulo poſt uomitus,qui apertè declarat,ex eo,ꝙ in ventriculum uitioſi ſucci cõfluxerunt, quoſ
B dam illorũ vellicatos eſſe,alios compreſſos,aliquos nauſeaſſe.Clariſſime.n.recedit in pleriſq;
initijs de tota ſuperficie externa ſanguis,confluitque in viſcera:unde compreſſiones, & obſtru

A.l.4.f.1.t.2. c.1.fol.417.a

ctiones fiunt,diſtentioneſq; arteriarum præcipuarum, ꝑꝑ quas initijs talium acceſſionum cõ-
iuncti ſunt pulſus inæquales:quemadmodum ẽt languidi ob ſtomachum,& facultatem affectã.
Ad hunc modum fiunt,& parui ob imbecillitatem facultatis,& ob frigiditatem:& iã tardi quo-
que ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde,ac diſtentionem,nullus horum tar-
dam fecit:ſed hoc perpetuum eſt, & præ ceteris proprium inuaſioni febris ex putredine humo-
rum ortæ,ut arteriæ contractio efficiatĩ celerior.Et,ſi quis in cognoſcẽda contractione eſt exer
citatus, perpetuum hoc, & conſtans initij acceſſionis ſignum hẽbit, ubi contentione aliqua, ut
frequenter admonuimus,pulſus præditus ſit:nam in languidis contractionem docuimus digno
ſci non poſſe.Hoc igitur ẽt,atq; etiam exercitandum tibi eſt, ſiquidem cognoſcere ad unguem
uelis initium acceſſionis: quẽadmodum aũt ingrediẽda ea ſit exercitatio, copioſiſſime in libris
De dignoſcendis pulſibus declarauimus.Certiſſimũ eſt hoc ſignũ,illiq; maxime eſt fidendum,
aperte ad dignotiones,conſpicuo. Equidẽ in multis,quorum antea pulſum nunq̃ tetigerã, nec
per ſanitatem,nec per ægritudinem, hoc fretus uno ſigno nunquam ſum lapſus. Nam cæteris
C quidem oĩbus;ſiue frigeſcat totum corpus, ſiue os uentriculi (quem per abuſum uocamus ſto-
machum) ſiue deferatur ſanguinis in profundum,uel ex mærore,uel metu,vel alia de cã,ſimilis
tarditas eſt pulſus,& in arteriæ diſtentione, & contractione. Iam ei ẽt coniuncta eſt in utraque
quiete raritas: in ſolis uero inuaſionibus febrium,ut diſtentio interim tardior fiat priore, certe
contractio celeritatem nãciſcitur. Ad hæc reſtringit externas quietes, ut hic pulſus crebrior e-
uadat:at non in internas,ſed uel perinde,ut in priore,uel paulo rarior id tꝑis vr̃. Comparanda
uero eſt prior quietis,quantum ad tactum,pñti: hocq; memoria tenendum,conflatam eſſe eam
ex fine contractionis,& initio diſtentionis,atq; ex interpoſita inter has quiete: tum expenden-
dum, quantum utrinq; ei ex parte motuũ deliteſcente acceſſit: id quod exponendum eſt com-
parando cum contentione.Nam,ſi æque pulſus contentus nunc ſit,ac ante fuit, quanto tp̃s ſen-
ſibilis quietis longius fiat,tm̃ ẽt eſt putandum eſſe re uera protractam quietem: ſi languidior, q̃
prius,effectus eſt,arbitrandum eſt,& ob hoc partem abſconditam eſſe motuum,q̃ quieti, quam
ſentimus,ad uerã inueniendã detrahenda eſt.Nam,ſi paulo pulſus,q̃ ante,lãguidior appareat,
multo aũt rarior,ueram quietem puta eſſe productã·ſin multo remiſſior,& rarior pulſus,ut ſen-
ſus iudicat,minime cenſebis protenſam eſſe ueram quietem:eodem modo, ſi, cum paruam re-
D miſſionem aſſecutus pulſus eſt,inſigniter tibi crebritas uideatur aucta,contractam arbitrare ue-
ram quietem.Itaque,in quibus languidior pulſus eſt factus,tempore,quo exploramus,aĩaduer
tendum eſt: in quibus uero pari eſt contentione, in his facile,uti diximus, ſi animum aduertas,
interna q̣es dignoſcitur. Proinde,cũ nihil pulſus uariet,niſi in cõtractione ſit celerior,id habe
initij acceſſionis ſignũ perpetuũ:ſimulq; fit hic pulſus in externa quiete crebrior,natura incum
bente ad excrementum fumoſum propulſandum:quamobrẽ celerius cõtrahebatur.Ac ſic qui-
dem celeritate tantum contractionis,cum primum id generatur,uariare à priore pulſus vr̃: pau
lo poſt ẽt fieri creber in externa quiete,ꝙ citius arteria conſidere incipiat. At diariæ febres nõ
habent hoc,quòd putredine humorum uacent:nec iam etiam hecticæ,ꝙ, niſi alter cum ijs affe-
ctus caſu coeat,ne incipiãt quidẽ unquam.Ita,in quibus præſertim febribus quæritur acceſſio-
num initium,tenere nos hoc indiuulſum ſignum debemus.Quòd ſi primo die,cum recens de ſa
nitate homo in morbum incidit,pulſum tangamus, ſtatim nobis genus ẽt febris hoc ſignum an
te oculos proponet:una enim inuadere cum febriũ acceſſione, quæ putredinis alicuius humo-
rum comites ſint,perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere,quo hunc,
pulſus eſſe,qui ab inflãmatione excitantur:ſed à pulſib⁹ ab humorũ putredine concitatis hi ſola
duritia diſcernentur,ſiquidẽ pulſuum ortorũ ex inflammationibus durus eſt occurſus. Quare,ſi
durum

durum occurſum,quem efficit cõtẽtio arteriæ,diſcernere ab eo vales, quem generat frigiditas
& duritia,tres prædicere hinc cauſas ꝑteritas poteris,potum frigidæ, meracius uinum,inflam-
mationem:quam non ſolum ante cauſam fuiſſe acceſſionis,ſed permanere etiã dicemus: frigi-
dæ,atq; largioris meri potum anteceſſiſſe eum quidem,ſed,quem cõcitauit,affectum adhuc du
rare. Ac indureſcunt quidẽ ex nocuis frigidæ potionibus arteriarum tunicæ,& ab uino immo-
dice poto deſiccantur:nam,ſi neruorum ſimul principium lædat uinum,ẽt intenduntur non ali
ter,atq; illæ,quæ conuulſionem prænunciant. In inflammationibus uero abſque propria tuni-
cæ duritia tenduntur,uocaturq; pulſus tum ẽt durus ob uim ictus:non induruit tamẽ per ſe arte-
ria,qũo cum uel deſiccata ſit aliqua ratione, uel magnopere perfrigerata,uel affectum cõpara
uerit ſcirrhoſum. Atq; hæc quidem ſic diſtinguo:Quæ primo die nequaquam obtinent iſtud ſi- A.l.4. fol.1.r.
gnum,a febribus putridis ſeparabis,ac uel diarias cenſebis, uel hecticis. At febris hectica ra- 3.c.11.f.431.
riſſima a primo exiſtit:quin tñ id temporis poſſit naſci,nihil cauſæ eſt,ſed uidimus ẽt non nun- h.
quam tales. Reliqua harum omnia ſigna alio in opere explicata ſunt, ubi de differentiis febriũ
tractauimus. Quæ uero pulſus ſuppeditant,nunc perſequemur. Nec magnus pulſus,nec uehe-
mens†cum hecticis febribus unquam concurrunt,ſed ſi* alterutrum habeant horum, non ſunt
hecticæ:ſi ſimul*vtrunque hẽant,planè ſunt diariæ,ſi quidem eorum contractio, quemadmo- F
dum diximus,non properet. Propria.n.eſt eius,quæ conſequitur putredinem humorum,celeri-
tas:cuius ſingulas drías in commentariis,quorum memini,ſum perſecutus. Hæ ſunt,ut ſumma-
tim commemorem,oẽs,quæ circulatim accedunt,atque omnes continuæ,ubi tertium diem ſu-
perent. Eiuſdem generis ſunt,quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas
contractionis diſſoluitur,præſertim cum ad integritatem,aut prope eam peruenerint:initio ac
ceſſionum generatur,cum aliqua ratione humores intendantur: ac per incrementum augetur:
vbi prope iam attigerint uigorem,ſuccenſis humoribus, ferueſcentibuſq; ingens incrementum
ſuſcipit diſtentionis celeritas,cõtractionis permanet par celeritas:ubi iam uigeat plane febris,
in illa acceſſione ad ſummam celeritatem diſtentio peruenit,& diminuitur celeritas cõtractio-
nis. Verum plerique medici,præcipue qui ſenſu negant contractionem percipi poſſe,longe ab
ſunt ab ſigno,quod expoſuimus,oĩum febrium ex putredine ortarum, initijq; in illis ſingularũ
acceſſionum. Non nulli,ſed ſanè pauci,obſcuram imaginem rei vñr conſpexiſſe:quamobrem
adeo confuſe,atque obſcure ſcribunt,ut,qui conijcere ualeat,quid dicant,ſit nemo. In his Ar-
chigenes eſt:quod uidebis,ſi librum eius de pulſibus legere uelis, & commentarios de ſignis fe-
brium, aut certe horum compendium: & uero nos ẽt libros eius de pulſibus una cum interpre- G
tatione obſcurorum locorum expendimus,atque examinauimus octo commentarijs. At vero
mihi quidam vñr optime dixiſſe(ſi adiecerimus ſermoni quandam diſtinctionem)pulſuum ex
vtraque parte mutationem initij acceſſionis eſſe nunciam. Quam adiunctam diſtinctionem uo
lo,ea hæc eſt,ſi mutatio citra aliam occaſionem acciderit. Occaſiones autem partim externæ
ſunt,non medicis modo,ſed plebi etiam perſpectæ,cibus & potus ſumptus,quiuis motus,& ani
mi affectus iratorum,aut metu percitorum, aut angore, aut quomodolibet aliter commotorũ:
partim ex ipſo corpore originem ducũt,de quibus paulo ante verba feci,vbi horroris,rigoris,
refrigerationis,atq; confluentium in uentrem mentionem facerem. Nam,ſi laborãti tale nihil
acciderit,repentina,in quamcunque rem ſit,mutatio acceſſionẽ præmonet:ſi celerior maiorq;
pulſus fiat,calorem ad arteriarum fontem ſuppullulare:ſi tardior vel minor,frigiditatẽ. Itemq;
conſentiet crebritas cum caloris abundantia,contra cum frigiditate raritas. Et remiſſio etiam,
quamuis alio ex ſymptomate oriatur,peculiaris ẽſt acceſſionum initijs:ꝙ in ventrem tum con-
fluant humores uitioſi,atq; offenſo eius ore facultatem afficiãt. At pulſuum inęqualitas, q̃ ferè
inuadit una cum acceſſionibus,cõpreſſarum,uel obſtructuram mõ arteriarum,aut copiæ humo
rum ad facultatem relatæ,eſt ſignum:quæ ẽt ratione acceſſionis poſſunt accidere. Quæ igitur H
pulſuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, uel confluunt intro humores, aperte hæ
videbuntur acceſſionis initiũ annũciare,ſiquidem,ut diximus, ab alijs occaſionibus ſint remo-
tæ: q̃ uero, cum creſcit frigiditas, hæ non ẽt neceſſario uidebuntur febris acceſſionẽ nunciare:
ſed,ſi hic quoq; alias oẽs occaſiones ſecludamus,declarabit frigiditas nobis iam iamq; febrem
iri accenſum:ſuffocatur.n.tunc,ꝙ materia,quæ in profundum confluit, mire ſit frigidior, ut pe-
riculum ſit,ne ſemel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conſpiciun-
tur,ſi qñ materiam ſimul & multam,& quæ non facile ſuccendatur,affatim in modicum ignem
conijciamus:nam ſtatim periculum eſt,ne extinguatur:ſi non extinctus ſit, ſed reſtiterit, paulo
poſt ſuccendere totam materiam incipiet,caloremq; generabit,primo fumoſum,tãdem etiam
flammeum,dum prorſus deuicta materia puram excitet flammã. Nam,ab ea flamma,quod de-
fluit,non fumus,ſed fuligo eſt: Græcis duo noĩa ſunt αἴθαλος, & λιγνὺς: utrunque enim materiæ
aduſtum excrementum, quod in ſublime fertur, ſignificat: quod uero decidit, cinis & fauilla.
Ita finge in febribus,ubi aceruus materiæ humidæ initio acceſſionis ad cor peruenerit,primum
mortis periculum eſſe:quod periculum maxima mutatio pulſuum in raritatem,tarditatẽ, par-
uitatemq; prænunciet. Nam,ſi his inſignis* remiſſio ſucceſſerit,extemplo peribunt:ſin autem

† *Additur in antiquis,* οὐδ' εἰ μὴ σκληρός. *id eſt, neque qui non ſit durus.*
* *quodpiam.*
* *omnia.*

abſit

A absit*remissio,contendit natura hanc superare,atq; arteriarum motum maiorem, celeriorem, crebrioremq; excitat,vt vterq; motus celerior quidem fiat,sed clarius contractionis: increscat que hic breui manifeste,dum augescat accessio:tandem, vbi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atq; hic est uigor accessionum,vbi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit:quod uero est veluti cineritium,non perinde, quia crassum est,pôt excernere,sed per insignes quosdam meatus educit:hoc in partibus inflammatis pus est,in ipsis uasis sedimentum urinæ. At de his in cōmentarijs De dīiis febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis,necesse est,habeant. Iam etiam in initio,ut diximus, non male quidam mutationem eorum in utranq; partem statuerūt. Sed ad oīmodam illorum signorum certitudinem,danda opera est, ut scias discernere pulsuū oēs alterationes ex aliis occasionibus: in quas, quanquam uitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in uerbositatem,& institutionis confusionem incidit,cum,proprijs,& perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea,quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo si tu sint,si methodo percipiantur: nam purum calorem motus distentionis declarat,atque eum, qui est ueluti fumosus, contractionis. Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis, aut ob B instrumentorum fiunt mutationem:harum autem utraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ ferè alias ēt externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior,appellabimus,quæ ex corpore procedunt, causas,unde uel facultas, uel instrumenta alterantur,præcedentes: harum ipsarum,quæ positæ extra corpus induxerunt alterationem,causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in aliis commentariis,quos inscribimus de causis pulsuum,exposuimus. Itaque nihil miri est, si expedita hæc quis memoria complexus,meditatusque, uia scientiam pariēte ad prompte dignoscendos quosuis pulsus, causas interim,quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat. Atque hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex intemperie siccitatis,& humiditatis cordis & arteriarum. CAP. 8.

DE intemperie humiditatis,& siccitatis,quæ cor teneat,ipsasq; ēt arterias,& singulas separatim,& omnes in cōi,deinceps agam:de quibus etsi ante ego non nihil attigi,tamē orationis seriem,q̄ tractari hæc separatim postulat,ac si dixissemus nihil,ita absoluemus. Nam cor qn̄que,si siccius eua serit, q̄ naturalis status fert, unà omnes secum arterias alterabit:qn̄q; uero in una hoc parte animalis arterijs,uel in pluribus accidet: est, cum sint contra quidem, ac cor, affectæ,quod ad se ipsas pertinet,arteriæ,sed tamen etiam recipiant eius affectionem,ut confle C tur illis medius quidam affectus in humiditate,& siccitate:sicut ante in caloris, & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes,quæ arterias indurent,aqua sulfurea,& aluminosa: & (ne multis) quæcunque uim habent exiccandi, non aquę modo; sed & medicamenti, diu parti cuipiam corporis applicata:cuiuscunq; arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime uero in plerisque atrophis, cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores,tum pulsum creant duriorem. Cor ipsum ad intemperiem inducit victus,si diutius sicco utaris:præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est uinum merum,defectus cibi,uel alia quapiam de causa,uel ob famem publicam: interim etiam ob potum,ut in lōgis nauigationibus:adhæc immodicus labor,senium,solicitudo, tristitia, diutinæ uigiliæ,febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur,quæ memorauimus omnia, nunc singula,nunc bina,nunc terna,nunc plura coniuncta, cor siccius efficiunt, tantoque, quàm par est,duriorem pulsum,quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata,,quę partes diutius tenuerunt,aqua inter cutem,leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; om- D nia principum uiscerum œdemata,cum arterias humectant, & cor,tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causæ mollitudinis mediocris,nec insignis hæ sunt:ciborum copia humidiorum, multum ocium,somnus longus,balneæ a cibo. Durorum pulsuum ante demonstra uimus esse paruitatem,mollium magnitudinem;iam etiam has consequi celeritatem,& tarditatem, adhæc crebritatem,& raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico primas & quasi continentes generationis pulsuum, usum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris uisceribus inflammationes, & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutent,retuli:quamobrem hic finire hunc librum certum est mihi:ac progresso ad quartū,omnium aliarū corporis partium exponere affectus, quicunq; intemperiem, & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS E

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Explicatur præſagitio ex pulſibus, qui reliquis affectis corporis partibus,
tracto in conſenſum corde, oriuntur.

Quid tractandum hoc libro: ac de communi præcepto animaduertendo in cordis, & arteriarum alteratione. CAP. I.

QVartus hic liber nobis eſt de præſagitione ex pulſib. In primis duobus ſin
gulorum pulſuum poſitorum expẽdimus authores affectus. In tertio ſin-
gulorum affectuum proprios pulſus inueſtigauimus: cœpimus autem ab
ijs, quæ cordi accidunt, in quibus ſunt omnes febres, ut in libris, quos de
ijs ſcripſimus, probauimus. Quod reliquum eſt adhuc, aliorum omnium
partium affectus, quibus cor conſentiens commutat pulſus, omnes ordi
ne explicemus: contrahamusq́ue in methodum eos, quomodo ante feci F
mus alios. Atque hoc primum de omnibus in communi eſt ſciendum, to
tius corporis pulſus prius, quam cõſentiat cor parti prius affectæ, in omnem alterationem fieri
non poſſe ut trahantur: in parte aliqua, licet offenſionem cor non ſentiat, arteriarum motus ua
riare poſſe. Poſtea quam iam huius admonuimus, primo loco inſtrumentorum reſpirationi ſer
uientium affectus exponamus, deinde nutritiuorum, mox capitis, poſtea artuum, & propatula-
rum animantis partium, poſtremo genitalium.

Pulſus, quos creant pulmonis affectus. CAP. 2.

AC partes aĩalis reſpirationi ſeruiẽtes duę dũtaxat ſunt, pulmo, & thorax: nutritionis mul-
to plura, q̃ duo inſtr̃a, iecur, uentriculus, inteſtina, lien, renes, vtraq; ueſica. Celerrimã cor
di, & oĩum maximã noxã dat pulmo: ſedem habet. n. omniũ ei coniunctiſſimã, eiq́; vaſis q̃ ma-
xime affinis eſt, & confluxum habet per maxima oſtia in vtrunq; ſinum. Quãobrem, qñ euaſe-
ἀναβάλλεται. rit ſolito calidior, continuo & cor calfacit: ſi frigidior ſit, nec hoc intercalatur: nam humidita-
tis, & ſiccitatis intemperiem non perinde, ac illas, ſed citius ẽt has tñ, q̃ cætera inſtr̃a, cordi im-
pertit. Tũ plethorici in ipſo morbi, maxime cũ eryſipelas, uel inflãmatio inuaſerit uiſcus, cordis
ſtatim functiones alterant. Et affectus quoque, quos in ipſo cõmittit fluxio pituitoſa, in cõſenſio G
nẽ ſecũ cor trahunt. Sed ab intẽperie initiũ exordiendũ eſt, q̃ abſit à fluxione: ac primum in ma
nibus ſumã eã, quæ ob calorẽ fit. Ergo, ſi a pulmone excalfacto cor paruum calorem contraxe-
rit, pulſus efficit, qui comites eſſe vſus pulſuum amplificati ſolent: q affectus ſi diuturnior ſit, in
periculum uocabitur illud, ne in febrẽ hecticã incidat, cuius nos añ indicia declarauimus: atque
perinde pulſus alterabuntur, ſiue ſolũ per ſe cor intẽperatũ ſit, ſiue cõſentiat pulmoni. Iam ẽt re
ſpirationis forma in eodẽ erit ſtatu, ſiue febrili intẽperie cor ſolũ affectũ ſit, ſiue pulmoni cõſen-
tiat. Maiorem tñ in toto ſinu thoracis æſtũ percipiet, q ex pulmone laborat: atq; calidam planè
aĩam reddet, ſitietq; ãt altero magis, & calidioribus erit faucibus, atq; lingua, eaq́; fere ſicciore:
ꝙ, ſi malũ ingraueſcat, inficietur lingua atro colore, quã oĩno aſperam hẽbit. At, ſi pulmo ſit re-
frigeratus, cor, quod ei conſentit, pulſus primo in eã adducet alterationem, quã ante conſequi
oſtendimus uſum, qui exoluitur: tpis longitudine, cum frigiditatem hecticam contraxit, pulſus
excitabit, quos huic, ſi polleat, attribuimus. Ac nimirũ cætera conueniunt his, qbus ſolũ cor eſt
refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum. n. neceſſario alteri conſentit: quibus uero refri-
geratus eſt primus pulmo, hoc hñt extra ordinem, ut ſentiãt frigidam reſpirationem. Iam, ſi ſic-
citate intemperatus pulmo fuerit, à primo pulſus pene nihil alterabit, tandem conſentiente illi H
corde, duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſitiant, prompte areſcunt. Humida intemperies
vuidas reddit fauces, ſitim extinguit, & tpe ad mollitudinem pulſus traducit. Hẽs pulſus ſimpli-
ces intẽperaturas: ex his cognoſce cõpoſitas: nã ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi
oriri. Cõem hẽt hoc oĩum inæqualitatem pulſuũ: obſtruuntur. n. facile, & conſtringuntur, atque
cõprimuntur per eas fluxiones principes arteriæ: nec minus ob eã humorum copiã, q̃ ad facul
tatem refertur: ꝙ. ſ. tam coniunctum pulmoni cor ſit, & confluxum hẽat per magna oſtia. Ac in-
æqualitas quidem cõis eſt oĩum fluxionum, quæ impingunt in pulmonẽ, eaq́; nunc maior, nũc
minor eſt ꝓ craſſitudine humoris, & abũdãtia: minor, ex ſubtilibus, & paucis: inſignior, ex craſ-
ſis, & uiſcidis, copioſisq; fluxionibus efficitur, ꝙ hæ obſtruãt cõprimantque, ac grauẽt magis. At
alterationes pulſuum in cæteris drĩas, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioſo calore:
ex frigidioribus, quales excitari ante ob defectũ docuimus; Duriores, q̃ oportuit, fiunt per ſiccã
intemperiem, & inflãmatorios, atq; ſcirrhoſos pulmonis tumores: cõtra molliores ob œdema
toſas affectiones. Iam nec reſpirationis unum genus eſt per intemperiẽ, & fluxiones. Frigida in
temperies paruã, tardam, raramq́; reſpirationẽ creat, non aliter, atq; pulſus: at fluxiones frigidę
pulſus ſimiliter mutant: reſpirationẽ, nec paruam, nec tardam, nec raram reddunt. Quia. n. coar

ctatus

A ctatus pulmo eſt,paucis ſpiritus recipitur:qui, ꝙ naturæ non ſatis efficit,fit ut altera actio ſtatim celeris efficiatur,& magna. Quæ ſolæ diſpnœæ hñt(quod declarauimus in libris,quos de iјs cõ ſcripſimus)ut thoracis diſtẽtioni q̃titas attracti ſpũs aduerſetur:maxime.n.thorax dilatatᷣ, ſed non attrahit ſpũs plurimũ,vti cum apertus pulmo,nec obſtructus eſſet. Genus igitur reſpirandi oẽs fluxiones idem hñt:at non eadem oĩbus ſuffocatio,ſed calidiores comitatur potius,q̃nquidem largiorem attrahi ſpũm natura tum poſtulat: nam ſolam intemperiem nullum ſuffocationis periculũ excipit. Iam pulſus ẽt præter ſuperiores dr̃ias in aliam incidit,ex eo,ꝙ fluxio nunc in ipſas impingat ſolas aſperas arterias,nunc in læues,& venas:uel inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tm̃ aſperæ ſint oppletæ,nihil pulſus duritia uariant:ſin læues, quia totius aĩantis arteriȩ intenduntur,pulſum efficiunt duriorẽ.Oedemata,tm̃ abeſt,ut indurent eum, vt ẽt molliant,diuturnitate arteriarũ tunicas humectãdo,nec quicq̃ intẽdendo:id qđ in tumoribus inflãmatoriis,& ſcirrhoſis uſu uenit.Quare noli iã noĩa expectare peripneumoniarũ, uel aſthmatũ,vel*aliorũ pulmonis morborũ,cũ affectus teneas pulmonis:nã inſtõnẽ ꝑ noĩa primã hr̃e*ſignationis cõtrouerſiã,alterã,numeri morborũ*ignorõnẽ,multis ſæpe locis declarauimꝰ.

Pulſus,quos creat thorax affectus. CAP. 3.

B SEd ad thoracis morbos eadẽ uia,& rõne progrediẽdũ nobis eſt.Intẽperaturæ eaſdẽ alterationes inducunt,ac paulo añ illæ pulmonis:tumores pro multitudine,& genere ſingulorum humorum,qui efficiant eos. Variãt aũt,ꝙ citius cor,& magis pulmoni cõſentiat:minus atq; tardius thoraci. Alia ꝓterea erit uarietas,ꝙ interim affecta pars thoracis ſit muſculus,interim ſuccingens coſtas tunica:maior ſiquidẽ tenſio eſt,ubi duræ partes,& ſpiſſæ intumeſcãt: vñ ẽt pleuritici ſꝑ duriorem pulſum,q̃ peripneumonici,hñt. At æqualis eſt maxima ex parte pulſus in tumoribus,qui conſiſtunt ad coſtas,non,ut in pulmonis tumoribus,oĩfariam inæqualis:neque.n. magnis uaſis,neque uicinitate propinqua cum corde coniunctus eſt thorax. De gñe dyſpnœæ hoc loco nihil neceſſe habeo dicere,vt in pulmone oportebat diſtinguere: nã modo cor offenditur primum,modo pulmo. Expoſita eſt enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

*In græc. dictio hæc non habentur.

*περὶ τὸ σημαινόμενον, eſt in impreſſis,in pleriſq; antiquis ẽ περὶ τὸ ζητούμενον,i. rei quæſitæ

*ἄγνοιαν eſt in textu: ſed forte ἔννοιαν.i. notitiam legendũ eſt.

Qui pulſus fiant affecto iecinore. CAP. 4.

IEcinore affecto pulſus ex intẽperie uariãt,vt ſuperius docuimus. Si excitati ſint tumores prȩter naturam,conueniunt fere ẽt in his,ſed minus ex inflãmationibus indureſcunt,q̃ ex thoracis inflãmationibus:& tanto quidẽ,quanto,q̃ ex pulmonis,magis. Nunq̃ ẽt ex thoracis,uel iecinoris tumore fit mollis pulſus,eo ꝙ nec innaſcit̃ his inſtr̃is œdema pituitoſum. Cõpactior.n.

C thorax eſt,quam qui eã fluxionem admittat:iecur non cõpactius mõ, ſed & innata facultate alterat pituitã:at iecinori procliuius cor,etſi remotius,q̃ thorax ſit,uinculo cauæ uenæ conſentit.

Septo tranſuerſo affecto,qui fiant pulſus. CAP. 5.

COnsẽtit porro,& ſepto trãſuerſo ꝑ oĩbus aliјs thoracis partibus,ꝙ ex ipſa caua uena ĩ hoc venæ inſeruntur:tenſionem vero nulla perinde alia pars infert arteriјs,ꝓcipue ſi neruoſa eius pars affecta ſit. Ac,ſi ab ſolis excrementis in ipſo exiſtentibus,citra febres intẽdatur, dolor & dyſpnœa à primo conſequit̃:poſtea putreſcentibus excremẽtis febricitãt:Si ex fluxione,quæ incumbit in ipm̃,oĩno hæc ſit uel flauæ bilis,uel calidi ſanguinis,& tenuis,oportet:nam craſſum ſanguinẽ,& pituitã lentam ꝑꝑ denſitatẽ nunq̃ recipiat.Hi delirabunt neceſſario, pulſumq; habebunt inſigniter durum,itaq; ẽt paruum:quia uero ambo hæc,& calor eſt copioſus,ꝓinde creberrimũ quoque.Pulſus iã affecto ſepto tranſuerſo citra febrẽ,durus eſt,& paruus, nõ multo tm̃ crebrior,*ſed uel admodũ parũ,uel nulla ex parte,in eã incidit mutationem.At uero oĩa,q̃ magnis pleuritidibus accidunt,rñdẽt ſymptomatibus partis neruoſæ ſepti trãſuerſi,tum quòd ſuccingens coſtas tunica multis neruis ꝓdita ſit:tũ ꝙ adhæreat ſepto tranſuerſo, membraniſq; thoracẽ interſepiẽtibus,ꝑ quas ad cor cõtinuat̃. Ac maximũ ſanẽ indiciũ exitialis pleuritidis eſt,ſi

D pulſus ſit magnopere durus,itaq; paruus ẽt,& ob ambo hæc,caloréque,creberrimus:pleuriticꝰ cũ tali pulſu nemo eſt ſeruatus ullus.Hi minus,q̃ q̃bus inflãmatũ eſt ſeptũ trãſuerſum, delirant: proprius.n.principium emittunt̃ nerui ſepti tranſuerſi. Verũ,q̃n de pulſibus dicere inſtitui, non eſt mihi in cæteris ſignis immorandum:in commẽtariјs.n.de locis affectis,latius de his diximus.

Qui pulſus fiant uentriculo affecto. CAP. 6.

VEntriculus affectus intẽperie,pulſus ita,ut ſuperiora,immutabit: ob tumorem uero quem piã,ſi is ſane in fundo cõſtiterit,more aliorũ:ſin ad eius os is cõſtiterit,pulſus ob neruorũ multitudinem erit durior,non ita durus tm̃,ut ex ſepto tranſuerſo: multum.n.concedit huic, tametſi non cedat neruorũ magnitudine,ſed q̃a hi nerui inſigni ſenſu ſunt ꝓditi: molles ſunt.n.& magni,atq; ex ipſo principio ſunt enati. Verum,quia carnoſa eſt corporis ſubſtantia,duritia inferior eſt & ſuccingẽte,& ſepto trãſuerſo:q̃ corpora contenta ſunt,& dura,ſpiſſaque; vñ,cum in tumeſcunt,vehementius tẽduntur:ꝓterea illorũ nerui nõ ſecus,atq; ipſa inſtr̃a, duri cõtentique ſunt, uentriculi(ut diximus)molles. Quare ex ſepto tranſuerſo,& ſuccingente tunica duriſſimi, itaq; ẽt parui fiũt pulſus;ꝙ,ſi calor quiſpiã cum iј ſđẽ,ut in inflammationibus,& febribus,ſit con iunctus,ſimul creberrimi. Ex ore uentriculi nunq̃ ita durus pulſus fit, ꝙ nec ipſi nerui, nec pars ſit contenta:uerum parui, & ſubinde crebri, quia ꝑꝑ eximium ſenſum defatigatur q̃ primum,

&

& deijcit facultas. Expoſuimus.n. quos pulſus dolor, præſertim ſi facultatem lædat, efficiat. Ac, quemadmodum ob dolores, qui afficiunt ventriculos, ſtatim debilitatur facultas, ita nec copiam humorum ſuſtinet ne pauliſper quidem, ſed degrauatur, & defatigatur, pulſusque efficit inæquales. Diximus in ſuperioribus libris, facultatem copia materiæ degrauatam, qui pulſus comitentur, atque etiam qui debilitatam: quod offenſiones facultatis cum ventriculi os ambæ comitentur, iure pulſus reddit interdum languidos, paruos, crebrosque: interdum inæquales cum in illis tribus, quæ memoraui, generibus, tum uero in celeritate, & tarditate. E

Qui pulſus fiant affectis cæteris nutritionis inſtrumentis. CAP. 7.

POrrò in nutritionis cæteris inſtrumentis, nihil iam laboris eſt, mutationes pulſuum inuenire, ſi priora omnia, quæ expoſuimus, quaſi elementa reſpiciamus, ut nihil obiter prætereamus: quæ.n. propiora cordi ſunt, & magnis uaſis ei copulata, celerius, & magis in conſenſionem trahent: quæ remotiora ſunt, & paruis vaſis affixa, minus & tardius. Eodem modo: quæ dura, & contenta, neruisque prædita ſunt plurimis duris, facile pulſus hæc efficiunt duros: quæ contra, molles: quæ ſenſu vigent, utroque incommodo facultatem afficiunt. Quare nulla difficultate ipſe inuenias tua ſponte, quem quæque pars quibus in affectibus pulſum creat. Vt, exempli causa, ueſica & uterus loco inter ſe nihil differunt, ſed durior veſica, & neruoſior eſt, vnde pulſus inflammata duriores facit, quam vterus: uterus celerius eos, & magis conuertet in magnitudinem paruitatemque, atque reliquas differentias, maiores.n. arterias habet uenasque, & F multo prius ex magnis dorſi uaſis expullulant, quam quæ inferuntur ueſicæ. Dolores utrique inſtrumento, quatenus neruo ex æquo prædita ſunt, pares ſunt: quatenus ſpiſſius eſt, & durius ueſicæ corpus, maiores ſunt huius. Etenim, qui ob ſepti in ſpiſſioribus corporibus, & conſtipati ſunt humores, hi maiorem dolorem, quam qui in rarioribus ſunt, & mollibus, concitant: nimirum quod tendant uiolentius, cuius comes erat doloris magnitudo. Hac ratione, & uia omnium partium inueſtigandæ ſunt differentiæ.

Qui pulſus fiant partibus, quæ extra inguina, & alas ſunt, affectis. CAP. 8.

SEd, exercitandi gratia, differentias ego explicabo aliarum partium, quæ ſunt extra inguina, & alas: quoniam & his aliquid quidem à prædictis omnibus differens eſt, quemadmodum & inter ſeſe mutuo particulatim: aliquid vero tum ſibi mutuo, tum cum prædictis commune eſt. Nam, quod diſtant multum a corde, ambobus eſt commune, magisque inferioribus: ſed inter ſe ſubſtantijs, & officijs differunt, ſicut quiddam habent inter ſe, & cum ſuperioribus omnibus commune, in omnibus differentijs, quas commemorauimus. Etenim ſunt in his ipſis quoque quædam duriores, & denſiores, alique rariores & molliores: atque hæ pluribus & maioribus, illæ paucioribus minoribusque uaſis, & neruis, præditæ ſunt: ac pars earum acutiorem ſenſum habent, pars ſecus. Diuerſitatem uero in functionibus harum partium, ac præcipue earum, quæ ſupra alas ſunt, ignorat nemo. Crura.n. & manus actionum uoluntariarum gratia condita ſunt generatim inter ſe ſimilium: oculi, aures, lingua, menynges, ipſum cerebrum, omnesque colli partes, longe ſanè diſſident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiunctam eſſe par eſt ſuam cuique ſpeciem ſymptomatum, quæ non ex æquo pulſus alteret: Vt, ſint licet eodem loci cerebrum, menyngesque, ac cæteræ capitis partes, ſi inflammatæ illæ ſint, febricitent, neceſſe eſt, & delirent: ſi aliæ, non neceſſario: nam muſculorum temporalium inflammationes, febres, deliria, ſpaſmos, ſopores frequenter inducunt, ſi magnæ ſint, non ſemper: neque, cum paruæ ſint, illa ſymptomata concitant. Cerebrum ipſum, ubi incurrerit in morboſam intemperiem, ſymptoma neceſſario, quod intemperiei familiare eſt, inducit: in caloribus immodicis, ſi quando ſoli hi per ſe ſteterint, delirium: ſi coniuncti ſint ſiccitate, una cum uigilijs: quod.ſ. eſt proprium ſiccitatis ſymptoma, ut humiditatis altus ſomnus, uel coma. Refrigerationis eius: ſymptoma eſt perpetuum fatuitas, quam uocant: ſi concurrant humiditas, ijs comes eſt cataphora: quod ſi multo, quam modus naturæ fert, humidius euaſerit, & calidius, cataphoram inducit coniunctam cum uigilijs, & delirio. Cuius omnem ſpeciem declarauimus alio in libro, quod eſt de comate, quod deſcripſit Hippocrates. Vehemens autem frigiditas cerebri, ſi accedat ſiccitas, motu priuat uniuerſum corpus: non tamen hi comatoſi ſunt, ſed ſublatis oculis intuentur inconniuenter. Iam pulſus, per quos hæc retulimus, ſi abunde ſit calidum cerebrum citra ſiccitatem, in conſiſtentia arteriæ ſunt moderati, & ſimiles natiuis: magnitudine uero hactenus ſuperant, & celeritate, & crebritate, quatenus morboſus calor natiuum exceſſerit. Si uero non modo ſit calidus, ſed & ſiccius præter naturam, ſtatim utique etiam menynx ipſa tenuis, quæ tegit cerebrum, in eandem uenit affectionem: †unaque cum illa cuncti nerui, atque arteriæ pulſum duriorem nanciſcuntur, quod eorum tunica contendatur, atque deficcet: nam de conſenſu principiorum diſputauimus aliàs. Quòd ſi ex biliosi humoris affluentia in calidum, & ſiccum affectum cerebrum deuenerit, etiam magis tenduntur arteriæ. Ita quem inducit calidus ſanguis, & quaſi feruidus, ſiccitas minor, & maior tenſio, cum ipſas menyngas corripit, tum neruos atque arterias. Biliosus vero ſuccus, †ſi pallidus ſit, cuius hic mentionem facimus, quia tenuis eſt, & ſubtilis, non perinde in mollibus corporibus inhæreſcit: ita nec in tumorem attollit ea. Sanguis calidus ſepitur arctius, & obſtruitur: quo excitat tumorem maiorem, & tenſionem ualidiorem. Proinde etiam atque etiam tendendum eſt arteriæ corpus, propter ſiccitatem ne, an propter tenſionem, videatur tunica durior: ſi ob ſiccitatem uideatur, alterutrum eſt exiſtimandum obſidere cerebrum, uel intemperiem calidam, & ſiccam, uel copiam bilis: ſi ob tenſionem, inflammationem: ſi propter ambo, ipſum etiam affectum puta conflatum eſſe ex ſanguineo & bilioſo humore: qui perpetuo omnes delirant. Differunt inter ſe, quod qui intemperie ſola affecti ſunt, modice hoc habeant, & infirmas omnes uoluntarias actiones: qui bilioſo humore, non eas habeant

† Græc. legitur; σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον, &c. ſed forte legendum eſt pro ἐκεῖνα, ἡ καρδία, ut etiam apparet inferius: ut ita uertatur. unaque cum illa cuncti nerui, & cor, ac arteriæ duriorem pulſum habent, quod earum tunica &c. loquitur.n. de conſenſu principiorum, cerebri nimirum & cordis.

† Al. hoc eſt pallidus.

A beant infirmas,& mirum in modum delirent.Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc pa-
tiuntur,mente ferinè mouentur:quorum etiã ſunt duri pulſus utraque de cauſa,ſiccitate,& ten-
ſione:ſimulq́; parui ob duritiẽ:& iuſto celeriores,quia febricitant:ẽt crebri,ꝙ nõ ſatis fiat vſui.
Humidę intemperaturę cerebri,molles pulſus diuturnitate efficiunt,ac hominem comatoſum:
ſi ad illas acceſſerit febrilis calor,morbus appellatur lethargus,& pulſus eſt non modo mollis,
ſed & magnus.Si verò putreſcens pituita ita cerebrum afficiat,erit tũ ẽt morbus lethargus:pul-
ſusq́; arteriæ cõtentæ ſpeciẽ quandã præbebit,tametſi ſit mollis.At magni in morbis hiſce oĩ-
bus hactenus erũt,quatenus auctus ſit calor:celeritas aut omnino minima eſt, aut his nihil pror
ſus creſcit:eodẽq; crebritas mõ.Hæc autẽ unà cũ caloris copia oĩa increſcent.Si vero cõmiſcea
tur ex bile & pituita affectus,nec prorſus vigilant,nec in ꝓfundo ſunt comate:ſed in ſopore de-
feruntur,deſipiũtq́ue,nec palpebras valẽt attollere:& breuibus,comatoſi hi ſunt, & vigilãtes;
itaq; & pulſum habent ambigentem inter cõplicatos mutuo affectus.Sin frigiditas morboſa ce
rebrũ afficiat,cũ illi cor conſentiat,minores,tardiores,atq; rariores ęquo pulſus erunt:ac,ſi abſ
que materia ſola intemperies cerebri ſit,citra oẽm tenſionẽ:Sin autẽ unà cũ materia,eaq́; melã
cholica,fiet,ut arteriæ tendantur,itaq; pulſus durior uideatur:Si cũ pituitoſa nõ ſimpliciter,ſed
B ſi craſſa atq; glutinoſa pituita ſit,intendentur: ſcirrhoſos.n.tumores excitat hic humor:ſi humi-
da,& flatuoſa,abs qua generatur potiſſimum œdema,quod vocant,ſine tenſione mollis pulſus
erit: Si cõfuſa pituita,& miſta ex utroq; illarum genere fuerit,ſimul mollis erit,& non nihil intẽ
tus:neq; hoc obſcurum eſt,quin,ſi pulſus ſit mollior,erit ẽt maior,q̃ antea. Iam verò,quod ge-
nus illis aliorum ſymptomatum accidet,poteris per te ipſe ex antedictis colligere. Mihi quidẽ
non eſt cõſilium diutius hic immorari,cũ illa in cõmentariis de locis affectis prolixè explicaue-
rim:nam nunc quidem non omnia indicia attendere,ſed quæ ex pulſibus duntaxat comparan
tur,propoſui:itaq; pro cumulo,& obiter alia quædam ſymptomata adiecimus aliena. Quare fi
nem hic faciam de his dicẽdi,& me cõuertã ad aliud, quod referat ad inſtitutũ:de quo tametſi
longius egi in commentarijs de locis affectis,tamen,ut hic quoque declarem,res poſtulat.

Meningibus affectis,qui pulſus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx, quæ cerebrum amplectitur, ſola mihi nullum unquam iſtorum affectuum
ſubire vr̃ poſſe,niſi unà cũ cerebro:nec etiã cerebrum citra meningem:ſed,ſiue citra fluxio
nem intẽperies,ſiue ẽt incubuerit fluxio in alterutrũ horum, ſtatim impertiri mea quidem ſen-
tentia affectũ oportet alteri. At dura meninx,qm̃ lõgiſſime à cerebro diſſita eſt,affecta eſſe ſo-
C la poteſt. Cuius affectus ſi inſignis ſit,ut cor ad cõſenſionem ſolicitet,& arterias,pulſus in mo-
dum cerebri affectuum alterabuntur:calidi.n.affectus vſum augẽt: frigidi cum hunc remittunt,
tum arterias pedetentim indurant,præcipue eas,quæ corde ſunt altiores:ſicci intentum, & du-
rum pulſum reddunt:humidi mollem,attamen non ita mollẽ,& durum,ut cerebrum,ſed magis
quidem durũ,minus vero mollem.ſiquidem corpora ſua ſponte dura,quæ in affectus induran-
tes inciderunt,maximã contrahunt duritiem: ſic, quæ natura mollia ſunt, ſi in humectantes, &
liquefacientes incurrãt,ſemel exoluunt,molleſcũtq́ue:ſin dura arripiantur humectantibus affe
ctibus,aut mollia indurantibus,nequaq̃ aſſequuntur extremũ contrarij ſibi ſtatus. Hac ratione
nũquam ob meningũ œdema pulſus fiet ita mollis,ut ob cerebri,& pulmonis;neq; ex cerebro
& pulmone inflammatis perinde durus,ac ex meningibus. Verum his,qui duri per meninges
ſunt,ſimilis ille eſt,qui ob ſeptum trãſuerſum,& tunicam ſuccingentẽ. Qui cerebri,& pulmonis
gratia molles ſunt,ita ſunt molles,ut nullus alius.His præ cæteris vicinior eſt ille,qui ex iecino-
re,& liene oritur,œdemate affectis: nam ſcirrho etiã hæc viſcera obſeſſa pulſus ſatis duros effi-
D ciunt:minus,ſi inflãmata ſint,quã ſi laborent ſcirrho.Cerebrũ,& pulmo ſortaſſis ne admittũt q̃
dem ſcirrhum:duris enim corporibus,& ſpiſſis hic affectus,non raris,& mollibus,familiaris eſt.
In cõmuni autẽ de oĩbus,quæ commemorauimus,licet non referamus ſigillatim, ſciendum eſt,
affectus,ſi nimium frigidi ſint,& ſupra oẽm modũ,duros pulſus facere,alioquin nõ:præterea ar
terias uiciniores in mollitudinem,& duritiẽ tranſire magis,quæ longe diſiunctæ ſunt à locis af
fectis,aut ſi interpoſitũ ſit cor minus.Quod ſi teneas,nihil eſt,de cæteris morbis faciei,colli,ar-
tuũ,ꝙ alia p̃cepta requiras. Nã pars affecta,ſi ſpiſſa,& dura ſit,pulſus efficiet duros,ſiue inflãma
ta,ſiue ſcirrho affecta,ſiue ſupra modũ refrigerata ſolicitet arterias:ſi carnoſior ſit,eaq́; uel ĩflã
mata ſit,uel ſcirrho induruerit,duros quidem ſed minus ſuperioribus:ſin œdema habuerit,mol
les.Ac conſentient arterioſis celerius vicinæ oẽs arteriæ,& cor:venoſis ſecundũ has:tardiſſimè
autẽ neruoſis:tẽpore.n.hæ,& inſigniter læſæ motum arteriarũ immutant.Nihil mirum ergo eſt
abdominis,& thoracis inflãmatis muſculis facile comitari febres:quamobrẽ,& pulſus fiunt ma
gni,celeres,& crebri,ſed durus illis pulſus,uel conuulſiuus nunquã fit. Si ulnæ,uel tibię muſculi
inflãmati ſint,maxime qua parte tendines egerminant,facile conuulſione corripiuntur,facilli-
me ẽt pulſus tẽduntur ac indureſcunt,thoracis etenim,& uentris carnoſi muſculi ſunt,neruoſio-
res manuum,& pedum.Adeoq́ue,ſi tendo aliquis in ſummis manibus,uel pedibus inflammatꝰ
ſit,prompte illis pulſus durus fit,prompte item conuelluntur.Iam uerò admodum duri fiunt pul
ſus ex ſcirrho iecinoris,uel lienis,ſed ijs,quibus ad eum modum ſunt duri, nullum conuulſionis

pericu-

periculum eſt. Ac,cum inſigni lien ſcirrho affectus eſſet,frequenter conſpeximus non conſecu- E
tam aquam inter cutem:iecinori vero ſuccedit neceſſario : fitque tum pulſus, mirum, præditus
ſignis vtriuſque affectus,tum tunica ipſa arteriarũ humidiore mollioreque, tum indicante a p-
te tenſionem ex ſcirrho,atque ita duriore. Ipſa ſua ſponte aqua inter cutem citra uiſcerum in-
flammationem pulſum non intendit: illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam uacua
tionem,aut inſolitam ſuppreſſionem, itemque menſtruorum ſuppreſſiones, & immodicæ ua-
cuationes aquam inter cutem gignunt.uteri affectus mulierum,declarauimus ante,quemadmo
dum varient pulſus,cum veſicæ eum compararemus.

Teſtibus affectis qui fiant pulſus. *CAP. 10.*

VNum etiam reliquum eſt,de teſtibus ut dicamus:nam hæ partes,etſi extra inguina sũt,ſta-
tim†febres propter vaſorum vicinitatem accendunt.Etenim ſuperne ab renũ regionib9
vena,& arteria deſcendunt per peritonæi foramina ad teſtes,vaſa ſanè magnitudine inſigni:ẽt
ipſa tunica erythroides adnata peritonæo eſt. Quare meritò, ſi hæc ſit inflammata, pulſus du-
rus fit,ac proinde minor:ex teſtibus non ita durus,& magnus,cauſa febris.Quæ enim partes ar-
terioſæ,& venoſæ ſunt,febres excitant magis:quæ neruoſæ,ant nullas omnino,aut paruas:at te
tanos generant,& ſpaſmos. Omnia iam,quæ inſtitueramus,abſoluimus:nã ſingularum partiũ F
omnibus affectibus recenſitis,declarauimus,quem quæque mutatio pulſum creat.

† *Addendum ex græcis. vbi inflamata sũt.*

Futura ex quibus ſint præſagienda. *CAP. 11.*

NVnc ergo,quod in primis operæpretium eſt,compẽdioſe hæc in pauca capita reducam9:
nam præſentium cognitio,nihil aliud eſt,ac affectuum inuentio:cognitio præteritorũ,ni-
hil etiam aliud,atq; inuentio cauſarum,quæ affectus inducunt. Quare,ſi in his cõmentarijs oẽs
affectus explicati ſunt:oẽs autẽ cauſas effectrices partim in alijs commentarijs expoſuimus,par
tim in ſuperioribus de cauſis pulſuum,nihil iam deſideretur ad præſentienda pterita uel prеſen
tia.Nam futurorum ſumi præſagia ex præſentibus etſi ſæpe iam antè monſtrauimus,tamen oĩa
nunc etiam ſummatim,neceſſe eſt percurramus,hinc inducto exordio de euentis,quæ expectã
tur,dignoſcendis.Vnum eſt ac primum quidem,quo erumpet morbus, ad exitiũ ne an ad ſalu-
tem : alterum ab hoc, quo potiſſimum hoc tempore accidet : tertium iam, qui nam modus erit
mortis,& ſalutis. Hæc omnia ex affectibus præſagiuntur:ex ipſis enim,ut oſtendimus,morbi ge
nus,& facultatis imbecillitas uel robur dignoſcitur:hæc ſi inter ſe conferantur,futura pſentiun-
tur.Morbus enim cognoſcitur ex loco affecto,eiusq; affectu;facultas ex cõmodo temperamen-
to,uel intemperie corporum ſolidorum:nam,ſi imbecillitates quædam ob ſpiritum animalem G
accidant,breues ſunt illæ,& ſymptomatum ratione conſequuntur. Hæc ſi inter ſe conferantur,
ſi facultas uigorẽ morbi eſt ſuſtinendo,oportet ſuperſtitem hominem eſſe,ſiquidẽ nihil erratũ
ſit extrinſecus:ſin autem ſit impar,moriatur,neceſſe eſt. Tẽpus,quo utrunq; horum accidet,ex
his præſcietur.Euadent,qui erunt ſuperſtites,illo tempore, quo morboſam affectionẽ ſemel ſu
peratura eſt natura:morietur tunc temporis,quo facultatẽ morbus adeo proſternet, ut functio
aliqua ad uitã neceſſaria pereat. Et uero ẽt modus tum mortis,tum ſalutis indidem præſcietur.
Functiones enim,quæ ad uitam requiruntur,abolitæ, partim ſuffocant, partim uitalẽ facultatẽ
proſternunt,partim proportione & uitalem proſternũt,& ſuffocant.Vitalem facultatẽ ſuffocãt
affectus,qui ex thorace,pulmone,aſpera arteria,gutture, faucibusq; procedunt:nõ nulli ẽt ipm
ſtatim cor occupãt.Qui proſternunt facultatẽ,ex ſtomachicis,quos uocant,affectibus, vñ ſyn-
copa corripiuntur:ex iecinoris ẽt diuturnis, propter quos cibũ nõ ſentiunt: præterea ex longis
doloribus,uel vehementibus:ad hæc ex oĩbus hecticis febribus: breuiter corporis cordis ingẽs
intẽperies,quoquo modo,ſiue per ſe hæc inde ab initio,ſiue pp alia uiſcera conſtituatur, deij-
cit vitalem facultatem.Iã verò ẽt animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingẽti intemperiei
comitantur,eiuſdem quaſi ſuffocationes, impletionibus eius uentriculorum,& obſtructionibus H
meatuum,qui in eos penetrant.Proinde, cui menſura facultatis perſpecta ad vnguem ſit, locuſ-
que affectus,& eius affectus,hic ad futura præſentienda eſt peritiſſimus. Quemadmodum uero
dignoſcendæ ſint partes affectæ,in alijs cõmentarijs explicauimus: Ac quomodo etiam illarũ
affectus,cum illis,tum maxime in libris de iudicationibus,& etiã in hac lucubratione: de faculta
tibus ẽt ſæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoſcuntur, & ex agentium intem-
perie. De cæteris facultatibus egimus alio loco:at de illa,quæ molitur pulſus, quam ſcilicet ap-
pellamus uitalem,& in his commentarijs uerba fecimus non pauca,& faciemus etiam nunc.

De facultate vitali cognoſcenda: & de iudicationibus per pulſus præſagiendis. *CAP. 12.*

CVm omnes pulſus per ſe languidi ſint,infirma facultas eſt:quod per totum corpus fiet, cũ
ipſum cordis corpus intemperatum ſit:in vna parte,cum ſola illa pars.Vbi earundẽ arte-
riarum nunc languidus pulſus ſit,nunc uehemens,facultas nõ eſt per ſe quidem imbecilla, ſed
abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem,nec
una in parte,inueni unquam,ſed alia ſimul tria genera immutari,fieriq; inæqualia:tria genera
inquã,magnitudinis,& paruitatis,celeritatis,& tarditatis,crebritatis,& raritatis:etenim magni

parui

A parui medij,celeres tardi medij,crebri rari medii,non aliter, ac languidi uehementes medii,facultatibus accidunt,q̃ a copia humorum grauantur. Ac,si pulsus vehemẽtes,& magni numero contrarios uincant,minus facultas offenditur a copia:sin parui & languidi,magis. Et inæquales item in uno ictu,tũ quos interpellato quiete motu,tum quos perpetuo manente, diximus fieri, hi oẽs,si fines motuum ualidiores,& celeriores efficiant,nunciant facultatem esse robustiorem oĩbus,qui languidiorem,& tardiorem efficiant.De dñia decurtatorum satis ẽt est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus uideatur,apertum est,illum permagnum esse, ut ante diximus:declarabit ẽt superiorem iam naturam copia esse.Languidus igitur pulsus nunquam altus est:cæterum magis,& minus uehemens,quò altior simul & uehementior euaserit, robur facultatis nunciabit,liberumq; motum. Simul autem cum ea mutatione mutari prius* necesse est inæqualitatem,ac primum magnos,& altos pulsus contrarijs multo plures fieri:deinde oẽs ordine æquales:hi excretionibus,necesse est, iudicentur. Nec altos tantum, & uehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter, & vehementes: at certius & firmius, si alti sint. Hic contractionis motus est attendendus:semper enim abiicere inuenies eam, priorem celeritatem,& minus hoc,& magis eam facere. Itaque discretio tibi hic* modi iudicationis suppetit: ** Al. priorem.* ** τρόπου.i. moris.*

B melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa: &, si huc alia signa accedant concoctionis(quæ sum omnia complexus in commentariis De iudicationibus) optimam iudicationem promittit hic status.Quòd,si contractionis celeritas parum sit remissa,* aut morbus haud dum videatur concoctus esse,expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen undequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum, aut unum, aut duo,aut etiam simul omnia. At,si pulsus sit magnus & vehemẽs,nec præcedat illa inæqualitas, non semper protendit excretionem.Altus semper quidem,sed, si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet:copiosas,cum multas sequatur inæqualitates,quæ declarent facultatem copia onerari.Miraberis optimis iudicationibus altum una,& moderatum celeritate in contractione pulsum,præsertim consequentibus excretionibus,antecedere:& non in distentionibus arteriarum,cum in se attrahant,sed in contractionibus,quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse,ut putaret in contractionibus attrahere aliquid in se ipsas,in distentionibus excernere:at fieri hoc non posse,in libro De vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones,hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas uitalis, quam uocant,& nu- ** Aliter, &c.*

C tritiua,naturalisq́ue:illius enim hoc unum opus est,generatio pulsus:naturalis id, quod familiare est ad nutritionem,allicere,&,quod est alienum,excernere,præterea retinere,alterareq; familiare alimentum:ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natiui caloris tuẽdam mediocritatem,distentionem,& contractionem arteriarum,atque cordis. Quam facultatem,nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris,uel aliis duris corporibus adnascuntur:animalia calida,potissimum sanguine prædita,apertissimam hanc facultatem,& vehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus pulsuũ eiicit solum fuliginosum excrementum,quod obstiterit naturalis caloris mediocritati: sicuti in distentionibus,quod se refrigeret,allicit. Altera facultas nutritiua conueniens attrahit alimentum,& incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt,ut in commentariis De Hippocratis, & Platonis placitis ostendi: cæterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ,quatenus nutriuntur,facultate nutritiua gubernãtur,cuius excernere alimenti excrementa munus est:sicuti alterius uitalis,fumosa excrementa expellere. Quando igitur hæc abundant,arteriæ maximam simul,& celerem contractionem moliuntur. Quòd si fieri posset,ut digito intro in eas immisso,pulsus exploremus,percipiamus eas penitissime intro fer-

D ri,sed,quoniam hoc non potest,celeritas primum potissimumq́; attendenda est:deinde contractionis quantitas,si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus.Cum uero hæc excremẽta nulla amplius sint,concoctiq́ue sint humores,qui antea putrescebant,altera facultate naturali cõcoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanauit animantis,perq́ue carnem,& neruos,& ligamenta,ossaq́ue:non per solas arterias,& uenas est distensa. Atq; hæc est illa facultas,quæ etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice,quam solæ hæ obtinent,in cõtractionibus fumosum excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vsus non perpetuo par vtriusq; est,sed præpollentis vsus excellit non nunquam: itaque etiã ex se pulsum figurat, siquidem ei facultas respondeat.At vero,si fumosum excrementum præpolleat,plurimum cõtrahitur,distenditur autem non plurimum cor cum arteriis: sed hactenus duntaxat, ut satis refrigerii ab extrema contractione suppetat iis. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus calor,copiosissimus uero mundus,& purus,& quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur:& contrahuntur eatenus tantum,quatenus satisfiat alteri vsui. Quare semper æqua magnitudine distentio est,atque contractio,nisi,cum digitos casu admouerimus,repentina fiat mutatio.Inter est autem,hoc quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratq́ue, quem-

admodum

admodum diximus,ſi ille,qui intro fertur,præpolleat,eſſe in arterijs fumoſum quendam calorem:igneum,& purum,ſi ille qui foras. Ob hanc ſanè cauſam altus pulſus excretionem ſignificat,concoctis iam humoribus,qui inducebant febrem,comitans. Semper porrò omnis excretio naturæ lege perfecta ſequitur concoctionem:etenim in uentre cõſpicitur natura excremẽtum a concoctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ, ante quàm cibus coctus fuerit,fiunt,nunc quòd uellicetur ab illis,quæ continet:nunc quia degrauetur, ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, poſtea quàm ſatis familiarem ſuccum concoxerit ſingularum partium,tum demum excrementum excernit, niſi quid eam, ut diximus, irritet ante tempus. Copia excrementorum tum ex plethoricis ſignis, quæ præceſſerunt: tum ex præſente flammeo calore præſentitur: ob quem ipſum calorem pulſus magni uidentur, †& alti.§ Quare ſunt peſſimæ excretiones,quæ pulſum nec magnum obtinent,& celerem in contractione oſtendunt. Porrò autem,ſi etiam ſe plus intro recipiat, fumoſi hic excrementi affluẽtis in primis eſt nuncius,atque ob id crudi morbi.Si præterea ſit pulſus languidus, periculum eſt ſyncopes. Si uero pituitoſior morbus ſit, cum ab inæqualibus pulſibus mutatio fiat in plures uehementes & magnos,iudicatio erit per abſceſſum:maxime ſi diuturnus ſit, magiſq; etiam cum adhuc hyeme,& in frigida ætate, natura, & regione. At, in quam potiſſimum corporis partem erupturus ſit abſceſſus,non eſt præſagire ex pulſibus.Sed,quod in commentarijs De iudicationibus diximus, ſpectandæ ſunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris De iudicationibus a modo motus diximus declarari. Cum enim pulſus omnino ad excretionem ſpectat,ſi adiuncta habeat profluuij ſanguinis ſigna, de naribus ſanguis profluet: his ſi careat, ex alia quapiam parte diſpicienda eſt excretio. Sed de his omnibus ſatis in commentariis De iudicationibus diſſeruimus.

E

F

† *Græca quidã exemplaria manuſcripta non habent* καὶ ὑψηλοὶ. *& alti: alia tamẽ habẽt, ſicuti & in libro* 1. *De die. de cr. cap.* 7. *habẽt, ſed motus plures alti, & magni, &c.*

GALENI

Admonendi sũt lectores, hæc folia, q̃ cõtinent synopsim interiecta fuisse post editum indicem, & ideo ne priores numeri toti⁹ Classis uariarẽt, in hac synopsi numeros imperiales uocatos apposuimus, qui quidem sequuntur ordinem superiorum, sed diuerso charectere, præposita ob maiorem distinctionem littera greca α: & idem etiã fecimus in lr̃is alphabeti, apponentes quatuor QQQQ, sed maiusculo charactere, præposita etiam littera græca. α.β.

GALENI SYNOPSIS
LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVLSIBVS,
Augustino Gadaldino interprete.

CENSVRA

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc uerba scribit. At uerò in aĩo mihi est aliũ scribere librũ, ueluti Epitomen quandam oĩum horum sexdecim librorum de pulsibus: quem inscribam uel Artem de pulsibus, uel Isagogen, uel Synopsin, uel Epitomen. In libro autem de proprijs Libris cap. 5. ait. Librum etiã quendam alium unum, sexdecim supradictorũ librorũ de pulsibus Synopsin scripsi. Hunc autem esse eum librum, cuius in ijs locis Galenus meminit, præterquàm q̃ doctrina & scribẽdi ratio aperte uidentur indicare: facile etiam hinc probari potest. Quòd auctor ipsius lectorem nõ raro ad Librũ de pulsibus ad tyrones quem etiam quandoq; Isagogen appellat, frequentissime ad Magnam illã tractationem de pulsibus, quæ ex sexdecim libris constat, sæpe etiam ad libros de crisibus, & ad alios quoq; non paucos tractatus, releget: quos oẽs libros sicuti ipse perpetuo suos nominat, ita Galeni esse germanos omnibus est cõpertum: Quodq́; sæpius ipse affirmet, eum præcipue ad expeditã rememorationem ijs fore utilem, qui prius Magnam de pulsibus tractationem accurate perlegerint: & capite undecimo dicat, studiosos materiam de pulsibus sicuti breuissimo sermone ab ipso conscriptam habent in Isagoge, absolutissimo in Magni tractatione, ita medio inter utrosque in hac Synopsi esse habituros.

C Loci quamplurimi sparsim in studiosorum gratiam sunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs suis de pulsibus libris scripserat.

In quo præstent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij sint. Curq́; Galenus hanc Synopsin conscripserit. Argumentum sexdecim librorum de pulsibus. CAP. I.

Leriq; hominum appetunt quidem scientiam exquisitam eorum, quæ quotidie discunt: uiam tamen, quæ ad ipsam ducit, adire grauantur. Et ob id, cùm sermones per Diexodõ, i. fusam enarrationem, interpretatos, tanquam prolixos effugiant: nonnulli quidem Isagogas, idest introductiones, seu institutiones, uel Hypographas. i. subscriptiones, uel Hypotyposeis. i. subfigurationes, legunt: nonnulli uerò Epitomas. i. resectiones, seu breuiaria, uel Synopseis. i. cõpendia, uel Epidromas. i. transcursus. Postea deinceps, cùm aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dñr, soluere queunt, propterea quòd nec eorum solutiones discere noluerint, desistunt à ueris. Oportet ergo, ut ipsi (hoc præcipue cognoscentes, diexodicã nimirum doctrinã cæteris p̃stare, quòd non solum uera docet, sed & ipsis demonstrationes adiungit, & contradictiones, & earũ solutiones) cùm ab hmõi
D doctrina destiterint, desistãt ẽt disputare cum alijs de ueritate eorũ, quæ didicerunt. Non tñ ita faciunt. & ob id euenit ut per totam uitam eorum sententiæ agitentur, ueluti nauis fluctibus iactata. Demonstrationes. n. tanquàm anchoræ sunt, ut sciẽtiæ firmiter appellant, non dimoueãturq;. Ego igitur adhortor, ut discant quidem omnia perfecte, uel statim à principio, uel per hypotyposin, aut synopsin prius introducti: cum autem exquisite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis uerbis eorum reminisci uoluerint, quæ antea prolixe didicerant. Omnino sanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, satius esse existimans, ut qui diexodos accurate perlegissent, sibi ipsis epitomas facerent: utiles enim hoc modo, tum epitomæ tũ synopseis fiunt, iuxta proprium captum unicuiq; scriptæ. Quoniam aũt animaduerti alios mearum tractationũ epitomas non recte facere: in quas dum incidunt, qui diexodos legere grauantur, non parum læduntur: in id coactus ipse sum ad hoc negocium peruenire, præter eam, quam ab initio habui, sentẽtiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de pulsibus, in synopsin redegi. Erat autem tota ipsius diexodus in quatuor partes diuisa: quarum prima dñiam ipsorũ, secunda dignotionem, tertia causas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, q̃ est de pulsuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulsuum omnium numerum, docet, in secunda uerò, q̃uo unumquenq; ipsorum dignoscat. nam quidam ipsorum difficulter dignoscibiles, quidã indignoscibiles ad tactũ sunt. Tertia pars, à quibus causis unusquisq; pulsus fiat docet. Quarta autẽ [a] (cuius gratia omnia hæc tractantur) de præcognitione, quæ p̃ ipsos fit, est. A 1. de Dig. p. c. 2. pa. 70. c

A pag.46. [a] *Argumentum proœmij libri primi de differentia pulsuum. hoc est, cur rebus magis quàm nominibus in omni doctrina attendendum sit.* CAP. 2. E

CVm igitur in unaquaq; parte quatuor à nobis conscripti sint libri, ita ut uniuersi sint sexdecim: nũc, ut dicebã, in hoc synopsim ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, q̃ est de dr̃ia. In qua præpositum est proœmium, quod oñdit, melius esse, rebus ipsis mentẽ adhibere, neglectis hominibus: id quod non in hac tm̃ tractatione, sed ẽt in alijs omnibus, faciendũ censeo. Qui.n. à rei substantia dr̃ias, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, sciẽtiam hic habet firmam, rem quampiã, nec prætermissam esse, nec superflue dictam. Iis aũt, qui à nominibus initium capiũt, incertum est, an aliqua prætermissa sit, an superflue addita. Sæpe.n. unũ nomẽ plures res significat: sæpe uerò una res plures habet appellationes: nonnullæ aũt nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: ꝙ uel non cognitæ fuerint superioribus, uel paucis omnino cognitæ. Periculum ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermissa sit: In multiuocis uerò, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse uideatur: in quibus autẽ nomen non est, ne res quidẽ ipsa non sit. Et ob id prætermisso eo, quod à nominibus capitur principio, melius est, ut ab ipsa re auspicati, ad inquisitionem accedamus multitudinis differentiarũ, quæ in ipsa sunt.

B 1.de dif. pul. c.3.p.47.c [b] *Pulsum ab hominibus uocari, sensibilem diastolen, & systolen arteriæ, duoq; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differẽtias in diastole arteriæ considerari, quantitatem, tempus, tenorem, & corpus uasis. Et à quantitate uiginti septem speciales differentias, à singulis uerò alijs tribus tres tantum sumi.* CAP. 3. F

EST sane propositæ rei substãtia, caui & prolixi corporis, sensibilis tum diastole, tum systole. Ac cauum quidẽ hoc corpus uocatur à medicis arteria. Prædictam aũt ipsius motionẽ uocant pulsum non medici solum, sed ẽt uniuersi hoĩes. & nisi hoc quis pulsum uocare uoluerit, nihil utiq; ad nos fuerit. non.n. de nominibus altercaturi uenimus: [c] sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura pręcognoscat. Siue ergo pulsum, siue palpitationẽ, siue quodcũque aliud, uocare quis motionem ipsarum uoluerit, nihil refert, dũmodo pręcognitio recte ex ipsa fiat, ad quam à principio properamus. Quænam igitur sunt, q̃ motioni arteriarũ ex necessitate, insunt, primum considerare oportebit: Postea, siquid ex alijs, quæ nõ ex necessitate insunt, accedit: Insunt sanè motioni arteriarum scd̃m propriam ipsius rationẽ duo hæc prima, spatiũ, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. [d] Ac spatiũ quidem motionis, quoniam scd̃m longitudinem & latitudinem & profunditatẽ fit, tres faciet simplices ac primas differentias, unam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem, seu altitudinẽ: utroq;.n. modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, quàm sit secundum naturam, altus uocabitur: quemadmodum sanè cum in latitudinem maiorem extenditur, quàm sit secundum naturam, latus: ita uerò si in longitudinem maiorem, quàm sit secundum naturã, tangentibus subijciatur, lõgus. Manifesti etiam sunt & qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui uerò secundum unamquamq; trium dimensionum secũdum naturam se habet pulsus, symmetros.i. moderatus uocabitur secundum illam dimensionem. Necesse ergo est uniuersas pulsuum differentias septem & uiginti esse, quæ scilicet subscriptæ sunt.

C 1. de diff. p. a 1.p.46.h

D 1.de diff.p.c. 4.p.47.c. diffuse. G

E Eodem. cap.

		[e] LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis
	4	Longus	Moderatus	Altus
Gracilis.	5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis.	6	Longus	Moderatus	Humilis
Gracilis.	7	Longus	Angustus	Altus
Gracilis.	8	Longus	Angustus	Moderatus
	9	Longus	Angustus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Angustus	Altus
	17	Moderatus	Angustus	Moderatus
Gracilis.	18	Moderatus	Angustus	Humilis

H

19 Breuis

Solidus.	A	19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.		20	Breuis	Latus	Moderatus
		21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.		22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.		23	Breuis	Moderatus	Moderatus
		24	Breuis	Moderatus	Humilis
		25	Breuis	Angustus	Altus
		26	Breuis	Angustus	Moderatus
Paruus.		27	Breuis	Angustus	Humilis

[a] Ita sanè, cùm hi septem & uiginti pulsus sint, qui scd'm quantitatem in tribus simul dimensionibus consistunt: duo quidẽ ex ipsis habent nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipsis scriptus,& ultimus: nã alter magnus, alter paruus uocat̃: Reliqua uerò tota multitudo, non habet. Neq;.n. qui ἰσχνοὶ.i. graciles,& qui ἀδροὶ.i. solidi seu turgidi dicũtur pulsus, unum aliquem B ex tabella ostendunt, sed de multis generice prædicantur. In quibus.n. dimensio scd'm longitudinem reliquas duas excellit, hos oẽs graciles uocant: In quibus uerò reliquæ duæ, hos omnes ex aduerso illis, solidos. Ita ut & quintus in tabella,& sextus, adhuc uerò præter hoc octauus,& nonus,& decimusoctauus, graciles uocent̃. Ex aduerso aũt his, solidi, decimus in tabella,& undeuigesimus,& uigesim⁹,& præterea uigesimussecundus,& uigesimustertius. Ita ut generaliora sint hæc nomina,& pluribus communia. Vocant aũt & hos ipsos pulsus ẽt alio modo: λεπτὸν quidem.i. tenuem eum, qui gracilis est: παχὺν uerò.i. crassum, eum qui solidus est. Sed neq; eius, qui scd'm tres dimẽsiones moderatus est (qui sanè solus ex uiginti septem, est secundum naturam) proprium habemus nomen: uerum oratione & hunc declaramus, siue moderatum esse dicẽtes in tribus dimensionibus, siue medium inter magnum & paruum, siue secundũ naturam in quantitate diastoles, uel moderatum in quantitate diastoles, uel quõcunq; aliter maxime apertã speremus esse orationem. [b] Qui uerò secundum tp̃s diastoles consistunt, non amplius uiginti & septem, nec omnino multi sunt: sed quot sunt differentiæ, quæ ab unaquaq; trium dimensionũ generice cõcipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodum.n. in illis secundum longitudinem quidem,& moderatus erat, & longus & breuis: secundum latitudinem uerò,& moderatus & latus & angustus: secundum profunditatem autem, & moderatus, & altus, & humilis: eodem sanè modo in tempore diastoles,& moderatus in hoc genere est,& celer, & tardus. [c] Aliud autem post prædicta est genus differentiæ pulsuum, quod secundum τόνον.i. tenorem seu firmitudinẽ est: in quo rursus εὔτονοι.i. tenore p̃diti, seu bene firmi,& ἄτονοι.i. tenoris uacui, seu infirmi, fiunt pulsus: [d] & tertius quidam, amborum medius, non æque, ac superius dicti, secũdum naturam,& moderatus. Nam qui tenore præditus est, in hoc genere secundum naturam est. [e] increscens autem ex nutrimento,& uini potu,& ira, ab eo quod secundum naturam est recedit. Hunc ipsum etiam σφοδρὸν, id est uehementem nominamus, medicorum sequentes, cõsuetudinem. quandoquidem scimus ab omnibus græcis σφοδρὸν: de eo qui celer simul,& tenore præditus sit, usitatius dici. [f] Quartum genus differentiæ in diastole arteriæ, fit secundum ipsum corpus uasis, quod uel durius, uel mollius, quàm secundum naturam sit, appareat. Erunt ergo,& hic tres pulsuum differentiæ, moderatus, durus,& mollis.

A eodem ca.
B 1. de diff. p. c.4.p.47.d
C 1. de diff. p. c.6.p.48.b
D 1. de causis p.c.7.p.87.c ibidem diffu.
E 3.de diff.p.c. 5.p.61.h,& 62. ibidem.
F 1.de diff.p. c. 3 p.47.d,& c 6. p.48.b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri posse in diastole arteriæ, impugnando eos, qui posuerunt differentias pulsuum à re infusa. CAP. 4.

D ALia uerò nulla aut excogitari, aut experimẽto cognosci põt eueniẽs nobis sẽsibilis passio ex corporibus, quæ mouentur: Ita ut in prædictis quatuor generibus uniuersæ pulsuũ differentiæ, quæ secundum diastolen arteriæ considerentur, circunscribantur. [g] Quod enim est in ipsis infusum, nec quãtum, nec quale sit, sensu dignosci potest: Alioqui certe cessaret illa q̃stio, An uacuæ sanguinis sint arteriæ, si sanè dici posset, non solum sanguinem cũ spiritu eas continere, sed qualem etiam sanguinem ipsæ contineant, utrum serosum ac tenuem, an crassum & uiscidum, an horum medium, qui certe est sanguis secundum naturam. Quamquam sanè aliqui affirmarunt, huius quoq; dignotionem sensibilem esse: quemadmodum etiam de ipso spiritu, qualis nam facultate sit, is qui in arterijs continetur. Nonnullis uerò his ẽt absurdiora scribunt, quẽdam alium, ultra prædictos pulsus, introducendo, quem ipsi πληρῆ.i. plenum appellãt. [h] atq; huius generis tres faciunt dr̃ias: nominant autem hunc quidem plenum, hunc uerò uacuum: medius aũt utrorumq; nullum peculiare nomen sortitus est. Hos ergo si redarguere uelis, bifariam aduersus ipsos sermonẽ diuides: primo circa significatũ τῆς πληρότητος.i. plenitudinis, postea circa ipsius dignotionem. in utroq;.n. oñdimus eos non parũ errare: circa significatũ quidẽ, nõ in hoc tantum genere pulsuum, sed etiã in alijs, in [i] secundo & [k] tertio de differentia pulsuum libro: circa dignotionem uerò, quæcunq; quidem in plenitudine errãt, in [l] quarto diximus libro de pulsuum dtgnotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris superioribus. Nunc autem, quoniam id duntaxat, quod utile ad artẽ est, doceo, prætermissa aduersus eos, qui aliquo modo

G 4. de dign.p. c.2.& 3. diffuse.
H 1. de diff. p. c.6.p.48.h
I in toto ferè libro.
K cap.6.
L capit. 2. & 3.

in ipſa errarunt, redargutione, (hoc enim, ut dixi, in epitomis & ſynopſibus ſpectamus) tempus E eſt ad alias pulſuum differentias, quæcunq; utiles ſunt, tranſire.

Syſtolen quomodo alij ſenſibilem eſſe exiſtimarint, alij inſenſibilem: ac quos utrique ſingulatim, raros, frequentes, & medios pulſus nominarint. CAP. 5.

A 1. de diff. p. c. 7. & 8.

E[a]Xcipit autem nos maxima diſſenſio medicorum: cùm nonnulli quidem arbitrẽtur ſenſibilem eſſe ſyſtolen arteriæ, nonnulli uerò inſenſibilem. Ac illi quidem qui ſenſibilẽ putãt ipſam eſſe: inter finem diaſtoles & principium ſyſtoles quieſcere breui tempore aiunt arteriã, ꝓportione habita quieti illi reſpiratorum inſtrorum, quę poſt inſpirationẽ fit ante expirationẽ: eodem modo & poſt ſyſtolen ante diaſtolen quieſcere rurſus, quemadmodum etiam in reſpiratione quies aliqua fit reſpiratoriorum inſtrumẽtorum in expirantibus ante inſpirationes. Si ergo tp̃a quietum ſint maiora, quàm ſit id, quod ſecundum naturam eſt, rarum nominant pulſum: ſi minora, frequentem: Vt duæ ſint raritates frequentiæ, altera externa poſt diaſtolen ante ſyſtolen, altera interna poſt ſyſtolen ante diaſtolen. Quicunq; uerò ſibi ipſis inſenſibilẽ eſſe aiũt ſyſtolen, totum hoc tempus, quod utiq; ſit inter ſenſibiles motiones, ei quod ſecũdum naturam eſt, comparantes, ſi minus ſit, frequentem: ſi maius, rarum nominant pulſum: ſi ęquale ei, qđ eſt ſecundum naturam, moderatum. Dictum aũt eſt mihi in [b] primo de dignotione ipſorum, abunde de hac diſſenſione: [c] quodq; diu & ipſe non ſentiebã ſyſtolen: [d] quodq; oĩum pulſuum non eſt ſenſibilis: oſtenſum quoq; eſt, quorum nam eſt ſenſibilis, & quorum non: [e] ac præterea quõ utiq; quis ſe ipſum exercere debeat in ſyſtole dignoſcenda. Sed hæc quidẽ paulo poſt dicẽtur. F

B cap 3.
C capit. 1. p. 70. e f, & c. 3. p. 72. a b.
D cap. 5.
E cap. 6.
F 1. de diff. p. c. 8. 9. & 10. diffuſe.

[f] *Rhythmi ſpeculationem fieri ex collatione temporis diaſtoles cum tempore ſyſtoles. Inæqualitatem eſſe, uel in pluribus pulſibus, tuncq́; aut inordinatam, aut ordinatam: uel in uno tantum pulſu, tuncq́; aut motu remanente continuo, aut interrupto.* CAP. 6.

NVnc uerò reliquas dr̃ias pulſuum percurro: primam quidem eam, quæ eſt rhythmi, muſicorum ſpeculationi ſcd̃m quid communicantem: ſecundam uerò eam, quę eſt ęqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam, quæ eſt ordinis & inordinationis. Ac rhythmi quidem ſpeculatio fit, ubi inter ſe conferuntur, tp̃s diaſtoles, & tempus ſyſtoles: inæqualitatis autem, ubi corrũpitur ſecundum quid continuata paritas, aliàs ſecundum aliud genus pulſuum, uel etiã duo, uel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipſa paritas, & ob id inequalis ipſa motio apparet, quemadmodum in planetis, ſeu errantibus aſtris, inuenitur tñ aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipſis planetis: propter hoc ordinatam quidẽ eſſe dicimus, ſicuti planetarum motionem, ita etiam pulſuum, qui per circuitus, pares ſunt: inordinatam uerò eſſe, qñ nec paritatem in circuitibus ſeruet, pari pulſuum multitudine factam. Veluti, ſi poſt tres magnos pulſus, quartus uideatur paruus, & hoc continuata ſemper ſerie, ordinatum quidem afferes eſſe talem pulſum, inęqualem tñ: corrupta enim paritate, ordo quidem ſeruatur. in quibus autem pulſibus, nec ipſe ſeruatur, hos non ſolum inæquales, ſed etiam inordinatos nominamus. Ac quòd nos quidem rectè uſi ſimus pulſuum nominibus, conſeruantes, quemadmodum in alijs, ita & in his græcorum conſuetudinem, in[g] ſecundo, & tertio De differẽtia ipſorum oſtenſum eſt. concedimus tñ, ut quomodocunq; quis uelit nominet, dummodo rerũ differẽtia ſeruetur, ac oratione declaretur: quò diſtincta, ac clara fiat doctrina. Traditæ etiam ſunt in primo de differentia pulſuum, inæqualitates ſecundum unam motionem, aliquæ quidem cõtinua ipſa permanente euenientes, aliquæ uerò quiete intercedẽte, de quibus poſt hæc dicet. Nunc autẽ ad ſyſtoles ſermonem perueniam, qui maxime neceſſarius eſt ad præcognitiones, quandoquidem doctrina etiam de frequenti, & raro pulſu cum doctrina de rhythmis uariatur, ac una commutatur. Cum ergo plura de ipſis dicta ſint in [h] primo De differentia pulſuum, ex ipſis hunc in locum quæ maxime utilia ſunt, transferentur: in quibus exercitatus quis, uim doctrinæ opere percipiet: quando ipſe quidem ea quæ in ægrotãtibus euentura ſunt, præcognoſcet: ſinguli uerò alij medici ex diuinatione quadam, non ex medica ſpeculatione, eorum præcognitionem fieri arbitrabuntur. G H

G per totos ferè libros.
H cap. 8. 9. 10. 30. 31.

De dignoſcenda quantitate diaſtoles & ſyſtoles. CAP. 7.

SAnè incipies à quantitate diaſtoles dignoſcenda: hoc aũt tibi inerit, ſi ſuperficietenus digitorum iniectionem feceris: & magis, ſi ex infernis[i] partibus arteriæ. ſuperius. n. tactũ inijciens, fortaſſis alicubi grauabis qñq; ac premes ipſam, niſi ualde admodũ mentẽ adhibeas, ut exq̃ſite digitos applices, omni compreſſione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis poteſt coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantũ autem ipſas cõpreſſeris, tantũ etiam diaſtoles tumorem impedies, ac præſertim quando temporis uacuus fuerit pulſus, quemadmodum [k] lethargicis: quorum ſi arteriam digitis compreſſeris, pro maximo minimus apparebit.[l] Si uerò, ut dictum eſt, penitus imbecilla fuerit, uitalis facultas, cũ arteriã compreſſeris, ſine pulſu laborans uidebitur. [m] Contrariũ autẽ in eutonis. i. tenore præditis pulſibus fit: quos & σφοδροὺς. i. uehemẽtes nominamus. renititur enim arteria cõprimendo, magis quàm moderate inijciendo digitos, indicans robur mouentis ipſam facultatis. Quare, ubi tum cutis laborãtis fuerit dura, tũ arteriæ tunica eodem modo fuerit affecta, pulſus, qui tenore prediti ſunt, carnem iniectorum digitorum unà cũ cuti euertũt: quemadmodum ſi etiam externum aliquod durum corpus molli cuti apponas.[n] In hoc enim ipſo durum à molli diſcernitur: quòd durius in mollius

I 1. de dig. p. c. 7 diff p. 73. c
K 1. de dig p. c. 1. p. 71. a
L 1. de dig. p. c. 5. p. 72. e
M ibidem.
N 1. de diff. p. c. 7. diffuſè p. 63.

A mollius ingrediatur. Quod aũt tenore preditum ſimpliciter eſt ſine duritie, habet quidẽ ut euer
tat: ut uerò ueluti conſtringat, ac contundat, non habet. Intelliges aũt qđ dico, apertius & in uio
lento uẽti impetu, & ĩ moderata lapilli impoſitione. vẽtus etenim nos & arbores ſæpenumero
haud exiguas euertit: lapillus aũt cuti impoſitus cõſtringere & comprimere ipſam põt, euertere
aũt membrum totum non põt. Quod.n. ſine compreſſione euertitur, regionẽ in qua prius erat,
deſerit: qđ autem à duriori conſtringitur, cedens in ſe ipſum, id quod durum eſt excipit, nequa
quam ſedem quã prius habebat, deſerens. Ita ergo & in arteria durum pulſum à uehementi di
ſtingue: Durum namq; ueluti lapidem, uel lignum ſenties occurrere, qui ab innixu uincitur, niſi
uehemens ẽt ſit: Vehementem uerò è contra, tenore magis p̃ditum, ſi innitaris, conſpicies. Cũ
ergo prius in his diſtinguendis te exercueris, ad ſyſtoles dignotionẽ accede, prius te ipſum exer
cens in pulſibus,[a] qui & magni ſint, & uehemẽtes, & duri. Si.n. hos moderate premas, licebit tibi A 1.de dig.p.c.
primas ſyſtoles partes ſentire. Quicq d igitur cedentis cutis euertebatur, ac ueluti cauabatur oc 5.p.72. fg diffuſe. & ſequ capi-
currente arteria, illud ea recedente inſequitur uſq; eã, q̃ ſcđm naturã eſt, tum ſedem, tum cõſti tibus. & 3.de di
tutionem. quare tanto tp̃e ſyſtolen ſenties, in quanto hoc ipſum fit: reliquum aũt ipſius totum gno.p.c.3.p.81.
indignoſcibile tibi erit. Poſtquã aũt te in eiuſmodi pulſibus exercueris, ad magnos ſimul & ue- diffuſe.
B hementes tranſi, quãuis ſint non duri: poſtea ad uehementes, quãuis ſint non magni.[b] Mollem B 1.de dig. p.c.
uerò te hr̃e oportet tactum, naturaq́ue bene ſentientẽ: etenim citius ab arteria uiolenter occur- 7.p.73.d
rente, eiuſmodi tactus euertitur: & q̃ in ipſa ſunt paſſiones, magis ſentit. Dictũ aũt eſt fuſiſſime[c] C cap.7.
in primo De pulſuum dignotione, quonam modo potiſſimũ circa ſyſtoles dignotionẽ te exer
cere debeas. Si uerò nequaquam tibi ipſi p̃ſuaſeris, exquiſite primas ſyſtoles partes ſentire: ue-
rum indignoſcibilis oĩno tibi ipſa uideatur, ut qui cutim durã, uel difficulter ſentiẽtem habeas:
ſcias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læſum iri: quas procedente ſermone audies. ve-
runtamen ego tibi aliquã conſolationem ad operum uſum porrigã. Oportebit.n. te, totum illud
tp̃s, in quo nullam ſentis motionem, in memoriã reponere, quantum ſit in unaquaq; ætate. Cũ
aũt non exigua ſit dr̃ia hominibus inter ſe mutuo in quãtitate tp̃is quietis, hortor te, ut familia-
res illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te eſſe inſpecturum,[d] ſæpius dum ſani ſunt, tãgas eo ſa D De pulſ. ad
nè tp̃e, in quo corpus nullã extrinſecus ortam motionẽ habet, ex ambulationibus, uel curſibus, Tyr. c.9. p.44.a
uel lauacro, uel lucta, uel paſtu, uel potu, uel agonia, uel ira aliqua, uel timore: memoriæq; repo
nens quantitatem tp̃is quietis, illi compares id, qđ aſſidue cõſpicitur, deinde ſi maius fuerit, eũ
pulſum uoces rarum: ſi minus, frequentẽ: ſi ei, qđ ſcđm naturam eſt, equale, moderatum. Quem
C admodum aũt non poteſt totum tp̃s ſyſtoles ſentiri: ita nec diaſtoles. oſtenſum aũt & hoc eſt in
primo de dignotione pulſuum. Verum celerem & tardum pulſum licet dignoſcere ex eo, qđ de
diaſtole apparet. Dictum autẽ & de hoc eſt tum in[e] ſcđo de dignotione pulſuum in principio, E cap.1.
tum[f] in tertio diffuſiſſime, in quo ẽt rhythmorum doctrinam[g] inutilem oſtendi: Satis.n. nobis F cap.1.
eſſe ad pręcognitiones celeritatem ſolam uel tarditatem dignoſcere motuum arterię: quemad G ca.3.p.82.c
modum etiã & ipſarum quietum tempus quantum ipſum ſit, per quod rarus & frequens pulſus
ſit. Diſces autem hoc in ſequentibus, ubi de prægnotione ex pulſibus ſermo mihi erit.

De dignotione magnitudinis, & paruitatis pulſus, ac cæterarum differentiarum, quæ in diaſtole conſiderantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulſu, ac de cæteris, quicunq; ſcđm quantitatem diaſtoles intelli
guntur, ac dignoſcũtur, ubi quicquid utile eſt adiecero, ad cauſas ipſorũ tranſibo. Etenim
in his pulſibus alia quidẽ communis eſt menſura, quæ in frequenti latitudine ſumitur: alia uerò
in unoquoq; homine peculiaris. In cõi quidem,[h] moderatus ſecundum quamlibet dimenſionẽ H 2.de dig.p.c.
ipſe pulſus erit: & dignoſcetur, ſi eum ad arteriæ[i] tumorem metiaris. nomino autẽ nunc tumo- 3. in fine & c. 4. per totum.
rem (hoc eſt ὄγκον) ipſam, quæ in orbem eſt, circunſcriptionem: Aeque uerò ac hic, & qui ſupra I 2. de dig. p.c.
D uel infra moderatos ſecundum unamquamq; dimenſionem ſunt: Peculiariter autẽ in unoquo- 4.p.79.d
que homine, ex tactu, quem in illo & præcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autem de his
pulſibus eſt in ſecundo de dignotione ipſorum.[k] quam ſanè tractationẽ nemo ante me ſcripſit, K 1.de dig.p.c. 1.p.70.c
ipſam per ſe ſeparatim ac ſolam diſtinguendo: ſed paucas alicubi res extra ipſius inſtitutũ alius
aliam aggreſſus, diſcordes in ipſis fuerunt.[l] Pueri igitur pulſum Herophilus quidẽ ſatis magnũ L 2. de dig.p.c.
eſſe ait, Archigenes uerò paruũ. Sic ſane &[m] formicantẽ, celerem eſſe ait Archigenes. Herophi 2.p.77.c. &c.3. p.78.h
lus autem non celerem. Errorum aũt cauſas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in M 2. de dign.p.
eã eſt accurate incumbendum, ſi tum dignoſcere, tũ præcognoſcere uelis dr̃ias pulſuum, ſicuti c.1.p.55.d
nos facere uidiſti.[n] Nihil.n. eſt in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maioremq́ue N 2. de dign.p. c.1.p.70.c.de
uim habeat, quàm pulſuum dignotio. Vbi enim[o] Archigenem errare oñdimus, non in celerita- O 2. de dign.p.
tis ſolum, ſed etiam magnitudinis dignotione: qua poteris tu ſpem habere ſcientiæ ipſorũ, niſi c.1.diffuſe.
ratione q̃dem primo in quatuor libris de dignotione, poſtea uerò uſu ac exercitatione, uerita-
tẽ quæ in ipſis eſt, ediſcas? Tanquam igitur tu ita facias, capita eorum, q̃ in ipſis dicta ſunt, quem
admodum in prædictis differentijs, ita & in alijs dicam. Cum.n. diaſtole ſenſibilẽ habeat omni-
bus motionem, ubi ſuperficietenus palpaueris, arteria ſine ui comprehendens, & magis, ubi ex
infernis partibus: exquiſita fit ipſa magnitudinis dignotio. Vtrum aũt uehementer, uel obſcure,
& æqualiter, uel inęqualiter mota ſit, firmiter ac exquiſite cognoſcere impoſſibile eſt per pręd
ctam tactus iniectionem. verùm oportet ſenſim arteriam premere. ita enim diuturniori tempo

re diastolen senties, q̃ dũ sine ui digitos ipsi inijciebas. nõ tñ aũt celeritatis, aut tarditatis dignotio manifeste apparet, nisi presseris (licet ẽt parumper) cutim, q̃ super arteriam incumbit. Si aũt ita feceris, nonnunquam quidẽ æquali celeritate, nonnunquam uero inequali, tibi uidebitᵉ moueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis uel medias, tardiores facere, nõnunquã autẽ ẽ contrario: ita sanẽ ẽt celeriores, nonnunquam quidem postremas partes, nõnunquã uerò q̃ ante has sunt, uel quæ sunt omnium primæ: & sanẽ ẽt uehementiores & lãguidiores, scd̃m eandem rationem. Ideoq; & arteriæ ascensionem quiete interceptam senties, ita ut cõsistere uideatur: & secundam appulsionem, postquam constiterit, nõnunquam quidem ualidiorem, uel celeriorem: nõnunquam autem imbecilliorem, uel tardiorem priore. Cum aũt multæ ẽt sint in hoc genere particulares drĩæ, uniuersas habes in primo libro tractationis De pulsibus scriptas. Sed hic quoque tibi quod utile, unà cum ijs quæ ex ipsis indicantur, dicere q̃ breuissime conabor in sequentibus sermonibus. Similiter ẽt de alijs, quæ nunc prætermissa sunt, curiosius à medicis inquisita, in parte prognostica huius tractationis audies. Nunc autem tñ dixisse satis est. Quicunq; hunc librum ante magnam tractationem legit, posse quidem illum ad artis opera, neque prima ipsius parte, quæ de differentia pulsuum est, neq; ea, quę de causis est, egere: habebit enim earũ uim, & hoc in loco comprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio utilissimæ ad artis opera sunt, si per diexodum, non per epitomen scriptæ legantur. Rectè igitur feceris, si huic soli doctrinæ nõ confideris: q̃ certe ad expeditam rememorationem utilis ijs est, q̃ accurrate ea, q̃ per diexodũ in illis scripta sũt, didicerint. De dignotione uerò celeritatis pulsus (in qua Archigenẽ errasse monstrauimus) nõ põt firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuũ dignotione non obiter legatur: in qua ostenditur non nudo, ac solo motionis tp̃e distinguendã esse celeritatem à tarditate, sed & ascensionis quantitatem considerandam esse. Nam si soli tẽpori mentẽ adhibueris, formicantem quem uocãt pulsum, celerẽ esse opinaberis, qui nõ celer, sed oligochronios. i. exigui temporis est: ut qui minimam habeat diastolem. neq;. n. contingit multo tp̃e breue spatium pertransiri, quamuis tardum sit, id, quod mouetur. Testudo. n. in minori tp̃e cubitum peragit, quàm parasangam equus: sed lationis [a] impetus (quẽ ῥοῖζον græce dicũt) non est æqualis amborum animalium. Assuescere igitur te oportet, ut celeritatem & tarditatẽ tp̃is dignoscas. Ac de hoc quidem, sicuti dicebam, in [b] tertio de dignotione libro copiosissime dictum est, & in prima parte [c] secundi. De systole aũt in primo [d] absolutissime scriptum est: ubi ostendi in languidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac p̃cipue qñ tunica arteriæ mollis est: in uehememtibus aũt pulsibus posse, & in ijs, qui medij sunt uehemẽtia & magnitudine. De mollitudine aũt arteriæ nihil oportet definiri in uehemẽtibus pulsibus. nunq̃. n. idem pulsus uehemens simul est & mollis: sed uel durus, uel moderatus, ac scd̃m naturã in hoc gñe. In uehemẽtibus igiᵗ pulsibus, si leniter arteriam premas senties utrum statim recedat ad systolẽ, externam quietem brachychronion. i. breuis tp̃is faciens: an longiori tp̃e, q̃ scd̃m naturã sit, quiescat. & utrum motio ipsius dum contrahitur, motione quæ scd̃m naturã est, celerior sit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad præcognoscẽdum iuuaberis. quod in quatuor libris habes. E F G

A 3. de dig. p. c. 1. p. 80. a
B cap. 1.
C cap. 1.
D ca. 5. diffuse & alijs.

De triplici genere causarum pulsuum, continente (de qua nonnulla notatu digna) antecedente, & procatarctica. De usu diastoles & systoles. CAP. 9.

E 1. de. caus. p. c. 1. p. 87. f g h. 2. de cau. p. ca 1. p 91 h
F 3. de præcog. ex p. c. 8. p. 119. d
G Adu. Iulianum ca. 6. extr. ord. d.
H capit. 3. & 4. 2. de præcog. p. c. 1. p. 109. f

Causas aũt, tum quæ pulsus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurrimus. illic aũt ostendo, [f] primas quidem, quæ ueluti συνεκτικαί. i. contentiuę, seu continentes ipsorum sunt causę: secundas aũt, quæ προηγούμεναι. i. præcedẽtes: & tertias, quæ προκατάρχουσαι. i. præcipientes, quas sanẽ προκαταρκτικὰς etiam nominant. Constat autẽ differre nihil, siue fœminino genere dicas αἰτίας, siue neutro αἴτια. Meminisse sanẽ præ omnibus oportet, quemadmodum diximus, nominare nos qñque contentiuam causam, non proprie certe, sed appellatione abutentes. [g] Causã enim quæ proprie contentiua dr̃, neq; nominauit quispiam alius ante Stoicos, neq; esse cõcessit. Quæ uerò à nobis ueluti contentiuæ dicunẽ, generationis cuiusdã nõ hyparxeos, hoc est subsistentiæ, causæ sunt (ostẽsum est. n. neq; alterius cuiusdam rei causam priorem ullã esse, nisi generationis) sed nõ oẽm generationis causã, nominamus (ẽt nomine, ut dixi, abutentes) contẽtiuã, sed illam duntaxat, q̃ factiua est eorũ, quæ essentiã in fieri obtinent, ut saltationis, pugnæ, luctæ, cursus, oĩum deniq; actionum: motiones. n. sunt actiuæ: ob has uerò & passiuæ motiones in fieri subsistentiã habent. Cùm igitur talis quoq; sit & in pulsibus subsistentia: causæ factiuæ tres ostensæ sunt, facultas quę mouet arterias, corpus ipsum uasis, & usus p̃p quem mouetur. Oñsum est aũt in [h] libro De usu pulsuum, (ut totum breui summa complectamur) usum ipsum pulsuum, innatæ caliditatis esse custodiã. Cum. n. duæ sint pulsus partes, diastole & systole: diastolẽ q̃dẽ refrigerandi gr̃a, ut plurimum fieri ostendimus: raro tñ qñq; uentilandi, & accendendi: queadmodum & portionem aliquam ipsius exiguã, gratia nutriendi sp̃ũ qui in cerebro est: Systolen uerò, effundendi gratia ea excremeta, q̃ ueluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam quæ ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui uel à caliditate innata cõficiuntur, uel ab ea, q̃ præter naturã est, putrefiunt,) in ambientem aerem per transpirationẽ sensui occultã effluunt, fumo assimilantur: quę uerò à calidis uel siccis, fauillæ ac fuligini. Ac frigidus quidẽ est humor, q̃ p̃prie ὠμὸς. i. crudus nominatur: humidus aũt & frigidus, ipsum φλέγμα. i. pituita. Plerunq; tñ una appellatione utrosque humores comprehendimus: & tũ φλεγματώδεις tũ φλεγματικοὺς. i. pituitosos H

nomi-

A nominamus. Atræ uerò bilis humor ſiccus eſt: pallidæ autẽ ac flauæ, nõ ſiccus ſolum, ſed & calidus. Aeruginoſa aũt bilis, media inter hos eſt. Cum aũt & bilis atra, tũ generatione, tum facultate duplex ſit: (qñquidẽ & ex flaua bile ſuperaſſata fit, & craſſo ac ueluti limoſo ſanguine, q ꝓportione reſpõdet fæci quæ in vinis eſt:) æruginoſæ ſanè bilis gñatio in pallidæ mutatione fit.

[a] Quando Diaſtoles, uel Syſtoles vſus augetur, qui pulſus gignantur. CAP. 10. A 1. de cauſ. p. c. 4. p. 87. b. 2. de præcog. p. c. 2. p. 109. h. & 110. a

CVm ergo caliditas copioſior in aĩalis corpore aucta fuerit, maior euadit vſus diaſtoles arteriarũ: cũ aũt fumoſum uel fuliginoſum excrementũ, ſyſtoles. Vbi uerò ipſe uſus incremẽtũ obtinet, celeritas illic & magnitudo augetur ſpacij, quod percurrit corpus arteriæ, dũ ipſum uel dilatat uel contrahit: quare maior quidẽ pulſus erit, dũ ipſa dilatatur, aucta ſimpliciter ipſa caliditate: plurimũ aũt recedet ꝑ ſyſtolas, ubi fumoſum uel fuliginoſum effundit excrementũ. Ac diaſtoles quidẽ magnitudo ut ſenſu dignoſcatur, facillimũ eſt: ſyſtoles aũt impoſſibile. Oſtẽſum eſt enim in libris [b] de pulſuum dignotione, plurimã ſyſtoles partẽ ſenſum effugere. Celeritas igitur ſola receſſionis, unà cũ breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinẽ excremẽtorum, quæ in arterijs ſunt. Oſtẽſum.n.eſt in libris De cauſis pulſuum, naturam ad ſyſtoles actionẽ feſtinare, ubi ab excrementis ſuffocatur. feſtinatio autem tũ externam quietẽ abbreuiat, tum B 1. & 2.
B ſyſtoles celeritatẽ auget. Oſtenſum eſt etiam arteriã, quæ mediocriter in corporis cõſtitutione ſe habeat, primo quidem magnitudinem augere, ubi nimirũ caliditas intendatur: ſecũdo uerò, celeritatẽ: qñ autẽ ſatis ignita fuerit, magnos ſimul & celeres efficere pulſus: ſi autem plurimũ, etiam frequentes: ubi autem copia quidẽ caliditatis nondũ aucta ſit, fumoſa autẽ & fuliginoſa excremẽta redundent, celeritatẽ quidẽ, nõ magnitudinẽ accedere, cõſtringi aũt frequentiã, ue lociorẽq; manifeſte apparere arteriæ motionẽ, dũ in ſe ipſam coit. Et hoc ẽſt minime oĩum fallax ſignũ incipiẽtis inuaſionis paroxyſmi, ubi nulla prius* occaſio in laborãte extiterit. Ac apertiſſima quidẽ eſt in ijs, quorũ pulſus prius noueramus: difficilior aũt in alijs: multaſque, ut memoriæ mandetur, requirit cõmunes menſuras eorum corporũ, quorũ pulſus tetigeramus. Cũ enim præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem eſt omnibus.

Communes pulſuum menſuras in beneualentibus in unoquoque genere ſpectandas eſſe, vt pulſus præter naturam cognoſcantur. CAP. 11.

MEntem ergo adhibere oportet mẽſuris cõmunibus beneualentiũ, ut cũ ſupra has aliqđ genus pulſuum appareat, prẹter naturã illud iudices, ac alicuius affectionis ſignũ eſſe cẽſeas. Quoniã aũt latitudinem habet cõis hoĩum menſura: ſatius eſt non ſimpliciter in oĩbus, ſed
C per ſpecies & differentias cõſiderare cõmunes pluriũ hoĩum mẽſuras in vnoquoq; genere pulſuũ. Communes aũt hæ menſuræ, vniuerſim quidẽ, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ & craſſitudinẽ reducunt: particulatim verò eæ ipſæ ſecundũ ætates, & naturas, & ambientis aeris cõſtitutiones, in anni temporibus & regionibus. De his autem didici [c] in eo libro, q De pulſibus C cap.
ad Tyrones ſcriptus eſt: quẽ ſanè librum melius eſt, ut ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc q̃ in eo ſcripta ſunt, quò nihil deſit ex neceſſarijs in hac, q̃ præ manibus eſt, tractatione. Habeãtque, qui laboris ſtudioſi eſſe uolunt, breuiſſimo quidẽ ſermone contenta, quæ prima ac maxime neceſſaria ſunt, in iſagoge: abſolutiſſima autẽ diexodo, q̃ in magna tradita ſunt tractatione: medio autem inter utroſque, quæ nunc dicuntur.

Herophili ſententia de Diaſtole, & Syſtole, ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

AC ſcriptæ quidem ſunt etiam ab Herophilo mẽſuræ, quæ ſunt ſecũdũ tempora, diaſtoles & ſyſtoles, ætatũ cauſa rationẽ in rhythmos redigente. Quemadmodũ.n. illos muſici ſecũdum quoſdã determinatos temporũ ordines conſtituunt, comparantes inter ſe arſim, & theſim: ita quoque Herophilus, arſi quidẽ diaſtolen proportione reſpõdere ſupponens, theſi uero ſyſtolẽ; auſpicatus à nuper nato puerulo, obſeruationẽ fecit, primũ tẽpus ſenſibile ſupponens,
D in quo dilatari arteriã comperit: æquale aũt ipſi & ſyſtoles tẽpus eſſe ait, haud magnopere de utraq; quiete determinans. Quibus.n. inſenſibilis eſt ſyſtole arteriæ, ijs in duo tẽpora uniuerſa rhythmus ipſius pulſus diuiditur, [d] hoc eſt, in tẽpus ſenſibilis motionis, qñ arteria dũ dilatatur, D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c d
noſtrũ tactum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete, & ſyſtole, quæ poſt ipſam eſt, tũ ex quiete rurſus quæ poſt illam eſt, & ex primis diaſtoles partibus, quæ ſanè & ipſæ ſunt inſenſibiles. Et ob id pulſum in percuſſionem & interuallũ partiunt: in interualli quantitate frequentiã & raritatem ponentes: quemadmodũ in percuſſionis quantitate, celeritatẽ & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi eſſe pulſum in nuper natis ait Herophilus, eatenus etiã dignoſcere mihi viſus eſt principiũ ſyſtoles: quatenꝰ uerò rurſus uſq; ad decem tempora prima extendit ſyſtolem arteriæ ſenum, eatenus nõ amplius dignoſcere uiſus eſt: ſed diaſtolen, ſenſibilibus motionibus agnoſcere (quas, quia noſtros digitos percutiunt dignoſcimus) ſyſtolẽ vero, totum id quod reliquum eſt, ponere, in quo motionẽ non ſentiebat. Sed de Herophili quidem circa pulſus arte prætereundum eſt.

Quòd ſyſtole uix aut nullo modo dignoſcatur in pueris nuper natis: progreſſu autem ætatis, quatuor tempora pulſus ſemper augeantur. Quòd ex modo ſyſtoles & diaſtoles, tum febrium inuaſiones, tum putreſcentium humorum ſpecies dignoſci poſſint. CAP. 13.

NVnc aũt quicquid id artis opera ex lõgo experimento memoriæ gratia ſumere utile eſt, dicetur. Cum.n. puerulos tãgerẽ nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoſcere princi

pium

p... imis medicis ſyſtematica.i.congregatiua uocatur. facilius.n.dignoſcitur, & in pluribus ad E
notationibus apparet.Quatuor aũt cùm ſint differentiæ pulſuum in diaſtole arteriæ,unà in ma-
gnitudine,& paruitate,ſcd'a in celeritate, & tarditate, tertia in vehementia, & languiditate, &

A de diff. p.c.22 p. 51.f. & 2. de prçcog.ex p.c.6. p,111.f

quarta in duritie,& mollitie: [a] In hac ſanè poſtremo dicta differentia nunquam uiſus eſt pulſus
inæqualis:in alijs autẽ tribus,plurimę in iis,qui ex putreſcentibus humoribus febricitant, inæ-
qualitates conſiſtunt.Et quæ in frequentia,& raritate eſt differentia pulſuũ,& ipſa admodũ fre
quenter in ægrotantibus conſpicitur. & una ſanè ipſorum ideo facile tranſit in intermittentem
pulſum: in ambabus nihilominus inæqualitatibus,tum inordinatis,tum ordinatis. Eſto.n.quæ
dam inæqualitas in genere frequentię,& raritatis,quę poſt quatuor frequẽtes,uel moderatos,
quintũ rarum habeat:& hoc deinceps conſequenter fiat,ſeruato ſemper ordine,temporeq; ra
ritatis aucto:talis pulſus,ſiue inordinatus,ſiue ordinatus ſit, non poſt multas periodos erit inter
mittens.Non multum aũt intereſt,ordinatam eſſe inęqualitatem,uel ordinatam,ad hoc,ut ho-
mo ſeruet,uel pereat.Sæpenumero.n.uidimus poſt quatuor pulſus, ſiue frequentes, ſiue medios
inter rarum,& frequentem,quintum rarũ fieri:poſtea conſequenter ſcd'm eandem periodum,
decimum,& decimum quintum, & uigeſimum. Adhuc vero magis, cum quintus factus fuiſſet
rarus,nonum uidemus rarum,uel quartumdecimum,uel quempiam alium,non ſeruata perio- F
dorum paritate:ſed raro pulſu inordinate intercurrente.In huiuſmodi igitur pulſibus,neque ex
perientia manifeſtam differentiam ad ſalutem,uel mortem,uel morbi longitudinem,aut breui
tatem,per inordinatas,& ordinatas inæqualitates,docuit:neq; ratio. In ęqualibus certe nõ par
ua eſt ab inęqualibus differentia,ſalutis gratia.Potius aũt tãtas differentias comparare nõ opor
tet,nam qui æqualis eſt,ſcd'm naturam eſt,qui aũt eſt inæqualis, non ſolum præter naturã eſt,
ſed ẽt grauis.Ac in adnotationibus iam minus erit paruus:in incrementis aũt,magis:adhuc ve-

B 2. de præcog. ex p, c 4.p. 110. c,& 111.a

rò magis,in uigorib⁹ paroxyſmorũ:at in declinationibus,deterrimus. [b] Sed.n.pulſum plurimo
tempore quieſcentem deficiens excipit,raritate,ſiue inordinate,ſiue ordinate aucta. nullam.n.
in hoc dixi magnam eſſe differentiam,uel experientia,uel ratione compertam.Rationem nũc
intelligo,eam, quæ dogmatica eſt·per quam ex rerum natura excitati,præcognitiones facim⁹.
Dictum autem, & prius eſt, eiuſmodi rationes nõ admodum repoſci oportere in epitomaticis
tractationibus.Nã,ſi cum ijs,quæ ad rem propoſitam utilia ſunt,cauſas quoq; eorum,quæ fiũt,
audire qs uoluerit,nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidẽ ſunt libri cau-
ſarum,quæ pulſus alterant:quatuor item præcognitionis,quæ ex ipſis habetur. Minime igiĩ bo
na eſt ipſa pulſuum raritas,ſiue æqualis,ſiue inæqualis ſit:multo autem deterior eſt,quando in- G

C 2. de cauſ. p, c.1. p, 91.b.& c. 92.b, 2. de præcog.ex pul c. 4. p.110 c, & 111.b

termittit. [c] fit.n.ut oſtenſum eſt,uirtute uitali ab humorum multitudine grauata,uel quibuſdam
arterijs à craſſitie,uel uiſcoſitate obſtructis.fit etiã & ob phlegmonem magnam,conſtipatis ea-
rum cauitatibus:uel aliqua re extrinſecus cõprimente,uel grauitate, uel quomodocunq; angu-
ſtante.Ideoq; in adnotationibus potiſſimũ fiunt in multis ipſæ pulſuũ inæqualitates,recedente
ad profundũ ſanguine. Hi ergo pulſus affectiones nuper dictas indicant:refrigerationem autẽ
ualidã,rarus.nam qui alia de cauſa euenit,non eſt pernicioſus. Ab ambiente enim per hiemem
tales pulſus fiũt:& ob alimentum in uentriculo in pituitam uerſum,in omnibus, qui bulimo la-
borant. At ſi in febribus periculo nõ uacantibus,raritas pulſus fiat,intermoriẽtis innatæ calidi-

D 2. de præcog. ex p.c. 4.p.111,a

tatis eſt ſignũ. [d] Nonnulli uerò,q ita affecti ſunt,cibũ appetunt:ſiq; obtuleris, prõpte comedũt:
ita ut, q uident,exiſtiment eos ſalubriter ſe habere.Intereunt ſanè ſtatim nonnulli quidẽ in tpe
adnotationis,cataphora detẽti:aliq uerò,ſine cataphora uehemẽter refrigerati,nõ ampli⁹ re-
caluerunt.Nõ ſolũ aũt,ut dixi,genus hoc inęqualitatis inuaſionibus febriliũ paroxyſmorũ con
tingit:ſed ẽt genus inæqualitatis in magnitudine, & paruitate,in celeritate,& tarditate, in uehe
mentia,& languiditate.Animaduertere aũt diligenter oportet in oĩbus ipſis,quinã plures ſint.
cõſtat enim, ꝙ qui plures ſunt,grauius habent periculũ.ut qñ quatuor languidos quintus ſequiĩ H
vehemens,uel mediocriter tenore præditus:melius.n.longe eſt,quatuor uehementibus,quintũ
intercurrere languidum.Cum autem omnes deinceps languidi apparent,ſi ſanè in aliquo alio-
rum generum,uel aliquibus inęqualitatem inuenias,arteriã diutius tange,obſeruans ſicubi,uel
unus appareat uehemens.Quando uerò æqualiter prauus in oĩbus generibus eſt,ſcias non pro-
cul à morte eiuſmodi ęgrotantes abeſſe: Aequaliter aũt prauus eſt pulſus,qui languidiſſimus,&
frequentſſimus eſt.nam celerrimus nunquam fit cum languidiſſimo: tardiſſimus autem unà, &
languidus ſi fiat,mirarer utique, ſi non frigiditate iam extremorum ęgrotus laboraret. Sanè,
qui languidus unà eſt,& magnus,neceſſario etiam mollis eſt:ſoletq; unà cũ lethargis,& alijs ca
taphoris adeſſe: ob humiditatẽ multam,uel uentriculi,& præcipue oris ipſius,uel crebri,uel al-
terius cuiuſdam principis particulæ,uel etiam totius corporis,talis redditus. Ac facile quidem
curari poteſt,qui ex uentriculo,& ſtomacho fit:difficillime autem, qui ob cerebrum languidus
unà,& mollis fit: adhuc uerò magis,qui ob totum corporis habitum, qui in œdematoſam affe-
ctionem peruenerit,uel ob aliquod ex principibus uiſceribus.Nonnunquam uero multos dein
ceps raros unus inſequiĩ frequẽs,uel ordinatus,uel inordinatus:fitq; ſæpenumero talis pulſus,

E 2. de cau p.c. 8. p.92. a, 2. de præcog. 4. & 5. p. 11. diffuſe.

quem peculiariter παρεμπίπτοντα.i.intercurrentẽ nominamus: [e] qui contrario modo, ac inter-
mittens conſtituitur:ille etenim extenſa raritate,hic autem contracta fit crebritate. Et ubi cum
uehementia talis fiat,criticum eſt ſignũ.Intellige autem ex me criſim in omnibus eiuſmodi ſer-

monibus,

A monibus,ſubitam in morbo mutationem,nō perpetuo in bonum terminantem.Fit autem talis criſis,uel per excretionem,uel per decubitum.quā ſanè criſim ex alijs ſignis dignoſces,quæ in libris De criſibus dicta ſunt,ſiue bona ſit,ſiue praua.Hi igitur oēs pulſus in adnotationibus fiunt: & nonnulli ex ijs,qui in una arteriæ diaſtole inæquales ſunt:de quibus iam dicatur.

Cauſæ inæqualitatis in uno pulſu. CAP. 18.

EX [a] inęqualibus arteriæ diaſtolis, nonnullæ quiete interſectam habent motionem:nō nullæ continuam quidem, at non ſimilarem.De prima igitur dicam,quæ quiete interſecatur. nam & manifeſta eſt ipſius dignotio:cum quilibet,niſi oīno aſinus ſit,cognoſcere poſſit,quando contigerit,ut arteria dum dilatatur,parūper ſtet:tum ita reliquum diaſtoles addat, quod ſanè in paruis, uel humilibus pulſibus fieri non poteſt. Manifeſtum igitur ex hoc ipſo eſt, neque vſum diaſtoles eſſe exolutum,neque facultatem infirmam eſſe:ſcilicet in hoc ipſo ſolo,qđ nūc dictum eſt,euerſione in ſtatū præter naturam facta.Quod ſanè non minime,& in alijs omnibus meminiſſe te oportet.Per id enim ſolum,quod ſubinde docetur,tū dignotio, tum præcognitio fit,alijs omnibus ſecundum naturam ſe habentibus,uel paruam omnino mutationem adeptis. Porrò,quod nunc diximus,uerum eſt,quando arterię tunica ſecundum naturam ſe habet.nam

B ubi ipſa immodice mollis reddita fuerit,(qualis in lethargis,& quibuſdam alijs cataphoris cōſpicitur)non eſt uerum à robore facultatis maximū pulſum effici,& ab vſu, uel aucto, uel oīno non imminuto. Si enim à duobus his ſolis fieret magnus pulſus,augmento inquam uſus,& robore facultatis, nihil amplius addere ſermoni oporteret.Nunc autē,quia cōſiderare etiā oportet arteriæ tunicam,nō verus erit ſermo ſimpliciter prolatus.Meminiſſe enim te oportet eorū, quæ dicta ſunt in primo [b] De cauſis pulſuū(qui liber ſæpius legi debet,ut qui fundamēta totius ſpeculationis pulſuum contineat,ſine quibus nec conſtitui,nec cognoſci quicquā aliud poteſt) Cauſas enim,ut quiſpiā dicat συνεκτικὰς.i.cōtentiuas,uel προσεχεῖς,i. ꝓximas generationis pulſuum,in tribus his generibus eſſe oſtendi:uſu,propter quem arteria mouetur:facultate,quę mouet,& tunica. Alia enim oīa,quæ pulſus alterant,per hæc media mutationē faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica ſecundum naturam ſe habet, in diaſtole uerò quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat:tunc,& robur facultatis eſt,& vſus diaſtoles magnæ.Oſtenſum ſanè eſt uſum generationis pulſuum augeri ob caliditatis multitudinē,uel ſpiritus animalis inanitionē.inanitur aūt ſpiritus ijs,qui ſe exercēt in miniſteriū motionum,q̃ per muſculos fiunt. Vbi igitur, ut dixi, tū uſus generationis pulſuū auctus fuerit ob quālibet cauſam,tum facultas,q̃ in corde eſt,à qua arterię

C mouentur, ex ſui ipſius ratione ualēs ꝑmaneat,at grauetur à multitudine humorum,uel craſſitudine arterias magnopere obſtruente,uel premente:inæqualitates in uno pulſu fiunt,quiete cōtinuitatem diaſtoles interſecante.Quo ſanè loco hortor te,ut duabus motionis partibus mentē diligenter adhibeas:ex te ipſo conſiderans,tum languiditatem,& uehementiā,tum celeritatē, & tarditatem. fiunt.n.in his utriſque nouem differentiæ, ut in primo [c] De differentia pulſuum didiciſti.Indicant aūt præter ea,quæ de affectionibus dicta ſunt, quomodo uitalis facultas ſe habeat.Vbi enim ambæ motiones infirmæ ſint in pulſibus,extremum eſt periculū. vbi robuſtæ ſalutis eſt ſpes.Si uerò ambæ in medio quodam modo ſint infirmitatis,& roboris,in medio indicant conſiſtere hoīem perniciei,& ſalutis.Si aūt priori motione languida exiſtēte,ea,quæ poſt quietem eſt,robuſta appareat,deterius quidem hoc eſt,q̃ ſi duæ motiones fortes exiſterent:minus uerò malum,quàm ſi languidæ eſſent.Si uerò è contrario appareat,ut prior ſit ualida,quæ poſt ipſam eſt,infirma:non bonum eſt. melius.n.eſt, ut poſterior motio priore ſit præſtantior.

Ordo nouem inæqualitatum in uno pulſu. CAP. 19.

D[d]Einceps igitur ordinē narrabo nouem harum inæqualitatū,à mitiſſima ipſarum auſpicatus:poſtea paulatim per medias ad peſſimam perueniens:Ac mitiſſima quidem omnium

D eſt,q̃ motiones ambas tenore præditas habet:Secunda,quæ priorem quidem mediam,robuſtā verò poſteriorem:Tertia,quæ priorē tenore præditam,mediam uerò poſteriorē: Quarta,quæ ambas habet medias:Quinta,quæ priorē q̃dem inualidam,poſteriorē uerò fortem:Sexta,quæ priorem inualidam,mediam uerò poſteriorem.Septima,quæ priorem robuſtam,infirmā autē poſteriorem.Octaua,quæ priorem mediam,infirmā uerò poſteriorem.Nona,quæ peſſima omnium eſt,quæ ambas infirmas habet. Coniugationibus autem in robore,& infirmitate prædictarum duarum partium motionis conſiſtentibus, proportione reſpondēt coniugationes in celeritate,& tarditate conſiſtentes. Melior etenim eſt in eiuſmodi pulſibus celeritas tarditate:nō tñ tanto melior, quanto uehementia languiditate. Aperte enim qualitates ipſæ pulſuū, differētias facultatis in robore,& infirmitate indicant. Conſtat aūt maximam quidem ſpem eſſe ſalutis ex facultatis robore:minimā autem,ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs,quæ dicta ſunt,comparatio tibi fiat in differentijs ſecundum tarditatem,& celeritatē. ut Prima quidem coniugatio fiat,in qua ambæ motiones celeres ſint: Secunda autem,in qua prior quidem mediam,celer autem poſterior: Tertia,in qua prior q̃dē celer,media autē poſterior: Quarta,in qua ambæ mediæ ſunt:Quinta,in qua prior tarda,celer poſterior:Eſt poſt ipſam ſexta,in qua priori exiſtente tarda,poſterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior q̃dē motio uelox,tarda autem poſterior:Octauæ media quidem prior,tarda autem poſterior: Vltima harum eſt nona,quæ tardas ambas motiones habet.

Con-

A 2. de cau. p. c 4. p. 92. b, diffuſe, & 2. de præcog. ex p. c. 6. p. 111. e, f.

B cap. 1.

C cap. 14.

D 2. de cau p. c. 4. p. 92. d, diffuſe.

Coniugationes omnes inæqualitatum in uno pulſu conſiderandas eſſe. Quæ concurrant ad bonam, vel malam criſim faciendam. CAP. 20. E

INſpicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; cõſiderare earum complicationes.
Quandoq; enim, quę in tarditate, & celeritate conſiſtit coniugatio, grauis redditur: melior ãt
A 1. de diff. p.c. 292. de cau. p.c. 7 p. 93. b quæ in robore & imbecillitate eſt. Ex tali igitur complicatione & [a] qui caprizans nominatᷓ pul
ſus gignitur: in quo poſterior particula motionis, robuſtior & valentior eſt priore. Fueritq; hic,
pulſuum, qui ſecundum diaſtolem arteriæ quiete interſecantur, modeſtiſſimus: & ubi cum ipſo
iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, criſim bonam annunciat. Quemadmodum autem coniu-
gationes, quæ in vehementia, & languiditate, celeritate, & tarditate conſiſtunt, conſiderare in
huiuſmodi pulſibus maxime eſt neceſſarium ad præcognitionem: ſic ẽt eam, quæ in magnitudi
ne, & altitudine uerſatur. Quòd.n. non contingat ex humilibus eſſe pulſibus eum, qui quiete in-
terſecatur, dictum eſt prius: ad quantam verò altitudinem perueniat, conſiderare conuenit. Po
teſt.n. aliquis receſſiſſe quidem ab humilibus, adhuc tamen medius eſſe: uel paulo altior medio
eſſe, non tñ perfectam habere altitudinem, quam ſi habeat, oĩno annunciat, naturam ad criſim
excitari: non tñ bonam omnino fore hanc criſim oſtendit, niſi & alios* ſcopos habeat morbus
ad bonam criſim, quos in tractatu de criſibus diximus: inter quos is eſt tum maximus, tum tu- F
tiſſimus ſcopus, qui a morbi concoctione ſumitur: poſt ipſum verò, qui a laborãtis robore. duos
nanq; hos ſcopos, in præcognoſcenda ſalute uel morte, habendos eſſe didiciſti, fortitudinẽ in-
quam uirtutis, & concoctionem morbi. citra.n. omne periculum, tutiſſimeq; ſe habent ipſi labo-
rantes, ubi hæc ambo adſunt: pernitioſiſſime, ubi neutrum: in medio, qñ alterutrum. Dum autẽ
hæc magis uel minus inter ſe coniunguntur, ſpem quoque ſalutis, uel expectationem mortis, &
augent, & minuunt. Quod igitur dicebam utile eſſe, ut in languiditatem & uehementiam, cele-
ritatem & tarditatem partium motionis in eiuſmodi pulſibus inſpiceres: ita ẽt magnitudinem
ipſorum & paruitatem inſpicere expedit: & magis ſanè humilitatem, & altitudinem: etiam ſi
non ſine alijs duabus dimenſionibus fiant. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodũ
inuaſionibus paroxyſmorum tales apparent pulſus. humiles.n. hoc tempore & parui reddũtur.
Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, ijs, qui diexodos legunt, dicta ſunt.

Iterum, quot ſint pulſus in diaſtole arteriæ conſiderati: quæ in ſingulis ipſorum ſit affectio, quæ ex ipſis præcognitio fiat. CAP. 21.

NVnc uerò rurſus ſermonem ab initio reſumentes, dicamus quot ſint pulſus, qui in diaſtole
arteriæ conſpiciuntur: quæq; in ſingulis ipſorum ſit affectio, a qua fiunt: & quæ præcogni- G
tio ex ſingulis ipſis fiat. Inijcere aũt te uolo ſuper arterias digitos, qui molles ſint: primumq; nec
ſuperficietenus tangas, nec uiolenter premas. poſtea, ſi ipſos uehementer ab arteria, dum dilata
tur, percuti ſentias, adhuc etiã magis comprime: ſi uerò dum hoc facis, motus euadat inſenſibi
lis, omnino ſuperficietenus tange. Validam etenim facultatem pulſus ille indicat, ꝗ preſſioni,
reſiſtit: inualidam aũt, ꝗ decidit ac uincitur. Nõnullos igitur, maximos eſſe comperies, ſi ſuperfi
cietenus tangas: parui tñ, ſi preſſeris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo ſeruantᷓ, ſed
penitus abolentur. ita ut expreſſionis quantitate, quantitas etiã tum imbecillitatis, tum roboris
facultatis tibi dignoſcatur. quod eorum, quæ in pulſibus ſunt, maximum exiſtit bonum. Si ergo
aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, una cum ſignis concoctionis, ualidã
facultatem: citra oẽ prorſus periculum hunc eſſe ſcito, & cito morbum ſolutum iri. Si uerò uali-
da quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus ſignum concoctionis appareat, in tẽpo-
re diuturniori ægrotaturus ſeruabitur: recordantibus nobis ea, quæ ẽt ſine mea admonitione,
ii, qui mentem habent, ſciunt: oĩa. ſ. quæ ad præcognitiones ſpectant, intelligi debere, ſi ægro-
tantes nõ errauerint, aut nulla noxa extrinſecus euenerit. Magnã uerò dixi habere uim in mor-
bis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & uitalem nominamus, quãdoquidem H
ſæpenumero, ubi periculum ſit ob neruoſum genus, non magnopere cõfert uitalis facultatis te-
nor. ſed tũc inſpicimus quo modo animalis facultas in robore ſe habeat. Ac melius quidem eſt
ambas ualentes eſſe, & præter ipſas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium eſt ie-
cur: quemadmodum ſanè uitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autem tenet in
unaquaque morbi ſpecie ad præcognitionis ſtabilitatem, robur ipſum propriæ facultatis affe-
ctarum partium. Validi igitur pulſus tenorem, qualis ſit, premendo dignoſces. unaq; cum ipſo
magnitudo ẽt diaſtoles apparet, exquiſiteq; dignoſcitur. firma etiam magnorum pulſuũ fit co-
gnitio, ſi ſuperficietenus tangas. Scito autem, maximum pulſum illum eſſe, quem ſecundum mul
tas arteriæ partes tangere poſſis, ſeu ſecundũ longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ſicu
ti, & longum, qui ſecundum longitudinem, ſuperat: latum, qui ſecundum latitudinẽ, & altum ſi-
militer, qui ſecundum altitudinem, quæ & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto
B cap. 2. & 3. diffuſe. primo de dignotione pulſuum libro de ſenſibili ſyſtoles parte, & inſenſibili monſtratum eſt: ita
etiam [b] in ſecundo, de differentia, quæ in magnitudine, & paruitate conſiſtit: ubi oſtendo quãti-
tatem diaſtoles cum quantitate circuli arteriæ comparandã eſſe, quo id, quod quęris: inuenias
nec quærendum eſſe ad quantam magnitudinẽ attollatur arteria latiſſima, anguſtiſſimę colla
ta. Hac eadem ratione, & in pueris nonnulli dicunt pulſum eſſe paruum, diaſtolen non cũ capa
citate arterię, ſed cum ea, quæ eſt uigentium, comparãtes. nam ſi quis quantitatẽ circuli arteriæ

pue-

A puerorum, & quãtitatem pulſus eorum exiſtimet,is profecto noſcet,Herophilum recte pronũciaſſe,eorum pulſum ſatis eſſe magnum. Duo equidẽ tibi hæc genera pulſuũ in arteriæ diaſtole occurrẽt,ſi eo,quo dictum eſt modo,digitos inijcies:alterũ in quantitate longitudinis,latitudinis,& profunditatis:alterum in percuſſionis,tenore. [a] Vocareq; tibi licet eum,qui fortiter tactum percutit, quocunque uoles nomine.nam ſi & ἰσχυρὸν.i.fortem, & σφοδρὸν.i.uehemẽtẽ, & εὔτονον.i.tenore præditũ, & ῥωμαλέον.i.robuſtum nomines,nihil artis opera læſeris.uocamus autem & nos ipſum,σφοδρὸν.i.uehementem pulſum,ſuperiores noſtros ſequuti:& ſi potiſſimũ [b] uehementiæ notio ex fortitudine & celeritate eſt compoſita. Sed quoniá recta præcognitio non ex nominum, ſed ex rerum exquiſita cognitione fit:nominibus quidẽ unuſquiſque ut uelit utatur,in rerum autem ſcientiam ſtudium adhibeat. Quemadmodum autem uehemens pulſus ſẽper robur indicat facultatis: [c] ita durus, uel tenſam eſſe arteriã,uel duram euaſiſſe:niſi forte quis dicat,& quod tenſum eſt corpus, ex eo quòd tenſum ſit, durũ euaſiſſe.ita enim durus pulſus ſemper indicabit qualitatem,quæ in conſtitutione tunicæ arteriæ eſt. Apparet igitur talis pulſus ex phlegmonis, uel obſtructionibus, uel repletionibus,uel tẽſionibus neruoſarum partium,uel ex ſcirrhis,non ſolum neruoſarum partium,ſed & aliarum ſi principes ſint.etenim iecur,& uentri-

A 3. diff. p.c.5. p.61.h

ibid.p.62.a

C 1. de præco. ex p.c.4.p. 107. diffuſe.

B culus,& lien,& uterus talem efficiunt pulſum,ubi ſcirrhum cõtraxerint:fit etiam & propter ualidam refrigerationem,& ſiccitatem.Et ubi ſanè tibi in primo ingreſſu pulſus uideatur talẽ occurſus mollitiem non habere,qualem,dum ſecundum naturam eſt,habet:aliquem ex prædictis affectibus in homine eſſe exiſtima. Diſcernes autem qui nam ſit,tum ex alijs ſymptomatibus, tum ex cauſis quæ præceſſerunt, qualis eſt frigidus potus præter conſuetudinem, uel diuturna in aqua frigida mora,uel in aere tali,ac præſertim* non prius rarefacto corpore. Sed & quidã, ubi ſeruum manu percuſſiſſet, ac medij digiti tendonem,qui ad primum articulum eſt,cõtudiſſet,ex aliarum cauſarum concurſu febricitauit.ego uero,ubi eius pulſum aperte indicare tẽſam eſſe arteriam inueniſſem,manumq; lana circumuolutam cõſpexiſſem,quidnam eſſet in ipſa,interrogaui:ipſe uero nullam dixit rem in hoc ipſi ineſſe:percuſſus enim ex eo, quod quendã ferijſſet, ceratum ſibi familiare impoſuiſſe. ego igitur nullam aliam cauſam inueniens tenſionis ipſius pulſus,iuſſi ut curationem digiti immutaret,atque ea,quæ ad tales neruorũ affectus cõuenit,uteretur.at uir ille,neglecto meo conſilio,nocte ſequenti conuulſus eſt. [d] Phreniticis quoq; & pleuriticis,quibus ſeptum tranſuerſum phlegmone laborat, durus pulſus apparet,tẽſam eſſe arteriam indicans.quare ubi ambigua ſit horum affectuum adhuc incipientiũ dignotio, nõ par-

D 4.de cau.p.c. 14.p.102.a b,& 4. de præcog ex p.cap.5.p.120.c

C uam ex talibus pulſibus portionem ad eos dignoſcendos habebis.Si uerò ad diutius iã ægrotãtẽ accedas,cum primum introductus es,ſi pulſus ipſius durus tibi uidcatur,obſerua,lienis phlegmonem ſcirrhum iam contrahere: [e] indicabit autẽ ipſam & color faciei:ſicuti ſi & iecur aliquo tali morbo ſit affectum.,ꝓprius.n.ex utriſq; uiſceribus gignitur color,qui homini in arte uerſato aperte indicat,utrum eorum affectum ſit.Sed in præſenti non eſt de hoc ſermo. Quæcunque enim ex pulſu ad præcognitionem ſunt utilia,hæc nunc percurrere nobis eſt propoſitum. [f] Si igitur laborãtem inuiſas nõ prius à te uiſum,qui in febrili morbo cõſtitutus ſit ſine ſuperioris principij affectu, cum autem redieris, pulſus appareat durus:hic certe,dum tu abſuiſti, aquã frigidã potauit,uel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingeſſit.Atque hęc quidẽ fieri ſolere ſcito:Vehementem uerò cum inuenias,& æqualem,& magnum pulſum,ſimulq; arteriæ tunicã ſecundum naturam habere:maximum hoc ſignum ad laborantis ſalutem fit. Nam celeritas,uel tarditas in ijs,qui ita habent,nihil effatu dignum nunc indicabit ad ſalutem uel mortem. Verũ celeritatem q.dẽ ex caliditate maiore fieri comperies:tarditatem autẽ,ex refrigeratione. Atq; hæc quidẽ per febrilem morbum in prædicto pulſu fieri non poſſunt. Celeritas autem frequentiſſime fit,ac magna ex parte in febribus periculo prorſus uacãtibus,ex quibus ſunt & legitimæ

E 1.de præcog. ex p.c.4.p.107. f g

F Ibidem.

D tertianæ:magni enim ſunt in his pulſus,& celeres in paroxyſmorũ uigore,hocq; fit ob caliditatis copiam. Dictum autem eſt in [g] tertio de dignotione pulſuũ,& in primis partibus [h] ſecundi,de celeritatis dignotione:ubi oſtendi eos errare, qui diaſtoles magnitudinẽ non cõſiderantes, ex ſolo motionis tẽpore aliq.d de tarditate, uel celeritate pulſuũ pronunciant.non enim abſolute pulſus, q. fit dum in minori tempore arteria dilatatur,eo ocior eſt,qui efficiť dum in maiori tẽpore arteria dilatatur.fieri enim poteſt,ut in breuiſſima diaſtole.licet nõ celeriter moueať arteria,breuis tẽporis fiat pulſus:ſicuti rurſus in maxima quidẽ diaſtole,ſed celeriter arteria ſe mouente,multi temporis. Satius igitur dixi eſſe,ut motionis ῥοῖζον,hoc eſt impetum,non quantitatem temporis totius diaſtoles attendamus. Ac celer quidẽ ex caliditatis copia fit,ualida nimirũ exiſtente facultate:tardus autẽ,ex refrigeratione. Et ubi ſanè tardus ſimul,& paruus,& tenoris uacuus pulſus ſit,propè ad mortem ueniunt.At in omnibus,quæ ita dicuntur,memento eius differentiæ quæ in ætatibus eſt.Non enim ſolum puerilis phlebopalia, hoc eſt uenarũ ſaltus, ſeni mala eſt:ſed etiam ſenilis,puero. Decem igitur temporum(quemadmodum [i] Herophilus metiebatur ipſos pulſus)ſi puerulo fiat aliquando ſpatium illud, quod inter duas eſt percuſſiones, refrigerationis extremæ, & ob id eam extinctionis, eſt ſignum:ſicuti rurſus, ſi ſeni puerulorum pulſus,in quo tempus diaſtoles tempori ſyſtoles eſt æquale,accẽſam eſſe naturã ſignificat.Sed hoc certe nunquam uidi:In puerulo autem ſæpe talis uiſus eſt pulſus. Sanè ſenis pulſus,ubi ita celer fiat,ut tẽpus, quod inter duas eſt percuſſiones, * decuplo ſit maius tẽpore percuſſionis,eſt

G cap.1.
H cap.1.

I Vide ſupra cap.12.

quidem & hoc rarum:Verum non ulterius adhuc procedit:prius.n.moritur.ad hoc autem per- E
ueniens,ad eum quidem pulſum accedit,qui ætatis laborantis proprius eſt:deinceps aũt ad ra-
riorem.Quo in loco quædam ét deceptio oritur ijs,qui circa pulſus non ſunt exercitati. Quan-
do à caliditate permulta,in celeritatẽ immoderatã (quaten⁹ ad ætatẽ ſpectat)pulſus peruenerit,
corde in tali affectione adeo exiccato, ut & lethalem intemperiẽ habeat:neceſſe eſt hanc ipsã
caliditatem extingui unà cum ea,quæ ſcd̃m naturã eſt. Iure ergo hoc tp̃e tardior ipſe pulſus fit.
Ac aliquis(ut dicebam)opinabitur ipſam ad naturalem ſtatum redire:quanuis ad mortiferam
refrigerationẽ iter habeat,nõ ad ſenilem temperaturã. At certe diſtinguere pulſus,qui ad natu
ralem ſtatum redeunt,ab ijs,qui ad interitum tendũt,haud difficile eſt.languidior.n.priore sẽ-
per magis ac magis,efficitur pulſus eorũ,qui pernicioſe ſe habent.Et huic præcipue notæ men-
tem adhibe in ambiguis oĩbus affectionibus, nõ tres aut quatuor ſolas arteriæ diaſtoles cõſide
rans,ſed ubi in tot diaſtolis languidus fuerit, alias expectãs.cõſpicitur.n.interdum quintus,uel
ſextus poſt ipſas tenore præditus.qđ cùm inueneris,ſcito facultatem nõ ex ſua ipſius ratione in
firmã eſſe,ſed à multitudine,uel obſtructione,uel cõpreſſione,uel aliqua oĩno anguſtia,uel gra
uitate prohiberi,ne ualide moueatur:quemadmodũ accidit fortibus hominibus, ubi uel à uin-
culis impediantur,uel ab oneris magnitudine grauẽtur. Et ubi unam illã diaſtolen,tum tenore F
præditam,tum altam faciat,ſcito tunc naturam ad noxiorũ humorum excretionẽ excitari.Cum
ergo ſatis fortis quintus,uel ſextus intercurrat pulſus,unà cũ ſignis cõcoctionis per urinas appa
rentibus, poterit ſeruari homo:ſi uerò ſine cõcoctione natura ad excretionem impetũ fecerit,
A 4.de cau.p.c. 12.p 101.fg morietur dum iudicatur.[a] In peripneumonijs autẽ præcipue tales uidentur pulſus:dico ſanè nõ
ſecundum eam ſolum inæqualitatẽ quę in uehementia & languiditate,ſed & ſecundum eã quę
in magnitudine & paruitate,celeritate & tarditate conſpicit̃. Dãdumq; eſt ipſis multũ oxyme-
litis,quod acidiori ſit temperamento,unà cũ alijs,quæcunq; febrẽ minime accẽdendo,craſſitu-
dinem incidunt humorum.Cum enim arteriæ quæ cordi uicinæ ſunt,ab huiuſmodi humoribus
obſtruãtur,pulſus efficiunt inæquales, non ea ſolum inæqualitate,quam ſyſtematicã.i.cõgrega
tiuam uocant, ſed ea etiam, quæ in una eſt diaſtole:de qua dictum quidẽ iam & ſupra eſt:ſed &
nunc quoq; uobis ipſius mentionem faciemus: Sicuti ſanè,dum ſermo nobis erat de pulſibus,q̃
inuaſionibus febrilium paroxyſmorum,& incrementis aſſident,mẽtionem etiam earũ inequa
litatum fecimus, quæcunq; ſæpenumero in talibus temporibus fiunt ſecundum magnitudinẽ &
paruitatem,celeritatem & tarditatem,uehementiam & languiditatem.

De pulſu uibroſo,dicroto,undoſo,uermiculante,capriзante,& formicante. *CAP. 22.* G

B 1.de diff. p.c. 22.p.61.f & 2. de præcog.ex p. c.6.p.111.f Differentia[b] autem pulſuum propter arteriæ tunicam eueniens,ſecundum quã mollis & du
rus pulſus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet.dico autem neutrum,tum
id quod in collectione multorum deinceps pulſuum cõſpicitur,tum id,quod in uno ſolum pul-
ſu:uerum tamen propter tunicam induratã fit quædam inæqualitas in diuerſis arteriæ particu-
lis, qñ tum uſus generationis pulſuum urgeat, tum facultas robuſta ſit. dum enim ipſa cogitur
dilatare arteriæ tunicam, quæ dura ſit, uibroſus, [c] efficitur pulſus.hic autem ipſe fit quandoque
C 2.de cau.p.c. 6.p.52.g. 2. de præcog.ex p.c.6 p.111. f & 3.de prçcog.ex p.c.4 p.115.h etiam dicrotus,[d] qñ ea arteriæ pars,quæ apparet,(quippe quę ab incumbẽtibus corporibus nõ
grauetur) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem, quæ ab utroq; ipſius latere ſitæ ſunt,
in itinere tardantibus, retrahatur rurſus intro propter tunicæ duriciem, poſtea rurſus ſimul ele
uetur. Ideoq; in ijs præcipue fieri conſpicitur talis pulſus, in quibus prolixitas contracta eſt:cũ
D in eiſdem locis. uerò longa ipſa eſt,dicrotus pulſus nũquam uiſus eſt:quemadmodum,neque uibroſus,ubi bre-
uis ipſa eſt. Etenim uibroſus ſimilis eſt iaculorum,& uirgarum uibratui,cum per exiguas parti-
culas arteria ita mouetur:ſubijcitur autem pulſus uibroſus uel quatuor digitis, uel omnino tri-
bus.quando autem unus, uel duo tm̃ digiti motionem ſentiunt, tunc inæqualitas partium arte-
riæ,quæ utrinq; ſunt,latet.præter hoc etiã euenit, ut pars,quæ prius attollebatur,à grauantibus H
non reuellatur.omnes.n.ſimili modo expoſitæ ſunt,omnes ſimili modo liberatæ ſunt à grauita
te incumbentium corporum . Cum ergo hic pulſus,& robur facultatis,& copiã caliditatis indi-
cet,iure aliquando criſim futurum nunciat.& quò magis utiq; fuerit uibroſus,eò etiã magis cri
ſim ſperato:utrum autẽ bonam uel malam (ſemper.n.huius eſto memor)ex tractatione de cri-
ſibus addiſces.Principaliſſimum autem in ipſis eſt concoctio morbificorum humorum in febri
libus morbis.etenim & huius etiam perpetuo eſto, memor.quandoquidẽ ad ſuperioris princi
pij morbos concoctio humorum,qui ſunt in uenis,non magnopere conducit. Periculum ſanè
quod ex ipſis imminet,quo modo præcognoſcere oporteat,tum in commentarijs in prognoſti
cum:tum in ijs,quos de criſibus ſcripſimus,habes. Ex pulſibus aũt tm̃ utilitates ad eorum mor-
borum tum dignotionem,tum præcognitionem, quãtum ex duro & molli, capi poteſt.dictum-
q́ue a me ſuperius de ipſis eſt.Eſt autem quidam uibroſo pulſui,ſecũdum quidem eam inequa-
F de p. ad Tyr. c.8. p.43.g 1.de diff.p. c.26.p.51. h 2. de cau. p.c. 8.p.93.cap.1.de præcog.ex p.c.8 & 9.p.112.g litatem,quæ in diuerſis particulis uerſatur,ſimillimus:contrarius autem ſecundum tunicæ qua-
litatem:uibroſus enim,durus eſt:ille uerò,non durus:immo & eo etiam ipſo qui ſecundum natu
ram eſt,mollior exiſtit: nominamus autem ipſum, [f] undoſum,propterea quòd undis ſimilẽ ha-
bet inæqualitatem.Apparet autem interdum quidem tenore præditus moderate:interdũ uerò
inter tenore præditos & imbecillos,medius. Dictum uerò eſt, quòd εὔτονον.i.tenore præditum
pulſum,σφοδρὸν.i.uehemẽtem nominamus, ſuperiores ſequuti:quemadmodũ & ἄτονον.i.teno-
ris

A risuacuum, ἀμυδρόν.i.languidum. Hic igitur pulsus,[a] undosus inquam, sudorem ut plurimum nunciat:ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit,non tñ tenoris uacuus.Si uerò ipsi inter currat altus,firmissimum habebis sudoris signum.Semper.n.hic aliquã excretionem significat: cum undoso quidem, uel absolute magno non tñ duro, criticorum sudorum: cum uibroso aũt uel absolute duro,menstruorum potius,uel eruptionis sanguinis è naribus,uel per hæmorrhoi das,uel aluo exturbata.quænam uerò excretionum futura sit,ex ijs,quæ in libris de crisibus scri pta sunt,discerne.Qñ autem undosus hic pulsus,languidus fuerit,uermiculans fit,nomenclatu- ram hanc adeptus à similitudine,quam cum gressu uermis habet.[b]Tres.n.hos pulsus superiores medici ab animalibus denominarunt,caprizantem,uermiculantem,& formicantem,ob motio nis similitudinem ita appellationem imponentes.Sed de caprizante quidem in fine[c] sermonis ostendetur.De uermiculante uerò mox dicetur,propterea ꝙ minor quidem est undoso,langui dus autem semper:& ꝑ ꝑ hoc facile trãsit in formicantem uires,summopere imbecillas esse in- dicantem:quemadmodum & ille, q̃ in priori arteriæ particula priorem motionem habet,q̃ tã- quam bestiolæ perreptãtis esse uideatur.uerum huic nullum proprium,ac peculiare nomẽ po situm est.fit igit ipse imbecilla existente facultate:ac nisi prius ea roboret,trãsit facile in formi-
B cantem omnium pulsuum languidissimũ, & minimum,ideoq; etiã pessimum:ut qui imbecillita- tem facultatis propriam indicet,nõ ob copiã grauantem,uel cõpressionem,uel obstructionem. Esto autem tibi maximum indicium ad discernendum,qñ facultas præ cõpressione,uel obstru ctione, uel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa scilicet scd̃m æqualitatẽ, & inæqualitatem dr̃ia.nam ubi ipsa ob ꝓpriam rationem infirma est, pulsus ipse æqualis ꝑma net per omnes deinceps diastolas:ubi uerò ab alia causa impeditur,quin motu scd̃m naturam moueatur,motio inæqualis fit. Sanè uermiculãs,& multo magis formicans,nunquam uisi sunt collectiua inæqualitate inæquales ob propriam imbecillitatem, facultatis fieri:quemadmodũ certe & qui imaginem refert bestiolæ perreptãtis:qualẽ pulsum apparere oportebat, si,q à cor de immittitur spiritus,dum per arterias fertur,causa fuisset diastoles. Oñsum autem est faculta- tis, non materiæ spirituosæ, à corde per arteriarũ tunicas distributionem fieri.& huius omnes dum participes fiunt, eodem modo,quo cor,se ipsas dilatare:trahentes undequaq; unde utiq; pñt.quod ipsarum diastolen sit repleturum.[d] Vt Erasistratus autem dicebat,pulsus fit,cum spiri tus qui à corde immittitur,per arteriarum cauitates fertur. Cum autem pulsus scd̃m diastoles quãtitatem sint septem & uiginti:unus ex ipsis, q utiq; minimus sit scd̃m tres dimensiones,for-
C micans nominatur:huic autem accidit, ut & languidissimus omnium pulsuum sit,ob idq; ipsum minimus:& q.a minimus est,iccirco etiam frequentissimus efficitur. Cum.n.facultas extreme in ualida sit,minima scd̃m tres dimensiones diastoles fit, ipsius nimirum lõgitudine,latitudine,& profunditate in minimum contractis.Dicta etiam est causa,propter quam pulsus paruos,ut plu rimum crebritas comitetur,nimirum ob instrumentorum defectum,habita ratione ad faculta- tem & usum. [e] Quemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secũdum magis & minus exi- stit differentia:ita etiam & in alijs sex & uiginti,de quibus paulo inferius dicetur.

[f]De pulsibus, qui in una diastole in diuersis tamen arteriæ partibus inæqualitatem habent, ut myuris, myuris recurrentibus, myuris deficientibus, deficientibus recurrentibus. CAP. 23.

NVnc autem addamus pulsus,qui in una diastole,sed in differentibus arteriæ particulis inæ qualitatem hñt:inter quos sunt & qui myuri (quasi muricaudas, seu soricicaudas dixeris alij decurtatos uertunt) uocantur,in parte q.dem q̃ cordi propinquior est,diastolẽ in tumorem eleuatã facientes:in longinquis autem, imminutam:ita ut tribus iniectis ipsi digitis, quanto pri- mi digiti ad secundum motio minor apparet, & latitudine, & profunditate, tanto huius ad ter-
D tium:nimirum ꝙ tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor uniuersis ipsis suppeditat,exol- uatur. Interdum autem similiter quidem occurrit iniectis digitis, pulsus: uerum secũnda motio languidior, quàm prima apparet,& post ipsam tertia rursus languidior,quàm secunda:deinde quarta, & quinta,& uniuersæ cõsequentes detrahunt, quousq; ad absolutam immobilitatẽ,ut ad nostrum sensum,peruenerint:deinde digitis sublatis,paruaq; intermissione facta,iterum im positis,motio sensu percipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione,redit iterum mo- tio,ita ut sensibilis fiat.Contingunt autem,& talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem,q̃ in- iectionem digitorum non ferat, sed tanquã ab onere & uincatur & cõcidat. Quapropter & mo destissime tunc tangere debes,ex infernis potius arteriæ partibus digitos injciẽs,manumq; la- borantis conuertens. Si uerò rursus superficietenus admodum tangas,scd̃m alterum modum motionem non senties,ob paruitatem diastoles. Accurate igit te mentem adhibere tunc opor tet quantitati diastoles,quam in digitorum applicatione inuenisti.atque ita alternatim,interdũ quidem remittere,ac leuare oportet paulutum,interdũ uerò comprimere:quãdoquidem recta talium pulsuum dignotio in exquisita applicandorũ digitorum symmetria consistit:propterea ꝙ ea quidẽ attrectatio,quæ superficiaria est,nondũ dignoscat arteriæ diastolen, qñ exigua fiat: ea uerò,quę hac uiolentior est,obscuret,absoluteq; perdat dignotionẽ motionis.Nõnulli taliũ pulsuũ qñ perdunt diastole paulatim imminuta,rursus redeunt,uocamusq; myuros παλινδρομοῦντας.i.recurrentes. Si igitur,ad extremã breuitatẽ motionis perducti,rursus ipsam auxerint,

A 1.de præcog. ex p.c.9.p.112.h de cris.c.ultimo p.144.d

B de his omnibus pulsibus uide libro, de p.ad tyro.c.7. & 8.p. 43.b, & c.11.p. 44.g,Et 1.de dif. p. ca.26. 27.28. 29.p. 51. & 52. & 2. de cau.p.c. 8.p.93.b c,diffu se.& 2. de ꝑ cog ex p. c.8. & 9.p. 112.

C capite 33.in fine.

D lib.4.de diff. p.c.17.diffuse.& 2. de cau.p. c.8. p.93.c

E 1.de cau p.c. 11 p.90.diffuse.

F de his pulsibus uide 1. de diff.p c.11.p.49 d 2.de ca.p.c.9. p.93.e 2.de præ cogn.ex.p.c.10. p.113.b d.

hoc ipſum nunc dictum nomen habent, myiuri recurrentes:ſi uerò ad perfectam immobilitatē E
redacti,illic ſteterint,nec amplius ſenſibilē motionē fecerint:tales,ἐκλείποντας.i.deficiētes no-
minamus.Si autē & poſt immobilitatē rurſus inceperint iterū moueri,& hos nominamus defi-
cientes recurrentes:conſtat autē oēs tales pulſus fieri ob imbecillitatem facultatis,quæ interdū
quidē ipſa ſola ex propria ratione infirma ſit,interdum uerò & ob aliquā multitudinem,uel cō
preſſionē,uel obſtructionē arteriarum cordi uicinarum:ita ut mixta efficiatur affectio.Siq; non
omnino pulſus in ipſis lāguidus, & paruus factus eſſet,manifeſte utiq; appareret inæqualitas in
una diaſtole.nunc autē nō apparet, ob humilitatē motionis,quam facit in diaſtole arteria.ideo
ꝗue frequentes ut plurimum ſunt tales pulſus ſecundū illud genus frequentiæ, quod ijs, qui in-
ſenſibilē habent ſyſtolem, apparet.[a] Dupliciter enim diximus fieri,& dici frequentē ipſum pul-

A 1.de diff. p.c. 78.p.48.

ſum:uel ubi primas ſyſtoles partes nos ſentim⁹,uel ubi nullo mō ipſa ſenſibilis eſt. Si igitur pri
mas ſyſtoles partes ſentimus, tempus quod eſt inter finē diaſtoles, & principium ſyſtoles, rarū

B 1.de dig. p.c. 5.p.74.e f diffuſe.

uel frequentem facit pulſum.[b] Quoniā autem & tenoris quid,& magnitudinis diaſtoles habere
oportet arteriā, quò primas ſyſtoles partes ſentiamus:impoſſibile eſt in lāguidis paruiſq; pulſi
bus ipſam nos unquā ſentire:quare in his tempus internę quietis indignoſcibile erit. Et ꝑpter
hoc,totū illud,quod cōſtat ex hoc,& eo quod eſt ſyſtoles,& quietis,quę eſt poſt ipſam,& prima F

C ſupra c 6.diffuſe.

rum partiū ſenſibilis diaſtoles,inſenſibile exiſtens,uel frequentem,uel rarū efficit pulſum.Sed
de raro ac frequenti pulſu ſecundū quantitatem externæ quietis,iam in ijs quæ ſuperius ſcripta
ſunt,oſtenſum eſt. De nūc autem dicto frequenti & raro,dicere iā tempus eſt,rememorātibus

D lib.1. ca.5.p. 87.f

prius nobis ea,quæ in tractatione de cauſis pulſuū oſtenſa ſunt.[d] nā cauſam,ut quiſpiam dicat,
ſynecticam, id eſt contentiuā frequentiæ pulſuum oſtēdimus eſſe defectū diaſtoles:propterea
quòd,ubi magnus ſit uſus actionis, hoc completo,arteria moderato quieſcit tēpore:non cōple
to autem uſu,cogitur ob diaſtoles defectum,ſecundam motionem maturius incipere.Quoniam
igitur in paruis admodū pulſibus incōpletus redditur uſus diaſtoles, quantum deeſt, id natura
explere coacta,ſecundā motionem maturius incipit.Quanto autē tempus,quod eſt inter diaſto
las,redditur breuius,tanto frequentior pulſus ipſe apparet. Deficiens autē redditur uſus diaſto
les in paruis pulſibus,ob paruitatem. Et hoc ex neceſſitate ſequitur perpetuo:non,quemadmo
dū in magnis,quādoque.Copiam enim caloris in his eſſe oportet,uel abſumptionē uitalis ſpiri
tus, ut frequens fiat pulſus.qua ratione rurſus, in quibus ſenſibilis eſt ipſa arteriæ ſyſtole,tēpus
inter ſenſibilem finem receſſionis,& principium diaſtoles,breue redditur. Atque hoc quidem
tempus contrahitur,natura ad diaſtolen properante,ubi opus eſt arterijs,ut aerem externū co- G
pioſſorem attrahant.& hoc fit,ut dixi,ob caloris copiam,uel ob ſpiritus abſumptionē. Alterum
autē tempus, quod eſt externæ quietis,per illas affectiones abbreuiatur,in quibus natura feſti-
nat fuliginoſa & famoſa excremēta in arterijs collecta euacuare.[e] Et propter hoc in ijs quæ ſu

E ſupra ca. 13. diffuſe.

perius ſcripta ſunt, firmiſſimū dixi eſſe ſignum inuaſionis paroxyſmorum febrilium ex putredi
ne humorum eminētium, breuis quidem temporis eſſe externam quietem, ulociorem autem
eſſe motionem ſyſtoles.

De pulſu innuente,circumnuenteve. *CAP. 24.*

AC de raritate quidē,& frequentia pulſuū hæc ſint ſatis.Ad eos uerò,qui paulo ante dictis
pulſibus ſunt congeneres,redeamus.Quidā ſanè eſt,qui altius habet medium,ſi lōgitudi-

F 2.de cau.p.c. 10.p. 93.f.2.de præc.ex p.c.11. p.112.h

nē ſpectes:ea uerò,quæ ab utraq; ipſi⁹ parte ſunt, humiliora,[f] uocamusq; ipſum ἐπινενευκότα.i.
innuentem,& περινενευκότα.i.circumnuētem. Videtur autem hic pulſus ex imbecillibus faculta
tibus gigni, quando corporis conſtructio talis ſit natura,ut pauca quidē cutis,eaq; leuis,medio
longitudinis arteriæ incumbat:quæ uerò ab utraq; ipſius parte ſunt,ſecundū longitudinē ex ſu
pernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipſum & craſſorū pulſus, lōgitudine breuis
conſpicitur,quamuis robuſtus ſit:gracilium autem longus,quamuis imbecillior exiſtat. H

[g] De uigintiſeptem pulſibus qui ſupra in tabella deſcripti ſunt. *CAP. 25.*

G de horū pulſuum generatione diffuſe tradit Gal.1.de ꝑcog. ex p.c.3. p.106.

AC quodā modo iam rurſus oratio ad id, quod paulo ante reiecim⁹, uenit,hoc eſt,ad ſeptē
& uiginti pulſus in tabella deſcriptos:quorū generatio, tāquam ex elemētis, eſt ex nouē
pulſibus:quorum tres ſecundum longitudinem arteriæ cōſiderantur,tres ſecundum latitudinē,
& tres alij ſecundum profunditatem.Ex horum enim inter ſe cōmiſtione uniuerſæ coniugatio-
nes oriuntur pulſuum ſeptem & uiginti:quorum una eſt ſecundum lōgitudinem, de qua nuper
dicere inceperamus,oſtendentes ipſam apparere ob differētiam,tum corporis in craſſitie & te
nuitate,tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & pauci-
tate.Si uero in duo capita ſermonem reducere uelis:ob maiorem uel minorē diaſtolen,quæ ſe
cundum circulum arteriæ fiat:& ob tenuitatem & craſſitiem corporis.Quatenus enim ad ipſam
rei naturam attinet, omnium pulſus fiunt ſecundum longitudinem æquales: niſi ſi quando iam
morientium refrigerati ſint artus:uidentur autem non eſſe æquales,ob corporum arterijs incū

H 1. de dign.p. c.8.p.73.g

bentium inæqualitatem.[h] Eorum igitur,qui diuturnis in morbis cōtabuerunt,arteria,quæ ſecū
dum ſpinam eſt, pulſare conſpicitur, ſi manus ſuper cutim hypochondrij inijciatur: ac magis
etiam hoc ijs, qui natura ſunt graciles, accidit:& multò ſane magis,ubi febricitauerint,uel uinū
biberint:propterea quòd eo tempore diaſtole ipſis in magnitudinem attollatur. E contra autē
craſſis,quāuis fortes facultate ſint, & præcalidi,breuis tamen ſit pulſus ſecundum arterię longi-
tudinem.

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulſus longitudinem cōfert: ſecunda poſt hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria aūt horū contrarium faciunt pulſum, quem dixi uocari breuem. Anguſtus autem pulſus fit ob anguſtiam circumpoſitarū regionum arteriæ, imbecillitatemq́ue facultatis, refrigerationem, inſtrīq; duritiem, & cutis rugoſitatē, ac craſſitiē. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multā, inſtrī mollitiē, cutis tenuitatem, & tēſionem. Patet autem ex dictis, ꝙ decimiquarti pulſus in tabella deſcripti, qui & longitudinem, & latitudinē, & profunditatem habet moderatam, uel oīa ſcd̄m naturam ſunt: uel & aliqua ex ſubcontrarijs miſtio in mediam conſtitutionem ducit diaſtolen: contingit .n. laboranti tāto facultatē imbecilliorem eſſe aliquo tpe, quanto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita ut, quantum pulſus in breuitatem ꝓuenit, ob imbecillitatem facultatis, tm̄ ex gracilitate ei addatur. poſſibile eſt etiam, ut quātum his defecit, tm̄ ob caliditatis copiā reficiat. Rurſus autem per contraria, uiribus robuſtioribus redditis, quantum in longitudinem increuit pulſus, tm̄ etiam ob carnis copiam de eo detrahatur. poſſibile ēt eſt, ut q̄ in lōgitudinem, quatenus ad alias cauſas, auctus eſt, breuior euaſerit ob refrigerationem. In his autem conſiderationibus aliqua ēt ratio duritiei tunicæ habenda eſt. Sed ſi, quantum ad hoc, ſcd̄m naturā ſe habeat, nec B ad corpulentiā uel gracilitatem uideatur mutatio facta eſſe: neq; in languiditatē & uehemētiā cōuerſio aliqua, ſed in his ſcd̄m naturā ſe habeat, ſi moderatus uī ſecundum longitudinem & ꝓfunditatem & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem eſſe copioſam in corpore, neq; abſumptionem ſpūs animalis. Atq; hæc quidem, & ex eo ꝙ nullā ualidam actionem laborās obierit, dignoſcere facillimum eſt: In uoluntarijs .n. motionibus abſumitur ſpūs. Caliditatem aūt in profundo corporis auctam, ſi cætera omnia moderate ſe habeāt, ex pulſu ſolo præcognoſcere potes. Reſpirationis .n. mutatio non fit manifeſta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis ſcd̄m naturā in corde collectum eſt, alijs eodem modo ſe hn̄tibus. Sed mētem hoc in loco adhibere oportet magnitudini, & celeritati pulſus. primum .n. in magnitudinē creſcit, ubi tunica arteriæ uel mollior ſit, q̄ ſtatus ſm naturam ferat, uel moderata: poſtea uerò in celeritatem, aucta caliditate. Vbi uerò præ duritie tunica arteriæ in magnitudinem notabilem non poſſit diſtendi, tunc & incrementum pulſus in celeritatem, maturius fit. etenim uſus gn̄ationis pulſus auctus, quouſq; magnitudo diaſtoles ſufficiēs ipſi ſit, nihil penitus ſenſibile, uel omnino parum, motionem in celeritatem alterat: Vbi uerò maioris diaſtoles uſus requiratur, nō poſſit autem tunica arteriæ extendi ob duritiem, tunc celeritati multa acceſſio fit: Vbi autem nec hoc ſa C tis ſit, uibroſus efficitur pulſus, permanente nimirum facultate robuſta.

Cur quandoque in pulſu magnum factum eſſe uideatur incrementum in latitudinem, aut altitudinem, cum tamen breuiſſimum re vera factum ſit. CAP. 26.

AC oēs quidē in tabella deſcriptos pulſus ſigillatim percurrere lōgum iam eſſet, at methodum in ipſis ꝑſcribere cum exercitatione ꝑſtiterit. quod ſanè & in primo[a] de ꝑcognitione ex pulſibus feci. Ante q̄ aūt ad hanc accedam, melius eſt de ipſis ſtatuiſſe, aliqn̄ breuiſſimū quidem incrementū, uel in latitudinem, uel in altitudinē, uel in cōtraria fieri, multum tn̄ apparere,[b] q̄a nos pulſum, qui nūc apparet, cum eo q̄ prius erat, cōparamus. Hoc ergo & in criſibus euenire conſpicitur, ubi poſt pulſum, q̄ altus apparuerit, ſudoribus multis eruptis, in contrariam ideā mutatio fiat, appareatq́; humilis unà, & latus ipſe pulſus. qua ꝓp, & à quibuſdā medicis ſcriptū eſt, latum pulſum conſpici ſæpenumero in recens iudicatis. ipſe .n. latior apparet in ijs, qui, ut dictum eſt, iudicati ſunt: non tn̄ re uera eo tpe fit latior ſicut apparet: ꝓpea ꝙ prius quidem altitudo aucta eſſet, plus q̄ ſtatus ſcd̄m naturā exigeret: at tēpore poſt criſim, ne ea ēt q̄ ſcd̄m naturā eſt, amplius ſeruet. ob euacuationem .n. regiones, q̄ arterijs circumpoſitæ ſunt, laxæ euadunt: cū prius ipſas anguſtaſſent. & ob id pulſus uere latior apparet. apparet autem multo latior, q̄ re ue D ra ſit, altitudine in humilitatē collapſa: tum q̄a nulla mō ī tumorē notabilē attollatur diaſtole, tum ēt quia cutis, q̄ arterijs incumbit, laxa rugoſaq́; fiat: quo tpe, ſi conuerſo mēbro in infernis ipſius partibus arteriam ſtatueris, neq; ita amplius humilis ut prius, neq; ita latus pulſus apparebit.[c] Porrò & in hydrope, in quo totus habitus, quēadmodū in mortuis corporibus, intumeſcit (qui ſanè hydrops multum differt à tympania uocato, & ab aſcite) pulſus lati apparent: ac ꝑſertim qn̄ arteriā tangimus, mēbro ſcd̄m ſupernā partem, non infernā, collocato. Cōſpicitur ēt talis qn̄q; pulſus ī lethargicis, q̄ peſſime affecti ſint: effœminatur .n. ī his ipſe corporis habitus: ita ut ob multā humiditatē, & mollitiem laxum, ac incōſtās fiat ipſum ēt dorſum arteriæ, haud potens ſe ipſum cōtinere, neq; ſublime ſe ſuſtinere, ſicuti dum ſcd̄m naturā ſe hēbat. In his igitur, ut dixi, ſi ex infernis partibus mēbrū tangas, pulſus nō amplius tibi latus apparebit. Hoc aūt diligenter te animaduertere oportet, definireq; ac cōſiderare, quo modo figurato mēbro, applicationem manus feceris. ut plurimum .n. arteriam, quæ ad carpū eſt, tangimus: interdum aūt aliquā ex ijs, quæ uel in tꝑibus ſunt, uel in brachio. Perpendere ꝑterea oportet ea, quæ ꝑceſſerunt, ac cū ijs, q̄ nunc adſunt conferre: inſpicereq; nunq̄d ꝓp illa magis immutatus ſit pulſus, q̄ re uera alteratus appareat. His igitur tibi in memoria habitis, eorum, quæ ſequūtur, ſermonē faciā.

Exercet methodum præcedenti capite promiſſam in pulſibus ſecundum omnes dimenſiones diaſtoles, & ſecundum omnes corporis arteriæ conſtitutiones conſideratis. CAP. 27.

ESto[d] ut ægrotantis cuiuſdam nunc primum à nobis uiſi, pulſus in carpo manus appareat lōgior:

A cap. 3.

B 2. de cau. p. c. 14. p. 94. c e, diffuſe.

C 1. de cauſis p. c. 14. p. 94. f. & 4. de cau p. c. 24. p. 13. e f

D 2. de ꝑcog. ex p. c. 3. p. 106. b

gior:ita ut ad ſex, uel ẽt plurium digitorum iniectionem motio fit ſenſibilis. Iam ergo cõſtat ne E
ceſſariũ eſſe, hoĩem hunc eſſe gracilem.impoſſibile.n.eſt,bene carnoſo exiſtente corpore,tã lõ
gũ fieri pulſum. Deinceps igĩt cõſidera cõſtitutionẽ tunicæ arteriæ,ad ætatẽ habitũq; corporis
ægrotantis reſpiciens. Pulſus.n.qui in puerulis eſt,mollior eſt,q̃ q in adultis:q in fœminis,q̃ q
in uiris:q in natura mollioribus & albis,q̃ q in contrarijs. Si igĩt tibi multo durior,q̃ is,q ſcd̃m
naturã eſt,pulſus factus eſſe uideat, tumorẽ diaſtoles conſiderato:tumorẽ aũt nuper nominabã
motionẽ ſcd̃m totius arteriæ circulũ,cuius altitudinẽ & latitudinẽ cogitatione ſecamus.neque
.n.in arteria,ſicuti in cubicis corporibus,latitudo ab altitudine diſtincta eſt. Cùm autem talis
ſit ipſe pulſus, oĩno quidẽ neceſſariũ eſt quandã eſſe affectionẽ ex ijs, q̃ durum pulſum efficiũt.
A 2. de præcog. ex p. c. 4. p. 107. f g. & i. de diff. feb. c. 7. in fine. [A]Has aũt affectiones didiciſti, refrigerationem ualidã,ut corpus arteriæ congeletur,uel excedẽ
tẽ ſiccitatẽ,quẽmadmodũ in maraſmis,uel alicuius uiſceris ſcirrhum,uel maximã phlegmonẽ,
uel ſpaſmoſam affectionẽ in aliqua neruoſa particula. Sed & facies ſtatĩ tibi indicabit,nũquid
maraſmus ſit, an quid aliud cõſentaneũ eſt.n.maraſmũ ut incurabilẽ eſſe, qñ ob ipſum arteria
tantã acquiſierit ſiccitatẽ. Cauos igitur inſpicies oculos eorũ,q ita ſe hñt:ut in orbem emineãt
oſſa,q̃ ipſorũ tunicas circunſcribunt:& quæcunq; alia in libro de maraſmo didiciſti. Sed & eos
q ita affecti ſunt,anteq; pulſus tãgas,dignoſcere tibi licet uel ex ſola facie. Cũ aũt ipſe nõ uidea F
tur talis,duritiẽ pulſus ut plurimũ quidem inuenis ob lienen induratũ ortã:iã uerò & p̄p̄ aliam
quãpiã principẽ particulã,quã & tactu pr̃opte cognoſces:ſymptomataq; ẽt comitantur,q̃ clare
has ab alijs diſtinguunt. Si.n.iecur ad tm̃ ſcirrhũ peruenerit,ut pulsũ,qualẽ dixi,efficiat:hydro-
pum ſymptomata in facie iã tibi apparebũt. Si uerò uenter,uel ueſica,uel inteſtinorũ aliqđ pa-
tiantur,diarrhœæ,hoc eſt alui p̄fluuia indicabũt: Sicuti ſi diaphragma uel mẽbrana ſuccingẽs,
p̄prię eorũ ſpirandi difficultates.didiciſti aũt earũ ideas in cõmẽtarijs de difficultate ſpirãdi. Si
uerò nihil horũ appareat,cõſidera an aliqua adſit ſpaſmoſa affectio. Ac in mulieribus inſpice,
an ſcirrhoſus hic affect⁹ in utero ſit. Cũ aũt nihil tale appareat,refrigeratio ualida ac recens uel
ex aq̃ frigidę,uel uini potione.in illis.n.arteria uř ſtupefacta circa motũ. Vř aũt in ijs, q ita hñt,
uinũ meracũ exiccare eorũ habitũ:ſicut frigida aqua,cõgelare. Iã uerò & fructus autũnales ta-
ctu & facultate frigidi,durũ pulſũ efficiunt. At noxę,q̃ ab externis cauſis p̄ueniunt,celeriter con
quieſcunt,ſi nos laborantẽ calefaciamus:& ob id ẽt pulſus unà quieſcunt,p̄ſeuerant aũt cũ affe
ctionibus q̃ in corpore ſunt,ſi ipſæ curatu difficiles ſint. Si ergo lõgus pulſus unà & durus ſit,con
ſiderationes,ut dictum eſt,facies. Vbi uerò moderatus ipſe ſit ſcd̃m eã dñam,q̃ eſt in duritie &
mollitie,tunc inſuper quantitatẽ diaſtoles conſidera.ſi.n.arteria ſcd̃m utraſq; dimenſiones,lõ- G
gitudinẽ inq̃ & altitudinẽ,inſigniter dilateĩ,idq; nõ ob recens alimentũ,uel uini potionẽ,uel la
uacrum,uel aliquã aliã motionẽ euenerit,cõſtat,certe hoĩem febricitare. Si uerò & celeritas,&
frequẽtia unà cũ tali uehemẽtia adſit,patet maiorẽ ẽt ẽe febrẽ. Si aũt ſcd̃m altitudinẽ & latitu-
dinẽ moderatus ſit ipſe pulſus,& p̃ter celeritatẽ ſit ẽt ſatis frequẽs,multã q̃dem eſſe indicat cali
ditatẽ, imbecillã aũt facultatẽ ſi.n.eſſet ualida, magnitudo utiq; pulſibus ineſſet. Sed & p̄p̄ hoc
ipſum,uelox ſatis ſit & freq̃uẽs,p̄pea ꝙ uſus ob diaſtoles paruitatẽ nõ cõpletur. Talis ãt pulſus,
languidus tibi oĩno apparebit:propriũ.n.inſeparabile hoc ſignũ in pulſibus eſt infirmæ faculta
tis:ut iã cætera oĩa,q̃ facultatis imbecillitatẽ uel robur ſignificãt,ex abundantia cõſiderentur:q̄p
pe ad exq̃ſitã ſcĩam ſpeculatiõis pulſuũ ſunt utilia, cõprobata,cõprobãtiaq; p̃cognitionẽ,q̃ ex
lãguidis & uehemẽtibus pulſibus ſit. Dictũ aũt ẽ ſuperius,ꝙ ob medicorũ cõſuetudinẽ,uehemẽ
tes hoc eſt σφοδροὺς noĩo pulſus, eos q εὔτονοι.i.tenore p̃diti ſũt:lãguidos ãt,hoc ẽ ἀμυδροὺς,eos
q ἄτονοι.i.tenoris ſunt uacui. Age.n.cuipiã,q in carnis ĩcremẽto moderate ſe hẽat,pulſus appa
reat moderatus ſcd̃m magnitudinẽ:tunica ẽt ipſa arteriæ moderate ſe hñte in dña, q̃ eſt ſcd̃m
duritiẽ & mollitiẽ, q̃ cõi noĩe uocaĩ cõſtõ arteriæ:in tali pulſu uirtutẽ ualere oĩno dices, anteq̃
noſcas qũo in uehementia ſe hẽat.neq;.n.ſanè ſcd̃m oẽm tactus iniectionem,ſtatim uehemens H
dignoſcĩt pulſus:ſed ſolũ,cũ arteriã cõprimimus. Superficiaria.n.attrectatio exq̃ſite q̃dẽ digno
ſcit magnitudinẽ:at nullo mõ uehementiã. Si uerò cõpreſſerimus,ap̄te q̃dem uehemẽtia appa
ret:queãdmodũ ſanè,& languiditas:apparet aũt unà & ipſa magnitudo. Cũ.n.aſcendere in alti
tudinem p̄hibeaĩ arteria ob cõpreſſionẽ, ſimul q̃dem tenore p̃ditũ facit occurſum, ſimul uerò
imaginẽ quandã extenſionis in latitudinẽ:in q̃bus indicatio apparet p̄hibitionis aſcenſus in al
titudinẽ ob cõpreſſionem. Verũ qñ dura fuerit tunica arteriæ,neq; tunc maxima ſit diaſtole. Et
p̄p̄ hoc,cũ fuerit principis uiſceris phlegmone,& p̄p̄ ipſam pulſus durus:ſi præter hæc,facultas
q̃ arterias dilatat,robuſta ſit,uibroſus ſit pulſus:ubi.n.tum uſus diaſtoles auctus ſit,tum robur ui-
tali facultati ad fuerit,dũ uiolenter dilataĩ arteria,uibratio efficiĩ. Magna tñ ex parte in talibus
affectionibus nõ eſt robuſta facultas:imo certe q̃ſpiam cõtentus eſſe deberet, ſi in corpore ob
morbi longitudinẽ extenuato,facultas uel mediocrẽ tenorem hr̃et. p̄p̄ hoc igĩt,neq; uibroſi ip-
ſis pulſus ſiunt. Ijs ſanè,q uinũ meracius,uel copioſius biberunt,pulſus uibroſi qñq; apparent:ꝙ
& facultas roboreĩ,& febrilis caliditas augeaĩ. Atq; hi q̃dẽ pulſus ſæpenumero cõſpiciunĩ:ra-
rouerò, q altitudinem q̃dem ſeruãt unà cũ latitudine, longitudine aũt ſunt breues:rarius aũt ip
ſis ij, q & lõgitudinem unà cũ latitudine cõtrahunt:his adhuc rarius, q altus unà, & anguſtus &
breuis ſit:q in ijs quidẽ,q dum ſani erãt longum habebant pulſum,ne fieri q̃dem põt:in ijs aũt
q̃ breue,ex multitudine cõſiſtit,ualida exiſtẽte facultate. Quare ẽt ut plurimũ inæqualis appa-
ret

A ret fcd̃m duo gñа inæqualitatis. Sicuti.n.uehemens pulfus ualidæ facultatis eſt ſignum:ita poſt ipſum altus,qñ in lõgitudine breuiat̃.Conſtat igit̃ tunc neq; ob tenuitatẽ corporis ipſum in altitudinẽ aſcendere,neq; ob mollitiẽ tunicæ arteriç.nã ſi ob hæc attolleret̃,breuis pulſus nõ eſſet. Magna ergo ex parte altus pulſus ſtatim ẽt latus eſt:ſin minus,at certe moderatus ſcd̃m latitudinẽ. Anguſtatũ aũt hunc ipſum eſſe,altiorẽq; moderato eſſe ſine collectiua inçqualitate,ĩpoſſibile eſt:q̃ ẽt minores numero altos pulſus habeat q̃ moderatos ſcd̃m ꝓfunditatẽ.Sed & ſcd̃m unã diaſtolẽ talis pulſus fit inæqualis:ita ut abſolute altus unà & anguſtus ſine inæqualitate, nõ admodũ frequẽter appareat.Et ſanè altus pulſus,licet ſcd̃m longitudinẽ mutilatus fuerit,nõ tñ tñ,quãtũ formicãs mutilabitur.digiti certe unius iniectionẽ explet,cũ formicãs ne tertiã q̃dem totius cõpleat. Igr̃ altus ſimul & breuis longitudine pulſus,qñ durior unà fuerit,dicrotus etiã ſimul euadit.Verũ nũq̃ à me uiſus eſt lõgus unà & dicrotus.ſed q̃ lõgitudinẽ aſſumpſerit,ex prædictis cauſis uibroſus euadit.Cauſæ ſunt,copia caloris,& robur facultatis,& inſtr̃i durities:nonnũq̃ ẽt & ꝑꝑ affectũ in morbis,ſitus arteriç ĩmutatur ac peruertit̃, intẽperie quapiã inçquali in tunicis ipſius,uel circumiacẽtibus corporibus orta:ut alia q̃dẽ pars ſit exiccata,alia uerò non:& alia quidẽ ſit indurata,alia uerò nõ:& alia q̃dẽ ab aliquo circũiacẽtiũ corporũ attracta,ſit tẽſa:

B alia uerò de ſuo ſitu extruſa ſit.Sed hæc quidẽ ſunt rara.Quæ aũt fiũt ob caliditatẽ uel refrigerationẽ totius mẽbri una cũ circũiectis partibꝰ,aut humiditatẽ & multitudinẽ,aut defectum & ſiccitatẽ,ea ſepenumero cõtingũt.Meminiſſe tñ oportet & eorũ q̃ raro eueniunt,ut qñ perueneris ad ægrotũ,quẽ haud prius inſpexeris,ab ijs auſpicatus q̃ magna ex parte eueniũt,ad ea trãſeas, q̃ nõ admodũ frequẽter cõſpiciũtur:atq; ita ad alia,uſq; ea q̃ rariſſima sũt:quẽadmodũ ſanè & in pulſu,q̃ breuis ſcd̃m lõgitudinẽ,& altus ſcd̃m ꝓfunditatẽ eſt, exẽplũ tibi adeſt trãſitionis ab ijs,q̃ ſæpe,ad ea q̃ rariſſime cõſpiciũtur. Rationi igitur conſonũ eſt,ut qñ hic pulſus uiſus fuerit, inſpicias prius,quomodo ſe habeat homo ille in craſſitie:S.i.n.bene carnoſus & pinguis ſatis ſit, pulſus ſcd̃m rõnẽ apparet.paruus.n.erit.Quare in ĩmoderatis carnis incrementis,caro,q̃ effunditur, ꝓhibet dilatari uas,quantũ ex natura poterat.ſed & longitudo ipſius,breuior fit:& latitudo,anguſtior:ꝙ à carnis multitudine cõprimat̃.Eorũ aũt,q̃ habitu ſunt graciles,in cæteris autẽ robuſti,ſatis q̃dẽ magnã latitudinẽ & longitudinẽ pulſus hẽt:notabilẽ quoq; in altitudinẽ aſcẽſum: Adhuc ẽt magis,in quibus laxa eſt cutis,perſpicuũ fit illud ſpatiũ,quod inter ipſam,& arteriæ tunicam intercedit. Ex quo patet leuiora quidem corpora facile ſimul attolli ab arterijs dũ dilatantur:grauiora autem,difficilius:quæ uero admodum grauia ſunt,ea nullo modo moueri.

C *Pulſuum ab vſu unà cum facultate profectorum coniugationes quatuor.* CAP. 28.

NVnc aũt de pulſibus dicamus ꝑꝑ[a] q̃d ex mediocribus læſionibus facultatis ſimul & caliditatis,frequẽtes quidẽ fiant,parui uerò nõ adhuc,neq; tardi,ſed moderati:Quatuor igr̃ cõiugationes diuerſæ oriũtur.uel.n.ob caliditatẽ ſolã,uel ob refrigerationẽ alterant̃. Et ſcd̃m imbecilliorẽ unà & calidã,ſi multũ q̃dã ab ambabus cauſis ſuperet,facultasq; ſatis imbecilla ſit, & calor igneus:parui & tardi pulſus & frequẽtiſſimi fiũt.Si uero mediocris ſit leſio:æque quidẽ frequẽtes,ſed moderati ſcd̃m diſtentionẽ & motionẽ.[b] Secunda aũt cõiugatio ex imbecillitate & refrigeratione conſtat.in ipſa lãguidus quidem eatenus fit pulſus,quatenus ẽt male ſe hẽt facultas:paruus itẽ & tardus,quemadmodũ & pulſus prioris coniugationis. non tñ æq̃ ut illi ad extremã frequentiã peruenit:niſi facultas extreme fatigata ſit:tunc.n.conſtat minimum in talibus fore pulſum,& intermittentẽ,& deficientẽ plerũque.[c]Tertia uero coniugatio alterationis pulſuũ eſt,augeſcente ſimul tũ caliditate,tũ facultate:in qua uehemẽtiſſimi quidẽ & maximi,celerrimi tñ non æque fiunt pulſus:frequẽtiſſimi aũt magna quidẽ ex parte nõ euidẽter,qñq; tñ ſupra naturalẽ ſtatũ excedunt.hocq; fit,ubi caliditas plurimũ aucta fuerit.[d]Reliqua aũt coniugatio alterationis ſcd̃m hoc genus pulſuũ eſt,qñ in idẽ conueniũt robur facultatis,& caliditatis defectus:

D fiũtq; hi moderati q̃dẽ magnitudine:tardiores tñ,& admodum rari, ac p̃ſertim cũ refrigeratio multum p̃ualuerit.[e]Diſtentionis ſanè ipſorũ quantitas nõ impeditur manifeſte,nec euidenter, ob facultatis fortitudinẽ.Neq; verò tarditas ẽt multũ p̃pollet,ob eandẽ cauſam:ualens.n.facultas naturales motionis menſuras cõſeruat,quanuis uſus nõ poſtulet:Magnopere etenim uſum eſſe exolutum oportet,frigiditate uehementer præpollente,ut pulſus euidenter minor fiat. Magna tamen ex parte naturalem diſtentionis quãtitatem ſeruat, uel parum quid nec admodum aperte fit minor:multo certe tardior,quàm minor,in refrigerationibus apparet.

Febrium per pulſus dignotio. CAP. 29.

REdeamus aũt ad p̃cognitiones q̃ in febribus fiunt:ut qualis ſit ſingularũ ex pulſibus dignotio,hoc in loco dicamus.[f]Ephemeræ igitur oẽs in magnitudinẽ & celeritatẽ & frequẽtiã, pulſus,quantũ in ipſis eſt,mutant. Pari modo & hecticę febres in eaſdẽ differẽtias alterãt pulſus quãtũ in ipſis eſt:& magis in ipſis ĩmutatur celeritas. At quę fiũt ex putredine humorũ,in uigoribus quidẽ ambas hñt motiones celeres,diaſtoles inq̃, & ſyſtoles: pari modo & frequẽtias ãbas æque alterant:in inuaſionibus aũt non æque,ſed ſolũ intendunt ſyſtoles celeritatẽ:in aſcẽſionibus aũt,cũ hanc quidẽ,tũ uero externã quietẽ plurimum cõcitant: ut frequentiſſimus appareat ſcd̃m ipsã pulſus.Et hi ſoli febrium ſunt proprii pulſus ex ſui ipſorũ rõne. Alii aũt alias affectiones magis ſequũtur. Duo aũt ſunt genera taliũ affectionũ,uel facultatis,uel inſtr̃orũ uitiũ.ad tria.n. hęc reſpiciendo,cauſas quæ pulſus immutãt,inuenire oportet,inſtrumẽtum,uſum, & facultatẽ.

Animum

[a] A 1. de cau.p.c. 8.p. 88. diffuſe.
[b] B Ibidem
[c] C Ibid.p. 89.a
[d] D Ibidem.
[e] E Ibidem.
[f] F 3. de præog. ex p.c.7.p.117.h

Animum aũt diligenter hoc in loco adhibere oportet: ꝓpea ꝙ differunt inter se sapiẽtes medi- E
ci de ꝓpriis febris pulsibus. errãtq; cuncti, alterationes ipsas pulsuũ, q̃ ex facultatis, uel instrorũ
A ibid. p. 118 b vitio ꝓficiscũt, ꝓprias ipsarũ febriũ esse arbitrãtes.[a] Est ãt inseparabile, maximeq; ꝓpriũ inua
sionibus febris ex putredine humorũ ortæ, ut systole arteriæ uelocior fiat. & q̃cũq; in cognoscẽ
da systole fuerit exercitat⁹, hoc hẽbit inseparabile principij paroxysmi signũ, qñ pulsus aliquẽ
hẽt tenorẽ. Quo mõ ãt incipienda sit exercitatio, copiosissime in 1. de dignotione pulsuũ dictũ
B Ibidem. d est.[b] Equidẽ in multis multoties, quorũ nunq̃ antea, nec dũ ualerẽt, nec dũ ęgrotarẽt, pulsus teti
gerã, hoc solo signo fretus, nũq̃ lapsus sũ. Qñ igĩ pulsus, in alijs non mutatus, celerior fiat scd̃m
systolẽ, prĩcipij paroxysmi signũ ĩseparabile statuito. fit ãt statĩ talis pulsus, ẽt frequentior scd̃m
C Ibidem. externã q̃etẽ, incũbẽte natura ad ꝓpulsandũ fumosũ excremẽtũ: ꝑp qd̃ celerius cõtrahebaĩ.[c]
Ephemeris ãt febrib⁹ hoc nõ adest: q̃a sine putredine humorũ fiũt. Sed nec ẽt hecticis: qm̃ nec
incipiũt unq̃: nisi casu aliqua alia affectio cũ ipsis coiuerit. Si ãt primo die, cum recẽs de sanitate
D Ibidem. in morbũ hõ quispiã decidit, pulsũ tãgamus: statim ẽt febris genus ab hoc signo indicabiĩ.[d] Di-
stinguũtur ãt q̃ ex phlegmonis oriũtur, ab ijs q̃ ex putredine humorũ, sola ipsa duritie: durus. n.
ẽ occursus in iis, q̃ ex phlegmone. Si igĩ distinguere potes durũ arteriæ occursum ex tẽsione or
tũ, ab eo, qui ex refrigeratione, & duritie fit: tres habebis ex hoc p̃cognitiones cãrũ p̃teritarũ, po F
tũ frigidũ, uinũ meracius, & phlegmonẽ, quã nõ solum cãm, q̃ ante proxysmũ extiterit, sed q̃ ẽt
ꝑmaneat, dicim⁹: frigidę uero, & largioris meraci potionẽ, p̃cessisse eã q̃dẽ, sed affectionẽ q̃ ab
ipsa fit, seruari. Ac indurantur q̃dẽ ex nocuis frigidę potionibus arteriarum tunicæ: exiccãtur ãt
E Ibidem. ex largioris uini potionib⁹. Hæc q̃dẽ ita distinguãtur.[e] Quæ uero prima die nequaq̃ hñt p̃dictã
notã: eæ uel ephemeræ iudicãdæ sunt, uel hecticæ. Ac rarissime quidẽ statim a principio cõsistit
febris hectica: nõ tñ impossibilis ẽt talis gñatio ipsius. sed uisę sunt alicubi a nobis ẽt tales. Ac cũ
ctas q̃dẽ ipsarum notas in tractatione de febriũ dñia contemplamur: q̃ uero a pulsibus sumũtur
nunc dicẽtur. Neq; magnus neq; uehemens pulsus una cũ hecticis unq̃ inuadit febribus. sed si al
terutrum horum insit ipsis, non sunt hecticæ: si verò ẽt oĩa simul adsint, aperte sunt ephemeræ.

Crisium præcognitio ex pulsibus. *CAP. 30.*

F 3. de crisibus c. vlt. p. 114. d HIs ita definitis, deinceps cõsiderãdũ ẽ, q̃d unusq̃sq; pulsus ĩ his ad crisim significet. [f] Si igĩ
vndosus ipse pulsus fiat, & mollis ĩsigniter, sperare oportet sudores. Durus ãt, uomit⁹ ma
gis q̃ sudores p̃mõstrare solet. Nã alt⁹, oĩs excretionis ẽ nota: queadmodũ & vehemẽs. Magn⁹
ãt si fuerit, motionis ad externa magis, q̃ ad interna signũ ẽ. duplex ãt cũ sit utraque, ad externa
q̃dẽ ꝑ sãguinis eruptionẽ & sudores, ad interna uerò ꝑ uẽtrẽ & stomachũ: undosus quidem pul G
sus sudores, magnus uerò simpliciter, sanguinis eruptiones p̃mõstrabit: motione uerò ad inter-
na superãte, ubi abfuerint uomituũ signa, deiectione alui ægrotus iudicabiĩ: ubi adfuerint, ꝑ su-
dores magis: si uerò & hæc adfuerint, & uẽter insigniter subducaĩ, ꝑ utraque. Inæqualis ãt puls⁹
in plurimis fit crisibus, ac p̃sertim, ubi aliq̃d certaminis, & periculi habeant: multo uerò magis,
ubi biliosi humores ad uentrem confluant: simulq; adsint alia uomituum signa, quæ ab Hippo-
crate dicta sunt: & omnino inæquales fiunt, ꝙ mordeatur, graueturq; stomachus.

Qui pulsus fiant affecto pulmone, thorace, membrana succingente costas, diaphragmate: iecore, liene, vẽ triculo, vesica, alijs nutritionis instrumentis: vtero: cerebro, membranis cerebri: musculis thoracis, epigastrij, vlnarum, tibiarum: Erythroide tunica, & testibus. *CAP. 31.*

G 1. de p̃cog. ex p c. 4. p. 107. d QVoniã ãt[g] substãtia facultatis singularũ particularũ in bona cuiusq; ipsarũ tẽperatura po-
sita est: (tunc. n. ꝓpriũ opus strenue ꝑficit, cũ temperatissima ẽ: & sanè male ẽt agit, ubi in
temperata reddita sit: & eatenus male, quatenus intemperata sit:) iõ ꝓpositum est nobis, dein-
H 4. de præcog. ex p. c. 2. p. 115. f. diffuse. ceps dicere, qualis pulsus singulas aliarũ corporis partiũ affectiones sequaĩ. Diximus ãt de cor
de, ubi de febrib⁹ sermonẽ habuimus.[h] Prope illud sunt respiratoriæ particulæ aĩalis. hæ ãt sunt
pulmo, & thorax: postea alimẽti instrã, hoc ẽ iecur, & uẽter, intestinaq; & liẽ, & renes, & uesicæ H
ambę. Si igĩ pulmo se ipso fiat aliqñ calidior, statĩ & cor calefacit. siq; frigidior sit, nec hoc dene
gat, summatim, suas ipsius intẽperaturas citius q̃ alia instrã cordi imꝑtit: Cã huius rei est, ꝙ cor-
di maxime oĩum est uicinus, perq; uasa ei maxime affinis existit, & per maxima ostia in ambos
I Ibidem. sinus confluxũ hẽt.[i] Pulmoni igitur morbose calefacto, cor cõcalefactũ, pulsus efficit, q̃ ex vsu
pulsuum aucto fieri solent. Si uero longiori tꝑe hoc accidat, periculũ ipsi ẽ, ne hecticã cõtrahat
K Ibidem. febrẽ.[k] Refrigerato ãt pulmone, cor cõpatiẽs, ꝑ initia q̃dẽ in eã alterationẽ ducet pulsus, quam
L Ibidem. prius ostẽdimus, dũ vsus exoluitur, cõstitui. In[l] fluxionibus ãt cõe oĩum est, ipsa pulsuum inæqua
litas: obstructioq; p̃pte, & constipatio, & cõpressio principalissimarũ arteriarũ ex talibus fit
fluxionibus: nec minus ẽt plenitudo, q̃ ad uires refertur: ꝙ tã prope pulmonẽ, situm sit cor, & ꝑ
magna ostia cõfluxũ habeat. ac ex tenuibus quidẽ & paucis fluxionibus, minor fit inæqualitas:
M Ibidem. ex crassis ãt, & uiscidis, & multis, maior. etenim hę obstruũt, & cõprimũt, & grauant magis.[m] Du
N Ibidẽ. p. 120. riores ãt pulsus fiũt, q̃ naturalis stat⁹ existit, ex siccis intẽperaturis, ac phlegmonosis, uel scirrho
sis tumoribus pulmonis: queadmodũ sanè & molliores ob œdematosas affectiones.[n] Sanè ĩ pul
sibus alia ẽt q̃dã gignitur dñia p̃ter superius dictas, ex eo ꝙ fluxio aliqñ q̃dẽ in ipsas solũ incidat
asperas arterias, aliqñ ãt & in leues, & uenas, uel ẽt intermedias regiones ipsorum uniuersas oc
cupet. ex asperis. n. arterijs solis repletis, nulla scd̃m duritiẽ fit mutatio pulsibus: ex leuib⁹ ãt ar-
terię quę in toto aĩali sunt, dũ tẽduntur, duriorẽ efficiũt pulsũ. œdemata uero molliorẽ ipsũ red

dunt,

A dunt,tẽſionẽ nullã faciẽtia,quemadmodũ in phlegmonoſis & ſcirrhoſis tumoribus,euenit.[a] Ad
taliũ ãt intẽperaturarũ ſimilitudinẽ,thoracis ẽt intẽperaturæ eaſdẽ faciunt alterationes: tumo-
res uerò,ꝓ quãtitate & idea ſingulorũ,q ipſos faciũt humorũ.Tardius ãt thoraci cõpatitur cor:
celerius,pulmone affecto.Pleuritici ãt duriorẽ ſꝑ hñt pulſum,q̃ peripneumonici.maior.n.ẽ tẽ-
ſio ex duris & denſis partibus in tumorẽ eleuatis.Aequalis ãt ut plurimum,ex tumoribus coſtas
occupantibus,ẽ pulſus:ex ijs ãt,q in pulmone ſunt,inæqualis.[b] Iecore ãt ęgrotante ex phlegmo
nis minus duri fiunt,q̃ ex thoracis phlegmonis,tãto quãto,q̃ ex pulmonis magis:cõpatitur aũt
prõptius cor iecori,remotius licet q̃ thorax iacenti,ob venæ cauæ cõionem.Ex diaphragmate
ãt male affecto citra febrẽ,durus qdẽ fit pulſus & paruus:nõ tñ multũ frequẽs, ſed vel oĩno pa
rum,vel nullo mõ ad talẽ ꝑuenit mutationẽ.[d] Maxima ãt nota pleuritidis ꝑnicioſæ eſt,ſi durus
admodũ pulſus euaſerit,& ob id ẽt paru⁹:& ob hæc duo,& caliditatẽ, frequẽtiſſimus : nullus.n.
pleuriticus ex tali pulſu ſeruat⁹ eſt. Dictũ ãt mihi in iſagoge eſt,pleuriticorũ pulſum,celerem &
frequẽtem,nec valde magnũ eſſe,&,quia neruoſiorẽ dFuriorem q; efficit arteriã, tãq̃ ad uehemẽ
tiã uertat,inexercitatis imponere,q durã percuſſionẽ a uehemẽti diſcernere nequeũt. Verũ de
his ſermonem ꝓtrahere hoc in loco nõ oportet.[f] Ventriculus ãt male affectus, intẽperie quidẽ
B eo mõ quo p̃dictæ partes,pulſus alterabit: ſi uerò tumor ĩ eius ore ſubort⁹ ſit, durior pulſus erit
ob neruorũ multitudinem:nõ tñ ita durus,ut ex diaphragmate.[g] Quemadmodũ ãt ex doloribus
oris ventriculi facultas celerrime fatigatur:eadẽ rõne nõ ſuſtinet copiã ne quidẽ pauliſper: ſed
grauatur ac fatigatur,pulſusq; inæquales efficit.[h] Os ãt vẽtriculi dũ facultatẽ uel grauatã a mul-
tudine materiæ,uel debilitatã hẽt : iure ẽt pulſus efficit nõnunq̃ quidẽ lãguidos & frequentes &
paruos,nõnunq̃ uero inæquales.[i] Ita & in alijs alimenti inſtrĩs inuenies mutationes pulſuũ, ad
p̃dicta reſpiciẽs.quæcũq;.n.dura,& cõtẽta,& neruis plurimis duris p̃dita ſunt,facile hæc pulſus
efficiũt duros:q̃ uerò cõtrario mõ ſe hñt,molles.[k] Veſica ãt,& uter⁹ ſitu quidẽ nihil ĩter ſe diffe-
rũt:durior tñ eſt,& neruoſior ueſica. quare ubi phlegmone laborat,pulſus magis q̃ uter⁹ duros
efficit.Alterabit ãt citius,magisq; ipſum in magnitudinem & paruitatẽ & alias differentias vte
rus. Percurrã ãt aliorũ inſtrõrũ intẽperies, & primo,exercitationis gratia,ĩtẽperies cerebri.[m]
Mentem ergo adhibere oportet cõſiſtentiæ arteriæ,utrũ a ſiccitate uel tẽſione tunica appareat
dura:deinde,ſi ex ſiccitate appareat,duorũ alterũ cenſendum eſt in cerebro exiſtere, uel intem
periem calidã & ſiccã,uel bilis redundãtiã:ſi ex tẽſione phlegmonosã affectionẽ : ſi ex utriſque
cenſere oportet & ipsã affectionem cõpoſitã eſſe ex ſanguineo,& bilioſo humore.[n] Quicũq; ãt
C ex nigra bile,q̃ ob putredinẽ ebullierit,tale quid patiũtur,duros hñt pulſus ob ſiccitatẽ & tẽſio-
nẽ:ſtatĩ uero & paruos ob duritiem, & celeriores q̃ qui ſ꞉m naturã ſunt,qñ febricitãt:& frequẽ-
tiores,ꝓpea ꝙ vſus nõ adimpleatur.Humidę ãt intẽperaturę molles tractu tp̃is pulſus reddunt,
& hoĩem ipsũ comatosũ.Si uero febrilis ipſis cõiũgatur caliditas,letharg⁹ nominatur ipſe mor
bus:fitq; pulſus non mollis tm̃,ſed ẽt magnus. Si uerò ex putreſcente pituita in cerebro talis gi-
gnatur affectio,erit quidẽ & hoc mõ morbus lethargus, hẽbitq; pulſus imaginẽ quãdã tenſæ ar
teriæ,q̃uis mollis ipſa ſit:& magni eaten⁹ in eiuſmodi morbis oĩbus ſunt,quatenus caliditas au
cta ſit:celeritas ãt uel oĩno minima,uel nullo mõ his intenditur:ita uero & frequentia.[p] Refrige
ratione ãt morboſa in cerebro eueniente,qñ in ſympatheiã ꝑuenit cor,minores & tardiores &
rariores,q̃ qui ſ꞉m naturã ſunt,pulſus fient:& ſi quidẽ citra materiã ſola intemperies ſit cerebri,
ſine tenſione:ſi uerò cũ materia,melãcholica quidẽ ipſa exiſtente,tendi arterias, & ꝓp hoc du-
riorem apparere pulſum,cõtinget:pituitoſa ãt,nõ ſimpliciter , ſed ſi quidem craſſa & uiſcida ſit
pituita,tẽdentur:ſi uero humida & ſpiritoſa,ſine tenſione mollis erit pulſus: ſi uero permiſta ſit,
mollis ſimul & cũ tẽſione quadã. Qm̃ ãt tenuis meninx nõ vr̃ unq̃ pati ullum ex p̃dictis morbis
ſine cerebro,ſicuti neq; cerebrũ citra meningen,& dura meninx quãplurimũ diſtans a cerebro
D p̃t ẽt ſola pati:ſcito,ſi affectio notabilis ipſius genita fuerit.corq; in ſympatheiã attraxerit,& ar
terias,pulſus ꝑinde,ac in cerebri affectionib⁹ alterabitur:niſi ꝙ in mollitie & duritie, nõ eaten⁹
mollẽ & durũ,quatenus cerebrũ,efficiet:ſed multũ quidẽ durũ, parũ uero mollẽ.[r] Quæcũq;.n.
corpora natura dura indurantes ſuſceperunt affectiones,ad maximã perueniũt duritiẽ:quẽad-
modũ & natura mollia,q̃ humectãtes,& fundentes affectiones receperunt,perfecte exoluta fiũt
& mollia.[s] Si igr̃ affecta particula,denſa & dura ſit,duros efficit pulſus:ſi uerò carnoſa , ſi quidẽ
vel phlegmone correpta ſit,uel ſcirrho,duros, ſed minus q̃ p̃dictæ partes:ſi œdemate laboret,
molles.Muſculos ãt abdominis & thoracis, phlegmone tẽtatos, febres quidẽ facile comitãtur:
& ꝓp hoc & pulſus magni fiunt & ueloces & frequentes:durus ãt in ipſis abũde pulſus, uel ſpaſ
moſus nunq̃ fit.[t] Muſculis vero cubiti,& tibiæ phlegmone tentatis,& p̃ſertim qua parte ipſorũ
exoriũtur tẽdones,facile quidẽ eſt corripi & ſpaſmo:facillime ẽt pulſus & tẽdũtur,& indurãtur:
adhuc uero magis,ſi tẽdo aliquis ex ijs,qui in extremis ſunt manibus uel pedibus,phlegmone tẽ
tatus ſit,prõpte quidẽ pulſus ipſis fit durus,prõpte ẽt ſpaſmo corripiũtur.[x] Fiũt ẽt abũde duri &
ob iecoris,uel lienis ſcirrhũ.ſed ex his ita duris nullũ ſpaſmi imminet periculum. Ac lieni quidẽ
cũ ſcirrho magnopere eſſet affectus,uidim⁹ ẽt multoties nequaq̃ ſuꝑuenire hydropem : iecori
uerò neceſſario ſuccedit. tuncq; pulſus ambarum affectionum ſignis p̃ditus eſt, tunica quidem
& humidiori,& molliori,indicante tñ aperte tenſionem ex ſcirrho ortã,& ob id ẽt duriore. Hy
drops aũt ipſe ꝑ ſe ip̃m ſine uiſcerum phlegmone,nullã facit in pulſũ tenſionem. Quo mõ autẽ
affectus

A Ibidem ca. 3 p.120.b
B Ibidem.
C Ibidem.c
D Ibidem.
E c.11.p.45.b & 4.de cauſ. p.c.8. p. 100.f
F 4. de præcog. ex p.c.6. p.120. d
G Ibidem.
H Ibidem.
I Ibidem c. 7.e
K Ibidem.
L Ibidem.
M Ibidem h
N Ibid.p.121.a
O Ibidem.
P Ibidem.
Q Ibidem. c. 9. p. 121.b
R Ibidem.
S Ibidem;
T Ibidem,
V Ibidem.
X Ibidem.

A Ibidē. e. 10. c affectus vteri pulsus alterāt, dictū est, qñ ipm uesicæ cōparabamus.[a] Si verò erythroeides tunica E
phlegmone tentet, durus fit pulsus & minor. Ex testibus aūt phlegmone tentatis, non æque du
rus, & magnus, propter febrem. Et hæc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum, a quibus pulsus in magnitudinem vel parvitatem mutantur. CAP. 32.

B 1. de pcog. ex p.c.1.p.104.h M[b]Vltoties aūt & ab aliqua externa cā mutationes pulsuū fiunt, q̄ in hūc modum discernē-
dæ sunt. Ea quidē q̄ ex balneis & cursibus, frictionibus, & alijs motionibus fit, breuis tpis
C Ibidem. est: atq; ita celeriter ad pristinā regredit̄ constōnē. quare licet tibi, ubi pulsus tetigeris, atq; de-
inde aliquātisper intermiseris, ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationē.[c] Magnitu-
do aūt pulsuum a uino & alimento orta, diutissime pmanet, distinguiturq; p coniūctā ipsi uehe
D Ibidem. mētiā. uehemens. n. non minus q̄ magnus pulsus his fit. nunc aūt supponitur q dūtaxat redditus
fit maior. nō igr̄ ab his alteratus est.[d] Iā & magnitudo ab ira orta, cum vehementia fit, q̄ alioqui
prudentē nō lateat, si in oculos & uniuersum vultū inspiciat. Ei uero, qui irā uelit occultare, inæ
E Ibidē. 105. a qualis pulsus fit: adhucq; ēt magis inæqualis est ijs, qui anguntur, & uerecundantur.[e] Magnitudi
nis aūt incrementum, qđ fit a semicoctis in corpore humoribus, qui coquūtur, aluntq; naturā,
pinde ut ijs, qui cibū sumpserunt, una ēt auget uehementiā. Eodē ēt mō, si q̄s in sole, uel ad ignē F
F Ibidem. calefactus sit, cutis ipsius squalida, & nō humida, ut a balneis erit.[f] Atq; ij q dē subcōtrario quo-
dā mō affecti sunt, ac loti, quod ad mollitiē & humiditatē cutis attinet. mediū inter utrosq; locū
G Ibidem: obtinent fricti & exercitati.[g] Hæ quidē ipsæ sunt artificiales dignotiones cārum, q̄ pulsus in ma-
H Ibidem. gnitudinē & in sanis, & ægrotis uertunt.[h] Externæ uerò, aliæ quidē ex indagatione, cum. s. inter
I Ibidem b inimicos, aut insidiatores, aut malignos tētatores, cōsiderationes facitis:[i] Interdū aūt magnitu-
dinē adeptus est pulsus, uel quia medicamentū calefaciens ęgrotus sumpserit, uel adnotationis
rōne. In his quidē primū cōsiderare oportet paroxysmi tps, postea laborātis morem, & cōsuetu
dinē: si. n. aliquo alio tpe, & nō paroxysmi magnitudinē pulsus ipe assumpserit, probabile est a
calfacientibus potius, nō paroxysmi rōne factā esse alterationē: si uerò in paroxysmo, probabi
lius est adnotationis rōne. Distingues aūt exquisite, si parūper intermittēs, rursus tetigeris. Cali
K Ibidem. ditatē. n. a medicamēto ortā, p p quā pulsus increuit, sp magis, ac magis exolui cōtingit progre-
diēte tpe; intēdi aūt eā, q̄ a paroxysmo fit.[k] De cōsuetudine āt & more, sciēdū, quosdā quidē in
suetos esse, formidolososq; ad medicamentorū potiones, nōnullos aūt cōsuetos: similiter & de
moribus. Quidā. n. insidiatores sunt, aīoq; tenentur, ut cūctos tanq̄ nihil firmi sciētes redarguāt,
L Ibidem. q dā uero simplices sūt & modesti. in his ergo suspicādū nō est, q cquā clā factū esse: in insidiāti G
b[9] uerò suspicari oportet oīa.[l] In primo āt de causis pulsuū libro ostēsum ē, ubi paulo augeatur
caliditas, in magnitudinē q dem euidēter increscere pulsū, ī celeritatē uerò nō euidēter: ubi am
plius aucta sit, magnitudinē q dē assumere, sed & in celeritatē euidēter increscere, & aliq d etiā
frequentiæ adipisci: quēadmodū ubi plurimū aucta sit, & vsus gn̄ationis pulsuū supra maximam
M Ibidem. o sit diastolē, in magnitudinē q dē nō increscere, qñ ad extremū auctus sit, sed celeritati quātū pt
una cū frequētia addere: & ubi nō amplius celeritatē intēdere possit, frequētiā incitare.[m] Si ue-
N Ibidem ca. 2. 3. 105. f ro ægroto cuipiā, q minorē, quā fm naturā est, pulsū hēat, maior postea fiat sine externa motio
ne: huic caliditas amplior priore facta est.[n] De minori aūt eadē est rō. minor. n. se ipso fit, uel fa-
cultate imbecilliori reddita, uel instr̄is duriorib[9], uel usu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior
euasit nūc, alioqui oīno lāguiditas una cū paruitate esset: nec corpus arteriæ durius, ita. n. nō so-
lū minor, sed ēt durior esset pulsus. supest ergo usum tm̄ alteratū esse. Et sanè ex maiori, quā fit
is qui fm naturā est pulsu, talē necessario factā esse uersionē. notū est ijs, qui memoria tenēt ea, q̄
ostensa sunt in primo de causis pulsuū libro. Nā: & q̄ ex naturali statu in paruitatē fit uersio ob
frigiditatē, statī ēt rariorē ipm efficit, & tardiorē: & quę ex magno supra modū aucto, moderati
fit imminutio, statim ēt celeritatis & frequētiæ aliquid detrahit: ppterea q, qui multū supra na H
turalem statū auctus sit, in tribus generibus mutetur. Qui ergo de magnitudine tm̄ detraxit pul-
sus, cætera autē immutata seruat, paulo maior est eo, qui fm naturam est. hic. n. solus ex pauco
caliditatis augmento constat. Aliorū uero, qui in magnitudinē alterātur, nullus, nisi simul celeri
tatē assumat, uel frequentiā, talis euadit. Qui uero usq; adeo est alteratus a caliditate, ut nō ma-
gnitudinē solū, sed & celeritatē immutet & frequentiā, contrariū iter tenebit p easdē gn̄e altera
O Ibidem. g tiōes.[o] quare nō solū minor, sed & tardior & rarior erit, quā pri[9]. Dū āt calefit, magnitudo euidē
ter primū, postea celeritas, deīde frequētia ipsa aduenit. Dū refrigerat̄, cōtra, raritas q dem eui
P Ibidem. h dēter primo, fo tarditas, vltimo paruitas.[p] Tot. n. sūt, quę refrigerationē efficiūt cāç, quot q̄ cale
faciūt. Etenim aer frigid[9] extrinsecus occurrēs, quēadmodū, & aq̄ frigida, uel lauacrū, uel medi
camētū corpi inūctū, refrigerat: uel ēt lōga aliqua q es, & veluti latebra, frigidius efficit corpus:
Et eorū q̄ intro recipiunt̄, ut aer, q inspirat̄ frigidus, & alimētū pituitosū, & medicamentū aliqđ
frigidū, & aquæ frigidæ usus īmodicus: & ex aī affectib[9], diuturnus timor: & ex humorib[9] qui in
corpore cōtinent̄, quicunq; frigidi tēperamento, q escentes prius, cōmoti nūc sint, aut oīno uali
diores aliquo mō facti sint calidis. Hæc aūt distinguere oportet eo mō, quo de causis calefacien
Q Ibidem. tibus diximus.[q] Ipsa q dē essentia magnorū & paruorū pulsuū fm circulum arteriæ cōsistit, ubi
lōgitudo par perpetuo seruat̄, nō tñ apparet par, sed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem
est de hac re in secundo de causis pulsuum libro, bis enim de eisdem dicere non est necesse.

Quid

A *Quid indicet pulſus rarus, frequens, intermittens, intercurrens, extremitas in ſingulis pulſuum generibus, caprizans pulſus, dicrotus. Inæqualitatem vel in ſitu partium, vel in motione conſiſtere.* CAP. 33.

QVoniã aũt de magnis & paruis pulſibus q̃d ſignificẽt dictũ eſt, [a] iã in p̃ſentia ad ſermonẽ de frequẽtia, & raritate trãſeũdũ eſt. Pura ergo, & minime excremẽtoſa caliditas, diaſtolem efficit maiorem ſimul, & velociorẽ: q̃ uerò putredinoſis turbata eſt excremẽtis, ſyſtolem. [c] Vbi uerò ex magnitudine diaſtoles pulſus fiat frequentior, auctã eſſe ſignãt caliditatẽ multam in corpore purã: vbi aũt, ꝙ maturius incipiat ſyſtole, impuræ & excrementoſę caliditatis copiã indicabit. Simili mõ, ſi rarior pulſus fiat ẜm externam quietẽ: ſi quidẽ ex breuitate diaſtoles, refrigeratã eſſe in aĩali caliditatẽ oſtendit: ſi uero, ꝙ tardet ſyſtolẽ, minora reddita eſſe fumoſa excrementa: ẜm internam uerò quietẽ, è contra. ſi ſanè ex eo, ꝙ ꝓducta ſit ſyſtole, pulſus frequẽs euaſerit, copiã ſubnutriri fumoſorũ excrementorũ: ſi uerò ꝓꝑea ꝙ maturius incipiat diaſtole, auctã eſſe caliditatẽ: rurſus aũt ẜm hanc eandem quietẽ rarior cum ſit pulſus, ſi ſanè ex eo, ꝙ imminuta ſit ſyſtole, pauciora reddita eſſe excrementa oſtẽdet: ſi verò ꝓꝑea ꝙ tardet diaſtole, imminutã eſſe caliditatẽ. [d] Duplex aũt eſt pulſuũ q̃es, lõgi q̃dẽ tp̃is, q̃ duorũ pulſuum tp̃s excedit:
B breuis aũt tp̃is, q̃ eſt intra duorũ pulſuũ tp̃s. Quies uerò tẽporum unius pulſus, inter intermiſſiones eſt moderatiſſima: ac multi ex ea ſeruati ſunt tũ ſenes, tũ pueri: ætate aũt florẽs ex hac nullus. verũ ex ignoratione q̃dã longã raritatẽ, intermiſſionẽ eſſe opinãtes, exiſtimãt, ſeruatos eſſe quoſdã ætate florẽtes ex tali pulſus prauitate. Eſt q̃dẽ & hæc grauis, ac p̃cipuè ætate florẽtibus: nõ tñ ꝑnicioſa oĩno: in pueris ſanè & ſenibus adhuc ẽt magis mitis. Mors porrò repẽtina ex intermittentibus euenit pulſibus, quo mõ ex apoplexia. extinguit̃. n. in utriſq; caliditas q̃ in corde eſt, reſpiratione priuata. Ac raritas q̃dẽ ab intermiſſione pulſuũ diſtincta ẽ, ꝓlixitate tp̃is: interdũ uerò ẽt, ꝙ raritas cũ æqualitate aliq̃n cõſiſtat oĩum ꝑcuſſionũ: intermittẽs uerò pulſus neceſſario inęqualis fiat: interdũ. n. ꝑ tres, interdũ ꝑ quatuor, aliq̃n ꝑ quinq; ꝑcuſſiones, uel ẽt plures intermittere inuenit̃: & q̃eſcere unũ tp̃s motionis, uel ẽt plura. [e] Quæ igit̃ eſt in ipſo cordis corpore refrigeratio magna, eatenus ẽt pulſus lãguidos efficit, & tardos, & paruos, quaten⁹ & ip̃a dñat̃: q̃ uero ab aliqua alia parte, ꝓficiſcit̃, raritatẽ plus, q̃ alia p̃dicta gñа, a naturali ſtatu amouet. Vbi ergo corpus ip̃m cordis, refrigerõnẽ ſuſcipiat, mors ineuitabilior eſt. [f] Ac raritas quidẽ pulſuũ eſt vſq; adeo ꝑnicioſa. [g] Huic verò cõtraria eſt, frequẽtia: ſicuti & intermiſſioni, intercurſio. nã intercurrẽs pulſus ex inæquali fit frequẽtia: ꝓꝑea, ꝙ ſæpenumero actionẽ ſuã minus ple-
C ne ac vſus poſtulat, cor obierit. Iã id ip̃m fit, ubi uel cor a multitudine grauatur, uel inſtr̃a ſunt obſtructa, aut anguſtata. q̃ ſanè, opinor, & intermittentiũ erãt cãæ. [h] Enimuero multoties intercurrẽtes pulſus criſim attulerũt. eſt. n. veluti conatus quidã naturæ ad certamen ſe paranti. Quòd ſi ex hmõi criſibus perierũt q̃dã, nihil hoc facit, ut grauior ſit intercurrẽtiũ affectio, q̃ intermittentiũ. multo. n. plures ex intermittẽtib⁹ pereunt: eadẽ ẽt rõne ex ualde raris, q̃ ex frequentibus. Et enim febres oẽs perurẽtes frequentẽ hñt pulſuũ, cũ tñ aliq̃ ipſarũ ꝑiculo uacẽt; q̃ autem in ſyncopis ſũt frequẽtes, ob lãguiditatẽ, quæ a nulla unq̃ ſyncope ſeparatur, ſũt ꝑiculoſi. Præſtiterit ãt ut cõſideremus de extremitatibus, quę in oĩbus pulſuũ generibus ſũt. Ac extrema quidẽ frequẽtia nihilo minus q̃ ſyncope laborãtib⁹, ineſt ijs, qui perurẽter febricitãt, nec ex toto tñ ꝑnicioſe ſe hñt. Raritas aũt nõ eſt vnquã ſine ꝑiculo, ſicuti nec languiditas, nec paruitas. Etenim tres hæ dñæ pulſuũ, cũ ad extremum ꝑueniũt, ꝑpetuo ſunt periculoſæ. extrema aũt magnitudo, ubi una cũ morboſa mollitudine cõſiſtit, periculoſa eſt. ubi aũt cũ aliqua ſalubri tunicę arterię cõſtõne, nihil abſurdi hẽt. [k] Vr̃ aũt & uelociũ pulſuũ genus minus ꝑiculoſũ eẽ, quã tardorũ. ſi quidẽ extrema ẽt celeritas, min⁹ quã extrema tarditas ẽ periculoſa: extrema. n. tarditas, ſicuti ſanè & raritas tũc accidũt, ubi innata caliditas extinguitur. Incremẽtũ aũt in celeritatẽ & ob uſum urgentẽ fit,
D & oĩno a facultate ualida. [l] Archigenes uero & hic ẽt fallit̃, q̃ formicãtẽ pulsũ ſuſpicatur celerẽ eſſe. neq;. n. celer oĩno eſt, neq; ad extremũ uenit frequẽtiæ: ſed oẽs pulſus, q̃ a naturali ſymmetria multũ recedũt, nõ boni ſunt. At certe lãguidiſſimus & tardiſſimus, & rariſſimus, oĩum eſt deterrimus: poſt hos aũt minimus, & molliſſimus, & duriſſimus: poſtea frequentiſſimus. At nõ celerrimus, neq; maximus: ſed hi ſunt modice ꝑiculoſi. Solus aũt ex extremis optimus eſt oĩum, vehementiſſimus. [m] Et ſanè caprizãs pulſus ex gñe eſt eorũ, q̃ q̃etẽ intercipiũtur: inęqualibusq; intẽperiebus interdũ ſuperuenit: ſicuti & dicrotus ex gñe q̃dẽ eſt eorũ, q̃ intro retrahunt̃: comitat̃ tñ & ipſe interdũ inęquales cordis intẽperies, & tũ magis, ſi fuliginoſa excrementa multa in multis ipſius particulis ſint. [n] Ipſa ãt inæqualitas cõſiſtit in ſitu partiũ, ex eo, ꝙ arteria ſurſũ, vel deorſum, antrorſum uel retrorſum, dextroſum uel ſiniſtroſũ, traducta eſſe uideatur: in motione uero ex eo, ꝙ citius uel tardius, maturius uel ſerius, uehementius uel lãguidius, diuturniori tp̃e uel breuiori, ſp̃ uel nullo mõ, moueat̃: in ſingulis ãt partibus, ex eo ꝙ interſectus ꝑſpicue ſit, ex q̃bus eſt & caprizãs: ſimili mõ, ex eo ꝙ recurrit, ex q̃b⁹ ẽ & dicrotus. [o] Et caprizãs q̃dẽ eſt ex ijs q̃ ſcd̃m unã diaſtolẽ ſũt inæquales: q̃n q̃ poſt q̃etẽ eſt ſcd̃a motio, & ocior & uehemẽtior priore ſit. [p] Tradidimus ãt in tractatione de dñа pulſuum huius nomenclaturæ cãm. [q] At ea q̃dem, q̃ in uno pulſu intermittit inæqualitas, grauiſſima oĩum eſt inęqualitatũ; nõ ſinit. n. ſimplices motiones fieri ẜm naturã: ſed impedimẽto eſt, ac priuat motione arterias, nõ ꝑ tres, aut quatuor, aut per aliquos adhuc plures pulſus, ſed in ipſo ſtatim primo: & mortem propinquam minatur.

Synopſin

A 2. de p̃cog. ex p. 2. p. 109. h
B Ibidem.
C Ibid. p. 110. a
D Ibidem c. 4. p. 110 g
E Ibidem. h
F Ibidem. 111. a
G c. 5. p. 111. a
H Ibidem b
I Ibidem b c.
K Ibidem.
L Ibidem.
M 2. de præcog. ex p. c. 8. p. 112 c
N Lib. de pul. ad Tyrones c. 7. p. 43. f
O Lib. de differentijs p. c. 29 p. 52. d
P Ibidem.
Q 2. de precog. ex p. c. 9. p. 111. f

Synopſin eorum, quæ hucuſque dicta ſunt, in pauca capita redigit: docetq́ quomodo præſagiẽdum ſit, qs E
erit morbi finis, ſalus an mors: quo tempore erit ſalus vel mors: quis erit modus ſalutis vel mortis.
Et ex conſequenti tradit regulas dignoſcendi, vtrum virtus vitalis ex ſua ipſius ratione infirma ſit, an a multitudine grauetur: & vtrum criſis bona vel mala futura ſit: & num per excretionem, an per abſceſſum. CAP. 34.

A 4. de præcog. ex p.c.1.p.111.e A[a] Cea q̃dẽ q̃ propoſita ſunt oĩa, iã finẽ hñt. nã cũ ſingularũ particularũ affectiones cũctas
pcurreremus, qualẽ nã pulsũ vnaquæq; verſio faciat, declarauimus.[b] Nũc uerò in pauca
B Ibidem.ca.11. 121.f capita ſynopſin ipſorũ redigere conemur. Præſentiũ igit̃ dignotio, eſt affectuũ inuentio: p̃terito
rũ aũt dignotio, eſt inuẽtio cãrũ, q̃ affectiones faciũt. Si igr̃ uniuerſæ affectiones a nobis abunde
diſtinctæ ſunt, traditæq; ſunt oẽs effectrices cauſæ in alijs tractationib⁹: nihil iã reſtare amplius
vr̃ ijs, q̃ neceſſaria ſunt ad p̃cognitionẽ uel p̃teritorũ, uel p̃ſentiũ. Quòd aũt futurorũ p̃cognitio
ex p̃ſentibus fiat, ſæpius q̃dẽ iã, & p ea quæ ſuperius dicta ſunt, oſtendimus, & nũc ẽt neceſſe eſt,
C Ibidem. ut totũ ſermonẽ p capita pcurramus, initiũ ſumẽtes a dignotione eorũ, quę futura expectam⁹.[c]
Ac vnũ q̃dẽ & primũ eſt, quorſum terminabitur morbus, ad perniciẽ ne an ad ſalutẽ. Alterũ ab
hoc, in quo p̃cipue hoc erit tpe. Tertiũ ab his, quiſnã modus erit mortis, aut ſalutis. Oĩum ãt ho-
rũ p̃cognitio ex affectionibus eſt. ex ipſis. n. (ut oſtendimus) & morbi idea, & facultatis infirmi- F
D Ibidem. g tas, ac robur dignoſcitur.[d] Hæc aũt ſi inter ſe cõferãtur, ea q̃ futura ſunt p̃cognoſcũt. Morbi. n. co
gnitio ex loco affecto eſt: facultatis ãt, ex eucraſia, & dyſcraſia ſolidorũ corporũ.[e] Hæc autẽ ſi in
E Ibidem. g ter ſe cõferãtur, ſi q̃dẽ uigorẽ morbi ferre põt facultas, neceſſe eſt ſeruari hoĩem, ſi nihil extrin-
ſecus ſit erratũ: ſi uerò nõ p̃t, oĩno morietur. Tp̃s ãt, in quo p̃dictorũ utrũq; erit, ex hiſce p̃cogno
ſcitur. Qui ſupſtites futuri ſunt, eo tpe ſeruabũtur, in quo natura morboſam affectionẽ pfectiſſi-
me ſupabit. Moriẽtur aũt eo tpe, quo morbus adeo erit naturæ ſuperior, ut aliqua ex actionib⁹
ad uitã neceſſariis pereat. At uero ẽt mod⁹ tũ mortis, tũ ſalutis ex eiſdẽ p̃cognoſcetur. Actionũ. n.
ad uitã neceſſariarũ, q̃ pereũt, nõnullæ q̃dẽ facultatis uitalis ſuffocationẽ inferũt, nõnullę verò
pſternationẽ, nõnullæ ãt q̃d alterutri pportione reſpõdens. Ac illæ q̃dẽ, q̃ ſuffocationẽ infe-
rũt, ex reſpiratoriis ſunt affectionibus: nõnullæ uero & in ipſo corde protinus cõſiſtunt. Quę ue
rò proſternationẽ inferũt, ex ſtomachicis, quas uocant, ſunt affectionibus, ob quas ſyncope cor
ripiũtur: & ĩſuper ex iecoris affectionib⁹ diuturnis, ob quas nõ alũtur: & ex dolorib⁹ diuturnis,
aut uehemẽtibus, itemq; ex hecticis oĩbus febribus. Aĩalis aũt facultatis imbecillitates magnis
cerebri intẽperiebus comitãtur: eiuſdẽ uero quaſi ſuffocationes, impletionibus uẽtriculorũ ip-
ſius, & obſtructionibus meatuũ, qui in ipſos penetrẽt. Quare quicũq; exq̃ſite oĩa dignoſcit, hic G
ẽt futura perfectiſſime p̃cognoſcet. Ante oĩa aũt uitalẽ facultatẽ, q̃ pulſus facit, q̃uo ſe habeat di
F. 4. de p̃cog. ex p.ca.12.p.121.h gnoſcere oportet.[f] Nonnunq̃. n. ex ſua ipſius rõne infirma eſt, nõnunq̃ uero a multitudine gra-
uatur, & tria inæqualitatũ gña cõſtituuntur, ſm magnitudinẽ & paruitatẽ, ſm celeritatem & tar
G Ibid. p.122.a ditatẽ, ſm frequẽtiam & raritatẽ.[g] Si ergo pulſus uehemẽtes & magni, plures contrariis exiſtant,
min⁹ facultas a multitudine fatigata eſt: ſi uerò parui & languidi, magis. Ex pulſibus ãt ſm unam
percuſſionẽ inæqualib⁹, tũ quos interſecto quiete motu, tũ quos cõtinuo permanẽte, dixim⁹ fie
H Ibidem. ri, oẽs hi robuſtiorẽ eſſe facultatẽ indicant, q̃ oẽs ii, qui lãguidiorẽ & tardiorẽ motũ faciãt.[h] In
I Ibidem. tali igitur pulſuũ cõſtõne, altus pulſus mõſtrabit naturã ſuperiorẽ iã eſſe multitudini.[i] Altior ue
ro ſimul & uehementior, tũ robur indicat facultatis, tũ motionẽ minime ĩpeditã. Inſpicere autẽ
K Ibidem. h tũc motionẽ ſyſtoles oportet: hĩcq; criſeos morẽ diſcernere.[k] Melior. n. criſis ſubſeq̃ ſolet, cele
ritate ſyſtoles multũ exoluta. Si uero & alia cõcoctiõis ſigna, q̃ ĩ libris d̃ criſib. ſcripta sũt, adſint
optimã criſim talis p̃mõſtrat cõſtõ. Si uerò celeritas ſyſtoles parũ exoluta ſit, uel nõdũ uideatur
L Ibidem. b c cõcoct⁹ eẽ morb⁹: fiet q̃dẽ criſis p excretionẽ, nõ tñ bona oĩno. Sciendũ ãt ẽ, nõ eãdẽ ẽe faculta
tẽ uitalẽ, & nutritiuã, naturalẽq; illa. n. ſolũ pulſus gignit: nãlis ãt, & qd̃ familiare ad nutritionẽ,
trahit, & qd̃ eiuſmodi nõ eſt, excernit: unaq; ẽt nimirũ retinet, ac alterat id qd̃ familiare eſt. Vi- H
talẽ certe nec in ſtirpib⁹ eſt ĩuenire, nec in aĩalibus q̃ frigida ſint, ut sũt oſtrea, & q̃cũq; petris uel
q̃buſdã alijs ſolidis corporib⁹ adnaſcũtur. q̃cũq; aũt aĩalia calida sũt, & p̃ſertim ſanguinea, a p-
M Ibidem. d tiſſimã & uehemẽtiſſimã hãc hñt facultatẽ.[m] Naturalis porrò facultas criſes efficit, & quatenus
hui⁹ pticipes sũt arterię, ſupfluũ abiiciũt. Per alterã ãt facultatẽ, pulſatricẽ inq̃, cui⁹ ſolæ arteriæ
N Ibidem. sũt pticipes, excernũt in ſyſtolis fumosũ excremẽtũ: queadmodũ in diaſtolis attrahũt, qd̃ ipſas
refrigeret.[n] Aequalis ſp ãt magnitudine eſt diaſtole ipſi ſyſtole, niſi forte q̃dã, digitis admotis,
repente mutatio fiat. In hoc tñ differunt, q modo q̃ ad interna fit motio ſuperet, mõ q̃ ad exter
na. ſiq; motio, q̃ ad interna fit, ſuperet, fumoſam aliquã in arteriis eſſe caliditatẽ ſignãt: ſi uero q̃
ad externa, igneã & purã. Ac ob hãc quidẽ cãm pulſus altus excretionis eſt nũcius. Copia uerò
excretionis tũ ex eo, q phlethorica p̃fuerint ſigna, tũ ex pñti flãmea caliditate p̃cognoſcitur. ob
O Ibidem. g hancq; eãdẽ caliditatẽ pulſus magni apparẽt & alti. Peſſimæ igit̃ excretionũ ſunt illæ in quibus
pulſus, nec magnus eſt, & uelox in ſyſtole apparet.[o] Vbi uerò incõcoctus exiſtat morbus, ſi pul-
ſus tenoris uacuus ſit, piculũ ĩminet ſyncopes. Vbi aũt pituitoſior morbus ſit, qñ ex inæqualibus
P Ibidem. pulſibus mutatio in plures uehementes, & magnos fit, p abſceſſum erit criſis.[p] Vbi uerò cũ pul-
ſu qui excretorius exquiſite ſit, unà ẽt adſint hęmorrhagica uocata ſigna, ex naribus ſanguis erũ
pet: ubi hæc ipſa adſint, ex alia quadam regione: quemadmodum in libris de criſibus per die-
xodum dictum eſt. Et hæc quidem ſunt, quę de pulſibus in Synopſin propoſueramus.

F I N I S.

GALENO ASCRIPTVS LIBER DE VRINIS

B Iosepho Struthio Polono interprete.

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quid ex urinæ substantia, colore, odoreque, ac ijs, quæ in ipsa continentur, in sanis, & ægrotantibus iudicandum.

Galenus in primo cōmentario in librū De humoribus com. 1. dicit se librum unū De urinis cōscripsisse: sed an hic, ille sit, aliorum sit iudicium.

Quæ primæ sint, ac præcipue urinarum differentiæ. CAP. I.

VRinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamē, ac præcipuę sunt duæ, humor. s. & † ea, quæ humori inhærent. ꝫ Humorē autem (græce χῦμα) uoco id, quod re ipsa urina est: a uerbo κεχύσθαι, i. fusum esse, ipsum deducēs: inhærentia uero ea, quæ diuersimode in urina apparent. Rursus uero humoris ipsius differentiæ in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substantia enim alia est tenuis, alia grossa, C alia mediocris. Eam uero, quę mediocris est, cum secundum naturam se se habeat, diuidere non licet: cæterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

† παρυφιστόμενον. quam dictionem hic interpres uertit inhærentia. & residere, & sedimentum seu sedimen.

Quid indicet urina, quæ mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim nondum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis qui dem urina, ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ mingitur grossa, & permanet grossa: & quæ mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili mō, aut mingitur grossa, & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat uigorem agitationis, q̄ est in humoribus grossis, & flatuosis, cum qua adest, uel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem, ac euaporationem humorum. Altera autem ꝫ cessare ꝫ ebullitionem grossorum humorū, sed tamen naturam incipe D re secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quòd ad substantiam, differentiæ.

Vrinarum differentiæ a colore. CAP. 4.

CVm uero in priore partitione mentionem ēt fecerimus drīarum, quæ a coloribus capiūt, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est urina alba, hāc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, ultimo nigra: & extremæ quidem sunt duę, alba & nigra: reliquę aūt mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem longius distat ab alba propior pallidę: è diuerso aūt, rubeam proxima est nigrę, lōgissimè distans a rufa, & a pallida: flaua aūt peculiarem, ac propriam hēt mistionem, ita ut gemini coloris esse uideat, partim rufi, partim rubei. † Quare in libro De crisibus nō abs re hmōi urinam ad splendorem uergere diximus: ꝫ splendorem, n. a rufo, nitorem aūt, a rubeo, accipit. Ergo ordine quodam mutuo a se inuicem urinæ hæ coloribus differunt, alba pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit aūt pallida, cū modicum choleræ serosæ humiditati accedit: rufa aūt fit, qñ plus choleræ additur: rubea fit a sanguine: nigra uero a nimia exustione, & ab alijs causis, ut paulo post dicetur: alba aūt indicat extremam cruditatem. Hę igitur sunt chymatis, seu humoris, simplices differentię in substantia, & colore. Reliquum est, ut complicatas, connexasq; dicamus, quales scilicet sint: quę deinceps simul connecti possunt, quę item non possunt: &, si connectantur, quid significent.

† Quare & in libro De crisibus splendentem ipsam appellauit Galenus: iure. n splendet.

De tenui, & alba urina. CAP. 5. E

SIt igitur quo ad ſubſtantiam ſuam minime cocta, talis uero eſt tenuis: cui ita permanenti tenui, annectatur color exquiſite albus, ut ſit ea tenuis, & alba: hæc urina multa ſignat. Aut enim imbecillitatem uirtutis oſtendit, ſicut in ſenibus, & in morbis diuturnis: in pluribus, ut plurimum apparent urinæ tenues & albæ. Tales etiam in non nullis, qui natura imbecilles uires habent, uirorum. Interdum ſignat obſtructionem † renum, quod cognoſcetur ex dolore loci affecti: aut obſtructionem hepatis, ut in ijs, qui quartanis affliguntur febribus: grossitie enim ſua melancholici humore obſtruentes uias, ſolent huiusmodi urinas efficere, Indicant uero tales urinæ, & aliud ſummum malum: ſi enim in cauſonide, & vrente febre appareat urina tenuis, & alba, ſignat phrenitim. Cum enim febris ipſa urens indicium faciat plenitudinis, & abundantiæ biliosi humoris, urina uero non tingit, manifeſtum eſt, quod bilioſus humor non retinetur in uaſis, ſed leuitate ſua cerebrum inſilit. Si quidem igitur nondum adeſt phrenitis, urina exiſtente tenui, & alba, febre uero cauſonide, prædicimus phrenitim futuram: ſi uero adeſt phrenitis, urina uero eiuſmodi eſt, prædicimus mortem, ut plurimum: neque enim poterit uirtus cerebri ſeruari, cui ingruit tantus acutæ mordacisque choleræ impetus. Hæc igitur ſignificat urina tenuis & alba.

† *Sicuti, cum in nephriticis apparet, indicat: & in quartanis ſimiliter, cum in principijs talis mingitur, obſtructionem ſignificat.*

Quid ſignificet tenuis & pallida. CAP. 6.

SIt iterum urina, quo ad ſubſtantiam, cruda, id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, ut ſit pallida: talis debilitatem uirtutis ſignificat. Quo ad colorem enim concoxit, quippe cum hoc facilius ſit: nondum uero quo ad ſubſtantiam, propterea, quòd hoc difficilius eſt. F

Quid indicet tenuis & rufa. CAP. 7.

SIt urina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem eſt priore, eſt tamen cruda, quo ad ſubſtantiam.

Quid indicet tenuis & flaua. CAP. 8.

SIt urina tenuis & flaua: hæc non ſolum cruditatem indicat, ſed etiam defectum alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdum oſtendit calorem multum in profundo, bilioſum ſuccum gignere, id quod in febre tertiana: indicat & uigilias, ac animi perturbationes. †Hæc omnia flaua urina efficit.

* *Hæc omnia flauam urinam efficiunt.*

Quid ſignificet tenuis & rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterum urina cruda, quo ad ſubſtantiam tenuis, ſed rubea: talis nunquam reperitur. Si enim rubeus color in urina a ſanguine ſit, ſanguis uero a coctione, coctio autem ſubſtantiam ingroſſat, manifeſtum eſt, quod rubedo in urina cum tenuitate conſiſtere non poteſt. Quòd, ſi aliquando reperiatur tenuis urina cum rubore, color ille exquiſite rubeus non eſt, ſed eſt quiddam ichoroides.

Tenuis nigra. CAP. 10. G

VLtima autem eſt connexio tenuis & nigræ: hæc etiam nunquam reperitur. Color enim niger ſit propterea, quod melancholicus humor per urinas purgatur: aut ſit a frigiditate nimia, aut a nimia ſanguinis aduſtione: hæc uero tria groſſitiem ſibi uendicant.

Quomodo tenue cum nigro non poteſt conſiſtere. CAP. 11.

QVòd autem tres, quas diximus, urinæ nigræ differentiæ, groſſam ſibi ſubſtantiam uendicent, manifeſtum eſt: in remiſſione enim febris quartanæ, & ſolutione melancholiæ, urinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea quod humor nigræ bilis per has expurgetur, qui ſua ſubſtantia terreus eſt, & groſſus: quare, & urinas efficit groſſas. Simili modo, & hæ urinæ, quæ ex aſſatione aduſtioneque ſanguinis nigræ fiunt, groſſæ ſunt. Si enim uſtio nimia exiccat humiditatem ſanguinis, conſtat, quòd etiam groſſam efficit eius ſubſtantiam: quare manifeſtum eſt, quòd & urinæ groſſæ fient: à ſanguine enim, & coloris immutationem accipiunt, & ſubſtantiæ uſti ſanguinis groſſitiem referunt. Frigiditas uero, quia ingroſſat materiam, etiam urinæ ſubſtantiam faciet humori ſimilem. Ita igitur urinæ fiunt groſſæ, ut docui.

Groſſa alba. CAP. 12.

ET de connexione ſubſtantiæ tenuis cum diuerſis urinæ coloribus, hæc quæ diximus, ſufficiant. Supereſt, ut de altera ſubſtantiæ differentia diſſeramus. Sit igitur urina groſſa, cui ita permanenti groſſæ color albus accedat: talis urina magnam eſſe in corpore crudorum humorum copiam indicat. H

Groſſa rufa, groſſa flaua, groſſa pallida. CAP. 13.

PRoponatur groſſa, & pallida: hæc non poteſt in connexionem uenire: neque etiam groſſa, & rufa, neque groſſa, & flaua, ſimul conſiſtere poſſunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt, ac debilitatem uirtutis: groſſa autem à contrarijs ſit cauſis. Quare manifeſtum eſt, quòd rufa, aut pallida, aut flaua, ſimul cum groſſa permanere nequeunt.

Groſſa rubea. CAP. 14.

SIt urina groſſa, & rubea, huiuſmodi enim urina reperitur: ſignificat plenitudinem ſanguinis, ut ſit in ſynochis febribus.

Groſſa nigra. CAP. 15.

SIt groſſa urina, & nigra: talis etiam reperitur, & ſignificat euacuationem humoris melancholici: id quod multoties ſit in declinatione quartanarum, & in ſolutione melancholiæ. De urinis uero nigris, quæ fiunt aut ab aduſtione, aut à frigiditate, poſtea dicemus. Et hæ quidem ſunt groſſi cum ijs quos diximus, coloribus connexiones. Iam uero incipiamus agere de ijs, quæ inhærentia uocauimus.

A *Deeo, quod reſidet ab urina, & eſt album, planum, inæquale.* CAP. 16.

ESto igitur primum album, ſupremum locum occupãs, planum, ſed inæquale, id eſt uno die coctum, poſtero die non coctum: tale debilitatem indicat uirtutis, quæ non poteſt ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album non planum inæquale. CAP. 17.

SIt uero album quidem, & inferiorẽ locum tenens, nõ amplius tñ planum, ſed diuulſum, hoc deterius eſt priore: illud.n.oñdebat naturam ſuſtinere inæqualitatẽ multis interiectis diebus: hoc uero in una coctione, id quod deterrimum eſt. Et, ueluti Autumnus propterea malus eſſe dicitur, ꝙ eſt inæqualis: ſi tñ inæqualis fiat quarto, uel quinto quoque die, minus eſt malus, ſi uero una die, longe peior eſt: ſic & ſedimenta diuulſa peiora prioribus ſunt, quoniam indicãt naturam in una coctione defeciſſe ob diſtractionem: diſtrahitur uero natura a flatibus, qui inter ſuccos intercurſant, ac dirimunt continuitatem †eorum adeo, ut reddant illos rebelles. Si igitur ſupponamus ſedimentum habere ſe ſecundum naturam, quò ad colorem, & locum, præter naturam autem in ſubſtantia, quis dubitabit longè deteriorem eſſe defectum ſubſtantiæ? §

†Ex græ. impreſſis ita uertendũ. ſucci, qui concoquitur. Qm̃ igitur ſuppoſuim⁹ id, quod inhæret, habere ſe ſecũdum naturã, quo ad colorem & locum, præter naturam autem in ſubſtantia, manifeſtum eſt, ꝙ in ſubſtantia illius, qđ hæc ita habet, æqualitas, uel inæqualitas eſt.

Non planum æquale. CAP. 18.

B SIt igitur prius, æquale diuulſum: tale proculdubio malum eſt: indicat.n.copiam groſſorum, flatuoſorumq́ue humorum in profundo, qui a natura extenuari non potuerunt.

Non planum inæquale. CAP. 19.

SIt aliud diuulſum inæquale, ideſt alio tpe tale apparẽs, alio diuerſum: hoc priore eſt melius: indicat ſiquidem flatuoſos ſuccos eſſe paucos, quos natura cito diſcutiet, & tenues reddet. Et mirum ſane eſt inter opera naturæ æqualitatem malum eſſe, inæqualitatem bonum: quod merito ſanè ita euenit: mala enim ſi eandem perpetuo uim habeant, deterrima ſunt. Sicut & pulſus arteriarum, ſi ſemper & continuo intermittens exiſtat, deterrimus eſt: ſi uero aliquando intermittens, aliquando non intermittens, minus eſt malum. Eodem modo ſedimentum diuulſum inæquale, minus malum eſt ſedimento diuulſo, & æquali. Et hæc quidem de hac complicatione dicta ſufficiant.

Suſpenſum album, planum, æquale. CAP. 20.

SIt aũt alia complicatio, hæc. Sedimen, quo ad colorem, ſit coctum, & ſit album, non obtinẽs tñ locum inferiorem, ſed medium, planum in ſubſtantia, æquale in tpe: tale indicat coctionem, ſed tñ non perfectam: id.n.non eſt hypoſtaſis, loco tamen ſolum differt ab hypoſtaſi. Cau

C ſa autem diuerſitatis loci eſt abundantia flatus, qui immiſcetur ſuccis: ſi.n.flatus haud exacte per concoctionem fuerit extenuatus, ſed ob craſſitiem incluſus fuerit intra ſedimen, flatus ipſe trudit illud, atq; attollit, aut ad ſupremam ſuperficiem, & tum uocatur nubecula: aut ad mediam regionem, quod tum uocatur ſuſpenſum. At uero, ſi nulli ſunt omnino flatus, ipſum grauitate ſua deorſum fertur, uocaturq́; hypoſtaſis. Et de ſuſpenſo quidem id mihi dicendum fuerat.

De hypoſtaſi & nubecula. CAP. 21.

* TRia hæc igitur, q̃ diximus, diuerſa ſunt tñmodo ſitu: ſitus aũt uariatur per flatum: flatus au-
* tem gñatur coctione: coctio uero, qñ ꝑfecta fuerit, flatum attenuabit, & reſoluet: ꝓpterea
* hypoſtaſis perfecta perfectam indicat coctionem. Si aũt uentoſitas illa præ groſſitie extenuari,
* reſoluiq́; non potuerit, relinquetur in humoribus: q̃ erit ueſtigium coctionis humorum non eq̨dem perfectæ, ſed manifeſtæ, & mediæ inter crudos & coctos. Hæc aũt, ſi non multa fuerit, propellet ſedimentum ad regionem mediam: ſi multa, ad locum ſupremum, fietq́; nubecula, †quę ẽt ſignum eſt coctionis: quodcunque.n.fuerit, quod ab urina reſidet, coctionem ſignãt, eam tñ minus bonam, ſi multum & groſſum fuerit. § Clarum eſt igitur, ꝙ ex ſitu ſedimentorũ nihil plus diſcimus, quã modum & menſuram eorum, quæ indicantur. Si.n.nigrum erit id, quod reſidet,

D ſignum eſt malum: minus uero eſt malum, ſi ſolum id nigrum eſt, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, ſi nubecula: ſi uero id, quod in infimo eſt, ueluti hypoſtaſis, longe eſt peſſimum. Sufficiant uero hæc dicta de ſitu, qui neq; bonum, neq; malum ſignãt, ſed modum & menſuram boni & mali. Cum autem in eo, quod reſidet quatuor nobis conſideranda ſint, color ſcilicet, locus, ſubſtantia, & tempus: ſupereſt, ut de colore iam diſſeramus, cum de ſubſtantia, tempore, & loco, iam ſatis dixerimus. Color autem alius eſt naturalis ei, quod reſidet, & eſt albus: alius præter naturam, qualis eſt niger §fuſcus ſeu§ liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

†Et indicabit cõctionẽ uerum obſcuram, qm̃ multa & craſſa eſt illa uentoſitas.

Color rubeus quid ſignificet. CAP. 22.

SEdimentum rubeum fit a ſanguine ichoroſ de: ſignificat autem coctionis defectum, non tñ mortem: cum enim ſuccus is ſit benignus, & amicus naturæ, §magnum§ periculum inferre non ſolet: quia uero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo, quod
* dicturi ſumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, ſicut phlegma, & ichor: quidam generantur una cum ſanguine, ſicut flaua bilis, & nigra bilis. Quando igitur in urina ſedimẽtum uidetur rubeum, indicium eſt, quòd ab ichore colorem accepit: ichor autem fit ante, quàm ſanguis fiat (neque enim natura perfectam ſanguini tincturam dedit) manifeſtum eſt, ꝙ nondum coctus eſt: ad hoc autem tempore indiget natura, ut ſanguis coquatur. Quid igitur ſignificet ſedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet nigrum. CAP 23. E

SEdimētū aūt nigrū aliqñ frigiditatis est indiciū,interdū caliditatis:discernet̄ uero alterum ab altero hoc mō.Si añcessit liuidus,postea subsecutus est color niger,indicationē facit frigiditatis:si uerò añcessit * croceus,subsequit̄ uero niger,caliditatē indicat.§Et quatuor q̄dem in eo, q̄d residet,inq̄ fiuimus,colorē dico,& locū,& sub̄am, & tps:oīum aūt horū syncrisin fecimus. §

*χλωρόν.

Quid significet liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat,& internitionem uirtutis.

De speciebus urinarum oleaginarum. CAP. 25.

EX oleaginis urinis alia est elæochroa,alia elæophanes,alia elæodes.Prima principiū indicat colliquationis † adipis totius corporis,est uero ea colorē olei retinēs.§ Elæophanes aūt hēt† aliq̄d magis simile oleo,q̄d supra urinā īsidet : signātq; augmētū colliquationis. Elęodes ē,q̄ tota sui sub̄a,&*ūnquaq; est ueluti oleū:q̄ indicat statū,& sūmū uigorē colliquationis. Sunt aūt hæ urinæ ēt ex colliquatione adipis renum.Extāt tñ cautiones,q̄bus hoc discernas,quarum meminit Hippocrates in Aphorismo de resolōne adipis renū,ubi dicit. ‖Quibus hypostasis pinguis,ac simul tota,ijs renū uitiū signat̄.Ipsemet docuit discernendi modum,cū addidit ἀθρόη.i. simul tota.§In renū.n.colliquatione celeriter adipes excernunt̄. § in colliquatione aūt totius cor- F poris adipes colliquati paulatim,i.tarde, & nō uniuersim,cū vrina exeūt. Quia.n.recipit̄ adeps à uenis mēbris uicinis,deinde ab ijs,q̄ cōtinuātur,& rursus ab alijs,& alijs,& tandē a renibus,& à uesica,patet multo post tp̄e excerni:adipis uero ī renib.colliquati,p̄p̄ uicinitatē trāsit⁹, celer rima ē excretio,& nō paulatim.Hoc igr̄ ē,q̄d dixit Hip.simul tota.i.celeriter.Hæc de oleaginis.

† Nō est in impressis græcis.
†: exquisitiorem mixtionem olei cum urina.
*colore.
7. Apho.35.Ex. ord.56.c

Quid significet hypostasis oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur,facit hypostases oroboides.i.similes orobis:quas ut bene discernas,aīum aduerte ad coctionem,aut cruditatem,aut febrem acutam præsentem.Si.n. adest febris,totius corporis est passio:si uero non adest febris,est uitium renū. Et rursus, si adest cruditas urinarum, totius corporis uitium est: si coctio adest, hypostases uero orobinæ appareant,uitium indicat renum. Nec sine causa cruditas incessit,qñ morbus est totius corporis : ea enim uasa,quæ coctionem conficiunt,male affecta sunt:in uitio autem renum cruditas non adest,renes enim non sunt instrumenta coctionis urinæ.Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet hypostasis petaloides. CAP. 27.

QVando solida mēbra male sunt affecta,abradunt̄ primū superficiarię partes,& reddūt urinas petaloides.i.squamosas:sunt tñ,& hæ aliqñ à uitio uesicæ.Discernes autem hoc ex ijs, G quæ iam diximus de uitio renum : si.n.adfuerit febris, totius corporis est uitium : si non adfuerit febris,uitium est uesicæ:si cruditas adsit,totum corpus est affectum:si coctio adsit,uesica.

Quid significet pityroides. CAP. 28.

QVando febris,profunda corporis uasa corripit,ac dilacerat,hypostases fiunt pityroides. i. furfuracee,quę strictiores quidem sunt squamosis,sed grossiores: id uero etiam uitium uesicæ aliquando indicat‖. Discernitur autem hoc eo,quo diximus,modo:si enim adfuerit febris, uitium est totius corporis:sin minus,uesicæ.

Quid significet crimnodes. CAP. 29.

POsteaquam uero febris ipsa longe lateq; maiori ui,quā in superioribus uitijs,solida mēbra corripuerit,facit solidiora sedimenta,quam erant illa,quæ speciem furfuris referebant,quæ uocantur crimnodea§.i.farinæ,siue etiam spumæ similia.§ Hæc uero duo significant,aut cremationem sanguinis,aut liquefactionem solidorum nimiam. Et,si quidē alba fuerint,quæ residēt, solidorum membrorum est uitium:si uero rubea extiterint,sanguinis crematio.

Quid significet ichorosa urina,& quæ sandarachæ similis est. CAP. 30.

INdicat hepar esse ulceratum, cuius substantia dissoluitur. Et partes quidem huius sedimenti H subtiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachę,quę ut plurimum portendunt mortem infirmis:aut,si superuixerint,hydropem.

Quid significet fœtida. CAP. 31.

FOetida vrina indicat putrefactionem,& internitionem uirtutis.

Complicationes humoris,& sedimenti. CAP. 32.

REstat uero nobis speculari de humoris urinarij cū sedimentis cōnexionib.ac dicere,q̄d significent.Hę.n.cōnexiones,quas hucusq; explicauimus, erāt uel solius humoris urinarij,quas primo loco edisseruim⁹:uel soli⁹ sedimēti,quas scd̄o loco exposuim⁹: Nunc āt,& humoris,& sedimēti simul connexiones cōplicemus:& exponamus, quid signēt q̄libet complicationis dr̄ia.

De tenui & albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo urina non cocti humoris,qui est tenuis: nec cocti coloris,qui est albus:in tali urina nunquam potest existere sedimentum:tenuitas.n.significat defectum materiæ,ex qua fit id,quod residet. Ad hęc in tenui,quę permanet tenuis, esse sedimentum, simulq; esse urinam pallidam,aut rufam,aut flauam, est impossibile:in ijs.n. natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si uolumus conficere connexiones humoris urinarij cum sedimentis,tenue abijciamus a proposito,proponamus uero grossum.

Grossum

A *Grossum album non planum.* CAP. 34.

SIt uero urina colore alba, substãtia grossa: in hac potest residere sedimen, quod sit albũ, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur, quæ, licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum rubeum non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n.rufo, & flauo, ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis, & in humore, & in sedimento, tum quo ad substantiam, tum quo ad colorem utriusque, humoris scilicet, & sedimenti.

Grossum nigrum non planum. CAP. 36.

SIt urina alia grossa, & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tã humoris urinarij, quam sedimenti. Et hæ quidem sunt connexiones urinæ grossæ, quæ remanet grossa.

Mediocris substantia cum quibus coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt uero urina, quo ad sub̃am, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non põt, si.n. alba est, cruda est. Esto tñ, appareat urina mediocris substantię, & alba: mirum profecto
B erit, q̃ũo natura mediocrem sub̃am faceret, colorem uero non decoqueret, cum illud maioris sit negocij, & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest: raro autem cum pallido, nisi abundans humiditas aliunde cholerę aduenerit. Color quoq; rufus, aut flauus cũ mediocri urinæ substantia non potest communionem habere: ꝙ, si aliquãdo habeat, in illis tamen nihil residet: proinde & has urinarum cum hypostasi complicationes, ut inanes, omittamus.

Quæ urinæ sunt malæ. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cruẽtæ, nimiũ grossæ, rufæ supra modũ, impermixtę, rufæ simul tenues, carentes hypostasi, prauæ sunt: fętidæ, pingues, oleaginæ, & eæ, quæ excedunt copiam potus.

Nubeculæ & hypostases malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, *obscuræ, uariæ, diuulsæ, & hæ, quas ante uocauimus crimnodes, sanguinolentæ, biliosæ, & exustæ, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinæ uerò, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species urinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augumenta, declinationem, discretionem, cõcretionem, coctionem, cruditatem, modũ insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus mul- * ζοφώδεις.
C titudinem, & uim causarum, ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur.

De differentijs urinarum in hominibus sanis. CAP. 40.

IN morbis febrilibus utilissima est urinę indicatio. Qm̃ aũt oẽ, qđ est ꝑter naturã, cognoscitur per id, qđ est scd̃m naturã, idcirco urinarum notitia incipere debet ab ijs, quę scd̃m naturã se hñt. Optima igitur urina est in ijs hoĩbus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sorti ti sunt, subrufa, aut subflaua, mediocris crassitiei, tali calore permanẽs, quali micta est: hypostasim retinens planã, æqualem, albam per oẽ tp̃s, multitudinem aũt pro mensura, & rõne potus. In mulieribus tñ urina scd̃m naturã albioris coloris esse debet, q̃ in uiris, hr̃eq; hypostasim maiorem: In puerili uero ætate necesse est grossiorem esse hypostasim, ꝑp edacitatem puerorum, & motus eorum importunos, ac inordinatos. Qñ aũt Hippocrates dicit‖hypostasim planam, vult sigñare nõ diuulsam, sed continuam: qñ dicit æqualem, vult sigñare tum eam, quæ per oẽ tp̃s similis est sui ita, ut, si uno die sit cocta, postero die non sit cruda: tum eam, quę sedimentum, & humorem urinarium habet totum sibi æqualem. In urina naturali consideranda sunt hæc, substantia, color, & ea, quæ humori adhærent, qualis est nubecula, suspensum, & ea, quæ in fundo est, hypostasis: ꝙ si aliquid horum in urina immutatum fuerit, indicium erit cruditatis in uenis. In Prog. com. 2. t. 26. 4. 200. b

D *Qualis urina optima est in ægrotantibus.* CAP. 41.

OPtima in ægrotis urina est ea, q̃ simillima est urinę sanorum hoĩum, subpallida, aut subflaua, hñs hypostasim albam, planam, æqualem. Ab hac uero iã defecit, quæ suspensum hẽt album, planum, æquale. Adhuc uero magis deficit, quę nubeculam habet albam, planam, ęqualem. In quibus.n. flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiã ad matellæ fundum deferri. si uero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summam urinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus præualuerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicetur esse urina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula, aut suspẽsum ad solutionem morbi sæpe sufficit: interdum sufficit & solus color urinæ bonus.

Quòd non omnis hypostasis alba bonum indicet. CAP. 42.

SAepe aũt albus color eorum, quæ in urina residẽt, decipit idiotas ita, ut nesciãt malã esse hypostasim, q̃ illis vr̃ bona: ac è diuerso bonã esse, quę illis vr̃ mala. Accidit.n. aliqñ ut albus humor, & crudus excernatur simul cum urina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliqñ affecto hepate, aut renibus, pus cum urina excernitur, & subsidet, ita ut indoctos decipiat. Sed hoc discernet primum per dolorem, qui ꝓcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo mẽbro alio, qđ solet per urinas expurgari: deinde per fœtorem, quem obtinet pus. Crudus aũt humor discernetur a bona hypostasi per inæqualitatem substantiæ eius, quod inhæret: neq;.n. humor

crudus permanet ſibi cõtinuus, ſed diuidiť in exiles, & minutas partes ueluti arenulas, neq; planus eſt oĩno, ſicut uera hypoſtaſis. In bonis aũt urinis primum, qđ apparet, eſt nubecula: deinde facto aliquo deſcenſu apparet id, qđ uocať ſuſpenſum: in fine aũt {poſteaq̃ iã carminata eſt} ſubſidet in ꝓfundo, facitq; hypoſtaſim, nimirum cũ iã perfecte cocta fuerit. At in crudis humoribus a principio ſtatim delabiť multitudo nõ pauca in profundũ matellæ, interim & totius urinæ color eſt malus: deinde paulatim concocta, & extenuata multitudo attollitur in medium humoris, facitq; ſuſpẽſum. Poſteaq̃ uero maximopere extenuata, coctaq; fuerit, inſidet in ſuperficie humoris urinarij, faciens nubeculã, q̃ idiotis imponit, ut opinentur morbũ labi in deterius. E

GALENI DE CRISIBVS LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno interprete.

Denuo etiam ab Auguſtino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum ueritatem multis in locis emendati.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit dẽ temporibus ægritudinum dignoſcendis, ſiue illa quidem præſentia ſint, ſiue futura: ac ſignorum omnium naturam explicat, quibus uniuerſa iudicationis morborum prænotio conſiſtit.

Quid hoc opere agendum. CAP. 1.

SIue ſubitam in morbo mutationem, ſiue ad meliorem ſtatum inclinationem ſolam, ſiue agitationem, quæ eas antecedit, ſiue omnem morbi ſolutionem, ſiue eam tantum, quæ bona ſit, Criſim uelit quis appellare, non eſt mihi, niſi obiter, hoc in loco diſtinguere propoſitum: ſed, quo pacto hæc omnia quiſpiam optime præcognoſcat, percenſere inſtitui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri ſtatus: ſic autem appellatur uehementiſſimum totius ægritudinis tempus.

Quot morbi tempora: ac quibus ex rebus perperam a ueteribus ſeiungebantur. CAP. 2.

SVnt enim omnia eius tempora quatuor numero, principium, incrementum, ſtatus, declinatio. Quædam uero ægritudines ob earum malignitatem, atque ob ęgrotantis imbecillitatẽ, ſtatim in tempore incrementi hominem occidunt: ſicut & quædam aliæ in ipſo ſtatu. An uero etiam in declinationis tempore aliquis morbus poſſit occidere, non ſine ratione quæſitum eſt: H
ſed de hoc ꝓcedente ſermone dererminabitur. Has autem quatuor partes quidam etiam tempora uniuerſæ ęgritudinis appellant. Eandem autem ob cauſam tempora etiam uocant uniuerſalia, ut quæ à particularibus differant, in quæ ſingulæ acceſſiones diuiduntur. Definiuntur aũt non dierum {uel horarum} (ut quiſpiam exiſtimauerit) numero: neq; enim fieri poteſt, ut morbus, qui in quatuor diebus ſit finiturus, æqualia habeat tempora partium cum eo, qui uſque ad quadrageſimum diem debeat extendi. Et omnes quidem hucuſq; conſentiunt. Quomodo autẽ iudicare, atq; diſtinguere huiuſmodi tempora oporteat, non etiam in hoc omnes inuicem concordant: ſed nonnulli quidem, ſi anticipent, aut ſubſequantur acceſſiones, conſiderant: hi uero ad earum longitudinem reſpiciunt: alij ad magnitudinem, quam etiam uehementiam nominant: quidam & hæc ipſa in remiſſionibus conſiderant: deinceps inuicem altercantur: cum liceat, quæ diximus omnia, coniungere, ac præterea alia, quę dicentur: hac.n. uia uix quiſpiam exquiſitam faceret conſtituti temporis coniecturam. Si uero quidpiam ex his indiſcuſſum prætermittatur, tantum præcognitioni nocebit, quantum uel magnitudinis, uel uirium, quod prætermittitur, obtinebit.

De ratione ſtatus, & incrementi uniuerſæ ægritudinis dignoſcendi. CAP. 3.

NVnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tm̃ coniecturari oporteat, ꝙ acceſſiones anticipent: ſed ẽt earum longitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoque, ac morẽ, qui

A qui cũ ſymptomatibus,verbi gratia,uel ſine his,euenit:ſicut etiã in intermiſſione:& de declina-
tione hæc eadem exiſtimo conſideranda.Voco autem intermiſſionẽ(Græce διάλειμμα)qñ fe-
bris in quietem deſierit:declinationem,oẽm eius partẽ,q̃ ſtatum ipſum ſubſequitur vſque ad ſe
cundæ acceſſionis principiũ.Nã anticipatio ſola per ſe ipſam nõ eſt ſufficiens ſignũ incremẽti,
ꝙ ſæpe morbi proprietatem conſequitur potius,q̃ eius incremetum:cum & quartani, & tertia-
ni,& quotidiani quidã circuitus vſq; ad integram ſolutionem ita anticipare uiſi fuerint. Cõſue
uerunt aũt medici,tales formulas typosve,anticipantes nominare : ſicut alias uocãt tardantes,
quęcunq; ſtatim ab initio futuri tẽporis aliquid poſterius aſſumunt.Sed & in his plus,q̃ ꝓpor-
tio exigit,uel anticipare,uel ſubſequi,alterũ incremẽti,alterũ declinationis,uidet̃ eſſe indicium:
ſimpliciter aũt anticipare,uel ſubſequi,neutrius.Cõuenit aũt non ſolum aduertere, nunquid ſe
cunda acceſſio conſuetã anticipauerit horam,ſed nunquid etiã lõgitudo temporis eadẽ,aut ma
gnitudo æqualis:aut,q̃ nunc adeſt,ſit malignior aut ſimplicior.Hęc ipſa ẽt ſunt in intermiſſioni
bus,& declinationibus inſpiciẽda. Longitudinẽ quidem temporis facillimum eſt cognoſcere :
magnitudinẽ uero,quam & uehementiã uocant,& morem,quẽ ẽt modũ appellant, tum ex pro
pria morbi ſpecie , tum ex ſuperuenientibus ei ſymptomatibus ſpectanda cenſeo . Ex propria
B quidẽ morbi ſpecie,ea quæ propriã ipſius cõplent naturam,cõtemplando:ueluti,exẽpli cauſa,
in pleuritide,ad lateris dolorẽ pungentem,& febrem acutam,& tuſſim,& ſpirandi difficultatẽ :
Ex ſuperueniẽtibus uerò ſymptomatibus,ſi multa,ſi diuturna,& ualida,atq; maligna ẽt extite-
rint:aut contra,pauca,ac breuis temporis,& parua,& ſimplicia fuerint.Sic & intermiſſionis,ac
declinationis tp̃s,ſi longius p̃cedente,uel breuius:aut toleratu difficilius,uel facilius: aut ſi quod
ex acceſſione ſymptoma remanſerit,aut oĩa ceſſarint.Si.n.ijs,q̃ diximus,adſint peiora,morbus
augetur manifeſte;ſi uero meliora,declinat.Sit.n.ut acceſſio conſuetam anticipet horam : lon-
gior ẽt fiat,atq; uehementior,maligniorque:& cũ multis,prauisq; ſymptomatibus perturbet:
ſi ẽt,ut declinationis tp̃s breue fiat,neque exquiſite toleratu facile,neq; oĩno à ſymptomatibus
acceſſionis liber:neminem futurum arbitror,qui de hm̃õi ægrotantibus q̃rat, nunquid morbus
in eis ad magnitudinem creſcat.Rurſus uero fiant oĩa his contraria,nimirum ipſius inſultus ini
tiũ tardet:lõgitudoq; acceſſionis ac magnitudo imminuatur:malignitas mitigetur:& ea, quę ſu
perueniunt ſymptomata,minora ſimplicioraq; fiant,uel neq; oĩno ſuperueniant:intermiſſio ẽt
uel declinatio toleratu facilis,lõgaq; ſuccedat,omniaq; deleat acceſſionis ſymptomata:nam &
hęc manifeſtiſſima sũt declinationis indicia,ſicuti priora augmẽti.Cũ uero,quę ad acceſſiones
C ambas pertinent,æqualia fuerint:morbũ cõſiſtere demõſtrãt. Nũquid igitur plus,q̃ erat oppor
tunũ,à nobis eſt dictũ ? aut aliquid ab Hippocrate p̃termiſſum,ubi docet, quo pacto quiſpiã ex
circuitibus inueniat ægritudinis incrementũ ? Ait.n.‖Acceſſiones eſſe inuicẽ cõferẽdas:ſi citius 2. Epid.ſect.1.
fiant,uel non:ſi in longius tempus,uel non:ſi deniq; magis,uel non. Hoc.n.uerbũ,citius uel nõ ,
nihil aliud oſtendit,niſi utrum acceſſio horam conſuetam anticipauerit, uel tardior facta ſit : Il-
lud aũt,in longius tempus uel non,nunquid longius perdurauerit tp̃s,an breuius.illud uero,ma
gis uel non,reliqua oĩa,quæ à nobis explicata ſunt,in ſe comprehẽdit:nam,& magnitudinẽ , &
morem ipſius morbi,& ſuperueniẽtia ei ſymptomata,eorumq; inſuper numerũ,in eo,qđ dici-
tur,magis ac minus,comprehẽdi exiſtimes: ſic & declinationis(ut q̃ & ipſa ſit totius acceſſionis
pars)magis ac minus ex eiſdẽ inuenire oportet intẽtionibus.Incremẽti itaque,& aſcẽſus,& aug
menti(his.n.oĩbus nominibus ſecũdũ ægritudinis tp̃s appellant)ſi citius fiat acceſſio , ſi lõgiori
tp̃e duret,ſi magis ẽt,indicia ſunt:ſicut his contraria,declinationis ſigna oſtendunt, ſi uidelicet
tardius fiat acceſſio,ſi breuiori tp̃e duret,ſitq; oĩno præcedente debilior.Statum uero indicãt,
ſi in eiſdem permaneãt ac perſiſtant . Et quidẽ ſæpe in morbis nullũ ſenſibile tp̃s inuenitur hu-
iuſmodi,ſed habente adhuc quarta(ſi ita contigerit)acceſſione indicia augmenti , quinta ſup-
D ueniet acceſſio, declinationis principium : qm̃ uidelicet ſtatus momentaneus extiterit adeo , ut
nemo,cum adeſſet,agnouerit,ſed,ut exquiſite dignoſcatur, primũ declinationis tẽpus ſit neceſ
ſariũ. Simile quiddã etiã accidit in morborum augmentis:nã interdũ prior acceſſio principium
ſimul habuit,& aſcenſum,& ſtatum,ſcilicet in prima ſui parte principium,deinde aſcẽſum,po-
ſtremo uero ſtatum : deinde ſecunda acceſſio manifeſte viſa eſt declinare . Sed præſente qui-
dem ſecunda acceſſione,tunc demum cognoſcere,qualis fuerit illa,q̃ p̃ceſſit,præter id,ꝙ unuſ-
quiſq; medicus id facere poteſt,rem ẽt maximi momẽti in vſu medicinæ deſtruit , p̃cognitionẽ
ſcilicet,de qua plenius in libris De arte curatiua diximus. Generoſi autẽ medici,atq; arte Hip-
pocratica digni eſt officium,futurum ſtatum præcognoſcere,cum omnem uictus rationem , ad
ipſum inſpiciens,inſtituat.Eadem ratione principium morbi atq; augmentum,non,ubi iã per-
fecta ſunt,cognoſcere,ſed multo antea præſtabit præcognoſcere.

De ratione primi morborum principij dignoſcendi. CAP. 4.

VIdeo tñ plurimos medicorũ neq; præſentis ẽt principij notitiã habere, ſicut apprime ad
mirabilem Theſſalum,qui in principijs contrahere iubet,ẽt ſi morbus fuerit adſtrictus,ac
pro ſui natura egens relaxatione;quo pacto uero quiſpiã ipſum principiũ agnoſcat , tanquã rẽ
notiſsimam,dicere prætermiſit.Sed hoc non paruam habet dubitationẽ.Nã,ſi primũ exquiſite
inſultum

insultũ pro principio morbi totius statuere oportet,indiuisibile erit,atq; fine tpe: si vero primã accessionem,scimus hanc aliqñ,& eius augmentum,& statum in se ipsa cõprehendere:pter id, qđ extra oẽm rõnem est,ut qui in septem ad summũ diebus morbus finiri debet,& qui ad menses sex extendi,oẽsque,q̃ in medio tpe terminant, solã hẽant primã pro principio accessionẽ. Sicuti.n.neq; oẽs morbi augmẽtum,aut statum,aut declinationem æqualis hñt tpis, eodẽ arbitror mõ neq; principium.Neq; tñ,si quispiam primam accessionẽ præterierit,iam poterit principium circumscribere:nam,si scđa statim subsequat,q̃ hẽat augmẽti indicia, & post ipsam tertia,& quarta,& sic aliæ deinceps oẽs:qui primam omiserit accessionem,tanquã non principiũ: uel oẽ tps medium usq; ad statum diceret esse principium, atq; ita oĩno tolleret ascensum: aut, ubi primo finiret principium,nõ hřet exprimere.Quæ nam est huius dubitationis medela?Si q̃dem uelint,q̃ sunt ab Hippocrate scripta,perdiscere,facilis atq; expedita esset ista doctrina:nũc uero pter id,q̃ quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita,nolunt addiscere:illa,q̃ ignorant,damnare conantur.Sed illis quidem inueniri nõ põt ignorantiæ medela,nobis uero perfacile. Inq̃t E

1.Apho.12. Ex. ord.5.a .n.‖Accessiones,& cõstitutiones,morbi ostendunt,& anni tempora,& circuituum inuicẽ incrementa.Quòd quidem morborũ constitutiones,quandam ueluti eorum ideam ac formã nominat,fm quam ex talibus,& tãtis cõstituunt uniuersalibus temporibus, minima quispiã hac conjectura cõprehenderet:Nam,cum in primo epidemiorum libro antea dixisset,‖Sunt aũt modi, & cõstitutiones,& accessiones harum quarumlibet febrium.deinceps subiungit: Statim.n.continua,quibus incipiens florescit,ac uiget maxime,& ad difficilius attollitur . circa aũt crisim, & simul cum crisi,extenuatur.Est autẽ,cum incipit, mollis ac latens:insurgit aũt atq; acerbatur singulis diebus:circa crisim aũt satis emicat.Ex quibus uerbis manifestè ostendit, se qualemcunq; ex totius morbi tẽporib⁹ cõpositionẽ,morbi cõstitutionẽ nominare.Quo igř mõ morbi,& anni tempora, & circuituũ adinuicem incrementa, uniuersalia tẽpora morbi cõmonstrabũt? nã hoc erat,qđ q̃rebamus.Nam quartana aliqua febris inuadens nõ utiq; hẽt accessionem primã principium:sicut neq; exquisita tertiana usq; ad diẽ septimum, suũ põt principium extendere: eodem pariter modo,& de alijs morbis iudicandum. Nam febris ardẽs,& morbus lateralis,& inflãmatio pulmonis(Græci καῦσον,πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν uocãt) breuis tpis hñt principium:morbus autem comitialis,& articularis,& coxendicum,& renum passiones,longi temporis.Sic quidẽ à morbis ipsis. A temporibus autem anni,hoc modo: ‖ Aestiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt,autumnales uerò longæ,& præsertim quæ ad hyemem attingunt. Sic, & oĩs morbus alius æstate quidem breuiorem,hyeme uero diuturniorem hẽt crisim: & principium sic æstate breuius,hyeme uero longius habebit:similem quoq; seruabit in aliis temporibus proportionem.Sic quidem,& anni tempora morborum constitutiones prænunciant.Circuituum autem incrementa hoc modo: Ait.n.‖accessiones esse inuicem cõferendas,si citius fiãt uel non:si in longius tempus uel non:si magis uel non:nam,si hæc omnia cõiunxerit,ad exquisitã dignotionẽ propius accedes . Si uero nihil ex istis animaduertens,putas posse morbi principium cognoscere, ⸢uel ab ascensu distinguere,⸣ nunquam propè accedes ad ueritatem.

Margin notes: 1.Epid.com.3.t. 10.3.120.a — 2. Apho.25.Ex. ord.16.a — 2.Epid.sect.1.

De dignoscendis morbi temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum ex concoctione,& cruditate. CAP. 5.

NVnquid igř hæc ad exquisitã tẽporũ morbi sufficiunt cognitionẽ?nequaq̃, sed hñt aliq̃d quidẽ artificiosæ cõiecturæ:tñ uero ab exquisita rõne deficiunt,quantũ illam, quæ nullo mõ est, superant.Quid uero illis additũ,exquisitam faciat pcognotionem,si totũ leges aphorismum,intelliges,in quo ita scribit:‖Morbi autem accessiones,& constitutiones, ostendunt & anni tpa,& circuituũ adinuicẽ incrementa,siue quotidie,siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant.Sed & ex iis,quæ mox apparent,conijcere oportet:ueluti in laterali morbo si sputum statim appareat,incipientem morbum facit breuiorem:si uero posterius,longiorem, & urinæ,& alui excrementa,& sudores,uel bonã morborũ iudicationẽ,uel malã, & lõgũ uel breuem futurũ morbum,post apparẽtia cõmõstrabunt.Hæc quidem ab Hippocrate in aphorismis scribũtur:in primo ãt libro epidemiorũ,Oẽs‖inquit coctiones excrementorum ubiq; esse opportunas,& bonos,iudiciariosq; abscessus ostẽdere.Deinde subinferẽs inquit: Coctiones celeritatẽ iudicij,& securitatẽ sanitatis,ostendunt.Sed coctiones hæ quidẽ oẽs ijs adsunt,q̃ coquũtur:quæ nã igř hæc sunt?Nõ alia sanè,q̃ illa,q̃ mox apparẽtia nominauit.nã q̃ propria sunt morbi accidẽtia,simul cum morbo inuadunt,simulq́; incipiunt;reliqua uero oĩa mox apparent.Inuadunt igitur unà cum morbo laterali,& febris acuta,& lateris dolor pũctionis,& difficilis anhelit⁹, & tussis:mox apparent ãt q̃dã,ut ipsi morbo ppria:nõ nulla ãt,ut cõia oĩbus febricitantibus.Vt ppria quidẽ ipsius morbi,primum quidem,si nihil educatur cum tussi, qđ sufficiens est morbi coctione carentis indicium:secundo autem,si educatur quidẽ, sed nõ bonum:Est autem & hoc duplex,unum q̃dem,qđ solum caret coctione:alterum uero,qđ ẽt prauũ existit.Ab his uero omnibus id,qđ coctum est,separatur,qđ ẽt pprię sputum appellãt:neq;.n.qđ sanguineũ est ac biliosum,atq; spumosum,ita noĩamus, sed potius quodammodo sputamẽ uocamus. cum uero neq; sanguini,neque bili pallidæ uel nigræ,cõmistum fuerit,id,quod tale fuerit,iã sputum uocamus.

Margin notes: 1.Apho.12.Ex. ord.5.a — 1. Epid. com.2. tex.44 & 45. 3. 111.h. Et 112.a — Section letters F, G, H in right margin.

Quando

A Quãdo igĩ hoc cito apparuerit,morbum facit breuiorem : cum vero nullo modo educitur, aut
crudum,indicat morbum in longius debere protendi:ſi autem prauum educĩ ſputamen, peri-
culum imminere ſigñat:ſi aũt etiã malignũ fuerit,mortem minatur. Quid igĩ ſit ſputũ, nũc non
eſt opus exponere.Quæ uerò propriè ſputamina nominanĩ,ex his,q̃cunq; ſubflaua,& ſubrufa,
& ſubpallida,& ſubſpumoſa,& tenuia exiſtunt,ſolam cruditatem ſignificant, nullum uero inſi-
gne malum p̃nunciant,quæ uero ſine alia cõmiſtione ſunt flaua,ac rufa,craſſa atq; ſpumoſa, &
viridia,uiſcoſa,atq; rotunda,atq; his ẽt magis nigra, ſunt praua.Conſiderãdum ẽt,quis ſit eorũ
eductionis modus:nam,ſi facile expuantur,conſtat quidem,bona eſſe,contraria uero mala . Et
quid oportet nos plura dicere,cum poſſimus uerba,q̃ in libro ꝓgnoſtico ſcribũtur,apponere?
" ‖Sputum oportet in oĩbus doloribus,qui ſunt circa pulmonem ac latera celeriter expui, ac faci In Prog.com.2.
" le,cõmiſtumq́; uideri uehemẽter flauum ſputo. Neq; in dubio eſt,ꝙ hoc loco Hippocrates ſpu- t.43.4.202.a
tum uocat id, quod ſecũdum naturam ſe hẽt,cui flauum admiſtum eſſe oportere inquit. Verbñ
autem illud,uehementer,non nulli quidem neq; omnino adiungunt : quidam uero ad cõmiſtũ
referunt,ut ſermo uterq; ita ſe habeat,cõmiſtumq́; uehementer ſputo uideri flauum:uel flauum
uehemẽter,cõmiſtum uideri ſputo: Sed prior ſenſus eſt artificioſior: ſemper.n.inæquales oĩum
B {motus,&} eorum,quæ plurimum diſtant,cõplexiones damnat Hippocrates.Experiẽtia quoq;
ita eſſe probatur:neq; ẽt ratio dubia eſt:non tñ eam nunc explicare foret opportunũ.Quod au
tem uerbum illud,uehementer,ad commiſtum relationem habeat,ex ijs etiã patet, quæ ſubiun
" guntur.‖Si.n.(inquit)multo poſt doloris principiũ expuatur flauum, uel rufum,uel multam ex- In Prog.com.2.
" citans tuſſim,uel non uehementer cõmiſtum,peius efficitur . Videĩ.n.in hoc loco Hippocrates, t.45 4. 202.c
" quæcunque in ſecũdo ſermone dicuntur, ijs opponere, q̃ in primo dicebanĩ:uerbo quidẽ,cele
riter,illa,multo poſt principiũ doloris expuatur:uerbo,facile,illa,multã excitans tuſſim:illis ue
ro,commiſtum uideri flauum uehementer ſputo,impermiſtum ſimpliciter, ac ſolũ flauum,tum
quod ex utriſq; cõmiſtũ eſt,colore.ſ.ſputi naturalis,& flauo uel rufo, non tñ uehementer.Sed &
" poſt hæc ſubiungens manifeſtius dicet,ſuã adhuc mentem aperiens,his uerbis:‖ Nam flauũ im- In Prog.com.2.
" permiſtum exiſtens, periculoſum(impermiſtum eſt aũt id, qđ ſputo nõ cõmiſcetur) albũ autẽ, t.46.4.202.d
" & uiſcoſum,& rotundum,inutile. deinde rurſus paulatim ad difficiliora ſermone progrediens:
" ‖Malum aũt, qđ uiride eſt ualde,& ſpumoſum.Ac deinceps addit:‖ Si uero ita ſit impermiſtum, In Prog.com.2.
" ut etiã nigrũ appareat,oĩ alio peius eſt. Ex proprijs quidẽ morbi lateralis ita diſtinguere opor t.47.4 202.g
" tet.Sed p̃terea inſpicienda ſunt oĩa,quæ ſunt morbis acutis cõia, quæ deinceps cõnumerat, ita In Prog.com.2. t.48.4.202.g
C ſcribens:‖Sunt autẽ hæc bona,Facile perferre ægritudinem, bene ſpirare, & eſſe doloris exper In Prog.com.2.
" tem,& ſputum facile expuere,corpus totum æqualiter calidum eſſe,& molle,& ſitim non habe t.56.4.203 g
" re:urinas aũt,& alui excremẽta,& ſomnos,& ſudores,quemadmodum ſcriptum eſt:hæc omnia
" bona eſſe ſciendum eſt. Hæc itaq; ſunt bona ſigna,tum propria eorũ inſtrorum,quibus uis ſpi-
randi eſt demandata : tum cõmunia oĩbus aliis morbis acutis, cõtinuatim ordine inuicem ſcri-
" pta. Atq; ipſis adiungens ſubinfert.‖ Mala autem ſunt his cõtraria, Difficulter perferre morbũ, In Prog.com.2.
" ſpiritum magnum eſſe,ac crebrum,non ceſſaſſe dolorem, uix ſputum expuere,uehementer ſiti t.56.203.g
" re,totum corpus ab igne inæqualiter detineri,& uentrem quidẽ ac latera calida eſſe uehemen
" ter,frontem autem ac manus frigidas,& pedes frigidos:urinas uero,& alui excrementa,& ſom
" nos,& ſudores,quemadmodum ſcriptum eſt: ſingula hæc mala eſſe cognoſcere oportet . Scri-
" ptum autem eſt de his in eo uolumine,quod prognoſticon inſcribitur,in quo ſimilem in his ſin-
gulis ipſe tradit doctrinam,qualem,& nunc in ſputaminibus.Sicuti enim in his hoc quidem eſt
coctionis ſignum,hoc uero cruditatis,hoc autem mortis : quod coctionis eſt ſignum ſi in princi
pio ſtatim appareat,propere ſalutem ſubſecuturam oſtendit:quod autem cruditatis, morbum
in longius tempus extendi debere:quod autem exitiale eſt, hominem moriturum ſignificat:&
D ſi ualde exitiale fuerit,cito:ſi uero remiſſius extiterit, in longo tempore . Eadem in urinis ipſis,
& alui excrementis,& reliquis omnibus,de quibus eſt ſermo futurus, diſtinctio eſt adhibita:ete-
nim hæc omnia,non nulla quidem coctionis,non nulla uero cruditatis,& quædam etiam mor
tis indicia ſunt. Nigrum enim ſputamen,præter id,quòd crudum eſt,etiam mortem protendit;
ſic & urina nigra non cruda ſolum,ſed etiam lethalis eſt:eſt autem ſimpliciter cruda, quæ alba
eſt ac tenuis,quam aquoſam nominamus.

Quæ prima ſint apud Hippocratem capita, per quæ tempora morbi intelliguntur : ac aduerſus eos, qui principium morbi, primum ipſius inſultum appellabant. CAP. 6.

" RVrſus igitur ad aphoriſmum redeamus,in quo ita ſcribiĩ:‖ Acceſſiones autem,& conſtitu 1. Apho. 12. Ex. ord.5.a
" tiones,morbi oſtendunt,& anni tempora,& circuituum adinuicem incrementa, ſiue quo-
" tidie fiant, ſiue alternis diebus, ſiue longius tempus intermittant.Sed & ex iis, q̃ poſtea apparue-
" rint,coniecturam accipere oportet:uelut in morbo laterali, ſi ſputũ ſtatim morbo incipiẽte ap-
" pareat,breuem futurũ ſignificat:ſi uero poſterius,longiorem. Et urinæ etiam,& alui excremen-
" ta,& ſudores,& bonã,& malam criſim habituros, & cito uel tarde finituros morbos, cum mox
" apparent,indicant.Nã hęc aliquid ſunt eorum omnium,quæ in prognoſticis ſcribuntur,com-
pendium:cum antiquus ille author ſola capita eorum,quæ in eo libro particulatim ſcribuntur,

ĩn aphoriſmos transferre tẽtauerit. Quæ nã igiť ſunt hæc capita:ſæpius.n.repetere,mihi vř me E
lius,ut quis,etſi nunc erubeſcens,diſcat & morbi principium cognoſcere, & futurũ ſtatum præ-
uidere:hoc eſt,ut ipſe dicit,forma morbi,& natura tẽporis acceſſionis circuitus, & q̃ in morbis
mox apparent.Erit aũt mihi ſermo in eodem exemplo,adhibita breui diſtinctione de nomini-
bus,quibus,ut par erat,ueteres utebanť ad ſolum mẽtis cõceptũ explicandũ,cũ oĩ ſtudio incum
berent ad exquiſitã rerũ cognitionem:iuniores uero ferè oẽs circa noĩa ſuã conterunt uitã,mi-
nime de rebus ſoliciti.Principium igiť morbi,primũ inſultũ indiuiſibilẽ primæ acceſſionis, ue-
luti & ipſum,nunc,qđ ſine latitudine eſt,uocant:ſed & iã aliquod tp̃s latũ,quod ẽt in ipſo,nũc,
obſeruamus,qñ dicimus nunc eſſe hyemẽ,uel æſtatẽ,uel aliqđ aliud tp̃s. Quòd igiť in nullo ſer-
2.Epid.ſect.1. mone tali,qualis eſt is,quẽ antea ſcripſim⁹,aphoriſmus,& multi alij,q̃ poſtea dicenť,principiũ
uocet Hippocrates primũ illũ,& indiuiſibilẽ morbi inſultũ,unicuiq; liquet.‖ quõ.n. Circa mor-
borũ principia cõſiderandũ,ſi ſtatim morbus floreſcat,in eo ſignificatu dictũ, q̃ſpiã poſſet arbi
A 2. Apho. 29. Ex. ord.16.f trari?Vel illud?[a]‖Incipiẽtibus morbis,ſi q̃d mouendũ vř,moue:conſiſtentibus uero, melius eſt
B in Prog.com. 1.t.8.4.191.e cõquieſcere.Et illud:[b]Si igř in principio morbi facies talis erit.nam facies illa mortuæ ſimilis,
de qua iſta dñr,neq; illo exquiſite principio morbi unquã fieri potuiſſet.Eodẽ mõ,cum dř:[c]In
C 1. Apho. 24. Ex.ord.10.e acutis morbis raro,& in principijs,utẽdũ purgationib⁹.de principio intelligitur, qđ ad tp̃s latũ F
D 2. Apho. 30. Ext.ord.16.g extẽditur.Multo magis cũ ſcribitur:[d]Circa principia,& fines oĩa debiliora,circa ſtatũ fortiora.
Neq; in alio ſẽſu dictũ eſt,[e]In quorũ morborũ principiis nigra bilis uel infra,uel ſupra exierit,
E 4. Apho. 22. Ext.ord 29.f mortale.Eodẽ mõ in libro De rõne uictus,q̃ ſeruatur in acutis morbis,in connumeratione illo
F de Vict. rat.in acut. cõ. 2.t.45. 7.123.d rum uehementium accidentiũ ſubintulit:[f]Hæc aũt ſi in principiis appareant,uehementiſſimũ
deliriũ oſtẽdunt:ut plurimum aũt moriuntur. Eodẽ mõ ſe hẽt etiam in aphoriſmo,de quo pau-
lo ante facta eſt mentio,ubi inquit:[g] Veluti in laterali morbo,ſi ſputũ ſtatim appareat incipien-
G 1. Apho. 12. Ext.ord.5.a te morbo,morbum oſtendit breuiorem. Neq;.n.dictio illa,incipiente,primum exquiſite inſul-
tum hoc loco ſignificat,tum quia huic ſenſui rerũ natura repugnat,tum quia dicere non potuiſ
ſet,poſt appareant: quomodo.n.different ab iis,quæ ſimul inuadũt,illa,quæ exquiſite idem ha
bent principium inuicem,& cum uniuerſo morbo?Poſt apparent autem quędam ſtatim in pri
ma die,quædam in ſecunda,q̃dam in tertia,quædã in quarta:quædam, cũ proceſſerit morbus.

Quid proprie principium morbi ab Hippocrate dicatur: ac de iudicijs, quæ ex alui deiectione, vrina, ac ſputo deſumuntur. CAP. 7.

PRincipium uero ſm latitudinem communi quadam,& prompta imaginatione,in qua nul
lum adhuc eſt artificium,in prima acceſſione continetur.Atq; idcirco quędam ſtatim,cum
1.Epid.com.3.t. 10.3.120.a incipiunt,ſtatum accepiſſe dicuntur:quemadmodum in primo epidemiorũ,ubi inquit:‖ Statim G
.n.continua eſt,quibus incipiens floreſcit ac uiget. Nam uerbum id,incipiens,hoc loco non dř
de uero morbi tp̃e,alioqui repugnaret ei,floreſcere atq; uigere,ſed de eo,qđ ſubſequitur prin
cipiũ exquiſite dictũ,quod,ut plurimum,ad tertiũ extenditur diem. Oĩno.n.febris hæc,ubi prin
cipium illud indiuiſibile fecerit,deinde hoc pacto incremento quodam uſa fuerit, proprium re
cipit ſtatum,quædam in prima ſtatim die,quædam in ſecunda,{quędam in tertia:}non tñ in pri
mo inſultu primæ acceſſionis poſſet aliqua febris habere ſtatum. Sed,ſiue in primo die,ſiue in
ſecundo,iſtum habeat,atq; hinc uſq; ad integram ſolutionem extendatur, nullum ſenſibilẽ al-
terius acceſſionis inſultum accipiens,hæc ſtatim ab initio proprium habuiſſe ſtatum diceretur.
1.Apho.12. Ex. ord.5.a Et hoc eſt,quod ab Hippocrate dř:Statim.n.continua eſt,quæ incipiens floreſcit ac uiget.Tale
igitur eſt:‖Si ſputũ in laterali morbo ſtatim poſt apparuerit incipiente morbo,eum facit breuio
rem,id eſt ante,q̃ ſecunda acceſſio inuaſerit:adhuc.n.lateralis morbus diceretur incipere, non
ſolũ,qñ hmõi acceſſio aſcẽſum habeat,uel ſtatũ,ſed in tota declinatione, atq; omnino ante, q̃
ſecunda inuadat acceſſio,quæ ut plurimum in laterali morbo tertio fit die.Quodcũq; igitur co-
ctionis ſignum poſt apparuerit, breuem, & ſalutarem morbum futurum oſtendit. tale quidem H
eſt ſputũ,quod in morbo laterali apparet:nam cuiuſq; partis in corpore ſuperfluitas,eam,q̃ il-
li ineſt,diſpoſitionem oſtendit:ſi cocta quidem fuerit,ſalubrem:cruda autem,ægram. Ita igitur
In Prog.com.2. t.13.4.199.a & illa ſcripta ſunt:‖Alui autem excrementa optima ſunt,quæ mollia ſunt,& cohærentia,& quæ
eandem exitus horam ſeruant,quam in ſanitate habuerũt.Quantitas uero eſſe debet pro ratio-
ne cibi, qui aſſumitur: nam,ſi exeuntia talia fuerint,uentrem inferiorem ſanum eſſe indicant.
Et ſputum quoque,cum fuerit exquiſite ſimile illi,quod aduenit ſanis,integrã ſanitatem inſtru
mentorum, quibus uis ſpirandi eſt demandata, ſignificat: ſi quo modo autem impediatur,at-
que à naturali receſſerit habitu, tantum eam læſam eſſe demonſtrat, quantum ipſam formam
naturalem amiſerit. Quod uero illi,quod ſecundum naturam eſt, maxime contrarium exiſtit,
crudum eſt,magnamq; oſtendit membrorum patientium imbecillitatem:quòd ſi etiam uitioſę
cauſæ aliquod ſignum habuerit,quemadmodum nigrum,p̃niciosiſſimum hoc eſt. Ita etiam in
vrinis ſe res habet. Nam & hæ,quæ ſanorum urinis ſimillimæ ſunt, venoſum inſtrumentorum
genus ſatis robuſtum eſſe demonſtrant: quę uerò crudiores ſunt, eiuſdem imbecillitatem ſi-
gnificant: quę uero maxime ſunt ſanorum urinis contrariæ, hæ quidem omnino ſunt crudę,
& maximam indicant imbecillitatem uenoſi generis uniuerſi: quęcunque uero, & ſu-

perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt,ueluti nigræ,hæ sunt extreme exitiales.Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant:inferioris quidē uentris excrementa,quæ secundum naturam se habuerint: uenosi uero generis, urinæ: instrorum autem duntaxat,quibus spiramus,sputamina.Sicuti vero hæc,locorū ipsorū,ex quibus excernuntur,indicia præbent,eodem,ut arbitror,modo & urinæ renum,& meatuum, p quos urina defluit, & uesicæ,& penis.||Sed urinas quidē,quæ in harum partiū morbis accidunt,in aphorismis separatim Hippocrates scripsit:quæ uero acutis assidēt ægritudinib⁹,in prognosticis, qm̄ hic liber(ut iam sæpius ostendimus)de solis est morbis acutis.Et cum in eodē libro cōpleuisset oēm de uri- 4.Apho.75.76. 77. 78. 79. 80. 81. Ext.ord.36.a.b. c.d e.f.g.h.
“ nis sermonem,postea in fine subiunxit. || Ne decipiaris aūt,si uesica quopiā uitio affecta,aliquā In Prog.com.2.
“ ex his urinam reddiderit:neq; enim totius signum, sed ipsius per se ipsam . Sicuti igitur vesicæ t.37.4.201.d meminit,facto in ea sermonis exēplo:ita & renes, & uasa deferentia urinā, & penē, subaudire oportet.Maxima aūt ad hæc demonstratio sunt,q̄ ab ipso in aphorismis sunt scripta:sicut.n.ue-
“ sicæ,ita & renū ægrotantium,signa conscribit.||Quibus,in quit,in urina crassa,carunculæ paruæ 1. Apho.76.Ex.
“ aut ueluti capilli exeunt,ijs a renibus excernuntur. Hęc igr̄ tria signorum genera,ut dixi,singula ord.36.b quæq; coctionis p̄bēt indicium:urinę quidem,eius,quę fit in uenis:deiectiones aūt, eius, quę in

B uentre:sputamina uero, eius, q̄ in spirandi instr̄is : neq; unquā usu cōtingit, quin bonū aliquod magnum ostendant coctionis indicia . Sanguinis aūt profluuia,& sudores,& tumores, qui iuxta aures fiunt,& reliqui decubitus,si in tēpore quidē fiant opportuno,prodesse possunt: intēpestiua aūt, nihil iuuant. Quo fit,ut mihi uideat̄ hęc eadē innuere in libro De humoribus ubi scri-
“ bit:||Decernentia in melius nō statim appareant. Etenim nō hęc tm̄,sed difficultas anhelit⁹,& De humoribus com. 2.t. 24. Et
“ deliria,& lachrymę,& uigilię,& comata.i.graues somni,& tenebricosę uertigines,& hallucina- 2.Epid.sect. 1. tiones(quas græce marmarygas dicunt)& anxietates,& oris uentriculi,capitisq; dolores, reliquiue casus atq; dolores,qui singulis partibus corporis eueniunt,exigunt distinctionē, & qn̄ iuuent,& qn̄ noceant,& qn̄ nō mō nihil prosint,sed ēt signa sint deterrima. Queādmodum igitur principii uocabulum,nullū determinatum tēpus significabat: eodem,arbitror, mō neq; id uerbum ἀυτίκα.i.statim:tantam uero temporis latitudinem obtinet,quantam,& principii nomen. Liquet aūt,ꝙ ēt sæpius pro ἀμέλει.i.ilicet,aduerbio,statim,utimur:ueluti in eo dicto uidetur usus
“ Hippocrates:||Insunt aūt modi,& cōstitutiones singulis hisce febribus:statim.n.cōtinua est, qui 1.Epid.com.3.t.
“ bus florescit ac uiget.nā hoc uerbū,statim,nihil significat,q̄ ilicet:quemadmodum,ut arbitror, 10.3.120.a libro De ratione uictus,q̄ in morbis acutis seruatur:ubi ita inquit: Nisi||ergo q̄spiā curet,quan-

C tum decet,sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptisanæ, sæpius nocebit, quibus.n. De Vict. rat. in acūt.com.1.t.31.
“ cibus statim obseratus fuerit,iis si quis non subducto uentre sorbitionē dederit,&c.id uerbum ,
“ statim,tale aliquid significat. Sūt aūt eius uerbi significatus q̄ plurima exempla apud oēs alios Græcos,& maxime apud Hippocratē.Ad alterum aūt transgrediamur.Cū.n.inquit,||Signa de- 2.Epid.sect.1.
“ cretoria nō statim appareant.hic,statim,q̄ primū significat,hoc est in principio morbi.Nō sunt
“ autē eadē decretoria,& q̄ coctionis indicia dicuntur:non.n.fieri potest,quin ista oīno uel bene uel male decernant.At uero coctionis signa salutem quidē hominis,non tn̄ per crisim oīno,futuram ostendunt:neq;.n.si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim,neq; si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dictorum erunt: cum illud accidere possit, ut morbus in longiori tēpore paulatim coctus,ad integram deueniat solutionem.Ostendetur aūt & in sequentibus adhuc manifestius, qūo differant decretoria symptomata a coctionis signis: nunc uero hoc tantum ostendisse sufficiat,ꝙ coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa: eius uero,quæ in uenis,urinas:illius autem,quæ in uentre,alui excrementa,signa statuere oportet: Et quòd in febribus omnibus (quoniam uenosi generis sunt passiones, nam & arterias in hoc genere comprehendimus)ad urinas præcipue attendere oportet: in iis autem, qui laterali

D morbo afficiuntur, primum quidem sputamina,secundo loco urinas,quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur:in passionibus autem uentris,si sine febre fuerint,sola alui excrementa inspicere oportet:si autem cum febre,etiam urinas.

Quid differant concoctionis indicia,a reliquis,quæ decretoria appellantur. CAP. 8.

PRoprium igitur uniuscuiusq; morbi principiū,|coctionis signis determinatur. Differt autē ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur,quod nullum habet artificium,ꝙ ultra tertium diem non extendi intelligitur:sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissime
“ ostenditur.Nam,cum antea dixisset,||Si in principio morbi talis fuerit facies:postea subiūgit, Si In Prog.com.1.
“ autē longior morbus fuerit,q̄ triduanus,aut quatriduanus. principium secūdum latitudinē ma to.8.4.191.c.Et 102.d.t.9. nifeste nobis ostendens usq; ad tertium di em extendi. Verū aūt uniuscuiusq; morbi principiū, quod etiā partē ipsius esse diximus,usq; ad multos quaternarios extendi contingit. tunc.n.primū finitur,cū coctionis signa apparuerint.Reliquū uero deinceps tēpus usq; ad statum, iā alterum tēpus est,quod augmentum,& ascensus nominatur.Deinde post hæc status, qui est uehementissima totius morbi pars. Vltima uero oīum est declinatio. Coctionis igitur signa(sæpius enim quæ utilia sunt, repetere conuenit)nunquam male apparent: decretoria autem, est, ubi male:neque enim in augmentis,neq; in principijs:sed in statibus:illa apparere cōuenit.De iis: quidem,

quidem,quæ in augmentis ac ſtatibus apparent, poſtea dicemus.Iam uero de ijs,quæ uidentur E in principijs,dicamus,illud prius ad memoriam reuocantes,ꝙ in reliquo ſermone,qui ſeq̃tur, duo principij ſignificata prætermittẽtes,& illud,quod eſt primi inſultus,qui ſine latitudine eſt: & alterũ,quod eſt primæ acceſſionis:de ſolo tertio diſſeremus,uidelicet cruditatis: nã, & huius artificioſa quædã dignotio,& magna oſtendere natura apta eſt.Neque igitur ſudores,& uomitus,& alui excrementa,neq; tumores poſt aures,neq; profluuia ſanguinis, ſi hoc tp̃e appareãt, unquã per criſim ægritudines finierũt.Hæc igit̃ iam ẽt,ueluti cauſæ,morbos finire creduntur, q̃ uero ueluti horum ſigna ſunt indicatiua,deliria exiſtunt, atq; uigiliæ, & ſomni graues, & dolores,& lachrymæ,& difficultates ſpirandi,& tenebræ oculis obortæ,& quęcunq; ſimilia:etenim hæc,ſi abſq; coctionis ſignis apparuerint,ſunt peſſimarum diſpoſitionũ indicia.Hæc igitur uniuerſa,& q̃ ut cauſæ,& q̃ ut ſigna criſis ſunt, non ſtatim appareant, hoc eſt non in primo morbi tempore,quando omnino nulla adeſt coctio: reliqua autem tria, quæ coctionem oſtendunt ſigna,etiam ſi in prima protinus acceſſionis hora apparuerint,ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates principium morbi cognoſcendum docuerit. CAP. 9.

RVrſus ergo repetentes dicamus:Hęc uniuerſalia morbi tempora ex morbis ipſis primum coniecturari oportet,quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuituũ F proportione:& præter hæc oĩa ex poſt apparentibus, in q̃bus prima,& pręcipua ſunt ſigna coctionis,ex quibus circũſcriptum iã principium poſſis exquiſite cognoſcere. Ex hoc aũt futurum ſtatum coniectura artificioſa,quã paulo poſt aperiemus,agnoſces: uoco aũt cõiecturã artificioſam,q̃ prope ad ueritatẽ acceſſerit.Sicut igitur nõ habet̃ exquiſita principii cognitio,añ,q̃ incipiat aſcenſus:ita neq; aſcenſus ante q̃ ſtatus inuadat. Exercitandum eſt & hoc in loco,ut inuadentem ſtatum cognoſcamus,deinde ut p̃cognoſcamus. Qm̃ uerò & horum oĩum dux eſt Hippocrates,æquum eſt,ut hoc in loco eius uerba exponentes,ſermonem tranſigamus.Præſtat uero fortaſſis, ante q̃ aggrediamur hæc facere,pauca quædã eorũ,quæ nuper dixim⁹, apponere. Quod.n.prius,tanquã morbi partẽ,principiũ inuenire quærebamus, utrũ æqualis ſit t̃pis in omnibus morbis,aut in ſingulis propriũ t̃ps habeat(de quo diximus Theſſalum,delirum illud inueniſſe p̃ceptum,Oportet in unoquoq; morbi principio adſtringere, etiam ſi morb⁹ ex cõſtricta fuerit cõmunitate) primus oĩum Hippocrates diligentiſſimè oſtendit: non tñ, quid ille dicat, intelligũt,ob enarrationis breuitatem.In præſentia autem ſufficiat,ex uno dicto priſci authoris mentẽ explanare:nã & alia,niſi quis oĩno indiligens fuerit,ſimili mõ quiſpiam inueniet.In medium aũt adducemus iſtũ aphoriſmũ: Cocta medicari,& mouere,nõ cruda,neq; in principiis,niſi turgeant.qđ uerbũ,turgere,propriè de aĩalibus dici cõſueuit,q̃ ad coitũ rapiuntur: tranſlatũ G autem eſt ad eas,q̃ properant,& celeriter mouentur ægritudines, & pręcipue cũ laborantis ſenſus ab inordinata humorum, & ſpirituũ agitatione quodam m̃odo irritatur:nam in his tñ quiſpiam rationabiliter pharmaco in principiis uteretur,cũ coadiuuãtẽ habeat ad facilius attrahẽdum ſuperabundantium humorum motum:queãdmodum,qui, pręter id ꝙ oĩno crudi ſunt,cũ ſtabiles etiam, & fixi ſint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediunt. Sic ẽt illa dicta ſunt: Quicunq; ea,quę inflãmantur, ſtatim in principio morborum ſoluere medicamẽto tentant,ab eo quidem,quod intentum eſt atque inflammatum, nihil adimunt, neq; enim cedit cruda adhuc paſſio:quę uero morbo reſiſtunt,& ſana ſunt,colliqueſcere faciunt.Sed harum rerum contemplatio ad eos pertinet libros,in quibus de curandi arte tractatur. Quòd uero Hippocrates uocet principium,totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus eſt, iam liquet: nam cum antea dixiſſet,quòd cocta pharmaco purgare oportet,ſubiunxit,non cruda, neque in principiis,ac ſi principium exiſtat,quando crudus incoctusque eſt morbus.

2. Epid. ſect. 2.
1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a
1. Apho. 22. Ex. ord. 10. b
de Vict. rat. in acut. cõ. 4. t. 22. 7. 137 c
Et in epiſto. ad Democritum.

De extremo aſcenſu dignoſcendo: ac de uigoris in morbis acutis perduratione. CAP. 10.

QVomodo igitur(nam rurſus repetenda ſunt, quę prius,cũ de ipſis loqueremur,omiſim⁹) H terminum aliquem quiſpiam ita manifeſtum pręfiniet ultimę parti aſcenſus,quemadmodum fini principii?quõ aliter quàm ſtatus indicia inſpiciẽdo?Dicit autem hęc Hippocrates in uno quidem ſermone: In principiis quidem omnia ſunt imbecilliora,in ſtatu uero fortiora.In altero uerò,hoc: Vbi quidem peracutus eſt morbus, ſtatim extremos labores habet. Quomodo igitur hoc ipſum cognoſcimus,quòd nunc fortiſſima ſit ęgritudo,& maximas habeat acceſſiones?Si enim ſimulatq; ex toto debeat fieri tranſmutatio(quod κρίνεσθαι.i.iudicari in preſentia uocabimus)principium criſis,ultimum aſcenſus terminum eſſe ſtatuendum eſt. Si uero paulatim,ad eas,quę fiunt in periodis,acceſſiones,eſt attendendum:ſi enim citius,& longiori tempore,& magis(ut ipſe dicebat)fiant,liquet morbum ad ſtatum aſcendere,atq; augeri:ſicut cum ad contrarium mutatio ſubſequitur,ceſſat atq; declinat. Contingit autem non nunquam duas acceſſiones, ubi maxime factę fuerint inuicem æquales, ſtatus tempus circumſcribere, nonnunquam uero unam omnibus aliis præcedentibus,reliquiſq; ſequentibus eſſe maiorem. Ad tres autem extendi acceſſiones ſtatus tempus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis uero,non modo ad totidem,ſed longe plures. Ita quidem cognoſcere oportet tempora uniuerſalia,aut cum fiunt,aut nuper facta:ſed,quæ futura ſunt,alio modo.

2. Apho. 30. Ex. ord. 17. g
1. Apho. 7. Ext. ord. 4. d
1. Epid. ſect. 1.

De

A *De futuris temporibus morbi dignoſcendis: ac primum de concoctione, & cruditate, quæ ineſt in alui excrementis.* *CAP. 11.*

QVi ut magis clareſcat audiētibus, neceſſe eſt prius dicere aliquid de alui excremētis,& de
« urinis,ſicuti prius diximus de ſputaminibus.‖Alui igitur excrementum optimum(ait Hip In Prog. com,2.
« pocrates) eſt,quod molle,atque coniunctum eſt,quodque ea hora exierit,qua tempore ſanita t.13.4.199.a,
« tis conſueuerat:quantitate uero, q̃ ſit pro ratione cibi aſſumpti. Hoc in loco,ab ipſius cõſiſten-
tia,& quantitate,& tp̃e excretionis,facit dignotionẽ.Quia uero inferiorem uentrẽ ſanum oſtẽ
« dunt hmõi excrementa, idcirco ſubiungens inquit, ‖ Tali.n.exiſtente deiectione, inferior uen- Ibidem.
« ter ſanus eſt.Nunc uero inferiorem uentrẽ uocat,ad dr̃iam thoracis.Propterea igitur neq; colo
ris meminit excrementi,qm̃ nullam uim habet ad inferioris uentris diſpõnem exquiſite indicã
dam. Nam,ꝙ id excrementũ ſit bene concoctum, ſufficiunt indicia prędicta,ꝙ uidelicet ſit mol
le, atq; coniunctum:& non anticipet tempus naturale,neq; poſterius exeat:& eius quantitas ſit
pro ratione ciborum aſſumptorum.Sicuti uero,ſi hęc omnia adſint,omnino coctum eſt,ita non
etiam,ſi horum aliquid non adſit,omnino incoctum eſt:fieri.n.poteſt,ut ipſe quidem uẽter cir-
ca proprium opus robuſtus ſit,ſed uel propter uehementem adiacentium partium caliditatem
B exugatur,atq; exiccetur,quod bene cõcoctum fuerit:aut propter diſtributionis imbecillitatem
humidius,quàm oporteat,egeratur. Quod quidem molle,& coniunctum eſt,concoquẽdi uim
ualidam eſſe liquido oſtendit, ac digeſtionem optime fieri, ac præterea nullam uẽtris partibus
inflammationẽ ineſſe.Si cui uero id uerbum,læue,prætermiſſum eſſe vr̃(nam quod bene cõco-
ctum ſit,id protinus ẽt læue eſſe oportet) hic non recte diſcernit:nam quod cõiunctum eſt,fieri,
non poteſt, ut etiam læue non ſit: nam unitũ oportet eſſe in partibus omnibus, & ueluti unum
exiſtere exquiſite.Si uero aliquæ quidẽ eius partes integræ,& aſperæ,& duræ uiderent̃,aliquæ
autem humida & aqueæ, qũo hæ forent ſimul iunctæ? nam hoc pacto adinuicem diſſoluerẽtur:
& aſperæ quidem, & duræ partes ſeorſum conſiſterent:humidæ aũt tanquam aquæ, & tenues
adhuc remanentes,non poſſent ſolidis alligari,neq; ullã per ſe cũ illis hr̃e cõionem,circunfluẽ-
tes uero undequaq; & defluentes,inæquale neq; ullo pacto coniunctum facerent excrementũ.
Quòd quidẽ tale eſt(dico autẽ molle,atq; coniunctum)oĩno uentris ſanitatem oñdit:ſed ſimul
etiam illud indicat (ut dixi)nullum ex ijs,quæ circũiacent,membris aliquo modo pati:& dige-
ſtionem optime fieri:nam,ubi ipſa non integre fieret,oĩno humidum eſſet excrementum.Si ue
ro excretionis ſeruetur tp̃s, quod fuerat in ſano corpore,ex eo,liquet,neq; coctionis tarditatẽ
C adeſſe,neq; ullum potentiæ, uel renitentis,uel expellentis errorẽ:nam,ſi tardius,quã oporteat,
excernatur,coctionis,aut motus,quo per inteſtina defertur,tarditas,oſtẽditur:ſi autẽ citius,po-
tentiæ retinentis debilitas:neq;.n.id euenit ꝑꝑ robur alteratricis,cum fieri non poſſit,ut,qui ę-
grotat,acute præſertim,uentrem habeat robuſtiorem, quã ſanitatis tp̃e:cum bene cum eo aga
tur,ſi nõ multo ſit imbecillior. Si uero cũ aliquo morſu celeriter exeat,id ex irritatione quapiã
cõtingit,neq; robur,aut imbecillitas aliqua exinde ſignificat̃. Sed,ſi ſine morſu,aut aliquo alio
ſymptomate in tp̃e opportuno excernatur,tres uentriculi uires uigere demonſtrat,alteratricẽ,
retentricem,& expultricem. Quòd uero quatuor ſunt naturales uires in qualibet noſtri corpo-
ris parte,alibi oſtendimus:neq; nunc oportet aliquid horum, ita incidentium,demonſtratione
perdiſcere,qm̃ de his ſingulis ſeparatim ſcripſimus. Reliquum eſt igitur,ut oſtendamus oporte
re alui excrementa,quæ emittuntur,ad ea,quæ intus aſſumunt̃,ſeruare proportionẽ. Excremẽ
tum igitur molle, atq; coniunctum, & qđ horã, qua excernebatur ſanitatis,tp̃e,ſeruat,niſi etiã
ſeruauerit ad ea,quę intus aſſumuntur,conuenientẽ proportionem,aliqua eius pars intra cęcũ,
& id quod uocatur colon inteſtinũ,retinetur,aut in alijs tenuibus inuolucris. Non eſt autẽ hoc
neq; ſicuti ſignum,neq; ſicuti cauſa,bonũ:ſicuti ſignũ quidem,qm̃ uim expultricem noĩatam,ac
D propulſoriam, debilem eſſe ſignificat:ſicuti cauſa autẽ,qm̃ ibi q̃dam ſuperfluitates intus rema-
nent,quas potius emitti oportebat:adeo ut,quod habet hæc oĩa prædicta ſigna excrementum,
firmiter indicet inferioris uentris ſanitatem.Quòd,ſi ex his ullum deficiat,nonnunq̃ ipſius uen
tris aliquem affectum ſiḡnat,aliqñ autem digeſtionem eſſe offenſam,aut aliquod circunſtantiũ
organorũ non eſſe ſanum,aut aliquod ſymptoma dñari,ſicut & in morſu dicebatur.Quodnam
igitur erit exquiſite ſcđm naturam ſe habens excremẽtum?quod neq; in uentre, neq; in circũ-
ſtantibus organis aliquod erratum eſſe ſignificat.Tale autem eſt,quod p̃ter ea,quę prædiximus
« omnia,ẽt illa duo recipit,q̃ Hippocrates ipſe ſcribit deinceps in hunc modum:‖Subrufum autẽ In Progn. cõ. 2.
« erit,& non admodum fœtidũ. Si.n.rufum purum,uel nullo modo ſubrufum extiterit,ſed etiam t.17.4.199.c
ſcđm ciborum calorẽ,alterum duorum ſiḡnat,ſcilicet plus rufæ bilis in uentrẽ defluere,aut ni-
hil oĩno:horum uero primum quidem,ſi circa initia fiat, bilioſiorem morbum oñdit:ſi uero de-
clinationis tẽpore,corpus integre expurgari. De his quidẽ in ſequentibus exquiſitius dicemus.
Incoctum aũt excremẽtum eſt tenue, & album, & aſperũ,& humoris expers,& comeſtorũ ſer-
uat qualitatem.Tertiũ præter hæc eſt excrementorũ genus,quod non ex ciborum fit diſpoſitio
ne,ſed ex confluentibus ad uentrẽ ex toto corpore ſuperfluitatibus,qđ aliquid poteſt indicare:
ueluti id,qđ paulo antea rufum purũ dicebamus. Sed hoc quidẽ,qñ rufæ,amaræq; bilis humor

impermiſtus, & multus ad uentrem fluxerit,exiſtit:uiride autem,eſt æruginoſæ blis indicium:ſi- E
cuti nigrũ,uel atræ bilis,uel ſanguinis cuiuſpiã in eo loco peruſti:ſi aũt ueluti liuidum quoddam
in excremento apparuerit,ubi non fuerit tale aliq̃d intus aſſumptum,partiũ infernarũ ualidum
frigus, ac uelut mortificationem indicat:ſi uero pingue, ubi non fuerit tale aliquid aſſumptum,
pinguis colliquationis eſt ſignum: quinetiã uiſcoſum, niſi & hoc ex cibi natura tale ſit, colliqua
tionis indicium:ſed,quod quidem pingue eſt,ex pinguedine fit liquefacta,quod uero uiſcoſum
ex ipſis ſolidis animalis partibus contabeſcentibus,quare multo grauius. Et quidẽ,quod fœtet
uehementer,ſi ẽt hoc ex cibo non accidat,uehementem putrefactionem oſtendit. Vt autẽ ſum-
matim dicamus, in oĩbus,niſi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa,ita oportet affectionẽ
cõſiderare:adeo ut,ſicubi hoc taceatur, ſubintelligere tñ oporteat (&,quæcunq; ab Hippocrate
in prognoſticis dicuntur, ita dicuntur) ſemper diſtinguentibus nobis, ſi quid ob aliud aliquid,
non ꝑꝑ ægritudinem fiat. Reliquum eſt,ut de ſtridente,& ſpumoſo,& uario dicamus. Stridens
quidem ab eo, qui inſit, ſono,cum excernitur,nominatur:indicat aũt ipſum excremẽtũ flatum
cum tenui humiditate habere permiſtum, organa aũt in unum coacta,atq; in anguſtum reſtri-
cta. Spumoſum uero fit(ſicuti ẽt in exterioribus accidit)cum.ſ.feruor ineſt,uel aliquis flatuoſus
ſpiritus humiditate commiſtus eſt. Primum,immoderatæ caliditatis corpus colliquantis:ſecun- F
dum uero eſt inæqualis perturbationibus effectus. Varium aũt,uarijs corpus affectibus detineri
indicat: ob hoc igitur & diuturnũ & malignũ exiſtit:multi.n.uarijq; affectus ad coctionẽ longio
ri indigent tꝑe, periculumq; afferunt multitudini æquale:nã ſimplex affectus facilius concoqui
tur,& minus eſt,quã multiformis,perículoſus. Sic quidem de excrementis indicare oportet.

De urinæ dignotione. CAP. 12.

DEinceps de urinis dicamus. Ex his igitur illa optima eſt,quæ urinæ ſanorum eſt ſimillima:
quæcunque uero non eſt talis,uel ſimpliciter incocta eſt,uel præter hoc & pernicioſa. Co
ctum autem, & incoctum nomine quidem ſunt unum, ſicuti & genere:plurimam uero in eo, ꝙ
magis aut minus,differentiam habent. His igitur ẽt manifeſtos terminos tẽtemus apponere,q̃
bus,quod eſt in medio,ſecernatur. Quæ quidem optime eſt cocta,in ijs,qui ſupremum ſanitatis
obtinent gradum,cõſiderare oportet:talis.n.eſt ſubrufa,& ſubflaua,magisq; ſubrufa, quã ſub-
flaua:ſtatim uero & hæc mediocrem craſſitatem habet. Nam,quæ hac ipſa craſſior eſt,aut te-
nuior,coctionem imperfectam ſignificat:ſiq̃dem altera nondum in humorem conuerſa eſt, al-
tera uero adhuc conturbata eſt. Hoc aũt intelligere licet ex ijs,quæ tenues ac puræ excernunt̃,
poſthac uero uel remanent ſemper tenues,aut paulo poſt conturbantur, qm̃ utræq; coctione ca G
rent:eo autem differunt, ꝙ altera nondum concoqui cœpit:alteri uero, qm̃ flatuoſi ſpiritus ipſi
permiſti ſunt,perturbatio quædam,ueluti in nouis uinis adhuc ferueſcentibus,ineſt. Nam,cum
triplex ſit urinarum turbidarum dr̃ia, quia uel, cum tales mictæ fuerint, paulo poſt reſident:uel
ſemper ſimiles permanent:uel puræ quidem minguntur,poſtea uero conturbantur:praua qui-
dem ex dictis tertia,mitis autem prima,media uero inter utranq; ſecunda. Qm̃,quę ſtatim qui-
dem reſidet,parum aliquid inæqualis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrat:quæ uero ſemper ma-
net ſimilis, uigere adhuc,quæ eſt in ſanguine,agitationem oſtendit:quæ uero extra conturbat̃,
† *Nondum cõco qui incœpit.* †debet incipere concoqui,quare optimo iure ea peſſima eſt,nam & longiori tempore,& uirtu-
te forti indiget ad coctionem. Sed,quę turbulenta mingitur,ſtatimq; ſubſidentiã bonã hẽt,mor
bum haud ita multo poſt cõcoquendum ſignificat,atq; idcirco mitior. Medio aũt loco ſe habet
ſecunda:nam ea,ut quæ uigente fit conturbatione,quantum malitia differt ab ea,quæ adhuc fu
turam perturbationem ſignificat,tm̃ ſuperat eam,quæ iam quieſcentem obtinet. Quæ uero ad
ſummum incocta eſt, has om̃nes uincit:eſt autem aquoſa exquiſite, neq; iam coqui incipiens,
qualis turbulenta:neque in ſpe, ut coqui debeat, ſicuti quę paulo poſt perturbatur:ſed uelut, de
ſperatę coctionis accidens:quæ talis eſt,uenoſi generis paſſio exiſtit,qualis eſt in uẽtriculo ex- H
trema ipſa cruditas. Cum uero etiam ſtatim tranſcurrit,uocatur à nonnullis hydrops in matel
lam, alij diabetem appellãt, quidam uero alius antiquus in urinas profluuium nominauit:ſed
de nominibus alibi conſideret̃. Hæc igitur paſſio talis eſt,qualis circa aluum læuitas inteſtino-
rum,mortificatio (ut diceret quiſpiam) utriuſq; uirtutis,& retẽtricis & alteratricis:at hæc inter
oẽs urinas crudas peſſima exiſtit. Sed poſt ipſam eſt aquoſa,quæ,quantum quidem ad crudita-
tem attinet, priori ſimilis eſt:ſed,q̃a nullũ aliud malum cõmonſtrat,minus pernicioſa:illa.n.nõ
modo uirtutis alteratricis §ſicuti alba & tenuis§ſed & retentricis imbecillitatem ſummã ſignifi-
cat;hæc aũt alterius ſolius,alteratricis. Quanto autem plures inſtrumentorum cuiuſq; generis
actiones, & uires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tãto deterior eſt morbus:atq; idcirco
peſſimum eſt in urinas profluuiũ,qm̃ duplex eſt uitium. Praua aũt ſufficienter eſt,quæ tenuis &
alba eſt,ſicuti aqua:nã ſimplex quidem eſt diſpõ,ſed ultimæ eſt imbecillitatis indiciũ. Huic pro
xima eſt altera urina,quæ in multis apparet morbis,ut uideatur miſtam hr̃e formam uini abun-
de tenuis,atq; albi:eius autem generatio eſt ex ea,quam nuper diximus,alba & aquoſa,ut quæ
paucũ ichorem ex bili rufa ſuſceperit, nam,& ſi exterius in aquam puram ochrę parum,uel ip-
ſius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repręſentabitur:hęc quidem urina proxime accedit ad
crudam.

A crudam. Post hãc est subpallida: pallida uero iam, & subrufa est: si.n. in aquam inieceris, uel rufi coloris parum, uel pallidi multum, simile tibi uidebit: hæc uero, quantum ad colorẽ attinet, concocta iam est: oportet autẽ tñ eam discedere sub crassitudine ab aquosa, quantum colore, si quidem bene concoqui debeat. Optima aũt omnium urina, subrufa ac subflaua est: quemadmodũ & antea diximus: ueluti si etiam extra tale quid facere uelles, sanguinis serum, ac bilem rufam aquæ permiscens. Sermone aũt non possum exprimere mistionis quantitatẽ, sed uel ab altero oportet addiscere de optima urina, aut per te ipsum experiẽtia percipere, qualis sit urinæ secũdum naturam se habentis forma, eã in sanis corporibus perquirẽdo. Nã, cum adhuc coquit sãguis, urina, q̃ mingit, læuem, & æqualẽ, & albã subsidentiam, ac multum facit: iam uero perfecta coctione color quidem urinæ intenditur, minus aũt subsidet: &, si longiori post hoc tpe hoĩem à cibo prohibueris, uidebis ipsam fieri continuò magis rufam. Nam & in commentarijs de potentijs naturalibus oñdebatur, quicquid alimenti supra modũ calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, uerti in amaram bilem. Qm̃ uero & flauam, & rufam, & pallidam nominãt hmõi bilem: pleniq; sunt medicorũ libri, in quibus hoc uel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferenter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, ut exactius quis dicta assequatur, ꝙ rufus

B color ad flauum proxime accedit: in hoc autẽ differunt, ꝙ alter magis ad albũ, alter ad splendidum, uergit. Nã & amara bilis aliqñ rufa apparet, aliqñ flaua, sæpius autẽ, & pallida tibi uidetur esse: si quidem albior & turbulentior facta sit, rufa: si uero splẽdens sit, & purior, flaua; nam, quod ueluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiorem. Quantum uero flauo rufum est albius, tñ illo pallidum: quatã rursus minus album est flauum, q̃ rufum, tñ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color non nunq̃ flauior existit, nõ nunquã rubicũdior apparet: unde & sanguinem ipsum aliqñ flauum, aliqñ rubrũ dicunt. Nunq̃ uero sanguis maxime flauus eundem habet cũ bile flauissima colorẽ: sed est illa quidem flauior, sanguis uero rubicũdior: nã, q̃ apprime flauus est* color, medius est inter bilem, ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secũdum naturã se habue- *Al. sanguis. rint: quare, si uterq; humor in ipso coniungat, nunq̃ fiet exquisite flauus, sed se ipso tñ magis flauus. Hæc igitur causa est, ut appellationes confundant. Quantũ aũt ad usum refert, facillimũ inuenire est, ꝙ urinarum, quæ secundum naturam se hñt, terminus est in optimè sanis corporibus primum exquisitæ coctionis sanguinis tempus: &, qui hanc fuerit contemplatus, deinde ueluti regulã aliarũ urinarum sibi statuerit, quæ nam ipsam mutent dispõnes, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiã uero albã, & læuem, & æqualẽ, & multã fecerit, sic qui

C dem coctionis etiã signũ exquisitũ fuerit: plus aũt de humore, qui crudus noĩatur, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus ferè, & perfectam ætatẽ hñtibus, qui ociosam uitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multã urinæ hñt subsidentiam: qm̃ in his omnibus plus est de incõfecto, & crudo humore, his quidem ꝑꝑ desidem uitam, illis uero propter satietatem, pueris uero & ob satietatem (uoraciores.n. sunt) & ob id etiam, ꝙ una uentriculi operatio nõ potest duobus simul sufficere, augendo scilicet, atq; alendo: anteq̃ ergo in ipso sufficienter alimentum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit, ut plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoq; causa est, ut ijs, q̃ ex ocio & repletione febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ij, qui ex inedia & labore, rufæ q̃dẽ, & biliosæ urinæ sunt: soluitur.n. morbus prius, quã aliq̃d subsideat, plerunque: sufficit.n. in his, & nebula alba, & suspẽsio bona, talis autẽ est alba & læuis & ęqualis: nam & ex ipsis sanis, q̃ multũ laborãt, & pauciori cibo uescũtur, ijs, sunt urinæ biliosiores. Quare neq; simpliciter Hippocrates uituperauit urinã

* rufam, sed qñ simul cũ rubedine habuerit subtilitatẽ: ita igitur inq̃t: ‖ Donec rufa fuerit urina ac In Prog. com. 2. t. 30. 4. 200. h

** tenuis, morbũ crudum signat. Liquet aũt, ꝙ neq; aliquid subsidet hmõi urinis: neq;.n. contingit, ut, quæ tenuis sufficienter fuerit, uel si multo tpe quieta steterit, aliquã recipiat secretionẽ, adeo

D ut crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior uero superferatur: nã hoc solum adueniт ijs, q̃ aliquam crassitudinem hñt. Nõ tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue q̃cq̃ qđ subsideat, habuerit, iam cocta erit: si.n. uel farinæ hordei crassiori, uel squammis, uel furfuribus, similes subsidentias habuerit, uel nigras, uel uirides, uel liuidas, uel fœtidas præter id, ꝙ, quæcunq; tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nã farinæ hordeaceę crassiori similes, duarum sunt dispõnum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quæ squammas repræsentant, sunt uasorum partes superficiales, quæ scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita & furfureæ, præter quãm ꝙ, quantum hę crassiores, ac minores sunt, tñ squammis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigrę uero subsidentię, uel excedentem caliditatem, atq; igneam ostendunt, uel ex frigiditate uehementi mortificationem: sic.n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore uidemus, partim scilicet, ex nimio calore, ut q̃ se Soli ęstiuo exposuerunt: partim ex uehemẽti frigore, & ueluti mortuas, quemadmodũ in senibus, aut quibuscunq; alijs supra modũ refrigeratis. Ipsarũ itaq; totarũ urinarũ color niger: atq; ẽt eorũ, quę in ipsis suspenduntur: aut earũ, quę supra uehuntur nebularũ: ad easdẽ cãs referẽ, calorẽ, s. immoderatũ, aut mortificationẽ ex refrigeratione uehementi. Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo, ut neminem unquam seruatũ uiderim ex ijs, q̃

talem urinã minxerũt:minus uero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit:atq; adhuc minus, si solum id, quod in medio iacet:ac multo minus etiã, si nebula. Color uero uiridis fit in trãsitu ad nigrum, & est quoddam ueluti prooemiũ nigri:nam, si morbus malignus fuerit, & uomitionibus, & alui deiectionibus, & urinis uiridibus, postmodũ nigræ superueniũt. Color autẽ liuidus est solius frigiditatis affectus:Odor uero grauis, putrefactionis. Quòd si ueluti oleum mingatur, colliquationis est signũ. Tales quidẽ urinæ prauæ sunt. Quæ aũt bene coloratæ sunt, & subsidentias habent albas, & læues, & æquales, aut nebulas quasdam, aut suspẽsa similia, oẽs urinas bonitate præcellunt, maxime autem in quibus subsidentia talis fuerit; scd'm bonitatis ob tinent locũ, in q̃bus suspensa talia sunt. tertium, in quibus nebulę. Hæ igitur coctionis signa sunt: reliquæ uero oẽs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ alba est, & quæ tenuis, & q̃ turbulenta, cruditatem:at, quæ farinæ hordei crassiori, aut squãmis, aut furfuribus similis est, quæ nigra, aut uiridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut foetida, ꝑniciẽ significat. Quæ autẽ subrufa, aut subflaua est, adhuc aũt tenuis:quã quidem tenuis, cruda existit:quã uero talem habet colorem, iam coquit:est autem media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ, & coctæ:sicuti & q̃bus alba quidem sunt, & læuia q̃ suspensa sunt, diuulsa uero & minime continua. Hoc uero etiam in subsidentibus contemplari oportet, si non modo alba sint & læuia, sed si omnino equalia, & q̃a in nulla parte diuulsa sint, & q̃a omni tp̃e talia sint:nam, si alternatim mingat̃ pura in subsidentibus, semicoctum esse morbum ostẽdit.‖De hisce igitur omnibus admirabilis Hippocrates primus oĩum, quos scimus, optime docuit:& ꝙ in uiris quidẽ, & mulieribus nigræ urinæ pessimæ sunt, in pueris aũt aquæ similes:nam in his magis consuetæ crassiores, in ꝑfectis autem magis rufæ:q̃d uero maxime contrariũ est consuetis, perniciosum. Sed & de subrubentibus urinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, recte dixit, ꝙ sunt quidẽ satis salutares, sed diuturniores ijs, quas paulo ante semicoctas nominaui:sanguinis.n.serosa superfluitas istas intingit:oportet aũt non modo hãc, sed etiã aliquid rufæ bilis admisceri. Si uero calor naturalis adeo est imbecillis, ut neq; rufam generet bilem, neq; sanguinẽ exquisite coctũ, sed adhuc serosum, atq; humidum, ꝙ quidẽ ad sui coctionẽ tp̃e egeat, est manifestum:ꝙ uero hæc dispositio sine periculo sit, materiæ natura cõmonstrat, quæ neq; tenuis, aut aquæ similis est, neq; integre crassa, sed neq; acris quidem aut putrida, sed utilis existit, & prope naturam sanguinis.

E

F

In Prog. com. 2. t. 26 usq; ad 37. 4. 200 b

Vt uigorem & reliqua morbi tempora præsentiamus, ad signorum naturam exacte dignoscendam. CAP. 13.

SEd, postquam ẽt de urinis, quãtum ad pñtia erat utile, omnino dictum est, reliquum est, ut dicamus (quod polliciti sumus facere) ꝑcognitionem status, atq; aliorum temporũ morbi. Ergo, si unum q̃dem aliquod tale signum, aũt ẽt plurium collectio, firmiter indicare posset id, q̃d futurum est, neq; ipse Hippocrates dixisset‖artem lõgam, neq; nostri temporis medici admirarentur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiuscemodi omnia uenire. Qm̃ uero, neque signum ullum, ita fidele est, ut exquisita ostendat singula ex futuris temporibus:sed neque, quæ scd'm concursus quosdã signa sunt cõplicata, sola possunt experientia iudicari, multi.n. numero hoc pacto cõcursus fierẽt, adeo ut nemo eos posset enumerare, neq; obseruare, neq; memoria tenere: idcirco necessarium est, signi cuiusq; naturam exquisite considerare, si quis vult recte ꝑcognoscere, ut ex ui uniuscuiusq; præcognitionẽ faciat. Neq;.n. quæ plurima sunt, illa omnino paucioribus sunt potẽtiora sæpe.n. signum unum forte multis debilibus fidelius existit. Hæc igit̃ ẽt admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorũ:‖Signa oportet ediscentẽ oĩa iudicare uires eorum, inuicem comparantẽ. Quare & rationabiliter scd'm uires eorũ tradidit disciplinã, non simpliciter, deinceps bona signa connumerãs, deinde rursus mala, annotãs autem in appellationibus uniuscuiusq; naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius, & grauissimum, & minus graue, & magis graue:sic & prauum, & prauius, & prauissimum, & mortiferum quoq; per Iouem, & malum simpliciter, non nunquã uero, ualde, adijciens utriq; signorũ generi, & ijs, quæ nunc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliq̃d oñdunt. Nam & in illis hoc quidem optimum dicit, hoc uero bonũ simpliciter, hoc autẽ magis, hoc uero minus. Tale uero est & quod dicit‖bonum‖ualde, ‖& ‖ magnã hr̃e uim ad salutem. Non nunquã uero nihil ex his addens, ꝙ temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, ut arbitror, de hisce omnibus ratiocinandũ relinquens, quæ neq; oĩno praua sunt, neq; penitus extra periculũ, sed cũ ui quidem forti salutaria:cum debili autẽ, periculosa. Hæc igitur non solũ legenda sunt in Hippocratis libris, sed & memoranda sæpius, atq; obseruanda in ægrotãtibus:nã ex cõtinua inspectione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autẽ mente reuoluere oportet ac considerare, quænam sint signa optima, quæ pessima, & q̃ in medio confinio horũ ueluti gradus quosdam habentia, non nulla quidem optimis, nõ nulla uero deterrimis proximiora:& q̃ quidem minus, quæ uero sint magis†proximiora uel remotiora:‖& quæ nam exq̃site media ponenda sint inter bona, & mala signa. Deinde considerandũ, quę nam semper mala sint, & q̃ continue bona:& quæ nã in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiãt, aliqñ mala, & nonnunquã fida, non nunquã uero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictũ est admi-

G

H

1. Apho. 1. Ext. ord. 2. b

In Progn. co. 3. t. 37. 4. 211. c

† Manuscripti græci codic. legunt, ut Leonicenus:ex impressis autẽ, ita alij uertunt eò ꝙ alternatim mõ ꝑpe illa, mõ procul reperta sũt.

A admiratione dignum,‖ Quòd ijs,quæ non scd̃m rationẽ leuant,nõ oportet credere,neq; uereri 2. Aphor. 27 Ext.ord.16.b
ualde mala,quæ uenerunt contra rationẽ. Quod nisi quis nouerit,nequaquã poterit manifeste
præcognoscere:sed aliquando instãte crisi nihil à vulgari quopiã differre uidebit,sed simul ꝑturbabitur ac compauescet de futuris: nõ nunquã uero existimans liberatũ esse à morbo ægrotãtem,atq; ei uictus libertatem permittẽs,magni alicuius mali occasionẽ afferet. Omnino autẽ male uictũ instituet,futurũ statũ non præcognoscens:nisi quis.n.ad hunc respiciens statũ,ab initio uictus modũ adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti.

De signorum generibus,ac de singulorum natura. CAP. 14.

HAec igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus,singula per genera diuidẽtes. Et primum, ꝙ signorum omnium triplex est differẽtia,trãsigamus,deinde singulorum uires,postmodum quo pacto quispiam morborum tp̃a præcognoscat. Triplex quidem signorũ omnium natura qualis sit, mihi antea dictum est:sed nihil deterius est nunc repetere, ꝙ nonnulla quidem cruditatis & coctionis,quædam mortis & salutis sunt signa.hæc quidem duo sunt genera:tertium autẽ & aliud genus est,quod crisibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa,& sputamina,& urinas statuere oportet. Mortem autẽ atq; salutem portendẽ
B tia sunt, quæ unà cum istis excernuntur, & quæ per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit.Sanè ad crises aliquid quidẽ ualent,& nonnulla ex his:est tñ proprium, atq; præcipuum eorum genus, quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis,& coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatẽ, siue statim in primo die,siue in sequentibus,apparuerint. Modi autem morborum signa tripartita sunt:nã quædam(ut supra dicebatur)in urinis,& alui excrementis,& sputis apparent:quædam in dispositione totius corporis inueniuntur:quædam in naturalibus, & animalibus uidẽtur operationibus: hæc uero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus.

Criticorum autem accidẽtium duplex quidem natura est,qm̃ aliqua sunt tanquã causæ & signa,aliqua tanq̃ signa solum.Infida uero est uniuersa eorum natura,& cõtraria significãs & faciens in diuersis morborum temporibus.In his autem totum est ꝓcognitionis certamen:nam in alio quidem tempore, scd̃m aliam dispositionem, critica sunt:secundum uero aliam aliquã dispotionem,uel morbi tempus, accidentia uel signa praua fiunt,critica uero neq; omnino sunt.

De hisce uero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est: sufficit autem in p̃ntia unius dicti ex se
" cundo Epidemiorum libro meminisse:‖ Decretoria,quæ non decernunt,quedã mortalia sunt, 2. Epid.sect. 1.
C qdã uero difficulter decernunt. Hoc uero haudquaquã inest coctionis,aut cruditatis signis,sed ex his singulum, unum atq; idẽ semper significat:ut, uerbi gratia, urina,quæ bene colorata est, & albam & læuem & æqualem habet subsidentiã, coctionis est signum:tenuis aũt, & quæ nullã subsidẽtiam habet urina,semper est cruditatis signum. Et,quæ quidem coctionem significat, bona est semper:quæ uero cruditatem,nõ bona:siquidem eorum,quæ prius diximus,recordamur. Si tñ capitis dolorem,aut delirium,aut uertiginem tenebricosam,aut difficilem anhelitũ, aut anxietatem,aut grauẽ somnum inspexeris,nihil in his stabile,neq; bonum,neq; malum poteris præcognoscere:secundum eandem rationẽ,neq; sudores,uel uomitus,aut uentris,aut urinæ multum profluuium,aut sanguinẽ de naribus,uel de vulua,uel de hæmorrhoidibus emanãtem,aut parotidas,aliosq́; decubitus.Hæc.n.omnia,& decernentia,& non decernentia sunt, secundum duplicem modum,aut quia nullo modo decernũt,aut quia male.Nam colli dolor,uel temporũ grauitas,uel hallucinationes,atq; tenebricosę uertigines,& capitis dolores,& lachrymarum inuoluntarius effluxus, faciesq́; unà cum oculis rubens, aut inferius labrũ agitatum, uel uigiliæ aliquæ, uel somnus grauis, sunt tm̃ signa crisis aliqñ:sicuti & creber anhelitus, quẽ asthma Græci uocant,& quædam anxietas,uel difficultas,anhelitus,& † præcordiorum sustractio, † *Hypochõdriũ retractum.*
D & stomachi fastidium quoddam,uel nausea† sufficiens,& æstus,& sitis uehemens,& oris uentriculi dolor,& non posse ferre decubitũ,& delirare,atq; exclamare. Fiunt igitur,& hæc sæpius iã imminente crisi indicia. Alterum genus non solum signorũ decretoriorum,sed ẽt causarũ,obtinet uicem. Sunt uero hæc,uomitus,& excrementa alui,& multitudo urinarum,& sudores,& sanguinis eruptiones,& parotides,atq; alij decubitus. Contingit autem,neq; in primis accidentibus, quæ tm̃ sunt signa crisis:neq; in secundis, quæ & signorum & causarum uim habent:crisim ex necessitate sequi.Alterum uero genus est signorum simul,atq; accidentiũ,quod neq; decretorium nominatur, qm̃ neq; ostẽdit,neq; facit crisim:neq; omnino fidum est, sicuti coctiones, neq; infidum ex toto:sed est inuenire inter ea, quædam bona semper, quædam autẽ mala:atq; hæc quidem esse talia ut plurimum,omnibus inest.‖ Mente igitur constare,atq; ad ea,quæ offeruntur,bene se gerere,bonum:‖ bonum ẽt facilis anhelitus, & facilis tolerãtia,& pulsuum bonitas,& facies simillima sanis,decẽs accubitus,& totius corporis æqualitas,& quæcunq; alia Hippocrates in prognosticis scribit.‖ His contraria,mala,hoc est difficilis tolerãtia,pulsuũ malitia, & spirandi difficultas,& maxime quæ per frigidi spiritus expirationem fit:atq; alia multa, quæ in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt,manifeste definiente signi cuiusq; potentiam:quæ cũ que enim simpliciter bona & mala nominat,sæpius talia existunt.

† *Multa.*

2. Apho.3. Ext. ord.17.a
In Progn.cõ.1. t.5.4.190.g. Et 193. c.t.13 Et 194.h.t.24.25. Et com.2. t.56. 203.g

Signa, quæ à concoctione ſumuntur, fidam, ac certam præbere præcognitionem. CAP. 15. E

AT,quæ ab eo optima,& peſſima dicũtur, & quibus præſertim adiunxerit id uerbũ κάρτα.i. ualde,talem uim habent,ꝙ ſp unum quoddam oſtendunt,aut raro non indicãt. Hac igiƭ exiſtente inter ſigna differentia, ſiq̃dem impoſſibile eſt diſtinguere,qñ ſigna decretoria criſim oſtendunt:uel quando ea,quæ decernunt accidentia,bonã aut malam afferũt criſim:fruſtra ea

2. Aph.27. Ext. ord.16.b

uerba pronunciaſſet Hippocrates:‖ His,quæ non rationabiliter leuant,nõ oportet fidere,neq; „
uereri multum mala, quæ fiunt præter rationẽ:fruſtraq́; nos de criſibus tractare inſtituiſſemus. „
Si uero neq; aliud quicquam ex oĩbus,neq; hæc,ab Hippocrate fruſtra dicta ſunt,erit omnino aliquod ſignum fidum,quo id,quod ſcd̃m rationẽ eſt, ab eo,quod præter rationem,ſeparatur. Sed quid nam hoc ſit, libenter audirem ab ijs,qui ueterem negligunt medicinam.nos.n.credi-

1.Epid.com.2.t. 45.3.112.b

mus uerum id eſſe,quod ab Hippocrate dicitur,ꝙ‖Coctio criſis celeritatem,& ſalubrem ſecuri „
tatem ſignificat:cruda aũt, & incocta, & in malos conuerſa abſceſſus, criſium defectum, aut ue- „
hementes labores,aut mortes,aut eorũdem malorum reuerſiones. Vnde & principij tp̃s,ſicuti „
etiam diximus antea,non alio quopiam diſtinguimus.Illi aũt nullum nobis principij indicium dederunt:atq; ob id nequeunt diſtinguere, qñ exitialiter quiſpiam ſe male habet,uel delirat:& qñ imminẽte iam criſi:at ſimiles vulgaribus ſunt, neq; quẽ finẽ ea,quæ fiunt,ſint habitura,præ F
noſcentes,neque,quid facere oporteat,inuenientes.Sed de his quidem etiam iterum dicetur.

Quo pacto ſummus morbi uigor poßit prima die præſentiri. CAP. 16.

QVomodo uero, etiam ſi nõdum adſint uniuerſalia morbi tempora, quiſpiã ipſa prænoſcere queat,cum maxime ad uſum artis ſit neceſſarium,hoc iam tranſigemus.Propoſitum.n. eſt ſtatim a primo die ſaltem tantum cognoſcere,quòd uel in primo quaternario,uel in ſecundo morbus decernetur:nam utrum in decimoquarto, uel uigeſimo die illud fiat, nondum liquet. Verũ hoc haud magna ſequitur in uictus ratione mutatio,quemadmodum ſi quarto,uel quinto die criſis affutura eſſet, ac talẽ aliquis uictũ inſtitueret, qualis,ſi quadrageſimo die morbus finiri deberet,inſtitueretur:hoc.n.maxime eſſet abſurdum. Et,quicunque medicus primo uel ſaltem ſecundo die non præcognoſcit morbum,qui extra primum ſeptenarium nequeat extendi,hũc permultum erraturũ ſit ueriſimile. Si igitur ſemel,uel bis tali errore delinqueret,uenia dignus foret:ſi uero putet nullam eſſe futuri ſtatus præcognitionem,hic nec minimã medicinę artis partem eſt aſſecutus. Ego uero tm̃ abſum,ut,quod futurum ſit,penitus incognitũ pu-

† Græce ὡς ἐπιστήμην βεβαίαν ἐνίοτε ἢ κἂν αὐτοῦ πείθομαι, i. ut de eo certã interdum haberi ſcientiã exiſtimem.

tem,†ut ſæpe de eo certiſſimam haberi ſciẽtiam exiſtimem. Quid.n.ſi aliquis primo ſtatim die nullum habens ſignum periculoſum,uerum inſuper omnia ſalutaria, acute quidem febricitet, G
urinam autẽ mingat bene coloratã,ac mediocriter craſſam?an non in propatulo eſt medico, qui in artis operibus eſt exercitatus,hunc in primis quatuor diebus criſim habiturum:& eo magis,ſi nebula aliqua,uel ſuſpenſio bona ibi afforet:atq; etiã tanto plus,ſi bona ſubſidentia? Sed hoc quidem breuiter dictũ eſt,non tamen breui tempore diſci põt:‖omnia enim & bona,& mala ſigna cognoſcere oportet,q̃ id certiſſime ſit præcogniturus,quẽmadmodũ horũ habens ſcie-

In Prog.com.3. t.56.4.203.h
Ibidem.206.h t.2.

tiam aiebat Hippocrates:‖Et mitiſſimæ febres,quæ cũ ſignis ſecuriſſimis fiũt,quarto die finiũt, „
uel prius:at,quæ maligniſſimæ ſunt, & cum ſignis grauiſſimis accidunt,quarto die occidunt,uel „
antea.mites quidem nominans contrarias malignis:&,quòd neutrę quartum tranſcendũt diẽ, „
ſed hæ quidem omnino ſoluuntur,hæ uero interficiunt,oſtendens.Sicuti igitur,quæ omnia habet ſigna tutiſſima febris acuta, in prima periodo decretoriorum dierũ ſolutionẽ habet;ſic,quę iſti proxime adiacet,diem ſeptimam nõ tranſcendet.Sed quæ nam eſt hęc?illa uidelicet,cui nõ omnia ſunt tutiſſima ſigna. Dictum igitur eſt & antea,ꝙ non idem ſit ſuperlatiue,& ſimpliciter dicere quicquã:nõ igitur ſecurum & ſecuriſſimum, neq; malignum & maligniſſimũ,neq; graue & grauiſſimũ,eãdem uim habent. Sit iam a primo ſtatim die febris acuta,ſed non ſupremè,ſimpliciſſimaq́; & cum tutiſſimis ſignis,uerum ſimplex & cũ ſignis tutis (quam Hippocrates εὐήθη.i. H
mitem nominat:ego hãc clarioris doctrinæ gratia ſimplicẽ uoco,fugiens æquiuocationẽ)hęc febris ad ſecundum quaternarium progredietur:nunq̃d uero uel quinto die, uel ſexto,uel ſeptimo iudicabitur,procedente ſermone determinabitur.Eodẽ modo & maligna,& cũ grauibus facta ſignis:nam & hæc,quantum abeſt à maligniſſima, & cum grauiſſimis ſignis aduenient,tãto & mortem afferet tardiorẽ.Si quis ſimplices & ſimpliciſſimas,& malignas ac maligniſſimas febres diſtinguere neſcit,neq; ſi recte aut ſecus de his Hippocrates dixerit,unquã poterit experiẽtia perpendere.Quòd,ſi neq; ſignorũ uires intelligat,ſed ſimpliciter opinetur hæc quidẽ bona, illa uero mala tantũmodo eſſe,adhuc magis,tanquã uetulæ cantilenã,quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt,leget. Ego quidem talibus ab his cõmmẽtarijs cẽſeo abſcedendum.at, qui libros prognoſticos Hippocratis accurate legerunt, iſtis deinceps uerba faciã.In primo quidẽ die(ſic uero me ubiq; intelligas, totũ ex die & nocte tẽpus in uiginti ac quatuor horas partitũ accipiẽtẽ) urina quidẽ ſit exquiſite aquea, febris uero debilis:hęc ergo in lõgum tp̃s protrahet:ſed,quãtũ hoc erit, in primis diebus cognoſci nõ poteſt:neq; cognitu utile eſt:nã, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus,uictus.ſ.formã conuenientem conſtituere,cum ſtatus poſt multos dies ſit ſubſecuturus. Singulis quidẽ quaternarijs ſigna diligẽter obſeruãs,etiã ipſum ſtatus

tempus,

A tempus, exquisite poteris præcognoscere.‖ Oportet enim (inquit) à primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neq; te latebit quo se morbus cõuertet. Hæc q̃ dẽ etiam in sequentibus, pluribus, ac diligentius exequemur. Ad primi uero tẽporis præcognitionem (quod principiũ uocant) inquantũ extendetur tp̃s, iam magnũ aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptũ, quod sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter.n. febre, & urina manentibus, nõ solum ꝙ nondũ morbus ascensum inceperit, dicere possumus, sed ꝙ neq; ante septimum diẽ sit incepturus: didicisti.n. ꝙ extreme cruda est aquosa urina. Quare non solũ præsens iã principij tp̃s internoscere datur, uerum etiam sæpius præcognoscere, quo finietur. In Prog. com. 3. t. 6. 4. 207 d

Qui morbi citam, qui tardam præbeant temporum præcognitionem: & quæ sit perfecta, quæ imperfecta concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnius satis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustum. Nã, si statim in prima die in urinis appareat aliquod signũ coctionis, iam hic principiũ transgressum est. Nunq̃d igit̃ neq; omnino incepit: an hoc quidẽ impossibile? neq;.n. fieri põt, ut morbus aliquis proprium statum recipiat, nõ præcedente principio, & ascensu. Extreme breue utrunq; horum temporum sæpius fieri cõtingit, adeo ut in primo die morbus ad statum perueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidẽ finis inquirere oportet, sed satis putare, si, dum adest, cognosci possit: &, cũ primum ad ascensum conuertit̃, manifeste deprehendatur. Est autem cõis talium principiorum, atq; ascensuum cognitio cum primis accessionis partibus: idem.n. & eius, & uniuersi morbi principiũ, atq; ascensus, nam neq; ipsa statim incipit à statu. Hoc.n. non modo nemo unquã uidit, sed neq; etiã cogitatione assequi põt, febrem uidelicet acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Q̃uo igit̃ in primo die febris in statu consistere cognoscetur? q̃uo aliter, quàm si statim habuerit signa coctionis? Tale.n. quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale ẽt partibus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita aũt & de his quodam in loco inquit Hippocrates:‖ Circa puris generationes, dolores, ac febres cõtingunt, magis quàm ubi iam est generatum. Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione non contingit febrem adhuc in statu esse, aut dolorem obuiare: eodem modo, neq; si quicquã in urinis subsidat exquisite bonũ. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus nondum adest: ac multo minus, cũ hæc ipsa defuerint, præterquã si biliosus ualde morbus extiterit. Quicunq; igit̃ ijs omnibus, quę à nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentẽ diligenter adhibuerit, hunc nullũ unquã latebit tp̃s: sed, si quidem acutum fuerit, & dum præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsecuturum præcognoscet: si uero diuturnum, ex multo utique tempore coniecturabitur, ac propius accedens, manifestius ẽt præcognoscet. Nam in uniuersum oportet cognoscere, ꝙ, nisi manifestũ appareat indicium coctionis, totum illud tp̃s intermedium, est principium morbi. Quantum igitur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & à morbi motu, & natura, & tp̃e anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenis. Nam, si morbus natura longus extiterit, quemadmodũ (exempli gratia) febris amphimerina, & uideatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodã modo succendi, ac suffocari, & tp̃s anni fuerit hyems, & regio frigida, ętasq̃; atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tp̃s erit necessariũ ad manifesti signi gñationem: qđ totum tp̃s principio erit cõtribuendũ. Sit igitur ita, ut hyberno tp̃e incipiat febris amphimerina in corpore ita se h̃nte, quemadmodũ nunc diximus, unà cum exquisite crudis & aquosis urinis: non modo neq; intra septimum, sed neq; ẽt decimũ quartum diem, quispiam h̃re posset manifestũ coctionis signũ: sic autẽ appello ea, q̃ inter debilis sunt, & perfectæ coctionis indicia. Perfecta igitur coctio est, q̃n in urinis subsederit aliquid albũ, & læue, æquale, & continuũ: Debilis aũt coctio est, q̃n aquosa mediocriter subpallida facta fuerit: & quidẽ, si turbulẽta apparuerit, & talis ꝑmanserit, hæc quoq; obscuræ, & debilis coctionis est signum: & rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iã principium esse finitum ostendit: hæc.n. manifestius indicium semꝑ expetunt, uel solam nebulam albam, aut suspensionem æqualem, continuam, atq; albam. Et quidẽ & rubẽs nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata urina, & crassitudine mediocris principium finijsse ostendit. 2. Aphor. 47. Ext. ord. 18. h

Exemplo lateralis morbi indicatur, quo pacto tempora ægritudinis ex debili, manifesta, ac perfecta concoctione intelligantur: atque ea de re explicatur Hippo. locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum, & pulmonum passionibus ea, quæ proprie sputamina uocantur, urinarũ subsidentijs assimilantur: nihil uero oĩno expuere, sed tussim tãtummodo siccam h̃re, tale quiddam est, quale in urinis extreme crudum, quod aquosum nominamus. Quòd, si ab eo, quod est nihil expuere, ad expuere, uerum liquida & omnino cruda, fiat trãsmutatio, liquet, ꝙ debilis & obscura omnino est hm̃oi permutatio, & nondũ est finitum primum ęgritudinis tp̃s, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atq; integre ad augmentũ morbus conuertetur? quãdo cœperit expuere pauca cocta, reliquo uero omni tẽpore ab hinc usq; ad statum, semꝑ eo plura ac meliora, atq; facilius expuente. Cum uero exquisite cocta fuerint,

& multa,& sine difficultate educta,tunc status est tempus. Qñ uerò similiter quidẽ exquisite co B
cta, & sine molestia educta:eorũ aũt multitudo minuta fuerit,doloróq; non amplius affuerit, tũc
statum cessasse,iudicare oportet:subsequitur.n.declinatio.Supponamus igitur ęgrotum aliquẽ
à morbo laterali habitum, neq; expuentem aliquid & urinas mingentem tenues quidẽ,sed be
ne coloratas:circa uero diem undecimum expuere quędã incipiat,uerum liquida & cruda:hũc
quidẽ,ꝙ nemo diceret ante diẽ undecimũ esse in alio morbi tp̃e,q̃ in principio,oĩbus est mani
festũ. In undecimo uero fortassis uideret cuiq̃ manifeste transgressus:uerũ nõ ita se hẽt, nã dies
undecimus quartidecimi index existens, scd̃i tẽporis ægritudinis manifestũ,ac certũ principiũ
illum habiturum præmonstrat.Obseruabis igitur diem decimumquartum,si præostensis ab un
decimo concordat:& post hũc rursus decimũ septimũ, qm̃ & hic uigesimi est index:quẽadmo-
dum in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die supponamus expuere pauca qui
dem, sed cocta:huic in die uigesimo possibile est aliquã aduenire crisim,nõ tñ perfectam,ob ta
lem causam,qm̃ nõ eãdem uim hñt neq; inter indices primi cum posterioribus,neq; primi de-
cretorij cum ultimis decretorijs:at ualentiores quidem primi sunt,in lõgum aũt iam protracta
ęgritudine,imbecilliores reddũtur.Oportet igitur procedente morbo,& tũ pręcipue,qñ admo
dum crudus extiterit,magnã fieri trãsmutationẽ,ut secura crisis speretur.Magna aũt est permu- F
tatio,cum perfecte cocta minguntur,atq; expuuntur:talia uero non supponebantur in die deci-
moseptimo affuisse:quare nec fieri potest, ut hic ægrotus in die uigesimo liberetur, & perfectã
crisim habeat:sed mutationem aliquã effatu dignam fieri sat est:poterit.n.in aliquo ex sequen-
tibus decretorijs diebus integra solutio aduenire. Nũquid igitur solum suppositio quædam est
hic sermo:uel est uisus ẽt talis ægrotus?Mihi quidem habere hæc oĩa,quæ nunc diximus,ille ui-
detur, de quo Hippocrates in tertio epidemiorum,ille inquã ægrotus à pestilenti cõstitutione
ordine octauus.Ita autẽ oĩs sermo se habet: ‖ In Abderis erat Anaxion,qui habitabat circa por- „
3.Epid.com.3.t.79.3.150.b tas Thracias. Febris acuta inuasit hoĩem:lateris dextri dolor continuus aderat:tussis sicca, neq; „
expuebat primis diebus:sitibundus erat:& peruigil:urinæ bene coloratæ,tenues,& multæ.Sex- „
to die delirauit,à cõcalefactionib⁹ nulla fiebat doloris remissio.Septimo die grauius se habuit: „
nã & febris intendebat, neque dolores minuebantur, & tusses infestabãt:difficilemq; habebat „
anhelitũ. Octauo die uenã in cubito secui:sanguis multus effluxit,qualem oportuit:dolores re- „
missi sunt,tusses tñ siccæ insequebãtur.Vndecimo die febres minores factæ sunt,parũ circa ca- „
put sudauit:tusses,&,q̃ exibant à pulmone,humidiora erant.Decimoseptimo cœpit q̃dam pau „
ca cõcocta expuere:leuat⁹ est. Vigesimo sudauit,febre liberatus est:post crisim leuatus est:siticu- G
losus uero erat,neq; à pulmone bonæ erãt expurgationes.Septimo & uigesimo febris redijt,& „
tussijt:eduxit cõcocta multa:urinis subsidentia multa,& alba:sine siti restitit,& qñ spirans factus „
est. Quarto & trigesimo die sudauit ꝑ totum corpus:sine febre restitit:atq; ex toto iudicatus est. „
Huic sanè & alia,quẽadmodũ supposuimus,vñr aduenisse.Et de urinis,quãuis nõ pluries(quẽ-
admodum cõsueuit in alijs ægrotis)sed bis salutem mẽtionem faciens,in principio,ꝙ tenues es
sent:in septimo & uigesimo die subiungens,Vrinis subsidentia multa,& alba:palã facit,tum pri „
mum exquisite coctas urinas minxisse:ꝓpea igitur(ut & antea dixi)in die uigesimo crisim quan „
dam habuit,sed imperfectã quidẽ,qm̃ in decimoseptimo cœpit quædã cocta expuere,nõ tñ in-
tegra crisis subsecuta est,qm̃ neq; exquisita coctio urinarũ,aut sputorum;ꝓpterea igitur inquit:
erat autẽ siticulosus,atq; ex pulmone non erãt bonæ expurgationes.Hic igitur nobis ad memo „
2. Aph.12. Ext. ord.12.d. Et 2. Epid. sect.3. Et 4.Epi. ria reuocans,qd̃ recte dictum est,‖Quæ relinquũtur in morbis post crisim, reuersionẽ facere cõ „
sueuerunt,de septimo ac uigesimo die lege enarrationẽ,quæ ita se habet:‖Septimo & uigesimo „
redijt febris,tussijt,eduxit cõcocta multa,urinis multa subsidentia alba,sine siti restitit. Nam cũ „
3. Epid. com.3. t.79.3.150.b antea dixisset, ꝙ in tempore intermedio post uigesimum diem & sitis remãsit,& à pulmone nõ
erãt bonæ expurgationes, deinceps inquit,ꝙ in septimo & uigesimo die facta reuersione,febri H
citauit, sine siti autem restitit, & bona expuere cœpit,in urinis subsidentiam habebat multã,at-
que albam.Hoc igitur est,quod prius dicebatur,ꝙ uidelicet in morbis febrilibus tale quid acci
2. Aphor. 47. Ext.ord.18.h dit,quale in ijs,quæ suppurãtur, inflammationibus.Sicuti.n.ibi,‖cũ generatur pus,& dolores &
febres præcipue contingunt:ita & hic,dum concoquuntur humores, qui febrem inducunt. Sic
igitur & in Anaxione,quãtum ex prima illa crisi defecta relictũ erat,hoc rursus efferuescens in
coctionis tempore,illam,quæ antecessit secundã crisim,febrem generauit.Hoc uero à naturali
calore,non autẽ febrili,prouenisse, dierũ natura nõ minime indicabat: primũ.n.undecimus bo
nam,sed obscurã incepit coctionem:deinde decimusseptimus signũ coctionis manifestius ostẽ-
dit:deinde uigesimus crisim imperfectam:post hunc uerò septimus & uigesimus integræ coctio
3. Epi.com.2.t.79.3.150.b nis indicia dedit.Propterea subinferẽs inquit:‖ Quarto & trigesimo die sudauit per totũ,sine fe „
bre restitit,atq; ex tuto iudicatus est. Liquet.n.ꝙ in trigesimoquarto die,q̃ septimus est post sep „
timũ & uigesimum, cõcoctæ sunt simul & excretæ oẽs ægritudinis causæ, per urinas quidẽ, quæ
febres faciebant:ꝑ sputamina uero,q̃ thoracẽ infestabãt.Oportet autẽ huius meminisse sermo-
nis & ob præsentia,& ob illa,q̃ dicẽda sunt:& hæc tria inuicẽ differre arbitrandũ,& obscurã co
ctionem, & manifestã,atq; ꝑfectã:obscura.n.in undecimo, manifesta uero in decimoseptimo,

perse-

A perfecta verò in uigesimoseptimo facta est: post quem in oībus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tps status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, qđ septimo & uigesimo die apparuit, siquidē in primis morbi diebus apparuisset cum urinis bonā subsidentiam habentibus, fieri nō potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos uoco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda primi temporis morbi perduratione. CAP. 19.

ET primū igitur morbi principium iuxta ſm significatum, in hoc circūscribi tpe prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat, 1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a
" incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nam, cum principium triplex dicatur, ſm unum qui-
" dem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterū uero de eo, quod ad tertium extēditur diē, qđ solum mihi somniare vr̄ Thessalus: & præter hæc ēt id, quod tanquam pars accipitur totius morbi, qđ manifestæ coctionis signa definiunt: de oībus his Hippocrates uerba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet. & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quòd uero iuxta secūdum significatum principium ostenderit, cum dixit, id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuio-
B rē facere, neminē latere arbitror: sed hoc ēt in sequētibus distinguemus. Quo pacto uero q̃ spiā aut iā præsens atq; perfectum id, quod tanq̄ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iā finiturū præcognoscere, mihi iā uideor demonstrasse. Nā iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta: finituri aūt, & ipsius morbi natura, & tps anni, & ætas laborantis: ex superabundanti autem & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui ante cesserit, uictus, cū nondū morbo correptus esset. Specialiora uero indicia futuri finis primo ægritudinis tēpore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, qñ maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, q̃ sequuntur: dicet aūt & nunc, ꝙ considerare oportet, quantū distant præsentia cruditatis signa ab iis, quæ aderunt in manifesta coctione: & quisnā sit in morbo motus, hoc est, utrum acute, aut tarde, ac ueluti succensus moueatur. Vtilissimum uerò ad hęc immo uero summopere necessarum est, exquisite scire dignoscere, quantū inuicē superant ac superantur & coctionis, & cruditatis signa: nā & cruditatis signa non paruam inter se hñt dr̄iam, adhuc aūt magis & coctionis. Si quidem integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneāt, longū erit huic morbo principii tps: si uero obscure mediocriter in ipso apparuerint, longū quidē & hoc erit, sed non priori similiter: si āt parua fuerint cruditatis signa,
C futurum ēt principiis tps paucum erit. His addēda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt, longioris tpis esse significatiua, de quibus in sequētibus nobis plenior erit sermo. Nunc uero gra-
" tia exēpli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cū acuta quidē febre, mortem signifi- 4. Apho. 37. Ex. ord. 32. b
" cant, cum mitiori uero, morbi prolixitatē. Nā, si in primis diebus, præualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principii tēpori addent: & liquet ēt, ꝙ tps ascensus longius erit: atq; eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

De reliquorum temporum perduratione: ac quid sequentibus libris est agendum. CAP. 20.

QVare nō solum primi tēporis in primis diebus aliquā habebis artificiosam cōiecturā, sed ēt sequentium. Exquisitius āt & magis ipsa præcognosces, si succedentibus quartanariis mentem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tps indicabit: cum iam hoc tibi sine ulla dubitatione constabit, ꝙ uniuersum illud tps, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nā, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab iis, quæ primo die apparuerunt, tot iā abscesserint, quot adhuc
D eruntreliqua trāsigenda usq; ad manifestā coctionem. Inde aūt ascensus incipit, sed in hoc uel aliqua defecta crisis apparebit, quēadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbū patiebatur, ostendi: uel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius uero neq; ulla fit crisis in status tpe, sed paulatim morbus soluitur, longo tpe coctionē recipiens. Quo pacto aūt, antequā fiant hæc, futura p̄cognoscere oporteat, in sequentibus cōmentariis explicabit: nā in ipsis liquido ostendā, qñ in ascensibus, qñ ēt in statibus, morbus crisim habeat, & qñ sine ulla oīno crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarū est, ꝙ hmōi solutionem, neq; crisim nomino: si qua uerò uniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc cū agitationē, q̃ ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harū quoq; præcognitiones in sequentibus dicam. Melius. n. est nō solum, ꝙ in hoc tpe integrā morbus habebit solutionē, sed ēt, utrum cū magna aliqua certatione, uel sine uexatione, atq; periculo aliquo, intelligere. Hæc igit̄ oīa in sequentibus cōmentariis ostendent, & præterea bonarum, & malarum crisium præcognitiones, perfectarū quoque, ac imperfectarū. In horum uero oīum principio præponam ipsorum morborū inuadētium dignotiones. Qm̄. n. & ab ipso morbo diximus oportere q̃dā de tpibus vniuersalibus nosse, ac præterea a tpe anni, & ab aliis, quę diximus: nisi eorū oīum statim a primo die aliquam habeamus cognitionē, simile q̃ddā multis medicorū iuniorum patiemur. Nā, sicuti illi vtrunque

igno-

ignotorum,alterum per alterũ monſtrare conantur,vel qđ notius eſt,per id, quod minus notũ eſt:ſic & nobis accidet,niſi uniuſcuiuſq; morbi formam ſtatim a primo die aliquo modo digno ſcamus.Optimũ igitur eſt,ſi in ipſo primo die dignoſcamus, & hoc millies iam fieri poſſe proba uimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo ſtatim die agnouimus: ſiuero aliqñ in hoc manifeſte dignoſci non poſſit,tunc coniecturam aliquam artificioſam habebimus, ex qua bonam uictus rationem inſtituere incipiemus:exactam autẽ notitiam aſſequemur in ſecundo die,vel omnino in tertio,uel in quarto. Et hoc igitur ipſum melius fuerit oſtendere, & præbere indicia eorum, quorum a primo die ſtatim exquiſitam poſſumus habere cognitionem:eorumq; ẽt,quæ coniectura quadam non inartificioſa dignoſcere ſperamus:ſed exacte in tertio & quarto diſcernimus. Rurſus igitur ab his primo auſpicati in ſecundo libro, reliqua ẽt ſingula,quæ promiſimus,conuenienti ordine proſequemur. E

GALENI DE CRISIBVS

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI F

Oſtendit, quibus indicijs morborum naturam cognoſcamus, ex qua potiſſimum præſens,ac futura in ipſis mutatio præſentitur.

Quid agendum hoc libro, ac quales auditores adhibendi. CAP. 1.

Dictum quidem & iam ante eſt ab initio, ſed & nunc etiam melius eſt com meminiſſe,quòd,ſiue uniuerſam in morbo tranſmutationem,ſiue ſubitã tantum,ſiue bonam,ſiue eam quę antecedit omnes ueloces alterationes, conturbationem,quiſpiam uelit nominare criſim, non meum eſt hoc in loco propoſitum definire:ſed quo pacto optime quiſpiam has omnes iã præſentes dignoſceret, & futuras adhuc pręcognoſceret id eſt hmõi ſermonis inſtitutum.† At,cum id, quod eſt maximum,ac ſummopere neceſſarium ad hæc omnia, iam oſtenderimus, morborum.ſ.tempora iam præſentia cognoſcere, & futura præcognoſcere, deinde cuiuſq; ægritudinis cognitiones,ac præcognitiones annotauimus. Et,qm̃ eas ex multis fieri demonſtrauimus, quorum,unum eſt ipſius ægritudinis natura, quo pacto & hanc optime quiſpiam poſſet internoſcere,ad hunc ſecundum librum tradere diſtuli.Si quiſpiam nobiſcum affuit in curatione ægrotantium,ex prima acceſſione & quotidianam febrem,& tertianam,& quartanam,& ſemitertianã, & eam,quæ ab ardore καῦσος appellatur,plurimosq; alios morbos prænoſcẽtibus,ex ipſo opere huius contemplationis habuit experientiam:quòd,ſi nunquam talibus prædictionibus interfuit,æquum eſt,hunc neque admirari de ijs, quæ dicemus, antequam ueritatem in ipſis experiatur,ſed neq; etiã dãnare,priusq̃ uniuerſum ſermonẽ nr̃um auſcultauerit, atq; uſu ipſo explorauerit.Audire quidẽ atq; intelligere ea,quæ dicũtur,oĩbus cõe eſt:ita.n.a me clare explicabunt, vt neminẽ latere poſſint:ſermões aũt nr̃os experientia cõprobare,ſiquidẽ nobiſcũ futurus eſt, illi erit q̃ facile:ꝗ ſi ipſe ꝑ ſe ipſum explorare uoluerit,non æq; expeditum. Verũ & in pulſuum dr̃ijs exercitatũ eſſe oportet,atq; oĩum artis operationũ ſufficientem habere experientiam: ueram.n.ſpeculationẽ,non ex iis,quæ male iudicantur,ſed ex iis,quæ recte pertractantur, comprobari fit ueriſimile.Hos igit̃ ſolos ad diſciplinã,atq; eorum, quæ docent̃, iudicium ſermo noſter admittit:reliquos uero,qui medicinæ artem adeo dedecorarunt,ut eam ſex mẽſium fecerint diſciplinam,hos neque iudices,neque diſcipulos adhibet,alterum.n.non poſſunt, alterum nolũt. G

† Alex antiqs. At, cum maximum, ac ſummopere neceſſariũ ad hæc oĩa iam demonſtrauerimus, tũ dignoſcere præſẽtia iã morborũ tempora, tũ præcognoſcere futura, deinceps vnuſcuiuſq; tẽporis tum dignotiones, tum præcognitiones ſcripſimus. & ita uetus interpres: & ita videtur legendũ, neq;.n. in primo lib. de criſibus, tradidit de cognitione, vel ꝑcognitione cuiuſque ægritudinis, ſed temporis ægritudinum.

De adhibenda diligentia in natura morborum tum ſimplicium, tum compoſitorum dignoſcenda. CAP. 2. H

Dicẽdum iã igitur, quo pacto quiſpiã in primo die morbi naturã exacte dignoſcat. Diẽ aũt per totũ hunc ſermonẽ noſtrũ in eo accipiemus ſignificatu,ut non ſolum lucem,ſed noctẽ ẽt complectatur:ſicuti & menſem ex triginta diebus conſtare dicimus:non id tp̃s tm̃, quo Sol ſupra terram fert̃,appellãtes diem,ſed ẽt illi tp̃s noctis adiicientes: ſic.n.annum quodammodo dicimus trecẽtos & ſexagintaquinq; dies cõplecti.Sicuti aũt de diei noĩe, & de eius ſignificatu diſtinximus,eodẽ,ut arbitror,mõ de ægritudine oſtẽdere oportet,ꝗ eſt diſpoſitio qdã præter naturam lædens operationes,& ꝗ duplex ſæpe una cõſiſtit. Hæc uero utraq; in libris de morborũ dr̃iis ſunt demonſtrata.Simplicẽ itaq; diſpoſitionẽ nemo,qui perſpicaci ſit intelligentia, in primo die ignorabit,hẽt.n.propria indicia:eam uero,quæ cõmiſta eſt, non oĩbus per initia contingit agnoſcere.Neq; uero abſurdum eſt ad duplicis diſpoſitionis cognitionem duobus opus eſſe diebus:ſicuti,ſi triplex fuerit,tribus:at uerò unã ſimplicẽ ignorare diſpoſitionẽ abſurdũ, & maxime turpe.Oportet itaq; in oĩbus ſimplicibus diſpoſitionibus exercitari,ut ſingulas ſeorſum,& iam perfectas noſcamus:nam,niſi in hoc accurate antea laborauerimus,neq; incipientẽ & par uã adhuc exiſtẽtẽ agnoſcemus:ſicuti neq; oliuã,uel ficũ,uel q̃rcũ nuꝑ terra pullulantem poteris

A vnquam internoſcere,ſi iam perfectas plãtas ignoraueris: Quod uero hoc ẽt maius eſt, neq; ip
ſas iam perfectas ſimpliciter cognoſcere ſufficit:ſed, niſi iam ꝑfectas p̄cognoueris, nullã ex ijs,
quæ nuꝑ natæ ſunt,ſeparatim internoſces:nõ tñ neq; ſtatim,neq; q̃ primũ,cũ in iſtas incideris:
ſed,ſicuti ex ꝑfectis ſingulas non ſemel,neq; raro cõſpicatus,ſufficiens ad prõpte cognoſcendũ
factus es,eodẽ(arbitror)mõ te oportet & ex ijs,q̃ nuꝑ natę ſunt,ſingulas nõ ſemel,neq; bis,ſed
ſæpius contẽplando,ſufficientẽ ipſarum hr̃e notitiam. Quare,ſi q̃d eorũ,q̃ in hoc loco ſcribun
tur,ad exercitationẽ referre tentaueris,prima autem te experientia fefellerit, nõ propterea ſta
tim deſperaueris,quaſi id aſſequi nõ poſſis:neq; à meditatione recedas prius,quã ſæpiſſime in
" eadẽ exercitatione perſtiteris.Neq;.n.q̃ ſagittandi artem meditatione aſſequi ſtu dent,licet ſæ
" pius in principio aberrent à meta, uides id ſuum exercitium intermittere, aut ꝓpter aberratio-
nem aı̃o contriſtari. Qñ igitur ſagittandi artem,minimã exiſtentem, adeo ut ẽt a mancipiis cõ-
mode pertractẽt,nemo ſtatim incipiens aſſequi integre põt,q̃d de arte Aſclepiadum exiſtima-
re oportet,q̃ tam multa indiget contẽplatione,& tã exquiſita, ac laborioſa in operibus exerci-
tatione?Siquidẽ unus ex eorum numero fueris,q̃ pro rebus pulcherrimis, atq; honeſtiſſimis la-
borare inſtitueris,primũ oı̃a,q̃ dicentur in ſingulis morbis,diligenter perdiſces: deinde in ipſis
B operibus exercitaberis:deinde ita de his ferre ſnı̃am tẽtabis, nũquid uere, aut falſo dictum ſit.
Quòd ſi(ut diximus)otioſam,& ſecordẽ uitã egeris: uel laborioſam quidẽ,ſed circa deteriora,
diuitias,honorẽ,& ciuilem potentiã ueritati p̄ferendo:melius tibi fuerit,neq; hanc contẽplatio
nem attingere,ne in plenũ cœno puteum aquã puram infundas: nam & aquã corrumpes,neq;
puteum quicquã iuuabis.Simplicẽ igitur morborũ ſingulorũ diſpõnem(iam.n.ad ueritatis ami
cum me conuerto)primo ipſam ꝑ ſe ipſam cognoſcere ſtudeas, ac circa hoc te exerceas, nõ ex
iis ſolum,q̃ ipſi extrinſece adiacẽt,qualis eſt contẽplatio multorũ: ſed primũ quidẽ,ac maxime
ex iis,quæ ſ̃m propriam inſunt ſubãm:deinde iam ex iis, q̃ ſæpius accidunt:veluti in ea febre,q̃
tertiana noı̃atur,non hoc tm̃ aduertas, ſi tertio quoq; die fiant acceſſiones in infebricitationẽ
deſinentes:nã,ſi duæ tertianæ fierent,aut duæ quartanæ:duæ q̃dẽ tertianę quolibet die,per ter τεταρταῖοι.
tiuni aũt duæ quartanæ,accendunt: quare uel duas tertianas unã putabit quotidianã, uel duas
quartanas unã tertianã.Sed formã ipſam febrium te inſpicere iubeo:neq;.n.in inſultibus acceſ
ſionũ ſimiles ſunt,neq; aſcẽſibus,neq; ſtatibus,neq; remiſſionibus,neq; in caloris qualitate,ne
que in motu arteriarũ,neq; in iis,quæ ſuperueniunt,accidentibus. Si ergo neq; tertianã ipſã ꝑ
ſe ipſam,neq; quotidianã,unq̃ inſpicere licuiſſet,incerta foret earũ dignotio: ſed, qm̃ & tertia-
C nam ſeparatim datur cõtemplari,exorſam,& progreſſam,& perfectam, & ſolutam: eodemq;
modo quotidianam:non admodum difficile eſt ab una quotidiana duas tertianas diſtinguere:

De tertiana exquiſita,acceſsione prima dignoſcenda,ac reliquis morbis ſeparanda. C A P. 3.

AGe igitur primum incipe exercitari in ueris,atq; exquiſitis typis.Neq;.n.aliud quicq̃ fru 4. Apho.59.Ex.
" ſtra ſcripſit Hippocrates,neq; illud etiam,ꝙ exquiſita‖tertiana in ſeptẽ circuitibus, quod ord.33.g
" longiſſimum eſt,iudicatur. Quæ nam igitur eſt hæc tertiana exquiſita? nullum.n.eius indicium
ſcripſit Hippocrates tale,ut etiam vulgaribus eſſet manifeſtum.Sed,ſi ego te manuduxerim, fa
cile intelliges,quam uocet exquiſitam tertianam: ſi uero te per uolumina circumuolui permiſe
ro,ante quàm commode introducaris,non modo nihil utile diſces,neq; de tertiana,neq; de ali
" quo alio morbo,ſed infinita erunt,quæ obaudies.Cũ igitur legeris in aphoriſmis,morbos,‖qui 3.Apho.21. Ex. ord.24.a
" tempore ęſtiuo maxime abundant, eſſe febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas:
primum aduerte,ne hoc ipſum male accipias:quòd æſtatem intelligit, non, quæ præter naturã
ſe habet,qualem aliquãdo ait fuiſſe in Cranone,cum ‖ pluuię uiolentę per ęſtum toto tempore 2.Epid.ſect.1.
deſcendiſſent. ſed,ſi ordinem aliquem ac modum in ſingulis temporum ſtatibus annotaſti,tu
nunc ad memoriam reuoca, quòd hyems quidem prę omnibus anni temporibus humidiſſima
D eſt ac frigidiſſima:contraria uero ęſtas ipſi eſt calidiſſima,atq; ſicciſſima.Si uero contra,hyems
quidem ſicca,ęſtas uero humida fuerit,temporum ſtatus haud ſecundum naturam ſe habet. Ne
que igitur æſtiuæ ægritudines tempore æſtatis,tunc abundabunt:neq; enim exiſtimare debes,
ꝙ propter anni temporum appellationes,ſingulæ ægritudines accidant,tales.ſ.uel tales, ſed ꝓ
pter ambientis aeris temperaturam:nam,qualem hic naturã habet,ita etiam nos afficit. Secun-
" dum hoc igitur aiebat,Hippocrates,Cum‖uer autumno ſimile factum fuerit,autumnales ægri- 3. Apho.4. Ext. ord. 20.c
" tudines expectare oportet.Calidam autem & ſiccam temperiem æſtatẽ habere oportet, qñ ex
quiſite ſuam naturã ſeruauerit.Sed,ſi hoc ita ſe habeat,liquet,ꝙ æſtas,quæ maxime talis exiſtit,
plurimas affert febres tertianas. Nunquid igitur ſtatus temporis calidus & ſiccus magnum pro
uentum febriũ tertianarum efficiet:regio aũt calida & ſicca nõ ẽt plus,q̃ frigida & humida, ea-
rundem ferax erit?hoc ẽt omnino clarum eſt.Sed nonne & ægrotãtis temperatura? hoc quoq;
eſt neceſſarium. Quòd ſi uictu calidiori ac ſicciori ẽt uſus fuerit, hoc eſt laboribus, atq; vigiliis,
& curis,atq; triſtitijs,cibiſq; paucioribus ac bilioſioribus, nonne etiam in his ipſe ſe ipſo bilio-
ſior reddetur,& ideo calidior & ſiccior?nã,quòd ex cauſis calidis,ac ſiccis flaua bilis aggrega-
ri conſueuerit,didicimus ab Hippocrate,tũ ex multis aliis,tum ex iis, quibus eã abundare æſta-
te dicit. Hæc à me dicta ſunt,& iam tertianæ febris generationem didiciſtis. Quæ.n.in æſtatis
tempore,

tempore,eoq; præcipue calido,& ſicco aduenerit,cum ẽt regio talis fuerit,& laborantis natura E
ſimilis,& victus,qui anteceſſit,ad idẽ ſpectauerit,hæ pōt eſſe febris tertiana.Et nos quidem huc
vſq; bilioſam febrẽ ſermone genuimus,nondũ aũt tertianã,& id iure. Nam ſi febres cõtinuas,
& adurentes(quas Græci καύσους uocãt)& tertianas plurimas,& æſtas ipſa,& aliæ, quas antea
cõmemorauimus,cauſæ ſingulæ faciunt,cõmunis eſt uſq; ad hæc cum febribus adurentibus ter
tianæ generatio. Sed,& hoc ita ſe habere vr̃:& ipſa tertianæ acceſſio ab acutiſſimis maximeq;
adurentibus febribus nullo mõ relinquĩt:ſed hoc differt, ꝙ in hac per totũ corpus bilis deferĩ,
atq; ideo vehemens fit rigor,bilisq; ſuperuenit uomitus,urinæq́ue,ac ſudores bilioſi ſunt,dictũ
uero de his alibi eſt:in alijs uero adurentibus febribus,quæ nullã hẽt intermiſſionem, flauæ bi-
lis humor in uaſis unà cum ſanguine contineri oſtendebatur.Atque hę ipſæ à tertianis differũt,
quamuis eundẽ,qui eas facit,humorem habeant, ꝙ in his quidem intra uenas continetur: in il-
lis uero,cum uehementer moueatur,per ſingulas corporis partes diſſeminatur,quò fit,ut dela-
tionis impetu ipſa per ſe ipſam expurgetur.Eadẽ cauſa eſt,cur febris ſudoribus,atq; uomitibus
finiaĩ:in adurentibus aũt febribus ſingulæ acceſſiones ad infebricitationem nõ perueniũt,qm̃
qui earum cauſa eſt,humor non expurgatur.Sed,qñ in his bilis uehementius agitatur,ac ueluti
efferueſcit,cumq; impulſa à natura inualeſcente,per totum corpus vadit,tunc rigor ſuperuenit, F
4. Aphor. 58. Ex.ord.33.g & febris ſoluitur:nam||à febre adurente(inquit Hippocrates)habito,ſuperueniẽte rigore,ſolu- „
tio.Quòd vero nõ mõ cauſa frigida,ſed & acris,& calida rigorem faciat,in libro de cauſis acci
dentiũ oſtendimus,addentibus nobis,eos,qui calido,atq; acri medicamẽto ulceri impoſito ue-
hementer morſi ſunt,atq; inde rigorem experti: & qui ſuperfluitatibus pleni fuliginoſis,dein-
de balnea ingreſſi,horruerunt.Sic.n.& febricitanres,& q uehementem cruditatem patiuntur,
& oẽs,quorum corpus ſuperfluitatibus acribus redundauerit,ſiue balneum,ſiue loca uehemen-
tius à Sole calefacta,ingreſſi fuerint,ſiue quocunq; alio citato motu agitentur, ſtatim quidẽ ui-
demus horrere,&,ſi diutius in eiſdẽ perſtiterint,ad rigorem concuſſumq; perduci: qm̃.ſ. ubi ad
balnea,atq; exercitia uẽtũ eſt, qui interim humores conquieuerant, uehementius moueantur:
hi.n.oẽs agitati,& per ſentientia corpora uiolenter delati,ſtimulant,pungunt,ac feriunt, atque
hinc ſenſum inæqualem, rigorem,concuſſumq; inuehunt. Hæc quidem igitur alibi dicta ſunt.
Tertiana uerò febris, quæ ex flaua bile mota ortum hẽt,rationabiliter ſtatim ab initio rigorem
affert non mediocrẽ,hoc ipſo primũ à quartanario rigore differentẽ,qm̃ pũgi vr̃, ac uulnerari
corpus,talis.n.eſt in tertianis febribus rigoris ſenſus: ſicuti in quartana febre uehementem fri-
gefactionem hẽt,qualis per gelu tempore hyberno ſentitur:nã,& illud oſtẽſum eſt,ꝙ in quarta G
na febre atra bilis redundat,ſicuti in quotidiana,pituita.Tertianam itaq; exquiſitam febrẽ fieri
non contingit ſine rigore uehementi pungente,ac feriente carnem. Quartana autem febris nõ
primo ſtatim die cum rigore inuadit uehementi,nã progrediente ipſa,atq; aucta, unà ẽt rigor
augetur,ſenſusq; ægrotantibus adeſt,non quaſi pungantur,ſed refrigerentur,& ueluti cõtundã
tur uſque ad oſſa:nã ita eos audire licet dicentes,quod uideantur oſtocopo.i.oſſium laſſitudine
detineri,& carnẽ habere cõfractã imaginẽtur.In quotidianis autẽ nõ antecedit rigor,neq; ſta-
tim ab initio,neq; in progreſſu,ſed ſolum perfrigeratio.Nunquid igitur hæc ſola ſunt tertiana-
rum febrium indicia:uel neq; etiã pulſus ullam hñt cum quartanis ſimilitudinem? hæ enim par
uos,& obſcuros,& tardos,& raros adeo pulſus faciunt in inuaſionibus,ſicuti nulla altera diſpo-
ſitio:tertianis uero parui q dẽ,ac obſcuri,tardique,ac rari,cũ inuadunt,pulſus neceſſario adsũt.
verum tarditas, ac raritas non parum ab ijs abeſt, qui in quartanis accidũt:nam in quartanarũ
principiis uidebitur tibi arteria quodãmodo eſſe alligata,atq; ad interiora retracta, neq; libe-
rum habere aſcenſum:in tertianis uero,neq; aliquid tale percipitur, tarditasq; ꝓpè accedit ad
eum,qui ſecundũ naturam eſt motus.Cum uero quartanæ febres inuadunt, quãuis ægrotus iu-
uenis fuerit,talis fit motus arteriæ,qualis in ætate decrepita. His igitur oĩbus legitimæ tertianæ H
deprehenditur acceſſio:ac præterea certus ordo,atq; æqualitas pulſibus ineſt:neq;.n.in his ali-
qua in uno motu adeſt inæqualitas,neq; ẽt in collectione:quamuis hoc rarũ ſit,& quod paucis
acceſſionum principiis ſolet accidere.Iam igitur hæc febris,cum primũ inuadit,neminem eorũ
latebit,qui ſępius ipſam ſunt contemplati: ſed adhuc minus in iis,q uocãtur aſcenſus, atq; aug
menta:nam æqualem & liberam habet celeritatẽ, ſtatimq; ad magnitudinẽ, atq; uehementiã
excitatur,hisq; oĩbus frequentiam reſpondentem:neq; ipſi ullum adeſt inflammationis ſignũ.
Iam igitur,& ſitim inuehit,& hominem exurit,& paulo poſt in uigore conſiſtit: calor æqualiter
quaq; uerſus extenditur,nihiloq; plus thorax extremitatibus calet:&,ſi manũ impoſueris,in pri
mo occurſu quidẽ fit calor multus,atq; acris,quiq; ueluti quodã cũ vapore afferatur:paulo poſt
uero à manu ſuperatur,nõ uti in febribus malignis adurẽtibus accidit:cõtrà.n.illę grauiores,ac
moleſtiores,quanto diutius perdurant,apparent. Et iam bibendi tp̃s adeſt ægrotanti:& ſtatim
poſt potũ plurimus uapor calẽs per cutem exhalat, ſudoris nuncius, bilisq; ſuperuenit uomitus
venterve ſoluitur,& bilioſũ mingunt.Nunc ergo uel quiuis exquiſitã tertianã agnoſcat.Supue
nit.n.ſudor uaporoſus,ac calid⁹,quẽadmodũ in balneis:totũ uero ipſis corp⁹ ęqualiter ſudat: ta
lisq; eſt pulſus,qualis in iis,q bñ ualẽtes exercitanĩ,& balneãtur,uelox.ſ.ac magn⁹ & uehemẽs,

ac

A ac frequens:erat aũt & ſtatim ab initio æqualis:ſed præter hæc omnia,etiã ad infebricitationẽ deſinit,uniuerſum acceſſionis tp̃s ultra xij.horas nõ extẽdens,nã hoc tp̃s longiſſimum eſt in ueris tertianis:ſæpius aũt aliquãdo ſeptẽ horas acceſſio continet,nonnunquam citius, aut tardius, ſed non multo,finitur.Hanc quidem febrem ſi nondũ noueris tertianam,ſed expectaueris deliram illam appellatã diatritum,iam neq; eſſes Theſſalicus aſinus,ſed potius lapis.Si verò ẽt ipſo ægroto mingẽte,urina ſubruſa,uel ſubflaua:& craſſitudine mediocris,apparet:ac paulopoſt, uel albã nebulã,uel ſuſpenſionẽ bonã fecerit:iam non etiã lapis ſimpliciter fores,ſed is, q̃ molaris appellatur,ſi quidem hanc tertianã eſſe ignoraueris, & exq̃ſitam tertianam, & quę ultra quartũ circuitũ non progredietur:rufiore uero urina exiſtente,neq; ſuſpenſione aliqua,neque nebula in primo circuitu apparente,ad ſeptem circuitus extẽdetur. Inter oẽs aũt tertianas illa ſimpliciſſima eſt,quæ,cũ omnia illa nuper a me dicta exquiſitæ tertianæ ſigna cõmonſtrauerit, in urinis ẽt ſubſidentiam albam,& læuem,& æqualem ſtatim in primo fecerit die: neq;.n.hoc ultra tertium progredietur circuitũ. Age igitur,poſtq̃ diximus omnia exquiſitæ tertianæ ſigna, quãdam ueluti ipſius genealogiam per capita facientes,iam ad aliud trãſgrediamur. Acceſſio quidẽ incipit cũ uehemẽti rigore,faciẽs,quales diximus,pulſus:deinde paulo poſt augetur:pro-

B peratq; ad ſtatũ cũ ijs,q̃ diximus,omnibus:deinde ſoluitur eo,quo diximus,modo. Ipſius uerò generatio,& tẽpeſtatem aridam,& calentem requirit,&,ut ſummatim dicam,æſtiuum tp̃s:ætatem iam cõſiſtentem:& naturam bilioſam,q̃ in laboribus,uigiliis,curis,& inediis extiterit: &,ſi libet,his ẽt adde id,quod conſueuit Archigenes propter lapideos iſtos methodicos adſcribere, ſit.ſ.ut præſens tẽpeſtas multas tertianas populariter tulerit: ut artificioſis indiciis uulgarẽ q̃dẽ, ueram tñ,coniecturam adiungens,fidem præcognitionis adaugeas. Nũquid per Deos nõdum etiã dicemus hanc eſſe tertianam,ſed lanificorum diatritum expectabimus, quã delirus Theſſalus inter mulieres educatus, ſub patre flagitioſe lanas pectentes,male audebat dicere,in Hippocratẽ,& reliquos medicos ueteres ſuperbe inuehens?Qui omnia medicinæ theoremata ſtãtia, ac firma pronunciauit,tertianam febrem inuadentem nequit agnoſcere,ſed diatritũ expectat: hoc ſiquidem admirabile eſt,quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit eſſe,omnia autem, quæ uere certa erant,ignorauit.Sed huius quidem uetulæ,nec meminiſſe conuenit.

De exquiſitæ Quartanæ dignotione. CAP. 4.

POſtquã uero exquiſitam tertianam iam patefecimus,ad exquiſitã quartanã tranſire tp̃s eſt. Cuius principium quale ſit,iã diximus antea,ꝙ uidelicet nihil ſimile habeat in rigore,ac pul-

C ſibus cum tertianæ circuitu:nũc reliqua tranſigamus.Sed neque illud ratione caret,ut pulſus, q̃ in acceſſionib⁹ ſunt,quamuis antea memoratos,iterũ repetamus:ſi.n.cognoueris pulſum ægrotantis naturalẽ,uel in altero ipſius morbo ꝑ initia acceſſionis affueris,nihil ampli⁹ expectabis, quin febrem inuadentem quartanã eſſe pronuncies,nam eximia quædam ad tarditatẽ,ac raritatem conuerſio fit.Ego quidem nõnullos meos familiares,quorũ pulſus exquiſite cognouerã iam ingruente acceſſione contemplatus,ꝙ tale principiũ nullius alterius,quã quartanæ febris, fore contingeret,pronunciaui,atque id euenit.Tu uero,ſi artis,quæ circa pulſus uerſaẽ,magnã nõ habes peritiã,deinde raritas,ac tarditas eorum te moueat,ſecurius tñ ac exquiſitius uelis diſcernere,præcepta Hippocratis hoc in loco ad memoriã reuoca,q̃ tꝑe æſtiuo tertianas febres, 3.Apho. 21.22. Ext.ord.21.c.e autumnali uero quartanas abundare dixit,Primũ uero hoc ipſum conſidera,nunq̃d autumnus frigidã,& ſiccã,& inæqualem habuerit temperaturam,& tũc magis ſperabis,quartanos circuitus in ipſo fore frequentiores:poſt hæc,ſi regio ipſa talium febriũ ſit ferax:& ſi ægrotantis natura atræ bili obnoxia ſit: taliſq; ratio uictus anteceſſerit, quæ huiuſmodi humorẽ aggregauerit: & ſi eo tꝑe quartanæ febres populariter fiant.Hec aũt cũ illis,q̃ deinceps dicẽtur,obſignabis,ſi homo lienoſus fuerit,uel febres erraticas paſſus fuerit,uel ſi augmentũ & ſtat⁹ maxime cõtraria

D fuerint tertianis febribus,& ſecundũ caloris motũ,& pulſuũ,& præter hęc omnia,ſi tenues,& albę,& aquoſę urinę fuerint:hę.n.omnino tertianarum urinis diſſimillimę ſunt. Tertianã quidẽ à quartana,qui primo ſtatim die neſcit diſtinguere,neq; omnino medici meretur nomen.

De Quotidiana. CAP. 5.

QVotidianã aũt à tertiana diſcernere facilius eſt:neq;.n.primo ſtatim die cũ rigore inuadit, ſed & progreſſu tꝑis perfrigeratio potius,quam rigor,ipſis aduenit: neq; ullus ordo, aut ęqualitas pulſibus aſſidet,cum primũ acceſſiones fiunt. Nouimus aũt,ꝙ & in augmentis, motus uelocitas,magnitudo,atq; uehemẽtia, q̃ oĩa tertianis ꝑſpicuo adſunt, quotidianis nõ adſunt: ſed neq; deurunt laborantes,neq; denudare corpora,& pallia iactare cogũt,neq; multũ,aut frequentes reſpirare,ac ueluti flãmã ex ore efflare,frigidũq; potũ expetere:u erũ iſti,cũ febricitãt, minime ſitiũt,urineq; ipſis in primis dieb⁹ tales ſunt, quales quartanis incipientib⁹ adſunt:atq; in primis diebus minime ſudant,ſed progrediente tꝑe hoc ẽt illis aduenit. A tertiana quidẽ ad eo manifeſte differt,ut nihil cũ ea ſimile habeat. Ad quartanã aũt propius accedit: ſed & ab hac differt manifeſte,primũ quidẽ & maxime pulſibus, quos in ęgrotis familiaribus quiſpiam exacte deprehendat:ſed & rigore etiã,atq; alijs extrinſecis omnibus,propter quę accidit:nã & natura eget humidiore,uitaq; ocioſa,& cũ repletionibus:ſic igiẽ & in pueris maxime exuperat: ac

perrarum

perrarũ eſt,quia & os uentriculi,uel hepar in ipſis male afficiat: ſed & cruditates antecedũt plu- E
rimæ,& coquendi moræ,& acidi ructus:&,cum primum febrire incipiunt, præcordia ultra natu
ralẽ habitũ ex toto intumeſcunt,magna uero ex parte inflantur,ac diſtẽduntur: color his cũ pal-
liditate albus,etiã cũ acceſſio ad ſtatũ uenerit:taliumq; ægritudinũ hybernũ tps ferax eſt, & ſta-
tus temporis humidus,& eiuſdem naturæ loc⁹:& acceſſionũ principium ſub ueſperam inuadit.
Ita quidem quotidiana,tertiana,& quartana,primo die inuicem diſcernuntur.

De dignotione febrium ſimplicium continuarum. CAP. 6.

AT uero continuas quidem,ſed quæ idem genus cum prædictis habent,quiſpiã exercitatus
neque in primo die agnoſcere,ac inter ſeſe diſtinguere impos erit: ſecundo uero,neq; ſi
etiam fuerit imperitus,ſi quidem mentẽ adhibuerit. Dico autẽ febres cõtinuas idem habere ge-
nus cũ ſingulis intermittentibus:cũ tertiana quidã exquiſita, exquiſitam ardentẽ:cum quotidia
na uero eam,quæ quolibet die facit acceſſionẽ,ſed nunquã deſinit ad infebricitationẽ:ſic & cũ
quartana illã,quæ quarto quoque die ſimiliter. Nã exquiſita febris ardẽs,cũ omnia alia ſeruet
exquiſitæ tertianæ indicia,eo ſolo differt,ꝙ neq; cũ rigore inuadit,neq; ad infebricitationẽ de
ſinit. Quæ uero quotidie acceſſionẽ facit,qñ & anni tps,& aeris ſtatũ,ætatẽ, & naturam corpo-
ris,& uictus rõnẽ antecedentẽ, ac præterea pulſuũ formã, calorẽq; eundẽ habuerit cũ exqſitis F
quotidianis,non peruenerit autẽ ad infebricitationẽ,idẽ genus cũ illis obtinet. Eodẽ modo,&
quæ quarto quoq; die acceſſionẽ facit, ad infebricitationẽ autẽ nõ deſinit, eiuſdem eſt generis
cum quartana:& palã eſt,ꝙ neq; rigor in ea acceſſiones antecedet,neq; ſequẽt ſudor: ſicuti ẽt
in febre ardenti horũ neutrũ,neq; ſtatim ab initio,neq; deinceps uſq; ad criſim,fieri poteſt. In
his igitur dignoſcendis quiſpiã prius ſe exerceat,atq; inuicẽ diſtinguere ſtudeat ſimplices,atq;
impermiſtas alijs,q̃ ſint diuerſi generis febres: quas ob hoc ipſum legitimas,atq; exquiſitas ue
teres medici nominarunt. Nam,quæ ob ſolã flauam bilem febris accẽditur ſine aliquo uiſceris
affectu,ſi quidẽ manente adhuc intra uaſa bile accendatur,exquiſita febris ardẽs eſt:ſi uero per
totũ corpus deferatur,tertiana. Sic &,ſi ab atra bile fit febris,cũ mouẽt,quartana eſt:cũ firmata
eſt,illa,quæ quarto quoq; die excreſcit. Sicuti,ſi ex pituita ortũ habeant,uel quotidianę ſunt,uel
quæ ſingulis diebus accenduntur. Nam,quæ ad infebricitationẽ deſinunt febres tertianæ, quar
tanæ,& quotidianæ,eandẽ hypotheſim cum continuis,de quibus diximus, habent:uno ſolo in
ter ſe differunt,ꝙ per uenas,uel per totum corpus in eis deferũtur humores:quare & reliqua ip
ſis comparia adſunt:ꝙ uero cũ rigore,uel non cum rigore,& uomitibus quibuſdam,uel ſudori-
bus fiunt,& ſine his,differentiam habent. Continuam quidẽ nomino febrem,quæ ad infebrici- G
tationẽ,antequã ex toto ſoluatur,nõ deſinit,etſi declinatio aliqua ſenſibilis appareat. Cũ uero
neq; declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſemꝑ uero à primo principio febris uſque ad criſim ſimi-
lis perſeuerauerit,erit & hæc ex genere febrium deurentiũ:ab ijſdẽ uero acutie differt. Sed neq;
in primo die,neq; in ſecundo poſſibile eſt huiuſmodi febrẽ ꝑnoſcere,neq; alioq eſt utile;ſuffi-
cit.n.genus agnoſcere,ꝙ.ſ.biliosa ſit,atq; deurẽs,& peracuta:neq;.n.ſi etiã ſynochũ ipſam nomi
nauerit(ut quidã medici faciũt) appellationis rõne a febribus deurentibus toto genere differt:
ſicuti neq; ob id,ꝙ tres ſynochi differẽtias agnoſcentes,propriũ ſingulis ipſorũ nomẽ impoſue
rũt,has quidem ἐπακμαστικάς.i.increſcentes,illas uero ὁμοτόνους:& ἀκμαστικάς.i.in eodẽ uigore,
atq; tenore perſeuerantes,alias παρακμαστικάς.i.decreſcentes,nominãtes. Iã ex hac diuerſitate
appellationum differre ſecundũ genus eſt exiſtimandũ:quare neq; ad præſentẽ tractatũ eorum
dignotio plurimũ cõfert:hæ.n.oẽs in prima ſeptimana iudicantur. Hic uerò in pręſenti eſt ne-
ceſſariũ aliq̃ totius morbi cõſtitutionis,ac criſis in primis diebus aſſumere cognitionẽ. Si.n.ter-
tiana pura fuerit,intra ſeptimũ circuitũ:ſi uero exquiſita febris ardens, intra primã ſeptimanã
neceſſario iudicabitur. Oĩno aũt diuturnæ ſunt,& quotidiana intermittens, & illi adhęrens con
tinua,ſicuti,& quartana,& q̃ per quartũ excreſcit. Quare tria erũt uniuerſa ſimpliciũ febriũ ge H
nera:ſingula uerò ipſorũ in duas primas dr̃ias ſecabũtur;uel.n.intermittentes, uel continuę fe-
bres erũt:& primo die dignoſcẽtur,alię ſtatim in primo acceſſionũ inſultu,aliæ uerò in aſcẽſu,
quædam in uigore,quædam in primis declinationibus, uel febre uacantibus intermiſſionibus.

De ratione compoſitarum, & commixtarum febrium dignoſcendarum. CAP. 7.

QVòd morbus cõpoſitus fuerit,non æque facile dignoſcetur: at hic maxime intelligentia,
atque exercitatio eſt neceſſaria. Intelligentiam igitur propriã ſuapte natura poſſidẽs,uel
minime poſſidens,quiſpiam accedet:exercitationẽ autem ea,quę nũc dicetur,meliorem nemo
reperiat. Oportet enim ad hæc exercitari,ut ſimplicem febris ſpeciem agnoſcat,atque ita dein-
ceps ad compoſitas tranſgredi. Dupliciter uero genus febris compoſitũ conſtituitur,in prima
quidem ſectione,uel quia eæ,quas diximus, febres citra alicuius membri paſſionem cõmiſcen-
tur: uel quia ex membri cuiuſpiam inflammatione accenduntur. Nam in utraque harum diffe-
rentiarum alteram rurſus ſectionem fieri contingit. Nam,quæ citra membri paſſionem conſi-
ſtunt,dupliciter commiſcentur: aliquando implicatæ,nonnunquam uerò(ut quis dixerit) per
ſe totas confuſæ,ſic membra quoq; inflammata: nã & ex ipſis quædam quidem ueluti compli-
cantur tantummodo,quædã uerò ueluti confuſionem quandam habent diſpoſitionũ. Primum

igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc,ut complicationem cognoſcamus,deinde ipſam confuſionē,à febribus incipientes.Febres quædam complicantur unius generis cū alijs eiuſdem generis, uel unius ſpeciei cū alijs eiuſdem ſpeciei:contingit uero non nunquam,ut etiā differentes. Nā quotidianæ tertianis,& his quartanæ,&,quæ eandem ſpeciem ſeruant,inuicem plerunq; cōplicantur:quo fit,ut idem homo tres habeat quartanos circuitus:ſed hos quidem nō eſt admodū, difficile agnoſcere.Quandoq; uero aliqua ex intermittentium genere cum cōtinua, difficillimā, uixq; explorabilē facit miſtionē·de qua deinceps dicemus,ſi prius oēs,quas propoſuimus,ſimplices dr̄ias tranſegerimus. Nam,ſicuti febres,ita & patientia loca miſtionē recipiunt, uel quia differentia membra propriam ſingula febrē accendunt,ut exempli gratia, lien, & iecur:uel q̃a diſpoſitio mixta,ueluti inflammatio cum eryſipelate,aut eryſipelas cum inflammatione,miſcetur.Sed in his oībus miſtionibus dignoſcendis exercitari oportet, quando iam exquiſite oēs earū formas ſimplices tenuerim⁹.Alia.n.eſt forma febris phreniticæ,& peripneumonicæ,& pleuriticæ,& hepaticæ,itidem & aliarum omnium febrium,quæ ex inflammatis quibuſdam particulis accenduntur.Sed & aliæ rurſus formæ ſunt earum,quæ ex eryſipelatibus accidunt.Et febris ardens maligna,uel pulmonis,uel hepatis,aut uētriculi eryſipelatibus ſuperuenit. Diſtinguere B autem oportet in ſingulis ęgrotantibus, primum quidem, ſi ſine loci paſſione ſit febris, uel ex humorum putredine,uel quia ſolus ſpiritus ſit alteratus:deinde,ſi membrum affectum febris ſit cauſa,& quænam ſit eius diſpoſitio.Vbi uero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omnium miſtionem inuenies.

Cur abſtinuerit Galenus ab enarratione ſingulorum morborum: ac unde ea doctrina ſit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges,ut uel de patientibus locis,uel de omni febrium cōplicatione,recenſeam?at ipſe rurſus operis damnabis prolixitatem:hoc.n.admirandum plurimi hominum patiuntur,ut pauca diſcere expetant,& nihil prætermittere. Decem igitur archigenis de febrium ſignificatione uolumina cum dicunt eſſe longa,ſolum legere cōpendiū inſtituunt,neq; hoc ipſum oēs:ſed ſunt,q̃ & eo aliquid breuius poſtulent:ſunt,q̃ & illū dānent, q̃m librum integrum de febris notione conſcripſerit,atq; ideo hūc nolunt attingere : neq; quicquā audire,aut diſcere,quantū Eraſiſtratus in febris notione aberrauerit.Cum uero exigunt ſibi aliquid de febribus enarrari, primā ſtatim differentiā nō admittunt, ꝙ uidelicet quædā ex locorū paſſione,quædam aūt ſine illa,conſiſtant.Idem aūt circa criſes patiuntur, ſi quid prætermiſſum C fuerit,reprehēdentes,uerborū tñ damnantes ꝓlixitatē:quamuis hęc, quā accuſant, duplex ſit, ueluti hoc loco diſtinguam: quarum utranq; cum ipſi uituperent, magis tñ ſermonum carpunt breuitatem:hanc quidem,ut q̃ aliquid ex ijs,quæ ſunt neceſſaria,prætermittat,uel ſaltem obſcuram tradat doctrinam:prolixitatem uero,quę oīa enumerat opportuna,atq; unà falſas aliorum opiniones refellit,longas eſſe nugas autumāt:eosque,q̃ ſolū utilia docent,collaudant:rurſusq; aduerſus eos,qui hæc tm̄ dicunt,obiiciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt,ſi ſine demonſtratione ſimpliciter proferentibus ſibi fidē uelint adhiberi:neq; uero ēt illos tolerant,qui in docendis utilibus ſermonem extendunt.Quare neq; mirandum,ſi eos,qui de criſibus ſermones habent,eodem modo accuſabunt,breuitatem quidē uituperando,ut quæ obſcure doceat,& multa prætermittat:neq; plura audire ſuſtinendo,atq; inſuper,q̃ paulo ante dixi,reprehendendo.Nā & de patientibus locis Archigenes tres libros conſcripſit,optime quidem oīum,qui circa eandem materiam ante fuere uerſati. hæc igitur ſi in præſentem tractatum transferre tētarem,atq; his præterea addere,quæ à nobis inuenta ſunt,prolixitatē operis accuſabūt: &,ſi ēt de febriū differentiis oīa hoc loco trāſigerē,multo ētmagis uiderer ipſis eſſe prolixus. Quòd igitur nullus ſcribendi modus mordacitatem poſſit effugere, tam eſt antiquum, ꝙ D etiā Plato huius rei meminit. His aūt ita ſe habentibus, mediā ſermonis formā eligere optimū mihi uiſum eſt.Quid autē eſt mediū?quod ego nunc mihi uideor attingere,omnia illa demonſtrans,quæ oportet eum de neceſſitate cognoſcere,qui recte præuiſurus ſit morbi ſolutionem, qualis & quo tempore futura ſit:non omnia quidem hoc loco tranſigens,ſed ea enarrans,quæ à ſuperioribus obſcure ſunt tradita:quæ uero prætermiſſa,hæc addens:quæcunq; autem manifeſte,ac recte ſunt à ueteribus ſcripta,trāſcribere,aut ijs,quę ſunt ab eiſdē male dicta, contradicere,ut longum opus euitare ualeam,ſuperſedi. Poſtquam igitur,dū in primo libro aphoriſmū Hippocratis exponeremus,ibi oſtendimus,ꝙ ex ipſius morbi natura nō paruam liceat occaſionem accipere ad futura prænoſcenda:mirum uero multis uideatur,ſi in primo die quiſpiā morbi ſpeciē agnouerit,quod nos demonſtrare tentauimus difficile quidem forte eſſe,nō tñ impoſſibile,uiāque,qua hoc facere oportet,expoſuimus:hìc mihi à ſermonis prolixitate abſtinere uiſum fuit,atq; eos,qui uellent hæc exquiſite cognoſcere, in Archigenis cōmentarijs de locis patiētibus exercitari iubere,atq; inſuper in commentarijs de febrium ſignificatione & typis. Nā & forte nos in eoſdē typos tractatus edemus, ut ea, quę à ueteribus inuenta ſunt,tranſigamus: ac quędā,quę non recte ſcripta ſunt ab Archigene,ſubtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præſenti in illis oportet exercitari.

In

In quot ad summum diebus commixtæ febres dignoscantur: ac quot sint genera febrium. E

CAP. 9.

RVrsus igitur, quantum huius intereſt operis, repetentes tranſigamus. Intereſt aũt uiam tradere exercitationis de compoſitis morbis, qualem nuper de ſimplicibus fecimus. Exquiſitas.n. febres, ſiue intermittentes ſint, ſiue continuæ, ſtatim per initia noſcere datur: quæ uero ex miſtione aliarũ variantur, atq; adulterantur, difficile quidem eſt in die primo, nõ tñ impoſſibile agnoſcere: plurimas quidẽ in ſcđo, vel tertio, uel oĩno quarto die exquiſite poſſumus inuenire. Nulla.n. eſt neq; ſpecies, neq; genus morbi, quod circa tertiã, uel oĩno quartã diẽ, cuius naturæ ſit, non euidẽter innoteſcat. Inuadat igitur febris aliqua horrida ſimul, atq; oĩno inæqualis in pulſibus, atq; in eo, qui per totũ corpus ſentitur, calore, ut ſæpe propius ſtatũ eſſe exiſtimet, vel mediũ augmenti obtinere: rurſus vero horrida fiat, & pulſus minores, & obſcuriores, ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidẽ ab extremis partibus recedentẽ, circa uero uẽtrem atq; thoracem redundantem: hanc non abſq; ratione quiſpiã hemitriteum.i. ſemitertianã fore ſperet, uel potus iã eſſe: a multis uero in tertio die noſcetur. Sed hæc quidem miſta eſt ex bilioſa & pituitoſa febre, de quibus antea ſermo habebatur, non iam inuicẽ cõplicatis, ſed per ſe totas cõfuſis. Quæ aũt ex cõplicatione fit, quadrupliciter conſiſtit, uel tertiana quotidianæ cõmiſta: F vel ea, quæ quotidie acceſſionẽ hẽt continua, illi, quæ per tertiũ continua eſt: uel tertiana ei, q̃ ſingulis diebus acceſſionẽ facit, cõtinuæ: uel quotidiana ei, q̃ per tertiũ die cõtinua eſt. Nec vlla ex his miſtionibus in primo die exquiſite cognoſcitur: ſcđo uero inſtanti die agnoſcere facile eſt: ac multo magis tertio: raroq; eſt, ut quarta dies ad id ſit neceſſaria. Fiat.n. (ſi ita cõtigerit) in primo die acceſſio una cum rigore, deinde calida atq; deurens febris accendatur, ſtomachi faſtidiũ afferens, ac ſitibunda, atq; ad ſtatum celeriter properet, pulſus ęquales hñs, magnos atq; ueloces, vehemẽtesq́ue, atq; frequẽtes: ſit aũt una cũ pulſibus & calor æqualis oĩno; deinde cũ vomitu & ſudore finiatur, & quædã infebricitatio ſuccedat: iã manifeſtũ eſt hmõi acceſſionem eſſe tertianæ periodi propriã. Fiat aũt & in ſequenti die quotidianæ acceſſio (neq;.n. de eiſdem millies dicere eſt neceſſarium) hic mentẽ adhibere oportet ad horas acceſſionum, ut aliq̃d de die tertio prænoſcas. Nã, ſi tertianæ febris acceſſio circa primã horã fieri debeat, circa undecimã aũt quotidianæ, ſic quidẽ manifeſta erunt utriuſq; principia: & magis, ſi longiori interuallo diſiungantur. Si uero utraq; eadẽ hora inuaſerit, erit oĩno miſta acceſſionis forma: & ei, qui diligẽtius inſpicere quiuerit, quædã apparet facta cõfuſio quotidiani & tertiani circuitus: diſtinguit aũt eos manifeſte quartus dies, cũ tñ ab artifice ẽt in ſecundo cognoſci poſſint. Adhuc aũt G perceptione difficilior eſt intermittentium cum continuis miſtio, ut pluribus oĩno impoſſibilis uideat: ſimul.n. & febrẽ intermitti, atq; haud ſine febre hoĩem eſſe, ex tali accidit commiſtione: quo nihil minus poſſibile eſſe vr̃: ſed, ſi quis & hic exquiſite poſſit cognoſcere utriuſq; febris naturã, manifeſte cõprehendet, ꝙ neq; huiuſcemodi miſtio eſt impoſſibilis. Nuper igitur quædã muliercula in paribus diebus horridam acceſſionem hẽbat, ſemitertianæ exquiſitæ propriam; in imparibus uero, mane alteram quandã, ea, quæ præceſſerat, longe minorem: ut altero die ſemitertianæ febris acceſſio ſuper acceſſionem aduenire uideretur, qđ in tali febre fieri cõſueuit: circa octauã uero horã diei altera inuadebat acceſſio cũ rigore uehementi, oĩa tertianæ febris indicia exquiſite afferẽs: iã uero hæc confracta ſudoribus, ac bilis uomitibus hora tertia noctis, mox extendebat ad diei paris horã ſecundã: &, cũ iam infebricitationi appropinquare, rurſus horrida, atq; inæqualis illa acceſſio ſuccedebat, quã in paribus diebus fieri diximus: deinde ꝑ totã diẽ maligne cõpreſſa, ac deinceps adaucta, uix occidente Sole ad ſtatũ perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rurſus ſuꝑ abundãtes reliquias additũ augmentum non ualde inæquale, uſq; ad octauã horam intendebatur: &, cum iam manifeſte ſtatũ obtinere febris uideretur, iã febrem hanc febris exquiſite ſemitertianæ acceſſio altera ſuſcipiebat. H Hãc nos febrẽ ſtatim die ſecunda ex cõplicatione ſemitertianę febris, atq; tertianę factã agnouimus: longe uero certiorem tertius dies præbuit cognitionem. Atq; in ſpem uenimus, alterum circuitum, qui erat tertianę febris, cito finem habiturum, alterũ in longius tp̃s debere protẽdi: quod ẽt contigit. Et tunc aperte uiſum eſt in reliqua parte ęgritudinis ſolam ſupereſſe ſemitertianam: quę principiũ quidẽ totius circuitus in pari die faciebat, in die uero impari ſuperaccendebatur. Tales quidẽ miſtiones nõ eſt uniuſcuiuſq; dignoſcere. Si qua uero febris in primo die exquiſite tertiana deprehẽſa, deinde die ſequenti ſimilem priori oĩno fecerit acceſſionem, hęc longe tolerabilior eſt, duplex exiſtens tertiana. Sic aũt & duæ, & tres quartanæ ſępius inuicem cõplicãt, quas acceſſionũ forma à quotidianis diſtinguit: neq;.n. ꝙ ſingulis diebus acceſſio fiat, hoc ſufficiens ſignũ eſt ad febres quotidianas iudicandas, ſed febris ipſius, & accidentiũ forma. Oportet igitur in unaquaq; re primum τεχνωθῆναι.i. artificem fieri (quemadmodũ nominabat quidã ex noſtris ꝑceptoribus) deinde ſic ipſa aggredi opera. Artificẽ aũt fieri eſt quidẽ primũ, & maxime totius artis ſubiectæ materię, ſimplices uires agnoſcere, mox ipſarum ẽt mixtiones, quot & quales ſint: nã de medicamẽtorũ cõpoſitione, atq; uſu eadẽ eſt doſtrinę uia, quẽadmodũ in cõmẽtarijs de ipſis ſcriptis oſtẽdim⁹. Cũ ãt duplex materia medicis adſit, altera in qua ad

uenit

A uenit finis, quæ eſt ipſa hoīum corpora: ſecunda uero auxiliorum, a quibus, uel ex quibus fit finis: ea quidem, q̄ eſt de medicamentis tractatio, ad ſecundam materiam attinet: at, quæ nūc inſtat, ad primam. Nunc.n. diſcere oportet in ijs, qui de febribus ſermones hn̄t, ꝙ tria ſunt omnia, q̄ ex humorum putredine febrium accenduntur gn̄a: quædam.n. ex flaua bile, hæque plurimæ ſunt: quędam uero ex atra: quædam ex pituita conſiſtunt. Hic uero ſermo haud parui momenti eſt, quidnam patientibus dictis humoribus, febris accendatur, neq;.n. his ſcd̄m naturam ſe habentibus. Sed in hoc ſermone ēt illud oñſum eſt, ꝙ non ſit admiratione dignum, ſi ex frigidis natura humoribus putreſcentibus febris accendit: & ꝙ oīs aliarum febrium uarietas ex horum fit commiſtione: ſed & quæ ephemeræ, & hecticæ febres dn̄r, alia duo gn̄a ſunt, ab ijs, quæ acutæ febres noīantur, ſeparata: & ꝙ febris acuta, uel aliquo dictorum humorum putreſcente, uel membro inflammationem patiente, generatur: & ꝙ inflammationis uocabulum non ſcd̄m antiquam conſuetudinem ſit audiendum. Hæc uero oīa multis digna admiratione vn̄r: quemadmodum & id, quod paulo an̄ dicebamus, ſi queat unquam intermittens cum continua cōmiſceri: ſed nihilo minus hoc, ſi nulla infebricitatione ægrotanti adueniente, ſolum intermittētes miſceantur. At & hoc manifeſte oñdimus, non tertianis tm̄, uel quotidianis intermittētibus, ſed ēt
B quartanis accidere: cum.n. plures inuicē cōplicantur, ſiue eiuſdem gn̄is ſint, ſiue diuerſi, ſcd̄a ſæpenumero anticipat aduenire, anteq̄ prima in infebricitationē deſierit: deinde rurſus tertia eidem ſuccedit, anteq̄ & hæc ad infebricitationē perueniat. Hoc uero maxime accidit in longioribus acceſſionibus: nā in ijs, q̄ intra primum interſtitium deſinunt (ita aūt uocāt duodecim horarum ſpatium) uel multos neceſſe ēt cōplicari circuitus, uel eā, q̄ ex intermittentibus componitur febrem, impoſſibile eſt ad continuitatem peruenire. Multas uero earū, q̄ ita cōplicantur, febrium medici, qui circa talia non ſunt exercitati, ſi quidem acutiores uideantur, oēs uocant ſemitertianas: ſi uero tardius moueantur, erraticas. Cum.n. ſemel ptātem acceperint putandi in ſemitertianis ſuppreſſiones multas fieri, & erraticis inordinata principia, oēs ſic febres, in quibus non inueniunt compoſitionem, ſemitertianas, uel erraticas appellāt, cum tn̄ ſæpius manifeſtiſſimam hēant proportionis ſimilitudinem. Sicuti adoleſcens, qui circa autumni finē, cum in prima die circa quintā horā cœpiſſet febricitare una cum rigore breui, deinde, cum paululū ſudaſſet multo ueſperi, mox circa horam ſeptimam noctis, priuſquā exacte febris deſiſteret, febricitare rurſus incepit cum rigore breui: deinde paulum ſudauit in ſcd̄o die, ac circa decimā horam iterum ſimiliter acceſſionē habuit, & ſtatim ſimiliter ſudauit in nocte: deinde tertia die
C hora ſcd̄a cœpit febricitare ſimul cum rigore, anteq̄ prioris diei declinatio in quietē deſineret. Nobis igitur oēm febris formam diligenter conſiderantibus, uiſa fuit trium complicatio tertianarum: nam, & q̄ primo die cœperat hora quinta, & quę ſequenti nocte rurſus hora ſeptima, & q̄ in ſcd̄o die hora decima, & pulſus, & caliditatem oīa propria tertianis hēbant, ſicuti ēt rigores, atq; ſudores. Nulla uero ex his ad quietem perueniebat, qm̄ ſequentis ipſam tertianæ acceſſionis principium anticipabat: ſic ut, ut nulla alia febris ſucceſſiſſet, horis tribus, aut quatuor homo ſine febre perſtitiſſet. Trium uero tertianarū cōplicatio in ſcd̄o ſtatim die nobis uiſa eſt manifeſte: ꝙ autem anticipando acceſſiones facerent, tertio die primum cognouimus, nam hora ſcd̄a febris inuaſit, nō quinta, quemadmodum in primo: tertiani uero circuitus indicia omnia, ijs, quæ in primo die apparuerant, attulit manifeſtiora. Ab hoc uero die deinceps obſeruātes, oēs inuenimus acceſſiones duabus, aut tribus horis anticipantes. Quare & illa, quæ primæ proportione rn̄debat in circuitus ſucceſſione, quinto die oriente Sole facta eſt: ſeptimo uero multo celerius, ueluti circa horam noctis nonam: deinde, quæ poſt hanc, ſcd̄m eandem proportionem in hora noctis ſeptima: &, quæ ſecuta eſt, hora quarta: atque abhinc rurſus, quæ ſucceſſit, quarta: & quæ poſt hanc, quinta: deinde iterum ſexta: deinde octaua hora, acceſſio a principio
D decima facta eſt. Scd̄m uero ſimilem huic proportionem, & aliæ duæ poſt ſeptimum periodum non ſolum non anticiparunt, ſed ēt tardius aduenerunt: qn̄ & mihi, & reliquis oībus manifeſte apparuit, qui ſemitertianam febrem eſſe putarunt, quantum ſua opinione aberraſſent. Nam acceſſionum prolixitate ad octo horas contracta, ipſoq; acceſſionis inſultu nō amplius anticipante, ſed potius retardante duabus iam horis, tunc acceſſiones ad infebricitationē perfectā deuenerunt. Et ſic iā paulatim a longitudine dementes, ceſſauerunt, primū quidem, q̄ leuiſſima erat, deinceps quæ magnitudine ſcd̄a erat, & tertia uehementiſſima inter ipſas: quod & ipm̄ nō mediocre fuit indicium, ꝙ ſtatim ab initio tres tertianæ extitiſſent. Sed, cuius gratia hæc oīa dn̄r, ad hoc rurſus redeo, ꝙ oporteat exercitari, ut exquiſite noſcamus oēs ſimplices diſpōnes, adeo ut cū ſolæ conſiſtunt, primo die facillime ipſas agnoſcamus: inuicem uero, & ſibi ipſis complicatas, ēt ſi non in primo die, ſaltem in ſcd̄o, uel tertio, uel oīno quarto, exacte diſcernamus. Nos igitur haudquaq̄ latuerunt tres iſtæ tertianæ in ſecundo die, nō ob aliam cām, niſi ꝙ earum naturam exquiſite noſcebamus. Tale.n. quid accidit in morborum notitijs, quod nobis omnibus in tota uita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiariſſimi ſunt, ex longo interuallo ſtatim, ac primo intuitu agnoſcimus: ſi uero quempiam ſemel, aut bis tantum uiderimus, uel ſæpe quidē, non tn̄ continue, non iā æque iſtum, neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu ſtatim

agnoſcimus,ſed non nunq̃ diu ambigimus,ac dubitamus nunq̄d iſte, Coriſcus,an Socrates ſit. E Ita & in morbis res ipſa ſe hēt: ſinguli propriū hñt charactere̅, que̅ quiſpiā ſæpius conte̅platus, prompte dignoſcit,ac p̄cipue quū ſimplex,ac ſolus fuerit. Earū igitur febriū,q̃ ſine loco patiente ex humoribus quibuſdā putreſcentibus acce̅duntur,tres ſunt primi,ac ſimplices characteres, & earum.ſ.q̃ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex flaua, ortum hñt:quas ſi quiſpiā exquiſite dignoſcere ſtuduerit ſingulas ſeorſum, ac ſolas, iā nō ampli⁹ difficulter earū miſtiones īueniet.

De febribus, quæ ex patientibus locis accenduntur: & quo pacto ex uno indicio multa poſſunt demonſtrari. *CAP. 10.*

EOrum uero,q̃ ex locis inflammatione̅ patientibus accidunt,iā forma cōpoſita eſt:q̄dam.n. loci indicia præ ſe ferunt:q̄dam aūt eius,ob quam cōſiſtunt,cauſæ. Veluti in morbo laterali, locus quidem patiens eſt membrana,q̃ coſtis ſubtenditur·&,cum inflammata ſit,neceſſario dolorem inuehet, qm̃ neruoſa eſt;ſed hunc pungentem,& lōge extenſum,qm̃ pars illa,q̃ patit̃, membrana eſt:tales.n.ſunt ſentientium membranarum dolores. Et quidem,qm̃ eade̅ pars unū eſt ex ſpirādi inſtr̄is,neceſſario aīal difficilem hēbit reſpirationem. Qm̃ aūt cordi proxima eſt, facile aliquid inflamminis ei impertiet: ꝙ ſi hoc eſt,febricitabit aīal: Sicuti,qm̃ pulmoni proxima eſt,facile ſuum illi cōmunicabit affectum:cū præſertim adeo rarum, ac molle ſit membrum, F ac oe̅m ſub̃am humidam facile poſſit admittere. Tuſſiet igitur ſtatim homo,non tñ oīno ſtatim ſpuet:ſed, ſiquidem multum, ac craſſum ab inflammatione defluxerit, cum tuſſi expuet:ſi uero paucum & tenue,irritabitur quidem neceſſario,ita ut tuſſis moueatur,non tñ expuet,antequàm collectum ſimul,atq; concoctum ad multitudinem,craſſitudinemq́; peruenerit. Sed hoc quide̅ ipſius diſpoſitionis indicium eſt,non aūt membri patientis. Nam,cum paſſio exquiſite anguſta fuerit, & ueluti alligans in ſe ipſa uniuerſum fluxum cohibuerit, tūc facit morbos laterales,qui aptyſti.i.ſine ſputo noīantur:ſed, cum ſatis relaxata fuerit, atq; ad pulmonem dimiſerit,tūc iſti magis tuſſiunt,atq; expuunt:hoc igitur formam inflammationis, non aūt patientem indicat locum. Nunquid uero magis pituitoſus ſit,uel bilioſus humor is,qui inflāmationem facit,ex ſputaminum forma cognoſces:nā & ſpumoſa, & flaua, & rufa, & rubra ,& pallida,& nigra expuūt. †Ex ijs uero,quæ quidem ſpumoſa ſunt,fluxum magis pituitoſum oſtendunt:flaua autem,bilioſum impermiſtum:q̃ uero rufa ſunt,amaram quidem & iſta referunt bilem,ſed non paucam ſeroſam ſuperfluitatem cum bile commixtam eſſe ſigñant, & multo ampliorem, qñ pallida quis expuerit:ſic & nigra melancholicum fluxum oñdunt:ſicuti, quæ colore magis quodam mō rubida ſunt plurimum quide̅ ſanguinis, minimū aūt amaræ bilis in eo, qui inflāmationem facit, hu- G more contineri ſigñant:atq; ideo inter oīa ſputamina,hæc ſunt mitiſſima,ſicuti nigra oīum pernicioſiſſima. Et quidem in hiſce oībus accidentibus magnitudines,diſpōnis magnitudinem iudicabunt:breuem aūt diſpōnem indicabunt accidentium paruitates. Non igitur oīum oīa, propria indicia ſunt, ſed ſingula unū quoddā peculiare demonſtrant. Nam,quæ & duarū,uel trium rerum ſigñatiua eſſe vr̄, ſi ea diligenter perquiſieris,altero quidem ſuorum accidētium patie̅tem locum, altero uero diſpōnem, altero ipſius magnitudine̅, altero eorum aliquem caſum,q̃ ſubſequuntur,ſigñare reperies. Pulſus igitur laterali morbo laborantium,hæc oīa indicat,ſed non eodem mō oīa:ſed, qua quidem una cum tenſione durus eſt,neruoſum eſſe locum patientem oñdit:qua uero ſerræ ſimilis eſt,diſpōnem eſſe inflammatione̅:qua uero uelox ſimul & frequens ac magnus,ad inflāmationem conſequi febre̅:quam uero ſingula,q̃ diximus,maiora aut minora exiſtunt,uel magnā eſſe,uel paruā oñdunt diſpōnem. Mihi uero hæc exempli gr̄a dixiſſe ſufficiat:neq;.n.nūc de locis affectis agere propoſuimus, ſicuti neq; de febribus, uel typis,uel cauſis. Sed horū ſingulorū memini,ſimul quide̅ uiā quandā uolens oñdere,qua ſit in ipſis exercitandū,quā ſi quis hēat (& ſi nos propriū de ijs,q̃ diximus,tractatū nō ſcripſerimus) poſſit per ſe ip̄m ex ijs,q̃ ab alijs ſcripta ſunt,ſi mō perſpicaci ingenio fuerit,& diligentiam adhibuerit,id H quod ſupereſt,inuenire:ſimul aūt,& utilitatem ſingulorum,quæ dicta ſunt,oñdere uolens,commemoraui, & febrium differētias,& typos,& diſpoſitiones,& cauſas,ipſasq́; patientes partes.

† *ſyncerum.*

Febrium diuiſio: & quid unumquodque genus ſuapte natura portendat. *CAP. 11.*

NAm in his omnibus exercitatum eſſe oportet, qui debeat diligenter in primis nouiſſe diebus ægritudinis formam. Vel.n.ſimplex eſt febris,uel compoſita:uel cū loco patiente†uel ephemera,uel hectica. Quòd ſi ſimplex fuerit oīno,humoris indicia affert,ex quo genita eſt:ſi uero compoſita, ex quot ſimplicibus febribus cōpoſita eſt,totidem numero humorum multitudinem indicabit. At,ſi hoc indicet,illud ēt ſignificabit,nunquid morbus diu durabit,an cito finietur:nam,ſi humor pituitoſus extiterit,neceſſario diuturnus erit:longe uero magis,ſi atræ bilis naturā afferet:at,ſi ad flauā bile̅ pertinebit,nō erit diuturnus. Sic,& locus patiens,qui quide̅ motu multo exercetur, calidus eſt ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum futurum portendit: qui uero neque in motu continuo eſt, frigidusq́; ac denſus & ſine principatu eſt, ad longius tempus extendi debere ſignificat. Eodem modo,& diſpoſitio,ſiquidem difficilem motum habuerit, frigidiorque fuerit ac denſior,diu duraturum:ſi autem facile moueatur,calidiorque fuerit ac rarior,cito ſolutum iri. Eodem modo,& de cauſis iudicandum eſt. Quare,ſi quis

† *Antiquus interpres addit, uel ſine loco patiente.*

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum hēbit ad ꝑnoscendum momentū. Eas igitur, quæ cum magno, & cito se inclinante certamine fiunt, morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accendūtur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quęcunque membrorum sunt, principatum habentium, facile mobiles, & calidæ dispositiones. Ephemeræ uero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abusionē aliquando crises appellant, de istis etiam deinceps aliquid dicetur. Nūc uero finem imponere statuimus præsenti sermoni, ad unum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, quæ hactenus ostensa sunt. CAP. 12.

SVbitas in morbis trāsmutationes si uelis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus, ac status, & declinationis hr̄e dignotionem, & prænotionem. Hæc aūt dignosces, & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tp̄e, una cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum ēt proportione, atq; ēt ex mox apparentibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam. s. quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex amara generatur. Prius igitur in ijs dignoscendis exercearis, q̄ exquisitæ sunt, atque legitimæ: sic. n. aliqn̄
B poteris ēt compositas inuenire. Tunc uero exquisitæ sunt, atq; legitimæ, qn̄ & ætas, & anni tp̄s, & regio, ac constitutio, naturaque, atque ea, quæ antecessit ratio uictus, pn̄tia quoque accidentia, & oīa simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manentibus igitur in uenis humoribus, continuæ, ex ipsis febres generantur: si uero moueantur, ac per totum corpus deferantur, hæ, quæ cum rigore, atq; horrore incipiunt uehementi, cum sudore uero oīno ad infebricitationem desinentes. Est aūt ex ipsis tertiana quidem, & q̄ per tertium accenditur, breuis tp̄is: sicut quartana, & quę per quartum accenditur, lōgi: minus uero, quā hæc, longa, quotidiana, & q̄ singulis diebus facit accessionē. Si has noueris expedite discernere, haudquaq̄ difficulter eas, q̄ ex quorundam locorum passione consistunt, inuenies. Nam in oībus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene difflari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam paruum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescētibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earum alicui, quas diximus, febrium ‖simplicium‖ necessario assimilat: uel potius (si uerū uelimus dicere) una ex illis est, uel ad amarā bilem, uel ad atrā, uel ad pituitam attinens. Audiuisti aūt Hippocratem quodam in loco dicentē, quòd hos uocant ‖acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuę sunt. Quare, si seor- De vict. rat. in morb. acu. com. 1. to. 8. 7. 108. h. Et 1. Epi. com. 3. t. 3. 3. 118. f
C sum, ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaq̄ difficulter, neq; cum pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut uentriculi, aliqua inflāmatio affuerit, formam ipsius agnosces: totiusq; morbi, usq; ad solutionē, longitudinem ꝓcognosces. Oīno. n. fluxus, qui inflammationē efficit, uel flauæ bilis est, uel atræ, uel pituitæ. Si igitur impermistæ, multæq; flauæ bilis fuerit, tunc facit erysipelata, & eos, qui herpetes noīantur: sicuti nigræ cancros, & phagedænas, aut elephantes, aut aliquē ex his adeo curatu difficilibus morbū: q̄cunq; uero ingruente pituita in tumorem attolluntur, hæc œdemata nuncupant. Simplex igitur & solus unusquisq; horum, quos diximus, humorū, quamlibet, harum, quas cōmemorauimus, facit exquisitā ægritudinē. Sanguini uero permistus, atq; confusus, deinde in particulam aliq̄ incumbens, uel scirrhosas, uel œdematosas uel erysipelatosas facit inflāmationes: scirrhosas q̄dē melācholicus: erysipelatosas uero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum uero ipse scd̄m naturam se hn̄s sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidē affectus inflammatio est: simplex uero ex ipsa febris accenditur, similis maxime ephemeris, quę ex † inflammationibus inguinum ‖ accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liquet aūt, ꝙ, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruatur, triplex esse † *Bubonibus. & intelligitur de oībus glandulis inflamatis. & sic ubiq̄ inferius.*
D genus uniuersum simplicium febrium: quæ. n. ex sanguine putrescente fit, iam quodāmō biliosa est: si sanè in naturalibus sermonibus recte oñsum est, ꝙ sanguis ex moderato calore gn̄atur, flaua aūt bilis ex maiore, atra uero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue, & tenue in sāguine est, fit flaua bilis: crassum uero, ac ueluti fæx, qn̄ immodice calefactū exaruerit, atra. Flaua ēt bilis qn̄q; in atrā cōuertitur, cum assata fuerit: duplex etenim eius gn̄ationis modus oñsus est. Oēs igitur, q̄ ex particula aliqua affecta febres accendūtur, unum aliquem ex dictis, uel simplicem, uel compositum hēbunt characterem: simplicē quidē, qn̄ unus aliquis sufficienter ꝑualuerit cæteris: non simplicē uero, qn̄ cōmisti alterius potentia apparuerit. Non nunq̄ aūt nō solus apparet, sed ex æquo dominatur: & nō nunq̄ tres simul uiribus ęquales cōmiscentur. Sed, sicuti, qui scit & uinum, & mel, & aquā seorsum exquisite discernere, neq; horū ignorabit tēperaturam: eodem (ut arbitror) mō neq; qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earū mistionē ignorabit. Quare in oībus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanā: similes. n. ipsis oīno sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures, atq; obscuras intentiones, sed ad paucas, & manifestas, oēm tibi redegi exercitationem: in his. n. exercitatus, haud quaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

De dignotione febrium ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quiſpiam ab initio cognoſcat, expoſui: dico autem
duo gña febrium, & quod occaſione membrorũ quorundam patiẽtium, & quod ex putre
dine humorum tm̃modo accenditur. Reliquum eſt, ut de tertio febrium dicamus genere, quas
ephemeras appellari dicimus. Sunt autem hę tm̃modo ſpiritus paſſiones, abſque humorum pu
tredine, aut membri inflammatione, niſi inflãmatis inguinibus accidant. Earum autem genera
tionis occaſiones ſunt, uigiliæ, ac cruditas, & triſtitia, & timor, & ira, & curæ, deuſtioq́; ac refri-
geratio, laſſitudo, & ebrietas, & quæcunque ſimilia ſunt. Quo igitur & has in prima die cogno-
ſcere oporteat, deinceps exponam. Cõiter quidem omnium pulſus ad celeritatem, & frequen-
tiam promouetur, & ſæpenumero ad magnitudinem: exquiſite autem ſeruat eam, quæ ſecun-
dum naturam, & æqualitatem, atq; mollitiem, & ordinem. Sic & urinæ, non nullæ quidem ſu-
ſpenſiones, non nullæ uero ſubſidentias bonas hñt, quædam aũt nebulas: omnes uero bene co-
loratæ ſunt: ſicuti & color in oĩbus uaporoſus eſt, ſed quibuſdam ſtatim quidem in primo con-
tactu, quibuſdam uero poſterius. Atq; oĩbus ipſis abſunt maligna accidentia, de quibus docuit
nos Hippocrates in Prognoſtico. Hæc igitur coĩa ſigna ſunt oĩum febrium ephemerarum: pro-
pria uero ſingulis, quæ a me dicta ſunt ẽt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconem: nunc ue- F
ro incohabo ſermonem ab affectibus aĩæ, a cura, & timore, & ira, & triſtitia. Siquidem remanẽ
tibus adhuc animi affectibus conſideratio fiat, ex pulſibus maxime tentãdum eſt facere digno-
tionem, quemadmodum in libris De pulſibus ſcriptum eſt: poſt autem ẽt ex alijs inueſtigandũ.
Quòd ſi illi quidem affectus ſedati fuerint, diſpoſitio uero remanſerit, debile quidem & hic in
pulſibus indicium inuenies illarum, quæ febrem anteceſſerunt, paſſionum: tibi autẽ ẽt ſine pul-
ſibus reliqua omnia ſufficient. Cõiter. n. omnibus urinæ rufiores. Adeſt aũt ijs quidem, qui ob
triſtitiam febricitant, acritudo potius, q̃ multitudo caloris: ſicuti ijs, qui ob iram, contrario mo-
do. Sed & tenuitas corporis in ijs, qui triſtitia, q̃ in ijs, qui cogitationibus uexati ſunt, manife-
ſtius apparet, & oculorum concauitas, & quædam inſolita decoloratio. Et hæc quidem cõia
oĩum ẽt aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia ſunt: ſed præ-
cipue ex oculis diſcernendi ſunt: licet. n. ex his ẽt in ſanis animi affectum conijcere, in ægris au-
tem manifeſtiſſima ſigna ſunt ei, qui inſpiciendi hẽat facultatem. Sic quidem illos, qui ꝑ diſci
plinas, aut ꝑ meditationẽ aliqua cogitauerunt, ab ijs, quos triſtitia corripuit, diſcernere opor
tet. Eos autem, qui nimium vigilarunt, diſtinguit & decolorationis modus, nam ſubtumida ip-
ſis facies ineſt: & oculorum motus*manifeſti, uix. n. attollunt palpebras: & humiditas oculorum: G
ſicci. n. contriſtatis fiunt, & cogitantibus. Concauitas uero cõe omnium accidens eſt, triſtitiæ,
vigiliæ, curarum, non tñ & iræ: huic. n. neq; oculorum concauitas, neque decoloratio manife-
ſta: & calor ẽt amplior, & qui celeriter ex profundo efferatur: & pulſuum magnitudo non dimi-
nuitur, quemadmodum in uigilijs, triſtitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipſis ual-
de manifeſte diſtingues: illas uero inuicem, quẽadmodum antea diximus. Eorum uero, qui ex
laſſitudinibus febricitãt, cutis eſt ſiccior, pluſquã in aliqua alia febriũ ephemerarum. Sed hoc
quidem oĩbus, qui ex laſſitudine febricitant, cõe eſt in eo acceſſionis tꝑe, quod uſque ad ſtatum
protenditur: at eo tempore, quod ſtatum ſequitur, plurimis quidem, quicunque non ſupra mo-
dum fatigati ſunt, humiditates quædam, uel uapor calidus ex profundo attollitur: quibuſdam
uero ẽt in ijs, quæ ſtatum ſubſequuntur, tẽporibus ſiccitas remanet. Fit uero hoc maxime ijs, qui
ſupra modum fatigati ſunt, uel deuſti, uel refrigerati una cum laſſitudine. Et pulſus ẽt non eodẽ
modo in utriſque ſe hñt: parui. n. ijs, qui ſupra modum ſunt fatigati: magni uero alijs ſunt. At, q̃
ex denſata cute febres oriunt̃ (denſatur autem, uel frigefacta, uel qualitate acerba ſubito ipſam
inuadente, ueluti accidit eis, qui aqua luminoſa ſe balnearunt) hæ ſolum ex omnibus febribus
paſſio adſtricta ſunt. Licet autem ipſas ex tactu dignoſcere, ſicuti & aridas febres, quæ ex laſſitu H
dine fiunt: neque enim uel harum dẽſitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in
ijs quodammodo inaugeſcit: nam in primo manus iniectu mitis apparet, acrior uero poſtmo-
dum euadit, ſi perduraueris. Sed neque urinæ rufæ in talibus, neq; corporis moles collapſa, qua
re neque oculi concaui, & ſicci apparent: ſed ſunt quibus & humidiores & prominentiores, qui
ſecundum naturam eſſe uidebuntur: pulſus uero non, quemadmodum in triſtitia, & curis, & ui-
gilijs, atque immoderatis exercitijs, minores. Earum uero febrium ephemerarum, quæ ex in-
flammationibus inguinũ accenduntur, pulſus maximi ſunt, & ueloces, atq; frequentes, calorq́;
plurimus, & poſt ſtatum ſtatim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, ſed
ſuauis, nam acrimonia, & mordacitas minime omnium his febribus adeſt: & rubida facies ma-
xima ex parte ipſis ineſt, & in maiori tumore, & urinæ ſubalbæ. Communis uero his febribus
ephemeris ineſt æqualitas pulſuum: nam ex ipſis paucæ admodum eam, quæ ſecundum unam
percuſſionem eſt, inæqualitatem oſtendunt: ſed neque hæ ualde manifeſte, neq; liquido. Dicta
a me ſunt & ipſa febrium ephemerarum indicia. De hecticis autem non eſt præſentis temporis
ſermo: nulla enim earum in primis diebus, ſed in progreſſu temporis fit: quare de his quidem
in ſequentibus differemus, hic uero libro finem faciemus.

GALENI DE CRISIBVS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de fine omnium tum ſalubrium, tum lethalium morborum: ac de futuræ in eis
criſis temporis, & modi præcognitione.

In morbis ſex ineſſe genera mutationum: & quo pacto ſingulæ ipſarum appellentur. CAP. I.

PRopoſitum noſtrum eſt, ſicuti & prius dicebatur, omnis in morbo mutationis
præſentis quidem dignotionis, futurę uero præcognitiones, dicere. Quia ue
ro ſex modis iſtæ fiunt, tentãdum eſt de ſingulis ſeparatim ſcribere, hac prius
facta memoratione, ꝙ ſex ſunt in morbis mutationum differentiæ: uel. n. ſubi
to ad ſanitatem ueniunt, uel ſubito interimunt, uel paulatim horum utrunq;
B contingit, uel miſtim. Paulatim quidem, uel. ſ. morbo marceſcente, uel ægri
uiribus diſſolutis: miſtim uero, qñ ſubita quidem aliqua ad melius, uel peius
commutatio facta fuerit, deinceps uero uſq; ad omnimodam ſolutionem, uel mortem reliquũ
totum emarcuerit. De prima igitur, quæ repẽte fit, permutatione dicamus, quoniam omnium,
quas antea diximus, optima eſt, atque ideo ipſam per excellentiam criſim nominant, quoniam
natura, quæ præter naturam ſunt, ſuperante exquiſite perficitur. Ex alijs autem permutationi-
bus, quæ quidem ad ſubitã mortem, mala criſis eſt: quæ uero aliquam effatu dignam faciũt mu
tationem, nõ tamen integram ſolutionem, imperfectæ criſes uocantur: ſicuti & quę ſenſim mar
ceſcente uel uirtute, uel morbo contingunt, & hæ ſolutiones ſimpliciter, non criſes nominãtur.

Quæ iudicia præcedere ſoleant excretiones, & abſceſſus iudicatorios. CAP. 2.

SOla igitur ſubita ad ſanitatem conuerſio, ſimpliciter criſis nominatur. Et quidem oĩno fit ꝑ
manifeſtas quaſdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus: quicunque enim aliter quie-
uerint, malignius retrocedũt. Antecedit autem huiuſmodi excretiones, & abſceſſus non medio
cris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantiæ, & uigiliæ, & deliria, & gra
ues ſomni, & difficiles anhelitus, & uertigines tenebricoſæ, & difficiles ſenſus, dolores capitis,
C colli, & ſtomachi, & multorum aliorum membrorum: non nullis uero aurium ſonitus, & uani an
te oculos apparent ſplendores, & lachrymæ inuoluntariæ effluũt, & urina retinetur, & labrum
agitatur, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & præſentium ignorantia, & uehemens acci-
dit rigor, & plurimum acceſſio conſuetam anticipat horam, & multus æſtus, ſitisq; intorabilis
ſequitur: clamant, & ſaliunt, ſicuti furentes, neq; poſſunt in eodẽ ſitu recũbere: deinde repente
multus ſudor erumpit, aut uomitus aliquis non paucus inſequitur, aut uenter ſubito ſoluitur, aut
abundans fit fluxus ſanguinis: aut hæc omnia ſimul contingunt, unde non paruus inuadit timor
inſpicientes. Et quiſpiam homo uulgaris, cum iſtis adeſſet, ipſe re cogente ita pronunciauit, ꝙ
iudicium tunc de uita ægrotantis ageretur: neq; enim medicorum aliquis primus inuenit id no
men, ſed omnino neceſſarium fuit, ut, qui præſens eſſet, conturbaretur, atq; ideo exclamaret, &
criſim id eſt iudicium, rem ipſam nominaret. Decet autem medicum generoſum neq; turbari,
neq; futurum euentum ignorare: melius autem fuerit, ſi ſe ad prænoſcendam futuram criſim
exercuerit: neque enim iſta dignotio, quæ habetur de præſentis criſis euentu, multum diſtat a
præcognitione eiuſdem futuræ, ſed ex eadem contemplatione utraque perficitur.

De præſentis optimæ criſis indicijs: & quæ ex quibus locis excretiones, & abſceſſus, quos, & quarum partium morbos finire ſoleant. CAP. 3.

D

ET iam hæc omnia dicta ſunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatoris, partim
in duobus libris, qui iſtum antecedunt: dicam uero, & nunc omnia ſummatim, quæ & præ-
ſentem criſim, quo euaſura ſit, oſtendunt, & futuram præmonſtrant. Primum quidem & maxi-
mum inter omnia, eſt conſiderare coctiones ex urinis, & alui excrementis, & ſputaminibus: ſi-
quidem ego millies cum, dum criſes fierent, intereſſem, neminem unquàm uidi intereũtem,
qui præcedentibus coctionibus criſim habuiſſet. Non tamen æqua omnium ſignorum digni-
tas exiſtimanda eſt, ſed in morbis quidem thoracis atque pulmonis præcipuæ ſputamina ſunt
animaduertenda: non tamen urinarum contemplatio negligenda: ſed & alui excrementa ſunt
inſpicienda. Si uerò tantum febricitent ſine alicuius uiſceris paſſione, aut cum inflammatione
hepatis, uel renum, uel ueſicæ, uel ſplenis, maxime urinis animum oportet adhibere: ſicut, ſi cir-
ca uẽtriculum paſſio ſit, primũ excrementis alui: deinde neq; urinæ ſunt negligẽdæ. Semper. n.
cum febris affuerit, uel ex ſola humorũ putredine accenſa, uel ex membro inflammationẽ pa-
tiente, præcipue urinas inſpiciendas cenſeo, atq; deinde coctiones agnoſcendas, ſicuti & prius
definiuimus. Primũ quidẽ, & maximũ inſtantis bonæ criſis indiciũ ſunt coctiones. Scd̃m autẽ,
ꝙ ab aliqua die indicatoria antea ĩdicet, cui annexa eſt diei iudicãtis potẽtia. Deinceps ãt inſpi-

cere,oportet,& ſpeciē morbi,& morē:ſpeciē quidē,ſi tertiana,uel quotidiana,uel febris ardēs, E
uel pleuritis,uel peripneumonia:morē aūt,ſi moderatus,& mitis,uel prauus atq; malignus.De
inde ſi formæ morbi excretio reſpondeat. Si.n.ſit febris ardens,uel ſanguis è naribus profluet,
uel poſt uehementē rigorē ſudor multus, & calidus ꝑ totū corpus emanabit, aut ꝑ uomitū,aut
per aluū bilioſa excernent. Ita & Tertiana uomitibus,& excrementis alui bilioſis,& ſudoribus
multis toto corpore fluētibus,iudicabit. Plurimum aūt pituitæ in quotidianis febribus excerne
tur,& multi in toto corpore ſudores fient. Iudicat & Phrenitidē ſudor bonus,& præcipue ſi ex
capite multus,& calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore:contingit aūt aliqñ,ꝙ ēt per ſā
guinem è naribus fluentē phrenitis iudicatur. Nō tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum ſan
guinis amant. Inter ipſas autē Pleuritis medium obtinet locū:minus.n.q̄ febris ardens,& phre-
nitis, magis aūt, q̄ peripneumonia,atq; lethargus,profluuio ſanguinis ſoluit.Soluit aūt Lienis,
& Hepatis inflāmationes ſanguis è naribus profluens, cū hæc uiſcera unà cū acutis febribus ha-
bent inflāmationes.Et oēs,quæ in præcordijs fiunt calidæ,atq; acutæ inflāmationes,fluxu ſan-
guinis iudicantur:Oportet autē per directū fluere ſanguinē,ex dextra q̄dē nare,hepate patiēte,
uel locis in dextris ꝑcordijs poſitis, ex ſiniſtra,aūt,liene,& locis uicinis.iuuat aūt & ſudor bonus
oēs,q̄ ſunt in ꝑcordijs,inflāmationes calidas,& acutas. Hepatis uero deuexæ quidem partes in F
flāmationem patientes tribus præcipue modis criſis obediunt, fluxibus ſanguinis è nare dex-
tra,& ſudoribus bonis, & urinis abundantibus. Conuexę autem partes excrementis alui bilio-
ſis, atq; ſudoribus, nō nunquā uero, & uomitibus:magis autē expetunt per urinas expurgari,q̄
deuexæ hepatis partes,oīa ea,quæ uel in partibus renum,uel ueſica laborant:ſicuti loca,quę ad
thoracem,& pulmonem pertinent,ſputaminibus. Sudores uero oībus febribus proprij ſunt,&
præcipue incendentibus. Iuuant aūt non parum,& efferuētes inflāmationes,qñ(ſicut,& antea
diximus)unà cū coctionibus emanauerint.Iudicant aūt,& quotidianas febres,ſimul uomitibus,
atq; excrementis alui pituitoſis adiunctis.Et quartanas ēt,ſi atra ſimul ac uaria excernuntur:Se-
mitertianas uero,ſi bilioſa ſimul,& pituitoſa.Parotides aūt iudicant Lethargos,& reliquos oēs
capitis affectus.Alijq; decubitus,oēs febres diuturnas ſecure iudicare cōſueuerunt. Sed nondū
de diuturnis morbis dicere propoſuimus:nam repentinæ mutationes acutorū ſunt:quorū opti-
mā,qualis ſit,nunc enarramus,ꝙ uidelicet omnino ſine coctione non eſt,& ꝙ in aliquo die iudi
catorio ſit,ac præterea ab aliquo indicatorio ꝑiudicata fuit,& ēt † criſis motū ſ facit morbo con
uenientē.Præter hæc aūt hortor hoc loco,ut ægrotantis ætatē,atq; naturā,nec nō antecedentē
uictum,locumq; in quo ægrotat,& anni tp̄s,atq; præſentem tp̄is ſtatum,conſideres,Si.n.quem G
admodum morbus forte eſt bilioſus,hęc etiam ſingula æque bilioſa ſint,oportet bilem criſi ex
purgari:ſicut, ſi pituita ſuperabundauerit, pituitam oportet euacuari:uarijs autem humoribus
ſuperfluentibus, uariam etiam oportet eſſe euacuationem. Cum uero hæc uniuerſa bene tibi
fuerint explorata,tunc euentus iam tibi ſunt conſiderandi. Si enim,dum ægrotans iudicatur,fe
bris ſoluatur, atque alijs accidentibus liberetur,& melius fuerit coloratus pro ratione euacua-
tionis, cum melioribus pulſibus, & ad ſurgendum robuſtior,hæc optima criſis eſt:ſi uero ex his
aliquid deſit,tantum ab optima deficit,quanta eſt eius,quod deficit,uis.

† Al. excretionis ſpeciem.

De futuræ criſis optimæ, ac diei, in qua ſoluendus, aut iudicandus eſt morbus, præcognitione. CAP. 4.

SIc quidem dignoſcere oportet optimam criſim pñtem:futurā uero,hoc modo. Morbi natu-
ra conſideranda eſt,an ad amarā bilē pertineat,uel atrā,aut pituitā,uel miſtas,hēat ſigñatio
nes;ſcripta aūt ſunt in libro ꝑcedente horum indicia. Poſt hoc autem,tp̄s anni,& laborantis æ-
tas, & temperatura, & q̄cunq; alia eius ordinis ſunt;de quibus paulo ante ſermonē habuimus:
unde facta de uno mentione, reliquorū ēt,ſi uel ſilentio pr̨etermittantur,meminiſſe oportet,nā
longum eſſet oīa ſꝑ percurrere. Poſt hæc autem,acceſſionum circuitus ſunt conſiderandi,ſi uel H
per tertium, uel per quartum, uel per ſingulos dies eueniāt:uel nullo mō eueniāt,ſicuti in ijs ac
cidit febribus,q̄ proprie ſynochæ noīantur.Si.n.properauerint,ac ſꝑ proportionabiliter antici
pauerint horam, & multo uehementius infeſtauerint, & per tertium occurſauerint, cito criſim
ſubſecuturam denunciant:ſi uero lente moueantur,atq; eadem inuaſerint hora,& ſingulis die-
bus fiant,poſt longius tp̄s criſim futuram denunciant. Præterea(quod ſane maximū eſt)coctio
nes inſpicere oportet,& harū ꝑcipue effatu dignis tranſmutationibus mentē adhibere. Si.n.in
diebus indicatorijs fiant,indicia ſunt,ꝙ ſequentes iudicatorij dies ægrotum morbo liberabunt.
Summatim.n. (ut in ꝑcedentibus ſermonibus,diximus) uniuerſa morbi conſtō per quatuor di-
cta gña manifeſtatur:de quibus diximus, Hippocratem in aphoriſmis diſſeruiſſe, in hunc mo-
dum: ‖ Acceſſiones aūt, & conſtōnes oſtēdunt morbi:& anni tp̄a:& circuituum adinuicem in- „
crementa,ſiue quotidie,ſiue alternis diebus,ſiue longiore tp̄e,fiant. Deinceps ita inquit:Sed & „
ex poſt apparentibus:ueluti in morbo laterali, ſputum ſi ſtatim ſuperueniat, incipiente morbo „
quidē breuiorem facit:ſi uero mox apparuerit,longiorem. In primo autem libro de ſignis mox „
apparentibus, q̄ quidem ſigna morbi coctionem oſtendunt, plurima diximus:&,quo pacto ab
ijs,quæ ſigna,& accidentia iudicatoria uocant,differant,explanauimus. Si igitur ea memoria
retines,

‖ 1. Apho. 12. Ex. ord. 5.

A retines, spero te facilius pcognoscendi, ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ.n.crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur. optimam uero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter uocari diximus) non per cõiecturam, sed firma præcognitione cõprehendes: omnia.n.signa in talibus morbis statim ab initio secura uidentur. Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciant: sicuti Hippocrates in prognostico hisce uerbis oñdit: Mitissimæ.n.febres, q̃ securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, uel prius. Neq;.n.contingit febrem oĩa signa securissima hñtem, neq; illam in qua sunt oĩa maxime perniciosa, alteram quidem non solui, alteram autẽ non occidere in primo quaternario ægrotantem: ueluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa uero a maxime salubribus, hmõi febres septimum diem non cotingit transcendere. Si uero crisis uehemens, & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: uel neque crisis oĩno, sed solutio simpliciter: non amplius ex perniciosis signis, & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo aũt sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile a more, ac idea morbi distinguere ualeamus. Sed ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo uolumine diximus: nã tertiana, In Prog com.3. t.2.4.206.h

B & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si uero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentibus ipm accidẽtibus noscitur: quæ oĩa fere Hippocrates in prognosticis enumerauit. In his aũt annumerare oportet coctionis, & cruditatis signa: magnitudo uero & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidem, & paruæ febres qñq; ualde malignæ sunt: & aliæ calidæ, atq; incendentes, ut stomacho angustiam, & calorem, & sitim intolerabilem afferant, nihil tñ habent nonnunq̃ periculosum. Dictum aũt & prius est, q; siue uehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam uelit noĩare, nihil differt. Ab hisce uero oĩbus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum.n.unaquæque accessio quatuor hẽat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem, uel has omnes breui tpe febris percurrit, uel tardo: uel nonnullas quidem citius, nonnullas uero serius: Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, q; ad crisim properat: Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentium, neque.n.contingit, ut illa, quæ oẽs celeriter peragat, amplius continua permaneat. sicuti neque, ut, quæ in oĩbus partibus prolixitatem seruat, sit intermittẽs: Liquet autem, q; eam quidem, q̃ ad infebricitationẽ desinit, uoco intermittentem. Continuę uero febris, oĩno conuenit, ut pars aliqua, aut duæ, uel omnes lon-

C gæ sint: Eius quidem, quæ proprie synochus noĩatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius uero, quæ non est synochus, non tñ desinit ad infebricitationem, cum status alijs tẽporibus longior existit, motus est uelox: q; si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea, & magnitudo, & motus, & mos fuerint distincti: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo uero ex eorundem quantitate, motus uero ex tempore accessionis partiũ, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoq; adiuncta consideratione tpis anni, & naturæ, & regionis, & similium; nunquid morietur æger, aut saluabitur, ad hæc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum uero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu, ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: dei nde ex anni tempore, & ex alijs, quæ eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ uel una cum crisi ab initio inuadunt, uel paulum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie noĩamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea.s.quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant: & quę non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simplex est ge

D nus, nam quædam ipsorum praua, quædam uero bona, perpetuo existunt: secundum uero, & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora uariatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic.n.omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrum uero per solutionem, uel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperãdum est crisim futuram. Si uero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Contingit.n.in tertio uel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum uelocem hẽat: in quinto autem, si neque ualde magnus sit, neque uelociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, ut* leuiori die fiat crisis: ut uideatur bis tñ Archigenes in toto tempore uitæ suæ id obseruasse, ego uero ad hanc horã semel solũ. Et causa est (quẽmadmodũ diximus in libris De diebus iudicatorijs) ut crisis sæpius ex quarto die ad tertium, & ad quintum transmutetur. Nã morbus, qui tam subito crisim hẽt, oĩno peracutus est: in oĩbus autem morbis peracutis necessarium est febres, uel synochos esse, uel con- *Al.quarto.

tinuas quidem,ſed q̃ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt:&,ubi nullus E
ſit,error, in quarto finiuntur per criſim, natura proprijs circuitibus ad criſim perueniente:rarũ
uero ẽt eſt,ut nullus ſit error. Continuæ aũt febres,quæ in acceſſionibus criſim hñt,tertio die,
uel quinto rationabiliter finiuntur:nam,ſi qñq; etiam quarto iudicentur,ratione,eius acceſſio-
nis, q̃ tertio die fit, id patiuntur:quæ.n.circa horam undecimam, ſi ita contigerit, diei tertij ac-
ceſſio inuadit,uel tertia nocte,uel quarto die inuehit criſim. Cũ igitur primo die(rurſus.n.eadẽ
repetẽda)ſignum aliquod coctionis manifeſtum apparuerit,reliquis ẽt omnibus periculũ nul-
lum portendentibus, tunc proculdubio ſciemus,ꝙ in primo quaternario morbi ſolutionẽ ſub-
ſequi ſit neceſſarium.Quòd ſi ẽt eius magnitudo inſpecta ſit,ulteriorem habebis notitiã,ꝙ cum
criſi finietur. Ex morbi autem motu te ſperare oportet,ꝙ criſis uel tertio die fiet,uel quarto,uel
quinto:ſi quidem celer ſit motus,tertio:ſi uero quodammõ tardior, in quinto:ſi uero febris fue
rit ſynochus,in quarto. Adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo,& anni tẽpus,& regio,&
ætas,& quęcunque alia amaræ bili conueniunt:tarditati autem motus inſunt contraria.Aeſtate
.n.adoleſcens natura calidior,poſt inediam,& labores,& cibos,& potus bilioſos,tertiana criſi
occupabitur, & p̃ſertim ſi is, qui anteceſſerit, tp̃is ſtatus admodum ſqualidus extiterit,& pñs e-
tiam: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: ſi uero & tertianæ criſes tunc abundaue- F
rint,adhuc certior eſt coniectura. Quòd ſi oĩa contraria conuenerint,& motus morbi tardior,
neq; magnitudo ualde effatu digna, & tp̃s anni fuerit hybernum, æger aũt uel natura pituito-
ſior, uel iam declinantis ætatis, ſperandum criſim ad quinti diei acceſſionem peruenturam:ad
huc autem magis,ſi locus natura frigidior,atq; humidior extiterit,& pñs tp̃is ſtatus conſimilis,
& quintanæ criſes abundauerint:& reliqua his proportionabilia, ueluti ocium,repletio,& eſus
ciborum pituitoſorum a plurimo tp̃e. Rurſus igitur alius ægrotus ſubijciatur,qui nullum hẽat
ſignum coctionis manifeſtum, neq; in primo die,neq; in ſecũdo:neq; tñ pernicioſum,ſed om-
nino oĩa ſint citra periculum:ſaluabitur quidem & hic,ſed in primo quaternario non liberabi-
tur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere,nunquid aliquod ſignum manifeſtum
coctionis oñdat:nam, ſi hoc fiat,neceſſe eſt,ut in ſeptimo die æger liberetur,mõ interim nullus
error admittatur. Si uero per criſim,uel ſine criſi ſalus ſit ſecutura,hoc ex morbi magnitudine
noſcitur. Liquet enim,ꝙ,ſi magnus fuerit,omnino per criſim morbus finietur:ꝙ ſi etiam motus
uelocitas adiungatur, multo magis id fiet:ut, ſi etiam aliquis error,non magnus tñ,circa ægro-
tantẽ factus fuerit,oĩno per criſim,& ſic ſperandũ criſim in ſeptimo euenturã.Quòd,ſi non mul-
tum uelociter moueatur,aliquis uero error circa hoĩem interim fiat, ad nonũ diem criſis tranſ- G
fertur.Rurſus itaq; ſupponamus aliquem ſalubri morbo laborare,qui die ſeptima aliquod co-
ctionis ſignum habeat manifeſtum:hic, ſi morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, un-
decimo potius, q̃ decimoquarto die,criſim patietur:ꝙ,ſi minor fuerit,neq; celerem motum ha
buerit,decimoquarto magis,quã undecimo. Simul uero cũ alijs eſt diſtinguendũ,ſi & iuuenis
fuerit,& natura bilioſus,& tp̃s æſtiuum,& in loco calido ægrotauerit:& prior uictus,& quæcun
que pñti attinent ſtatui,ad calidius declinauerint:oĩno iſte die undecimo criſim habebit:quem
admodum, ſi oĩa contraria ijs, quæ dicta ſunt, affuerint ægrotanti,in quartodecimo. Quòd ſi
non nulla quidem affuerint,nõ nulla uero nõ,atq; interim aliquis error inciderit,fieri non põt,
ut criſis die undecimo ſubſequatur:ſæpius uero nec die decimoquarto, qñ magis fuerit erratũ.
Sed, ſi nullus error acciderit, miſta uero fuerint accidentia, hìc opus erit medico exercitato,ac
perſpicaci,ut ea,q̃ uim maiorem hñt, ſigna diſtinguat:& illi,q̃ ab ipſis oñditur,criſi fidem adhi-
beat certiorem in hiſce adeo ambiguis præcognitionibus.Si aũt,neq; in ipſo ſeptimo die,in a-
lijs certe inter ſeptimum & undecimum, id qđ futurum eſt, exquiſite diſcere licet. Nam,ſi ma-
gnitudo, uel uelocitas motus morbi in eiſdem diebus intendat, ac coctionis ſignis affatu digna
acceſſio facta fuerit, hmõi ægrotus die undecimo criſim patietur:ſicuti, ſi contra ſe habuerint, H
in quartodecimo.Subijciat̃ rurſus ęgrotus,qui in morbo ſalubri in primis diebus tardiorem fe
bris motum hẽat, neq; cum nimis uehementi calore,ueruntñ adſint cruditatis ſigna:ꝙ quidem
intra quartumdecimum diem hic non liberabitur morbo,iam manifeſtum eſt. An uero in illa
ipſa die, uel poſtea, ex morbi tp̃ibus diſtinguendum eſt:nam principij quidem ſigna ſi diu per-
manſerint,diuturnum fore morbum ſigñant:Augmenti uero ſi in quarta,uel in ſeptima die ap
paruerint,ſperandũ eſt aliquid in quartodecimo,ſed in undecimo determinabitur.Nam,ſi hæc
tria in eo die coniuncta fuerint,& motus uelocitas,quæ ſufficiens ſumperit incrementum,& fe-
bris magnitudo, ac præterea manifeſtum coctionis indicium,fiet criſis in quartadecima:adhuc
aũt magis, ſi & anni tp̃s,& ætas,& ægrotantis natura,& q̃cunq; alia his ſunt proportionabilia,
ad criſis celeritatem cõtulerint. Si uero ſolum manifeſtum coctionis ſignũ die undecima appa
reat,neq; tñ morbi magnitudo,aut motus uelocitas,feſtinauerint:tunc ultra diẽ decimumquar
tum criſis differet̃.Sed,ſi quidẽ anni tp̃s,& ætas ægrotantis,& q̃cunq; alia his ſunt proportiona
bilia,ad frigidius declinauerint, ſperandũ non eſt morbi ſolutionẽ ante uigeſimum diem ſecu-
turã. Quòd ſi miſta quoquo mõ ſigna affuerint,& dies decimuſquartus coctionẽ inſigniter au-
xerit,die decimoſeptimo criſis occurret. Si uero neq; die quartodecimo aliquid nouatũ fuerit,

A tunc ad ſeptimumdecimum diem eſt reſpiciendum: ſi.n.in eo aliquod ſignum apparuerit, id fi-
diſſimum erit,quanuis valde exiguum fuerit,uigeſimoque die criſim futuram præmonſtrabit.

Quod maxime facit ad criſis præcognitionem, futuri ſtatus morbi prænotio: ac non poſſe hominem morbi ui, in declinatione ipſius interire. CAP. 5.

QVòd vero hæ criſes uniuerſæ,quas numeraui,omniũ optimæ ſint,hoc eſt ſecuræ,atq; per-
fectæ,& certæ,ſi quis ea oĩa,quæ a principio dicta ſunt, aſſecutus eſt, nulla amplius egebit
demonſtratione.Cum enim poſt ſigna optima,atq; exquiſitã coctionem factæ fuerint, neceſſe
eſt,ut optimæ ſint:qm̃ & ſola coctio criſis celeritatem,& ſalubrem ſecuritatem oſtendit: neque
.n.uel aĩo cõcipi poteſt,ꝙ,poſt morbi exquiſitam coctionem,criſis mala ſequatur.Exquiſita ue
ro coctio fit tempore ſtatus:atq; idcirco ab initio ipſo nos admonuimus,nulli alteri exercitatio
ni tam eſſe intendendum,q̃ ad morbi ſtatum prænoſcendum.Nam,ſi forma uictus ad illum in-
ſtituitur,& criſis optima in illo fit,atque omnium criſium ipſa eſt regula(quæ.n.huic proximior
eſt,altera magis diſtante potior ſemper eſt)in nulla re adeo exercitandus eſt medicus, quantũ
in ſtatus præcognitione.Eſto igitur,ut in die quartodecimo ſpes ſit fore ſtatũ, &, aut ob morbi
magnitudinem,uel motus uelocitatem, uel ꝑꝑ aliquod aliud extrinſecum irritamentum, criſis
B die undecimo anticipet:neq; ipſam perfectam,neq: oĩno bonam, quimus ſperare: ſed hoc tem
pore oĩno timẽdum eſt,præſertim ſi neq; in totum morbus periculo uacat.Quòd ſi ſalubris ap-
paruerit,uerendum eſt,ne criſis,uel cum grauibus fiat accidentibus,uel nõ perfecta,uel oĩno re
uertatur : adeo magnam hñt uim coctiones,ac propterea ẽt morbi ſtatus. Et quidem, ſi morbi
in hoc tempore criſim non habuere,fieri non poteſt,ut in declinatione habeant:quicunq;.n.ſta
tus tempus ſemel præterierint,hi ſine criſi perſeuerant,& paulatim ſoluuntur. Et nullũ eſt mor-
tis periculum tempore ſtatus elapſo,quantum iudicio aſſequi poſſum:& tñ quidam ſunt,qui pu
tant ſe uidiſſe ægrotos in declinationib⁹ perijſſe.Sed,ſi experiẽtiæ uel rationi credere oportet,
noui ipſos alia ratione,q̃ morbi,interijſſe: oẽs ſiquidẽ erroribus interiere, præcipue quidẽ ſuis
ipſorum:ſed & aliqñ medicorum.Sic quidem experientia teſtatur,neminem unquam ui morbi
in declinationibus perijſſe:ſed adhuc magis ratio:neq;.n.poſſibile eſt,ut poſtq̃ cauſæ morboſę
iam coctæ ſunt,ac iam natura ſuperauerit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhi-
beatur.Vbi enim natura ſuperior euaſit,& debellauit,& reſtitit uehemẽtiori morbi conatui, &
quæ infeſtabant,expugnauit(hoc enim eſt ipſa coctio)fieri non poteſt,ut deinceps ſuccumbat.
Quòd,ſi à morbo natura non uincatur,mortem ſubſequi nullo modo contingit,ſiquidem nihil
C aliud mors eſt,niſi omnimoda naturæ proſtratio:ubi uero ipſa perdurat,dominatur, ac uincit,
hominem neceſſe eſt liberari.Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id maxime eſſe incumben-
dum,ut eam morbi partem prænoſcamus,quam ſtatum uocant:nam,ſi moriturus eſt æger, aut
non,nemo præcognoſcet,niſi ſtatus tempus præcognouerit.Tunc enim primum mori ægrotan
tem eſt neceſſarium,qñ uires morbo ſuccubuerint:ſiue autem uires, ſiue naturam dixero, idem
te nunc intelligere oportet:& quidem,utrum prius ſuperabitur,ſciri non poteſt, ſi futurum pe-
nitus fuerit incertum.Nam,ſi criſis intra unum diem eſſe debeat,ſaluabitur æger, antequam ui
res à morbo proſternantur.Si uero ante uiginti dies(ita enim contingat)non poſſit ſtatus adue
nire,fieri poteſt,ut interim natura fatigetur,adeo ut,cum ęgroti omnino ſimiliter habere uideã
tur,alter quidẽ ſaluetur,alter moriatur,ob ſtatus futuri tempus. Si quis uero nos alium modum
ſciret edocere,quo morituros à ſaluandis poſſemus diſtinguere,non eſſet fortaſſis ad hoc ſtatus
neceſſaria ꝑ̃cognitio:ſed cũ alia uia,q̃ nuper dicta,inuenire nequeamus,ægrotis ſimiliter habe
« re apparentibus,quis ſaluabitur,quisve morietur: maxima ex hoc ꝑ̃cognoſcendi ſtatus neceſſi
« tas oritur.Hippocrates igitur ita inquit:‖Coniectura aſſequi oportet,an æger cũ eo uictu uſque 1.Apho.9. Ext. ord.4.g
« ad morbi ſtatum perdurabit:& utrum ipſe prius deficiet,neq; cum eo uictu perdurabit:uel mor
D bus antea finiet̃,& obtundetur.Vident̃ quidẽ,& Diocles,& Pliſtonicus, & Praxagoras, & Phi-
lotimus,atq; oẽs,ut ita dixerim, probatiſſimi medici nihil aliud melius inueniſſe ad iudicandũ,
nunquid æger ſaluabitur,aut morietur:qui uero oĩa bona artis deteriora fecerunt,ii neq; aliqđ
aliud ſapientius excogitauerũt,& hoc maxime neglexerunt.Quis.n.eorũ eſt,qui aut morbi ma-
gnitudinẽ,aut naturæ robur cognoſcere ſtudeat,aut fututum ſtatum ꝑ̃cognoſcere? Et quidem
ſine horũ trium exacta dignotione nihil de ſalute inueſtigari cõtingit,nõ magis,q̃ hoc,nunquid
aliquis portando oneri ſufficiat,ſciri poteſt,hominis robore,oneris magnitudine, & uiæ lõgitu
dine antea non perſpecta:nam ægri uires portanti onus,morbus uero oneri,tẽpus aũt,quod uſ
que ad ſtatum extenditur,longitudini viæ reſpondet. Quo pacto igitur de ęgrotãte ſciri poteſt,
nunquid ſufficiat,ſi nulla ſtatus ꝑ̃cognitio habeatur?Ex omnibus igitur ratio cogit nil tam ſtu-
dioſe eſſe diſcendum,q̃ futuri ſtatus prænotionem.Sic.n.neq; conueniens uictus adhiberi põt,
ſi hic non pręcognoſcatur,neq; de ęgri ſalute, uel morte alio modo manifeſtam haberi notitiã
cõtingit.Sed neq; de criſi,nunquid futura ſit,aut omnino non erit:& ſi fiat,qñ,& qualis erit ſci-
ri poteſt, ſi pręcognitio ſtatus non habeatur.Quare maximum hoc erit artis opus,& cęteris om
nibus anteferendum,ad pręcognoſcendum futurum ſtatum exercitatio. Sed,quomodo hoc fie
ri poteſt,antea diximus:nunc uero,quod nuper dicebamus,repetendum.

Epilogus

Epilogus eorum, quæ faciunt ad salutem, uel mortem prænoscendam. CAP. 6. E

SI Cognouerimus ex magnitudine morbi, & uiribus ęgrotãtis, & tpe status, nũquid liberabitr aut morietur, colligere ita aliq̃d poterimus de crisis tpe, & mõ. Si quidẽ morbus salubris inueniatur, & neq; eius acumẽ, neq; magnitudo festinẽt, neq; error aliq̃s circa ægrotũ admittatr, status tp̃s, crisis expectat: & hæc quidem optima crisis est, fit.n. morbo iam cocto. Si uero uel ꝑp morbi magnitudinẽ, uel motus celeritatem, uel ꝑp aliquod aliud irritamentum ante statum crisis uenire cogatur, tanto hæc optima deterior erit, q̃to statum anticipauerit. Quòd, si neq; usq; ad statum sufficere possit, necessariũ est ægrotantem ex hoc morbo interire, nõ tamen omnino prope statum: cõtingit.n. & multo celerius, & statim circa morbi totius initia. Crisis.n. uel in statu, uel parum ante ipsum fit: Mors autem in tribus temporibus, principio, augmento, & statu.

De tribus conualescendi, & quatuor moriendi modis. CAP. 7.

CVm uero res plures sint, cõcedant mihi sophistæ, manifestioris doctrinæ gratia, singulis ꝓprium nomen imponere. Et, si hoc ipsi non cõcesserint, longe eis ualere iussis (neq;.n. ipsis, sed ijs, qui ueritati student, hic sermo cõponitur) ita consideremus. Si quis subito morbo liberatur, oĩno huic aliqua euacuatio effatu digna contingit uel per uomitum, uel per uẽtris exonerationem, uel sudores, uel urinas, uel sanguinis è naribus profluuiũ, aut ex sede per hæmorrhoi- F das, aut in mulieribus per purgationẽ menstruorum. Sed, & parotides non paucos in tempore opportuno liberarunt, & ad genua, & ad pedes, & ad aliud quodpiam membrũ ignobile decubitus. Et quidẽ antecedit his oĩbus atq; assidet, non modica in ægrotantiũ corpore ꝑturbatio: delirant.n. & difficilem hñt anhelitum, & stomachi angustiã, atq; alia, quæ prius diximus, patiũtur. Vnus quidẽ hic modus est morborum solutionis, quem non modo nos crisim nominare instituimus, manifestioris doctrinæ gratia, sed, oẽs ẽt, qui nos antecesserũt, eodem nomine crisim nominabant. Alter uero modus est, qui hæc quidem oĩa seruat, uno autem tm̃ modo differt, q̃a non integre a morbo liberat. Nominatur uero, & hic nõ nunquam quidem crisis simpliciter, sicuti, & prior: aliqñ etiam cum additione, crisis imperfecta, uel crisis defecta. Quicunq; autẽ morbi paulatim finiuntur, solui quidem in præsentia dicuntur, per crisim autem finiri nequaquam; q̃uis aliqñ per abusionem hoc ẽt crisim nominari dixerimus. Sed nunc singulis triũ eorum, quę diximus, claritatis causa, sit proprium nomen impositum: Crisis quidem simpliciter, morbi solutio subita: Defecta uero crissis, subita morbi diminutio: Solutio aũt simpliciter, quæ in longiori tempore, & paulatim facta est. Sicuti uero uel effatu digna euacuatio, uel oĩno decubitus cum ueloci perturbatione necessario in crisibus fiunt: ita in solutionibus neq; agitatio aliqua, neq; G euacuatio, neq; decubitus accidunt. Tres quidem hi sunt modi cõm utationis morborum, cũ à morbo liberari debet ægrotus. Tres uero alii proportionaliter oppositi istis existũt, cum moriturus est: Vel enim subito moritur unà cũ turbatione, & agitatione, & quibusdam excretionibus uel decubitibus effatu dignis: Vel mortem non subiit quidem ex istis, sed multo deterius euasit, uocentur aũt hæ duæ crises non bonæ, cũ nihil referat, siue hoc modo, siue malas crises nominemus: seorsum uero, prima quidem perfecta, secunda uero imperfecta: Tertia uero species malę permutationis, q̃ paulatim fit usq; ad mortẽ, marasmus.i. marcor, nominetur. Hæc igr̃ tria aliis tribus opposita sunt. Quartus modus est subitæ mutationis ad peius, sine magnis excretionibus, uel decubitibus: quã neq; crisim appello. Quòd igit̃ hũc modũ ab aliis differre dicim⁹, quos cũ agitatione, ac perturbatione, & effatu dignis excretionibus, aut decubitibus fieri dicebamus, unicuiq; manifestũ est: differt.n. sine his fieri accidentibus, q̃ prius iudicatoria nominauimus, atq; absq; excretione uel decubitu: & fieri cũ illis. An uero recte, uel non, huic mõ mortis nomẽ crisis detrahimus, hoc est de noĩe, nõ aũt de re ipsa, contendere. Ego aũt quatuor modos docui inuicem differentes, & singulis propriũ nomen manifestioris doctrinæ gratia, imponendũ censui. Si q̃s uero melius, uel manifestius scit nominare, de eius nuncupatione minime disceptaue- H rimus: docere uero utile aliquid haudquaq̃ in isto consistit, sed in dignoscẽdo hos singulos modos, cũ adsint, & futuros p̃noscendo. Neq; ẽt, si horum modorũ causas explicare tentarem, deinde quispiã eisdẽ causis tanq̃ nõ recte habentibus cõtradicens, putaret se aduersus ipsos modos differere, recte opinaretur. Cognoscere.n. ꝙ tot sunt modi, quibus sanẽtur, aut moriãtur ęgrotãtes, ac quòd dictis nominibus nominantur, atq; ubi præsentes fuerint, ipsos dignoscere, futuros uero præcognoscere, hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atque expedit quidem nomina concedere, dignotiones uero ac præcognitiones experientia explorare.

In Asclepiadem, & reliquos sophistas, qui naturalia principia negantes, crisibus, & reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI uero conãtibus nobis, unde hæc inueniamus, edocerẽ, quispiã in contradictionibus exercitatus, qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediat, ac sermonẽ meũ interrumpat, meminisse oportet, ꝙ hic istud agens, nõ rem ipsam, sed q̃ de ea uerba dicuntur cauillatur. Neq; enim, ꝙ nullæ repentinæ turbationes fiant aliquãdo circa corpus ægrotantis, põt asserere Asclepiades: neq; ꝙ sæpius post ipsas effatu dignæ excretiones non eueniant: neque ꝙ magna ex ipsis nõ sit facta in ægrotantibus permutatio: neque quòd huiuscemodi res nõ uocetur

crisis:

A crisis:sed ꝙ,certante natura cōtra causas morbos faciente,ista nō fiant, hoc demonstrare tenta bit,non parū quidē etiā hac in parte delirans,propter admirabiles tumores atq; meatus, quos ipse supposuit:Quorū causa neq; nouit potentias illas,quibus aīal gubernatur:neque,ꝙ hæ oīa ad salutem faciunt tam in sanis,q̃ ēt in ægrotantibus:neq; ꝙ ipsæ sunt,q̃ morbos iudicant. Sed, cum possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari,nihil tamē,quod ad artē medendi pertineat,attingit:neq;.n.dignoscere nos crisiū modos,neq; prænoscere,talia sophis mata prohibent.In multis quidem igitur sæpius delirabit Asclepiades,& quicunq; non norūt, naturas esse morborum medicatrices:at nunq̃ poterunt modū salutis,aut mortis præcognosce re.Atqui quo pacto turpe non est medico,instante crisi,more vulgarium perterreri,quē decuit non solū p̄sentem crisim,quorsum euasura esset,intelligere, sed etiam futurā præcognoscere? Equidem hic oīa,quæ ad crisim attinent,uel futura prænoscere,uel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio,q̃ ex ijs,q̃ supposuit Hippocrates. Etenim,ꝙ‖ea, q̃ sunt in corpore,concoquātur,uel non concoquantur,Hippocraticis,nō aūt Asclepiadicis dogmatibus cō gruit.‖ Et,ꝙ natura multas potentias habeat,per quas animal gubernatur,unum quoddam est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem cōtemplationē scientia cōprehēdere minime 1. Epid. com. 2. t.46.4.112.c. Et 1.Apho. 22. Ex. ord. 10. b Et in libro De humoribus.
B possumus. Neq; n.numero infinitos expectare oportet signorum concursus,tanquā in singulis ipsorum propriā obseruationē assequi possimus, sed potius oīa particularia ad hāc unā redige re intentionem:de qua uerba faciens,coactus sum facere de sophistis mentionem:qui non mō nihil opportunum inuenire student,sed ēt,quæ bene inuenta sunt, conantur facere deteriora. In libro De alimento.
Et nō melius foret,cum nos intuentur,& diem ipsum,in quo crisim morbus subibit,prænoscentes:atq; insuper crisis modum prædicentes:ac iam præsentem ēt,quem finē sit habitura, digno scentes:tali contemplationi discendæ intendere,ex qua huiuscemodi facultas comparatur:neque more vulgarium perterreri,quorsum euasurus sit morbus,ignorantes.Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos,qui de præcognitione nostra sunt admirati,qñ in ægrotis succedētem inspexerunt,atq; discere satagentes;sed,qñ quispiam ipsos docere cœperit, aut quippiam de coctione,aut naturæ robore disseruerit,uel de re aliqua alia,sine qua de crisi cōtemplatio cō sistere nequit,qūo,inquiunt,mihi suadebis,ꝙ sit natura quedā?uel,ꝙ omnia agat ad animalium salutem?uel ꝙ,eadē natura expellente superfluitates,quidā à morbo liberantur?uel,ꝙ calidum in aīalibus sit efficacissimum?uel ꝙ ex calido,frigido,sicco,& humido,corpora animalium sunt temperata?Aduersus quos ego dicere soleo:Tu quidē ò uir,cœpisti tanq̃ discipulus,audis autē
C tanq̃ contradictor. Neque enim tibi sufficit artis operū,quorum te cœpit admiratio,doctrinā perdiscere,sed ēt eius principia iudicare conaris non solum ut medicus,sed ēt ut naturalis: & tñ tibi satius fuisset cōtrario modo de principijs iudicare;multo enim præstare arbitror,miranda opera,quæ ex illis principijs sequuntur,inspicientem, ab eisdem operibus fidem aliquā de ipsis principiis assumere.Fides siquidem artium contrà se habent,q̃ inuētiones: creduntur enim ex operibus,inueniuntur ex principiis. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile,nisi ueris utar principiis: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere:tibi uero,iam artis operibus adinuentis,uiam discere sufficit. Quare,nisi tibi suppetat tempus,ut tanq̃ naturalis,oīa discere possis, tñ saltē tibi ratiocinari adsit, quòd nulla altera sit præter istam,quæ te faciat futuri prę cognitorem:ꝙ nulla necessitas vrgeat ad principia sciē tiæ comprehendenda,cum iam frui possis iis,quæ ex scientia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire,magno in periculo fuit,ne frustra tempus cōtereret: neq; enim uerum aliqđ ex falsis principiis contingit inueniri.Sed,cum tu ab inquirendi labore sis liber:&,quæ iam be ne inuenta sunt,addiscere concupiscas,superuacaneum foret principiorum scientiam comple cti,si præsertim ad hæc tempus minime suppetat,neq; cupido te teneat,aliquid eorum,quæ de
D sint,inueniendi,sed tibi solum sufficit inuentis rectè uti. Tu itaq; supponens aliquam esse uitalē potentiam,stude,ut agnoscas eius ita in robore,sicuti in imbecillitate,dispositionem:Vbi uero in his exercitatus fueris,stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quàm etiam in more,differentias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere: Vbi uero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam,quantum morbum,quantum uirtutis robur,quāto tempore possit perferre: multum uero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio.Prius uero,quàm ea omnia,quæ dixi, diligenter di diceris,nihil ægrotos intuendo proficies.Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet? nō ali ter,quàm sicuti prius à nobis dictum est.Etenim,quòd oporteat,& magnitudinem morbi inue nire,& morem,insuper etiam statum,exactè recensui.In unaquaque autem potentia,uel imbecillitatem,uel robur in alio libro,ubi de multitudine agitur,antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet,uti uero ad medendum, ut in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam,quæ habetur de crisibus,contemplationem.

Quibus morbi temporibus salutem,uel mortem contingat euenire. CAP. 9.

SIcuti enim,qui omnia signa bona p̄ se fert, in primo quaternario integre liberabitur : eodē (ut arbitror)modo,qui omnia mala,hic intra primum quaternariū morietur. Sed qui q̃dē

liberabitur

liberatur, oĩa morbi tempora uniuersalia pertransit, principium, augmẽtum, statum, & declina E
tionem, q̃q̃ nonnullis fieri non uideatur declinatio, ubi repentinæ crises aduenerint: nã paulo post de istis dicetur. Moriturus autẽ ad declinationis tẽpus pstringere minime põt: nõ tñ necessario etiã ad statum perueniet, contingit.n.ipsum in augmenti, & principij ẽt tẽpore mori: crisim uero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit, ubi natura plurimum à morbo superatur: tunc.n.neq; certare aduersus ipm aggreditur: sine certamine aũt crisis non fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutarium assimilat. Nemo siquidẽ subito morbum euasit sine crisi: multi uero sine hac subito intereunt: plurimique in accessionum principijs, illi præsertim, qui propter materiæ multitudinẽ, uel crassitiem, aut inflammationis magnitudinẽ, exitialiter laborant: in declinatione uero propter uiriũ imbecillitatem moriuntur. Hoc siquidẽ plus, q̃ quicq̃ aliud, p uerissimo haberi oportet, ꝙ in accessionũ particularium declinationibus plurimi pereunt: quod nonnulli uidentes, idcirco opinantur ẽt uniuersalis declinationis tpe posse aliquem mori. Verum non ita res se habet: ubi.n.morbi status præterierit, natura quidẽ iam superior euasit, neq;.n.aliter morbus declinasset, nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaquã nũc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neq; igĩ hoc uidi unquã fieri, neq; id inuenit ratio; sed particularibus accessionibus declinãtibus multos sæpissime interire uidi. Neque, rõnẽ sequentibus mirum vĩ, naturæ uim imbecillitatem in principio quidẽ accessionis, & augmento, & statu posse perdurare, cum adhuc habitus ipse in unũ ueluti cõpressus cõtineatur: tpe uero declinationis è cõtrario se mouente calore, hoc est à medio ad extrema recedẽte, naturæ habitũ spargi, atq; dissolui Horũ itaq; nõ nulli subita morte opprimunĩ, ut p̃sentes existiment deficere aĩo eos potius, q̃ mori: quidã uero paulatim, non subito interierunt: incipientes quidẽ oẽs à statu accessionis: ita uero latẽt multos, ut admodum celeriter, ac citius, q̃ sperassent, à statu ad declinationẽ transire uideantur. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscunĩ: neq;.n.paruo interstitio differunt, qui mortis rõne citius, q̃ sperabatur, ad quãdã falsã declinationem perueniunt, ab iis, qui uere declinant: in utrisq;.n.subito febrilis calor dissoluiĩ, fit uero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus, & æqualior, atq; ordinatior in bona declinane, expellit.n.natura fortius oẽm subito febrilẽ calorẽ: Debilior uero, atq; inordinatior, & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus: nam unà cum aliis tunc calor febrilis expirat; atq; hinc species melioris exoritur: deinde paulò post, uel cum ad leuãdũ uentrẽ surrexerit, ani G
mi defectũ incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, uel etiam sine surrectione. Sic quidẽ in particularium accessionũ declinationibus sine crisi moriuntur; in principiis uero, propter subitũ humorũ ad interiora motũ, ueluti suffocata atq; extincta natura, nõ aliter, q̃ si lignorũ uiridiũ aceruũ super flãmas paucas affatim coniicias. Reliquꝰ est igitur mortis sine crisi modus, exitialibus morbis, tẽpore status à uehemẽtia accessionis natura superata. Sic, & in augmentis plerunq; moriuntur, nõ alio modo, q̃ status rõne; omnino.n.qñ à uehemẽtia morbi natura superatur, rõne status moriuntur. Contingit uero aliqñ, & in augmentis accessionũ, sed rarius hoc accidit: atq; idem est modus cum illo, qui fit tempore status. Tres igĩ sunt oẽs mortis modi ijs, qui sine crisi moriũtur. Primus quidẽ in principiis accessionũ: qui in magnis inflammationibus plurimum contingit, quæ membra occupant principalia: uel ob humorum multitudinem, crassitudinem, ac tenacitatem, qui subito intro confluunt, ut spiritus meatus exacte obserent. Alter uero iã tempore status, à morbi ui natura superata. Alius uero iam reliquis in declinationibus, qui rarissime accidit, uigore uitali soluto. Horum uero nullus contingit cum crisi, neque.n.morbũ depellere in hmõi mortis modis ab initio natura tentauit; ubi uero tentauerit, sed succubuerit, malam crisim, talem euẽtum appello: & fit omnino, uel cũ excretionibus, uel cum H
abscessibus effatu dignis, simul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus.

Crisis ad mortem præcognitionem, summa arte atque prudentia indigere: & qua rationem ipsam intelligere contingat. CAP. 10.

HViuscemodi uero crisiũ p̃cognitiones minus stabiles sunt, & ualde prudẽte, & arte instructo atq; exercitato medico indigent: primum quidem nũquid futuræ sint: secũdo an hoc die certo: deinde si statim hominem interficient, uel tãtummodo nocebunt. Sed priꝰ exercitari oportet in optimarum crisium p̃cognitione, de quibus prius locutus sum: deinde in iis, q̃ non sunt optimæ, bonæ tñ: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti enim in his est plurima incertitudo, & cõiectura, ita in bonis scientia, & firmitas præualet. Determinati siquidem sunt, atq; ordinati naturæ motus, cũ ualida fuerit, & materiæ dominatur, & suis propriis rationibus operatur: indeterminati, uero, atq; inordinati, atq; ideo incogniti, qñ succũbit. Sed, siq̃dẽ integre superatur, neque ab initio crisim facere tentat, neq; omnino resistere: &, si paulum omnino surgat ad pugnã, statim succumbit. Causa uero huius intempestiui assultus est morbi uiolentia, irritatrix quedã existens, & acuta: uidetur siquidẽ natura nihil hmõi posse tolerare, sed statim properare ad expellendũ, id quod infestat: Sicut & ex iis, quæ uentrem aut stomachum mordẽt, torquent, frige-

A frigefaciunt,& grauãt,ſiue quouis alio modo ſtimulant, licet aperte inſpicere:q̃.n.ſupernatant
per vomitus expellere tentat:q̃ uero inferiora occupant loca,per ſedẽ excernit: Et hoc eſt qui-
dẽ maximum ſignũ criſis intempeſtiuæ. Quæ.n.in tp̃e opportuno fiunt(quod ſane idem eſt, ac
in ſtatu,& coctionibus)ẽt ſi nullũ adſit irritamentũ, in calidis, & magnis morbis uidemus acci-
dere.Quæcunq; uero‖ προεκρήγνυνται.i.p̃rumpunt(uocat autẽ ſic Hippocrates oĩa,quæ ante ſtatũ
ad criſim ruunt)ob aliquod irritamentum id patiuntur:& tanto deterior fit criſis, q̃ illa, quæ in
ſtatu fit,quanto magis anticipauit.In exitialibus autem morbis eodem modo res ſe hñt: neq;.n.
criſis ſtatus tempus expectat,aut admodũ raro:ſed maxima ex parte in augmentis interficit,uel
in principijs.Et,ſi aliqua dies indicatrix futuram criſim præoſtendit,ſimul malam futuram præ
oſtendit. Age.n.in quarto die uiſa ſit primum nebula in urinis nigra,uel ſuſpẽſio nigra,uel tale
aliquid hmõi: ſint uero & omnino alia ſigna,& accidentia pernicioſa: morietur quidem oĩno
hic ægrotus.Sed,ſi in imparibus quidem acceſſio facta fuerit,ſeptimo die criſis accidet: ſi uero
in diebus paribus, in ſexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus:ſi.n.acute
moueatur,criſim accelerantem conſignificat,hoc eſt,in ſexta uenturam:ſi uero tarde, ad ſepti-
mam differetur. Cum uero dies indicatrix nullum de mala criſi futura ſignum oſtenderit,neq;
B eius præcognitio facilis eſt:oportet tñ hìc animaduertere ea,quæ à me dicentur ſigna. Eſt autẽ
primum,& maximũ in morbis mortalibus ſignum, ꝙ ſine criſi mors ſit ſubſecutura, uirium im-
becillitas;nam uirtus ita proſtrata,ad pugnam contra morbum nõ excitatur:ſecundum uero,ſi
nullum adſit ſignum,uel minimũ,coctionis,& præter hæc,ſi magnus ſit morbus,atq; malignus,
*atq; ẽt celeriter moueatur.cũ.n.hæc affuerint,oĩno abſq; criſi mors ſubſequetur.Mortis autem
dies præcognoſcitur,quanto ſuperat morbus naturam,conſiderando,& grauiores acceſſiones
inſpiciendo.Si enim effatu dignus fuerit exceſſus,& parum reſiſtere adhuc vis naturę uideatur,
mors cito ſubſequetur:ſi uero cõtraria affuerint,tardius. Sit igitur,gratia exẽpli,multus quidem
exceſſus,non tñ manifeſtus,an ad unũ diem,uel duos extendi poterit:hoc uero diſtinguetur ac-
ceſſionum circuitibus:quo.n.die debet acceſſio fieri,in illo morietur.Et,qua eiuſdem diei hora
accidet,iam eſt dignoſcere facile,ſi meminerimus in uniuerſum eorũ, quæ paulo ante diximus,
in quibus morbis principia acceſſionum maxime afferunt mortẽ,in quibus uero ſtatus, & de-
clinationes.Particulatim uero in ſingulis ægrotantibus præcedentium dierum recordatio, tibi
plurima cõmonſtrabit.Si enim ex ipſa morbi idea quiſpiam nequeat prænoſcere,in qua parte
maxime acceſſionis morietur,ea,quæ in prioribus diebus contigere,ad memoriã reuocãs, qua
C maxime eorũ parte grauiſſima atq; exitialia accidentia ſuſtinuerunt, hic ẽt poterit de futuris cõ
iecturari.Sit rurſus uere cognitum,quòd morbus ſit exitialis,& non multa uirium proſtratio:pri
mum ex hoc conſtat,mortem non eſſe propinquam:deinde inquirẽdum eſt,ſi poſſit fieri criſis.
Huius uero inuentio habetur ex contemplatione virtutis,qũo ſe habeat, atq; ipſius morbi mo-
tus,ac præterea ſignorum coctionis.Si enim uirtus robuſta fuerit,& morbus velociter moueat̃,
& aliquod ſignum coctionis affuerit,non extra rationẽ eſt,ꝙ natura tentabit criſim.Quod,ſi uir
tus quodammodo labet,ac morbus tardum motũ habuerit, nullumq; affuerit coctionis ſignũ,
in hoc ſubſequi criſim non contingit. Quòd autem, ſi morbus ſit fortior uirtute non neceſſario
uirtus ipſa ſit debilis,nos alio oſtẽdimus libro: atq; inde diſcere oportet propria ſigna uirtutis
imbecillis:oĩa enim ſimul tranſigi non poſſunt,omnium autem meminiſſe ſimul, & nihil p̃ter-
mittere ex ijs,quæ ſeparatim aliquis didicit,ſed omnia in ſingulis ægrotantibus memoria com-
plecti,nihil difficile,nedum non impoſſibile.Rurſus igitur memoria repetentes ea,quæ in præ-
cedẽtibus diſſeruimus,ad ſequẽtia tranſeamus.Diximus,optimas criſes in ſtatibus fieri:in aug-
mentis uero,ſi ſalus ſit ſubſecutura, uel imperfectas, uel non ſecuras: in morituris autem,uel ſu-
bito interimere,uel magnam ad peius facere mutationem:In principio autem morbi non fieri
D criſim:Eſſe uero optimarum criſium exquiſitas præcognitiones: aliarum quidem cum cõiectu-
ra,& maxime cum fuerint criſes ἄσημοι:.i.ſigno carẽtes:ita autem nominari diximus,quæcunq;
à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed,& has,etſi non multo prius tẽpore,ſal-
tem paulo poſt futuras p̃cognoſci oportere aſſeruimus;futuram autem pręcognitionem ex eo,
ꝙ urgeatur,ac vehementer irritetur natura à morbo, atq; ex ſubita præter rationem circa cor-
pus facta perturbatione.Oĩno.n.fit aliqua nouitas,quando criſis futura eſt, uel circa reſpiratio-
nẽ,uel circa mentem,uel auditum,uel uiſum,uel ferendi facilitatem, uel circa aliquod eorum,
quæ iã ſæpe diximus,quæ ſane uno nomine ſummatim iudiciaria accidentia, & ſigna appella-
„ mus. Quinetiam quod ab Hippocrate in aphoriſmis dicitur: ‖ Quibuſcunque criſis fit, his nox
„ moleſta,quæ antecedit acceſſionem:eſt ipſum,quod nunc nos dicimus.Quando igitur in mor-
bo criſim oſtendente,etiam nox moleſta fuerit, & poſt ipſam acceſſio citius inuaſerit cum qui-
buſdam inſolitis accidentibus,neceſſe eſt in eadem acceſſione fieri criſim.

In libro de humoribus.

** Quamuis in græ. impreſſo legatur negatiue, antiqui tamen legũt affirmatiue, ut Leonicenus, & ita etiam uetus interpres.*

2. Apho. 13. Ex. ord. 12.

De modo futuræ criſis præcognoſcendo, atq; ea de re Hippocratis authoritates, ac indicia ex pulſibus, quæ ab ipſo fuere prætermiſſa. *CAP. II.*

QValis autem erit,hoc eſt utrũ per ſanguinis fluxum,uel uomitum,uel ſudores; uel per ali-
quod aliud ex iis,q̃ ſæpe antea enumerauim⁹,deinceps explanare tentabo.Hìc quoque
initium

initium faciemus ob eo,qui nobis oĩum fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarum, qui pri E
1. Epid. com. 2. t. 52 vsq; ad 59. 3. 112. h
mo libro epidemiorũ scribit in hunc modũ: ‖ Circa caput,& collũ,& dolores,& grauitates cum
febribus,& sine febribus.In phreniticis quidem neruorum distentiones,sed,& æruginosa euo-
munt,& quidã ex his cito intereũt. In febribus autẽ ardentibus,atq; aliis,quibus adest colli do-
lor,& temporum grauitas,& tenebræ oculis oboriuntur,uel præcordia intenduntur absque do
lore,his profluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui uero totius capitis grauitates,& oris uentriculi
morsus,ac stomachũ anxiũ hñt,isti biliosa,& pituitosa euoment. Magna vero ex parte pueris in
hmõi affectibus accidunt neruorum distentiones:mulieribus uero, & hæc, & ex uuluis labores:
senioribus vero,& in quib⁹ iã superatur calor, paraplegiæ,atq; furores,§& atræ bilis morbi.§&
oculorũ priuatio. In libro aũt,qui prognostica inscribitur, rursus Hippocrates in hunc modum
In Prog. com. 3. t. 23. usq; ad 30. 4. 209. f. g. h. & 210. a. b. c. d
scribit:‖Quæcunq; autem febres protrahuntur,salue affecto homine,neque dolores ex inflãma
tione ægrum habente,neq; ex alia occasione manifesta,huic expectandus est abscessus cũ œde
mate,atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis,& præcipue ex iis,q in inferioribus locis sunt.
Magis uero fiunt,& in minori tẽpore hmõi abscessus iunioribus nondum xxx. annos natis. Sta
tim autẽ attendere oportet abscessum,si uigesimum diem febris transgressa sit. Senioribus ue-
ro minus fiunt,febre ẽt diuturniore existente. Oportet autem expectare talem abscessum, cum F
febris continua fuerit:in quartanam uero finiturã, si intermittens fuerit, & more erraticę inua-
serit,atque oĩa hæc agens autumno appropinquauerit.Sicuti uerò iis,qui sunt iuniores xxx. an-
nis,abscessus fiunt:sic iis,qui xxx. annos hñt,uel etiã senioribus,quartanę accidũt. Abscessus ue-
ro scire oportet magis hyeme fieri:ac tardius desinere,& minus reuerti. Sufficiunt quidẽ hæc,
& ualde manifesta sunt,quæ de abscessibus dicta. Adiungenda autem sunt ipsis ea deinceps,q̃
Ibidem t. 30. vsque ad 34.
de excretionibus inquit,in hunc modum:‖ Quicunq; autem in febre non mortali dixerit se do-
lere caput,aut aliquod tenebrosum apparere ante oculos:si oris uentriculi morsus huic accide-
rit,uomitus biliosus subsequetur. Si uero rigor inuaserit,& partes,quæ sunt infra præcordia,fri
gidæ fuerint,celerius adhuc aderit uomitus. Si uero ẽt aliquid biberit,aut comederit circa hoc
tẽpus,multo ẽt citius euomet.Ex iis uero,qui primo die dolere cœperint,quarto die grauantur
* Aliter,uel.
magis,*quam quinto,septimo uero die liberãtur:plurimi uero ipsorum dolere incipiunt tertio
die,conflictantur autẽ quinto maxime,liberantur aũt nono,aut undecimo die. Quicunq; uero
quinto die dolere cœperint,& alia secundũ rationẽ priorẽ ipsis affuerint, quartodecimo eua-
dunt.Fiunt aũt hæc uiris quidem,ac mulieribus in tertianis præcipue: iunioribus uero fiunt qui
dem & in his,magis uero in febribus continuis,& legitimis tertianis.Quicunq; vero in hmõi fe G
bre caput doluerint,loco aũt tenebrosæ alicui⁹ ante oculos apparitionis,uisus hebetetur,uel q
dã splendores ante oculos uideantur:pro oris uentriculi uero morsu, in pcordiis aliqua fiat ex
tensio uel ad dextram partẽ,uel sinistram,neq; cum dolore,neq; cũ inflãmatione:his sanguinis
fluxus è naribus pro vomitu est expectandus:id magis iunioribus xxx. annis : minus uero in iis,
qui iam xxx. annos hñt,& seniores sunt,cum in iis uomitus sint expectandi. Et hæc quidem suffi
ciunt.Præter hæc autem,& illorum nihilominus meminisse oportet,q̃ in eodem libro scribũtur
Ibidem. t. 11. & 12. 208. f. g
ab Hippocrate;‖Capitis autẽ dolores uehementes,atq; continui cum febre,si quidem aliquod
signum mortale affuerit,ualde est exitiale.Si uero sine his signis dolor ultra uigesimum diẽ pro
grediatur,& febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum è naribus, uel aliũ abscessum
ad inferiores partes.Sed dum recens dolor fuerit,expectare oportet sanguinis fluxionẽ per na
res,uel suppurationem,multoq; magis,si dolor circa tempora,& frõtem appareat.Magis uero
expectare oportet sanguinis fluxionem in iis,qui iuniores sunt xxxv. annis : in senioribus uero
In Prog. com. 2. t. 64. usq; ad 67. 204. h
suppurationem.Et ẽt in sermone de peripneumonicis ita inquit:‖ Quibuscunq; abscessus fiunt
ex pulmonis morbis,circa aures,& suppurantur:uel ad inferiora loca,& ad fistulã perueniunt,
isti euadunt.Deinde subinferẽs,inquit:Cõsiderare autem oportet,& talia hoc modo.Si febris H
detinuerit,& dolor non cessauerit,& sputum non processerit secundum rationem,neq; alui ex-
cremẽta biliosa fuerint,neq; facile dissolubilia,& impermista fuerint,neq; urina multa ualde,
& multam habens subsidentiã:reliqua autem signa salutem significauerint:his oportet & tales
* Phlegmatis. quid aũt significet hoc in loco phlegma, uide 2. Prog. com. 66. & in expla. linguarum Hip & hoc in libro paulo inferius.
abscessus futuros sperare.Fiunt aũt nõ nullis quidẽ ad loca inferiora,quibus aliquid*phlegmo
nes affuerit circa præcordia:quibusdam uero in superioribus,quibus præcordia,& mollia, & si
ne dolore perseuerauerint. Vbi uero aliquod tps difficilem anhelitum habuerit,absq; alia occa
sione quiescet.Quinetiam de œdematibus circa præcordia uerba faciens,ita inquit:‖Significãt
autẽ humõi œdemata,in principio quidem,mortis non multo post secuturæ periculum.Si uero
processerit ultra uiginti dies,& febris detinens,& œdema nõ subsidẽs,ad suppurationẽ conuer
tit.Fiũt ãt his in prima periodo,& fluxus sanguinis ex narib⁹,& fortiter iuuant.Sed interrogare
In Prog. com. 1. t. 30. usq; ad 34. 199 a. b. c. d
oportet,an doleant capite,aut oculi caligẽt:si quid.n. horũ affuerit,huc uergit.Magis uero fluxũ
sanguinis è naribus expectare oportet in ijs,qui iuniores sunt xxxv. annis. Et hæc quidẽ ẽt in p
In Prog. com. 2. t. 34. 4. 201. b
gnosticis ab Hippocrate dicta sunt,indicãtia modos,secũdũ quos crisis fit:‖Quicũq; ãt mingunt
urinam tenuẽ ac crudã multo tpe,si quidem alia ipsis signa salubria affuerint,his abscessum ex-
pectare oportet ad loca, q̃ sub septo transuerso sunt. Hæc quidem in prognosticis breuiter di-

cta

A ĉta ſunt ab ipſo futurum criſis modũ prædocente. Addit uero ipſis multa particulatim & libro prædictionum,& epidemiorum, Veluti,ꝙ[a] retentiones urinæ,ante rigorem:& ꝙ[b] oculi præru- bri ſanguinis fluxum monſtrant. Eodem modo,& de[c] oculis lachrymantibus,& de[d] malis rubi- dis,& de ipſa[d] nare. Ac præterea,ꝙ[e] labrum inferius agitatum, futurum uomitum ſignificat. Et ꝙ[f] ſomnus grauis cum dolore capitis,& ſurditas ſtatim adueniens,ſunt ſigna parotidũ. Et mul- ta huiuſcemodi alia particulatim ſcribit,quæ oĩa potentia continentur in ijs,q̃ in libro progno ſticorum ſcribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet cõſiderare in modo criſis,præter na turæ inclinationem,quam manifeſte oſtendit Hippocrates in prognoſticis,[g] partim quidẽ oris uentriculi morſum atq; rigorẽ memorans,in quibus uomitus ſubſecuturus eſt, partim ſpirandi difficultatem,& oculorũ hallucinationes,in quibus profluuium ſanguinis è naribus expectatur: ac ꝑter iſta,diſtinguens de urinis,& alui excrementis,in quibus inquit:[h] Neq; bilioſa fuerint al- ui excrementa,neq; facile ſolubilia,& impermiſta,neq; urina multa ualde, & multã habẽs ſub ſidentiam. Si quid enim tale fuerit,manifeſtum eſt,ꝙ huc repit ęgritudo, & per iſta expurgatur cum uero huc non repit, & protrahitur morbus cum ſignis tñ ſalubribus, futurum abſceſſum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad[i] loca ſiquidem infe- B riora futuros abſceſſus inquit ijs, quibus circa ꝑcordia aliquid phlegmones,* id eſt inflãminis, atq; caloris affuerit, quoniam ad inferiora repant ij, qui peripneumoniam humores efficiunt: hunc ſiquidem ſermonem ueluti ad exẽplũ in peripneumonicis Hippocrates trãſigit. Vbi uero nõ repunt ad inferiora, præcordia quidẽ mollia,& ſine dolore erunt ſemꝑ,æger uero ad aliqđ tempus difficilem habebit anhelitum ſine occaſione manifeſta. Et manifeſtũ eſt,ꝙ huic in ſupe- rioribus abſceſſus ſubſequi eſt neceſſariũ,hoc eſt circa glandulas,quæ ſunt poſt aures: ſtatim.n. ipſi,& aliquod aliud ſignum aderit ex ijs, quæ in ipſo capite accidunt, ueluti grauis ſomnus, & ſurditas repentina,ac præter rationẽ aut grauitas capitis,& temporũ,aut tale aliq̃d aliud. Nul- lum igitur indiciũ deficit modi futuræ criſis: ſed oĩa ab Hippocrate exceptis pulſibus dicta ſunt. Multi uero priſcam breuitatem aſſequi minime conſueti,quædam deficere arbitrãtur. Nos igi tur altero ſermone manifeſte eadem ipſis dicam[9]: forte.n.ſi hoc modo didicerint,neq; impoſ- ſibile eſſe arbitrabuntur præcognoſcere modum futuræ criſis, neq; adhuc circa exercitationẽ torpebunt. Cum igitur,ꝙ criſis aderit,ex ijs,quæ diximus,præcognoueris: deinceps, qualis futu rã ſit,hoc modo diſtinguẽdum eſt. Primum quidẽ,ſi acutus,& calidus ſit morbus, & ſi criſis fiat in primis periodis: neceſſe eſt.n.in talibus criſibus non abſceſſum, ſed excretionem ſubſequi. Se C cundo autem loco,ſi diuturnus,& tardus: nam hi per abſceſſus quieſcere conſueuerunt: tum præ cipue cum urinæ tenues,& crudæ longo tempore exierint. Si.n.multæ,& multam ſubſidentiam habuerint,rationabile eſt morbum potius paulatim debere coqui,non per abſceſſum termina ri. His præfinitis deinceps conſiderandum eſt,ſiquidem per excretionẽ debet iudicari, nunquid profluuium aliquod ſanguinis,uel uomitus,uel ſudor, uel alui ſubductio erit: ſi uero per abſceſ- ſum,quod membrum,uel quis articulus,abſceſſum ſuſcipiet. In iis ergo,qui per excretionẽ de- bent iudicari,dupliciter diſtinguere oportet,& futuræ excretionis ſignis,ſi affuerint:& aliorũ,ſi non affuerint: certius enim ſperabis eum,qui ſemper præoſtenditur,modum excretionis,ſi nul lum te aliud diſtraxerit. Me igitur oportet proprium uniuſcuiuſque dicere: te uero in ægrotanti bus non hoc ſolum indicere,ſed & ſingula alia conſiderare. Si igitur præter rationem aluus cõ- primitur,uel urina,iam prope criſi exiſtẽte,rigorem ſperare oportet. Si is adueniat,diſtinguen dum eſt,nunquid ſudor poſt ipſum ſequatur,uel uomitus,uel ſubductio uẽtris, uel aliqua horũ, uel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam eſt inſpiciendum. Sic.n.exquiſitæ incendẽs fue rit,ſtatim certior erit & rigoris pręcognitio: quod.n.incendit,bilioſum eſt. Dictum eſt autem in præcedentibus,ꝙ humor iſte quando uehementius mouetur,rigorem facit. Poſt hæc autem, & D illud conſiderandum eſt,nunquid urinis tñ,uel etiam aluo compreſſa,riguit. Si.n.ambobus,ne ceſſario ſudor multus ſubſequitur. Si uero urinis ſolis,conſiderare oportet,nunquid alui excre- mẽta plura,q̃ priora,uel pauciora,ante criſim exierint: ſi.n.plura, manifeſtius motus naturæ ad hunc locum eſt agnoſcendus: ſi pauciora,ad ſudores. Si uero & uomitus ſigna affuerint,per has ambas excretiones iudicabitur:& uel magis per earum alterã,q̃ magis præualebit: uel æque ꝑ utrãque,qñ æqualia quodãmodo indicia affuerint. Si uero ſigna uomitus nõ affuerint, ſolos ſu- dores expectare oportet:& magis,qñ ægrotantes delirauerint,increſcente acceſſione,& partes exteriores calidiores,ac rubidiores extiterint,& uapor q̃dã calidus exeat,qualis antea non ade rat. Quòd,ſi pulſus vndoſus fiat,& inſigniter mollis,adhuc ampli[9] ſudores expectare oportet. Durus autem pulſus,uomitus magis,q̃ ſudores,præoſtendere ſolet: altus.n.oĩs excretionis indi cium eſt,ſicuti,& uehemẽs. Si uero magnus fuerit,motus ad exteriora potius,q̃ ad interiora, ſi- gnum exiſtit. Cum uero uterq; duplex ſit,hic quidẽ,qui ad exteriora, per fluxum ſanguinis, atq; ſudores: alter autem ad interiora,ꝑ aluum & ſtomachum: undoſus quidem pulſus ſudores, ma- gnus autẽ ſimpliciter fluxum ſanguinis præoſtendet. Motu uero ad interiora ſuperante,cũ non aderunt ſigna uomituum,per uentris excremẽta criſis fiet: ſi uero fuerint, per uomitum potius: ſi uero ea affuerint,& uenter inſigniter ſubducatur, per utraq; fiet criſis. inæqualis aũt pulſus in

pluribus

A 6 Epi.com.1. t.10.3.156.g
B 1 Pror.cõ.3. t.45.4.185.f
C 1.Epi.com.2. t.80.3.116.a
DD Malas, naresque rubicun das monſtrare ſanguinis fluxũ non memini me legiſſe apud Hippocratẽ, neque ĩ libris Prædict. neque Epid. ſed de maxillarũ rubore leges 1. Epid.com.3.t.31. 3.126.h.atq; ẽt 4.& 5.& 7. quin & ĩ Coacis quoque prænotionibus. Ac in ipſis Coacis legitur ſententia de ruboribus circa naſum: ſed plane alui humeſcentis, nõ ſanguinis profluuij, ſigna ſunt.
E de Vict.rat.in morb.acu. com. 2.t.44.7.122.f. At uomitum id ſignificare, ibi ab Hip.non adſcribitur: ſed a Gal. in fine explan.illius contextus.
F 1.Pror.cõ.3. t.76.4.188.g
G In Prog.cõ. 3.t.30.& 33.4. 210 e.211.a
H In Prog. cõ. 2.t 65.4.204 h
I Ibidem t. 66. 205.c
* Phlegmatis.

pluribus quidẽ crisibus fit,& præcipue cũ non fiunt fine pugna,& periculo;multo uero magis, E
In Prog.com.3. t.30.4.210.c cum biliosi humores ad uentriculum confluunt, perstantibus etiam alijs ‖ uomitus signis, quæ Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cum stomachus iam grauatur ac mordetur.Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates,uel quia non nouerat,uel quia nõ magni momenti existimauit,idcirco nõ est executus.Vomituum autem signa sunt oris uentriculi morsus,simul cum dolore capitis & uertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciuntur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris,& multo ac tenui sputo defluente.Hæc uero omnia accidunt cum biliosus,& mordax humor in uentre ac stomacho collectus fuerit,& uentriculi os momorderit(quod etiam prisci cor nominabant)& cum ipso totum stomachum intus,atq; infra distraxerit:unde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur,& hallucinantur,& uertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso,& præterea facta in neruis compassione.Propria uero signa ꝓfluuii sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes,quoniam humor est flauus:obtusiones autem, quoniam multus,& totus simul elatus ad superiora spiritus,meatus obserat.Ita autẽ & oculi lachrymantur ob fluxus multitudinem:quod etiam accidit in inflammationibus oculorũ. Eodẽ modo rubidi aliquando uidentur,cum malis non nunquam,& naribus. Proprium uero signũ sangui- F
nis fluxus e naribus,est etiam præcordiorum tensio sine dolore:nam, & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam, & hæc sanguine transeunte in thoracem fit.Si uero præcordia cum dolore extendantur,non fluxum sanguinis futurum,sed aliquam ibi adesse inflammationẽ significãt. Sed,& dolores capitis,quamuis commune signum existant uomituum, & fluxus sanguinis: qui tamen uelut mordaces sunt, uomituum:qui uero quodãmodo grauantes,atq; extendentes pulsantesque,& calidi sanguinis fluxum proprie significant.Sic etiam uiscerum in pręcordiis existentium inflammationes,cau-
In Prog.com.3. t.33.4.184.d sæ sunt unà,ac signa sanguinis fluxuũ,quando morbus per excretionẽ debet terminari. ‖ Quòd si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum : secundum directum uero est bonum, ut docet Hippocrates,& experientia monstrat: iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est sanguis,prędicere,ubi causam iã fluxuri sanguinis inueneris.Dextra enim pręcordia ex dextra nare bonam crisim afferunt,sinistra uero ex sinistra. Didicisti uero prius,& bonarum,& malarum crisium signa.Quid igitur difficile est narem,ex qua profluet sanguinis,prænoscere cũ mẽbrum patiens possis exquisite dignoscere:& crisis morem non ignores:& signa,quæ fluxũ sanguinis indicant,sint euidenter manifesta?Præter hæc omnia,& ætas,& tempus anni,& regio,& G
ægrotantis natura,futurum sanguinis fluxum possunt manifestare.Sanguinis igitur fluxus,& uomitus propria,& manifesta sunt signa:post hæc uero sudorum.Si uero per excretionem alui crisis sit subsecutura,manifestum quidẽ nullum est signum,nec proprium; sed ex eo,quòd adsunt quidem crisis signa,desunt autem vomituum,uel fluxus sanguinis, uel sudorum, colligere licet: Quanquam,etiam si nullum horum signorum adsit,nondum hoc tantum,sed etiam per hęmorrhoidas crises fieri contingit,& mulieribus per menstrua. Non tamen est impossibile omnino distinguere.Grauitas enim lumborum effatu digna,& dolor,& tensio hìc menstrua antecedit: hæmorrhoides uero non omnibus consuetæ sunt:quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet.Alijs autem omnibus,quando affuerint signa coctionis,& crisis, uomitus uero signa nõ affuerint,uel fluxuum sanguinis, uel sudorum, omnino uenter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum communia modorum crisium indicia, in hisce scilicet morbis,qui per excretiones iudicandi sunt. Si uero ad abscessus conuertantur,communia quidem omnium indicia sunt,salutariter se habẽte ægro,quòd neq; morbus soluatur,neq; urina multa,& multam habẽs subsidẽtiam,sed cruda,& tenuis apparet:Propria uero(ubi morbus nõ fuerit ualde diuturnus)si subita difficultas anhelitus laboranti superueniens, mox quie- H
scat:eamq; grauitas capitis,ac dolor subsequatur,& grauis somnus, ac surditas: huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si uero morbus iamdiu durauerit, neque ullum ex his signis affuerit:sed in aliquo ex locis inferioribus,uel grauitas, uel tensio, uel inflamen, uel do-
In Prog.com.2. t.67.4.205.d lor apparuerit:huic abscessus ad partes inferiores est expectandus.‖Exemplum uero utriusque abscessus ex uno morbo assumens Hippocrates in prognostico, qui possunt eius sermonẽ diligenter inspicere,edocuit,quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi uisum est hoc in loco facere præsentis sermonis finem.Si quis enim dictis ab Hippocrate,hæc, quæ modo scripsimus,addiderit:nondum uero artem habet prænoscendi crises:in libro sequẽti,qui ultimus erit propositæ tractationis,spero ipsum id,quod deficit,cogniturum:prudentibus enim,& hæc possunt sufficere,neque quarto egent tractatu.

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS LIBRI TRES

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

Ab Augustino Gadaldino accuratè emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur iudicatorij dies: vis ipſorum ac facultas oſtenditur: uia quoque ac ratio ipſorum prænoſcendorum explicatur.

Qui morbi, facta criſi, reuerti ſoleant: ac de indicijs iudicatorijs. CAP. I.

QVò ſolutiones morborum, qui non paulatim imminuti fuerunt, uerum ſubito finierunt, fidæ ſint, excretio quædam copioſa, uel abſceſſus inſignis, requiritur: nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timenda eſt. Quare animum diligenter adhibere conuenit, ægrumque in omni cuſtodia tenere, nihil eorum, qui ijs, qui fideliter ſanati C ſunt, uel in cibo, uel in potu, uel balneis, uel motu, uel denique in alijs quibuslibet concedimus, agere ipſum permittentes. Si nanque morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forſan ob tam exactam uictus rationem prorſus ſubſederit, ut poſtea nunquam reuertatur: ſi uero malignior exiſtat, etiam tunc, cum hoc uiuendi modo uſus fueris, redibit, non tamen cum ſummo diſcrimine. At, ſi neglexeris, parumque ſtudioſe animum aduertas tanquam fideliter ſoluto, multo grauior, quàm à principio, euadet. Itaque morbi cuiuſdam magni, & uehementis ſolutionem firmam ſigna, quæ ‖ λυτήρια, id eſt, ſolutoria uocat Hippocrates, præcedere oportet partim ſudores bonos ex toto corpore manantes, uel urinarum copiam, uel alui recrementorum, uel uomituum: partim ſanguinis ex naribus profuſionem, uel aliam quandam eius euacuationem, uelut ex ani uenis fluorem, quas αἱμοῤῥοΐδας appellant, uel ex utero: partim in glandulis, quæ auribus ſubiacent, abſceſſus, aut in alia quadam ignobili particula, aut in articulis. Cęterum, quibus nullo huiuſmodi ſigno apparente morbus finijſſe uidetur, de his Hippocrates undequaq; admirabilis, communi quidē ſermone hc ũin modum pronunciauit. ‖ Quæ ſine " ſignis finita ſunt, ferè reuertũtur. membratim uero in aphoriſmis, & opere prognoſtico, nec mi- D nus in epidemijs perdocuit, quorum nam recidiua exitialis ſit, quorum minus: item quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertantur. De his ſanè in alijs commētarijs ſnĩam ipſius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui ſimul cum ſignis ſolutorijs deſierunt, qui ſanè & iudicati eſſe dicuntur, uerba facienda eſſe cenſeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi ſunt, cognitu neceſſaria. Etenim nunc in his excretiones uel abſceſſus non mediocris præcedit in ægri corpore perturbatio. Hic ſiquidem frequenter ſpiritum dubito difficilius trahit, uel delirat, uel caliginem, uel ſplendores, ob oculos uerſari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubētes habet, uel tempora grauia, uel In ceruice dolores percipit, interim uel capite dolet, uel nigra quædam ſeu obſcura oculis offundi quæritur, uel cardiogmo. i. oris uentriculi morſu laborat, uel inferius labrũ quaſi tremulum, ac intro cōtractum hēt, uel rigore uehementi cōquaſſat. Quinetiam pleriſq; hypochōdrium attrahitur, ijdē implacidi ſunt, exiliunt, frigidam expetũt, & uri ſe magis, ac antea, dicũt, Non nullis ipſorum acceſſio quoq; maturior incipit, & lōgior uehemētiorq; euadit. Ad hæc cœma, aut aliud quoddã, atq; aliud ſymptoma occupat. Atq; hic iã uniuerſos, q adſunt, in metu eſſe maximo uidere licet, audireq; dicentes, ꝙ æger nihil ab ijs, q in foro de morte iudicantr, differat. Vnde mihi quidã medicorũ ne adfuiſſe quidē hmõi ægrotantiũ perturbationibus uidētur: vel non inquirerēt, qđ iudicationis uocabulo ſignificaretur, neq; an

In Progn. cō. 3 t. 22. 4. 209. e Et in Coacis prænot.

Hæc ſnĩa cũ ea congruere uidetur, quæ legitur 2. Aph. 27. Ext. ordi. [illegible] Et 2. Epid. ſect. 1. Quæ præiudicata ſunt, ſi crude iudicata fuerit, recidiuæ fiunt. Et 4 ēt. Qui nō ſincere iudicabantur, recidiua [illegible]nt. Similiter 2. Prorrhe. Recidiuas aũt expectare oportet ijs, qbus melius habere contingat, neq; in diebus iudicatorijs neque ſignis bonis conſpectis.

res ita fieri,posset,uel minus.Vtrum.n.morborũ quasdam subitas solutiones cum excretione ali E qua,uel abscessu,fieri dubitant:an hoc quidem uidisse profitent,alia uero symptomata,quę ante paulum recensui,adesse ipsis ignorant?An hæc quoq; intelligunt,nõ autẽ id,qđ accidit,iudicationẽ appellandã esse prædicãt? quod si est,nõ de re,sed noĩe disceptatio est.Nã fateri nõ cognoscere,turbationes quasdã subitas oboriri ęgro,cardiogmo laborãti,uel exilienti,desipiẽti, aliaq; id genus patiẽti:tum paulopost in eis uel sudore, uel sanguinis profluuio, uel alio quodã simili eueniente,securã morbi solutionẽ consecutã esse:hoc uel à cõtentione,uel à dementia extrema nihil distat:siquidem hæc non inter ea numerãtur, quæ raro cõtingunt,sed q̃ potius quotidie apparent. Nos sane turbationẽ in morbo adeo subitã,iudiciũ seu crisim appellamus:atq; finire ipsam plerunq; ad salutẽ,interim ad exitiũ ægrotãtis,affirmamus.Si porrò quis aliud q̃ propriã,non hoc, iudiciũ esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionẽ suã, non me,reprehendit. Præstabat igit̃ scientes,quid tãdem sibi uelit ipsum uocabulũ,de re sermonẽ eos instituere. Sed horum inscitiæ ac cõtentioni ne Aesculapius quidem ipse mederi possit. Atq; hæc mihi plura,quàm decebat,aduersus illos dicta sunt. Cæterũ,quibus artis opera curæ sunt,cum illis iam de proposita hìc consideratione disseram.

Eandem inesse differentiam in diebus iudicatorijs, quæ in ipsis iudicationibus. CAP. 2. F

IVdicia.n.seu crises ipsę omnibus diebus accidũt,sed neq; pares numero,neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas,ꝙ aliæ bonę,aliæ malę,eueniũt:quędã cum pluribus,& difficilioribus symptomatis,& maiore certamine:nõ nullæ statim ab initio tuto inuadũt. Quin etiã in hoc plurimũ differunt, ꝙ hæ deficientes, illæ perfectæ sunt:nec minus, ꝙ aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius,fiũt: aliæ repẽte & ex improuiso nõ idiotis modo,sed ẽt artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorũ dr̃iæ:tot etiã dierum decretoriorum. In duodecimo.n.& decimosexto nullo unq̃ iudicatũ uidi.In septimo,ne uel numerare omnes adhuc possum.In sexto iudicantur,sed cũ difficilibus symptomatis,& periculo maximo:ad hæc absq; fide,imperfecte,obscure,sine notis,& ad malum. Cũ igitur non solũ mihi tot annis obseruanti huiusmodi,quædã dierum dr̃ia,sed Archigeni etiã in artis operibus diligenter admodum uersato,inuenta sit:insuper hoc superiori, Tarentino Heraclidi,qui experientia speculationẽ collegit:postremo etiã Philotimo & Diocli, alijsq; ueteribus:tum ante hos uniuersos Hippocrati diuinissimo:quomodo nõ quis iure in dierum numero differentiã quandam statuat? Nam,quòd in tot annis septimum iudicantem subinde simul & absolute,fideliter,tuto,manifeste,cõspicue,& salubriter:sextũ è contrario uiderim:non paruum quoddam discrmen ostendit. Porrò,ꝙ ego quidem nunquam duo G decimum uiderim iudicantem:alius autẽ quispiã raro simul & imperfectè,infirmiter,cũ periculo,obscnre,sine signis,& malè:neq; hoc exiguam dierum dr̃iam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute, pariter & secure, tuto, aperte,cum bonis signis,& dextre:in duodecimo rari quidẽ adeo, ut nobis uisi sint nondum:&,si cui aliqñ ante nos in duodecimo die crisis euenisse uisa est, uel imperfecta, uel infida,uel periculosa,uel obscura,uel sine signis,uel oĩno ad malum accidere uisa est. Voco imperfectã iudicationẽ,cum ex morbo quippiam relinquitur:infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit:periculosam, quæ cum symptomatis grauibus accidit:obscuram, quæ citra excretionem, uel abscessum quempiã euidentem,euenit:Sine signis fieri dicitur,quæ à nullo priore die indicata est: mala, quòd in ægri perniciem omnino desinat,non opus est,ut dicam. Rursus absolutam uoco,quæ nihil relinquit morbi:Fidam,firmam,securam,quæ non amplius redit:Tutam,quæ sine periculosis symptomatibus accidit. Sic manifestam,cui excretio quædam,uel abscessus insignis ac conspicuus adest: cum bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est:bonam esse, quæ ad sanitatẽ definit,non puto quempiam latere.Verum,si hæc ita apparent,maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. H

Aduersus eos, qui, quod authores dissentirent, & iudicatorij dies non easdem uires obtinerent, uniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3.

DIcet forsan aliquis nihil uerũ esse eorum, quæ diximus:sed nos argẽtũ à iudiciarijs diebus accipiẽtes, ipsos in res medicas introducere,tãq̃ nothos quosdã pueros germano ueroq; generi assimilantes. Qua.n.re moti alia,q̃ argento,contra euidentia mentiremur?nõ.n.genere iudiciarij nobis conueniunt, neq; ciues aut familiares sunt, ut ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque uel melius esset,uel illis, ut decretorij esse putentur:uel nobis,si,ut sunt ostenderimus? At,quemadmodum alia quoq; per experientiam cognita indicamus libere,iniquissimũ esse putantes ueritatem occultare:sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus,dicimus, uti uidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines(ambo enim sunt Diocles & Hippocrates)item alios,quorum prius mentionem fecimus,eadem de ipsis pronunciasse inuenia-mus,adhuc etiam magis,ut puto confidimus,tanquã uera dicentes. Verum non cõsentiunt uniuersi hi (inquiunt)de iudiciarijs diebus:sed hi plures,illi pauciores esse dicunt:item quidã hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat:non eosdem uniuersi,sed ut cuiq; sua est opinio.Quid igitur per deos,quæso,ad illos dicas? num,in quo dissensum est,hoc omnino non esse dicitur?

Atqui

A Atqui nondũ conueneritis:nam, ꝙ accuratiore experientia, inquiſitione,& iudicio huiuſmodi opus habeant,apud oẽs in confeſſo eſt.At, ꝙ nullus eorum,qui diſſentiunt,uera nũciet,non modo non uos,ò eximij decretoriorum calumniatores,ſed ne Pyrrhoneam quidẽ dubitationẽ ꝓfeſſi, recipiunt,qm̃ hi diſſenſionem ἀνεπίκριτον,i.quæ dijudicari nequeat,nõ ſimpliciter uniuerſam quamlibet,ignoratę rei ſignum eſſe aiunt.An igit̃ impoſſibile eſt dijudicare,quis de diebus decretorijs uera,quis falſa,dicat?An poſſibile quidẽ,ſed non facile,ſiquidẽ & tp̃s longũ,& diligentiã accuratam deſiderat?Nã morborũ initia qñq; ſunt obſcura:&,utrum,in quo quis die criſim inchoauit,tum eſſe decretoriũ ſuſpicandum ſit:an quo primum ſolutus eſt morbus:cõſiderationem quãdã deſiderat.Alius.n.quiſpiã alterũ ipſorũ,arbitror,alius alterũ,ſuſpicabitur:forſan ẽt aliquis neutrũ,ſed,in quem plurimũ iudicij tp̃s peruenit,eundem eſſe decretorium dicet. Qñ igitur ad hoc ẽt nobis opus eſt, ut frequenter ipſa inſpexerimus,erat aũt hoc in diebus quibuſdã impoſſibile,qui raro iudicant, uel caſu quopiam: nõ.n.impoſſibilis eſt hypotheſis:ſi quis raris diebus incidat primis:dein prius, q̃ longum iudicium expectarit, de ipſis tanquã decretorijs ferat ſententiam:ex huiuſmodi uniuerſis neceſſariũ eſt ueram dierum iudicij hiſtoriam turbari. Si etenim,in quo quis iudicatus eſt,eum decretoriũ diceremus,facillima ſic eorũ cognitio
B euaderet,& propè oĩbus eſſe decretorijs liceret:Qm̃ uero non ſatis eſt raro iudicantẽ uidiſſe,uerum crebrò:tum ut criſis ſit (quemadmodũ recenſui) bona,ꝑfecta,ſecura,manifeſta,ad hæc tuta,& prius indicata: cõſtat uniuerſum in ſoriticam dubitationem incidere. Si.n.quædam ex his, quæ dixi,adſint,quædã abſint:& præſentia æquent abſentibus,uel exiguus aliorum ſit exceſſus: liquet nos de huiuſmodi die abdubitaturos eſſe, decretorium,an non,appellare oporteat:ſiquidem oĩbus,quæ dixi,ꝑñtibus,uel plurimis & maximis,adhuc dubitare ſumma eſt ſtultitia:quemadmodum ſi nullum ipſorum,uel oĩno pauca,leuiq; potẽtia p̃dita adfuerint,etenim hic ex non decretorijs numerandus eſt. Quòd ſi parua q̃dam eorum,quæ ei adſunt,& non adſunt,dr̃ia ſit, manifeſtum eſt nos in dubitationẽ uenturos, utrum ex decretorijs hic referendus ſit,an minus. Ego itaq; ipſe ab adoleſcentulo quidem dies decretorios obſeruare incepi, ut ex mea ipſius experientia de ipſorum diſſenſione diiudicarem:non tñ iam ſanè poſſum de quibuſdam clare ꝓnunciare,quantum ad præteritam memoriam ſpectat. Tale ẽt Hippocrati,uiro nimirũ ueraci, diu admodum accidiſſe vr̃, ſi quid ex primo epidemiωn coniecturare oportet,ubi multos dies in unum congeſſit,quos in prognoſtico & aphoriſmis circuncidere vr̃.Demonſtratum autẽ nobis eſt alibi,nec iã minus ex ſequentibus clarũ euadet,prius epidemiωn libros Hippocratẽ ſcri- 1. Epi. com.2.t. 83.84.85.3.116 c.Et com.3.t.14 120.d.
C pſiſſe,dum theoremata adhuc experimẽtis exploraret,nec gnatim ſnĩam de eis proferre auderet.Quamobrẽ ij,qui dies iudiciarios tollunt,tanq̃ non exiſtentes,qm̃ de illis inter medicos nõ conueniat,non adeo in artis operibus animum aduertiſſe mihi apparent.Na,ſi aduertiſſent,nõ ſolum in quibuſdam diebus diſcordare,ſcribẽtes de ijs,ſed ẽt in plurimis conuenire ubi cõſiderarint:& deinde experientiæ ſuæ meminerint:inuenirent nimirum alterius eſſe naturæ illos, in q̃bus conſentiunt, alterius illos,ubi diſcrepant.Quis.n.uel ſeptimum,uel undecimum,uel decimumquartum,uel alios quoſdã ſimiles,non dixerit eſſe iudiciarios?nemo,opinor:apparent.n. oẽs tanquam uno ore de ipſis pronunciare.Atqui,ſi de omnibus inter ſcriptores cõueniret,forſan ipſis oĩbus ordine liceret ſine iudicio, & inq̃ſitione ueritatis imitari aliquem, q̃ primus de iudiciarijs diebus diſſeruit:cum autem in*plurimis diſcordent,nõ adhuc hmõi quid cogitare licet.Sed mihi mirari ſuccurrit uiros ob ueritatis acquirendæ ſtudium.nempe,ꝙ non eoſdẽ uniuerſi dicant, ſed in quibuſdã diſcrepent,neq; temere,neq; ſine ratione mihi facere vñr. At,qui dies notas iudicationum uniuerſas conſeruant paulo ante à me ſcriptas,in ijs uniuerſi pari mõ conſcribunt:qui uero ambiguitatem aliquam ac dubitationem hñt, inde,ꝙ non nullæ eis notæ adſunt,quædam non,haud ita ſimili modo ab omnibus ſcribũt.Vnde conijcere eſt non obſcu- 1. Aphor. 24. Ext. ord. 15.g In Prog.com.3. t.3.4.207.b
D re,decretoriorum dierum naturam quandam eſſe propriam,eximiã.Quos.n.ſeorſum unuſquiſque noſtrum ad talium experientiam deueniens,iudiciarios pronunciauerit,ex eo ꝙ uniuerſas iudicationum notas cõſeruent, eoſdẽ apud illos quoq; in confeſſo eſſe inuenias:ſicut ẽt, quos experientia nemo põt iudicare,de his eſſe diſſenſionem. Nullum igitur ego his maius indicium de iudiciariorium dierum natura exiſtimo, quàm ꝙ de ijs,qui oẽs iudicationum notas hñt,has quoq; apud illos reperias,oẽſq; conuenire:de quibus quis dubitet,de ijs diſſentire:nam in talibus controuerſia fidem ijs, qui in confeſſo ſunt,firmam aſtruit.Præſtare ergo ſophiſtis cauillos aliqñ odio proſecutis, de illis, qui oẽs habẽt iudicationum notas,omnibuſq; in confeſſo ſunt, prompte ſnĩam dicere,& de reliquis conſiderare:qñquidem propter dubitationẽ,quæ in paucisſimis eſt,*certitudinem in plurimis adeo conſpicuã peruertere extreme abſurdũ eſt.Age igitur,nos,ſi ueritati ſtudemus, ipſorum iudicio integre manum admoliamur:& primos ſanè tanquam regulas quaſdam, omnes iudiciorum notas habentes, apponamus:ſecundos,his proximos:deinde tertium quendam & quartum ordinem ſtatuamus,& cuiuſq; dignitatẽ indicemus. Etenim huiuſmodi cognitio ad curationes morborum, & ſolutiones non leue momentum adfert:ne uidelicet ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati ſunt,aut tenuem uictum præbeamus:neue perfidis diebus iudicatos parum diligenter obſeruemus.

De uiribus dierum iudicatoriorum: ac primo quidem de quarti, septimi, & sexti natura. E

CAP. 4.

PRimum itaque omniũ dierum decretoriorum ſeptimum dicimus, non numero uidelicet,&
ordine primum,ſed potentia & dignitate:omnes enim ſummatim decretoriorũ notas occu
pat.Etenim plurimos iudicat, & abſolute, itẽ cũ manifeſta excretione,uel abſceſſu,ſine pericu-
lo uehementi:& ut plurimum quartus eum prænunciat.Nam,ſi urinę in illo planè,uel ſputi,uel
deiectionis,uel appetitus,uel mẽtis,uel ſenſus,uel alteri⁹ cuiuſdã ſimilis,manifeſta contigit mu-
tatio,illã ut nõ ſimilis in ſeptimo iudicatio comitetᷣ,quomodo fieri poſſet:bona,ſi ad ſalutẽ:ma
la,ſi ad peiora portendat?Plerunq; igitᷣ bona iudicia eueniũt in die ſeptimo:etenim hoc ei præ
ter cęteros accedit,q̃q̃ non nulli etiã in eo moriuntur,& euidenti cõuerſione ad peiora pergen
tes,in ſequenti quodam decretorio intereunt. Sextum autẽ diẽ,quanto pauciores in eo iudicã-
tur, quam in ſeptimo, tanto quoque maligniorẽ inuenio,ut qui fere ex aduerſo natura ſeptimo
oppoſitus ſit.Etenim,qui in quarto ad peiorem ſtatũ recidunt,pleriq; ſexto moriuntur.E cõtra
rio rurſus,ſi bona conuerſio contingat,ſeptimũ criſis expectabit. Et,ſi raro interim ad meliora
conuerſionẽ in quarto die euenientẽ ſextus excipiens iudicarit, incredibile eſt,quanta cum per
turbatione,periculo,& metu hoc fiat,quaſi æger ſtatim adeo fato ſit functurus.Nã,ſi in delatio- F
nẽ animi,quã cataphorã dicunt,incidant,ſopori graui,quẽ caron appellãt,ſimile quid ipſis ob
uenit:fiuntq; tũ omnis ſenſus,tũ uocis, expertes:&, ſiquæ excretio proueniat,animo conſternã
tur,pulſus ipſorũ concidunt,color abit,tremunt,collabuntur. At ſeptimus dies ſẽper pro excre
tionis portione reficit ipſos magis ac recreat. Atq; igitᷣ ſexto die maligna,acria,fœtida magna
ex parte tũ deijciunt,tũ uomunt.Sudores rari quidẽ,q̧ æquales,& toto manantes corpore,& ca
lidi:quales,ſi qñ oboriuntᷣ,ſępenumero intercipiũtur.Timor inuadit ſpectãtes eius rei ignaros.
Interdũ parotides malignæ, uel etiã arquatus, uel alius quidã abſceſſus, alterũ certamẽ,quo di
ſcutiatur,req̧rẽs,emergit.† Ex urinis iudicas? nec interim in his boni q̧ppiã inueneris:etenim
crudæ,decolores,tenues,boni nihil,qđ ſubſidet,habentes,ſed nunc quaſi teſtaceũ,nunc areno-
ſum:in totũ inæquale,incoctum,ipſa copia tantũ in ſexto die,quibus apparet conducens. Atq;
hæc huius diei moderatiſſima leuiſſimaq; ſunt opera, ſi q̧s ſaluari debet:plurimos aũt cõfeſtim
in ſyncopen coniecit,uel ſuffocauit largo ſanguinis profluuio,uel euacuatione parũ moderata,
item uel quadã catoche,uel inſania,quã μανίαν gręci appellant:alios in manifeſtã perniciẽ inie
cit,arquatos inducẽs,parotidas nõ bonas excitans,& marcoribus inſanabilibus interim inuol
uens:demũ quod mali genus non adfert? Mihi quidem frequenter in mentẽ uenit ſeptimi diei G
naturã Regi aſſimilare,ſexti uero,Tyrãno. Ille ſiquidem prouidet,tanquã bonus aliquis prin-
ceps,ijs,quos iudicat,ut uel ſupplicij partẽ adimat,uel illuſtret uictoriam: Sextũ uero diẽ e con-
trario finxeris,uel pernicie illius, quẽ iudicãdũ accepit, gaudere, uel ſalute dolere, q̄rereq; ubi
animum expleat,& male ægrũ, qui in ipſum incidit,tractet,& longa punitione inuoluens exer-
ceat. Agè igitur (ſermo.n.hic mihi ſiſtat prius,q̃ aliorũ dierũ decretoriorũ naturã explicẽ)ſi q̧s
roget me de ſeptimo die, an decretorius ſit:dein, ubi hoc affirmarim ex parato, de ſexto rurſus
q̄rat,quid ei reſpondero? Nam,ſi eãdẽ huic quoq; appellationẽ imponã,putabit forſan aliq̧s
natura ipſum ſeptimo aſſimilẽ me exiſtimare:ſi uero natura cõtrariũ, ideoq; ex decretorijs die
bus exemerim,forſan opinabitur,eodẽ genere cũ duodecimo,& decimoſexto comprehẽdi:de
quibus antea dixi, nunq̃ me uidelicet uidiſſe ipſos iudicantes. De his ſanè:q̧d ſentiam,prõpte,
ut de ſeptimo dixi, enunciabo.Illos.n.ꝗ nullam decernendi notam hñt, nõ decretorios dicam:
hunc, quia oẽs hẽt, decretoriũ eſſe:de ſexto non tã abſolutam enunciationem ſtatuere poſſum,
decernit etenim frequẽter de morbis, ſed doloſe & praue. Quapropter, ſi q̧s me cogat de ipſo
ferre ſnĩam,non longa oratione uſus,ut paulo ante,cum uniuerſam eius naturã recẽſerem,ſed
ſummam complectẽs, ſextũ diem malum eſſe decretorium dixero, quemadmodum ſeptimum H
bonum.Non tñ ſic conuenit ſimpliciter,atq; anguſta orõne de re non ſimplici pronũciare. Nã
præter alia medicorum,pleriq; rei ipſius obliti,de nomine contendunt:nõnulli ſubitam in mor
bo mutationem iudicationẽ appellant:q̧dam, niſi bene ægro ceſſerit,tale criſim non uocitant:
aliqui horum utrunq; iudicij opus eſſe aiũt. At iudicium ipſum,perturbationẽ(quã σάλον gręce
dicũt)facientẽ cõſpicue mutationẽ in morbo acuto,ex ipſa uidelicet morbi natura ꝓuenientẽ,
non extrinſecus,eſſe arbitrantur. Deinde multũ,ac diu de ſignato cõtendunt:neq; id ipm intel
ligentes,tanquã à rebus medicis deſciſcentes, uel dialecticis, uel grãmaticis,uel rhetoribus cõ-
uenientẽ ſpeculationẽ recipiunt: ſiquidẽ dialectici munus eſt de noĩum rectitudine diſputare:
Rhetorũ & Grãmaticorum eſt inſpicere nomen,an* latinis in uſu ſit.Atq; hæc nõnulli medico-
rũ factitant,tantã uel dialectices,uel grãmatices,uel rhetorices cognitionẽ,ac intelligentiã ha-
bentes,quantã aſinus lyræ.Hi ergo medicorũ res omittentes,& aliena male tractãtes,utrobiq;
grauiter peccãt.Nos ſanè,q̃uo quis medicis nominibus optime utatᷣ,alibi mõſtrauimus. In præ
ſenti cõmentario dierũ naturã interpretari ſtatuimus, ſophiſtarum nugas alijs relinquẽtes,qui
artis opera parum curant,ſed nugantur,uelut in adoleſcentium diatribis.Dicetur tñ nõ nihil in
ſequẽtibus etiam de prædictis nominibus, ut illorum cauillos quis poſſit diluere,homonymias

distin-

†Si uero & per urinas quando que iudicet,nec ipſas bonas inueneris.

A diſtinguens. Nunc aũt prius ipſam utilitatẽ explicemus, quemadmodũ in oĩbus cõmentarijs fecimus, ut hunc iã tenens, eoq; fruens, ex abundantia, ſophiſtarũ nugas reprehendere condiſcas. Nam, ut alia ſine longa ipſorum nugacitate, artis candidati pñt ediſcere, oẽm adamuſſim dierũ naturam ex ipſa doctrina opere poſſunt conſequi. Atqui in totum ab eorũ loquacitate tam vulgata abſtinere impoſſibile eſt: poſtremo quoq; in priore ſermone, uel inuiti ipſam attigimus.

De ordine dierum iudicatoriorum ad uigeſimum uſque diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa, uice procemij alicuius p p ſpeculationis celebritatem, mihi eſſe prælibata: utilitatem autẽ ipſam, & præſtantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere uniuerſam tempus poſtulat. Quòd quidem utilitas ſit, etiã ſine appellatione oſtenditur: q̃ autem ueritas, nõ ſtatim apparet, ſed ex ipſis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum eſt, ut, poſtq̃, quẽadmodũ, & nos oĩa hic ſcripta multo tpe iudicauim⁹, ipſi quoq; in ægris eadẽ explorauerint, tum audeant de dictorum ueritate ſententiam proferre, prius autem nõ. Rurſus igitur initiũ faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamuſq; quæcunq; quidẽ prius dicta ſunt, per capita reſumentes, ut ſolum memoria teneant: quæcunq; uero nõdum diximus, enarratione fuſa interpretemur. Hæc aũt dicta ſunt: morborũ ſolõnes, quæ ſubito, uniuerſimq; B fiunt, excretionem quandam, uel abſceſſum euidenter requirere: Dierum uero, in quibus eueniunt, naturas eſſe differentes: etenim ſeptimum & frequenter ſoluere, & perfecte, & cũ fide, & ſalubriter, & ſine periculo, & clare, & cum bonis ſignis: ſextũ frequenter quidem & ipſum, ſed nõ ſeptimo ſimiliter: nam & pauciores ipſum iudicare, & ſolutionis modo plurimum differre: neq;.n. bonas ſalubreſq; ipſas eſſe, uerũ malitioſas plurimas: neq; ſi bonas ſolutiones, oĩno & perfectas: immo neq; ſi perfectas, ſtatim ẽt cum fide, quia nonnunq̃ morbus reuertitur, exacte licet ſolutus eſſe uideatur. Quinetiã cum periculo, & obſcure ſextũ diem iudicare, idq; ei maxime propriũ eſſe, hoc quoq; diximus. Attamen ſine ſignis iudicium nõ oĩno ſexti proprium eſt, ſed quartus ipſius, ut etiam ſeptimi index eſt. Hæc igitur præfati ſumus: q̃ reſtant, nunc adijciamus. Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur. Proximi his ſunt nonus, undecimus, & uigeſimus. Prope hos uero decimusſeptimus, & quintus, poſt hos quartus, hunc ſequuntur tertius, & decimusoctauus. At ſexti naturã nullus exacte aliorum dierũ imitatur. Si aliquando aut in octauũ diem, uel decimũ ſubita morbi ſolutio incidat, ſimilis ferè ei eſt, quæ in ſexta accidat: uerũ raro in his ſoluitur, nec cũ fide, nec bene, nec perfecte: inſuper ad hæc obſcure ſimul & citra notas: unde alterius eſſe naturæ ipſi cũ ſupradictis oſtẽdũtur. Quemadmodũ in his morbus C ſubito nõ ſoluit, ita nec in ijs, quos ſtatim recenſebimus, duodecimo, ſextodecimo, & nonodecimo. Medius inter hos ordines dierum ſubito non ſoluentiũ, octaui dico, decimi, duodecimi, decimiſexti, deciminoni, quos iã retulimus: & tertij, quarti, q nti, ſexti, ſeptimi, noni, undecimi, decimiquarti, decimiſeptimi, decimioctaui, uigeſimi, decimustertius maxime uidet mihi eſſe poſitus, nec ſcilicet ita reijciendus, ſicut, hi, qui ſcđæ ſunt notæ: nec ita ſoluere morbos natus, ſicut ij, qui primæ ſunt notæ: Huiuſmodi quedã dictorum dierũ ad uigeſimum uſq; dĩa eſt. Reliquas ordine deinceps dicturus ſum, hoc primũ in memoriã reuocato, quod ante paulum promiſi. Nã, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionem tpe opus eſt, breuiſſimo autẽ ad doctrinam: quicquid eſt aliud reliquũ, uel ſophiſtarũ nugæ, uel aduerſus hos controuerſia eſt, etſi hæc quoq; deliramentum ſit: præſtaret.n. ipſos deſpicere: propter iuuenes tñ, & qui aliqñ cauillationibus circũuenti, à naturali ratiocinatione recedũt, neceſſario locũ habet. Igit, quid propoſuerimus, manifeſte iã liquet. Nam ſine nominibus ẽt his, iudicari, iudicatũ eſſe, iudiciũ, & decretorium, dĩas dierũ interpretatus ſum: non à ratione quadam, uel dogmate abditorũ, eas introducens, uerũ ex ſolo diuturno uſu ſpeculationẽ cõſtituens, Porrò, quicunq; hoc omiſſo, uel qũo iudicationem definire conueniat: uel quæ ratio ſit, cuius occaſione non æque in uniuerſis p̃dictis D diebus iudicia fiunt, diſquirit: ſophiſtis controuerſiæ anſam præbebit: qui hmõi ſermonibus cõtradicentes, rem ipſam ſe ſubuertere putant: ueluti ſi q s uidendi cauſis, quas philoſophi dicunt, reclamans, ſe uiſum ſuſtuliſſe credat: uel ſi quis de motu quid dicat, nõ habeat, uel de loco, tpe, generatione & corruptione, cum ſermonibus res quoq; ſuſtuliſſe arbitretur. Talis eſt.n. de iudicio, & decretorijs diebus ſophiſtarũ dicendi facultas: qui euidens ipſum ſanè amouere non poſſunt, ſignificata uero tranſponunt, & ad definitiones quaſdam reclamant, poſtremo placita de natura numerorum proſcindunt. Quanquã à nobis nuper ſcripta doctrina nihil horum attigit: atq; huius rei gratia ſophiſtarum os obturat, utilitatem, uſumq; breuiter edocet. Pari modo dierum poſt uigeſimum differentias compendioſe tractaſſem, niſi ratio quædam neceſſaria obſtitiſſet: quam & ipſam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, niſi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

De quintodecimo quid dicendum, cum nullã hic de eo mentionem haberi uideamus?

Solutio rationum, quæ morborum initium, quaſi inexplicabile oſtendebant. CAP. 6.

HAec aũt ipſa rõ, ea eſt, q̃ inquirit, quod nam tandẽ ſit morborũ principiũ. Etenim uigilãt, cibos faſtidiunt, capite grauant, ſegnes, & ad motum pigri fiunt, toto corpore laſſitudinẽ ſentiunt, aliaq; id genus infinita patiunt plurimi ægrotaturi. Atq; hæc primo adueniũt modice, uerũ ſemper magis augeſcunt paulatim, obambulantibus iam, & conſueta facientibus. Poſteaq̃

uero nimiſquam diſplicere ſibi cœperint,ac ab affectu uicti primũ fuerint,tunc decumbũt. Vn- E
de perſpicuum euadit,morbi principiũ ſtatuere conueniens,nõ leuioris eſſe negotij:quippe ad
amuſſim primum, inſenſibile eſſe:ubi iam decubuerit, non morbi,ſed decubitus,eſſe principiũ.
Etenim,ꝙ fortiores quidam ſunt,maliq; patiẽtes,item quòd detinẽtur aliquo ciuili negocio,lõ
giusq; eunt, & procul à domo deducuntur,atq; ob alias huiuſmodi cauſas,poſſit quis nõdũ de-
cumbere,ſed male affectus quidẽ eſſe:ſi mollis quiſpiam animo,imbecillis,timidus,& de quali
bet leui cauſa ſuſpicioſus,ſtatim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus,ne-
mo facile inuenerit.Atqui,ſi neq; primum exacte principiũ capere licet:neq; decubitum,mor-
bi initium cõſiſtere,ratio eſt:cõſtat neq; aliud tempus aliquod,uel ante decubitũ,uel poſt eum.
Siquidem priora omnia inique capientur,primo principio neglecto:quæ poſt decubitum ſunt,
multo iniquius,ſi neq; huius tempus morbi exordium eſt.Huiuſmodi quidem ſunt addubitatio
nes.Porrò ipſorum ſolutiones diuerſæ ſunt:Prima & maxima,Multos morbos repente inuade-
re,uel ſimul cum rigore,uel dolore uehementi,nullo planè ſenſibili ſymptomate eos ꝑgreſſo.
Morbis itaq; alijs, in ꝗbus obſcura principia ſunt, omiſſis, decretorios dies in manifeſtiſſimis
1. Epid. com.3. t.25 3.124.e
experiamur. Etenim &‖cœnatis*facillime pleriſq; &‖exercitatis,‖lotisq; ſubito morbus adue-
1. Epid. com.3. t.19.3.121.e
nit,quẽadmodum Hippocrates quoq; de multis ęgris ſcriptũ reliqt:Vt idẽ author de alijs ęgro F
5. Epi. in hiſtoria Hippolthenis.
tis ſcribere conſueuit,ꝙ,priusꝗ ægrotare inciperent,ſtando in erectum fatigabantur.Et quidẽ
hoc ipſum dicentes, antequã morbus incepiſſet, inſcij ac imprudentes ueritatẽ confitemur:nã
morbi initium tp̃s illud ipſis putandum eſt, cum manifeſto febricitare incipientes decubuerint.
Non.n.idem ſunt capitis dolor, & febris: ſicut nec uigilia, & cibi faſtidium, & totius corporis
grauitas, uel laſſitudinis ſenſus:uerũ ſingula hæc, diuerſa quædam à febre exiſtentia,febrem de
nunciant.Tu igitur ò ſophiſta mentem his aduerte.Febris inuadẽs,maximeq; acuta, neq; nos,
neq; idiotam quemlibet latere poteſt. Finge autẽ,ſi uoles,latere nos quoq; ſed mirarer,ſi diu-
tius hora ægrotantem,licet oĩno ſenſus expers ſit,latuerit. Putet itaq; inuaſiſſe hora decima:ſit
autem uerũ initium, quod nõ decima,ſed nona hora contigerit:quid hoc ad dies decretorios?
In hoc artis medicæ opera nimis, uti uides, pereunt, ꝙ ægrotantiũ non nullos hora una latuit.
Hippocrates ſane medicorum omnium diligentiſſimus,uniuerſa hæc cum obſeruaſſet,quemad
3. Epi. com.3.t. 26. 3.124.g Et 3. Epi. com.3.t. 82.3.150.f. Et 151.b.t.8.4.
modum,ꝙ complures repente nullo prius oborto ſymptomate,quidã‖ſtando in rectum fatiga
ti,febricitare inceperunt,memorię prodidit:ita iudicationes euenientes à primo die,quo febri
citauit hõ, non ab illo,quo capite doluit,uel huiuſmodi aliud quippiam paſſus eſt, accurate in-
ſpexit,quoniam in huiuſmodi principijs decretoriorum dierum experientia medicis eſt.Porrò G
tu,ſi principia ratione cõtemplabilia uis inſpicere,forſan ἀυπαθείας,id eſt, perpetuæ inualetudi
nis,placitum attinges:at nõ Aſclepiadarum medicina talis eſt.Ratione ſiquidem contemplato
rias illi febres neque dignoſcere,neq; curare dignati ſunt:ſenſiles autẽ & claras,& potiſſimũ cũ
acutæ ſint, in quibus & decretoriorum dierum cõtemplationem requirimus,neq; idiotam quẽ
libet,neque medicũ,latere poſſunt.Quid iam tibi uis?an in ijs,qui ſtatim decubuerunt,obſerua
tionẽ facere,uel qui ſtando in erectum defatigati ſunt? Hippocrates etenim in utriſque faciẽs,
eoſdem de ambobus decretorios pronunciauit: non ubi primum capite doluit, ſed cum primũ
febricitauit,morbi initiũ conſtituens:Ita etiam ſinguli alij, quibus ars curę eſt,nõ ſermones fal
ſi probabiliter cõtexti.Iam quidẽ morbi principium medicis facillime cognoſcitur. Siquis ue-
ro ſeipſum ab hac appellatione eximit,nõdumq; perſuaſum habet:tũ nugari nõ ſolum nos,ſed
etiam Hippocratem, Dioclem,reliquosq; alios,quorum prius mẽtionem fecimus,exiſtimat:is
Cadmeam uictoriam uincat.

De facultate dierum iudicatoriorum aduerſus ſophiſtas. CAP. 7.

NOs enim ſophiſtas reprehendere nunc nõ inſtituimus, quoniam ſuperuacuum:uerum ijs,
qui ueritatem ſectantur,ſpeculationem noſtram impertimus. Ponamus iam huiuſmodi H
quendam ægrũ,clarioris doctrinæ gratia,qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat:
unde ſophiſtis quærere iubentes principium ratione contemplatoriũ,ipſi,ſecundũ diẽ,an ali-
quod aliud initium acceſſio altera in ipſo faciat ſenſibile & clarum,obſeruabimꝰ: Dein eodem
modo tertium,ut ſiue per triduum ſiue quotidie fiant acceſſiones,cognoſcamus:hoc autem ma
gis,ſiue in paribus,ſiue in imparibus diebus uehemẽtius intendat: Eſto febris continua,per tri-
duũ uero acceſſiones:tertio qdẽ die, hora undecima:quinto,noctis hora prima acceſſionẽ ha-
beat:ſeptimo noctis hora tertia: ſemper enim acceſſionem duabꝰ horis poſt uenire ſtatuamus:
quapropter etiam noni diei noctis hora quinta,undecimi ſeptima,fiet acceſſio. Sũto iam huic
alia ſimilia per uniuerſum morbi decurſum à principio ad uſq; noctem undecimã. Vndecimo
uero die coloratiores ſimul urinæ reddantur,& quaſi albæ nubeculæ in ijs innatent,prius nõ ui
ſæ. Hic nõ mediocris ſpes eſt uerè medicis morbum in decimoquarto die diſcuſſum iri:euenit
tamen ſubinde ſolutionem in dierũ quendam ſequentium incidere.At,hoc quo pacto fiat,ſer
monis de iudicijs proprium exiſtit,eaq; de cauſa in illo dicemus: nũc autem de decretorijs die
bus diſſerere propoſuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam,propius uenire appa-
ret. Inuadat enim quotacunq; hora decimætertiæ noctis acceſſio cum totius corporis concuſ-

ſione,

A ſione,quam Græci ῥῖγος nominant:fieri ſiquidem poteſt,ut horam conſuetam præoccupet,aut
non præoccupet:ambo enim eueniunt, magis tñ alterum, ut præoccupet, cum criſis futura eſt.
Sit iam quoq; moleſta, grauisq; ſi placet,tota nox decimatertia facta,quo certius firmiusq; iudi
cium fore ſperemus:qm̃ impoſſibile eſt eum,qui tã grauiter laborarit,in acceſſione,quæ deci-
matertia nocte incepit,nõ iudicari.Iam uero,ut nihil indefinitum ſit,fingamus noctem grauem:
inuadat acceſſio hora octaua cum uehementi corporis cõcuſſione:nullumq; aliud ex ijs,quæ in
criſibus ſuperueniũt,ſymptoma adſit: pulſus fiat inordinatus,inæqualis:ſed motus plures,elati,
& magni appareant:huiuſmodi æger, ubi acceſſio cum corporis concuſſione inuadens uigorẽ
ſuum receperit, ſudare ſtatim decretorio modo in decimoquarto uidelicet die incipit:ſic.n.eue
nit,ſi decimatertia nocte,hora octaua,acceſſio inuadat. Itaq; iã facilius pro euacuationis ratio-
ne ſpiret moueatq; ſeſe, & pulſus edat meliores:tũ facilis tolerãtia iſta comitet̃:& toto die uni-
uerſum corpus æqualiter inſudet: dein ad ueſperã in totum febri leuetur:talis æger tuto iudica-
tus eſt. Procedente tp̄e paulatim ipſum recreare cibis & reficere conuenit:nihil ẽt timere,dies
enim fida fuit,omnesq; decretoriæ notæ concurrerunt. Nempe,ꝙ undecimo die in urinis quid
iudicatorium apparuit,ſignum eſt iudicij,quod ἔυσημον.i.cum bonis ſignis,merito nuncupatur:
B item nox grauis, quæ acceſſionem præcedit, & inſultus cum concuſſione, pulſuum commotio
decretoria,ſudores boni:atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur:ꝙ ſine ſymptomati-
bus horrẽdis euenerit, tutum:quinetiam perfectum, quod febrem perfecte diſcuſſit:bonum ob
hoc ipſum,& ꝙ ſine periculo. Quod igitur iudicio teſtimonium afferẽdum relinquitur?huic mi
hi animum adhibeas,ꝙ fidele eſt iudicium,ſecurum,& à metu de morbi recidiua remotum.Vn-
de hoc accepimus? nempe ꝙ alia ſingula ex uno quopiã,uel etiam duobus,uel pluribus quidẽ,
ſed non ex uniuerſis factis, oriuntur:uerum ꝙ cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indi-
get:in quibus diei quoq; natura eſt,nam, ſi alijs omnibus, quæ retuli,euenientibus,criſis in de-
cimumquintum incidiſſet,nõ perinde ſecura eſſet. Fides igitur exquiſita iudicij à die ſigillatur,
ac obſignatur:atq; hic decretoriorum dierum eſt uſus. At,ſi quis ſolos ipſos omne poſſe exiſti-
met,is nõ ſolum plus ignorat, quã cognoſcit:immo ſophiſtis etiam contradicendi occaſionem
exhibet.Dicunt igit̃ ſtatim:Si fidem in morborũ ſolutionibus decimiquarti diei natura præbe-
ret,fidum ipſum eſſe,uel ſine multis ſudoribus,& ſalubribus oporteret. Qũo autẽ ſermo nugax
ſit, ego ne uel oſtendere prorſus uolui, ſed ſingulos medicorum ſcholam frequentantes tãtum
prius eruditos eſſe,q̃ frequentarent,ut ſaltem cauillos,ac captiones adeo manifeſtas poſſint co-
C gnoſcere. Huiuſmodi ſi quidem nugacitas omne peruertit auxilium,neq; uenæ inciſionem nõ
nunquam auxiliari demonſtrãs:ſi nanque auxiliaretur,cur tandem non ſtatim eos,quibus uena
inciſa eſt,in balneum dimittimus, audacterq; nutrimus,uerum in lecto continemus,& tenui ui-
ctus ratione fouemus?quid,ꝙ nec cataplaſma apponimus?etenim hoc repletos,lotos,& ebrios
iuuat:quin nec clyſterem,neq; ex omnibus aliud quodlibet:ſimilis nanque loquacitas eſt. Sed
qm̃ artem tam mirabilem, ac magnam pro Aſclepiadis ueteribus lanifices & telonæ tractant,
oportet uidelicet nos quoq; eã oppugnatã uindicare:dicereq́ue, Si una quæuis cauſa unius rei
efficiens eſſe, & unũ quoduis ſignum unius rei index eſſe dicat̃:ac quiſpiã oſtendat hanc ipſam
cauſam,& hoc ipſum ſignũ mimime p̃ſtare poſſe id, quod de ipſis enunciatum fuerat,ut quę al
terius pñtiam ſemper requirant:pulchre opinionem reprehendet:ſi uero aut facere,aut indica
re ſimul plura coeũtia,hoc aliq̃d dicatur, nugax eſt,qui ſeorſum ipſorum unumquodq; aggre-
ditur:non.n.unumquodq; ipſorum priuatim tanquã non ſufficiens, ſed uniuerſa ſimul,ſubuer-
tere conuenit:Dixeris equidem ſic,puto,etſi decem aliqui pondus quodlibet attollere poſſint.
ſinguli uero priuatim nullum poſſint,ad operis totius abſolutionem unũ inferri. Quid iam uis?
utrum decretorios dies fidæ morborum ſolutionis eſſe cauſas,an ſigna?in utriſq; ſiquidẽ ſophiſ
D ma prompte deprehenditur.Vis,prius cauſas ſtatuamus:quemadmodum & uenæ ſectionem,&
clyſterem,& cataplaſma,aliaq; ſingula pręſidia cauſas ſanitatis eſſe dicimus?uerum,ut illorum
nullũ adeo ualidum,erat,ut ſine alijs reſtituat ſanitatẽ,ita nec decretorius dies. Rurſus igitur,ſi
tibi vr̃, non cauſas,ſed ſigna dicamus,qualia in urinis,alui recremẽtis,ſputo,atq; hmõi alijs uni
uerſis cernunt̃:ſed nec illorum ullum ſolum poterat,uel ſalutem,uel mortem indicare. Atqui,ſi
neq; ut cauſas, neq; ut ſigna,decretorios dies cenſeã ſemper ſolos, aut facere,aut indicare idẽ,
uerũ cum plurium cõgreſſu,nullam adhuc rationẽ ſophiſma ipſorũ habebit. Non.n.hæc decre
toriorum dierũ recta exploratio,ꝙ etiam ſine alijs ſignis decretorijs fidi ſint: uerum alia q̃dam,
quæ ſanè re uera eſt.Nam,ſi alijs uniuerſis indicijs eodẽ modo hñtibus,decretorius dies ſolum
deſtituatur,multum à iudicij fide tolletur:ꝙ ſi uero alijs decernendi ſignis non admodum com-
pletis,decretorium ipſis diem appoſueris,ſolutionis ſecuræ ſpes quædam affulget. Iam uero,ſi
hoc etiam ſolũ decretorijs diebus adſit, nempe cum ipſis frequenter uel plurima & maxima de
cretoria ſigna,uel etiam uniuerſa concurrere,ęquum uidelicet eſſet huius tãtum occaſione pro-
priam quandam decretoriorũ dierũ naturam eſſe putare.Cum igitur ad hoc à ſe ipſis quoq; ali
quid adferunt in mediũ,non multo ſanè magis ipſos ab illis,qui nihil inferunt,neq; multis iudi
candi ſignis concurrunt,ſeparabimus,ceu propriã illi,propriam,& hi naturam habeant?mihi

quidē etiam admodū uidetur. Itaque rurſus à ſophiſtis, qui artis optima conſpurcant, receden E
tes, memores præſcriptæ paulo ante hypotheſeos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quē
continue febricitātem, per triduum acceſſionem experiri, ad diem undecimum deducentes ſer
mone, decretorium in urinis poſuimus ſignum habuiſſe, inde quartodecimo iudicatum eſſe:
Nūc haud ita ſic, ſed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctē acceſſionē, quæ in ea acci
dit, deducentes ſimiliter cum totius corporis concuſſione inuadentē, pari modo ſudore iudica
ri fingamus in die ſextodecimo, ut euidenter cognoſcamus, quantā uirtutē dies decretorius ob
tineat. Primum etenim neque probe ſudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eū di
miſerit: ꝙ, ſi aliquid utiq; præter opinionem euenerit, ſine fide omnino criſis eſt: item, ſi æger
quid peccet, morbus denuo reuertetur.

De regulis, quibus comprehenditur dies iudicatorius, quando iudicium ad multos dies uidetur pertinere. *CAP. 8.*

ITerum ergo protrahēs eundem ægrotum, quarto die ſignum decretoriū habuiſſe ponam⁹,
quemadmodum paulo ſupra de undecimo ſtatuimus: huic criſis ſeptimo expectanda eſt. Cō
tēplatorius enim in ſecunda ſeptimana, undecimus: in prima, quartus: & indicare natus eſt, ſi-
cut undecimus quartūdecimum, ita quartus ſeptimū, qualis nam erit. Fiat autem acceſſio in ſe- F
ptima nocte hora tertia, ſicut prius ſtatutū eſt: item concuſſio, pulſuum mutationes eueniant: no
cte iā finiēte ſudare incipiat: poſtea toto deinceps die octauo pulchre ſudet: poſtremo febri leue
tur ad ueſperam. Hic rurſus animū mihi aduertas: cuius enim gratia ægrū produxerim, nū par-
uum eſt. Siq̃dē in prima hypotheſi decimatertia nocte acceſſionē expertus more decretorio,
deinde quartodecimo febri liberatus, nō decimotertio ſed decimoquarto, iudicat⁹ eſſe diceba
tur: nunc aūt, ſudores licet ex morbi ſolutione in octauum diē totum exciderint, tamen ſeptimo
die hic iudicatus dici queat. Adhibēdus enim animus eſt, neq; ſimpliciter acceſſionū principijs,
etiamſi cum decretorijs notis inuadant: neque cū primum ſudare, uel alio quouis pacto incepe
rint iudicari: etenim hoc ſolum fidem nō habet: immo nec cum primū febris deceſſit: quin nec
duo coeuntia reliquo maiorē potentiam neceſſario habent, etenim tria conuenientia omnē q̃
ſtionē tollere conſpicuum eſt. Dico autem, ſi in uno aliquo die acceſſio cum ſignis decretorijs
inuadat, & iudiciū incipiat, & perfecta ſolutio ſequatur: ſi quidē partitionem fecerimus, diſtin-
guetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellant. Si nanque uel
quarto, uel undecimo indice facto, criſis quolibet modo attigerit uel ſeptimū, uel decimūquar-
tum, illorū ipſam criſim eſſe arbitrari oportet. Porrò, ſi perfecte iudiciū extra illos dies cadat, ut G
neque in illis incipiat, neque compleatur, conſtat nō adhuc eſſe dicēdū, morbū in ſeptimo, aut
decimoquarto iudicatum, uerum in alio quopiam die, qui totā criſim in ſe comprehendat. Et, ſi
tamē nullo indice prius habito criſis ſubito cōtingat, duos attingēs dies, ad notas has reſpiciēs
diſtingues, utrius nā ſit, nempe ad acceſſionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi
temporum numerum ad ipſum iudicij tempus. Ad acceſſionum analogiam ſic: imparibus die-
bus ſi æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodū, ſi paribus, il
lius proprium: nam in acceſſionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum natu-
ram hoc pacto. ſi ambigas, utrum noni diei, uel decimi ſit iudicium: ſi enim ſalubre, ac bonū, per
fectum, ſine periculo, noni magis eſt: ſi imperfectum, malū, & periculoſum, decimi. Ad numerū
decernendi temporum: quoniam hæc tria erāt, decretorię acceſſionis initiū, decretoriæ motio
nis principium, finis ipſe iudicij: qui dies tempora duo accipit in ſeſe, magis iudicium ſibi uendi
cat. Sic & ipſum tempus iudicij utra die fuerit longius: illi magis iudicium attribuendum eſt. Si
igitur quatuor quidem hæ notæ uno die introducantur, huic tu quoque iudiciū attribues: &, ſi
una ex his relinquat̃, ſic quoque adhuc adſcribes, ſed iam & alterum ipſius criſis participē fieri
putabis: ſi uero æquales notæ fuerint, iudiciū quoque utriusque diei cōmune eſſe cenſebis. Inte H
rim uero nō duos modo, ſed tres etiā dies, iudiciū attingit. Iterū igitur hic mediā, quantū ad tē-
poris longitudinē attinet, præpones: nō tamē uniuerſum ei concedes, ſed primū quidē, ſi abſq;
indice & contemplatorio die criſis fuerit, conſiderandū eſt, quoniam diximus maximā hoc po
tentiā habere: Secundo regulis quoq; alijs, quas modo enarrare deſij, utendum eſt nempe ac-
ceſſionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipſo iudicij tempore.

De prima, ac ſecunda die: & de nomine criſis uel iudicij. *CAP. 9.*

QVoniam uero de his abunde ſatis definitum eſt, reuerſi denuo, uti prius, uſq; ad diē uigeſi
mum, ita iam poſt illū decretorios enumerabimus: tantūmodo prius relatis iā adijciētes,
quantum ad præſentem diſputationem cōducit, item ne ulla iam commemoratis quæſtio de-
ſit. Quid autem hoc eſt? De primo die in morbis, & ſecundo, nō diximus in ſuperiore ſermone,
etſi Diocli hi quoque decernere de morbis uiſi ſunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum ſit,
diſtinctione docebimus. Nā, ſi preceps, ac ſubita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi ſolu
tionem præcedens, criſis ſiue iudiciū nominatur, neq; primū diem, neque ſecundū decretorios
eſſe cēſebimus, quia illa uelut fluctuatio, quæ ſolutionē præcedit, nequaquā in his eſt cōſpicua:

ſi uero

A ſi uero ſolutionem ſimpliciter, iudicium uoces, hi quoq; erunt decretorij. Certē omnes febres diariæ ſolutionem partim in primo ſtatim die, partim in ſecundo, nanciſcuntur. De ſignificatu igitur quæſtio hic magis eſt, q̃ de re ipſa: ipſam.n.rem, liberari uidelicet pleroſq; febribus in primis ſtatim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæſtionis pertinet illud quoque. an, cū perturbatio facta in morbi ſolutionem finierit, criſim eſſe factā dicendum: an, cum inſignis quæpiam mutatio acciderit. Quinetiam, ipſum ſolutionis nomen, utrum, cum ad ſanitatem æger reciderit, duntaxat inferendum ſit: an ēt, ubi mors ſecuta, adhuc morbum ſic quoq; ſolutū fuiſſe dicendum ſit: magnam inquiſitionem obtinet. Cum uero hmōi diſquirendi otiū ſuppetet, rurſus exponemus. Nunc aūt in hoc priore commentario ſolam ipſam utilitatem commonſtrare propoſuimus, quā & ſine demonſtrationibus logicis, ex hypotheſi colligere poſſum. Fingamus.n. per turbationem ante exactam ſolutionem, criſim ſimpliciter appellari: aliarū nulla criſis abſolute, verum quæ ad perniciem tendit, mala criſis totum hoc nominetur: quæ inſigne quidem momentum attulit, morbum uero non ſoluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ inſigniter ad peiora declinat, imperfecta ſimul, & mala. Sic quidē, cū ſingulas res priuatim abſolute, clareq; indicare uoluerimus. Interdum uero interpretationibus defectius appellatis utentes, iudicia no

B minamus uniuerſas quatuor differentias, citra appoſitionem mali, uel imperfecti. Atq; hanc deficientem interpretationem apud oēs homines ſatis in uſu eſſe, alibi declaratum eſt copioſius: ſed nunc quoq; dicemus, quantum ad præſens inſtitutum eſt. Chænicem ſanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam menſuram, neq; cum maior, q̃ par ſit, exiſtat, neque cum minor iuſto, eodem appellaſſe uocabulo conuenit, qm̃ quantitatem aliquam certam unumquodq; tale nomen indicat: attamen eſt, cum chænicem minorem, maioremque, ac cōuenit, nūcupamus: ſimiliter cubitum, pedem, & alias quaſq; menſuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitū ſimpliciter, ſed magnum cubitum, aut paruum, nominamus: abſolute uero, ſolum iuſtum. Aliqñ nō nulla ſecundum uehementem exceſſum, generis totius appellationem ſortiuntur: quemadmodum etiam, apud poetam ſcribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligētes, infini-

" ti licet alij poetæ ſint. Huius farinæ eſt, quod dr̃ apud comicum: Et rarū eſt, ut, qui homo, ſit ho-

" mo. Nam agreſtem, belluinum, amentem, ruſticum, non ſecundum hominis naturā eſſe putantes, ad integros in ea natura, & conſummatos nomen transferimus. Siue igitur ſic per exceſſum quendam iudicij nomen dicimus, ſiue iuxta priorem rationem, alterius tēporis eſt diſputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere eſt ex preſcriptorum nominū

C hypotheſi. Quod.n. oēs iudiciorum notas habet, iudiciū abſoluto ſermone uocatur: alia, cum appoſitione nominis appellabuntur. Iam, ſi non ſubitæ mutationis perturbationem, uerū ſolā ipſam mutationem uoluerit quiſpiam iudicationem nominare, bona quidē ſimulq; perfecta ſolutio ſimplici ſermone, criſis uocabitur: reliquæ cum appoſitione omnes.

De iudicatorijs diebus, qui poſt vigeſimum enumerantur. CAP. 10.

PRoinde qui poſt uigeſimum diem decretorii? hoc.n. una mihi propoſitum eſt percenſere: Archigenes ſanè, Dioclesq; uigeſimum primum ante omnes potiſſimū primo loco dignātur: etenim Archigenes ipſum vigeſimo præponit: mihi tamen aliter uiſum eſt, ſicut & Hippocrati: oſtendetur autem id in ſequentibus. Simili modo ēt de uigeſimoſeptimo habet: ſi quidē ego hunc etiam uigeſimooctauo antepono, illi poſtponūt. Habet autem trigeſimusquartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadrageſimus. His minus decernunt uigeſimusquartus, & trigeſimusprimus: & multo his adhuc minus trigeſimus ſeptimus, ita, ut in dierū decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus eſſe uideatur, & magis ex non de- In Prog. cō. 3. t. 3. 4. 207. b

D cernentibus eſſe. Porrò alia tota dierum multitudo inter uigeſimum, & quadrageſimum, decernendi omnino expers eſt: audi ipſos, iam tibi referuntur: uigeſimusſecundus, uigeſimustertius, uigeſimusquintus, uigeſimusſextus, uigeſimusnonus, trigeſimus, trigeſimusſecundus, trigeſimus tertius, trigeſimusquintus, trigeſimusſextus, trigeſimusoctauus, trigeſimusnonus: uniuerſi duodecim ſunt. Et uſque ad quartumdecimum quidem magnæ ſunt perturbationes in morbis. Proximo loco ſuccedunt, quæ uſque ad uigeſimum habentur. Quæ poſt hunc ad quadrageſimū ſuccedunt, paulatim uehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo ut, qui poſt quadrageſimum ſunt omnes, prorſus langueant, concoctione potius & abſceſſibus, quàm excretionibus, morbos finientes. Accidunt in his quoq; ꝑ excretiones interdum iudicia, ſed raro, nec magnam habēt uehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maxime cum in abſceſſum finiunt. Atque alios quidem, qui poſt quadrageſimum habentur, Hippocrates planè cōtemnere uidetur: ſexageſimi tamen, & octogeſimi, & cēteſimiuigeſimi rationem habet. Ab his alios quidem ſeptem menſibus, alios ſeptem annis, finiri ait: alios uero, ut uериſimile eſt, in binis annorū hebdomadis, & ternis. Non deſunt, qui etiam quadrageſimiſecundi, & quadrageſimiquinti, inſuper quadrageſimioctaui, & quorundam aliorum dierum, meminerunt: de quibus uniuerſis, ſermo nobis futurus eſt.

Quæ

Quæ errata crisis diem protrahere aut accelerare soleant: ac de vsu & ratione diei iudicatorij prænoscendi. E
CAP. II.

ITaque plurimis medicis impossibile uidetur præsagiri diẽ, quo de morbo decernetur: re ue-
ra tamen impossibile nõ est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artẽ tractare stu
deat. At vel si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos uersetur, nihil amplius aget, q̃ operam fru-
stra ludet: uel, si ipsam diligenter didicerit, operari uero neglexerit, longè quidẽ altero, qui nõ
antea didicit, melior, abest tñ permultum is quoq; a perfectoine. Quapropter, qui præscius esse
cogitat diei de morbo iudicaturi, huic in primis ex amussi cognoscenda sunt, quæ Hippocrates
in opere prognostico tradidit; deinde, quæ de cõstitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit:
postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico
perdocuit: ubi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negocio iudicii diem
prænoscet: vbi, siquidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die eui-
dens quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque hæc breuibus
iam explicata sunt, longe uerissima. Porrò, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret,
nihil ex hoc sermone promouebit; quanq̃, si hæc quoq; cognoscat, coctionis autem notas igno
ret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præsagiorũ opus relegen- F
dum præcepi. Nam periculosis symptomatis præsentis una cum §aliqua§ concoctionis nota
quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quòd si
hunc excesserit, octauo: si in imparibus, septimo: bonis signis apparentibus, septimo die mor-
bus discutietur: etenim lethalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc au-
tem non minus, quàm periculosa & salutaria inspiciẽda sunt: quia, si quarto apparuerint, septi-
mo aderit mors. Dictum autem est, hoc nominari crisim malam. Animum hic aduertas necesse
est, lethalium signorũ tum magnitudini, tum copiæ. Si nanq; multa, magnaq; die quarto euene-
rint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem quar
to die moriturum esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum
sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem,
& magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem acciden
tium magnitudo, quæ ex potentia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab
illa, quæ ab imaginatione æstimatur, distinguenda ueniat, in libris de crisi narratur. Omnia in
omnibus confundere, & conturbare non oportet, sed, quãtum ad dies tantum decretorios pro
prie pertinet, huc transferẽdum est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruasse- G
mus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehẽdimus. Ex sua natura, inquam,
hoc est, si nullum rarum & magnum incidat uel extrinsecus, uel ex ipsa morbi conditione, uel
etiam ægrotantis habitu, quartus omnino septimum indicat. Cæterum, si quid extrinsecus præ-
ter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: uel morbus uehementer, uel
obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis uires, aut ualidæ, aut imbecilles extiterint: attẽ-
dendum est, distinguendumque, æger periturus ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso
decernetur. Siquidem, ubi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit: & morbus nõ sim
pliciter acutus, uerum peracutus sit: ad hæc uires ægri imbecillæ: signum malum, quod in quar-
to die apparuit, septimum diem non expectat, uerum sexto æger hmõi morietur, præsertim si
paribus diebus accessiones acceperit. Quòd si nihil extrinsecus erratũ sit, & morbi motus haud
ita præceps ac uelox, & æger ualidus, si quidem manifestum in quarto die malum indiciũ fuit,
septimo interitus comitabitur: si uero obscurum, excedet hunc quoque. Iam uero, si accessiones
paribus diebus cõtigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quæ porrò manifesta, quæ
obscura indicia uocitem, in libris de crisi exactius monstratũ est: quinetiã in hoc, sermone pro-
cedente indicaturi sumus: prius autem ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat. n. euidẽter H
bonum aliquod in quarto die signum: & nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non
potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quænam igi-
tur sunt, quæ committuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægroto uidelicet: quædam a medi-
cis his admirandis, putantibus, si quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se uel catapla
sma imposuerit, uel perfuderit, adusserit, uel clysterem indiderit, uel uenam inciderit, uel cucur-
bitulas adiunxerit, uel confricuerit, uel nutriuerit, aut huiusmodi aliud factitauerit, nihil ab ip-
so gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur iu-
dicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis: quan-
doquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus
peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates undequaque admirabilis inquit:
In lib. de Alimẽto. ‖Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius, &
partis inspersione. Sic etiam medicum‖naturæ ministrum appellat, re uera medicum, non phar
1. Epid. cõ. 2. t. 51. 3. 112. f macopolam quendam ex triuio: tantum enim hic a iusta naturæ ministri appellatione abest, ut
ẽt maxime contrarium nomẽ ipsi magis conueniat, inimico uidelicet & naturæ ipsius, & ægro-
tantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euentum

A iubet prædicere,cum diſtinctione id facimus, dicentes: huic morbus ſoluetur iſto die, primum ſi uictus ratione a nobis,non alio quodam medico,regatur:deinde ſi nihil ipſe peccet,& faciat quæ iunguntur, omnia:poſtremo ſi nullus magnus extrinſecus error admiſſus fuerit. Quæ iam exteriora peccata ſint(quoniam hoc quoque diffinire pollicitus ſum)opportunum erit dicere vt,ſi æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, ſubito cogatur fugere,quanta ei noxa aduenerit,quorſum attinet referre? Simili modo, ſi tegmen aliquod delapſum,uel parietẽ ſentiens* extimeſcat ſimul,& fugã repente moliatur:item,ſi per tegulã quippiam defluat,uel pluuia copioſior oborta capiti ægrotantis incidat,uel alius ẽt quomodocunq; ipſum irrigauerit,ut locũ mutare,uigil eſſe,& timere cogatur: & hoc nõ mediocrẽ ipſi offenſam inducit. Eodẽ pacto uicinorum tumultus,uel alia quędã talis uigiliæ cã eueniens, aut nuncium aliquod triſte,pro noxæ ipſius magnitudine ẽt prędictionis perfectionem corrumpit:vigiliæ ſiquidem pp ipſum morbum intra prædictionem,& criſim ægris aduenientes, nihil præſagia offendunt:quæ uero extrinſecus inopinata ueniunt, horum nihil medicus præcognoſcit: unde nec futuram inde offenſam conijcere põt. nec prædictioni ſecundum morbi rationẽ factę adiicere.Hæc itaque ipſa Hippocrates ſtatim in aphoriſmorũ principio pręcipit inquiẽs, 1.Apho.1. Ext. ord. 2.b

B Oportet non ſolum ipſum,quæ res poſtulat,facere,uerum etiam ægrum,aſſidentes, & exteriora. Si nanque,ait,diſquirere quippiam & indagare ex noſtris cogitas,ipſe primum opportuna facito uniuerſa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet,nihilq; ex intemperãtia peccet.Poſtea ij,qui adſunt ei,nihil erroris cõmittant, ut uel iram ob delicta cõcitent: uel triſtitiam ex intempeſtiuis nunciis afferant,uel offenſam, ꝙ imperfectius in re adminiſtranda ſe gerant: ſed apparatus oĩs ante iudicii tempus prompte ſtatuatur:obſonia pulchre parentur:miniſteriũ inculpate exhibeatur.Inſuper quartum genus eorum,de quibus rationem habendam iuſſit,appoſuit:nominat ipſum uno complexus nomine, exteriora, multiforme licet exiſtat: atque hoc culpa uacet:etenim pluuiæ,tonitrua, fulgura,uicinorum tumultus, canum latratus, inſultus latronũ,domus ruína, defluens aqua,fluuius irruens,incendia,ictus, atque eius generis uniuerſa, exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera,quorum partes etiam ſunt diuerſæ, dum naturæ motus impediunt, ſubinde circuituum ordinem corrumpunt: qm̃, ubi quartus dies euidens iudicii ſignum attulerit,ſi neque medicus quid peccauerit,neque æger, neque miniſtrorũ quiſquam,immo ſi neq; extrinſecus error admiſſus ſit: ſeptimo die neceſſario criſis futura eſt. Ex quo innoteſcit,nõ aliũ quendã eſſe,qui exacte pręſagierit,alium qui rectam uictus rationem

C inſtituet,ſed in eundem utraq; conuenire neceſſarium,niſi alterum ab altero corrumpendũ ſit. Quòd ſanè peccatum in uictus modo quodlibet (ſic autem nunc nomino uniuerſam morbi curam)iudicium impediat,abunde oſtẽdimus: ꝙ autem nec uictus ratio proba ſine ſtatus morbi, & criſis præſagio inſtitui poſſit,in medendi methodo declaratur.Si igitur hæc mutua opera perpetuo indigent,non alius quiſpiam medicus recte curauerit,alius exacte præſagiet: uerũ, quicũque optimus fuerit,is præſagiet una & curabit. Sed de hmõi in aliis commentariis plenius tractamus.Nunc,quod ab initio ſtatueramus,ad id reuertamur.Quartus dies,cum clarum aliquod indicium bonum afferat,ſeptimo die iudicium fore innuit,nullo(ut diximus)errore interea cõmiſſo.At,ſi quis contingat,magnitudo eius inſpicienda eſt. Si etenim exiguus extiterit,erit etiã ſic iudiciũ ſeptimanũ,uerũ aliquid de iudiciorum bonitatibus ipſi deerit: dictũ eſt aũt in prioribus,quòd perfecte,ſalubriter,ſine periculo,& ſimilia,bonis adſunt iudicijs.ſi mai⁹ ſit erratum, in ſeptimo die criſim fieri adhuc non permiſerit. Animus itaque diligenter adhibendus eſt hic omnibus,& offenſæ magnitudo ſignis colligenda:nã interpretari ipſam nõ ſolum difficile, ſed prorſus ẽt impoſſibile:artificioſum uero diſcipulũ reddere,ut hęc quoque ex a muſſi perdiſcat, poſſibile:ſed huius temporis non eſt,magis ad ſpeculationem de criſi pertinet.Quare rurſus ad

D ſermonis reliquum redeamus, primam hypotheſin in memoriam reuocantes. Quippe poſitũ erat decernẽdi ſignum manifeſtum,& ualidum,in quarto die morbi, & acuti & natura ſalubris eueniſſe: deinde nullo quidẽ errore cõmiſſo, bonam omnino criſim ad ſeptimum diem futurã indicari:ſi porrò leuis planè contigerit,ita quoque in ſeptimo euenturam, non tamẽ exacte bonam:ſi uero fuerit magnus, ut a ſeptimo in ſequentium aliquem criſis recidat, attendendũ eſſe noxæ magnitudini iubemus:nam exacte huius regula deprehendet clare an,in nonum diem,ſi ue undecimũ,criſis delabetur. Itaq; morbi, qui prorſus ſine periculo ſunt, ob delicta diuturni eſſe ſolent.Qui incolumitatem pollicentur,non tamen ſine periculoſis ſymptomatis,ob errata lethales ſiunt.Quinetiã illi,qui omni periculo uacant,multis magniſq; deinceps erroribus cõmiſſis,in lethalium naturam incidunt.Nec mirum eſſe puto.Cum enim in ſanis delicta grandia morborum lethalium cauſæ fiant,quid in ægrotis expectandum eſt?Proinde iam clarũ eſt,indicium,& decretoriorum dierum ſermonem,quẽ Hippocrates nos docuit,nõ examinari ab alio quodam in apparentium conſenſu poſſe, quã qui ex æquo par illi uictus inſtituendi artifex eſt: hic enim ſolus errorum uim diſquirit,pernoſcitque,tũ ſolus offenſæ magnitudinem,& diei iudicaturi delapſum intelligere poteſt.Quemadmodum uero in morbis periculo uacantibus iudicia tantum remorantur,quantam ex peccatis interim noxã ægri acceperint,ita in lethalibus

præue-

præueniunt. Si enim,cũ dies quartus in lethali morbo ſignum lethale indicarit,in ſeptimũ diẽ E
mala prædicetur criſis:peccatũ uero non ita exiguum interea temporis contigerit: ſeptimũ diẽ
criſis nõ expectabit,ſed interim morbus iudicio malo uidelicet finietur.Sed,an quinto,uel ſex-
to,tũ ex ipſius morbi celeritate,tum ex offenſæ magnitudine, tũ ex acceſſionum figura definie-
tur.Quippe,qñ in imparibus ipſæ fiunt,morbus peracutus eſt, & peccata non admodũ exigua,
in ipſo quarto uidelicet,miraculum non eſt in quinto hominem interire. Qñ in paribus acceſ-
ſiones eueniunt,nec morbus peracutus ſit,nec erratorum magna offenſa,ſextum expectat.Hu-
iuſmodi aũt oĩa indicum,& decretoriorum dierum ſpeculationem confundunt:cum pauci me-
dici rectè uictũ præſcribant:pauci ægri obtẽperẽt : pauci ſuũ miniſterij munus legitime obeãt:
pauciores adhuc,quibus nihil externi aduerſatũ ſit. Quapropter medicum tum accurate curan
di,tum præſagiendi,peritũ eſſe conuenit;accurate uero ẽt læſionis magnitudinem diſcernere,
ut,& ſi aliquando iudicij diem prædicat,ſed interea temporis offendi ægrum contingat,muta-
re ipſe prædictionem exacte poſſit.Hinc perſpicuum euadit,ꝙ quicunque animo* puſillus,hu-
milisq; fuerit,non ſolum non ſingula,quæ recenſuimus,in ægris cognoſcere ſtudet, ſed ne ſpe-
culationem quidem ipſam ediſcere ſuſtinet.

F

Quòd magna ex parte horam ipſam ſalutis, & mortis medicum prædicere contingat: ac de diligentia in prædictione adhibenda. CAP. 12.

AT generoſus aliquis,ueriq; amator,tum qui labores in optimis quibuſque rebus nõ refu
giat,neq; theorematũ difficultatem,neq; tpis prolixitatem,neq; exercitij laborẽ uerit[9],
ad commemoratorum perfectionem ueniet: ut non ſolum diem firmiter aliqñ poſſit prædice-
re,ſed ẽt horam ipſam,in qua ægrum quempiam liberari,uel mori neceſſariũ eſt.Poſteaquam
enim diem aliqñ,uerbi gratia,mortis cognoueris,conſiderandum eſt inde,in quo potiſſimũ ac
ceſſionis tpe æger maximè grauetur.Si etenim ſtatim inuadente ea refrigeretur uehementius,
ut uix ad calorem reduci poſſit:calor diutiſſimè abſit: pulſus exiguus, aut nullus, aut malus ap-
pareat:motus pigritia,uel ẽt ſomnus ueternoſus,aut aliud quippiã:hoc maxime tp̃s conſideran-
dum eſt.Quòd ſi hoc quidem moderatum fuerit,in ſtatu autem uel delirantem,† uel cum impe
tu exilientem,uel diſſolutum uideas,aut febris magnitudinem non tolerantem,ſed uehementer
inardeſcentem,uertigine laborantem,capite dolentẽ, cordis.i.ſtomachi morſu laborantẽ, uel
id genus alijs,hoc maxime tp̃s eſſe ſuſpicari cõuenit. Porrò,ſi in principio acceſſionis,uigoreq;
mediocriter euenientibus,declinatio quædam animi deliquia,ſudores inæquales,frigidos,uel G
circa caput ſolum,uel ceruicẽ,uel pectus inferat:pulſus obſcuros, exiguosq; efficiat, & his ſimi
lia: hoc præcipue tp̃s obſeruandum eſt, ſciendũq; manifeſto in peſſimo acceſſionis tpe hoĩem
moriturum. Atqui,ſi hoc definitum,cognitumq; aperte ſit, nullum adhuc eſt negocium mortis
horã dicere:quippe cum ſecundus dies, exempli gratia, & quartus uehementiorem acceſſionẽ
adferat,ꝗ primus,tertius,& quintus:ad ſextum diẽ mors pręmonſtrabitur:appareat uero pars
acceſſionis grauiſſima in ipſius inſultu,eaq; ſexta hora,in hac moriturum hominem nõ eſt ope
roſum dicere. At hoc non dico,ut quis putet,nunquam tali ſpeculatione fretũ falli poſſe:uerum
maiore ex parte ueritatem aſſequi,non probabili ſermone,ſed re ipſa,oſtendimus.Illud aũt no
ui certo,quoſdã, qui optimis inuident,facere:uolunt.n.futurũ nos ſemper prædicere, licet nul-
lum interim ſignum firmũ hẽamus,quanquam aruſpicibus auguribusq; denuo augurari,immo
lareq; concedant.Deinde ſimul quidem obſtrepunt nobis,tanquam maiorẽ,ꝗ hominibus con
ueniat,ſpeculationẽ appetentibus:ſimul uero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt,
ut nulli uates ita inquirant.Atqui non illos reſpicere,ſed ueritatem ipſam,& ſignorum faculta-
tes diligenti exercitio pernoſcere,oportet:&, ubi hæ tuto definiri poſſunt, prædicere conator:
ſi aũt quid obſcurum fuerit,ſequentẽ diem expectare oportet.Porro,ſi nihil in ipſo firmiter p̃- H
ſagire poſſimus,ſatius eſt tacere,ꝗ temere pronunciantem falli.Ego ſanè ex tali ſecuritate mo
tus,haud noui me in prædictionem longo tpe erraſſe, etſi in primo ſtatim febris initio ſubinde
de totius ipſius natura pronunciauerim,uel tertianam eſſe hanc inuadentem febrem inquiens,
uel quartanã,uel quotidianam,uel harum quidem nullam,cõtinuam uero, & acutam aliquam,
quartum diem non excedentem.Verum in omni principio futurum cognoſcere non licet,†ni-
ſi quis ex amuſſi morbi ſpeciem perſpectam referat:§& hoc ad opus de criſi pertinet.

† vel cataphoratentatũ, vel inquietatum.

† niſi ſi quod principium ex amuſſi morbi, ſpeciem perſpicue oſtendat.

De uia ac ratione Iudicatorium diem in acutis, ac longis morbis prædicendi. CAP. 13.

ITerum igitur ad inſtitutum reuerſi,dicamus:ſi quis primo die acuta febre infeſtetur, nullum
autem periculoſum ſignũ ipſi adfuerit,ſed in urinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit,
nõ extra quartũ diẽ morbus ſoluetur.Quinetiã,ſi multa lethalia primo die ſtatim deprehendan
tur,morietur planè non extra quartum diem. At,ſi acute febricitet, nullum uero lethale adſit,
immo nec aliqua concoctionis nota,fieri non poteſt,ut hic quartanus decedat. Diſtinguendũ
hic rurſus eſt,utrum,ſicut nulla concoctionis nota adeſt ei, eodem modo neque temporis lõgi

ulla:

A vlla:an,præter ꝙ concoctionis indicia desunt,ẽt temporis signa adsunt.Si nanque,ut concoctionis,ita temporis oĩno signa absint,in secundo quaternione morbus statum accipiet.Quòd si lõgi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum.Cæterum,quantum extendetur,hoc non licet statim ab initio cognoscere:sed in sequẽtibus diebus distinguetur. Tantum aũt ex hac prænotione ad probam uictus ratione͂ præcipiendam acquires,ꝙ cognosces.s.tãtum alimenti mõ conuenire,quantum statu post futuro.‖ Cũ.n. morbus peracutus est,statim etiam extremos labores hẽt:in quo extreme tenuissima uictus ratione vtendum est:cum autem secus est, paulo pleniorem uictum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior,clementiorq́; sit. Extrema,statum morbi appellat:siquidem peracutum quoq; morbũ extremos labores statim habere dicit,hoc est accessiones & symptomata:id aũt aliud nihil est,q̃ morbum uigere. Talis sanè morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurũ se indicat,scďo & tertio die accuratius a te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extendetur:in quarto,uel proxime conieceris futurum statũ, & crisim:nam,si cruditatis signa & temporis,nihil mentione dignum referunt, ẽt tertio quaternione longius ægritudo extendetur.Enimuero,si claram aliquam mutationem faciat,non tñ iam si
B gnum aliqď cõcoctionis in primo quaternione appareat,in tertio quaternione crisis expectanda est.At,si crudus adhuc uideatur in septimo die,non tñ insigne quoddam & magnum temporis indicium hñs,sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimumquartum diem crisim eius extensum iri:definiendum uero est exacte in undecimo:ut.n.quartus septimi,sic vndecimus decimiquarti index est: ubi.n.clarum aliquod & fidum ad amussim signum concoctionis iam eo die antea innotuerit,in decimoquarto iudiciũ fore ait:obscurum si eueniat,alijs iã attendẽdum est.Si nanq; morbus celerem motum obtineat,& aliorum nullum obstet,forsam etiam decimusquartus decernet:sin minus,in decimoseptimo crisis erit:at, si nihil in undecimo prorsus ante fuerit iudicatum,in decimoquarto iudicium esse nequit.Cõsiderandum autem hìc totius morbi motus,aliaq́; symptomata omnia & indicia,utrum decimoseptimo, uel etiam decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura : interdum enim in his quoque iudicatur, plerunque uigesimo,interim uigesimoprimo: iudex autem amborum est decimusseptimus, & magis uigesimi:decimusoctauus autem solius uigesimi primi. Porrò,si morbus quispiam mox ab initio non adeo celeriter moueatur,sed uelut comburens* inuadat:& alia signa longioris tẽporis adsint:huius statum præsagire in principijs nemini licet:uerum, ꝙ non intra decimũquar * σμυχόμενον
C tum diem crisim accipiet,liquido constat:quousque uero extendetur,non cõstat, sed distinguere oportet prius:periculosusne sit,an non. Si periculosus est,& præterea uires ægri imbecillæ, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo uacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, ut celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrarit notam longi temporis.Quantum igitur tempus ad amussim ei accedet,non modo non primo die,aut secundo,aut tertio,sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: uerum in decretoriorũ dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura,in tertio accuratior. Quòd si enim ad septimum usque diem cruditatis & temporis indicia vehementiora compareant,ante uigesimum diẽ crisis esse non potest: si moderatiora eueniũt, aut permanent æqualia,potest.Itaque,si ante uigesimũ diẽ decerni non posse,manifesto noueris,idque temporis notis uehementibus,inspicere tertium quaternionem: &, si adhuc tẽporis, cruditatisq́; signa in hoc intẽdantur,procul a uigesimo die crisim productum iri spem habeto: æqualibus signis manentibus,hìc quoq; post uigesimum uenturã dicere licet: diem uero ipsum cognoscere iam non est:tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nanque semper magisq́; cruditatis signa exoluãtur,primo post tertiã septimanã quaternario crisim morbi spe-
D rato:si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicantur.Post quadragesimum uero iudicia dissolui:& lentis concoctionibus magis,quàm subitis mutationibus, morbos solui, & nobis quidem prius dictum est, & alijs omnibus,qui artis opera in obseruatione habent,sic uidetur,ut etiam Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque præcipites mutationes,quemadmodũ in ægris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarum methodus hæc est: in summa enim signorum uires cognoscere oportet,sicut Hippocrates etiam præcepit,si quis præsagiendi peritus exacte futurus est.Plerique medici,qui huiusmodi speculationem audent attingere,ad signorum numerũ, non potestates,respiciunt.Sed hæc & in opere de crisi tractentur.Tempus autem fuerit discordiæ sermonem aggredi,& experientia,ac ratione eum explorare; has siquidem alibi etiam ostendimus omnium,quæ in medicina disquiruntur,esse iudices.

1.Apho.7. Ext. ord.4.d

In Prog. cõ. 3. 2.37.4. 211.c

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS E

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Experientia ac ratione vim explicat dierum iudicatoriorum, indicat item illorum ordinem & proportionem:& qui quos ad morbos pertineant.

Quid hoc libro agendum. CAP. I.

QVantum ſanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus cõmoditatis ad-
ueniat, ſuperiori commentario uniuerſum oſtendimus: cur autem non
omnes eodem modo de omnibus ſcripſerint, dictum eſt hoc quoq; an-
tea:at,quo pacto non nulli ipſorum errauerint,alij recte ſenſerint,non-
dum expoſuimus.Hoc itàq; primum nunc repetendum:deinde cauſa ex
plicanda erit,qua de neq; omnium dierum numerus eſt decretorius,ne- F
que decernere nati eandem habent omnes potentiam.Pòrrò,cum uni-
uerſæ medicinæ artis ſpeculationes,aliæ experientia,aliæ ratione, aliæ
utroque inueniantur probenturq́ue,conabimur hìc quoq; ambobus in-
ſtrumentis erratum deprehendere:rectè ſcriptum laudare,approbareq́ue.At,quoniam menti-
ri forte cuipiam uidear,ſi ex ægris a me obſeruatis prædictos dies ab experientia commendari
tibi perſuadere coner,ſatius eſſe duco illos, quos Hippocrates, uir, ut cæteris fide dignior, ita
omnium conſenſu decernendi peritiſſimus,animaduertit, ſermoni apponere: & primum qui-
dem confuſum,ac indefinitum experimento(cuius & antè memini)ad definita reducam.

Hypotheſes,ut dierum iudicatoriorum uis,experientia,ac ratione comprobetur. CAP. 2.

DIctũ eſt in ipſis, primum unum certe, dierum puta decretoriorum inquiſitionem in oĩbus
deinceps ægrotis fieri non eſſe neceſſarium:illos tantũ numerandos probãdosq́ue,in q.
bus nec ipſe medicus,nec æger,quid peccauerit,immo nec aſſiſtentes: aut ẽt extrinſecus offen-
ſa quæpiam obuenerit:deinde morborum initia non ratione quapiam, ſed ex(ipſa euidẽtia ca
pienda,cum primum æger ipſe manifeſto ſenſit morbum ſic eum inuadentem,ut præſentẽ quẽ
piam medicum de hoc conſulere deſiderarit:tertium, cũ in plures ſe ordine conſequentes dies G
criſis partita ſit,cuius propria dicatur,poſſe dignoſcere.Niſi enim quiſpiam his definitis experi
mento decretorios dies diſquiſiuerit, vehemẽter errabit: & quidem in experientia ipſa iudiciũ
tale eſt:ratione uero quemadmodum iudicari experientiam conuenit,poſt hæc enarrabo. Na-
turalem eſſe conuenit,qui hæc iudicet:& perſuaſum habere,|naturam prorſus ſufficere,& ſum-
ma quadam prouidentia corpori noſtro proſpicere: item proprijs ẽt motibus ordinatis ſi q.d
aliud,ita & ipſam uti.Horum quædam ex libris de particularum uſu ratiocinari licet (oſtenſum
enim eſt ibidem ſummũ naturæ in aĩali fingendo artificium)quædam in conceptuum incremẽ
to,perfectione,& partu. Nam cuiuſque animantis conceptui ſuum generis ſtatutum tp̄s exacte
ſeruatur,natura uidelicet ordinatos motus ſemper habente. Sic etiam poſt editionem,ſeu par-
tum unumquodq; animans increſcit,abſoluitur,& declinat præfinitis temporibus. Iam uero,q.
libros de naturalibus facultatibus perlegerit,item alios uniuerſos, quos particulatim de ſingu-
lis naturalibus actionibus conſcripſimus,perſuaſum,opinor,habebit,quantum prouidentiæ ſi-
mul & ordinationis,naturæ motus habeant.Si iam hęc crediderit,mireturq́; artificiũ pariter,&
ordinem naturę,recordatus iterum, quantũ ipſa ſuperetur prouidentia,& ordine a cæleſtibus,
ordinationem quandam,puto,ſubſtantiæ noſtræ motui connatam tribuet. Atq; pulchrum oẽ, H
quod hìc pulchrum ſit,atque etiam ordinatum,& artificioſum, ex ſupernis innaſci dicet: inor-
dinatum & erraticum ex materia,quæ hic uerſatur,prouenire.Atq; hæc primus oĩum, quorum
memoria ad nos peruenit, græcorum Hippocrates credidit:poſt eum philoſophorũ præcipui.
At,niſi ſermo in longum proueheretur,demonſtrationes forſan,quas dicunt, ad fidem prædi-
ctorũ dogmatum adduxiſſem.Verum hæc præſenti ſermoni ſufficiunt. Expedit igitur medicũ,
qui Hippocratis arte dignus futurus eſt,ſi quid aliud†hoc certe perſuaſum habere, experientiã
iudicare,naturam rem quandam eſſe ordinatam:§ &, cum materiam ſuperauerit,proportioni-
bus quibuſdam definitis,& periodis ordinatis,motiones ipſius fieri. At,quæ præter rationem
incidunt aliquando,ordinemq́; confundunt,tunc ipſi obueniunt,cum non planè materiã uice
rit,ſed impeditur,prohibeturq́; ſuis proportionibus moueri. Hoc enim ſi tibi p̃ſuaſeris, ac dein
experientia perdidiceris ſeptimo die criſim eſſe tutam ſimul & perfectam,ſine periculo, cũ bo-
nis ſignis,& crebram:ad hæc ei,quæ decimoquarto euenit, aſſimilem: inſuper quartum diẽ ſe-
ptimi eſſe indicem:undecimum uero decimiquarti:ſubibit ſtatim de ſeptimo conſiderare quip
piam,Vbi.n.prima hebdomade bifariam diuiſa,quartus ſectionem recipiens,qualis finis futu-
rus erit,prænunciat,& ſecunda ſimiliter,quomodo nõ quis intelliget ſeptimanã quanq; perfe-

ctam

In lib. de Alimẽto.

†hoc certe perſuaſum habentẽ, naturã rem quandã eſſe ordinatam, ad iudicandã experientiam accedere.

A ctam quandam esse periodum, cum mediũ ab utroq; extremo ex æquo distet, & propterea quo que ad ambo cõionem similem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non cessarunt, soluere conatur: undecimus rursum quos septimus nõ discussit. Quod, si morbus maior sit, q̃ ut quarto die crisim accipiat, dies quidẽ quartus præparat, finem uero imponit septimus. Pari mo do, qui septimo non desierunt, undecimus dies soluere molitur: atq; sic uel ipse decernit, uel ip si decimoquarto præparat. Ego quidẽ hic in speculatione sisto. Numeri uero an ipsi agere nati sint, an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, uerũ substantias, quæ in tpis quodam spa tio agunt, comitantes, philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis cæperit, quod utrisq; cõiter in confesso est, uidelicet cœlestes substantias semper suis motus proportionibus usas apparere: iam uero & in terrenis animantibus, qñ exacta fruuntur ualetudine, aliud aliam imprægnationis, partus, incrementi, perfectionis, uigoris, inclinationis, & dissolutionis numeri proportionem possidere: crediderit nimirum, & decretorios dies numerum quendam ordina tum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, si (ut ante dixi) ad experientiam deuenerit, septimanas nimisquam potentes inueniet: proxime his quaterniones: inspiciet aũt dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, qua rõne
B fiat, ut decernere possint. Ad hæc magis inquiret, inuestigabitq; diem septimumdecimum, decimumoctauum, uigesimum, uigesimumprimum, omnesq; deinceps his respondentes. Si etenim in uigesimum diem tres septimanæ finiunt (ut Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimũ septimum uigesimi esse indicem: excedere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum uigesimumprimum. Porrò, si integræ hebdomades connumerandæ sunt, decimusoctauus uigesimiprimi index erit: rationem uero nullam decretoriam habebunt decimusseptimus, & uigesimus dies. In Prog. cõ. 3. t. 34.207.b

De diebus iudicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de vulg. morbis. CAP. 3.

PRimũ itaque, quo modo experientia hos cõmendet, percenseamus, deinde sic ad rõnem p ueniamus. Ceterum experientiæ mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspicati a primo libro de morbis uulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secunda aeris mutatione
" prouenerunt, hunc in modũ: Febres ardentes paucissimæ ortæ sunt, minimeque his obnoxij la * 1. Epid. cõ. 2. t. 16.17.3.109f g.
" borarunt: neq;. n. sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idq; paucis accidit; neque deliria: re
" liqua omnia facilè tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimo septimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ constitutionis, exquisitius adhuc de ijs,
C qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita pronunciat: Quæ circa iudicia, unde cognoscimus, si- 1. Epid. com. 2. t. 82.83.4.116.b.c
" milia, aut dissimilia sũt. Quippe fratres duo Epigenis eadẽ simul hora febricitare inceperũt; de-
" cubuerunt iuxta theatrũ. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die, iudicatus est: remi-
" sit diebus quinq; alteri, sex alteri. Inde eadem utrisq; hora simul reuersus est. Post uniuersus
" morbus utriq; pariter decimoseptimo die in crisim incidit. At hoc nondum fidei satis forsan ha bet, quo decimumseptimum diem ordini decretorio numerandum esse, credamus, q̃ duos iudi- Ibidem.
" cauerit. Adhibeamus igitur animum iis, quæ deinceps dicuntur: Plurimis sexto die iudiciũ de
" morbo euenit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est. Hoc iam memoratu dignũ est, si & in secunda aeris constõne septimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, uerum ẽt alios complures sexto, die crisim sustinuisse primum ait: deinde febrim eis sex diebus remisisse: postea crisim accessisse
" die quinto, hoc est decimoseptimo a morbi exordio. Sed his subiungit: Quibus septimo die cri Ibidem.
" sis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt: post recidiuam tertio iudicati sunt,
" hoc est hi quoque in uniuersum decimoseptimo. Post hæc rursus: Quibus iudicium quinto die Ibidem.
obuenit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduum eos exercuit: rursus die uno re
D misit, altero redijt: & his decimoseptimo die de morbo iudicium cõtigit, Quinetiam alios quos dam sexto die crisim passos scribit: sex item diebus morbum remisisse: dein reuersum tribus diebus occupasse: postea remisisse rursus die uno: altero ipsius recidiuam accidisse, i. decimoseptimo, in quo iudicium factum fuit. Verũ alios quosdam sexto die iudicatos esse cõmemorat: vii. diebus morbũ cessasse: post hæc repetiisse: & iiii. die, hoc est in summa xvii, crisi fuisse discussum. Cæterũ non cõtentus toto hoc sermone Hippocrates, & si eo ipso posset magnopere ostẽ Ibidem.
dere decimiseptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, Nulli egroto hac ratione recidiuã esse factã cognoui. Quare nõ solũ frequẽter decernere decimusseptim⁹, sed ẽt firmiter idoneus est. Non igitur est ex decretoriis coincidentibus, sed ualidis & primis annumerari dẽt. Atqui, si ex illis est, proportionẽ quandã ad decimũquartũ seruare, rõni est consentaneum. Si itaq; cõiũctũ quaternionẽ cogitaueris, & cõseruatũ, ut in xiiij incipiat, in decimũseptimum desinat, habuerimus sic conseruatam periodũ. Si porrò disiunxerimus, ut decimusquartus secundæ hebdomadis finis sit, incipiat aũt a decimoquinto tertia, nõ ad decimũseptimũ sic, uerũ ad decimumoctauũ, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc uerũ est, tertia septimana in uigesimum necessario finiet: quemadmodum, si ẽt decimũseptimũ statuerimus primi in tertia septimana quaternionis finẽ esse, ad uigesimũ diẽ huius septimanæ finis producetur. Merito igitũ

Hip-

Hippocrates putauit, ſicut decimumſeptimũ experientia inueſtigauit, ita & uigeſimũ experien E
tia explorandum. Cum .n. decretorius inuentus ſit, maximum decimiſeptimi diei teſtimonium erit: ubi ex decretoriorum dierũ numero deciderit, vel planè a uigeſimoprimo ſuperetur, quęſtionem non exiguam mouebit. Rationi ſiquidem minime conſonum eſſe videt. xvij. quidem fortiorem decimooctauo, uigeſimum uerò imbecilliorẽ uigeſimoprimo eſſe. Quapropter poſt illa, quæ de xvij. in primo libro epidemiωn ſcripſit, de xx. hũc in modum ait, ‖ Quibus parotides ortæ ſunt, xx, die criſim habuerunt. Extinctæ aũt ſunt oĩbus, quibus in pus uerſæ non ſunt, uerum ad ueſicam declinauerunt. Atq; de hoc ſatis. Iterum deinceps ait, ‖ Quibuſdã ſeptimus dies iudiciũ attulit, nouẽ diebus remiſſiones fuerunt: poſt repetitionẽ morbi quarto de criſis aduenit, in uniuerſum uidelicet. xx. Ad hos deinceps addit non nullos, ‖ q̃bus vij. die criſis apparuit, ſex diebus remiſſiones, mox repetitio morbi, deinde ſeptimo iudicium, ſummatim xx. Poſtea paululũ ꝓgreſſus: ‖ Sunt, ait, q̃ xi, die criſim exceperũt, repetitionẽ xiiij, criſim abſolute xx. His deinde ſubnectit: ‖ Si uero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudiciũ quadrageſimo cõtigit.

1. Epid com. 2. t. 84. 3. 116. c
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem. t. 85.
Ibidem.

De diebus, qui in reliquis libris Hippocratis obſeruantur: & quopacto ij per integras hebdomadas nequeunt numerari. *CAP. 4.* F

VIdes hic, arbitror, rurſus uiri diligentiam. Nouit .n. ꝗ, ſi quis ualidis decretorijs, hoc eſt q̃ in quaternionibus, & ſeptimanis augenter, decimumſeptimum aſcribat, cogetur ſtatim uigeſimum & quadrageſimum attribuere, quemadmodũ & uigeſimumquartum* & xxxi: ſi uigeſimũ apponat, ſtatim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadrageſimum adijcere: quinetiam, quadrageſimũ ſi quis ualide iudicãtibus attribuat, liquet ẽt xvii, & xx, eſſe annumerandum. Etenim vſq; ad decimumquartum nulla de diebus eſt inter medicos diſſenſio: uerum ſequentium hos ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientiæ mentem, ſed rationi ſoli, adhibẽt: quo factum eſt, ut integras hebdomadas putent eſſe complicandas. Poſtea, cum ſic uigeſimumprimum fortibus decretoriis adiungant, neceſſe eſt ideo decimumoctauum quoq; & quadrageſimum ſecũdum, eos aſcribere; hunc quidem, ut ſeptimanas ſex complẽtem, illum, vt uigeſimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnã operam non deſiderat. Si nanq; totus dierum a deſcimoſeptimo ordo ualidior appareat, bifariã ſinguli dies fidẽ habebunt, ex propriis experimentis, & aliorum teſtimonio. At, ſi rurſus a decimooctauo numerus frequenrer decernere inueniatur, & perfecte & firmiter, tum, qui ſeptimũdecimum ſequitur, imbecillior apparebit. Quod cũ intellexiſſet Hippocrates, oẽs omnibus cõtulit, decimumſeptimum (hinc .n. diſcordiæ initium inter medicos ſubortum eſt) decimooctauo, uigeſimo uigeſimumprimum, pari modo uigeſimumquartum uigeſimoquinto, rurſus uigeſimũſeptimum uigeſimooctauo, & trigeſimumprimum trigeſimoſecundo, trigeſimumquartum trigeſimoquinto, quadrageſimum quadrageſimoſecundo. Quem uero ordinem experiẽtia probet, in epidemijs indicauit, † eadem ipſa aſcribens, q̃ paulo ante citaui, aliisq; in cõmentariis: atq; tertiæ conſtõnis mentionem faciens hoc ferè modo ſcribit: § [a] ‖ His frequenter undecimo die criſis aduenit: ſunt, quibus uigeſimo contigit. Dein ægris noĩatim citatis, [b] Herophontem ordine tertium poſt tres aeris ſtatus ſcriptũ, decimoſeptimo die iudicium accepiſſe ait: [b] Quartam, Philini uxorẽ uigeſimo die mortem oppetiiſſe. Poſt hãc, Epicratis uxoris meminit, de qua ad finẽ totius hiſtoriæ hæc uerba apponit: [b] Quadrageſimo bilem modicã uomuit: octogeſimo febris perfectè iudicata. ✲ † [d] Sextum ordine Cleanactidẽ in libri huius calce adducit: § [e] Octogeſimo, rigore infeſtatus eſt, febris acuta eum prehẽdit, ſudor multus ſubſecutus, in urinis rubrũ & læue reſidebat: perfectè iudicatus eſt. [d] Decimus æger eſt Clazomenius, quem & ipſum quadrageſimo, die liberatũ per criſim eſſe ſcribit. Atqui dies quadrageſimus ex ordine decimiſeptimi eſt, quẽadmodum octogeſimus: conueniebat aũt quadrageſimum ſecundum eſſe decretorium. Quòd H
ſi dierum cõputatio ſecundum ſeptimanas integras fieret, non quadrageſimus, uerum quadrageſimus ſecundus dies decretorius inueniendus erat: ſic nõ octogeſimus, ſed octogeſimus quartus. Quare decimiſeptimi diei ordinem altero longe fortiorem eſſe nemo ignorat, non ſolũ, ꝗ multos in eo criſim accepiſſe recenſet Hippocrates, ſed ꝗ nec decimioctaui, nec uigeſimi primi nec uigeſimiquinti, nec uigeſimioctaui, immo nec trigeſimiſecũdi, nec trigeſimiquinti, nec quadrageſimiſecundi, ſexageſimitertij, nec octogeſimiquarti meminit. Nam in tot ægrorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim ſumma quadam comprehendit, in uno quoq; aeris ſtatu, nullum ex commemoratis diebus decretorium eſſe inuẽtum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi ſæpe perfecte firmiter, bene, & recte inueniantur indicaſſe: ex altero ne unus quidẽ in toto primo epidemiωn libro, qui tuto decreuit, nedum perfectè uel ſalubriter, ut non occidat: inſignem alterius eminentiam eſſe putabimus: An igitur in primo ſic, in tertio aliter ſcriptum reliquit: † Nã & illic, ex ſecundo aeris ſtatu ęgrotantium mentionem faciens, in ſumma dixit, oẽs ferre ſuperſtites octogeſimo iudicatos eſſe: & per Iouem non nullos ipſorum haud ignobiliter, nec ſine ſignis: ut ægrum tertium, quem in libri principio decripſit, in Dearcis horto decumbentem. § Quid enim erit? Quadra
gesimo

* Al. trigeſimum quartum.

† ut qui tum hæc ipſa ſcripſerit, quæ paulo ante citaui: tũ uero præter hæc, in tertia quidẽ conſtitutione hoc ferè modo.

A Ibidem. 115. c. t. 76.

B 1. Epid. c. 3. t. 20. 21. 22. 3. 122. a. b. c. d. f. g.

C Ibi. 123. a. t. 23.

✲ † Poſt hãc uero ſextum ordine cleonactidẽ cõmemorat, in narrõnis calce hæc ſcribens.

D Ibid. 124. h. t. 27.

†† Sic ex græco uertendum. Certe & illic ægrotos quidẽ in cõſtitutione enarratos, una ſumma complectens, dixit oẽs ferè, qui ſuperſtites fuere, octogeſimo indicatos eſſe: ex particularib. ãt, quorũ noĩatim meminit, aliquos quidem in quadrageſimo indicatos eſſe dicit: & per Iouẽ non nullos ipſorum haud ignobiliter nec ſine ſignis: ut tertiũ à principio libri ſcriptum in Dealcis horto decumbentem.

A geſimo‖die pituitoſa recrementa, alba, & copioſa deiecit; largiter ſudauit per totũ: abſolute iu- 3.Epid.com.1.t.
" dicatus eſt. Quoſdã vero, qui in longum nimis morbum inciderant ſimiliter & ipſos ratione vi- 29.3.134.d
geſimi diei multiplicati, criſim accepiſſe: quẽadmodum nonum ægrum ex aeris ſtatu Heropy-
thon,‖ centeſimo, & vigeſimo die de morbo iudicium perfectum habuiſſe, refert Hippocrates. 3.Epid.com.3.t.
Sic aliquos vigeſimoquarto die, & vigeſimoſeptimo, item trigeſimoquarto, iudicatos eſſe bene 80.3.150.d
ſimul, & tuto, & pfecte memoriæ prodidit: in vigeſimoquarto ſanè decimũ ex aeris ſtatu ægro
" tum, hoc fere mõ ſcribens:‖ Vigeſimoquarto die vrinam miſit copioſam, albam, in qua multum Ibidem. t.81.
" ſubſidebat: ſudores calidi è corpore toto manabant: vnde febris diſcuſſa eſt:‖ Vigeſimoſeptimo Ibidem.t.78.
die puellã in Abderis: ſed & ipſam ſudore largo prorſus febre liberatam eſſe refert. hãc autem
poſt aeris conſtitutionem ægrotaſſe ſeptimam cõmemorat. Porro trigeſimoquarto die octauũ
ex aeris ſtatu ægrum ‖ Anaxionem, ſudore quoq; ipſum febre prorſus leuatum fuiſſe percenſet, Ibidem.t.79.
fidamq; ei criſim obtigiſſe. Cæterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorũ dierũ or
dine criſim accepit: verũ ‖ Dealcis uxorem in vigeſimoprimo deceſſiſſe cõmemorat: nec vllum Ibid.151.to.86.
in aliquo die, qui in decimioctaui ſecta cõtinetur, ſuperſtitem manſiſſe. Dicitur itaq; ſecũdo ſi-
gnificatu, vti prius interpretati ſumus, nõ ſolum ſuperſtes, verum mortuus ẽt, criſim accepiſſe.
B Sed, vt retuli, non mõ in eis diebus nemo ſeruatus eſt, ſed ne mortuus quidem, ſi Dealcis vxorẽ
excipias. In altero ordine complures ſeruati: quamuis nõ nulli etiam vita defuncti: quemadmo-
dum‖ mulier, quæ Cyzeco binam fœmininam prolem peperit, decimoſeptimo die perijt.‖ Ado Ibidem.t.85.
leſcens aũt in Melybea, omniũ poſtremus ab Hippocrate citatus, vigeſimoquarto interijt. At‖ Ibidem.t.87.
Hermocrates ſecũdus à principio, vigeſimoſeptimo die fatis conceſſit.‖ Apollonius autẽ in Ab 3. Epid. com. 1.
deris decumbens, decimuſtertius ex aeris intemperie ægrotus ſcriptus, trigeſimoprimo perijt. t.5.3.130.h
Vt igitur ſeptimo die, & vigeſimo cõplures interire vidit, quippe cum dies ij, qui validam virtu 3. Epid. com.3. t.84.151.b
tem hñt, non modo ſeruent, ſed ẽt interimant interim: ſic vnumquenq; eorũ quos recenſui, con
ſpexit nunc ſeruantem aliquos, nunc occidentem. Iam uero ſecundum ex circunflui aeris ſtatu
ægrũ octogeſimo interijſſe ait, & primũ centeſimo vigeſimo: ſicut arbitror, & vltimũ laborantẽ
ante peſtilentem conſtitutionem, decimoquarto die mortuum eſſe: tres ante ipſum, ſeptimo die
perijſſe. Quid opus eſt multis verbis? nullũ.n. {alium} nec in primo, nec tertio epidemiωn libro,
vel ſuperſtitem vel mortuum in ordine dierum, qui à decimooctauo numerantur, inuenies: ſed
omnes, qui intra ſeptimumdecimum iudicati ſunt, iudicium habuere in diebus, quos vniuerſus
medicorum chorus decretorios eſſe conſentit. Porrò, qui decimumſeptimũ exceſſerunt, illorũ
C vnus tñ vigeſimoprimo interijt. Proinde hæc ſufficiunt ad demõſtrandum, Hippocratem non
ratione quadã perſuaſum, vt decimumſeptimum decretorium eſſe ſtatueret, vigeſimo aũt pri-
mo efficaciam adimeret, ſed uſu, & experientia doctum, cauſam inquiſiuiſſe. At, qm̃ ſecundus,
quartus, & ſextus epidemiωn liber, uel ipſius Hippocratis eſt, uel eius filij Theſſali, pauca ẽt in-
de ſumemus. Inueniemus ſiquidem & hìc in ſecundo, vigeſimum, & quadrageſimũ decretorios
eſſe ab illo poſitos, ſed nec vigeſimumprimũ, nec aliũ quemuis ei reſpõdẽtẽ. In quarto, morbo
rum adeo acutorum mentionem facit, vt raro videlicet ad vigeſimũ peruenerint, proceſſerint
autẽ ſemel vlterius, vſq; ad vigeſimumquartũ. Vnde iã vigeſimũ, & vigeſimumquartũ iudicaſ-
ſe de morbis licet intelligere, nõ tñ alterius ordinis quendam. Quinetiam in ſexto epidemiωn
paucos tũ ægros, tum aeris ſtatus, commemorat: neq; hìc quenquam in alterius ſectæ diebus iu
dicatũ eſſe nouit. Si iã, & quinti libri meminiſſe conuenit, cuiuſcunq; fuerit, hìc etiam quinqua-
ginta ſunt uniuerſi ægri: nullus autẽ ipſorũ uel decimooctauo, vel vigeſimoprimo, vel, vt ſum-
matim dicam, in alio quodã huius generis die iudicatus eſt. Cũ igitur ipſa experientia decimũ-
ſeptimum, & vigeſimum diem, inſuper, qui ipſis reſpondent, uniuerſos decretorijs apponat, nõ
nulli medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt, ad perfectæ hebdomadis numerũ,
D tanquam ad faciliorem viam, deuenerunt. Deinde, cum etiam iudicatum aliquem in vigeſimo-
primo conſpexerint, multo ſanè magis opinionem ſuam confirmarunt.

Dies iudicatorios in euacuationibus, quæ duos, aut tres occupant, ac in longis etiam morbis obſeruari. CAP. 5.

ETenim, vt diſcernas, cuius nã diei propriũ, ſit iudiciũ, cũ in plures partitum fuerit, diſtinctio
ne opus eſt, quemadmodum in ſuperiore libro demonſtratum eſt. Contingit autẽ morbis
inueteraſcentibus, & iudicia vehementiã perturbationis, & alterationis breuitatem, remitte-
re, & ad duos ſæpe dies vel tres extendi. Prõptũ eſt igitur in hoc criſim, cuicunq; ex tribus die-
bus volueris, attribuere. Multi ſiquidem medicorũ ne vel numerare quidẽ poſt decimũquartũ
dignantur, quot iam diebus ęger decumbat, præſertim ſi dum febris ſoluta interea eſſe videat̃,
denuo repetat. Nõ nulli vero, etſi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indiſtin
cte, & temere, cui dierum uolunt, annumerant. Quapropter etiam Hippocrates in ęgrotis aliqñ
quidẽ ſeptimo dicit, uel vndecimo, vel decimoquarto, iudicatum eſſe morbũ: interim vero cir-
ca vigeſimum, uel quadrageſimum, vel alium quempiam: ſicuti, exẽpli gratia, in prima, & ſecun
" da conſtitutione primi epidemiorum. In prima.n. ait,‖ Iudicabantur aũt, quibus inter hos breuiſ 1. Epid. com. 1.
" ſimi eſſent, circa vigeſimũ, plurimis circa quadrageſimũ, multis circa octogeſimũ, In ſcd'a vero t.36.3.107.b,

5. Epid. com. 2. t. 33. 3. 111. a / ** Al. octogeſimum.* / *Ibid. 114. d. t. 67.*

conſtitutione, ‖ Quibuſdam uero, inquit, ipſorum iudicabantur, ijſque paucis, quibus breuiſſimi E eſſent circa * vigeſimũ. In tertia aũt, ‖ Sanguinis, inquit, parũ erumpere cœpit circa vigeſimum-quartum: & in ſanguinis eruptionẽ fiebãt abſceſſus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & pfecte iudicatus eſt circa quadrageſimum. Sed horũ verborũ ab initio ſtatim nõ memini, cũ ex primo epidemiωn quoq; apponerẽ, melius eſſe ratus oẽs dies, q exacte ſoli de morbis decernere viſi ſunt, prius exponere. Huius rei gratia, nec in ipſius uſquã cõmentarijs in totum ſcriptum eſt, † quintũ, aut ſeptimũ, aut nonũ diẽ, de vllo morbo iudicaſſe, ſed ſimpliciter vel quintũ, vel ſeptimũ, uel nonum: ſubito.n. & vniuerſim hi iudicant. Quanto aũt vlterius morbi excedunt, diuturnioreſq; fiunt, perturbatio ſanè, q p̃cipitem alterationẽ p̃cedit, conquieſcit. Iudicia vero paulatim venientia duos, aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut.n. plurimi longi affectus, neque cũ excretione diſſolui conſueuerunt, ſed vel abſceſſu, vel cõcoctione: ita nec, vbi cũ manifeſtis excretionibus, uel abſceſſibus ipſorũ ſolutio contigerit, uno duntaxat die pficitur. Vñ medicorũ quidã diuturnos morbos nequaq̃ iudicari inquiunt: ſiquidẽ non ſolutionẽ ſermone abſoluto criſim eſſe, ſed uel ſubitã, uel q ipſam p̃cedit cõmotionem. Verum, ꝙ iudicij ſignatum nõ exacte diſquiſitum perpetuo ſeruatur: ſed ſolutionẽ ipſam tñ, quõcunq; fiat, complures medici iudicium appellant: ex ipſis Hippocratis libris diſcere cuiuis eſt integrum, maxime vero & ex F ijs, q ueteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primum diem decretorijs annumerat, manifeſto indicans nihil ſe aliud, iudicium, quam morbi ſolutionẽ, noĩare. Fiet autem perſpicuum ex ipſius uerbis, q hunc in modum hñt: „ Quarum febrium cauſæ, neq; in ipſo corpore uacuatæ, ac imminutæ diſſoluuntur, neq; exiccantur, neq; ſubito crudæ educuntur, tẽporum uero periodis quibuſdã coctæ apparent, per ſumma quidem extantes, nocte & die iudicantur. Nã pauciſſimo tpe cauſæ ipſarum diſcutiuntur: quippe putreſcentes, & in pus cõuerſæ: ad hæc lac, & caro oĩs abſoluta breuiter: oĩa, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur, & ſpeciatim alterantur, in hoc tpe primum apparent. Atq; hæc Diocles. Hippocrates aũt non ſemel, neque bis, ſed frequenter admodum in primo epidemiωn, & potiſſimum in tertio, morbi ſolutionem criſim uocat, nulla neq; excretione, neq; abſceſſu euidenter p̃greſſo. Non tñ huius gratia putandum eſt diuturniores morbos ſine quauis manifeſta excretione iudicari, quẽadmodũ neq; plures dies neceſſario

1. Epid. com. 3. t. 23. 3. 123. a

aſſumere. Itaque ‖ octogeſimo criſim quẽdam accepiſſe in primo De morbis popularibus Hippocrates cõmemorat, aitq; rigore ipm̃ fuiſſe correptum, acuteq; febricitaſſe, & ſudaſſe largiter. Appoſui autem paulo ante ſnĩam, cum Cleonactidæ in primo epidemiωn ſexti ordine ſcripti mentionem facerem. Inuenias aũt alios quoq; ægros hoc ſermone iam mihi citatos, item quos G nequaq̃ appoſui, iudicatos euidenter die uno per excretionem in procedente diuturnoq; morbo. His igitur maxime aduertendum eſt, ut q dierum decretoriorum ordinem exacte doceant. Si.n. Cleonactides hic, poſtq̃ octogeſimo cum totius corporis concuſſione, hoc eſt rigore fuiſſet infeſtatus, acuteq; febricitaſſet, per ſudorẽ iudicatus eſt, ‖ liquet uigeſimi numerum non mediocrẽ quandã potentiã obtinere. Hoc.n. multiplicato octogeſimum, ſicut & quadrageſimum, & ſexageſimum, ad hæc centeſimum, & centeſimumuigeſimum, fieri contigit. Reperies autem alios ægros, decimumquartũ egreſſos, per excretionẽ in epidemiωn libris iudicatos fuiſſe: quorum non nullos iã protulimus. Qui autẽ eos, qui ſubitam fieri criſim vltra quadrageſimum non putant, arguunt, ẽt decretoriorum dierum ordinem oſtendunt. Quòd etenim ſolutio, quæ per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum eſt: at, non amplius ſubitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum eſt. Cum enim rigor vehemens ſimul cũ acceſſione antea non factus inuadat, & febris acutiſſima, vehemẽtiſſima, calidiſſima, & toleratu difficilis accedat, ſudorq; copioſus è corpore manarit, febre hoĩem prorſus liberans, ſi quis hoc criſim non eſſe dicet, manifeſte contentioſus eſt. Ego ſane id genus hominibus contradicere diffuſius, non cõſueui: ſed illud, quod accidit, magis cognoſcendum eſſe H mihi propoſui. Hoc.n. nobis obſeruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocrate ſcriptis inuenire licet, huiuſmodi morborum longiorum ſolutiones non, cum deinceps nulla ex parte interſecantur, incidere, at cum, vbi ſoluti eſſe vñr, iterum ſecundo recidiuã incipiunt. Contingit autem ſæpe diebus quibuſdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum aliquem decretoriorum exceſſerint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac rõne oẽs particulares acuti fiunt: poſtquam vero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipſorum numero quodam decretorio circunſcribuntur, veluti ſi quis vndecimo die iudicatum imperfecte, decimoquarto morbus repetat: deinde vigeſimo rurſum die iudicato parum integre, recidiua vigeſimoſeptimo adueniat: inde poſtea acute ægrotans, quadrageſimo iterum iudicetur. Hæc igĩt quiſque in ægris ipſe videbit, qui diligenter eis aſſidere uoluerit: ad hæc in ægrotis ab Hippocrate citatis contempletur. Porrò ꝙ decimusſeptimus decimooctauo, & vigeſimoprimo vigeſimus fortior ſit æſtimandus, per Hippocratis experimenta demonſtratũ eſt. Si autem mea quoq; deinceps recenſuerim, longior quidem ſermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: ſi etenim quiſpiã & ipſe, q ægris accidunt, obſeruare velit, & ab Hippocrate dictis credere, is nihil adhuc noſtra experientia indigebit. At, ſi vel ſophiſmata euidenter apparentibus digniora

eſſe

† Circa quintũ aut ſeptimum, aut nonũ diẽ, nullũ iudicatũ eſſe, ſed ſimpliciter, uel quinto, uel ſeptimo, uel nono die.

A esse, quibus credat, existimet, uel Hippocratis dictorum nullam rationem, curamq; habet, talis
non mō nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed ēt irridere ipsam conabit: hmōi
uero frequenter dixi despiciendos esse. Si uero ueritatis studiosus quis existat, sophistarum nu-
gis relictis ad experientiam ipse ueniens, cum octoginta, vel mille ægros conspexerit, hunc in-
dubie noui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quàm Hippocrates iudicauit.

Differre inuicem natura, ac usu, iudicatorios dies, qui per quaternionis circuitus numerantur: & qui inter ipsos coincidunt: & ea de re Hippocratis testimonia. *CAP. 6.*

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoq; du-
plicem eorum doctrinā instituit, in aphorismis quidē, & prognostico, eorum, quę secundū
quaterniones, & hebdomadas inuicem cōplexi sunt, mentionem faciens: in primo autē epide-
miorū nō horum modo, sed ēt aliorum oīum coincidentium. Quorum causam coincidentiæ in
sequentibus dicturi sumus: nunc autem, ꝙ & natura, & usu inter se mutuo differunt, ostensuri su-
mus. : Natura sanè, ꝙ omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus iudicia maxima
ex parte perueniunt: erratis autē quibusdā, in coincidentes recidunt: Vsu, ꝙ ad futuræ crisis co-
gnitionē, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crisim iudicandā oēs semper sunt
B cognoscendi: vt, verbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, quā q̄ octauo die, accidit: minus
fidam, quæ octauo, quā quæ nono contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, ⁊ hoc
est certitudo uel incertitudo, ⁊ ad bonā victus rationem iudicatis morbo præscribendam condu-
cit: p̄cognoscere verò, qn̄ potissimum accidet, ad nondum iudicatos necessariū est. Dicetur ita-
que in procedente sermone de hoc ēt nō nihil: sed vniuersus sermo ex curādi methodo pendet.
At nunc de decretoriorū dierū vsu nihil, nisi obiter, dicemus, sed oēm eorum potentiā interpre
tari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis uerba cōmemorans,
" ad sequentia iam descendam. In prognostico sanè hoc modo scribit: ‖ Febres, siue sanus ab his In Prog. com. 8.
" quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Vt. n. saluberrimæ febres, quæ uide- t. 3. usque ad 6.
" licet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæque, 4. 206. d. Et 207 b. c
" & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiūt. Primus itaq; earū insul-
" tus ita finitur, secundus quaternarius in septimū diē producit, tertius in vndecimum, quartus in
" decimumquartū, quintus in decimumseptimū, sextus in uigesimū. Hi aūt ex acutissimis morbis
" per quatuor in viginti, ex additione, perueniunt. Verum huiuscemodi supputatio per dies inte-
" gros nimirū fieri non potest: quippe cū nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus
C deinde eadem rōne, atq; additione primus circuitus ad quatuor, & triginta, alter ad quadragin
ta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidē ex prognostico uerba sunt. In aphorismis, cū
" prædixisset, acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: ‖ Septimorū quartus 2. Apho. 23. 24.
" index est, alterius septimanæ octauus initium. Contemplatorius autem rursum vndecimus, hic Ex. ord. 15. d. g
" .n. quartus secundæ septimanæ. Cōtēplatorius iterū decimusseptimus, hic. n. quartus est à deci-
" moquarto, septimus aūt ab vndecimo. Atq; in his duobus cōmentarijs oēs dierū decretoriorū
circuitus hebdomadis, & quaternionibꝰ adscribit. At in primo epidemiorū oīum deinceps me
" minit hisce uerbis: ‖ Est autē primus decretorius circuituū, qui paribus diebus decernunt, quar- 1. Epid. com. 3.
" tus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, uigesimus, vigesimusquartus, uigesimus- t. 14. 3. 120. d
" octauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octagesimus, centesimus,
" cētesimusuigesimus. Eorum, q̄ imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septi-
" mus, nonus, undecimus, decimusseptimus, uigesimusprimus, uigesimusseptimus, trigesimuspri-
mus. Hippocrates igit̄ oēs hoc sermone decretorios dies manifesto cōprehendit: recordationi
siquidē ac memoriæ præparatio hæc cōuenit. Demonstratum. n. nobis sæpius est, epidemiorum
libros prognostico prius, & aphorismis scriptos esse, ꝙ memoriā rerum prius obseruatarū sug-
D gerant. Itaq; in hoc cōmentario oēs decretorios dies per seriē conscripsit: in illis eos tātum, qui
maximā uirtutē hn̄t, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendetur) & in-
super non mediocrē usum ad futuri status, iudicijq; prænotionē exhibēt. Cur igitur Hippocra-
tes non unam in oībus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat.
Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus cōtrouersia suscepta sit. Alij etenim, ꝙ duplex
eorum natura sit, non planè cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt, sed rationi totum concess
sere: nonnulli vsu ipsos deprehendere conati sunt, verum duplici nomine falsi sunt, uel quòd ni
hil omnino ante experientiam definierint, vel inconsultius sententiam protulerint.

Iudicatorij dies à Galeno obseruati, aduersus sophistas. *CAP. 7.*

POrrò nobis, q̄ distinguenda ueniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decreto-
rijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis egris, annis compluribus, accura
te quis obseruauerit: nam p̄ter alia etiam annalium constitutionum permultæ quædā differen-
tiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, q̄ quadringentos homines acute ægrotantes uniuer
sos, uel septimo, uel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimo-
quarto, quosdam uigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permulos sanguinis fluo
rum quinto habuisse, perfecte septimo uel nono die iudicatos esse. Vidi etiā in autumno aliqn̄

oẽs vndecimo iudicatos: ſed hic quidem autumnus bonã criſim attulit: in alio aũt oĩbus ſexto E die non bonum iudicium accidit. Quap̃p ẽt magis ſubit mihi mirari eos, qui planè nullum in diebus diſcrimen, uerũ eiuſdem oẽs dignitatis, eſſe arbitrant̃. Toti ſi quidẽ ſtatus frequẽter, vel æſtiuorum, uel autumnalium morborum, vnã iudiciorum ſpẽm obtinent: quemadmodũ in his, quos Hippocrates conſcripſit, manifeſtum eſt. In quibus, ſi quis non oĩno ſegnis eſt, interdũ ſanè alium decretoriorum dierum ſæpius iudicantem uidebit, quam alium: non tñ octauum, duodecimum, aut decimumſextum, aut huius notæ aliquem. Apparent igitur ſophiſtæ in utriſque, q̃ vniuerſam medicinam conſtituerunt, errare. experientia nempe, & rõne. Neque. n. in q̃bus experientiæ vſus eſt, ipſam expectant, ſed ut cuiq; in mentem uenerit, nugantur, neq; euidẽter apparentium cãs inueniunt. Huius rei grã alius ex eis, nec decretorium diem, nec oĩno iudicium eſſe confirmat: alius iudiciũ quidẽ eſſe quoddã, non tñ ẽt dies decretorios concedit: tanq̃ rõne magis, quã experientia, decretorios dies, & iudicia inuenire cõueniat: vel quaſi peiores exiſtãt, illi, q̃ p̃ experiẽtiã vtraq; ſe didiciſſe confitent̃. Nobis ſanè, qui poſt Herophilũ,* Xenophontẽ, Aſcle piadẽ nati ſumus, forſan in uiros illos, uel inuidia, uel contentio q̃dam eſſe poſſit. Sed, q̃ſo, vñ nam in mentẽ uenit ei, qui primo accurate ipſos p̃ experientiam inuenit, quemadmodum epidemiorũ libri teſtant̃, vt p̃cognoſceret ſophiſtas tales quoſdã in poſterũ futuros, cũ nondũ F viii his ſimiles Hippocratis tp̃ibus extiterint, uerum ſinguli pro uiribus artẽ iuuare, inuenireq; aliquid, non deprauare recte inuenta, ſtuderent? Quinetiam medicos, qui ab experientia empirici noĩantur, uidere licet tanq̃ cões quoſdam oĩum dogmaticorum hoſtes, inquirentes, quod mentiantur: non tamen aut decretorios dies, aut iudicia tollentes, ſed ueluti, & aliud quippiam maxime euidens, hæc quoque ambo ſtatuentes. Satis mihi iam eſt ſophiſtarum nugantium.

Epilogus eorum, quæ dicta ſunt de ordine dierum iudicatoriorum. CAP. 8.

QVin magis ad dictorum cohærentiã denuo reuertor, prius uniuerſis, q̃ p̃diximus, in ſummam unam redactis. Decretorius, itaque fortiſſimus oĩum eſt dies ſeptimus: præñũciat eũ dies quartus, hæc duo hñs, ut decretorius minor ſit, & ſeptimi index. Deinde undecimus, & decimuſquartus eandem proportionem, & naturam inuicem conſeruãt, quam cum ſeptimo quartus. Deinde frequentes quidem decimusſeptimus ad uigeſimum, raro autem decimusoctauus ad vigeſimumprimum, eandem rationem habet, quam cum ſeptimo quartus, & undecimus cum decimoquarto. ‖ Hi ergo, vt Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad uiginti perueniunt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidem nonus iudicat: ſecũdam uim obtinet quintus: & poſt hunc tertius. De ſexto prius diximus, ut malo decretorio. Decimuſtertius certe G oĩum decretoriorũ imbecillimus: oĩum uero, qui non decernũt, fortiſſimus, tanq̃ in medio quo dã utrorũq; uirtutis ſitus. Cũ vehemẽtiſſima itaq; pugna ſunt criſes, ſicut ẽt antea diximus, q̃ vſque ad decimũquartũ diẽ ueniũt: cũ minori, q̃ ad uigeſimũ uſq; pertingũt: inde vſq; ad quadrageſimum adhuc ẽt magis earum vehementia exoluit: ab illo aũt die perfectæ exoluta redditur.

In Prog. com. 3, t. 3. 4. 207. b

De proportione dierum iudicatoriorum, qui per quaterniones, & ſeptimanas enumer antur. CAP. 9.

PRoportio aũt dierũ decretoriorũ perpetuo ſeruat̃. Vt. n. decimuſquartus & ſcd̃æ ſeptimanæ finis eſt, & tertiæ principiũ, ita trigeſimuſquartus quintæ terminus eſt ſimul, & ſextæ initiũ. Quare tres ſeptimanæ viginti diebus ſp̃ deſcribuntur: ideoque ſexageſimus, uti prius declaratũ eſt, nõ ſexageſimuſtertius, decretorius fiet. Pari mõ octogeſimus, ʒ & centeſimus, ʒ & centeſimusuigeſimus. Vt. n. iudiciorum vehementia paulatim procedente tp̃e exoluitur, ita & imbecilles decretorios obſcurari planè accidit: ſolos aũt ſp̃ perſiſtere, qui perfectum decretoriorum numerorum circuitum deſcribunt. Vr aũt (ut per experientiã licet condiſcere) primus circuitus perfectus eſſe, qui uiginti diebus conſtat. Si etenim ſp̃ per coniugationem ſeptimi numerus p̃cederet (ut in primis duobus hẽt) eſſet hac quoq; rõne hìc ſeptimus perfectus primus circuitus. H qm̃ uero ſecundus a primo disiunctus eſt, & tertius ſcd̃o cohæret, liquet proportionẽ, q̃ ab initio ſtatuebat̃, non adhuc poſt decimumquartum diẽ conſeruari: attñ poſt uigeſimum diẽ idem circuituũ ordo perpetuo conſiſtit. Rñdebit ergo trigeſimuſquartus decimoquarto, quippe qui ex duabus ſeptimanis diſiunctis fiat: & quadrageſimus uigeſimo, vt qui tertiam hebdomadam coniunctã expleat. Quare hoc ip̃m Hippocrates nos docẽs in prognoſtico, vbi de vigeſimo die uerba fecerit, deinceps inquit, Poſt‖ hos eadem rõne, eademque additione, primus ad quatuor » & triginta dies peruenit. Primum. n. dixit trigeſimumquartum poſt vigeſimũ, vt circuitũ, nõ vt » diẽ decretoriũ: qm̃ & uigeſimuſquartus, & uigeſimuſſeptimus, & trigeſimuſprimus, poſt vigeſimum eſt decretorius. Sed, qm̃ de minoribus periodis (ſunt aũt quaterniones) abundè ſatis docuit, ad hęc ſeptimanas ipſas expoſuit, reliquos ſtatim duos circuitus uoluit ſimul doctrinæ cauſa adijcere, nẽpe & ex duab⁹ ſeptimanis cõpoſitũ, & illũ, q̃ tribus cõſtat: uerũ, q̃ duas continet, velut imperfectũ quendã: qui tres, exacte perfectũ, Siquidẽ iã quadrageſimũ, ſexageſimũ, octogeſimũ, ʒ centeſimũ, ʒ & centeſimũ uigeſimũ, ex uigeſimo ſæpius aucto fieri cõtingit. Hoc igit̃, ip̃m, & non aliud perfecti circuitus eſt indicium, uel compoſiti ſemp̃ & ſæpius in ſe aucti, q̃ alium non magis requirat. Atqui nec unus eorum, qui vigeſimũ p̃cedunt, hoc obtinet: nam, ſeptimus ſi per

In Prog. com. 3, t. 5. 4. 207. c

ſe ſemper

A ſe ſemper auctus ſit: ad uigeſimumq́ue primum, uigeſimumoctauum,& trigeſimumquintum,& quadrageſimum ſecundum excideret:decimuſquartus pari modo vigeſimumoctauum faceret, & quadrageſimumſecundum: Sed & ipſe quaternio, ſi eius compoſitionẽ in ſe faceret,octauũ, duodecimum, & decimum ſextum, ſortes decretorios efficeret. Quapp ipſe quartus ne periodus quidẽ euidenter eſt, ſed periodi uelut dimidium: etenim ſeptimana dupliciter diuiſa quartus ſectionẽ accipiens,primi quaternionis terminus eſt,ſecundi initium.Forſan quis ſeptimanã hanc iã perfectum circuitũ eſſe putauerit: non.n. & in hac ſeptimũ diem ſcđæ ſeptimanæ initiũ eſſe contingit:ſic.n.ad decimumtertium,non decimumquartum,terminus eius perueniret.Sed, cũ rurſus decimuſquartus, terminus ſimul ſcđæ ſeptimanæ, & tertiæ principium ſit, non adhuc perfectus circuitus ſeptimana ſic fuerit: bis.n.ſe ipſum multiplicauit,ter non potuit. Atqui,ſi pp duas priores hebdomadas ex diſiunctione factas, integrum quendã circuitũ putare ſeptimanã conuenit: pp tertiam uero coniunctam, non ẽt integrum:vel oĩno in dubitationem ſermonem incidere neceſſe eſt: vel ſeptimanam primum quendam ordine,& ſimplicem circuitum putandam eſſe,qui uero ex uiginti diebus componitur,ſecundum ſimul & compoſitum,& perfectum.

De iudicatorijs,qui acutis morbis congruunt: ac quòd unicuique dierum circuitui proprius morbus reſpondeat. CAP. 10.

B Monet iã hic ſermo nos cõſiderare,qs horũ dierũ de acutis morbis decernat.Cũ.n.Hippocrates in aphoriſmis‖ acutos morbos ĩ quatuordecim diebus decerni dicat,magnã inde nugandi occaſionẽ ſophiſtæ arripuerunt: atqui ſine illorũ nugis oĩbus, & iudicia oĩa pſagire,& iã facta explorare potes.Nã,ſi morbũ,exẽpli gratia,vigeſimo die iudicandum eſſe pſagiens,victus rõnem ei congruã inſtituas,magnũ ægro pſidium adferes.Licebit aũt tibi,& acutum,& diuturnũ ipm uocare,cũ nulla vel cõmoditas,vel offenſa ex appellatione ęgro adueniat.Fingamus .n.acutum hmõi morbum uocari,oĩbus,quæ ad uictum ægri pertinent,recte adminiſtratis,quid inde peius, vel melius erit? rurſus diuturnũ ipm,ſi placet,appella,ut nihil ex hoc,vel iuuari,vel offendi ægrũ intelligas. Quemadmodũ igitur & in alijs pluribus ſophiſtæ de noĩbus contendentes diſſentiunt,tpſq; diſcentium conterunt,ſic quoq; in acutorũ,longorumq; morborum diſtinctione. Nã, ſi uerũ fateri oportet,non duæ tm̃ morborũ dr̃iæ,ſed permultæ admodum putandæ ſunt: ſiquidẽ quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata eſt:ad hæc alius quidam morbus in menſes multos durauit.Hæc igitur prima dr̃ia triplex: partim.n.morbi diebus, C partim menſibus, partim annis totis iudicantur. Membratim rurſus in morbis, qui ad menſes, perueniunt, non ſimile exiſtit, duorũ uidelicet menſiũ, uel ſeptẽ ſolutionẽ fieri.Ita,cum dierum, uel annorũ numero morbi ſoluunt,permagnum diſcrimen exiſtit:quid.n.ſimilitudinis,vel tertio,uel uigeſimo die iudiciũ ſubijſſe, itidẽ vigeſimo uel quadrageſimo? Iã uero,ſi naturalẽ ipſorum dr̃iam inuenire moliaris, quot dierum decretoriorum circuitus ſunt,tot quoque morbi ſtatuendi erunt.Itaq; ſi alterius naturæ eſſe dicas(quẽadmodum ſanè eſt)non poſſe primũ quaternionẽ ſuperare, alterius, ſeptimum nõ excedere: ita & undecimi,decimiquarti,decimiſeptimi, vigeſimi,omniumq́ue deinceps decretoriorum proprius cuiuſque morbus exiſtimandus eſt.

De morborum & dierum iudicatoriorum differentijs,quibus victus ratio recte inſtituitur. CAP. 11.

Præſtat tñ doctrinæ gratia maioribus eos terminis cõprehendere, ne plurimi fiant: verũ nõ ita magis rurſus, ut multum differentes inter ſe mutuo collocentur.Vnde nec eos laudo,qui duas uniuerſas morborum ſpecies ponunt, neq; utranq; deinde diuidunt: nec illos probo,qui tot eſſe dñt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur pſtantiſſima doctrina fuerit, maximeq; artis vſui idonea? puta ſiquis ſophiſtarum medicorum accurate medicinam tractare conetur,ſublimi illa ſede relicta,in qua magni regis cuiuſpiam inſtar ſedens,adoleſcentes remora-
D tur, hunc ſatis noui ex ipſa re utilitatem edoctum iri. Sicut igitur & Hippocrates in oĩbus admi-
" randus, ab ipſis euidentibus ſermonem capiens, hæc aliqñ ſcribit:[a]‖ Vbi peracutus morbus eſt, A 1.Aph.7.Ex. ord.4.d
" ſtatim ẽt labores extremi adſunt,& extreme tenuiſſimo victu utendum eſt.Interdum ita ſcribit:[b]
" Acuti morbi quatuordecim diebus iudicãtur. Deinde rurſus: [c] Hi ergo per quatuor aucti ad vi- B 2.Apho.23. Ex.ord.15.d
" ginti perueniunt.Iterũ poſtea:[d]Spirandi facilitas maximã uim ad ſalutem habere exiſtimanda C In Prog.cõ. 3.t.3.4.207.b
" eſt in oĩbus morbis acutis,quibus febris copulatur,quiq; quadraginta diebus iudicantur. Quin
etiam [e]ſexageſimi,octogeſimi,& centeſimi,& centeſimiuigeſimi rurſus meminit:atq; his denuo D In Prog.cõ. 1.t.25.4.194.h
" relictis, [f]æſtatis morbos hyeme ſolui ait,hybernos æſtate.Quin & hoc mõ inqt:[g] Plurimi pue- E 1.Epid.com. 3.t.14.3.12c.d
" rorũ affectus diebus quadraginta iudicantur: quidã ſeptẽ menſibus,aliqui ſeptẽ annis,non nul-
" li ad pubertatẽ vſq; perueniunt. Hæ oẽs ad doctrinã ſimul clariorẽ,& ægrorũ vſum admodum F 3.Epid.com. 3.t.88.3.151.h
utiles ſunt dr̃iæ: etenim ſua cuiuſq; uictus ſpecies eſt. Cognoueris aũt maxime ægrũ ipm in his G 3.Apho.28.
oĩbus, ſi hypotheſin ſermoni adiecero. Adoleſcens ergo quis ualido morbo correptus ſit,qui Ex.ord.25.h
" in primo quaternione iudicabitur: aphoriſmum in hoc maxime illum imitandum puta: [h] Cum H 1.Aph.7.Ex. ord.4.d
" peracutus morbus fuerit, ſtatim ẽt extremi dolores adſunt, & extreme tenuiſſimo oĩum victu
utẽdũ eſt.neq; alimẽtũ quoduis huic adhibueris, nec melicratũ, aut huic ſimile,ĩmo ẽt ab aqua, quantũ põt,abſtinere iubeto.Hunc ipm adoleſcentẽ,ubi ſeptimo die criſim habiturũ ſtatueris,

De Vict. rat. in mor. acut. cõ. 3. ubi tractat uini, mulsæ, oxymelitis, & aquæ facultatem.

† Non est in antiquis Græcis, neque in ueteri traslatione.

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 21. 7. 112. d

paululum prædictam victus rationem immuta, uel mulsam exhibens, uel aliam hmõi quandam E
‖ potionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipse autẽ & hæc inuenies partim a signis quibusdam, † uelut temperamento, consuetudine, & ætate: § quædam ẽt ægrum interrogabis, an ualido sit uentriculo, qui longã inediam ferre possit, an cito offendatur, & facile soluatur. Sic ẽt habitum hoĩs considerans, quædam ipse ex ijs, quæ in opere De temperamentis didicisti inuenies: alias ex ægro rogando: sunt. n. quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diuturniorem inediam nõ ferunt, licet uiribus ualidi antea fuerint. Si iã tibi tale quippiam interroganti, & per te ipm conijciẽti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius offendatur, ptisanæ cremorem exacte percolatũ quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: ‖ Sed aliquid tũ cõsuetudinis gratia, tum ẽt ne uasorũ magna fiat inanitio, ingerere conuenit. At, ubi septimus dies instet, nequaquã ægrum nutrire conuenit, sed ante unum diẽ, uel antea, minus exhibendum est. Atq; hæc nos adamussim senex ille in opere de victus rõne in morbis acutis perdocuit. Si quidẽ adolescenti tertio, aut quarto die morbũ iudicatum iri spes sit, nullum stomachi uitium, aut habitus inanitionem suspicare. Ad hæc si præterquã ꝙ iuuenis sit, ẽt ualidissimas uires habeat, longã facile inediã tolerare fateatur, & ægre dissolui tibi appareat: insuper nullus eiusmodi morbus adsit, ut oxymeli aut mulsam requirat: is omni- F
no ad septimum usq; diem à cibis abstinere potest. Quòd si ad tertium uel quartum quaternionem crisis futura uideatur, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter non parua quædam victus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

Qui peracuti, qui acuti, apud Hippocratem morbi, qui diuturni, & quæ ipsorum differentiæ. CAP. 12.

VOcetur iam peracutus morbus, qui ad septimũ usq; diem extenditur: qui lõgius procedit, simpliciter acutus. At hic quoque differentię in peracuto memoria tenendę sunt: etenim exacte peracutus is est, qui quartũ diẽ attingit: Non exacte, qui ad septimum usque producitur. eadem ratione inter acutos alius exacte acutus, qui ad usque decimum quartum porrigitur: non exacte uerò, qui ad uigesimum usq; durat, quanquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod ex delapsu acutũ, ad quadragesimum usq; diem peruenit: satius enim est ita vocare ipsum, ꝙ acuto quodam imperfecte iudicato intra diem uigesimũ, deinde uehementia eius cõfracta, reliquũ eius intra quadragesimum diẽ solui consueuit: Nõ nulli autẽ statim ab initio velut prohibiti, tardeq; moti, & nullã interea subitam mutationẽ moliti, ad quadragesimũ produ-
cuntur. Duplex autẽ horum quoq; natura est: vel. n. accessionũ remissiones in exactam integri- G
tatẽ finiunt, uel continua febris semper perdurat. Atq; hmõi morbi de acutorum natura obtinere uidẽtur: alij uero manifesto iam sunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime uero si studium eius artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniã non tẽporibus solis nudis, sed & motu, & natura magis, acutũ & nõ acutũ morbũ appellauerit. Nam, cũ segni, lentoq; motu cũ interuallis à febre remissis ad quadragesimũ usq; extenditur, nemo sanę mentis acutũ, inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimũ cesset, hmõi existens, iã diuturnus est. Alios uero morbos breues q̃dẽ uocat, ęquũ autẽ esse dicit, nec acutos nec diuturnos appellari: quẽadmodũ paruas has & à periculo remotas febres, quas non diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorũ natura recesserint: nã acutũ eũ esse ait, q̃ cũ uelocitate ꝑiculosus est. Vides igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis præfinitionẽ habet, uel acutũ morbum, uel non acutum, nuncupare: eodẽ modo quandoq; aliũ acutũ, aliũ diuturnũ, ipso motu solo distinguentes. Noui igitur cõplures ad quadragesimũ usq; diẽ cõtinua febre conflictatos esse: ita uoco eã, quæ nunquam ad integritatem desinit, ita ut hmõi morbum non fuisse diuturnum dicere possimus: nõ tñ simpliciter acutũ nominare ratio est. Sed. n. qm̃ ex decidentia acuti, exactæ
solutionis terminum habent longissimum, diẽ quadragesimum: nõ nulli uero continua semper H
febre ad hunc usq; extensi sunt: Ponatur & hoc tẽpus, aliqñ iam diuturnorũ manifesto affectuũ, eorum, in quã, qui interuallum habent, sicut antea diximus: aliqñ acutorũ esse decretoriũ. Itaque

In Prog. com. 1. t. 25. 4. 194. h

Hippocrates in prognostico his uerbis utit: Facilis autẽ spiratio in omnibus acutis morbis, qui- „
bus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solẽt, admodum magnum ad salutẽ „
momentum habere putanda est: nõ enim simpliciter, acutis, dixit, quamuis dicere potuisset, sed „
cũ additione hac, nempe, qui intra quadraginta dies iudicari solent, tãquã acuti quidã sint, qui perfectę solutionis gratia ad eũ diẽ prolongentur. Acuti ergo simpliciter, nõ utiq; ultra decimũ quartũ diẽ progrediantur non iudicati: Qui uero in quadragesimũ excidũt, interim hi ipsi sunt, q̃ intra decimũquartũ diẽ imperfecte prius iudicati fuerãt: interim, quorũ paulo ante memini, nõ frequẽter adeo eueniẽtes: quinetiã tertiũ genus illorũ est, q̃ manifesto iã tardi, acutis oppositi, quadragesimũ diẽ hñt decretoriũ: sed de his post paulò dicturi sumus: Cæterũ * vniuersum ꝑdictũ genus, acutũ nominet ex decidẽtia, q̃ Græci μετάπτωσιν uocãt. Ostẽsum nobis est tum alibi, tũ in tertio de spirãdi difficultate potissimũ, ꝙ in ꝓgnostico & de simpliciter acutis differit, & ad hæc de ijs, q̃ ex illorũ decidentia fiũt. Cũ igit in vniuersum quidẽ ad calcẽ libri pronunciet,
Hęc autẽ dico de acutis morbis, & qui inde proueniũt: mẽbratim vera de aqua inter cutẽ hunc „
sermonem

A sermonem proferẽs:‖Aqua intercutem,si ex acuto morbo cœpit,oĩs mala est.pari mõ,cum de purulentis tabidisque uocatis affectibus, itẽ de ijs,qui ex abscessu in longũ tps porriguntur,verba faciat, clare innuit propositi se nõ oblitũ esse, morbos,qui ex acutis diuturni fiunt cõmemorans.Sic ergo,& illa dicta sunt,‖Reliquæ aũt uomicæ magna ex parte rũpuntur:sed aliç in die vigesimo,aliæ trigesimo,aliæ quadragesimo,nõ nullæ ad sexagesimum usq; perueniũt.Quinetiã in dierum decretoriorũ enumeratione,qui in prognostico recensentur,ad‖sexagesimum vsque diem non ab re processit. Qm̃.n.non de acutis solum,uerum etiã de ijs,qui inde progrediuntur, sermonem instituit,nec inepte(puto)tum in ipsis decretorijs,tum in doctrina de abscessuum ruptura, sexagesimi diei commeminit.Qui ergo hanc doctrinã non intellexerunt,ij nequicquam ac frustra q̃stiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quæ in aphorismis tradiderit,morbos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari:quasi ipse Hippocrates nõ accurate sermone indicasset aliã esse naturã acutorũ ex decidentia,quã illã,quæ absolute acutos respicit. Longe.n.secus est,q̃ illi putant:qm̃,si non acutorũ duplicẽ naturam cognouisset,aliam absolute acutorum,aliã ex decidentia,non sanè distinxisset,appositione suam sententiam,uerum simpliciter dixisset,‖Facilis spiratio in acutis morbis ualde magnum ad salutem momentum habere putanda est. — In Prog.com.2. 1.4.197.c; In Prog.com.2. t.77.4.203.h; In Prog.com.3. t.3. usque ad 6. 4.207.b.c; In Prog.com.1. t.25.4.197.h

B Nunc autem, cum hmõi dictionẽ simpliciter acutos indicaturam sciret,non tñ ita:verum cum his ẽt alia cõplecti vellet,non sine ratione apposuit,primũ,quibus febris copulatur,non adscribens, continua, quod absolute acutorum erat proprium:deinde,qui intra quadraginta dies iudicantur,perinde ac si alij quidã acuti sint,qui diebus quadraginta non iudicentur. Quare vndequaq; morbi naturam,quo de in prognostico tota disputatio est,clare distinxit Hippocrates, & demonstrauit.At interpretes luculenter dicta,obscura reddere moliuntur.Quòd ergo nominis appositione q̃stionem, quam cõtextunt, soluere conẽtur,condonãdum est:at hoc faciunt,q ita scribunt:Facilis spiratio in oĩbus acutis morbis,quibus febris copulatur,quiq; intra quadraginta dies iudicãtur,magnã sane uim ad salutẽ obtinere censenda est.Non nulli etiam non adscribunt quiq; inaudiendũ esse dicentes: ut sermo eius duplex fiat, alter de acutis morbis,quos in aphorismis exposuit: alter de alijs, qui febrem iunctam hñt,& quadraginta diebus iudicanť. Quòd uero nec in aphorismis decimumquartũ diem decretorium, sed illic quatuordecim omnes decretorios dies Hippocratẽ pronunciasse arbitrentur(esse enim tot,siquis à tertio,qui primus oĩum decernere natus est, ad quadragesimum usq; numerauit) non paruam reprehensionẽ merẽtur.Neq;.n.ut medici hoc dicunt,nec vt qui numerare sciãt,aut legere. Nã,si medici essent,

C primum sanè nullum exacte acutũ morbum ad quadragesimum diem,non prius iudicatũ, peruenire scirent: deinde ne quatuordecim quidẽ numero esse ad quadragesimũ decretorios. In hoc autẽ ne uel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit: plures nãq; sunt,ac quatuordecim, ijs sane, qui ueritatem ipsam, rerumq; euidẽtiam inspiciunt:itẽ id,quod Hippocrates in primo epidemion scriptũ reliquit.Superius uerba ipsius apposui,q̃bus decretorios dies uniuersos edocet:ubi, si quis numerare didicit, plures indubie ad quadragesimum diẽ euenientes, q̃ quatuordecim,inueniet.Si quis autẽ solos eos,qui per quaternionem cõputantur,numeret(forsan.n.errare deprehensi,ad hoc rursus deuenient)pauciores sanè hi sunt,ac quatuordecim. Quòd autẽ ne legere quidẽ nouerint,qui hmõi effutiũt,sic maxime disces.Si igiť in prognostico quadragesimũ diẽ decretoriũ esse acutorũ dixisset, deinde in aphorismis‖quatuordecim diebus summatim eos iudicari,nũc nimirũ tale quippiã cũ illis cõsiderare licebat,at,cũ in opere prognostico quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime ridiculũ est sententiã eius alibi aliter inaudire.Meliores his sunt,qui nõ sermones cõsentientes,uerum alterius cuiuspiam aphorismos esse,alterius prognosticon,demõstrare conanť:sed hi ob animi magnitudinem sunt nobis miraculo. Quòd iam utilitatem huius doctrinæ sp inspiciens Hippocrates, sim- — 1. Epid. com. 3. t.14.3.120. d; 2. Apho.23.24. Ex.ord.15.d.g

D pliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia vero acutos,nunc quadragesimum,nunc sexagesimum diem assequi:abunde ostendimus.

Quo pacto acuti morbi,nunc in xiiij,nunc in xx diebus,dicantur iudicari. *CAP. 13.*

SCiendũ autẽ est cõiter de oĩbus eiusmodi notæ, q̃, quæ ex quantitatis cuiusdam in particulas diuisione fiunt, soreticam dubitationem comitem habent. Itaq; sic diuidendũ est,ut nec particulæ multum alioqui differentes,sibi mutuo cõiungantur,quod,dum quis in pauca secatur quantitas,accidit:nec adeo multas feceris,ut doctrinç utilitas excidat. Quãobrẽ,siquid optime diuidi possit, Hippocrates præter cæteros hoc mihi fecisse uideť.Primũ,peracutos ad septimum usq; diẽ peruenire demonstrat, in quibus(uti dixi)in aphorismis [a]‖ tenui admodũ uictu tractandos esse p̃cipit: deinde in cõmentario de uictus rõne in morbis acutis, [b] quosdã in oĩmoda inedia seruandos esse usq; ad diẽ septimũ: postea uero [c] quartũdecimũ absolute acutis terminũ statuit: post hæc ad [d] uigesimũ procedit:rursus alterius speciei morbũ ad quadragesimũ,alterius itidẽ ad sexagesimũ: postremo decretoriorũ dierũ supremũ finẽ [e] centesimum,& uigesimũ diẽ cõstituit, quatuor uidelicet mensiũ tps:deinceps alios mensium decretoriorum numero,alios annorum,solui scribit.Atq; hæc doctrinæ utilitas est.Coincidunt autẽ non nullæ quæstiones logicæ, q̃ consolationẽ requirunt,sicut & hæc(opinor)q̃ morborũ,qui apud oẽs acuti habenť,non nulli, decimũquartũ diẽ excedere uideanť: ideoq; Diocles ẽt nõ decimũquartũ, sed uigesimũ- — A 1.Aph.7.Ex. ord.4.d; b De Vict. rat. in mor. ac.cõ.1. t.43.7.114.h; C 2. Apho.23. Ext.ord.15.d; D In Prog. cõ. 3.t.5.4.207.b; E 1. Epid.com. 3. t.14 3.220.d; † *Castigatione.*

primum,terminũ eius posuit.Atq; hic quidẽ errauit uigesimũ primum magis,q̃ uigesimũ,termi- E
nũ ipsis p̃stituens:q̃q̃ non oĩno falsus sit, quartũdecimũ excedendo, nã quosdã,qui acuto mor-
1. Epid. com. 3. t. 20.3.122.b.Et 3. Epid. com. 2. t.2.3.135.e 1.Epid.com.3.t.21.4.122.d 2. Apho. 23.Ex. ord.15.d
bo laborãt,‖ decimoseptimo &‖ uigesimo iudicatos esse cognouimus:uti apud Hippocratẽ quo
que in ipsis epidemijs inuenire licet. Q̃uo igitur,si hoc ita hẽt,& quidã acuti morbi ‖ decimum-
quartũ diẽ excedere vñr, terminũ ipsis hunc diẽ in aphorismis cõstituit?promptũ quidẽ erat di-
cere:hoc rarenter,illud sæpissime,accidere consueuit.Quinẽt Hippocrates aliqñ solũ id,qđ cre
berrime oculis usurpatũ est,nihil faciens,id,qđ raro euenit, ꝓnunciat. At profundiorẽ q̃dã hẽt
sñĩam ꝓnunciatum,si quis ip̃m cõmode disquisierit.Qui nanq; ad decimũseptimum diẽ,aut ui-
gesimũ prorsus acuti morbi exciderunt, hi planè inceperunt tanq̃ submersi,*lento motu graui-
que:deinde alij in primo quaternione,alij in scđo,exacte acutorum motũ recipientes,ad deci-
mum septimũ & uigesimum exciderunt:q̃q̃ & hi intra decimumquartũ suũ iudicati sint,nam in
dierũ primo quaternione uehemẽtiã incipiẽtes, deinde decimoseptimo iudicati, decimũquar-
tũ suũ diẽ non excesserũt.Nouit hoc quoq; Diocles ipse,& alij ꝓpè oẽs ueteres.Phreniticos sa- „
nè a primo die statim nõ adeo fieri ait. Igitur,si q̃s phrenitide quinto die laborare cęperit,& se
ptimo decimo iudicatus fuerit: uel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit uigesimo: nulli du-
biũ hunc intra decimũquartũ suũ diẽ crisim sustinuisse. In hoc iã maxime ẽt uigesimũ diẽ ambi- F
guitatẽ adferre puto,quippe qui potentiæ ancipitem naturã hẽat,tum ꝙ sæpe post primos dies
morbos acutos factos iudicet: interim de prius iudicatis iterum decernat, nullus.n.a primo die
acutus in hunc illabit,qui non prius iudiciũ expertus sit.Quòd in priore quodam die imperfecte
iudicatũ,sic prorsus discusserit,nõ impedit,quo minus acutorũ morborum decimusquartus dies
terminus existat. Qui uero ab initio submersi, lentiq; appareant,& inde ad quadragesimũ tales
perdurantes,rursus intendant,hos iure diuturnos appellaueris:Quẽadmodũ acutos q̃dẽ mani-
festo, sed q̃ añ uigesimũ non secure iudicati sunt, deinde remiserint: post hæc reuersi, mox rur-
sus acuti facti fuerint, nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris,absolutene,an ex deci-
dentia,acuti noĩandi ueniant:immo magis,an diuturni:Quippe in ambiguis & obscuris certum
iudiciũ q̃rere nõ oportet: nã ꝓ rerũ natura sñĩam sp̃ ꝓnunciare conuenit:ubi vero rerũ natura
simplex ꝓrsus est, ibi & manifesto,& simpliciter ꝓnunciandum est:qm̃ & Hippocrates in ipsis
2.Apho.24.Ex. ord.15.g
aphorismis, cum decimumquartũ diẽ acutis morbis finem statuisset, statim ẽt decimiseptimi his
uerbis meminit: ‖ Contẽplatorius rursum decimusseptimus est, hic.n.quartus a decimoquarto, „
septimus ab undecimo est. signat nanque hic uigesimum, tanquàm s̃m quendam acutorum ter- „
minum. Quoniam uero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet,finire ipsum iam co- G
gito.Quod de dierum decretoriorum speculatione reliquum est,id uniuersũ in tertio exequar.

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS

LIBER TERTIVS

Nunc primum summa admodum cura q̃ãmplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de cœlesti, ac de materiali causa dierum iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum ordo, & facultas pendet uniuersa.

Quid ostensum superioribus libris, quid hoc agendum. CAP. I.

QVi iam causas,cur non in oĩbus diebus morbi iudicentur,cõsiderare melius es-
se duxerit, is hæc sibi composita esse censeat.Et quidem inuentionis dierum
decretoriorũ principia fateri conuenit, quemadmodũ ẽt superiore cõmenta H
rio dictum est.Sunt aũt gñe duplicia,nempe experimentũ,& rõ. Experimen-
tum sanè, ꝙ non oẽs similiter dies de morbis dercernãt, euidens affert testi-
monium:quodq́ue circuitus septimani ualidissima sint uirtute p̃diti:post hos
quaternarij: quidam uero extra hos coincidant:immo ꝙ nec oẽs septimanę
inuicem separentur, sed aliquæ ipsarum etiam coniungantur:nec omnes quaternarij,sed ex ijs
quoque alij seiungantur, alij coniungantur: insuper ꝙ acutis morbis impari dierum numero,
longis pari,iudicia maxima ex parte accidant.Omnia hmõi,quæ prius recensui,experientia sa-
tis approbat. Porrò causas horum ratione nobis indagantibus,duo prima oĩum,quæ fiunt,pri-
mordia esse statuenda vñr: Inordinatum uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur:
ordine uero quodam,ornatuq; procedens sp̃,quod cœlestibus originem refert acceptã:omnia
siquidem in hoc orbe ab illis decus ornamentumq; capessunt. Atq; iam & nunc ex his duobus
principijs, quæ ex experientia cognita sunt, & rõ suppeditauit,oĩum,quæ ꝫrõne,& experientia
ipsaꝫ in diebus decretorijs intelliguntur,cãs inuenire conabimur,hinc facto sermonis exordio.

Deui astrorum in hæc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 2.

OMniũ certe superiorũ astrorũ potentia fruimur: uerum,qui maxime hunc orbem exornat,
& concinnat, & disponit, est Sol: quippe ueris,æstatis,autumni,& hyemis author alius ne

A mo extat:nec alius tã manifeſtò,uel ex terreſtri limo aĩalia generare poteſt, neq; fruges maturare,neq; ad coitum,& generis propagationem aĩantia prouocare.Magna ſanè,& Lunę opera in hanc rerũ ſubſtantiã apparẽt,uerum Solis effectibus poſteriora.Etenim mẽſes hæc perpetuo diſponit:idq; euidenter adeo in marinis aĩalibus:q̃q̃ & ipſum Solis beneficio hẽt. Nouũ.n.ipſa lumen ſortitur,cum Sole primum fruitur.Tanta vero eius portio ſemper illuminata eſt, quã tam Sol aſpicit:Prorſus aũt deficit,luciſq; expers redditur,ubi terra ſuo interuentu ipſam obtenebrat.Quapropter,ut illa diſtat à Sole oẽs mutationes ſuſcipit: etenim plena eſt, cũ diametra eſt:æqua portione diuiſa ſeu ſemilunaris,græce dichotomos,cũ quadrãgula eſt: utrinq; gibba, cũ triangula:& falcatã ſpẽm refert,ubi ſexãgula eſt:atq; tunc primũ noua eſt,cũ poſt Solis congreſſum apparet:obſcurata oĩno cum Solis lumine circumuallatur.Igitur fructus auget,incraſſatque:aĩantia implet;ad hæc mẽſtruorum ſtatum tp̃s mulieribus cõſeruat: item comitialiũ circuitus cuſtodit,inde,ꝙ Solis plus,uel minus participat. Oĩa ſiquidẽ,quæ facere nata eſt,ubi falcis figuram repræſentat,languida fiunt:ualida oĩa,cum plena fuerit.Quapropter,& fruges interea adauget,maturatq; celerrime: mortua corpora putrefacit:ſomnoq; ſopitis ſub eius lumine uel aliter diutius immoratis, pallorem, & capitis grauitatem conciliat.Vt igitur Luna Solis auB xilio in oĩbus indiget,ita Sol ad nullam rem maximam,uel alterius cuiuſdam aſtri,uel ipſius Lunæ,operam deſiderat. A nullo enim impeditur,quo minus æſtatem faciat,cũ in uertice noſtro conſtiterit:aut frigus adducat,ſi humilis feratur:aut æquinoctium utrunque diſponat,ſi mediocriter obliquus ſit: ſed ipſe uelut rex quiſpiam maximus eſt: Luna uero ut hyparchus (quaſi ſub principem dicas) non exiguus:inter illum enim,& nos media conſtituta, terreſtrem regionem merito gubernat,non potentia cæteros planetas,ſed uicinitate,exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum noſtrum occupat,cum Sol ad hyemalẽ plagam declinauerit;tunc calor omnino nos exercet,ubi ſupra uerticem noſtrum,aut propè ipſum fertur. Luna uel particulares cuiuſque menſis dies diſponit,paruæ mutationis facultatem habens:[a]†eamq; non ſimpliciter ex ſe,uerum ex Solis aſpectu conſequitur.

Quo tempore Lunæ actiones fortiores,aut imbecilliores exiſtant. CAP. 3.

d† VEhementiores itaq; mutationes eueniunt,ubi ipſa cũ Sole coit:inſuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt,dũ dichotomos ſeu dimidia apparet:imbecille, dum vtrinque gibba,& falcata,vr̃,[b]†Nam ualidiſſima eorum,quæ prius erant, mutatio committitur dum Luna cũ Sole coit,ac eius lumine circumuallatur,quippe,quæ prius apparebat,nunc nulli C cõſpicitur.Dein diametra Lunæ ſtatio tanq̃ diſtinguens,in binaſq; partes ſecans cõtrarias maximæ Lunæ diſpoſitiones,aliarũ oĩum eſt ualidiſſima: ꝙ uero incremẽtũ, diminutioni maxime ſit cõtraria diſpõ,oñdere nõ eſt opꝰ:Deinde poſt hũc cõgreſſum,& pleniluniũ,duæ dichotomi, mediũ utraq; ſecãs,augmẽti tp̃s prior,diminutionis altera.At oĩum extremæ,imbecillimæq;: aeris nos ambiẽtis cõuerſiones in falcatis,& in utrinq; gibbis apparitionibus fiunt: magis autẽ in utrinq; gibbis,nulla ſiquidẽ in eis magna mutatio, ſicut in falcatis apparet. Quare nec Aratus male ipſas neglexit,tãq̃ imbecillas exñtes:cõuenitq; eos laudare,q̃ de eis ſcripſerunt, tanq̃ ne uel minimũ q̃dẽ omittẽtes.At in plenilunijs cõuerſiones,& his adhuc magis in cõgreſſibus,propriũ hoc p̃ter cæteras hñt:illa ſiquidẽ celerrimas ſtatim mutationes faciũt;cõgreſſus,uero,[c]inęquales,& diuturnas:quid.n.ante Lunã apparentẽ manifeſto ꝓnuncies,nõ eſt.Lõgũ aũt hoc tp̃s occultationis eſt,ĩtegri ferè ſigni ſpatiũ explens:mutationẽ uerò ex incremẽto ad diminutionẽ pũctũ exacte definit,liquetq; hoc Lunã momẽtaneo tp̃e ꝑtranſire,Itẽq; uere celeres plenilunij mutationes ſunt:diuturnæ,cõiunctionales.nam occultationis tp̃s ſibi ipſi ſimile eſt,& primæ apparitionis tp̃s,occultationi uicinum eſt,tum propter paruitatem eius particulæ,quæ de tota Luna apparet,tum ob luminis imbecillitatem,tum ob breuitatẽ temporis, quo ſupra terrã fertur.

D *Quo tempore Luna in nos agere incipiat,quotque diebus.* CAP. 4.

TVta igitur criſis euadet,cũ in toto menſe ſtatus in ſecundo die accidet:quo primo,& manifeſto Luna,& lõgo ſatis tp̃e,ſup terrã iã apparet,& lumẽ ſẽſibile de ſe mittit,ad hęc umbrã euidenter oſtendit.Primus aũt dies tãdiu Lunã ſupra terrã uagantẽ hẽt, quandiu is adhuc quoque Solis lumẽ,q̃d poſt occaſum eſt,retinet:quare in hoc Luna ſimul cum Solis lumine occidit, ſæpe uero,& prior eſt occidua:primũ uero manifeſta in ſecundo die apparet,nũc quidẽ magis, nunc uero minus:Atq; hoc ei accidit[e]†tum lõgitudine a Sole receſſus, qui ob peculiarem Lunæ motum fit(nõ.n.ex æquo ſemp mouet̃)tum ꝑꝑ latitudinis immutationem,tum propter ſignorum occaſum nõ æquali tp̃e euenientẽ,inſup ob p̃teriti congreſſus tp̃s. Vnde nõ ſemper unum tp̃s eſt,quo clare Luna cõſpicitur:[h]† ſæpiſſime autẽ triduo in coitu Solis remorata, planè inuiſibilis eſt,quo nõdũ hæc terrena immutare põt'. Et quodã modo tp̃s,tũ peculiaris eius circuitus, tum in nos actionis,in idẽ recidit: etenim circuitus uicenis diebus, ſepteniſq; & tertia ferè diei parte peragitur,in tanto.n.tp̃e totũ ſigniferi circulum percurrit:at quo nobis luceſcit,circuitus, ꝙ is quoq; eidem conueniat numero, planè intelliges, ſi occultationis tempus de toto mẽſtruo eximas.Quòd autem menſtruum tempus non omnino triginta diebus conſtet, ſed minus unius diei ferè dimidio, Hyparchus integro vno libro demonſtrauit. Quin & vulgus iam pro-

pè

A † Antiqua tranſlatio addit. quando cõparatur dominio Solis.

B † Additur ĩ antiquis græc. καὶ τοῦτο εἰκότως, ideſt hocq; merito. & ita uetus interpres.

*C * Antiqua trãſlatio habet; æquales.*

D † Ex græco ita uertendum. Certũ ergo iudiciũ cõſtitutionis in toto menſe futuræ,in ſecundo die perficitur, quo primo & cætera. uetus trãslatio,Quod ergo accidit de mutuatione in menſe toto, etiã nõ diſtĩguitur, nec declaratur oſtenſione certa, niſi in die ſecunda poſt apparitionẽ Lunæ, & eſt prima hora: &c.

E † Clarius:pro quantitate diſtantiæ a Sole: hæc autem ipſa quantitas diſtãtiæ, tũ propter peculiarem Lunæ motũ fit non enim,&c.

F † Clarius. ut plurimũ tamen tribus diebus,q̃ circa congreſſum ſunt,planè inuiſibilis fit,in quib. nondum, &c.

pè uniuerſum nouit menſiũ alium, quẽ κυλλὸν græci noĩant, quaſi mutilũ, & imperfectũ, dies ui- E
gintinouem obtinere: alium, nempè abſolutum, triginta. Nam uniuerſos amborum dies quin-
quagintanouem eſſe oportet, ſiquidem uterq; oĩno triginta, minus dimidia diei parte cõtinet.

Menſem, & inferiora omnia per ſeptimanas a Luna immutari. *CAP. 5.*

QVemadmodum igitur annum integrum Sol diſponit, ita Luna menſem, immutatione p
ſeptimanas ei accidente. Nã a prima apparitione ad dichotomũ, & ab hac ad pleniluniũ,
vtrũq; quidem per ſe tp̃s dierũ eſt ſeptẽ, ambo uero ſimul quatuordecim. Simili modo, ſi inde,
ubi ipſa æquali portione menſem diuidit, vſq; ad ſecundam dichotomum connumeraueris, ſe-
ptem & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vſq; ad abſolutã Lunæ occultationẽ ſunt, ſeptẽ.
Cæterũ aera nos ambientẽ magnas ſuſcipere mutationes, dũ Luna primũ occultatur, & rurſus
primũ apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc ſtudij eſt, agricolæ & nautę, q
ϛάσιν. i. ſtatũ aeris tunc vocãt, cũ Luna primũ apparẽs, ſm̃ aliquem uentũ ſtet. Quãobrẽ Aratus
quodã loco ueriſſime ſcribit de Luna, ubi primũ poſt coitionẽ apparuerit, hoc modo inquiens.

Cynthia ſi cornu, quod ſe ſuſtollit in altum, F
Incuruum ſpecie velut annuat, adfore cœlo »
Sæua procelloſi prædicet flabra Aquilonis. »
Rurſus eo ueniet pluuius Notus, hanc ubi partem »
Ponè ſupinari conſpexeris, inque recliuem »
Sponte habitum: uerum ſi lumen tertius ortus »
Proferat, atque Deæ conuoluat circulus oras »
Suffuſus rutilo, mox tempeſtate ſonora »
Spumoſum late pelagus caneſcere cernes. »
Quinetiam hæc in eodem libro ſcribit: »
Non unum deprehenſa diem tibi ſigna loquuntur. »
Sed, quæ ſigna nouo dederit nox tertia motu »
Quartave, ſuſtollat medios dum Cynthia vultus, »
Durabunt cœlo: medio quæ edixerit ore, »
Altera prouiſæ ſignantur tempora Lunæ. »
Illa dehinc, donec germani luminis igneis »
Accedat Phœbe, menſis poſtrema notabunt. »

Nõ ad oẽ tp̃s, qđ ab initio eſt uſq; ad finẽ, primæ apparitionis ſigna ſufficere ait: ſed dichoto G
mos, & plenilunia mutationes quaſdã afferre. Oĩs autẽ uelox mutatio, Criſis appellatur: & ſta-
tum quidẽ in Luna falcata potiſſimũ dicunt: deinde ad plenilunium transferunt ſimiliter uocã
tes, hoc. n. ualidas uires ẽt obtinet: hoc autem imbecilliores quidẽ ſunt ſemilunares ſtationes,
attamen, & hæ quoq; de aere decernunt. Quare menſem à Luna immutari ſm̃ ſeptimanas, iam
eſt perſpicuum. Quòd autẽ aliæ res uniuerſæ inde quoq; mutant, oĩbus nõ perinde conſtat: ſed
ijs, qui hmõi accurate obſeruauerint, in confeſſo eſt. Ad hæc poſt ſeminis cõceptionẽ oĩs imp̃-
gnatio: Inſuper nihilo minus hac, & poſt partim adauctio: Item omne actionis initium, magnas
alterationes in ſeptimanos circuitus obtinet. Quæ nãq; quotidie oĩbus, q̃ ſubſiſtunt, incidũt, ho
rũ cauſam Luna habere obſeruata eſt: maximeq́; tetragonis: & diametris ſtationibus ea immu-
tans. Nã, ſi Luna in Tauro exiſtente ſemen cõcipiatur, uel partus, uel oĩno alterius cuiuſdã prin-
cipium contigerit, magnas eius mutationes faciet, qñ Signiferũ percurrẽs, in Leone, Scorpio,
& Aquario fuerit: Verũ in Leone tetragonos. i. quadrata ſtatio, ſeptimanæ unius exiſtit: In Scor
pio diametra duas ſeptimanas hẽt: Ita quoq; in Aquario ſecũda quadrangularis ſtatio in tertiã
ſeptimanã procedit: idq; neceſſario, ꝙ Luna (ſicut ante diximus) uicenis diebus, ſeptenisq́ue, &
particula quadã adiecta, maxime tertia diei parte, uniuerſum Signiferi ambitũ peragit. Si nãq; H
in toto tẽpore totũ orbem pertranſire oportet, conſtat quartam ipſius partem in ſeptem prope
diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminiſſe ad futura conuenit, nempe
Lunæ tranſpoſitionem tetragonon non diebus ſeptem integris circunſcribi.

Qui ſalutares, aut infeſti dies ſanis, aut ægrotis futuri ſunt, ex Luna prænunciari poſſe. *CAP. 6.*

POrrò illud denuo repetendum eſt, quod nos quoq; obſeruantes, ueriſſimũ ſemper eſſe com
perimus, ab Aegyptijs aſtronomis inuentũ, Lunã non mõ ægris, ſed ẽt ſanis, dies, quales tã
dẽ futuri ſint, poſſe p̃nũciare. Si etenĩ ad planetas tẽperatos ſteterit (quos iã, & ἀγαθοποιούς græ-
ci nominant, ſalutares latini) fauſtos ac bonos dies producere. ſi ad intemperatos, graues mole
ſtosque. Fingamus. n. hoĩe quodam naſcẽte ſalutares planetas in Ariete, malignos in Tauro eſ
ſe: is homo nimirũ, cũ Luna in Ariete, Cãcro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cum ue
ro Taurũ ipſum, uel terragonũ aliquod, uel diametrũ ſignũ occupat, male tunc, & moleſte uitã
trãſiget. Atq; iã morborũ initia huic, cũ Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, peſſi
ma: ſine piculo ãt, & ſalutaria sũt, cũ Arietẽ, Cancrũ, Librã, & Capricornũ, Luna pmeat. Ad hæc
alterationes magnas quas in terragonis, & diametris p ſeptimanas fieri dixim⁹: ĩ lethalib⁹ q dẽ
morbis lethales & ipſas, in ſalubrib⁹ bonas, euenire neceſſe eſt. Quãobrẽ Hippocrates ẽt dãnat

maxime

A maxime‖mutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant;quippe, ꝙ lethalis morbi symptoma sit,quemadmodũ(ut arbitror)benigni,contrarium.Quòd,si quis,& huius ipsius causam,cur quadratæ,& diametræ stationes sint potentissimæ,quærat,his lõgissime à proposita disputatione digreditur.Nã in præsentia non primas causas oĩum,quæ ad astronomiã pertinent, sed q̃ proposito nostro utiles sunt,inquirere cogitamus. Vtiles autẽ causæ sunt,quæ septimanæ naturã interpretant̃:rursus igitur eas in summã colligamus.Lunæ tetragonæ,& diametrę stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes:in malis,malas.Atq; hoc,præterquã ꝙ astronomis in confesso est,integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmõi nec obseruare uolueris,nec ijs qui obseruarunt,fidẽ adhibere,indubie sophistarũ ubiq; nunc obstrepentium aliquis es,qui rõne manifesto apparẽtia nos approbare postulãt,cũ è cõtrario ex euidenter apparẽtibus,de abditis ratiocinandum esset. Ita suo quæq; res principio circuitus sequẽtes uniuersos cõsonos hẽt.

In acutis morbis summam uim obtinere septimanas: in diuturnis ortus syderum, quibus anni tempora uariantur. Itemq́; illis coincidentes plures inesse iudicatorios, in his circuitu magis septimanarum fieri iudicationem. CAP. 7.

CIrcuituũ uero alij numero quodã dierum constant,alijs mensiũ.Iã uero,qui dierum nume B ro constant,septimani sunt,& Lunæ modo incedunt:qui aũt mẽsiũ,ad Solẽ referunt̃,eodẽ mõ euenientes. Iterum.n.ab Hippocratis uerbis initium sumendũ,[a] ‖ æstiuos morbos dicentis hyeme solui,hyemales æstate. Hoc quidẽ lõgorũ morborũ, & quasi dicas annaliũ iudicij statũ tp̃s est,quemadmodũ acutorũ decimusquartus dies.Tp̃s enim,quod à mẽsis principio ad vsq; pleniluniũ est,totius lunaris circuitus dimidiũ existens,eandem rõnem hẽt cum interuallo, qđ ab hyeme ad æstatem usq; intercedit:quinetiã à plenilunio ad usq; occultationẽ tp̃s,spatio,qđ ab æstate ad hyemẽ usq; porrigitur,proportione respõdet.Sed horum utrunq; bifariã sectũ, in acutis morbis septimana est:in diuturnis clarissimorũ syderũ* exortus;quorum rõne uer,æstas, hyems,& autumnus describuntur.Nõ etenim pari dierum numero hæc secundũ ullius æstronomi sententiam diuisa sunt,uerum manifestis circumflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio mõ. Quẽadmodũ septimana acutorũ morborum decretoria est,sic tp̃is annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solutoria: ut in hyeme quidẽ constitutũ morbũ uer soluat: in uere cõflatum,æstas:simili ratione p̃ æstatẽ cõtractũ,autumnus:in hoc paratum,hyems.Cæterum singularum partiũ bifariã diuisarum partes mensis quaternionibus proportione respõdent.Quin astrologis ẽt dr̃, quẽ in modum anni tp̃is cuiusq; & initium, & finis, syderum clarorum ortu & C occasu describit̃,in eundẽ quoq; cuiusq; medietas,alterius rursus syderis*exortu* distinguitur. Itaq; uniuersas particulares morborũ mutationes, uel tanq̃ ad proprium ipsorum principium, uel tanq̃ ad ambientis nos aeris cõuersionem,euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorum principio fiunt, Lunã sequuntur;quæ uero ab aeris nobis circunflui conuersione,in toto quidẽ anno Solẽ,in singulis autẽ mensibus Lunã.[a]†Hic iam accidit mutationes ualidissimas esse, q̃ uidelicet cuiq; per septenos dies proprie cõtingunt: q̃uis etiã ipsis quodãmodo cõmisceãtur,quas aer excitat. Quare merito inde,ꝙ semper eodẽ mõ accidant,in id,ut in plurimis morbis fiant,decidũt.§ Adhuc autẽ magis ipsarũ ordinẽ perturbat accessionũ uiolentia,crises p̃rum pere cõpellens,ut in sermonis processu dicemus:Ad hæc uarius in ægrotos admissus error tum ab ipsis medicis,si medici appellandi sunt, nõ artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt: tũ nihilominus ex ijs,q̃ laborãtes peccãt:quin & p̃p ministeriũ q̃nque:& propter aliqđ eorum, q̃ extrinsecus accidunt,uti prius diximus. Igit̃ septimanorũ circuituum uirtutẽ mirari conuenit, si tot causis eos interrumpẽtibus,multo tñ alijs fortiores inueniunt̃. In acutis quidẽ morbis coincidẽtes decretorij plures sunt,qm̃ & corpus mutationi accõmodũ est,in motu, & perturbatione uehemẽti constitutum:in longioribus, uia & ordine magis septimanarum circuitus p̃cedit.

D *Primum diem inter iudicatorios non enumerari: & quæ causa dierum coincidentium.* CAP. 8.

QVapropter ab acutis denuo incipiamus omnium cõsequenter decernentiũ dierũ causas inuestigãtes.Iã quidẽ in primo febres diarias solui cõtingit,non tñ iã cum certamine,& perturbatione effatu digna,q̃q̃ nõ nulli Hippocratẽ[b] quoq; dies decretorios in epidemiωn primo enumerantem,& primi meminisse putant,duplici nomine errantes. Circuitus.n.primus,& nõ dies primus,manifesto scriptus est in parium,impariũq; dierũ catalogo.Quemadmodũ igit̃ in parium enumeratione primũ circuitũ præfatus,quartũ diẽ inducit:ita in mẽtione imparium, " tertiũ.Adhuc uero magis ignorant,[b]†ꝙ à fronte operis prognostici descriptum reliquerit[c] ‖ de facie emortua. Quòd,si ob hmõi causas hæc faciei species orta est, una die nocteq́ue iudicatur. non intelligentes loco uerbi,probatur & cognoscitur,dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, ueluti prius ẽt dictum est: qui nullam iam cum prima septimana communionem habet,sed ex coincidentibus existit. Siquidem quaternio,quòd septimana in duas partes secta,absoluitur,ideoq; permagnã facultatẽ obtinet,in priore sermone dictus est.[c]†Tertius uero,& quintus licet alia nulla ratione,quã ꝙ iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant,

non

1.Epid.com.2.t.25.3.110.c

a 1.Epid.com.3.t.88.3.151.h

* ἐπισημασίαι, *quæ tã de occasu, quã de ortu intelligũtur, ut habetur à Gal. 1.Epide.sect.2.com.2.& alibi.*

** *Apparitione.*

A † Clarius. Hinc iam accidit ualidissimas quidẽ mutationes esse, q̃ cuiq; propria cõtingũt, quæ.s. per septimanas fiunt: ueruntamen ẽt ipsis quodammodo commisceri,quæ ex ambiente eueniũt.quare merito ab eo euentu decidũt, qui perpetuo eodem modo fit, in eũ, qui ut plurimũ.

b 1.Epid.cõ.3.t.14.3.120.d

B † Clarius. ꝙ pe qui, ubi per initia operis p̃gnostici scriptũ est de facie emortua, (iudicatur in die, & nocte. si ob has cãs talis facies fit) nõ intelligũt uerbum indicatur, loco, & cæt.

c In Prog.cõ.1.t.84.191.e

C † Decernunt aũt non minus quarto die tertius, & quint⁹ (licet coĩcidãt) nulla alia rõne, quam quòd indicia cum accessionibus fiũt hoc enim ipsum &c.

non minus quarto die decernunt:qm̃ hoc ipſum,& ab experientia teſtimonium hẽt:& ratione E
contẽplantibus nõ obſcura eius cauſa eſt. Nã perturbationis uiolentia naturam ea,q̃ moleſtãt
ẽt ante tp̃s propulſare cõpellit:quippe uirtus ipſa eſt alienorum expultrix:queãdmodũ in ope
re de naturalibus facultatibus antea demõſtratum eſt.Tp̃s autem actionis poſt finẽ alteratoriæ
facultatis eſt: tunc enim functionem obire oĩbus ſecundum naturam abſolutis,oſtendebatur,
cum illa ab actione deſtiterit. Verum ante perfectam coctionem interim,q̃ offendunt,amoliri
cogitur:ut interdũ concoctione iã abſoluta,moratur adhuc,& lente propter imbecillitatẽ mu-
nus ſubit.Vtrunq; aũt in uentriculo clare licet contẽplari:inſtigatus enim, concoctionis tp̃s nõ
expectat,ſed protinus ẽt idoneum cum eo,quod moleſtat,excernit:&,ubi iam ſatis concoxerit,
interdũ lẽte,ac cunctanter ſuperfluum,imbecillitatis uitio,expellit. At,cum naturali habitu frui
tur,perfectæ concoctionis tp̃s,ipſius recrementorum expulſionis terminus eſt;quem neq; præ-
uertit,neq; præſentem adhuc moratur.Cæterum,ut in uentriculo,ſic in ſingulis totius corporis
partibus alienorũ expultrix facultas eſſe oſtendebatur:quæ meo ſanè iudicio,& criſim in mor-
bis efficit:atq; propterea optimæ fiunt criſes,cum iam oĩa in aĩantis corpore concocta fuerint.

In libro De humoribus.

Præuenire aũt criſim,qđ Hippocrates ‖προεκρήγνυσθαι,quaſi dicas prærũpere,appellare conſue
uit,malum eſt:nam idonea ſimul cum iis,quæ lædunt,excernuntur: fitq; hoc natura incitata uel F
ab exteriore quodã,uel ab ijs,quæ in ipſo corpore detinentur.Extrinſecus igĩ eſt medicus,qui
parum recte quippiã fecerit,æger,famuli,atq; alia,q̃ propriæ exteriora nominãtur:in ipſo aũt
corpore ſunt morbi ipſi,eorumq; cauſæ,& acceſſiones.Cõſidera iã mihi tale quid in natura ac-
cidiſſe,quod hominibus infirmis contigit:qui à fortioribus quibusdam intẽpeſtiue ad congreſ
ſum irritati,imparati,pugnando ſuperantur. Quinetiã onus deponere quis uolens,interim uel
inuitus cũ eo concidit. Item uehementius quis currens,deinde ſe ipſum retinere nequiens,inui
tus in conuallẽ delatus eſt.Oĩa hæc exẽpla ſunt malorum iudiciorum:de quibus in opere de cri
ſibus copioſius dicturi ſumus.Sed nunc quoq; neceſſariũ dicetur,cnm inſtituerim,quid nam uer
bo προεκρηγνυθαι Hippocrates ſibi uelit,interpretari.Etenim fieri nõ poteſt, ut, q̃ de diebus de
cretorijs quippiã referre aggreſſus ſit,nihil de criſi ẽt dicat:uel qui de criſi doceat,non ẽt de die
bus decretorijs uerba faciat. Verum ſermo ad propoſitã inſtitutionem ſemper reuocãdus eſt:
& tantam adhærentium mentionem facere oportet,quanta neceſſaria eſſe uidetur. Vnũ iã ex
illis,quæ naturam ſtimulant,& ueluti prouocant,acceſſio eſt,nullã quietẽ,nec morã cõcedens,
uerum incitãs mouensque,& ueluti dixeris,pugnã indicens.Vnde acutorum morborum in die-
bus imparibus iudicium contingit,in his.n.& acceſſiones ſunt. Quæ igitur cauſa ſit,ob quam in G
acutis morbis tertio quoq; die plurimũ acceſſiones fiant,in longis autẽ,uel quotidie,uel quar-
to quoq; die,nõ promptum eſt inuenire;nec in prȩſentia diſquirere neceſſarium.quod uero ſic
eueniunt,oculis uſurpare licet,§& ad præſentia rationẽ ex principio habet:§ſi.n.ponamus,ut ẽt
apparet,ſecunda ab initio acceſſio,ad tertium diem delabetur,tertia ad quintum, quarta ad ſe
ptimum,quinta ad nonum:oẽs autem in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti
ſemper tempore de morbis decernat,ſed concitata plerunq; alias ab alijs cauſis,† à quibus ac-
ceſſio in morbis acutis maxime continua redditur(oſtenſa uero eſt in impares incidere)in im-
paribus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio eſt.Nõ ꝙ dies ipſi primariã decernen
di uirtutẽ nõ habeant(ſemper.n.huic animum adhibere oportet)ſed quia per accidẽs aliquod
ſic eueniat. Prædixi autẽ,opinor,manifeſto iam hoc accidens:ſiquidem ratione,qua morborũ
iudicia frequentiſſime in acceſſionibus accidunt,hæ autẽ in dies impares incidũt, eadẽ in mor-
bis acutis imparibus diebus criſes contingunt.At,ſi dierum numerus ipſe decernendi facultatẽ
haberet,nõ frequenter diebus imparibus,raro paribus,uerũ perpetuo imparibus, nunq̃ pari-
bus,de acutis morbis iudiciũ fieri oporteret. Neq;.n.ſeptimi,uel quarti numerus,criſis author
eſt:ſed,ꝙ Luna innouante,& immutante terrena, motuum quoq; circuitus ad hos principes nu H
meros uenire contingat,merito in ipſis tanq̃ ſtata alterationũ tẽpora inueniuntur. Quippe nõ
à numeris,ſed à Luna mutationes terrenis adueniunt:at cũ in motu mutans conſiſtat, tp̃s muta
tionibus neceſſario coniunctũ eſt,quare ẽt numerus neceſſario.Nõ igĩ,ꝙ oĩs par numerus fœ-
minã,impar maſculũ,referat,acutorũ iudicia imparibus diebus accidunt:neque.n.impar abſo-
lute pari fortior eſt:neque,ſi fortior,iã fȩmininus imbecillior:neque,ſi fœmininus q̃dẽ hic, ma
ſculus aũt alter ſit, acutos morbos in maſculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rõni
cõſentaneũ eſt. Oĩa ſiquidẽ,q̃ de numerorũ uirtute nugãt,tã facile abſurda eſſe deprehẽdimꝰ,
ut mihi ſubinde mirari ſubeat†Pythagorã illũ tã ſapiẽtẽ uirũ numeris tm̃ tribuiſſe:§Atq; nũc ad
uerſus ipſos ẽt nobis nugari nõ uacat:nã ſatis eſt ad rẽ inſtitutã terrena Lunam alterare, & in ſe
ptimanis potiſſimũ magnas parere mutationes:poſt,ĩ quaternionibꝰ exiguas:ad hæc criſim ac-
ceſſione plurimũ ĩdigere:itẽ acceſſiões tertio quoq; die ĩ morbis acutis euenire:his etenim ſub
iectis acutos morbos ĩ ĩparibus diebꝰ magis ad iudiciũ tẽdere neceſſitas erit. Huiꝰ rei gr̃a tertiꝰ
& q̃ntus merito decernũt,nõ ex lunari circuitu decernẽdi potẽtiã ſortiti,ſed uel ꝙ ob uiolentiã
acceſſionis tertiꝰ criſim quarto die futurã p̃uertat:uel &,ꝑ Iouem,ꝙ natura, dũ quarto die laſſa
nec incitata cõquieſcit,quinto ad iudiciũ cõmoueat:nã hic uero decretorio tardius uenire,ter-

† Ex græc. ita uertendũ. inter quas, quæ frequentiſſime in morbis acutis euenit, eſt ipſa acceſſio, oſtẽſa &c. & ita uetus interpres.

† An Pythagoras ille ita, & ſimul ſapiens eſſet uir, & ſimul tantũ poſſe numeros exiſtimaret.

tius

A tius paulo magis anticipare conspicit:atq; ambo crisim obtinuisse, quod uicini ambo vere decretorio, accessiones susceperint. Iā uero, & nonus inter duos decretorios septimū, & undecimū, medius, uel nō factum in septimo die iudicium, uel undecimo futurum, ipse sibi uendicat: rarius qui dē septimi, sæpe undecimi, crisim assumit. Etenim septimi diei propria crisis, non ad nonū, mō pauci errores cōmissi sint, unq̄ puenerit: sed hoc in libris de crisib⁹ declarauimus: undecimi uero è contrario, cum & exacte oīa gesta sint, & uiolenta noni diei accessio inuadat. †Porrò iudicia in hmōi diebus propter accessionum uehementias incidere clarissime demonstrat, quod uideli cet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut.n. accessionum uehementia, ita dierū quoque coincidentium numerus, in illis exoluitur: †sic rursus accessionis uehementia crisim alio, q̄ statu, tpe fieri cōpellit. Quare in oībus ferè diebus peracutos morbos iudicari, uidere licet, qm̄ ultimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc non quartus modo, sed etiā tertius, quintus, & sextus aliqñ, decernunt. Quin, & de primo, an decerneret, inter medicos, ut dicebat, quæsitum est. Reliquus itaq; secundus ordine decretorio indubie elapsus est: sit autē, si uis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, oēs decernunt. Ac oēs dies post morbi principium in peracutis, propter accessionū vehementiam decernere videntur. Ergo sextus ēt, etsi B nec inter decretorios, qui circuitu cōstant, nec impari numero ascribatur, tñ & ipse pl̄ępe decernit: qm̄ intra peracutorum terminum cōtinetur. Vniuersi aūt tales morbi, alterum duorū habēt uel synochon.i. febrem cōtinētem (ita.n. appellant, q̄ à prima cōstitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crisim usque, uti diximus, seruat) uel febrē aliā, q̄ etsi manifestas habeat declinationes, & accessiones, nō tñ tertio quoq; die manifestas tm̄ habet, uerum in ipsorum dierum quoq; medijs, quemadmodū, & semitertiana. Proinde prima peracutorū differentia, uelut una quædā est accessio: quāobrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus p̄stabunt, cū febris singulis diebus æqualis existat: Secunda, etsi per triduū magnas habeat accessiones, & ueluti principia circuituū, tñ medius ipsorum dies tantam, & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut ēt magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morbus uelut ad septimum festinat, & secūdum ipsius rationē in eodē iudicandus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturā ad crisim ante suum tp̄s uenire cōpellit: uel extrinsecus aliquid euenit, ipsam irritans: sic crisis sexto die prærumpet. Atq; hæc tanto peior est ea, q̄ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima uero crisis secundum aliā rationem sexto die accidit: quā in opere de iudicijs plenius enarrabimus. C quippe ad illud proprie pertinet bona, malaq; iudicia distinguere: hic tñ de diebus decretorijs differere statuimus. Sed, quia semel de sexto die uniuersa dicere parauimus, hoc quoque adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidā morbi secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longorum quidē morborum naturā, quēadmodum in cōmentarijs de crisibus ostendemus, hn̄t: iudicium tñ præuertunt, ut acuti, propter accessionis uehementiam: hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo ualida adhuc est: itē in quarto adhuc ualida magis, quàm in sexto, sed nondum in certamen uenire audet: at in sexto accesionis uehemētia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum è duobus sustinet: uel in ea concidit, & prius quàm, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: uel plurimum ex eis propulsat, reliquum uero adhuc non potest, uerum imbecilla, & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari, ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit: quòd si morbi reliquiæ eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuet, quandiu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam uero de diebus coincidentibus abunde dictum est.

> *† Ex cod. quidē græc. posset uerti. Porrò propter accessionū uehemētias hmōi coincidere dies clarissime demonstratur, quòd uidelicet in diuturnis morbis non similiter euenit. ex ueteri tamen translatione, ita uertit Andernacus.*
>
> *† Adeo autem sanè uiolēti qd hēt, uehemētia accessionis ad crisim, ut in oībus ferè dieb⁹, peracutos morbos iudicari uidere liceat: nā ultimus ipsorū dies, qui est septimus, iudicādi uim obtinet, & ante hūc nō quartus modo sed & tertius, & quintus, & sextus crises quandoq; excipiunt.*

D *Cur uigesimus fortior uigesimoprimo: & quod septimanæ, ac cætera tempora iudicatoria, integris diebus nequeant numerari.* CAP. 9.

CVr aūt, & uigesimus, & uigesimusprimus, multo magis uigesimus, decernat, explicabo. Primū, qm̄ hmōi morbus diuturnus iam est, ipsas accesiones dies pares excipiunt: deinde, quod septimana nō integris septē diebus cōstet (ueluti prius expositū est) nouit hoc quoq; Hippocrates. Cum.n. dixisset in opere prognostico, ‖ Hi uero ex acutissimis morbis p̄ quatuor in uiginti ex additione perueniunt: his subiungit: ‖ Verum hmōi supputatio per integros dies nimirum fieri nō pōt: quippe cū nec annus, nec mēses ipsi integris diebus numerari possint. Vt igitur annus ad trecētos sexagintaquinq; dies particulam diei, maiorem quarta, adiectā habet: tum mēsis ad triginta dies absoluēdos unius dimidium desiderat: sic, & septimana, sexta maxime diei parte, ut septem integros habeat, indiget. Quamobrē fit, ut tres septimanæ non unum, & uiginti dies integros, sed minus ferè tota dimidia parte unius consequantur: Ob quod ēt numerū hmōi non magis uiginti, q̄ uni & uiginti diebus uicinū, utriq; parti cōuenire uideas, Nam, cū totus lunaris circuit⁹ septē, & uiginti diebus, & adhuc tertia unius parte absoluatur, ideoq; septimana q̄libet septē diebus minus sextante cōstet, tres septimanæ uiginti dies, & dimidiū habebunt, † Qm̄ igr̄ uigesimus exactā periodū p̄pinquā sibi uendicat, tales iam morbi inueterascēt, & accesiones paribus diebus accipiunt: quorū uero accesiones in imparibus eueniūt, horū, & iudicia ad uigesi-

> In Prog. com. 3. t. 3. 4. 207 b
> Ibidem.
>
> *† Igitur uigesimus exactā periodum propinquam sibi uendicat, quoniam tales, &c.*

gesimumprimum delabuntur. Non solum aũt Lunæ circuitus, sed menstruum etiã tp̃s apparitio E nis, virtutẽ quandã in nos possidet, uti prius docuimus: ipse etenim signiferi circuitus accommodatissimus est unicuiq; rei ꝓprijs principijs: menstruale uero tp̃s, quo Luna conspicit, ambientẽ nos aerẽ immutans, oĩbus ex æquo hoĩbus cõem effectum oñdit. Demonstratũ est aũt & hoc tp̃s uiginti, & septẽ dies ꝓpemodum continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue.n.a triginta, tres illos, qui circa coitionẽ sunt dies, in quibus nihil adhuc de aere decernit, auferre cogites: siue a uigintinouẽ, & dimidio, reliquũ tp̃s, quo Luna manifestum de se lumen ꝑbet: priore mõ septẽ & uiginti dies, altero uigintisex & dimidium, hẽbit. Qm̃ ergo mutationes corporibus nr̃is accidere diximus, quasdã proprias, quasdã cões: proprias, q̃ tanq̃ ad propria principia spectent: cões, quæ ad cõem ambientis usum.[a]† ad eundem modum utrosque Lunæ circuitus fieri contingit, & cões proprijs paulo breuiores esse. § Atque § sic iam ex septimanæ numero quippiã auferetur.[b]† Nã, si propriȩ cõis admisceatur, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanã imminui, & ueluti in medio quodã propriæ, & cõis consistere, necesse est. Voco aũt propriam, q̃ ex signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuiq; nr̃m virtutẽ affert: cõem, ex menstruo tp̃e ortam, quam supra recensui nequaq̃ septẽ, & uiginti dierum esse. Nam, si a menstrui tp̃e exacto, quod ad triginta dies integros unius dimidium maxime requirere dicebatur, F tres, qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui uidelicet uigintiseptem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tp̃s non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cõe tp̃s septimanæ, qđ aerem immutat, minus erit eo, qđ singulis est proprium: q̃q̃ & hoc uirtutẽ hẽre dicebatur, ideoque non nihil ex alterius septimanæ tp̃e confringere: ut mediũ vtriusque, quod uelut mistũ ex eis,[c]† plus sexta parte septimanæ demat. Ac exactã quidẽ, uel misturam, uel ablationem Deus tm̃ nouit: quantum uero humana coniectura indipisci licet, ꝑstat circuitum earum cõem, medium inter utrasq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ, & efficacis tp̃s, fit dies uigesimus sextus, & dimidius: Signiferi uero circuitus expleant uigintiseptẽ dies cum tertia unius parte: liquet medium ipsorum fore uigesimumsextum diem, ad hæc dimidiũ, & tertiam maxime, & duodecimã unius diei partẽ. Siquidẽ, ubi utroq; tẽpore cõiuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tp̃s medium à uigintiseptem diebus duodecim maxime unius diei parte deficit: quia, si in quatuor ip̃m diuidas, exactum septimanæ tp̃s offendens, non sexta * mõ unius diei parte, sed etiã maiore indigens.[d]† Sumatur.n.ex uigintisex diebus, & dimidio pars quarta, & ex unius diei tertia, & duodecima: erit autem tp̃s dierum sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima uigesima, ducentesima quadragesima. G Idem tp̃s, & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & uigesimæ quartæ, & quadragesimæ octauæ. Abest aũt hmõi tp̃s à septẽ diebus unius diei quadrante, &, si exacte cõputes,[e]† sexagesima parte, centesima uigesima, & ducẽtesima quadragesima. § Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ uiginti diebus, & sexta unius diei parte,[f]† comprehendentur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum uiginti dies excedet: atq; his multo magis, quàm uiginti, & uni, erit proprius. Iam sanè ostendi secundum rerum ueritatem, & ‖ Hippocratis sententiam, nullam horum supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neque septimanam, neq; quaternionem, neque mensem, neque annum, neque alium quemuis numerum.

Quibus, & qua de causa tertium hunc de diebus iudicatorijs librum Galenus composuerit. *CAP. 10.*

QVi iam disputationis huius subtilitati succẽset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: uerum primus huius operis liber ei sufficit. Quòd, si nõ laboris fugitantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis planè, ijsq; inuitos, scripsisse affirmam⁹. Vos ò Dij immortales nouistis, uos in testimonium uoco, hȩc H me amicorum quorundam precibus uehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui nugantur de numerorum dignitate. *CAP. 11.*

NAm stulti nimirum essemus, si hmõi sermonem uulgo conuenire arbitremur: qm̃ illi unionem, matris expertem, dualitatem * numerum * inaudire suauius est: & alia ratione unitatẽ formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniã, uel ꝑfectum numerum, & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim in mentem ipsis uenit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquẽ numerum appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igit̃ hoc non ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demõstrationẽ scientificã hmõi placitis adducere queamus. Et amicis frequenter ipsa re ostẽdimus, hmõi frigidis sermonibus utenti, siue quemuis numerum laudare, siue reprehendere uoluerit, procliue esse. Nã periculũ est, ne eo stupiditatis ueniant, q̃ hmõi nugãtur, ut, cũ uel de septimana, uel de alio quouis, dixerint, nõ cõtenti solis hmõi ineptijs, addant Pleiadas septẽ, & utrãq; Vrsam ἑπτάστερον. i. septistellam: etenim sic nominant, immo & Thebarum ἑπταπύλων, quasi dicas, septiportarum meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudiciũ sustinuisse? etenim aliàs nono, aliàs decimo die

A † Et in idem utrosque &c. ita uetus inter.
B † Nam, cum propriæ cõmunis admisceatur, sitq; paulo breuioris tẽporis, ita quoque aliquid de septimanæ numero cõfringi, & ueluti in medio quodã proprij, & cõis consistere, necesse est: uoco aũt propriũ, qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuiq; nostrũ uirtutẽ affert communem, qui ex circuitu menstruo fit, quem supra &c.
C † Alij legunt, pl⁹ quarta parte unius diei de septimana demat.
** Al. quarta.*
D † Al. Sumatur.n.ex uiginti sex diebus, & dimidio, & ex unius diei tertia & duodecima parte, pars quarta: erit sanè tẽpus dierũ, sex & dimidij, & quintæ partis, & particularum minorum insuper adiectarũ, quæ sunt, primum sexagesima, deinde.
E † Etiam quadragesimaoctaua parte.
F † Addendũ, & quadragesimaoctaua.
In Prog.com.3. t.4.4. 207.b
*** Audaciam esse.*

A die crisim habuit. Quid aũt similitudinis est, si septẽ Nili sint ostia, Theonẽ pulmonis uitio ęgrotantẽ, septimo die iudicatum fuisse? nã aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accipit. Verũ, ut in alijs oĩbus duplex uitij cuiusque, ac prauitatis natura est, excessus, & defectus: ita hic quoq; Nõ nulli eos, qui ueritatẽ de septimana dicere conantur, prorsus auersantur, quippe qui sermonẽ, quẽlibet summo odio, prosequuntur: Non nulli in tantã nugacitatẽ incidunt, ut ẽt ea, q̃ ad rẽ nihil pertinent, cõmemorẽt: utriq; Vrsæ, inquiũt, septẽ stellæ sunt: primũ sanè uerũ non est, sed hoc extremã eorũ inscitiam coarguit. Esto iã uerũ, sed neq; Bootes, neq; q̃ p ipsas Vrsas trãsit Draco, septem stellas obtinet. Pari mõ nec* Corona, nec Ophiuchus, nec Cãcer, uel Leo, nec oĩno ullũ ex duodecim signis, in quibus planetę feruntur: Etsi illa, terrena exornare atq; ẽt disponere nõ astronomis modo, sed ẽt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrẽ nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt. * *Engonasis.*

Quæ hactenus monstrata sunt, & cur quaterniones aliqui cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. CAP. 12.

AMe itaq; ueritatem ipsam, quantum homini licet, inuentã esse puto: quam quidem, & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis uerbis indicaui: uulgare autem medicorũ B genus præ segnitie ea subticuit. Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptũ inuenio, nec illud, ꝙ ‖ vlla horum cõputatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium nõ astronomis tm̃, uel naturalibus philosophis, sed agricolis quoque, & nautis, hominibusq́; oĩbus receptũ assumi, Lunã uidelicet terrestrẽ plagam ueluti hyparchũ quendã magni regis Solis, gubernare. Huiusce circuitus dies decretorios sequi monstrauimus; ad hæc coincidentium dierũ causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad uigesimum, nõ ad uigesimumprimum, potius Hippocrates uoluerit deducere. Cæterum his demõstratis, nullum adhuc negociũ est, inuenire, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat. Neq;.n. secundã primæ, crisi ad quartũdecimum diem perueniẽte, coniungere ratio postulabat: neq; tertiam à secunda remouere, cum uigesimus magis, q̃ uigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam uero inter septimanas ipsas duæ quidem primæ separantur, tertia uero copulatur, perspicuum est quaterniones quoq; non nullos necessario coniungi, alios separari. Itaque secundus quaternio & prim⁹ coniungent, ꝙ unius septimanæ primæ bifariam diuisæ particula uterq; sit: tertius à secundo disiungetur, quoniam, & septimana secunda à priore separata est. Tertius autẽ quarto copulabitur, quoniam secundæ septimanæ uterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiã C septimanam secundæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sextus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanquam tertiæ septimanæ pars uterque existens. In Prog. com. 3. t. 4. 4. 207. b

Quis proprie acutus morbus, quis tardus, quis breuis, quis longi temporis dicatur. CAP. 13.

QVapropter ad bonam uictus rationẽ instituendã utilissimum est, iudicij tp̃s præcognoscere: num uero acutũ, uel diuturnũ, uel alio modo, morbũ nominare cõueniat, qui uigesimo die, uerbi gratia, iudicandus est, id nihil ægro presidij affert. poteft.n. quispiam ne locutus quidẽ immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nã ipse uocandus sit, probũ uictus modũ ægro instituere, modo nihil ex alijs prætererit, quæ huc conferre uidentur. Iam sanè ueritatem simul, & utilitatem exposui: sophisticarũ aũt nugarum finis iam esto, post hæc ostendentibus nobis hoc in loco, quantum pleriq; medici ea, quæ cõueniant, ignorent. Putant.n. acutum uocari morbum, qui celeriter* iudicatur: contrarium huius, diuturnum. At ueritas non ita hẽt: Est siquidem morbus quidã breui tp̃e durans (græci brachychronion appellant) non tñ oĩno acutus: Huic contrari⁹ est morbus diuturnus, uel multo tp̃e durans (grece chronios, uel polychronios, uel quõcunque aliter quis uocare ipsum malit:) acuto alia morbi natura nullũ propriũ nomen sortita, opposita D est, idq́; merito euenit: nam acuti morbi (qui, ut Archigenes quidẽ describebat, cum uelocitate est ‖ periculosus: ut Hippocrates aũt, cum febre ‖ continua euenit) accidens necessario erit, ut celeriter iudicetur.* Etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere aũt celeriter ipsi est ne cesse, ut qui ad proprium finẽ properet: nam idẽ est celeriter moueri, ac ad terminũ confluere. Erit iã oĩno brachychronius: alia tñ atq; alia ratione, & acutus, & brachychronius dicetur: nã propter motus celeritatẽ acutus: ꝙ uero diu morari is, qui celeriter mouetur, nõ potest, brachychronius appellabit. † At ei natura alia morbi cõiuncta est: ‡ multæ siquidẽ febres diariæ ex frigore quodam, uel adustione partiũ exteriorũ, uel labore breui, uel uigilia, uel tristitia, uel ebrietate, uel ira, uel id genus similibus, proueniunt, paruæ simul, & breues, & periculis prorsus uacuæ: atq; nemo has, uel idiota, uel medicus acutũ morbũ uocare cõsueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus aũt cũ polychronio, seu longo confusus est, q̃ q̃ non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios.i. exigui temporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui temporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tamen, si breuis temporis, acutus statim est: neque, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione nõ ad modum manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoque ipsarum dignotiones, confusæ fuerunt.

* *Græ. κρινόμενον. sed forte legendũ κινούμενον, id est mouetur.*

De Vict. rat. in morb. acut. com. 1 t. 8. 7. 108. h

† *Græ. κρίνεσθαι sed forte κινεῖσθαι. i. moueatur.*

‡ *Al. ex antiq. At ei proxima est natura alia morbi brachychronij quidẽ, non tamen acuti: & ita uetus interpres.*

GALENI

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Medensi interprete

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

CENSVRA

Ex multis, quæ habet liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad uniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tamen Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

ARGVMENTVM

Totus ferè hic liber in Delirij, & Spasmi prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal.com.xxj. tertij huius commentarij 182. f

COMMENTARIVS PRIMVS.

G

Sunt, qui putāt hic deesse principium.

NOn tamen etiam Herophili sententiam, qui τὴν πρόγνωσιν.i. præsensionem, præcognitionemve, ἀπὸ τῆς προῤῥήσεως.i.a prædictione, certo & incerto distinguere conatur, probare oportet: præsentimus siquidē modo utroque, & prædicimus, ueluti & cætera omnia, omni in arte. Imbres siquidem, siccitatesque, & frigora, & æstus, & uentos, & uentorum tranquillitates, quibusdam ex signis præsentiunt, tum nauium rectores, tum rustici: atque interdum quidem, tum exacte, tum certo, interdum & ad probabilem usque expectationem. De signis autem huiusmodi cum alij plerique, tum Aratus in libri, eorum quæ in aere conspiciuntur, calce scripsit. At quonam quis pacto futura prædicere ualebit, nisi ea præcognouerit? Quod sane demonstrauit etiam Hippocrates in exordio prognostici, ita scribens:‖ Præsentiens enim & prædicens coram ægris. Præsensio autem in anima est nostra: Prædictio uero eorum, quæ sunt præcognita, per uocem efficitur: constatq; non alia „ quidem in anima nos opinari, alia uero prædicere. Cæterum, quonam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis non ualde curauerunt, peruestigandum relinquentes,† quæ in libris singulis sunt conscripta, ipsi contemplemur: quomodo in alijs quoque fecimus, * quæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones aliquas necessarias a scriptore prætermissas adiicientes, alia uero non esse uniuersalia demonstrantes, quamuis dictiones charactere formave, tanquā de eiusmodi, author differere videatur.

H

In Prog.com.1. t.2.4.180.c

† ipsi quæ in libro sunt cōscripta singula.
** quos.*

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq; dolore uigilantes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto cœperit die.

Cōplura ueterū exēplaria uerbo, phrenitici, verbū, existant, nō hñt adiectum. Hinc exorta est qō, vtrūne eos, q ita hñt, quis iā phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto uero uerbo existāt, atq; in hūc modū simul scripta orone, phreniticine existant? qō est, an, q ita affecti sunt, iā phrenitici sint, uel nō sint. Qōni aūt eiusmodi iā & alia qdā non momentanea annectitur qō, quā & de febrilium accessionum principia mouerunt. Nempe in illis rōni cōsentaneū esse ur, non postea uenturā pcognoscere nos accessionem, sed incipientē iam dignoscere ex alteratione pulsuū. Qm uero nondum insignē acceperit magnitudinē† vt ægro quidē tanq dicenda cōspicue uideat, a nobis uero, ut tanq iā facta cognoscat, res hæc non aliter, quàm plantæ recens e terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, uel qui in plantis omnibus dignoscēdis est peritus, confestim internoscit: cæteris uero incognitæ manēt. Agros siquidem herbas germinatio-

† Forte clarius. ut nec ipsi ægrotanti conspicue appareat, par sane est, ut ab illo quidē tanquā futura pcognoscatur, a nobis aūt tanquā iā facta cognoscatur, quandoquidē res hæc. uide etiam infra cō. 5. in fine.

ne

A ne ſimillimas ſępius ferre conſpicimus:quas nos quidē non internoſcimus,ruſtici uero interno uerunt, quid nam ſcilicet ex his * herba ſit,q̄d triticum nuper enatum,quid hordeum,quid zea, & quid nam aliorum unumqđ que. Ad hunc quoq; modum res hēt in arboribus:nempe & eas, cum oībus ſuis partibus abſolutæ ſunt, uniuerſi cognoſcimus: cum uero enaſci incipiunt, oīno à paucis cognoſcuntur.Sermo igitur hic,ueluti admodum probabilis,recipiendus eſt.Sed dein ceps eſt inquirēdum,quid nam per phrenitim oporteat intelligere.Nēpe Hippocrates in libris epidemiorum, ut in eorum docuimus commentarijs, ‖ cōtinuam eam, quæ cum acuta febre eſt, dementiam,phrenitim appellare uidetur:continuam autem dixi,q̄a nō nunquam in uehementium febrium uigoribus deſipientiæ ſuperueniunt, ſed in declinationibus confeſtim deſiſtunt. Μαίνεσθαι ſiquidem, id eſt inſanire,oēs hoīes dicūt eos,qui deſipiunt citra febrem:φρενιτίζειν uero,qui cum febre id patiuntur:quod uero in febris vehementis uigore accidit,appellāt & παρακόψαι, & παραχθῆναι, & παραληρῆσαι,& παραφρονῆσαι:phrenitim uero nō appellant,niſi febriat æger,& continue deliret. Continuitate igitur dementiæ,quodq́; ſimul cum febre fiat,phrenitim agnoſcemus: nihilo vero minus phreniticos eſſe dicimus, quicūq; comatoſi cū ſint,nō ſapiunt, ſed delira loquunt̄, atq; à pn̄tibus expergefacti ſtupefactis ſimiles vn̄r.In hunc itaq; modum,&

3. Epi. com.3.t. 45.46.3.144.c

" in epidemiorū tertio ita ait, ‖ Nullus autē phreniticorū uehementer inſaniuit,ut in alijs,ſed alia
" quadā veternoſa in ſomnū delatione capite grauati moriebant̄.Sermonem itaq; hunc tāquam

3.Epid.com.3.t. 45.3.144.c

B maxime probabilem recipio,uocariq; oēs ab Hipp. phreniticos exiſtimo,q̄ mente læſi cōtinue fuerint,quo modo & q̄ inſaniunt,ſola febre ab his diſcrepantes.Sed,qm̄ his magna ex parte inſit,ut palpebris apertis uigilent,ob id q̄ plurimi medicorum uigiliam etiam hmōi inter ea,quæ phrenitidem indicant, ſcripſerunt. Dixi,hmōi.qm̄ & cum comate vigiliæ fiant,ut Hippocrates
" ipſe in epidemiorum tertio oſtendit,inquiens,‖ Prehendebat aūt eos uel coma continuum non
" ſomniculoſum, uel peruigilium laborioſum. Vt coma ſit in ſomnum delatio, nequeuntibus,qui ab hoc occupantur ſymptomate,uigilantium munia obire,ſed tum palpebras claudere cupientibus, tum dormire ſperantibus. Contingit aūt interdum horum quibuſdā, vt clauſis palpebris dormire nequeant,ſed plurimum uigilent:qđ Hippocrates coma non ſomniculoſum appellauit. De eo autem,quod per uocabulum coma ſignificat̄, librum habes integrum noſtrū: in quo pluribus teſtimonijs Hippocratem cataphorā oēm,id eſt ad ſomnum delationem,coma appel lare demonſtrauimus. Quo fit, ut in pn̄tia eoſdem comatoſos,& uigilantes dici mirum non ſit. Si.n.comatoſi quidem,ſed abſq; uigilijs fuiſſent,non quæſiſſet,phreniticos ne eos uocare opor

3. Epid. com. 3. t 39.3.144.b

C teat, uel iam exiſtētes,uel futuros. Perpetuo ſiquidē ita me audias,ob ea,q̄ primam rerum oīum generationem, nō ſolarum affectionum, p̄grediuntur.Iam uero,ſi neruoſæ partes male cum vigilia ſine comate inter morbi initia affectæ fuiſſent,nec ita q̄dem q̄ſijſſet,an phreniticos,eos ap pellare opus ſit. Nēpe,qui ſine uigilia comatoſi exiſtunt,nullo pacto ſunt phrenitici:at,qui ſine comate peruigilant, ſi id per initia cum p̄dictarū partium dolore perpeſſi fuerint, de neceſſitate phrenitici exiſtunt.Si uero uigilia comati annexa fuerit,ambiguitatē res habet:atque ob id in orōne ἆρα coniunctionem,ideſt ne,adiecit:qua tono circūflexo utimur,cum de q̄buſdam rebus addubitamus. Quod autē & in ſequentibus memoria tenere cōmodum exiſtit,id ſemel intellectum, perpetuo hr̄e in promptu debemus: & quæ p̄p cauſarum externarum aliquā facta ſint, & q̄ morbi ratione ſuperueniāt,diſtinguētes.Nā,ſi quis,ubi cōtente ambulauerit,uel alia ex actione laſſitudinem ſenſerit, uel & unà cum his exuſtus fuerit,ſimul febrire cęperit,capite item dolore, & lumbis, hypochōdrio, & ceruice,nullā magnam p̄fecto ex his accepturum te uel ad futurarum, uel iam natarū affectionum diſcretionem, ſperaueris notam. Verum,ſi abſq; externa cā prædictas partes infeſtauerint dolores: ſi uigiliæ quidem ægro cōtigerint,abſq; ea, quæ in ſomnum fit, delatione: deliraturum eum ſperabis. Quòd ſi unà cum comate coniungant̄, tunc diem

Typhomania apud Hipp. in libris, qui de morbis iſcribuntur, non memini legiſſe: ſed de ipſa affectione lib. 1. de mor. circa finē (vbi ipſe Hippo. agit de phrenitide)videt̄ neſcio quid innuere: uerum ibi de eſſe aliquid arbitror, & ea de cā in Aldina editione appoſuerūt aſteriſcum. Lib. aūt.4.Epi.ī hiſtoria in Attici puero legitur τυφλομανίη in græcis cod. impreſſis addito λ: ſed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & ī explanatione ling. Hippo. ſcribitur τυφωμανίη ſine λ: & in lib.cui titulus eſt, finitiones medicæ Gale.aſcriptæ,ſcriptum eſt, nō typhomaniam,ſed typhoniam eſſe uel lethargū delirum, uel delirium lethargicum.

D unum expectes, in quo, motionem ægritudinis dignoſcas,oportet.Phrenitis ſiquidem,quæ exquiſita eſt,& nulli alteri morbo permiſcetur,fit,cum bilis flaua locum,in quo princeps aīæ pars reſidet,prehenderit: Lethargus uero cum locum eundem humectarit,dilueritq; pituita:nā,quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipſum ad ſympathiam trahere pn̄t, continuæ hæ non ſunt.Quoties igitur uterq; humor cerebro moleſtus fuerit,prehendunt cōtraria hoīem ſymptomata, ita ut tum uigilet, tum leniter in ſomnum deferatur. Cum uero & ad ſomnum defertur,ſimul & deſipit,miſtam ipſi permanere affectionem eſt putandum.Nonnunquā & in horum alterum res ita deflexit, ut uel bilis,uel pituita ſuperior ſit,ægerq́; reddatur,aut phreniticus exquiſite, aut lethargicus. Ego uero, quoties ad finem uſq; tum deſipientia, tum coma p̄ſiſtunt, affectionem hāc ex phrenitide, & lethargo miſtam appello:quidam typhomanian vocauerūt, ut & in libro de ‖ morbis ab Hippocrate ſcriptū eſt.In tertio uero epidemiorū(vt paulo ante dixi)phreniticos oēs appellat, q̄ continue deſipiunt cū febre. Iā reliquum eſt,ut q̄ramus,quā ob cauſam dictionis principio dixerit,qui comatoſi inter initia fiunt.in calce autem,Tum aliàs,tum ſi quarto cœperit die. Nēpe principij nomen indicat q̄dem,& primum morbi ingreſſum inſultumq́ue: indicatq; & eum, qui ſm̄ latitudinem ad tertium vſque,uel quartum extenditur diem: indicat preterea, & primum morbi tp̄s, cum morbum in quatuor diuidentes tempora,conſtare

ex principio, incremento,ſtatu,& declinatione,pronunciamus.Sed de his ex principij nomine E
ſignãtis in primo De iudicationibus eſt demonſtratum. Nunc autẽ,in quo ſignificatu dictũ hoc
nomen ſit,conſideremus. Arbitror equidem,Hippocratẽ in prima dictionis parte ἀρχὴν.i.prin-
cipium dixiſſe, morbi totius ingreſſum, qui ſm latitudinem intelligitur, in calce autem cum ait,
tum alias, tum ſi quarto cœperit die, dicere tunc ἄρχεσθαι,i.incipere, prædicta ſola ſymptoma-
ta,ęgro iam quatuor ante diebus febre correpto,ut in eo,qđ ſm latitudinem ſumitur, principio
generetur tum coma, tum uigilia, tum partium neruoſarũ dolores. Nempe primo, vel ſecundo
die prę copia ſanguinis,qui ꝑꝑ bilis permiſtionẽ acrimoniam quandã mordacẽ habeat,poteſt
reddi idem æger, tum comatoſus,tum uigilans,grauata quidẽ ob ſanguinis copiã cerebri facul-
tate,ſed à bile uſque adeo irritata,ut ſomnus inhibeatur.Quarto vero die copia iã imminuta,&
p̃ſertim ſi medicus eam uacuare pręuerterit,atq; acrimonia cocta,deſinere utrunq; ſymptoma,
* forte, &. tũ coma, tũ uigilias par eſt. Si ergo,quo tp̃e ceſſaſſe debuerunt,ea fieri uideant̃,bilẽ* uel pituitã
cerebrũ inuaſiſſe,non ſanguinis copiã,id cõmonſtrat. De potẽtia aũt quarti diei in libris De die
bus iudicatorijs eſt dictũ,cum inibi mentem Hippocratis explicaremus, qũo & in ꝓgnoſtici cõ-
2. Aphor. 24. mentarijs:Nẽpe hunc ait‖ indicem ſeptimi eſſe:qđ eſt, eã hr̃e naturã,ut,qualis nam ſeptimus fu
Ext. ord. 15 g turus ſit, indicet. Cum ergo ſignũ malum quarto apparuerit die,malus de neceſſitate ſeptimus F
eſt futurus: ſi uero ſalubre & bonũ,ſeptimus bonus erit:nã ꝓportione virtutis ſigni,tum magis,
tum minus, uel bonum,uel malũ fore ſeptimũ ſequens eſt. Quæ aũt ſigna magis minusq; tũ ꝑni-
cioſa,tum ſalutaria exiſtunt,in prognoſtico oñſum eſt.Septimum igit̃ ꝓportione quarti,magis
minusq; tum bonum, tũ malũ fieri cõtinget. Cum itaq; ſtillatio è naribus ſemꝑ malum ſignum
ſit,abſolutiſſima morbi malitia ſignificat̃,ſi quarto fiat die:vr̃ ſiquidem natura collectã in cere-
bro abundantiam conata eſſe, ut expelleret,ſed nequiuiſſe.Talium aũt ſignorum genus deterri
mum eſſe cõſtat: nẽpe q̃ uel tubercula, uel puſtulæ ex imo ad cutẽ enata recurrerunt,grauiſſima
oĩum exiſtũt: ſudores quoq; q̨ cęperunt quidem,ſed ꝓtinus ceſſauerunt,praui ſunt:deiectiones
† Al. hæmorrhoidas. item, & q̃ per † ſanguinis eruptiones,ꝙ uel in mulieribus per uterum uacuant̃:oĩa ſiquidem hæc
deteriora his ſunt, q̃ nullo apparent pacto,ſi,ubi cœperint,ceſſent.Cõtingit.n.interdum coquẽ
tem adhuc contriſtantia naturam nondum ad horum expulſionem excitari:in illis uero,quæ cę
perunt quidem, ſed protinus deſierunt, apparet ueluti excitatio quædam,conante natura excer
nere,quæ moleſta ſunt,atque ita ob imbecillitatem,quod propoſuerat,perficere nequeunte.

2 *Ventris ualde rubens proluuies male quidem in omnibus morbis, non minime uero in prædictis.* G

Signorum ſingulorũ uires docet in prognoſtico Hippocrates:vultq; in calce libri,uiribus di-
ctorum ſignorum æſtimatis,perpenſiſq; id eſt inter ſe collatis,fieri ita prenotionẽ.Nẽpe ſigno-
rum quædam ὁμοειδῆ, id eſt ſpeciei eiuſdem,exiſtunt (cum autem ὁμοειδῆ dico,quaſi & ὁμογενῆ id
eſt eiuſdem generis,iam dixerim,ita me audias)alia uero neq; genus habent idem,neq; ſpeciẽ.
Speciei ergo eiuſdem ſunt, q̃ in una aliqua fiunt affectione. Quæ quidẽ per ſputa excernuntur,
affectionis tũ pulmonũ, tum thoracis,tum aſperę arteriæ,tum gutturis,atq;(ut in ſumma dicam)
reſpirationi ſubſeruientium inſtr̃orum ſigna ſunt:horum autem ipſorum,quæ & in reſpiratione
uitium per ſe & primum contraxerunt:nam ab his ſeparantur, q̃ per conſenſum afficiuntur. Ce-
rebri quoq; & mẽbranarũ ipſum tegentiũ, quo nam afficiantur modo, ſigna ſunt, per ea quidẽ
q̃ excernunt̃, q̃ per nares & palatũ uacuant̃: per functionum vero lęſionem, q̃ in cataphoris,uel
uigilijs,uel deſipiẽtijs,uel conuulſionibus,uel totius corporis tremoribus uiſuntur. Si quis igit̃
ſimul tũ deſipiat, tũ cõuellat̃, ꝙ affectio ea grauior ſit, q̃ alterum illorum dũtaxat fuerit,liquido
conſtat oĩbus:pari modo ſi difficulter ſpirans protinus,& nigra expuat.Sed forſan hæc nõ recte
inter ſe quis permiſcuerit iuxta eam, quæ in libris eſſe debet, doctrinã:ſufficit.n.cuiuslibet vir-
tutem recenſere,permiſſa diſcẽtis arbitrio oĩum in ęgrotantibus contẽplatione. Signorum aũt H
diuerſi generis connexio prorſus inutilis eſt,& cum in libris ſcribitur,& cum in exercitationem
per eam, q̃ ſermonibus fit,conuentionem uenit.Nempe definita cuiuſq; ſimplicium uirtute ſatis
In Progn. cõ 3. t. 37. 4. 211. c eſt,poſtea ſemel duntaxat dicere,quod dixit Hippocrates,‖perpendẽdas ſcilicet ſignorũ uires,
conferendasq; inter ſe,ut de ægrotantibus quippiam enuncietur.Si quis autẽ ſignũ malum eſſe
urinas nigras dixerit, adieceritq; & peius eſſe, ſi nigra quoq; expuerit:& deinceps hoc rurſum
In Prog. cõ. 1. t. 6. 7. 4. 191. a. b peius, ſi & nigra deiecerit, atq; ſi inter initia id cõtigerit: p̃terea & peius adhuc eſſe,ſi quarto id
fuerit die: adieceritq; & his, tum quod in exordio ꝓgnoſtici eſt ſcriptum, ‖ tum faciem illã,quã
priuatim mortiferam medici appellant:vanam ſanè ſignorũ permiſtionem ſcripſerit.Nullus ſi-
quidem ita amens, ut non intelligat minus male eum hr̃e,cuius pulmonẽ,uel thoracem morbo
ſa urget affectio: deterius uero eũ, cuius partẽ utranq; fatigat:ſicuti & adhuc deterius,quem vnà
cum his uentris exercet affectio: atq; adhuc deterius,quem uel iecoris,uel cerebri affectus p̃mit.
Quę igitur uniuerſi uel non ſcripta norunt,ea fruſtra temereq; ſcribuntur:niſi quis,vel chartas,
uel tp̃s perdere uoluerit:quod ꝑpetua ſeruari memoria uelim.Sed ad inſtitutum redeamus.Ca
pite dolẽtibus nõ abſq; rõne lumborum dolores, ceruiciſq; & hypochõdrij adiecit:nẽpe pluri
bus generis eiuſdẽ ſimul factis ſignis, non ſolũ ſpecies, uel genus affectionis cõpertius erit,verũ
quoque

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autẽ desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq́; ce-
rebrum male habere demonstrẽt, securior nostra erit cognitio, uidebiturq́; affectio maior. Cũ
uero & è naribus stillatio accesserit, iam nõ securiorem cognitionem esse dixerim, sed scientifi
cam & certã, cum signa victã à morbo cerebri facultatem cõmonstret. Quòd si & quarto die fa-
ctum esse id, adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidẽ esse affectione constabit,
sed pniciose hoĩem hr̃e. Quibus si adiecerit q̃s frigidum cum è naribus, tum ex ore expiratum,
pniciosum quidẽ in oĩbus est, nõ minime aũt in p̃dictis: & uerum quidem aliq̃d enunciabit, sed
doctrinæ, qua liber pollere debet, superuacaneum: Quo modo & si his adiecerit nigra sputa: nẽ-
pe & hæc quidẽ mala sunt, sed alterã à prædictis commõstrant affectionem, ueluti & urinæ: nã
& hæ, si nigræ fuerint, uitiosam præstant notã, affectionem tñ aliã ostendunt. In prognostico igi
tur seorsum signorum singulorum uirtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionẽ unam indicãt,
concursus aliq̃n est scriptus, ut in exordio quidẽ in ea facie, quæ mortẽ portendit, infra uero in
suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdã: in hoc aũt libro sæpius in una diuersi generis signo-
rum concursione complura superflue implicãtur. Valde rubens igitur proluuies, quę in iecoris
fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri uitijs adiuncta est: est sanè & ea per se non bonũ
B signũ, iecinoris scilicet imbecillitatẽ ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob ualentes
affectiones periclitari hoĩem prænunciabit. Sed quid nam hoc? nam si pleuritis, & peripneumo
nia uno fiant tp̃e, periculosius id existit, q̃ si horum alterum duntaxat factum sit: nec minus, si
præter hæc, dysenteria quoq; æger uexetur, aut q̃uis alia cũ his oboriatĩ affectio. Sed nemo per-
mistiones huiusmodi, in libris docet. Ventris autem περιπλύσεις ἐξερύθρους idest proluuies valde
rubentes, appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, vt si quis ventrẽ sanguine con
spersum aqua abluerit, aquãq́; excreuerit: sic & biliosa dr̃ proluuies, cum, q̃d excernitur, tale ap-
paret, quasi ex aqua, & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas aũt retentricis facultatis est hepatis, at
que ut plurimum sanguificæ symptoma comitatur: hòc aũt superfluis, quę reuomuntur, propor
tione respondet. Nam, cum uentris concoctio inculpata fuerit, nullum symptoma hmõi subse-
quitur: cum uero ob copiam, uel corruptionẽ, uel & superfluas humiditates non ualde vtiles in
ore uentris relictas, grauatur uenter, ad horum excretionem insurgit, uomitum facit. Tale quip-
piam, & cum sanguis in iecinore generatur, contingit: atq; ob id cruentæ interdũ fiunt deiectio
nes: interdum autem & impense rubentes proluuies, aquoso scilicet simul & cruento ichore ex
hepate in uentrem confluente: uel modico sanguine tum acri, tum mordente, & uelut semico-
C cto tenuibus & aquosis humiditatibus permisto, atque colorem illis præstante.

3 *Densæ linguæ, atque aridæ, phreniticæ.*

Scriptum esse τραχεῖαι idest asperæ, non δασεῖαι id est densæ, erat melius. Nam cũ lingua cõ-
natam ex tum uasis, tum glandulis, quas à fundẽda saliua σιαλοχόους uocant, humiditatẽ habeat:
primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior uero asperam: immoderatior autẽ sic-
citas perrumpit eam nõ secus, q̃ pinguem terram diutini squalores: quapropter, ut lingua sicca
simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, ut retuli, asperam scribere. Quare alterum est
è duobus: nempe aut scriptor neglectim enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, vitia-
uit. Talis uero lingua siccitatis immoderatæ nota est: quo fit, ut & ardentibus superueniat febri-
bus. Hocq́ue docuisse, ei, qui s̃m prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam qui
discit, siccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phreniti
co: siquidem & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur, mea
sententia, dictionem uitiatã esse affirmare, quomodo & alias multas ita uitiatas esse demonstra
uimus apud plerosq; me superiores ueteres, nõ medicos modo, uerum quoq; & philosophos, &
D grammaticos, & rhetoricos. Sunt tñ ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt cona-
ti, linguas densas dici, quæ densam efficerent uocem, affirmantes: nempe uoces quasdam ita ap
pellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, δασυστόμους idest densi oris, appellitari dicunt. Voces er
go huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuis
set, densæ uoces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro uocibus linguam dicere extraneũ est: nẽ-
pe & hoc pacto quis dixerit, tum graues, tum acutas, cũ paruas, tum magnas linguas, ubi uel gra
uem uel acutam, uel magnam, uel paruam indicare uocẽ uoluerit. Adde, q̃ neq; uoces ullas dẽ-
sas appellari audierim, quẽadmodũ * nigras & * albas audiui, per metaphorã quibusdam ita ap
pellantibus: proinde nec noui quidẽ, quas nã uocent densas. Raucas quidem & nigras, in libro
de uoce, p̃ p̃ uoci deputatorum organorum humiditatem, fieri ostendi. Dẽsas uero si alias quas-
dam præter has dicant, explicare debuerũt: & si ex his aliquas uoces, sanè eiusmodi ob humidi-
tatẽ potius, nõ ob siccitatẽ fiunt: sicuti tũ acutæ, tũ clangentes, ob uocaliũ instrumentorũ, quæ cir-
ca guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam non uocale, sed dialecticon, idest locutionis in
strumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiẽ, blæsitatemq́; in locutionibus fieri
contingit, & non raucam habere uocẽ, uel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas exi-
stimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, ut retuli, neminẽ, qui ita vocaret, audiui: tametsi

** De uoce nigra uide etiam lib. 4. de locis affectis ĩ fine sexti capitis, hac classe pagina 26. f quãquam interpres uerterat, obscura.*

** De alba autẽ uide lib. 3. de differẽtijs pulsuũ ca. vlt. hac classe pa. 63. g*

pleroſque medicos audiuerim dicentes,palpebras denſas,quæ aſperitatem quandam exiguam E
haberent, ſicuti eſt denſa lingua: nempe abſolutas dēſitates in palpebris non amplius denſitates appellant,ſed aſperitates:proportione igitur linguæ aſperitati hæc reſpondent.

A * ἐφιδρῶσιν. *huius autē uerbi* ἐφιδροῦν, *quēadmodū &* τῆς ἐφιδρώσεως *frequētius mētio fiet,& declaratio in hoc opere.*

B † Ex græcis īpreſſis. ob ſermonis.n.breuitatem receſſiſſe à mochlico, qui eſt inter receptos Hippocratis libros: nec ſolum ab ipſo,ſed & ab aphoriſmis.

ex antiquis aūt. nā ob ſermonis breuitatem mochlicum aiunt à propria enunciatione receſſiſſe librorū,qui Hippocratis eſſe cōceſſi ſunt, & nō ſolū aliorū ſed & aphoriſmorū quoque.&c.

C † cum ipſa cā,quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipſæ communicant.

D† In impreſſis codi. ἀλόγως. i. præter rationē legitur. īterpres uidetur legiſſe, οὐκ ἀξιολογως.

4 *Vrinæ in turbulentis uigilibusq́; decolores, nigræ, ſublime petentes, atq́; in*[a] * *ſudoribus, phreniticæ.*

Solœco in dictione participant nō paucæ libri huius orationes:ut ob eā rē iure ſuſpicati quidam ſint librum Hippocratis non eſſe: [b]† nempe & ob ſermonis breuitatē reiectus erat,mochlico quidē inter libros Hippocratis cōfeſſo,receptoque:neq; eo ſolum,uerū quoq; & aphoriſmis ipſis: qui quanquā maxima cū breuitate enunciētur, nō tñ,qđ ſolœci particeps ſit,in ipſis reperias: adde, ꝙ enunciationes adeo excellunt, ut plane dicāt grauē eius libri authorē eſſe.Preſens uero liber alienā in multis orationibus habet enunciationē:Vt cum in preſenti dictione de urinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum eſt, ſublime petētes,cum,quæ vrinis inuehunī,dici ita debeant,non urinæ ipſæ.Ob eam cauſam nō nulli permutata dictione ita ſcripſerunt. Vrinæ in turbulētis uigilibusq́; decolores, nigris ſublime petentes. Sed proculdubio reperitur & in ea ſcriptura ſolœcophanes, etſi q̃ maxime uitare ipſum uideanī, q dictionē permutant:nēpe hæc oratio,ſublime petētes,manifeſtā ad urinas relationē habet.Hæ igitur ipſæ & phreniticæ dicū- F
tur, id eſt phrenitim uel ſignificantes,uel facientes:ꝙ faciāt,nō conſentaneū uideī:ꝙ ſignificent, non uacat ratione. Quòd ſi ſignificēt,[c]† phrenitidē cū effectrice cauſa quadātenus cōicare ſignificant.Demonſtratū autē eſt,nigras urinas ob ſerum bilis atræ vnà cū excremētis aquoſis emiſſum,procreari. Gemina uero bilis atræ exiſtit generatio:nēpe uel flaua bile ſupra modū exuſta aſſataq́; uel craſſo ſanguine:ſupra modū autē aſſatur,propter uehemētē caliditatē.Iure ergo in febribus, quæ cauſi appellanī, & phrenitidibus, tales meiuntur, cū tū calidę,tū ſiccę affectiones eiuſmodi exiſtant. inter urinas autē,quæ per ſe totas nigrę ſunt,deteriores his habētur,q̄ enęorema dūtaxat nigrū habēt: in præſenti tñ dictione,neq; hoc aperte diſtinctū eſt, an urinas totas nigras dicat, an ſola enæoremata. Vult autē dictionis huius author,quicūq; fuerit,urinas hmōi, cum in turbulentis,uigilibusq́; apparuerint, phrenitidē indicare: vt ταραχώδεις,id eſt turbulentos,eos intelligamus, qui [d]† nō inſigniter ꝯturbātur,quod offenſa leuiter mente fieri conſueuit: adaucta uero hmōi, quę exigua fuerat,offenſa,nō παραφρονοῦντες ſimpliciter,ſed iā ταραχώδεις id eſt deſipientes, tum dicūtur,tum ſunt. De uigilia autem quid attinet dicere, ꝙ ex phreniticis ſymptomatis unum ſit? Superuacaneū præterea in dictione eſt verbum hoc, decolores in vrinis, cū per nigras conſignificatū ſit. Quod uero dictum eſt,in* ſudoribus,oſtēdit quidē ſudores G
circa caput fieri, præ copia ipſum cōflictari indicātes: ſitq́; inter cætera & hoc phreniticū ſignū: improprie tamē enunciatū eſt, cum,quid nam intelligere oporteat,excogitare nequeamus, vbi dr̄,in* ſudoribus,an urinas,quāquā ex ipſa totius enūciationis ſequela hoc uideaī maxime uerisimile intellectu: an affecta corpora: an ꝑter hæc,& affectiones.Sed quouis mō q̃s intellexerit,ꝙ enunciatio impropria non ſit,effugi nō poteſt.Omiſſa igiī ea,quouis modo habuerit,ſcripta cōſideremus.Vigiliæ igiī,& turbationes ægrotantiū re uera ſunt phreniticæ:urinæ vero,&* ſudores, nullo pacto. Nempe, qūo ſucci tū arteriarū,tum uenarū habeant,vrinæ indicāt:ſigna vero phrenitica,cerebri oſtendunt affectionem.Pari modo ſudores,aliarū quarundam affectionum notæ exiſtunt, de quibus mentionē ſępius fecimus,non tñ cerebri affectionem ſufficienter mōſtrare poſſunt.Sunt ſane non nulli ex ijs,qui librū hunc expoſuerunt,qui ex ſcriptis in libris epidemiorū ægris deſipientes collligant, quibus pati quiſpiā cōtigit eorum, quæ hic referuntur,tū ſymptomatum, tū ſignorū, uel in deiectionibus, uel urinis,uel uomitibus,uel ſudoribus,vel puſtulis, uel ſputis,uel partem aliquā infeſtātiū:cū ſanè talia ſigna phrenitica nō ſint,quanq̃ ęgris de neceſſitate inſint, fieri ſiquidē non poterat, vt talis vel non talis urina in his nō inueniretur: Pari modo, & de ſputis, deiectionibusq́; & cæteris omnibus eſt dicendū.Si igitur in ægro quo- H
piā deiectio eiuſmodi, uel tale aliud quippiā unà cū ſignis phreniticis uiſum fuerit, atq; deinde ęger phreniticus reddatur,perperam quis ea omnia phrenitidis iudicatoria eſſe pronūciauerit. Neceſſe eſt.n.ut proprijs morborū ſignis alterū è duobus inſit:nempe ut uel perpetuo,uel ſolis, contingant: cum autē neq; ſolis inſint, neq; perpetuo,propria illorum non ſunt. Ob eā cauſam phreniticorū ſignorū ea ſunt certiſſima,q̄ perpetuo,& ſolis inſunt phreniticis. Deinde ab his,q̄ perpetuo quidē, ſed non ſolis: quæ in ſuis tractationibus diſtincte ſunt tradita à nobis: demonſtratumq́; neq; in urinis,neq; in deiectionibus,neq; in ſudoribus,neq; in ſputis,neq; in vomitibus phrenitica eſſe ſigna.Conſueuerūt autē libri interpretes propemodū oēs,vt dixi,adnotare ex epidemijs ægros, neque ſolum in præſenti dictione,uerum quoq; & ſimilibus huic omnibus. Eam ob cauſam, qui ſeſe eorū æmulos præſtant, ij apud ægros quotidie multa quidē effutiunt: ſed,quantū ad prænotionē attinet,idiotis conſpiciuntur ſimiles:nempe,ꝙ in omnibus prognoſticis ſpeciei morborum ſignis in affectorum locorum methodo exercitati eſſe debeāt, eſt ꝑpetuum.De ea autem methodo à me ſeorſum ſcriptum eſt,ueluti & de ijs,quæ iudicationes ſignificant.In quibus parum exercitati quidā,ueterum libros exponere audent,planè ignorantes,ꝙ bonum enarratorem oporteat eſſe idoneū prius iudicare,quę bene,& quę perperā ab authore

dicta

A dicta ſunt, ne ijs quæ perperã dicta ſunt, patrocinatus, opinionem uel ignorantiæ vel cõtẽtionis reportet. Verum, qm̃ non in hac dictione ſolum, ſed etiam per librum totum inſerunt, quos ex epidemijs collegerunt ægros, præſentem ſermonem totum ad finem vſq; perducere ſatius eſſe arbitror. Quòd ſi quis prolixitatem moleſte tulerit, proprium dictionis huius ſermonem, non libri totius cõmunem eſſe exiſtimans, vbi à nobis audierit, quo nã pacto expoſitoribus quidem in oĩbus ferè dictionum expoſitionibus, quas perperam in medium afferunt, non prolixus modo, ſed ediſcentibus ẽt ipſis nocuus ſermo ſit: quæ uero à me nunc ſemel dicta, & cõmodiſſima ſint, & dicendorum oĩum breuem compendioſamq; faciant explanationem: definet certe prolixitatem incuſare, habebitq; mihi gratiam tum ob eorũ, quæ oſtenſa ſunt, utilitatẽ: tum ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit aũt ſermo, tanquã in exemplo phrenitidis, ſed morborũ omniũ communis. Qm̃ igitur phrenitica ſigna omnia methodo inuenire propoſuimus, ab affectionis notione exordiemur: nempe, ꝙ optimum omnium dicendorum principium ſit, rei, quæ inquiritur, notio, in libris de demonſtratione eſt oſtenſum. Cũ ergo phrenitim mortales omnes eam appellitent affectionem, in qua φρένας ideſt mentem, læſam eſſe uideant, quam tum νοῦν, tũ διάνοιαν, id eſt intellectum & intelligentiam etiam vocant: prius, qua corporis in parte animę in-
B telligẽtia ſit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis, & Platonis placitis demonſtrauimus: quare ab ipſis nunc exorſi, ſummatim quandã velut epitomen eorum, quæ in libro de affectis locis deſcripta sũt, recenſeamus. Neceſſe etenim dico eſſe, ut affectio, ſiue cũ incipit, ſiue cum abſoluta iam eſt, ex functionũ partis affectæ noxa, & ex ijs, q̃ in ea apparent, reperiatur: dixi aũt & ante, exordientis affectionis notas, prognoſtica ſigna eſſe eius, quæ iam cõpleta eſt. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offenſa horum, primũ, ꝙ perpeſſum ſit, deinde, qualis nam is morbus ſit, inuenire ualebit: inuenta aũt à nobis ſunt hæc, arbitraria functio, intelligentia, ſenſus, & memoria. Offenſæ igitur horũ cerebrum ipſum tali vexari malo, qualis fuerit offenſæ ſpecies demonſtrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum inſtrumẽta muſculi exiſtunt: Fiunt aũt hæ tum ijs, qui per manus cruraque agunt munera: tum ijs, qui caput ſpinamq; mouent: atq; ijs, qui loquuntur, uociferantur, & reſpirant: demonſtrata eſt enim & hæc functio primũ motionis initiũ habere per neruos à cerebro ad thoracis muſculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læſa eſſe uidebitur, inquirendum eſt tibi, an affectio ea propria ſit eorum, qui functionẽ hanc obeunt, muſculorum: an ob eam, quæ à principio in ipſos procedit, uirtutẽ, offenſa hæc oriatur. Deinde, ſi offenſam, ob eã, quę à principio eſt,
C facultatem, eſſe inueneris morbum quempiã, qui principium infeſtet, reperiendum eſſe puta, ſi, quæ apparet, offenſa non leuis fuerit, incrementumq; effatu dignũ habuerit: Verbi gratia, vt ſermo cõſpicuus fiat, ubi thoracis muſculi, à quibus reſpiratio conficit, affectione vacauerint, peruestiga, num quædã cæterarum partium, per quas ſpiritus in reſpirationibus tum intro, tum foras feratur, perpeſſa ſit: nam, ſi nullam ex his læſam inueneris, cerebrum læſum eſſe exiſtimabis. Vt autem & res exquiſite definiatur, conſidera quoq; & quæ unà cum thorace moueantur partes: nempe & eas reſpirationẽ lędere in libro de difficultate ſpirandi eſt demonſtratum. Si ergo hæ oẽs planè morbi expertes inuentæ fuerint, tunc difficultatis ſpirandi ſpeciẽ inſpice, quã nã ſcilicet cerebri affectionẽ indicare poſſit: quomodo, ut exemplum integrum ſit, ait in prognoſtico Hippocrates: ‖ Spiritus frequens quidem ſignificat dolorem, aut inflammationem, quę locos (In Prog. com. 1.)
ſepto tranſuerſo ſuperiores fatiget: magnus uero & ex longis interuallis, delirium. Vocat autem (t.24.4.194.h)
ſpiritum ex longis interuallis, etiã rarũ, ut in commentarijs de difficultate ſpirandi oſtendimus: nam magnus & rarus propriũ ſimul & inſeparabile deſipientię eſt ſignũ: demõſtrauimus quoq; & in libris epidemiorum, oẽs, quibus magna & rara reſpiratio fuerit, deſipuiſſe. Si quis igitur in urinis, uel deiectionibus, uel ſputis, uel uomitibus, uel ſudoribus, uel aliorum quopiã, ſignũ ali-
D quod demonſtrare poſſit, quod ſeorſum deſipientiæ ſoli proprium inſit: uel, ſi nõ ſoli quidẽ, ab ea tñ inſeparabile: iure id phrenitica inter ſigna collocauerit. Si uero neq; ex rei natura demonſtrationem aliquam expromere poſſit, neq; in libris epidemiorum, deſipientijs oĩbus ineſſe, uel perpetuo: uel ſi nõ perpetuo, ſaltem his ſolis oſtendere queat: non rationabiliter ſignum huiuſmodi inter phrenitica cõſtituit: hoc quidem unum duntaxat aſſerere poteſt, ꝙ phreniticis quibuſdam adfuiſſe viſum ſit. Eadem vero ratione contraria phreniticis ſigna eſſe intelligimus. Iã age, ponamus uiſos à nobis phreniticos, quorum alijs ſupprimi aluum: alijs plura, quã naturæ iuſtum ſit, excerni contigerit: nempe & cum ſignis phreniticis ſcribat aliquis alui ſuppreſſionẽ: deinde exiſtimet, aliquis huius rei teſtimoniũ eſſe, eos phreniticos, quibus aluus ſuppreſſa ſit. Nam ſi proteruus quidam in ſuis enũciationibus ſuppreſſam aluum phreniticum eſſe ſignum ſcripſerit, poteſt ſanè & alter, qui etiã proteruus ſit, ſermoni nõ ſubſcribere, eoſq; aſſerere phreniticos eſſe, quibus perturbatam aluum conſpexerit. Sanè, cũ Hippocrates in epidemijs ſcribat omnia, q̃ ægris contingunt, neceſſe eſt, quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, & cynãchicis, alijſq; oĩbus, ut, his quidẽ ſi aluus ſuppreſſa ſit, uel fluat, unà cum proprijs morbi indicijs, & hæc ſcribat: expoſitores uero ea morbi eſſe ſigna exiſtiment, nõ cognoſcentes alia quidẽ eſſe pathognomonica, id eſt, affectionẽ indicantia, prognoſticaq; morbi ꝓpria: alia uero & ĩſeparabilia:

veluti paulo ante dixi in ea,quæ magna & rara est,respiratione:At,cum de his nõ dubitamus,ꝙ E
nullum inquiramus proprium,vel inseparabile morbi indicium, sed an peniciose,salubriterve
æger habeat,tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium,quę in corpore apparẽt,signorũ,|&
symptomatum.Continenter autem in his,& quæ iudicationes præmonstrant.Sed rursus oratio
nem ad principiũ reuocantes,dicamus,quomodo author in proposita dictione,vrinæ in turbu
lentis,uigilibusq; decolores,nigrę,sublime petẽtes,atq; in*sudoribus,phrenitice, ꝓpria & inse
parabilia phrenitidis signa scripsit, cũ inqt,in turbulentis vigilibusque: nõ inseparabilia uero,
neq; ei soli propria,cum ait,atq; in*sudoribus:quanquam*sudor,cum affectum occupauerit lo
cum,vnà cum prædictis demonstrare possit.Quę de vrinis dicta sunt,à phreniticis quidem sepa
rata sunt: sed ad inspiciendum,utrũ ꝑniciose,an salubriter æger habuerit,conducunt.Immo ve
ro,cum ad ægros introducimur,primũ inueniri cõuenit,an laborante vno ex principijs tribus,
vel duobus, vel etiã omnibus, æger perniciose ægrotet:vel principiorum quidem nullum affe-
ctum sit,sed quippiã eorum,quæ ab horum aliquo enata sunt,uel quouis modo societate cõiun-
cta obstrictaque. Si ergo, cũ in turbulentis uigilibusq; vrinas inspicis,nullum in ipsis prauum si-
gnum videatur, neq; etiam in pulsibus(nempe & id dignotionis exactissimæ gratia adiecisse est

† Clarius ex antiquis.phreniticum factũ esse contingit, quãdo quidem phreniticis signa huic adsunt: minus tamen ipse periclitabitur,illæsas habẽs principalissimas reliquorũ duorũ principiorum actiones.

necesse) nihilo quidem minus ita affectum hominem , † phreniticum fieri posse contingit, vbi F
phrenitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur minus, qui principes facultates
reliquorum duorum principiorum illæsas habent.Hæc,vt dixi,semel à me sint dicta:totoque li-
bro memoria non excidant,velim,ne sæpius ea cogar repetere.

5 *Insomnia quoque in phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus,quem ante Pelopem habui præceptorem,dictionẽ hanc ita expo-
suit: Eorũ,quę in phreniticis cõspicue uidentur,atq; ab ipsis fiunt,quęcunq; & cerni,& fieri no
bis videntur,re uera non existunt:sed insomnia oĩa cõspicua.Quòd ergo & alij quidã è somno
surgentes obambulent, dormientes quidẽ,sed apertos,uigilantiũ instar,oculos hñtes,in multis
est narratum,scriptũque.Si vero talia sint,q̃ à phreniticis fiunt,inter ea,quę nobis manifesta nõ
sunt, reponunt.Sed,quouis modo uerum hoc sit,ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem contu-
lerit.Si uero ego prægredientia phreniticorũ insomnia cõspici dico euidenter ita,ut exturben-
tur è somno, exilientes, uel loquentes ꝑꝑ uisorum conspicuitatem,p̃sensioni morbi huius adiu-
mentum id confert: nempe siccitas ipsa uigiliæ causa est,& conspicuitatis somniorum. Sic sanè
& melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua vñr in somnis phantasmata:atq; ex sanorum G
genere,his quidem,qui ieiune parciusq; sunt cibati,somnia conspicua fiunt:repletis uero temu
lentisq; ita, ut uisis uidui, destitutiq; uideãtur,phãtasmatibus ꝑꝑ obscuritatem paruitatemque,
ita effluentibus,ut ne reliquias quidem,& uestigia in memoria relinquãt:sic & affectiones,quæ
cum cerebri humiditate fiunt, comatosæ sunt, somniculosæ,& uisis destitutę.Prauus itaq; est eo
rum sermo, qui neque somnium phreniticis videri cõspicuum putant,ꝙ utiq; ut dicunt,ij veluti
somno destituti,somnia prorsus non videant.Primũ siquidem prõpte illud adsumunt, solos ui-
delicet eos morbos,qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, ꝓprijs nominibus appellari,*cõ
firmantes nõ paruum sermonẽ eum, q̃ inter initia à nobis dictus est:nempe,ꝙ nullum futurum
pathema à medicis p̃sentiatur: verum eorum, q̃ iam principium quidem generationis hñt, sed
nõdum multis ꝑꝑ paruitatem cognita sint, facta ab artificibus cognitio,idiotisq; pronunciata,
præsensio apud illos existit ita, ut & phrenitici iam ab artificibus cognoscãtur,affectione in ce-
rebro nuper cõsistente:postea uero,ẽt si quis non ꝑmiserit iã phreniticos appellari eos,qui nõ-
dum cõspicue delirãt,tñ,ꝙ phrenitici fient,prę noscere ex insomnijs est possibile:vt dici in p̃nti
dictione potuerit,in futuris phreniticis somnia prægredientia omnibus his conspicua uideri.

6 *Screatus frequens,& si aliud quodpiam signum affuerit,sunt phrenitica.* H

Commodius forsan erat,si sermoni adiectum fuisset, nullo per eũ exeunte sputo. Nam, si qđ
expueretur, qũo in destillationibus interdum usu euenit,ob id,quod in os confluit per confora
tiones, quæ in nares perueniũt,fieri id consueuit. Cõtingit aũt & aliqñ frequens hmõi screatus,
ubi respirationis robur externũ qppiã attraxerit,ipsisque q̃ s̃m conforationes sunt,meatibus,
uel adhæserit, vel impactũ fuerit. Sed,qđ antea dixi,ꝑꝑ eos,qui uel negligentius,vel simplicius
citra distinctionẽ, enarrant, quæcunq; in hmõi doctrinis dñr,ꝙ ea oĩa seclusis externis dicant,
meminisse oportet. Ob eã igit̃ causam screatus , qui ex arbitrarijs functionibus vna existit , fre-
quens redditur oblæsa cogitatione,qũo & arbitraria alia quæuis functio.Non nulli quidem cũ
strepitu flatum excernunt, qui, cum extra morbũ sunt,summopere sibi cauent,ne id agant,idq;

Non sunt in antiquis.

prę sertim si quis audiat:alij manũ absq; ratione mouẽt,uel crus,aut quiduis aliud simile§vel§fa-
ciunt§uel dicunt. § Cõi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem uel exupe-
rantium,uel deficientium,phrenitica inter signa screatio annumeratur:quanquã non usq; adeo
ualens sit, ut uigilia, & potissimum, quæ ταραχώδης idest turbulenta,existit:nempe propria hæc
phreniticorũ est. Turbulenta autẽ existit, ut dixi, cum per uisiones uel exclamãt,vel exiliunt,&
vix

A vix familiares agnoſcunt. Bene itaque in ſcreatione adiecit,& ſi aliud quodpiā ſignum adfuerit nempe ſignum hoc, ꝙ parum momenti habeat, alia,quæ ſubſcribant,patrocinenturque,expoſtulat. Quando igitur frequens ſcreatio contigerit,& ob glutinoſum ſputum,quod in canalibus à naribus ad eos pertingentibus infarctum ſit, vt ea deliraturis quibuſdam propter calidam,& ſiccam celebri affectionem pariter obtingat,impoſſibile non eſt. Quòd autem in orationis calce dictum eſt non ſingulariter, phreniticum,ſed pluraliter, phrenitica,vel ad ſigna,vel ad morbos prorſus refereturːmodo vero vtroque abſurdam facit enunciationem.

7 *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquũtur,tum alias,tũ in* ſudoribus, mali ſunt.*

Secure protulit,refrigerata febre,nō enim vere dixiſſet,ſedata:nēpe in precipuis manet partibus,quanquā in ſuperficie placata fuerit. Febrire ſiquidem exiſtimamus nō eū modo,q̄ in cute & ſuperficie exteriori igneam habet caliditatem, verum etiā & hoc magis eos,q̄ in corporis imo & uiſceribus eā cōtinent. Lethalis igiť cauſus interna quidē extorret, externa vero ne mediocriter quidē calefacit. Febrem ſimilem recenſuit Hippocrates in aphoriſmis,cum inquit‖ Si in febre nō intermittente frigida exteriora fuerint,& interna exurant,ſitimq́; æger habuerit,le thale. Cæterum,cū orationem hanc,in*ſudoribus,dicere conſueuerit interdum de ijs,qui ex capitis thoracisq́; ſedibus oriuntur, ſudoribus:interdū quoque & de ijs, qui per totum corpus, ſed exigui effluunt:utrum in præſentia dixerit, ſignum bonū non eſt. Nempe,qui per totum corpus ita fiunt ſudores, ſed exigui, ꝙ nō flammeā illam,quæ hypochondrium fatigat,ſoluant calidita tem, ob id boni non ſunt:neque etiam boni ſunt,qui in ſuperioribus oriuntur partibus,cum geminam ob cauſam fiant,nempe ob vel languentem, vel præ copia grauatam facultatem. 4. Aphor. 48. Ext.ord.33.a

8 *Prædebilitatorum deſipientiæ peſſimæ:ut & Thraſynonti.*

Peſſimæ prædebilitatorum deſipientiæ ita ſunt, ut nullū ex ipſis ſanari ſperaueris : ſed de ijs intelligendum deſipientijs,quæ ex ſapiētis in nobis partis morboſa affectione fiunt. Temporariæ ſiquidem aliæ quędam ab externis eueniunt cauſis, vt ex carbonum caliditate, vel vini potione, vel domo calcis ſeruāte qualitatem:noxiæ.n.ac periculoſæ tales ſunt,ſi prædebilitatis accidant:ſed lethales planè ſunt eorum,qui ex phrenitica cerebri affectione deſipiunt. Nempe magnitudinem quandā in virtutis debilitate oſtendit nomē προεξαδυνατησάντων. i. prædebilitatorum, propter adiectam ἐξ prępoſitionem nomini huic προαδυνατησάντων,quod etiam ꝑ ſe ſuffi C cientem uirtutis lęſionē oſtendit:atq; in exemplaribus quibuſdam ita ſcriptum reperitur. Non ſolum aūt deſipientię uirtutē expoſtulant robuſtam,ut ęger ſufficere morbi coctioni poſſit: verum quoq; & peripneumonia,& pleuritis,& angina,& graues alię affectiones,id deſiderāt. Pręcedit aūt & ex abundāti deſipientiam tum vigilia, quę virtutem non minus exoluit,quam ſenſibiles euacuationes:tum q in motionibus multis inordinatisq; cōmittitur error. quod autem dr̄, ut & Thraſynonti,ὑπόμνημα.i.cōmentarium,magis,q̄ σύγγραμμα.i.opus,id decet:neq;.n.in prognoſtico,aphoriſmisq́; & libris de fracturis articulisque,neq; in libro de uictus ratione in morbis acutis, neq; in libro de capitis uulneribus,ullo pacto nominis meminiſſe uidetur,ſicuti neq; in alijs,pręter quam in libris epidemiorum:in quibus duntaxat propoſitum eſt,vt docta uniuerſaliter,perquirat per ea,quæ particulariter in vnoquoque ęgroto videntur.

9 *Phrenitica vehementer trementia finiuntur.*

Aduerbiū νεανικῶς ꝓ γενναίως uel σφοδρῶς uel ἰσχυρῶς, ideſt generoſe,vel uehemēter,vel ualide,dixit. In medio autem horū nominum,phrenitica & trementia,ordinatum,poteſt(quantum ex ordine eſt)cū utroq; enunciari:ſed, ſi ſecundum rei veritatem ſermo perpendatur,nō poteſt cum hoc nomine,trementia,ordinari,fieret ſiquidem talis intellectus:Phreniticæ affectiones in D tremorem uehementem finiri conſueuerunt:quod manifeſte falſum exiſtit,cum ſolas uehementiſſimas phrenitidas conſequatur hoc ſymptoma. Nempe neruorum infirmitates,propter affectionis ſiccitatem,phreniticis diutiſſime inſunt:exoluta autem virtute tum vigilijs,tum motionibus multis,ſimul vero & neruis ſupra modum arefactis,tremores fiunt.

10 *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, uigilantq́, cum ſurditate,cito hi vehementer inſaniunt.*

Si generationem humorū cum aliorum,tum atræ bilis in memoria tenueris,ꝙ æruginoſi vomitus progreſſu ad nigrum humorē fiant, mente concipere difficile nō eſt:nempe atram bilem ex flaua ſupra modum aſſato & craſſo ſanguine fieri nouiſti. Flaua aūt bilis,cum ſupra modum aſſatur, primum quidem in æruginoſum migrat ſuccum, deinde nigrum:ſupra modum autē aſſatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrū prehenderit,febrisq́; vehementia aſſatū hunc ſuccum melancholicum reddiderit,propter atrę bilis malignitatem vehementes fiunt inſaniæ, quas μανιώδεις.i.furioſas,in libris epidemiorū appellauit Hippocrates. Aeruginoſus igitur humor,ſiue per uomitum,ſiue per ventrem inferiorē, ſiue per ſputa, ſiue per vrinas apparuerit,& ſuccum,ex quo ortū habet,& morborū vehemēter,

tum calidum tum ſiccum eſſe,demonſtrabit.At,cũ perſpicuum non ſit,quantum ex humore eſt, E
q uacuat,an is progenitus ſit non affecto præcipuo aliquo loco,an principe aliqua parte eryſi-
pelatoſam habente affectionem,coniunctis id dignoſcitur,diſtinguiturq́; ſymptomatis.Nam &
ob iecur ita phlegmone affectum æruginoſus generatur ſuccus,cuius nunc meminit. Per cõmu-
nionem igitur aliorum ſymptomatum,quę prędictarum cum particularum,tum affectionũ pro
pria ſunt, dignotio ipſorum facienda eſt. Nam & vigilia, & capitis dolor, & ſurditas,morbum
in capite eſſe demonſtrant. Grauiter autem affecto cerebro,ventris os excitari ad vomitum no
uimus; nempe de his dictum ſæpius. Ratione igitur optima homo hic ex ſicca, & calida capitis
intemperie,propter flauæ bilis ſupra modum aſſatæ redundantiam,vehemẽter inſaniet. Cito
autem id fiet tum propter affectionis magnitudinem, tum propter ſpeciẽ redundantis humoris.
Nã,quę ex frigidis,vel craſſis,vel lentis,uel omnino difficulter mobilibus affectiones oriuntur,
tardius hæ ad vigorem aſcendunt: Verum quæ ex tenuibus ſubſtantia, & temperatura calidis,
& qualitate mordentibus procreantur, non multum hæ cunctantur: Sicuti neque quæ Philiſtæ
3.Epi.com.2.t.1.3.135.c ſcripto in tertio epidemiorum facta ſunt, quem‖vomuiſſe quidem denique bilioſa pauca,flaua primum,
mox æruginoſa plura,deinde ſimul accidiſſe homini ſurditatem,atque demum vehementer in-
ſaniuiſſe eum pronunciauit. Recte igitur nunc non ſolum,quòd inſanient ita affecti,verum quo F
que & quòd vehementer inſanient,oſtendit,cum verbum hoc, ἐκμαίνει, adiecit,quod magnę de
ſipientiæ indicatorium exiſtit.

11 In Acutis morbis doloroſa in faucibus, gracilia, puſilla, ſtrangulantia: atque,cum æger hiauerit, non facile os tum cogere, tum aperire,mentis aberrationem portendunt.Ex his phrenitici fiunt,& perni-tioſe habentes.

Quòd ex ſymptomatis huiuſmodi phrenitis interdum oriatur,quodq́; ſi fit,prorſus pernitio-
ſa ſit,recte eſt pronũciatum. Neq; tñ, ꝙ ex dictis ſymptomatis neceſſario futura ſit phrenitis,in-
tellexeris:nihil.n.eorum,quæ affectum cerebrum commonſtrant,concurſioni adiacet. Ex quo
autem ęger is male in faucibus abſq; tumore aliquo pręter naturã affectus, cum hiauerit,prom
pte tum maxillam reducere , tum os aperire nequeat, conijcere quis poſſit principium neruorũ
aliquando affectum eſſe.Nempe,vt in conſpicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod
ſumunt,& non vniuerſum totę uel inflammantur,vel œdema,vel eryſipelata contrahunt,ſed in
uno aliquo harum loco: ita & his,quæ in imo corporis poſitæ ſunt,fieri eſt veriſimile. Cum igi-
tur cerebrum ipſum magnitudinem inſignem habeat, multasq́; neruorũ propagines,phlegmo G
nem ipſius aliàs ab alijs earum primum exodiri par eſt:qua vero parte membrum affectum fue
rit,ea & neruorum propagines affectæ,muſculos,quibus inſeruntur,mouere non poſſunt. Cum
igitur maxillam inferiorem muſculi quidem alij aperiant, alij uero claudant: cum in aperiẽtiũ
muſculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt:vbi uero in claudentium,non facile clau
dunt. At, cum fieri poſſit, vt ſoli ipſi muſculi interdum abſq; neruorum principio ſint affecti, ꝙ
phrenitis prædicta ſymptomata ſubſequatur, neceſſe non eſt:Neq;.n.quod ipſum maxime ad-
duxit, ut affectum eſſe muſculorum principium ſuſpicaretur(eſt autem hoc, locorum quæ in fau
cibus ſunt gracilitas)inter neceſſaria cenſetur:fieri ſiquidem poteſt,vt fauciũ muſculi inflamma
tione laborantes, ſtrangulationis efficiant ſymptoma, nequeãt tñ videri,etiã ſi plurimum quis
os aperuerit.Si igitur abſque horum inflammatione prædicta fiant ſymptomata,inſpiciendum
eſt,an ſolorum muſculorum maxillam inferiorem mouentium propria quædam ſit affectio:nã,
ſi neq; hi, neq; qui in gutture exiſtunt, aliquatenus affecti fuerint,ratione optima offenſum eſſe
neruorum principium quis pronũciauerit.Quòd ſi ob principium neruorum oborta ſint huiuſ-
modi ſymptomata,grauiſſimam eſſe talem affectionem rationabile eſt,ut & conuulſio ſubſecu
ta ſit: nempe eas muſculorum, quæ ob principium fiunt tenſiones, conuulſionem ſequi didici- H
mus.Non feci autem in eo,quem percurri,ſermone mentionem eorum,qui anginam ex illi uer
tebris in anteriorem partem luxatis perferunt,tum quòd raro contingat affectio,tum quòd gut
turis muſculi tunc quoque ſimul inflammari mihi videantur.

12 In phreniticis, in principio clementer habere, ſed crebro permutari, malum id eſt: mala quoque & ſputatio.

Nihil, quod phrenitidi peculiare ſit,ſermo hic habet:nempe & in cęteris affectionibus,ſi per
mutet,clementia,uires uinci à morbo ſignatur. Adiecit aũt,in principio,quia nec forſan aliàs ſo
re põt: nẽpe in principio permutationes aſſiduas videmus, non aũt cũ morbi protracti fuerint.
Cõtinguntq́; hæc ex rõne in his,affectionibus,q̃ ex copia,uel qualitate fiunt prauorũ humorum
in aliã aliàs partẽ, interdum quidem in principem,interdum vero in non principẽ,trãſmigran
tium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt,clementiã corrumpunt;q̃ uero in non
principes, quo maxime tp̃e medicis ad infeſtantium,vel copia,vel qualitate humorum vacua-
tiones procedendũ ſit, oſtendunt: qđ ſane morborum omniũ,ut dixi,cõe exiſtit. Cæterũ ſputa-
tio, & pp os uentris ex humiditate imbecillum, & propter cerebrum humiditatibus refertum,
oritur: ex quibus non nihil & in os cõfluit,lachrimæ tenui,q̃ ex inflãmatis oculis manat,ſimile,

Nunc

A Nunc ergo, ꝙ phreniticis ſputationem fieri ait, cerebri male affecti, id eſt repleti, ſignum exiſtit.

13 *Phreniticis alba deiectio malum, ut Archecrati: an & in his* veternus fiat? Rigor in his peßimus:*

* νωθρότης. quā dictionem interpres modo veternū modo ſegnitiem, mō ignauiā ſeu ignauitatem mō deſidiā, modo torporem, uel ſtuporem, vertit.

Quòd albæ deiectiones, & ob ciborum colorem fiant, liquido cōſtat: uidemus ſiquidem eos, qui lac ſolum ingeſſerunt, vel panem purum, vel chondrum, uel lupinos, uel tale quippiam, deiectionem habere albam, ſi his comparentur, qui lenticulam ederunt, uel braſſicas, uel decoctū leporinum ſanguinem, uel ius nigrum eorum, quæ cum multa conficiuntur ſapa. At certe ijs, qui alba ingeſſerunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniēs deiectionem colorat, ita ut ingeſtis pallidior efficiatur. Cum igitur medicum quempiam audieris dicētem, albas eſſe morbo regio deiectiones, ꝙ ad naturales eas comparet, cōferatque, quodꝙ; ad collationem harū ſermo ipſi ſit, oportet. Atq; quomodo pleriq; alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerūt, ita & nunc in phreniticis dixit: quaſi eas prorſus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in uentrem confluat, ſed una cum ſanguine, qui in uniuerſum corpus diſtribuitur, ſurſum* fertur: idq; uel propter adſtrictionem quādam eius, qui bilem ad uentrem defert, canalis, ueluti in morbo regio laborantibus uſu euenit: uel propter uehementem ardorem, qui in ſu-
B perioribus iecinoris partibus exiſtens, ſanguinem una cum bile ſurſum rapit. Priore igitur modo * emergente in totum corpus bile, cerebrum læditur, iam & antea bile ipſa affectum: poſteriore modo bilis diſtributio non ſolum cauſa noxia, verum quoque & caliditatis multæ, quæ in ipſo eſſe demonſtratur, ſignum erit. Oratio autem hæc, ut Archecrati, operi quidem non admodum conuenit, ut retuli, ſed commentarium magis decet, & potiſſimum quando ſcriptor ſe ipſum admonere uoluerit. Inter ea, quæ conſequenter dicta ſunt, oratio hæc; an & in his ueternus fiat? uidetur mihi adſcripta eſſe, perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit: ſed nō congrue quidem, qm̄ non perpetuo dici debere in his ſegnitiem, ignauiamque, demonſtrant tū experiētia, tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis, craſſisque, & glutinoſis, & oīno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis, tenuibusque, & acribus, cuiuſmodi eſt flaua bilis, fieri conſueuit, niſi æger morti ita propinquus fuerit, ut ob extinctionem uirtutis iam conquieſcat: nempe deſidia hmōi nō propter humorem, ſed propter uirtutis extinctionem, facta eſt: fieri autem nequit, ut qui ita deſides facti ſint, ſeruentur: eſtq; id ſymptoma cōe oīum ob immoderatam intemperiē morientium, & non proprium phreniticorum. Si igitur ueternus Archecrati factus ſit, hac occaſione factus eſt, atq; prorſus obijt: nō, ꝙ alba deiecerit, ueterno, uel morte accita, ſed propter
C morbi magnitudinem, cuius ſignum alba deiectio fuit. Rigorem uero ipſis contingere peſſimū, non ſimpliciter eſt intelligendum: nempe & interdum criticus rigor ſuperapparet phreniticis, morbum ſudoribus ſoluens: ſed ſanè rigorem pernicioſum dici eo tempore eſt exiſtimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo incōcocto iudicationem bonam fieri non poſſe eſt demonſtratum: inconcoctus autem eſt, in quo una cum ſanguine bilis ſurſum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq; cum talē quiddam ex igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

14 *Mente ob melancholiam aberrantibus, tremores ſuperuenientes, maligni.*

Melancholicā ecſtaſin, id eſt mentis motionem, aberrationēque, intelligere oportet uehementem & ferinam, quæ irrigante cerebrum aſſata flaua bile oritur. nempe & ex hoc commentario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, uehemēter exiccatos oſtendit neruos: atq; ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo nunciauit, cum dixit, cacoethes, id eſt malignum: nam, quod ſumme pernicioſum exiſtit ſymptoma, aliam exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mentem aberrantē, ſuperueniēte tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακοήθεις autē morbos id eſt malignos, appellamus, quicū-
D que periculum minantes, ſpem ſalutis non adimunt. Melius igitur erat ſcriptam concurſionem dici, uel pernicioſam, uel mortiferam, uel quiddam huiuſmodi.

15 *Mente aberrantes acute, ſuperfebrientes cum ſudore phrenitici fiunt.*

Aſymphonam & conſonantia alienam talem dicimus enunciationem: ſed obſcura huius intelligentia ideo fit, ꝙ nomina inter ſe oīa tum coniungi, tum ſeparati poſſunt. Componuntur ſi quidē uno tali hæc modo, mente aberrantes acute, deinde altero principio, ſuperfebriētes acute. Rurſus quoq; & alia eſt orationis huius, cum ſudore, compoſitio: quæ aliqñ quidem præcedenti, aliqñ uero & ſequenti, coordinatur. Poteſt.n. & ita dictio legi, ſuperfebrientes cum ſudore, deinde altero principio, phrenitici fiunt: poteſt etiam, & qui hæc ſcripſit, ꝙ cum ſudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Conſtat itaque, quod ſemper dico, nihil obſcuras enunciationes docere: ſiquidem nos, excogitata ueritate, eam dictioni, quæ rationem admittere poteſt, accommodare oportet, aut temporis plurimum cōterere, nihilq; addiſcere: quatenus enim ſingulis dictionibus ab authore acceptis ueritas accommodanda nobis eſt, eatenus iuuamen quoddam a nobis dictioni accedit periclitanti, ne uideatur uitioſa, cæterum nihil ab ea docemur. Quanquā uero hæc ita habeant, uideaturq; conſpicua eſſe obſcurorum inutilitas, non pauci tñ libētius in obſcuris,

obſcuris,q̃ manifeſtis,uerſantur operibus. Nemo igitur expoſitionis prolixitatẽ mihi obijciat, E ſed irrationabile accuſet eorũ deſiderium,qui libros hmõi ſtudioſe cupideq; legunt.Nempe,ꝙ inuitus ad horum explanationes ueniam, familiares mei oẽs nouerunt:& potiſſimũ qui me ad ea,quæ nunc ſcribuntur,incitauerunt:Cũ igitur librum hunc perperam oẽs expoſuerint,aggreſſus ſum & ipſe expoſitionẽ,ab ijs perſuaſus,qui me impulerũt,a qua rurſus incipiẽtes, dicimus: ſi quidem ſimul coniunxerimus &,mente aberrantes,& aduerbium, acute, deinde ſilẽtio facto dicamus,ſuperfebrientes cum ſudore,& deinceps,phrenitici fiunt,talem faciemus expoſitionẽ. Sed primum quidem lectionum oĩum cõe dubium conſideremus. Nam mente aberrantes acute dixit per exordia, quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit: tanquam mente aberrantes non iam phrenitici exiſtãt. Diſtrahi ergo dictionem dicimus per uerbũ,ſuperfebrientes,quod oſtẽdit prius eos,qui mente aberrarunt, acute febrientes poſtea deſinere:deinde rurſum ex reuerſione febrire cum ſudore:hos itaq; phreniticos fieri ait:ꝙ phrenitici quidem fient,ex uehementi ea,quæ ipſis ante facta eſt deſipiẽtia,quam per orationẽ,mente aberrantes,indicauit,arbitratus:ex eo uero,ꝙ cum ſudore reuerſio fit,confirmans ſuſpicionem:qm̃ tales febrium inuaſiones,ſiue ab initio,ſiue cũ reuerſione fiant,plenitudinem ſignificare nobis conſtat.Qm̃ igitur, quæ ex ſuccis,uel quantitate,uel qualitate ſuperflua in corpore colliguntur,fluere in affectos lo- F cos conſueuerunt:affectũ aũt fuerat cerebrum,non.n.mente moti fuiſſent acute,ſi ſuperfebrierint,& præſertim cum ſudore:ratione ſanè optima phreniticos ita fore eſt ſperandum. Nota ſi quidem tota horum affectio ita euadet,quæ talis eſt. Copia bilioſorum acrium protinus ab initio ad cerebrũ fluente,mente moueri cuipiam contingit:quæ ſi rurſus aliam in partem trãfluat, deſinit mentis motio: ſi uero hi ſuperfebrierint, cum ſudore in affectum locum recurret bilioſorum copia,ita ut phrenitici fiant:Si uero aduerbium,acute,nomini,ſuperfebrientes,compoſuerimus,talis erit ſermo:mente aberrantes,deinde deſinentes,& rurſum ſuperfebrientes acute cum ſudore,phrenitici fiunt. Sed prædictio tum hæc,tum antedicta, quod perpetuum ſi non hẽt,ſed quod maxima ex parte ſit,ueluti & aliæ multæ. Verum ſi orationi huic,cum ſudore,orationem hanc,phrenitici fiunt,coniunxerimus,ſermo ſm alteram earum,quæ in capite enarrationis dictæ ſunt, lectionem talis erit: ſcd'm priorem quidem:mente aberrantes acute, deinde ſuperfebrientes,phrenitici cum ſudore fiunt. ſm uero alteram:mente aberrantes, deinde acute ſuperfebrientes,phrenitici cum ſudore fiunt.Põt quidem,& qui hæc ſcripſit,talem ægrum uidiſſe,ſed qđ ſæpius prædictum* ſit,non hẽbit.Multa uero & alia ea his,quæ in hoc libro ſcripta ſunt,non magna ex parte fiunt, authore quidem libri huius non nullos tales ægros contempla- G to,& nondum,ſiue qđ continuum eſt,habuerint,ſiue qđ magna ex parte, cognoſcente.Nempe ex obſeruatione magis,non ex peculiari affectionum conditione, author has enũciationes uelle facere eſt uiſus.Qui aũt medicinalem ſpeculationem ita aceruat,is non centum,ſed mille annis,opus hẽt:atq; ob id paruam humilemq; eam plurimum adauxit Hippocrates,ijs,quæ & ex hiſtoria decidit,& ipſe inſpexit,logicam adijciens cenſuram. Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non eſſe quis exiſtimauerit: multa ſiquidem loquitur empirice ipſum commẽtus, nec theoremata ad uniuerſale rationabiliter reducere ualens.

** Aliter antea uiſum.*

16 *Phrenitici,modico utentes potu,ſtrepitum tentantes,tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καθαπτόμενοι id eſt ſtrepitũ tentantes,ſed ὧν ὁ ψόφος καθάπτεται,id eſt quos ſtrepitus tentat,dicere erat melius.Quod uero dr̃,uerum exiſtit: nempe ob ſtrepitus tumultuantur, non ſecus q̃ timidi,cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint,uel feram aliq̃ propius conſpexerint. * Prorſus item βραχυπόται,id eſt paucibibæ ſunt phrenitici,q̃ q̃ affectionem habeant calidã & ſiccã, ita ut & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant: ſed docuit nos Hippocrates mentẽ his ægrotare,in eo aphoriſmo,q ita hẽt: ‖ Quicunq; parte aliqua corporis H dolent,atq; ut plurimum dolores non ſentiunt,his mens ægrotat. Præterea in tertio epidemio „ rum,ubi de peſtifero agit ſtatu,de phreniticis idem inquit:† Non[a] ‖ualde aũt hi ſitibundi erant. „ Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt,ſed qui deterrime habent, ut dictũ ẽt eſt ſu „ pra.Sunt qui non βραχυπόται,ſed βραχυτόπαι,id eſt[b] parum ſuſpicantes,ſcribant,intelligi uolẽtes ὑποτοπουμένους,id eſt ſuſpicantes[c] * breuiſſime:aiuntq; rei huic fidem facere, quod dicitur, ψόφου καθαπτόμενοι,id eſt ταραττόμενοι,id eſt turbati,[d] †propter breuiſſime ὑποτοπεῦσθαι, id eſt ὑποτοπεύειν,quod ſuſpicari dicimus.

2. Apho. 6. Ext. ord. 11. g

† Valde aũt hi ſine ſiti erant.

A 3. Epid. cõ. 3. t. 44 3. 144. c

B exigua*

C ea, q̃ maxime exigua sũt.*

D† propterea ꝙ ea, q̃ maxime exigua ſunt, ὑποτοποῦνται. i. ὑποπτεύουσιν. hoc eſt ſuſpicantur.

17 *Ex uomitu faſtidioſo uox clangoſa,oculiq; concretum pulaiſculoſum habentes,inſaniã oſtendũt: ut Hermozygi uxori,quæ uehementi inſania acute correpta,muta obijt.*

Si æſtiuo tpe per uehementiſſimum æſtum,uia puluerulenta proficiſcentes quoſdam uideris, reſiccatis ita oculis,ut puluere pleni uideãtur,eoſq; animo fueris cõplexus,quid præſens dictio indicare uelit,intelliges:nempe id eorũ, quæ in ea dicũtur,maxime propriũ exiſtit, cõe nimirũ & tabeſcentium,& uehementiſſima phrenitide laborantium:neq; ei cognitu difficile,qui ex tabeſcẽtibus unum aliqñ etiam conſpexerit.Nempe tabeſcentibus colliquatũ eſt id omne, quod

tum

A tum in facie, tum in temporibus carnoſum exiſtit, factis una & cauis admodum oculis. Phrenitici vero abſq; his oculum hñt ἐπίσχνουν, quaſi dicas puluerulentũ puluiſculoſũque. Præterea phreniticis aſpectus audax, feroxque: marceſcẽtibus, timidus exiſtit. Vomitus autem ἀσώδης id eſt faſtidioſus, cõe quidem ſymptoma talibus eſt phreniticis cum malignis quibuſdam febribus, ueluti & uox clangoſa. Fit autem huiuſmodi uomitus ex humore tum bilioſo, tum mordenti: uox uero clangoſa, propter ſiccitatem uoci aſſeruientium inſtrumentorum, ut in commentarijs De uoce oſtendimus. Cum igitur phreniticis hæc obtigerint, μανιωδῶς deſipiunt: quod idẽ cum σφοδρῶς, id eſt uehementer, uult ſignificare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam ſiccitatem: quo fit, ut & muti euadant.

18 Si ardente febre, aurium ſonitus cum caligine fuerit, prouenerit q́ in naribus grauitas, mente ex melancholica aberrant.

Febris ardens tum ob alias cauſas, tum propter cerebri inflammationem ęque fit: nempe & huic ſuccedit ex proprijs phrenitidis ſignis continua deſipientia. Ex ea uerò, quæ in capite redundat, humiditate, ſpiritus flatuoſus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt: pari B modo caligo, cum craſſus quidã humor, uel ſpiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia ſenſum grauitatis in ipſis facit. Probabile eſt autem & non nunquam dictorum ſymptomatum cõcurſionem propter aſſiduam fieri febrem ex bilioſa materia, quæ per uenas fertur, inibiq; eſt condita: a qua flatuoſi ſpiritus ad caput mittuntur, idq; aures & oculos, atque ad nares humoris copia. Quòd ſi flaua bilis quodammodo exuſta ſiue in capite, ſiue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis eſt, uergit, atque hinc in cerebrum ipſum emittitur: ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 Vacillationes mentis cum uoce clangoſa, linguæ q́ conuulſiones cum tremore, & uoces ipſæ obtremiſcentes, mentis indicant alienationem, durities q́ his pernicioſa.

Quanquã* ex phrenitide, quæ calida & ſicca eſt affectio, deſipientia proficiſcatur: atq; ex ipſius ſiccitate, quæ aſperæ arteriæ cõicata eſt, uox clangoſa fiat, ueluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tñ propria phrenitidis exiſtunt, nempe & alijs in morbis reperiuntur, & non perpetuo ſimul phrenitidi inſunt. Tremor igitur linguæ accidit debilitata, propter ſiccam prędictæ affectionis intemperiem, animali facultate: conuulſiones uero ſiccitatem muſculorũ ipſius, C una cum capite affectorum conſequuntur: ſicuti & uox obtremiſcit propter infirmitatem, quæ ab horum contracta eſt intemperie. Prædicta autem hæc omnia ſymptomata, quæ ob ſiccitatis capitis intenſionem fiunt, mentis motionem fieri indicãt. Vniuerſis autem his induratis, pernicioſum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta eſt, ſiccitatem.

* Locus ſuſpectus.

20 Linguæ obtremiſcentes ſignum non conſtantis mentis.

Dixi ſæpius, linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiſcere, eſtq; ſignum non conſtantis mentis, ꝙ ex phrenitide fiat: patiente ſiquidem cerebro, calidaque exiſtente affectione, quieſcere non poteſt. Nempe, ut frigidi eſt tum ſtabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: ſic calidi, mouere ſemper, & non ſinere quieſcere. Oſtenſurus igitur Hippocrates, qualis nam capitis affectio ſit, non conſtantem mentem nominauit. Non eſt autem hìc tremor linguæ peculiare phrenitidis ſignum, ſed per ſympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, uel propter uicinitatem, uel propter ſocietatem, quæ in ea ſunt, partium.

21 In bilioſis ſynceris q́ deiectionibus ſpumoſa efflore ſcentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante D *doluerit, atque eiuſmodi deiectiones inteſtina permearint.*

Quòd ſpuma tum propter* frigiditatem, tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tum uenti, in aquis ipſis ſpumam concitantes: tum efferueſcens ea, quæ in lebete eſt, caliditas. In bilioſis igitur deiectionibus ſpumoſa efflorescentia veluti flos ſuperne incumbens, bilis huiuſmodi feruorem non modicum oſtendit. Sed lumbis ante dolent, propterea ꝙ bilis per inteſtina penetrans, acris fit & mordax: tali ſiquidem excremento, per inteſtina deducto, translatoque, nõ lumbos modo, uerum quoque & reliquas partes, dolores ſubſequuntur.

* Suſpecta dictio.

22 Rari in his laterum dolores delirium ſignificant.

Cõminute hoc pacto indiſtinctẽq; prolata de laterum doloribus oratio, obſcuritatẽ nõ uulgarẽ efficit. Nos uero, qui obſcure ab eo dicta, perſpicue docere oĩ ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progignitur, cũ ſpiritus quidam flatuoſus in ipſis procreatur: nempe is tum extenuatus, tũ diſcuſſus dolorem ſedat: deinceps rurſus procreatus alter, dolorem ipſum inaugebit: quo modo ſi rarus fiat dolor, deſipientiam non ſignificat. Cũ uero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continue dolorem ſentit æger, interdum uero, & per interuallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaq; non planè eſt ſignum deſipientiæ.

Aphoniæ

23 *Aphoniæ cum singultu pessimæ.* E

Aphoniæ, hoc est uocis priuationes, fiunt quidẽ & ꝑꝑ uoci asseruiẽtium instrumentorum læsionem, & ꝑꝑ principium neruorũ affectũ. Singultus aut est ueluti conuulsiua quædam oris uentriculi affectio, ꝙ ex humorum copia grauatur, uel mordetur, uel ꝑꝑ frigiditatem contristatur. Quam ergo uocalium instrumentorum lesionem subsecutus est singultus? Relinquitur itaq; aut copiam humiditatis, quæ aphoniã procreauit, in os uentris defluxisse, aut ꝙ acris sit, aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt aphoniæ, pessimæ: spiritusq́ in aphonia, ueluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale delirium portendat?*

Strangulantur iure optimo, qm̃ aeris copia non fit: estq́; ipsi consuetudo, ut talem spiritum φαινόμενον, id est apparentem, dicat. Videntur aũt oẽs, qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas, ita ut per uestimenta motio conspicere appareat: tanquam ualide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. Non igitur absque ratione hoc in loco talẽ spiritũ πρόχειρον

2. Epid. sect. 2. id est promptum, appellauit, quẽ in secundo‖epidemiorum dixit μετέωρον, i. sublimem: πρόχειρον quidem, qm̃ προχείρως, id est tum ἑτοίμως tum ῥᾳδίως, id est prompte faciliterq́; his, qui ægrũ cernunt, uidetur: qm̃ & nos ipsi cõsueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις, id est abscõditis, & μὴ φαινομένοις F id est non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον uero uocauit, quoniã, qui ita respirant, sublimes thoracis partes mouere uidentur. Potest sane respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorum instrumentorum fieri angustiam, & ob affectum neruorum principium: qđ si læsum fuerit, magnam efficere respirationem recte‖Hippocratem existimare ostẽdimus. Cũ ergo possit & aphonia contingere tum ipsis uocalibus instrumentis læsis, tũ ob affectum neruorum principium: pariterq́ue spiritus promptus: incertum erat, quantum ad hæc, an futurum esset, ut desiperent: atque ob eam rem ambigue protulit, an & tale delirium portendat? Quòd uero malum signum sit, non ut dubitans, sed ut certo sciens pronunciauit. Si enim non perpesso neruorum principio, sed oblæsis tum respirationi tum uoci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit, periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affecti sint, celeriter strangulentur.

Vidẽtur eẽ duo aphorismi, prior. Aphoniæ cum exolutione pessimæ. posterior. In aphonia spiritus ueluti his, q. &c. Ac posteriorem tantum uidetur explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinæ sunt.*

Non solum, si pauco tp̃e fiunt feroces desipientiæ, ferinæ sunt, forsan dixerit quispiã, oratio G nẽ uitio uertẽs, existimans eas desipientias, q̃ multo tp̃e feroces sunt, magis esse ferinas, q̃ illæ, q̃ pauco tp̃e sunt. Sed neque, ut has cognoscamus, opus hẽmus: eas uero, q̃ pauco tp̃e fiunt feroces, deinde desinũt, suspectas haberi admonet, ipsisque, tãq̃ nõ redituris, haud fidẽdũ esse. Nã, q̃ in calidis febribus fiunt desipientiæ, ferocitatẽ non hñt: sed phreniticis appellatis desipiẽtijs id inest. Talis igit̃ potentia sermo erit: cũ uideris quẽpiã cũ ferocitate desipientẽ, etsi paulo post sedetur, cognosce, mentẽ eius nõ febris rõne læsam esse, sed quia phrenitica subalitur affectio, q̃ post adaucta, ferina tibi uidebit̃. Ferinas aũt desipiẽtias appellat, in q̃bus ægri calcitrãt, pedibꝰ feriunt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tãquã hostes, existimantes.

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates, inquietationesque, phreniticæ existunt, ut Aristagoræ: præterea & perniciosæ.*

Non nulla quidẽ, ut & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt: alia autem magna quidẽ ex parte sunt, sed certis propè accedẽtia: alia uero, etsi non propè quidem accedant, non tñ iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iam inferiora. De quibus cũ scribit, interdũ sese addubitare confitet̃: interdũ quoq; & nominatim mẽtionẽ ægrorũ facit, in qui H bus tale fieri conspexit: sicut & nunc oĩa, quæ percurrit symptomata, aliarũ quoq; sunt febriũ; phrenitim certe & ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter partium superiorũ* sudores. Quòd aũt tales affectiones, siue phrenitim inferant, siue non, perniciosæ sint, his constat, qui nõ incuriose hucusq; dicta intellexerunt, atq; eorum meminere, quæ in prognostico recensentur.

27 *Frequentes in phreniticis permutationes conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiã in ijs, qui circa morbi initia permutantur, nõ bonum signum esse dixit: nunc uero, de quorum agat permutationibus, explanare proposuit. Possunt siquidem, & symptomata uiribus contraria inuicem transmigrare, ut in sequentibus ipse dixit: summæ corporis partes si celeriter in utranque conditionem transeant, malũ, sitisq́; huiusmodi mala. Nẽpe in utranq; conditionem intelligere oportet, in summis quidem corporis partibus, ut uehementer calefiant, deinde rursum refrigescant ualide: in siti uero, ut uehemens sit, & post paulo prorsus restinguatur. Non idem autem cum hoc est clementiã cito transmutari: nempe in illo ex bono ad paruum est transitus, & rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nunc uero proposita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Permutationes

autem

A autem huiuſmodi ex migrantibus fiunt humoribus:nẽpe firmatos ſtabilitosq; una in parte ſpecies una ſymptomatis tum naturæ partis,tum humoris uirtuti peculiaris,cõſequit̃. Atqui,quòd phrenitis in ipſis perduret,ex eo firmatum in capite eũ,qui affectionẽ parit,humorem quis fuerit ſuſpicatus. Vere igitur in cerebro ipſo transfluxio eſt,aliàs in alia quapiam ipſius parte orta, ſpeciem quidem affectionis ſeruans,ſed pro parte affecta ſymptomata ipſa permutans. Et ſanè libri huius author nunc de hmõi permutationibus agit, vt.ſ.vel floccos euellentes, uel feſtucas colligentes in quiete multa,poſt paulo exiliant, uel ẽt quippiã uiolentius agant, deinde rurſus conquieſcant:aut externum quippiam,qđ præſens non ſit,incuſent:quo & expelli iubent tubicinas, tibicinasque, quanquã ex his adſit nemo. Vt.n.floccos euellere & feſtucas colligere ſenſus uidendi eſt offendiculũ,ita hoc,audiẽdi.Fit quoq; & in olfactu ſymptoma nõ diſſimile, cũ.ſ. graueolentes quoſdam odores,qui non adſunt,inculpant.Sunt,qui incumbens quippiã ſuſtolli iubent,tanq̃ graue admodum,uel calfaciens,uel mordens,uel refrigerans portent,ſenſu tactus in hmõi ſymptomatis oblæſo.Quòd igitur libri huius author permutationes ſymptomatũ,permanente phrenitide,culpet,conſentaneum eſt.Vidimus ſiquidem ſæpenumero tales demẽtias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, ſed modis ſecundum uniuerſa functionum animaliũ B genera uariante.Quo aũt modo in ſenſitiuis percurri,ita in ratione,mente,memoria,& cogitatione, permutationes phreniticis fieri uidemus, ita ut nunc excandeſcant, nunc lætentur deſipientes ipſi,uel ſtudioſa quadam detineãtur cogitatione.Nempe & Rhetorem,cum deſiperet, meditantẽ audiui:grammaticũq;,librũ legere putantẽ bacchylidion,uel ſapphicon:alium Arithmeticũ,uel Geometrã theoremata ſuæ artis narrantẽ.Si igit̃ hæc grauiter caſteq; proferẽtes, 3.Epid.com 3.t. poſt paulo turpia obſcœnaq; cõmemorẽt,qđ in ‖ epidemijs αἰσχρομυθεῖν,i.turpia loq,uocauit, 82.3.150.g permutatio hæc non ex uitioſis ad clementia,ſed ex prauis ad praua eſt.Quo pacto audaciſſimi interdum tpe aliquo uiſi deſipientes,poſt paulo timidi,& perterriti vñr. Talia ſiquidẽ circa ipſos vñr ſymptomata,ita ut interdum ne horrendiſſima quidem timeant, interdum uero & minimis perterrefiant.Talium permutationum exemplum ſcripſiſſe mihi uidetur, & in ſequẽti dictione,cum inquit,Mictus in non admonitis pernicioſi. Imaginare itaq; mihi & ægrum aliquẽ dictas permutationes oẽs habuiſſe,& circa urinas, & circa alia, quibus memoria in non nullis offenditur:imaginator itẽ & in ſenſibilibus repræſentationibus uiciſſim offenſas fieri,pari modo & intellectualibus:in tali,cauſa quidem in cerebro exiſtit, ſed aliàs alium ipſius locum infeſtat,quod transfluit. Demonſtrauimus autem transfluxiones huiuſmodi fieri,unaquaque parC tium ſuſcipientium in alteram a ſeſe,quod ſuperuacuum eſt,expellente.Si igitur ex alia cerebri parte in aliam defluens,qui cõtriſtat humor,ab omnibus reijciatur,ut enatis ab ipſo neruis aliquando obrepens conuulſionem inferat,eſt veriſimile:‖nempe affectionem hãc a repletione, 6.Apho.39.Ext. & inanitione fieri dixit Hippocrates. ord.50.f

28 *Vrinæ excretio in nõ admonitis pnicioſa. Excernaturne & his,tanquã ſi ſubſidẽtiã returbaueris?*

De phreniticis,quod dr̃,intellige.Comparat ſiquidem author meientes ex præſentiũ admonitione,cum ijs,qui abſq; illa meiunt:qui ſanè neq; matellam petunt, ſed citra ordinem,rõnẽq; urinam in lectum effundunt.Quod igitur longe hi deterius habeant,q̃ qui nullo pacto, niſi admoniti,urinam excernunt,liquere arbitror:in his.n.ſeruatur naturalium intellectus functionum una,cum urinam in lectum excernere auerſentur: in illis aũt perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet,ubi,inquit,excernaturne & his,tanq̃ ſi ſubſidentiam returbaueris? ob id adiecisse arbitror,ꝙ talem urinæ ſpeciem in uno,uel duobus ita meientium conſpexerit.Cum igitur ex rei natura fieri non poſſit,ut indicatiue uniuerſaliter hoc pronuncietur,neq; præter hoc ꝓbabile quippiã experimẽto ipſo habuerit,propterea ꝙ res ipſa raro uiſa ſit, iure coniunctionẽ D dubitandi ἄρα.i.ne,adiecit.Audebimus itaq; nos uniuerſaliter pronũciare,ut antea in alijs fecimus,ꝙ copiæ crudorum humorũ,qui uel coquuntur, uel in flatum uerſi ſunt, talis urinæ ſpecies ſymptoma ſit,& non phrenitidis:uerum & hoc phreniticis aliqñ fieri põt,& non fieri, ueluti, & ſymptoma aliud quoddam eorum,quæ phrenitidi neq; propria, neque contraria exiſtunt.

29 *Palpitantes per totum an voce deſtituti moriantur?*

Conſtat,ꝙ & hìc palpitantẽ aliquẽ uiderit,uel toto corpore,uel quauis parte, non etenim liquet utrũ dicat oratio hæc,per totum: deinde ægrum proxime mortem uoce priuatum uidens, neq; empirice,neq; logice,ꝙ uocis priuatio palpitationẽ de neceſſitate ſequat̃,reperire ualẽs, ob id quærens,& addubitans,ſermoni coniunctionẽ,an,adiecit. Nos ſanè rurſum & in p̃ſentia pronunciabimus,palpitationem,quatenus demonſtratũ eſt,flatuoſum ob ſpiritum fieri,congeſto.ſ.ob frigiditatem flatuoſo ſpiritu. Cum igitur corpus totum palpitauerit,fieri põt, ut qui ita affectus ſit,propter frigiditatẽ uoce deſtitutus pereat, non amplius muſculis, qui guttur mouent, aut ijs,qui in eos proruunt,neruis ſuo fungi munere queuntibus. Quare,ut hi per totum corpus palpitantem motum habeant,intelligere eſt melius:neq; enim,ut cuiuis parti,uoci aſſeruientes partes compatiantur,experientia demonſtrauit,neq; rationi eſt conſentaneum.

Si

30 *Si in phreniticis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra reuomuntur.* E

Qm̃ nihil aliud suspicari liceat per uocem πτυελίζειν significari, quã sæpius πτύειν id est spue
re, uel os ipsum assidue sputo plenum esse, ob id tum ego, tũ cæteri oẽs, qui librum exposuerũt,
ita intelleximus. Adde, ꝙ & os ipsum uomituris sputo tenui plenũ esse uideatur, ꝑꝑ tunicæ com-
munitatem, quæ una est, ori toti interno cõtinua, faucibusque, & stomacho, & uentriculo. Hinc
fit, ut labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad uomitum excitato: nempe labij con
cussio tunicã eam, quæ ab ore in uentrẽ extẽditur, tum morderi, tum uellicari, tum concuti ostẽ-
dit. In his igitur, qui suam affectionem recensere possunt, καρδιωγμός. i. cordis, seu stomachi mor
sus, futuri uomitus signum exiguũ non est: dolent præterea & hi capite, & atra quædã ante ocu-
In Prog. com. 3. t. 30. 4. 210. c — los obuersantur: quo fit, ut in prognostico dictum sit, ‖Si quis per febrem non lethalem, ait se ca „
pite dolere, & atrum quippiam ante oculos cernere, stomachi quoq; morsus huic aduenerit, bi „
liosus aderit uomitus. In phreniticis uero, qm̃ affectionem sermone aperire nequeũt, solis ijs, „
quæ cernimus, prænotionem astruimus. Cernimus autem in phreniticis tenue substantia spu-
tum maxime idoneum, ut uomitum indicet: non. n. alias in phrenitide, quæ siccus morbus est,
in qua & sæpius lingua siccissima est, supfluere in ore ipso uideretur tenuis humiditas: perfrige
ratio autem huic, adueniens, uomendi humoris qualitatem ostendit. Quod ergo ob sputatio- F
nem uomitus fiet, quodq́; ob perfrigerationem nigra reuomentur, licet prænoscere.

31 *Surditas, vrinæq́; absq́; residentia prærubræ, & sublime petentia, mentis aberrationem portendũt: quibus morbus regius malo est, mala quoq; & ex morbo regio fatuitas hos uoce quidem priuari, sed sentientes contingit: venterq́; arbitror, his perrumpit: vt Hermippo factum est, & obijt.*

Dixi antea, ꝙ, in quibus morbis neq; obseruationem in multis ægris habebat, neq; certã na-
turæ rei indicationẽ, in his consueuit homines nominatim perstringere, in quibus symptoma-
ta cõspexit: aut,* de his, ubilibet enarrationem fecit, peruestigare adhuc, & addubitare sese fate
tur, quatenus ueritatem habeat. Vt̃ igitur & nunc, quæ in præsenti recẽsentur dictione, sympto
mata in quodã conspexisse Hermippo, qui & mẽte aberrarat, & morbo regio fuerat correpꝰ,
cum surditate, & urinis prærubris non subsidentibus. Surditas aũt unum est ex signis, quæ cere
In Prog. com. 3. t. 27. 4. 200. c — brum affectum indicant. ‖ Prærubræ uero urinæ a subrubentibus, quas in prognostico diuturni
tatis, non periculi signa esse pronunciauit, discrepãt. Quas uero alias intelligat quis prerubras,
quàm quæ a cunctis uocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur? quas si indi-
care uoluerit, proportionabile quippiam significant ei, quod antea est dictum, Vẽtris ualde ru G
bens proluuies. Quo igitur modo uentris ualde rubram proluuiem affecto iecinore fieri dixi-
mus, ita prærubrã urinam ex renibus suo perperam fungentibus munere effici affirmamus‖. In
urina uero subsidentiæ priuatio, cum qua crassiora quædam tota urinarum substantia sublime
petentia appareant, perturbationem in uenis esse demonstrant, una cum caliditate preter natu
ram non pauco aceruato flatuoso spiritu. Vt igitur in dictis symptomatum conuentionibus de-
lirare ægrum contingens est, sic & non necessarium: nempe signorum permistio non omnium
eiusdem generis existit. Surditas etenim caput affectum indicat: prærubræ urinæ, renes: priua-
tio subsidentiæ, & sublime petentia, primùm quidem & per se, crudorũ humorum in uenis per-
turbationem significant: per accidens uero & ad desipientiæ generationem conferunt. Quod
autem postea scriptum est, morbum regiũ his malo esse, uerum quidem est: sed, ꝙ signorum di-
uersi generis concursiones facere in talibus disciplinis non oporteat, supra est demonstratum.
Præterea, ꝙ ex morbo regio mala sit fatuitas, dictum est antea, cum, ubi in phreniticis dixisset,
deiectio alba malum, subintulit, An & ex his ueternus fiat? nempe sermonem in alias transfert
uoces, pro alba quidem deiectione, quæ ictericorum peculiare symptoma est, affectionem ip-
sam commemorans: pro ueterno uero μώρωσιν id est fatuitatem. Hos igitur, inquit, uoce quidẽ H
priuari, sed sentientes, contingit. Qui autem in acutis morbis ἄφωνοι, id est sine uoce, fiunt, quidã
horum non sentiunt, propter principij affectionem utrisq; ipsos sequentibus symptomatis: alij
duntaxat uoce priuantur: atque horum quidam læsis quoque & alijs omnibus, quæ ex arbitrio
sunt, functionibus, alij sola uoce oblæsa. Si igitur tum uocis, tum functionũ aliarum oblæsio fiat,
principij neruorum affectio est. si uero solius uocis, solorum uoci asseruientium orgonarũ. Sed
in prædicta concursione, cum iam prope mortem uentum sit, aphoniæ consequitur symptoma.
Quod item in orationis calce dicitur, uenterque, arbitror, his perrumpit, ut Hermippo factũ est,
& obijt, ita authorem dixisse probabile est, quoniam neque sæpius symptoma hoc præsentem
concursionem sequi uiderit, neque ratione inueniri potuerit.

32 *Surditas in acutis, & turbulentis succedens, mala.*

Fit surditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactũ, infarctũque, nihil, qđ
malignũ sit, habens. Fit quoq; & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis, turbulẽ
tisq; morbis contingere cernimus; quã nunc pronunciauit, malum esse symptoma, neque adie
cit coniunctionẽ, an, neq; nomen ipsum ęgroti, qm̃ certo de tali symptomate pronũciare licet.

Tremula

A 33 *Tremulæ,obſcuræ; contrectabiles deſipientiæ,valde phreniticæ: ut Didymarcho in Co.*
Fit & talis quædam deſipientiæ ſpecies non raro,ut æger quietus iaceat,neq; ſolum non tu-
multuoſe exclamet exiliatque,ut antea,ſed neq; prorſus loquatur,neq; figurã decubitus ꝑmu-
tet:ſæpiusque,qui ita affecti ſunt,familiaribus præbent opinionem,ꝙ mox ſint,ſi quod fiat ſilẽ-
tium,dormituri.Clauſis itaq; feneſtris conquieſcunt cuſtodes,tempusq; in his interdum longũ
conterunt,dormire ægrum,quòd neque loquatur,neque moueatur,arbitrati, ægro ipſo nõ dor
miente,& manus quiete mouente,non ſecus,q̃ qui per leuem contrectationem aliquid,uel tã-
gere,uel inuenire uolunt.Deinde his ita ſe habentibus,quidam clauſis palpebris hæc agunt:&
ſi quis accedens cum eis colloquatur,quidam neque prorſus oculos aperiunt:alij, poſteaquam
aperuerunt,aut paulo poſt clauſerunt,aut immotos ſeruant. Alij neque,ſi quis eos inclamaue-
rit,palpebras aperiunt. De phreniticis hmõi Hippocrates in tertio Epidemiorum, ita ſcripſit:
" ‖Nullus uero phreniticorum uehementer inſaniuit,veluti alijs uſu venit:ſed alia quadã * ueter- 3.Epid.com.3.t. 45.3.144.e
" noſa cataphora capite grauati peribant. Cæterum hos ipſos in præſenti dictione phreniticos,
ἀσαφεῖς.i.obſcuros,nominauit,perinde atq; multis cognitu difficiles dixiſſet, neq; idiotis ſolũ,
uerum quoq; & medicis.Nempe ſolos illos opinantur eſſe phreniticos,qui exclament,uel exi-
B liant,Hippocrate mente(quã phrenas græce uocant) oblęſos ita appellante, tametſi in quadã
cataphora perpetuò fuerint.Deſipientia igitur una cũ comate ſtatim ab initio aliqñ ſimul inua
dit:nempe in libro de comate apud Hippocratem,ad idem utraſq; appellationes,tũ catapho-
ræ,tum comatis referre ipſum demõſtrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obſcuritatẽ nõ
hñt:ſed obſcura,ut dictũ nunc eſt,phrenitidis ſpecies ex procedente tꝑe efficitur:oẽsque, quos
ita affectos uiderim,languidũ,durumque,& anguſtũ,& exiguum habuerunt pulſum, ita ut quies
fieri ipſis,fatigata uirtute,conijciatur,qui.ſ.ualidius moueri nequeant. Quidam horum,ut ma-
nus quiete pacateq; mouent,ſic & breuiſſime loquuntur:id quod multos latet,ſoliſq; illis pate-
ſcit,qui propiores facti ſeſe in eos inclinauerunt:ſunt aũt,q aurem ꝑpe faciem ipſorum depo-
nere tentãt,ut manifeſte audiant.Præterea manuum motio his exigua,& tremula exiſtens mul-
tos ẽt latet,ſolis his,q diligenter inſpiciunt,conſpicua. Hoc igiẽ arguit uirtutem horum langue-
re,atq; hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis, ueluti febrium earum, quas ob id he-
cticas appellamus.Sed de his dictum eſt in commentarijs De differentijs febrium,atq; in libris
De morbis curandis,præterea & in libro De maraſmo,ſolidas aĩalis partes prehẽdiſſe tales fe
bres,nõ ex putredinoſo humore fieri indicantes.Phrenitide igitur ipſa ex bilioſo ſucco gñatio-
C nẽ habẽte,cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipſius nõdum toti cere-
bri corpori permiſta,tumultuoſæ fiunt deſipientiæ:procedente uero tꝑe ſimile quippiam con-
trahitur lanis, quæ a tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hæ uix eluibiles red-
duntur,non ſecus, quàm quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri ueluti
tinctura deſipientiam hecticam habet:atque ob id affectio horum,ut febrium hecticarum, pra-
ua eſt:quas quidem,cum incipiunt conſtitui, uix ſolui: exquiſite uero conſtitutas abſolutasque
ſolui nõ amplius poſſe demõſtrauimus.Recte igitur pronunciatũ eſt, tales deſipientias phreni-
ticas eſſe.Dictionem hanc,ueluti,& alias quaſdam medicorum, prætercurrentes expoſitores,
in ſophiſticis quæſtionibus cunctantur:uoco aũt,ut ſcitis,ſophiſtica,quæ nihil ad melius ſanan-
dum cõferunt.Talia aũt non pauca, & in expoſitionibus reperiuntur:quorum non nulla ab eo,
quod ſanationi commodat,receſſerunt magis, alia uero minus; qũo profecto & cãm perueſti-
gare,ob quam in calce præſentis dictionis adiecit,ut Didymarcho in Co,nempe in eo,qui prę
cedit,ſermone,ꝙ author nominatim ægros in illis adſcribat dictionib⁹,in quibus nõ audet rei,
de qua agit,unum quippiam,quod cõe ſit,uniuerſaliter pronunciare, eſt demonſtratum. Nunc
aũt uerum dicere vr̃ de oĩbus ita habentibus uniuerſaliter pronuncians, non tanquam dubius,
D ſed tanquam ualde perſuaſus,Adiecit aũt ſermoni,ualde phreniticæ,tanquam ſimpliciter phre
niticæ dicere potuiſſet. Vr̃ aũt mihi teſtimonium ſermoni adſcripſiſſe ægroti nomen,ꝙ multos
nõ idiotarum modo, uerum ẽt & medicorum,in talibus falli contingat.Immo & de quodam ali
qñ quis mihi quæſtionem mouit ita deſipiente,neq; hũc pernicioſe habere, neq; prorſus phre
niticum eſſe exiſtimans:& forſan huic,qui prorrheticũ hoc ſcripſit, talis quæpiam dubitatio cũ
aliquo facta eſt,ideoq; nominatim ægrum memorauit.

34 *Ex rigore deſidiæ non ualde apud ſeſe exiſtunt.*

Haud ſcio,cur libri huius author orationibus in multis aliena utaẽ dictione: qui interdum ab
affectibus ad affectos hoĩes,pertranſeat,interdum uero & ab affectis ipſis ad affectus. Præfatus
igiẽ & nũc,ex rigore deſidiæ,ſubintulit,nõ ualde apud ſe exiſtunt,cum dicere potuiſſet, Ex rigo
re deſides nõ ſibi admodum conſtãt.Quod ergo inquit,tale eſt:cum rigorem conſequetur deſi-
dia,ignauitasque,hi nõ admodũ incolumi mente exiſtunt: nempe corpus uehementer refrige-
ratum ex eo,quod contingit,oſtenditur. Conſtat autem,quod totius corporis intemperaturas
magnas conſequitur mentis læſio,affecto non ſecus,quàm totum corpus,cerebro.

35 *Circa umbilicum dolores palpitantes,quod mentis permutationem oſtendat,quippiam habent: cir-*

ea indicationem vero his spiritus satis cum cum uehementi cupiditate penetrat. Suræ quoque dolores E
his, mentis aberrationem indicant.

Quidam nō solum ἅλις,id est satis,quod ἀθρόον,id est simul totū uniuersimque,significat,scri-
bunt,uerum quoq; & συχνὸν,id est multū,uerbo ἅλις adijciunt:alij γόνῳ,per γ scribūt,& non ꝑ τ
τόνῳ,adijciuntq; γόνῳ,εἴκελον,id est simile,totā dictionē talē facientes,γόνῳ εἴκελον διέρχεται,i.ge
nituræ similis penetrat: alij pro πνεῦμα,id est spūs,φλέγμα,id est pituita,scribunt.Palpitationē
ergo flatuoso a spiritu proficisci demonstrauimus. Ideo ſm septum transuersum collectus lædit
nō nihil & mentē,propterea ꝙ neruosis partibus principium compati assueuit: cum uero aliam
quādam earū,quæ inibi sunt,partium occupauerit,mēs quidem incolumis manet, sed iudicato
rie his pituita multa μετὰ τόνου,i.μετὰ προθυμίας ἰσχυρᾶς.i.cum uehemēti cupiditate, qualis in te
nesmis fieri solet,deorsum agitur. Tales tēsiones euenire cōsueuerunt ex crassis lentisq; humo
ribus,uix ad internas intestinorum sedes cōmeantibus.In exēplaribus quibusdā non est scriptū
per τ τόνῳ διέρχεται τὸ κινούμενον,sed per γ γόνῳ εἴκελον,i.genituræ simile:si uero uel substātia,uel
colore,uel utroq; uelit genituræ simile esse,quod uacuatur,nō cōstat nobis. Qui aūt a Praxago-
ra uitreus appellatur humor,quòd uitro fuso similis sit,eiusmodi est,ut maximos tensiuos inferat
dolores,cū per intestinorū meat tunicas:est aūt tēperatura oīum,qui in corpore generantur,hu F
morū frigidissimus.Quòd aūt ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriatur id ēt antea au
diuisti,cū de palpitatione ageremus.Nō tñ,qui suram infestant dolores,desipientiam in ipsis in-
dicant.Vñ fit,ut,qui dictioni opem præstāt,subaudiri uelint,κατεπαυσάμενοι,i.absq; rōne de re
pente occultati:citantq; scriptum in tertio epidemiorū ægrum,qui in Dealcis horto iacebat,in
3.Epid.com.1.t.25.26.3.134.b. quo præfatus Hippocrates,‖ꝙ genib⁹ & tibijs doluerit,sedatis ipsis cōsecutā ait desipiētiā. Sed
dixi antea,expositiones faciendas nō esse per talium ægrorum citationē:oīa siquidem oīum si-
gna hac ratione erunt.Præterea,suræ dolores mentis perturbationem indicaturos,ꝙ sese occul
tauerint,cum in oratione non sit appositum eiusmodi cessasse dolores,absurdissimam hēt enar
rationem.Nam hoc pacto liceret,quicquid uellemus,in contrarium trahere,ut, si & capitis do-
lorem scriptum alicubi inuenerimus,non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat: tus-
sim item,& spirandi difficultatem,aurium etiam strepitum,atq; quodcunque aliud.

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SECVNDVS. G

*SI quippiam in urina sublime petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit: &
quæ circa aurium sonitus talia existunt.*

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate:sed,quem sensum habeāt
deinceps uideamus.Si occultato(ut interpretes dicunt)coxarū dolore,quip
piam in urina sublime petierit,nos securius,certiusq; de futura desipiētia ꝓ
nūciabimus.Nō tñ uerum est,quod dicunt,si tanq̄ uniuersale proferatur: nē
pe enæorema.i.quod sublime petit, optimum est tum album, tum leue, tum
æquale. Non est igitur simpliciter dicendum futuram esse desipientiā,si quippiam in urina subli
me petierit,occultato coxarum dolore,sed si enæorema prauū fuerit. Neque hoc satisfacit,sed
si aliquod licet & unum delirij signum simul cum dictis apparuerit. Nam fieri potest,ut,si dela-
psus in coxā humor recurrerit,pars quædam alia capite inferior, eo recepto, ipsa quidem affi-
ciatur,caput uero lędi inhibeat,si coxæ dolor apparere desierit,atq; enęorema cōparuerit,capi H
te nihil patiente:† qm̄ est urina inculpata,quæ enæorema non hēt.§ Sola quidē una est inculpa
ta,quæ colore quidē subluteo mediocriter fuerit,& substantia moderata,q.s.tū crassæ,tū tenuis
vrinæ medium obtinet.Ego sanè,quæ in libro indistinctè prolata sunt,atq; ob id legētes offen-
sura,ꝑpetuo distinguo:nā q̄ indistincta est expositorib⁹ doctrina,nouitios ea lædit magis,quam
iuuat.Virtutem siquidē expositionis existimant esse,si scripta oī ope,omniq; pacto,ēt si conspi-
cue falsa fuerint,defendant.Quod ubi in manifestis conspicuisq; studiose faciant,multo utique
magis in obscuris abscōditisq; nihil ipsis curæ est ueritatis. Quod in calce dictionis dictum est,
& quæ circa aurium sonitus talia existunt,bene per se scriptum fuisset,sine urinarum considera
tione,ut sermo particularis esset,quem paulo ante uniuersalem dixi:nempe dolores coxæ, si q
eos fecit, humor recurrerit, possunt aliqñ desipientiam inferre, si ad caput humor peruenerit.
Ascensus igitur humoris ad caput signum erunt ea,quæ in eo apparent symptomata: quo è nu-
mero habentur & sonitus.Scribunt autem non nulli,& quæ in uesica talia:aiunt siquidem ora-
tionem hanc ostendere non solum consideranda esse urinarum enæoremata,tanquā delirij si-
gnum, uerum quoq; & si aliud quippiam tale uideatur ex his, quæ ex uesica excernuntur, tan-
quam citra hoc affirmare,quod scriptor enunciare hoc pacto uoluerit,nequeuntes.

† Verba hæc nō sunt in cod.anti. quanquā in non nullis in margine, vt glossema, posita sunt.

Multoq́

A 2 *Multoque magis, si urina in sublime elata sit, & quæcunque alia in ea fiunt desipientiæ signa.*

Rursus & in præsentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in urinis esse signũ, q̃d delirium portendat. Nẽpe hæ partium hepatis, renũq; & uesicæ affectionem indicant, uasorum que sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatem: Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata, tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 *Quibus aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, uigiliæ, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moueantur, spes est.*

Liquida aluus (ita autẽ appelletur, in qua liquida deijciantur) & lassitudinis sensus, qui ægro fit, morbosa quidẽ sunt symptomata: sed delirium non portẽdunt, si, q̃ ante dicta sunt, memoria nõ exciderint: ubi, quonã pacto singulorum morborum signa, atq; alia oĩa, quæ in ægri corpore appareãt, cognoscere oporteat, percurrimus. Quædam. n. sunt, ut morborum singulorum differentiæ inter se separentur: alia vero, ut singularũ affectionum mores cognoscantur, uel futura cognoscantur iudicatio, qualis nã futura sit, & q̃n. De singulis porrò tum symptomatis, tũ signis
B ita docendum esse ostendimus, quõ Hippocrates in prognostico fecit, singulorum vires per se edocens, aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit, uigilesq; & obscuros. Nam, si ἀσαφεῖς. i. obscuros, dici intellexerimus eos, qui obscure loquuntur, uel propter uocem explanãtium organorum offensam, quam ex neruorum vitio contraxerunt, vel propter mentis læsionẽ, tria eiusdem generis eruntsigna.† Dolor siq̃dẽ capitis, ferè locum affectum demõstrabit: Vigilia uero, quæ in diuersis cerebri affectionibus fiunt, vigiliam somnumq; & vigilias, comaq; cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatẽ diximus) quo sensu intelligentibus deliriũ portendat, nuper egi. Hæc igitur vel genere, uel specie, uel quouis mõ quis appellare uoluerit, inter phrenitica connumerantur signa. At, q̃m phreniticã affectionẽ maxime siccã cernimus, quæcunq; siccitatis symptomata in uicinis capiti instr̃is, aut quãcunq; cũ eo habeant societatẽ, existunt, ea quoq; & futurã desipientiã coindicant. Quo signorum in genere in præsentis dictionis morbo dictũ est, Sitis. Lassitudo autem, ꝙ multis modis fiat, ut in commentarijs de tuenda ualetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifesti indicat. Quum. n. lassitudo, quæ vlcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: q̃ tensiuum, ob copiã: quę phlegmonosum, ob utrũque: si sanè ea vel vlcerosa vel phlegmonosa
C fuerit, ad spem desipientiæ generandæ quippiam conferet: si tensiua, nihil. Sic, & aluus liquida, bile quidem aua syncera flexeunte, vel & ex colliquamentis, de generatione phreniticę affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosæ fuerint deiectiones. Cum vero non adiecta sit in dictione exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius prænotionem ex ea adsumere valebimus. Nẽpe, ut antea dictum est, † ex proprijs affectionis signis, ʒquæcunq; generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primũ siquidem non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis, in quo affectio continetur, q̃ calida, & sicca est. Q̃m uero vnumquodq; genus speciebus familiare sit, ad præcognitionem specierũ conferet, si signorum generis propriorum quędam apparuerint. Verbum autem, impotentia, in dictorum signorum cõcursione adiectum, nihil prorsus ad affectionis delirij p̃cognitionem affert auxilij, sicuti neq; ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquiens, ut hi mente moueantur spes est, delirij quidem affectionem fore ostendit, non t̃n hanc uel paruã vel magnam. Vñ igitur magnitudinẽ ipsius accepit? neq;. n. ęruginosus, neq; niger vomitus factus videtur, nõ vrina, non deiectio talis, sicuti neque alia, quæ ἐκστάσιος, id est commotionis mentis, signa prius recensuit. Nõ igitur dictam nuper syndromen in phrenitim finituram speramus, & periculosam
D phrenitim, propterea ꝙ uerbum, impotẽtia, adiecit: talem autem sequi phrenitim, ὡς ἐκστῆναι, id est ut mẽte moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri prædicere audebis. Talis siquidẽ fieri q̃nq; potest: Sed p̃notio non ex his, quæ rarẽter cõtingunt, signis fit, sed ex his, quæ continua sunt, vel maxima ex parte ueritatem habẽt. Volumus siquidem in prædictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, voti compotes esse: ita, vt, si quis octies animi sententia frustretur, bis vero ei succedat ex uoto, is quàm idiota, abiectior, & contemptibilior fit. Potest siquidem idiota de ægris pronuncians semper, quod euenit [a] † si sæpius assequatur, quod velit, vera loqui, vel falsa. ʒ

3 *Siqui* sudantes, & præsertim capite, in acutis paulum implacidi fuerint, malum: tum aliàs, tum ex urinis nigris: turbidus quoque, & in his spiritus, malus.*

Perniciosa quidẽ, & absq; alijs est nigra urina, uerũ, si & illa adiecta fuerint, præcognitionem ualde augebunt. Sed quidnã indicet θολερὸν πνεῦμα. i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimũ, ꝙ neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; ĩ legitimo alio libro, spiritũ turbidũ dixerit, quo pacto urinã. Sed q̃ nã urina sit turbida, non nos modo ex ijs. qui turbidas aquas perpetuo dicũt, intelligimus, verũ quoq; & Hippocrates ipse docuit, cũ inquit, [b] ‖ Tanquã subsidentiã returbaueris, assimilat quoq; & eã [c] ‖ subiugaliũ urinis: nõ t̃n, quid per spiritum turbidum

† Dolor quidẽ capitis cuiuis locũ affectum ostẽdens: uigilia uero, seu insomnia, ei, qui cognoscit in diuersis cerebri affectionib. expergiscentiam, somnũq; & uigiliam, comaq; fieri. De &c.

† Post propria affectionis signa.

A † Clarius. si assequatur, quod uelit, sæpius vera loqui, quam falsa.

B Supra 167. c. t. 28. Et 1. Epid. comm. 3. t. 28. 3. 125. c. Et 3. Epi. comm. 1. t. 25. 3. 134. b. Et ĩ Coacis prænot.
C 1. Epid. cõ. 3. t. 21. 3. 122. c. Et 4. Apho. 70.

bidum intelligere oporteat, liquet: qm̃ nullus dicat, ut aquã turbidã, ita & aerẽ turbidũ: nisi quis E
uapore plenũ intellexerit, quõo expositores quidã huius orationis intellexerunt. Quo etenim pa
cto sudorẽ syncopis foras effundi conspicimus, ita effluuium humiditatum in ijs, qui intus diua
porantur, ęgris internum fieri dñt: atque ob id per expirationẽ vaporẽ effundi perq̃ multũ, idq;
turbidum scriptum esse. Si uero, ut nõ nulli, primã syllabã nõ per ο θολερὸν sed per α θαλερὸν scrip-
seris, non amplius, qualis nam sit spiritus θαλερὸς coniectura est colligẽdum. Faciẽ enim θαλεράν
forsan quis intellexit, ueluti bene habitã, & bene coloratã: sed quid nã significet spiritus θαλερὸς,
nosse non est, nisi vehementer magnũ indicare voluerit. Nominũ siquidẽ alienus vsus, causam
præbet ijs, qui volũt, quoquo pacto euenerit, intelligẽdi. Proinde quidã per ο scriptũ θολερὸν, gra
ueolentẽ intellexerunt, vt alij raucũ: alij rursus turbatũ, vt difficultatẽ spirandi ab eo significa-
ri velint, ueluti, ac si ita dixisset: Spirandi quoque difficultas in his mala. Neque tñ libri huius au-
thor posse simpliciter spirandi difficultatem indicare videtur, sed vnam quandam eius differen
tiam: siue enim per α θαλερὸν, siue per ο θολερὸν scriptum sit, uidetur ea appellatione speciem v-
nam difficultatis spirandi, non simpliciter difficultatem spirandi omnem, indicare uoluisse.

5 *Quæ præter uacuationis uasorum rationem contingunt impotentiæ, non existente uasorum uacua-* F
tione, malæ.

Quod dicitur, neque obscurum est, neque ipsius causa inuentu est difficilis: nempe, quod dici
tur, tale est: Inualidos imbecillosq; in operationibus, sicuti plurimum vacuatos, in periculo esse
existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis vacuatio. Nã, si uirtus sine ulla manifesta uacuatio-
ne imbecilla fuerit, grauantem ostendit copiam, uel unius principiorũ intemperiem. Cum vero
tria sint, ut didicisti, principia, cerebrum quidem functionum earum, quæ ex uoluntate oriuntur,
cor vitalium appellatarum, iecur uero earum, quæ alimoniæ inseruiunt, quas & naturales vo-
cant: naturalis uirtutis, vitalisq; imbecillitas deterrima est, & cito hominẽ tollit: nempe & vnà
cum ea, quæ à cerebro est, confestim exoluitur: quæ si afficiatur, non protinus cor ipsum lædi-
tur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta aluus, parua, nigra, & in spiras circunducta, ad necessitatem laxauerit, & per nares*
eruptio fiat, malum.

Σπυράθους uocant caprarũ deiectiones: sunt autẽ hæ siccæ, atq; id, qđ excernitur, propria circun
scriptione rotũdum, circũductumque existit. Cum igitur quis hoc pacto sicca, & circunducta de G
iecerit, σπυραθώδη. i. in spiras uoluta appellant: fiuntq; talia, & ꝙ plusculo tempore retineantur,
& propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur, pręterq̃ ꝙ talia existãt, nigra quoq; fuerint, flagrã
tem ardentemq; circa mediũ corporis affectionẽ esse declarant: atq; ob id mala existũt. Sermo
ni adiectũ est, & per nares eruptio fiat, malũ, ueluti in aliis multis dictionibus scribente, qđ mul-
torũ cõmune est, tanq̃ propriũ, authore: ꝙ sermone vno vniuersali doctrinã cõprehendere nõ
possit. Est aũt cõmune in ipsis tale: Bilis vacuationẽ multã tanquã quassationem vehementem,
atq; multis in morbis cõmode factã, nõ sustinent pręsiccati, neq; rigorem, neq; alui excretionẽ,
† *Quempiã decubitum altũ.* neq; sudores, neq; parotidas insignes, uel† quãpiam materiã aliã. Ita. n. eos, qui in epidemijs fa-
cti sunt, abscessus incusamus, uel minores (ut dixi) tanq̃ nihil iuuantes: vel maiores, tanq̃ sustine-
ri nequeant. Sanguinis itaque eruptiones hoc modo non fuerunt, qui ante sunt arefacti. Talis au
tem est prædicta affectio, cum ne vni quidem per morbi initia, in spiras circunducta exeant ex
crementa: neq; ea simpliciter, sed cum medici diligentia, & operatione uel per clysterem, uel ꝑ
glandulam: nempe hæc oratio, πρὸς ἀνάγκην, id est ad necessitatem, tale quippiam ostendit.

7 *Quibus lumborum dolor diu perseuerans cum æstu fastidioso fit, si* sudent, malum. an & his tremor* H
fit, & uox ut in rigore?

Rursus concursio dictorũ symptomatũ autoptica est. i. ex proprio constat intuitu, non logica
est. atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitans inquit, an & his tremor fit? Malã uero ait cõcursio-
nẽ de ea re non dubitans, ꝙ lũborũ dolor unà cũ æstu fastidioso diutius maneat: * sudor aũt his
adueniẽs certiorẽ efficit ꝑcognitionẽ, Siue nãq; sudorẽ exiguũ toto fieri corpore ab ἐπιδρώσεως
nomine significari intellexerimus, signũ bonũ nõ est, cũ ab eo, & si nõ lũborũ dolorẽ, certe fasti-
diosum ęstũ, solui oportebat: siue sudores eos, q̃ citra thoracem, caputq; fiunt, intellexerimus,
† *si uero aliquis eorũ, qui inibi sunt, musculorum passus fuerit, uel dorsalis medulla tam &c.* ꝙ ꝑpetuo hi mali sint, cõstat, uirtutis imbecillitatẽ, uel in his partibus copiã indicantes. Ob hæc
q̃dẽ oĩa prædicta signorũ cõcursio mala est. Cũ uero multæ in lumbis sint partes, non liquet ex
authoris uerbis, q̃ nã patiatur, in qua dolor diu perseueret, & æstus fastidiosus non desinat, sed
signis alijs dijudicare cõuenit. Si igitur renes fuerint perpessi, scis horum affectiones per vrinas
cognoscendas esse: si uero aliquis uel eorum, qui inibi sunt, uel dorsalis medullæ, musculorũ pas
sus fuerit, iã tibi, & cum alio adiecto signo constat: nẽpe affecta dorsali medulla, sensus corporis
erit in his partibus, q̃ ex ea affecta enascuntur. Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsa-
lis medullæ, & qui ab unaquaq; uertebra enascantur nerui, & partes corporis, ad quas disper-

tiantur.

A tiantur. Si igitur ſignum aliquod patientis dorſalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tum
aliam omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter una exiſtit, tremulæ vocis oblæ-
ſio. Nempe oratio hæc, vt in rigore vocem tremulam indicat.

8 *Sũmæ corporis partes ſi celeriter in utranq; cõditionem permutẽtur, malũ: ſitis quoq; hmõi, mala eſt.*

Quidã cum p̃ſcripta dictione præſentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autẽ,
hoc ſcribũt pacto: Summæ autem corporis, ſi celeriter in utranq; conditionem permutentur,
malum. Sed, quæ in ea dicuntur, ab antedicta concurſione diſtinguuntur: quapropter & ſcri-
ptor, qui cũ illis ea ſcripſit, ueluti & multa alia, inter ſe cõiunxit, q̃ q̃ nullã habeant cõitatẽ. Nos
igit̃ horũ expoſitionem ſeorſum moliri oportet. Nã, ſi ἄκρεα. i. ſummæ corporis partes, facile in
utranq; permutent̃ conditionẽ, malum ſignum eſt. Summæ corporis partes pedes ſunt, manus,
aures, & naſus, q̃ & in his, quę cum frigore fiunt, acceſſionum inuaſionibus, primæ omniũ frige-
ſcunt. Quòd autẽ oratio hæc, in utrãq; cõditionẽ, caliditatẽ dicat, & frigiditatẽ, liquido conſtat
oĩbus. Cum igitur ſecundũ naturã habemus, temperate hñt ſummæ corporis partes, nulla repẽ
tina facta in his mutatione. Nã, tametſi q̃ maxime hyeme frigidæ, & æſtate calidæ fuerint, paula
B tim tñ talẽ aſſequuũtur permutationẽ: nõ celerẽ quidẽ, nec uſq; adeo ualidã, ut vel hyeme ſimi-
liter glacie refrigerent̃, vel æſtate ijs, q̃ ab igne multo calefacta ſint, aſſimilent̃. In morbis autem
ſumme malignis permutatio harum hora una ad contraria efficit̃: interdũ q dẽ ut, tanq̃ hyeme,
perfrigeſcant, interdũ uero, tanq̃ ęſtate, caleſcant. Id aũt cõtingit, cũ propriã caliditatẽ non ha-
buerint, atq; à febrili calfiant; q̃ à corporis medio incipiens, flãmęq; ſimilis corpus totum depa-
ſcens, extrema cõcalfacit: q̃ & cum tranſpirauerit, ſtatim ea refrigeſcunt, extincta. ſ. naturali ca-
liditate. Sitis quoq; hmõi (inquit) mala eſt: ubi uerbum, hmõi, ꝙ eam dicat, quæ celeriter in con-
traria permutat̃, ueluti de ſummis dictũ eſt partibus, nemo ignorat. Permutatio autẽ ſitis ad con
traria fit, cum paulo ante ſitiens, confeſtim ſine ſiti reddatur: & rurſum poſt paulo ſitiẽs erit, non
deſinente. ſ. ſiticuloſa affectione: fieri ſiquidem non põt, ut ęger paulo ante ualẽter exiccatus ita
perfecte humectet̃, ut ſine ſiti fiat. Quid nã ergo eſt, quod in ita affectis cõtingit? ſanè, quod his,
qui toto die, totaq; nocte interdũ nullo pacto ſecernunt urinã. Prius ſiquidẽ neq; corporis affe-
ctiones mens ægri conſecuta eſt, collectaq; urina nondum ualenter ueſicã diſtendit: at, poſteaq̃
mens conſecuta eſt, & ueſica impleta, ob hæc ambo ſenſit affectionẽ æger. Quo igit̃ mõ id deſi-
pientiæ eſt ſignum, ſic & quod in ſiti dictũ eſt: cũ ægri quidẽ ſitiẽdi affectionẽ ſemper habeant,
C ſed non ſentiant, donec eorum aĩa ſenſu prædita magis reddat̃, & ſitiendi affectio ad ſummum
augeatur. Summarũ igitur corporis partiũ ad cõtraria permutationẽ malũ eſſe putãdum, utpo-
te quæ caloris natiui imbecillitatem oſtendat, & eius, qui præter naturam eſt, robur. Sitis vero
permutationem, languorem quidem ſenſificæ facultatis, robur uero ſiticuloſæ affectionis.

9 *Ex compoſito, modeſtoq; homine ferox reſponſio, mala.*

Sermone hoc generalior exiſtit alius, qui non ſolum hunc continet, uerum & alios quoſdam
nõ paucos. Omne ſiquidem, quod pręter naturam propriam, malum, genus horum eſt, atq; mul
torum aliorum ſermonum. Cui enim proprie natura compoſita eſt, is non ſolum, cum incom-
poſitus deſipit, pernicioſe affectionem habere demonſtrat: uerum quoque, & cum ferocitate re
ſpondens propè ad phrenitidem acceſſit: cui uero uice uerſa reſponſio in feroci natura compo
ſita eſt, ut is uel in cataphoram, uel lethargum uenturus ſit, ſpes eſt.

10 *Quibus uox acuta eſt Hypochondria intro tracta ſunt.*

Secũdum naturã ſanè dicendum erat, Quibus in morbis vox acuit̃, trahuntur his hypochon-
D dria ad internã ſedem. Sed neſcio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus
alienis. Relicto igitur de hac re ſtudio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam ueniamus: q̃ ne-
que ipſa uniuerſalis eſt, ut aliæ multæ eorum, q̃ in hoc libro dicuntur: uera tñ ita enuncietur, ꝙ
plerīſq; qui in morbis uocem mittunt acutam, ad internam ſedẽ trahantur hypochõdria. Nẽpe
id uerbum εἰρύαται ſignificat, neq; ꝙ hypochondrium ipſum propria quadã affectione intro ac
currat, ſed ꝙ interna magis ipſum trahant. Nẽpe ſeptũ tranſuerſum ſymptomatis eiuſmodi cau
ſa eſt, cũ uel inflãmat̃, uel areſcit ꝓp igneam caliditatem, uel à membrana coſtas ſuccingẽte re-
trahitur: cum rurſus, & ea ipſa ob phlegmonem, & ob ſiccitatẽ tendatur. Suntq; ex medicis ple-
riq; qui retractum hypochondrium inter ea, quæ ſimul cũ phrenitide aſſidẽt, ſcripſerunt: nã ple
riq; phrenitici ita affici uidẽtur: ſed præſens oratio retrahi hypochõdria non dicit, ſed ad inter-
na trahi. Tu aũt, ſi uerum prorſus loqui lubet, ex dimidio utrũq; compones, diceſque, intro ſur-
ſumq; trahi hypochondrium, neq; immerito id fieri ꝓp obliquã ſepti tranſuerſi poſiturã. Inci-
pit. n. ab oſſis pectoris, quod ςέρνον appellatur, termino: atq; hinc ſenſim obliq; deſcendens, tum
intro, tum infra ad lumbos peruenit: ita ut plurimum quidem totius ipſius ſubſtantiæ profundis
hypochondrijs ſubiaceat, ſupernũ uero principiũ altius ſit. Ob hæc igitur ad internã ſupernãq;
ſedem trahi uidetur. Quòd ſi hæc inter ſe comparaueris, plus intro, quã ſurſum, trãſpoſitum eſſe

tibi uidebitur. Relicta itaq; q̃ præter naturam ob inſtrumentorum ſiccitatem, phlegmonemq́ue E muſculorum acuitur, uoce, qm̃ angina hæc affectio uocet, de ea, q̃ alijs in morbis acuitur, voce pronunciauit, inquiens, his hypochondria intro trahuntur. Vocẽ itaq; acui ex uocalium inſtrumentorum anguſtia in cõmẽtarijs De uoce demonſtrauimus: atq; ob id tum ſpadones, tum pueri, tum mulieres, vocem reddunt acutam: in febribus vero ſiccitas horum anguſtiam efficit.

11 *Oculus hebeſcens, prauus: & concretus, & turbulentus, malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος, i. hebeſcẽs, ſicuti, & ἀχλυώδης, ideſt turbulentus, tum ipſi ęgro, tum videntibus, fit manifeſtus: Aegro quidem, cum non amplius conſpicue uidet, qũo antea, in hebeſcẽtibus cõſpectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, ꝙ obtuſe reſpicit, adhuc per quãdam turbulentiã uidere putat: uocãt aũt, ἀχλὺν, aeris θόλωσιν. i. turbationem, q̃ mediũ tũ nubis tum nebulæ hẽt craſſamentum, ita ut, q̃ nebula quidẽ, magis concreuerit, quàm nubes uero, minus: Fit autẽ tale in oculis pathema, & nõ paucis, qui febre carent, ueluti, & ἀμαύρωσις, q̃ obſcura, imbecillaq; inſtrumẽtorũ ſenſio exiſtit, ſine turbulentiæ apparitione: iã uero, & laborantibus multis: Eſt autẽ ἀμαύρωσις, ἀχλυώδους ὄψεως, i. turbulento aſpectu, generalior: nẽpe, cum in utroq; obſcure cernatur, ægris quidẽ ipſis ſenſio ueluti turbationis cuiuſdã in turbulentis conſpectibus eue- F nit: extrinſecus uero uidentibus, oculus hebeſcens nullã humidi præter naturam habere vr̃ cõſiſtentiam: perijt autem ex eo tum ſplendidum, tum lucidum, quod in acute uidentibus oculis ineſt. Hebeſcentes itẽ mortuorum oculis ſimiles exiſtunt: multisq́; morientium, atq; adhuc tñ uiuentium, tales oculi uident̃, ueluti & his, quos extrema hẽt ſenectus: turbulẽti uero non oĩbus, ſed ſolis ijs, quibus turbatũ in pupilla vr̃ humidum, quod ſanitatis tp̄e tum lucidum, tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectiones oculorum utraſq; prauas eſſe manifeſto liquet. Concretus uero oculus, ꝑꝑ mouentiũ oculos muſculorũ immobilitatẽ, fit: immobilitas aũt ea ꝑꝑ oĩum ipſius muſculorũ uel reſolutionẽ, uel ęquã, & q̃ in neutrã partẽ uergat tẽſionẽ, proficiſcit̃: vel ꝑꝑ exactã mouẽtis muſculos potẽtię imbecillitatẽ. Talis cõſtitutio †ei, qua oculi intus agitant̃, ẽ ex aduerſo pugnat: nẽpe inſtabiles ſunt, nõ ſecus, q̃ qui equũ appellatũ hẽt, ita ut nũquã conquieſcant: cõtra aũt, cõcreti nunq̃ mouentur. Si igitur cauſas talis conſtitutionis oculorum intellexeris, conſtat & eas prauas eſſe. Scribunt aliqui in dictione, & concretum turbulẽtum malum, turbulentiam quandam concreuiſſe in oculis uolentes ex affectionis tum ſiccitate, tum caliditate.

† τῇ τῶν ἐνδεδυμένων ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi in gyrum uertuntur ex Erotiano.

12 *Vox (acuta) clangoſa mala eſt.* G

Non nulli quidẽ κλαγγώδης id eſt clãgoſa, alijs κλαυθμώδης. i. querula plorabundaq́; ſcribunt. Quòd autem clangoſa uox fiat, cum ſiccitas uocificorum organorum intenditur, eſt demonſtratum. Plorabunda uero ſecundum eandem noſcitur intenſionem: ſed difficilior, quàm clangoſa, exiſtit, quanto maiorem indicat affectionem.

13 *Dẽtiũ ſtridor pernicioſus, quibus nõ eſt ſanitatis tp̄e aſſuetus: ſuffocatio quoq; in his ualde mala eſt.*

Cum libri huius author memorare non cõſueuerit, quæ in prognoſtico ſcripta ſunt, nunc tñ de ‖ ſtridore dentium mentionẽ fecit: adiecitq́; in calce, ꝙ ſuffocatio in his ualde mala ſit. At, cũ didiceris, quo nam pacto ſtridor dentium procreetur, quo nam item modo ſuffocatio, nihil in hac etiam dictione fuſius recenſere eſt neceſſe: nempe ex illis uniuerſa ipſe cognoſces.

In Prog. com. 1. t. 21. 4. 194. a

14 *Faciei color bonus, & mœſtitia multa, malum.*

Quòd ſæpius fallat coloratior facies, putentq́; hãc uel ſanguinis ꝑ nares eruptionis iudicatoriæ, uel abſceſſuum poſt aures, ſignificatoriã eſſe, ob id iure ẽt, ſi cũ multa triſtitia fiat, malũ eſſe ſignũ ſcripſit. Fieri ſiquidẽ nequit, ut ægri ita bene colorent̃, ut qui optime ualẽt, pro ea quidem, H q̃ in illis eſt, affectione: ſed ob caliditatẽ multã impẽſe rubros ipſos factos, & bene coloratis ſimiles uideri, relinquitur. Quòd aũt ualde rubrũ eſt, id ad melancholiã idoneũ eſſe ait in* epidemiorum ſecundo: cuius ſignũ mœſtitia exiſtit: atq; ſi multa ipſi adfuerit, multo magis. Cũ itaque florida quidẽ apparuerit facies, æger autẽ ualde triſtis fuerit, q̃dam in cerebro ualde calida affectio eſſe vr̃, quæ ſanguinẽ exurit: eamq́ue ob cauſam bilem atram, ut demonſtratum eſt, gignit. Sed forſan alienum non erit, ut quædã per totum librum ſenſu carentia ſimpliciter cõmemoraui, ita & nunc faciam, ſcribamq́; ex enarrationibus ſenſu, & intelligentia carentibus aliquã gratia exẽpli. Neq; ſanè eum, qui primus de his dixit, ſum admiratus: commune ſiquidem id oĩum eſt uitium, ut, qũo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: niſi quis ualde ſecurus Aeſopi fabulam perpetua in memoria habuerit, quæ duas nos geſtare manticas ait, anteriorem quidẽ uitiorum alienorum plenam, poſteriorem noſtrorum: atq; ob id delicta aliorum uidere nos, noſtra uero non cernere: is etenim ſolus ad uerorum cognitionem ſeſe exercebit. Non igitur, vt dixi, eum, qui primus expoſitionẽ ſcripſit, demiror, ſed eos, qui dicta prius inepte laudant: quomodo, & nũc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum eſſe aiunt faciei, quidem bonum colorẽ, in ægrotantis ipſius colore; mœſtitiam uero multam, in medico co-

lorem

A lorem bonum pter naturam, ut signum malum, cernente. Nam, si id docere uoluisset prorrhetici author, ita dixisset: Faciei color bonus ualde mœstum signũ medico. aut, si non, ita, Faciei color bonus valde mœstum reddit medicũ. neq; ad hoc in calce postea adscripsisset, malũ. Absurdum siquidẽ admodũ, atq; ab omni intelligẽtia alienum, dicere, Faciei colorẽ bonũ ualde mœstum signum medico, malum. uel rursum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœstum reddit medicũ, & est signũ malũ. Nempe vel id, mœstum reddit medicũ, & signum est malũ, vel malum esse colorem bonum, duntaxat dictum sat fuerit: sed, ut utrunq; simul dicatur, fieri nequit. Adde, ꝙ ẽt coniunctio, &, apposita, clare indicat in ægroto hæc ambo cõtigisse, tum coloratã faciẽ, tũ uehementem tristitiam. Vt ergo quis prætermissa huius lectionis indicatione, ad id, quod recẽsetur, ueniat, falsus est eorũ, qui exposuerunt, sermo. Nõ.n. de necessitate color faciei bonus valde mœstum reddit medicum, sed interdum lætiorem, quã antea, reddit, cum. s. faciei colorẽ bonum, uel sanguinis eruptionis, uel abscessuũ post aures iudicatoriorum, signum esse sperauerit. Si itaq; dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente, talia quædam excogitarent, ueniã hi à nobis mererentur: sed, qm̃ rem cõmodissimã, clare distinguens docet, qñ sanè quidẽ bonũ existat signũ bene colorata facies, qñ uero non bonũ, quis nam ipsis ignosceret? Sicuti, &
B his, qui præsentẽ sermonem de mutua inter se transmutatione boni faciei coloris, & mœstitiæ esse dicunt. Existimant siquidem, cum hæc sibi inuicem succedunt, qñ. s. colore bono desinente æger ualde mœstus reddatur, rursusq; & mœstitiã illã subsequatur color bonus, difficile signũ esse, ac si ambo simul esse nequeant, uel ipse de contrarijs antea non dixerit, mutuã in sese transmutationẽ nõ bonũ signũ esse: inibi siquidẽ generatio alterius, tollit alterius essentiam, quo fit, ut simul esse nequeant: sed, ꝙ mœstitia simul cũ colore bono constat, nõ est impossibile. Si igit, q̃ in unaquaq; oratione ab aliquibus perperã dicta sunt, redarguamus, cõmentariorum prolixitatẽ non pauci incusabunt: si uero non reprehensa ptermittamus, iã postea erunt, qui auditã peregrinam expositionem, tanquã à me prætermissam, uitio uertant, & maxime cum expositionis tum uitium, tum virtutem nondum discernere queant. Cũ ergo fieri nõ possit, ut incusationem deuitemus, qua uel superuacue sermonem protrahamus, uel utile quippiam prętermittamus, ad alterum diuertam, quod lecturis scriptas à me explanationes commodius fore credidi.

15 Deiectiones in spumosas, syncerasque desinentes, exacerbant.

Causa, cur, qui librũ exposuerunt, ut multas dictiones alias, ita & hanc, perperã obaudierunt,
C non noui. Nẽpe, cũ ipse dixerit, desinentes, expositionem hi faciunt deiectionũ spumosarũ, syncerarũque: at idẽ nõ est, aut, cui talia deijciunt, exacerbandũ modum: aut, cui desinent deiectiones in talia. Praue igitur affectionis signa sunt spumosæ, & syncere, si memoria tenuerimus, de iectiones, ἀκρά τους. i. synceras appellari, q̃ duntaxat unũ, qui excernit, humorẽ cæteris impermistũ hñt: non est tñ, ut talia excernẽtibus morbus exacerbetur, necesse: cũ fieri possit, ut conquiescat, paulatim cocta affectione, in qua talia excernebãtur. Qñ igitur necesse est, ut morbus exacerbetur? cũ scilicet deiectiones præter id, ꝙ non cessent, in spumosas quoq; syncerasq; permutabũtur: nempe hæ alijs, quæ ante excernebatur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 Vrinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones pessimæ.

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo urinarum retentio ex uesicæ refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, secretoriæ, quæ in uesica est, facultatis factã imbecillitatẽ, uel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumq; ipsum quod cõtristat haudquaquam sentire, ostendit. Refrigeratio autem vesicæ fit discusso, euaporatoq; ab eo, qui præter naturam est, naturali uesicæ calore. Sed forsan quis obiecerit, quam ob causam, si fe-
D bris totum occupauerit corpus, uesica refrigerata est? quęstionem sanè diluit partis idoneitas, & aptitudo: non enim omnia naturam eandem pariter sortita sunt.

17 Perniciosa sine signis leuantia mortem indicant.

Sine signis, inquit, uel excretionis, uel cõcoctionis: nõ autẽ aliud docet, q̃ uniuersale illud in
" aphorismis ita scriptũ: Quæ nõ ex ratione leuant, his fidendũ nõ est: neq; ualde formidãda ma 2. Apho. 27. Ex.
" la, quæ pter rõnẽ eueniunt. Presens siquidẽ dictio ab uniuersali recedens, eorũ q̃ uniuersali sub- ord. 16. b
iecta sunt, quippiam edocet: de perniciosis siquidem duntaxat pronunciat, nõ de prauis omnibus: neque.n. prorsus quicquid prauum fuerit, mox idem, & perniciosum existit. Demonstrauimus siquidem in prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocratem ipsum ex nominũ propriorũ adiectione magnitudinem horum iudicare ostendimus. De prauis igitur simpliciter, & nõ perniciosis nosse id duntaxat satis est, nõ esse his fidẽdũ, si absq; signis desierint: redibunt siquidem, sed non tollẽt hominem. Quę uero eò prauitatis de uenerunt, ut & inter perniciosa censeãtur, ꝙ hæc quidẽ mediocriter prauis infida magis sint, ne queãtq; secure, & cũ fiducia sine manifestis signis sedari, ĩ libris De iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe, ubi talia tractu tpis læsionem habitualem, indissolubilemq; con-

fecerint,reuertentur pro malitiæ ſuæ magnitudine, periculi magnitudinẽ afferentes. Nã cauſæ E
aliquæ eorũ, quæ in corpore procreãtur, potentia virtuteq; tũ uirus rabidorũ canũ, tum letha-
lia ea medicamenta,repręſentant,q̃ & ſi in affecto loco nullũ protinus,quod notabile ſit,pariãt
ſymptoma, poſt quatuor tñ,vel ſex menſes vel longinquiorem t̄pis vſuram hominẽ perimunt.
Scimus autẽ nõ nullos, & à cane rabido morſos, qui poſtea tũ aquas formidauerunt, tum inte-
rierunt, à primo principio, in quo morſi fuerant, poſt duos,uel tres,vel quatuor,uel multo plu-
res menſes. Noui ſanè,& quẽdã,qui exacto anno eũ incurrit affectũ,quẽ ὑδροφόβον.i.aquæ timo-
rẽ, uocant: de quo medicis oĩbus ſumma in ſolidis aĩalis partibus ſiccitas fieri uidebat̃,atq; vnà
adaucta naturalis caliditas,in igneã conuerſa. Affectionẽ hanc caninum virus parit longo t̄pe,
hoc eſt paulatim:atq; ob id immedicabilior exiſtit, ꝙ partiũ ſolidarũ ſubſtãtia in aliã trãſeat cõ-
ditionẽ:ueluti in uitiliginibus,leucis appellatis,fieri conſueuit,nẽpe & altius deſcendit hæc prę-
ter naturã affectio. Cũ autẽ hæc alterent quidẽ ſolida corpora, ſed nõdũ alterauerunt, ſimul vt
uacuata ſunt, ſolidorũ quoq; alteratio ceſſat: interdũq; die vno, interdũ uero citius ẽt,ad natu-
ralẽ redeũt habitũ.Nẽpe,cũ affectio fit,& nondum facta eſt,breuiter,ſeparata efficiente ipſam
cauſa, ſedatur: ſi uero cõpleta ea fuerit,etiã ſi uacuata fuerint,quæ affectionẽ procreauerint hu-
mida,nihil in ſanationis rõne amplius exiſtit.Simile.n.quippiã contingit,quẽadmodũ in lignis F
euenit,quæ proxime mollẽ ignẽ ſunt appoſita:calefiunt quidẽ ualde,ſed nondũ inuruntur:quę
ſi prius ab igne ſeparaueris, q̃ inuri incipiant,celeriter contractam caliditatẽ,deponunt:ſi vero
tm̃ in ſe exceperint,vt inuri incipiant,ẽt ſi ab igne tollantur,nihilo minus inuruntur. Quòd ſi li-
gnum humidũ in ignẽ eundẽ conijciatur, non protinus accẽditur,ut ſi uel ſtuppam,uel calamũ
ſiccũ,uel ellychniũ conieceris:&,ſi poſt paulo lignũ hmõi ſuſtuleris,breui poſt interuallo depo
net eã, quã ab igne cõtraxerat,alterationem. Non eſt igitur abſurdum,ut talis in corpore paula
tim progenitus ſit humor, qualis eſt,& rabientium canum,& medicamentorum tractu t̄pis lon-
giore corrũpentiũ, ita ut pleroſq; medicos lateant: Qũo in eo, qui ob laſſitudinẽ,ut videbatur,
moderatiſſime febrijt,qui poſt quartũ diem urinam ſecreuit ſubſtantia quidẽ tenuem, ſed colo
re nigrã, ut in utroq; eã, quæ ex pauco atramento ſcriptorio aqua multa diluto conſurgit, mi-
ſturam repræſentaret:atq; modo alio, ſi non atramentum ipſum dilutum intellexerimus, certe
eã, q̃ à multis ἀσβόλη appellat̃,fuliginem. Viſus eſt æger hic quarto die bene habere ita,ut ſequẽ
tibus diebus lauaret:deinde die ſeptimo veſperi,cũ febrire cœpiſſet,tabefactus obijt. Docetur
autem in p̄ſenti dictione id,quod optimis medicis opem affert,non vulgaribus:neque.n.perni-
cioſorum morborũ ſigna hi nouerunt. Adoleſcens præterea quidam excernebat cum febre im G
becilla rubidã ꝑluuiẽ nõ paucã: ſæpiuſque die uno nocteq; cũ tepida febre:q hinc mediocrius
habere eſt uiſus, ita vt tertio die à febre immunis eſſe uideretur. Ego itaq; urinas ipſius,quæ tũ
tenues, tum albæ inſtar aquæ eſſent, conſpiciens, iecinoris infirmitatem permanere conieci:p̄-
cepiq; ut occurrerent huic idoneis tum epithematis, tum eſculentis,& ratione viuendi uniuer-
ſa. Deridens uero me medicus quidam à Theſſalo edoctus,qui non ſolum ipſe nunquam urinas
contemplatus erat,ſed & contemplantes fullones appellabat,prohibuit,ne homini p̄ſidium fer
retur,ſola poſt inanitionem refectione utendum eſſe inquiens:ſed morbus,ſeptimo à principio
die ſuperueniens, patuit omnibus eſſe hepaticus. Talia igitur omnia,quæ valde utilia ſunt,præ-
termittunt expoſitores, tempuſque interdum circa dictiunculas nullo pacto vtiles conterunt.

18 *In acutis biliosis albicantes,ſpumoſæ,& pericholæ deiectiones,malæ:malæ quoque,& urina huiuſ modi: an & his iecur doloroſum?*

Quòd ſæpius iam, & antea dictum eſt,dicã & nunc. Qui librũ hunc compoſuit,uidetur qui-
dem eiuſdem cum magno Hippocrate eſſe artis:ſed ipſo longe eſt inferior:atq; ob id quidã li-
brum hunc,Draconis Hippocratis,alij Theſſali,eſſe putauerunt. Duo ſiquidẽ magni Hippocra H
tis filij fuiſſe perhibentur, Draco,& Theſſalus:quorum utriuſq; rurſus filius Hippocrates. Siue
igitur ab horum altero, ſiue ab alio quodã, ſcriptus ſit liber: ſiue, qui ſcripſit,prius,q̃ græcis pu-
blicaret, obierit: perueſtigare ſuperuacuum vr̃:nam,quæ de ipſo dictã nũc ſunt,ſufficiunt. At le-
gentes conquirere intelligentiam eorum, quæ dicuntur, ſtudeant, ſitque gemina inquiſitio, id,
quod ab ipſo dicatur,tũ ad librorum Hippocratis confeſſorum,tum ad rerum ueritatẽ,referen-
tibus nobis. Et nunc ſanè quod proponitur,ita inueſtigabimus,ꝙ author plerunq; ſymptomata
In Prog. com. 2. t. 20. 4. 199. f 2. Apho. 34. Ex. ord. 17. c
implicet,quorum uniuſcuiuſq; uires per ſe in prognoſtico didicimus. Nempe,‖ꝙ deiectiones tũ
albicantes, tum ſpumoſæ,malæ ſint,dictum eſt in libro illo. Quòd præterea‖minus periclitent̃,
quorum naturæ conuenit morbus, ex aphoriſmis cõſtat: quare,quibus non conuenit,hi magis
periclitantur. Bilioſæ igitur deiectiones,& bilioſa ueſicæ excrementa,cum bilioſis hominibus,
bilioſis & morbis, familiaritatem habet, & cognationem:non bilioſa autem, & albicantia his
præter naturam ſunt,atq; ob id praua cenſentur. Spumoſa uero deiectio naturis omnibus mala
eſt. Quæ ſi tantummodo in oratione dicantur,nulla oborietur quæſtio:Verum,ſi adieceris peri
chola,maximam mouebis quæſtionem:quo etenim pacto fieri poteſt,ut albicantia ſimul,& bi-
lioſa deijciantur? Vitiatam equidem,& hanc dictionem,ueluti & alias multas,exiſtimo:nempe

commodius

A commodius fuit, ut in ea scriberet, non perichola, uel oĩno omissa fuisset hæc dictio, perichola. Si uerò dictionẽ, tanq̃ uitio carentẽ existimare cogimur, è duobus alterum vt fit, oportet: Nam vel vno tp̃e albicantia, in altero perichola, deijci est putandum: vel, si tp̃e vno secerni utraque quis asserere uolueri t, albicantia quidem tum constantium, tum duorum excrementorum dolorem indicabunt: perichola vero, ea, quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem habere. Consueuerunt autem tales excretiones περίχρους. i. circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permisceri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum, quæ dicta sunt, uel alterum, intelligere est necesse: atq; utraq; esse mala, & albicãs, & pericholum. In urinis autem pericholũ, quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum: neque. n. fieri potest, vt, quomodo in deiectionibus perichola cũ albicantibus fieri posse retuli, ita & in urinis intelligatᷣ. Quod autem in calce dictionis scriptum est, an & his iecur dolorosum? recte est dictum: nempe alijs dolorosum fit, & alijs non, propterea quòd hæc ob tum phlegmonem, tum obstructionem, tum flammantem quandam affectionem, & per uentrem, & per uesicam excernantur. Sed de talibus omnibus vnà cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: vt neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes conueniat, sed solis his, quæ ex
B ipsis demonstrata sunt, vnumquenque contentum esse oporteat.

19 *Si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo in motionem mentis transeant cum silentio, perniciosum.*

Quanq̃ uetera oĩa exemplaria ita scripta sint, libriq; interpretes oẽs hoc pacto recipiant, q̃dam tñ ex ijs, qui tum heri, tum nudius tertius nati sunt, in eam, quæ expositu ipsis facilis sit, transcribunt dictionem. Ego uero eum, qui de expositione dubitans, uitiatam esse dictionem suspicetur, & ad id, quod uerum appareat, transcribat, non increpo: sed, ꝙ expositionem facit, vt ipse transcribere est ausus, perinde atq; ab initio, ita scriptũ sit, increpatione dignũ esse arbitror. Cum uero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli, malã ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo aũt modo & in alia multa hoc toto libro scripta semel, aut bis adnotaui, ita & hoc. Dicta igitur a me sunt hæc ꝑ eos, qui prorsus a p̃nti oratione auferunt uerba hæc duo, σιγῇ ὀλέθριον cum silentio perniciosum. Ego aũt sensum talem esse autumo. Si in febre aphoniæ, quæ conuulsiuo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosum: perniciosum autem, uel pathema, vel symptoma subaudire oportet, libri authore ita ex consuetudine enunciante. Nomen igitur σιγῇ, i. cum silentio, in casu dandi est intel-
C ligendum: & cum uerbo ἐξίσανται. i. mente mouentur, construendum ordinandumque. In casu autem dandi intellectum non amplius hoc significat solum, si in mentis. s. motionem transeant, cum silentio, ualde malum: nam rursus eum nomini, silentio, uerbum, perniciosum, subiecisse constat: quod sanè intelligendum pro latenter & obscure vulgo. Cũ ergo aphoniæ multis fiant modis, vt dictum est, nunc eam, quæ conuulsiuo modo fit, in eam, quæ cum silentio efficitur, ecstasim desinere ait. Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus? dixerit quis, uoci asseruientium organorum, quæ, tum quòd resoluta sunt, tum nullo pacto a uoluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuam distinguens, inquit, si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hæ igitur cum tumultu & clamore (non. n. uociferari p̃nt, qui uoce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt: & nulla sanè q̃o est, quonam modo cum silentio mente moueantur, qui nullo pacto uocem emittere possint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoscimus? ridiculam admodum interrogantes interrogationem, solisq; ijs interrogari dignam, qui nunquam ęgros mente læsos conspexerint. Nempe, & si non loquãtur, ꝙ domesticos conuenienter ipsi non uideant: neque, cum interrogantur, affectionem dicant, uel scripto, uel nutibus: quòd item motus ostendant à ratione alienos, exilien-
D tes, vel inordinate conuulsi: hæc desipientiam ipsorum indicant: &, si ualenter horum affectio excedat iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim id est insaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex dolore aphoniæ, hi difficulter moriuntur.*

Verbum δυσθάνατοι, id est difficiles ad moriendum, modo qui tardius moriuntur, modo qui cum dolore, significat: quod optima ratione in præsenti oratione dicitur: & maxime, quia aphoniam huiusmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulsio doloris plena est affectio.

21 *Febres ex hypochondriorum doloribus, malignæ.*

Orationem hanc, siue libri huius author, siue alius scripserit, nõ laudo: nisi etenim limitetur, bifariam falsa est, ꝙ & gemina indigeat limitatione. Cũ ergo non paucæ in hypochondrijs sitæ sint partes, febres non sunt ex oĩbus his malignæ: sed ex septo transuerso, uentriculo, & iecinore: scimus quoque & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflammentur, febrem accendere. Quin immo neq; ubi in iecinore, uel uentre, uel septo trãsuerso, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est: sed acuta forsan fuerit, quãquã ne hoc quidẽ perpetuo, nõdum uero ma-

ligna. Quod aũt neq; acutam perpetuo fieri dicam, teſtatur experientia, & ratio demonſtrat, ab E
externis inflammationibus conſpicuam reportãs fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione ſequatur, ut in hypochondrijs non perpetuo partẽ aliq̃ ex præcipuis ualenter inflammari eſt neceſſe, ſic neq; febrem inferri acutam. Orationem igitur his dimitto, qui & falſe dictorum cauſas falſas, tanquam ueras, pronunciant. Ego uero, vt retuli, neque ueterum cuiquam patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere propoſui: ſed, quæ vere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare.

22 *Sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis ſoluitur, mala eſt.*

Eſt & hic ſermo pars illius uniuerſalis, qui oĩa non ex rõne leuantia, primũ quidem ſuſpecta eſſe ait: deinde & periculoſa ſæpius, cum & ea ipſa, q̃ ꝑter rõnẽ leuant ſymptomata, periculoſa exiſtant. Dictus aũt & alius quidã in aphoriſmis uniuerſalis ſermo, in quo & id, quod nunc dr̃, eſt pronunciatum: ‖ Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non "
ſentiunt, his mens ægrotat. Quòd igitur in acutis morbis ſitim præter rõnem ſolui ſignum malum ſit, declarat abunde, quæ præter rationem ſit, ſolutio: ꝙ uero mẽtis læſio ſignificetur, ex eo patet, quòd æger manentem adhuc affectionem non ſentit, q̃q̃ affectio doloris expers non ſit. F
Quodnam autem παραλόγως.i. præter rõnem, indicet, tametſi ſæpius pleriſq; in locis dixerim, non perperam tñ & in præſentia dicetur. Cum igitur neque per uomitum, neq; per ſudorem, neque per deiectionem, neq; ẽt per abſceſſum iudicatorium, ſolui ſitim contingat: non ꝙ affectio ſedata fuerit, ſed ꝙ ſenſus hebetatus fuerit: id ſi fiat, ſignũ bonum non eſt. Quòd ſi & lingua ſicca manente, vriniſq; crudis exĩtibus ſitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atque adhuc, ſi medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit: qñquidem talia in acutis morbis magis ſitim nõ tollere, ſed mitigare, nata ſunt. Prorſus aũt in acutis morbis malum, ſi ſitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quæ nuper dicta ſunt, in exemplo eius, quæ præter naturam eſt, ſolutionis, memoria teneri uelim, ne ſæpius eadem audire tibi opus ſit.

1. Apho. 6. Ext. ord. 11. g

23 *Sudor multus, ſi cum febribus acutis fiat, inutilis.*

Ad nomen, multus, mentem potiſſimum conuerte: quoniã ſępius, qui in acutis morbis aſſidue ſudant mediocriter, quanquam cunctentur quidam trahantque, non tamen moriuntur. Si vero multus fuerit ſudor, qui febrem non ſoluat, quòd ægri virtus cito exoluetur, liquido oſtendit. G

24 *Et urinæ coctæ, malæ.*

In nõ paucis exemplaribus οὖρα πέπονα.i. urinę coctę, ſcriptum eſt: libriq; interpretes ita ſcriptum norũt: niſi ꝙ Rufus uir Epheſius ueteres ſcripturas obſeruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum uetuſtiſſimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria ſcripſit, his uſus uerbis: Zeuxis autem (ſi utiq; & ipſius meminiſſe oportet) cũ diu effugiſſet in "
ſcitię opinionẽ, hìc aperuit: obuiam.n. uitio factus, in ipſo immoratus eſt. Vult.n. vrinas coctas "
ſcriptas eſſe, ut purulentas & prauũ continentes craſſamentũ, nequaquã ꝙ hę inter ꝓſentiſſima "
numerarentur auxilia, cõſpicatus. Hęc Rufus nõ ingeneroſe aduerſus Zeuxim ſcripſit, vitiatam quidem ſcripturã, qua οὖρα πέπονα.i. urinæ coctæ, ſcribatur, aſſerẽs, atq; huic οὖρα ἐπίπονα.i. urinæ, quę cum labore excernuntur, præferens. Qui ſcripturam πέπονα recipiunt, hi non nulla quidem tum improbabilia, tũ memoratu indigna effutiũt: ſed probabile quiddam, quod vulgus in errorem pellere poſſit, hoc eſt: videtur ſiquidem dicere Hippocrates, ‖ Iudicatoriorũ nõ iudicantium alia lethalia, alia difficilẽ faciunt iudicationẽ. Ob eam cauſam, & coctas urinas, vbi morbũ "
non ſoluũt, non bonum eſſe ſignũ ait. Ignorant autẽ hi iudicatoria quidẽ ab Hippocrate appellari tũ ſymptomata, tũ ſigna, quę iudicationẽ indicãt, uel ex ſeſe etiã faciũt: vt eſt ſanguinis eruptio, per uentrem uacuatio, vrinarũ copia, ſudores, vomitus, menſtrua, hæmorrhois, parotides, † collectiones, & quodcũque aliud: quorũ alia coctionis ſigna exiſtunt, de quibus in primo epidemiorum ait, ‖ Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, ſecuramq; ſanitatẽ. Quin & in "
prognoſtico de urinis ipſe ſcripſit, ‖ Vrina optima eſt, ſi, quod ſubſidet, albũ fuerit læue & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: ſecuritatem enim, morbumque breuem fore oñdit. Tibi autem, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, conſtat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas urinas excreuiſſe. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis ſimpliciter ſcriptum eſſe, urinæ etiamnum coctæ, non adiecto nomine, malæ, nempe paulo poſt tum his, tum deinceps dictis urinis adiectum eſt, nomen, malæ.

1. Epid. ſect. 1.

† Clarius, & omnes alij decubitus: Ab his uero diuerſa eſſe quæ coctionis &c.

1. Epid. com. 2. t. 45. 3. 112. b

In Prog. com. 2. t. 26. 4. 200. b

† effloreſcẽtiæ.

25 *Rubra quoque ex his † epanthiſmata ſi retineantur, ac æruginoſa, mala: atque exigua, paruaq; uelut ſtillæ, ſuper apparentia.*

De vrinis iam dictis eſt ſermo: ſed claritatis gratia copulãda ſunt hæc, ut tota dictio talis fiat: Vrinæ etiamnum* coctæ, & rubra ex his epanthiſmata ſi retineantur, & æruginoſa, mala. Oratio

autem

A autem hæc,ex his,vult significare,ex urinis,quæ cum labore excernuntur,& non ex coctis: nunquam.n.ex coctis urinis epanthismata colore rubida,neq; æruginosa superueniunt.Verbũ,si retinentur,adiectum est talibus urinis,uel ꝙ ęgre excernantur,uel ꝙ prorsus detineãtur,indicans. Sed forsan quis dixerit,fieri non posse,ut,cuius nam coloris sint,cognoscatur, si retinentur:uerum,cum talia prius mixerint,& post retentionem excreta fuerint, ubi uel ægri ui expresserint, uel arte sua medici prouocauerint,atq; unà cognitis tum colore tum retentione quisquis ita ex cerni dixerit,nequaquam mentietur. Ex eo autem,ꝙ sermoni adiectum sit,atq; exigua paruaq; uelut stillæ,superapparentia,adhuc quoque coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis ueritas. Volo autem,ut memoriæ mandes,quæ de subrubẽtibus urinis in prognostico dicta ,, sint,his uerbis:‖Vrina subrubens sit fuerit,sedimentumq́ue tum subrubrum,tum læue,hæc prio ,, re quidem diuturnior,sed ualde salubris. Subrubens igitur urina,cuius meminit, in prognostico,à prærubra,de qua nunc agit,ualde distat.Nempe,quòd prærubra ex incoctis fit,supra* ostẽdit:subrubentem uero commendat quidem tãquam salubrem, sed diuturnioris temporis signũ esse ait.Quòd uero rubens urina in medio tum prærubræ,tum subrubentis constituta,medium tum laudis tum uituperij obtineat,palam est omnibus.

In Prog.com. 2. t.27.4.200.e

*ἐδήλωσε. sed legẽdum est ἐδήλωσα. id est ostendi. neque enim Hip. hoc libro. sed Gal. com. 31. sect.1.

B 26 *Vomitus quoque cum uarietate,malum,tum aliàs,tum si mutuo sese prope consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem,qua libri author delectari uidetur: erit aũt sermo talis:Vomitus quoque cum uarietate eorum,quæ uomuntur,malum signum existit, tum aliàs,tum ubi,quæ uomuntur propius.i.non multo post tempore,sese consequantur.Atque propter adiectum illud,cũ uarietate,eorum,quæ uomuntur,mentionem fecit:neq; enim omnium, quæ in prognostico dicuntur,uidetur meminisse,nisi quis adijcere maluerit.Nempe in progno ,, stico de uomitibus ita scriptum reperitur:‖Si uero,quod uomitur,porri colorẽ representet,uel ,, liuens,uel nigrum fuerit,quicunq; horum fuerit color,malum esse est existimandũ: ꝙ si colores ,, oẽs idem homo uomuerit, ualde perniciosum existit. Clare quidem in prognostico dicta sunt hæc,uarietatẽ eorum,quæ uomuntur, accusante Hippocrate, ꝙ affectiones multas in ægri corpore,quæ paruæ sint,demonstret. At in præsenti dictione, ut modo dixi,adiectum est,redundantes præter naturam in corpore humores continenter uicissim euomi.Quòd autem,qui continue uacuantur,deteriores iis sunt,qui intermittũt,cuiuis patet.Pleriq; uero eorum,qui librum hunc exposuerunt,dictionem unam ex omnibus conficiunt,quæ ante dicta sunt, ab hoc princi-C pio,Sudor multus,si cũ febribus acutis fiat,malus.copulata esse oĩa uolentes ad usq; orationem hanc. Tum aliàs,tum si propius sese consequantur. ut in ægro uno concursionem scriptorũ in medio nuper dicti principij,& finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieriq́ue potest,ut hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hęc symptomata:nempe,& ex dissimilibus genere concursiones interdum facere uidetur.

In Prog com.2. t.39.4. 201.g

27 *Quæ in iudicatorijs diebus cum proiectu,& inquietatione,& absq; sudore perfrictiones fiũt,malæ existunt:atque ex his superuenientes rigores mali.*

Quòd cõcursionem orationis huius ex his aceruauerit, q̃ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorat:nẽpe ꝙ ἀλυσμὸς.i.inquietatio,semper mala sit:pari modo, & perfrictiones tanq̃ consequẽtes,malæ sunt.Quòd vero oĩa,q̃ iudicatoriis diebus apparẽt,cæteris fideliora sint,ab ipso Hippocrate didicimus:hoc ãt in loco,inq̃etationi,perperã adiacet,absq; sudore,nẽpe inquietatio cũ sudore nõ mala esse uidebitur:*aut,si est, nihilominus,immo mala magis. Nõ solũ aũt superuacue oratio hęc,absq; sudore,adiecta uidebit̃,uerũ quoq; & in detrimẽtũ librũ legentiũ:qui eã,q̃ sine sudore est,inquietationẽ,ea,q̃ cũ sudore est,maligniorẽ esse existimabunt.Prę D terea,quod in calce orationis dr̃,atq; ex his superuenientes rigores mali, falsum est simpliciter ita dictum,ut nunc dictum est:nisi,ut inquietationi,ita, & rigori, adiectum sit, absq; sudore,magisq; rigori tum familiaris tũ cõmoda adiectio existit:nam,quę sine sudore inquetatio est, minus mala est:rigor uero sine sudore,maius malũ: nã, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit,superuenientibus sudoribus,uel uomitionibus commodis,uel aluo subducta.

28 *Vomitiones syncerææ atque implacidæ,malæ.*

Composita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs,quæ ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe,& cum uniuersaliter synceras humorum uacuationes, & implaciditatem omnẽ in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur uomitiones syncerę, & implacidę, malæ sunt:uerum quoque,& deiectiones,& sputa,& vrinæ,& quidvis aliud.

29 *Sopor an ubique malus.*

Ambiguitatem nobis mouet dictio,quia significatũ ex uoce κάρου id est soporis,non clare dictum sit. Neq;.n.cum ex liberaliore uini potu soporatũ quẽpiam dicamus (ut Plato in cõuiuio de Poro affluentiæ Deo dixit) morbosam ullã affectionẽ ostendimus: caros autem,quem quis

interpre-

interpretando dixerit orationelongiorem profundum,ægreq; excitabilē ſomnum,hic uidetur E
ſignificare nō bonū. Præterea quæſtio nō parua de morboſo caro oborta eſt, an eandē genere cauſam habens cum eo,qui ob uini potionem obortus eſt,difficilē ſolutionē aſſumpſerit,an alterum genus cauſæ exiſtat.Iure igitur ambigit de ſopore,q̃rens,an omnino eſſe malū exiſtimādum ſit,an interdum, & bonū,& medium inter ea,q̃ bona,& quæ mala dicuntur.Si enim,& profundus,& excitatu difficilis ſomnus,carus intelligitur, nullamq; genere diſſidentem affectionē carus morboſus habeat,erit ſanè aliqn̄ carus bona tum cauſa,tum nota. Vidimus enim in ægris quibuſdā,qui tribus uel quatuor deinceps diebus uigiles permanſerant, difficilē excitatu ſomnum ſuperuenientem:qui prorſus nocte dieq; perſeuerās,magnū attulit auxilium;Sæpius quoque,& in infantibus ſomnum eiuſmodi ſuperueniētem nō uno die ſolū, uerū quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipſis fuiſſe cōmodo conſpexi. Si uero morboſi cari alia genere fuerit affectio,ſomnū profundū à caro diſcrepare aſſeremus,atque,qđ καρώδες.i.ſoporoſum ſit,ubiq; malū eſſe. Demōſtrauimus aūt uigiliantiā quidē fieri ꝑꝑ tum ſiccitatē, tum caliditatem primæ ſentientis partis.i.cerebri:ſomnū uero ex contrarijs, cum ſcilicet ex humidi utilis copia grauet corpus,quo modo ex crapula profundus ſomnus oritur,quē carū,ſi lubet,appellare potes. Nō diſcrepante autem affectione,in nomine ſolū cōtrouerſia eſt.Cū uero cerebrū ob pituitam tum F
humectetur,tū refrigeretur,in lethargicis affectionibus coma erit:quod & ipſum,ſi lubet,carum appellare poteris.Sunt,qui,ubi æger tum motu,tum ſenſu tꝑe aliquo priuatur,ēt ſi vel ſtimules, uel ferias,uel inclamites,carum appellāt:qualis in quibuſdam uiſitur,ubi tēporalibus in muſculis uehementer percuſſi fuerint.Videtur quoque ſępius,& in febrilium morborū acceſſionibus, in quibus neq; ſtimulantes,neque feriētes,nedum inclamitātes,ſentiunt ęgri.Si ergo pathema eiuſmodi quis carum appellauerit:difficilem uero excitatu conſtitutionē, & coma, & cataphoram:tertium autem ab ipſis ſomnum profundum,cuius primum meminimus: nunquam, quòd coma bonum ſit,nedum ꝙ carus,dicere oportet.Si uero quis de recenſitis affectionibus dubitauerit,†alias eas eſſe affirmans,uel non, ut ego nunc dico, in re controuerſus erit: ſi uero, ut dictum eſt,fieri conceſſerit,nominibus aliter uſus,in his ſolum à nobis diſſidebit.

† Al. clarius ex antiquis. alio modo fieri affirmans, & nō, ut ego nunc dico.

30 *Ignorantia cum rigore malum: malum quoque, & obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγεος.i.cum rigore in generandi caſu,ſiue μετὰ ῥῖγος.i. poſt rigorē in caſu accuſandi ſcriptū ſit,nō admodū diſſident inter ſe ſermonis utriuſq; intelligentiæ:nā cū rigore ignorātia,& obliuio uictum calorē natiuum ab ea,q̃ ſymptomatica eſt,refrigeratione indicant. Quòd G
enim nō cognoſcāt familiares,neq; factorū recordētur,ex cerebri refrigeratione enaſci id conſtat.Patetq; utrunque per ſe malū ſymptoma eſſe,&,ſi ambo ſimul fiant,geminari prauitatem.

31 *Ex rigore refrigerationes, quæ non recaleſcunt, malæ.*

Languorem caloris natiui,ex tinctionemque talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex perfrictione ſudantes recaleſcant, malum: ex his quoque laterum æſtus doloroſus, & rigor ſuperueniens, malum.*

Ἀναθερμαινομένους.i.recaleſcētes,nūc intelligere oportet eos,qui rurſus febricitāt. Sermo aūt talis eſt:Si in morbo quis,poſteaq̃ ſudauerit, frigidior quidem protinus, q̃ naturæ conueniat, fiat,rurſusq; febricitet,nō ſine periculo afficitur. Quòd autem,& id ipſum malum ſit,cuiuis patet.Connectit autem huic,ueluti & in alijs,ſymptomata quædam,quæ diuerſas concomitantur affectiones:lateris ſiquidem æſtus doloroſus,ſignum eſt phlegmones,quę partem eam infeſtet, ob quàm febricitauit:ſi uero,& rigor ipſis ſuperuenerit, ſuppuraturam expecta phlegmonem. Quo autē modo fieri poteſt, ut ex latere phlegmone obſeſſo æger rurſum febriat, ſic & ex pul- H
mone, ex hepate, uel uentre,uel quauis alia parte.Particularis igitur ſermo,& is eſt,non uniuerſalis,præterea & ſecundum compoſitionem diſſimilis generis ſignorum.

33 *Aeſtuoſi rigores quadantenus pernicioſi: Flammans quoque cum ſudore facies in his, mala: ex his poſteriorum refrigeratio, conuulſionem accerſit.*

Siue καυματώδεις,i.æſtuoſi,prima ſyllaba per α & υ,ſcriptum fuerit, ſiue κωματώδεις.i. comatoſi per ω,difficilem grauemque uerbum utrunq; indicat affectionem.Nam,qui uniuerſaliter de rigore intellexerūt,ꝑpetuo eos meminiſſe oportet,Quòd,in tertiana uel in quartana,eueniēs, talium febrium peculiare eſt ſymptoma:In morbis uero poſtea apparens, ſi iudicationē nō intulerit,deterrimum exiſtit. Scis etenim,ꝙ iudicatoriorū non iudicantiū quædā lethalia ſint, & quædam difficilis iudicij.Rurſum huic ſymptomata alia coniunxit affectionum,quæ nō neceſſario cū rigore fiunt. Dictū aūt antea,ꝙ, quāto plura periculoſa homini fiant ſymptomata, tanto fideliorem in eo efficiant prædictionem:quomodo,ſi & ſignorum ſalubriū multa appareāt, eo certior ſit ſalutis expectatio. Non ignoramus autem, ꝙ etiam ſine rigore flammans cum ſudore facies,malum eſt ſignum,qm̄ & unum ex iudicatorijs ſudor ſit.Cū igitur non iudicauerit,

maligni-

A malignitatem morbi oſtendit. Ex his autem refrigeratis poſterioribus partibus conuulſionem non abſque ratione ſperaueris, quoniam & partes neruoſę ſint, & frigus conuulſionem pariat.

34 Si in ſudoribus uigiles recaleſcant, malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum eſt, memoria non excidit, non eſt, ꝙ amplius noſtra indigeatis explicatione. Nempe talia omnia ſubiacent tantulo huic uniuerſali: ‖ Iudicatoriorũ non iudicantium quædam lethalia, & quædam difficilis ſunt iudicij. 2. Epid. ſect. 1.

35 Ex lumborum recurſione oculi peruerſio malum.

Fieri nõ põt, ut aliud q̃ ppiã intelligat, q̃ ꝙ lũborũ doloribꝰ ad ſuperiorẽ trãſeũtibꝰ ſedẽ, principium quoq; neruorũ affici cõtingit, cuius ſymptoma eſt oculorũ ꝑuerſio. Nã, q̃ a cerebro neruorũ ꝓpaginẽ aſſumũt ꝑtes, nõ affecta, quopiã tali, ſpinali medulla, ſuas affectiões demõſtrãt. Hic aũt ſermo iis ſimilis eſt, q̃ in ꝓgnoſtico, ita dicta ſunt: Qui cũ febre circa lumbos, & infernas ſedes fiũt dolores, ſi ſeptũ trãſuerſum relictis ĩfernis ſedibꝰ attigerint, lethales admodũ exiſtũt. In Prog. com. 2. t. 70. 4. 205. h

B *36 Dolor pectoris firmatus, & ægre auferibilis cum corpore, malus: Superfebrientes hi, ſi acute ardẽt, moriuntur.*

Miſcuit rurſus hoc in loco duarũ affectionũ ſymptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυνθεὶς. i. ϛηριχθεὶς δυσλύτως. i. firmatus, & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonẽ: torpor uero, cerebri humiditatẽ, uel frigus, vel vtrũque. Quòd aũt in talibus ſermonibꝰ oĩbus meminiſſe te oportet coniunctionis diſiunctiue ſignãtis, cuiuis patere põt. Non eſt tñ neceſſe, ita affectos, ſi cauſtici acute fiant, mori: ſi utiq; nomen καυςικοὶ idem, quod uelut καυσώδεις. i. ardentes, ſignificat. Quidam uero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod ſæpius dixi) in obſcuris, & luce carentibus dictionibus, cuipiam, ut lubet, intelligere conceditur.

37 Nigra reuomentes, cibos faſtidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox clauſuſque, medicari non oportet, pernicioſum enim.

Quòd hi omnes pernicioſe habeant, ut in calce dictionis retulit, uerum eſt: † ſicuti, & ꝙ eos φαρμακεύειν, quod eſt καθαίρειν. i. purgare, dici ſæpius eſt demonſtratum. ‖ Hic aũt ſermo illi diſſimilis non eſt: Corde vulneratis promittenda curatio non eſt, morientur. n. Siue igitur ſingula C ea, q̃ in dictione continentur, ſeorſum quis intelligat, prauæ affectionis ſigna ea ſunt: ſiue multa quoq; ſimul, æque pernicioſa fuerint. Qđ ergo primo dictũ eſt, remouere nigra, inter pernicioſiſſima cenſetur ſigna, ẽtſi abſq; alijs ſolum fuerit. Deinde ſcriptũ eſt ἀπόσιτοι, qđ eſt ἀνόρεκτοι, id eſt cibos auerſantes: quod q̃ q̃ minus, q̃ illud, malum exiſtat, ueruntñ & ipſum malum. Pari mõ παράφοροι, quod eſt παρανοοῦντες, & παραπαίοντες, i. deliri. Verum oratio hæc, parũ in pube dolentes, neque luculenta exiſtit: neque, qui librum expoſuerunt, idem cenſuerunt. Quidam. ñ. utranque ſeorſum explicantes, nomine pubis, pubertatis ætatem intellexerunt, parum uero dolentes, unum & ipſum ex ſymptomatis, quorum catalogum fecerunt: * Alij autem, in pube parum dolentes, de parte dictum eſſe aiunt, in qua ueſica ſuam poſituram habet: vult ſiquidẽ partem eam grauiter eſſe affectam oſtendere, ſed eos deſipere, ꝙ exiguam habent a principio ipſo ſenſionem. Deinceps autem duo alia ſcripſit ſymptomata, manifeſte phrenitica. ferocẽ inquã oculum, & clauſum: duo ſiquidem ſunt hæc, quanquam de parte una dicantur. Poteſt quidem alterum ipſum per ſe ſolum conſtare, ut oculus ferox quidem interdum exiſtat, non tamen clauſus: interdum uero clauſus quidem, non tñ & ferox: claudi ſiquidem oculorum palpebras contingit, uel ꝑ ꝑ conuulſiuam claudentium oculos muſculorum tenſionem: uel ꝑ ꝑ aperientium D imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus eſt, & artis medicinalis planè inſcius: neq; ſanè, qui nõ medicari conſulit, ſapiens eſt: nec uero, ꝙ hi pernicioſe habeãt, noſſe magnum quippiam exiſtit. Nullam itaq; artificioſam ſpeculationem, quæ libro digna ſit, nos docet dictio: quomodo nos uniuerſaliter docuit in aphoriſmo una, in qua inquit: ‖ In acutis morbis raro, & in principijs medicamentis purgantibus uti. atq; alia, in qua dicitur: ‖ In acutis medicari, ſi turgeant, eodem die. Hæc ſiquidem medico inſigni digna ſunt, ut in horum explicatione demonſtrauimus: Quæ uero nunc dicuntur, ſuperuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, ut dictio oſtendit, cum hoc, ꝙ procedente morbo fieri hæc commonſtret, & nõ circa principia: quando in acutis ſolum purgandi eſt occaſio.

† ſicuti & quòd eos nõ oporteat φαρμακεύειν, id eſt medicari, quod eſt καθαίρειν, i. purgare: ſæpius. n iã demonſtratum eſt de hoc dici φαρμακεύειν.

** fecit.*

1. Apho. 24. Ex. ord. 10. e

4. Apho. 10. Ex. ord. 28. c

38 Neq; intumeſcẽtes, vertiginoſoſque, neq; in errando deficiẽtes, neq; cibũ auerſantes, neq; decolores.

Ac ſi libri ſcriptor luculentum quippiam promere ſit ueritus, ita tum propria, tum perſpicua ubique noĩa pertranſiens, alijs uti ſtudio ſibi habet. Nempe, ſi per orationem hanc, ἐν τῷ πλανᾶσθαι ἐκλείποντας, i, in errando deficientes. hos ſignificare uoluerit, qui, quanquam quiete leuiterque moueantur, λειποψυχοῦσι tamẽ ἰσχυρῶς, i. forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque ſatius erat, ita uniuerſum, quod

medicis

medicis omnibus est confessum,& non minime idiotis notum,dixisse, Imbecillas habentes ui- E
res medicari non oportere. Nempe ex eo,ꝙ intumescant,sintque σκοτώδεις,i.uertiginosi,quod
est,si in motionibus obtenebrentur,purgatione indigere uidebuntur,qui per præsentem signifi
catur dictionem: ex eo uero,ꝙ uires collapsæ sint,uacuationem non ferent.

39 *Neque in febre comatcsos,inclinatosq́ꝫ perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένους.i.inclinatos, in hac dictione rursus ꝑꝑ obscuritatem dicere maluit, qm̃ cla
re dicere potuisset,ἐκλύτους.i.exolutos:Subiacent etenim hi vniuersali sermoni oĩbus planè co
gnito:quis.n.non nouit,aut quis non dixit exolutos purgandos non esse? Superuacue igitur est
adiectum verbum κωματώδεις.i.comatosos,bifariam scripta prima syllaba & per κ,& ω, & ꝑ κ,
& α,& υ. Cum enim in confesso sit nullum exolutorum medicari oportere,licebit nobis hinc v-
numquemq; affectum assignando,mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento,dolorq́ꝫ capitis,malignũ,& suspiriosum quippiam. An re-
pente hi moriantur? vt in Dysode: cui & urinæ fermẽtatæ erant uehementer,& faciei uehemens rubor.*

Quòd q̃rat,an,sicut uidit hæc in Dysode accidere,ita de ipsis vniuersaliter ꝓnunciare cõue- F
niat,necne,clare oñdit.De talibus ãt antea dixi,cũ oñderẽ,q̃ in uno affectu fiunt symptomata,
cõmode continuo inter se ordine doceri:q̃ uero in diuersis,non recte copulari,cũ nulla,q̃ artifi
ciosa sit doctrina,ex eorũ miscella fieri soleat.In ægris itaq; utilissimũ est oĩa cõtẽplari,nihilque
ꝓtermittere:qđ utrunq; fecit Hippocrates,tum in prognostico,tũ in aphorismis,ꝓnotiones ꝑ
uniuersalia efficiens:in epidemijs vero,q̃ ægris contigerũt,oĩa scribens: docentur quoq; & in
his ipsis libris q̃dam citra ægrotantium mẽtionem uniuersalia.In hoc uero prorrhetico sæpius
confusa est doctrina,his omnibus,quæ in ægris vñr,unam in congeriem reductis,q̃ q̃ in diuersi
generis affectibus fiant:qũo & nunc in Dysode inquiens Καρδίας πόνος.i.cordis, hoc est oris vẽ
triculi,dolor,cum hypochondrio cõtento,& capitis dolor,adiecit,& ἀσθματώδες,i.suspiriosum:
deinde post hæc in dictionis calce,& urinæ fermentatę erant βιαίως, nã & βιαίως sermoni adie-
ctum est,ut hic inuestigemus,an fermẽtatas vehementer urinas factas dicat,βιαίως ꝓ σφοδρῶς.i.
vehementer,accipiendo:an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ,ostendente
authore urinas tum ægre, tum cum uiolentia excerni. Quin ẽt in oratione dictum est, fermen-
tatæ,qđ neq; in prognostico dictũ est,neq; in libris epidemiorum.Præterea,iam cũ oĩa percur
rerimus,nihil amplius nobis accedit:sed,quia explicare instituimus,de fermentatis quoq; dica G
mus. Cum igitur in terrã acetũ acre effusum fuerit,protinus intumescens,sursum quasdã terræ
partes simul tollit:fitq; cõpositũ quoddã ex terrestri suba,& aceti humiditate, & ex facto uapo-
roso spiritu.Simile rei huic contingit,cum atra bilis in terrã effusa fuerit,nempe & in utroq; spi
rituosa q̃dam motio euidenter fieri vr̃,ei similis,q̃ in feruẽte musto apparet.Simile quoq; & in
panibus quotidie fieri vr̃:cum.n.remista aquæ tritici farina, misto illis & fermẽto, mediocriter
macerari permiserint,fermẽtatio fieri vr̃, fusa simul & intumescente,q̃ fermentatur,substantia.
Quapropter & urinæ,quę fermentantur,ut prorsus crassiciẽ notabilẽ habeant:oportet, deinde
& in ea leuẽ quãdã efferuescentiã,qđ q; pars spirituosa motionẽ nacta,tumorẽ habeat maiorẽ,
q̃,cũ excerneret,habebat.Quòd aũt urinæ eiusmodi fiãt perturbatis,agitatisq; crudis humori-
bus,in cõmẽtarijs De iudicationib⁹ didicimus. Pręterea ante dictus æger forsan nõ multo post
repẽte defunctus,qõnẽ scriptori mouit,An oẽs ita affectos repente morituros dicere oporteat,
necne.Cõstat uero,& quo nã pacto nos rñdere oporteat ita ĩterrogãtib⁹,ut ꝓnũtiauit scriptor,
An hi repente moriãtur? rñdebim⁹.n.uerisimile esse hoĩem mori repẽte strangulatũ:nẽpe id ex
asthmate significatur.Sed,q̃ nã fuerit affectio,in qua efficitur hoc symptoma,est diuinãdũ:ꝙ ni-
hil fuerit locutus author. Nẽpe & ob flatus, pituitæq; multæ ex capite in pulmonis brõchia per H
asperã arteriã delapsum,atq; ex pleuritide in ea translata,& pure multo propter affectionẽ aliã
mediũ instrumẽtorũ duorũ occupãte locũ,asthmatica acuta orit̃ spirãdi difficultas,crebescen-
te admodũ respiratione, & ualde sese dilatãte thorace. Cũ igit̃ fuerit talis difficultatis spirandi
species,rubẽs iure optimo reddet̃ facies.Si uero & capitis dolor simul fuerit, nil miri,si ualde ru
bẽs fuerit: oẽs siq̃dẽ in morbis eiusmodi capitis dolores cũ caliditate multa fieri consueuerunt.

41 *Ceruicis dolor malum in febre omni, sed pessimum, quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoque,tanq̃ uniuersale,scripsit. Nam,si dolor,uel ꝑꝑ affectum cerebrũ,
uel spinalem medullam,† uel ipsas cerebri membranasꝫ oriatur,malũ est signũ:si uero affectis,
quæ extrinsecus uertebras circũiacent,partibus enascatur,malũ nõ est. In quibus autẽ insaniæ
spes est,quæ nam affectio deterior esse potest, quàm ea,quæ cum insania existit?

† Vel membranas, quæ circa ipsam (dorsalẽ medullã) sunt. quemadmodũ & inferius in commento 43.

41 *Febres cum comate, labore, lucis turbulentia, uigilijs, & sudoribus, malignæ.*

Ex supra dictis manifesta sunt,quæ hic dicuntur: nempe catalogum malorum symptomatũ
efficiunt:nullamque,ut simul fiant,habent necessitatem.

A 43 *Ex dorſo frequentes horrores celeriter in aliam tranſeuntes conditionem, implacidique, vrinæ interceptionem doloroſam indicant.*

Præfinita in uerbo, implacidi, priore dictionis parte, ſecundã efficere licet, urinæ interceptionẽ doloroſam indicant, quaſi ita dixerit: Ex dorſo frequentes horrores celeriter in aliã tranſeũtes cõditionem, implacidi, ſunt, atq; adhuc urinę ἀπόληψιν, quod eſt, ἐπίσχεσιν, id eſt retentionẽ, indicant. Sed melius eſt, ꝙ urinarũ retentio ex dictis oĩbus ſignificetur, protuliſſe. Conſtat ſiqui dẽ uidiſſe ægrũ quẽdam † affecto in lumbis dorſo, uel ijs, quæ circa ipſos ſunt, membranis, ꝗ vel utroque: deinde affectus participatione urinarũ interceptionẽ doloroſam habuiſſe: nẽpe, ꝙ, q celeriter tranſmutantur horrores implacidi, ex dictarũ partium phlegmone fiãt, ueriſimile eſt.

† *Affecta dorſali medulla, quæ in lumbis eſt, vel mẽbranis, quæ circa ipſam ſunt.*

44 *Qui cum faſtidio, & ſine uomitu exacerbantur, male habent.*

Debuit author adieciſſe, an nauſearent, necne: quidã enim nauſeant, & non uomunt; alij faſtidio correpti, nunq̃ nauſeauerunt: quos per præſentem dictionem ſignificare mihi uidetur. Bifariam enim cum ἀσσώδεις, id eſt faſtidioſi, fiant, uno modo, cum uirtus à corpore grauatur, nul-
B lamq; figuram facile feſtinet: altero modo, cum os uentris à paruis mordetur humoribus: priores pernicioſe afficiuntur: nauſeabundi ſunt poſteriores.

45 *Refrigeratio cum duritie ſignum pernicioſum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidẽ cum in imo tota uehementer refrigerãtur, interdum uero cum ualenter exiccantur. Refrigeratio autẽ, ſi ita uiolenta fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indureſcantque, extinctionis ſignũ exiſtit: ſi uero, & ſiccitatẽ acceperint, nomine utroque ſignum graue eſt. Quòd ſi in ſolis acceſſionibus id fiat, moderatius indicat malum: ſi diutius permaneat, maius: ſi uero perpetuo, in foribus mors eſt.

46 *Si ex uentre tenuia non ſentienti ægro exierint, ſi apud ſe ſit, malum, ut hepatico.*

Bene fecit author, cũ adiecit, ut hepatico: nẽpe & nos tenuia excremẽta morſu carẽtia hepaticis nõ nullis fieri* narrauimus: quanq̃ talia excremẽta, magna ex parte mordeãt. Videt̃ igr̃ in his, uel nõ generari bilioſos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatẽ, uel nõ defluere ad in-
C teſtina. Si uero proprie orationẽ, nõ ſentiẽti ægro, intellexerimus, dixerimusq́; nũc ab authore factũ eſſe ſermonẽ de ijs, q̃ inuoluntarie excernuntur, & nõ de morſu carẽtibus, abſurdum quippiã cõtinget: Nẽpe cũ duobus modis inuoluntarie excernat æger, aut ꝙ mẽs ægrotet, aut ꝙ partes ꝑ quas excretio fit, minime ſentiant: ꝙ mens quidẽ nõ ægrotet, explicauit, inquiẽs ἐόντι παρ᾽ ἑαυτῷ, qđ eſt κατανοοῦντι, & σωφρονοῦντι. i. & apud ſe fuerit, cognouerit, & ſapuerit: reliquũ uero nõ ueriſimile exiſtimãdũ: fruſtra. n. ĩ ſermone dixerit de excremẽtis, tenuia, cũ partes ĩſẽſibiles in oĩbus, q̃ ꝑ ipſas trãſeũt, inſẽſibiliter ſe hẽãt: nullũq; aliud in dictione ſcriptũ ſit ſymptoma, quod neruorũ affectũ indicare poſſit. Nẽpe hæc oratio, ut hepatico, alijs quidẽ tenuibus excremẽtis iuncta eſſe põt: neruorũ uero noxã inferre per ſympathiã non põt, ꝙ ſolũ tũ cerebro, tum ſpinali medullæ, neruorũ propagines cõdolere uideantur. Neq;. n. ſympathiam huiuſmodi hepati ſuccedere uidimus: neq; id natura commonſtrat uiſceris, quod minimis neruis participat.

* *Aliter, audiuimus, vel q̃d tale.*

47 *Si uomitus exigui bilioſiq́ fuerint, malum, tum aliàs, tum ſi ægri ſuperuigilauerint: narisque in his ſtillans, malo eſt.*

Excerni pauca in ægris unum quoddã ex ſignis eſt, quæ ex toto prauitatem habent, ſiue ſanguis per nares excernatur, ſiue deorſum per uentrem: ſiue per uomitus tale quippiã, quod ſuper-
D fluum ſit, excernatur: idem & in ſudoribus eſt, & ijs, quæ per uterũ excernuntur: nihil etenim eorum, quæ decretoria exiſtunt, exigue ſecerni conuenit. Sed, quæ ita uacuantur, oĩa duorum alterum ſubeunt: nam uel, ꝙ non queant tolerari ob copiã, ab affectis effunduntur partibus: uel imbecillitatem oſtendunt naturæ, quæ proponit quidem ſuperflua excernere, ſed nequit. Hoc igr̃ uniuerſali intellecto, particularia inuenire oportet: idq́; eſt, qđ nunc de bilioſis pronunciat̃: cui adiecta eſt ex ſignis proprijs uigilia, quæ bilioſos cõſequitur humores, & nõ pituitoſos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, nõ uigiliæ: Cum igitur pituitoſi exiguum uomatur, longiusq́; & tardius ſolito dormire uideãtur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, ſeruans in memoria aphoriſmum illum: ‖ Somnus & uigilia, utraque, ſi modum excedant, malum.

‖ 2. Apho. 3. & 7. Apho. 67. Ext. ord. 11. e. Et 60. e. Apho. 67.

48 *Si mulieribus à partu alba cum febre retineantur, ſurditasq́ fiat, atq; lateris acutus dolor, pernicioſe uehementer inſaniunt.*

Quod item nunc dr̃, ueluti & quod antea eſt dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro ſcripta ſunt, uniuerſalibus ſubiecta ſunt theorematis. Non. n. in albis ſolum, ſi eorum, quæ à partu uacuantur, retentio fiat, praua eſt tũ cauſa tum nota, uerũ quoq; in bilioſis, & ſanguine ipſo: nempe λοχία purgatio eſt, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ geſtationis uteri tẽ-

pore in venis aceruata sunt:absumpto quidē in fœtus alimentū utili,qui in ipsis erat,sanguine, E sed permanente uitiosiore,qui singulis mensibus antea per uterū excernebatur.Cū igitur is uacuatus,nō fuerit à mulieris puerperio,aut uterum ipsum in phlegmonem agit magnā,aut ad superiorem aliquā sedem uectus,parti excipienti proprium affectum, periculumq; infert: ad quā autem peruenerit,mox apparentia symptomata indicabunt,quomodo & nunc tū thorax, tum caput,uitiosum sanguinem ab utero sursum latum exceperunt.

49 *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq́ aquosæ bilis multis, oculorū peruersio, signum malum tum alias, tum si catochi fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit:quorū singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrē ardentē, in deiectionibus vero hydatochola.i.aquosæ bilis excrementa.Signorum autē malorum, quæ oculis obuenire solent, unū existit & peruersio. De catoche.i.detentione,occupationeq; q.d dicere attinet?Si igitur signorum prauorū nomina omnia recensere uoluit,longe plura pretermisit,q̄ recensuit:Si uero tanquam congeriē unam,non sunt generis eiusdem,quæ dicta sunt.Nam febris ardens cum refrigeratione,grauissimū est symptoma:Quæ uero deijciuntur,& planè omnia,q̄ in oculis contingunt,diuersi hæc sunt generis: Catoche uero generis alterius symptoma F tum existit:*Palpebrarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ.

*In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν.i.oculorum.

50 *Subitaneæ apoplexiæ solute superfebrienti diutinè, pernitiosæ: ut Numenij filio.*

Declarauit quidē & hic sese ex ægro uno ad uniuersalem peruenire enunciationē, unaq; ex consuetis quippiam circa dictionem facit.Nam ἐπιπυρεττήσαντι λελυμένως.i.solute superfebriēti,dixit,à proprijs nominibus discedere constituens:ut curiosarum expositionū materiam sophistæ haberent.Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiū λελυμένως ꝓ μετρίως idest mediocriter,intelligunt:alij trāsferunt in ꝓprie dictas paraplegias, in quibus ad partiū aliquarum immobilitatē,sensusq; priuationem decumbit morbus.Nempe & has apoplexias nūc dixisse nolūt per abusum:postea,cū hæ bifariā fiant,ut Erasistratus in cōmentarijs de resolutione ait(nam hæ dearticulationes contrahunt cōtenduntque,aliæ uero exoluūt laxantq;)speciē paraplegiæ in neruosorum corporū exolutione, & relaxatione consistentē ab eo nunc dici aiūt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus,cū ob pituitosos & frigidos fiant humores,ut sunt tum apoplexiæ, tū paraplegiæ,febris calida superueniens,non modico adest iuuamento. G Quæ igitur in aphorismis dicta sunt,hic nos docet:‖ Febrē scilicet a conuulsione fieri melius, q̄ » à febre conuulsionem. Item : ‖ Si ebrius quisquam repente obmutuerit,conuulsus moritur,nisi » febris prehenderit:uel,ubi in horā,qua crapulæ soluūtur,uenerit,loquatur. Accidit itaque,ut dictio ostēdit,Numenij filio,ꝙ oborta apoplexia,nō acuta & calida,sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit. »

2.Ahpo.26.Ext. ord.16.b
5.Apho.5.Ext. ord.37.f

51 *Ex lumborum dolore ad cor recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa reuomentes mente aberrantes, uoce priuatæ, nigra uomentes, moriuntur.*

Cōgesta sūt & hoc loco praua & multa symptomata,atq; unà inepte ꝓnūciata.Nā recursiones dixit,& uomētes,& mente aberrātes,ubi ægros & uomētes & mente aberrantes dicere debuisset.Tu uero,qui symptomatū singulorū uires nouisti,nō magno negocio inuenies ad quantum periculum æger veniat: hoc uero in calce prognostici sufficienter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi clausio in acutis, mala.*

Iam supra inter plurium signorū aceruationes(quas syndromas empirici uocant)oculi clau H sionem scripsit.Sunt,qui κατακλασιν per α,& non κατάκλεισιν per ει scribūt,nō magno sanè circa amborum significata existente discrimine:uult enim ostendere palpebram,uel confractam, uel clausam:in quo duorum alterum,nam uel robur contentionemque claudentium ipsam partium,uel imbecillitatem aperientium,sequitur affectio.

53 *An in fastidiosis, nō uomētibus, & lūbos dolētibus, si ferociter delirauerint, ut nigra exeāt, spes sit?*

Ad hoc quoq; prōpte tibi rñdemus,ꝙ nō oībus,sed q̄busdā id erit,ut supra est demonstratū.

54 *Fauces dolentes, graciles cum implaciditate, strangulantesq́ acutæ, perniciosæ.*

In Prog.com.3. t.16.4. 209.a

Memineris,uelim,eius orationis,quæ in prognostico est,hoc principio:‖ Anginæ grauissimæ sunt, & celerrime enecant, quæ neq; in faucibus, neq; in ceruice conspicuum quippiā habent, » plurimum uero doloris inferunt,ac spirandi,q̄ non nisi recta ceruice fit,difficultatē. Nēpe hinc » uiri docti interpretationem rerum earum,quas promit,comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus,propterea,quòd eas ad uniuersale reducere nequeat.Nam Hippocrates, & nomen affectionis prius dixit,& differentias omnes continua serie recesuit,à

grauissima

A grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui uero librũ hunc scripsit, primũ quidem peccauit, fauces strangulantes inquiens, cum angina strangulãs dicere debuisset. Neq; .n. est dicendum, ꝙ parte affecta pro affectu sit abusus: primo.n.neq; ita affectis affectæ quippiã sunt fauces, ut Hippocrates oñdit, grauissimas inquiens esse anginas, quæ neq; in faucibus, neque in collo conspicuum quippiam efficiunt: qui aũt prorrheticũ hoc scripsit, ait, fauces dolentes graciles, nempe uox, ἰσχνὴ.i. graciles, idem põt, quod nihil conspicuum habere. Adiecit mõ hoc frustra, cum implaciditate, qđ alterius symptomatum generis existit: deinde & uerbũ, strangulantes. Qui quidem librum hunc scripsit, indistincte, & cõiter est locutus: Hippocrates uero proprio dñiæ noĩe appellauit, inquiens, orthopnœam.i. rectam spirandi difficultatẽ inferre ipsas. Vocant aũt cum ipse, tum cæteri oẽs orthopnœam, illam difficultatis spirandi spẽm, in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt† nihil dilatato dorso. Nam, cũ aspera arteria principiũ a gutture hñs in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cum collo recte extendimus, arteriam ipsam dilatari contingit, atque ẽt, quæ ex ea in pulmones distibuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionẽ augeri eis internã. Ob id sanè, & in peripneumonijs orthopnœa fit, & in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in qua phleg-B mone obsessi interni musculi gutturis, uiam respirationis intercludunt. Intenditur autẽ & hmõi affectio cubantibus, suscipiente augmentum angustia: Præterea & anginarum dñias alias in prognostico scripsit Hippocrates tum euidentissime, tũ accuratissime in ea libri parte, in qua dicta a me nunc, recensetur dictio. In hoc aũt prorrhetico, & si faucium sæpius meminit libri author, nihil tamen nos, quod manifestum, articulatumq; sit, de his, qui inibi sunt, morbis docuit.

† nulli rei innixo dorso.

55 *Quibus spiritus retrahitur, uoxq́; strangulabunda est, & uertebra intro fugit, his in fine uelut contrahentis cuiuspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate cõmentarios scripsi, quot in singulis ipsarum dñiæ oẽs sint, demonstrans: quænam item causæ cuiusq; effectrices, & quod significare natæ sint. Demonstraui quoque & in eisdem cõmentarijs eas, quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt, spirãdi difficultates: neq; sanè dñiam ullam reperi, qua spiritus retrahitur, neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eam cãm, quodnam difficilis respirationis genus dicat libri author, peruestigaui. Sũt sanè & aliæ duæ orationis huius scripturæ, quarum hæc quidem sigñat, ab altera parũ quidem uoce euarians, sed intellectu eodẽ. Nempe in ea, uocẽ ἀνέλκεται.i. retrahitur, litera ω interiacet C post duas primas literas α & ν, ut dictio talis sit, quibus spiritus ἄνω ἕλκεται, id est sursum trahitur: ualde recedentes, Recentiores autem quidã ἀνέρχεται scribũt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua quidem circa finem agemus: de prioribus uero, quæ tum certorũ, tum confessorum sunt, considerabimus: de quibus qui, quod ꝓbabile esset, diceret, ne unũ quidẽ reperi: alios vero palam conuiciantes: quẽadmodum eos, qui in uocẽ ἀνέρχεται transcripserunt, si quidem quasi priores scripturæ sine præsidio essent, ad transcribendas eas accesserũt. Videt au tem mihi author, spiritum retrahi, uel sursum trahi, dicere, quẽ superius tũ promptum, tum sublimen dici asserui: cum uidelicet thorax inter inspirandũ partibus superioribus magnã efficit respirationẽ, ita ut scapulæ moueri uideãtur: &, quã ob causam, qui suffocantur, oẽs hoc respirent pacto, demonstraui. De ijs item, qui strangulatione afficiuntur nõ propter pulmonis angustiã, neq; propter musculorũ gutturis inflammationem, sed propter eorum, qui gutturi quidẽ & stomacho subiacent, anterioribus autẽ partibus spinaliũ musculorũ superiacent: tum supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tum in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, ubi „ inquit: Erant autem angina laborantiũ affectiones eiusmodi: Ceruicis uertebræ ad interna uer„ tebãtur, alijs quidem magis, alijs uero minus: exteriusq; ceruix euidentem ostendebat cauitatẽ: D doloreq́ue, qui hac parte tangebatur, sentiebat. Erat etiam cuidã sub ea uertebra, quam dentẽ „ nominant, sed nõ adeo est acuta. Quòd autẽ uertebram secundã totam à parte dentem appellauit, uel solam ipsius propaginem illã, quam non nulli dentiformem, alij planè dentẽ, ꝙ canino denti appellato similis quodãmodo uideatur, constat oĩbus. Quia aũt, ubi dixerit, erat aũt cuidã sub ea uertebra, quã dentem noĩant, adiecit, qđ non similiter acuta est, ostẽdit, qui hæc scripsit, uertebram hanc periculum non similiter inferre acutum: Veluti &, cũ in aphorismis puerorum „ affectiones recẽsens dixit, Vertebræ, quæ in occipitio, ad interna luxationes. nõ aliã intelligere oportet uertebram, q̃ eam, quæ dicta est. Cũ enim adiacẽtes partibus anterioribus musculi, uel inflãmati, uel quouis modo intẽsi uertebram totã ad se traxerint, posterior sedes cauatior uidetur, cõprimitur autẽ guttur, & ob id strangulantur ægri. Talis autẽ angina rarissime cernit. Nũc igitur uertebra ipsa ἐγκαθεῖσθαι.i. intro fugere, dicta est. Periculum autẽ affectus per propositã dictionẽ est demonstratum, cum inquit, his in fine ueluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur. In fine autẽ, cum moriuntur, significat, uelut uero contrahẽtis, ꝙ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, uehementer quidem trahente thorace, spiritu uero uiam sufficientẽ nõ habente, sed per angustum foramen uiolenter inspirato. Id igitur & ex uoce ἀνέχεται quidam significari putantes, scripserunt, quibus spiritus ἀνέχεται.i. cohibetur.

Capite

56 *Capite dolentes,cum catoche delirantes,intercepta aluo,oculoq́ feroci, & floreſcentes, in ſcapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonſtrauimus, uirum huc ſignorũ diuerſi generis concurſiones, quas in ægro uno uel duobus conſpexerit,ſcribere:atq; ob eam rem ſæpenumero coniunctionẽ ἆρα.i.an,adijcit: quam ſi,& in hac dictione adieciſſet,ſatius feciſſet,dicendo,an in ſcapulas rigidi fiunt?Nẽpe capitis dolor caput ip̃m affectũ oſtendit:aduerbium uero κατόχως.i.cũ catoche, cerebrum ipſum: qũo & uerbũ,delirantes.Demonſtratũ eſt quoq; antea ſymptomata hm̃oi nequaq̃ controuerſa eſſe,quo pacto exiſtimãt quidã,fieri nõ poſſe aſſerẽtes,ut æger catocho laboret ſimul,& mente uacillet.Sed de his antea egi,cũ primã oĩum enarraui dictionẽ,atq; eum,ubi dr̃,Tremulæ,obſcuræ,blandæq́ue & contrectabiles deſipientiæ,ualde phreniticæ:quocirca nihil amplius de his dicendũ vr̃,ſatiusq́; eſt exponere reliqua duo hæc,quæ præſenti in dictione ſunt adſcripta: unũ quidem,quo ait,intercepta aluo:alterũ uero,quo dr̃,oculo feroci. Nempe aluus ἀπολελειμμένη .i.intercepta,quod eſt ἐπεχομένη,ideſt retenta, affectionis cerebri ſignũ propriũ non eſt: auget tñ,& deteriorem ipſam reddit.Oratio uero,oculo feroci,de neceſſitate concurſioni adiecta eſt: nam,ꝙ κάτοχοι proprie appellati tenſos apertosq́; hẽant oculos,norunt tũ Archigenes, tũ Philippus:non,ut comatoſi,& cataphorici, clauſos:in his ſiquidẽ humiditas affectionis cauſa eſt, F neruorum diſſoluens firmitatem roburq́ue,in illis uero,propter ſiccitatem tẽſio oritur. Quidã etiã ex noſtris cõdiſcipulis,cum aſſiduo diſciplinarum ſtudio ſe fatigaret, malo hoc correptus eſt.Iacebat.n.ueluti lignũ prorſus inflexus rigidusq́; atq; extenſus,uidebatq́; oculis apertis nos ita intueri,vt ne cõniueret quidẽ,nihil tñ loquebatur.Is quoq; tp̃e eodẽ,q̃ loqueremur,audire ſe dixit,q̃q̃ nõ euidenter,clareq́ue,nõ nulla itẽ,& memoria tenens referebat: præſentesq́; oẽs ſeſe cõſpicere dixit,ita,ut quorundã actiones recordatus exponeret:ſed neq; loqui poſſe, neq; mẽbrum ullum mouere.Quare & in dicta cõcurſione exoritur ambiguitas,quo nã mõ adiectum ſit delirantes.† Nam in ea dictione,ubi dr̃, Tremulæ,obſcuræ,blandæq́; & cõtrectabiles deſipientiæ,non prorſus immotos eſſe ita affectos oſtẽdit.Quo igitur modo neq; in comate, deſipiẽtes, neq; in catochis prorſus immotos,demẽtiam,cognoſcere ualemus: ſic forſan uidit catochi ſpeciem,ut immotum quidẽ,& concretum corpus totum eſſet,exiguum tñ homo quippiam loqueretur,unde dignoſci poterat deſipientia:uel deſipientiã,ueluti ducẽ,ſubſecuta eſt catoche,ſcribendumq́; ſecundum eã expoſitionem,Capite dolentes,cum catoche delirantes.Fieri etiam poteſt,vt ſecundum primã ipſius conſtitutionem loquentibus ipſis declararetur deſipiẽtia: cõpleta uero catoche,non amplius loquerent̃ ægri.Ἀνθηροὺς.uero.i.floreſcẽtes uocauit eos,ut par eſt, G ſicut paulo ante ἐξερύθρους.i.impenſe rubentes,nominauit:quod copiæ in capite unà cum caliditate collectæ ſignum fuerit:huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc ſequens ὀπισθότονος.i. in ſcapulas rigor : ſed & hæc quidẽ in ipſorum generationem quiſpiam prius ſignum acceperit,poſterius uero interceptam aluum ſemper capitis ſymptomatis exacerbantem.

† Clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur Tremulæ, obſcuræ,& cõtrectabiles deſipiẽtiæ,non prorſus ĩmotos eſſe eos, qui ita affecti ſunt,ſignificat: quemadmodũ ſanè neq; eos,q in comate delirant:at in catochis, in quibus nulla prorſus adeſt motio, nec deliriũ cognoſci poteſt. Forte igitur uidit &c.

57 *In oculorum peruerſione cum febre,& laſſitudine rigor,pernicioſus: comatoſiq́; in his malum.*

Demonſtrauimus ẽt ſupra, libri huius authorem ꝑmiſcere inuicem grauia ſymptomata : de quorum ſingulis,per ſe dicẽdum ſemel erat:cum,quoties plura inter ſe permiſceantur,grauius ægris quidẽ ex ipſis periculum reddi,nobis uero certiorem effici præſenſionẽ intelligere ualeamus.Nihil igitur noui nunc dictum eſt:nempe,quo nam in affectu peruerſio oculorum fiat,quæ nam item laſſitudinum differentiæ,& quãdo rigorem commode apparere oporteat, præterea quale nam coma ſit,& quæ nam cerebri affectio ipſum pariat,didicimus.

58 *In febribus ad hypochondrium dolores ſine uoce,ſudore ſi ſoluuntur, maligni : his ad coxas dolores cum ardente febre,& ſi aluus eruperit,pernicioſum.* H

Dubitationẽ legentibus pariunt nõ obſcuræ dictiones modo,uerũ quoque,& ex ꝑſpicuis,q̃ cõtra euidenter apparentia pronunciantur;quædã mõ utroq; ambiguitatẽ inferunt:in quo genere p̃ſens dictio collocatur:exuperat tñ in ea,ꝙ,quæ in ipſa dicta ſint,minime his conſentiant, quæ in ægris cernuntur. Prompte igitur talẽ quẽdam ſermonẽ oſtendere præſens dictio vr̃: In febribus ad hypochõdria dolores cũ aphonia,ſudore ſi ſoluũtur,maligni. At,cũ falſum eſſe uideat̃,ut ſolutiones cũ ſudore malignæ dicant̃,in hoc ipſo primo ambiguitas q̃dã nos occupat. Nã,q̃ abſq; ullo auxilio uel artis,uel naturæ ceſſauerũt affectiones, ꝙ infidã hẽant ſolutionẽ in cõfeſſo eſt:q̃ vero cũ tali quodam, qualis nunc ſudor dictus eſt, nõ firmiter ſolutæ eſſe vident̃: contrario ſiquidem prorſus modo,quoties ſudore,vel aliquo alio naturæ auxilio nõ ſoluãtur, morbus malignus exiſtimatur.Atq; ob eã rẽ ꝓbabiliter quis deficere in ea dictione negationẽ non,aiebat,atq: ab eo,qui primus librum tranſcripſerat,prætermiſſam:qũo,& alia multa multoties in multis libris nemo negat,alia q̃dẽ p̃termiſſa,alia vero ꝑmutata eſſe,nullo poſtea delictum emendare auſo.Verus ſiquidẽ erit ſermo,ſi ita ſcripſerimus:In febribus ad hypochõdria dolores ſine uoce,ſudore ſi non ſoluuntur,maligni.Sed pleriq; hominũ relictis tũ claris tum notis,ænigmatice pronunciatis oblectantur.Sũt etiã,qui patrocinari manifeſtis erratis, ſpecimẽ

ſapien-

A ſapientię arbitrenṫ,eorum inſtar,q apud tribunalia rethoris obeuntes munus,manifeſte vel cę
dis,vel talis cuiuſpiã flagitij cõuictos à iuſta liberant pœna, iudices ipſos, cum ſermonum rudes
fuerint,& ſubdolas eorum uafricias ignorauerint,decipiẽtes,& mente uacillare facientes:Sic ſa
nè nõ nulli in præſenti oṙone ἀναύδως id eſt ſine voce, pro ἀλόγως id eſt ſine* ſermone,dici puta *(* Potius uertẽdum eſſet, ſine ratione, ut etiã interpres mox inferius uertit.)*
uerũt:quia λόγος id eſt* ſermo,in φωνῆς,id eſt vocis,genere ſit.Dicitur autem apud ueteres φωνὴ,
non ita ſolum,uerum quoque αὐδὴ:atq; hoc tranſlatu ἀλόγως ex ἀναύδως,ſignificari dicunt:quæ
autem ἀλόγως.i.abſq; ratione, deſierunt,infida oĩa & ſuſpecta exiſtunt.At cum ſermoni huic ad
uerſentur, & ꝙ tales excretiones malignæ dicantur,non infidæ:& ꝙ non abſq; ratione cum ſu-
doribus ſoluantur, ut ipſe dixit:quidã alij ſapientia ualidiores,ſine ratione ſolui dicunt,nõ ſolũ
quæ nullo auxilio uel artis,uel naturæ facilitata ſunt, uerum quoq; & hæc facta q̃dem,ſed nõ ꝑ
magnitudine morbi: tanquã ſcriptor exiguum factum ſudorẽ dixerit,& ſi abſq; ulla adiectione
ſcripſerit, ſudore ſi ſoluuntur,ſubintelligendum aũt,modico,aiunt.Forſitan vero & alius q ſpiã
audacius cæteris pronuncians,multo,& immoderato,ſubintelligendum volet:deinde pueris tũ
rudibus indoctisq; tum diſciplinæ oĩs inexercitatis, multa de ſymmetria nugatus,aliquis ſapiẽs
videbitur.Quòd ſi prorſus his licet oṙoni,ſudore ſi ſoluunṫ,eiuſmodi dictionem adijcere:multo
B melius erat adiecta ſyllaba, non, ſcripta oṙone, ſi non ſoluuntur, à negocijs nos extricare: nam
hypochondriorũ cum febre dolores,quos ſudor nõ ſoluit, maligni exiſtunt.Re ipſa igiṫ oſtendi
& nunc, qũo iam ſępius in obſcũris multis dictionibus nihil quidem eorum, quæ non nouimus,
ab ipſis doceri, ſed inſumi tṗs veluti in ænigmatis, ſi,q̃ nouimus,dictioni accommodauerimus.
Itaq; & quod in fine dictionis recenſeṫ, nõ paruam habuit qõnem, quare,ſi uenter καταῤῥαγῆ,
quod eſt ἀθρόως ἐκκριθῆ πολλὰ, id eſt cõfertim multa excreuerit, lethalem morbũ indicabit. Nã,
ut inquit Hippocrates, ‖ Deiectiones multitudine æſtimandæ non ſunt, ſed ſi talia deijciantur, *(2. Aphor. 23. Ex. ord. 10. c. Et in libro de humo.)*
qualia conueniunt,& æger facile tolerat. Hic quidem ſermo,ꝙ & manifeſtus ſit,& uniuerſaliter
quippiam doceat, contemnitur:q̃ uero ęnigmatice dñr,ſophiſtis quidem iure affectantur,vt di-
ſcipulos mirum quippiam docere videantur: diſcipulis uero,ꝑꝑ primarum diſciplinarũ,in qui
bus antiqui pueros alebant, ruditatem:inexercitata aũt horum cogitatio neq; quæ dñr,aſſequi
tur, neq; ueritatem in ipſis diſcernere põt.Nã quis ſine limitatione de erumpente aluo pronun
ciationem aliquam audiens,non continuo ſermonem incuſat,tanquã nihil docentem?Nempe
aluus in quouis morbo erumpens, ſine quidẽ coctionis ſignis, quæ ſæpius audiuiſti, nihil iuuat:
ſi uero implacidius operata fuerit, ṗter id, ꝙ nihil iuuat, noxã ẽt attulit:cum his uero iuuat, ma-
C giſq; ſi contriſtans humor uacuetur:atque adhuc magis, ſi æger poſt uacuationem placidior ſit
certiuſq; cum in die iudicatorio apparuerit quippiam,quod per indicem ſignificatũ fuerit.Qui
ergo hæc nouit, dictam dictionẽ neglectui habet,atq; alias oẽs,quæ particularium ſymptoma-
tum, uel morborum mentionem faciunt.Nempe,in quibus aluus erumpit,vel morbis,vel ſym-
ptomatis, ſi cum eis,quas nuꝑ dixi,fiat limitationibus,ſecurã efficit cognitionem:abſq; eis autẽ
limitationibus nunquam uerus erit ſermo,qui erumpẽtem aluum, vel iuuare,vel nocere aſſerit.
In oĩbus ſiquidem utrunq; fit: at in definitis limitationibus nihil eſt dicere,in hepatis quidẽ in-
flammatione vitioſum eſſe ſymptoma erumpentem aluum, in alio uero quodam bonum: ve-
rum in omnibus(vt dictum eſt)& bonum,& malum fit cum proprijs limitationibus.

59 *Quibus uoces cum febre deficiunt poſt iudicationem,hi trementes & comatoſi pereunt.*

Hæc itẽ dictio ijs,q̃ in obſcuritatem de induſtria nituntur,ſimilis exiſtit. Quidã.n.verbum,de-
ficiunt, de ſolis vocibus intellexerũt: alij uero, & febres vocibus adiecerũt,dictũ eſſe aſſerentes,
ꝙ vtręq; deficiãt, & voces, & febres:vt ſermo talis ſit:quibus apparẽte ſoluta febre aphonia fit,
& poſt iudicationẽ,hi trementes & comatoſi pereunt.febribus ſcilicet nõ ſine ſignis,ſed cũ ma-
D la iudicatione, viſis deſijſſe. Conſtat aũt malas dici iudicationes,q̃ cum naturalibus vacuationi
bus, vel abſceſſibus factæ, non ſolum ægros nihil iuuerunt, verum quoq; & deterius hr̃e,quam
antea, fecerunt. Alij autẽ non vocẽ cũ febre, ſed ſolã uocẽ,deficere exiſtimantes,totũ ſermonẽ
ita efficiunt: quibus voces manente febre deficiunt, ſi id fit poſt iudicationẽ, hi trementes ſimul
& comato ſi moriunṫ. Atq rurſus in ṗſentiarũ diſcordia alia inter expoſitores orta eſt. Quidã.n.
aiunt, qñ ex prædictis tremẽtes fiunt, perire hos tũ comatoſos,tũ trementes:alij aũt comatoſos
factos ita interire.Nemo aũt inter eos ex rerũ natura logicã ſcripſit demonſtrationẽ,neq; atte-
ſtantem experientiam oſtendere poteſt:neque enim ex prædictis,& trementes,& comatoſi ma
gna ex parte interire videntur.Quòd ſi quidam rarenter tales fiant,ab artis parte tum prorrhe-
tica deſciuerunt: non enim ad prædictiones talibus vtimur, ſed ijs,quæ uel aſſidue,vel vt pluri-
mum fiunt: immo vero & ijs, quæ ambigue contingunt, non tamen raris:nullus enim vult,ſæ-
pius animi voto fruſtratus,ſemel aſſequi,quod perijt.

60 *Quibus deurentia, fatuitatem inferentia, inducentia catochen, variantia hypochondria, ventre, tumidi, cibis intercluſi, cum* ſudoribus, an his turbidus ſpiritus, & genituræ quippiam ſimile ſuperueniens, ſingultum indicet, ventrique ſpumoſa, tum bilioſa procurrant? Emictum in his ſplendidum iuuat, & uenter his perturbatur.*

Aceruauit iterũ hoc in loco affectionum diuerſi generis ſymptomata, in quibus nullam artifi E
cioſam doctrinam eſſe ſupra demõſtrauimus. Oĩa ſiquidem, q̃ in ęgro ſunt, contemplari, nihilq;
neq; negligere neq; ocioſe inſpicere, oportet: ſingulorũ uero horum vires ſeorſum diſcere cõ-
uenit: Vt uerbi gr̃a, uerbi καυσικά. i. deurentia, qđ primum oĩum dictum eſt: nẽpe intelligi poſ-
ſunt affectiones cauſticæ. i. deurentes, quaſi calidas & urentes dixerit: poſſuntq; & eiuſmodi in-
telligi excrementa, quorum uirtus eſt, morbum & acutum, & uelocis iudicationis reddere, p̃te-
rea & periculoſum, ſi vehemẽter talia fuerint. Μεμωρωμένα autem. i. fatuitatem inducentia, uocat,
quæ μώρωσιν. i. fatuitatem, menti inducunt: ea aũt eſt ſymptoma citra delirium ęgros naturalibus
fatuis ſimiles reddẽs, quales etiam ex ijs, qui dicuntur cõſeneſcere, nõ nullos fieri nouimus. Cui
pathemati ſimile quidem eſt, q̃ q̃ non idem, qđ uocant ἄγνοιαν. i. ignorantiam: de qua & Thucy
dides ſcripſit in ijs, qui ex peſte ſeruati ſunt, hoc pacto: Ignorauerũtq; tum ſe ipſos, tum familia- „
res. Quo aũt modo differat τῆς λήθης. i. ab obliuione, non eſt, ut in præſentia cõſideremus, neceſ-
ſe. Cum autẽ κάτοχα. i. q̃ catochen vocatam inferãt, intelligamus, alij morbos ſtabiles, firmosq;
& ueluti κατεχομένους. i. detinẽtes, appellata eſſe catocha dicũt. Variantia item, aſſiduas cõtraria
in ſymptomata permutationes facientia, q̃dã intellexerunt: ſeparantesq; à uoce hac, hypochõ
dria, vno cõtextu legunt, ventre tumidi. Alij aũt vno ẽt contextu legentes, uariantia hypochõ- F
dria, per ſe rurſus legunt, ventre tumidi: aiuntq; uariantia, de hypochondrijs dici: nã, ut antea in
his, q̃ in toto corpore ad contraria fiunt, tranſmutationibus dixerunt, ſic in hypochondrijs fece
runt. Qui uero totã hanc copulant dictionem, hypochondria ventre tumidi, ſignificari aiũt eos,
qui præter naturam his partibus intumuerunt. Q̃uo & per orationẽ σίτων ἀπολελαμμένοι. i. cibis
interclusi, cuius deinceps meminit, nõ nulli quidem ἀνορέκτους. i. cibum auerſãtes, dictos eſſe a-
iũt: ac ſi dixiſſet, à ciborũ exhibitione ἀποκεκλεισμένους. i. excluſos: Alij eos q̃ sũt ἐπεσχημένοι τὴν
γαστέρα. i. ventrem habent retentũ: nempe & in libro de uictus ratione in morbis acutis ‖ vocem
hanc de deiectionibus dictã eſſe aiũt. Præfatus igit̃ hæc oĩa, q̃ librũ hũc ſcripſit, adiectoq; in cal
ce, cum * ſudoribus, qđ & ipſum totius corporis ſudorẽ exiguũ ueluti νοτίδα. i. humiditatẽ ſigni-
ficare põt, uel eũ, q̃ thoracẽ & caput ſolũ occupat, his ſuperintulit ænigmaticã adhuc magis, q̃
ea ipſa, dictionẽ, inquiens, An his turbidus ſpiritus, & geniture q̃ppiã ſimile ſuperueniẽs, ſingul
tum indicet? nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα. i. turbidum ſpiritũ, ueluti iam antea, ambiguũ habere in-
tellectũ reperimus. At in ea q̃dem dictione, turbidũ ſpiritum, ab eo de expiratione dictũ eſſe, ut
enarratũ eſt, veriſimile uidebat̃: nũc aũt & ipſum de ructibus dictum eſſe quidã nos exiſtimare
iubent, q̃uo alij de flatibus. Diximusq; antea uerbũ θολερὸν à quibuſdã δυσώδες. i. graue olens, & G
ab alijs ἀτμώδες id eſt uaporoſum, intelligi: q̃uo & θαλερὸν quidam per α ſcribentes, id eſt veluti
θάλλον. i. germinans, & ἀκμάζον. i. florẽs. & μέγα id eſt magnum, dictũ eſſe aiunt. Prædixi quoq; &
Hippocratem ſæpius in libris, qui oĩum doctorum conſenſu ipſius legitimi cenſentur, alias alibi
difficultatis ſpirandi d̃rias cum enarrauit, in ſcđo & ſexto epidemiorum oẽs deinceps, nuſquã
tñ turbidum nominaſſe ſpiritum, ſicuti neq; turbidum ſingultum, neq; turbidum flatum, neq; a-
liud quippiam tale. Magis ẽt ænigmatice & hoc, geniturę quippiam ſimile ſuperueniens, dictũ
eſt, ſiue urina fuerit, ſiue deiectio. Poſt hæc, & quam ob cauſam adiecerit, ſingultum ſignificare
& turbidum ſpiritum, & geniture quippiam ſimile ſuperueniẽs, difficile eſt reperire: nempe in
ſymptomatum cauſis ſingultum fieri demonſtrauimus, cum uenter ad excernenda ea humida,
quæ tunicis obſtinatius adhærent, mordentesq; habent vires, excitatur. Non contentus aũt au-
thor ſymptomatum multitudine, deinceps adiecit: ventriq; tum ſpumoſa tum bilioſa προσδιέρ-
χεται. i. procurrunt? qđ & ipſum rurſus bifariam ſcribunt, alij quidem in prima ſyllaba σ adijciẽ
tes, alij auferentes: qđ ſi adijciẽdum ſit, tp̃s prædicto ſuccedens ſignificabit: ſi uero auferẽdum,
quod præcedit. Nõ eſt tñ par, neq; ſimile alterum alteri ſuccedere, aut præcedere: nempe, quod
præcedit, ſignum erit futuræ excretionis: qđ uero excernitur à præcurrente nunciabitur. Cum H
igitur tanta in his oĩbus exiſtat obſcuritas, neq; ex ijs, quæ poſt ipſa inferuntur, licet quippiam
ad pręſentium explanationem accipere, ſicut neq; ad illa: inquit. n. Emictum in his ſplendidum
iuuat. Duplex autẽ & in hoc ſermone eſt obſcuritas: vna quidem eſt, quid nam λαμπώδες id eſt
ſplẽdidum, ſignificet, ſcriptum quidẽ ab aliquibus per duplex ππ, ab alijs uero per μ & π: altera
vero in hac or̃one, in his, nempe in quibus dicit an prædictis oĩbus accõmodabit, an vltimis? &
quibus nam vltimis? poſſunt ſiquidem etiam vltima dici oĩa, quęcũq; poſt principium dixit, an
his turbidus ſpiritus, & geniture quippiam ſimile procurrens, ſingultum ſignificat? an ſola hæc
vltima dixit, uentriq; tum ſpumoſa, tum bilioſa procurrant? Præterea his omnibus in fine adij-
ciens, uenter his perturbatur, atq; hic ſermonẽ abſoluens, nullius gratia videtur eorum, quæ in
principio ſunt, meminiſſe. Nempe fatuitatem inferẽtia, & inducẽtia catochen, magnã membri
principem animæ partem habentis, noxam indicantia, fruſtra dici vidẽtur: & ſine deurentibus
quidem interficere ualẽtia, cum illis uero magis. At certe nihil de morte dictum eſt, ſicut in alijs
antea non paucis: ſed adiectis uariante hypochondrio, uentre tumido, & cibis intercluſis: copu-
lato inſup cũ his* ſudore, An his (inquit) turbidus ſpiritus & geniture q̃ppiã ſimile ſuperueniẽs
ſingultum indicet? quibus nam his? quibus prędicta oĩa ſymptomata inſunt. Atqui cũ his omni

Vox ἀπολελαμμένοι, librũ de Victus rat. in morb. acut. mihi plegenti non occurrit: niſi q̃s dicat Gal. velle innuere eum locum, ubi Hipp. inquit, ſed alia quidem uoce, ὁκόσοισι γὰρ σῖτος αὐτίκα ἐγκατακέκλεισαι, i. Quibus enim cibus intercluſus eſt. 7. 113. f. com. 1. t. 32. Hãc tamen uocẽ reperi. 2. Epi. ſect. 3. ĩ hiſtoria Zoili, ubi Hipp. κοιλίην appellat, ἀπολελαμμένλω. & etiam paulo inferius ait φλαύρως διαιτηθέντι ἡ κοιλίη ἀπελήφθη.

bus

A bus turbidus ſpiritus factus vnà cum excretionibus genituræ ſimilibus ſingultum indicat,quodcunq; ergo uel vnũ ex dictis deficit,ſingultus non erit?Et forſan quis ſemel in annis pluribus.talem cernet ægrum.Quod autẽ dictorum omnium eſt abſurdiſſimum,iam tibi referam.Cũ multos ægros ſim cõtẽplatus,& mille futura præfatus,neq; tñ experimento ſignis ex talibus ſingultũ adfuturũ noui,neq; ex rerũ natura indicatiue vel ipſe inueni,uel in ſcriptore aliquo legi.Sed preſens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur,ſimilis eſt:Parturiebat montẽ,& murẽ peperit. Multa ſiquidẽ ubi recenſuit pathemata, alia quidẽ ſumme pernicioſa, alia his minus,alia vero mediocria, ſingultus prædictionẽ prius ſcripſit:deinceps ſplendidum, inquit,in his emictũ iuuat.Sed quibus nam,his,inquit? deurentibus ſcilicet,fatuitatẽ inferẽtibus,uel inducẽtibus catochẽ, uel quibus variantia hypochõdria,& uenter intumuit,vel cibus auerſantibus,vel quibus aluus retenta eſt,uel q.bus * ſudor,vel quibus turbidus ſpiritus, vel quibus excretio geniturã repræſentãs, uel ſingultientibus, vel quibus vẽter ſpumoſus & bilioſus προδιῆλθεν.i.procurrit,qm & hoc ipſum bifariam ſcriptum eſt, cum σ & ſine σ. Nam,ſiue quibus unumquodq; dictorum,ſiue quibus omnia dicta, eſſe aſſeritur,admittere eſt conſentaneum:nempe vox,his,ſingulis apte cohæret: quapropter omnino ſimul intelliguntur,& ſi dictum nõ fuerit. Nempe & vnumquodque horum iuuat ſplendidũ emictum: atq; etiã,ſi duo,& tria,& plura concurrerint,auxilium his prębet.Mirum autẽ fuerit tot pathemata diuerſas aliarũ,atq; aliarum partium ſequẽtia affectiones cũ ſplendido iuuari,prorſus quidẽ ſpumoſo exiſtente,ſi utique albũ,qđ in vrinis detinetur, ſplẽdere nouimus.Omnes autẽ ſpumoſum inquiũt appellari,facta utiq; ſpuma,cũ flatuoſa ſubſtãtia, uel crudis pituitoſiſq; humoribus,vel pinguitudinis liquationi remiſta fuerit:vt & præterea eandẽ hæc enunciatio limitationẽ requirat,quã & in ea,quæ hãc præcedit,dictione in ijs,q̃ iudicatorie excernuntur, dixi. Omnia ſiquidẽ,tũ bonarũ,tũ malarũ iudicationũ cõia diſtinguũtur præſertim quidẽ & primo coctionis ſignis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant:ſed cum ipſis, ut dixi, facili ſcilicet tolerãtia,cõtriſtãtis humoris vacuatione,& diei,quo hæc fiũt,fiducia & ſecuritate:ꝑtermiſſa à nobis ĩueſtigatione,ſi nõ λαπαρώδης ſcriptũ ꝑ duplex ππ ſignificat λαμπώδης, quod per μ & π quidã ſcribunt:ut.n.per eos ſcriptura ἀπὸ τῆς λάμπης,ita λαππώδης,ἀπὸ τοῦ λάπτειν appelletur.Hęc igitur omnia cõgeſta ſunt,ueluti ænigmata,ẽt ſi quis oĩa ꝑcurrerit. Scripti etiã in calce ueluti epodi,& uẽter his perturbatur,ratio afferẽda nõ eſt:neq; enim ratio, neq; experientia eorum, quæ ut plurimum dicta conſequuntur,uentrem perturbari oſtendunt.

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM COMMENTARIVS TERTIVS.

Q Vibus coma,ſpumoſis prodeuntibus,oritur,febris exacerbatur acuta.

Primam omniũ præſentis libri dictionẽ dum exponerẽ, libellum, cui titulus eſt,De comate ſecũdum Hippocratẽ,ſcripſi:in quo ſignatum vocis huius, delationẽ in ſomnum,eſſe oſtendi,uigilare quidẽ apertis oculis nequeũtibus comatoſis:at nõ prorſus dormientibus,vbi eos clauſerint,immo interdũ etiã vigilantibus.Docui autem id ſignificari per ea,quæ Hippocrates in confeſſis germanis libris,tum primo,tũ tertio legitimorum epidemiorum recenſuit,ex ijs quæ ſimul cum comatis noĩe explicantur, uel apparent, uel quouis mõ q̃s noĩare uoluerit:ſolũ.n.hoc pacto ſignificatũ ab unaquaq; uoce reperiẽ. Nec tamẽ hoc in libro fieri potuit hucuſq; ut, qđ à comate ſignificatur, per coenunciantia inuenirẽ dictionibus nẽpe oĩbus ænigmatice pronũtiatis: imo neq; in ſequẽtibus fieri poteſt,ut,quod ſignificatur,ꝑ coordinata ipſi noĩa inueniatur. Quo fit, ut in obſcuris dictionibus ſecurius exiſtimauerim uocem eã ita intelligendã, ut uſus eſt Hippocrates.Fieri autẽ cataphorã,id eſt in ſoporẽ delationem,ut in quibuſdã docui cõmentarijs,atq; ijs,quos de affectis locis cõfeci,interdũ quidẽ grauato ob utilis ſucci copiã cerebro,ut in ebrioſis:interdũ uero & ꝑp pituitoſum humorem:uel & propter ægre ſeparabilẽ abſq; humore frigiditatẽ. Cum autẽ uigilantiæ coma iunctum fuerit, ſucci mordentis permiſtione fieri affectionẽ hanc oſtendi. In libris igitur epidemiorũ,ſiue ex coordinatis,ſiue ex ijs,quæ ſimul enuntiantur, quis noĩare uoluerit, demõſtratæ ſunt comatis differẽtiæ: atq; unà demõſtratũ eſt Hippocratẽ diſtincte interdum quidem profundum coma,interdũ uero ſomniculoſum,& interdũ uigilans, uel quippiã tale dixiſſe. In præſenti uero libro neq; ex eiuſmodi diſtinctionibus,neq; ex coenũciãtibus,differentiã comatis intelligere,neq; ex his firmiter cõſtituere prenotionẽ ualemus. Vbi igiẽ uel deſipientiã,uel phrenitim,uel fatuitatẽ,uel catochẽ,in ea,quam ſcripſit,cõcurſione p̃dicit, differentiã comatis ſcire cõmodum exiſtit:in præſenti uero cõcurſione prorſus inutilis exiſtit talis notitia. Vt enim libri huius author in cęteris concurſionibus nõ pauca ſymptomata in

eam, quā pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit:pari modo & nunc inutilis eſt ad E
p̄ſentem iudicationem mentio comatis. Nempe febrē ex ſpumoſis deiectionibus proritari ego
quidem continue vidi: ſinguli vero alij eorum, quæ ipſimet viderunt, reminiſcant:non tñ in co
matibus febres oīno exacerbantur. Sed fortaſſe quendam vidit comatoſum ſimul & ſpumoſa
deijcientem, deinde febrem exacerbatā, atq; ob id coma inuadenti febris exacerbationi cōdu-
cere putauit. Vocaui aut planè ſpumoſam deiectionem, qūo fecit Hippocrates in prognoſtico,
In Progn, cō.2, 20.4.199.f inquiens, || Deiectio aūt ſi ualde aquoſa fuerit, uel alba, vel pallida, vel admodum rubēs, uel ſpu- „
moſa, mala hæc ſunt oīa: atq; in epidemijs ſæpiuſcule. Quidā interpres libri huius dicebat, Hip- „
pocratem vocare ἐπάφρα, quæ ſpumā ſurſum vectam habent, tanq̄ fluxilibus quibuſdā exiſten
tibus vel deiectionibus, vel urinis, vel ſuccis: in quibus ſpuma poni alio ordine apparet. Quare
autē in ſolis febribus, ad inſtar ignis vrentibus, ſpumoſum deijciatur, dixi ſæpius: Sicuti & quòd
vſitata nomina permutare ſtudioſe contendat, qui librum hunc ſcripſit, quanquàm id facere
nequiuerit. Significata itaque permutando, ſimul & horum ſyntaxin, id eſt conſtructionem, ſuo
arbitrio ſtatuendo, figuras cōmittit ſolœcas. Quòd ſi non ſyntaxin appellare lubet, potes eam
ſyntheſin ideſt compoſitionem, vocare.

2 *Si ex capitis dolore aphoniæ fiant, atque cum ſudoribus febrientes laxentur in ſe ipſos, & mala repe-* F
tant, diutius perdurant: & ſuperrigere his malum non eſt.

Diſcordia quędam non parua inter dictionis huius expoſitores orta eſt, alijs aliter eam expo
nentibus. Ego vero, quæ ex dictis in ea veritati adaptare potero, facere id conabor. Quod autē
reliquū eſt, non mea, ſed obſcuritatis ſcriptoris, culpa exiſtit: nempe, ꝙ viri eiuſmodi, q̄ adhibi-
ta multa diligentia, q̄ dicuntur, & declarare & defendere volūt, oēs male creduli videantur, ſcri
ptoris eſt culpa. Videntur aūt mihi ex dolore capitis aphonię ob id dici, ꝙ capitis dolorem uelit
ſignum eſſe affecti neruorum principij, nō aūt localem ipſius aphoniæ affectionem, quales fieri
ſæpius cōſueuerunt, vel ꝑ tenſionem vehementem, vel ꝑ exolutionem, & laxamentum vo-
cificorum, tum muſculorū, tum neruorum. Oratio autem hæc, cum ſudoribus, tenuis humidita-
tis copiam, vel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hæc autem, χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτούς. i. la-
xētur in ſe ipſos (ſi quidem, ut quàm plurimi expoſitorum intellexerūt, de ijs ſcilicet, quę pręter
voluntatem excernuntur, ita & nos intellexerimus) vel mentis oſtendet læſionem, uel clauden-
tium ſedē, tum muſculorum, tum neruorū. Si uero uerbū χαλᾷν (ut non nulli exiſtimant) de affe-
ctione exponatur, qđ eſt moderatiorem ipſam efficere, ob ſudores quidem, inquiunt illi, mor- G
bum diuturniorem fieri continget. Ob eā cauſam prætermittunt hi uerbi, ἐπανιέντα, id eſt & ma
la repetant, expoſitionem, qm̄ idē dicere cogerentur, qđ in uerbo χαλᾷν antea dixerunt. Ob id
igitur permutantes ε literam, ſcribentesq; ον, in ea, quæ finem præcedit ſyllaba, ἐπανιόντα dici a-
iūt, indicantes per id verbum ἐπανερχόμενα νοσήματα: uocant autem ita morbos, qui paulum qui
dem moderatiores fiunt, ſed rurſus exacerbātur. Porrò, ſi orō χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτούς de inuolunta
rijs deiectionibus dicat, totus ſermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro
cum ſudore, & abſq; arbitrio ſuperflua excernunt: & ſi repetitio q̄dam ſymptomatum pari mo
do fiat, in longius excidunt eiuſmodi morbi tp̄s. Quòd autem in dictis grauibus ſymptomatis
non dicendum erat ſolum, ꝙ morbi protraherent, ſed ante hoc, an ſperandum eſſet ſeruandos,
qui ita ægrotant, an morituros, conſtat oībus: prætermittens autem hæc ſcriptor, de diuturnita-
te tantum explicauit. Sed rurſus rei huic aduerſatur, quod in calce dictionis narratur, ſuperrige-
re his malum non eſt, in quo quidam erratum eſſe dicunt: nam, malum, ſine negatione, nō cum
ea, non malum, ſcribendum fuit. Conceſſa uero ea, quæ in exemplaribus omnibus cum negatio
ne reperitur ſcriptura, iure inquiunt rigorem dici non malum eſſe, propterea, quòd exolutam
excitet naturam: quòd autem exoluta ſit, tum aphoniam, tum inuoluntariam ſuperfluorum ex- H
cretionem, tum ſudores id oſtendere.

3 *Quibus manus tremulæ, capitis ceruicisq́ dolores, ſubſurdiq́ fiunt, & nigra, denſataque meiunt,*
his uentura expectare nigra, pernicioſum.

Capitis dolor, caput his affici, ueluti & ſenſus auditorij læſio, cerebrū ipſum, oſtendit: quo fit,
ut & colli dolor, & manus tremulæ neruorum principium offenſum eſſe portendāt. Quòd vero
nigræ vrinæ principij alterius affectionem indicent, ſæpe eſt dictum: fitq; hoc ꝑ uehementiſſi-
mam caliditatem. Vrinæ uero denſatæ ex eorum ſunt numero, quæ ad obſcuritatem tendunt,
ueluti & alia libri huius multa, adeo ut impræſentiarū quoq; nugari poſſint, q̄bus id placet. Nē-
pe Hippocrates in prognoſtico dr̄ias urinarum oēs, q̄ in acutis morbis fiūt, enarrās, nullam de
denſis mentionem fecit: ſicuti neq; in epidemijs, neq; in aphoriſmis. At, q̄ talia quidem pronū-
ciare audent (de quibus notitiam exquiſitam habere non poſſumus: neq; ſi habuerimus, plus ali
quid ijs, q̄ ſcimus, habemus) uere autem cōmoda non agnoſcunt, inæqualem habere ſuperficiē
aiunt urinas dēſas, eminētijs ſcilicet, tū paruis, tum albis ueluti capillis, exaſperatas. Suntque in-
ter hos nō nulli, q̄ ſpumoſas tales urinas eē dicāt, ſpumā ſcilicet tenuē in ſuperficie inæqualiter
diſperſam

A disperſam habentes:alij vero craſſas quidẽ eas,duritiem in ſuperficie,ſabuli inſtar,valde tenuẽ obtinentes.Sed ſanè percurrentibus oĩa hæc nobis nihil cõmodi accedit.Nẽpe author ipſe ad dictionis calcem, uentura expectare nigra,ſcripſit:& huic rurſum ipſi adiecit,pernicoſum.Dixit uero antea nigra meiere ægrum: quare ſpes venturorũ nigrorũ de his relinquitur,q̃ vel deijciũtur, vel vomuntur,intelligenda:ſuperfluũ autẽ exiſtit illa expectare in gratia prædictionis eum, qui pniciosiora vidit ſigna, vrinas ſcilicet nigras.Adde,ꝙ neq; ꝑpetuo,neq; vt plurimũ nigrarum urinarũ excretionem cõſequuntur ꝑ ventrem,uel uomitum nigra.Eãq; ob cãm vr̃ Dioſcorides ſubnigras tales ſcripſiſſe vrinas,ſub,ꝑpoſitionem adijciens,vt prorrheticũ q̃ppiã,tametſi exiguũ,ſermo hr̃et.Superuacanea autẽ prorſus erit cæterorum ſymptomatũ adiectio. Nã ſubnigræ urinæ,vt nigræ fiant inclinationẽ hñtes,febris ſpeciẽ expoſtulant,q̃ certiorem definiat p̃dictionẽ, aliud uero nihil. Si.n.abunde, tum acris,tum ignea febris fuerit,ſubnigræ vrinę in nigras prompte tranſibunt: ſi uero non talis,neq; magnopere ignea fuerit,huic tremulæ manus erunt, ueluti & dolor capitis, ſubſurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica ſunt ſigna.

4 *Quæ cum exolutione fiunt,& catoche,& aphoniæ,pernicioſæ ſunt.*

B Rurſus hoc in loco particularẽ ſcripſit ſermonẽ,veluti & antea,cũ dixit,deſipientiæ peſſimæ. Cõiter autem talibus oĩbus ineſt, qđ & idiotis ipſis patet, vt magnæ affectiones uirtute præfatigatis pernicioſæ fiant: ſed, qđ ibi,p̃debilitatorum,dixit,id impræſentiarum,cum exolutione, dicit. Poteſt autẽ quiſpiã & cum exolutione,vel infirmitate,vel imbecillitate inquiens,multitudini,indoctiſq; quaſi aliud q̃ppiã dicat,p̃bere opinionem:poteſt quoq; & de particularibus affectionibus ita agere,ut interim aliàs alia dicere uideaĩ.Nã & peripneumoniæ,& pleuritides,q̃ cum uirtutis fiunt imbecillitate,oĩs itẽ huiuſmodi fortis affectio, pernicioſa eſt:ſi.n.neque ex ipſis, qui uiribus ualẽt omnes ſeruantur,quòd nemo ex ijs,qui imbecillam habent uirtutem,ſeruari poſſit, liquido conſtat omnibus. Hoc igitur in loco duo ſymptomata, quæ cerebri læſionem concomitantur, memorauit:quorum,qui uel alterutrum tantum dicit,uera loquitur:nam catochæ cum exolutione prauæ ſunt:aphoniæ item cum exolutione ſimiliter his habent.

5 *Lateris dolor ex ſputis bilioſis,ſi abſque ratione euanuerit,in furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius uniuerſale ſæpius eſt dictum,Quod.ſ.oĩa ſine ratione euaneſcẽtia malum quippiã portendãt.†Adeſt quoq; & impræſentiarum particulæ aliquod malũ,qđ ex bilio- C ſis ſputis in pleuriticis affectionibus repente euaneſcentibus fit, neq; tñ perpetuo, neq; ſępius: ſed, cum bilioſi humoris ad caput ipſum trãſitus fuerit, tũc ſolũ ægri ἐξίσαται.i.in furorẽ agunĩ. Atq; ſueta iã enunciatione uſus, q librum ſcripſit, alienã fecit dictionem, cum nõ habeamus,cui nã orõnem, in furorẽ agunĩ, ordinemus, cõponamusque.Nẽpe,quãtum q̃dem ex dictione eſt, lateris dolori ordinamus:dicente utiq; ipſo,lateris dolor abſq; rõne ſi euanuerit,in furorẽ agũtur.Valde uero improprie dictũ fuerit,lateris dolor abſq; rõne ſi euanuerit,in furorẽ agunĩ,nã, & ſi pro ἐξίσανται.i.in furorẽ agunĩ, ſcribamus ἐξίσαται.i.ĩ furorẽ agiĩ,ſine,ν,ſyllaba,q̃ ſinẽ p̃cedit, per ſola ς & α ſcripta,non minus,& ſic abſurda fuerit interpretatio,atq; priore deterior longe:nẽpe in illa ab affectionibus ad ægrum per ſolęciſmum tranſitur.Hoc autẽ ἐξίσαται, tametſi abſque ν enuncietur,ne ſic tamen prorſus,quid prius illud ſignificet,inuenire queas:nam ſecundum naturam dixiſſe licebat, lateris dolore ex bilioſis ſputis abſque ratione occultati ægri ἐξίσανται,uerbo illo uidelicet ſignificante dementiam uehementem, & maniæ participem.

† *Clarius. In hoc loco autem adiectum etiã eſt aliquod ex particularibus malum.*

6 *Ex ceruicis dolore comatoſo & ſudante uenter inflatus, ſi ad neceßitatem liquida laxauerit ſublutus,ex his bile carentia in ecſtaſin aguntur.Talia autem ſi ſeruentur,diutius æger laborabit:an & his bile carentes proluuies mitiores,meliorisq́; moris exiſtant,& flatuoſum adiuuerint tumorem?*

D Aceruantur quoq; in hac dictione diſſimilis generis ſymptomata.Ceruicis etenim dolor cũ comate morboſam in cerebro affectionem eſſe oñdit.Sudor uero,tanquã ſymptoma,& non iudicatorius,aut redundantiam,aut retentricis facultatis imbecillitatem,indicat. Venter autẽ inflatus eã ipſam partem affectã eſſe indicat,uentrem ſcilicet.Ad neceſſitatem aũt liquida laxare, ſublutumq; id facere,iecur oñdit affectũ.Ἐξίσασθαι aũt,qđ eſt παρακόπτειν σφοδρῶς.i.ualde deſipere, eos ait,& ſi nullum fortis deſipientiæ, quã ἔκστασιν uocant,ſignum effectum fuerit:dictũ eſt .n.comatoſum tñ,q̃ eſt affectio cerebri,contraria ecſtaſi:niſi quis ceruicis dolorẽ ſignum ecſtaſis eſſe dicat:qđ neq; ſimplicem deſipientiam abſq; ſignorum cõiunctione ſignificare poteſt,ut ſunt uigiliæ, capitis dolores,ferox oculus,rñſio audax,ſomni turbulenti,aut aliqua in ſenſibus, uel uomitionibus arbitrarijs offenſa.Iure igitur q̃dã,pro ἐξίσανται,legunt ἐφίσανται.i.cohibenĩ, de alui excrementis dici affirmantes,atq; melius copulari illis:ut ita continuetur dictio: Venter inflatus ſi ad neceſſitatem liquida laxauerit ſublutus, ex his bile carentia excremẽta cohibenĩ. Poſt hæc uero inquiens,Talia aũt ſi ſeruenĩ,diutius æger ægrotabit.tandẽ ſcripſit,An & his bile carentes proluuies mitiores meliorisq; moris exiſtunt,& qđ flatuoſum eſt tumoris adiuuerint? quaſi ita dixerit, & flatuoſum tumorẽ adiuuerint? quod rurſus idẽ in ſignificatu poteſt,quod &

flatuoſis tumoribus opē ferre. Quòd ſi aliena tibi videatur cōſtructio, ignoſcendū eſt ijs, qui ita E
enarrāt: permulta ſiquidē talia libro in hoc vñr pronūciari nominibus inuſitatis. Iure autē opti-
mo īueſtigare vr̃, an bile carētes proluuies tales iuuēt tumores flatuoſos, nō à bile, ſed à frigidis
humoribus ſubſtantia aquoſis, & flatuoſo ſpiritu fieri conijciens. Secundū hāc igitr̃ expoſitionē
cōſentire hęc inter ſe vidētur: & non perperā à quibuſdā ſcriptū eſt συνίσαται, uel ἐφίσαται. i. cō-
ſiſtunt uel cohibent̄, de deiectionibus, & magis ipſum ἐφίσανται. i. cohibentur: nā, q̃ a ἄχολα. i. bi-
le carēt, ob id cohibent̄, atq; ad neceſſitatē uix laxant̄, hoc eſt cū medici auxilio. Superflue autē
inter initia coniunctū eſſe vr̃, ex ceruicis dolore comatoſo, & ſudāte, nullo pacto vētris ſympto
matis cohęrens, quadrāſque. Quo igitr̃ modo concurſiones alias multas in vno, uel duobus cōtē
platus, ad eas ſcribendas perueniſſe eſt viſus, ita & nūc feciſſe eſt veriſimile, nō præſcripto ęgro
tantis noīe, ut in alijs fecit. Et, ſi res ita habet, fieri poteſt, ut in principio quidē morbi copia q̃dā
humorū, & tēperatura frigidorū, & ſubſtantia tenuiū, particulas circa caput ceruicemq; infeſta
uerit: defluēſq; in vētrē, & flatuoſam in eo molē pepererit, & deiectiones tū tenues, tū aquoſas
fecerit, atq; ob id manētes in uentre & nō penetrātes, quo penetrant modo, q̃ tū bilioſæ tū mor
dentes exiſtūt. Cæterū nō parū intereſt, an authore libri, q̃ cuipiā euenerūt, narrante, cauſas nos
reddere eorū probabiles tentemus, quēadmodū in opere epidemiorū fecimus: an ueluti uniuer F
ſales ſermones indagare. A capite. n. ad vētrē defluere pōt humor, ueluti & in fauces, gutturque
& pulmonem, & thoracē, & ſeptū trāſuerſum, & lienē, & hepar, & q̃duis aliud: veluti & ex vno
quoq; horū rurſus ad caput aduehi: ſed, ꝙ uel ꝑpetuo, vel magna ex parte in vnū dictorū ꝑmea-
tio fiat, falſum exiſtit: id qđ plurimę libri huius dictiones oſtendūt. vt q̃bus ſimpliciter enunciat̄
abſq; adiectione coniunctionis dubitatiuæ, vel noīs ægrotātis. Verū in hac dictione inquiēs, an
& his acholę ꝓluuies εὐηθέστεραι. i. melioris moris, exiſtāt? ſeſe haudquaq̃ ſermoni vniuerſali cō-
fidere declarauit. Εὐηθέστεραι autē ſignificat quidem, & κακοηθέστεραι id eſt maligniores, & ſæpius
in hoc ſignificato plerique veterum vſi videntur: verum & εὔτροποι ſignificat, id eſt mitiores, vt
vertantur, promptiores: Vſi ſiquidem ſunt & hoc ſignificato quidam ex antiquis, iuxta quod &
nūc dictum eſſe videtur, nempe id commōſtrat, quod in calce dictionis dictum eſt, adiuuerint.

7 *Ventris circuntentio ad neceßitatem liquida laxans, cito intumeſcens, conuulſiuum quippiam habet. vt Aſpaſii filio: Superrigere his lethale: Conuulſusque ex his, & inflatus, diutius ægrotabit, ſuperuenietq; in ore putredo viridis.*

Dictū à me ēt ſuperius eſt, ꝙ medicinalis ſpeculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G
oībus libris per vniuerſalia facta ſit, expromēte ēt aliqñ particularia q̃dā, gr̃a exēpli, ad eorū, q̃
diſcūt, perſpicuitatē. Sed, qm̃ nō ſatis eſt ꝑcepta uniuerſalia cōdiſcere, vt ea prōpte in operibus
dignoſcant̄, abſq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs ſcripſit, in q̃bus
nihil eorū, quæ his contigerunt, eſt omiſſum. Quòd vero, quæ à prorrhetici authore emanauit
doctrina, nō habeat vniuerſale, niſi utiq; rarēter, iā ſæpius eſt oſtenſum. Deficit quoq; & ea ab
exquiſita illa particulari enarratione, quę in epidemiorū ægris deſcripta eſt: Vbi primū quidē,

† Si ĩ ſignis aliqua ſit ex cauſis procatarcticis.

† ſi quoquo pacto cauſæ præincipientes indicare valeāt, ſ indicat, recēſens, ſi quis, verbi gratia,
vel ex laborib⁹, vel exercitationibus intēpeſtiuis, vel ebrietate, ægrotare cœperit, deinde, ꝙ pri
mo quidē die hæc circa ægrum contigerunt, & ſecundo alio, & ita tertio, & quarto: & alijs dein
ceps diebus, oīa, quæ fuerunt, explicat: ijs, q̃ ab ipſo didicerint, præceptionē vniuerſalē cōſenta-
neā ijs eſſe, quæ in ægris apparuerunt, oſtendēs: ducitq; ſimul interdū is ad exercitationē, vt in
horū explicationibus oſtendimus. Qui vero ægros in hoc ſcribit libro, ab hm̄oi enarratione ex
quibuſdā ſemel viſis iā vniuerſalia præcepta cōſtituere intendit, non parū in multis errās, vt in
hoc, quod alteri factū ſit, alteri attribuere, q̄uo & nūc. Nēpe, vbi Aſpaſij filij vētris ſymptomata
ſolū ſcripſit, ea cōuulſiuum quippiam habere ait. Tria autē ſunt ab eo ſcripta ſymptomata, vnū H
quidem eſt uentris diſtentio: alterū ad neceſſitatē ὑγρὰ χαλᾷν. i. liquida laxare, qđ pro διαχωρεῖν
id eſt deijcere, dicere conſueuit: tertiū ab ipſis eſt, cito intumeſcere. Significat autē cum hoc & ꝙ
venter minuatur forſan ex liquidis deiectionibus: nempe mox poſt ipſas dictū eſt, cito intume-
ſcens. Solis autē his ſymptomatis iunctum, conuulſiuum quiddā, ſi quis in ita ęgrotante homine
prædixerit, fallet̄ ſæpiſſime: uerū aliquando, vel etiā in paucis ſemel, voti fiet compos. Is quoq;
qui hęc ſcripſit, vbi dictis nūc ventris ſymptomatis ſimilia, in antecedente dictione cōmemora
uit, de conuulſione nullū fecit ſermonē, & ſi ceruicis dolorem factū cum comate dixerit. Ita autē
habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoſo & ſudante uenter inflatus, ſi ad neceſſitatē humida
laxauerit ſublutus. Quòd igitur ſymptomata uentris hæc ſimilia ijs ſint, quæ nunc ſunt dicta, liq
do cōſtat omnibus: ſed præter hæc, ceruicis adiectus eſt dolor, neruoſæ partis & prope cerebrū
ſitæ, & dorſalem medullā continentis, cum hoc ꝙ cerebrum iam erat affectum: nempe comato-
ſum, cerebri eſt ſymptoma: uériſimilius autem erat in ita laborāte ſcriptum fuiſſe, hr̃e aliq̃d cō-
uulſiuū, non autē in præſenti: in quo fieri pōt, ut ſymptoma aliquod aliud cōuulſionis indicato-
riū factū ſit, quod in enarratione omiſit: Niſi ipſum ſuperrigere, in ea dictū, quis conuulſionis ſi-
gnum eſſe exiſtimauerit: quod ſane & ipſum à quibuſdā expoſitoribus eſt dictum, qui quotidie

tertianos

A tertianos quartanosq; circuitus quibusdã cũ vehemẽtissimo rigore, fieri, nihil cõuulsiuũ hñtes, nõ uident. Verũ, q̃ talia scribunt, adeo in re medicinali sapiẽtissimi sunt, vt rigorẽ, neruorũ affe-ctionẽ esse, ut cõuulsionẽ, tremorẽq; existimẽt. Neq; sanè, cur Aspasij filius cõuulsiuus factus sit, poterit quis dicere, nõ scriptis oĩbus, quæ ipsi contigerunt: neq; cur χλωρὰ. i. uiridis putredo in oris locis facta sit: succi etenim uitiosi soboles sunt eiusmodi pathemata: quã vnde aliq̃n aceruã uerit, est incertũ, cũ, qua'nam uictus ratione sit usus, ignoremus: neq; vero, q̃ in ipsius ventre fa-cta sunt, putredinosæ cacochymię signum p̃ferunt: adde, ꝙ neq; quã nã dicat putredinẽ viridẽ, manifeste cognoscitur, qm̃ χλωρὰ & quę ęrugineum, & quę pallidum habent colorem, vocitat.

8 *Quibus lumborum tenues, & diuturni dolores ad hypochondrium griphorum modo euntes, & cibo-rum auersionem inducentes vnà cum febre: dolor his valens, contentusque ad caput perueniens, acute, conuulsiuo modo perimit.*

Siue ὑπὸ λεπτὸν, siue κατὰ λεπτὸν. i. tenues scribatur (utroq;. n. modo scribũt) multã hẽt obscu-ritatẽ. Eam ob cãm quidã ὑπὸ πλευρὸν. i. sub costã, scripserunt. Qui ergo uel ὑπὸ λεπτὸν, uel κατὰ λεπτὸν, scripserunt, sentẽtijs sunt diuisi: nempe alij tenue intestinum dici asserunt: alij latum os,
B & sacrum appellatum. Sunt, qui horum tertium q̃ppiam fecerunt, ita ut simul utrunq; dicant, ra-tionẽque simul ijs, q̃ inferuntur, adiungant: nẽpe à uena, q̃ ad portas iecoris est, propagines scis-surasq; plurimas in mesareo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores non continuos, sed tenuibus quibusdam interuallis infestantes, succedere: quas ad dextrum hypochondrium in ie-cinoris portas, tum reduci, tũ contrahi, & ueluti cõuelli aiunt: vbi uelut radicem esse affectionis supponunt, cũ hęc uena vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare aũt ita intelligendũ sit uerbum γριφώμενα. i. griphorum modo euntes, prætermittũt quidem hi, sed quidam alij παρὰ τὸν γρῖφον, nomen accepisse aiunt: uocatur aũt ita rete quoddã piscatoriũ, non, ut hi existimant, per φ scriptum (nẽpe aliud uocis huius significatum existit) sed per π. Quare quidam in præsẽti dictione scribunt γριπωμένα: Alij inuolutas mẽbranas γριφομένους dici ex cõsuetudine inquiunt, cũ q̃s digito descripserit discreueritq́ue: atq; ob id p̃ metaphorã dolores, q̃ morsis descriptisq; fiunt, γριφομένους uocatos: alij & à principio dictionis dictum esse aiunt, lumborũ tenues diutur-nosq; dolores, quasi hoc pacto dixisset: dolores κατὰ σμικρὸν. i. exigui, minutiq; qđ est imbecilli. Condonantes igitur tũ ijs, qui ita exponunt, tũ ijs, q̃ portas iecoris pati asserunt, recte dicta esse oĩa (nam ciborũ auersionem argm̃ quoddã affecti iecoris esse inquiunt) ab eo, quodnam ex sic
C dictis futurum sit nobis emolumentũ, audiamus. Inquit. n. oĩonis scriptor: dolor his ualens, con-tentusq; ad caput perueniens, acute conuulsiuo modo perimit. Nunquid igitur cõsulent nobis, ut prædicamus oĩno hæc sequi? Nempe, ꝙ infestantium cõmutatio non solum in caput, uerum quoq; & in quãlibet aliam partẽ, siue mesenterium, siue & hepar pati uelint, fieri queat, condo-net q̃s: at certe, quo'nam pacto cõmutatio fiet, p̃nosse possibile non est, priusq̃ peculiaria parti symptomata adsint, q̃ q̃ facta cognosci queat: & p̃sertim cum, quæ prius infestabant, sedata fue rint. Quinetiã cõmutationes eiusmodi in ægrotis, in epidemiorum libris scriptę sunt. Et sanè, si nunc quoq; ita scriptũ fuisset, eiuscemodi q̃busdã symptomatis in uentriculo obortis, ac postea repente occultatis, doluit uehementer in capite ęger, diceremus in ipsum transmutationẽ factã fuisse: neq; tñ, quid faceret, certo licebat dicere, priusq̃ aliquod aliud signum cõpareret uel ca-taphoræ, uel delirij, uel conuulsionis, nempe & id fieri potest: potest quoq; & natura morbo ro-bustior proritata, sanguinis per nares eruptionem moliri, uel parotidas suscitare. Didicisti siqui dem horum oĩum incipientium esse signum: sed, priusquã incipiant, capitis dolorem solum exi-stentem suspicationem quidem omnium præbere, certam uero nullius ex ipsis prænotionem.

D 9 *Superuenientes rigores, & nocte magis quidam modo exacerbantes, cum uigilijs, & uenarum agita-tionibus in somnis, atque urinas in se ipsos luxantes, in comatosas aliquando finiuntur conuulsiones.*

Libri huius author, ut in singulis dictionibꝰ, vel nomen aliqđ insuetatũ, vel cõpositionẽ, inue niret, magnopere laborauit: qũo & nunc utrunq; fecit. At, quæ in singulis dictionibus insuetata sit compositio, trãseunte eo uel ab affectionibus ad affectos, uel ab affectis ad affectiones, præte reunda nobis est, propterea ꝙ, quãtum in ipsis est, nullam sermo sit habiturus obscuritatem. In p̃nti vero dictione φλεβοδονώδεα, nouum peregrinumq; nomẽ fecit, uenas agitari, quantum ex voce est, ostendens: & vel ẽt, vt quidam nomen scripserunt, per φλεβοτονώδεα, venas extẽdi. Siue igitur proprio appellatas uenas, siue arterias ipsas, ꝙ has interdum uenas antiqui appellent, agi tari uel extendi audire oporteat, mirari licet, quomodo nũc primum eas memorauerit. Nam, si arterias indicare uoluerit, uel tẽdi, uel agitari, qđ de vibratitia motione est intelligẽdũ, de ipsis aliquid in multis ægrotãtibus dixisse oportebat. Nam, si author circa arteriarũ motiones vsque adeo diligens erat, ut & vibrari eas, & tendi obseruaret, nequaquã alias pulsuũ differẽtias igno-rauit. Quomõ igitur de ipsis nihil scripsit? Si uero proprie appellatas uenas tendi memorauit, qũo & non huius symptomatis iam antea mentionem fecit, quod scilicet in vehementibus capi tis doloribus fieri consueuit? Videtur siquidẽ in his, & p̃sertim ubi cũ multa caliditate fiunt, pul-

ſantes, & quaſi uibrari temporum venæ. Sæpius aũt & colli iugularias, quæ uidelicet in ſuperfi- E
cie collocantur, motione pulſui cuidam non diſſimili agitari vidimus. Videtur quoq; & in tem-
poribus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere, quo tpe illæ maxime pulſant. Ambiguitates
ergo huiuſmodi quidã effugere volentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquiũt, nomẽ ἀπὸ τῶν
φλεδόνων facientes: ꝙ autẽ φλεδόνας & φλυαρίας, & λήρους, ideſt nugas, & deliramẽta, quidã uete-
res nominauerint, nõ te præterit. Affectiones igitur (inquit) cum uigilijs exiſtentes, & in ſomnis
delirantes, urinam inconſulto χαλῶντες. i. laxantes, quod eſt ἀποκρίνοντες, id eſt excernentes. Nẽ
pe ab affectionibus ad ægrotantes tranſijt: rurſum ad affectionem reuertens inquit, in comato-
ſas aliqñ finiuntur conuulſiones. Inquiens autem, aliqñ, nos à moleſtijs liberauit: principio ſiqui
dem neruorũ affecto, ut uigiliæ, nugæ, & vrinarum inuoluntaria excretio oſtendunt, nil mirum
inde phrenitim fieri, & coma, & conuulſionem, & uocis priuationem, & quoduis aliud tale pa-
thema. Superfluum itaque fuerit, ad hanc prædictionem, tum ſuperrigere, tum nocte magis exa
cerbari: ſed, quod iam ſæpius eſt demonſtratum, ſcribit etiam, quæ prædictionibus ab ipſo di-
ctis minime conueniunt, communia à proprijs ſeparari neſcius.

10 *Qui principio* ſudant vrinis coctis, deuruntur que, & abſque iudicatione refrigerantur, & cele-* F
riter peruruntur, torpidi item comatoſique, & conuulſiui, pernicioſe habent.

†*Quæ ſunt alterius principij. nimirum cerebri.*

Rurſus hoc in loco, qui principio* ſudãt urinis coctis, ſuperuacaneum eſt. Nempe & deuri, &
abſq; iudicatione refrigerari, perimere hoĩem ſufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti & † q̃
principium alterũ faciunt, ꝗ per ſe ipſa ægrum corrumpere nequeũt: de q bus ita ſcripſit, torpidi
item, comatoſiq; & cõuulſiui pernicioſe hñt. Ab his ergo vtriſque, principio* ſudantes cũ urinis
coctis ſcripſit, quod perinde eſt, atq; quiſpiã dicat in periculo mortis videri hoĩem, qm̃ & cere
bri membrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atq; in coxa vlcuſculum æger habuerit: aut ſi
quis periclitari hominẽ dicat ꝑ ꝑ aquam inter cutem, & vnguium abſceſſum. Quid nam proin-
de adhuc deſideremus, quas nam dicat urinas coctas? de quibus antea dixi à Rufo Epheſio Zeu
xiden empiricum increpatum fuiſſe: nẽpe falſum eſſe id, neq; malum eſſe aliq d, vbi tales vrinę
factæ fuerint: uerũ autẽ eſſe, ꝙ laborioſæ urinæ malum aliquod ſignificent: nempe eas indicari,
q̃ cum labore excernuntur. Secundo uero loco ſcriptum hoc de urinis coctis in utraq; dictione,
æque ſermonem vitiaſſe non amplius credibile eſt, ut Rufus cenſuit Zeuxin redarguens. Sed for
ſan author coctas urinas craſſas & albas uocauit, quoniam ſubſidentiam huiuſmodi, & in vere
coctis vrinis vidit: quæ vero returbatæ ſubiugalium modo, non coctas. G

* *Al. contigit.*

11 *Vterum gerentibus ſi capitis dolores, ſoporesque cum grauitate fiant, vitioſi ſunt: forſitan uero &*
his conuulſiuum aliquid pati prodeſt.*

Quidnam rurſus pñtem nominũ conſtructionem ſolœciſmum hr̃e videntes, uerbum, his, per
mutauerũt, talem efficientes dictionem, forſitan uero & hæc cõuulſionũ aliquid pati* iuuat: ve-
rum, ut antea retuli, dũ intelligentia ipſa maneat, ſcribere unicuiq; ſuo arbitratu cõcedentes, de
eorũ, q̃ referuntur, ueritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictioni adiacens
nomen ἐπιφόροισι. i. uterũ gerentibus, qđ explicatione eget. Nõ ſolum etenim nominum inuſita
tã cõpoſitionẽ dictionibus in ſingulis excogitare cõtendit author, uerũ quoq; & ex nominibus
ipſis unũ duntaxat, at interdũ & duo, & tria inſerit uel planè peregrina, uel nõ in eo ſignificatu,
qui apud græcos uſui fuit, Quidam igitur ἐπιφόρους, grauidas eas, quæ non longe à conceptione
abſunt intellexerunt: alij, prõpte concipientes, atq; aſſidue uterũ gerentes. Inquit igit̃, Si capitis
dolores, ſoporesq; cũ grauitate fiant, uitioſi exiſtũt. Sed cõe oĩum ita habentiũ nomen ἐπιφορὰς
adiecit: quo modo & orõnem, cum grauitate, ut perueſtigemus, utrum ne præter id, ꝙ laboran-
ti totũ corpus graue uideatur, id adiecerit, uel capitis dolores cum capitis grauitate, uel ſoporẽ H
cum grauitate. Sed, ubi quis uniuerſa hæc trãſcurrerit, ad prædictionẽ nihilo plus aſſequet̃, neq;
ſm̃ hunc ſcriptorem. inquit ergo, forſitan uero & his conuulſiuum aliquid pati * prodeſt. Cum
autẽ uirũ audieris dicentẽ, forſitan, atq; ex particularibus tanq̃ uniuerſalẽ incõſulto feciſſe orõ
nẽ, raro rẽ uſu euenire liquido cognoſcas: q̃ uero rarẽter cõtingunt, à prorrhetica ſpeculatione
deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nã, ſi tanq̃ cõtingentia fieri quis dixerit, ſæpius iam audiuiſti af-
fectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma, vel in ſenſibus, uel arbitrarijs motionibus, comita
ri: ſi vero tanquam ſæpius fieri, non ſolum non fit ſæpius, ſed neque ambigue, quod nunc dixit.

12 *Dolores in faucibus gracilibus ſtrangulantes, conuulſiuum quiddam habent, tum alias, tum à capi*
te orti: ut Thraſynontis fratris filiæ obuenit.

Ex hac quoq; dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, vbi inquit
φάρυγγι ἰσχνῷ ideſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturã hãc habent tum antiqua exemplaria
omnia, tum interpretũ commentarij: niſi ſcribentis uitio id uertatur, quomodo & alia multa in
exemplaribus multis uitiata reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγ
γι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe, ꝙ φάρυγξ fœmineo ſcribatur genere, ſuperioribus omnibus eſt con-
feſſum.

A fessum.Reperiĩ quoq; & ĩ hac dictione φάρυγξ ἐπώδυνος,ἰσχνὴ, μετὰ δυσφορίης πνιγώδης.i.fauces
graciles,dolentes cum implaciditate,strangulantes.Quòd aũt ægros cernens,concursiones ho
rũ scripserit,neq; ex ijs,quę viderit,se ipsum instruxerit,neq; ad uniuersale particularia reduxe
rit,vel ex hoc palàm fecit.Fauces.n.non semel memorauit(ueluti in‖prognostico Hippocrates In Prog.com.3. tex. 15. cla. 4. 209.a
fecit,oĩa,quæ de eis sunt,continuata serie,& nõ sæpius,percurrens)aliàs in alia libri parte. Qđ
ergo in præsenti dictione ait author,si sæpius seorsum dictorum memor fueris, ẽt in hac cogno
sces,quonam pacto ex inuento particulari,in enunciationem ire uniuersalem ausus sit,nomina
tim Thrasynontis fratris filiam perstringens:in qua scriptam concursionem conspexit.

13 Tremula conuulsoria facta cum sudoribus redire cõsueta,his iudicatio euenit, vbi superriguerint superrigent hi præcluso in uentre ardore.

Dictionem hanc quidam in duas dispertiunt orationes,unam quidẽ,quæ ita habeat:Τὰ τρο
μώδεα σπασμώδεα γενόμενα, i.tremula conuulsoria facta. fatẽtur uero hi orationem hanc mancã
esse:subaudiendumq; aliquid,de quo paulo post dicam,uolunt.Alterã orationem principio al-
tero efficiũt,τὰ ἐφιδρῶσι.i.cũ sudoribus,redire consueta,judicatio his euenit,si superriguerint.
B Qui uero orationem utranq; connectunt,sine articulo τὰ scribunt, tremula conuulsoria facta,
ἐφιδρῶσι.i.cũ sudoribus,redire consueuerunt:id quod,quia falsum sit,ab expositoribus est dã-
natum:alterũ uero,ꝙ mancum. At,qđ dictioni deest,scribentis delicto id accidisse põt: falsitas
aũt ipsa nullã admittit excusationem.Nempe,ꝙ tremula conuulsoria facta cum sudoribus redi
re consueuerint,falsum est:cum redire non consueuerint,sed lethalia existant, siue cum sudore
fiant,siue nõ.Considerabimus igitur ea,quæ hi dicunt,tremula conuulsoria facta,mortem infe-
runt.aut,tremula,vel conuulsoria,per se legi precipientes.Nẽpe & hoc intelligi pacto posse in
quiunt,tremula conuulsoria facta mortem inferunt:posse aũt & in hunc modũ,tremula,uel cõ-
uulsoria si fuerint,praua existunt: vt prius quidem planè perfectam absolutãq; ex tremulis, in
conuulsoria degenerationem doceat:posterius vero,tremulis pathematibus vbi superuenerit
conuulsoriũ,sequi mortẽ.Vtrunq; siquidem est lethale:sed prius quidẽ tanquã tremulis ad con
uulsoria ante hominis mortẽ trãsmigrantibus:posterius uero tanq̃ planè cum hoc factis,atque
vbi firma fuerint,mortem inferentibus.Cui vero hæc placent,ipsis licet vti.Ego aũt ad eos per
gã,qui principio altero dictionẽ cũ articulo τὰ legũt, Τὰ ἐφιδρῶσι φιλυπόστροφα.i.cũ sudoribus
redire consueta:deinde subticẽtibus nobis,& postea legentibus,iudicatio his euenit, si superri-
C guerint,ut sermo hmõi sit:cum sudore desistere visa pathemata, rursumq; reuertẽtia,& rursum
ignescentia,at iterum sudoribus solui visa,veram certamq; hñt solutionem iudiciũque,vbi su-
perriguerint.Quod autem deinde dicitur,superrigent præcluso in uentre ardore,eiusmodi ha-
bebit sententiam:ventris æstus antecedit,si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 Lumborum dolor,& capitis dolor,& cordis dolor,cum excreatu violento, conuulsiuum quippiam habet,submutumq; cum iudicatione rigorem.

Quidam dictionem coniunctione,&,semel scripta exponunt, conuulsiuum quippiã habere
non ex prædictis quatuor fieri,sed ad veritatem de oĩbus prædici,volentes:quatuor dico,lum-
borum dolorẽ,cephalalgiam.i.dolorem capitis, & cardialgiã.i.cordis seu stomachi dolorem,
& violentũ excreatũ:ita fit,vt hoc scribãt mõ:lumborũ dolor,capite,& stomacho dolenti. Alij
coniunctionẽ,&,bis scribunt:quo ego mõ protinus ab initio scripsi, ꝑpea ꝙ exẽplaria cõplura
ita habeant.Descriptio aũt tale quippiã indicabit: lumborũ dolor, si & capite doluerit quis, &
stomacho,vel cum screatu violento,conuulsiuũ quippiã hẽt.q̃ q̃ & dictio ita scripta utrunque si
mul ægrotanti factum significare possit,& lumborum dolorem,& cephalalgiam.Ego aũt neq;
D experientia,neq; rei natura,conuulsionẽ prædis consequentẽ esse pronunciare possum. Quin
ẽt author adiecit,conuulsiuum quippiam hẽt,quod non idem est,ac si dicas symptomata hmõi
conuulsiua esse.Docui porrò antea,ꝙ non similiter audire cõueniat,cautum hoĩem tales expro
mentẽ uoces:& eũ,qui facile de particularibus,tanq̃ vniuersalibus, pronunciat.Nã,cum teme-
rarius ille hæsitans dicat,conuulsiuum quippiam hẽt,uel exiguũ esse,vel raro contingere,quod
dr̃,ostendit.De singulorum aũt,quæ in oĩbus tertij huius commentarij dictionibus referuntur,
symptomatum virtute,paucis quidẽ docui in horũ cõmentariorũ prima,& secunda:longe autẽ
lateq; in prognostici cõmentarijs:vberius item ac fusius in libris de iudicationibus, & sympto-
matũ causis:nõ pauca quoq; de his in libris epidemiorũ sunt enarrata.Satis ergo hoc loco fue-
rit solã dictionẽ explicare,atq; insuper,verũne an falsum fit,qđ enũciatur,aut frequens,aut am
biguũ,aut rarum,sententiam adiungere. Post orationem,conuulsiuum quippiam hẽt,scriptum
est ὕπαφωνον nomen.i.submutũ:quod quidam cum prædictis connectunt,ita vt fiat talis dictio,
conuulsiuũ quippiam hẽt submutum.Alij principium dictionis,quæ infertur,esse existimãt,com
mutantq; iterũ hi ipsi dictionem:nempe alij sine articulo scribũt:alij neutrum articulum adiun-
gunt,talẽ febricãtes dictionẽ,Τὸ ὕπαφωνον.i.submutus cũ iudicatione rigor, uentris deiectiones
subliuidæ turbationis plenæ,& vrinæ tenues.Quidã legũt per se,cũ iudicatione rigor,neq; cum
prædictis

prædictis,neq; cum ſequentibus ordinantes.Alij totam dictionem cõmutant, atq; ita ſcribunt, E
ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος:i.ſubterrefaciens cũ iudicatione rigor.Conſequenter aũt tibi vtrorũq;
expoſitionem per ſe exacte ſcribã.Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος.i.cum iudicatione rigor, p ſe
ſcripta eſſe uolũt,multasq́; fieri cũ rigore iudicationes ſignificare. Orationẽ uero ὑπόφοβον ἅμα
κρίσει ῥῖγος,dixi iam antea quoſdã permutare,& pro ὑπάφωνον,ὑπόφοβον ſcribere:geminamq́ue
faciunt expoſitionẽ,alij quidẽ pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος,dici putantes:alij pro μετρίως φοβερόν,
quaſi mediocriter terrificum dixeris,ut τὸ ὑπάφωνον ſimile ſit τῷ ὑπόφοβον.Fuit aũt & tertia quæ-
dam ſcripturæ huius expoſitio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non eſt: uelu-
ti,ſi,dum vel per ſanguinis eruptionem quis,vel uomitũ,vel ventris uacuationem, uel ſudores,
vel hæmorrhoidẽ iudicatur,vel mulier per menſtruã purgationem ,rigeat.Sępius certe fieri vr̃,
vt bonam aliquam vacuationem antecedat rigor:cum uero iam excernunt, rigorem incipere
malum.Quod aũt id uerũ ſit,qui multos ægros diligenter contẽplati ſunt,norunt: ſi uero pror-
rhetici author ita cenſuerit,eſt diuinãdum:principio ſiquidem neque,an ab illo ſcriptũ τὸ ὑπό-
φοβον ſit,nouimus,in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita ſcriptum eſt.

15 *Ventris deiectiones ſubliuentes,turbulentæ,& vrinæ tenues,aquoſæq́; ſuſpicionem habent.* F

De his utriſq; ſeorſum in prognoſtico diſſeruit Hippocrates, tum‖liuentes uentris deiectio-
In Prog.com.2. t.22.4.199.h. Ibi.200.h.t.30. & 201.a.t.32. nes prauas eſſe inquiens,tũ‖vrinas tenues aquoſasque:nũc ſuo more diuerſi generis notas cõ-
plectens,nihilo plus docet.Potuit ſanè & his author praua ſputa coniungere,vel ſpirandi diffi-
cultatem,uel aliam quãpiam uitioſam notam.Quidam uero expoſitores dictionem hanc,huic,
ſubmutus cum iudicatione rigor,coniungunt,unamq́; totam efficientes, ſuper dictis oĩbus illa-
tũ eſſe ab authore dicunt,id quod in calce dr̃,ὑποπτα.i.ſuſpicionem habent;nempe & his ſubli
uentibus.ſ.uentris deiectionibus,urinisq́; tenuibus,& aquoſis,non abſq; ratione infertur, ſuſpi
cionem habent.Si uero quiſpiam his addiderit,& τὸ ὑπάφωνον.i.ſubmutum,non ſuſpectam ſolũ
ait eſſe concurſionem,verum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parum* exaſperatæ,venterq́; manibus ſurrectionibus murmurans,& frontis dolores:con-
trectati fatigati,in ſtragulis veſtimentisq́; doloroſi;quæ ex his augentur,difficilia exiſtunt:ſomnus mul-
tus in his conuulſiuus,& dolores in frontem graues, & mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus ſurrectionibus,quidã phrenitcũ eſſe ſymptoma con
tendunt:nẽpe duobus modis errare eos,vel ꝙ, quæ ſub ſenſum cadunt,non ſentiant, q̃ q̃ cũ do- G
lore perſæpe fiant:uel ꝙ,quæ ſub ſenſum non cadunt,ſentire vñr : altero aũt modo reſurgere q
dem eos tanquam morſos aiunt,ſed nihil operari,qm̃ neque,qđ morderet,erat:mor deri ſiqui
dem ſeſe putant,ſed non mordentur. Oratio aũt,in ſtragulis veſtimentisq́; doloroſi,ex aſſueto
ſibi enunciandi modo,abſurde dicta eſt, quæ talẽ hẽt ſenſum: tactum eorum,quę ipſis ſubſter-
nuntur,non ferẽtes,ſed dolentes.An ne quidem & ob id,ꝙ ab incumbentibus grauentur(dura
ſiquidẽ eſſe arbitrantur,uel mordẽtia,quæ ſubſtrata ſunt,atq; inuiſam hñt,quæ circunfunditur,
ueſtẽ ſtragulã)an ſi ob aliud quippiam ipſis contingit,prorſus eſt incertũ. Deinde & alia dein-
ceps recenſens, cum inquit, ſomnus multus in his conuulſiuus, ſophiſtis præbet perueſtigandi
occaſionem,an poſſit aliqñ ſomnus lædere:nam aut iuuare ipſum inquiũt:aut,ſi non iuuet, ne-
quaquam tñ unq̃ lędere.De ea re aũt in aphoriſmorum cõmentarijs antea diſſerui.Neq; uero,
ſi ſomnus multus lædit,conuulſionem efficere vr̃,at ſolum periculoſum eſſe morbũ oſtẽdit.Mi
ctio aũt δυσκολαίνουσα.i.difficilis, miro modo ab authore in obſcuritatem eſt excogitata : ita ut
inter expoſitores alius dicat δυσκολαίνουσαν, eam quæ fit cũ dolore,eſſe dictam:alius eã,quę re
tinetur:alius eã,quæ ægre fit,& eã quæ continue,& eã quæ in ſtrãguria fieri ſolet:eam uero,quæ
præpotẽter mordet,alius.Vbi vero oĩa percurrerimus,nihil,qđ effatu dignũ ſit,ad prædictionẽ H
conſequemur ꝑꝑ eam,quam ſæpe retuli cauſam , ꝙ.ſ.permulta diuerſi generis permiſcet ſym-
ptomata. Argumentũ rei huius maximum eſt uel hoc, ꝙ interpretum non nulli eo quidẽ ierint,
ut dictionẽ pertingere ad hanc vſq; orationẽ, ſomnus multus in his conuulſiuus,exiſtimarent,
principio alio,quæ conſequuntur,legi præcipientes;alij uero cõiungant: atq; ex cõiungentibꝰ
alij alia in parte conſequenter dictorum circunſcribi dictionem uelint. Si igitur oĩa ad finem
vſq; quis perſequatur, quæ in ſingulis ſuſpicionibus ſeparatim expoſitores dixerunt, longum
ſanè efficiet ſermonem,nihilq́; eos,qui in hunc incident librum,iuuabit.

17 *Vrinæ detentio,& quibus rigores† ex his conuulſiones:vt & ipſa,vbi inhorruit,* ſudauit.*

† Al. ex conuulſiuis.ſ.affectionibus & ſic inferius.

Si coniunctionem,& permutauerimus, ſermo erit dilucidior, talis redditus: vrinæ retentio,
quibus rigores,& ex his conuulſiones.Hæc particula,quibus rigores,dicta eſt,& in libris epide
miorũ in hac dictione:ante rigorẽ urinarũ retẽtiones. Quòd aũt & ex conuulſiuis affectionibus
urinæ retineant,ꝓpoſuit author in præſenti dictione: Quæ aũt temere a quibuſdã dictionis hu-
ius explanatoribus dicta ſunt,ſubticere eſt melius.Ego aũt explanationẽ ad eã, quæ idonea ſit,
prænotionem,dico. Sequitur,& ita,ubi inhorruit ſudauit. Quintus quidem, ſolam hanc cum

ſciret

A sciret scriptionem, quam in antiquis, ut ait, exemplaribus repetit, fatetur se non intelligere. Verum in compluribus exẽplaribus scriptum est, & ipsa, ubi inhorruit, sudauit, ut mulieris nomen ea uoce intelligamus, quam, ubi inhorruit, sudore* contigit.

18 *Syncere desistentes purgationes, * alibi quidem exacerbantes, his vero & valde: & talibus & parotides exurgunt.* * *Al. omnibus*

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur, præstabat. Nempe, cum excerni cõtigerit, quæ corrupta sunt, purgatio est corporis: cum vero excernant, quæ vi morbi fiunt, vacuatio. Cuius autẽ, ꝙ de his dicatur, patet ex verbo, desistentes, ꝙ expurgantes corpus uacuationes, principium quidem a synceris interdum hñt, sed desinunt in benignas, mitesq; deiectiones. His vero & valde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea aũt dictum est: vrinæ retentio, quibus rigores, & conuulsiones. Prænotio aũt in ea re est, ꝙ parotis suscitari possit: atq; ob id scribitur, ꝙ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tñ perpetuo, sed magna ex parte parotidas prædictam sequi sydromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

B 19 *Turbulentæ, ferocesq; è somno excitationes, conuulsiuæ, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sanè, neq; quod necesse sit, neq; magna ex parte, habentes: atq; ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nectunt, ceteri autem distrahunt.

20 *Ceruicis, dorsiq; perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & spumosæ vrinarum excretiones cum animæ deliquio, atq; oculorum hebetudo, conuulsionem prope esse indicant.*

In multis quidẽ exemplaribus dictio ita scripta est, perfrictiones apparẽtes, in alijs uero melius hoc pacto, apparentes per totũ corpus, tanquã fieri non possit, vt totũ simul refrigeratũ sit corpus, atq; ob id bene adiectũ sit, apparentes. Quod deinceps dr̃, non paruam hẽt in scriptura controuersiam: quidam .n. scribunt ἀφρώδεες .i. spumosæ mictiones: alij aũt πυώδεες .i. purulentæ. Sed ad totũ rei sensum verbũ, spumosæ est rationabilius: nã purulentæ mictiones, si propriæ vti que intellexerimus, & non vt libri huius author improprijs nominum metaphoris vti consueuit, pus vrinis pmistũ esse indicãt: puris aũt gñatio, tm̃ abest, vt conuulsionem significare possit, C vt ẽt in aliquo, qui cõuulsionis incurrit suspicionẽ, signũ bonũ sit, morbũ concoqui ostendens: spumosæ vero siue ob colliquationẽ, siue ob perturbationẽ quandã, flatuosumq; spiritũ exoriãtur, suspectæ vtroq; modo ad conuulsionẽ existunt: non tñ purulentæ his similiter. Si vero improprie purulentas dixit urinarũ tũ crassarũ excretiones, neq; ita suspectæ sunt, neq; ad conuulsionis generationẽ proficiunt. Aĩæ aũt deliquiũ, & oculi hebetudo, quæ ἀμαύρωσις dr̃, imbecillæ aĩalis facultatis signa existunt. Conuulsionem igitur non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa pñt indicare: illa dico, ceruicis dorsiq; perfrictiones vna cũ toto corpore: vrinam itẽ spumosam, aut crudam, aut incoctam. Oculi autẽ hebetudo per accidens conuulsionis expectationi fidẽ faciet, ꝙ principiũ neruorũ affectum significet. Nosse aũt oportet & concursionem hãc† virtutum* inferre conuulsionem; non tñ perpetuo, vel vt plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδη, id est spumosæ scripserimus, neque, si scribatur πυώδη .i. purulentæ, expers, vt dictum est, expectationis erit: medium vtriusq; obtinẽte, si ὑπνώδεις, i. somnicul osæ, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ videantur, Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum conuulsionem, tum mortem indicant, oculorum hebetudo & apsychia. Intelligit autem proculdubio, λειποψυχίαν, i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίη scribit ἀποψυχῆ.

† τῶν δυνάμεων. i. virtutum est in cod. græcis. arbitror tamẽ legendũ esse τῶν δυναμένων .i. eorũ quæ possunt. vt sit sensus. hæc conuulsio ẽ ex ijs, quæ inferre possunt conuulsionem, non tamen perpetuo. &c.

D 21 *Cubiti, & ceruicis dolores conuulsiui, à facie autem hi, atq; in faucibus sonitus multi cum saluatione, sudores in his per somnos boni: an & sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem, à facie aũt hi, intellexerunt oẽs, vt æquam habeat conditionem cũ hac, a capite, nempe, & supra in alia dictione dixit, tum aliàs, tũ a capite orti. Quare aũt conuulsiua hæc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primã dictionis partem per se tum scribunt, tum legũt, vt sermo talis sit: cubiti, ceruicisq; dolores conuulsiui: a facie aũt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsionis prenotionem cõsequẽte oratione. Hi autem coniunctionem, atque, tollentes, principium consequenter scriptorũ hoc fecernnt in faucibus sonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι .i. sonitus, scribunt ὄχλοι .i. tumultus, ita, in faucibus tumultus multi, vt Dioscorides. Capito autem ita scripsit: atque in faucibus ὦχροι .i. pallores frequentes: prõpte siquidẽ (vt persæpe est dictum) recẽtiores in obscuris libris veteres scripturas pro arbitratu mutabant. At hæc quidẽ, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: vñrq; ad pñtis dictionis veritatẽ quippiã cõferre. Sed iusta est quæstio, quã ob cãm adiecit, sudores per somnos in his boni, nihil .n. est peculiare hoc pacto laborãtibus, vt à sudoribus per somnos duntaxat iuuentur. Nẽpe cõe est commodis sudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in cunctis alijs limitationes hr̃e alias,vt si ex morbi coctione fuerint, si per uniuersum corpus,si E
diebus iudicatorijs,si febres & symptomata sedauerint.Sudores aũt,qui in somnis fiunt,vigilã-
tibus fieri superuacaneũ.Quidam uero sermoni opem ferre cupientes,sudores in ijs,qui cõuel-
lũtur,ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto,tum relaxato, quod in somnis
fit,id oriatur,sudare hos sc̃dm naturam est existimandum. Quod deinceps dr̃,maiorem adhuc
habet dubitationem,scribẽte ipso,an & sudore,q̃ plurimos leuari non malum? nullam siquidẽ
ambiguitatem habet,cum manifeste sit bonum:si minus,at prorsus certe non malum.

22 *Dolores,si ad infernas dilabuntur partes,his toleratu faciles.*

Quod,quasnã infernas dicat,non adiecit, ꝓpea geminã expositores fecerunt scripturã: alij siq,dẽ εὔφοροι.i.faciles toleratu,scripserũt:alij aũt δύσφοροι.i.difficiles toleratu.Nã,si ad partes,q̃ circa thoracẽ,& os ventriculi sunt,peruenerint dolores,maiorem inducent tolerandi difficultatẽ,†q̃ cũ in ceruice cubitoq; essent.§ si ad crura,morbosam totã affectionẽ insigniter iuuabunt.

† *ceruici cubitoque.*

23 *Qui in febribus* sudant cum capitis dolore,interclusa aluo,conuellentur.*

Ex breuissima interdũ expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quẽdã ita ha- F
bentem conuulsum vidit,nõ sæpius. Liber aũt ferè totus ad delirij,conuulsionisq; prædictionẽ expenditur.Si quis igitur authori crediderit,& in febre capite dolentes cũ* sudore & alui retentione conuellendos enunciare ausus fuerit,sæpius admodum aberrãs,semel petitũ assequetur.

24 *Subarenidæ & liquidæ deiectiones,perfrictionesq; non sine febre,prauæ: rigores ex eis tũ uesicã,tũ ventrẽ prehendentes,dolorosi: an & in his comatosum,aliquid conuulsorij habet? nõ fuerim admiratus.*

Ψάδυρα per δ Attici scribunt,per θ uero ψαθυρὰ cæteri oẽs,uocantq; ψαθυρὰς carnes,quę dũris fibrosisque,& ægre diuellibilibus, atq; mandi cõtumacibus contrario hñt modo: tales autẽ maxime sunt, quæ a multis σαχναὶ appellantur, diem unum vel duos a iugulato aĩali repositæ: ἑώλας aũt eas græci vocare consueuerunt,§quasi biduanas,vel triduanas dixeris:§& ἑωλίζειν ita ante putrefacere:† hinc edulium summe recens ἐπιβραχὺ προσεωλισμένον,i.parũ adputrefactũ, mortificatumq; dr̃.§Constat autem ex eo,quod postea ita dictum est:Senibus†ad finẽ accessit.§ Ego igitur ostendi,quænã dicant homines ψαθυρὰ,in edulijs,& non in excrementis, orationẽ habentes.Sed libri huius authorẽ æquum erat nobis dicere, quænam excremẽta ὑποψάθυρα.i. subarenida vocet:nempe,ꝙ mediocriter ψαθυρὰ.i.arenida,constat§Prorsus siquidem ad eũ spe G
ctabat nobis ondere,quænam dicat ὑποψάθυρα.§ Cum aũt prophetæ ipsi inter se controuersi exi stant,maior adhuc nobis,qui prophetæ non sumus,existit dubitatio.Nẽpe est,qui liquida nunc simpliciter dici ait:alius cum aquositate liquida, crassitiemq; & substantiam nullam habentia: alij ea tanquã pinguitudine vacua:alij veluti non glutinosa: alij (nescio qđ ipsis uisum sit) aiũt ea,quæ humidis alijs,olei instar,non miscentur:alii in liquida deiectione biliosos, & incoctos globos:alii aũt,quæ facile dissoluuntur,vt si arenam aqua cõsperseris, deinde digitis cõponẽs constrinxeris,& mox vbi solueris,dissolutam dixeris,videnturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadem vero potestate dicunt,qui non glutinosa esse aiunt:quæ quis composita,& una uoce dixerit ἄγλισχρα.i.non glutinosa: si.n.ab arenulentis eduliis ad deiectiones transferre similitudinem liceat,probabilius fuerit dicere,ψαθυρὰ alui excrementa esse,quæ de facili dissoluunt,nullamq; hñt ægre dissolubilem vnionem.Talia uero excrementa fiunt & a cibis, qui arenulentã & solutu facilem hñt substantiam:Vidi ego,cum in agro essem, hortulani pueros frumenti quidem indigos,pyris uero abundantes,talia deiicere.Qui milium,panicumq; edunt,vel hordeaceos panes,similia his excernunt.Si uero triticeos panes quis edens talia deiecerit,ꝙ tenuis,& dissoluens humiditas excrementis permista sit,quæ mutuam prohibeat vnitionem,est suspicã H
dum.Dioscorides,vt multa alia in obscuris libris prompte commutauit,ita & uerbũ ὑποψάθυρα permutauit,fecitq; ὑποψέφαρα,appellariq; is ita ait subnigrantia:nempe & tenebras ψέφας dictas asse apud Pindarum. Post uero ψαθυρῶν vaticinium,vel coniectationem,vel temeritatem (nempe,quòd quis in talibus,tanquam certe nouerit,enunciet, temerarium existet)ad consequentes pergamus dictiones:ex quib⁹ prima est,perfrictionesq; non sine ardore, quod rursus ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarii est hominis. Coniicientes uero & in hac re, ut in alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici asseremus,cum quis superficie quidem perfrixerit,in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem.Has igitur prauas esse ait:quis enim cute quidem perfrigescentem,intus vero ardorem sentientem, praue habere, non nouit,ẽt non quærentibus nobis,an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico contenti ad dignotionem‖tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps autem in præsenti dictione scriptum est ita:Rigores ex his tum uesicam,tum uentrem, prehendentes,dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco vult scriptor, quidnam significet verbum ἐπιλαμβάνοντα,id est prehendentes.Nempe antea ipsas ἐπισχέσιας,id est retentiones, uocauit, ἀπολήψεις, id ev interceptiones:nunc autẽ,qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit,alijs quidẽ in re eiusmo-

† *Hinc eduliũ iuuenibus ἀκρο σαπὲς dictum, est id, quod parum est προσεωλισμένον. Loc⁹ Hippocratis in libro de Alimẽto. Galenus vocẽ hãc ἀκροσαπὲς interpretatur,quod in superficie est mutatum, in expositione linguarum Hippocratis.*

† *εἰς τέλος μεταβεβλημένα. i. exquisite mutatum.*

In Prog. com.2. t.13.& 14. ac reliq.4. 199.a.c

A di nomẽ ferre vr̃ de interceptionibus,retentionibusque,quas ἀπολήψιες vocãt: alijs vero,ꝙ ueluti admodum extendãtur,indicare. Quod vero dr̃,ὀδυνώδεα,i.doloroſi, ſufficit oſtendere ægrotationem quandam ſignificari per uocẽ ἐπιλαμβάνοντα. In cæteris quidẽ operibus plurima eorum,quæ dubitationem afferũt,ex illatis dignoſcuntur:in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur quæſtio. Quõ & nunc,cum inquit,an & in his comatoſum,nempe vel tale eſt, quod ait in his memoratis,uel tum omnibus,tum poſtremis: nã & id patet, comatoſum pathema hr̃e quippiam ſimul exiſtens & conuulſiui, veluti in quo quidem ipſum ẽt ſimul extitit, ꝙ prædicta comatoſum ſequatur. Sed neutrum horum neque eſt neceſſarium, neq; ut plurimum euenit: & quidem author ipſe conſentit: adiecit.n.coniunctionem dubitandi, an: deinde ipſi acclamauit, cum dixit,non admiratus fuerim, nempe ita in compluribus & fide dignis exẽplaribus eſt ſcriptum,veluti & in alijs quibuſdam nullo pacto ſcriptum reperitur.

25 *Quæ in acutis morbis vomitorie trahuntur,vitioſa:atq; albæ deiectiones,difficiles: lẽtore carẽtia ex his percurrentia multo cum æſtu in mentis eunt aberrationẽ: an ex his comatoſi,torpidiq; poſtea fiunt? morbus ex talibus diutius manet: an & circa iudicationem areſcentes* difficulter ſpirent?* *al.tuſſiculoſi.

B Quæ in acutis,inquit,morbis vomitione trahuntur, vitioſa ſunt:tale aũt quippiã & antea eſt ſcriptũ:nosq; in ſimilibus ſimilia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud,quod ante dictũ non fuit,cũ nauſeam fieri dicebam,qñ ad expurgãda,quæ cõtriſtant,vẽter cietur. Quidã & ob phlegmonem ipſius,nauſeabundã fieri affectionẽ dixerũt:quod in ſupradicto uniuerſali ſermone continetur. Nã,ſi phlegmone ſua propria ratione nauſeã pariat,nunquam uenter phlegmone obſideri citra nauſeã reperietur. Incidit aũt huic ſymptoma eiuſmodi,cum phlegmone obſidetur,qñq; duobus modis:altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflãmatis particulis ad interiorem ipſius capacitatem decumbentes,collectiq; in eo loco,os ipſius contriſtauerint: altero aũt,cum permiſtio affectionum fuerit. Duabus ſiquidem inter ſe complicatis affectionibus,per ſe in utraq; fieri ſolet. Permiſta igitur ea,quæ nauſeam parit,affectione cũ phlegmone, ꝓꝑ alteram earum nauſeantes ægri fiunt,non ꝓꝑ phlegmonem. Contingit aũt non nunquã,ut ex moderatis nauſeis vomitus ſtatim incidat: non nunquam ſanè & conturbatio quidem plurima & frequens fiat,uomatur vero vel nihil,vel prorſus paucum:quod conijcere licet his uerbis,vomitorie trahuntur,ipſum velle ſignificare,quæ in p̃ſentis dictionis capite ſunt poſita. Prauum autem eſt,non vt ſignum tantum,uerum ẽt ut cauſa,ſymptoma hmõi. Nempe, quatenus
C ſucci malitiam,excerni contumacem, contineri in uentris ore oſtendit, eatenus ſignum prauũ eſt:ꝙ vero continuis lacerationibus vellicationibusq; uentrẽ cruciet,ob id rurſum tanquam cã ipſius erit,phlegmones quidem nondum exiſtentis tanquam modo futuræ: eius vero, quæ iam adeſt,tanquam incrementum ſuſcepturæ. Præterea inquit,albicantes deiectiones,difficiles,qđ quidam ab ante dicto ſeparant,cæteri copulant. Cæterum,quod de prædictis antea diximus: idem & de his nunc dicimus: albę etenim deiectiones fiũt non defluente ex hepate in ventrem bile:quod ſanè,& per ſe,& cum ante dicto conſtare poteſt:quia vero author diſſimilia multa inter ſe cõmiſceat,legẽtes ob id ea & copulare,& ſeparare ab inuicem poſſunt. Sed,qđ mox poſt albicantes deiectiones ſcriptum eſt,lentore carentia ex his percurrẽtia multo cum æſtu,in mentis eunt aberrationẽ,inter ea,quæ ſemel forſan,vel bis uiſa ſunt authori, eſt,nullã,quæ neceſſaria ſit,habentia conſequentiæ cãm,ſed(vt ſæpius iam dictum eſt) quæ fieri poſſint, interdũ quidem ꝙ infeſti tranſmittantur humores,interdum vero ꝙ diuidantur,atque aliqñ ꝙ increſcente affectione plures occupẽt locos. Adde,ꝙ neq; comatoſos eos fieri inter neceſſaria ſit, ſed inter contingentia:qđ & ipſe confeſſus eſt,cum inquit,an ex talibus comatoſi? viſus eſt ſiquidem & id ſupra perpetuo adſcribere,ubi enunciare quippiam nõ audet. Cætera,quæ deinceps ad finẽ
D vſq; dictionis dicuntur,ſimilem hñt abſurditatẽ,ut forſan iam ab earum, quæ huic libro ſuperſunt, dictionum explanatione tẽperandũ ſit. Nempe,qui exacte didicerũt,tum quę in libris Hippocratis ſcripta ſunt,tũ quæ in ipſorum explicationibus ſunt a me dicta,hi cognoſcere pñt,qñã ſanè ex ſignis ſcripſit,quæ prognoſticen æqualiter perpetuo pñtem obtineãt,quænã magna ex parte,& q̃ ambigue,vel raro:atq; amplius quas in ipſis pro maioris,minorisve rõne continuerint drĩas:ut nihil ope mea ad præſentia indigeant. Cæteris uero,qui, priuſquã illa didicerint, ſeſe ad hæc conferunt,prolixiſſimæ in horum ſingulis orationis eſt neceſſitas,ut non tribus, ſed triginta opus ſit libris. Ego uero cõprobatas fide dignorum exemplarium ſcripturas præſenti percurri dictione. Sunt uero & aliæ multæ ſcripturæ,alię aliter pro cuiuſq; arbitratu:ſed ad infinitam,ut dixi,prolixitatem incidere cogar,ſi omnes memorauero.

26 *Quæ ex lumbis ad collũ caputq; redundant,reſoluuntq; paraplectico modo,conuulſiua, & mentis vacillationem parientia: an & talia conuulſione ſoluantur? Ex his varie ægrotant per ea profecti.*

In hac quoq; dictione eſt incertum,quonam pacto legere nos uoluerit, qui librum hunc ſcripſit:an ex ordine uniuerſa cõnectentes ſymptomata,deinde ab his dicentes,an & talia conuulſione ſoluãtur?an ad hanc uſq; orationem,reſoluuntq; paraplectico modo,ſerie cõtinuata legere,

gere,mox filentes,rurſum poſtea dicere,conuulſiua & vacillationem mentis parientia,nẽpe q̃ E
dam hoc modo,alij illo legerunt:deinceps etenim inquit,an & talia conuulſione ſoluãtur?Con
uulſiua certe conuulſione ſolui, inter abſurda eſt: prædicta vero ſolui conuulſione probabilius
quis intellexerit:ſunt aũt,quæ prædicta ſunt,hæc,quæ ex lumbis ad collum, caputq; redundãt,
reſoluuntq; paraplectico modo,poſtea facta fuiſſe conuulſiua,& talia reddita paraplegiam ſol
uiſſe.Hæc ſiquidem ſenſum quendã hr̃e vñr,ꝑpea,ꝙ paraplegia affectio vnius partis corporis
talis ſit,qualis eſt*paraplexia totius, huicque aduerſiſſimum ſit ſm motionem pathema conuul
ſio.Nẽpe,cũ partes affectas motu priuet paraplegia,conuulſio ad motionem agi naturali vehe
mentiorẽ,ita:vt uiolenter hæ cõcutiantur:ꝙ ſi obſtructio,uel humidorũ,aut craſſorum,aut gluti-
noſorum impactio,in neruis fuerit,ob id paraplegiam iuuare videbit̃. Quod vero in calce ora
tionis dictũ eſt,ex talibus varie ægrotant per ea profecti, in quopiam id factũ conſpexiſſe mihi
vr̃.Nempe,& ſemel ego quẽdam,qui ita affectus erat,permutationemq; uarie ſeſe mutuo exci-
pientiũ ſymptomatum hẽbat,uidi.Fiebãt aũt & illi hæc,pręgreſſis lumborũ,colliq; & capitis do
loribus,poſt quos manus tota ægre tum ſentiebat, tũ mouebatur, ſicuti & in dictione dictũ eſt,
paraplectico mõ,cum non eſſet exacta paraplegia:mox ſuperueniens conuulſio ſenſiliorem eã
atq; ad motiones expeditiorem fecit:placata autẽ conuulſione, ſenſim rurſum deterior redde- F
batur:deinde rurſus tum lumborum,tum colli,tum capititis, dolore correptus vniuerſam ſubi-
tamq; habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atq; rurſus poſtea non parũ conuellebatur.

*Forte, apoplexia. vide libr. 4. de vict. rõne in morb. acut. cõ. 27.

27 *Conuulſiones in hyſtericis ſine febre faciles ſunt: vt etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco,quod a nobis cognoſcitur,dictioni adaptabimus,nihil ab ea diſcentes.Nomẽ
ſiquidẽ εὐχερὲς,qđ facile dixi,ambiguum,quantum in ſe eſt,exiſtit: põt.n.quis intelligere ex eo
rationabilem earum,quæ in hyſtericis affectionibus fiunt,cõuulſionum generationẽ:p̃t quoq;
& dici ſecuritas ipſarum,& a periculo receſſus.Nihil itaq; dictio nos docet,ſicuti neq; alius,qui
ambiguus ſit ſermo.Qui aũt in rebus,quæ dicuntur,veritatẽ ſcire præuertunt, uni ambiguitatis
parti conueniunt,interdum aũt,& duabus:quo pacto & nunc hi legunt.Nempe mulieribus hy-
ſtericis appellatis,quæ ſtrangulationibus uteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis con-
tractiones conuulſiuæ,nec ſimile cæteris conuulſionibus periculũ hñt.Sed,qm̃ & in magnis ute
ri inflammationibus conuulſiones interdum aſſident,ab ijs nũc dictas ſeparauit,adijciẽs dictio
ni,ἀπύρως,quod eſt ſine febre. Nẽpe,ꝙ magnas vteri inflammationes febres cõſequant̃,nemi
nem latet:non ſæpius fiunt ex vteri inflammatione conuulſiones:ſi fiunt,periculoſæ ſunt. G

28 *Veſica intercepta tũ aliàs,tũ cũ capitis dolore,cõuulſiuũ quippiam hẽt: quæ ex his cũ ſtupore exol-
uuntur,difficilia exiſtunt,non tamen ꝑnicioſa;an & in mẽtis pellat vacillationem, quod huiuſmodi eſt?*

Ἀπόληψιν.i.interceptionem tum vrinarum,tũ deiectionum pro retentione appellare cõſue
uit.Conuulſiuum aũt quippiam hr̃e ait:quod idem cum hoc eſt,poſſe aliqñ conuulſionem pro-
uocare,& præſertim cum dolor capiti aduenerit:fuiſſe ſiquidem neruorũ principium in ſocie-
tate affectus ueſicæ oſtendit. Quod vero poſtea ſcriptum eſt, quæ ex his cum ſtupore exoluun-
tur,bifariã eſt expoſitũ. Nẽpe quidã de urinis dictũ inquiunt, tanq̃ ex retentione cum ſtupore
excretæ ſint:volunt ſiquidem ἐκλυόμενα.i.quæ exoluũtur, dictum eſſe pro ἐκκρινόμενα.i.q̃ excer
nuntur:alij verbum,exoluuntur,de corporis partibus dictum eſſe intellexerunt: alij de uniuer-
ſo corpore,quaſi ſenſione quidem torpens ipſum,voluntaria vero motione exolutũ, fuiſſe di-
xerimus.Volunt igitur hęc δύσκολα quidem.i.difficilia,pro ἀκίνδυνα* dici,i.periculo uacãtia,nõ
tñ pernicioſa.An uero in dictionis calce dubitanter enunciet,in dementiam pellere,quod tale
eſt,nec ne,ſępius mentem ipſius didicimus,in quibus addubitat.

* Cod. antiqui habent ἐπικίνδυνα.i.periculoſa.

29 *An & oſſium,quæ in temporibus ſita ſunt,diſciſſiones, conuulſionem accerſant? vel temulentum* H
ſauciari,vel ſanguinem valenter erumpere,in principijs ſi id faciunt, conuulſiua?

Quod in calce orationis dictum eſt, conuulſiua, in exemplaribus quibuſdam adiectum non
eſt:neque,ſi nõ adiectum ſit,quantum ad intelligẽtiam rei ſpectat,quippiam refert; quia ſub eo
intelligatur,quod principio dictum eſt,conuulſionem accerſant?Dilucide igitur hoc in loco id
ip̃m,quod in vnoquoq; ęgrotante apparuit,demõſtrauit: cum iuſtũ eſſe ſibi ſcripturã interpre
tari viſum fuerit,interdum quidem tanquam vniuerſale enuncians,interdum vero addubitãs:
ſicuti & nunc in aliquo,cui os capitis poſitum in temporibus diſciſſum fuit,qui temulentus ſau-
ciatus eſt,confeſtimq; erupit uehementer ſanguis,& tandem eſt conuulſus. Cum ergo tria ipſi
euenerint:unum quidem oſſis tẽporalis diſciſſio,alterũ ꝙ tremulento id factum ſit,tertium uero
ſanguinis eruptio:inquirit,à quonã horũ ſit orta cõuulſio.Cui reſpondebo facile: nã de oſſis tẽ
poralis diſciſſione ait Hippocrates,‖Quòd plagę tẽporibus inflictę graues ſunt, & ſoporem in-
ducentes:ꝙ itẽ in conuulſionibus,diſtẽtionibusq; tẽporũ muſculi primi patiuntur. De ebrieta-
te vero aphoriſmũ illũ dixit.‖Si ebrius qſpiã repẽte obmutuerit,cõuulſus moritur. De sãguinis
aũt eruptione,‖Quòd cõuulſio a repletione fiat,uel uacuatione,nõ aũt totius corporis,ſed ner-
uorum

de Artic. cõ. 2. t.9.7.263.f
5.Apho.5. Ext, ord. 37.f
6.Apho.39. Ex. ord.50.f

A uorũ ipforum:quo fit,vt ex fanguinis eruptione haudquaq̃ conuellantur, nifi refrigeretur, vel propter præfentium incuriam,vel ꝙ fedare velint fluxionẽ fanguinis per refrigerãtia remedia.

30 *In fudore fputa præterfluentia febrienti ægro,leuia:an ad dies aliquot ventres humectentur? arbitror:an his abfceffus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam:alij quidem cum articulo,τὰ σπασμώδεα.i.cõuulfiua in fudore fputa p̃terfluentia:uerum,qđ ad intelligentiam ipfam attinet,nihil intereft,fiue adiectus,fiue ademptus fuerit articulus:qui uero deinceps dictis, cõuulfiua, præordinat, magnã faciunt fenfus permutationẽ : atque adhuc magis fcriptura alia, quam recentiores quidã moliti funt,pro ἐνιδρῶτι.i.fudore.nomen compofitum ἀνιδρωτί.i.non in fudore,& abfq; fudore,facientes.Si igitur non fæpius in dictionibus multis ea, quæ nihil conferant ad prædictionẽ,pro conferentibus adfcripfiffet,confeftim culpaffem eos,qui dictioni,cõuulfiua,præfcribunt præordinantque. Cũ uero & ipfe adiecerit,quod nihil conferret, ignofco ijs,qui confcripferunt;conuulfiua:q̃q̃ ad præfentia nihil,qđ effatu dignũ fit, conferat: fiquidẽ in febribus cũ fudoribus non iudicatorijs præterfluentia fputa,ob copiã immoderatam,uel vir
B tutis imbecillitatẽ oriũtur:atq; ob id funt εὐήθη.i,leuia,quafi εὔτροπα.i.non contumacia,& uerfu facilia,dixerit.Abfurdior aũt fuerit intelligẽtia,fi ἀνιδρωτί.i.nõ cũ fudore fcripferimus:q̃q̃, qui fcripturã antiquã ꝑmutauerunt,tanq̃ fapientius quippiã inueniffent,ita fcripferũt,pro ἐν ἱδρῶτι,ἀνιδρωτὶ facientes.Orationem autem hanc,ad dies aliquot uentres humectentur?in ægro factũ id videlicet confpicatus ita fcripfit,an multis euenire id poffit,inquirẽs.Nihil aũt certi,quantũ ex dictis eft,qđ ipfi refpondeamus,habemus:Nẽpe,quo pacto tali in ægroto cætera habeãt, limitare oportet,de quibus dixit nihil.Modus idem eft de futuris in articulos abfceffibus: conftat enim quibus nam ex fignis talia definire oporteat:de quibus in præfentia nihil dictum eft.

31 *Quæ cum* tantula ferocitate in defipientiam pellunt,melancholica:fi vero à muliebribus fuerint, ferina: amplius autem incidunt hæc:an & hæ conuulfiuæ? an cum caro quoq; aphoniæ conuulfiuæ? quomodo coriarij filiæ obuenit:cæpit autem malum* præfentibus menftruis.* **Galenus videtur legiffe negatiue.*

Quam nã appellet melancholicam defipientiam,dixi antea : nam is dictionis eiufdem, quã nunc retulit,fcripfit principiũ.Præfens uero fermo(vt author fatetur)eft,ꝙ coriarij filiã ex mẽftruorũ retentione ferine deliraffe confpexerit:demonftrauit aũt per uocem hanc,melancholi
C ca,intenfionẽ:prompti fiquidem funt ad inferenda propinquis mala,qui ex melancholia delirant:vbi aũt ingentia mala faciunt,ferinas defipientias appellat.Sed,ꝙ ex purgationis mẽftruorũ retentione talis oriatur defipientia,neq; prorfus uerũ,neq; magna ex parte. Nã,fi melancholicus fuerit fanguis,atq; in cerebrũ ierit,defipientiam hmõi parit:fi vero biliofus,non talẽ, fed cõfuetam familiaremque:fi copia pituitofa fuerit,cataphorã,lethargumq; magis efficiet:fi uero miftũ ex his,miftã ẽt affectionẽ ex cataphora, & vigilia, vel defipientia cõficiet. Vt aũt horũ nihil uniuerfale ipfis ineft:fic neq; confequentium aliquid, quæ coriarij filiæ eueniffe fcripfit.

32 *Quibus conuulfis oculi fixe relucent,non apud fe hi funt,diutiusq; ægrotant.*

Quidã pro παρ᾽ ἑωυτοῖσι fcribũt παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς:fed,ꝙ utraq; oratio,& παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς εἶναι,& παρ᾽ ἑαυτοῖσιν εἶναι,de his dr̃,qui fapiũt,cuiuis patet. οὐκ εἶναι παρ᾽ ἑαυτοῖσιν aũt,eft nõ intelligere,fed mente circumagi,diftrahiq; iudicium.Sed,ꝙ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus,vt ex alijs quibufdam,ignorant:fatis uero fuerit in eam rem,quod ab eo dictum eft:‖Oculi ferocitas defipientiam indicat. quõ & idiotis ipfis dilucet, qui non prorfus ftupidi exiftunt: nempe,ꝙ id femper fubaudire oporteat,conftat oĩbus.Vocamus fiquidem in eiufmodi oĩa te- 6. Epid. cõ. 1.t. 31.3.160.b
D ftes idiotas,qui*rudes tum exiftunt,tum uocantur:fed maxime quidem,fi fieri poffit, natura prudentes:fi non,at non mente defides ignauosque.In præfenti vero fermone fupra modũ relucere oculi ponuntur,quod per fe ipfum fignum irafcentium erat: fed forfan id oculo ἀτενεῖ,i.fixo contentoque,qđ eft θρασεῖ.i.feroci,concurrens,uehementiorem indicabit fore defipientiam. Superuacue aũt ad prædicendum,ꝙ deliraturi tales fint,conuulforum meminit:nam & fine his procreari põt defipientia,& præfentibus his nõ procreari. Aegrotaturos autem diutius, adhuc etiã temere magis dictum eft: nempe,in quibus conuulfis fixe,ferociterque relucent oculi,hos acute ægrotaturos,non diuturnius,rationi eft confentaneum.

33 *Sãguinis ad latus diuerfum eruptiones,malæ:vt fi,cũ lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in hypochondrijs ita habet:cum* fudore deterius id exiftit.*

Si quippiam aliud fæpius cõtingere ipfe uidi,ita & hoc. Vr̃ autem Hippocrates ex multa experientia,quam ex particularibus fibi fecit,uniuerfalia collegiffe.Nempe & in epidemiorum libris ægrotos fcripfit, multos,alios quidẽ,quibus fanguis falubriter erupit:alios vero,quibus infalubriter.Caufam horum alibi enunciantes confiderauimus. Nunc id noffe fatis fuerit,ꝙ,qui afferunt quomodo ex hepate caua uena furfum per thoracem fertur, ita & ex liene aliã ortam

partibus

partibus distribui sinistris,non uera dicant:cum una sola vena sit, quæ ex partibus septo trāsuer E
so inferioribus ascendit.Quęrit aūt nō sine rōne ab expositoribus,quā ob cām uerbo,lienis,ad
iecerit,magnus:aiūtq; qui maxime probabilia dicere uisi sunt,in paruo liene non admodū ma-
nifestā esse in utraque,vel p̄sidij,vel offensæ inclinationē.Ego uero sermoni adiectū esse existi
mauerim verbū,magnus,quasi, vel tumefactus, vel in molē assurgens, vel phlegmone obsessus
adscripserit. Nā,si,lienis,simpliciter scripsisset,rursus alia oriretur q̄stio,quo nā uitio liene affi
ci dicat. Si igitur hoc non inquiramus, sed nobis constet in oī tumore præter naturam lienē fa-
tigante,in latus diuersum sanguinis eruptionē nocuā esse,limitationis gratia verbum,magnus,
adscripsit.Exemplū aūt hoc ip̄m,videlicet de liene,oīum cōe est,quibus ad latus diuersum san
guis erūpit:atq; ob id sermoni additur aduerbiū,ut,p̄inde atq; si ita dixisset:vt si,cum iecur ma-
gnū fuerit,ex sinistra nare erūpat sanguis:cæterū ita a liene,tanq̄ exēplo, ad iecur trāsire in prō
ptu esse arbitratus,iecoris non meminit.Quòd aūt a viscere ad viscus migratio fieri possit,adie
cit hypochondriū,inquiēs,atq; res in Hipocondrijs ita hēt,ne tm̄ ex uisceribus directas sangui
nis eruptiones bonas esse existimemus vel malas,quæ in latus diuersum fiant, sed ēt ex hypo-
chondrijs ipsis.Cū aūt vitiosa sit,q̄ in latus diuersum fiat sanguinis eruptio, deterius adhuc fue-
rit signū,si*cū desudatione contingat.Εφιδρωσιν,aūt.i.*desudationē,iā sæpius quidē in hoc scri- F
psit libro,sed nusquā ita lucide,ut cognoscamus,nunq̄d sudores circa thoracē,caputq; apparē
tes ita appellet,an eos,qui toto emanant corpore,ubi tum pauci,tum nihil cōferentes sint.Pra-
uū aūt vtrunq; horū est:deterius aūt,q̄d in superis fit partibus.Nēpe,cum oīs desudatio*demon
stret,vel copiā in sudantibus*partibus,vel facultatis retentricis imbecillitatē:utruncunq; eorū
in locis tum thoracis,tum capitis fuerit,deterius est signum, quàm si in alia quapiā parte fuerit.

34 *Ex naribus exiguo cum sudore perfrigescentia,maligna,prauaq̄.*

Rursus hoc loco interpretatione est vsus, nō adiecto orationi ex naribus perpetuo erūpenti
sanguine,q̄d nos de necessitate subaudire oportet,p̄pea ꝙ nihil aliud intelligere ualeamꝰ.Fiet
aūt sermo integer,si ita interpretari liceat:si ex naribus sanguis erumpat, cū sudores uel fuerint,
vel superuenerint,perfrictionē quidē ferunt,quæ indicat malū esse morbū. At,cū p̄frictio tum
in extremis fiat,tum per totum corpus, grauior certe,difficiliorque, quæ per totum corpus est.

35 *Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ,malæ:prauæ aūt & prærubræ:an & quarto die talis eruptio fiat? comatosi ex his conuulsione finiuntur:an nigris procurrentibus,& tumefacto ventre?* G

Rursum & hoc loco,vt in alijs multis,sermonē manifestū,vtilemq; ab Hippocrate dictū con
2. Epid. sect. 1. fudit.Est aūt ipsius primum quidē vniuersale hmōi: ‖ Iudicatoriorum nō iudicātium alia quidē „
lethalia,alia vero iudicatu difficilia. Cū aūt iudicatoria multa sint, in horū singulis suus est ser- „
mo,particularis quidē ad eū,q̄ dictus est,relatus:vniuersalis vero ad subiectos subordinatosq;
qualis est talis:sanguinis eruptio non iudicans,uel mortalis,vel iudicatu difficilis. Ita sudor,vel
copia tum vrinarum,tū deiectionum,tum vomituum,uel quæ per hæmorrhoidas, vel uterum,
excernuntur,& parotides,& cæteri abscessus. Oīa siquidē hæc,si non iudicant,interdū quidem
lethalia,interdū uero & δύσκριτα, i.ἄκριτα ποιοῦ τὰ νοσήματα.i. morbos iudicationis exptes fa-
ciunt.Cōissima aūt ex his efficitur oratio vniuersalissima,generalissimaq; (vocet.n.vnusquisq;
pro suo arbitratu)iudicatoriorum nō iudicātiū alia q̄dē lethalia,alia iudicatu difficilia. Præstat
aūt hoc loco,q̄n sint lethalia,& q̄n iudicatu difficilia,definiuisse: id q̄d ab Hippocrate ipso ē de
monstratum.Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant,sunt iudicatu difficilia:quæ uero ēt in con-
trariū repunt,sunt lethalia.Iā,quæ ad cōtrarium inclināt,alijs ex signis certitudinē capiūt: q̄uo
& malignas scripsit hoc in loco deiectiones : acciderit quoque aliter cuipiā altera talis affectio
maligna,ut uomitus,uel prauæ vrinæ:ueluti & perfrictio,q̄ cū difficultate excalfieri possit,aut to H
tius corporis,aut extremarum tantum partium:sic ēt profunda sitis,æstusque; & caligo,& impla
ciditas,& uigiliæ,atq; prauorum aliorum quippiā.Didicisti uero hæc eadem oīa ex commenta
rijs de iudicationibus,atq; ex prognostico,quædam itē ex epidemiis.*Scripsit certo & hoc lo-
co sermonē uniuersalem,particularium speciem unā cōmemorans.Nempe,qui modo artē di-
scit,putat sola hæc maligna esse,de quibus audiuit:si vero acri est ingenio,pōt & alia quædā ta-
lia esse suspicari,tp̄sq; expectare aliud,in quo & ipsa p̄discat.Quòd si{non}ita didicerit,sed ea,
q̄ particularia existūt,rursus expectabit,inscius,q̄ tū doctrinæ adhuc ipsi desit: qui vero uniuer-
sale didicerit,particularia oīa cognoscit.At,q̄ p̄rrheticū hoc scripsit,in particulari versat:atq;
ob id interdū quidem ex diuersi gn̄is symptomatis cōcursionem aceruat:interdū vero ex vno
ægro,aut duobus vniuersaliter pronunciat:atq; aliq̄n addubitat ambigitque,q̄uo & nūc,inq̄ēs
an & quarto die talis eruptio fiat?Nēpe,ꝙ quēpiā viderit,cui quarto die sanguis erupit,omisso
noīe sermonē fecit,q̄ q̄ dies ipsi vniuersalē in prognostico habeant doctrinā.Rursus aūt parti-
cularia enunciās prorrhetici author,non tanq̄ particularem, sed tāquam vniuersalem fecit ser
monē,scribens ita,comatosi ex his conuulsione finiūtur,nō necessario fieri inquiens, sed inter-
dum contingere,veluti & aliud quippiā*inutile,quod hēt generationē,sed id quidē simpliciter
enunciauit.

** Al. ἔγραψα idest scripsi. vt de se ipso dicat qui paulo superius citauerit, uniuersalem illam propositionem, iudicatoria non iudicātia.&c. & particularem,&c.*

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus, & uentre tumefacto, respondemus ipsi & hic posse quidem & ea fieri, sed neque perpetuo, neque ut plurimum.

36 *Sanguinem profundentia cum* desudatione vulnera, mala: Loquentes ita affecti occulte pereunt.*

Quidam τρώματα.i.uulnera per τ, & ρ, & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεα per τ ρ & ο: & usitatissimæ quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tũ scriptoribus, sed concursionibus raræ existunt: veluti & q̃ primam scriptam hẽt per τ ρ α & υ. Exordiendum igitur est, & nobis à consueta usitataque, quam per τ ρ & ω scriptam reperimus, & quæ idem sigñat cũ ea, quæ per τ ρ α, & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat ẽt ‖ Hippocrates, q̃ ab externis inferuntur causis. Fecisse igitur in præsentia sermonẽ nõ solũ in uulneribus, uel exanthematis, uel abscessibus, uel diuisionibus, verum quoq; & in sanguinis eruptionibus par est: quin in vulneribus consonant magis, cũ sola hæc sanguinẽ profundant. Quidã scriptorẽ hũc etiamnũ de sanguinis è naribus eruptionibus nũc agere dñt, nõ in febribus solũ, verũ quoq; & in nuper dictis affectionib⁹* interficere. Siue igitur de oĩbus his sermo sit, siue & de vulnerib⁹ dũtaxat, sanguinis cũ* desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili mõ, si & τρομώδεα.i.tremores, B scriptum fuerit. Illud aũt, loquẽtes aũt eos occulte perire, tale q̃ppiã indicare aiũt, ꝙ tales nihil mali hr̃e videant, sed tanq̃ extra periculũ cõstituti, & pñtibus loquentes, repẽte pereant. Quòd si aduerbium λαθραίως.i.occulte, hoc uelit ipsi sigñare, naturalem interpretationẽ alienis metaphoris permutare summopere studere vñr: putant nanque virtutem esse orationis sp a communi loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. De morbis circa principiũ, atque etiam 4. circa medium, & alibi, hoc nomine sæpius utitẽ.

37 *Post modicam sanguinis eruptionem, nigramq́, deiectionem, in acutis morbis surditas malo est: sanguinis deiectio in his perniciosa. Surditatem uero soluit.*

Cõtinet in hac syndrome verũ quippiã, & uniuersale. Nẽpe in acutis morbis, nigris ex deiectionibus si sanguinẽ deiecerint, perniciosum vere existit: id qđ & nos scimus, & cæteri, qui in artis operibus consenuerunt. Atqui symptoma esse vr̃ ſm eam rationem, qua in superpurgationibus vltimũ excernitur, quod sanguineũ est: sed particularium est, in quibus scriptor noĩauit.

38 † *Lũbis dolentibus stomachi dolores accedentes, signa eruptionis sanguinis puto, notãq́ progressam.*

Non recte explanauerunt dictionẽ hanc pleriq; qui in hunc librum cõmentarios scripserũt, C simulq; & pugnantia dixerunt. † Vr̃ aũt mihi quidã eã in discentiũ utilitatẽ exposuisse: sed hoc modo nõ meminit febrium, uel acuti morbi, ut consueuit. Vt ergo sermo eius in non febriẽtibus sit, uerisimile est, ex nulla manifesta cã plures cõsequentes dies lũbis dolẽtibus, atq; ore vẽtris.ξ In his igitur vacuationẽ per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aũt non solũ id fore p̃dicere, sed & ꝓp hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisq́; si eius, qui hæc patitur, temperaturam videas melancholicam, ut tibi ex dictis p̃dictio non solum futuri, verum & præteriti, & tertio pñtis sit. Nẽpe cũ ab alijs distinctus fuerit lumborum dolor & cardialgia, p̃teriti quidem erit p̃notio, ꝙ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, ꝙ & nunc erit: præsentis autem affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in uenis aceruata tenue quoddam serum in uentrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendẽs, quod omnium ferè partium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima autem abundantiæ portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lumbis dolentibus cardialgia accedentes, sanguinis per hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror autẽ & eius, qui antea erupit, signum esse. Ita uidetur legisse Galenus.

† Clarius ita posset uerti. Eã autem quis iudicio meo posset in discẽtiũ utilitatẽ exponere hoc modo. Non meminit febrium, uel acuti morbi, in hoc sermone, ut consuenit, uerisimile ergo est in non febrientibus, sermonẽ ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cã plures cõsequentes dies lumbis doleant, & cardialgia laborent.

39 *Qui statis temporibus sanguinem profundunt, siticulosi hi, difficiles & exoluti si non profuderint, epileptici moriuntur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primũ q̃dẽ q̃b⁹ vacuatio sanguinis consueta retẽta fuit, his morbos fore plethoricos, manãte ipso ad eas corporis partes, q̃ retẽtis excretionibus ꝓpinquæ sunt, uel ad eas, q̃ imbecilliores existũt: particulatim uero de ijs, qui ex hæmorrhoide, utpote excremẽtis exñtibus melãcholicis, alũt uel melãcholiã, uel phthisin, uel hyderũ, uel uarices, uel cãcrũ, uel elephãtẽ: p̃ter hos aũt unicuiq; in ea parte fore affectionem, q̃ cæteris manifeste imbecillior existit. Nõ recte autẽ duorũ symptomatũ cõcursionẽ adiecit, sitis, & exolutionis, in sanguinis retẽtione: nã sitis nullo pacto retẽtionis sanguinis propriũ existit: exolutio aũt immoderatas excretiones, nõ retentiones consequitur: & recte dictum est in secũdo epidemiorũ, ‖ Sãguine multo fluente lassescere. ubi, & quod ex uoce exolutionis significatur, exposui.

2. Epid. sect. 2.

40 *Qui compositi perturbantur, peruigilant, naribus stillant, sexto die leuantur, nocte laborant, postri die sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundent: An & aquosa vrina tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostẽdit, qđ in particularibus apparet concursionibus. Nẽpe profluuij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cõmẽtarijs de Iudicationibus deinceps scripta: nunc aũt in hoĩe, qui abunde sanguinẽ profudit, oĩa, q̃ sanguinis profusionẽ antegrediuntur scripsit.

41 *Quibus ſanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore alui male afficiuntur, ſi non urina con* E *cocta fuerit.*

4. Apho. 27. Ex. ord. 30. c.

Dixit in aphoriſmis Hippocrates, Quibus in febribus ſanguinis quacunq; ex parte copia e- „ ruperit, cũ reficiunt, alui his humectant. hic aũt ſimpliciter inquit, πονηρεύονται, i. male afficiunt: „ forſan in uerbo, male afficiuntur, cõplecti uolens, & humectant, & q̃cunque in ventre perperã fiunt, alijs quidem morſis, alijs inflatis, uel ructu acido correptis, vel prorſus non cõquentibus. Omnia autem caloris natiui inopiam conſequuntur, ob quam & urina aquoſa videtur.

42 *In iudicatorijs perfrictionibus ſanguinis eruptiones uehementes, peſſimæ.*

Conſpicuus eſt ſermo, nullamq; q̃onem habet, ſi uehementes, & peſſimæ ſcriptum fuerit: Si uero, ut non nulla exemplaria hñt, pro κάκισαι, i. peſſimæ, ſcriptum fuerit κράτισαι, i. optimæ, maxima oritur quæſtio: quod defendentes non nulli tale quippiam ſignificari aiunt: Quæcunque ſanguinis eruptiones vehementes refrigerantur in iudicatorijs diebus, optimæ ſunt. tanquã refrigeratio, ſanguinis eruptiones retineat. Hi autem non ſcriptam enarrant dictionem, ſed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatorijs fiunt eruptionum ſanguinis vehementium refrigerationes, optimę ſunt. Adde, ꝙ fruſtra additum ſit, iudicatorijs, nempe, quocunque die ſan F guinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, ſanguinis eruptiones ſiſtunt.

43 *Capitis affecti grauitate, & ſincipite dolentes, peruigileſque, ſanguinem profundunt, tum aliàs, tum ſi quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiuſmodi concurſionibus, ſed non multoties.

44 *Qui peruigilauerint, repente cum inquietatione quadam ſanguinem profundunt, tum aliàs, tum ſi quippiam non ante fluxerit: an & ubi perfrixerint?*

Concurſioni quoque huic ſermonem adijciam eundem, quòd quidam horum ſanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis dolores, impenſe rubri oculi, ſanguinis eruptionem oſtendunt.*

Vere hæc, quòd ſæpius ad ſanguinis eruptiones concurrant, intulit: cætera vero, quæ antedicta ſunt, raro concurrunt. In re eiuſmodi magna præſtant virtute impenſe rubri oculi.

* *Al. ἐπισάσης. i. ſuppreſſa eſt.*

46 *Quibus uenter* tenditur, ſanguinem hi profundunt, ſuperrigentque: an uenter inteſtinorum in-* G *currat læuitatem, fiatq́; durus, uel aſcarides fatigent, uel utrunque?*

Verbũ αἱμορραγέειν, i. ſanguinẽ ꝓfundere, vr̃ ſæpius, non ſemel, author intelligere, ſanguinẽ è naribus fluere: arbitrorq; eũ adnotaſſe aliquẽ, qui ſuppreſſa aluo ſanguinẽ profuderit, deinde ſuperriguerit, & poſtea inteſtinorũ læuitate correptus ſit. Sed, ꝙ aluus cũ inteſtinorum læuitate induruerit, cõtrouerſiã hẽt manifeſtã. Nẽpe quidã duritiẽ in ipſo uentris corpore intellexerunt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquiunt, alijs quidẽ, ita ſanguinẽ profundentium adhuc magis, q̃ antea, ſuperinduratũ eſſe ventrẽ: alijs vero cõtractã inteſtinorũ læuitatẽ, veluti & hr̃e aſcaridas. Alij fieri poſſe inqunt lienteriã durã, ſi, q̃ ꝓmeauerint, nõ ſolũ qualitate, vel inuertibilia, uel immutabilia mãſerint, verũ quoq; & dura, qualia deuorata ſunt, citra vllã madefactionẽ. Dioſcorides pñtẽ dictionẽ in duo ſecans ſeorſum quidẽ ſcripſit, Quibus vẽter tendit, ſanguinẽ hi profundunt, & ſuperrigent: an ad ſanguinis ꝓfuſionẽ tale conſequat̃? deinde principio altero, inquit, Venter inteſtinorum læuitate correptus, uel durus, uel aſcarides, uel vtrunque. Scribit aũt non ἐπίσκληρος, ſed ἐπίσκληρον per ν, & iuxta illud ſuperne imponens λ, vtrunque punctis includit: vult autem per vocem hanc ἐπίσκληρον, corpus induratum ſignificari.

47 *Quibus ad caput manusq́; ex lumbis fit recurſio, ſtupefacti hi, uentriculi ore dolentes, & ſanioſi,* H *ſanguinem abunde profundunt, uenterq́; turbatis his copioſe fluit.*

Diligẽter rurſum hoc cõſideres loco authorẽ, qui cõcurſiones ita ſcribit, ut in quibuſdã ſanguinẽ profundẽtibus vidit: &, ſi, q̃ a me ſunt demõſtrata, memoria tenueris, iudicare ipſe, q̃ nã ſuperflue ſcripta ſint ſanguinẽ ꝓfundentibus ſcã indicia, poteris. Cætera quidẽ dictionis ſimiliter quãplurimi ſcribũt: quidã uero nõ ἰχωρώδεες, i. ſanioſi, ſed χολώδεες, i. bilioſi, ſcripſerunt. Si vero eorum, q̃ ſupra dicta ſunt, memor fueris, quonam mõ utrunque defendi poſſit, non ignoras.

48 *Quibus ex copioſa ſanguinis eruptione, & frequenti, nigrorum multorum eſt deiectio, † & tenſio, ſanguinem hi profundunt uentre dolentes: Cum quadam uero fluxione facile ferunt. An hi ſudores* frigidos habeant multos? Returbata his vrina mala non eſt, neque, quod reſidet, genituræ ſimile: Frequentius uero hi meiunt aquoſa.*

† *Al. hi ſuppreſſa aluo ſanguinem profundunt dolentes.*

Conſpicatus quoq; hæc omnia, unuerſale inde comprehendiſſe oſtendit, ꝙ ſingulorum, quę dicta ſunt, uires non cognouerit: quę tibi conſtant, ſi es memor eorum, quæ dicta ſunt tum in his cõmentarijs, tum in ijs, quos in prognoſticum fecimus, tum in libris De iudicationibus: meditationem

A tionem quoq; eorum, exercitationemque in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel, aut bis talibus, vt memoriæ tuæ confisus à reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem, tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 *Quæ ex naribus cum surditate, & ignauitate parua, est stillatio sanguinis, difficile quippiam habet: uomitus his confert, uentrisq; perturbatio.*

Nescio, qũo paruum malum esse intelligat sanguinem è naribus, stillicidij instar, fluentã: nẽpe orationem ἔχει τὶ δύσκολον. i. difficile quippiam habet, in paruis dicere homines cõsueuerũt. Sed non paruum id malum existit, & si absq; surditate, ignauitateq; fuerit: cum his, quæ cerebrũ affectum esse indicant, lethale signum erit sanguinis è naribus, stillicidij instar, fluor. An vero vomitus, uel uentris perturbatio his conferat, non potest simpliciter absq; distinctione pronun- * ciari. Distinctio autem est, quibusdam morbi in principio, si uires valentes, uel sanguinis redundantiã habeant, uel pituitæ, uel alterutrius bilis. Nã, si ualenter excernant, sanguinisq; redundãtiam habeant, ꝙ sectione venæ, non vomitu, vel uentris perturbatione, indigeant, neminem la- * tet. Quod vero in vomitibus uentrisq; perturbationibus antea est dictum, patescit, cùm medi- B cum vomitum ciere, & ventrem pertubare velit: non de ijs, quæ à natura fiunt, enunciet.

50 *Quibus ex rigore febres laßitudinariæ fuerint, muliebria his decurrunt: ceruix autem in his dolens, sanguinis indicat eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte ualẽtibus, ẽt citra rigorẽ, cũ febre, menstrua fit purgatio, cũ sensione quadã lassitudinaria. Cũ igiť, & rigores fuerint, maiorẽ totius corporis motionẽ patiẽtes: & sanguine in eo redundante, naturã ad superflui uacuationẽ excitent: magis utiq; muliebriũ, i. menstruarũ purgationũ, uacuationẽ fore spes est, si & purgationis, quę per circuitũ repetit, tẽpus ad fuerit. Si uero ceruix ex p̃dictis doluerit, vergentis ad superas partes humoris signũ constituitur.

51 *Et per nares sanguinem profundere sperandum est ea, quæ caput concutiunt: &, quæ sonitum faciunt, sanguinem profundere, uel muliebria deducere, tum aliàs, tum si in spina æstus insequetur: forte uero, & dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen unum adscripsit, anceps, ambiguumq; totã dictionis seriem q̃stionis cuiusdã opus habere efficiens: nẽpe, quænã sint caput σείοντα. i. concutientia, obscurũ admodum C uidetur. Quidam. n. capitis symptomata oĩa ita dicta esse inquiunt, inuenta generali quadã hac uoce ab eo: vt antea cum de vẽtre ageret, vocem hanc πονηρεύεσθαι. i. male affici, inuenerat. Alij in palpitationibus, pulsationibusq; temporalium venarum, uel tremulis, vel quodammodo vibrantibus, motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouent interdum & sanguinis è naribus eruptiones, ueluti & menstrua. Sperat autem id fore magis, si mulier sensionem æstus circa spinam habuerit.† Potes autem contristantium humorum ad caput impetum afferere, nisi per vterum vacuentur, vel dysenteriam procreent.ʒ

† Ex antiquis clarius, & uerius. Potes etiã iudicare humores noxios, qui ad inferiora impetũ faciũt, nisi per uterum uacuati fuerint, dysenteriam esse factu ros.

52 *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrij tensione sublonga, & tumente, sanguinis indicant eruptionem: inhorrescunt autem hi.*

Incertum est, de quo nam symptomate dictũ sit τῶν παλμῶν. i. palpitationũ, nomen. Nẽpe p̃ter id, ꝙ neq; appellationes antiquorũ aperte discretæ sunt, ut & ostẽdit liber de palpitatione, in quo de arteriarũ pulsibus disserit, sic & libri huius author ad nomina constituẽda uel ex abusu, uel ex metaphora promptus existit. Nõ ignoramus aũt, ꝙ, cũ Hippocrates in prognostico diceret, ‖Si uero pulsus in hypochondrio insit: subintulit, Perturbationẽ aut dementiã indicat. Cæ- D terum, & hi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictã esse: non nulli vero proprie de uehementi spinã perreptãtis arteriæ motione. Quanq̃ aũt, & hi palpitationẽ scripserunt, nõ tñ sanguinis profundendi signũ indicatorium pulsum hunc esse enũciauit in prognostico Hippo- „ crates: sed postea de hypochondrij inflãmationibus scribẽs, sermoni adiecit, ‖Fit aũt his, & san- „ guinis per nares eruptio, & ualde iuuat. Atq; ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionẽ speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligẽt: nam, si horũ quippiã fuerit, in eam partẽ sanguis repet. Vt autẽ bene Hippocrates in hypochondrij inflãmationibus dixit, Fit aũt his, & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonẽ ex uniuersali in particularẽ transtulit, inquiens, Cũ hypochõdrij tentione sublonga. Fuerit aũt† ob sanguinẽʒ tensio ea mediorum musculorũ, qui à thorace ad pubis ossa pertinent: Fit aũt & lienis sublõga phlegmone. Sed nemo phlegmonas hmõi, q̃ cũ palpitatione fiãt, hæmorragicas esse dixerit: phlegmonas uero ʒhepatis ʒcæterorũʒq;ʒ hypochõdrij musculorũ (sex. n. reliqui à duobus p̃dictis existunt) benè quis hemorrhagicas affirmauerit. Quòd ergo in dictionibus multis libri authorẽ redarguerim, redarguere quoq; & nunc non pertimescam qui scilicet particularium enunciationem multam fecerit, breuem autem, & verã doctrinam uniuersaliũ reliquerit. Preterea in calce dictionis adiecit, inhorrescunt autẽ hi, tanquam uniuersaliter his contingens, quanq̃ uniuersale non sit: fit enim

In Prog. com. I. t. 28. 4. 195. g.

In Prog. com. I. t. 32. 4. 196. c

† ὑπὸ αἵματος. sed forte ὑπόμακρος. i. sublonga.

ex talibus concurſionibus interdum, & hoc ſymptoma: perpetuo autẽ,uel magna ex parte non E fit. Scribenda uero ſunt in prorrhetica doctrina, q̃cunq; uel ꝑpetuo,vel magna ex parte,fiũt:vt ſi in propoſito veluti exemplo ſermo manifeſtus fiat: Si quis dixerit inter muſculos abdominis octo numero exiſtẽtes,medicos rectos hæmorrhagiæ indicãtiores cæteris eſſe,plus edocebit,q̃ qui hæmorrhagias ſuperuenire dicunt:ſi vero ſimpliciter ſolos hos dixerit inflammari, ſi & aliud quoddam hæmorrhagicorum ſignorum his ſuperuenerit,hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è naribus copioſa, uiolenta, & multa fluunt, ad conuulſiones hi interdum deducuntur, uenæ autem ſectio ſoluit.*

Si in huiuſmodi ſanguinis eruptionibus cõuulſionẽ aſciſci ſimpliciter dixiſſet, hominẽ reprehendiſſemus, ꝙ,ut in cæteris multis,ita & nunc particulare, tanq̃ vniuerſale, pronũciaſſet:quia vero,interdũ,appoſuit,laudamus,& vera loquit̃.Nẽpe,& nos ſæpius vidimus in hæmorrhagijs hmõi cõuulſos aliquos nõ ſolũ ob exuberantẽ vacuationẽ, quã ὑπερκένωσιν vocãt,ſed ẽt ꝓpter refrigerationẽ, ſi medici caput refrigerauerint,ſanguinis profuſionẽ retinere volẽtes. Quod autem in dictionis calce dictum eſt, venæ ſectio ſoluit,tale quippiã indicare vr̃: Tales affectiones in quibus vehemẽter ſanguinẽ profundũt,venæ ſectio ſoluit,ante ſanguinis profuſionẽ adhibi- F ta.cõſtat aũt, ꝙ grauata ſanguinis multitudine natura, excitata quidẽ ſit ad ipſius euacuationẽ, ſed modũ obtinere nõ ualẽs, vocatam à recentioribus medicis ὑπέρκρισιν.i.ſuperuacuationẽ,fecerit. Poteſt autẽ,& vehẽmentis ipſius hæmorrhagiæ auxilium ſectionem venæ dixiſſe:nẽpe,& nos ſæpius auxiliũ experti ſumus,perſpicue immoderatam ſanguinis lationẽ ſiſtẽtes. Quòd aũt manũ recto tramire nari,unde ſanguis abunde fluit,reſpondente ſecare,manusq; eiuſdẽ humeralem venã ferire oporteat, liquidò cõſtat oĩbus:ſi vero ex nare utraq; fluxerit ſanguis, ſecare ambas nihil prohibebit: non.n.per eas vacuationis, ſed reuulſionis gratia,ſectionem facimus.

54 *Frequentes, & paruæ ſurrectiones, ſufflauæ, lentæ, ſtercoreũ exiguum habentes, cum hypochõdrij dolore, & lateris, morbi regij participes exiſtunt. An hi, cum ſuppreſſæ ſunt, exoluantur, ſimulq́; ſanguinem profundant? lumborum tenſio his, & dolores ſanguinis iudicant eruptionem.*

Cõgeſſit rurſus hoc loco ſymptomatũ diuerſi gñis multitudinẽ, quã uidit, nec ipſe affirmat: ſingulorũ ãt uires didiciſti in ijs, quos paulo ante dixi,Hippocratis libris,& noſtris cõmẽtarijs.

55 *Hypochondrij tenſio cum capitis grauitate, & ſurditate, & quæ ſplendores perturbant, ſanguinis* G *denunciant profuſionem.*

In Prog.com.3. t 33.4.211.a

Vult ſanè,quæ circa aſpectum Hippocrates tenebroſa dixit,in dicta ſymptomatũ concurſione hæmorrhagica oſtendere,ſicuti per cõmentarios noſtros didiciſti.Nempe rurſus admonere, quæ nuper ſæpius memorauimus,commentarios in ſermonis prolixitatem eſt extendere.

56 *Vndecimo die ſanguinis ſtillicidij inſtar fluores, difficiles: tum alias, tum ſi ſuperſtillauerint.*

Verbum quidẽ, ſuperſtillauerint, ſuperuacuum exiſtit:nã,ſi & quarto,& quinto,ſimiliter abſurdũ.Cũ aũt oẽs è naribus ſtillationes difficiles ſint,quoties craſſæ,& nigræ deſtillationes fuerint, maxime pernicioſas has reperies. Si uero tale quippiã diebus q̃buſdã,uel indicatorijs,vel iudicatorijs cõtingat,certius præoſtẽdiſſe licet:vndecim⁹ aũt decimiquarti eſt index. Vbi ergo theoremata vniuerſalia diximus, nunc libri huius author particulare aliq̃d vnũ dixit,vndecimi diei in ipſis mẽtionẽ faciens.In vniuerſali autem de indicibus,& iudicatorijs id dixiſſe par erat.

† *In pleriſque cod. græcis hæc non leguntur.*

† *Clarius. utroque modo longus redditur: tum quia difficulter recaleſcat: tum quia pluribus diebus perduret, magna quidẽ ex parte per circuitũ, quandoque uero, & uagabũde. Legendum. n. græce ἑκατέρως, non ἑκάτερον.*

57 *Qui in horroribus ſimul iudicatorie ſudant, poſtridie uero, ubi inhorruerint, præter rationem uigilant, hos ſanguinis eruptionem incurſuros puto.* H

Bene dixit, puto, prædictionis eorum, quæ neque aſſidue,neque magna ex parte fiunt,affirmationem adimens.

58 *Quibus principio largum ſanguinis profluuium, rigor fluxionem ſiſtit.*

Eſt, quando rigorem moderatũ uidemus prægreſſum ſanguinis profuſionẽ in corporis plenitudine: turbationem etenim in ipſo faciens, naturam ad excernendum,quod infeſtat,irritat. Magna igitur ex parte ſudores, vomituſque bilioſorum, & deiectiones, ex rigore fiunt:contingit vero,& interdum,ut dixi, per ſanguinis profuſionem,copiam vacari.

59 † *Sin copioſa ſuperuenerit ſanguinis profuſio, in contrarium reuellitur: ex hæmmorrhagia rigores longi.*

Vbi morbum non ſedauerit ſanguinis eruptio,exceperitq́ue eam rigor, † utrunque longum redditur,ex eo,quòd corpus difficulter calfiat:quod pluribus ſuperuenit diebus,ex circuitu quidem plurimum:contingit autem interdum & vagabunde.

60 *Quibus capitis dolores, ceruicis labor, atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica ſoluunt: cæterum & tempore ita ſoluuntur*

Multas

A Multas in hoc toto fermone concurfiones ex ordine fcripfit, methodum vniuerfalem in ijs, qui fanguinem profundunt, paucis defcribere non valens. Cōfiderare aūt oportet duo hæc pri ma, febrem valde æftiuam, cuiufmodi caufi funt: fymptomata item cum capitis, tum ceruicis, & præfertim plethorica: connumeranda quoque haud dubie funt, & cum fymptomatis capitis, q̄ circa faciem fiunt: deinde & quæ toto in corpore abundantiæ fanguinis figna exiftunt: hisque nihilo minus ex anni tp̄e æftiuo, vel regione uerna, uel cōmoderatis, uel calidioribus, fi in hypochondrijs phlegmone quædam fuerit: poftea quę circa caput, facieq̄ue funt hæmorrhagica figna, & fi aliqd̄ in thorace, hypochondrijsq; vergentiæ ad fuperas partes fignum fuerit. Hęc fi quidem oīa in cōmētarijs De iudicationibus expofui, p̄terea in prognoftici, primiq; epidemiorum: in q̄bus diftincta funt, & q̄ iā uenturæ fanguinis profufionis funt figna, & q̄ talia non funt.

61 Vrinæ, quibus abfceffus poft aures fiunt, fi celeriter, & exigue concoquuntur, uitiofæ: & ita refrigefcere, malum.

Quod in hac quoq; orōne recenfet particulare, eft fermoni uniuerfali fubiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter, & exigue concocta, deinde vero ceffans, uitiofum quippiam indi-
B cat. Liquet aūt, ꝙ & refrigerari malum fit, non in his folum, uerum & oībus. Neque.n. in cōibus adeft quippiam peculiare. veluti in ardentibus febribus: nempe, ꝙ urentes hæ, fummas partes non calfaciant, malignæ exiftunt, benignis, manfuetisque totum corpus æqualiter vrentibus.

62 Qui fubfoporantur, ictero fiq̄ exiftunt, neque valde fentiunt, † uenter his copiofe fluit: Forfan quoque, & fi detinetur exoluitur: † An & his parotides fiant?

Si ex nobis propria parotidum figna didicifti, perniciofe item habentium figna, facile, quæ nunc dicuntur, propria non effe tibi conftabit.

63 Suppreffæ cū rigore urinæ, malæ, tū aliàs, † tū fi ante foporatos parotides p̄hēderint: An fpes ex his?

In his q̄dē, q̄ añcedunt hāc, dictionibus, futurarū fanguinis eruptionū concurfiones fcribere voluit, fed cōplecti, q̄ ꝓpria effent, paucis, ut dixi, nequiuit. Rurfus quoq; & alterā hanc dictionē ad p̄dictionē futurarū parotidū fcripfit: fed, qd̄ peculiare fit, nihil hēt & ipfa, præter id, ꝙ p̄mifta fint quædā perniciofa fymptomata, ex quibus raro parotides fiāt. Quòd aūt neq; ipfe de parotidum gn̄atione enunciare aufus fit, id fanè ex adiectione coniunctionis, an, planè cōftat.

C
64 Ex torminofo fedimentū limofum, fubliuidūq̄, malū: An ex hypochondrijs dextrū dolere uideatur, exoluanturque? atq; his parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiofe fluens, perniciem affert.

In cæteris oībus exemplaribus fcriptum in principio dictionis reperi, torminofo, præterq̄ in exemplaribus Diofcoridis, & Capitonis. Nēpe hi fcripferunt ἐκ στροφώδεων, dictaq; apud eos eft de urinis orō: atq; ob id refidentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipfis, confiderari, & non deiectionum, inquiunt. Diofcorides igitur στροφώδεα οὖρα recenferi ait, quæ πεπηγότα, i. cōcreta, quædam per ipfas inuecta hn̄t, facto nomine a uerbo διαστρέφεσθαι, quod eft πήγνυσθαι, i. concrefcere. Neque.n. ignoramus poetā ita dixiffe, καὶ περιστρέφεται κυκλώδως, quod eft περιπήγνυται, id eft circulariter concrefcit. Cæteri ferè oēs expofitores limofas, fubliuidasq; in deiectionibus refidentias dici nūc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminofas cōuenire: nēpe eiufmodi deiectiones cum torminibus prorfus fiunt. Subfidere aūt inquiūt ita deiectis liquidis refidentias tū limofas, tū fubliuidas, ubi praua affectio fuerit, in qua talia excernunt: prorfusq; ijs, qui talia deijciūt, affectū effe hepar aiunt, atq; ob id authorē adieciffe dictioni, an ex hypochōdrijs dextrū dolore uideatur? Nēpe, q̄ q̄ deiectiones eiufmodi perpetuo hepaticæ exiftant, non
D tñ femper funt cū uifceris inflāmatione: quo fit, ut orōni adiecerit cōiunctionē, an, ꝙ fcilicet ita affectis dextrum hypochōdriū perpetuo dolere afferere nō potuerit. Præterea, quod deinceps dictum eft, exoluantur, hepaticum proculdubio fymptoma eft, ut in fecundo epidemiorū eft demonftratum. Poft hæc de parotidibus fcripfit. Videtur autē in his oībus dictionibus ex concurfionibus quibufdā p̄notiones harū fcribere, atq; id effe maxime in eo, quod ipfi proponitur, & in præfenti dictione: fed de his enunciare aufus nō eft, quanquā in particularibus perfæpe vniuerfales enunciationes fcribere cōfueuerit. Preterea inquit, atq; his parotides parū dolorificę? rurfus quendā talē ægrum uidiffe fefe oftendens, in quo à natura, impetus quidā factus fi ad parotidum generationem, à qua tñ * reijci nō potuerunt, quæ contriftarent: contigitq̄ue ægrū copiofe fluente aluo perniciofe habere, non iudicationis fcilicet ratione, natura contriftantes humores deorfum excernente, fed propter facultatis, quæ in hepate eft, imbecillitatem.

65 In faftidiofis quibufdam uigilantijs parotides maxime.

Adiecit in p̄fentia hæc, ꝙ fæpius uiderit, & nō femel. Quocirca per eā, q̄ fubfequēti fuccedet, dictionē, uerum eft faftidiofos effe, quibus excitātur parotides, fed id fufficiens nō eft: nempe, ꝙ dementiam denunciēt talia fymptomata, fupra declarauit. Si igitur, q̄ Hippocrates nos docuit

† Additur in quibufdā antiquis πυρετώδες. i. febrile.

† Al. quibus fingultus uenter his copiofe fluit, forsā quoque, & detinetur, hi exoluentur.

† Sunt, qui uertant. tum fi antea fopor apprehēderit: an parotidas in his fore fpes eft.

** Illuc deponi.*

† Fastidiosum & uigilem uideris.
† Salubriter trahenti &c.

ante cõtemplatus parotidas fore speraueris,deinde ægrum† ueluti ex ciborũ repletione fastidi E
tum videris,parotidas excitandas expecta.Signa autem,per q̃ parotidas fore sperabis,sunt hęc:
Primũ sanè abscessuum oĩum cõe est, quod diutius† trahenti euenit ægro,deinde si morbus de-
ses fuerit, & deorsum vergat, vel calidus,& sursum repetat,uel ceruicis capitisq; grauitates fue-
rint,& dolores,& faciei rubor.Nã per hoc,si parotidas fore ante speraueris,certior p̃notio erit,
cũ,q̃ in dictione relata sunt,apparuerint.Sermonẽ quidẽ illum ante oĩa memoria teneri velim.
Post hæc vero signa oĩa singulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris scripta ipsa: quibus
apponenda sunt, quæcunq; per pulsus in singulorum prænotionem conferunt:quæ & si præter
missa quidem ab Hippocrate existant, habes tamen scripta ea à nobis in pulsuum libris.

66 Ex uoluulis male olentibus, cum febre acuta, hypochondrioq; sublimi diutius perseuerante, parotides exurgentes perimunt.

A† Locus certe ĩ cod. græcis corruptus ẽ. arbitror tamen hũc esse clariorem sensũ, quæ (mors) ob parotidas non euenit. Nã hoc ita esse, constat ex ijs, quæ scripsit, nẽpe quòd aderat febris acuta, quæ non uacat periculo: quòd item aderat ileus, quæ passio est perniciosa: &, quia non simpliciter ileum scripsit, sed graue olentem ipsum esse uult, multo adhuc magis perniciosa passio ẽ: quocũq; .n. mõ graue olentem ileũ ĩtelligas, is perniciosior est nõ graue olẽte.

In dictione hac facta quidem est obscuritas quædam,& ob scriptorẽ,facta quoq; & ob inter-
pretes quosdã, incertum esse existimantes,utrum ne ex unoquoq; dictorum symptomatum vir
nos sperare uelit, ut parotides fiant, an oĩa vnà concurrere.In principio quidẽ libri huius,cum
mens authoris adhuc ignoraretur, congruenter incerte talia esse quis existimare potuerit: vbi F
vero in toto libro propositi ipsius experientiã habuimus idoneam, cognoscamusq; p̃notiones
ex eorũ,q̃ ipse uidit, cõcursione scribere,cõstat & nunc ex oĩbus,q̃ scripsit,simul factis,nos spe-
rare, ut parotides fiant, uelle. Quòd uero lethales sint,si fiant,est manifestũ,ꝙ & nunc viderit in
ita laborantibus factas parotidas secutã mortẽ, [a]† quæ ob parotidas facta nõ est: quodq; talia
videanĩ,constat ex ijs,quæ scripsit:nẽpe,ꝙ febris acuta erat nõ sine periculo,quodq; veluti per
niciosa affectio.Qm̃ vero amplius nihil scripsit,sed graue olẽtem hunc esse vult,multo sanè ma-
gis:quonam siquidẽ pacto graue olentẽ intelliges uoluulũ perniciosiorem esse non graue olen
te? Fieri aũt potest, ut graue olens intelligatur, primum quidẽ in quo stercus euomatur,signum
maxime lethale: deinde, si graue olens fuerit respiratio:tertio,si ructus graue olẽs:quarto,si fla
tus talis: & quinto, si graue olens corpus: nempe talis voluulus aliquando à nobis visus est.

67 Ex surditate mansuete parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosum quippiam superuenerit, & comatosis magis.

B † Et magis, ubi salubritatẽ polliceri uideatur morb⁹, parotidum generatio expectanda est.

Qm̃ aduerbiũ ἐπιεικῶς.i.mansuete,in medio dictum est eorũ,q̃ multam,& eorũ quæ paucam,
hñt spem in oĩbus symptomatis:sic & hominem vocamus ἐπιεικῆ moderatũ,& à quo nihil per G
uitam fit nimis. Totus itaq; sermo talis quidem est:Si surditas accidat,parotidas fore mediocri-
ter spera. Adiectione aũt orationis,fastidium quippiam,sperat fastidioso facto ægro,fore:idque
magis, si comatosus ipse fuerit. Verũ tũ hæc,tũ antedicta nõ minus desipientię,& phrenitidis si-
gna sunt,q̃ parotidum,cũ nõ p̃finite dicat,in biliosis quidẽ humoribus ab initio morbi desipiẽ-
tiæ ipsius potius esse signũ, procedente vero morbo, in crudis crassioribusq; [b]† & magis ubi iã
occupasse parotidũ generatio apparuerit:‖hoc siquidẽ uniuersale caput est in parotidibus, [c]† si
nõ amplius lateat,quod inuasit,ita ut æger impetũ infestãtiũ humorũ caput petere sentiat.‖Põt
itaq; quis hic denuo hallucinatus in unoquoq; eorũ,q̃ ad supernas partes motũ indicãt,scribe-
re, tanquam ex prædictione, parotidas secuturas: sunt uero & modo dicta impetus ad caput si-
gna. Dico sanè surditatem, & comatosum, non magis horum, q̃ eorum, qui uentre, & thorace
laborant, esse symptoma: cum utriscunq; autem fuerit, horum simul præcognitionem augebit.

C † Ex antiquis uertẽdũ. si prolongetur morbus, ac salubris sit, si æger humorũ infestantiũ impetum ad locos, qui circa caput sunt, hẽat.

68 Paraplegicis parotides uitiosæ.

2. Epid. sect. 1.

D † Cũ & pro dignitate excretionis morborum, & ad inferna corporis fiunt, quorum &cæt. Vide Hipp. 2. Epid sect. 1. & 1. Epid. ĩ cõst. 2

Paraplegias q̃busdã corporis partibus accidere ab affectu didicisti,qualis est totius corporis
affectus apoplexia. Vr̃ autẽ mihi uisis forsan uel duobus, uel tribus paraplegicis,nihil a paroti- H
dibus adiutis,signũ uitiosum eas esse pronunciasse.Ego autẽ nõ simpliciter dixerim malũ signũ
esse superuenientes paraplegicis parotidas:sed,ꝙ is abscessus morbo minor sit, referre fuerit sa
tis. Cõstat siquidẽ ex Hippocrate‖abscessus bonos esse, [d]† cũ morbi circuitus ad inferas corpo-
ris partes insigniter deuoluitur, quorũ neutrũ parotides habent: Nẽpe, & affectu minore sunt, »
& ad inferas partes non fit deuolutio:quare, si id duntaxat, perniciosum pronunciare satis erit. »

69 Quæ conuulsiuo modo cum catoche exacerbantur, parotidas mouent.

Quòd ex concursione nihil obseruatio reperiat, rerum fide didicisse in prõptu est:nisi enim
naturam rei, in qua p̃notionem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de singu
lorum signorum ui iudicare nequaquã, licebit. Et nisi rerum singularum uires noueris, conflari
ex ijs quippiã nequit: id quod uos edocui in omni arte fieri, nedũ in medicinali. Atq; hinc, quã-
tum Hippocrates superiores suos in uirium cuiuslibet simplicis*medicamẽti inuentione euice-
rit, in oĩbus suis est demonstratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præsentem autẽ
sermonem, qui particularis est, tm̃ rursus ex uniuersali accepisse conuenit, quantum ad quod
nunc dicitur, cõgruit. Catochæ etenim cerebri affectus sunt, ut didicisti, ueluti, & per totum cor-

** φαρμάκων · sed forte πραγμάτων. i. rei.*

pus

A pus conuulsiones: de quibus nunc ipm dixisse par est, non.n.simpliciter de manu, vel crure, vel alia quapiam parte pronunciauit, inquiens, Quæ conuulsiuo modo exacerbantur, q̃ q̃ licebat. Conuulsionem aũt ex repletione malam esse inquit Hippocrates. Constat aũt conuulsiuos affectus appellari, in quibus principio, aut non multo post, quam fieri cœperint, conuulsiones perseuerant, ex repletione ortum habentes. Veluti vice versa, quæ ex vacuatione, post sudores multos, vel uomitus, vel deiectiones, vel sanguinis eruptiones, vel inediam, uel vigilias, vel motiones tum multas, tum vehementes, fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliæ, vacuationes cõsequuntur magis, aliæ statim a principio repletiones. Propterea, ut parotides ex conuulsiuis comatosisque, vbi protrahunt, fiant, est rationi consentaneum cunctante ægro.

70 † Ex conuulsione, tremore, fastidioque, & celeriter exigui post aures abscessus proritantur.

† Al. conuulsiuũ, tremulum, fastidiosum, catochum, exiguos post aures abscessus proritant.

Non in exẽplaribus oĩbus, quibus scripta est hæc oratio, eadẽ hẽt verba. At in quibusdã prædicto verborũ scripta est tenore. In alijs aũt tali: Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμενα. i. q̃ cõuulsiue, tremuloq; mõ accedunt, cum catoche abscessus post aures suscitant. * Laudo eos, qui in suis exẽplaribus dictionẽ non scripserunt: abunde siquidẽ nobis erat, permiscente eo sympto-
B mata multa multis dissimilis gñis, hucusque peruenisse, & non ab ægris recessisse. Nẽpe symptomatũ Græcis ignotorũ permistionẽ facere summe absurdũ per se existit. Non aũt fermè apparent in conuulsione tremoris symptomata: fieri quidem non pôt, ut ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendant: nisi utiq; talẽ sit author contẽplatus symptomatũ vicissitudinem, ut, cũ conuulsiones quidem relinquerent, tremulus fieret hõ. Vbi uero conuulsio inciderit, non posse dignosci * modũ arbitrant. Symptomatũ implicatio eiusdem gñis q̃dam existit, verum superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde a nobis dictum, augente simul & gñationis expectationem fastidioso ipso. Immo vero & vrinarum affectiones expectationem simul adaugebunt. Nomen præterea σπασμοτρομώδεες, i. conuulsiuum, tremulumque, prauum existit.

** τρόπον. i. modum. sed forte τρόμον, i. tremorem.*

71 An primum capite doleant, uel & superiore sudent parte, & superrigeant? deinde & uenter deijciat, & comatosum quippiam fuerit? an & aquosæ urinæ pedentia alba habentes? & uarie albæ, graue olentes quodammodo, deinde post aures abscessus? an, & quibus eædem urinæ, stillationes è naribus frequentes? an & lingua his læuis?*

Si, ut dixi, p̃notionem ab his exordiretur, q̃ scripsit Hippocrates tum in prognostico, tum in
C epidemijs, de abscessibus oĩbus vniuersale quoddã fieret, & ex ijs, q̃ ab ipso dicta sunt, ad securius pronunciandum adiumentum. Nam, si abscessum fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam videlicet fiat partem: atq; ita, vbi singulorum capitis symptomatũ vires adnotaueris, parotidas fore tum magis, tum minus sperabis. Exẽpli igitur gratia de ijs, q̃ nũc ante oculos posuit, sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quæ humorum ad caput inclinationem signãt: Sed, ꝙ superiori * sudauerit parte, pusillam ad eiusmodi præsensionem facultatem hẽt: sed maiorem habet, ꝙ supperriguerit. Deiectionem vero alui quonam quis pacto generationis parotidum signatorium esse dixerit, haud scio: cũ potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationem operetur. Comatosum ad parotidum generationem signum essatu dignum existit. Aquosæ præterea vrinæ, in quibus alba sublime petunt, ad prænotionem per accidens conferunt: qm̃ aquosæ quidem absque albis pendentibus incoctum esse morbum signãt: quæ vero substantiam secundum naturam habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit. Quæ vero varie albæ, & graue olẽtes fuerint, raro quidem abscessum, qui
D fiat, habent: ꝙ si aliquando habuerint, malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans, an, & quibus eiusmodi urinæ, stillationes è naribus frequentes? malignitates siquidem in succis incoctis, & si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt, nõ parotidas. Oratio præterea, an & lingua his læuis? dubitatiua * est: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exasperari rationi magis consentaneum.

In Prog. com. 2. t. 67. 4. 205. d

72 Quibus ampliter & crebro spirantibus morbus regius, & febres acutæ cum duris hypochondrijs refrigeratæ fuerint, his abscessus magni secundum aures suscitantur.

Πνευματουμένους eos, quibus magna est, & frequẽs respiratio, dixisse vr̃: qm̃ & in libro De uictus rõne in morbis acutis hoc pacto eos noĩauit Hippocrates. Iure optimo suscitãdos post aures abscessus sperat, nempe & ratione non caret, atque hoc sæpius fieri uidemus. Si uero πνευματουμένους eos dixerit, qui uentre inflantur, ut non nulli intellexerũt, qui & πνευματώδεας scribũt, & πνεύματα, * nihil hoc ad parotidum gñationem contulerit, sicuti neq; morbus regius. De febribus autem acutis, & præsertim ardentibus dictum est antea, sanguinis eruptiones mouere, sanguinẽ tum fundentes, tum ad caput sursum ferentes. Quænã p̃terea dura hypochondria dicat, non clare cognoscere possumus, ppea ꝙ dolentia non adiecerit: nẽpe hoc adiecto iã phlegmo-

De Vict. rat. in mor. acu. com. 1. t. 36. 7. 114. b

nen horum indicabit: non adiecto vero,frigidiuſculũ tumorem ſchirrhoſum magis,quã flagrã E tẽ. Soluuntur uero talia abſceſſibus magis, non ſanguinis eruptionibus:nempe in ijs,quæ inflãmantur,ſanguinis eruptiones maxime fieri cõſpicimus.Propter alienam uero authoris enũciationẽ cognoſcere exquiſite nõ poſſumus, an prętermiſſum ſit nomen doloris,obſcurius tũ pronunciante,tũ ſcribente ipſo:an hypochondriorũ duritiem vere ſcirrhoſam intellexerit. Verbũ uero,refrigeratę fuerint,nẽpe & id dictum eſt:poteſt ſignificare non ſolutam eſſe febrẽ,ſed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas eſſe: vt caliditatis * reuerſionem ex ea re conijciamus. Cum uero magnos abſceſſus in eiſdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vidiſſe:& ita de particularibus pronunciaſſe,tanquam vniuerſaliter pronuncians:ſatis ſiquidem fuerit pronunciationem ſine nomine,magni, ſcriptam fuiſſe.

* *In impreſſis legitur ἀναςροφὴν.i. reuerſionem, ſed in quibuſdam antiquis habetur ἄνω ῥοπὴν.i. ad ſuperna lationem.*

73 *Quibus comatoſa, faſtidioſa, hypochondria dolentia, &* cruenta exigua, in his parotides exciuntur: antea autem faciei ſigna.*

* *Al. uomitoria.*
* *Al. vomitoria.*

Quòd futurus quidam abſceſſus ex ijs, quæ Hippocrates ſcripſit, ſperabis,deinde in qua corporis fiet, parte,utilem habebis dictam concurſionem:nam comatoſum, ſi & aliud ſymptoma, parotidas antegreditur: Dolentia vero hypochõdria phlegmonem habent,ſi quis animaduer F terit. Cum autẽ hæc ita habeant,ad generationem conferent,& faſtidioſa,&*cruenta ſymptomata. Quod vero in calce orationis dictum eſt,antea autem faciei ſigna,valde vtile exiſtit,ſi q̃s conuenienter orationem intellexerit: cõuenit autem hoc pacto intelligere,ut verus fiat ſermo: verus autem erit, ubi intelligi hoc ſenſu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei ſigna conſiderare oportet, ſunt autem hæc,robur,tumor præter naturam,oculorum humiditas, caliginoſa uiſio,& quecunque talia:Si quis vero non omnia,quæ circa faciem apparent,intelligere uoluerit,ſaltem tumorem præter naturam prorſus intelligere oportet.Poſtquam enim dixiſſet, in his parotides exciuntur,deinde ſerie continuata dicens,antea autem faciei ſigna,uidebitur enunciare à communi intelligendum verbum exciuntur.

74 *Ventre nigra, ſtercoroſaque deijciente, coma ſuperueniens parotidas excitat.*

Haud recte ſcripſere quidã,vẽtre nigra,ſtercoroſaq; bilioſa deijciẽte,neq; in antiquis reperi exẽplaribus,neq; quiſpiã eorũ,qui librum enarrauerunt,hanc nouit ſcripturã. Quin,& bilioſa, quæ de pallida bile ab antiquis medicis dici cõſueuerũt,nõ ſanè dicta eſſent eodẽ ſenſu,quo nigra. Hac de cauſa vocabulũ, bilioſa,expunxi,ſcriptũ,nigra,quidẽ à Capitone in ipſo cõtextu, G in margine vero à Dioſcoride. Videtur autem mihi libri huius author concurſionem hanc in ægro contemplatus, totam voluiſſe explicare, † ea quæ ex quodam parotidas ſignificantis antegreſſi conſequio fiunt nequaquam diſtinguens.Sufficiens nanque ipſi ſignum eſt coma.

† *Ex antiquis clarius. non diſtinguens ea, quæ caſu quodam parotidas præceſſerunt, ab eo, quod uere parotidas ſignificat. legitur. n. προηγησάμενα nõ προηγησαμένου.*

75 *Tuſſiculæ cum ſputatione, abſceſſum poſt aures tollunt.*

Poteſt,& * thoracem ſcribere:fieri ſiquidẽ poteſt, vt facta intro inclinatione,p canalẽ naturalẽ effluat, q̃d tenuius eſt ex conficientibus parotidas ſuccis, ad oris capacitatẽ,& ita ſputationẽ fieri:cõſiſtentibus autẽ ita rõnabile quidẽ alias apparere parotidas.Nẽpe verbum ἀπαλλάσσει proprie vacuare ſignificat, ipſum aũt vacuari cõſequunt̃,& cõtrahi in ſe ipſum,& mollius fieri.

76 *In capitis dolore coma, & ſurditas abſceſſum aliquem poſt aures eructant.*

Vere ſemper hæc ſigna ſunt parotidum, quoniam ita fore abſceſſum quendam ante ſperauimus. Succi enim ad caput recurrentes,calidi quidem,& tenues,deſipiẽtias,& ſanguinis eruptiones procreant: craſſi autem, & frigidi, comata, & parotidas. Capitis dolor vtriſque communis exiſtit, veluti & ſurditas: ſed calidis magis capitis dolor, frigidis vero ſurditas: Comatis vero H nomen ſcriptori ſatis fuit,qui ſcilicet lethargi appellationem toto ſubticuit libro.

† *Al. ἐπαίρει.i. attollunt.*

77 *Hypochondrij contentio, cum comate faſtidioſo, & capitis dolore parotidas † effluere faciunt.*

Rurſus & hoc loco coma vnà cum capitis dolore ſignum indicandæ parotidũ generationis effatu dignum exiſtit,coindicat autem,& hypochondrij contentio.Per hanc itaque appellationem phlegmone indicatur, neq; enim magna eſt ipſius iudicatio.Si vero abſq; phlegmone cõtentio fiat,in humorum ad ſuperas partes inclinatione ſignum ad parotidum generationem notabile exiſtit, ſanguiniſque oſtendit eruptionem. Faſtidioſum vero per ſe quidem parotidas nullo pacto indicat,ſed ſimul apparens,dictæ concurſioni fidem addit.

78 ** Dolores abſque indicatione ſoluti, inutiles.*

* *Al. doloroſi poſt aures abſceſſus.*

Iã ſæpius ſermo hic tũ particulariter, tũ uniuerſaliter dictus eſt: meliuſq; oſtẽditur, ſi adijciatur, repente occultati:nã καταμολυνθέντα ſolutionem,quæ ſenſim fit, ſignificat.Repẽte uero occultari dolorificas affectiones abſque hoc, quòd in alia quadam, quæ manifeſta ſit, parte abſceſſus fiat,tranſmigrationem contriſtantium ſuccorum ad uiſcera ipſa factam oſtendit.

PRO-

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS
CVM GALENI COMMENTARIIS

Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI.

Proprias iudiciorum omnium vires explicat, quæ ad præſagiendum in acutis, cæteriſque, qui ex ipſis fiunt, morbis ſumuntur.

Quàm ſint neceſſariæ medicorum prædictiones.

MEdicum vti prouidentia (vt mihi uidetur) optimum eſt.

Pro præſenſione dixiſſe prouidentiam perſpicuum eſt: igitur infert, pręſentiens enim, & prædicens coram ægro. Cæterum prætexuit operi præfationem, utpote neceſſariam (quanquam non admodum utatur pręfationibus) ob quoſdam medicos, vt par eſt, qui illius ſęculo extiterunt,
C qualibus & nunc ſunt, ſeſe nominantes methodicos, medicorum officium haberi dicentes, aut pręſentem conſeruare ſanitatem, ut in bene valentibus, aut reuocare corruptam, ut in ægrotantibus: vaticinatoris vero intereſſe, prædicere futura. Itaque docet Hippocrates ex præfatione, quam vſui medicorum præſagia habeantur, oratione in tria capita diducta. Primum eſt, quod ægri mandatis medici parent propenſius: Secundum, quòd medicus præſentiendo, quæ ægrotantibus euentura ſunt, de longinquo obuiam it: & tertium, quòd crimine vacat internitionis ægrotantium. Porrò voluit, ut hoc nihilo minus medico inſit, quã ut ſalutis cauſa cenſeatur. Sed iam adijciamus dictionibus ea, ex quibus ſingula capita adſtruat.

2 *Præſentiens.n. & prædicẽs coram ægris præſentia, præterita, & futura, quæq; infirmi emittũt, enarrans, creditur agnoſcere magis ægrorum res. Hinc audent homines {magis} ſe concredere medico.*

Primũ caput hac aſtruit orõne, audere dicẽs hoĩes {magis} ſe cõcredere manibus medicorũ, quoties pdictiones haudquaq; intercidant. Ita.n. efficitur, vt credat medicus exquiſite agnoſcere oẽs ægrorũ res. i. qualis nam ſit ijs conſtitutio morbi. Atq; ad hunc modũ ſequela texitur de-
D monſtrationis. Ex pdictione credit medicus agnoſcere naturã ægrotationis: porrò, qui credit agnoſcere naturã ægrotationis, ægros hẽt obſequentiores: ac demum, qui ægros hẽt obſequẽtiores, morbos facilius ſanat. Quæq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, non q̃ nullo pacto agnoſcunt: quẽadmodum non nulli interpretes inſcite prodiderunt, ſedes in profundo corporis perpeſſas, aut cãs, & item affectiones earũ: ſed ex cauſis, procatarcticas noĩe. i. pręgreſſas: ex accidentibus autem, ea, quæ euidentia circa corpus ſunt, ac ſenſibus vſurpantur, uerbi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nã quædã horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, q̃cunque talia per enarrationẽ infirmi nequaq; dixerũt, ſimul atq; audierint a medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterum quonam modo id fieri cõueniat, procedente ſermone docebo.

3 *Ita curationem optime molietur, prænoſcendo ex præſentibus futuras affectiones: Fieri enim non poteſt, vt ægros omnes ſanos faciat: Id enim melius foret, quàm præſentire futura.*

Secundam præſenſionis utilitatem hoc loco perſequitur. Etenim, vbi medicus agnoſcit exquiſita ratione affectionem ægri, quoſdam prohibebit affectus, qui eam ſequi aſſolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus uero in commune recte proſpiciet, & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempeſtatem.

Cum

4 *Cum autem homines intereant, alij prius, quàm adhibeant medicum, ex ui morbi: non nulli adhibentes etiã medicũ, ſtatim moriũtur, alij diẽ uiuẽtes vnũ, non nulli paulo plus tpis, ante, quàm medicus arte ſingulis morbis repugnet: oportet igitur agnoſcere talium naturas affectionũ, quantum ſupra vires corporis ſint: pariter, & ſi quid in morbis diuinũ ineſt, illius quoq; ediſcere prouidẽtiã. Ita.n. merito commendabitur, & bonus medicus erit. Etenim, ſupereſſe qui poßint, eos vel magis poterit recte ſeruare, ex multo ante tempore ſingulis conſulens: atq; morituros, euaſurosq; prænoſcens, ac prænuncians culpa vacabit.* E

Hoc ſermone, duo prædicta vtilitatis capita, quæ in præſentiẽdo eſt, adhuc adſtruit, adijcitq; eis tertiũ, Inſontẽ abolitionis crimine fore medicum dicẽs quoties conualituros, aut morituros ægros pnũciet. Igit adoleſcẽtẽ medicus quidã nuper incipiẽtẽ ſudare ſyncopoſe, demiſit in balneum: tum aũt ſudoris copia effluente, medicus gauiſus eſt, tanq̃ exquiſite opportunũ tpis cõiectaſſet: paulo poſt mortuo ægro, medicus à familiaribus, tanquam ægrũ interfeciſſet, accuſabat. Hactenus fecimus huiuſce præfationis enarrationem, præter quã ſignificationis verbi, diuinũ, breuiſſimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti ſunt circa principia, ac ad libri vtilitatẽ feſtinant. Inſuetis vero dictioni græcæ, aut ſequelæ in orõnibus ignaris, aut utiliſſima contemnentibus, diuerſantibus etiamnum in cauillis, & argutiolis orationum, alius enarrationis modus proprius eſt, longioribus claudens: quem præterire omnem licebit ad vtilitatem feſtinantibus, in medio reliquentibus librum, dum ad eam ueniant dictionem, cuius tale eſt initium: Conſiderare conuenit hunc in modum per morbos acutos. F

ALTERA LONGIOR ENARRATIO PRAEFATIONIS

Medicum vti prouidẽtia (vt mihi videtur) optimum eſt. Non ſecundum communem Græcorum conſuetudinem uidetur Hippocrates vſurpaſſe προνοίας id eſt prouidentiæ nomen, etenim curam, & diligentiã ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriẽs, tamen multam prouidentiã habuit, ut honeſte caderet. Quinetiam verbum προνοεῖν. i. prouidere, per omnes modos infinitũ multitudine eſt iuxta Græcorũ intellectum, pro eo, qđ eſt curam gerere cuiuſdã rei, & præparare ſemper vtilia. Præterea prouidẽtia mundum gubernari, vulgata alioqui, & trita q̃ſtio, eam ipſam indicat ſignificationem. At uero Hippocrates, non ita, ſed pro præſenſione prouidentiã dixit (mihi videtur) nõ ſimpliciter, ſed à communi quadam ſignificatione ſm utranq; appellationẽ. Quòd.n. mente uideantur quædã, anteq̃ fiant, præuidere apud Homerum, & item præuidentiæ vocabulum factum eſt; & ab ea ipſa præſentire, & item præſenſio. Quocirca, quicquid, natura ſenſile ratiocinatione perueſtigam⁹, anteq̃ intueamur, præuidere hoc merito dicimus, indicantes verbo, vt talia mente uideamus, anteq̃ fiant: & ob eam rẽ, q̃ geruntur, ſi fiant derepente, ſine arbitrio, & cogitatione: ſi conſulto, cum prouidentia fieri dicimus: id qđ Soloni quoq; eſt proditũ, hunc in modũ: Interſtinguant perpẽdãtq; iudices Areopagitæ, cõueniet, nũ cædes, vulnus, incendiũ, prouidentia cõmiſſum ſit, & item medicamentum ſi quis adhibens interemit. Quinetiam Rethores antiquiores ſæpenumero talia uerba, & nomina vſurpant: in quibus, q̃ prouidentia geruntur, diducuntur aduerſus ea, quæ ſine vlla conſultatione, & deliberatione contingunt: Verbi gratia, ſi quis inuitus alterũ oblæſit, aut ſi percuſſit obiratus, haudquaq̃ prouidẽtia extitiſſe dicũt: ſed, ſi quis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & cõſiderauit quo pacto, prouidẽtia id cõmiſſum volunt. Id ergo cõmune ſignificatur apud Græcos de prouidẽtiæ uocabulo, bonarũque, & malarum geſtionũ: nec, ut quidam exiſtimãt, de bonis tantummodo dici aſſolet. Etenim ea ipſa quæſtio, vtrũ fortuna quadam regatur mund⁹, an prouidentia, de* cõi ſignificatione relata eſt: qũo ex oppoſito fortunæ dilucet. Porrò quidã nõ fortunã, ſed caſum, aduerſum prouidentiã diuidunt, idem vtraq; appellatione ſignificantes. Quin ẽt ſæpenumero dicitur à philoſophis mundum melioris prouidentia gubernari, melioris appellationẽ adijcientibus: propterea ꝙ ſciant prouidẽtiæ vocabulũ melioris deteriorisq; cõmune eſſe. Mihiq; videtur, vt prouidentia ex aduerſum dicta fortunæ, non ita dicatur ex ſignificatione communi: ita.n. uocata prouidentia, bonarum functionũ tantummodo nominatur. Vniuerſi.n. prouidentia, haudquaquam eſt functionum malarum. Si igitur prouidentia ſecundum hanc cõmunem ſignificationem dicta eſt, cõſtat, ut ita appelletur ea ratione, ꝙ aliquid antea, q̃ fiat, mẽte uideatur. Pari modo præſenſionis vocabulum factũ eſt. Si.n. quæ ſenſibus ſuapte ui, & natura vſurpantur, quibuſdam perueſtigamus indicijs, merito talia dicimus προνοεῖν id eſt præuidere, perinde quaſi νοεῖν id eſt mente uidere, dicamus ante, q̃ oculis cernamus. Ita efficitur, ut rerum, quæ per tria accidãt tempora, pſenſio ſit. Vates enim nihilo minus demirandus eſt, qui tãquam præſentia, dicat præterita, quæ non uidit ipſe, q̃ qui futura prænunciet: pari ratione, qui ea, quæ nunc geruntur quidem, ante q̃ uideat, nihilo minus, q̃ ille, bonus vates eſt. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præſentiens, & prædicens coram ægris præſentia, præterita, & futura. Eiuſdem ergo artis intereſt præterita, quæ non uideris, dicere, ut extiterint: & item præſentia atque etiam poſt futura: Vſu vero inter ſe admodum diſſident futurorum enim præſenſio vtiliſſima eſt: præteritorum uero inutilis quidem aliis, ſed, vtilis uni medico, cui libeat ar-

G (margin, beside "præſenſio")

H (margin, beside "melioris appellationẽ")

† Al. non de.

tem

A tem ſuã oſtentare.Cæterũ hæc,q̃q̃ non ſint medicinalis ꝓpria artis,tñ enarrationi nimiũ cõci-
nunt,explicãti† ſimplicitas in cõmentarijs noĩum ſignãtiones.Illud ex ſuperabundanti quidem
relatum eſt ad enarrationẽ, vtile vero ad aliquid aliud, qđ quidã dñt expoſitores de moribus
ſcriptoris, modeſtiã cõmendantes ẽt hoc loco dicentis,ut mihi vr̃,optimum eſt. Potuit.n.dixiſ-
ſe,medicũ vti prouidẽtia,optimum eſt, ipſe vero hac quoq; parte adiecit verbum, vt mihi vr̃,
q̃uis ſcripturus huius decreti demonſtrationẽ.At vero,q̃ Herophili ſectatores dixerũt,diuiden
tes p̃ſenſionem a p̃dictione,non ſolũ inutilia ſunt,uel impropria ſignãta,ſed ſophiſtica,& falſa.
Atqui vñr rerum diſcrimina docere,non de ſignãtis inſtõnes tradere:primum in eo ipſo peccã
tes,ꝙ neſciãt ſe de ſignãtis facere ſermonẽ,nõ de natura rerũ utiliũ medicinæ.Senſio.n.præſen
ſionis noĩe contenta dr̃ magna ex parte,ſi firma ſit:interdũ uero,& ſi q̃d deſit,ne firmiſſima ſit,
tũc ſimiliter noĩat̃.Quo circa nõ nunq̃ cũ adiectione dñt ii,qui talia enarrant,interdum exquiſi
tã ſenſionẽ,interdum ratã,q̃nq; firmã,aut ẽt perpetuã,ex ipſa adiectione indicantes, nequaq̃ ſi
gñari ſp̃ firmũ de noĩe ſenſionis.Pari rõne p̃ñſio duplex ẽ: altera firma,verbi gr̃a,ab hyeme fu
turũ uer eſt,a quo æſtas,poſt autũnus:non firma altera,in ijs, quę Aratus uerſu cecinit de Luna.

† hæc uox, ſimplicitas, deeſt in græco, & uidetur ſuperflua. for. leg. im licitas.

« Si uero cornu ſublimius annuat illi,
B Vim boreæ expectes: Auſtrum,ſi recta ſupinat.

Ita.n.fieri magna ex parte obſeruatũ eſt,atqui interdũ non ita contingit.At uero Herophili aſti
pulatores volunt p̃ñſionem ęſſe firmã & ſtabilẽ:p̃dictionem uero non itẽ. Multa.n.p̃dici dñt,q̃
non eueniãt:perinde vt quis poſſit p̃dicere ea,q̃ non præſenſit:aut aliud voce eloqui,q̃ qđ eſt
aĩo cognitum:ꝙ ſi nolint appellare cognitum,prorſus noĩent opinatum,† ita vt antecedẽtia in
aĩo prædicentis.Sed,ſi non dicant p̃ñſionem, ſed præopinationem non tñ græci uocant p̃opi-
nationem:qũo nec Herophili ſectatores,etſi parte plurima barbariſſant. Aut igitur præopina
tionẽ lege ſanciant diſſidere a p̃ñſione, pariter ſuadentes hoĩbus recipere legis ſanctionẽ:aut,
ſi id facere non queunt,vocabula rerum ſ̃m conſuetudinem inaudiant. At vero in conſuetudi-
ne eſt medicis,ſpem de futuro magna ex parte & itẽ firmam,noĩare p̃ñſionẽ.At ſidi medici in-
tereſt non talia ueſtigare,ſed quo pacto quiſpiam in ægris p̃dicendo uentura,maxima ex parte
verus ſit,raro falſus. Etenim uocula,maxima ex parte,ſingularis quidem eſt,ſed rerum plicas
multiformes agnoſcit,iuxta maioris minoriſq; rõnẽ.Si quis igitur in viginti p̃dictionibus ober
rat ſemel,interpellauit perpetuitatem:melior tñ eſt,q̃ qui bis a fine prædictionis intercidit:rur
ſuſq; melior hic eſt,q̃ qui ter:qũo rurſus ille,q̃ qui quater eluſus eſt. Quãq̃ promiſcue tribuitur
C oĩbus,conſequi finem magna ex parte.Talem ergo docendi uiã,ex qua auſpicatus quiſpiã ſæ-
pius alio conſequatur finem,admittere,ſuperuacuam aũt in ſignãtionibus noĩum operoſitatẽ
abalienare,& defugere conuenit;quam Prodicus tãtus ſophiſtes exoſculatus, peritioribus gra-
uis moleſtuſq; erat:ſubindeq; a Socrate mordebatur apud Platonẽ, in cæteris alioqui cõmen-
datus.Sed non recte fortaſſe feci inter initia memorans Herophilum : præſtat.n.indicare uera
p̃cepta medicorum iis,qui ſtudeãt miniſterijs artis,neq; morari eos bifariam, partim docẽdo
deliras fabulas ſophiſtarum,partim refutando. Rectius.n.erit vtilia in his cõmẽtariis tñmodo
perſequi,q̃rere vero alio uolumine,& conſiderare in maiori ocio,q̃cunque Herophilus in ꝓ-
gnoſticum Hippocratis obloquatur.Quæq; infirmi omittũt,enarrans,creditur magis agnoſce-
re ægrorum res.Oportuit eos,qui talia enarrare aggrediuntur,† oñdere de ipſa re,quam ob rẽ
ita ſcribere audeant:ʒEtenim promptiſſimum eſt,quicquid libeat,ſcribere: difficile uero talem
indicare contemplationem,ex qua magna ex parte conſequatur finẽ,dicendo ægris nõ futura
ſolum,ſed ẽt ante facta,quibus ipſe nequaq̃ interfuit,& item p̃ñtia circa ægros, q̃ nondum au-
diuit ab eis,nec ipſe* agnouit:quẽadmodum nos in iis,q̃ dicemus,erimus merito credẽdi,quo-
ties operibus ipſis p̃ſtruamus contẽplationis veritatẽ. Cæterum,ne cogamur ſemel,atq; iterum
D eadẽ ſcribere,nunc in enarranda p̃fatione, & itẽ poſt in enarrandis particulatim dictionibus,
ſatius duxi hæc oĩa ſeruare in enarrationibus dictionũ medicinaliũ,q̃ in hoc libro ſunt, dicen-
dis,maxime q̃a id nondũ quiſpiã fecit ex ijs,qui librum enarrauerunt,alioqui maxime neceſſa-
riũ.Quod.n.cenſuit Hippocrates exercere medicũ,quãtũ in hęc agitur,omiſit , nequaquã indi-
cans,quo pacto conueniat p̃terita,aut p̃ñtia,non perſpecta a nobis ſenſibus,p̃ñtiri. Et,ſiquid in
morbis diuinũ ineſt,illius quoq; ediſcere prouidentiã. Quidnã ſit diuinum illud, cuius fieri ad-
monet p̃ñſionem,inter expoſitores diſſenſio eſt.Non nulli putant ob irã quandã deorũ hoĩbus
accidere morbos,dñtq; teſtimonium huius opinionis ex iis,qui vocatas ſcripſerunt hiſtorias ci
tra rõnis adminiculũ,nequaquã indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opinionis : quod
inq̃,erat offĩm boni expoſitoris.Non.n.ſimpliciter dicendum eſt per enarrationes,quicquid no
bis uideat̃ verũ,ſed qđ ſit ſ̃m ſñĩam ſcriptoris,q̃q̃ fuerit falſum : Videtur.n. Hippocrates nullo
ſuo libro cãm ęgrotationis in Deos refundere,qui & ‖ βλητοὺς.i.percuſſos,unde nã ducti uete-
res,ita vocarint,uolumine de uictu acutorum morborum oñdit.Hic igitur liber confeſſe verus,
germanuſq; eſt.At libro,‖ qui eſt de ſacro morbo,multa quoq; ſcripta ſunt ad obſtirpandam ſu
ſpicionẽ eorũ,qui a diis mitti ægrotationes contendunt. Nõ igitur epilepſiã putamus diuinum
eſſe morbũ,neq; amorẽ:id.n.credentes quidam,uerã quidẽ ſcripſerunt hiſtoriam, deprehen-
diſſe

† Ita ut antecedat in aĩo prædicentis ſi nõ præſenſio, at certe præopinatio, nõ tamen &c.

† Oſtẽdere pri ipſa opere, ita deinceps ſcribere audere.

** Aliter, uidit.*

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1.t.35.7.114.b

In lib. de Morbo Sacro ſtatim in principio.

diſſe Eraſiſtratum ob amorem ægrotare filiũ regis:diuinum tñ eſſe nequaq̃ docuerũt, neq; ab Eraſiſtrato,neq; ab Hippocrate uocatũ,neq; ab alio quodam medico,amorẽ.Porrò eos,q gracileti ſint,decoloresve,aut inſomnes,aut febricitãtes ex cauſis amatorijs, illo capite cõplectuntur maiores,quo de cauſis procatarcticis.i.ꝓgreſſis commemorant. Cum.n.hæ in plura diducãtur genera,unum ex his triſtitia eſt. Triſtantur vero hi quidẽ,intermortuis liberis, aut neceſſarijs,aut cognatis,aut amicis:illi vero,expectantes ſe ipſos vel ſuos affici, vel ẽt patriã oẽm fore euerſam.Itidem triſtantur ſtudioſi pecuniarũ,priuati pecunijs,vel ẽt ambitioſi priuatı̃ gloria,& item alij omnes ita afficiunt.Ex his ergo ſunt,qui ob amorem triſtantur, haudquaq̃ diuinũ perpeſſi,ſed humanã affectionẽ:niſi quis credat poetis,qui fabulantur dæmonem quendã puſillũ, recens natum,gerentem faces ardentes,homines quoſdam in hanc agere affectionem. At vero,qui decretoriũ genus dierũ diuinũ appellet,ſuum quẽdã cõprobauit affectũ, haudquaq̃ prodidit Hippocratis opinionẽ:Non.n.ſimpliciter,quæcunq; cauſas hñt incognitas,aut inopinabiles,diuina uocamus,† ſed ubi mirabilia habeantur duntaxat: ʒ quanq̃ nec ignorauit Hippocrates cauſas decretoriorũ dierũ, ut in cõmentarijs de diebus decretorijs à nobis perpenſum iam eſt.Igiẽ,ut docui,nequaq̃ memorare cõuenit per has cõmentationes,quæcunq; prodita perperam ſunt,ſed q̃cunq; veriſimilia,& cõſentientia videantur.Et ob eam rẽ,quæ ab Herophilo ꝑperam ſcripta ſunt in præſenſiones Hippocratis,dilata ad alium locum diſſimulabo:idq; nunc, & toto deinceps volumine ipſe efficiam,& itẽ cõmoneo faciẽdũ ijs,qui in tales incidunt cõmẽtationes,quo minus culpent me multa expoſitorum errata de cõſilio reticentẽ.Sed,ſi diligẽter lecturi ſint,q̃ à nobis ſunt prodita,illa ex ſe ipſis æſtiment atq; arbitrentur,licebit.Ergo omittẽtes nugas,q̃ de Diuino circũferũtur,nitemur ipſi eã rem ſm Hippocratem veſtigare. Igitur,vt vnum aliquid ad artẽ medendi attinens,Diuinum ſit,nec ſolum ab Hippocrate cõmendari cognitionem eius,ſed ẽt oſtẽſam eſſe,cuiuis perſpicuum eſt:ſcriptor.n.deriduculus foret, cõmendans rei cognitionẽ,quã nullo pacto docuerit.Quare ipſa Diuini præſenſio vnũ ex ijs ſit,oportet,q̃ ab Hippocrate dicta ſunt.Itaq; dicamus,fidentes iam,non aliud haberi id,præterquã ambientis nos aeris cõditionẽ,de qua ſcripſit in ſentẽtiis ita:‖Si hyems ſqualida, & aquilonia fuerit,ver vero pluuiũ,auſtraleq; febres acutas fieri æſtate neceſſe eſt,& lippitudines,& inteſtinorũ difficultates,maxime mulieribus,& ijs,qui humidã hñt naturã. Hæc,& alia,q̃ deinceps ſunt prodita,præſenſiones ſunt eorum, quæ in nobis ob circũflui aeris cauſam infeſtant: de quibus per ſentẽtias breui ſumma,quaſi decurſu,ꝑ capita,cõmonuit,ſed libris De morbis vulgariis latius docuit,in hoc vero prognoſtico omiſit,q̃q̃ ad hãc cõtẽplationẽ attineãt. Itaq; rectius erat q̃ſiuiſſe,quã ob rem dicere ſuperſedit,quid nam diuinũ habeatur,q̃ praue enarrare.Mihi vero uideẽ ob libri magnitudinẽ haudquaq̃ adieciſſe huic volumini doctrinã de vulgariis morbis: & ob id ſimul,ac abſoluit librũ,in calce hæc adſcripſit:‖Oportet quoq; impetũ morborũ vulgariorum cito conſiderare:nec non tenere tꝑis conditionem.Ergo,ꝙ neceſſe ſit agnoſcere medicũ,ſi quid aliud,qđ ad præſenſiones attineat,ita etiã geniturã morborũ vulgariorũ, indicauit; proprium vero volumen ſeorſum illis dicauit,per ſententias,inquam,vt eſt proditũ,breui ſũma:libris vero De morbis vulgariis,fuſius tractatũ exoluit. Quãobrẽ nõ nulli expoſitores ſtatim ab hoc opere libros De morbis vulgariis merito enarrauerunt, & nos ſimiliter faciemus.

E F G

† *Al. ſed certe ea, admiranda duntaxat uocamus,nõ diuina.*

3.Apho.12. Ex. ord.20.h. Et lib. De aere, aquis, & locis. 2.4.cap. 6.2.d

Infra commẽ.3. t.38.212.a

NOTAE EX FACIE

5 *Conſiderari autem conuenit hunc in modum per morbos acutos:principio vultum ægroti, ſit ne ſimilis bene valentium,potiſſimum ſui,ita enim optimus erit:ſi vero quam maxime contrarius ſimili ſit, horrendiſſimus eſt.*

Perſpicue indicauit,ꝙ hoc libro de morbis agat acutis.Incepit aũt ab indiciis, q̃ in vultu exiſtunt,eo ꝙ in primis appareant,& vim obtineãt magnã.Quòd hæc igı̃ in primis appareãt,cuius perſpicuũ eſt:ꝙ autẽ uim ad preſentiendum obtineant magnã,deinceps diſcas,licebit.Atq; in primis reuocetur in aĩum cõis totius*medicinalis artis præfatio, quam libro κατ' ἰατρεῖον ꝓtexuit hunc in modum:‖An ſimilia,an diſſimilia,ſint, ſtatim inter initia conſiderandum à maximis,à facillimis,ab iis,q̃ ex toto,& vſquequaq; accedunt:&,quæ cõtueri licet obtutu,tactu,auditu,lingua,& aĩo vſurpare:Nõ.n.ꝓſenſio ſolũ,verũ ẽt agẽdorũ indicatio ab his inchoantur.Ac de agẽdis quidẽ,libro de curandi via,& rõne definitũ iã eſt: De ꝓſenſione aũt nũc agendũ eſt: remouendumq́ue,ut interſit præſentiendi artis,non ſolum futura, ſed ẽt præterita,ac pñtia, ex quibuſdã indiciis in corpore inuenire.Sed præſentiũ cognitionẽ proprio, & ſuo noĩe cõſueuimus noĩare διάγνωσιν.i.dinotationem.Itaq; conſiderãdũ admonet vultũ ægroti inter initia, ſimilis ne an diſſimilis bene valentiũ ſit,ſed potiſſimũ ſui.Nã & hoc unũ de dogmatibus Hippocratis eſt,ut nõ ſolũ ex‖cõi natura oĩum,ſed ẽt ex ꝓpria vniuſcuiuſque,ꝓcepta artis conſiderentur.Qñ.n.cõferri partes affectas cenſebat cum bene valentibus, nõ alienas intueri conſulebat, ſed eius,q affectus ſit.Optimus igitur ægri vultus eſt,quoties ſimillimus ſui permaneat:è cõtrario deterrim⁹,ſi q̃ maxime in cõtraria uertiẽ:Eos vero,q inter optimũ & deterrimũ habeantur, tua intereſt cõſiderare finitis extremis:nã,ſi propiores ſunt optimo,meliores:ſi deterrimo propiores,

H

de ijs quæ in medicat.fiunt,cõ.1. t.1.7.197.f

1.Epid.com.3.t. 1.3.117.a

piores,

E piores,deteriores exiſtunt:medij vero inter hos ſunt,qui pari vtrinq; intercapedine recedunt. Itaq; vultum optimum uno capite complexus indicauit:etenim ſimillimus ei, qui ſm naturam eſt, optimus exiſtit:maxime uero contrarium,†utpote nobis nequaq̃ familiarē, particularibus indicijs explanauit:quorum ſingula ſeorſum aggrediar,prodita deinceps,ad hunc modum.

† vt pote nobis neque familiarem, neque præcognitum; ipſe ex multis particularibus, & cæt. Quo in loco mendoſe legitur in impreſſis τοῦ δὲ προγινωσκόμενον pro οὐδὲ προγινωσκόμενον. Et ita etiam videtur legiſſe vetus interpres.

6 *Fuerit autem eiuſmodi naſus acutus.*

Malum hoc indicium primũ adſcripſit,naſum acutũ.Sed oportet,vt docuimus,tanq̃ ad eũ, q̃ ſm cuiuſq; naturam eſt,cõferendo,cõſiderare:nã,ſi natura ſimus eſt, naſus prorſus acutior apparebit,quẽadmodũ ſi aquilinus,aut ẽt ſubrectus eſt. Ita vero conſiderandũ eſt, vt,inquantũ a naturæ forma receſſit,in tm̃ ipſe prauus exiſtat. Itaq; acutus naſus planè apparet in iis,qui longiore morbo extenuati,aut labore cõflictati ſunt,aut quouis mõ exoluantur, aut aĩo linquant̃, & item oĩbus defunctis.Et ob eã rem quis merito colligere epilogiſmo , cõi oĩum hoĩum utens rõne,prauũ eſſe indiciũ,quod per malam exiſtat affectionẽ. Cæterum,quænã ſit talis affectio, per quã naſus acuitur,dogmaticæ iã cõtemplationis munus eſt indicare,quam deprehendi tãtummodo analogiſmo conueniet.Analogiſmus vero ratio eſt,quæ ab euidentia auſpicatur,rei F obſcuræ faciens cognitionem:Epilogiſmus uero cõis ratio eſt, & oĩum aſſenſu conſpecta. Sed primum epilogiſtice de ſingulis conſideremus indiciis : rectius.n.erit ex confeſſa cõique oĩum hominum ratione facere initialem doctrinã,quam ſtatim inter initia uenire ad analogiſmum.

7 *Caui oculi , tempora aſtricta , aures frigidæ,contractæq; & fibræ earum uerſæ: & item cutis circa frontem dura,intenta,arida: & color totius vultus viridis,aut niger.*

Hæc quoq; indicia oĩa circa vultum exiſtunt in morbis diutinis,& laboribus,& animæ defectionibus,& multo magis in morte. Epilogiſtica.n.ratio facillima eſt,ut diſſimilia naturæ, mali cuiuſdam obtineant ſignificationẽ, poſito eo, q̃ p̃ ſtatim ab initio,confeſſum conſpectũque eſt, vt maxime contraria naturæ,exitioſa:ſimilia vero,ſalutis indicia,habeantur. Itaq; hæc a nobis de eis epilogiſtice dicta ſint:nam poſt,exquiſita rõne de omni eorum natura conſiderabimus. Fiunt ergo tales affectiones aut ob aliquam cãm conſumentem,& corrumpentem partes aĩalium carnoſas,aut ob debilitatẽ natiui caloris,qui nõ inſup extẽdi in extremas corporis queat partes,ſed in viſceribus ſolis exiguus obſeruet̃.Porrò hunc.ſ.comitat̃ affectũ, vt non p̃terea affluat ad extremas corporis partes tm̃ ſanguinis, aut ſpiritus , q̃tum antea affluebat hñtibus per C naturam : & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum.n. partes oſſeæ,& item carnoſæ,& humidiores inter ſe adiunctæ ſint : tũ aũt oſſeæ p̃ſiſtant ſimiles p̃p̃ terreſtrem ſubſtantiã:carnoſæ vero,humidioresq; conſumantur facile,& collabantur in ſe ipſas ob inopiã ſpiritus,& sãguinis: facillimus cognitu affectus eſt. Naſi.n.circa ſolas noĩe pinnulas ſub̃a carnoſa , ſubſiduum vero omne oſſeum eſt:merito igitur,quoties pars carnoſa conſumpta,aut vacuata conſidat,extremũ eius tenue redditur:pari mõ , quoties vehementer refrigeratur,quod iam defunctis accidit:ſtipata.n.per refrigerationẽ ſub̃a carnoſarum partiũ,gracilentus in ſummis merito reddit̃:non.n.aliũ quendã naſum vocamus acutũ,q̃ qui gracilentus in ſummis exiſtat.Igitur ad hunc modũ naſus acutus apparet.Caui p̃terea fiunt oculi p̃p̃ eas ipſas cauſas:ſed,quãto humidiores mollioresq; ſummo naſo ſunt,tanto citius cauantur:Quin ẽt ſpiritus aĩalis copiã participant,& item caloris non parum hñt:quibus deficientibus,merito contrahuntur:id vero,cauitas oculorũ eſt.T p̃a ſimiliter adſtringũtur,p̃p̃ ea,q̃ ſola ex vniuerſo capite muſculos hẽant,quos noĩant a t p̃ibus crotaphitas: reliquũ vero caput oẽ prorſus carne vacat. Aures frigidæ,& contractæ,quia cartilagineæ,carne vacãt,& pauci ſanguinis ſunt.Itaq; celerrime refrigeſcunt,vt q̃ ſuapte natura ad affectum inſtructiores paratioresq; ſint.Sed quam ob rẽ D fibræ earum verſæ ſunt?an quia molliorem obtinent ſub̃am , non quemadmodum ſubſiduum omne,quod,inquam,tenuis cartilago exquiſite eſt,tenuiore intecta cute?Quam ob rem p̃dictis cauſis fibræ extenuantur,vertuntur,ſiccantur, ſtipantur: ita vero affectæ, retrouerſus tenduntur magis ad originẽ p̃bentiũ illis ſenſum neruorũ. Etenim conuelli,cunctis corrigijs exiccatis cõe eſt:propriũ uero unicuiq; ĩ corpore parti eſt,illo uerti,& cõuelli potius,ubi innexorũ ei neruorũ initiũ eſt.Id.n.in digitis planè intueri licet,ſi.n.intimus tendo ab aliqua cã extenſus fuerit, digiti perſpicue inflectũtur:ſi extimus,extendũtur.Cęterũ ob eã ipſam ſiccitatẽ ſtipationẽque,cutis oĩs circa uultũ oẽm duriuſcula apparet,& intenta : affectus uero manifeſtius apparet circa frõtem, quia carnoſa ſub̃a tenuior hac in parte cuti ſubtenditur : de p̃dictis uero cauſis carnoſa natura afficitur magis,q̃ quæ cutacea exiſtit.At uero coloris mutatio peſſima eſt,quoties ad nigrum exiſtat,utpote ſanguine refrigerato,quemadmodum ubi foras effuſus ſanguis conglobatur:moderatior uero,quoties in chloron.i.uiride,fuerit. Veteres.n.aſſolent ita nominare nonnunq̃ pallidũ colorẽ:interdũ,ut plerique,braſſicam,& lactucam chloras.i.uirides,nominant,q̃ quidẽ color nigrior,eſt q̃ rubidus:eſt ẽt tanquã initium quoddã nigri liuidique,quem frig⁹ efficit,quemadmodũ,& ipſum ẽt nigrum colorẽ efficit: Quo circa vultus,in quo oĩa prædicta hñr, necrodes,ideſt exitioſus ſeu cadauerinus,merito noĩat̃:iſq; p̃ morbos lõgiores ſæpenumero uidetur.

detur:raro vero inter initia apparet,& ob eam rem cum maximo periculo est, vt qui nullã abs E
tpe causam hẽat.Longo.n.interposito tpe cõsumi corpus, & item refrigerari partes extremas,
haudquaquam mirabile est:inter initia vero præsertim acuti morbi prorsus exitiosum censẽt,
nisi ob aliquã aliam causam talis extiterit.Cæterum,quænam committere causæ eam rem pos-
sint,ipse procedente dictione docebit. Nunc vero rem adijciendam,quam videtur Hippocra-
tes omisisse,prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitio
sum est,ita nec in terra frigida,hyeme,conditione frigida, senecta:quemadmodum in aphoris-
2.Apho.34.Ex. erd.17.c mis didicimus.‖ Per morbos minus periclitantur ij,quorum naturæ morbus conuenit, aut æta- »
ti,aut habitui,aut tempori,quàm quibus non competit,aliqua ex his ratione. »

8 *Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari alijs signis possibile sit, interrogare oportet, num vigilauerit homo, an aluus resoluta admodum fuerit, an fame affectus: Et, si quid horum comprobet, minori cũ periculo est. Iudicantur uero talia per diẽ & noctẽ, si ob has causas talis fuerit vultus. Si vero nullum horum dixerit, neq; prædicto tempore destiterit, signum esse exitiosum sciendum est.*

Summe exitialis,& insanabilis morbus est,per quem statim inter initia vultus exitiosus,sine
exteriori cã extitit.minori uero cum periculo est, si pp aliquã cãm euidentem acciderit, verbi F
gratia,pp vehementem insomniam,aut inopiam alimenti, aut alui fluorem.Prestaret.n.nec ex
his causis quidem nimium exoluiuires inter initia ægrotationis:minori vero cum periculo est,
quoties ob aliquam talem cãm extiterit,non ob maleficentiam ægrotationis. Sed,quænam sit
affectio corporis,in qua talis vultus efficitur statim primis diebus,perspicue breuibus tibi iã ex
plicabo.Vbi debilitas detentoriæ in aĩalibus facultatis pariter fit,atq; humores tenuiores,cum
febre calida,præ debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile pp paruitatẽ extra cutem,vt-
pote tenuioribus humoribus effluentibus.At vero febris ẽt magis consumit tenuissimos humo-
res,minus vero tenues extenuat,ita vt nunq̃ vacuatio desinat, sed similiter cõtinuis vomitioni-
bus,aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: verum interest, q̃ eæ sensibiles
sunt:ea vero,quã nunc cõmemoraui, præ tenuitate fluoris,inuisibilis est.Talis ergo nequaq̃ cõ
sistit vultus in morbo pituitoso,quẽadmodũ nec in plethorico, pp exuperantiã sanguinis: sed
inopiã potius esse oportet in corpore,& lassitudines quasdam p̃uenire,& curas: ex his.n.humor
colligitur biliosus.At vero,si terra calida sit,& anni tp̃s æstiuum,& constõ calida siccaque,tunc
sanè tali affectione prehendi hoĩem uel prõptius est,potissimũ quoties biliosior fuerit ex natu-
ra. Quinetiam non nulli facile discutiuntur,atque difflantur:alij vero os uentriculi debile hñt. G
Quæ oĩa quoties simul concurrunt,tale corpus propensissime prehendi põt affectione,q̃ vultũ
exitiosum cõmittat.Si igitur hæc quispiam agnoscit,non solum p̃sensionem,sed ẽt curationem
poterit inuenire,hñs intentionem firmare uires uentriculo idoneis alimentis. Sed hæc non pa
rum extra itineris propositum dicta sunt. De causis exterioribus considerandũ exquisitius est.
Hæ sunt(quorum ipse noĩatim habuit mentionem)fames,insomnia,fluor alui:quibus adijcias
licebit,similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mariscis,
aut vulnere,aut quouis alio mõ:& item mœstitiam uehementem,quæ quibus libeat causis,con
stiterit.Sed forsan recta rõne aliquis dicet,hanc dictam esse ab Hippocrate ptãte in sermone,q̃
est de insomnia:accidit.n.insomnia ẽt ob alias causas:accidit ẽt pp mœstitiam:ita ut insomnia
vniuersalior sit,quam mœstitia:& ob id continere eam merito dicetur.Itidem aluus admodum
fluens, exẽplũ tibi cuiusuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligenter verseris in opibus
artis,peritusq; sis circa uniuscuiusq; rei formã, sæpenumero apparebit cã, q̃ talem vultũ cõmit-
tat.Signa vero earum dictu difficilia sunt:& ob eam rem tradere ea sermone,q̃q̃ pleriq; noue-
rint medicorũ,refugiunt:sed oĩa proprijs,& suis locis a nobis explanata iam sunt. Quapp ipse
quoque,postq̃ didiceris ea,poteris interdum ingressus ad ægrum pronunciare de cã, q̃ talẽ uul H
tum cõmisit:sed potissimum,ubi p̃cedentem oẽm uictus rõnem noueris ægri: considerans p̃te-
rea de temperamento eius:& multo magis,ubi peritiã hẽas de motu arteriarum: pręterea,& de
qualitate febris.Subiiciamus.n.aliquem,gratia exempli,tpe æstiuo,per constõnem calidam,&
siccam,biliosum ex natura,adolescentem,& conflictatione,inopia,& mœstitia,incepisse ægro-
tare:sitq; calor eius,tangendi sensum admodum mordens,& urina biliosa,& pulsus uiriũ indi-
cans debilitatẽ:suspicare hũc talẽ in relata fore cõdõne, ob quã vultum cito sit habiturus exi-
tiosum,nisi congrue nutriri anticipet.Itaque,si talia circa ægrũ,neq; p̃cesserint,neq; primo die,
uel scd'o apparuerint: tertio uero ingredienti tibi uultus appareat, qualis nunc dictus ab Hip-
pocrate est:scias hunc pp aliquam cãm exteriorem, ita affectum. Igitur apud te considerabis
quidnam potius in eo extiterit,num excretio aliqua multa,an insomnia. Ex inopia.n.non erit
talis uniuersim,nisi p̃uenerint talia morbum,qualia dicta iam sunt, atque ex natura fuerit talis,
qualis dictus est. Si igitur pridie uideas ægrum haudquam te latebit multa futura spontina ex-
cretio;firmissima.n.eius indicia hñr, quæ a nobis in commentariis De iudicationibus, & item
libris De præsagiis ex pulsibus,explanata iam sunt.Quapropter licebit statim aspicienti,homi
nem,definire uehemẽtem extitisse insomniã;etenim uidebis oculos eius admodum squalidos:

A qui non propter euidentes, & immodicas vacuationes, perinde ut pp insomniam tales reddũ
tur. Porrò videbis palpebras resurgere difficulter, & item talẽ habere formulã in conniuendo,
atq; ẽt & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum (ita.n.coma interpretor) existunt.
Quinetiã, vbi nũc primũ tibi appareat æger, antea uero nullo pacto eũ perspexeris, talia signa,
atq; ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliq̃ indicabunt diiudicationem. per immodicas.n.excretio
nes, seruabit aliquod adhuc (q̃ q̃ exiguũ sit) indicium formulæ, significans eas: per insomniam
uero, chordulæ extentæ speciem referet. At, si pp inopiã duntaxat in talem vultus uenerit affe-
ctionem ex dictis indicijs neutra adsunt, neq; insomniæ, neq; excretionis: & ob eam rem poti⁹
*ex accidentibus, quàm ex proprijs signis, in illis præsagire côueniet, propter inopiam alimẽti
deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris
discutientis, exquisita rõne consideranti tibi, nequaq̃ importet. Si enim talis appareat, ob illam
potius, q̃ ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Cæterũ con
uenit immorari diutius attrectãdo totã manum, nõ solũ carpũ ægri, sed ẽt superiores partes di-
ligenter aĩaduertendo, si non solũ acriorem, sed ẽt si substantiæ copiã unà secum, & quidẽ cor-
pulentã reportet, veluti flãmulam quandam peruadentẽ cutem tuæ manus, qua cutẽ ægri con-
B tingis, seq; insinuantẽ perspicue in profundũ; tales.n.febres sunt, quæ vultum istiusmodi cõmit-
tunt. Hæc igitur, (vt docui) dici quidem possunt difficulter: nõ tñ oĩno dici nõ possunt, neq; diffi
culter agnosci ab iis, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero à me oĩa præ
dici: sed multo magis, si studuerint agnoscere operibus ipsis, quæcunq; in cõmentariis De præ-
sagiis edocti sunt, eò q̃ videant quidẽ talia prædici, ut fieri possint, re ipsa discẽtes, nõ reprobã
tes vero prius, q̃ ab initio vñr cognitu difficiliora. Nam geminos fratres simillimos quidem, se
mel aut bis videndo, nequaq̃ interstingues: ex necessariis vero nullus hallucinatur. Hæc igitur
dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos, qui nunq̃ prædici hæc oĩa à nobis per
spexerunt: non.n.solum insomniam dicere possunt, sed ẽt, ut pp mœstitiam tale quid extiterit.
Non.n. Erasistratus videns coruos, aut cornices volantes, deprehendit adolescẽtis amorẽ, nec
(vt quidam dixerunt) amatoriũ pulsantes sensit arterias adolescentis: nullus.n.pulsus proprius
amoris est ac peculiaris: sed queadmodũ apparuit interdũ ẽt mihi, cui iniicienti manum carpo
ægri, muliere verò quadã visa earum, q̃ domi erãt, statim inæqualis pulsus atq; inordinatus eua
sit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedente muliere visa, rediuit. Ita.n.mutatus
pulsus cõmunem quendam significat perturbationis affectum in aĩo fuisse ægroti. Perturbatio
C nem vero hanc interstingui conueniet ex iis, quæ dicuntur ab eo pariter, aut vñr: etenim rursus
dictis quibusdam, pulsus uertitur ad inæqualitatem, pturbato ægro ob ea, quæ audiuit. Sed de
his seorsum à me scriptum iam est dicato opere, cui titulus est De præsentiendo. Nunc uero ad
institutũ redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis, & itẽ præsentibus corã ægro posset
medicus dicendo cõmendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac oratione, insomniã, alui fluorẽ,
famem. At uero interdum ex his unum definite dicere difficile est: sed è duobus alterũ, aut è tri-
bus unum prorsus, possibile erit firmiter præsentire. At uero id quoq; laudẽ feret apud audien
tes, interrogando, præsentione facta ad hunc modũ: Num ob insomniã uehementẽ, an alimẽti
inopiam attenuatus est? sæpe.n.comprobant utrunq; & demirãtur bifariam medicum: interdũ
alterum eorum respondentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur est, quod ab Hippocrate dictũ
est: Interrogare oportet, num uigilauit æger, an multa deiecit, an famem passus. Deinde quid di
cit? Et, si quid horum cõprobet, minori cũ periculo est merito: melius.n.esset adeo fortem esse
facultatem, ut à nulla causa exteriori uincatur: minori uero cũ periculo est, si ob aliq̃ talem cau-
sam, nec ob ægrotationis maleficentiam, talis consumptio existat. At uero, quia possibile est, ut
ambo concurrant, tũ causa aliqua exterior (ut dixi) afficiens corpus, tum etiam febris cõsumẽs.
D distinctio erit tibi è subsequẽti die nocteque: si.n.ab exteriori causa sola, qualis dictus est, uultus
extiterit, correctionẽ per diem, & noctẽ adipiscetur: si uero ex affectione in corpore, aut perma
nebit talis, aut ẽt deterior erit. Itaq; cõstat, ut hæc oĩa ab Hippocrate recte dicta sint. Sed, quam
ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus, nec dum scrutari aliis signis possibi-
le sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidũt inter initia mor
bi, aut quia nihil firmum denunciant, ideo possibile non est talibus uti signis ad res dubias defi
niendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec, si fiant, firmum aliquid indicare. Cæterum,
quòd hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo per subsequentem dictionem.

ἐκ συμβεβηκότων sunt qui legendum putent ἐξ ἀποσυμβεβηκότων .i. ex iis, quæ non accidere.

9 Si vero morbo antiquiori existente quam trium dierũ, talis fuerit vultus, de ijs interrogare oportet, de quibus antea monui: & alia quoq; signa considerare, quæ in toto corpore, atq; etiam in oculis existant.

Principii nomen significat primariã morbi accessionem, quæ nõdum ullã obtineat latitudi-
nẽ: & item eam, quæ ad aliquod tempus, non tñ multum, extendatur: nec non primum ægrota-
tionis tps, à quo alterum numerant, ascensum: deinde tertium consistendi uigorem: & demum
quartũ inclinationẽ. Cũ itaque dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus,
per illam dictionem non indicauit, cuius nam de tribus principiis faciat mentionem. Nũc uero
scribens,

ſcribens, Si vero morbo antiq̃ori exiſtēte,vel tertiano,talis fuerit vultus,clare docuit, ꝙ de eo E
agat,quod habeat latitudinem:id enim ad triduum vſq; porrigitur.Ergo tūc ijs,quæ docuit an
tea,ſignis exiſtimauit addendam eſſe ductam ab alijs ſignis determinationem, de quibus dixe-
rat:Nec dum poſſibile ſit alijs ſcrutari ſignis.Ea autem enumerat,per ſequentia verba.

EX OCVLIS.

10 *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachryment, aut peruertantur, aut alter altero fiat minor,*
aut candidum rubidum habeant, aut liuidas, aut nigras uenulas, aut pituita appareat circa obtutū, aut*
ſublimes, tumidiue oculi, vel caui admodum fuerint, §aut obtutus ſqualidus, & ſine ſplendore, §uel totius
vultus color euariet: hæc omnia mala eſſe, atque exitioſa cenſendum eſt.

Hæc oīa accidentia in cōmune præter naturā ſunt,ſed diſſidēt inter ſe eò, ꝙ quædā cōtraria
ſimpliciter naturæ:alia vero,ut ipſe antea dixit maxime contraria exiſtunt: & ob eam rē ex cōi
epilogiſmo oīa quidē exitioſa exiſtimabuntur,ſed pro quātitate cōtrarietatis,minusque,& ma
gis id obtinebūt. At vero affectiones,ex quibus eueniant,ſm ſequelam decretorū Hippocratis
rectius eſt deinceps conſiderare. Itaq; refugere lucē,qđ inq̃,eſt auerſari,ꝑ ꝑ debilitatē accidit
† Organorum. uiſoriæ facultatis:quæ non nunquam propter† opificiorū affectionē laborat, veluti per lippi- F
tudines:interdū ipſa ex ſe afficit,dū exitiale indiciū eſt. Pari mō, ſi oculi illachrymant propter
lippitudinem,aut fluxionē aliquā de capite decumbentē,ꝑter naturā quidē affectus eſt, non tñ
oīno ſignificat abolitionē:ſi vero propter debilitatem detentoriæ facultatis,exitioſum indiciū,
lethaleq; eſt.Porrò peruertunt oculi,cōuulſis muſculis eos cōmouentibus:ꝙ ſi fuerit illorū tan-
tūmodo affectus,nihil difficile ſignificatur: ſi uero principij neruorum, quod quidem cerebrū
eſt,ſumme exitioſum eſt:propinquantes.n.muſculi,principij affectum prius,q̃ cæteri,perſenti-
De artic.com.2. t.5.7.263.b. ſcunt:interdum ii,qui in oculis ſunt,de quibus nunc dicit:qñq;‖crotaphitæ,i.muſculi temporum
nominati,de quibus libro de articulis indicauit.Quinetiam fieri alterū oculū minorē,q̃ qui con
ſtet ex natura,accidens exitioſum habetur:indicat.n.extingui facultatē regētem eum. At vero
album oculi apparere rubrum(qūo per lippitudines quaſdam accidit,& item quaſdam temulē
tias)copiam ſignificat,quæ in cerebro ac mēbranulis fit:interdū etiā inflāmationē, quæ in eis
facta fuerit: Nā vtrouis modo ſanguis ad oculorum uenulas exprimitur: & ob eam rem pars in
eas cādida,rubra apparet,q̃ corollā appellatā ambit circiter:quā ꝑ diſſectiones docuim⁹ oīum
in oculis mēbranularum,tunicularumq; copulā q̃dam haberi: & item docuimus, ut ambientis
caluā mēbranulæ terminus;ad eam unà cum uenulis permeet. Cæterū,ꝙ ob hæc dixerit candi- G
dum fieri rubrum,perſpicue indicauit ex ijs,q̃ ſubinferens ait,aut liuidas,aut nigras venulas ha
beant,id vero perq̃ exitioſum cenſetur.Rubræ.n.apparent uenulæ ēt propter nimietatē (ut di-
xi)uel inflāmationem quandā eorum,quæ in cerebro ſunt.At vero nigreſcunt, & liuent, dū re-
frigerantur:refrigerantur uero,dum extinguuntur:ita fit, ut hi colores prorſus exitiales aſſidue
exiſtāt.Cæterum pituita oculorū fit,vt conſtat,tū ob affectum*opificiorum,quemadmodum,&
per lippitudines, & aliter, quæ nullo cum periculo eſt: tū propter imbecillitatē regentis oculū
facultatis naturalis,quæ impos ſit oculorum concoquere alimentum:*pituita enim(ut oſtensū
iā eſt)excrementū ſemicocti alimenti eſt.Ergo ꝑ lippitudines præ copia humoris ꝑter naturā,
& item propter affectionem*opificiorū,veriſimile eſt,nequaq̃ concoqui recte alimentū eorū.
At,ubi inopia ꝑſpicua eſt,quam cauū indicat oculorū, cauſa de nimietate prorſus recedit, ſed
reſtat virium debilitas ſola,nō q̃libet,ſed admodum vehemens,q̃ nec minimum quid alimēti
oculorum abunde concoquere poteſt.Quinetiam ſublimes oculi.i.inſtabiles,& ſubinde cōmo
ti,ſignificant aut delirium, aut tremorem circa muſculos eorum: è quibus alterutrum in relata
affectione exitioſum habetur.Profecto deliriū ex inopia,maximo cum periculo eſt: & item tre-
mor propter ariditatem*opificiorum,inſanabilis eſt.At uero tumidos oculos,aut admodū ca- H
uos deteſtatur.Itaq; tumentiū accidēs oculorum,inter initia quoq; fit ægrotationis, maximeq;
vomentibus ex copia ingeſti cibi potusque:Caui uero admodum oculi nequaq̃ fiunt:& ob eam
rem*neutrum cōmemorauit accidens inter initia,dū ait,naſus acutus,oculi caui:Hoc quidē ea
ratione,ꝙ nullo pacto appareat ī vultu exitioſo;nā quo pacto pariter caui timidiq; oculi erūt?
illud,quia nullo mō tunc eueniat.Atqui vr̄ ea,q̃ dicta ſunt de oculis timidis,cum prædictis pu
gnare.Cum.n.dixerit de vultu exitioſo,naſum acutum,cauos oculos:tum aūt talia determinan-
do,ijs,q̃ poſt triduū appareāt,tumidos nequaq̃ recte adiecit. Sed,quod mihi vr̄ ab Hippocrate
factū hac oratione,iā explicabo,permutando oēm eius ſermonem in hanc dictionem: Si vero
† quàm trium dierum. morbo antiquiori exiſtēte,†vel tertiano,talis fuerit vultus,de ijs interrogare oportet, de q̄bus
antea monui:alia quoq; ſigna conſiderando,q̃ in toto corpore,atq; ēt oculis exiſtant.In oculis
vero ſigna exitioſa poſt triduū talia ſunt: ſi lucem refugiant,ſi lachryment,ſi peruertantur,ſi al-
ter altero fiat minor,& cādida pars in eis rubra appareat,ſi venulas habeāt aut nigras,aut liui-
das,aut*pituita ipſis inhæreſcat,aut ſublimes ſint,aut tumidi,aut admodū caui, aut totius vult⁹
color euariet.Hęc.n.oīa exitioſa ſunt:& quicquid horū exiſtat circa vultum ꝑdictum, indicium
nō paruū eſt futuræ mortis. Igitur ad hūc intellectum(ut mihi videtur) numerantur cum cęteris

ſignis

A ſignis, quæcunq; in vultu exitioſo pariter exiſtere queunt, atq; ēt tumidi oculi, qui ſimul exiſtere nequaq̄ pñt: quia non ſolum inſtituerat docere, quæcunq; ſimul ſint cum vultu exitioſo, ſed ēt ex ſignis exitioſis, quæcunque circa vultum apparent: Ita vt, ſi non vnum ſolum, ſed ēt plura, de p̄dictis non poſſint eſſe in vultu exitioſo, nulla pugna ſit in ſermone eius, vt qui ſe ad doctrinam oīum paruorum ſignorum conuerterit. Quòd aūt, vt dicebam, recte dixerit, nec dum poſſibile ſit alijs ſcrutari ſignis, cōſiderandum iā eſt in uno capite cōi tali. Vnumquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut nō ex toto exitioſum eſt: ſeorſumq; ſingula conſideranti tibi videbit̄ id, quā maxime uerum. Igitur ex multa potione, non nunquam & vomitione uehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut ſublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum, aut liuidum mutatio venularum nunquàm accidat inter initia, quo modo neque inſigne cauum, neque pituita oculorum, ſed triduum aut quatriduum (quod minimum ſit) in genituram talium deſideratur.

11 *Conſiderari autem conuenit, hunc in modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum. Si quidenim candidæ partis ſubapparet commiſſis palpebris, nec alui fluor, aut medicamentum in cauſa eſt, aut nec ita dormire conſueuit, uitioſum indicium, lethaleq; admodum eſt.*

B De uerbo ὑποφαίνεσθαι. i. ſuſpici nomē ὑπόφασιν. i. ſuſpectionē, fecit, cuius pluratiuū ὑποφάσεις. i. ſuſpectiones, exiſtit: à quibus p̄ diuiſionem ionicam ὑποφάσιας. i. ſuſpectiones, formantur. Cæterū non ſatis noui, qua rōne adducti Artemidori & Dioſcoridis ſectatores, ſcripſerint ὑποφύσιας cum υ. Quod igit̄ eſt ab Hippocrate dictum, clarum eſt. Ipſe. n. enarrauit, q̄d nam appellet ſuſpectionem, dicens, ſi quid. n. ſubapparet candidæ partis cōmiſſis palpebris, atq; ēt adiecit determinationem ad exquiſitiorē ſermonis cognitionem, dicens, neq; fluor alui, aut medicamentum in cauſa eſt. Sed ſubaudiri præſtat quoq; q̄ uim eandem obtineant. Vno. n. capite cōplexus, dixeris accidens id p̄p imbecillitatem fieri mouētis palpebras facultatis: q̄d inquā exitiale eſt, quoties ſine cā conſtiterit exteriori. Hæc vero, talia ſcilicet eſſe oportet natura, vt vires exoluant: verbi grā, alui fluor, aut purgatio ex medicamēto purgante vehemens, aut mœſtitia vehemens, aut inſomnia, aut inopia alimēti, aut ſanguinis fluor multus, aut ſimpliciter q̄uis alia immodica uacuatio. Cęterū connumerare Hippocratē (ut paulo ante dixi) oīa exitioſa ſigna, non ſolū quęcunq; in vultu exitioſo habeant̄, indicauit hac parte, adijciēs, nec alui fluor, aut medicamentum, in cā eſt. Prædixerat. n. in vultu exitioſo talem determinationem, an aluus admodum reſoluta fuerit,
C reſoluta. n. aluus, cōe quoddam eſt fluoris alui, & item medicamenti. Sed qm̄ rurſus aliunde orſus omnia exitioſa percenſet indicia, merito cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

12 *Si uero peruertitur, aut liuida palpebra eſt, aut labrum, aut naſus, cū aliquo alio ſigno mortem propè eſſe ſciendum eſt. ⟨lethale etiam eſt, ſi labra reſoluta, & ſuſpenſa, & frigida, & alba fuerint.⟩*

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs, uero * peruertit̄, diſtrahitur ſcriptum * καμπύλον.
eſt: ita ut ex uoce, palpebræ contractatio ſignificetur, uelut in ijs, quæ p̄p algorem refrixerunt. * ῥιγνόν.
Id igitur indicium eſt extinctionis, quemadmodum liuida. Si uero peruertitur, intētionem quādam conuulſificā, aut reſolutionem in altero ex muſculis oculos claudentibus indicat. Vtrumque autem exitioſum cenſetur, quoties alia indicia ſuffragantur: quod indicauit dicens, cum aliquo alio ſigno, tanquam hæc ſola nequaquam ſufficiant denunciare mortem.

EX DECVBITV

13 *Cubantem offendi ægrum à medico oportet in latus dextrum, aut ſiniſtrum, ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentem, & omne corpus * molliter poſitum: ita enim plerique bene valentium* * ὑγρὸν.
D *cubant. At ita cubare, ut ſani ſolent, optimum eſt.*

Id quoq; teſtat̄ numerari ab Hippocrate ſigna exitioſa hac tota libri parte: cōſtat. n. q̄ nobiliſſimus uir nunc non ab alio principio de ſignis in toto corpore doceat, ſed ea copulet p̄dictis. Cum. n. antea dixiſſet in vultu exitioſo ēt alia ſigna conſideranda eſſe, quæ in toto corpore atq; ēt oculis exiſtant, deinceps oīa inter ſe copulando perſequitur. Id uero, q̄d dr̄, oportere offendi ęgrum à medico, cōſiderante non cubantē ſupinum ceu quendā reſolutū, ſed in alterū latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum eſt, q̄a robur indicat facultatis per muſculos firmantis corpus: q̄uo rurſus debilitatem, ubi cubare in latus nō queat. Verū ipſe Hippocrates adiecit orōni cōem epilogiſmum dicens, Ita. n. pleriq; bene ualentium cubant. ſcilicet potiſſimum tunc, cum medicus ipſos cōſiderat. Rectius. n. eſt ſubaudiri in orōne p̄ditum hoc ab eo poteſtate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi ægrum à medico oportet. non. n. ſimpliciter in latus ait oportere hominem cubare, ſed à medico offendi cubātem ita. Porrò adiecit, ac manus ceruicē, & crura paulū reducta habentem, id. n. conſuetū pleriſq; bene valentium eſt. Quinetiā adijciēs uerbū, plerique, in memoriā tibi reuocauit diſtinctionē quādā alterū habentē caput alijs multis utile præſagijs, cuius meminiſſe te conuenit, licet interdum omittatur. At uero, quid nā illud ſit iam explicabo. Quæcunq; in ægris priuatim p̄ter cæteros peculiaria ſunt, hæc haudquaquam

ueluti ſuperuacua conſiderari oportet. Si.n.offendas ægrum,ut pleriq; bene ualentiũ,cubantẽ, E diliges talem decubitũ. Si uero ẽ cõtrario, non conuenit continuo horrere,quaſi malũ indiciũ, ſed requirere, utrum in conſuetudine ſit talis ægro figura. Cæterum,quod eſt dictũ,molliter poſitum offendi corpus,ex aduerſum intento proditum eſt. Quatuor.n.mẽbra ʒgræce κῶλαʒ.i.crura ac manus paulũ reducãtur,& omne corpus iaceat oportet,extra† hyperbolicas figuras cõſtitutũ. Intelligo figuras hyperbolicas,quoties aut ſumme extendunt,aut immodice inflectunt mẽbra, aut ſpina,cuius partes uertebrę quoq; in ceruice exiſtũt. Igit hyperbolicæ figurę extentis ad modum neruis efficiunt,quõ libro De motu muſculorũ oſtẽſum iam eſt: Quæ in medio eſt hyperbolicarũ,abſq; tenſione eſt.quocirca talẽ uocauit*mollẽ,q̃a corpora*molliora intẽdi nõ ſolẽt.

† *Extremas.*

14 Supinum uero cubare,manibus ʒ& ceruice ʒ& cruribus extentis,minus bonum eſt.

Talis decubitus oĩno bonus non eſt, proindeq; nec minus bonus eſt: ſi.n.oĩno bonus nõ eſt, vt minus is bonus congrue dicat,fieri q̃ põt? Cæterũ,vt id bonũ nõ ſit,ipſe poſtea docebit hunc in modũ:Si vero ꝓcliuis fuerit,& ſubinde ad pedes dilabat,maiori cũ periculo eſt. Tanq̃ enim p̃dictus decubit⁹ cũ periculo ſit, ita dixit de eo,maiori cum periculo eſt. At vero mihi vr̃, ꝙ talis decubitus neutris adnumeret inditijs, quæ nec ad ſanitatẽ vim habeãt inſignẽ, neq; ad mortẽ, F ſed aut integre media ſunt, aut parũ ad alterum tẽdunt,ita vt,qui negligẽtius loquuntur de eis, cũ vtriſq; cõferre poſſint:uelut hoc loco Hippocrates dixit min⁹ bonã eſſe talẽ cubãtis figuram, q̃ quę eſt antea ꝓdita:deteriorẽ vero,q̃ hæc,eã,q̃ deinceps dicta eſt:*admonẽs hoc loco,finiri oportere in oĩbus locis, num cõſuetus ſit æger cubare ſupinus. Si.n.ita fuerit,nec admodũ magnifaciat medicũ ingredientẽ,tũc neq; in medio mali boniq; decubitus exiſtimabitur,ſed poti⁹ bonus. Si uero, neq; hac ſoleat cubare figura,& admodũ vereatur medicũ,nõ bonũ indiciũ eſt: ſed potiſſimũ ſi fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; collocandus eſt, quantum in ſe ipſo eſt,ſed vtroque uerſum pro natura ægri transferendus eſt.

† *Al. admoneo autem &c.*

15 Si uero procliuis eſt,ac deorſum delabitur ſubinde ad pedes,maiori cum periculo eſt.

Quemadmodũ cubare in latus,quandam obtinet vim,ita accliuius in ſupinũ iacere,quo mõ oẽs cubamus. Et ob eã rẽ,ſi in alterũ colloces latus corpus defunctũ,prorſus aut in partẽ pronã, aut ſupinã cõuertet:uelut,ſi illud accliue figures,ita quoq; in pedes delabit. Merito igitur prauũ id dixit haberi indicium,ꝙ quidem extinctionem quãdam ſignificet regentis corpus facultatis. G

16 Si uero nudos habeat pedes,nec admodum calidos: ac manus,collum,& crura diſpergat inæqualiter malum eſt: ſignificat enim inquietationem.

Optime determinauit orõnẽ dicens, nec admodũ calidos,ꝓ febres.n.calidiſſimas,vna cũ ceteris partibus ẽt pedibus ardeſcẽtibus,nudare eos ęgri cogunt. Si uero febris nõ fuerit talis,nudare pedes,malaciæ eſt ægri,vel inquietationis indiciũ. Porrò,ſi manus quoq; pariter cũ ceruice & cruribus nõ de more cõponit,vt antea dixit,ſed inęqualiter tales diſpergit partes,malũ indiciũ eſt: dixit.n.ſignificari inquietationẽ: hoc vero nomẽ indicat,illos cõflictari quauis figura, nec nõ aliã ex alia mutare. Quòd ſi te p̃ſente,vt dictũ eſt,iacẽs æger,ſtatim cõmutet priorẽ figurã ad alterã: pariter & mẽbra diſpergat inæqualiter, uel etiã ceruicis poſiturã:ſcias talẽ,aut ꝓꝑ oris ventriculi uitiũ,aut ꝓꝑ uiriũ debilitatẽ inquietari·colligens hoc etiã loco epilogiſmo ingenium eius,vtrũ mollior ſit,& ad ſingula promptius cedat,licet per quàm exigua,& peruincatur.

17 Exitioſum autem & hiantem dormire ſemper.

Debilitatis hoc quoq; ſignum claudentiũ os muſculorum eſt, quemadmodũ paulo ante de muſculis palpebras cõmittentibus explanatum iam eſt. Codex quidem ita legitur,quemadmo- H dũ nunc dixi:antiquiq; codices ita habent: Dioſcorides vero aliter legit,ad hunc modũ: Difficile autẽ eſt & hiantem ſemper dormire:ubi duplex concurrit ſignificatio, vna quidem,vt ſemper hiet:altera,ut ſemper dormiat. Vt igitur ſecundũ,malum ſit,quanquam non hianti fiat ore, planius indicauit per illam ſententiam,quia dixit,ſomnus & inſomnia alterutrum,ſi modum exceſſerit, malum eſt. Sed primum dictum eſſe veriſimilius eſt,ut hiet tantiſper,dum dormit,ſic enim frequenter fieri uidetur: Si uero hiet non dormiens, multo maiorem noxam ſignificabit.

18 Et crura ſupini cubantis admodum reducta diſtractaq; eſſe.

Hæc uox διαπεπλεγμένα.i.diſtracta, utroq; ſcribitur modo.ſ.& † per γ, & per χ:ſignificat aũt crura,quæ plurimũ inter ſe diſtent: Ac talis decubitus abſurdus eſt,ita ut indicet deliriũ,quando quidẽ nullus ita cubare ſoleat.quemadmodũ neq; ſi,circumplexa,legatur,talis enim decubitus abſurdus eſt,ſi quis cubando ſupinus habeat crura reducta,& inter ſe circumplexa.

† *Forte legendũ eſt, διαπεπλεγμένα.i.diſtracta, & περιπεπλεγμένα i. circũplexa, Ac, ſiquidem diſtracta ſcripſeris, ſignificat crura &c. ſi uero circumplexa legatur, talis etiam decubitus &c. & ita uidetur legiſſe uetus interpres.*

19 In uentrem autem cubare, qui non eſt ſolitus ita dormire, quo tempore ſanus fuit, malo eſt: delirium,enim,aut dolor circa uentris ſedes ſignificatur.

Crebro

A Crebro nobis cõmemorat adiunctã his oĩbus determinationem, ut ſm conſuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrẽ cõtra cõſuetudinem, aut deliriũ ſignificat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget: conſtat enim, quòd multi talem eligant figuram, quorum in uentre dolor infeſtat.

20 *Reſidere vero uelle ægrum in morbo uigente, in omnibus morbis acutis malum: peßimum uero in pulmonia eſt.*

Qui pulmonia infeſtantur, ij dicũt ſentire magnã in thorace ac pulmone anguſtiã, dũ ſupini cubant: facilius aũt ſpirare, ſi reſideant. Decumbunt.n. ad ſpinam, ꝑ ſupinum decubitum, partes in pectore thoracis, à q̃bus pulmo arctat̃, nec idoneum accipit aerem inſpirãdo. Per alios uero morbos quoties vigent (id.n. maxime cõſiderandũ eſt, tanq̃ nõ ſit temere additũ) grauiſſimum eſt uelle ægrũ reſidere in ipſo conſiſtendi vigore: amant.n. tunc maxime fatigati, immoti cubare: &, ſi q̃s eos excitet, conflictantur. Itaq; arbitrare ꝑꝑ vehementẽ ſpirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium, reſidere ægrum aggredi, per conſiſtendi vigorem ægrotationis.

EX STRIDORE DENTIVM

B 21 *Stridere autem dentibus in febribus, quibus non eſt conſuetum à pueritia ita efficere, inſaniam ſignificat, ac mortem: ſed in utriſque futurum periculum prædicendum eſt. Si uero delirãs ita efficiat, admodum exitioſum iam eſt.*

Stridores dentiũ fiunt quoties muſculi in tꝑibus & maxillis conuulſoriè cõmouentur, interdum affectis ipſis muſculis duntaxat, aut ab ortu naturæ, aut ꝑꝑ aliã aliquã cauſam poſteriorẽ: nonnunq̃ origine neruorũ in eiuſmodi affectionẽ deducta, de qua maxime conuulſiones eorũ neruorũ, q̃ ab ipſa naſcunt̃, fieri ſolẽt. Agnoſcere.n. oportet initialẽ uniuſcuiuſq; p̃parationem partis ꝓpriã: de qua alio quidẽ loco fuſius explanatũ iã eſt: nũc uero ſufficiet ſemel dicere, p̃cipientes hoc loco reuocari in animũ reſiduũ diſputationis, quo minus mireris fieri poſſe, vt cõi neruorũ origine affecta, muſculus aliàs alius tremore, aut cõuulſione excipiat̃. Vt.n. clare videmus in quibuſdã corporibus optimã ineſſe crurũ p̃parationẽ, in alijs deterrimã ſtatim abinitio, ita ut hi currãt ocyſſime, illi uix ſtẽt: & itẽ partes alias ſimiliter affectas: ita facile offendi ab exiguis cauſis alios crurib⁹, alios ſũmis pedib⁹, aut oculis, aut capite, aut aliqua parte, ſtatim à principio ſequit̃ opificiorum p̃parationes. Nihil igit̃ mirũ videri debet, ſi aliqui debiles hñt muſculos, q̃ oculos mouent: alij vero eos, q̃ maxillas mouent: qua de re nõ nulli † ſubinde ſtridẽt den-

C tibus, ẽt ꝓpter exiguas cauſas: illi uero ſubinde mouent oculos. Stridere.n. dentibus ex natura, ſimile eſt affectui oculorum inſito quibuſdã, quẽ appellitãt Equum, cum nullo tꝑe manere poſſint requieti, ſed tremule ſubinde nictẽt. Cæterum ꝑ morbos febriculoſos, affectu originis fieri ipſis cõuulſionẽ, ſimile eſt rurſus illi p̃parationi muſculorũ in oculis, de q̃bus ait, aut ſublimes apparent. In quibuſdam.n. corporibus citius accumbunt originis affectibus muſculi oculorũ: in alijs muſculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidẽs iſtud ſignificare inſaniã ac mortem: Inſaniã quidem, quaſi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem vero, q̃a neruorum origo affecta eſt. Illud inquiſitione dignum eſt, quo nam modo ſupra dicens inſaniã ſignificare, mox dicat, ſi uero delirans ita efficiat, admodum exitioſum iã eſt. Etenim perſpicuũ eſt, quod, ſi ſtridere dentibus prænunciat delirium, adeo non deſinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, ꝙ alij quidam muſculi tunc in talem deducantur affectionẽ. Videtur ergo talis intellectus eſſe oꝛonis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat conſuetũ, futuri delirij accidens eſt. Si vero adeundo interdum ægrum offendas utrunq; perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc iam eſſe propè mortem conijcito. Quocirca in priore ſermone, cum nondũ commotus mente ſtridebat dentibus æger, ſimpliciter id ipſum indicabatur dũtaxat, ut inſaniæ

D ac mortis indicium haberetur: ubi uero iã delirat pariter & ſtridet dentibus, propinquo mors eſt. Id uero clare ipſe docuit, adijciens verbum, iam, ut.n. exitioſum ſit accidẽs, priore docuit oratione: ſequente uero verbum, admodum, &, iam, adiecit dicens, admodum exitioſum iam eſt, id eſt ualde exitioſum: quod eſt quidem, non multo poſt, ſed cito moriturum ægrum.

† *Codices impreſſi græci habent. vel ſemper ſtridẽt dẽtibus, uel propter exiguas cauſas. Laurẽtianus autem ueterem tralationem, & forte etiã quorundam exemplarium græcorũ lectionem, ſecutus eſt.*

EX VLCERIBVS

22 *Vlcus, ſiue antea extitit, ſiue exiſtat in morbo, conſiderandum eſt. Si enim moriturus æger eſt, ante mortem aut liuidum & ſiccum, aut pallidum & ſiccum, erit.*

Siccum erit omnino ulcus, quoties facultas nutriẽs corpus debilis habeatur: nõ unus uero color in eo ſemꝑ erit, ſed pro diuerſitate humorum in corpore, & itẽ pro menſura læſionis, euariabit. Si.n. bilioſus humor exuperet, croceus ſeu pallidus erit color, ſi nigribiliari⁹, aut liuidus, aut ſm alteram ſignificationem, uiridis erit. Antea.n. docuimus, quòd chloron interdum pallidum colorem, interdum * uiridem ſignificet: qua ſignificatione ſolemus braſſicas chlorãs .i. uirides, nominare. Pari modo læſio quoq; maior liuidum ſolet efficere colorem, vt qui non longe diſtet à nigro: minor uero, * pallidum, uel uiridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita, aut pallidum & ſiccum erit, alij uero illo modo, aut uiride & ſiccum erit.

* *Græce ἰῶδες.*
* *In impreſſis græcis legitur. ἐρυθρὸν. i. rubrũ. in aliquibus aũt manuſcriptis ὠχρὸν i. pallidum.*

EX GESTICVLATIONE MANVVM. E

23 *De gesticulatione autem manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febribus acutis, aut phrenitidibus, aut pulmonijs, aut capitis doloribus, manus ob vultum fert, aut frustra uenatur muscas, aut colligit festucas, aut de ueste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeq́; est.*

Gesticulationes manuū, id est functiones & motus, quos hoc loco cōmemorauit, ob imagina
tionem fiunt illi similem, q̄ per suffusiones contingit. Aegri.n.per suffusiones, quęcunq; vidēt in
medio loco crystalloidis { ita à glacie noīati } humoris, & tuniculæ circa pupillā cornu similio-
ris, foris sita esse existimant: q̄a semp assueti erāt, dum hn̄t per naturam, res per medium aerē
intueri. Pari modo ij, de q̄bus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonijs, phrenitidibus, ac
doloribus capitis intueri se, tanq̄ foris sita, credunt ea, q̄ intus in oculis habeantur. Ostendimus
.n.vt spiritus uisorius, utpote splendens, assimilet sibi eum, qui inter crystalloidem, & pupillam
medius est, humorem tenuem, ac mūdum, simillimum candido ouorum, quo p lippitudines vti-
mur. Ostendimusq́; ēt, ut spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerem ex-
teriorem, vnà cū eo cōpactus. Quinetiā q aere illustrato utatur, tanq̄ insito † opificio, q̄ talis fa-
cultate existit, qualis in corpore neruus habet. id docuimus ī sermonibus priuatim de uisu habi F
* Al. quinto. tis quēadmodū ī * decimotertio De demōne libro, atq; ēt septimo De decretis Hippocratis &
Platonis, dicta sunt ēt nō pauca de hac re in decimo libro De usu partiū. Vt ergo cerebrū p ner-
uum sentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circūductum externa visibilia cōtuetur, quæ
cunq; modice ab ipso distāt. Itaq; suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (ut dixi) candidę, te-
nuioriq́; parti oui, q̄ inter pupillam & crystalloidē medius incidit. Ita fit, ut p cruditates quoq;
non nunquā uisa, similia suffusis, contingant. Si.n.restitit humor, aut niger, aut crassus, prohibens
digredi foras uisorium splendorem, ibi visa pro natura humoris consistunt: interdum pilorum
quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoq; culicū nigrescentiū, aut muscularum, quæ
uolitare ob oculos uideant, quandoq; rerum similium lentibus, aut milijs nigris. Ita accidit p fe
bres acutas pulmonias, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, ut humor ille in pu
pilla mundus cōcipiat exhalationē, quocunq; aūt loco, & modo pturbatus fuerit, p̄dicta uisa ap
parent. At p vehemētes capitis dolores, quēadmodum & p phrenitides, præ capitis repletione
peruenientes aliqui humores in oculos, eadē accidentia cōmittunt. Et κροκιδίζειν.i.euellere sub-
tegmina, & καρφολογεῖν.i.colligere festucas, uerba ab oībus medicis de phreniticis dici solita, no
men inde traxerunt. Itaq; nō nulli tradiderunt nobis subtegminū & stipularū uisa tantisper, dū G
fiunt: & item, qui postea meminerunt. At uero duplex eorum dr̄ia est: quidam.n.per ipsa sensibi
lia cęperunt delirare, iudicandi facultate cōstante. alij uero propter eximiam prudentiā, quam
uis parua ex parte iudicandi facultate affecti essent, restiterunt tn̄, represseruntque, ità vt uince-
rent ac repugnarent, &, quę fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus visis moue
rant manus, ut Hippocrates scripsit. Multus.n.in locis videbantur illis subtegmina vestium emi
nere, atq; in pariete stipulæ adiunctæ esse: sæpe uero & festucæ multæ impositæ stragulis, atq; ēt
uolare pusillæ bestiolę propè oculos. Has igit̄ venari aggrediunt̄, circunferentes manus, tāquā
aliquid arrepturi: alia uero, q̄ videntur eminere, partim de uestibus carpere aggrediunt̄, partim
euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia cōmittentes accidentia, sunt difficiles: q̄ppe
quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint pp magnitudinem effecta: à phreniti
de uero, quia sedes princeps est affecta: cuius vniuersum genus exitiale habetur: febres vero, &
item pulmonię, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

EX SPIRATIONE

* φρένας. 24 *Spiritus autem, qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quæ supra * praecordia sint: qui vero spiratur magnus, multoq́; interposito tempore, delirium indicat. qui vero frigidus de naso, & ore expiratur, admodum exitialis iam est.* H

Hāc oēm dictionē, tertio de difficultate spirandi libro, absolutissime enarraui: quocirca nūc
dūtaxat capita attingā. Spiritū hoc loco uocat vniuersā respirationē: q̄ si creber sit (ait) interdū
significat dolorem: qn̄q; partiū in thorace inflāmen, q̄ sunt cor ac pulmo, positæ supra septum:
† maiores.n.* præcordia ac septū, idem appellauerunt. Itaq; p dolorē, spiritus, quēadmodū ostē
sum iā est, creber paruusq́; est: per inflāmina uero, creber magnusque: hęc.n.assolēt nīare inflā-
mationes. At uero rarus spūs, hoc est multo interposito tpe, si magnus est, indicat deliriū: si par-
uus, extinctionē natiui caloris. Sed hāc affectionē sig̃nauit ex accidente, dicens, Qui uero frigi-
dus de naso & ore expirat̄, admodū exitialis iā est. Ceterū, ut de his tantūmodo spirādi difficul-
tatibus fecerit in pgnostico mentionē, de morbis agēs acutis: itēque ut libris De morbis vulga
rijs plures citauerit spirandi difficultates, tertio libro De spirandi difficultate perpensum iā est.

† Al. ex antiquis. phrenas enim antiqui hoc appellarunt. uide etiā infra com. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. in principio.

25 *Spirationis autem facilitatem existimare oportet perquàm magnam uim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalē reſpirationē appellauit ſpirationis facilitatē, ſignificātem neq; thoracē,neq; cor,
ac pulmonem,neq;*præcordia,doloris ullam habere affectionem,quinetiam neq; partes quaſ
dam ijs adiunctas: cum.n.mouentur per reſpirationē,dolore afficiuntur & ipſæ,vbi prehendan
tur inflāmatione, & item quouis modo doloroſam trahant affectionē:hæ vero ſunt vētriculus,
lien,iecur.Si igitē nulla ex his afficiē,neq; caloris infeſtat copia adeo,vt deuri inflāmariq; uidea
tur:ſed neq; è contrario vt iā extinguatur calor inſitus:quo pacto nō dixeris,magnā ſpē ęgroto
ſubeſſe ſalutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinē febriū, aut ꝓp inflammationē
proprie nominatā,pericula imminēt? At uero lōgi morbi etiam ſine his,eò ꝙ uires exoluāt,nō
ſine periculo ſunt: proindeq; eos ab oratione excepit,ac de ſolis acutis ꝓnunciat. At vero,cum
duplex genus horum habeatur: ſiquidem non nulli ſimpliciter ac primū vocantur acuti,q̨dā ex
cōuerſione:de vtriſq; indicauit dicēs,q̨ cū febre ſunt,& in quadraginta diebus iudicātur. Adie-
cit enim, qui cū febre ſunt,vt eos à conuulſione,& tetano,id eſt diſtentione neruorum,& chole
ra.i.bilari, diſiungeret,& quicūq; alij morbi ſine febre acuti ſunt:quod uero dictū eſt,& in qua-
draginta diebus iudicantur, vt cōnumerētur cū ſimpliciter ꝓprieq; acutis acuti ex cōuerſione:
tales fiūt, quoties inter initia acute ægrotauerint, poſtea uero quartodecimo die, aut etiā añ,nō
B integre iudicati fuerint,ſed ita,vt morbi quædā reliquiæ ad quadrageſimū vſq; diē extendātur.
Conuerſio.n.per iudicationes imperfectas fit acutorū morborum, non ſolum in hos, ſed etiā in
alios diutinos, maxime marcorē,quartanam,ſuppurationem,tabitudinem,aquam inter cutem.
Verū Hippocrates excipit à pſenti oratione etiā illos: in ſolis ſimpliciter acutis morbis,qui cum
febre ſunt, & itē ex conuerſione in quadrageſimum perueniāt diē, optimum eſſe indicium di-
cens, ſpirationis facilitatē, nō in oībus,qui ſine febri ſint,acutis,neq; diutinis: Ita vt tria ſint oīa
genera morborum,quantū in ipſam agitur tpis dr̄iam.alij.n.acuti ſunt,qui in quatuordecim iu
dicantur diebus: quibus diutini opponuntur:aliud ambiguū & velut in cōfinio poſitum tertium
genus, cuius terminus decretoriorū dierum quadrageſimus dies eſt. Hęc igitur dico cōfirmare
ea, quæ in ægris euidēter apparēt:ꝙ ſi quis ea probet in illis,ita ſe habere naturā rerū agnoſcet.
At uero,quicūq; uolunt ſignificari numerū dierū decretoriorū ab Hippocrate,dum ait in‖ qua-
tuordecim diebus iudicari morbos acutos, præter q̄ ꝙ neſciunt ea,q̄ maxime oportebat eos ſci
re, dictiones quoq; vetuſtiſſimi medici,nequaq̄ intelligunt. Si.n.hoc ipſum,in quatuordecim.ſ.
diebus iudicari morbos acutos, ſignificat dierū decretoriorū multitudinē, quanta ſit:illud ēt ip-
ſum,ī quadraginta.ſ.diebus iudicari,numerū ſignificabit decretoriorū dierū. Quærāt igitur,vt,
C queādmodū quatuordecim efficiūt ad quadrageſimū vſque,ita quadraginta nūc dies efficiant.

2. Aphor.23. Ex. ord.15.d. Et in libro de iudicationibus non longe a principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

EX SVDORE

26 *Sudores aūt optimi ſunt per oēs acutos morbos, ſi per diem eueniunt decretoriū, & integre ſedant*
febrē. Boni ēt ſunt, ſi ex toto corpore prodeāt, faciantq́ vt æger ferat facilius morbum. Si vero nihil tale
efficiāt, nequaquā vtiles ſunt. Peßimi uero, qui frigidi ſunt: Et qui circa caput tantūmodo eueniunt, vul
tum, & ceruicem: Hi.n.cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicant. § *&, qui p*
totum corpus fiunt, ſimiliter ſignificant hi, ut qui circa caput. At uero milijformes, & ſolum circa ceruicē
euenientes, mali ſunt. Qui uero cum guttis fiunt & euaporant, boni ſunt. Conſiderare autem conuenit in
uniuerſum ſudores: fiunt enim aliqui ob corporum exolutionem, alij ob inflammationis uehementiam. §

In ſudoribus optimis duo ſcribens indicia, tertiū prætermiſit, tanq̄ neceſſario ſequatur ea,q̄
dixit. Qui.n.die eueniūt decretorio,& integre ſedant febrē,ij quoq; ex toto corpore eunt. In bo
nis uero,non tñ optimis,prodire ex toto corpore,& aliq̨d morbi tollere ſcribens,nihil pręterea
adiecit de diebus decretorijs,tanq̄ id quoq; bonos rurſus ſudores neceſſario comitetur. Cęterū
tertius ſudorum ordo eſt modice malorū, de quibus dixit, ſi uero nihil tale efficiāt,nequaq̄ vti-
D les ſunt, vt nec ex toto corpore eāt, neq; faciāt,vt æger ferat facili⁹ morbū. Sed cōſtat,ꝙ ex his
ipſis peiores ſint, q̨ neutrū horum efficiant: moderationes uero,qui alterū:& rurſus ex his ipſis,
qui efficiūt,ut ęger facilius ferat morbū,moderatiores ſunt,quanq̄ nō ex toto corpore eāt:peio
res, qui grauiorē exhibēt morbū, licet in oē extēdatur corpus. Sed oēs eiuſmodi ſudores calidi
ſunt, & ob eā rem nullo de tribus ordine indicauit id,ſolitus omittere,quæcunq; ſequuntur alia
neceſſario, & item quæcunq; ex oppoſitione eorum,q̄ deinceps dicenda ſunt,demonſtrantur.
Omnibus uero in hoc ſermone dictis ſudoribus opponit frigidos, dicens ita,peſſimi uero,q̨ fri-
gidi ſunt, & item cum eis malos eſſe dixit,qui circa caput & ceruicem eueniant,licet frigidi non
ſint; hi enim minantur ſyncopen. Si uero & circa tales partes, & frigidi appareāt,peſſimi oīum,
quippe qui non inſuper fore, ſed iam incipere ſyncopen,indicent. Diſtinguūtur vero uehemē
tia febris. Nā, ſi fuerit acuta,prorſus afferent mortē,q̨ frigidi ſunt ſudores, licet ex toto corpore
prodeāt: & itē, q̨ circa caput,ceruicemq; quāuis calidi ſint,eueniāt. Si uero mitis febris eſt,pote
rit facultas nō abſumpta prius ab acuta febre,ſpatio tēporis prauos cōcoquere humores. Cæte
rū de diebus decretorijs nō inſuper docuit aliq̨d in alijs ſudoribus: & ſi de optimis docuit inter
initia, quia eſt uim quandā decretoriorum dierum in eorum ſermone dicturus: in ipſa vero di-
ctione pariter demōſtrauit. Vna enim eorum uis eſt,reddere fidam iudicationem,ſiue in bonū

ſiue in malũ finitura ſit. At vero agnoſci oportet p̃dictæ finem dictionis, quem Dioſcorides ſcri E pſit ita: Peſſimi vero, qui frigidi ſunt, & tantummodo eueniunt circa caput & ceruicem: hi.n. aut mortem, aut morbi longitudinẽ, præmonent. Sed conſtat, ꝙ hęc lectio ſit, q̃ prædicta conciſior, tñ eandem vim obtinet: atq; addendũ erit ab expoſitore id, quod in prædicta ſcriptum iam eſt: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de ſudoribus ſunt ſcripta, non in omnibus codicibus, quæ merito alij quidem ſuſtulerunt, tanquàm non ſint Hippocratis, atque etiam Artemidori, & Dioſcoridis ſectatores.

EX HYPOCHONDRIIS

27 *Hypochondrium autem optimum eſt, ſi dolore vacat, ſi molle, & æquale eſt, dextra ac ſiniſtra parte. Si uero inflammatione vexatur, aut dolore, aut intentum eſt, aut inæqualiter affectum dextra ac ſiniſtra parte, Hæc omnia animaduertenda ſunt.*

Oẽm aliquis or̃onem cõprehendens, vno breuiſſimo capite dicet: Hypochõdriũ, ſi naturæ ſimillimũ eſt, optimum eſſe. Particulatim vero docens eius indicia Hippocrates, primũ ſcripſit ex ijs, q̃ non exiſtunt (hæc ſolent medici recẽtiores ἀποσυμβεβηκότα .i. non accidentia noĩare) duo uero alia ſigna ſunt ex ijs, q̃ accidũt hypochondrijs. Quocirca hypochondriũ dolore uacare, ex F nõ accidentibus dictũ eſt: molle uero & ęquale eſſe, ex ijs, q̃ exiſtunt. Sed molle cognoſcit̃, quoties modice renitit̃: illi.n. oppoſitũ, utpote vehemẽter renitens, durum eſt. Cęterum æquale non ſm̃ vnam intelligitur qualitatẽ: fieri.n. poteſt, ut ſimiliter molle ſit uniuerſum, ſed aut aliqua parte dolore uacet, aliqua dolore afficiat̃: aut altera pars calidior, altera frigidior ſit: aut ſublatior, aut depreſſior. Opponens igit̃ optimo, & æquali, peſſimi & inæqualis ſigna, dixit, Si uero inflãmatione vexat̃, aut dolore, aut intentũ eſt, aut inæqualiter affectũ dextra ac ſiniſtra parte. Itaq; uexari inflãmatione, de toto hypochõdrio dixit. Significat uero uerbum φλεγμαίνειν .i. inflãmatione uexari, uelut ſi peruri, ſuccẽdi, igniriq; proditũ ſit. Pari rõne, dolore vexari, de toto hypochõdrio dictũ eſt, quõ intentũ eſſe: id.n. quoq; de toto ẽt hypochõdrio dictum eſt: Atq; vero inęqualiter affectũ eſſe ⟨dextra ac ſiniſtra parte,⟩ quoties non totum hypochõdriũ eandẽ habeat affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiã, aut per gracilitatem, laxitatemq́; & intẽtionem. Qñq;.n. intendit̃ hypochondrium ſine inflammatione proprie nominata, aut ꝑꝑ vehemẽtem quandã ſiccitatem nõ ſolum in illa parte, ſed etiã in ſuccingente coſtas mẽbrana, atq; * præcordijs:[a] † aut ꝑꝑ inflãmationem cũ tumore ipſorũ in hypochõdrio muſculorũ ſine inflãmatione ꝓprie noĩata cõſiſtẽtem, quæ quidem tumor dolens eſt. G

28 *Si uero pulſus in hypochondrio inſit, perturbationem ſignificat, aut delirium. Verum oculos talium conſpicari oportet: ſi enim crebro obtutus mouetur, expectanda inſania eſt.*

In quibuſdam codicibus nõ σφυγμὸς .i. pulſus, ſed παλμὸς .i. ſubſultio ſeu palpitatio, legitur: ac didicimus, ut tale accidens ob ſpiritũ fiat flatuoſum. Sed in multis codicibus legit̃, pulſus, aut q ſimul cũ magnis ſit inflãmationibus, aut & ſenſibilis ægro motus arterię in ſpina maioris: quemadmodum libro De morbis vulgarijs ſcđo dixit:[b] ‖ Vbi vena in cubitu pulſat, inſanum furibundumq́; eſt. Cõſtat.n. hoc in loco, vt pulſare de magna adeo, & vehementi afferat motione arteriarũ, ut anteq̃ cõtingat̃, innoteſcat, interdum ęgro duntaxat, qñque ẽt deforis intuentibus. Sed, quodcũq; horũ fuerit accidẽs, ſignũ nõ bonum eſt. Maior.n. arteria inter partes principaliores eſt, & itẽ uenter, ac iecur: quõ & ſeptum tranſuerſum. At ex his prorſus vnũ afficitur, ſiue ſubſultio, ſiue pulſus legatur. Sed ſeptũ q dẽ trãſuerſum, παραφροσύνην .i. deliriũ, infert prõptiſſimũ: quã ob rem maiores id [c] * præcordia noĩauerunt: & itẽ os uentriculi, quoties inſigni afficiatur inflãmatione: aliæ uero partes ibi, q̃ aliquam ex p̃dictis affectionem traxerunt, in periculoſam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit, uel ꝑturbationẽ, vel delirium, ab eo H accidẽte ſignificari: perturbationem quidẽ uno cõi accidenti oĩum periculoſarũ affectionũ, ex quibus nõ ſolum ægri, ſed ẽt medici perturbantur: delirium uero, ob ſeptum tranſuerſum, & itẽ os uentris. Cæterum de muſculis in hypochõdrio exiſtentibus, conſiderandũ eſt: neq;.n. neceſſario delirium, neq; periculum, pulſantes, ſubſultantesve inferunt. Nõ igitur incõſideratius inaudire oportet uerbum, inſit, ꝑ dictionem, qua dixit Hippocrates, ſi uero pulſus inſit in hypochondrio, quippe qui uelit pulſum, ſubſultionemve pręalte in hypochõdrio factum de vocula, inſit, indicare. Verum cõſpicari talium oculos oportet: ſi.n. crebro obtutus mouetur, expectanda inſania eſt. Cum perturbationem, aut delirium dixerit ab eo accidente ſignificari, nunc determinat, docetq́; qñ delirium, quando perturbatio ſola futura ſit: Determinatio vero ab oculorum ducitur motione: quos non ſolum hac in re, ſed etiam in alijs [d] * morbis omnibus, in quibus inſpexeris fore delirium, exquiſita ratione conſiderabis: ſi.n. inſtabiles apparent, indicatur delirium. Verum hoc loco non ſimpliciter ait fore delirium, ſed inſaniam, indicans, uehemẽs quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro, ut oculorum crebra motio, delirij firmet ſuſpicionem, patere arbitror ex ijs, quæ à nobis explanata iam ſunt, vbi muſculos oculorum diximus primos ſentire cerebri affectiones: ipſum uero cerebrũ ſepto tranſuerſo, & ori ventri-

culi

A † Cod græci, quos uiderim, habent, διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονὰς, αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεςώτων, ἥ τις ἐςὶν ὄγκος ὀδυνηρός. quod quidam ita uertunt, aut propter ipſorum (membrorum prædictorũ) inflammationes cũ tumore, muſculis hypochõdrij exiſtentibus ſine inflammatiõe proprie nominata, quæ quidem tumor dolens eſt. Sunt tamen qui non καθεςώτων, ſed καθεςώσης legant, atque ita uertant. vel ob inflãmationes cũ tumore muſculorum ipſorum, qui ſunt ĩ hypochondrio, phlegmone proprie nominata in parte exteriori cõſiſtente.

B 2. Epi. ſect. 5.

C * φρένας.

D * νοσήμασιν. *i. morbis. eſt in antiquis, quanquam in impreſſis legatur.* συμπτώμασιν.

A culi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes nascuntur nerui, quæcunque pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in consen sum originem eorum perducit.

EX TVMORIBVS.

29 *Oedema in hypochondrio durum & dolens, pessimum est, si in uniuerso sit hypochondrio: si uero alte ra parte sit, sinistra minori cum periculo est.*

Oedema solet Hippocrates nominare omnẽ tumorẽ præter naturã, recẽtioribus medicis uo cantibus unum tantummodo tumorem, qui premendo dolore vacat, & mollis est. Quẽ uero rur sus medici recentiores ꝓprie nominant inflãmationẽ, hanc Hippocrates cõposita dictione du rum & dolens œdema appellitat. Phlegmones.n. id est inflãmationis vocabulũ, de phlogosi.i. in flãmine afferebat. Itaq; constat, ꝙ talis affectio in hypochondrio existens, si dextra affligat par te, periculosior sit, ꝑ ꝑ iecur: † indulgẽtior, si sinistra, ꝑ ꝑ lienem: pessima, si utraque simul lacessit. †Mitior.

30 *Talia uero œdemata ab initio periculum mortis cito futuræ significant.*

B Prædicta in hypochõdrio œdemata, si dura ac dolẽtia sunt, à medicis recẽtioribus ꝓprie noĩa ta, inflãmationes, periculum mortis cito futuræ significãt. At uero, id, nisi aliquid intimũ simul af ficiatur, mendaciũ est. Constat vero, ut intimũ sit iecur, & itẽ uentriculus, lien, & peritonæũ. Nã musculi q̃ in hypochõdrio sunt, si inflãmatione laborãt, inferre mortẽ nõ pñt, nisi sanè raro, aut ꝑ ꝑ magnitudinem insignẽ inflammationis, aut ꝑ ꝑ virium debilitatem, aut ẽt quia medici male curent, aut quia æger aliquid cõmittat. Itaq; confusius, indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 *Quòd si uigesimum transcendit diem, & febris detinet, & œdema non desistit, in suppurationem uertitur.*

Oẽs tumores præter naturã, disiectis, qui eos faciunt humoribus, curant̃ ac desistũt. Ergo per spicuũ est, qđ, nisi desistãt, cunctant̃ humores, ac spatio tp̃is prorsus mutatio q̃dã ipsorũ futura est ꝑ qualitatẽ, interdũ ad putredinẽ, quoties, ut in defuncto corpore, nihil ad eorum concoctio nem natura molitur: interdũ, si vires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, nisi desistant inflãmata, & si febris detinet ægrum, in suppurationẽ vertunt̃. Sedata.n. febre conside randum est, num inflãmatio aliqua schirrhosa infestet: nam sepenumero euenit ita, ubi morbum cõmittentium humorum pars tenuior difflet̃: crassior vero & sequax, in amplitudinibus cor C porum ita affectorum impacta fit. Cæterum, quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, libro secundo De diebus decretorijs dicimus.

32 *Accidit his in prima circuitione, etiam sanguinis è naribus fluor, atq; admodũ iuuat. Sed requiren dum est, num doleant caput, an hebetudines subeant oculorum: si quidem horum fuerit, eò tendet.*

Quia inflãmationes in hypochõdrio indefinitius cõmemorauit, per hanc quoq; dictionẽ de terminare ipse vr̃. Sanguinis.n. fluores fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sint: id quod ꝑ inflammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quibus alibi fluere sanguinẽ ‖ recto itinere cõmendauit, è cõtrario uero culpauit: docens ipse, qui nã è cõtrario intelligat, verbi gra tia, liene grãdiore fluere sanguinẽ è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri di xit decretoriorũ.s. dierũ: ac legit̃ dictio bifariã, singulariter & pluraliter: singulariter quidem in prima circuitione: pluraliter uero in primis circuitionibus. Si igitur legat̃ singulariter, septena riam indicat circuitionem: si pluraliter, conuenit quoq; septenariã intelligi circuitionem: in qui busdam.n. sanguis scd̃a septenaria effluit: Sed potius intelligi oportet in tali dictione, quaterna rias circuitiones: nã in plerisq; erumpit sanguis primis septẽ diebus, paucis nono, & undecimo, D rarissimis quartodecimo. Ceterũ tendentiũ sursum uersus humorũ, unde sanguinis fluores fieri contingit, adijcit signa, capitis dolorẽ, & itẽ hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoque sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus. 1. Pror. cõ. 3.t. 344 184.d.

33 *Magis tamen in iunioribus quinto & trigesimo anno, sanguinis fluorem expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præsagium fluoris sanguinis docet: expectandum e nim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hanc æta tem sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atque etiam calor exuperans.

34 *Quæ vero mollia sunt œdemata, & indolentia, pressa digitis cedunt, diuturniorem efficiunt iudi cationem: ac minus illis grauia sunt.*

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellãt œdemata: de q̃bus nõ nunq̃ dixisse maiores sufficere uolunt, mollia œdemata: q̃ñq; etiã adijciunt, indolẽtia. Quoties igitur id dicere sufse dent, tanq̃ unà cum mollibus significetur, omittunt, mollia.n. dolore uacant. At uero nunc Hip pocrates non id solum adiecit, sed etiam, ut digitis cedent, quod quidem in uerbo, mollia, conti neri uidetur: nisi uelit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simplici-

ter omnibus cedentibus accidit:at uero hæc accidunt cute in œdema ſe attollente. Et quia omnia talia pituitoſa ſunt,idcirco diutius immorantur,ac minus periculi inferunt. Ac immorantur quidem diutius, quia frigidiora ſunt: calore enim concoctiones fiunt: Minus vero periculoſa ſunt,quia & dolore vacant:vires enim exoluit dolor. E

35 *Si uero prætereat ſexageſimum diem, & febris detineat, nec deſiſtat œdema, fore ſuppurationem hoc loco,& reliquo uentre,ſignificat.*

Supra de œdematis agēs phlegmonoſis utpote calidiorib⁹,niſi febris deſinat,à die uigeſimo dixit fore ſuppurationes:nunc uero de frigidioribus,ſexageſimū limitem poſuit ſuppurationis. At uero alia inter hæc media incidunt, quadrageſimum diē habentia terminum ſuppurationis: ſed uniuerſum de his oībus ſermonem ad libros De diebus decretorijs diſtuli. Porrò non ſolū œdemata,quæ in hypochondrio ſunt,ſi immorentur,ſuppuratura ait;ſed,& quę in reliquo uentre: tanquam hypochondria ſecundum aliquam ſignificationem partes ventris exiſtant.

36 *Quæcunque ergo œdemata dolentia, dura, & magna ſunt, periculum mortis breui fore ſignificant. Quæcunque uero mollia ſunt, & indolentia, ac digitis preſſa cedunt, diutius immorantur.* F

Nihil amplius hac docet dictione,q̄ quod ſuperiore dictum iā eſt,præter q̄ adiecit dolētibus, duriſq; œdematis magnitudinem: quā nos antea diximus, dū doceremus non eſſe cum periculo inflammationes muſculorum,qui ſunt in hypochondrio,niſi magnæ admodum fuerint.

37 *Oedemata, quæ in uentre ſunt, minus faciunt abſceſſum, quàm quæ in hypochondrijs: Minime uero, quæ ſubter umbilicum ſunt, in ſuppurationem uertuntur.*

Oedemata ſi non diſcutiuntur, non ſolum citius, ſed etiam magis,in hypochondrio ſuppurātur, ꝓpterea ꝙ ſedes calidior eſt. Quæcunq; vero lōgius abſunt deorſum verſus, ſerius, minusq; ſuppurantur: & ob eam rem, quæ ſubter vmbilicum ſunt, raro in ſuppurationem vertuntur.

38 *Sanguinis uero fluorem, maxime de ſupremis ſedibus expectare oportet.*

In quibuſdam codicibus dictio cum,&,copula ꝑſcripta eſt:atq; oſtēditur non ſolū ſanguinis fluorē fieri,ſi in hypochondrijs ſit œdema,ſed ēt,ſi in inferioribus ſedibus ſit. In quibuſdā vero ſine, &, copula:& oſtenditur quidē fieri,ſi in his quoq; ſit,ſed minus. In aliquibus uero ſine verbo, maxime, ad hunc modum: ſanguinis vero fluorē de ſupremis ſedibus expectari oportet. Nā inferiores nequaquā afferre ſolent ſanguinis fluorē: ſed res ita ſe habet, vt, ſi in umbilico ſit, ſanguinis fluor eueniat, magis de ſede ſuperna, maxime de ſuprema. Sed de ſanguinis fluore deinceps ab ipſo agetur, vbi nos quoque toto repetito ſermone, abſolutius dicemus. G

39 *Vniuſcuiusq; œdematis immorantis, quod in his ſit ſedibus, ſuppuratio conſideranda eſt.*

Vno comprehendens capite perſtrinxit, quę ſupra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

EX SVPPVRATIONE.

40 *Suppurationes inde prouenientes ita conſiderandæ ſunt. Quæ enim foras uertuntur, optimæ ſunt, ſi paruæ ſunt, maximeq; egrediuntur, & in mucronem ſunt faſtigiatæ. Si uero magnæ ſunt, & latæ, minimeque in mucronem contractæ, peſſimæ ſunt.*

Ab his uerbis, quæ tibi tranſtulimus, cuiuſcunque illa ſint, in antiquo exemplari græco explanationē Galeni incipere cōperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit,ac veluti ſub cōpēdiū ponit. Ἐκπυήσιας uero & διαπυήματα i. ſuppurationes, purulētiaſq; appellat mutationē, quæ εἰς τὸ ἔμπυον. i. ad ſuppuratū fit. Duabus aūt limitationibus oratio prius indiget, nimirū ut febris ſit continua,& ut facultas non ſit imbecilla: nā,ſi hæc non cōcurrāt,ſuppuratio non fiet. Iudicat aūt tumorem à loco, magnitudine,& à figura: à loco,ſi intus uel extra: a magnitudine,ſi magnus vel paruus: a figura,ſi acutus an planus ſit. H

Appellare Hippocratē ſuppurationes purulētiaſq; ubi pus uniuerſum cōſtiterit, cōcocto tumore quopiā præter naturā, perſpicuum erit, ubi uniuerſam hanc orōnē eius euolueris, qua de œdematibus in hypochōdrijs habuit mētionē. At uero colligitur pus ī eis qñq; ſub cute, ſæpius in profundo, duplici de cauſa: aut q̃a purulenta pars intra peritonæū ſita eſt: aut q̃a, licet muſculus ſit, q̄ affectus ſit, pus ab aliquo inuolucro eius includitur, haudquaquā prius in exteriorem deductum ſedē, ꝑ ꝓ lentorem craſſitudinemve, aut continentis tunicæ denſitatem. Etenim ſtudet natura excernere pus de affecto corpore, expellendo, ſepiuſq; finē adſequitur, quoties nacta ſit meatus idoneos in excretionem, ueluti quoſdā aquæductus: nō tñ ſemper eos adſecuta, pus in adiacētes cōpellit ſedes, q̄ quoties exiguæ fuerint, derodit cōtinens eas tegumentū, ſub eo amplificādo ſedē. Conſtat igitur, vt ex his ſuppurationibus † indulgētiores habeātur, quę foras, nō intro, tendunt: atque ex his ipſis, quæ non ampliorē prehendunt ſedē, in latitudinē extentæ: cōtrahūtur autem, cum in uerticem quēdā extenduntur, coni formulā reddētes: hæ autē ſimul robur foras expellentis indicant facultatis: & itē nō magnam corrumpunt ſedem corporis, quod erodūt. Ceterū, ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκυρτούμενα. i. in mucronē faſtigiatæ, ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα. i. in gibbum

† *Mitiores.*

A gibbum ſubductæ legatur,nihil intereſt:nam ex utraq; lectione vnus idemque ſenſus eſt.

41 *Quæcunq́ vero intro rumpuntur,optimæ ſunt,ſi cum exteriori ſede nihil communicant, ſed adductæ ſunt,nec dolent & omnis exterior locus vnicolor apparet.*

Non ſimpliciter tales ſuppurationes optimæ ſunt, ſed earum, quæ intro, rumpuntur, optimæ ſunt:ſiquidem hæ deteriores ſunt, quàm quæ foras rumpuntur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm ſit in hypochondrio cutis: & item non æque medicamentum adhiberi curatorium poteſt,quoties intro verſus rumpantur: atque etiam excretum per inteſtina pus mordet,& concerpit ea,difficultatemq; committit inteſtinorum: &,ſi quando in ieiuno aut tenuioribus fiat inteſtinis, alimoniæ vitiat diductionem, in ventriculo autem lædit concoctionem. Itaq; perſpicuum eſt,ut peſſimæ ſint,quoties in vtranq; rumpuntur ſedem,introrſum atq; extrorſum:ita enim geminatur malum,nam nec ſedem,nec velut initium refectionis vllũ, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanquàm ſolo firmiora iaciat fundamenta repletionis.

42 *Pus autem optimum eſt,ſi candidum,æquale,læueq́, & quàm minime fætidum eſt: maxime vero*
B *contrarium huic,deterrimum eſt.*

Vt,quàm minime fœtidum pus eſſe debeat,propalàm eſt:etenim ſuperans graueolentia,putredinis eſt,non concoctionis indicium. Vt autem candidum quoq; eſſe conueniat,diſcas,licebit, ſi genituram eius intelligas ex ijs, quæ alibi demonſtrata iam ſunt:omnia enim in omnibus docere locis,nugacitatis potius,quàm doctrinæ,propriũ eſt.Quæ vero aliis ſunt commentationibus demonſtrata, talia ſunt. Libro De viribus naturalibus dictum iam eſt,unam ex ipſis eſſe vim alteratoriam,quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem,commutata alimonia in iecore quidem ad ſanguinem,in ventriculo uero ad idoneum ſanguini humorem:& item vniuſcuiuſq; partis animalium officium eſſe,ad propriam deducere naturam propinquãtem humorem: nouiſſima.n.concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; aſſimilatur.Itaq; perſpicuum eſt, ut ſpatio temporis longiore in talem præparetur ſimilationem.Porrò proditum eſt libris De ſemine,ut in cõceptaculorum tunicis,de quibus aluntur teſtes,ſæpe appareat liquido commutatus iam ſanguis ad ſeminis creationem: non enim conuenit ipſas conceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriri. Atque appellant eiuſmodi humiditatem nonnulli medici θορώδη,id eſt genitale uirus:& ob eam rem ſemen ipſum,θορὸν, id eſt genitale virus
C nominant:& potiſſimum ij,qui uim eius dictitant,σπέρμα,id eſt ſemen,non ſubſtantiam corpulentam.Quin etiam,ut decumbens ſanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes,ita ut ab initio quidem ſola conceptacula repleat diſtendatque, mox adiacẽtes ſedes inanes complures,atque exiguas in ſingulis particulis, libro de tumoribus præter naturã definitum iam eſt:& item dictum quoq; libro De inæquali intemperie. Talis igitur ſanguis ad exiguas diſperſus partes in locis inflãmatione affectis, utpote extra propria conceptacula poſitus,non inſuper remeare ad antiquam naturam poteſt:mutatur uero ac putreſcit, quomodo omnia quæcunque in alieno loco uehementius calefiũt.Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum,ut in corpore inanimi,putreſcit ſanguis:ſi vero uim ſeruet quandam, permiſta quædam commutatio de cauſa per naturam, & item præter naturam efficitur: ſiquidem cauſa naturalis concoquit, præter naturam, putrefacit: utra earum magis exuperet, per eam ipſam neceſſario ſigna accedunt,tum coloris odoriſque,tũ etiam conſiſtentiæ. Ex his igitur(ut dixi)demonſtratis in alijs commẽtationibus ſeries eſt,ut colligas ſanguinem, qui probe ſit in pus commutatus,primo quidem non putruiſſe,ſed potius concoctum fuiſſe: ſecundo uero in ipſo ſimul quid putredinis præter naturam apparere,parum uero illud eſſe: &,ut Hippocra-
D tes dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc uox, quàm minime, id pollet, quod quàm paruiſſime.Ad hęc,colorem eius reddi ſimilem ſemini par eſt, candidum quidem, non tamen exquiſita ratione,uelut nix eſt: ſemen enim a natura ducitur in ſolidiorum corporum colorem, exquiſita ratione:modice,pus.Siquidem ſemini nihil de cauſa pter naturã eſt permiſtum: puri vero non aſſidue quidem par, ut dictum iam eſt: permiſcetur tñ aliquid omnino, cum ſanguis de proprijs opificiis exiliuit. Hęc itaq; cauſa eſt, ob quam candidum ſemen ac pus fiat: nam & pus quodammodo ſolidis aſſimilatur corporibus,quæ quidem ſunt conceptaculorum tunicę, neruique,& copulę,ac membranę,atque etiam cartilagines,oſſaque. Eadem etiam cauſa eſt, ob quam,quod ſubſidet in urinis,candidum fit:etenim & id,veluti pus,obtinet generationem, quod proportione reſpondeat inter id,& naturales humores iniectum. Quicquid enim alimẽti in ſanguinis generatione naturæ refugit confectionem, ſubſidet in urina, neque ut ſanguis, ab ea commutatum,neque ut pus prçter naturam cauſę particeps.

GALENI

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS E

COMMENTARIVS SECVNDVS

DE AQVA INTER CVTEM

AQuæ inter cutem omnes, quæ ex acuto morbo existunt, malæ sunt: non enim a febre liberant, dolorosæq́ sunt ualde, et lethales. Incipiunt autem plurimæ ex partibus inanibus, ac lumbis, iecoreque.

Inter initia libri ipse dixit: cõsiderari conuenit hunc in modũ per morbos acutos: principio vultũ ægri, sitne similis bene valẽtium. Vnde aliq̃ dicũt non solũ de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de oĩbus, ipm facere sermonẽ: cũ haudquaq̃ legerint finẽ sermonis, vbi dicit, hæc autem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis consistunt. Atqui constat, ut de purulentijs docuerit, nõn solum illis, quæcunq; uigesimo die rũpi solent, sed quæ ad trigesimum, quadragesimum, & sexagesimum deuenerunt: atq; etiã antea F
Supra 194.h.cõ. 1.t.25. de morbis, qui ad quadragesimum vsque diem processerunt, vbi dixit, ‖ spirationis facilitatem existimari oportet perquam magnam habere uim ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, ac in quadraginta diebus iudicantur. Et item hoc loco manifeste ait, non de omnibus aquis inter cutem facere sermonem, sed quæcunq; ex acuto morbo existant: atque etiam de purulentis tabidisq́; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis etiam, ut constat, diutinis morbis. Igĩ, q̃ aquæ inter cutẽ oẽs, si ex acuto morbo existunt, malæ sint, nequaq̃ sedãtes febrẽ, dolorosæq́; ꝑmanentes, ipse dixit. Porrò docuit geniturã eorũ, iecoris nominatim faciens mẽtionẽ: atq; una cõi rõne, partium inaniũ, q̃ sunt ieiunum, & lactes, & itẽ intestina tenuiora. Nam in
† *λαγόνος more est uocari illas partes inanes, q̃cunq; inter extremã thoracis costã, & * femoris ossa hñr: atqui inanis vr̃ oĩs talis sedes, si eam cum supernis infernisq́; partibus vtrisq; osseis conferas: at uero oĩs talis pars flaccida hr̃, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculẽtis poculentisque. Ita mihi vr̃ Poeta has ipsas corporis partes, eo q̃ flaccidæ sint, appellare laparas. Itaq; cuiusuis aquæ inter cutẽ cõis genitura est, vbi sanguificationis officium intercidat. Etenim quem admodum in uentriculo concoquuntur esculẽta, pari rõne in iecore, & venis præconcoctum in ventriculo alimentũ. Quin ẽt, ut in uentriculo interdũ minus intercidit concoctionis officium, G
interdũ magis, ita in iecore non nunquã. n. iecur afficitur per sese primũ, quẽadmodum ẽt uentriculus: interdum per consensum aliarũ partium. Itaq; constat, ut oẽs sibi inuicẽ consentientes partes, aut quia vicinæ sint, aut quia habeant societatẽ magnã per cõceptacula neruosque, afficiant. In hunc modũ iecur ꝑ magnas venas copulari vr̃ & lieni, & uentriculo, & intestinis: atq; ẽt positura eorũ ita uicina est, vt quædã cõtingant ipm, quædam propemodũ tangant. Itaq; lienis nequaquã mentionẽ habuit Hippocrates: siq̃dẽ de morbis acutis agebat. Apparet aũt hoc uiscus, qñ per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionẽ, ad cõsensum agere iecur, oĩq́; corpori per tale medium aquas inter cutem cõcinnare. Iecoris aũt ac partium inaniũ mẽtionẽ facit, ac docet drĩas aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedẽte sermone perspicuũ erit.

† Stephanus Atheniensis, q̃ hunc librũ explanauit, uidetur in hoc loco ẽt habuisse, in suo textu Hippocratis, Et tussis ipsis, adest. Quod signum (ait ipse) licet cõmune etiam sit Hydropi, qui ꝑ primariam affectionem iecoris fit, differt tamẽ, quia in hydrope per primariam affectionem iecoris oborto, statĩ a principio aduenit tussis, ob diaphragmatis compressionem: in eo vero, q̃ ab inanibus fit partibus, in fine superuenit, signũq́; pessimum esse ait, vt quod humiditatem istã excrementosã, spiritualia etiã membra iam occupasse ostẽdat.

2 *Quibus ergo ex inanibus partibus, & lumbis, principia aquarum inter cutem fiunt, ijs pedes intumescunt, & alui fluores diutini fiunt, neque exoluentes dolorem, qui ex inanibus partibus efficitur, ac lumbis, neque mollientes ventrem.* †

Intumẽscere pedes, oĩum aquarum inter cutem cõe est: qñquidẽ & aquis inter cutem uitio iecoris obortis assidere dicit: sed & constat, q̃d & eas, q̃ uitio lienis fiunt, & simpliciter oẽs alias comitet̃. Sed alui fluor propriũ peculiareq́; est aq̃s inter cutẽ, inaniũ partiũ uitio subortis, q̃ fiũt H
ubi ieiunũ & lactes inflãmatione vexant̃: his. n. potissimũ venæ debiles fiunt, ꝑ quas iecur ad se trahit alimẽtũ: ita fit, vt nequaq̃ subseruiãt uisceri ad didictionẽ, sed maneat in ieiuno, tenuioribusq́; intestinis alimentũ. Quòd si grauent̃ ab eo, utpote debilia, statim in oẽ pellunt deorsum: atq; hæc alui fluoris cã est. Quin ẽt corrumpi alimentum, bilisq́; colligi copiam ratio est ob calorẽ partium, q̃ inflãmatione vexantur, & ob eã rẽ intestina non parum mordẽtur, proindeq́; incitant̃ ad cernendũ contenta ibi excremẽta: atq; hæc rursus altera cã alui fluoris est. Quocirca merito ait, neq; sedare dolorẽ ipm, neq; mollire. i. uacuare, ac contrahere ventris œdemata: indicans ex his, q̃ cum dolore excernãt, & q̃ hypogastrium totum attollatur in molẽ. Fieri. n. dolorem necesse est ob inflãmationem, demorsicationemque: uentrem uero omnem subleuari, repletis intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditates: & tandem non manere intus ex imbecillitate comprehensoriæ facultatis intestinorum.

3 *Quibus aũt a iecore aquæ inter cutem incipiũt, tussire quidem cupiditas est, sed nihil excreant commentatione dignum: pedesq́ intumescunt: ac venter non deijcit nisi dura, ac ad necessitatem: atq́ etiam circa ventrem ædemata fiunt, partim in dextra parte, partim in sinistra, consistentia, desinentiaque.*

A θυμὸν.i.cupiditatem, dixit hoc loco propensionem, quam quidē ad tussiendum obtinent, incitati quidē tanq̃ ad accidens, statim vero ab hoc desistentes tantummodo tentātes initiū tussiendi: etenim iecoris moles incidens præcordijs: *facit angustiā in pulmone. Cum ergo similis redditur affectio veræ illius angustiæ, ob quam & inflāmatione laborās ex decumbente ex capite materia vexatus afficiť, cupiunt tussire, sperantes nocuā vacuādo materiam, esse angustiā curaturos: sed incipientes statim desinunt, ob experientiam ipsam deducti in notitiā dispōnis exquisitiorē, sentientes, q̃ temere sperauerunt. Quin ēt natura ipsa per se infert tussim, infartiones expurgando pulmonis, q̃ q̃ ipsi nequaquā tussire cogitemus, ita ut difficile sit sępenumero obsistere inhibereq; accidens. Nunc igiť, qñ ob angustiā ad tussim ægri ueniunt frustra, ceu auxiliaturā affectui, naturalis facultatis nequaq̃ hñtes ministerium, continuo desinunt. Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim reddunť, sed eos cito tale deficit munus, ꝓpea, ꝙ nihil dignum cōmētatione excreāt, sed tm̃, quantum in asperā arteriā serosum tenueque, ex conceptaculis sanguinē continentibus serosum, *cōprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igiť hoc pacto aquæ inter cutem, quæ de iecore existunt, a prædictis interstinguitur: atq; ēt paucitate & ariditate deiectionū. Incitantur.n.illi perpessis ipsis vel intestinis, vel lactibus: per aquas vero inter cutē, q̃ a *In quibusdam cod. græcis uox hæc non habetur.

B iecore existūt, utpote imperpessis ijs, nec vitiato alimēto, neq; grauatis ab eo partibus (etenim bene valent, nec alui fluores infestant,) manent diutius inibi reliquiæ alimenti, quæ partim mittunť ad intimam peritonæi sedē, partim inflammatione iecoris torrentur. Porrò vniuersa ēt cutis, vtpote q̃ de pituitoso sanguine nutriatur, intumescit: ꝙ si premas eam digito, statim apparet caua, sed paulo post ad pristinā reuenit conditionē. Non tñ statim ab initio simul, ut acutus vertiť morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi, quippe qui procul a calidissimis absunt partibus: tū aūt subrepēs accidens circa ventrem oēm, eam ipsam quoq; committit affectionē: itaque, si premas œdema digito, cauatur, ac velut foueā facit, tum aūt paulo post ad pristinam remeat conditionem: qđ Hippocrates ait, atq; ēt circa ventrem œdemata fiunt, quæ cōsistant, desinantque. Atque vero fieri pōt, vt id quoq; dixerit de prima eorū genitura: nam incipientia cōsistere, sæpenumero desistunt, ita ut videantur quidē integre destitisse: mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur, procedente vero tempore permanent nō insuper desistentia. Sanè distant a prædictis, q̃ infestant ex inanibus partibus, eo ꝙ pressa cauentur, pituitosam habentia naturam, nec insuper spiritu flatuoso, quemadmodum illa, consistentia.

C 4 *Si vero caput, manus, ac pedes frigidi sunt, ventre costisq̃ calentibus, malum est.*

Per morbos diutinos, potissimum hyeme, & senibus, nō solū per incursiones febriū, quas nomināt ἐπισημασίας.i.adnotationes, sed ēt in intermissionib⁹, nihil mirū videri dēt, extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne uacāt ex natura, lōgissimeq; sunt a visceribus positæ. Verum hoc libro nequaq̃ agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos tales refrigerantur partes, propè dixerim, ꝑꝑ affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos.n.calor natiuus prę debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes: in morbis vero acutis, ꝑꝑ magnitudinē inflāmationis viscerū, parū sanguineæ substantiæ in oē ꝑmeat corpus, plurimū vero eius in parte inflāmatione affecta includitur: & ob eā rē mediæ corporis partes, quæ sunt thorax, ac venter, satis vñr calidæ. At uero per morbos acutos interdū adnotatio cū rigore prehendit, aut frigore, non solū extremas corporis partes, sed etiā cutē circa costas ac ventrē, frigidā reddēs: ea quidē circa viscera vitiū nullū ostēdit, sed, ubi permanētibus partibus circa costas ac vētrē calidis, aut ēt calidioribus q̃ soleāt ex natura, summæ refrigeranť corporis partes, in visceribus magnitudo significať inflāmationis. Ac forte melius est intelligere uētre ac costis calentibus ita dictū, ut manifestius hæc calefacta sint, q̃ dum hñt

D ꝑ naturam. Cæterum, vt febris lępyria nominata relegetur ad hoc genus, cuiuis perspicuū est.

5 *Optimum vero est, si corpus omne æque calidum, molleque est.*

Cum deterrimā prædixisset cōditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus, refrigerenť partes extremę, hoc loco opponit optimā in nobis, in qua corpus oē ęq; calidū, & item æq; molle est: etenim verbum, ęque, cōe utriq; existit. Igitur ęq; calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis, sed mordens, & siccum per eiusmodi affectiones, haudquaquā molle, apparet: quòd si molle pariter & calidum ęque sit, optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem conuertatur ægrotans, sitque resurgendo leuis, oportet.*

Summa totius presagitionis in morituris conualiturisque est, quoties uis ęgrotationis cum ęgri facultate conferatur. Si enim morbus vehemētior est, ęger oīno morieť: si debilior, q̃ ęgri facultas, haudquaq̃ morietur, ubi nihil committatur. Hanc vero summā ipse scripsit per sententiam, cuius initium est: || Colligendum ēt est, an ęger possit eo uictu, quem pręceperis, durare ad consistendi vigorē vsq; ægrotationis. Hæc ergo summa prægnosticę cōtemplationis habetur. 1. Apho. 9. Ext. ord. 4. g
Cęterū, cū tres secundum genus vires ex triplici pēdeant origine, cerebro, corde, iecore, per ea

rum

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero cerebri ministeria sunt, meminisse, ac cogitare: subseruientia vero sentire, & moueri scd̄m desiderium: cordis uero, motus arteriarum: iecoris uero, gn̄atio sanguinis & humorū. Itaque, cū prognostica cōtēplatio in hæc diuidatur capita, quodcunq; signum ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere collocet: velut nunc, vt facile vertatur æger, atq; resurgendo sibi leuis appareat, hęc. n. signa sunt facultatis corpus ſm desiderium commouentis. Cæterum constat, ꝙ in præsens nequaquam interſit dicere ſm desiderium, aut appetitum, aut uoluntatem. Ad hunc modum supra de decubitu dictum est in dictione, cuius tale est principium, Cubantem offendi ægrum oportet, indicatur enim vt talis decubitus, quemadmodū ēt accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solēt tonicon. i. firmum, nominare. Sed de eo, in libris de motu musculorū fusius dictū iam est. Perhibuit aūt & Diocles, ꝙ aīalium corpora cōsistant ex eo, quod fert, ferturque: fert facultas, fertur corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera, aut grauati ab eis vix mouentur, aut, si leuius appareat onus, innocue ferūt, ita facultas: si. n. valida est, facile corporis onus fert, vt haudquaquā mouendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, vix subleuat corporis partes. E

7 *Si vero grauis esse appareat & reliquo corpore, & manibus, & pedibus, periculosius est.* F

Aggredienti moueri ſm desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem, dum surgere, & ambulare, aut ēt oīno transferre ea, cubando æger tentet: pari modo manum, dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: simili ratione ceruicis ac spinæ, dū commutare corporis habitum secundū eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indicium, p̄cipuumq; debilitatis facultatis, ipsa. s. partium grauitas, non cuiuslibet (ut antea est proditum) sed eius, quæ in musculis, ac neruis tantummodo est.

8 *Si vero præter grauitatem vngues quoq; ac digiti liuidi fiant, expectanda mors continuo est.*

Ostendimus alijs in locis, quonam modo gubernantes aīal vires simul inuicem intereant, & vt aīal prorsus viuat, quoad quæuis earū seruetur. Cū ergo dixerit Hippocrates, languētis indicia facultatis, a qua musculi mouentur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia: nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eā rē non simpliciter ait, liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea ꝙ vtriusque intermorientis signa appareant facultatis. G

9 *Si vero digiti ac pedes oīno nigrescunt, minus perniciosi sunt, q̄ si liueant: sed & alia signa considerāda sunt. Si enim facile ferre malum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum, morbum verti spes est ad abscessum, ita vt æger sit conualiturus, quæ vero nigrefacta sunt, è corpore casura.*

Non minus perniciosi, quā si liueant, dixisse oportuit, sed ut interdum nullo pacto, interdum summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis, Hippocratem ignorasse id, p̄p̄ea ꝙ non proprie utitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens vtrunq; eorū, quæ dixi, constat, ꝙ agnouerit ueritatē, sed haudquaquam exquisite locutus sit. Nā interdum pars nigrescit, quia materia eo decumbit, interdū qm̄ moritur: sed quonā modo aliquis internoscat eam rem, perspicue indicauit. Si. n. facile ferre malum appareat, i. facile se hēat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 *Si autem testes & pudenda reuelluntur, dolor vehemens vel mors significatur.*

Constat, ꝙ, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quēadmodū & in morientibus: Idq; hēt rationem: nam, vbi* uitalis facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines vsq; corporis impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originē. partes comitentur facultati, concurrantque, & ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cæterum, ut dolores contrahi faciāt facultatem ad se, iam sæpius didicimus: ita merito fit, ut ob eos partes ad originem reuellantur. H

* *In antiqua translatione legitur, animalis.*

DE SOMNO

11 *De somnis autem, quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdiu vigilandum, noctu dormiendum est: si vero hoc fuerit transmutatum, peius est. Minime vero offendatur, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem: qui vero ab hoc tempore somni sunt, deteriores sunt.*

Nō solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam cām eis adiecit, in habitū referens naturæ, quæcunq; utilia sunt: contraria uero damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc ēt modum res ex consuetudine hēt: quod. n. consuetum est, bonum est: inconsuetum uero, malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine: nunc vero diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum ēt somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, ut qui soliti sint viuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta, nequaquam uera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, quam natura, nō in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis uiris.

Pessimum

A *12 Peßimum vero est; si neque interdiu, neq; noctu, dormiat: aut enim ob dolorem ac labores vigilia adest, aut desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdiu,neq; noctu,dormiunt ij,qui ex dolore ac labore contendunt:& item qui incipiunt delirare,nam id quoque committit insomnium,ob temperamenti in cerebro siccitatem.

DE DEIECTIONIBVS

13 Deiectio aũt optima est, si mollis, constansq; est, & eo tẽpore excreta, quo secunda valetudine assueuit, si copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim talis excernitur, inferior venter bene valet.

A consistentia,quantitate,& tp̃e,quo deiectiones excernuntur,dignotionẽ fecit optimarum
deiectionũ:non tñ deterrimarũ ex his solũ,sed adiecit eis indicia a colore,atq; ab odore, & ad
hæc sonitu per excretionem adiuncto.Itaq; cõsistentiam obtinent ꝑ naturã, vbi non oĩno duræ sint,quẽadmodũ lapides:neq; extreme humidæ,ut diffluere queãt: sed in tm̃ molles, quoad
constantes permaneãt.Copia uero earũ proportione rñdeat ingesto cibo,oportet.Ac tp̃s,quo
uacuantur,assuetum ægro.Cæterum addendum est,ut color & odor naturalis seruetur:q̃ quidẽ
ipse Hippocrates nõ adscripsit,ceu ex ijs,q̃ sunt prodita p̃ter naturã,hæc quoq; intelligere pos-
B sis:id.n.illi esse in consuetudine,sæpenumero docuimus,ut ex contrarijs indicet contraria, præ
missis appellationibus eorum. At vero bene ualere uentrẽ dixit inferiorẽ, tanq̃ cõferens eũ cũ
thorace,vt intelligamus ventriculũ ip̃m,& item ieiunũ simul cum intestino oĩ,per ventrem infe
riorem.Non tñ contrariæ deiectiones continuo indicabunt hr̃e p̃ter naturã:id.n.nec ipse dixit,
nec alioqui uerum est.Itaq; contingit bene valere ventrẽ inferiorẽ:à iecore uero,aut liene aliquid in eum confluens variare nõ solum colorem ſm naturam,verũ ẽt consistentiã,atque odo
rẽ eorum,quæ deijciuntur.Porro qñq; permutabitur copia illorum, permistione decũbentium
humorũ,neq; seruabitur tp̃s excretionis assuetũ.Ergo simillima naturali deiectio ĩdicat,nõ solũ
inferiorẽ bñ valere ventrẽ (id qđ ipse dixit) sed ẽt nihil in eum defluere ex visceribus p̃dictis.
Quæ vero hẽt p̃ter naturam,significat interdum ventrem solũ esse affectũ,sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eum indicia hẽt. Atq; hæc multiplicia sunt,eo ꝙ iecur non solum sua ipsius excrementa,ichorasque,& humores p̃ter naturã demittit in ventrẽ, sed ẽt corporis totius:
qñquidem vẽter per id oĩbus corporis partibus copulatur,ac per illud recipit excremẽta earũ:
quæ qñq; quidem decumbunt purgantia oẽ corpus,aut partem unam,aut duas,aut plures pari
ter: sæpe vero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius,
C aut aliquarum.Sed animaduertamus sermonem eius sequentem de talibus docentem.

14 Si vero deiectio fuerit humida, expedit neq; stridere, neq; crebre, et paulatim excerni, frequẽs.n. surrectio laßitudinẽ & insomniũ facit. At, si vniuersim & sæpe deijciatur, periculũ defectionis aĩæ ĩminet.

Humidã seu madentẽ fore deiectionẽ,ꝓpea ꝙ non fuerit ex uentriculo diductio ad iecur,vel
quia de iecore,aut liene aliquid defluxerit in eũ,cuiuis perspicuũ est. Sed fieri põt, ut id bonum
sit,quoties expurgetur iecur,aut lien,aut totũ corpus per iecur:non bonũ vero,quoties acciden
tis ratione fiat,diductione a finibus concidente,aut ijs,quæ de iecore eũt in ventrẽ, affectiones
nõ bonæ signa hñtibus.Hæc interstinguit,si nec τρύζει.i.stridet(scribitur aũt & cum υ, & cum ι,
nomen hoc,& ſm vtranq; scripturam de sonitu confectum est) & itẽ,si nec crebro, ac pedeten
tim deijciatur.Quæ ita.n.deijciuntur,accidentis obtinẽt rõnẽ: quæ vero multo interposito tp̃e
vniuersim,sæpenumero bonæ excretionis indicia erunt,quia natura deponat nocuã qualitate
aut quantitate materiã,totum corpus,aut aliquam eius partem uacuando purgandoue. Porrò
vacuationẽ appello propriẹ materiæ:ubi quãtitate exuperet:purgationẽ vero alienæ, per qua
litatẽ.At vero sequuntur q̃dã alia talẽ deiectionem,quorũ mẽtionẽ habuit Hippocrates dicẽs,
D frequens.n.surrectio lassitudinẽ,& insomniũ facit.Quin ẽt sæpe & multum excernere,ceu vires
exoluẽs,criminat̃:atq; admodum raro tales excretiones bonæ sunt: nãq; eis adiũcta ẽ exolutio
viriũ,q̃ nequaq̃ bona ẽt,quẽadmodũ ẽt decretorijs q̃dẽ sed ĩmodicis,sanguinis eruptionibus.

14 Sed pro copia ingestorum ciborum, deijciat bis aut ter die, noctu semel, oportet. Plurimum vero subeat prima luce, quemadmodum homini fuerat consuetum.

Id quoq; supra docuerat:sed rectius erat eum disseruisse nunc de ijs,quæ decretorie quidem,
sed uniuersim,excernũtur, quemadmodum ego proxime feci. Cæterũ dãno, tanq̃ superuacuũ,
bis aut ter die,noctu semel, & quicquid postea scripsit:abunde.n.fuerat dixisse, quemadmodũ
homini fuerat consuetum.At vero sententiæ finis legitur bifariam:in quibusdã codicibus cum
verbo,subeat:in alijs sine tali verbo,ad hunc modum:plurimum vero luce, quemadmodũ homini fuerat consuetum.Sed nihil interest,hoc an illo modo scribatur: nam vtrouis modo serua
tur optimum esse,ꝙ quàm maxime fuerit consuetum.

16 Corpulenta reddatur deiectio, morbo eunte in iudicationem, oportet.

Corpulenta.s.redditur,quẹ aquosa ac tenuis est:haudquaquã vero,q̃ in corpulẽta duraq; exi
stit.Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id.n.proprium est breuitatis,

quam

quam in dicendo maiores seruarunt,potissimum Hippocrates,ut ex oppositis interdum indicẽ E tur quædam nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero,nec admodum graue olens esto.*

Id inter initia dicendũ erat,dũ ageret de deiectionibus ad hũc modum:deiectio optima est,si mollis constansq; est,& eo tpe excernitur,quo sa valetudine assueuit,& copia est pro rõne ingestorum,subrufa aũt si nec admodum graue olẽs.vt(quẽadmodũ paulo ante dixi) cõsistentiã eius,& quantitatẽ, atq; tps excretionis, & item vtranq; qualitatẽ tũ visilem,tum ẽt olfactilẽ, definijsset.Cæterum naturalẽ deiectionem subrufam esse,suscipientem de iecore bilem decũbẽte in ventrem,modicam quidem qualitate,paucam vero quantitate,clarum est,& oĩbus medicis conspectum.Si enim syncera aut multa decumbit bilis,rufam reddit,aut flauam deiectionem:si vero nullo modo peruenit ad intestina,ut in arquatis,candida deiectio erit.

18 *Ac lumbricos quoq; teretes eunte in iudicationẽ morbo descendere vna cum deiectione idoneũ est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum,melius est,q̃ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis.Sed de omni differentia eorum, quæ decretorie post apparent,libro De iudicationibus latius explanatum iam est. F

19 *At vero in quouis morbo venter mollis corporatusq́ sit, necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρὸς opponitur intento,aut repleto:corporatus uero hoc est ἔνογκος absũpto:ut prius de contentis in eo doceat, posterius de ipso ventre: quasi dixerit in hunc modum: At vero in quouis morbo modice uenter inanis sit,& corporatus ex propria sua ipsius substantia,haudquaquàm tenuis,oportet.

20 *Si aũt aquosa admodũ,aut candida,aut admodũ crocea,aut spumãs deijciatur,hæc oĩa mala sunt.*

Aquosa deiectio,cruditatis indiciũ est:candida uero,vt superi⁹ iã dictũ ẽ,haudquaq̃ decũbere croceã de iecore bilẽ in vẽtris sedes sigñat.Porrò admodũ chlorõ.i.viridis, aut crocea(id.n. vtrouis mõ vertas,licebit)q̃ a gemina sigñat,ut antea dictũ iã est,in altera sigñatione,bilis croceæ seu pallidæ copiã pmistã esse,in altera rubiginosæ,sigñabit.Cæterũ spumãs deiectio interdum spũm flatuosum humore pmistũ esse solutu difficili,qñq; caloris copiã indicat. Ita.n.p exteriora corpora fieri cernitur,in mari incursantibus ventis, in lebete ex polẽtis p̃ copia caloris. G

21 *Male etiam est,si exigua,glutinosa,candida,*subcrocea,læuisq́ sit.*

Duplicem hoc loco deiectionum formulã docet,ambarũ euenientiũ pp absumptionẽ:dissidentiũ vero inquãtũ exigua,ac glutinosa,cãdidaq; deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore,non tñ vehementer maligno efficit:subcrocea uero ac læuis,absumpta quoq; pinguedine consistit,sed aut pp caliditatem vehementiorem,aut quia pinguedo ipsa uetusta,ac velut semiputris existat.Itaq; exterior nõ solũ pinguedo,sed ẽt septum,mutare spatio tpis priorẽ colorẽ, ac pspicue subcrocea reddi,perspicit.Si vero subuiridis sit de rubiginosa bile(id.n.vt antea dictum est,ſm uoculæ chloras.i.viridis,aut croceæ,sigñatum est)vehementis consumptionis indiciũ est.At uero læue redditur quicquid de corpore excernitur, aut ꝙ hẽat æqualem concoctionem,ut nulla eius pars effugerit naturæ alterationem, aut pp vehementem consumptionẽ, ut nulla materiæ pars imperpessa supersit.Vt igitur quicquid bonum est,id oẽ melius reddit,quoties æquale sit:ita quicquid malum est,id oẽ euadit deterius,si æquale existat. Vtrũque.n.p oẽm materiam apparet,quæ,aut naturæ cõptũ recepit,aut turpitudinẽ prauitatis. Cæterũ,ut lentor sępenumero fiat in ijs,quę iã calefacta admodum sint,perspicuum est. non nunquam ẽt qualitas esculentorum tales reddit humores: sed hi, quoties cõmouent ad excretionẽ, haudquaquã H exigui sunt:deiectio uero glutinosa,quæ sensim excernit,ab his abest,tribuitur vero modicę cõsumptioni.Sed interdũ uehemens consumptio deiectiones glutinosas vniuersim facit,sed tales admodũ graueolẽtes sunt:ita interstingũtur ab humoribus crudis, q̃ppe graueolẽtes non sunt.

22 *Exitiosiores vero his sunt,si nigræ,aut liuidæ,aut optimæ,aut fœtidæ sunt.*

Nigrę deiectiones ab atra bile syncera tinguntur: liuidę vero, ubi modica modice ipsis permiscetur:porrò optimę deijciuntur,quoties pinguedo ab ignito calore consumitur: Graue olẽter vero,putredinis indicia sunt.

23 *Si vero* versicolores sunt, diuturniores quidẽ, sed nihilominus exitiales sunt. Hæ strigmẽtosę sunt ac biliosæ,& cruentæ,& porraceæ,& nigræ, quæ nonnunquam simul, interdum vicibus excernuntur.*

*ποικίλα.

Quę versicolores*sunt,multas adesse indicant affectiones, & ob eã rem tractu tpis egent ad concoctionem. Si.n.multę existunt affectiones,aliquas earum diutinas esse verisimile est:si secus,at prorsus occurrunt naturę,quę,tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat,necesse est.

Flatum

A 24 *Flatum ſine ſonitu crepituq́ prodire optimum eſt. Melius vero eſt, ipſum exire cum ſonitu, quàm condi ac reuolui. Quòd ſi ita exierit, indicio eſt hominem vexari dolore, aut delirare: niſi ſponte ita dimiſerit flatum.*

Flatus non nulli cum ſonitu, deuorato pudore, excernunt: alij uero deligerent prius mori, q̃ aliquid tale committere. Hos igitur, quoties audientibus multis dimittunt flatum, ſcire oportet è duobus alterũ, aut non ſatis intelligere, quæ gerant, aut propter uehementiã doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs vero, qui præſentes paruipendant, nullum malum ſignificare, flatum cum ſonitu cenſendum eſt. Sed ſalutarius in his eſt, vbi ſine ſonitu excernatur: etenim flatus cum ſonitu prorſus indicat aut flatuoſi copiam ſpiritus, aut anguſtiam opificiorum. At vero, quoties ſpiritus copia non admodum fuerit, & item opificia, per quæ excernitur, laxa planè ſint, tunc ſine ſonitu in talibus flatus excernatur, oportet.

DE DOLORE, QVI IN HYPOCHONDRIIS AFFLIGAT

25 *Hypochondriorum autem dolores, & tubercula, ſi recentia fuerint, nec cum inflammatione, ſoluit* B *murmur incidens in hypochondrio: ſed potiſſimum vbi cum ſtercore & vrina prodeat: ſi vero non tranſierit, iuuat ſi ad inferas ſedes deuoluatur.*

Cyrtomata.i.tubercula hypochõdriorum appellauit, q̃ antea nominauit œdemata. talia ſunt oẽs tumores p̃ter naturã. Hi, vbi ſine inflãmatione ſunt, flatuoſi exiſtunt: potiſſimum ubi recentiores fuerint. At vero ſolui ait, ſi murmur acceſſerit circa hypochondriũ: talis.n.ſonitus non ſolũ ſpiritus indicium eſt, ſed humore permiſti, & corpore ſolidiore. Quoties igĩ aut p̃meet deorſum ſpiritus ille flatuoſus, flatus effectus, aut nequaquã p̃meãs ſubdeſcendat deorſum ad aliquã inferiorẽ ſedẽ, hypochondriũ vindicat̃ vtroq; accidẽte, tũ dolore, tũ ẽt œdemate, ſed potiſſimũ ſi cũ vrina, & ſtercore vacuet̃: talis.n.vacuatio nullũ p̃terea relinq̃t ĩ hypochõdrijs excrementũ.

26 *Vrina aũt optima eſt, ſi ſedimentum candidũ fuerit læueq́, & æquale per oẽ tp̃s, donec morbus iudicatus fuerit. ſecuritatem enim ac morbum fore breuem ſignificat. Si vero intermittit, atq; interdum puram emittit vrinam, interdum ſubſidet candidum ac læue, morbus diuturnior, ac minus ſecurus eſt.*

Quemadmodum paulo ſupra diximus ex voluntarijs functionibus agnoſci vim unã, quo pacto & robore & imbecillitate p̃dita ſit, quã ſuperioris originis eſſe dixi, quam alio loco in cere- C bro domiciliũ ac ſedẽ hr̃e indicaui: ita nũc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim expoſuit, partim hoc ſermone exponit. Hæc vero facultas, de qua dico fieri ſermonem, alterãs, & cõcoquẽs appellat̃. Igĩ facultatis in vẽtre indicia agnoſcunt̃ ex ijs, q̃ quotidie deijciunt̃: facultatis vero in iecore ac venis, ex urinis: in his.n.indicia clariſſima ſunt partim exquiſitę, partim parcæ, partim irritæ in plenum cõcoctionis, quemadmodũ in ventris indicijs. & ad hæc extrinſecus, quẽadmodũ illic quædam indicia ſimul aliarũ diſpoſitionũ, pari mõ hic excernuntur. Exordit̃ ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cũ eis cætera copulabit. Igĩ & nos in primis dicamus ea, q̃ ipſe principio docuit in præſenti dictione, ſedimentũ vrinæ cõſiderari p̃cipiẽs, ſi cãdidũ, læue, & æquale ſp̃, nec interdũ tale, qñq; diuerſum, exiſtat. id.n.ſæpiſſime euenit, ut aliquis emittens urinam p̃ra die inculpabilẽ, alterã ſequenti nocte culpabilem emittat: deinde rurſus ĩculpabilẽ tertia de prima luce, poſtea ueſpera culpabilẽ. In talibus.n.urinis alius cõcoctus deuictusq́; a natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: ſi vero incoctus humor nequaq̃ interponit̃ concocto, talis vrina optima eſt. Si igĩ vrina hẽat ſedimentũ, id candidũ æquale ac læue perpetuo ſit, donec diſſolutus fuerit morbus, neceſſe eſt: ſi uero non hẽt, prorſus aliquã nubeculã cãdidã obtinebit. Neceſſario uero colore erit modice D pallida ſeu crocea, & conditione media inter tenuẽ, & aquoſam, ac corpulentã, qualis iumentorũ hr̃. Cæterũ urinæ nullo pacto ſedimentum hñt, ſi tenuiter: copioſum uero, ſi largius: exiguum uero, ſi modice viuitur. Quin ẽt in morbis bilioſis, ad colorẽ flauiorẽ. in ijs uero, quos crudi committunt humores, ad candidius tendunt. Porrò ſedimentum hñt copioſum, quoties morbus ex humoribus crudis ſit: nullo uero mõ, aut oĩno minimum, quoties ex bilioſis ſit, ſed ſatis erit, ſi habeãt ſublimamentum. Intelligo ſublimamentũ (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius candidiusq́; in vrina, neq; in ſummis eius, neq; in fundo uaſis, ſed ĩ media ſede ſublime, uel exquiſite mediũ, vel deorſum potius, q̃ ſurſum, exiſtat. Ea igitur ſolitus ſum nominare ſublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; nubeculæ nominãtur, eãdẽ obtinẽtes p̃portionẽ circa urinã, q̃ ueræ nubeculæ ad aerẽ p̃ferunt: etenim hę humore, q̃ circiter eſt, corpulẽtiores: & item illæ aere, ſunt. Itaq; ſæpenumero (ut dixi) ſupernatat in urina deſuper: quam ego nubeculã proprie ſoleo nominare. Sed hæc tibi ſint ĩ primis cognita & in aĩo poſita: mox animaduerte ea, q̃ Hippocrates ſcripſit. Vrina.n.aſſidue faciens ſedimentũ, quale dixit, ſecuritatem ſignificat.i.morbum eſſe ſine periculo, atq; integre ſoluendum, ita ut non ſit præterea repetiturus: & item celerem ſolutionem, ita ut, ſi prima die, aut proxima nocte apparens perſeueret ſimile, die ſecunda, aut nocte primę circuitionis decretoriorum dierum, non ultra procedat ægrotatio. Porrò hæc dixit.ſ.de

morbis

morbis febriculosis. Quicunque.n.sine febre aut in cerebro,& in ipsius mēbranulis,aut in thorace,aut pulmone consistunt,ex alijs indicijs agnoscuntur,siue mitiores breuioresque sint, siue periculosi diuturnique. Cæterum,quam ob rem urinæ sedimentum candidum esse conueniat, dum ageretur de pure,in calce primi voluminis explanatum iam est. E

27 *Si autem vrina fuerit subrubra,ac sedimentum subrubrum & laue: diuturnior hic morbus, quā primus,sed admodum salutaris est.*

Quoties sanguinis serū pariter cū vrina excernit,colore subrubra apparet:indicat āt exuperātiā sanguinis nō exquisita rōne cōfecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperātia est, idcirco sine periculo est:sed,quia humidioris & item serosioris eget cōcoctione.Si igitur spatio temporis concoctio fit,merito talis urina significat,vt diuturnior,q̄ primi* morbi solutio futura sit.

28 *Si autem in vrinis sint sedimenta crimnode,id est speciem referentia farinæ crassioris, mala sunt: deteriora vero,si squamularum more consistunt.Si vero tenuia & candida admodum sunt,vitiosa sunt: furfurea vero deteriora sunt.*

Κρίμνα appellantur partes grandiusculæ, q̄ effracto inuehunt hordeo,refugiētes.s.molę confectionē exquisitiorem.Hæc igr̄ quoties inuehūtur vrinæ sedimentis,indiciū non bonū est. Nā in farinis qđ nō affringitur in partes summe tenues,κριμνὸν.i.spēs farinæ crassioris redditur:†In vrinis uero,quoties alimoniæ pars haud sanè diducta,insuper duriuscula ꝑmanet:sed assato sāguine crassiore,vel cōsumptis īæqualiter carnib⁹,ita cōtingit.At vero inæqualiter accidit, quoties a calore igneo,q̄ tenera est,& nuper cōcreta caro,in ichorē resoluatur:duriuscula vero ijs, q̄ friguntur in sartagine,subsimilis,exiccata cōstiterit.Prima.n.noua ac tenera pinguedo cōsumitur ꝑ hmōi febres,deinde durior ac uetustior,& ab his deinceps nouæ ac teneræ carnes,mox duræ ac vetustæ,postremo solida iā corporis mēbra:q̄bus rursus inæqualiter cōsumptis, squamosæ pariter cū vrina excernūtur:& ob eā rē tales vrinæ deteriores sunt,q̄ quæ tantūmō spēm farinæ referant crassioris.Cęterū alia sunt tenuia sedimenta.i.non hñtia corpulentiā,sed(vt ita dicatur)subsimilia spumę.talia vero continuo alba existunt, ꝑpea q̄ recipiāt in se tota circumflui splendorē aeris magis,q̄ quę crassa sunt.At vero gñatio est de spū flatuoso ꝑmisto tenacius semiconcocto humorum excremento . Proprium.n.concoctorū integre sedimentorū est id, qđ consueuimus nominare ęquale:id accidit,quoties totum similare existat: qđ.n.vario permiscetur corpore,dissidentes obtinet in consistentia,& colore partes:inęqualium vero corporum,q̄ ex partibus tenuioribus hēant inęqualitatem, deteriora sunt, q̄ quæ ex maioribus: quę.n.sunt partium maiorū,magnū indicāt naturę robur,tm̄, quanta fuerit substantię magnitudo exquisita ratione confectę:quæ uero tenuiorum sunt,peruinci a materia indicant facultatem, & veluti pugnā hr̄i æquiualentē.Atq; ea res in omnibus inæqualibus corporibus cōis est:peculiares uero in eis drīæ pro virtute concoctæ materiæ,uitioq; non concoctæ,existunt.Porrò ab his tribus sedimentorum differentijs aliam quartam adiecit,furfureum sedimentum:quod, inquā, deterius,quàm tertium est:indicat enim,quemadmodum primum ac secundum, flāmeam febris caliditatem & consumentem:quod quidem non quartum,sed tertium, proditum esse oportebat. F G

†*Ex græcis ita vertendum. In vrinis vero nō sanè pars ciborum distributorū dura adhuc permansit. & ita etiam vetus interpres.*

29 *Nubeculæ,quæ inuehuntur in vrina,si candidæ sunt,sunt bonæ:si nigræ vitiosæ sunt.*

Cum de discrimine docuisset sedimentorum,deinceps ad nubeculas se confert,indicans, vt sublimamentum appellitet nubeculā,adiectione,verbi, inuehuntur: & quibus ut nigras merito criminetur,perspicuum est:siquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem(qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos,& quicquid extinguitur, in plenū frigescēs) aut propter exuperantem calorem:etenim sanguis rursus trahit nigrorem,si crematur,quēadmodum alia omnia corpora:&,qui diutius in sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur . H

30 *Dum vrina tenuis fuerit,ac rufa,crudam esse significat ægrotationem.*

Vrina naturalis modice crocea est,utpote ex humore consistens concocto, q̄ flauę bilis parum recepit.Hæc vbi modum excedat,aut admodum syncera permiscetur,urina rufa apparet. Ergo,si præterq̄ q̄ talis colore sit,tenuis ēt si,crudam esse sigñat ægrotationem: oportet.n.ut in colore dicimus modice croceam esse drē naturalem vrinam, ita ēt modice se hr̄e in consistentia:nec ita tenuem esse,quemadmodum aqua:nec adeo crassam,vt assimiletur vrinæ iumentorum.Sed oīa sunt integre de natura vrinarū ac differentia prodita libris De iudicationibus: inde ea discas,licebit,si verus fueris præsensionis amator: intentio nanq; in enarrationibus est illustrare id,quod obscure dictum uidetur:at uero decernere,quęnam vere sint prodita, & quæ secus,& item adijcere demonstrationis fidem vtriusque,ex superabundanti existit.

31 *Vbi morbus diutinus fuerit,vrina vero talis excernitur,periculum est, ne durare æger possit, quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus ꝑmaneat,periculū imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maxime valeat. Cæterum constat, q̄ ad hunc reuocari locū possit sententia,

quę

A qua præcipitur||confiderandum effe, quantum fit uirium robur,& quantum morbus concoctionis requirat,& utrum æger durare poffit ad uigorem ufque ægrotationis. 1. Apho. 9 Ext. ord.4.g

32 *Exitiofiores uero urinæ funt, fi aquofæ, fœtidæ, nigræ, craffæque funt.*

Vrinæ aquofæ,tenues quidẽ confiftentia,colore uero candidæ,funt fummã indicãtes humorũ cruditatẽ,cõcoctricis uero facultatis debilitatẽ. At uero de oĩbus urinis fetidis antea eft, quẽadmodũ de nigris quoq; pſcriptũ. Hæc igiĩ iunctim,ac feorfum p fe exitiofæ funt. Ceterũ craffæ utrũ p fe feorfum exitiofæ cẽfendæ fint,an copulandæ cũ pdictis,& nigris,dignũ cõfideratione eft. Igiĩ, q̃ ipfi nouimus diligẽter obferuãdo, dicemus,ut ex illis orfus,fimul fcias ueritatẽ,fimulq; meliorẽ eligas enarrationẽ. Vrinas nigras, quo fuerit craffiores,eo deteriores haberi obferuauimus. At urinæ, q̃ à colore naturali nõ exciderint,craffæq; funt, duplicẽ hñt euentũ,interdũ ad mortẽ,interdũ ad fanitatẽ propinquã terminãdo,quẽadmodũ alia multa pter naturã,q̃ p pe corpus per illa repurgaĩ. Cæterũ cõftat,ꝙ ab Hippocrate craffæ dicãtur urinę,q̃ pernimium tales habeantur: quæ.n.fimpliciter craffiores,q̃ naturales exiftunt,non admodum exitiofæ hñt.

B 33 *Sunt autem in uiris quidem, & mulieribus urinæ nigræ, in pueris uero aquofæ, deterrimæ.*

In omni quidẽ ætate urinæ nigræ, & aquofæ,exitiofæ funt:fed in ætatis uigore confiftentibus inter exitiofas primũ hñt ordinẽ nigræ, in pueris uero aquofæ. Superius.n.eft dictũ, ꝙ maxime cõtraria naturæ, exitiofiffima habeantur:contrariæ uero naturæ in pueris non ita nigræ, pinde ut tenues, funt,per naturam.n.in illis eft urinas emittere corpulẽtas,ac fediminis copiam hñtes: in ætatis uero uigore confiftentibus tenuiffimæ funt, & hñt exiguũ fedimentum: & ob eam rem in eis urinæ nigræ exitiofiffimæ funt. In pueris uero ob aliam quoque caufam, aquofæ peftiferæ funt: in eis.n.oĩa concoquuntur ocyffime præ robore facultatis alterantis:at concoctiones craffiores reddunt non folum urinas, fed etiã deiectiones, quoties bene in uentre concoquantur,& itẽ fcreationes in pulmonijs, & coftalibus,atq; ẽt pituitas per deftillationes,& grauedines,nec non per lippitudines, & pus in ulceribus. Si igitur in pueris manere uideas plurimum temporis urinam aquofam,ita ut nullam habeat mutationem ad corpulentius,inditium exitiale eft.

34 *Qui tenues, crudasque diutius urinas mingunt, fi cætera, ut in conualituris, indicia fuerint, in ijs abfceffum ad fedes infra* præcordia expectare oportet.*

C Id quoq; ueriffime eft ab Hippocrate dictũ. Morbi.n.cõcoctu difficiliores,ut qui ex craffioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abfceffum iudicari affolent: q uero ex calidioribus tenuioribusq; excretione. Quoties igiĩ plus maneant tpis urinæ nequaq̃ concoctę,definiendum, utrũ nequaquã duraturus lõgitudine ægrotationis æger fit, an iudicandus per abfceffum morbus. Definitio uero ex alijs indicijs erit. Exitiofa.n.ĩdicãt mortẽ,mitiora falutẽ. At uero abfceffus in ijs, qui admodũ immoranĩ, ad inferas erũpunt fedes,ob frigus,craffitudinẽq; materiæ,ac uiriũ fpatio tpis lãguẽtiũ debilitatẽ: In acutioribus uero, propè auriculas. Etenim per eos craffi minus humores exiftunt,& item calor multus,ac ualentior facultas. At morbi medij inter hos, obtinent abfceffus qui medio genere ambigunt: nec eft, ꝙ quæramus quantum in ipfum agitur tempus,fint ne furfum potius,quàm deorfum,erupturi,fed ex alijs definiri fignis oportet.

35 *Et pinguedines fupernatãtes araneorum telis fimiles* damnãdæ funt: indicant enim cõfumptionẽ.*

Quale pinguioribus iufculis refrigefcentibus fupernatat, uocata à multis γρᾶυς.i.uetula, tale urinis, quæ ex confumptione fiunt, de quibus nunc fermonem ipfe fecit,ac caufam adiecit.

D 36 *Confiderare uero oportet in urinis, in quibus nubeculæ funt, utrũ furfum fuerint, an deorfum: & item colores, quos obtinent. Quæ enim deorfum ferantur cum coloribus, qui dicti funt, bonæ commendandæque funt. Quæ furfum cum coloribus, qui dicti funt, malæ, damnandæque funt.*

Quæ à me libris De iudicationibus fæpenumero ἐναιωρήματα.i.fublimamẽta,funt appellata, ea folere Hippocratem noĩare νεφέλας.i.nubeculas,hac quoq; dictione nõ obfcure figñauit:fed aliubi ipfe||ἐναιώρημα γονοειδὲς.i.fublimamẽtum genituræ fimile dixit:ita ut è duobus alterum fit, 1. Epid. com.3.
aut ut generalioris rei nomen exiftat fublimamentũ,fectionẽ habentis in nubeculas,& ea,q̃ ge- t.18.3.121.a
nituræ fimilia funt:aut ut nunq̃ nubeculę ab eo fublimamẽta nominentur. Cæterũ,ꝙ oĩa,q̃ deorfum inuehuntur in urinis,utilia fint:& quãto magis fubfidẽt deorsũ,tãto meliora hẽantur,antea definitũ iã potẽtia eft, ubi diximus, talibus interdũ fpũm permifceri flatuofum. Qđ igitur exq̃fite concoctũ fecretumq; eft, æquale ac fimilare, ut pote nullũ hñs flatum,in fundũ defcendit uafis urinam continentis: quod uero permiftum eft aereo quodam, & uaporofo flatu, id fubductum ab eo, quod proportionale fit quantitati fubducentis, minusque & magis furfum fertur.

37 *Ne te autem fallat, fi ipfa uefica morbum aliquem habens, tales reddiderit urinas: non enim totius, fed ipfius per fe ueficæ indicium eft.*

Optime id adſcripſit, reuocãs nobis in mentẽ, quod nos interdũ omittimus definire in ægris. E Atq; oportet in uentris deiectionibus reponere in aĩum nunc proditã definitionẽ: etenim cõe eſt utriſq; excretionibus, totius corporis recipere excrementa, atq; ẽt illarũ partium, ꝑ quas excernuntur. At uero accidit, ut per naturã hñtibus nobis, excremẽta totius corporis repurgentur ꝑ urinas: ea uero, q̃ in uentrẽ cõdita ſunt, pariter cũ ſtercore excernant: prçter naturam uero habentibus, cũ urinis pariter q̃dã morborũ in renibus ac ueſica indicia excernantur: cum ſtercore uero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs, qui purulẽta minxerint, q̃ſtio extitit, unde nam ueniat pus: itidẽ, ubi ſquamoſa per urinas excernunt, ea ipſa qõ eſt: & itẽ acres, fœtidæ, ac bilioſæ ſæpe redduntur urinæ ꝑꝑ ueſicã, & renes, non raro uero propter oẽ corpus, i. concoctricem humorũ in toto aĩali facultatem, q̃ (ut iudicauimus) ueluti focum ardentẽ, & fontem obtinet iecur: Interdum ea ipſa haudquaq̃ affecta, per ueſicã, & renes totum animal expurgatur: aut partium aliquarum in eo excrementa quædam incidentia uenis, purgato ſanguine, de renibus ſimul excernuntur: quemadmodum abſceſſus quoq; conſiſtentes ſæpenumero per urinas excernuntur.

DE VOMITIONE

38 *Vomitio autem utiliſsima eſt, quæ pituita ac bile permiſta quàm maxime eſt: & non craſſa ualde* F *neq; multa: ſynceriores enim deteriores ſunt.*

Per hanc quoq; dictionẽ indicauit, quid nã appellet ſyncerũ (græce ἄκρατον.) opponẽs illi ꝑmiſtũ: q̃uis ẽt nomẽ ipſum nihilo minus ſuã indicet ſignificationẽ. Etenim uinũ dicimus ſyncerum, quo cum aqua permiſta non eſt, aut perq̃ exigua permiſta eſt: nec non quolibet aliud eſt, & nominatur ſyncerũ, quoties ipm̃ per ſe tm̃modo, impermiſtũ aliena materia eſt. Itaq; flauã bilẽ intueri licet interdũ craſſam, ac ſumme flauã uomitione reiectã, & itẽ deorſum deiectã, quã ſanè non nulli nominant uitellinam: ſæpe uero humidiorem, ac minus flauã, q̃ magis proprie crocea nominatur, permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorẽ tenuẽ, aut aquoſum quoddam excrementũ. Vult igit̃ Hippocrates neutrũ humorẽ ſyncerũ apparere, ſed eos inter ſe quodammodo permiſceri. Bilioſus.n. ſyncerus, multã caliditãtẽ: pituitoſus indicat frigiditatẽ. Quin etiã ſynceri humores craſſiores exiſtunt, pituitoſus quidem propter frigiditatem quaſi cõcretus: bilioſus uero ꝑꝑ exuperantiã caloris euaporatus, & tanq̃ aſſatus: Hæ.n. duæ cauſæ cõtrariæ craſſitudinis ſunt, calidum admodum, ac frigidum: calidum enim euaporat, frigidum adſtringit.

39 *Si uero uomitio fuerit porracea, aut liuida, aut nigra, quicunque ex his fuerit color, malum eſſe cen* G *ſendum eſt.*

De liuido ac nigro colore ſupra definitum iam eſt. Porracei uero nunc primũ habuit mẽtionẽ, nõ habentis quidẽ propriũ nomẽ, ſed utentis porri appellatione: niſi aliquis uelit è cõtrario à colore porraceo dictum eſſe porrũ, nõ à porro porraceum. In quibuſdã.n. clara eſt deductio uocabulorum, ut cognoſcatur id, quod à grãmaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo deductum eſt, quemadmodum de lacteo colore: In alijs uero haudquaq̃ clara eſt, dicas.n. licebit, non à phçnice (talis eſt fruct⁹ palmæ arboris) phœniceum, ſed eſſe à phœniceo phœnica dictũ: quẽadmodũ cyanon (talis eſt aqua maris) non à cœruleo magis, q̃ cœruleũ ab illo. Itidẽ ochra & ochron, i. croceus ſeu pallidus color, in eandem ſeriem reponuntur. Ochran uero dixi, non ultima acuta, quo pacto aliquis dicet ochròn ideſt croceum, adoleſcentem, & ochràn. i. croceam mulierem: ſed penultima acuta, Ochra.n. genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimũ Attica probatiſſima eſt. Hæc igit̃ nunc ſemel ſint à me perſcripta. Aſſidue enim in animo habeas, oportet, ſtudendum eſſe nominibus tm̃, quantum ad illuſtriorem ſignificationem eorum, q̃ dicimus ex illis iuuari poſſis: reliquum uero tp̃s ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerum meliorum reponens. At uero gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita H porracea altera præter naturam: conſtatq; ꝙ hæc ſæpenumero in uentriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, braſſica ſunt: atq; ꝙ etiam interdum talibus nequaquam ingeſtis, ratione çgrotationis in uénis gignatur, ac decumbat aut in uentrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt.

40 *Si uero idem homo omnes uomit colores, exitiale admodum iam eſt.*

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, ſit proditum uerbum, omnes, ſiue etiam de alijs cum ipſis, quicunque præter naturam habentur colores, utrouis modo exitioſiſſimum eſt, indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyſsimam uero abolitionem indicat uomitio liuida, ſi graue olet.*

Talis.n. uomitio putredinẽ indicat cũ extinctione, ſi q̃ ſupra diximus, in animum reuocentur.

42 *Omnes autem ſubputres ac fœtidi odores, in omnibus uomitionibus, mali ſunt.*

Conſtat enim, quòd, cuius affectioni permiſceatur putredo, ea ſe ipſa deterior euadat.

A DE SCREATIONE

43 **Screatio in omnibus doloribus, qui ſint circa pulmonẽ & coſtas, cito prompteq́ ſcreatur, neceſſe eſt.* * Quod græce πτυελον. i. ſputum, dicitur, hic uertit, ſcreatio.

Verbum, cito, ſignat inter initia ęgrotationis: prompte uero, pro eo, qđ eſt facile, ac propen
ſe, dictum eſt: id uero accidit, cito ac ſine dolore excreantibus. Fieri.n.cito aliquid intelligimus
bifariam, tum ut primum tp̄s totius morbi, tum ẽt ut tp̄s adiunctum functioni, ſignificetur. Prom-
pta.n.ſcreationis eductio.i.propenſa ac facilis eſt, quoties nec uehemẽs in thorace dolor ſit (hic
.n.interpellat ſiſtitq; in medio, priuſquam abſoluatur, naſcentem adhuc thoracis functionem)
nec uires imbecillæ ſint, hæ.n.accũbunt in media functione, ita vt inchoatũ, abſolutumq; offĩn
reſtet. Quin ẽt ipſa ſcreatio, ſi uehementer fuerit uiſcoſa, oblita tenacius membris, excurrẽsque,
ſæpenumero ſubſiſtit, fiſtulis agglutinata pulmonis: quõ, ſi fuerit admodum craſſa, difficulter
excurrit, ac longiore tp̄is tractu male affici cogit, atq; ẽt ſtipatur in quibuſdam itineribus angu-
ſtis, & ob eã rẽ non nullis ſtrangulari contingit. Et ſanè ea ipſa materia, ſi admodum tenuis eſt,
ita ut aquoſa ſit, uix ſcreat̃, ut q̃ circiter ſpiritui circumfluat: †hæc.n.prima cauſa uacuationis eſt, †*Hic ſermo ut detur referri debere ad ſpiritum, ut ſic uertatur. hic enim prima cã &c.*
quã ẽt continuam noĩant. Duplex.n.prima cã eſt (quemadmodum dictum eſt, dum ageretur de
B cauſis) cum materiæ uitium: tum ẽt id, quod initiũ hẽat motionis. Ita ꝙ motionis initium ex facul-
tate mouẽte thoracẽ tuſſientibus eſt: id.n.ĩ libris de cauſis accidentiũ definitũ iã eſt. Violẽta ue-
ro contractio eius facit, ut ſpiritus ferat̃ foras uehementer: huius uero uehementia refert ſecum
materiã conditam in fiſtulis pulmonis, q̃ quidem aſperæ arteriæ ſunt. Quoties ergo thorax ua-
lide ſuo fungat̃ officio, & humor in fiſtulis pulmonis conditus, modice craſſus ſit, facile ſcreatur:
ſi uero neutrũ exiſtat, difficile, ægreque. Quòd ſi ex p̄dictis cauſis altera ſit, altera deſit, uacuatio
inter optimã ac deterrimã media accidet: &, ut in totum dicat̃, ꝓut magis ac minus cauſæ intẽ-
dunt̃ aut exoluunt̃, eorum q̃dã facilius, quidam difficilius, expuunt. Quid igitur ſit prompte ex-
creare, perſpicue pariter ac uere perpenſum (ut mihi vr̃) iam eſt. Si igitur id uerum eſt, quemad
modum eſt, uerum quoq; erit &, cito, non.n.ipſi tuſſedini adiunctum tp̄s, ſed primum morbi tp̄s
ſignãt: de quo ẽt per ſn̄ias dixit, ‖ In morbo coſtali, ſi ſcreatio ſtatim inter initia apparet, breuem ‖ 1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a
ægritudinem fore oſtendit. ut, ſi quis de tp̄e functionis intelligat eſſe, cito, dictum (quod quidẽ
docui in uerbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio, ut tempus ab eo ſit bis incon-
ſiderate proditum: tum autem ut, quod eſt in ſententijs perſcriptum, omittatur, uim alioqui ob
tinens maximam. Cæterum, ut non ob hæc ſolum, ſed etiam propter ea, quæ ſunt proxime di-
C cenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipſam enarrabimus dictionem, oſtendetur.

44 *Permiſta appareat flaua {bilis} admodum ſcreationi, oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς. i. admodum, de permiſta, non de flaua {bile,} afferendum eſt, uelut ſi in hunc
modum dictum ſit: Appareat flaua {bilis} permiſta admodum ſcreationi, oportet: uerbum, ad-
modum, id poteſt, quod ualde & maxime, ualet. Itaque paulo ante dixit, vomitio utiliſſima eſt,
ſi pituitæ, ac bili permiſta maxime eſt: nunc uero in ſcreatione uoculam, admodum, adiecit. Cæ-
terum, quam recte enarrauerimus, ſequentem inaudiens dictionem diſcas, licebit.

45 *Si enim multo poſt ab initio doloris ſcreatur flaua, aut rufa, aut multam inferens tuſſim, aut non admodum permiſta, deterior eſt.*

In hac pollicitus ſum dictione oſtendere vtraſq; enarrationes antea proditas, ueras eſſe: tum
uerbi, cito, tum ẽt uerbi, admodum, intellectum; Hippocrates.n.ſe ad contraria conferens, quẽ-
admodum conſueuit, cito, oppoſuit illud, ſi, n. multo poſt ab initio doloris ſcreatur: Ei uero, qđ
eſt admodum permiſta, oppoſuit, non admodum permiſta: Et item ei, quod eſt, prõpte excrea-
D tur, illud, multam inferens tuſſim: quoties.n.materia ſine dolore, citoq́; vacuatur, tuſſi pauca o-
pus eſt. Antea.n.dictum iam eſt ſalubrius eſſe permiſceri materias, quæ uacuantur, quodammo
do inter ſe, nec quicquam excerni exquiſite ſyncerum: & item dictum eſt, ut oporteat cito exi-
ſtere in coſtali ſcreationem, in commentarijs De iudicationibus, atque etiam de ſententiis.

46 *Screatio enim flaua, ſi ſyncera eſt, cum periculo eſt: candida uero, glutinoſa, ac rotunda, inutilis eſt.*

Non aliud nunc dicit, q̃ quod antea dictum iam eſt. Si.n.ſcreatio nequaq̃ permiſta eſt, ſynce-
ra eſt, ac redditur flaua p̄p flauam.ſ.bilem: candida uero, glutinoſa, ac rotunda, p̄p aſſatam pi-
tuitam. Sæpe.n.demonſtratum iam eſt, ut decumbentes membris quibuſdam fluxiones, inflam-
mationem, ſacrum ignem, œdema, ſcirrhum, cancrum, cõmittentes, pro diſcrimine exuperan-
tium humorum, mitiores, ac maleficentiores euadant. Sanguineæ.n.ac pituitoſæ modeſtæ ha-
bentur: quæ uero flauæ, aut atræ bilis ſunt, difficiles cenſentur. Vtraque.n.derodit corpus, idque
commune illis eſt, proprium uero utriſque, flauæ quidem bilis, ut acutas accendat febres: atræ
uero, ut ſolutu difficilem committat affectionem: ſiquidem humor, qui craſſus, terreusq́ue eſt,
adeo infarcit membra, quibus conditus eſt, ut difficilius excernatur.

47 *Si uero uiridis admodum & ſpumans eſt, mala eſt.*

Sæpenumero dictũ iã eſt, ut chlorõ(id.n.uertimus uiride)de croceo ſeu pallido dicere ſolitũ E
ſit,& itẽ de eo,qđ à nõ nullis uocat̃ rubiginoſum.Cæterũ,ꝙ utrũuis horum,ſi ſumme fuerit tale,
difficile ſit, nõ inſuper neceſſe habeo docere, cũ antea de quouis ſyncero humore tradiderim.
Præter.n.ſanguinẽ quis alius humor, ſi ſyncerus fuerit,prauã indicat affectionẽ,flammido calo
re obtinẽs generationẽ: Flauus in quã,ubi ſeroſus humor ipſe aſſat̃:quo ꝑmiſto,croceus appa-
ret: rubiginoſus uero, ubi is uehemẽter aſſat̃: Niger uero,aut quoties is ipſe uehementer aſſatus
eſt, q̃ ſanè deterrima,& quam maxime derodens atra bilis exiſtit:aut ubi craſſus ſanguis ſimili-
ter exiccatus eſt, aut rõne extinctionis,& refrigerationis.Sed hæc ſemper in aĩo ſeruanda ſunt.
atq; exiſtimãdũ ſubinde ea ipſa p̃cepta de eiſdẽ rebus intelligi oportere. Cæterũ ſpumãs ſcrea-
tio(id.n.in calce dictionis eſt proditũ)ex aerea ac pituitoſa ſub̃a pariter permiſta eſt:ex his enim
q̃libet ſpuma conſiſtit,in mari q̃dẽ ex uiolẽto uẽtorũ afflatu,in multas,& exiguas partes attrita
aqua: in ijs uero,q̃ elixant̃,p̃ copia caliditatis.At uero cõe in utriſq; cẽſet̃ gigni bullulas multas,
& exiguas:gignunt̃ ãt ipſæ ſolutu difficiles potiſſimũ,quoties ambo cõcurrãt,tũ aer turbulentus
ac nebuloſus , tũ ẽt humor quodãmodo craſſus ac glutinoſus: nã tenuis humor,qualis exquiſi-
ta aqua hẽtur, quoties aerẽ cõprehendit mundũ, nõ diutius cõtinet, ſed ſtatim reſciſſis bullulis,
in propriã remeare ſedẽ permittit:& ob eã rẽ ſpuma in mari celeriter ſoluit̃:Craſſus uero uiſco F
ſusq; humor, quoties(ut dixi)turbulẽtã ac nebuloſam ſub̃am intra ſe clauſerit, plurimũ detinet
tp̃is, eò ꝙ nec illa ſurſum uerſus feſtinent, quẽadmodũ mũdus aer, & q̃a ipſe difficulter reſcin-
dit̃. Vt.n.gignunt̃ bullulæ ex humida ſub̃a includẽte intra ſe aerẽ:pari mõ ſoluuntur, ꝓpterea ꝙ
humida ſub̃a reſcindat̃.Facile ergo reſcinduntur,quoties ſp̃us tenuis ſurſum uerſus feratur:non
reſcinduntur uero, quoties neq; tenuis fuerit,neq; ſurſum uerſus feratur:talis eſt aer nebuloſus,
ut qui nec cõuolet ĩ ſublime, neq; tenuis, ſed perquã humidus ſit, ita ut ferre queat humorẽ ſibi
circũextẽtũ. Ita fit,ut nõ,quoties elixat̃ aqua,ſolutu difficilis bulla generet̃,ſed quoties aut craſ-
ſus, aut opimus humor eſt, ex quo genitus ſp̃us flatuoſus uaporoſusq; eſt, atq; ẽt ſummo tenus
in lebete humor oleaceus pinguis ac uiſcoſus eſt. Ita igit̃,& in corporibus aĩaliũ ſpuma gignat̃,
oportet: nõ.n.uehementiores flatuũ, quẽadmodũ in mari ꝓcellas, exiſtimari cõuenit, ſed ignis
calorem conſumentẽ pariter ac ſpiritũ efficientẽ flatuoſum,quod tm̃ nõ oculis ipſis in multis li-
cet infirmis intueri. Sed hæc in præſenti abunde ſint nobis prodita.Ipſe uero ſeruabis in animo,
quonã mõ gignant̃ ſpumãtes ſiue ſcreationes, ſiue deiectiones, ſiue urinæ: in his.n.interdũ ſiui-
tat uocata* lãpe{argumẽto ſplendoris}ne p̃terea deſideres rurſus de his ipſis aliquid inaudire.

48 *Si autem ita ſyncera fuerit,ut nigra appareat,hæc difficilior, quàm illa, eſt.*† *Mala etiam ſcreatio,* G
quæ non expurgatur,nec proijcit ipſam pulmo,ſed ob nimiam plenitudinem feruet in gutture.

*Ita legunt antiqui,ut Laurẽtianus:in impreſſis autem legitur πομφόλυξ.i. bulla.
in translatione ueteri:quorum
† *Hæc erãt in cod. græcis.& tamen meminit Gal. in explanatione.*

Antea dictum eſt de omnibus uacuationibus ſynceris uniuerſim, ac de nigris ſeorſum : quòd
ſi nequaquam hærent in memoria,quæ ſupra definita ſunt,rurſus ea ipſa reuolue.Rectius enim
eſt ita efficere,quàm ut eadem de eiſdem rebus ſæpenumero ſcribam.

DE GRAVEDINE ET STERNVTAMENTO

49 *Grauedines autem, & ſternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone ſint, præuenire, & ſuper-
uenire, malo eſt. Sed in alijs morbis exitioſis, ſternutamenta utilia ſunt.*

Humorẽ, qui ꝑ nares ſecernitur, tenuẽ & incoctũ noĩare aſſolẽt oẽs ueteres medici κόρυζαν,
i.grauedinẽ, quẽadmodũ κατάῤῥουν.i.defluxionem,talem,qui ꝑ palatum ſecernitur. Ac miror,
quonã mõ Hippocrates non defluxionem adiecit grauedini,ſed ſternutamentum.Itaq; graue-
dines una rõne nocuæ ſunt,ubi talibus ſuperueniunt morbis:defluxiones,duabus. Dictũq; à no-
bis antea ſepenumero eſt, aliqua praua, quia cauſæ ſunt, malis adnumerari ſignis ex accidenti:
alia ſimpliciter id ipſum tm̃mõ, eſſe indicia praua,nullum ipſa cõmittentia malũ,indicantia ue
ro difficilẽ quandã affectionẽ, à qua cõſtiterunt: Porrò alia ab his eſſe utroq; mõ praua,tũ quia
ſigna, tũ ẽt quia cauſæ ſunt:ſigna quidẽ, quoties ex difficilioribus fiãt affectionibus: cauſę uero, H
quoties ipſa rurſus alias cõmittãt prauas affectiones.Itaq; eueniunt defluxiones,& item grauedi
nes in morbis, q̃ ſint in pulmone,quia calidos recipiat cerebrũ uapores.Sed pulmo nõ ab utriſ
que,ſed à deſtillatione tm̃mõ afficit̃.Materia.n.quę ꝑ grauedines defert̃,ꝑ naſũ foras excernit̃.
Et ob eã rẽ defluxiones deteriores, q̃ grauedines,hñr. Ergo nõ ſatis noui quã ob rẽ eas Hippo-
crates per hunc omiſerit ſermonẽ, niſi aliquis uelit, ut ꝑ grauedines,eas quoq; integri dederit:
ac fortaſſe ab eo, q̃ inter initia librũ trãſcripſit, omiſſæ ſunt:innumera.n.talia ẽt nũc fieri cerni-
mus. Itaq; grauedines ac deſtillationes ſemꝑ nõ bona indicia eſſe cenſendũ eſt,p̃uenientes qui-
dẽ,eò ꝙ malis repleãt humoribus pulmonẽ: ꝓcedẽte uero morbo ſi exiſtunt,quia magnam pul-
mõis affectionẽ, & ab ipſa caput eſſe affectũ ſignificẽt. Sternutamẽtũ ſequit̃ grauedines magna
ex parte, ſanè uehemẽter cõcutiẽs thoracẽ, uitiat quoq; aliquo mõ pulmonẽ.At uero ſternuta-
mẽta ꝑ alios morbos nunquã ſimul prehẽdunt, quẽadmodũ nec aliquod aliud accidẽs: proce-
dente uero morbo ſi exiſtant, oſtendunt ſalutem, quanquam exitioſus, quantum in alia agitur
indicia,morbus ſit. Indicauit.n.cõcoctionẽ,ac robur excretorię in cerebro facultatis,de qua cũ
in naſum flatuoſi ſpiritus excernantur pariter cum alijs quoq; humoribus, nõ nunquã ſenſibili-
bus, & conſpicuis, quandoque tenuioribus,& ſpectatu difficilibus,ſternutamenta conſiſtunt.

A 50 *Screatio autem flaua non multo permiſta ſanguine in pulmonijs, ſi inter initia excernitur, ſalutaris admodum eſt: ſi ſeptimo die, tardiusve, minus ſecura eſt.*

Communis, & hic ſermo per oẽs inflãmationes, eſt iam à nobis ſæpenumero proditus, vt decumbentis ad ſedes inflãmatione laborãtes humoris pars tenuior reſudet, quoties cõtinens inflãmationẽ ſuperficies haudquaquã denſa ex natura, quemadmodum exterior cutis, exiſtat, & ob eã rem, ſiue in meatibus naſi, ſiue in oculis, ſiue in ore, inflãmatio aliqua ſit, humores tenues ſimiles ulcerũ ichoribus effluunt. Itidẽ pulmo laborãs inflãmatione excernit humores quoſdã ad intimas ſui ipſius ſedes inanes: q̃, inq̃ aſperæ arteriæ ſunt: q cũ à tuſſedine ſurſum ferantur, excreantur, indiciũ afferentes cõmittentis pulmoniã fluxionis: illius. n. ceu ſerum quoddam hñtur. Itaq; erunt, ſi bilioſa admodũ eſt, flaui tñmodo: ſi ſanguinea, rubidi: ſi ex utroq; permiſta, rubidi pariter ac flaui. Hi igitur humores boni ſunt. Paulo uero abſiſtunt ab ijs, per quos ſanguinem integrũ deſpuũt: forteq; indiciũ terrebit quẽpiã, quẽadmodũ, quoties cõſiſtente in pulmone ulcere, fatiſcit cõceptaculũ: etenim tũc ſanguinẽ deſpuũt. Sed & ſanguis in pulmonia eueniens, ꝑfus exiguus, ſcreationi κατὰ διαπήδησιν. i. per exilitionem, à medicis nominatę, ſimilis eſt. id acci-
B dens fit, propterea ꝙ ſanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiuæ rariores exiſtant, ita ut ip̃m nequaquam contineant. In faucibus quoq; ob eandem cauſam talis ſanguis ſeroſus qñq; excernitur. Nõ igĩ abſurdũ eſt, quoties aliquid tale in pulmone generatur: id uero ex conditione ſanguinis, atq; ei⁹ copia facile cognoſces: nã, q ita ſcreat̃, nequaquã craſſus, neq; mult⁹ eſt. Cęterũ nõ expectare accidens ad ſeptimũ uſq; diẽ oportet, ſed potiſſimũ ante primũ quaternariũ, ut cõcoctus, alteratus ſit: ſi ſecus, ſed oĩno ante ſeptimũ expectãdum eſt. Si uero talis perſiſtat, qualis ab initio erat, perſpicuũ eſt, ꝙ plurimũ tp̃is proceſſurã ſignificet ægrotationem: nã, ubi nõdũ ſeptimo die cõcoqui cœpit, longiſſimam fore demõſtrat integram cõcoctionẽ. At lõgiore tp̃is ſerie multa quoq; alia abſurda incidere aſſolent, tum ægroti culpa, & adminiſtratoris, tum ẽt uitio aliorum, quæ inopinata forinſecus accidunt, nec nõ interdum medici, commiſſo. Quòd ſi nihil ex his accidat, periculum, anteq̃ concoquatur morbus, exolutionis virium imminet: & ob eam rem minus ſecurum videri dixit pluribus diebus tales permanere ſcreationes.

51 *Omnes autem ſcreationes malæ ſunt, quæ non ſedant dolorem: peſſimæ autem nigræ, ut deſcriptum eſt: quæ uero ſedant dolorem, omnibus meliores ſunt.*

C Cõis hic quoq; ſermo eſt in oĩbus, q̃ ex corpore excernunt̃: de quibus alijs libris, atq; etiã in ſentẽtijs dixit, ꝙ facilitatẽ potiſſimũ ſpectari cõueniat. Sępe. n. ualuit natura prauã uincens affectionẽ, expurgare corpus: & in hic terrentur multi aſpiciẽtes uitiũ eorũ, q̃ excernuntur, nequaq̃ cognoſcentes, utrũ id accidentis fiat rõne, an quia natura prauã materiã foras expellat. Itaq; ꝑ Sententias tñmodo ‖ facilitatis ſcripſit appellationẽ: hoc loco doloris indicauit ſedationẽ, ob quã cõmendat ſcreationes, q̃ dolorẽ ſedant. Paulo poſt oĩa deinceps indicia docebit in melius proficientiũ ęgrotationũ: q̃, inquã, nomine facilitatis cõplexus eſt: quin ẽt poſtea præcepit indiciorũ ab ipſo dictorũ exquiſite perpendi uires, ut ea inter ſe cõferẽdo, poſſis ex magnitudine in deterius aut melius totius* corporis ſcrutari momentũ, quẽadmodũ p̃ſenti ipſe oratione effecit. Si. n. à ſcreationib⁹ nequaq̃ deſinit dolor, indiciũ bonũ nõ eſt: non tñ ſufficiet tibi id vnũ cognoſcere ad exquiſitã futuræ ſortis p̃ſenſionẽ, ſed cõſiderari conueniet, & alia accidentia: id. n. demonſtrauit, nigrarũ mentionẽ habens ſcreationum. Igitur, cũ indiciũ cõe ſit non deſinere dolorẽ, ſi crocea fuerit ſcreatio aut rubra, minori cum periculo eſt: ſi nigra, exitioſiſſima eſt. Quocirca cuncta conſiderans, non ſolũ p̃dicta, ſummã unã exquiſitæ colliges præſenſionis: ac ipſe Hippocrates deinceps oĩa indicia tum bona, tum etiã mala percẽſuit, prædictis in animum reuocatis.

‖ 1. Apho. 2. Ext. ord. 3. b

* *Al. ex antiqs, νοσήματος id eſt morbi, & etiam uetus translatio.*

D

DE PVRVLENTIS

52 *Quicunque autem dolores ex his ſedibus non deſinunt, neque ſcreationum purgationibus, neque uentris ſubductionibus, neque uenæ inciſionibus, ac medicamentis, & uictus rationibus, in ſuppurationem uerti ſciendum eſt.*

Quicunq; dolores circa thoracis ac pulmonis ſedes nõ deſinũt adhibitis ſubſidijs, idq́; malũ tñmodo habent, nec ullũ aliud exitioſum indicium adeſt, eos ſuppuraturos expectabis. Hi nanque quodammodo medij ſunt inter eos, qui ſoluantur celeriter, & eos, qui inſanabiles exiſtant.

53 *Quæcunque autem ſuppurantur, dum ſcreatio bilioſa eſt, exitioſa admodum ſunt, ſiue uiciſſim bilis ac pus, ſiue ſimul excernantur.*

Eorũ, quæ in partibus corporis perſpicuis ſuppurantur, ſi talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiã, nullũ curatu facile eſt. Si uero ultra, ꝙ nõdũ habeãt pus, adhuc, & maleficum quoddã illis adfuerit ĩdiciũ, multo magis praua ſunt. Sed ex his multo magis praua eſſe cẽſenda ſunt ea, quæ præcipuis ſedibus fiunt: indicatur enim humor quidã ferociſſimus, quãdoquidẽ demonſtrante natura, quonam modo pręparata ſit ad concoquendum, nihil prorſus illi conceſſit.

54 *Potiſsimũ uero, quoties ſuppuratio excerni ab eiuſmodi ſcreatione ſeptima die ægrotationis incepit.* E

Id quoq; cõe eſt oĩum ꝑ dies decretorios ſecretionũ. Decretorius.n.ad*iudicationis firmita-
tem cõducit:utrum uero bonum,an malũ ſit,alijs cognoſcitur ſignis.Si.n.ſudor fiat ſeptimo die,
ſiue deiectio alui,ſiue ſanguinis fluor,meliorem ſi reddiderit ægrũ,indiciũ bonũ:ſi deteriorem,
malum eſt: & alterutrum fidum eſſe oſtenditur, nõ quemadmodũ ſi alio die exiſtat. Sed de his,
in libris De diebus decretorijs,atque etiam De iudicationibus fuſius definitum iam à me eſt:in
quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquiſita conſequi ratione.

55 *Screantem uero talia, mori quartodecimo die ſperari poteſt, niſi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum veritatem re ipſa didiciſti, me prædicentem experti:quocirca aĩaduertere uos opor-
tet ea, q̃ Hippocrates dicit, nõ talia exiſtimantes poteſtate fieri, qualia à multis medicis ſcripta
iã ſunt, q̃ppe q̃ literis tenus,& uerbis uериſimilia ſint,ſed ęgrotationũ operibus exploſa. Etenim
intẽtionẽ ab eo ꝓditã, q̃ media aliorũ oĩum bonorũ malorũq; eſt, cõſiderãdo,poteris ꝑdicere
diẽ, quo moriturus aliquis eſt.Subijciamus.n.ægrũ ſcreare purulẽtũ ſeptima die,nõ tñ ſolũ,ne-
que ꝑ totũ diẽ, ſed aut cũ eo bilioſum aliq̃d, aut illud tm̃modo ſine materia purulẽta: atq; in eo
eſſe alia oĩa media ab ætate, natura,tpe,terra,ac propria facultate,ita ut nec facultas vehemen- F
tiſſima,neq; debiliſſima habeatur:itidẽ & tẽperamentũ ęgri nec optime cõſtãs,neq; deterrime:
pari mõ tp̃s,terrã, cõditionẽ, ætatẽ ægri inter optimã ac deterrimã eſſe ſubijciamus:ſimili rõne
in unoquoq; ſignorũ genere,q̃ media ſunt,ægro ineſſe ſubijciantur: hunc ſperabis quartodeci-
mo die moriturũ, ita vt hic medius mortis terminus cenſeat. Accedentibus uero bonis indicijs,
plus tpis ꝑceſſurum mortis aduentũ:malis uero,citius,quã quartodecimo die,moriturum. At ve-
ro,q̃ nã ſint bona aut mala indicia,perſecutus ipſe deinceps,q̃dã nominatim expoſuit,q̃dã bre-
ui ſumma perſtrinxit. Cæterũ ipſe nequaq̃ hæc ſimpliciter accipies,perinde,ut ſi cũcta æqualia
habeãtur,ſed in aĩo retinens ea,quæ Hippocrates ſcripſit,quæq́; ipſi adiecimus,numerũ ipſũ cõ-
ſiderabis ac ptãtẽ,dũ ipſe ait, Salutaris admodũ eſt, & exitioſus admodũ eſt. primariæ id ptãtis
alterũ in bonis,alterũ in malis,inſtituẽs.Itidẽ dum ait, ꝓximã fore mortẽ:aut ubi exitioſiſſimum
dixit,nõ ſimpliciter exitioſum.Quin ẽt de ſignis ſalutaribus,quoties dicit.Magnam vim obtinet
ad ſalutẽ.& rurſus,ſecuritatẽ.n.indicat,ac morbũ fore breuẽ.uel aliquid tale adiecit. Alia vero
ſimpliciter exitioſa, aut rurſus ſimpliciter ſalutaria,medij ordinis ambo pro natura ꝓpria ſunt.
Porrò ꝑter hæc ambo, quęcunq; dixit cõparatiue,aut exitioſiora,aut ſalubriora,aut adiecit ma-
gis ac min⁹. Si q̃d.n.primi ordinis malũ acceſſit indiciũ quinto, aut ſeptimo die ꝑdictis exitioſis G
ſcreationibus,æger ad undecimũ diẽ nequaquã deueniet,magisq́; ſi plura talia,non unũ tm̃mo-
do exiſtat. Pari ratione, ſi quod admodũ ſalutare exiſtat,ad tertiã uſq; ſeptimanam extendetur
morb⁹. Permiſtis uero inter ſe exitioſis ac ſalutaribus ſignis, aut his magis in utroq; genere,mi-
nus illis, aut quouis alio mõ:ex pluribus inquã, ac fortiſſimis bonis ſignis ſperari põt ægrũ plus
tpis, duraturum,ex contrarijs vero minus:Nec ſecus,ſi quis ſenex,aut debilis viribus,aut in tem-
pore, terra,conditione praua,ac male temperata,ægrotet,acceleraturum mortis aduentum ex-
pectari oportet: maximam rurſus uim habere exiſtimare ductam à uiribus intentionem.

56 *Bona uero hæc ſunt, facile morbum ferre, bene ſpirare, dolore uindicatum eſſe, ſputum facile extuſ-
ſire, corpus æqualiter calidum uideri ac molle, ſiti non detineri: urinas, deiectiones, ſomnos, ſudores, ſin-
gula intelligere bona, uti perſcriptum eſt, ſuccedere. ita enim omnibus his euenientibus, homo haud ſanè
morietur. Quòd ſi ex ijs alia ſuperuenerunt, alia non, utique non ultra quartumdecimum diem uiuens
ægrotus perierit. At horum contraria, difficulter tolerare morbum, ſpirationem magnam eſſe ac crebram,
dolorem non ſedari, ſputum uix extuſsire, ſiti admodum conflictari, corpus ab igne inæqualiter haberi,
uentrem & coſtas calidas ualde eſſe, frontem autem, & manus ac pedes algidos: urinas, deiectiones, ſom-
nos, ſudores, mala ſic, uti deſcriptum eſt, noſſe ſingula: Nam, ſi horum quodpiam ſputo ſuperueniat, prius* H
*ſanè, quam diem quartumdecimum attigerit homo, decedet, uel nono, uel undecimo. Ita nimirum conie-
ctari oportet, utpote hoc ſputo facile exitium portendente, nec in quartumdecimum diem deducente. Por-
ro euenientia bona ac mala expendentem, ex his præcidere, anteſarique oportet: ita enim fiet, ut uerita-
tem quis maxime conſequatur.*

Hoc loco recenſere tũ bona, tũ ẽt mala indicia,incipit,de quibus antea definitum iã eſt:& ob
eã rem omittens ea, q̃ ſunt deinceps prodita,aggrediar.Si cui.n.conualeſcendum eſt,oĩa bona
indicia adſint,neceſſe eſt:ſi moriẽdũ,uel unũ adſit malũ,ſufficiet:tm̃modo.n.indicatur citiuſq́ue,
& ſerius moriturum ægrum, propterea quòd plura paucioraue,bona aut mala,indicia exiſtãt.

57 *Aliæ uero ſuppurationes rumpuntur, plurimæ uigeſimo die, aliæ trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliæ
ad ſexageſimum diem deueniunt.*

Obſcurũ eſt, quas alias dicat ſuppurationes. Fieri.n.põt,ut de ſuppurationibus,q̃ in alijs ſint
partibus, ſermonem faciat,omittendo thoracem ac pulmonem,de quibus hactenus perpenſũ
eſt:fieri etiam poteſt, ut de ijs agat ſuppurationibus, quæ in ijſdem ſint opificijs,ſed quę non ſi-
miles ſint prædictis:contingit quoque,ut de utriſque etiam agat.Sed,quia,quæ non ſimiles ſint

prædictis

A p̃dictis, dixi, id enarrare oportet. Dico.n.non de oĩbus ſuppurationibus cũ, ſed de ijs(vt ipſe di-
xit)q̃ habeãt ꝑmiſtã bilẽ, hactenus feciſſe doctrinã: nec de his oĩbus, ſed q̃cũq; ſeptimo die ru-
ptæ ſunt:id uero rarũ eſt, plerũq;.n.vigeſimo rũpunt:quædã diutius immorantur, de quibus nũc
agit. Cæterũ dr̃iæ oĩum cões hñtur, ob quas ſpatio t̃pis euariant inter ſe, ex affecta ſede, & exu-
berãte humore. Sedes.n.calidiores ac molliores citius ſuppurant:frigidiores vero ac duriores,
tardius. Itidẽ ex humoribus, calidiores citius: frigidiores tardius. Hæ quidem ſ̃m rei ſubam dif-
ferentiæ ſunt. Porrò accedũt extrinſecus eæ, q̃ ab ætate ducuntur, natura, t̃pe, terra, conditione,
ac uiribus ægri. In oĩb⁹ his, calidi humores citius:frigidi tardius, ſuppurãt. Hęc igr̃ uniuerſim ſci-
re dę oĩb⁹ ſuppurõnib⁹ bñ eſt: ſed mihi vr̃ nũc quoq; docere de ijs, q̃ ĩ thorace ac pulmone ſint.

58 *Conſiderari autem oportet ſuppurationis initium fore, colligentes à die, quo primum homo febricitauit, aut quo rigor eum prehendit: & ſi dixerit pro dolore ſibi ineſſe pondus in loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia ſuppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare ſuppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.*

Cõfeſſum id unũ eſt oĩbus ferè medicis: cũ ẽt ꝑſpicue cõſtet, ut quoties ĩflãmationes, q̃ ſunt
B in partibus p̃cipuis, haudquaq̃ diſcutiant adhibitis ſubſidijs, ſed ſuppurẽt, rigor tũc fiat, ac poſt
ip̃m febris. Etenim ſermonibus de rigore ꝑpenſum iã eſt, ꝙ puris acrimonia generati mordẽs
ac derodẽs adiuncta corpora, rigorẽ cõmittat ꝑinde, quaſi medicamẽta acriora: q̃b⁹ adhibitis
interdũ malignis ulceribus, aut cuidã affectioni putredinoſæ, rigere & febricitare contigit. At
uero febris talẽ inſequit̃ rigorẽ. Sanè & Hippocrates alterutrũ cõmemorauit, ac febrẽ prius, di-
cẽs, à die, quo primũ homo febricitauit, nõ illũ declarãs diẽ, q̃ toti⁹ ægrotationis extitit primus,
ſed quo rigor unà cũ febre, uehemẽtiore.ſ.admodũ, q̃ anterior exiſtẽte, coincidit. Quin ẽt pon-
deris euenit ſenſus tũc ægrotis, cũ humor in multas, & exiguas partes diſperſus, in partib⁹ inflã-
matione laborantibus poſt mutationẽ in pus colligat̃ ad aliquã ſedẽ inanẽ, cõtinuã omni parti,
q̃ inflãmatione laboret. Igitur ex hoc, inquit, t̃pe, quo primũ extiterunt, expectare oportet & vi-
geſimo die, & trigeſimo, & quadrageſimo, & ſexageſimo, rumpi ſuppurationes. Quæ uero dixit
indicia, tria numero ſunt, pondus, rigor, febris, quæ multo, quàm anterior, vehemẽtius affligat.

59 *Si uero ſuppuratio in altero latere tantummodo fuerit, uertere, atq; ediſcere conuenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius, quàm alterum ſit. Atque eo in incolume latus cuban-*
C *te, requirere oportet, num aliquod deſuper onus illi pendere uideatur. Si enim id fuerit: ſuppuratio in altero latere eſt, utrouis onus exiſtat.*

Cõſtat ex diſſectionibus, ꝙ mẽbranę thoracẽ ĩterſepiant, à pectore ꝑuadẽtes uſq; ad ſpinã,
ita ut duo caua ipſæ cõficiãt. Quocirca nullã ineunt ſocietatem, q̃ exiſtunt in altera parte ſuppu-
rationes, cũ ijs, q̃ in altera ſunt, quẽadmodũ in illis, q̃ intra peritonæum cõſiſtunt: In illo.n.circi-
ter oĩbus inteſtinis circũfluit pus: In hac uero neq; materia dextræ partis thoracis tranſmeare in
ſiniſtrã: neq; è cõtrario, q̃ in ſiniſtra eſt, trãſmeare in dextrã põt. Ob eã igit̃ rẽ cenſet ediſcendũ
eſſe, nũ æger in utraq; parte habeat pus, an in altera duntaxat. In pulmonijs.n.quoties in ſuppu
rõnẽ uertũt̃, ĩ utraq; poti⁹, q̃ in altera, colligit̃ pus: ꝑ coſtales vero ĩ altera poti⁹, q̃ ĩ vtraque. Cę
terũ ꝑs affecta cognoſcit̃ ex dr̃ia caloris, calidior.n.affecta pars ẽ: & q̃a cubãs ægri ĩ lat⁹ oppo-
ſitũ, on⁹ ſublimiori ĩſidẽs parti ꝑſentiſcit: cõſtat.n.ꝙ pus hoc collectũ loco, oneris ſẽſũ importet.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANTVR PVRVLENTI

60 *Omnes autem purulentos agnoſci his indicijs conuenit. Principio ſi febris non dimittit, ſed interdiu tenuior, noctu uehementior eſt: ſi ſudores multi ſuperueniunt, ac tuſsiendi cupiditas eſt, nec quicquam ta-*
D *men dignum commentatione expuunt: ſi oculi caui redduntur, maxillæ uero ruborem trahunt, & ungues manuum curuantur, digiti uero potiſsimum ſummi caleſcunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt, ac puſtulæ circa corpus erumpunt.*

Quicũq; pus obtinẽt intus in corpore uniuerſum, ſiue cõtẽtũ ante in parte inflãmatione affe-
cta, ſiue ẽt poſt eruptionẽ, noĩes tales ἐμπύους.i.purulẽtos, ſeu ſuppuratos, licebit: Sed medici aſ
ſolẽt ſolos, aut potiſſimũ eos, qui in thorace, ac pulmone talẽ habeãt affectionẽ, ἐμπύους.i.puru
lẽtos noĩare. Id uero pus poſt eruptionẽ inter thoracẽ pulmonẽq; cõtinet̃: &, niſi cito excreetur
tabidi intereunt, febricitantes tenuiter q̃dẽ, at calore iugiter quodãmodo in noctẽ creſcẽte: Id
que accidit oĩb⁹ febricitantibus hectica febre, nõ rõne affectiõis nocte augẽte illis febrẽ, ſed ex
quodã accidẽti qđ, inq̃, tale exiſtit. Per febres hecticas uocatas, partes ipſæ corporis ſolidiores
ignitæ euadunt. Ob id igitur aſſidue febris in ſe ipſa ſimilis manet, calorẽ obtinẽs ꝑinde, ut calx,
debilẽ cõtingẽtibus. Itaq; quoties eſitent ac bibãt, ſimile q̃ddã accidit, qđ in calce euenit aqua
ꝑfuſa: quo fit, ut cõtingentes exterius ægrũ, multo calidiorẽ ꝑſentiãt. Ego uero uobis eã rem per
ſæpe oſtẽdi in ægris, aliàs alio t̃pe alendo ita febricitantes, ut crederetis id illis ꝑꝑ alimẽtũ eue
nire, nõ rõe affectionis. Perſpicue.n.apparet*incidere calorem febriculoſũ unà cũ t̃pe alimẽti,
ſtatimq; adhibito augeri cibo, & q̃ maxime uehemẽtẽ, ꝑ diductionem illius apparere. Sudores

vero cõtinui ſuperueniũt,ꝑ ꝑ uiriũ debilitatẽ,eò ꝙ diductũ alimentũ diſcutiatur.Quin ẽt tuſſien- E
di cupiditas.i.voluntatis contentio eſt, nec quicq̃ dignũ cõmẽntatione expuũt: ſi.n.excreaſſent,
nequaq̃ purulenti euaſiſſent. Cęterũ cauſa,ob quã nihil expuũt cõmẽtatione dignũ,triplex eſt,
tũ puris ipſius lẽtor, & craſſitudo, atq; ẽt cõtinẽtis pulmonẽ mẽbranæ cõdẽſitas, tũ ẽt debilitas
in ęgro facultatis.Sed & oculi(dixit)caui reddunt.Id cõe eſt oĩum longarũ febriũ,ſed potiſſimũ
earũ, q̃ perſpicue exiccẽt.Genæ rubẽt,ꝑ ꝑ calorẽ in pulmone,& itẽ tuſſedines:hæc.n.ambo ca-
lefaciunt vultũ,& totũ caput,q̃a ex defluxione in pulmonẽ decũbẽte vapores in ipm redundãt.
At uero vngues curant, q̃a firmans eos utrinq; caro cõſumit.Itaq; digiti,q̃ q̃ refrigeſcẽtes ma-
gna ex parte in morbis diutinis,tñ ꝑ oẽs hecticas febres calidi permanẽt:ſiquidẽ hæ ſolidas po-
tiſſimũ corporis partes occuparunt.Sanè in ſummis ipſis ꝑſpicue calidiores apparẽt,nõ in parti
bus exterioribus, ſed in interioribus,ubi carnulentiores exiſtunt. Cauſa uero perſpicua eſt,ſi in
memoria hærẽt,q̃ ſunt de cibo ingeſto paulo ante perſcripta:vbi.n.humor largior ineſt,diluci-
dior in his ſedibus calor euadit.Procedente uero tp̃e, & pedes eorũ intumeſcunt,totius corpo-
ris extinctione inde incipiẽte: q̃ppe ꝙ partes ab origine lõgiſſime abſunt. Tũc iã,& cibum faſti-
diũt.ſ.appetẽdi facultate pariter cũ alijs moriente. Puſtulæ q̃dã erũpũt,derodentibus ichoribus
in corpore collectis:talẽ.n.Hippocrates illorũ eſſe docuit generationem,ſecũdo libro De mor F
2.Epid.ſect.1. bis vulgarijs,dũ ait,Ichores in cute exiſtunt,ibiq́; cõprehenſa caleſiunt.Hi.n.ichores in reliquã
cutem, quæcunq; laxior eſt,ſe inſinuantes,in exteriori eius ſuperficie,utpote dẽſiori,ſubſiſtunt:
porrò hanc dirimunt, & ab interna abſiſtere faciunt ſede,atque in ea collecti puſtulas gignunt.

61 *Quæcunque ergo ſuppurationes diutius immorantur, hæc habent ſigna, quibus admodum credere conuenit. Quæcunque uero breuiores ſunt, aliquo ex his indicantur ſignis, qualia inter initia exiſtunt, & item, ſi æger difficilius ſpiret.*

Recte dicit credendum eſſe diuturniorum indicijs ſuppurationũ: adeo enim valida ſunt potestate,ut nullam de ſe relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoſcendas eſſe ex indicijs antea prædictis: ea vero ſunt rigor, febris, põdus, & ſi quod eorum,quæ dicta ſunt in ſuppurationibus diutinis,iam appareat: & ſi æger difficilius,quàm antea,ſpiret: id uero,accidat,neceſſe eſt propter anguſtiam pulmonis,quoties pus inanes thoracis prehendat ſedes.

62 *Quæ uero citius ac tardius rũpuntur talibus cognoſcãtur ſignis oportet. Si dolor inter initia fiat, & item difficultas ſpirandi, nec nõ tuſſedo, atque etiam ſputatio habens perſeueret, uigeſimo die expectari, aut etiam antea ruptionem oportet. Si uero ſedatior fuerit dolor, & alia omnia fuerint ex ratione, his poſterius expectari oportet eruptionem. Sed accedere neceſſe eſt, & dolorem, & ſpirandi difficultatem, &* G
ſputationem, ante quàm pus excernatur.

Ex quibus, ut ruptionis periculum immineat ſuppurationis, ex his ipſis indicijs, ut celerius id accidat, cognoſcas, licebit: ea ſunt dolor, difficultas ſpirandi, tuſſedo, & ſputatio. Si igitur continenter, & uehementer infeſtent, celerem fore ſignificant eruptionem: ſi uero nec continẽter affligant, nec uehemẽter, diuturniorem. Cęterum neceſſe eſt, cum corpus obuoluens pus derodatur ab eius acrimonia, dolorem fieri ob id ipſum: tuſſedinem uero, & ſputationem, quia ichor iam quidam tenuis obductum penetret corpus: Spirant vero difficulter etiam propter uniuerſam morbi conditionem, ſed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi uero potiſsimum ſuperſunt, quos febris eodem dimiſerit die poſt eruptionem: ac cibum citius appetunt: & ſiti liberati ſunt: & uenter exigua ac conſiſtentia deijcit: & pus, album, leue, concolorq́; eſt, ac uacans pituita, & abſq; labore, ac ualida tuſsi expurgatur. Itaq; optime quidem ſic ac celerrime uindicantur: ſin minus, qui ad hæc proxime accedũt. Moriuntur uero ij, quos febris non deſerit, aut, cum uideatur deſerere, denuo recaleſcẽs innoteſcit, & ſitiũt, nec cibum appetunt, aluus humida eſt, pus uiride, liuidumque ſpuut, ut pituitoſum ſpumoſumque. Pereũt, ſi hæc adſint omnia. At, quibus alia adueniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam in multo tempore incolumes euadunt. Verum ex indicijs omnibus, quæ* H
in his exiſtunt, de cæteris quoque uniuerſis coniectandum.

Hic ſermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perſpicuus eſt, ſi in animo exiſtunt ea, quæ ſunt antea perſcripta. Omittens igitur eum, ad proxima ueniam.

64 *Quibus autem abſceſſus fiunt ex pulmonijs, aut circa aures, ac ſuppurantur: aut ad inferas ſedes, ac fiſtulantur: ij ſuperſunt.*

Verbum, fiſtulantur, tantummodo in hac dictione obſcurum eſt, dictum per translationem: quæ enim proprie fiſtulę nominantur, nempe hæc muſicorum inſtrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus ſimiles præter naturam gignuntur, ex eadem appellatione ſignificantur. Itaq; mihi videtur: ꝙ nunc etiam Hippocrates uerbo fiſtulantur, vſus ſit propter longitudinem excurſionis. Sed uniuerſa ſumma de abſceſſibus eſt, qui pulmonijs ſuperueniunt, interdum ad adenas ſub auriculis, interdum ad eas, quæ infra thoracem ſunt, ſedes.

65 *Conſideranda uero, & talia ſunt in hunc modum. Si febris detinet, & dolor non deſiit, & ſcreatio non excernitũr ex ratione: neque blioſæ fuerint alui deiectiones, neque ſolutiores ac ſyncerioros fiant: nec urina admodum multa, & craſſa, ac multum obtinens ſedimentum: promittitur uero ſalutaris ab omnibus alijs ſignis ſalutaribus: his tales fore abſceſſus ſperandum eſt.*

Abſceſſus

A Abſceſſus p̄dictos quonã mõ aliq̧s pn̄tiat,docet,in gemina diuidẽs orõnẽ: ita vt prima pars
eius indicet fore abſceſſum:ſ'a vero,vtrum ſupra thoracẽ ad adenas ſub auriculis, an infra præ
cordia,ſit futurus.Itaq; exordiamur & nos a prima parte, in qua ſumma eſt morbũ eẽ concoctu
difficilẽ,nõ tñ exitioſum:nõ.n.ſi concoctu facilis ſit,ꝑ abſceſſum,ſed aut ꝑ excretionem, aut ſen
ſim,ſoluet̃ cõcoctus:neque,ſi exitioſus exiſtat,aliq̧s abſceſſus bonꝰ apparebit. Quocirca,mediꝰ
inter mitiores ſit,& exitioſos,oportet.Igit̃ Hippocrates merito ex his indicijs q̃dã mala,q̃dam
bona,adſcripſit:q̃ particulatim iã ꝓſequor,incipiẽs a primo,de quo ſtatim inter initia dixit ita:
Si febris detinet.i.prehẽdit hoĩem,ita vt nunq̃ intermittat:& dolor non deſijt, nã,vbi deſierit,
nihil amplius opus eſt abſceſſu ad ſolutionem,eo ꝙ morbus placidior habeat̃:& ſcreatio,dixit,
nõ excernat̃ ex rõne,prorſus.n.morbus nõ requiret abſceſſum,quoties ſcreationibus purgetur;
tũ deinceps,neq; bilioſæ fuerint alui deiectiones, antea.n.dictũ iã eſt, vt ꝑ morbos bilioſos ab
ſceſſus nequaq̃ fiãt:oportet.n.craſſam hr̃i,ac crudã humorũ materiam,ut morbus plus tꝑis edu
ret,nec ꝑ excretionẽ,ſed aut ꝑ abſceſsũ,aut ſolã cõcoctionẽ,curetur. Qđ vero hoc ſeq̧tur,q̧dã
ita ſcribũt,neq; ſolutiores,ac ſynceriores fiãt:quẽadmodũ dixit, neq; bilioſæ alui deiectiones,
ita,nec ſolutiores,ac ſynceriores fiãt,ſynceriores, ad impermiſtas cuiq̃ humorũ aliorũ referen
B do,ꝓpea,ꝙ eæ non hẽant bilioſarũ materiarũ qualitatẽ:nec ſolutiores vero,ad copiã excretio-
nũ,vt,ſi & bilioſæ fuerint,& ſolutiores,ꝑ excretiorẽ potius,q̃ ꝑ abſceſſum,iudicatio quoque fu-
tura ſit.Alij a cõtrario ſcribunt dictionẽ ita,neq; bilioſę fuerint alui deiectiones,ſed ſolutiores,
ac ſynceriores,ſolutiores hr̃i volentes eas,q̃ modice excernãtur:ſynceriores vero, aquoſas &
impermiſtas:ſuperius.n.dictũ eſt,ꝙ ſyncerũ de qualitate impermiſta dicatur.Itaq; ꝓnũciãs Hip
pocrates,inquiunt,bilioſas deiectiones de ſynceris,qđ eſt impermiſtis, ac ueluti ſummis ꝑ unã
qualitatẽ,conſtat,ꝙ aquoſas dixerit, q̃ incoctæ ſunt,& ob eã rẽ ſpatio tꝑis egent ad concoctio-
nẽ,quo ẽt abſceſſus fiunt: Acuti.n.morbi ꝑ excretionem potius iudicari, diutini per abſceſſum
adſolent.Sed,de dr̃ia in p̄dictis ſcripturis rurſus in maiori ocio conſideres,licebit.Hoc loco to-
tius cõpendium ſermonis perſtringam,vt ex ipſo pateat vtilitas in operibus artis. Itaque ĩnſti-
tuit Hippocrates ſcrutari de morbis eũtibus ad abſceſſum. Hi vero ſint oĩno ex crudis craſſisq;
humoribus,oportet,non tñ exitioſis:tales.n.ubi diutius immorãtur,cõmittunt abſceſſus,niſi per
σύμπεψιν.i.concoctionem(ita.n.noĩare adſolent Hippocratici)eorum ſolutio præueniat.At ue
ro indicia concoctionis erunt,ſi vrinæ copia excernatur,q̃ multũ obtineat ſedimentum.Vbi ve
ro ſedimentũ multũ eſt,urina quoq; ipſa prorſus craſſior eſt,q̃ ſoleat per naturã.Itaque merito
C duplex ſcriptio ꝑ dictionẽ hr̃,quibuſdã ſcribentibus ita,nec vrina multa,& craſſa, multumque
obtinens ſedimentum,alijs vero,nec vrina admodum multa, multumq́; obtinens ſedimẽtum.

66 *Abſceſſus autem fiunt,hi quidem ad infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria adſit:illi vero ad ſupernas,quibus hypochondrium quidem flaccidum,ac doloris expers perſiſtit,difficultas autem ſpirandi aliquo tempore facta,deſierit ſine occaſione alia.*

Occaſiones græce προφάσιας cõſueuit Hippocrates noĩare cãs euidẽtes. Quoties igitur ſpira
tionis repente eueniens difficultas per prædictas affectiones,rurſus derepente deſiſtat: habeat-
q́ue id,vt & eueniat,& deſinat ſine euidenti cauſa:ſignificat tendere humores ad caput:quẽad-
modum ad infernas ſedes,calor quidam euidens in hypochondrijs. Nõ.n.pituitoſum humorẽ
exiſtimari conuenit nunc intelligi ab eo per dictionem, in qua ait, quibus aliquid phlegmatis
circa hypochondria adſit,nam multo melius eſt intelligere, de calore præter naturã flammido
proditũ eſſe phlegma:Is euenit ob ignẽ ſacrũ,aut phlegmonẽ.i.inflãmationẽ proprie noĩatã.
Quòd ſi fuerit è cõtrario,vt flaccidũ q̧dẽ & doloris expers ſit hypochõdriũ, humores vero ten
dere ſurſũ uerſus p̄dicta ſpirõis difficultas ĩdicet, abſceſſum erupturũ ſuꝑnis ſedibus expectato.

DE ABSCESSIBVS

D
67 *Abſceſſus autem,qui ad crura fiunt in pulmonijs vehementibus,ac periculoſis, omnes utiles ſunt: optimi vero,qui,vbi ſcreatio iam in mutatione eſt,fiunt. Si.n.œdema ac dolor fiat,& ſcreatio pro flaua, purulenta exiſtat,ac foras excernatur,ita ſecuriſſime & homo ſupererit, & item abſceſſus ocyſſime citra dolorem deſiſtet. At,ſi ſcreatio non recte excernatur,nec vrina videatur bonum habere ſedimentum, periculum clauditatis in articulo,vel multi negocij imminet.*

In pulmonijs uehementibus,abſceſſus ad crura fieri,ꝓrſus bonũ eſt:ſi q̧dẽ maxime vera ſn̄ia
Hippocratis eſt,ſcđo libro De morbis vulgarijs perſcripta de bonis abſceſſibus,ut optimi‖ ſint, 2.Epid.ſect.1.
“ ſi maxime deorſum,& quã longiſſime ab ægrotatione, abſiſtãt: magis uero ſi concoctione pari
“ ter fiãt:Etenim id quoq; cõmẽdauit primo libro De morbis vulgarijs,dicẽs,‖Cõcoctiones cele 1.Epid. com.2.t.45.3.112.b
“ rẽ iudicationẽ,ac ſecurã ſanitatẽ ꝓmittunt. at vero cõcoctionẽ indicat ſcreationis mutatio, &
itẽ vacuatio innocua,atq; abũdãs:hoc.n.indicauit dicens,ac foras excernatur.At,ſi citra morbi
cõcoctionẽ abſceſſus in crura fiant,vindicabitur quidem & hunc in modũ hõ a periculo in pul-
monia,ſed articulus ipſe,in quẽ decubuit,difficilius ſanitati reſtituetur, ac forſitã qñq; æger ex
eo claudicabit.Rurſus hoc loco perſcriptum eſt ei non unũ cruditatis indicium, quẽadmodum
concoctionis:ſed ſcreationibus adiecit ductã quoq; ab urinis dignotionem. In ipſis tñ maleficis
ſcreatio-

ſcreationibus nō inſup adiecit incoctionē: atqui id oppoſitū cōcoctioni erat, ſed abunde ei fuit E duntaxat non excerni, idoneū id hri ſignū maleficæ ęgrotationis exiſtimās, vt ſcreari tm̄modo, aut concoqui tm̄mō, neutrū idoneum exiſtat, eo ꝙ ſæpenumero ſatis ſcreat, q̃ q morbus adhuc incoctus ſit: & itē qn̄q; concoquit morbus, ſcreatio vero non ſatis excernit, interdū præ debilitate mouentis thoracē facultatis, interdum pp craſſitudinē, & lentitiā ſcreationis, qn̄q; pp amborum concurſum, tum virium debilitatis, tum ēt qualitatis puris. Itaq; neceſſe eſt, & concoctū eſſe morbum, & excerni recte ſcreationem per affectiones, q̃ in ſanitatē ituræ ſint: per affectiones vero contrarias, idoneum ſignum & non ſcreari tm̄modo eſt: ex ſuperabundanti uero in eis ipſis indicium erit malefici morbi, ſi cum eo, ꝙ non recte excreant, nec vacuant, quæ in thorace ſunt ac pulmone, ēt adſint indicia quædam cruditatis humoris. Conſtat.n. ꝙ difficilior ſit affectio, in qua neq; excreant, & item cruditas permanet: modeſtior vero, per quā cōcoquitur quidem, ſed non abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, ꝙ‖abſceſſus maxime in articulos fiat, id quod & in libro De morbis vulgarijs ſcripſit, hoc ēt loco indicauit, obiter dicens, periculum clauditatis in articulo imminet. At vero cauſa talium abſceſſuum amplitudo articulorum eſt, ſuſcipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducere quidquam poteſt motio eorum: omnes enim humores ad ſedem commotam, & calefactam facilius permeant. F

2. Epid. com. 2. t. 39. 3. III. C

68 Si autem abſceſſus euaneſcunt, ac retrocedunt, nequaquam egrediente ſcreatione, ac febre detinēte, difficilis morbus eſt: periculum enim delirij, mortiſq; imminet.

Euaneſcere dicere quendā tumorē pter naturā, non id, quod deſiſtere, indicat: verbum.n. deſiſtere, aliquid gn̄alius: euaneſcere vero, cito deſiſtere, ac velut derepente, ſign̄at. Id igitur accidit interdum pp humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circunuenientis nos aeris caliditatem, atq; adhibiti medicamenti ptātem, ac uirium ægri firmitatem: ſi.n. oīa p̄dicta concurrant, moles præter naturam cito diſcutietur. Sed magna ex parte talia euaneſcere accidit, tranſmeantibus cōmittentibus ea humoribus, aut in eandē ſedē, vnde cōmota ſunt, qđ ꝓprie noīat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias ſedes in profundo corporis poſitas. Tanq̃ igitur ex cauſis maxime contrarijs moles p̄ter naturam euaneſcant, finem hn̄t maxime contrarium, ꝙ indicat, aut citiſſimam contriſtantium humorum liberationē, aut deterrimā affectionē, eis in partes p̄cipuas remeantibus. Hæc igitur oīum abſceſſuum cōia cēſentur. Definitio vero cōis q̃dem & ipſa euaneſcentium tumorū eſt: conſiderari vero oportet, & alia indicia, potiſſimum, q̃ propria affectarum partium ſint. Hoc aūt loco ſpiritalium opificiorum ꝓpria definitio ab Hip- G pocrate, proxima.ſ. cōibus, pſcripta eſt. Itaq; dixit ita, ſi aūt abſceſſus euaneſcunt, nequaq̃ egrediente ſcreatione, ac febre detinente, difficilis morbus eſt: cōſtat.n. quòd ſeceſſerint in profundum ad ſedes p̄cipuas: ſi.n. diſcuſſi eſſent. non inſuper febricitarent, ac facile ſcrearent. Itaq; veriſimile eſt in pulmonē ijs oēm ſeceſſiſſe fluxionem: & ob eā rē delirare eos rō eſt: ſi quidem id quoq; vnum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniāt. At vero, ut ſpirantes difficulter, morituri ſint, dicere ſuperſedit, ſciens nos eam rem eſſe ex prædictis intellecturos.

Infra comm 3. t. 13. & 14.

69 At purulentorum, qui ex pulmonijs ſunt, ſeniores potius intereunt: per alias vero ſuppuratione iuniores potius moriuntur.

† Sententia infraſcripta habetur in cod. græcis impreſſis: quæ licet uera ſit, nullā tamen nec cum ſuperioribus, nec cum inferioribus connexionem habet: nec eius mentionē fecit Galenus i cōmento, (Quicunq; vero ex ſuppuratis utū tur, quibus quidē purum pus fuerit & albū, & non fœtidū, ij ſeruantur: q̃bus autem ſub cruentū & cœnoſū, ij pereūt)

Seniores non ſimpliciter ſenes, ſed in collatione, uel cōparōne, ſeu quouis mō noīare cuiq̃ libeat, vt ad iuuenes, intelligi debet: nā, qui p ætatē abunde iam proceſſerint, ex nullo morbo magis, q̃ iuniores, conualeſcunt. Sed, qui inter hos & ætate uigentes interiacent, utpote ſemicani, crudiq; ſenes noīe, conualeſcere videri licet interdū magis, q̃ q ſint in ætatis vigore. queādmodum Hippocrates ipſe docuit de‖phlegmonoſis affectionibus, q̃ in auribus ſunt, & nunc de purulentis ex pulmonia: in his.n. quia pp excretionem ſanatio eſt, uiribus egens ualidioribus, ob H id potius iuniores, q̃ ſeniores, ſeruantur: in cæteris, iuniores antea moriuntur ex doloribus, ac febribus: id qđ ipſe dixit de auribus: febres.n. ac deliria minus illis ſuperueniūt, proindeque aures antea ſuppurantur: iuniores uero (dicit) ante q̃ aures ſuppurentur, multi intereunt, qm̄, ſi effluat pus ex auribus, conualiturum eſſe ægrum ſperari poteſt. Itaque & per alias ſuppurationes, ſub ipſum ſuppurationis tp̄s, iuniores ex magnitudine febrium, ac doloris, morte præoccupantur.

†† DE DOLORE, QVI CIRCA LVMBOS FATIGET.

†† Hic in græcis exemplaribus initiū eſt tertij libri, & in veteri trāſlatione.

70 Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas ſedes, ſi præcordia attigerint, inferas relinquentes ſedes, exitiales admodum ſunt, itaque conſideranda alia ſigna ſunt. Nam, ſi quod & horum prauum extiterit, deſperandus æger eſt. † Si vero aſcendente in præcordia morbo, alia ſigna non praua extiterint, talem fore purulentum admodum expectabis.

Si p̄cordia attigerint, q̃dā de delirio intellexerunt, velut ſi in hunc modū dixiſſet; Dolores, q̃ cū febre fiūt circa lūbos & inferas ſedes, ſi aſcēdētes cōmittāt deliriū, difficiles ſunt. Alij melius, q̃ hi, p̄cordia partē corporis dictā volunt, qđ ſeptū quoq; tranſuerſum noīatur. Suffragatur veritati orationis illud, quod eſt in calce ſermonis perſcriptum, vbi dixit, hunc fore purulentum

ſperari

A ſperari admodũ põt,vult.n.aſcendente in thoracẽ morbo,è duobus alterum,aut derepẽte interire ægrum:aut,ſi ſecum optime agatur,prorſus fore purulentum.Porrò hæc interſtingunt alijs indicijs:ſi.n.non praua ſint,purulẽtus euadet:ſi prauum aliqđ apparuerit, ꝓrſus moriturus eſt.

DE INFLAMMATIONE, QVAE IN VESICA FATIGET

17 *Veſicæ duræ,ac dolentes,difficiles omnino & exitiales ſunt.Exitioſiſsimæ vero ſunt, quæcunq; cũ febre continua fiunt. Qui enim ex ipſis veſicis fatigant dolores,interimere hominem ſufficiunt, & alui in talibus nihil niſi durum,ac ad neceſsitatem excernunt.*

Sæpenumero dictum mihi eſt,ꝙ phlegmones.i.inflammationis vocabulum Hippocrates de phlogoſi.i.inflãmine,afferat,ſermone indicãs,quam Eraſiſtratus, & poſteriores noĩant ſingulari appellatione phlegmonem:quemadmodum ſane & nunc dixit,ueſicæ duræ ac dolẽtes.At vero,quam ob rem tales dixit eſſe difficiles affectiones,maximeq; quoties febris adſit acuta,perſpicue ipſe indicauit,magnitudinẽ cauſando dolorum,& deiectionum ſuppreſſionem.Supprimuntur vero ꝑꝑ anguſtiam porrecti inteſtini,atq; veſicæ dolorem : deſinunt.n.ægri tali fungi officio,quoties ſtatim,ſi cœperunt,dolor infeſtet:idq; cõe oĩum dolorum eſt. At vero dolor af B fligit interdum,quia fungentia officio opificia inflammatione laborant:interdum quia ꝓxima ipſis membra afficiuntur.Ita reſpirantes dolore infeſtantur ex inflammatione lienis,aut vẽtriculi,aut iecoris,aut muſculorum,qui in hypochondrijs ſunt: & ob eã ſpirare difficulter coguntur illo gñe ſpirationis difficultatis,quo ſpiratio parua,ac crebra fit. Sed huius ſpirationis difficultatis,atque etiam aliarum cuiuslibet cauſa,libro de ſpirationis difficultate primo, dicta eſt.

72 *Soluit autem vrina purulenta micta,candidum ac læue obtinens ſedimentum.*

Quoties ueſicæ inflammatio concocta ſit, confluunt in ſedem eius interiorem cõcocti humores, ac pariter.ſ.cum urina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in ſedimentis habentes.

73 *Si vero neque concedat urina,neque ueſica molleſcat, ac febris continua ſit, primis circuitionibus morbi interire eum,qui dolore afficitur,expectandum eſt.*

Neq; molleſcere veſicã,ac febrẽ continuã eſſe, perſpicuum eſt:urinã vero nequaꝗ concedere,obſcure dictum eſt.Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre aſſolet,quẽadmodum C oẽs alij poſterioris æui,concedere inflammationem,molem,duritiem,tentionem,dolorem, dixerunt:non tñ aliquis concedere vrinã dixit. Itaq; forſitã de ꝑdictis Hippocrates appellationẽ tranſtulit ad vrinam,vt mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem ſi concedatur,vacuationem quoq; ex ſuppreſſione,proditam ab eo inaudiamus,licebit: vt intelligamus ꝑ inflã mationẽ veſicæ,ſupprimi vrinã:id.n.quoq; interdum accidere ſolet,quoties perquam exitioſus morbus eſt, ac rarenter ex eo conualeſcunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs quibuſdam, & item in codicibus Artemidori & Dioſcoridis: in alijs vero dictio ita hẽt,ſi vero nec vlla fuerit vrina,neque dolor concedat, ac talis lectio nullam habet,qõnem,aut ambiguitatẽ.

74 *Hæc formula potiſſimum attingit pueros a ſeptimo ad quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos,atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi vocati,in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atque etiam per vrinarios meatus in veſicam collectus, interdum calculos in ea gignit: ſæpe etiam inflammationes, quoties veſica ab humoribus talibus ſubinde traijcientibus,vehementer afficiatur.

D GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS TERTIVS

DE EFBRIBVS.

F*Ebres autem iudicantur ijſdem numero diebus, & ex quibus ſuperſunt homines, & ex quibus intereunt.*

Duo habetis volumina (uobis enim id dico ſodalibus, quicunq; coegiſtis me,quod nequaquam inſtitueram, ſcribere enarrationes commentariorũ Hippocratis)in quibus omnia præcepta de diebus decretorijs,ac de iudicationibus perpenſa ſunt. Porrò ſcitis,ut eas quoque, non tanquàm edendas in vulgus,ſed tanquam uobis tantummodo legendas,ſcripſerim:accidit autem,ut exciderint,& in manibus multorum ſint,quemadmodum & alia multa a nobis perſcripta. Et ob eam rẽ nullum in commentarijs mihi libuit enarrare volumen Hippocratis : quæcunq;.n.arti vtilia ab eo didiciſſe oportuit,ea ſunt in multis a me voluminibus pariter cum proprijs enarrationibus cõprehenſa.

prehenſa. Sed,qm̃ & quædam dictiones obſcurius dictæ prauam nactæ ſunt enarrationem, ita E vt nullus uobis placeat ex ijs,qui commentationes ſcripſerũt: melius vero,q̃ hi,ſcrutari ſnĩam Hippocratis viſus ego ſum vobis: idcirco me ſcripta relinquere voluiſtis vobis, quæcunq; ſermocinando coram audiuiſtis.At vero id ipm ego quoq; uobis prædixi,vt neceſſe ſit enarrationes fore inæquales,non oĩbus æqualiter dictionibus enarratis,ſed integrius illis, quarum nuſquam in cõmentarijs meis habui mentionẽ: ſummatim vero ijs,de quibus in eis iã cumulatiſſime docui,ne ſæpenumero eaſdem res ſcribere cogamur. Ergo quia oẽm de dieb⁹ decretorijs ſermonem, pariter ac de iudicationibus, in duobus perſecutus ſum tractatibus, hoc loco ſummas rerum duntaxat earum,quæ ibi proditæ ſunt,in aĩum reuocabo,petito inde initio. Iudicatio.n.per morbos de foro translatitia appellatione dicta eſt, ſigñans p̃cipitem in morbo mutationẽ,quæ quadrifariam exiſtit:aut.n.ſtatim uindicantur a morbis,aut magnã obtinent in melius mutationem,aut ſtatim moriuntur, aut multo deteriores euadunt. Itaq; duas primas indicationes, ſimpliciter noĩant iudicationes:proximas duas magna ex parte cum adiectione malam iudicationem,aut paruam iudicationem, aut aliquid tale, verbo iudicationis adijcientes, qñq; vero,& ſine adiectione ſimpliciter. Didiciſtis præterea,vt oĩs iudicatio cum quadam euidenti fiat vacuatione,aut abſceſſu;raro.n.pueruli tm̃modo per ſomnum altiorem, ac longiorẽ F celeres in melius fecerũt mutationes:quas nõ nulli volunt ẽt noĩari iudicationes,alij nequaquã comprobant. At vero dies noĩant Decretorios,in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiũt mutationes:per alios dies,neq; firmas cernimus,neq; multas fieri iudicationes. Cæterũ cognouit non primus ſolum,ſed ẽt maxime,admirandus Hippocrates decretoriorum dierum naturã: atq; ẽt indicauit cãm generationis eorum,quã nos quoq; tractatu De diebus decretoriis docuimus,validiorem indicantes eſſe circuitionem decretoriorum dierum, ſeptenarium: ſecundam vero ptãte,quaternarium, eo, ꝙ ſeptenarius bipartito ſecetur:denunciari aũt futurã iudicationem in ſeptenariis circuitionibus à quaternariis: Quartum.n.diem ſeptimi, vndecimum vero quartidecimi indicem eſſe:quos Hippocrates‖indices,& cõtemplabiles noĩat. Sanè tali mõ numerari vult ſeptenarios: Duos deinceps primos per diſiũctionẽ,ſequentẽ vero tertiũ per copulationẽ. Itaq; diſiunctio eſt,quoties in alium diem deſinente primo ſeptenario, mox ſequẽs ab altero incipit:copulatio vero,quoties unus dies vtriſq; ſeptenarijs cõis eſt,deſinente in eũ primo ſeptenario,ꝓximo uero ab eo ipſo incipiente:& ob eam rẽ uigeſimum diẽ,tertii ſeptenarii nouiſſimũ eſſe perhibuit: ꝙ ſi hic quoq; ex diſiunctione numeratus eſſet,primũ & vigeſimum, non vigeſimum,validiorem eſſe oportebat. Sed conſtat,ꝙ nõ ita eueniat:vigeſimus.n.& ſæpe- G numero & valde iudicationem efficere cernĩ. Igitur,cum tres ſeptenarii viginti impleant dies, tum aũt quartus ſeptenarius à primo, & vigeſimo inchoetur, ex ſeptenariis deinceps tribus uiginti implentibus dies merito Hippocrates‖quadrageſimum diẽ,non quadrageſimũſecundũ, decretorium eſſe dixit:itidem,& ſexageſimum,& octogeſimum, non ſexageſimumtertium, neque octogeſimumquartũ. Hæc igitur circuitionum per ſeptenarios digeſtio eſt. Numeratio vero per quaternarios huic ſubſequens eſt. Diducto.n.quouis ſeptenario in duos in ea quaternarios,quartus ab initio morbi dies,finis erit primi quaternarii,initium verum ſecundi: tum autẽ quaternarius deinceps tertius ab octauo inchoabitur die,quia ſecundus ſeptenarius ab eo ipſo incipit:ita fit,vt vndecimus dies,finis ſit tertij quaternarii,initiũ vero quarti. Porrò quint⁹ quaternarius a quartodecimo inchoabĩ die, eo ꝙ & tertius ſeptenarius: igitur ad ſeptimũdecimũ finis eius perueniet:qui rurſus duobus quaternariis,quinto ac ſexto,cõis eſt, in quos tertius ſeptenarius diductus eſt. Itaq; vigeſimus dies ægrotationis,finis trium ſeptenariorum, & quaternariorũ ſex,hr̃. Hi igĩ per circuitionẽ decretorii ſunt. Intercidunt vero ẽt alii per morbos acutos,qui quãobrẽ intercidant,libro De diebus decretoriis ꝑpenſum eſt. Ii ſunt tertius,quintus, ac nonus. Intercidit qñq; & ſextus,qui male iudicat,ꝑpea ꝙ cum accidẽtibus difficilioribus in- H terdum faciat iudicationem,atq; ad hypercriſin noĩatam,hoc eſt acerbiorẽ iudicationem, excidat:& vero ẽt,ꝙ non integre diſcutiat morbũ,ſed imperfecte:&,ſi qñ integre diſcutiat,prorſus efficiat recidiuam. Hæc & alia multa ſunt à nobis tractatu De diebus decretoriis prodita: quæ oĩa ferè Hippocrates ſcripſit,alia aliis voluminibus,ſed à me ſunt uno tractatu cõprehenſa,cui titulus De diebus decretoriis eſt,ſimul definitis iis,q̃ minus definita erant,atq; ẽt integre explanatis iis,q̃ ab Hippocrate videbantur minus integre prodita. Cui igĩ libeat exquiſita rõne præſentire futura,reuoluendæ ſunt duæ cõmentationes illæ, è quibus altera de diebus decretoriis: altera de iudicationib⁹ eſt. Nũc vero inſtituimus dũtaxat enarrare dictionẽ Hippocratis in ꝓpoſito libro: Ex quibus ſuperſunt homines,& ex quibus intereunt. Verbum,ex q̧bus,aut iudicationibus,aut diebus,dicit:ſed rectius eſt nõ,diebus,intelligere,ſed iudicationib⁹. Si.n.& q̃ maxime põt uerbum,ex quibus, & de diebus dici, tñ primaria ratione in iudicationibus, & ob illis ẽt in diebus exiſtit. Cæterum ex his ſupereſſe hominem,aut interire,indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuerſione,non ſolum ea,quæ ad ſalutem exiſtit.

3.Apho.,24.Ex. ord.15.g

Infra t.3.& 5.Et 1.Epid.com.3.t. 14.3.120.d

2 *Simpliciſſimæ enim febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die, aut citius deſinunt: maleficentiſſimæ vero, ac ſignis affligentes difficillimis, quarto die, aut citius interimunt.*

Sim-

A Simplices dñr hoĩes(hoc est εὐήθεις)& malefici q̃ sint in quadã simulatione,quẽadmodũ, & Simia callias.i.formosa: Dñr ẽt,& ij,qui sint probis imbuti moribus. Sed.n.primi frequens usus apud authores græcos,secundi vero rarior est.Itaq; dñt interdũ & ita,nõ solũ simplicẽ, sed etiã simplicitatẽ, de affectione bonis morib⁹ p̃dita.Dinarch⁹ igĩt in Daonẽ ita dixit:Gubernãs ado lescẽtius rem suã Cephalion,& natura p̃bus erat ac simplex.Demosthenes aduersus Aeschinem cum iudicibus disputans ait,nunc vero ob vestram simplicitatem,& indulgentiam pœnas dat,& hæc quoties libet.Plato libro De republica tertio:Igitur rectus sermo cõuenientia, honestas, cõcinnitas, ac simplicitas comitatur. nõ inscitiã intelligens vocatã simplicitatẽ, sed re uera rectum,ac bonis moribus paratũ intellectum.Itidem in Euthydemo simplicẽ dixit eum, qui simplices habeat mores,& honestos:Et,ut demiratus est,hic est adolescẽs,ac simplex.Sed hæc abunde sint exempli gr̃a prodita ad cognoscendam authorum græcorum consuetudinẽ in verbo simplicitatis ac simplicis,secundum duas significationes factam. Nunc Hippocrates in altera earum,febres dixit simplicissimas,tanq̃ dixerit placidissimas,ac mitissimas,haudquaquã maleficas:& quoties securitatis indicia extiterunt,vltra primũ quaternariũ nequaquã procedent, sed aut quarto die,aut citius,desinent.Pari modo maleficæ quoq; febres,& cum indicijs exitiosis factæ,quarto die,aut citius.Itaq; constat,q͏̃ & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, B quarto die,aut citius,desinũt. Itidẽ libro De vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens‖tertium.At vero securissima dicit indicia ea, q̃ particulatim ab eo magnopere commendantur:quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem. 1.Epid. com.3.t.14.3.120.d

3 *Itaq; primus impetus hunc in modum finitur:secundus vero ad septimum producitur:tertius ad vndecimum:quartus ad quartumdecimum:quintus ad decimumseptimum:sextus ad vigesimum. Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur.*

Sæpenumero offendes ab authorib⁹ græcis p̃ditũ impetũ (græce ἔφοδον) hostiũ aut latronũ: ex quo nũc Hippocrates sic trãstulit appellationẽ ad circuitionẽ decretoriorũ dierũ.Cæterũ,q̃ sunt deinceps scripta,per se patẽt,potissimũ quibus in aĩo hærent ea,quæ paulo ante docuimus.

DE CIR*cuitionib.*MOR*Borum.&* QVO PACTO *non* INTE*gris* NVM*erentur* DIE*bus.*

4 *Fieri vero non potest,vt horum vllum integris diebus eximie numeretur:non enim annus,ac mẽses integris numerari diebus natura apti sunt.*

C Cum tres in diem vigesimum septenarios adduxisset,ob id ait,Nõ possunt talia diebus integris numerari,neq;.n.annũ,neq; mẽses integris numerari diebus.& vere sanè talia dixit:annus .n.nõ trecentorũ,& sexagintaquinq; dierũ tm̃mõ est,sed ẽt quartæ partis diei, & itẽ ad hæc partis cuiusdã propè quodãmõ cẽtesimæ.Vnusquisq; uero mensis minor est triginta diebus,maior uero nouẽ,& viginti. Noĩatusq; est ab antiquis græcis μὴν.i.mensis, ut ẽt nunc in multis ciuitatib⁹,tp̃s inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidẽs. Et,cui libeat tp̃s id exquisite ediscere simul cum idoneis demõstrationibus,quãtum sit,integrum hẽt volumen ab Hipparcho factum, quẽadmodũ,& de tp̃e annuo cõmentarium nostrum: Ita ergo ẽt Hippocrates septenarium dicit,nec nõ videlicet & quaternarium,nõ esse integrorũ dierũ,sed partẽ quandã deesse,tantam, ut tres septenarii viginti circunscribantur diebus. Sed,quæ nam sit causa horum,ipsi tentauimus docere libro De diebus decretorijs tertio, cum tamẽ nemo antea vel dicere aggressus sit.

5 *Postea uero eodem modo, & eadem adiectione, prima circuitio quatuor, & triginta dierum, altera quadraginta dierum, tertia sexaginta dierum est.*

Non id nunc dicit Hippocrates,quia post diẽ vigesimum,ad quartũ,& trigesimum usque nul D lus ĩtercidat decretorius:sibi.n.ita pugnaret,‖medios quosdã dies dectetorios il libris De morbis vulgarijs cõmemorans:& q̃ apparẽt in ægris,talẽ coarguunt sermonẽ.Sed,q.a triũ septenariorũ ad vigesimum vsq; diẽ inter se deinceps numeratorum non eadẽ fuit cõpositio(secundus .n.à primo seiunctus est,proindeq; quartodecimo die finitur.tertius vero huic copulatus est, & ob eã rem vigesimum hẽt limitem) idcirco, & sequentẽ septenarium pariter procedere uolẽs, ut ex duobus seiunctis,tertio uero,copulato,viginti impleantur dies, quadragesimũ nouissimũ statuit terminum sequentiũ trium septenariorum: in ipsis uero duobus terminũ circunscripsit trigesimũquartum:& ob eã rem fecit huius ante quadragesimum mentionẽ.Pari rõne mox ab his tres septenarij in sexagesimum deducunt:& uero‖octogesimum decretoriorũ perhibuit,nõ octogesimũquartũ,libris,q. est de morbis vulgarijs. Ita tres septenarii viginti dierum numerũ absoluunt:idq; euenit propterea,q͏̃ duo primi per disiunctionem numerantur,ita ut quartodecimo desinant die,tertius uero iunctum cum secundo, ita ut hic quoq; uigesimo die cõtineatur. Ibidem. Ibidem.

6 *Inter initia autem horum difficilius est præsentire eos, qui parte maxima temporis iudicandi sunt: simillima enim eorum initia sunt:sed à primo die animaduertendum est, considerandumq; singulis additis quaternarijs:nec latebit,quo nam uertetur morbus.*

Rursus

Rurſus hoc etiam loco verbum,iudicandi,ad vtroſq; ordinauit,tum ad eos,q̃ ad bonũ, tum E ad eos,qui ad malum mutationẽ faciunt:ac dicit inter initia morborum,qui breui iudicãdi ſunt, facillime cognoſci,quo nã defituri ſint:quemadmodum paulo ante dicit de ijs,q̃ primo quaternario iudicãdi ſint.Etenim febris ipſa,ſi curãda eſt,placidior,ſi interemptura eſt ægrum,maleficentiſſima eſt:& q̃cunq; in vtraq; indicia ſunt,in priore quidem oĩa ſaluberrima: in ſequẽti vero deterrima ſunt.Ita fit,ut neutra quartum tranſmeet diem:q̃nquidem didicimus,ꝙ ſp fiat iudicatio vel natura ſuperante morbum,aut uicta ab eo.Ita placidiſſimas natura ægrotationes ocyſſime ſuperat,a difficilimis uero celerrime vincitur.Ita efficitur,ut maxime contrarij ſint inter ſe morbi,qui celeriter iudicantur:ſimiles vero,qui permultum tpis ad ſolutionem requirant. Vt .n.per morbos breues magnus exceſſus q̃nq; naturæ eſt, q̃nq; ægrotationis: ita quoties neutrũ magnopere exuperet alterum,ſed, ceu pares quidã hoſtes, pugnent, plus etiam tpis ad alterius victoriam deſideratur.Itidem luctantes,quicunq; palæſtrices peritiores habentur, internoſcũt, vbi magnum viderint exceſſum,ſtatim alterum peruicturum,ſi uero neuter magnopere exuperet,profecto plus tpis pugnaturos pronunciabunt, nondum cognoſcentes, vter eorum victurus ſit;ſed proceſſu temporis id quoq; prius,q̃ ceteri,cognoſcent,quippe qui vel exceſſum exiguum exquiſitius animaduertant. Quo.n.artifex maxime diſſidet ab eo,qui eſt artis expers, eſt F hoc,ꝙ vel exigua rerum diſcrimina perſentiſcat. Sed,quia aliqua nullo pacto ſentiri queunt ꝑ exiguitate,talia neq; etiam artifex cognoſcit.Itaq; quum primum ſentiri poſſunt, tunc cognoſcuntur. Ob eam igitur rem præcipit Hippocrates per ſingulos quaternarios conſiderari mutationem:non enim latebit,quo nam uertetur, id eſt vtrum in ſanitatem ſalutemq́; ægri exuperante natura:an exuperata,ad interitum:atq; hæc rerum ſumma eſt. Sed,quo nam modo eam rem potiſſimum agas,volumine de iudicationibus à me ſcripto optime diſcas,licebit.

7 *Quartanæ quoque conditio,ex eiuſcemodi coſmo id eſt ordine eſt.*

Id quoq; pleriſq; incognitum eſt,& ob eam rẽ mirabundi ſepenumero vaticinium quoddã, nr̃um ꝑſagium credũt,vt febre detẽtus quartana vindicabitur poſt diem(ſi ita fors tulerit)quintumdecimum. Atqui per tertianã nõ demirantur prædictionem.Sed in vtriſq; ratio cõis eſt. Vt enim per febres continuas numeramus oẽs deinceps dies in præſenſionem futuræ iudicationis: ita per intermittentes,adnotationes:vt,quod per cõtinuas ſeptimus dies valet, id per intermittentes ſeptimanas circuitio præſtet.Ob id igitur exquiſita tertiana ſeptẽ circuitionibus, nõ diebus ſeptẽ iudicari natura ſolet. Quin ẽt,quod quartus dies a principio numerãti aduerſus ſeptimum eſt,id quarta circuitio aduerſus ſeptimã circuitionem:quartus.n.dies,ſeptimi index eſt:& G itẽ quarta circuitio,ſeptimæ index eſt.Sed de his oĩbus volumine De* iudicationibus ꝑpẽſum eſt.Quocirca nũc id vnũ intellexiſſe ſufficiet, ꝙ & quartanæ febris iudicationes ex numero circuitionũ accidãt,nõ dierũ.Ex eiuſcemodi coſmo.i.ordine eſt.Coſmon.i.ordinẽ, appellauit decretoriorũ ordinẽ dierũ:ut.n.acoſmias.i.inordinationis, ꝓpriũ eſt ataxia.i.inordinatio:ita coſmu.i.ordinationis,taxis.i.ordinatio.Et ob eã rem appellauerunt mortales Vniuerſum hoc,Coſmon,argumento ordinationis,q̃nquidem in eo cuncta recte diſpoſita ſunt. In medio.n.eorum terra poſita eſt,extra circuit mare,id ambit aer,illũ æther, demũ his oĩbus cœlũ circum obtendit.Quin ẽt cõuerſiones interrabiliũ ſtellarũ,q̃d opus eſt dicere,q̃ ordine eant,ut q̃ aſſidue ſimiliter habeant?errantiũ vero reuolutiones,q̃ q̃ non ſingulis diebus partes exiſtant,attamẽ ordinẽ paribus tẽporibus circuitionibus ſeruãt, ipſis aſſidue eoſdẽ Signiferi locos perreptantibus.

* *Antiqua translatio habet de diebus criſis.*

8 *Qui autem minima temporis parte iudicandi ſunt, præſentiri promptius poſſunt: maxime enim ab initio inter ſe diſſident. Qui enim conualituri ſunt, facile ſpirant, ſine dolore agunt, noctu dormiunt, & alia ſigna ſecuriſſima habent. qui vero morituri ſunt, difficulter ſpirant, delirant, vigilant, & alia ſigna deterrima habent.* H

Verbũ quidẽ ὡπετέως.i.propenſe,antea eſt proditũ prõpte facileq; ſignificare ꝓpenſius aũt proculdubio appellat,facilius,& ad cognoſcendum prõptius: itaq; paulo ante dixit ſimpliciſſimæ.n.febres,ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die,aut citius deſinunt.Sed nunc recẽ fuit id, vt per exẽpla planius indicetur,q̃ nã ſigna ſaluberrima ſint.Igitur ipſe inferens dicit: Qui.n.cõualituri ſunt,facile ſpirant,ſine dolore agunt,noctu dormiũt:q̃ vero morituri ſunt, ſpirant difficulter,delirant,vigilãt.Deinde utriq; ſermoni adiecit,priori quidẽ,& alia ſigna ſecuriſſima habẽt,ſecundo uero,& alia ſigna deterrima habent,clare indicãs,ꝙ exẽplorũ cauſa fecerit mẽtionẽ triũ ex utroq; genere ſignorũ.Porrò id ẽt merito adiecit ſermoni, maxime.n.ab initio inter ſe diſſident,id quod antea quoq; dictum mihi eſt:cũ inſigne ſit diſcrimen inter ſe morborũ,qui minimo tpis tractu iudicãdi ſint aut in ſanitatẽ,aut in mortẽ; quo eorũ, q̃ plus tpis extendant, cõſimiles notæ in principio exiſtũt. Cæterũ verbũ ἀλλοφάσσοντες(nã dictũ quoq; id nomẽ eſt ĩ dictione,non admodum cõſuetum græcis) aut delirare, aut inquietos agere (quod eſt uerbum ἀσσομένους.i.conflictari)ſignificat. Sed rectius,quantũ ex ipſa uoce cõijcio, prius ſignificatum eſt,ut nomẽ ſit factũ hoc ἀλλοφάσσοντες,ἐκ τοῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα.i. propterea ꝙ alias loquãt aliud:non nulli,quia mutent aliàs in aliã figuram τὰ φάη.i.oculos,extitiſſe dicunt appellationẽ.

His

A 9 *His igitur ita euenientibus, considerari conueniet per temporis spacia, & adiectiones singulas, vnde an tibus morbis in iudicationem.*

Vt antea, q̃cunq; dixit de primo quaternario inter initia, recẽsuit, adijciendo & exẽpla: pari mõ rursus ꝑ hanc dictionẽ ꝓsequit̃ ea, q̃ sunt per illã tradita, in qua ait, Sed a primo aĩaduertendum est, considerandumq́; singulis additis quaternarijs, nec latebit quonam uertetur morbus.

QVO PACTO *in* MVLI*eribus à* DIE, QVO PEPE*rerint* IVDI*cationes existant.*

10 *Pari modo & mulieribus iudicationes fiunt a partu.*

Principiũ numerationis tibi fiat, nõ quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdã igit̃ circa ſm, aut tertiũ incipiũt diẽ a partu, ex quo multi numerãt futuram iudicationem. Sed res non ita se hẽt: sed, ex quo pepererint, numerationẽ fieri oportet dierũ. Cæterũ, cũ hæc oĩa summatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, ut in aĩum reuocet̃ id, quod a me sæpenumero dictũ est. i. q̃dam q̃ita haud quicq̃ cõducere ad artis ministeria logicã hñtia consideratione. Vsus. n. ꝓsensionis est agnoscere diẽ, quo morbus iudicandus est: sed, vtrum talis sit acutus appellãdus, an peracutus, an longus, an acutus adauctus, an acutus ex conuersione,

B de noĩbus q̃rere est potius, q̃ de rebus. Quòd, si cui placeat, vel talẽ q̃õnẽ esse de rebus, tñ nõ de ijs rebus est, ex q̃bus orsus q̃s ꝓpiã, aut præsentiat futura, aut recte medeat̃. Itaq; subijcit̃ nobis vere ꝑcognitũ esse vigesimo die fore morbi solutionẽ: tũ re ita eueniente, quẽadmodum expectabatur, quendã dicere acutũ morbũ extitisse: quendã nõ acutũ ꝑmittere noĩari ipm, finem. n. esse morborũ acutorum quartumdecimũ diem: deinde eos inter se rursus diffidere, vt alter appellet ꝑspicue lõgum, ꝓpterea ꝙ exciderit ex acutorum limite morborũ, quippe nullã esse existimandũ ꝑ morbos aliã tertiã dr̃iam de quantitate tꝑis: alter vocet acutum ex cõuersione talẽ morbum: alius acutum adauctum noĩet: alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutũ paulo adauctiorẽ. Si q̃s igr̃ primũ audiat ea, ex q̃bus singuli discrepãtes verisimilib⁹ cõmuniũt opinionẽ: deinde decernat, q̃snã eorum meli⁹, peiusve sentiat: multũ cõteret tꝑis, nec aliq̃d in arte iuuabitur. Pari mõ, si q̃s nouit ꝓsentire, vigesimoseptimo solutũ iri morbũ, nec possit definire, vtrũ acutus appellãdus sit, an diuturnus, an acutus ex cõuersione, nequaq̃ in artis officio offendetur. Optimũ. n. est ꝑ dr̃ias in morbis abs tꝑe ductas, tñ earum existimare esse numerũ, q̃tus decretoriarum circuitionum hr̃: vt b reuissimus q̃dẽ primo circunscribatur quaternario, postea vero is qui ſo, tum qui tertio, deinde q̃ quarto, mox q̃ quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem

C vigesimum deuenit: Postea vero exolui quaternarios, fieriq́; ꝑ septenarios iudicationes: deinde ẽt hos exolui procedente tꝑe, ita ut per uicenos dies morborum efficiãtur solutiones: postea ad mẽsiũ numerum deuenire: Duæ. n. sunt temporum ꝓfinitiones in morbis, ut aut acuti, aut diutini, noĩentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita noĩamus: mox ab ipsis ducti rebus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione, & oẽs dr̃ias tres facere: è quibus rursus singulas partimur. Velut in primis, nẽpe acutis, hic simpliciter acut⁹, ille peracutus ab ipso Hippocrate noĩatur: Peracutus, si septimum nõ trãsmeet diẽ, sed aut in eo, aut ẽt maturius, iudicetur: Acutus, si vsq; ad quartumdecimũ extẽdatur: Tum ãt huic quoq; paulum q̃d adijci cernẽtes, ambigim⁹, propriã nõ hñtes deferre appellationẽ morbo, qui septimodecimo iudicetur: q̃õ nec ei, q̃ vigesimo finiatur: ita vt appareat hac in re ambiguitas soretica. i. acerualis noĩata, uideaturq́; interdum nobis verisimile, non esse quartumdecimum limitẽ acutorum morborũ, sed uigesimum diẽ. At vero rursus & alia non parua ambiguitas ſup ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cũ magnitudine quadã ac cõtinuitate febris intelligit̃: si. n. non ita sit, q̃q̃ circa quartumdecimum soluat̃ diẽ, aut ẽt citius, eiusdẽ appellationis nequaquã cẽsemus. Igitur hæ sunt, & tot dr̃iæ ꝓscripti tꝑis acutorum morborum. Aliæ vero eorum, q̃ ad ampliorẽ latitudinem post

D diẽ vigesimum extendant̃: Et vero illorum consonum rõni vr̃, ut, qui vsq; ad quadragesimum prorogentur diẽ, quadã propria dr̃ia collocentur: q̃ aũt ab his ad septimum mensem extendun tur, alia dr̃ia: quomodo, & qui annui sunt, rursus alia comprehendantur: & ad hæc, qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia prætermittenda sunt, danda vero opera est, vt idoneus sis præsentire, quonam tempore conualiturus sit æger. Itaq; constat, ꝙ Hippocrates in vno morbi genere, quam solet noĩare suppurationẽ, interdum ‖vigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimum, aut quadragesimum, aut sexagesimum. Quocirca permittẽs deferre appellationes ijs, q̃ circa talia peritiores existunt, ipse stude præsentire, in quẽ de relatis diebus ꝓfinitio ruptionis perreptura sit. Id cõperies duobus velut instr̃is, experimento, ac rõne: experimento quidẽ, vnã & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: ratione uero, indicãte materia suppurationis substantiam, & item cãm efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul ac. n. aliquis uidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quã talis commisit humor, uerbi gratia, modice frigidus, ac tẽpore similiter modice frigido, & ætate, & regione, & natura totius morbi, atq; etiã affectæ partis: & rursus simul ac uidit alterã erupisse sexagesimo die oĩbus ꝓdictis frigidioribus: tum autem uigesimo, si ita sors tulerit, calidioribus: ex his

Supra 203. h. com. 2. t. 57.

ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intẽtionibus vtẽs empirice ꝑspectis, cõferens E vero cũ illis ea, q̃ nunc acciderunt ꝑ caliditatẽ & frigiditatẽ ipsorũ humorũ euariãtiũ, & item alterãtis eos causæ efficiẽtis, q̃ calor natiu⁹ est: & q̃cũq; alia huic cooperant̃ ex terra, tp̃e, cõdõne: Porrò causæ ipsius efficiẽtis magnitudinẽ ab ætate conijciẽs: & itẽ ꝓpria ipsius natura: atq; ẽt parte, in qua accidit fieri suppurationẽ: & alijs indiciis, q̃cũq; robur, atq; imbecillitatẽ indicãt in arterijs, ac venis, facultatis. Qui.n. nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurõnes, mille tp̃s annorũ ad eã rẽ nequaq̃ sufficiet: queẽadmodũ rursus, q ad natiuũ respiciẽs calorẽ, q̃tus sit, cũq; eo cõferens concoquendorũ naturã humorũ, viã hẽt inueniendæ eius rei, quã vestigat. Is igitur est, qui põt ex ijs, q̃ nouit, ea ẽt, q̃ non nouit, artificij rõne peruestigare. Hic vnus dicet, ꝙ circa vigesimũ diẽ talis suppuraturus sit, circa trigesimũ talis, & in alijs similiter, nihil insuꝑ necesse hñs addere, vtrũ oporteat noĩari acutũ, an longũ, an acutũ ex conuersione morbum. Hæc.n. interstinguere offm̃ est non medicorũ medius fidius ministerijs artis studẽtiũ, sed sophistarũ sermonib⁹ vacãtiũ: & ob eã rẽ de eiusmodi q̃onibus in excelso insidentes solio, scite admodũ pleriq; sermonib⁹ ꝑhauriũt auditores: quid vero sit ægris euẽturũ, magis latuit eos, q̃ maris cõgij. Alij è cõtrario idonei sunt ad cognoscẽdũ morbos, ac p̃n̄tiendũ futura, sed nihil hñt, quo logicas diluãt q̃ones: & ob hãc cãm alij existimant̃ medici ab hoĩbus, alij so- F phistæ, ac logiatri.i. medici uerbotenus, eos.n. ita appellãt: &, si quos uiderint librum aliquẽ legẽtes, & rõne utẽtes ad utilium medicaminum interpretationẽ, tales logiatrus esse suspicantur.

DE AFFECTIBVS QVI *in* CAPITE *&* ORE *&* FAV*cibus* AFF*ligant*.

11 *Capitis autem dolores vehementes, continui cum febre, si quod ex indicijs extiterit exitiosis, lethales admodum sunt. Si vero sine talibus indicijs dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat; expectari oportet sanguinis è naribus eruptionem, aut alium quempiam abscessum ad inferas sedes. Sed, quo ad dolor fuerit recens, expectari oportet sanguinis eruptionem è naribus: aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora, ac frontem sit.*

Inordinatius loq̃t̃ rẽ, q̃ ad p̃n̄tiendum maxime cõducit, sed recto ordine texitur hunc in modum: capitis dolores vehementes, & continui cum febre, si q̃d̃ ex indicijs extiterit exitiosis, integre lethales sunt: si vero ex ijs, q̃ didicisti, de ægro tanq̃ conualituro quicq̃ speres, a principio quidẽ ad septimum diem sanguinis è naribus fluorem expectato: ꝓcedente vero tp̃e, id quidẽ ẽt, pus vero erumpet è naribus, aut auribus in salutem ægri. Si vero ad uigesimũ extendatur diẽ doloris accidẽs in capite, tunc ẽt sanguinis fluorem expectabis rarius: magis vero suppuratio- G nem, aut abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorem expectabis, augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret.

12 *Magis autem expectari sanguinis oportet eruptionem in iunioribus trigintaquinque annis: in senioribus vero suppurationem.*

Finitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis è naribus fluorem. Causa vero perspicua est, ac sæpenumero prodita, ꝙ ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum: gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hanc ætatẽ calidior ac biliosior habeatur: at (vt antea dictum iam est) id quoq; ad sanguinis eruptionem a natura factam idoneum est. In senioribus vero ultra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

13 *Auriũ aũt dolor acutus cũ febre continua, ac vehementi, difficilis est: periculũ.n. delirij mortisq́; imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiam animaduertere oĩa alia indicia a primo die necesse est.*

Nunquã vehemens dolor in his euidentibus auriculis fit: neque, si fiat, periculũ comitabitur, ꝑpea ꝙ neq; pars ipsa præcipua est, neq; parti cuiquam præcipuæ cõtinuatur. Sed cõsueuerunt H noĩare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat: tunc.n. ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaque merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in cõsensum perducto cerebro. Quocirca non nulli ægri delirant, nec non alioqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbant vniuersim, aurium dolorem committens fluxio.

14 *Iuniores quidem homines, septimo die aut citius ab hoc morbo interimuntur: Seniores vero, multo tardius; febris enim ac delirium minus eis superueniunt, & aures eis ob id antea suppurantur. Sed per has ætates recidiuæ euenientes morborum, plurimos interimunt: iuniores uero, prius quàm suppurentur aures, interimunt. Si enim ex auribus pus effluat candidum, expectari potest iuuenem conualiturum, si quod etiam aliud bonum in eo indicium superueniat.*

In iuuenibus febris, & delirium potius accidunt ob biliosum, ac calidum tẽperamẽtum: itaq; merito interimũtur, anteq̃ aures suppurentur. Senes autẽ, quantum in hæc agitur, minus periclitantur: sed recidiuæ ipsis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolorẽ committens humor, ob temperamenti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

Fauces

A 15 *Fauces autem exulceratæ cum febre, difficiles sunt. Sed, si aliud quoque signum ex prædictis fuerit prauum, prædicendum, quòd cum periculo morbus sit.*

Fauces exulceratæ indiciũ sunt derodẽtis praui humoris. Cã uero difficultatis nõ prauę, quia cũ dolore fit deglutitio. Itaq; cõsiderari cõueniet, & alia ĩdicia, ut exq̃sitius futura cognoscãtur. Cõe uero in cũctis erit tibi p̃ceptũ, potissimũ uero in ijs, q̃ nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habent: in q̃bus & ipse Hippocrates cẽsere assolet alia quoq; indicia esse considerãda.

DE ANGINA

16 *Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrime interimunt, quæcunq; nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficiunt. Plurimum vero doloris inferunt, ac spirationis difficultatem, quæ non nisi erecta ceruice trahatur. Hæ enim & eodem die, & secundo, & tertio, & quarto, strangulant.*

Quòd φάρυγγα.i.fauces, p̃iacentem gulæ & gutturi sedẽ appellat, perspicuũ est ẽt ex ijs, q̃ hoc loco scripsit, illas anginas dicẽs esse grauissimas, q̃cunq; nec ĩ ceruice, nec in faucibus dispõnẽ aliquã indicent p̃ter naturã, ex colore, calore, mole. Ceruicem.n.intelligit collum: Fauces uero aperiendo os ac linguã cõprimendo deorsum, euidentẽ amplitudinẽ, in qua gemina ostiola ui-
B sunt, tũ gulæ, tũ ẽt gutturis. Quoties igit̃ in neutro horũ appareat aliq̃d p̃ter naturam, existimandũ est intra gutturis corpora esse inflãmationem, ex qua strangulant̃. At, cum sp̃us iter angustũ natura sit, strangulent̃ necesse est, eo integre clauso ob circumuenientium corporum inflammationem. Itaq; cogunt̃ dirigendo collum spirare, quò dispescãt, uel paululum meatum: supini.n. decubitus eũ extreme claudunt, prioribus corporib. magis concidentibus in ceruicis uertebras. Igitur ob eam rem, & quia inflammatione uexãtur musculi in gutture, merito dolore afficiunt̃.

17 *Quæcunque uero dolorem alteri similem inferunt, attolluntur uero, ac ruborem in faucibus efficiunt, admodum exitiosæ: sed paulo longiores, quàm superiores sunt, si rubor fuerit magnus.*

Secundã nominat anginæ dr̃iam, in qua simul attollit̃ quidem locus in ceruice, & fauces rubent: dolore uero æque, quàm prædicti, afficiuntur: non tamen recti spirant.i.non spirant admodum difficulter, quia nec musculi in gutture admodum uexantur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, ut prædictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus uero fauces rubent & ceruix, hæ diuturniores sunt: maxime uero ex eis seruantur, si cer-*
C *uix ac pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrrat.*

Tertiã hanc cõmemorat anginã, quã alijs per s literã nominãt synanchen, non per c literã cynanchen. Vbi.n.uehementer strangulant̃, ac dolore uexant̃, nec inflãmatio, aut sacer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus, cynãchen per c literã, talem noĩant affectionẽ. Sed, q̃d assidue moneo, vr̃ & Hippocrates facere: nec ita uocabulis parce utit̃, sed, ut libuerit, appellat. Sanè & q̃busdã in codicibus antiq̃s legit̃ initiũ dictionis p̃ s literã: Synanchæ aũt.i.anginæ. Ita constat, ut nihil iuuet de c & s lr̃is dissentire, quẽadmodum medici recentiores agunt: ubi.n. confessa res est, *obscœnum est de nominibus litigare: at cõfessa res est ijs, q̃ ministeria artis agnoscũt. Si.n. uehementer strangulãtur, ita ut cogãtur residere, deterrime exigunt, dolore uehemẽter affecti, nullum uero aut in ceruice h̃ntes aut in faucibus accidens. Ab his uero deinceps existũt ij, q̃ non spirent q̃dẽ difficulter, sed dolore admodũ uexẽtur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicũdiores appareant. Tertio loco disponũtur ij, de q̃bus Hippocrates p̃senti sermone persequitur, qui nec uehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaquam patiẽte, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicẽ, aut in hæc utraq; decũbente. At uero fluxio hæc magna ex parte biliosior est, ita ut perspicue sacrũ ignem, aut inflãmationẽ sacro igni similiorẽ,
D cõmittat: vnde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quòd si pituitosum interdũ œdema fiat, celerrime curat̃: nec ullo pacto acutus talis morbus est. Cętera uero dictionis p̃spicua sunt.

19 *Si uero nec diebus decretorijs euanescat rubor, † neque tuberculo conuerso in sedem exteriorem pus non facile excreet, ac uideatur sine dolore agere, mortem indicat, aut recidiuam ruboris.*

† *Cod. manuscripti græ. habent, ut Laurentianus uertit. ex impressis tamen Aldini. ita posset uerti. nec tuberculum conuersum sit in sedem exteriorem, nec pus excreet facile, ac sine dolore.*

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatis, euanescere aut sacrũ ignẽ, aut ruborẽ (utroq;.n.mõ legitur) prauum fore p̃spicuũ est. Sed illud, nec diebus decretorijs, perpensionẽ dignũ est, utrũ ita inaudiendũ sit. ut, si diebus euanescat decretorjs, nullũ malũ signũ futurum ei sit, an secus, ita.n.non nulli exposuerunt: an copulare oporteat id cũ ijs, q̃ deinceps sunt prodita, ut ẽt uelit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gr̃a fidei firmioris, q̃d sanè uerius est. Si.n.materia diebus trãsmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introrsus sacro igne nequaquã per halitũ digesto in exteriore superficie, nõ solum non bonũ id est, sed ẽt malũ maximum: p̃pterea, ꝙ ex diei fide firmitudinẽ assumat prauitatis. At, si pariter tuberculo foras tendẽte, ac facili excreatione, deleatur sacer iginis, aut rubor, tunc non interiturũ ægrũ expectare oportet.

20 *Securissimum uero est, si œdema, aut robur quàm maxime foras uertatur.* ✲ § *Si uero in pulmonem conuersio fiat, dementiam parit: fiuntque ex ijs quidam magna ex parte purulenti: in quibusdam uero hæc, & alij utrique abscessus.* §

Hæc & item alia, quæ deinceps perſcripta ſunt, clara ſunt, quibus prædicta in animo hærent. E

DE GVRGVLIONE

21 *Gurguliones autem cum periculo ſecantur, & ſcarificantur, & aduruntur, quoad rubidi, magni que fuerint: Inflammatio.n. ſuperuenit, & ſanguinis fluor: ſed hos oportet alijs moliminibus extenuari eniti per illud tempus. Vbi uero* ſecretum fuerit omne id, quod uuam appellant, ſitq; pars gurgulionis ſumma maior ac* liuida, ſuperior uero tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum eſt. Sed præſtat, ſimul atque aluum ſubduxeris, uti chirurgia, ſi liceat per tempus, nec æger ſtranguletur.*

* Al. penſile.
* Al. orbiculata.

Prognoſtico theoremati permiſtũ eſt exiguũ quoddã curationis ꝓceptũ, quo ſine nequaq̃ fieri poterat, ut integre præſagiũ cognoſceretur. Gurgulionẽ ſi inflãmatione laborantẽ præcidas aut ſcarifices, ſanguinis fluor & inflãmatio comitabit. Sed, quoties* ſecretũ fuerit, quod uuã appellãt, ſitq; pars ſumma gurgulionis maior & *orbiculata, ſuperior uero tenuior, tãtiſper admoliri manus tutũ eſt, potiſſimũ aluo antea abunde ſubducta, ſiue ſponte, ſiue etiã ꝓuidẽtia medici.

* Al. penſile.

SIGNA ET ACCIDENTIA AFFECTO LOCO NEQVAQVAM DEFINITO

22 *Si quibus febris deſinit non cum indicijs ſolutorijs, neque in diebus decretorijs, recidiuam expectare oportet.* F

Quoties neutrum exiſtat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, * nõ ubi alterum adſit, alterum deſit. Quæ enim non ex ratione leuant, recidiuam facere conſueuerunt, quanquã id diebus accidat decretorijs: at uero conſtat, quòd hæc non ex ratione leuent, quæcunque neque cum indicijs ſolutorijs, neque in diebus decretorijs, uiſa ſunt deſijſſe.

* Sunt qui legendum uelint affirmatiue. & ubi &c.

23 *Si qua uero febris prorogatur, ſalue affecto homine, nec dolore detinente, aut ob inflammationem, aut ob aliquam aliam occaſionem euidentem, expectari oportet abſceſſum cum œdemate ac dolore in aliquem articulum, maximeque inferiorem.*

Quæ antea dixit particulatim, primũ de abſceſſib⁹ circa hypochõdria, deĩde circa thoracẽ ac pulmonem, ea nũc repetens pronũciauit in uniuerſum. Cũ.n. triplex ſit cauſa porogationis febriũ, aut ꝓp aliquam partem affectam curatu difficilem, aut ꝓp humores crudos, & craſſos, ĩcoctosq́;, aut ꝓp aliquod commiſſum: ſi nec affecta fuerit pars, aut nulla alia cauſa aut ęgri cõmittentis, aut curantium eum, aut ꝓp exteriorem cauſam, uerbi gratia tp̃s, terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationem, ſolicitudinem, angorem: reſtat, ut humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur aſſolet natura in partem quandam ignobiliorẽ G expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe.n. dictum iam eſt, ꝙ humores corporis calidiores tenuioresq́; paratiſſimi ſint ad excretionẽ: crudis uero & craſſis, aut per abſceſſum, aut perſympepſin.i. concoctionem, natura medeatur. Porrò id ipſum, ut per concoctionẽ medeatur, excretio quædã eſt, q̃ ex urina magna ex parte, raro per aluum efficiat.

24 *Talis autẽ abſceſſus magis ac minori tẽpore euenit iunioribus, quàm trigeſimum annũ agentibus.*

Sæpenumero dictum eſt, ꝙ morbi, quos humores cõmitunt calidiores, cum ægri uiribus ualentioribus per excretionẽ iudicentur. His contrariæ ſunt affectiones, in q̃bus facultas debilis eſt, & humores frigidi, quę nec excretione, nec abſceſſu iudicantur, ſed aut corrumpunt ægrum, aut perquam longo temporis ſpatio uix cõcoquuntur. Porrò inter has mediæ intercidunt, q̃ per abſceſſum iudicantur: in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus, alterum ex altera, alterum ex reliqua, eſt. Duæ.n. oppoſitiones exiſtunt, è quibus altera ſecundum naturam humorum, altera ſ̃m uires, hr̃: atque in alterutra earum duo inter ſe opponuntur, ex humoribus quidẽ calidi frigidis: ex uiribus uero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi ſint, non oportet facultatem ualidam haberi, ſi abſceſſus quiſpiam futurus eſt: ſi uero frigidi, facultate opus eſt ualida ad abſceſſum. H Cæterum dignotio uirium hæc eſt, maxime quidẽ propria in earũ ſingulis antea inuẽta eſt ab actionib⁹. Ab ętate uero ducunt indicia, ꝓ iuuẽte ac ſenectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitq́; magis accidere ac citi⁹ talẽ abſceſsũ ijs, q̃ iuniores ſũt trigeſimũ agẽtibus annũ: ijs uero, q̃ ſeniores q̃dẽ ſunt his, nõdũ tñ ſunt ſenes, minus ueniunt, ac tp̃e lõgiore: ſenibus uero minime accidunt: † in aĩum reiecto oĩ eo ſermone, quẽ Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris ꝓrogeť, ſalue affecto hoĩe, nec dolore detinente, aut ꝓp inflãmationẽ, aut ꝓp aliquã aliã occaſionẽ euidẽtẽ. Hæc itaq; nobis reuocãs ĩ mẽtẽ, dixit, tales poti⁹ fore in iuniorib⁹ abſceſſus.

† In memoriam reuocato.

25 *Conſiderandum uero ſtatim de abſceſſu eſt, ſi uigeſimum diem detinens febris tranſcendat.*

Cum antea & iam de morbis diutinis diſſereret, mentionẽ habuit uigeſimi diei, tanquam ad hunc uſque diem extenti morbi, nondũ diutini exiſtant. Porrò antea quoq; eſt proditum, quãobrem non poſſit unus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaquã mirum uideri debet, quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rurſus uigeſimũ cõmemorare. Etenim in Sententijs quoq; ubi quartumdecimum diem finem fecit ſummum iudicationis acutorum morborum, cõmemorauit etiam ſeptimumdecimum. Eſt autem initium illius † ſententię: Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis uero eſt: rurſus uero decimuſſeptimus contemplabilis eſt: is enim quartus à quartodecimo, & ſeptimus ab undecimo eſt.

† Galenus tamen facit illic duos aphoriſmos, nõ vnum. 2. Aphor. 23. Ext. ord. 15. d.

Senioribus

A *26 Senioribus uero per febrem longiorem minus fiunt.*

Merito: q̃a in morbis iudicandis p̃ abſceſſum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorſus ad extremam cõcidiſſe infirmitatem oportet:& ob eam rem, inquantum pceſſerint p̃ ætatẽ,abſceſſus minus fieri accidit:ſenibus uero nõ minus,ſed minime accidunt. Nunc uero nõ γέροντας.i.ſenes,dixit ſimplici ratione,ſed cum ijs,q̃ trigeſimum agãt annum,cõferens,γεραιτέρους.i.ſeniores nominauit eos,qui prouectiores,quam hi,p̃ ætatem exiſtant.Cæterum,quòd ita utatur ſenioris appellatione,& antea definitum eſt,& item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 Oportet autem talem expectari abſceſſum per febrem continuam: in quartanam uero diſceſſuram eſſe,quoties intermittat,prehendatq́; errabilem modum,atque ita agendo autumno propinquet.

Dictum eſt & in libris de dĩa febrium,ꝙ quartana attrabiliario humore conſiſtat:& item eſt proditum de generatione huius humoris,quæ duplex eſt, tum ex ſanguine craſſiore, qui rñdeat proportione in uenis,ſubſidenti in dolio uini fæculæ:tum ẽt flaua bile uehementer aſſata. Hæc igitur atrabilis alioqui malefica eſt,ac derodit partes,in quibus abunde collecta eſt:altera uero atra mitior,q̃ hæc eſt,ſed potiſſimũ quoties nõdum traxerit in aĩali morã,aut cum aliquo calo-B re abundanti, & p̃ter naturam cõmercium habuerit.His igitur ita hñtibus,quoties febris continua fuerit, qđ eſt non deſinens ad integritatem, ad eiuſmodi abſceſſus uertitur, diutius immanens: at,ſi intermittit,atque id ipſum potiſſimum euenit per æſtatis finem,uerti morbum ad circuitionem quartanã ratio eſt. Quãtum.n.humorum ferbuit æſtiuo tp̃e per febres continuas, ac deſiuit in atrã bilem, quodãmodo reſtinctum eſt:pindeq́; calore febrifico æger uindicat̃,maximeq́; quoties ſudores ſuperueniunt. Sed,ſi nõ antea natura quodãmodo excernat ueluti cinerẽ uehemẽter aſſatorũ humorũ, hic rurſus permanẽs in corpore, & caleſcẽs, putrẽ quandã recipit affectionẽ: idq́; quoties ei accidit, feruẽdo excitat febrem: à qua rurſus eueniẽte ſudore,pariter cũ eo, qđ ferbuit atræ bilis,euanuit:tũ rurſus aliæ reliquiæ feruẽtes,rurſus alterã excitãt febrem. Ceu igit̃ nondũ unã habeat oẽ corpus affectionẽ,ſed atra bilis in q̃buſdã partibus inſuper moueat̃,in q̃buſdã immota maneat,in alijs putreat,aut feruere incipiat,inordinatas fieri febres neceſſe eſt. At uero,quoties in cunctis uenis eadem fiat affectio,exuperante atra bile,quartana cõſiſtit febris, maximeq́; quoties eſtatis cõuerſio in autumnum, extrorſum delationis ac perſpirationis prohibeat humores, introrſusque auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens,ut pote intendens præ frigore delationem introrſum humorum,rurſus ad alteram uſque C mutationem in habitum calidiorem,in quo morbus cœpit,adſeruat corpus.

*28 Quemadmodum uero in iunioribus, quàm trigeſimum agentes annum,abſceſſus fiunt: ita quartanæ potius annum agentibus * quadrageſimum,aut etiam ſenioribus,accidunt.* Al.trigeſimum.

De mutatione p̃ ætatẽ,alio loco fuſius dictum eſt:nunc uero ſummatim decurrere tractatum ſufficiet.Pueruli plurimũ ſanguinis hñt humorẽ:eumq́; tm̃modo haberẽt quãtum in ipſum agit̃ ætatis tẽperamentum: at, q̃a cibi copiã ingerunt,atq; eã inordinatã,ſuccorum aliquid,q̃ crudi noĩe dñr, ſubnutriunt. Porrò, quoties ad ætatẽ deueniũt adoleſcẽtiũ, q̃dã iã recte uiuũt,meliorẽ uitæ nacti tenorẽ: & ita ſanguis in illis exuperat dũtaxat:quidã uero adoleſcẽtes multo deterius uiuũt, q̃ parui pueruli:itaq; tales ægrotãt ſubĩdc pariter ac uehemẽter,copiã crudorũ ſuccorũ colligẽtes. Is aũt, q̃ deinceps ab hac ſũt ætate, potiſſimũ ſi praue uiuant,amarulẽtus ſubit humor:ita ut in his exuperet nõ ſanguis ſolũ, ſed ẽt ille,q̃ ſanè pallidaq; ac flaua bilis appellat̃:idq́ue accidit nõ nullis uſq́; ad trigeſimũ annũ,alijs ad trigeſimũquintum.Primus.n.terminus cõuerſionis ad habitũ frigidiorem,trigeſimus eſt:nouiſſimus uero trigeſimusquintus. Multis uero pp̃ naturam,quã traxerunt ab initio,& quæcunque ſ̃m caſus,aut conſuetudinis,& arbitrij dñas D permutant̃:in medio,uigoris ætas circumſcripta eſt.Ob id igit̃ & Hippocrates qñq; trigeſimum cõmemorat,quẽadmodum nunc;ſæpe ẽt trigeſimumquintum. Quia.n.aliæ alijs accidant mutationes, fieri nõ poteſt, ut una mẽſura firma à cunctis cõis finiatur: ſed id aſſidue in aĩo ſeruabis, antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perſcriptum.Nã,ſi id in aĩo ſeruabis,prædictisq́; adijcies,non difficile inuenias cauſam eorum,q̃ Hippocrates p̃ hãc dictionem ſcripſit.Vt.n.per tp̃a calefactos æſtate admodum humores, &,ut ita dicatur,feruefactos neceſſe eſt gignere atrabiliarium humorem: quẽ excipiẽs collectum in corpore autumnus, ut pote frigidus,nequaquã patitur ſimiliter extrorſum diſſlari, neq; facile uacuari: ita per ætates ætas inclinãs efficit. Nam, quantum in ætatis uigore ferbuit humorum, atq; in atrã mutatũ eſt bilem, id hæc difficulter diſcutiens, febres potius quartanas committit: opusq́; eſt tp̃e longiore p̃ hanc ætatem, ut corpus tali repurgetur bile: ita fit,ut aduſque ſenectutem in medio atrabiliarij omnes morbi in his magis exuperent,in illis minus,elephantes,cancri,lepræ,melancholiæ,febres quartanæ. Supra. 208. g.t. 12.

29 Sciendum autem,quòd abſceſſus hyeme potius fiant,ac tardius deſinant,& minus retrocedant.

Tria de abſceſſus Hippocrates in præſenti orõne pronunciauit: principio ꝙ hyeme potius accidant,deinde ꝙ tardius deſinant,demũ ꝙ minus retrocedãt.Ceterum abſceſſus per hyemem

potius euenire,exuperans in ea humor oſtendit:etenim antea dictũ iã eſt per excretionem cali- E
dos, p abſceſſum frigidos, uacuari humores. Porrò,ut & tardius deſinant,cauſanda eſt humoris natura,atq; ẽt circumeũtis aeris frigus:diſcutiatur.n.omnino,oportet,decumbens humor,ut ab ſceſſus curet̃: at humores craſſi frigidique ægrius diſcutiuntur, potiſſimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiuſmodi uero cauſas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedentibus,motionem quandam adeſſe neceſſe eſt:at frigidi moueri difficilius poſſunt.

DE VOMITIONE SPONTINA

30 *Si quis per febrem non exitioſam dixerit caput dolere, aut etiam tenebricoſum aliquid ob oculos obuerſari, aut ſi oris ventriculi morſus in eo extiterit, bilioſa uomitio aderit: ſin rigor quoque prehenderit, & inferiores hypochondrij partes frigidæ fuerit, adhuc citius uomitio aderit, ſi quid uero bibat eſitetque ſub hoc tempus, perquam cito deuomet.*

De uomitione ſpõtina eueniente rõne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima autẽ finitio ei eſt, ut morbus haudquaq̃ exitioſus habeat̃: appellauit aũt iã hũc morbũ ſæpenumero περιεσηκότα.i.ſalubrẽ. Scd̃a uero,ut ęgro dolẽti caput,obſeruet̃ q̃ddã ob oculos ὀρφνώδης.i.tenebricoſum, qđ utiq; ſignificat atrũ,ex flauæ bilis ſynceræ exhalatione confectum. Hæc.n.plenius F
calefacta, &, ut ita dicat̃, ſuperaſſata atrã exhalationẽ,ceu fuliginem quandã,ad caput remittit, ob quã capitis dolores infeſtãt. Quantũ uero eius ad oculos pmeat, turbulentiorẽ reddit in eis humorem, ſplendidũ ex natura ac purũ,ita ut fiat condõ q̃dam ſimilis ei,quę circa puriſſimum, ac lucidiſſimũ aerẽ euenit, recipientẽ ſtatim in ſe, aut fumidũ quendã,aut fuliginoſum nigrorẽ. Hanc igit̃ exhalationẽ ſentiẽs à cerebro pmeans ad oculos uiſorius ſpũs, quẽadmodum per ſuffuſiones, uiſa(ut ait)tenebricoſa committit. At uero,cum talis exhalatio de ſedibus qñq; ẽt ſubeat pulmonis, eã interſtinguimus ab illa, q̃ de ore uentriculi redundat,cordis dolore.i.cardialgia. Tales.n.humores latent pulmonẽ, ut q̃ uel oĩno nõ ſentiat, aut difficulter ſentiat:ventriculi uero oſtiolũ(appellat̃ id,ut conſtat,ẽt cor) p p magnitudinẽ neruorũ,quos habet, ſentientiũ,nihil latet,qđ in eo infeſtet:ita fit,ut mordens bilioſus humor,cardiogmon.i.cordis,ſeu oris ventriculi morſum, cõmittat:& ob eã rẽ bilioſa uomitio eis accidit. Tale.n.etiã Thucidides indicauit,dũ ait, Et,cũ in cor inhęſit,ſubuertit id,ac purgationes bilis,q̃ à medicis ſunt appellatę ſubie- »
runt. Verbũ.n.ſubuertit, de impetu dixit in uomitionẽ,ſtatim ẽt noĩans cor,uentriculi oſtiolum: & ob eã rem morſum eius cardiogmus, & cardialgias appellitãt. Aliubi Hippocrates ſcripſit,ꝙ

de Victus rat in mor. acu. cõ.2. t.44.7.122 f. ſed ibi nihil de uomitu.

‖ infernũ labrũ id ipſum indicet,haudquaq̃ quieſcens, ſed quodãmodo intermiſcens, p pea ꝙ,ſi G
bilis mordeat internã oris uentriculi tunicã, ita commouetur labrũ: didicimus.n.ex diſſectione unã eſſe oẽm hanc tunicã ppetuã per oĩa ſibi,& oĩs uentricnli,& gulæ,& linguæ,& palati,& oĩs oris. Hęc igitur eſt,q̃ & labra cõcutit,quoties ab acriore,bile collecta in ore uẽtriculi mordet̃:talis.n.humor p̃ leuitate fluitare natura aſſolet: & ob eã rẽ ad ſtomachũ redundat,relinquẽs uenticuli fundũ, ac facile uomit̃. Quòd ſi rigor quoq; prehendat tũc hoĩem, magis ẽt uomitio non ſolũ citius,ſed ẽt bilis erit copioſioris;cũ ſoleat rigor magna ex parte bilis efficere uomitionem, quemadmodũ, cum de ea ageretur, eſt demonſtratum. Quin ẽt,ſi quid bibat,aut eſitet per illud tp̃s homo, adhuc citius deuomet,quia pariter cum bile,ingeſta cibaria in uẽtriculo corrũpũtur.

† Multi cod. habent etiam, & quinto. aliqui, quam quinto.

31 *Si quibus autem horum cœpit dolor primo die fieri, quarto premuntur magis, † ad ſeptimum vindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quinto fluctuant magis, deinde uindicantur nono, aut undecimo. Quòd ſi quinto die incipiant dolore uexari, & alia quoque ſecundum rationem ipſis ex prioribus accidant, ad quartumdecimum morbus iudicabitur.*

Tres dixit dr̃ias ex tpe ductas doloris capitis:& itẽ tres terminos iudicationis earum. Itaque prima dr̃ia eſt, ſi prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor:altera,ſi tertio die:tertia,ſi quin- H
to. Sed oĩbus his cõe eſt ad ſeptimũ quodãmodo diẽ,à quo incepit,deſinere. Si igit̃ incipiat primo die, ſeptimũ habet decretoriũ. Si tertio,quantũ in ipſum agitur ſeptenarij numerũ,decimũ: ſed, q̃a hic nequaquã decretorius eſt, ad nonũ aut undecimũ deuenit iudicatio,q̃ citior aut tardior, quã ſeptenarius terminus, uno die eſt. Atq; in animũ rurſus reuocabis,ꝙ & nonũ diẽ hoc loco cõmemorauerit tanq̃ decretoriũ, quẽadmodũ &(ut antea docui)tertiũ, nõ p quaternariã aut ſeptenariã circuitionẽ hñtes iudicationẽ, ſed ea ratione ꝙ intercidãt:quẽadmodũ libris De diebus decretorijs oſtenſum eſt. Quin ẽt dr̃ia doloris capitis, q̃ quinto incipit die,ad quartumdecimum ꝓrogat̃, ꝓpterea ꝙ nõ admodum calidus ſit,neq; feſtinet,indicio eſt,ꝙ incipiat quinto die,& q̃a adiecto ſeptenario primis quinq; diebus,oẽs fiãt duodecim:duodecimus uero non ſit decretorius:neq; ẽt fieri poſſit,ut unum anticipet diem:oſtenſum.n.iam eſt eum eſſe limitem morborum, qui acutiſſime mouentur, proprium:Itaque merito in quartumdecimum excidit.

32 *Hæc accidunt uiris, & mulieribus potiſsimum in tertianis. Iunioribus accidunt etiam in illis, magis uero, & in febribus continuis, & in ueris tertianis.*

In hominibus iã perfectis,de quibus aſſolet ferre uirorũ ac mulierum appellationẽ,in oĩbus febribus tertianis talia accedũt, ꝓpterea ꝙ ætas bilioſiſſima exiſtat: In iuniorb⁹ uero, quã ij,nõ

A in omnibus, ſed ſolũmodo in ueris tertianis, q̃ ſanè bilioſiſſimæ ſunt. Porrò accidunt & per mor
bos acutiſſimos, nã hi quoq; bilioſiſſimi ſunt: conſtatq́; ꝙ & perfectis multo magis eueniant: id
enim prędictis conſequens Hippocrates nequaquã adſcripſit, tanq̃ uel à nobis intelligi poſſit.

33 *Quibus uero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offuſis hebetudines ſubeunt ocu
lorum, ac ſplendor obuertitur: & pro oris uentriculi morſu, circa hypochondrium, aut laua parte, aut dex
tra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione: ſanguinem de naribus in his fluc-
re, pro uomitione expectandum eſt. Magis uero & hic in iuuenibus ſanguinis fluorem expectari oportet:
agentibus uero trigeſimum annum, aut etiam ſenioribus, minus: ſed uomitionem in talibus expectare
oportet.*

Talẽ dixit febrẽ, qualẽ inter initia ſermonis ꝑ hanc indicauit dictionẽ: Siq̃s in febre non exi-
tioſa dixerit caput dolere. Id igiẽ cõe in utraq; ſeruãs febre, cõe quoq; fore dicit, vt iudicẽtur ꝑ
excretionẽ: ꝓpriũ uero utriq; adiecit in excretionis ſpecie, in priore q̃dẽ, bilioſã uomitionẽ: in
ſequẽti uero, ſanguinis fluorẽ. At uero ſigna id ĩdicãtia, in priore quidẽ, uiſa tenebricoſa ac oris
uentriculi morſum: in ſequenti uero, hebetudines oculorũ & ſplẽdorẽ: & itẽ intentũ hypochon-
B driũ citra dolorẽ & inflãmationẽ, indicia maxima ſurſum uerſus tendẽtiũ humorũ. Porrò ſupra
quoq; dixerat, sãguinis fluorẽ comitari decretorie ĩflãmationis, q̃ ĩ hypochõdrio ſint: magisq́;
in iunioribꝰ, in q̃bꝰ ſanguis exuperat: & rurſus id ipſum nunc adſcripſit: & itẽ vt bilioſæ accidãt
uomitiones in ætate uigẽtibus. Cæterũ libro primo De morbis uulgarijs, ẽt ‖ lachrymari ꝑter uo 1. Epi. com.2.t. 80.3.116.a
luntatẽ dixit eos, q̃bus ſanguis è naribus erupturus eſt. Hæc igiẽ cũcta cõponens, atq; adijciens
eis, quæcunq; alibi docui, nunq̃ nõ præſenties futurũ ſanguinis fluorẽ, potiſſimũ ſi clare ex pul
ſu cognoueris indicium excretionis, quod uſquequaq; præcedit decretorium ſanguinis fluorẽ.

DE CONVVLSIONE

34 *Pueris autem conuulſiones accidunt, ſi febris acuta fuerit, nec aluus deijciat, ac uigilent, paueant,
lugeant, colorem mutent, & uiridem, aut liuidum, aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime editis
pueris promptiſſime accidunt ad ſeptimum uſque annum: adultiores uero pueri utrique non item in fe-
bribus prehenduntur conuulſionibus, niſi aliquod indicium extitit ualidiſſimum ac deterrimum, qualia
per phrenitidem accidunt.*

De cõuulſionibus hoc loco diſputat, q̃ nõ in parte una corporis, ſed in oĩ eo infeſtẽt: q̃ in pue
C ris prõptiſſime eueniunt, ſed magis lactẽtibus: nõ minime uero & ꝑꝑ uſum lactis, magisq́; quo-
ties fuerit {admodũ} craſſum: & q̃a plurimo alimẽto, & inopportuno utunẽ, nihil aliud agnoſcẽ
tes uiuẽdo, præter eſitãdi cõmoditatem: oẽ.n. neruoſum genus in illis debile eſt. Cum.n. tres vi-
res genere exiſtant, ex quibus gubernaẽ corpus: duabus quidẽ pueri, q̃ cæteri, fortiores exiſtunt:
vna uero debiliores, quæ in neruis innexa eſt: & ob eã rẽ prõptiſſime conuelluntur: & rurſũs ad
habitũ naturę facillime remeãt: perfectis uero nec facile fiunt, neq; deſiſtũt cõuulſionis affectus
ꝑꝑ ualentiã in neruis facultatis. Itaq; cõuulſio accidit ẽt ſine febre in fortibus admodũ frigori-
bus, & copia humorũ crudorũ, craſſorũq; & itẽ inflãmatione in neruis ac tẽdonibꝰ, quoties ori-
ginẽ ad conſenſum agant. Sed hoc loco de conuulſionibus docet, quæ per febrẽ fiant, quemad
modũ inter initia ſubiecit ꝑſequi pręſenſiones in morbis acutis, & in alijs, q̃cũq; ex illis decidẽ
tibus fiunt. Itaq; cõuulſiones per tales morbos in auctioribus illa ſignificabunt indicia, q̃ maxi-
me per phrenitides difficiliores exiſtũt, ſed potiſſimũ ſi partes in uultu ꝑuertũtur, aut dẽtes ſtri-
dent, aut oculi crebro mouentur, aut peruertunẽ: In pueris uero uel ſufficiet, ſi uigilent tm̃modo:
interdũ ſi metuãt admodum, quod ſanè ἐκπλαγῆναι. i. pauere, noĩauit: ſi lugeãt cũ intenſione ue
hemẽtiore, & aluꝰ haudquaquã deijciat. Hæc igiẽ ceu cauſę ſunt: Indicia uero cõuulſionis ad ta-
D les cãs, colores ꝑter naturã habentur, indicantes humorũ prauitatẽ, ex quibus conuelli aſſolent:
Viridis.n. aut liuidus, prauũ qualitate ſignificat humorẽ: rubidus uero, ſanguinis copiã indicat.

35 *Conualituros autem, morituroſq́; pueros, & alios, ſcrutari conuenit omnibus ſignis, prout in ſingu-
lis ſingula relata ſunt.*

Id etiã antea dixit: & nũc quoq; cõmemorat: & rurſus poſt paulũ dicet, ꝓpterea ꝙ utiliſſimũ
ſit: attamẽ nõ id intelligũt pleriq; medicorũ: ſed interdũ aliq̃d ex prauis uidẽtes indicijs, ex q̃-
bus cõtingit uiuere hominẽ, criminãẽ, ceu mẽdacẽ: quemadmodũ rurſus bonis apparentibꝰ in-
terẽpto ægro, falſum eſſe Hippocratẽ dicũt, nondũ cernẽtes, ꝙ ĩterdũ à multis bonis indicijs v-
nũ malũ uehemens peruincatur: & rurſus è contrario è multis malis unũ bonũ, q̃d uehemens ſit.

36 *Hæc autem intelligo de morbis acutis, & alijs, quicunque ex his fiunt.*

Hoc quoq; ſcripſit Hippocrates, q̃uo ante dictũ ẽt, ꝑceptũ, uaticinatus negligentiã pariter &
audaciã eorũ, qui ſint eius uolumina lecturi, & itẽ quæſituri, quo pacto cõmemoret quadrageſi-
mum diẽ, atq; ſexageſimũ, ſuppurationesq́; & aquas inter cutẽ, nec nõ febres quartanas. Cũ.n.
uel eo clare ſcribente, ꝙ nõ ſolum agat de acutis, ſed etiã de ijs, qui ex horum decidentia in lon-
gam temporis ſeriem extenduntur, attamen talia quærant, quid nam agerent, niſi id effeciſſet?

37 *Oportet autem eum, qui ſit rectè præſenſurus ſuperſtites futuros & morituros, & quibus morbus* E
pluribus diebus duraturus eſt, & in quibus paucioribus, indicia ediſcendo omnia interſtinguere, æſti-
mando vires eorum inter ſe, quemadmodum ſcriptum eſt, tum de alijs, tum de vrinis, & ſcreationibus,
vbi pariter pus bilemque excreet.

Oĩa aſſidue oportere ſpectari indicia,nec vni credere,ẽt antea dixit. Sed nunc adiecit, quod
ſermonis eſt utiliſſimum:id uero eſſe dico,uires æſtimare indiciorũ,neq; ſimpliciter has,ſed cõ-
ferendo eas inter ſe. Sunt.n.quædã indicia & ipſa per ſe praua,magisq́; & minus:quorum uires
menſurari oportet uocabulis(ut antea quoq; explanauit)aut exitioſum dicendo, aut exitioſius,
aut admodum exitioſum: & itẽ adijcendo uerbũ, iã. Nec ſecus in bonis indicijs rurſus,aut ſalu-
tare,aut ſalubre ſimpliciter, aut magnam obtinens uim, aut ẽt cum uerbo:admodum.Plus eſt.n.
ſi dicatur,admodum magnam uim obtinere ad ſalutem,q̃ ſi nudum ac ſolum,magnam uim ob
tinere. Sed nunc conferri oportere dicit uires indiciorum inter ſe,nõ modo ſimilium,uerbi gr̃a
bonorum cum bonis, ac malorum cum malis,ſed ẽt bonorum cum malis:nanq; ꝑ hanc cõpara
tionem ea quoq; q̃ fiunt præter rationem, innuit. In primis.n.agnoſces,quid nã præter rationẽ
eueniat: tum aũt haudquaq̃ terreberis: & demũ cõſiderabis, quamobrẽ factum ſit: aut quid nã
indicare natum ſit.Sed hæc oĩa in noſtris commẽtarijs dicta ſunt,maximeq́; in libris De iudica F
tionibus: nec uero ab re erit nunc quoq; gr̃a exempli,reuocare in animum quædam à cõi initio
incipientes oĩs præſentiendi facultatis.Conſideres.n.conueniet in primis,utrum præcipue pars
una in corpore affecta ſit, an morbus ſit humorum in conceptaculis conditorum: deinde ꝑ quã
potiſſimum facultatem periculum ægro immineat, etenim ſupra dictũ eſt,tres eſſe facultates:tũ
deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus.n.facultatẽ de cerebro manãtem im-
perpeſſam haberi,atq; ẽt corporis partes imperpeſſas,totius uero hypotheſin morbi,hoc eſt fe
brilis, ex putreſcentibus ſolis habẽtes humoribus: deinde his ita habentibus,ab initio cũcta ap-
parere in urina bona indicia:hũc hominem mori impoſſibile eſt.Quocirca,quanq̃ aliquod ap-
pareat indicium terrificum, nõ ſolum nõ terreberis(quemadmodũ pleriq; medicorum)ſed ẽt
dijudicationem præmonſtrare exiſtimabis:etenim dolent caput,ac delirant,& intuent̃ tenebri
coſa quædam ac flaua,& hebetudines ſubeunt oculorum,atq; ẽt oris uentriculi dolore affligun
tur: & itẽ ſpirant difficulter, & hypochõdria contendunt̃ ratione iudicationis:& rurſus deiectio
nes malignę, & ſcreationes, atq; uomitiones q̃dã, & itẽ partes nigreſcẽtes, putreſcentesq́ue, &
intermorientes hominem exhibent per oĩa meliorẽ.Sæpe.n.ex talibus excretionibus ægri faci
lius ſpirant,melius appetunt,melius dormiunt,dolore leuantur,ac reſurgendo leuiores,& in to G
tum * faciliores euadunt, perſpicue indicantibus ijs, q̃ euacuãtur,expurgari corpus,natura præ-
ter ſpem ſuperiorem cõflictum repellente.Sed hæc oĩa poteſtate ſunt prodita,atq; definita hoc
uolumine.Præcepta de pulſibus tantũmodo addenda ſunt,q̃ nos omnia in cõmentarijs De pul
ſibus clare ꝑſcripſimus,prorſus ſilentio diſſimulantes ſphingis ænigmata,qualia innumera ſcri
pſit Archigenes. Itaq; hæc oĩa prompta animo obſeruãdo inſpice, cõferendo ea inter ſe:ex his
.n.poteris prædicere ea,q̃ ab infirmis omittuntur,interdum ẽt neceſſarijs ipſis haudquaq̃ exq-
ſite perſpecta:quemadmodum ſæpenumero me uidiſtis in ijs,qui ſtrideant dentibus,ex natura
in illis haberi accidens pronunciare, ita ut exiſtimarent familiares audientes nõ ex medendi fa
cultate, ſed ex arte uaticinandi talem extitiſſe p̃dictionem: interdum ẽt in dormientibus incon-
niuentibus oculis, ut id quoq; in eis ex natura exiſtat: & quodam in uentrẽ cubante id ipſi quo-
que natura neceſſarium. Porrò mulieris cuiuſdam aliqñ uiſus eſt adeuntibus nobis dexter ocu-
lus alterum inſigniter ſuperare, de qua dixi, talẽ ante morbũ extitiſſe exceſſum: & itẽ in alio ca-
ua admodũ tꝑa, quo perſpecto tunc dixi per naturã h̃ri affectionem: itidem aliorum cruentos
oculos eſſe per naturã:*Conuulſam uero in alio ſupercilij partem,aut oculorum, aut labrorum:
Et item non nulla ante morbum ex quadam cauſa fuiſſe exteriore.Quin ẽt intermittentem pul- H
ſum, atq; ẽt pulſus uarietatem, & alia generis eiuſdem ex natura in quibuſdam haberi dixi, uel
ipſis ægris haudquaq̃ perſpecta:qñq; ẽt,ſimulatque conualuerunt,reſtare uiſa ſunt. Voces item
† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου. i. ante ægrotationẽ. & ita uetus translatio.
aſperas, raucas, clangoſas, in hoc ex natura, in illo † ab ægrotatione,ꝭ cõmitti dixi;de quibus cũ
libro de p̃ſagiẽdo latius docuerim,nihil inſuper neceſſe habeo hoc loco recenſere:ſed ſufficiet,
ſi ſummam horum inueniendorum dixero, & ita orõnem ſiſtam. Quoties.n.ex oĩbus alijs ſine
periculo uideatur morbus,tale accidens terrificum ex natura adeſſe ſciendũ eſt:aut prorſus an-
te ægrotationem fuiſſe ꝑꝑ aliquã cauſam euidentem. Quocirca mihi,& Hippocrati credentes,
cõſiderabitis(quẽadmodum dictum eſt)uires indiciorum æſtimãtes,quemadmodũ ipſe,in quã
prædixit: exempli.n.habuit mẽtionem, quoties pariter pus bilemq́; excreet:idq́; ab eo dictũ eſt
Supra.203.d.cõmen.2.t.35.
per dictionem illam, q̃ ita incipit: ‖ Quæcunq; ſuppurantur, dum ſcreatio biliosa eſt,exitioſa ad
modum ſunt, ſiue uiciſſim bilis ac pus,ſiue pariter excernant̃. Per hanc.n.dictionem cenſuit cõ-
ſideranda eſſe exquiſita ratione oĩa, quæ in ægris exiſtunt:atq; nõ nulla quidem expoſuit eorũ,
Ibidem.t.56.
à bonis ita exorſus:‖Bona hæc ſunt,facile ferre morbum,facile ſpirare,dolorem ſedari,ſputũ fa-
Ibidem.
cile excreari. Tum deinceps,ubi ea omnia recenſuit,à malis rurſus exorſus: ‖ Mala uero,inquit,
his aduerſa habentur,difficulter ferre morbum,ſpirationem magnã,& crebram eſſe,dolorẽ nõ
ſedari,

A ſedari,ſputum uix excreari,ſitire admodũ,corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum ſignorum initium , doctrinæ ab eo antea proditæ ex prædicta hypotheſi , quam de excreationibus conſcripſit . Vt igitur,inquit,in his dixi, ita in cunctis agas,nihil omittendo, ſed ſeorſum æſtimando ſingulorum uires indiciorum,deinde ea inter ſe conferendo.

38 Oportet quoq; impetum populariter graſſantium morborum cito conſiderare , nec non tenere temporis conditionem.

Ad prægnoſcẽda futura in ægris accidentia,maxime conducit graſſantium quoq; morborũ
cognitio,qui iam præſentes,& item futuri ſint. Diſſeruit aũt ipſe breui ſumma in ſententijs , qui
“ ſingulis increbeſcant tpibus,quiq; & præſentẽ,& anteactam ſequantur conditionem.‖Vere.n. 3 Apho.20. Ex. ord.24.a
“ (ait)atræ biles,furores,& alij deinde,quos enumerauit,qui veris & aliorũ tẽporũ proprij ſunt,
quoties.ſ.proprias ſeruent naturas.Si minus ſeruẽt, graſſaturos alios ait morbos anteactæ con-
“ ditioni cõgruẽtes:atq; docuit,quinã ex ijs poſtea futuri ſint,qui vero ſtatim in prima conditio-
“ ne.De ijs igit̃,qui poſtea futuri ſint,ita docuit:‖ Si hyems ſqualida & aquilonia fuerit,uer uero 3.Apho.11. Ex. ord.20.h
“ pluuiũ,auſtraleq́ue.& alia,q̃cũq; deinceps dicit.De ijs vero,q̃ in ipſis p̃ſentibus accidãt cõdõni 3.Apho.15. Ex. ord.15.f
B bus,dũ ait,‖Condõnũ anni ſqualores ſalubriores(qđ in totũ dixerim)q̃ imbres.& alia,q̃cunq;
deinceps exiſtũt.Itaq; in ſentẽtijs ſummatim de morbis vulgariis, docuit:in libris vero de morbis vulgarijs ad particularia deuenit.Quãta vero & horũ vtilitas hẽat , q̃ q̃ videant cõprehẽdi ſermonibus vniuerſalibus,explicabit in commentarijs de morbis vulgarijs,ab his ordine p̃ſcribẽdis.Nũc vero ſummam totius dicã p̃ſenſionis,de qua ſermonẽ in p̃ſenti dictione Hippocrates fecit:Indicijs.n.p̃ditis hoc uolumine p̃gnoſtico,morborũ ipſorũ p̃prijs,cẽſet adijcienda eſſe ea, q̃ ex aeris cõdõne ducunt. Finge.n.aliqua viſa eſſe indicia ex rõne morbi ſanguinis fluoris,eſſe uero & tp̃s vernũ,adhuc magis ſperabis fore ſanguinis fluorẽ:ꝙ ſi p̃ſens quoq; cõdõ calida,& humida fuerit,multo ſanè magis:& itẽ p̃teritorũ duorũ,vel trium tp̃um condõ ſi ſanguinẽ gignat,adhuc ẽt magis ſperabis fore ſanguinis fluorẽ.Vt igit̃ ſermo de sãguinis fluore,ita de oĩbus alijs ẽ.Sed abũde erit dicere ſingulare exẽplũ futuri ſudoris.Per æſt⁹,q̃ ſqualẽtes ſint, febres vt plurimũ ſine ſudore eueniũt:p̃ eos vero,in q̃b⁹ minuta pluuia decidit, febres cũ ſudoribus magis fiũt.Itaq; cõſtat,vt p̃ter alia ſigna,q̃cũq; ægrotationis p̃pria hñr,futurũ demonſtrantia ſudorẽ, ambientis præterea aeris condõ accedens, ſpem futuri ſudoris firmiorẽ ſubſcribat.

C *DE SIGnis , & INDicijs, quonam modo differant inter ſe : & item aliqua de temperie regionum.*

39 Probe vero peritum eſſe oportet de indicijs certis,ac ſignis alijs:ſciendumq́, ꝙ quouis anno,& quouis tempore mala malum,bona bonum, denunciant.

Non apud medicos ſolum,ſed ẽt apud rhetores,quæri agitariq; ſolet,quonam diſcrepet a ſigno indicium certum,quod græci τεκμήριον vocant,quęſtione non in verbis ſolũ habente locũ, quemadmodum aliubi,ſed ẽt res ipſas attingente. Oportet.n.duplicem quãdam inueniri naturam rerum,ex quibus medici præſentiunt,rhetores demonſtrant,aut ſuadent. In ijs igitur,quæ ſumuntur in demonſtrationes,ſiue ſcientiarias,ſiue veriſimiles, dr̃ia vna eſt neceſſaria, & aſſidue hñs alterũ alteri ſubſequens,ex quibus propoſito conficitur: alia vero non neceſſario, nec aſſidue,ſed magna ex parte dũtaxat. Quin ẽt ex alia dr̃ia,hæc ex obſeruatione empirica, illa ex rationali ſequela eſt,qđ ſanè eſt endeixis.i.indicatio.Hæc igitur rerum dr̃ia hr̃:nominibus uero in eis non oẽs æqualiter vſi ſunt:ſed elegantiores (prætereo.n.ſponte alios) in prima ſectione, de eo,qđ perpetuum eſt vnum quodlibet indicãs, cenſent vtendum indicii certi appellatione: ſignum vero,nominant alterum:in ſcđa vero ſectione,quod ex obſeruatione eſt,ſignum:quod vero ex indicatione eſt,indicium certum dicunt.Cæterũ,ꝙ græci authores ita nominibus vtan-
D tur,non medicis ſolum ſcire vtile eſt,ſed ẽt illis,quibus arte congruit græcizare. Et verò, ꝙ ad demonſtrationes ac præſenſiones prædictam rerum dr̃iam cognoſci vtiliſſimum ſit,perſpicuũ cuiuis eſſe exiſtimo.Sed,vtrũ ambo ſuam aſſidue ſeruent vim,q̃cunq; bonũ denunciant, & quæ
“ cunq; malũ,dignum conſideratione eſt.Ipſe igitur in ſententiis dixit,‖Per morbos minus ij pe- 2.Apho.34. Ex. ord.17.c
“ riclitantur,quorum naturæ morbus conuenit,aut ætati,aut habitui,aut tp̃i,q̃ quibus non conue
“ nit aliqua ex his or̃one.Hoc igitur nũc diſcrepat ab eo,qđ nũc eſt proditum.Malum.n.aliquod ſignare dixit aſſidue mala indicia:non tñ ut ſimiliter,aut ut non ſimiliter,inſuper adſcripſit: prædicta aũt ſententia neutrum transfert in contrariam naturam , ſed hoc in ipſis magis minuſque exiſtere dicit,pro natura,ætate,& alijs, quæcunq; enumerauit:quocirca ex hoc nequaquam ab
“ Hippocrate contraria dicentur.Illud vero magis pugnare vr̃,dum ait,‖ Iis,quę non ex ratione 2.Apho. 27. Ex. ord 16.b
“ leuant,confidendum non eſt: nec metuenda admodum ea , quę prȩter rationem incidunt ma-
“ la:hęc.n.magna ex parte infirma ſunt,nec perſeuerare,aut immorari diutius ſolent. An id,ip̃m eſt,p̃p̃ quod ẽt adſcripſit nunc nobis propoſitam dictionem? Accidentia.n.quędam de prauis in bona,atq; ẽt de bonis in praua,mutantur:ſigna vero nequaq̃ uerti natura in contrarium ſolent,ſed magis ac minus,aut malum aliquod ſignificare,aut bonum: non tñ nunc bonum , rurſus uero malum:aut malum nunc,rurſus uero bonũ. Igitur,quęcunq; in urina docuit eſſe mala

signa,hæc haud vnq̃ bona euadent:quẽadmodum neq; bonum vllum malũ.Itidem,quæcunq; E
de screationibus,vel deiectionibus tanq̃ bonis, aut malis dixit,nullũ in contrariũ vertitur. Pari
mõ nec q̃cunq; circa vultũ fieri docuit signa,aut ex colore,aut mole,aut figura, atq; decubitu,
deq; liuiditate aut nigritie partium,aut alia quauis tali affectione. Oĩa.n.uim retinent propriã,
nõ ſm.s.magnitudinem(superius.n.dictum est, ꝙ recipiant maioris minorisq; discrimen) sed
ſm genus:ꝓ pea quòd nullum bonum ad genus euariat malorum,nec vllũ ex illis ad genus bo-
norum,quoties.s.cum proprijs finitionibus considerant̃. Non tñ in accidentibus ita res hẽt.Qui
dã.n.spirant difficulter,atq; ẽt delirant,& hypochõdrio conuellunt̃,ac splendorem intueri cre-
dunt,& obuersari tenebricosa quædã,rõne iudicationis:quin ẽt os ventriculi dolore afficitur,&
infernum labrum intremiscit, & abscessus ſm auriculas, aut aliquo alio loco fit. Constat enim
2.Epid.sect.1. ꝙ hæc oĩa qñq; eueniunt(ut diximus)rõne iudicationis, qñq; vero quia grandescẽtes morbos
comitent̃.Ita fit,ut illud sit ab eo merito proditũ: ‖ Decretoria haudquaq̃ decernentia,partim
inferunt mortẽ,partim difficilem iudicationẽ. Sed de hm̃oi oĩbus,tum alijs locis, tum ẽt libris
De iudicationibus,perpensum est,ita ut nihil insuper ad præsensionẽ desideretur:& ob eã rẽ,
qđ assidue moneo,nunc quoq; persequi non dubitabo.In primis quidẽ maximeq; studendum
præcipio,discere,quæcunq; medicinalis artis officia sunt:alia vero, quæcunq; haud talia sunt, F
partim in voce ac sigñatione quæstionẽ hñtia, partim rationalẽ comitantia cõtemplationem,
post,& in maiori ocio aggredi,quẽadmodũ & nunc de sigñationibus verbi,indicium certũ,ac
signũ.Cum.n.qđ ad artis officia utile est,dictum mihi sit,adijciam aliquid consequens,& de ho
rũ enarratione,aliud ab ijs,q̃ ante dixi,id vero tale est:De accidentibus decretorijs afferri ver-
bũ,signũ,conuenit:indiciũ vero certũ, nequaq̃ conuenit:sola.n.illa,signa simul,& indicia certa
nominant̃,ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute, & internecione ægri:q̃ comprehẽ-
dens vno capite dicet aliquis esse sigñationes viriũ gubernantiũ corpus,quo pacto robore va-
leãt aut deficiãt:in quibus.s.cruditatis ẽt & concoctionis signa continentur: ex accidentibus ve-
ro decretorijs nullũ talẽ hẽt naturã,sed indicant fore iudicationẽ,vt ꝑ excretionem,aut absces-
sum:& ad hęc,per quã excretionẽ,aut abscessum,verbi gratia,sanguinis fluorẽ,aut vomitionẽ,
aut abscessum,qui ꝑꝑ auriculas fiat.Sed,vtrum bona iudicatio futura sit,an mala,per hæc signa
nequaq̃ colligere licet. Constat.n.ꝙ oẽs tales iudicationes nihilo minus in bonũ, q̃ in malum
finiant̃:docuitq; nos finitionẽ earũ firmissimã,nõ ex quibusdã accidentibus ductam,sed ex qui-
1.Epid.com.2.t. busdam signis,certisq; indiciis:‖Concoctiones.n.(dicit)celerẽ iudicationem,securã sanitatem,
8.45.3.112.b sigñant:cruditates vero & incoctiones,& conuersiones in malos abscessus, aut non fore iudica G
tiones,aut tp̃is lõgitudines,aut dolores,aut mortes,aut horum ipsorum recidiuas,oñdunt.Quo-
circa fore iudicationem,ex accidentibus decretoriis(q̃ ẽt signa decretoria noĩare conuenit)p̃-
sentire possibile est:sed,vtrum in bonum,an in malum iudicatio sit abitura,per cõcoctiones co
gnitio est:quæ rursus haudquaquã fore iudicationem præmonstrant,sed conualiturum hoĩem,
aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas,quæ proditæ sunt,appellationum alia enarratio
vna cum rebus vtilioribus ad artem prodita:memineris aũt,vt signa quoq; decretoria acciden
tia gñe existant,indicãtia futuras excretiones aut abscessus:hæ vero causæ quidem sunt, ut mor
bus soluatur,aut ut exoluatur facultas,primaria ratione, sed ex accidenti signa quoq; existunt.

40 *Nam,& in Libia,& in Delo,& in Scythia hæc prædicta signa vera esse conspiciuntur.*

Non ſm solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem: etenim prædictæ dictioni dua-
bus adiectis syllabis,nihil insuper hac dictione opus fuit.Igitur adiiciens ego eas,ostendã,qua-
lis nam sermo fuisset:probe vero peritum esse oportet de indiciis certis ac signis,sciẽdumque,
vt quouis anno,& quouis tp̃e,& terra,mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione
verbũ,terra adiiciens,indicaui tibi superuacuam esse nunc proditã dictionem:nihil.n.aliud per H
eam oñditur,ꝙ signa tum bona,tum ẽt mala,sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si
calida,si frigida,si modificata sit:Libyam.n.tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam,
Delum tanquam modificatam,mediamq; inter utranque,gratia exempli,commemorauit.

QVO PACTO PRAESENSIONES MEDICORVM IN MORBIS RATAE SINT

41 *Sanè itaq; sciendum est, ꝙ in his ipsis terris multo plura consequi nequaquam difficile sit, si quis edíscendo ea iudicare,& recte colligere sciat.*

Quod nos antea alicubi dixim⁹ ex vsu orationis,id hoc loco Hippocrates scripsit:quòd,si re
cte ediscas uires signorũ,q̃q̃ non assidue exquisita rõne p̃sentias futura,tñ ratæ p̃sensiones mul-
to plures futuræ sint irritis p̃sensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei p̃-
sensione. Nunq̃.n.hallucinari,supra captũ hoĩs est:sed q̃ minime oberrare, solius artificis est.
Sed,cũ magna uel ea in re diuersitas habeat̃,eo,qui decies præsentiendo,oberrat semel,multo
melior est,q̃ uicies p̃dicẽdo,oberrat semel:ipso uero hoc,rursus melior is est, q̃ centies præsen
tiendo oberrat semel:quẽadmodũ rursus,quàm is ipse,melior ẽ,q̃ ducẽties p̃sentiendo, ober-
rat semel. Igit̃ nõ recte nos interrogãt empirici,utrũ theoremata, q̃ magna ex parte eueniant,
adiectione

A adiectione rõnis intran ſducibilia, ac ꝑpetua faciamus: deinde non valentes indicare, exiſtimãt coarguiſſe, tanq̃ ex ſuperabundanti rõnẽ adijcientes. Nam, ſi non perpetuo, certe ſepius, q̃ illi, finem artis conſequimur, quemadmodum præſentiendo futura in ægris, ita etiã illis medẽdo.

42 *Expetere vero oportet nullius nomen morbi, ſi non hoc loco perſcriptum ſit: omnes enim, qui temporibus prædictis iudicentur, his ipſis agnoſcas ſignis, licebit.*

Id mihi vr̃ adieciſſe in calce libri, q. a de morbis acutis, & alijs, quicũq; ex his fiunt, hoc libro doctrinã feciſſe dixit. Itaq; cõmemorãs, vt permulta ſigna à ſe prodita, tũ bona, tũ ẽt mala, ſimpliciter dicta de cunctis in cõe morbis ſint, pauca vero de quibuſdã definitis, hoc in aĩum ẽt nobis reuocauit, adijciẽs, nihil eſſe ꝑ ſermonẽ omiſſum: qđ forſitan nos falſum exiſtimauiſſemus, qm̃ quorundã habuit mentionẽ nominatim, aliorum non: id. n. hoc indicat non temere a ſe factũ, nec ſine aliqua cã. Sed, qm̃ ꝑter alios, quidã morbi peculiari doctrina egebãt, ob eã rem eorũ mentionẽ habuit ſeorſum: oẽs alij omiſſi, ſub cõibus ſignis collocantur. In primis ab eo perſcriptũ, quẽ appellant vultum νεκρώδη, i. exitioſum, in oĩ morbo acuto, exitioſum vere dictũ eſt. Pari rõne quæcunq; de accubitu ſcripſit, aut reſpiratione, aut ſomno, aut inſomnia, aut alijs, q̃-
B cunq; cõia ſunt oĩum, qui prædictis tꝑibus iudicentur: Non. n. de diutinis cõmentarium eſt, ſed (vt ipſe dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tempus ipſe etiam indicauit, in quibuſdam vigeſimum diem, in quibuſdam quadrageſimum, aut ſexageſimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS
DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS
Auguſtino Gadaldino interprete.

C IN ſomnium uero corporis affectionem nobis indicat. Nam, ſi quis in ſomnis incendium uideat, a flaua bile uexatur: ſi Fumum, vel Caliginem, vel profundas tenebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatem abundare indicat: Nix, & Glacies, & Grando, pituitam frigidam. Sanè & tẽpori, & nutrimento ſumpto mentem oportet adhibere. Nam, qui niue conſpergi ſibi videtur, ſi in acceſſionis inuaſione, quę cum rigore uel horrore uel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum eſt: ſi in declinatione tale inſomnium uiderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperantium humorum: adhucq; ẽtma gis, ſi nihil ex pituitoſis eduliis comederit, quibus in uentriculo contentis, talis quędã imaginatio fieri contingit, quamuis, quę in toto corpore eſt affectio, ſimilis non exiſtat. Sed, qm̃ in ſomnis, non ex corporis affectionibus ſolum, ſed & ex iis, quę quotidie agere ſolemus, & ex iis ẽt qñ que, q̃ cogitauimus, aĩa imaginatur, ac ſanè ẽt quędã diuinatorie preſagit (nam & hoc experiẽtia cõfirmatur) difficilis certe efficitur dignotio corporis ex inſomniis è corpore excitatis. Si. n.
D ab iis dũtaxat, quæ quotidie agimus, uel cogitamus, oportere ipſum diſcernere, nihil utiq; diſſi cultatis eſſet, quæcunq; nec acta nec cogitata ſunt, ea cenſere ex corpore excitari: at, qm̃ etiã di uinatoria quædã eſſe concedimus, qũo hæc ab iis, quæ ex corpore excitantur, diſcernant, haud facile dici poteſt. Conſpexerat. n. quidã alterum crus ſibi lapideum euaſiſſe, iudicarantq; plerique, qui in hiſce rebus periti habebantur, ad ſeruos inſomnium hoc pertinere: at ille eo crure reſolutus eſt, cum nemo id noſtrum expectaſſet. Palæſtritam item, qui in ſanguinis ciſterna ſtare, ac uix eam ſupereminere ſibi videbatur, copiã ſanguinis habere, euacuationeq; indigere cõ iecimus. Nõ nulli uero cũ iudicatorie ſudaturi eſſent, in calidarum aquarum ciſternis lauari na tareq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio bibendi citra expletionem, ad modum ſitientibus: quemadmodum inſaturabiliter comedendi, eſurientibus: uenere utendi, ſemine repletis accidit. Vr̃. n. in ſomnis aĩa in corporis profundum ingreſſa, & ab externis ſenſilibus digreſſa, affectionem, quæ in corpore eſt, ſentire: atq; eorum oĩum, quæ appetit, tanq̃ iam præſentium, uiſa concipere. Et, ſi hæc ita hñt, nihil ſanè mirũ fuerit, ſi, cum aĩalis facultas ab humorum copia gra uata uexatur, hoĩes uix ſe ipſos mouere, ac onera quædã ferre, per ſomnum imaginenť: e cõtra uero, cũ leuis, ſuperfluitatibusq; uacans affectio corporis ſit, ſi, qui ita ſunt affecti, ſe uel uolare uel uelociſſime currere, per inſomnium uideant: cũ animę uiſa corporis affectionibus ſemper aſſimi-

aſſimilentur:ita vt ēt,qui affecti ſunt,graueolentia,vel beneuolentia percipere videantur. Qui E
enim in ſtercore & cæno ſe verſari imaginanť,vel humores prauos graueolētesq́ue,& putrefa
ctos in ſe hñt,vel copiam ſtercoris inteſtinis contenti : qui autem contra, q̃ hi, ſunt affecti, ac in
locis beneolentibus verſari ſe credunt,contrariam habere in corpore affectionem eſt cenſen-
dum.Quæ igitur laborantes in inſomnijs vident,ſeq; agere arbitrantur, ſæpe hæc nobis humo
rum tum defectus,tum exceſſus,tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRAECOGNITIONE

LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex vltima interpretis recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI.

Medicum poſſe,quid ſingulis ægris euenturum ſit, prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit,cum Romam primo ſe contulit. CAP. I.

SI vulgares medicos Poſthume audiamus, quæ ſingulis in morbis euentura G
ſunt ægrotantibus,præcognoſcere non poſſumus.Nam,ex quo numerus eo
rum, qui videri potius,quam eſſe,volunt, non ſolum in medicina , verum in
alijs etiam artibus maior eſſe cæpit, neglecta ſunt, quæ in diſciplinis erant
pulcherrima , dataq; eſt opera,ut ea dicantur & fiant, quibus vulgi gratiam
ineant,& ab eis approbentur:dico autem quibuſuis adulari, quotidie ſaluta
re,diuites per vrbem comitari, principes domum reducere, in conuiuijs di-
ſcumbere,atque in eis tum miniſtrare,tum iocos,& facetias referre. Quidam vero non hæc mo
do faciunt, ſed pretioſo quoque veſtium & anulorum ornatu, magnoq́ue ſubſequentium co-
mitatu, & argentea ſpecillorum ſuppellectile, populo perſuadent ſe dignos eſſe, qui beati, &
amabiles ab omnibus habeantur . Atque, cum partim illecebris, partim oſtentatione iudi-
cium illorum, qui res vere dijudicare neſciunt, perſtringant, multa (ut ipſi quidem putant)
bona conſequuntur: vt autem ipſe ſentio, veris omiſſis, falſa bona arripiunt: & tales cum
ſint, in cæteris quoque medicinæ præcepta tranſgrediuntur: quam minimo etiam tempore
cum ſe docturos polliceantur ,magnum diſcipulorum numerum contrahunt, per quos pluri-
mum ipſi poſſunt in urbibus, in quibus diuerſantur. Verum hac tempeſtate alias artes hæc ſo- H
la calamitas afflixit,medicinam vero permultæ atque diuerſæ,quarum unam propalare decre
ui,ad eos medicos pertinentem,qui plurimum a me diſſident.Cum aliquis medicus eorum,qui
legitime medicinam didicere,vel delirium, vel rigorem,vel profundum ſomnum , uel ſangui-
nis fluxum, vel ſecus aures,aliquove alio in membro abſceſſum,vomitū,ſudorē,alui commotio
nem,aī defectū,deniq; aliud aliquid eiuſmodi in ægrotantibus futurū prædicit, imperitis homi
nibus talia audire non conſuetis,portentum ac monſtrum id eſſe vr̃:tantumq́ue abſunt, vt eum
mirenť,qui illa prædixit,ut bñ ēt cū ipſo agať,ſi deceptor ab eis nō habeatur. Ex his tñ aliquot,
qui præcognoſcendi ſcientiā hr̃i poſſe non negant,ſtatim & ipm,qui prędixit,& cęteros medi-
cos percontantur,priſcorumne eiuſmodi inuētum ſit,an ipſius ſolummō,qui prędixit.Hic me-
dicos quidem cæteros,vel vt ſuā imperitiam occultēt,vel fortaſſe quia ſic aliqui exiſtimant,p̄-
ſciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam, aut conſcriptam reſpondere neceſſe eſt,
eumq́ue,qui tales res euenturas dixit,deceptorē eſſe:illum vero,q̄ prędixit,partim medicorū,
qui adſunt,reuerentia,partim ne in eorum odiū incidat,non audeat,oportet, dicere pręcogno
ſcendi artem ab antiquorū multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorū oīum auctor
extitit,conſcriptā eſſe,multoq; minus ſe eius artis inuentorem aſſerere : nanq; & mentiretur,ſi
quis

A quis hoc pacto respõderet,& in odium medidorum longe maius incideret.Igitur tã ancipiti hic interrogatione impetitus,dum inter consultandũ,quid respondeat,ꝓ moratur,auget,opinor, de se imposturæ suspicionem,& demum in se oĩum inuidiam concitat,adeo vt insidijs petatur, clam primum veneno,palàm deinde calumnijs:id quod Quinto contigit, qui, licet oẽs sui tpis medicos excelleret,vrbe tñ eiectus est,tanq̃ ægrotantes necaret.Necesse est igitur eum,qui me dicinam exercet,quemadmodum philosopho cõuenit,& Aesculapij successorem decet,è duobus alterum subeat,vel,vt Quintus,Roma pulsus eximiã præsensionis suæ mercedem reportet: vel dolis circumuentus,& aperte quidẽ,si paulo timidior fuerit,dũ alia excusat, alia formidat, lepori vitã similẽ degat,ſp in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus, & illud interim accedet,ꝙ delusoris de se suspicionem augebit.Quòd si audacior aliquãto cõtrauenire,& solus aduersus tam improbos,tot fraudibus assuetos hoĩes altercari velit, eruditione disciplinisq; fretus,sed taliũ improbitatum nescius, duorum alterum rursus euenit, vel ut ab eis arctius deuinctus in posterũ peragat, quicquid illis libuerit:uel,si vlterius adhuc obsistere,& cõcertare pergat,bona fortuna vsus,non possit euitare,quin assidue pessimo oĩum dissidij gñe vexetur,qđ ciuile bellum noĩant.Id igitur contingat oportet in multis eorum, qui disciplinis ita,
B sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris ueritatem per se ipsam syncere, & non alterius alicuius rei gratia,consectati:quos monitos uolumus,ut, qñ suorum temporum improbitatem semel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam vtilitatem hominibus allaturos, ab hac se hoĩum fæce subducant,ac veluti ex aliqua magna tempestate,& ventorũ procellis,in aliquẽ tranquillitatis portum concedant.Eiusmodi quippe viri,quamuis ignoti vulgo sint, summo tñ rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis ẽt quibuscunq; hominibus, qui uitam tranquille degant,cogniti fiũt:permittantque, vt in existimatione sint improbi apud uulgares.Horum autem oĩum malorum in causa sunt diuites,atq; ciuitatum principes,qui corporis oblectationibus dediti,cum voluptates virtutibus antepostuerint,nihil pendunt eos,qui pulchri quippiam edidicerunt,& alijs explicare nouerunt. † Diuites.n.cum se totos uoluptatibus abdicarint,voluptatum artifices ditant,admirantur,& eo vsq; extollunt,ut histrionum,& aurigarum simulachra secus deorum imagines etiã collocarint:disciplinarum vero peritos tanti faciunt,quantum indigent eorũ opera.Neq;.n.quid singulis artibus pulchri boniq; insit,aĩaduertunt,neque,vt eas accurate discant,tolerare pñt:verum geometria,& arithmetica tantum vtũtur,quantum extruendis ædibus,& computandis expensis conducit:astrologia uero,& diuina-
C tione,quantum ad præuidendum faciat,quorum hæredes esse debeant: idem & musica, quantum ad oblectandum aures sufficiat: quæ vero has oẽs artes constituit demonstrandi facultas, curæ ipsis non est, nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium oĩum parentem philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis ẽt omnibus disciplinis deteriorem arbitrantur:cui operam dare,non absurdius esse putant, q̃ si quis granum milij perforare velit.Hi sunt,& qui medicinæ vsum solummodo respiciunt,non tñ recte,sed,vt inquit Plato in Gorgia,sicut pueri vel imprudentes homines:a quibus si iudicaretur, quis nam potior esset,medicus,an coquus,non minimum præstare coquus medico censeretur.

† *Toti autem sunt in ijs, qui voluptates suppedstant atque hos.*

Quo modo Galenus duas quartanas Eudemo prædixerit, & vnam statim à prima inuasione cognouerit. CAP. 2.

HOrum ego ignarus,quo tpe Romam primum veni,neq; tale quippiam suspicans, nõ verbis modo,qđ ægris euenturum esset,prædicebam: sed ẽt,quid opus esset factu,vt sanarentur, libere commonstrabam: donec ad id peruentum est, quod tu scis posthume, qui vnus Eudemo peripatetico a principio morbi vsq; in finem astitisti.Cæpit.n.Eudemum quodam die,po
D steaq̃ lotus fuerat,quædam pulsus inæqualitas vexare,& ab hora octaua horror:ob quæ sine cœna philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauens ab oĩ uictus errore, tutius esse iudicauit,si octauam horam sine cibo transgrederetur.Vt aũt neq; eo tpe molestiam ullam sensit,cum iam vsq; ad horam nonam, & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicum cœnauit:neque,dum hæc faceret,vllam in corpore sensit commotionem.Tertio die nos q̃ dem,vt solitus erat,conuenit: securitatis tñ gratia visum est ipsi illa quoq; die suspectam horã sine cibo præterire:quamobrem transacta nona,lotus cibum abundanter sumpsit, molesti quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, vbi nos conuenisset, iturus ad balneum,ridẽs & ad te simul respiciens, An ne,inquit,& hoc die,qui quartus est, tutius erit octauam horam transgredi,an ad lauandum modo concedere? Hic tu,cum nihil mali superuenturum opinareris,vt lauatũ abiret,iussisti:idem & cæteri,quotquot aderant,medici præceperunt. Solus ego tacebam:percontatusq; ab eo,cur tacerem, rñdi, eum diem mihi suspicione uacuum prorsus non uideri,ꝙ primo die,quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initiũ extitisse nobis apparuisset: me tñ, ꝙ antea nunquam eius naturalem pulsum nouerim, quo ignorato fieri non põt,ut exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur,certi nihil pronunciare:neq; plus aliquid,qđ consulerem,habere, quàm tunc obortam nobis quartani circuitus suspicionem.

ſpicionẽ. Lauit igitur ſe leniter, & cibum ſobrie ſumpſit: tũ ex me circa veſperam accerſito, &, E
vt rurſus pulſum tangerem, iuſſo, eadem, quæ ante ablutionem, audiuit, confidentius ẽt, q̃ tunc,
expoſita: quã ob rem Eudemus decreuit diem a primo ſeptimum, ab eo autẽ quartũ, deinceps
venturum diligẽtius obſeruare. Domi itaq; p̃ſtituto die manens lauit ſe, & cibum accepit, mul-
tis, ut noſti, ſine febre ipm eſſe prorſus affirmantibus: ego vero tibi interroganti (nam & huiuſce
proculdubio recordaris) quid fore ſuſpicarer, tunc aperui, quartani cuiuſdam longiſſimi circui
tus principiũ inſtare: quibus dictis ad balneũ inde longius ſemotum me contuli, ægrotum quen
dã circa veſperã illic viſurus. Lotus interea cibum Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt, toto cor
pore calorem percepit, quem tñ ob potum eueniſſe putauit: antiquum.n.id vinum fuerat. Se-
quenti die medicis conſuetis id, quod euenerat, vt putaret, expoſuit: accuſantes vero, & ipſi vi-
num audacter, nihil mali amplius ſuperuenturum exiſtimabant. Quarto die, ex quo calorẽ ſen-
ſerat, lauit ſe philoſophus, &, ut conſueuerat, cænauit: verum febrire paulo poſt aperte iam inci
piens, credidit demum quartanę periodum illud eſſe, & me cœpit unum ex eo tp̃e cõmendare,
tanquã exquiſitã pulſuum notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophiæ ſo-
lummõ peritum me arbitratus fuerat, medicinãq; in tranſcurſu tantummõ attigiſſe: *non.n.no-
uerat, patri nos ad philoſophiam ducturo, per euidens ſomnium iniunctum fuiſſe, vt medicina F
quoq; inſtrueremur, opinor, non tanq̃ ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſtæc facia-
mus, & ad illa reuertamur, quæ tunc mihi in Eudemo cõtigere, Nam forte poſtea quadam eue-
nit, ſicut & ipſe ſcis, vt alium, qui circa principium antumni acuta ægritudine laborarat, & ex
morbo conualeſcẽs hora quinta febricitare denuo cæperat, inuiſerim: teq; præſente quartani
circuitus inuaſionẽ eã eſſe plane dixerim, ut q̃ pro febris cõdõne, quarto die rediiſſet. Hoc Eu-
demus cũ ex te accepiſſet, magis adhuc inductus eſt, ut mihi fidẽ adhiberet: qui, qm̃ febris exa-
cerbatio maior in dies effecta fuerat, optimos quoſq; urbis medicos cõuocauit, ut cõſultarent,
quo pacto morbus is ſanari poſſet. Vltro tũc ipſe abfui, uerbis nolens cũ illis cõtendere. Viſum
eſt aũt celeberrimis quibuſq; ut eo die, quo expectabatur acceſſio quartanæ, primo mane the-
riacã biberet. Abſceſſerant oẽs, ut ſcis, cum te præſente percontatus eſt Eudemus, quidnam ex
uſu theriacæ ſperarẽ. Cui ego nil dubitans (ſcis.n. & hoc r̃ndi nõ mõ quicquam illi medicinam
non profuturam, ſed febrem duplicaturam. Sciſcitanti cãm, cur ita r̃ndiſſem, ſubiunxi, morbum
adhuc crudum eſſe, theriacã uero humores cũ malos, tũ crudos in principio præſertim hyemis
agitare quidem, non tñ exacte concoquere, aut reſoluere poſſe. Hæc nos tũ Eudemo p̃diximus.
Sequenti die primo mane, cum nondum ego adueniſſem, conueniunt medici, ſeniq; theriacam G
exhibent uerenti, quæ ex me audierat, ipſis exponere, intuentiq; medicos, quotquot aduenerãt,
enixe promittentes oblatam medicinã non parum profuturam. Cæterum, eademmet hora cũ
febris inuaſiſſet, interdum dicebant uſu uenire, ut, qui primo theriacã biberint, morbũ ſentiant
commoueri, ac ceu uectibus extrudi, ſed, ſiquis denuo, quo die expectaretur quartanæ acceſſio,
medicamentũ mane biberit, prorſus a morbo liberatum iri. His dictis illi bene ſperantes abie-
runt. Cæterũ febris non expectato ſequentis acceſſionis tp̃e, poſtride hora octaua ex improui-
ſo ſenẽ inuaſit, uehementior multo, quã pridie fuerat. Quãmobrem medicis poſtero, ut ſcis, ma-
ne conuenientibus uiſum eſt denuo theriacam exhibere: quam cum exhibuiſſent eo die, q̃ pri-
mo paroxyſmo reſpondebat, abierunt. Verum & una acceſſio primæ correſpõdens, & altera il
li, quæ ſuperuenerat, ſimilis, philoſophum uexauit. Quocirca ueſperi me percontatus eſt Eude-
mus, quidnam fore expectarem. Cui ego, ut ſcis, explorato prius arteriarum motu, nihil me cer-
ti, qđ reſponderem, tunc h̃re dixi, ſed mane forſitan habiturum, ſi, qđ noctu minxeris, inſpexe-
ro: qđ & factum eſt: nam ſub ortum ſolis accedẽs matulam inſpexi, &, ſi quid interim meieret,
ſeruaretur, iuſſi, me.n. hora quarta rediturum: Reuerſus igitur, urinis inſpectis, pulſuque diligen-
ter examinato, tertiam quartanæ acceſſionem hora cõſueta affore dixi, atq; diſceſſi. Paulo poſt H
Eudemum uiſuri acceſſerunt Sergius, & Paulus, qui nõ multo poſt urbanus Prætor creatus eſt,
item Flauius uir conſularis & ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dederat, ſicut & Pau-
lus: quibus oĩa, q̃ prædixerã, cũ Eudemus expoſuiſſet, ſupereſt, inquit, id, qđ hodie dicit de uen-
tura acceſſione, uidere, nunquid adueniet. Verũ, cum & ipſa adueniſſet eadẽ hora, qua & cete-
ræ uenerant, mirabatur Eudemus, & quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas prædictiones enar-
rabat: erant aũt oẽs fermè quotquot dignitate & eruditione in urbe Roma præſtabant: inter
quos & Boethus fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritũ, mecum egit, ut
ſibi quippiam de uoce, deq; reſpiratione commõſtrarem, quo pacto fierẽt, & per q̃ mẽbra. Sic
itaq; me Boethus cognouit: atq; iſtud idem Paulo expoſuit: nam, poſtquam me expertus eſt, ip-
ſum admonuit, me hortaretur, ut ſibi quoq; aliquid oſtenderem, ualde nanq; diſſectiones inſpi
cere gratum fore ſibi Paulus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auunculus, qui in
Meſopotamiam, quam uocãt, expeditionem ſuſceperat, diſſectiones uidere ẽt ipſe affectabat,
quemadmodum & Paulus: poſtremo quoq; Seuerus, qui tum conſul erat, & Ariſtotelicæ diſci
plinæ operam dederat, idem cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectionibus res ceſſe
rit, tibi, qui cuncta retines, commemorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciam.

* καὶ γὰρ ἐπεπείςω melius antiquus interpres, etenim didicerat.

Quo

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nũc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in
lecto iacebat, hyeme iã fere media. Ego, ut, quod magistro conueniebat, exhiberem offi-
cium, cum & forte quadã proximus habitarẽ, non poteram non obtemperare Eudemo bis me
quotidie uocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes unus ex Quinti discipulis, qui cũ Mari-
no uersatus ẽt fuerat, & inter medicos primum locum tenere credebatur, cum potentiores oẽs
medicaretur. Dicebat aũt hisce, qui me laudabant, irridens: Nescio, quid ipsi in mentẽ uenerit:
postmodũ tñ agnoscetis, quem laudatis, qñ uidebitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dice-
bat, & interdum ad medicos respiciens, subiungebat: Eudemũ sexagesimũ tertium annum agen
tem, tribus quartanis laborãtem, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hęc ille. Tu uero mi
Posthume, & quę postea de Eudemo prædixerim, quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuul-
gasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principiũ extitit. Mirabantur enim oẽs cum uitę nostræ in-
tegritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quę prima inceperat, eo die, quo
pdixeram, cum abijsset, admirari oẽs cœperunt. Vbi uero, & de secundæ discessu uerax extiti,
B multo magis obstupuerunt: atq; idcirco de tertia saltẽ falli me, Deos precabantur. Sed & illa
quo die pdixerã, cum desiuisset, nõ solũ in pcognoscendo, sed ẽt in sanando, haud paruum no-
men adeptus sum. Quã ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in
me petulanter iactauerat: item, & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus, & eo tempore
maxima erat, & superiori quoq; summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo li
bri De dissectionib⁹ ab eo cõscripti. Aegre ferebat.n. & ipse ea, ob q̃ dicebat Eudem⁹, iuste me
non solum laudibus cæteris anteponendum, sed ẽt summa ueneratione prosequendum. Atque
ideo nõ ex medica facultate, uerum ex diuinatricibus scientijs predictiones meas fuisse mentie-
batur: interrogatusq; a quibusdam, quas nam diuinatrices scientias diceret, interdum auguriũ,
interdum extispicium, non nunq̃ coniectatricem, aliqñ mathematicam, respondebat. Sed refe
ram, quod postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ
discessum fore pdixeram, accedẽs Martianus ad Eudemum hora nona, nõ paulo, sed multo ue-
hementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationẽ cum esse dixisset, abijt statim,
hilari uultu planè lætitiã pre se ferẽs perinde, atq; me meæ predictionis frustratum iri.† Interea
Eudemus febrem sentiens, qualẽ nõdum senserat, vehementem, quamuis me non deceptum iri
C cõsideret, alicuius tñ alterius medici aduẽtũ expectabat. Cum itaq; non unus, sed & duo, & tres
aduenissent: obseruabant.n. oẽs, qũo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltem in
huiusce tertiæ quartanæ discessu, ne ue in sanando Eudemo cõpos fierem: cum, inquam, plures
medici aduenissent, quid nã ipsis de se uideretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent:
Audiens aũt eadẽ à singulis, q̃ & Martianus responderat, aĩaduertensq; eos, ut & Martianum,
hilares, existimauit ipsos ẽt gaudio affici, ac si nec, quod præ dixerã, ueritatem, nec febris finem
consecutura foret. quare diutius in uisendo alio quodam ægroto moratus, cũ tardius solito ad
philosophum redirẽ, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitantem, uolens à
nobis quoq; *febris magnitudinem, quã habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidẽ me
passus est, sed brachium porrigens, ut pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto percunctari cœ
pit, quid anunciarẽ. Cui ego subridens, quid aliud, q̃ bonũ? Et ille quod bonum? inquit, id mi-
hi speciatim expone. Tũ ego, sufficit, inquã, tibi, ut, cum summam rei audieris, ob ea, quæ futu-
ra sunt, læteris. Minime uero, subiunxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igi-
tur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta, symptomatũ quo
que oĩum, tum q̃ superuenerant, tũ q̃ superuenire debebant, solutio subsequẽt. Atq; hoc nobis,
D subieci, naturæ facultas, q̃ corpus tuum regit, per pulsum modo significauit: excitata.n. & cõmo-
ta est, ut è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperit, foras eijciat. Tũ ille, quo mõ dicis,
inq̃t, naturã hæc tibi meã significasse? neq; .n. uerbis id elocuta est: explica nobis ista: nã, & me
lõge plus oĩbus medicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquã, in mouendo arteriã ip-
sam plus extulit, q̃ utriq; dimensioni cõueniat, qđ facere semꝑ assueuit, quoties aggrediẽ id, qđ
corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qñ multæ sunt uiæ, quas natura expellen-
dis excrementis aperuit, nã & uomitu reiecta, & uentris profluuium, & vrinæ multitudo, & su-
dor plurimus, & sanguis erũpẽs, & in multis cõsueta uenarũ ani apertio, subito sæpe corpus ina-
niũt, artis tuæ proprium opus foret, expulsionis genus mihi denunciare. Tũ ipse, cũ fluxurus est
sanguis, hæc & illa signa præcedũt: cũ sudor futurus est, illa: atq; ita sermone procedens, & q̃ uo
mitũ antecedunt, signa subintuli: nec non pcipuũ aliquod subiti per aluũ fluxus decretorij indi-
ciũ habere dixi. Cũ igiẽ aliorũ nullũ adsit, reliquum est, dixi, ut speremus per alui profluuiũ in te
morbũ solutũ iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturũ est, collegisti. Hæc itaq; tum in-
ter nos uespere collocuti sumus. Manè autẽ cum accessisses, tutemet ex Eudemo summã prædi-
ctionis meæ cognouisti: qui nõ, ut antea cõsueuerat, summisse loquebatur, sed ad uos oẽs, q̃ ac-
cedebatis, amicos alta uoce clamabat, uaticinari Pythium Apollinẽ ægrotantibus uoluisse ꝑ os,

† αἰσθανόμενος δὲ ὁ Εὔδημος εὐφορίας ὁποίας οὔπω πρότερον ἤσθετο. *sẽtiens antẽ Eudemus facilem tolerantiã qualem nondũ ante senserat.*

* τὴν εὐφορίαν. *i. facile tolerantiam.*

Galeni, & quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint,& qua die pfectè liberari debeāt. Quā E
ob rē ego,dicebat,factā in me solutionē morbi(nam me iam planè sanum arbitror)multo ante ex Galeno intelligens,& sanitate,& prædictione iam fruor. Me senē,hyemis tpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacæ, liberauit,eadē suo tempore data:qn reliqui medici non mō de exhibenda theriaca quicquā non deliberarent,uerum etiam ipsum impensè deriderent, quòd senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum, liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus medicorum, qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HAec simulatq; in vulgus exiere, quicunq; medicinæ expertes Romæ tūc erāt,cōe bonū ipsis me aduenisse credentes omnes lætabantur. Martianus aūt, qui non solū medicus erat, sed amicū ēt se mihi testatus fuerat, ut me pridie ex arteriarū motu, quē illi turbulentū,nō decretorium esse timuerāt,sanitatem philosopho pnunciasse cognouit,Eudemūq; postridie ad naturalē habitum redijsse inuenit, ne uerbo quidē me collaudare sustinuit,sed inde se in uicū sutorū transferens, fortè mihi obuiā factus, salutatione,qua uti cōsueuerat,omissa,statim interrogauit, legissem ne unq̃ fm Hippocratis de pdictionibus,an eū librum prorsus nescirem. Audiensq́ue me eū legisse,uideriq; mihi rectè medicos aliquot affirmasse librū illū Hippocratis nō esse:q̃ ergo, inquit,in eo scripta sunt,agnoscis:atqui,& ego eadem scio,nec tñ uaticinor.Sed ad quid,subiunxi, hęc abs te mihi nunc obiecta sunt? & ille,nuper ex Eudemo admirante cognoui,te heri uespere,simul atq; pulsum attigisses,dixisse fore, ut paulo post aluo sponte soluta nō amplius febriret. Hęc eo dicēte,illud mō subiunxi: Ab Eudemo ista,nō ex me audiuisti:cōfestimq; abiēs, Eudemū cōueni,& illi,q̃ mihi à Martiano exprobata fuerāt,exposui,medicorum,q̃ in urbe Roma nomen aliquod assecuti fuerant,malignitatem admirans,Excepit ille,& non sine rōne,rñdit, hoc tibi cōtigit,si patriæ tuæ medicos hìc habitātibus cōferre uolueris, qui multis de causis ad summā improbitatē deuenere:atq; eos oēs his uerbis deinceps exposuit:Ne putes bonos uiros hac in urbe malos effici,uerū,quicunq; mali prius erāt, hìc male agendi materiā nāciscunt, & maius lucrū Romę,q̃ in alijs vrbibus,faciūt. A ĩ aduertentes.n.complures sibi similes,ditatos, illorum facta imitantur, q̃ uarijs de causis improba cū sint, ad summā improbitatem deuenere: hāc ego tibi, perinde atq; lōgo tpe eos expertus, aliqua ex parte enarrabo. Nō.n.praua naturæ conditio, & lucrandi materia solum auxit improbitatē istorū, qui maligni sunt,sed quidam etiā ueluti callis male agendi,per quē quotidie sui similes incedere uidēt,cuiq; illos imitando insuescūt. Alios insuper habere suorū scelerum ignaros,ad quos,si ab aliquo male egisse deprehēsi fuerint,se trāsferāt(trāsferunt autē se ad eo securius,peritiores facti earū rerum,in q̃bus detecti G iā sunt)haud parū valet, ut nunq̃ à maleficio desistant. Nā,qui in paruis oppidis degūt,magnitudine lucri, quēadmodū hic, ad scelus nō alliciunt,cognitiq; cū oībus facile sint,ēt si uel minimū aliquid delinquant, q̃d agāt,amplius nō hñt. At hic istud,ab oībus nō cognosci mala,q̃ sæpe cōmittūt,malitiā ipsorū auget.Ignaros.n.improuisi aggrediunt,simplices præsertim,q̃ solertia carētes ipsos remordere nequeunt,uelut ipsi sese mordēt,si in re quapiā ēt minima lędant. Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt,& in facienda iniuria,mutuo cōueniunt,ita medici Romæ nunc habitantes faciunt, hocq; solo à latronibus differunt,q̃ in urbibus,nō in mōtibus insidiant. Atq,inquā ego,meū antea propositū Eudeme sæpius audiuisti. Nā,simulatq; patriā meā excitata seditio infestare desierit, statim ex hac vrbe discedere me uidebis, & pauco hic amplius tpe morari, quo me citius ab hac hominū peste expediā. At nesciunt,subiecit ille,hoc abs te decretū esse:uel,si sciunt,ut ipsi mentiuntur,mētiri quoq; sic alios opinant. Nā,ut ipsi,partim quia pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebā,si q̃d mali ppetrauerint,agnoscūtur,in patria sua medicinam exercere nequeuntes, in hanc urbē ueniunt,sic & alios ea de causa Romā aduenisse credunt, nec prius recessuros arbitrant, q̃ pecuniā aceruarint. Ac licet à conciuibus tuis, & gen⁹ tuū, & opes audiant,nec ex egenis unū te esse quēpiam intelligant,abs te tñ H ista subornari contendunt, quo facilius eos, qui honesta hæc de te audiunt,decipias:nam q̃ ipsi fecerunt,alios quoq; facere cēsent. Hęc & alia hmōi cum Eudemus narraret,subiungeretq; fore,ut si me improbitate sua lædere nequiuerint,ad uenenum confugiant:Iuuenem.n.quendam ab eis,quemadmodum & ego,medicæ artis opera prudenter exercētem,qui annis ante iā decē in hanc urbē uenerat, cum duobus famulis, quos secum adduxerat,ueneno sublatū fuisse. Gratias, dixi, magister ingentes tibi habeo, qui mihi uniuersa istorum scelera patefecisti:nā ego me ipsis cōgrediēs tuū seruabo, eorumq; imperitia patefacta, ex hac maxima, & populosissima vrbe in exiguū,& infrequens oppidum migrabo,in quo quisq; alium cognoscit,& quibus parentibus ortus sit, quantumque doctrinæ,atque opum habeat,& quo modo uiuat. Nam & hic enutritus istorum ignorantiam,malitiam ve redarguere nunquam studui. Verum de hoc satis.

Destitutos alios ægros ad sanitatem reuocauit Galenus: &, quibus instrumentis uox fiat, per anatomen demonstrauit. CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mētionē feci,cuiq; statim primo die,quo febrire cœpit, accersitus, dixi quartanæ febris insultū esse: hunc ēt & sanandum suscepi, & susceptum sanaui: statim morbi solutionē,sicut in Eudemo fecerā,præfatus. Accitus quoque abs te, familiarem

A familiarē quendā Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborātem, curaui:quem nemo illorum, qui Imperatoris aulā frequentant, ad sanitatem reuocare sciebat. Post hunc Demadē rhetorē in uico sutorio habitantem, cuius morbum celebres quiq; aulæ medici non modo non agnouerant, sed alijs ēt, q̄ conueniret, remedijs curare nitebantur, sanaui:cū intra paucos dies exacte prænouissem ægritudinem illam è diuturnis unam esse. Aestas deinde subsecuta cum aduenisset, & in Romanis principibus prædictiones, & curas magna laude dignas peregissem, magna de me tunc, ut scis, apud oēs opinio fuit:nostrumq; nomen in dies celebrius effectū est:creuitq; simul gloria nr̄a, & eorum inuidia, qui se Romę aliquid esse opinabant:mihiq; perinde atque oī ex parte superati, detrahebant, hucq; & illuc per urbem uentitantes uaria diuulgabant, alius, casu me quēpiā sanasse, periculosoq; admodū curationis genere uti:alius, diuinatrici peritia, nō arte medica, q̄d in morbis futurum esset, me p̄dicere. Incidit postmodum, & ea altercatio, q̄ mihi cum Stoicis fuit, & Peripateticis à Boetho conuocatis. & id, qđ in uxore Iusti contigit, quā, nulla corporis offensa tabescētem, nō solum amare, sed ēt, quem amare, deprehendi: uerum, quo pacto id comperierim, paulo post explicabo. Prius.n.commemoremus altercationem illam, quam cum stoicis & peripateticis habui, multis alijs p̄ter stoicos, & peripateticos tā

B medicis, quā philosophis astantibus. Exponam autē, unde inceperit, ut si cuipiam alteri, q̄ nunc à me conscribuntur, impertiri uolueris, is, ubi earum rerum notitia dignus uideatur, rerum gestarum sequelam intelligat, ne semper occupatus sis in recēsendis, quæcunq; à nobis gesta sunt in medicandis ægris, in dissecandis corporibus, & hisce explicandis, q̄bus interim philosophorum, & medicorum inuidiā refellebam. Nā ab eis lacessitus in hoc certamen deueni, Homeri p̄ceptum secutus:inquit.n. Hunc punire uirum, primus qui sustulit arma. Congressus hic igitur initium tale habuit. Flauius Boethus uir consularis, quem & tu nosti quàm elegans, & studiosus uir esset, Alexandro Damasceno præceptore utebatur:qui, tametsi Platonis etiam philosophiā sciret, in Aristotelem tamē propensior erat. Is igitur, postquam à me obtinuit, ut dissectione facta se docerem, quo modo uox, & respiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium quā plurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram, cum hac in parte similem cæteris animantibus corporis structuram habeant, aptioraq; sint animalia, quę uocem magnam edunt, hisce, q̄ paruā emittunt, ad exhibendas demonstratiuas assumptiones, ex quibus propositæ q̄stionis fides astrueretur. Aderāt autem futuræ per dissectionem ostēsioni cū alij plures, tum Adrianus rhetor, qui nōdū publice docere cœperat, sed adhuc cum Boetho uersabatur:item Deme-

C trius Alexandrinus, qui Phauorino socius fuerat, & singulis diebus publice de quacūq; re p̄posita disceptabat, quo modo & Phauorinus cōsueuerat. Hic antequàm dissecare inciperem, cum dixissem, me solum, quæ ex dissectionibus aspici possent, ostensurum, speraturum autem, ut quę ex ipsis concluderentur, non me tm̄, sed omnibus etiam alijs doctor Alexander præstantius esset collecturus, alij quidem omnes ea uerba, ceu mitia exceperunt:qui uero Alexandrū honorabant, absq; concertatione quoq; uniuersam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipsum hortabantur. Scis.n.ut Alexandrum omnes præ omnibus hoc uitio laborātem agnoscerent, sicut, & tunc aperte significauit. Nā promittente me neruos quosdam ostensurum minutos, & capillorum instar subtilissimos, partim è dextro, partim è sinistro latere musculis gutturis immissos, q̄bus uel interceptis laqueo, uel cultro abscisis, uocis impotens aīal redditur, nihil alioqui, quin, & uiuat, & cætera peragat, impeditū: Alexāder interpellās, anteq̄ id aggressus ostenderē, Si prius, inq̄t, tibi cōcessum fuerit, nos sensibus nostris credere oportere. Ego uero hæc audiēs, relictis oībus abij, hoc unum subijciens, Quā me mea fefellit opinio:nō.n.ad rudes pyrrhonios uenturum me putaram. Vt autem abij, cæteri sanè oēs Alexandrum damnabant. Adrianus autem, & Demetrius, qui Alexandro semper in disceptationibus infensi erāt, opportunā admo-

D dum eum increpandi occasionem habuere. Hæc ad aures aliorum quoq; eruditorum peruenerunt, quotquot in urbe Romana tū erant, uehementerq; est ab omnibus Alexander reprehensus, decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, ut se præsentibus dissectionē hanc facerē, conuocatis oībus, & medicis, & philosophis, qui nomen aliquod haberent. Cum itaq; diebus multis conuenissemus:& ego & inspirationem dilatato, & expirationē constricto pectore fieri mōstrassem:musculosq; ostendissem, à q̄bus pectus extenditur:& p̄terea neruos, qui ad musculos perueniunt, à dorsi medulla nasci:utq; sine ui foras spiritus egrediens, sine strepitu expirationē committat:uiolenter autem exiens, eam expirationem faciat, quę & cum sonitu fit, & exufflatio nominatur: cumq; rursus ostendissem hanc solam exufflationem, à summi gutturis cartilaginibus inter exeūdū uerberatā uocē formare, suisq; musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos pertingentes, si male afficiantur, uocis impotentes reddere:oībus, quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant, redargutis:rogauit me Boethus, ut harum rerū sibi copiā facerem:quod & feci. Nā missis ab eo aliquot, qui notis excipiendo, celerrime scribere cōsueuerant, oīa & quæ dicta, & quæ demonstrata fuerant, rursus exposui, non aduertēs, hæc eum multis impertiturum:quanq̄ Posthume hactenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamē anni iam quindecim intercesserunt:ac, quamuis multi contradicere tum deliberarint, quo tan

tum,opinor, contradixiſſe nobis dicerentur, nemo tamen unquam ſcripta ſua eruditorum ho- E
minum iudicio ſubijcere uoluit. Atque de his ſatis.

Quo pacto mulieris amorem, & ſerui ſolicitudinem Galenus ex pulſu inueſtigauit. CAP. 6.

† ἀγνοούμενοι. i. ignorantes.
† παλλακῆς τοῦ πατρὸς, idest patris meretricem
† Nec in Græco codice, nec in antiqua trāſlatione habētur, & merito.

REſtat,ut,quod tibi ſuperius pollicitus ſum,deinceps ſubijciam:hoc.n.præſenti ſermoni cō
pellor adijcere, præſertim cū non nulli medici, qui ſibi plurimum ſcire uidētur,†exponē
tes,quo modo Eraſiſtratus amari †nouercam à priuigno cognouerit,& pulſum arteriarum iuue
nis amatorie pulſantium Eraſiſtratum deprehendiſſe ſcribant,non tamen id etiam ex pulſibus
inuentum eſſe fateri uolunt,†patris eā uxorem fuiſſe. Ego,tametſi,qua ratione Eraſiſtratus id
nouerit,dicere tibi non poſſim,quo pacto tñ mulieris amorē ipſe deprehēderim,cōmemorare
ualeo. Vocatus ut inſpicerem fęminā,noctu uigilantē,& ex una iacendi figura in alia crebro ſe-
transferentem,ut ipſam ſine febre reperi,percontatus ſum,q̄cunq; ſigillatim illi cōtigiſſe pote
rant,ob q̄ uigilias euenire ſcimus. Illa autē uix,& interdū nihil reſpōdebat,perinde atq; fruſtra
ſe interrogari ſignificaret:demū auerſa,ſtragulis adductis ſe totā operuit, & quodā paruo uelo
ſupra caput adducto in morē eorū, qui dormire uolunt,cubare cœpit. Id uidens diſceſſi,duorū
alterū mecū ipſe colligens,uel atræ bilis uitio mulierem animi deiectionē pati,uel rei,quā fate
ri nollet,mœſtitia laborare:quā ob rē poſtero die cuncta diligentius obſeruare propoſui. Cum F
itaq; acceſſiſſem,ex ancilla,quæ ipſi aſſiſtebat,cōperi fieri nō poſſe,ut tunc ęgrā dominam uiſe
rem:abij igitur,& deinde rediens ut idem denuo comperi,tertio reuerſus ſum,& tum ancilla re
nunciante,ut diſcederem(nolle.n.tunc heram uexari,nā ſimulatq; ſecundo receſſiſſem,abluiſſe
ſe illā, & ſolitū cibū ſumpſiſſe)diſceſſi:& ſequenti die rediēs, ſolus cū ancilla uarijs de rebus diu
collocutꝰ, aperte męſtitia quapiā dominā laborare cognoui,quā caſu poſtea repi,opinor,quo
modo Eraſiſtrato quoq; obtigit.Nā cū prius noſcerē nulla corporis parte mulierē afflictari,ue
rū aīmoleſtia tñ quapiam perturbari,contigit,ut,quo tempore fœminam inſpicerem,iſtud ip
ſum,quod eſſe ſuſpicabar,mihi cōfirmaretur: Nā quidā tū è theatro cum ueniſſet,narraſſetque
ſe Pyladem ſaltantē conſpexiſſe,ſtatim mulieris uultus,& faciei color immutatus eſt:quod cum
uiderem, brachio manū ſtatim admoui,pulſumq; ſubito uarijs modis agitatū inueni,id qđ anī
mi perturbati indiciū eſt:talē.n.pulſum,& qui de re aliqua certant,habere ſolent. Quocirca ſe-
quēti die cuipiā ex ijs,qui me ſequebātur, præcepi,ut, cū ad mulierē ueniſſem,me parū poſt ſub
ſequeretur,& nunciaret Morphū eo die ſaltaſſe:quod cū feciſſet,nullā in pulſu mutationem ob
ſeruaui. Sequenti die quoq; cum iuſſiſſem, ut idē annunciaret hiſtrionē,qui ex tribus reliquus
erat,ſaltaſſe,ſimiliter pulſus nō ſe mutauit. Quarto die,cū ad multā noctē de induſtria expectaſ G
ſem, ubi renunciatū eſſet Pyladē ſaltaſſe, diligenter annotaui pulſum uarijs modis ſubſultaſſe:
atq; ita mulierē Pyladis amore captā deprehendi:quod ſecutis ēt diebus attentius obſeruatum,
me in opinione adhuc magis cōfirmauit.Ad hūc modū,& alterius cuiuſpiā diuitis ſeruus atrien
ſis mihi cognitus eſt ſimili morbo laborare.Nā cū mœſtitia afficeretur ex eo,q a rōnē pecunia-
rū, quas adminiſtrauerat, redditurus eſſet,ſummæq; nō parū deeſſe ſciret,ꝑ mœrore uigilabat:
aīumq; deſpondēs tabeſcebat.Prius itaq; illius domino ſenem ſeruū nullo corporis morbo la-
borare aſſerui:deinde, ut aīaduerteret,monui,atriēſem propterea timere,quia rationē eorū,q̄
adminſtrarat,expoſtulaturus eſſet, triſtitiaq; ipm idcirco angi,ſcientē haud parū deeſſe. Vt igit
me bene coniectaſſe dominus reſpondit,maioris notitiæ gratia cōſului,ut atrienſi diceret,ſe id
tñ argenti,quod haberet,repetiſſe,ne cōmiſſa alteri ſeruo,quē nōdū expertus eſſet,domeſtica
gubernatione,hic inexſpectata morte periret:nā ab eo poſtea rōnes expoſcere nō oportere. Vt
autē dñs hæc ei expoſuit, credens ſe adminiſtrationis ſuæ rationes non redditurū, atq; idcirco
triſtitiā aīo deponens,priſtinum corporis habitū tertio die recepit. Quid igit medicos fefellit,
qui ante me ſeruū hunc,& mulierē inſpexerant?nā hæc uulgari prudentia reperiuntur,etiam ſi
quis exiguā medicinæ ſcientiam adeptus ſit: Arbitror,quia neſciunt,quid ab aīo ꝑturbato cor- H
pus pati ſoleat: fortaſſe uero nec à concertationibus,& pauoribus aīum ex improuiſo turbanti
bus immutari pulſum intelligunt:quod cū ſciret Eraſiſtratus, & eſſet eadē domus iuuenis ægro
tantis,& dilectæ fœminæ,facilius,q̄ ego amorem deprehendere potuit,cum frequentius æger
amatā intueretur, & nō pluribus interiectis diebus,quēadmodū nr̄a mulier neq; tū deniq; uiſo
Pylade,ſed nominato ſolum,turbaretur. Nugæ ſunt igitur,quod aiūt aliqui,pulſum amatorie
moueri,eorum,qui uel neſciunt amoris pulſum nullum eſſe,uel putant re quapiam animo per-
turbato pulſum non immutari, ſed in eandem æqualitatem,& ordinem eum perſeuerare.

Quibus artibus Cyrillum Boethi filium clàm cibum ſumere deprehendit. CAP. 7.

HVius gratia ſi unum inſuper adijciam, ob quod primo q dē Boethꝰ obſtupuit, mox uero,ut
accepit,quo pacto inueniſſē, non mō non mirari ſe amplius affirmabat,ſed etiā id neſciē
tes tanquam medicinæ imperitos uituperabat,ad aliud quippiā narrandum deſcendā.Cū ęgro
taſſet alter filiorū Boethi, & liber à morbo factus, rurſus in morbū incidiſſet,deindeq; ſoluta fe-
bre denuo febriret,dicerēq; ego puerū aliqd clā comedere(nā,q̄ palā exhibebant,& qualitate
idonea,& q̄titate cōgrua erāt) pueri matrē ꝑmittētē ſe filiū diligēter obſeruaturā eſſe,cuſtodē
pr̄ adhibuit, q̄ tota die ſecꝰ puerū ſederet, nec ad eū quēq̄ uenire, ſineret,noctuque cubiculū,in
quo

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cũ igr̃ quatuor dieb⁹ puer ita seruatus, noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit. subsequebant̃ autem Boethũ, ut scis, q̃cunq; in uia nobis obuiam fiebant, quorum in numero, & tu Posthume fuisti. Vt igit̃ domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatũ, ubi lect us erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebat̃, in quo p ue rum iacẽtem mater seruabat, nequis ad ipm accedere posset: sella uero una lectulo aderat, q ua lis lectulorum ceruicibus hærere solet: è regione lectuli, ad extremas, & superiores partes lecti, duæ sedes sibi ꝓpinquæ iacebant, in q̃bus ut nos Boethus sedere fecit, ipse secus uxorẽ sedit. Et mox, Adduxi tibi uxor, inquit, Galenũ hunc, ut ex te audiat, qua diligẽtia Cyrillum custodisti: nihilq; in uictu per hosce quatuor dies aberratũ esse: & uideat, nũquid re uera præterita nocte febrierit, an tu mihi renunciãs ipm calidiorẽ euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrẽ, calorem ali qua alia de causa forsitã excitatum: ut nobis, & quo mõ se nũc habeat, aperte denũciet, & q̃ ad uictum pueri faciant, oĩa pręcipiat. Hic ego, ut pueri uenã in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipm esse pronũciaui: me uero deludendi hisce, qui uatẽ me appellare cõsueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in cõparationem illorum soleo te re

B uera, ut scis, uatem appellare, quoties aliquid p̃dicis, quod æmuli tui negant precognosci medica facultate posse. Atqui hactenus, subiunxi, ea oĩa te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot medicos hisce de reb⁹ cõscripsisse. His dictis, effari me oẽs uaticinium iubebatis: & ego rogare uos, ut adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: q̃d ut feci, testis eris Boethe, dixi neminẽ mihi huc uenienti, tecũq; dum huc ueniremus, colloquenti, significasse, q̃ uaticinaturus sum. Asseuerante illo se, quæ dicerem, attestari, nosti, quãtopere ridens, aduertere uos, & auscultare iussi, uatis oraculum eiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedẽdũ quippiam absconsum est, ut, q̃n mater ad balneum itura, domũ hãc clausit, & securitatis gr̃a clauẽ in loculum coniectã obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere cõperio) filius id, q̃d absconsum est, sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, & obseruãs, an absconditi quippiã, dũ excuteretur, appareret. Verũ, ubi, & quæ super imponebantur uestes, & q̃ substernebantur, oẽs excussę fuerunt, lectũ quoq; agitari p̃cepit, & sellã attolli, inspiciens, an absconsi quippiã sub ipsis uideret. Demũ, ut ne hoc pacto q̃dẽ aliquid cõspectũ est, puerũ è cubili matris in lectulum transtulit: uxoris quoq; cubile totũ excuti, & denuo insterni p̃cepit. Quibus peractis, q̃d nũc, subridens in-

C quit, nr̃ uates profat̃? Hic ipse nõ poterã nõ mirari, nihil ibi repertũ fuisse uidẽs, ubi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoq; surrexi, &, q̃d solum intactũ supererat, q̃a, quod quærebamus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat aũt exiguũ prorsus matris uelum sellæ impositũ, ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cũ cecidisset, clamorẽ magnũ uos oẽs sustulistis: atq; cũ Boetho simul, & abũde risistis, & uatẽ laudastis. Boethus itaq; plus cæteris in risum effusus mirabatur, quo mõ pulsus occultatũ cibũ mihi significare potuerit, & nunciarit, id, quod à puero fiebat, dũ mater lauaret. Tũ ipse, solertissime Boethe, nõ q̃a pulsus id admonuerit, hoc iõ cõiectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile nõ fuit conijcere, in tam lõgo tp̃e cõmedẽdi copiã puero fuisse: uerũ nec occultari quippiã, nec id, quod occultatũ erat, cibũ fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cũ puerũ agitatũ uiderem, nõ iudicaui, ut in animãte fœmina & in seruo timente fecerã, ob aliquã animi perturbationẽ puerum agitari, p̃sertim cum puer febre prorsus careret: At, si me interroges, vñ collegerim id, quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentẽ huic quoq; rei adhibueris, exponã. Cũ neq; orationẽ puer habiturus esset, neq; in palæstrã descẽsur⁹, nec aliqua ĩ re sui ꝑiculũ factur⁹, aut deniq; à quoquã reprehẽsus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, q̃ ab ulla aĩ perturbatione, cõmotionẽ eã pulsus pẽdere con

D ieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per Deos, inquit, nõ miror, cum ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est autẽ eos nescire, cũ ipsi, quod tu facis, nunquã efficiant: & te ista alio quouis mõ potius, q̃ medica disciplina, facere diuulgent: uidenturq; mihi, subiungens dicebat, nõ solũ, qualis altercantium pulsus esse debeat: ignorare, uerum ẽt neq; si q̃squã eorum casu noscat, q̃ tu collegisti, scire colligere, cũ neq; suapte natura solertes sint, neq; se in disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendum, & exercitati, & sapientes sunt.

Boethi uxorem uteri profluuio laborantem præter spem aliorum sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum uero omnium, quæcunq; gessi, quo tp̃e primum Romam uenimus, multos alios: quæ, puto, uniuersa intellexisti ab ijs, qui à nobis sanitati restituti fuerunt: Inter quę, & hoc fuit re uera admirabile factũ, ob quod non solum mira loquentẽ, sicuti prius me plures medici, sed mira faciẽtem, appellarunt. Boethi uxor, cum in muliebrẽ fluxum, quẽ uocant, incidisset, celebres medicos uerita, inter quos, & ego tum ab omnibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunq; in urbe forent, primũ utebat̃. Vir eius, ut ipsam nihil inde leuari uidit, p̃cipuos quosq; medicos conuocat, & eos quid opus sit factu, considerare iubet. Postq̃ in eam sententiã ab oĩbus itum est, ut ea remedia adhiberentur, q̃ ab Hippocrate, & alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, uoluit,

Boethus, ſemper intereſſem mulieribus, quoties aliquid ægrotāti miniſtrarēt uxori, probarem E
que ſingulas medicamentorū materias: quarū intentio ſummatim erat, nō uterū mō, ſed uniuerſum corpus ēt ſiccare: unguēta inſuper adſtringentia admouere muliebribus locis. Morem Boetho gerebam. Sed, ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies uideretur, iure mecum & reliqui dubitare cœperunt: &, quamuis omnes requireremus ad alium ſanandi modū tranſire, melius tñ quicquā, aut ratione inuentum, aut experientia repertum, nō occurrebat, q̄ id, in quo optimi quiq; medici paulo ante cōſenſerant. Interea uero tumor in uentre, qualis p̄gnantibus ſuboriri cōſueuit, apparuit: quam ob rē ex miniſtrantibus mulieribus nō nullæ re uera prægnātem eſſe ægrotantem credidere: nō tñ medicorū aliquis id uerum eſſe arbitratus eſt, nam mulie bris fluxus indicia, q̄ ſingulis diebus excernebantur, earum opinioni refragrabantur. Cū igitur ægrota mulier ab ancilla, quā fidā habebat, & alia ſibi fieri permitteret, quæ in prægnātibus fieri ſolent, & ſingulis diebus lauaretur, contigit, ut in prima balnei cella uehementiſſimis doloribus correpta, quales parientibus aduenire ſolent, humoris aquei uſque adeo multum excerneret, ut aīo defectā è balneo ipſam extulerint. Inclamātibus ergo, & uociferantibus ancillis, uerū neq; pedes, neq; manus, neq; os uentriculi, qđ uſitato noīe ſtomachus appellatur, fricantibus, ipſe, qui caſu ante fores balnei cōſtiteram, audito clamore, intro me proripui: conſpiciensq; fri F
gentem, manu nardino unguento admota, ſtomachum laborantis ex eo cōfricui: ancillasq; iuſſi non fruſtra clamare, ſed unam pedes calefacere, aliam manus fouere, reliquas odorandū aliquid naribus ſupponere: tūc itaq; celeriter ipſam recuperauimus: Subſidente uero ob inanitionem uentre, ſummopere lætata eſt obſtetrix, nō tā quia, ut opinabať, prægnans non fuiſſet, quā ut ſummiſſo uentre, medicis, qui ſibi nō crediderant, aperte cōtradiceret, eo q̄ uere intumuiſſe uentrē percepiſſet. Dubitantibus itaq; ſingulis, quid factu opus eſſet (nā nec ad priorē intentionē mulierē ſanare ſatis fidebant, nec ad aliud curationis genus tranſire audebāt) noctu mihi ea de re cogitāti tale quiddā nouum occurrit. Nā, qñ, ut dixi, mulier aīo defecit, nihilq; adiumenti ancillis afferentibus, ſed tm̄mō clamantibus, ipſe arrepto nardi unguento p̄cordia confricui, recordatus ſum me tantā mollitudinem illic reperiſſe, ut, cum aīaduertiſſem poſtea me uiolentius à principio præcordia fricaſſe, timēs, ne carnem liuidā redderē, à uiolēta cōfrictione deſtiterim: partes. n. oēs circa p̄cordia, ſi quis exacte cōparare uelit, lacti, qđ coagulať, nōdum tñ in caſeum obduruit, ſimiles fuerant. Prorſus itaq; mihi uiſum eſt inſiſtendū nimiæ humiditati exiccandæ morbi, qui aquoſus eſſet: excogitandumq; talē ſanandi modū, quo nō ſolū humiditatem ſiccaremus, uerū ēt ita calfaceremus, ut æſtatis p̄ſertim tp̄e, ægrotantis corpus non liqueſceret, G
qđ frigidæ, & humidæ tēperaturæ ſupra modū erat: Huius tñ cōtrarium tunc faciebamus, cum ipſam in harena maris calida decūbere p̄ciperemus. In aliud quoq; erroris genus, quod pleriſque in morbis occurrit, tū nos ēt incidere collegi: labunť. n. ſæpe medici dū id, quidē, quod redundat, euacuant: ne aūt illi ſimile aliud gignatur, non prohibent. Atq; ideo mecū decreui, ut uniuerſa uictus ratio ad duo inclinaret, potus paucitatē, & totius corporis frictionem, quā non ex pice, & reſina ſubſequereť inunctio, ſed ex melle ſolo, multū q̄dem cocto, tm̄ tñ refrigerato, ut hac in re fontanæ aquæ ſimilis æſtiuo tp̄e foret. Ac, quēmadmodū p̄ cutē humorē redundātē euocare melius eſſe cognoui, ſic medicaminibus urinā cientibus eundē p̄ ueſicā educere deliberaui: dandāq; operā cēſui, ut p̄ aluū ēt detraheret. His aīo p̄ſumptis ſeptē fermè diebus, qui ſubitā illā euacuationē ſubſecuti fuerāt, Boethum, q̄ nos, & ſeparatim ſingulos, & ſimul oēs, aliquē ſanandi modū p̄ſpicere hortabatur, ſeorsū ab amicis, & domeſticis in aliā cellā abductū, ita ſum allocutus: Me, quē probe noſti uſq; in hodiernū diē, ne in una quidē re ad medicinā ſpectāte deliquiſſe, tecū ipſe cōſidera, an totos hoc decē dies circa uxorē tuā operā, quā uelim, p̄ſtare ſinas: ac, ſi melius interim ſe habere uidebitur, totidē rurſus diebus aliq̄d denuo circa eandē agere iubebis: ſin nihil tibi profeciſſe uiſus fuero, tū deniq; ab ea prorſus & ipſe recedā. Hoc cū H
mihi prōpte Boethus cōceſſiſſet, medicamēto aqueū humorē p̄ aluū educente primo uſus ſum: poſt aquā, in qua aſarū, & apium ferbuerat, bibendā exhibui. Cum itaq; duobus primis diebus, his remedijs adhibitis, uterus min⁹ fluere cœpiſſet, tertio die rurſus haud multum medicaminis illius exhibui, quod per aluū trahebat ea, quæ in uterum repebant, cū nō ſolū per urinā, ſed per aluū ēt, humorē deriuare uellē. Ab eo die poſtea quotidie, & melle ipſam p̄unxi, & corpus con fricui, molliſſimo primū, tū aſperrimo ſindone. Mōtanarū inſuper auiū carnes, & piſces ſaxatiles comedēdos obtuli. Cū igitur diebus quindecim hiſce remedijs uſus eſsē, nullū prorſus morbi ueſtigium apparuit. † Quod cum aīaduertiſſet Boethus, quia plus ēt, quam promiſeram, me præſtaſſe uidit, ut prorſus uxorem ſuam liberarē, poſtulauit: præceptaq; exhiberem rogauit, q̄bus in poſterum amplius eo morbo non ægrotaret. Cum itaq; menſe tranſacto, & bene colorata mulier adeo foret, ut ad naturalem habitum nihil penitus deſiderari poſſet, nec amplius fluxus indicium aliquod ſupereſſet, quadringentos aureos ad me Boethus miſit, & nobilium medicorum inuidiam auxit: nā me apud eos laudibus ſummis extollebat, affectabatq; ſicut & Seuerus, mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninū, qui Romæ tunc erat: nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeſo illatum urbe exierat.

† Sic melius, & Græco codici accommodatius. Cognoſcēs Boeth⁹, me pl⁹ quam promiſeram præſtantē perfecte curaſſe affectionem, rogauit præcepta darem.

Galeni

A *Galeni reditus in patriam, eiusq́; ab Imperatoribus reuocatio.* CAP. 9.

VErũ ego, illorũ voluntate ꝑſpecta, ueritus, ne, ſi hoc anteq̃ diſcederẽ, facerent, a reditu in patriã prohiberet, hortatus ſum eos, parumper ab hoc officio deſiſterẽt, me dicens tp̃s ipſis ſignificaturũ, quo apud Imperatorem cõmendari uellẽ. Quãobrem ſtatim, ut audiui ſeditionem Pergami ſedatã, egreſſus ſum Roma perinde, atq; in Campaniã iturus, è ſeruis uno domi relicto, qui res meas cuſtodiret: cui digrediens præcepi, ut cum nauigium aliqđ in Aſiam iturũ nactus eſſet, uno die quẽpiã ex ſuburra inſtitorem uocaret, eiq; ſupellectile oĩ diuendita, quam primum vrbe exiret, & nauim aſcendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atq; hæc haud multo poſt acta ſunt. Ego uero, ut Capuam ueni, inde Brunduſium properaui: quo cũ perueniſſem, decreui primo quoq; nauigio diſcedẽte, Dirrhachium, aut in Græciam traijcere, ueritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipſe quoq; Imperator meo diſceſſu cognito, militem ad me, tanq̃ ad fugitiuum quempiam reuocandum mitteret: quamobrẽ ſequenti die Caſiopen nauigaui. Interea uero amici, quos Romæ deſeruerã, me q̃rentes, ab eo ſeruo, quem reliquerã, ſciſcitabunt̃, ubi nã eſſem, & audientes me in Cãpania diuerſari, primo quidem id, qđ erat, ſuſpicati ſunt: poſtea uero, cum neq; ſeruus, quem Romæ reliquerã, cõpareret, id me feciſſe agnoue-
B runt, qđ pridem ipſis affirmauerã: ac uix tum deniq; oẽs illi, qui re uera ꝓpoſitum meum fuiſſe Romã deſerere prius non crediderant, non mentitum me, ſed uera dixiſſe crediderunt. T pe itaque haud multo poſt, cum ab expeditione Parthica Luci⁹ redijſſet, bellumq; cõtra Germanos ſuſcepiſſet, occaſio amicis de me apud Imperatores colloquendi affuit. Nã cum ſermo de hiſce incidiſſet, qui non uerbis, ſed operibus, artẽ medicã, & philoſophiã exercerent, nõ pauci eorũ, qui cũ Imperatoribus erant, talem me eſſe, qualem requirebant, aſſeuerarunt: quare, cũ iam ex urbe in hoſtes mouiſſent, ac, dum Aquileæ hibernarent, exercitũ colligere, & inſtruere decreuiſſent, nuncios ad me miſerunt, q̃bus ut ad ſe uenirem iubebar. Cæterum Lucio media hyeme ad ſuperos concedente, frater eius, ut cadauer Romã retulit, &, q̃ cõſueta ſunt fieri, peregit, iter in Germanos ſuſcepit, atque, ut ſe ſubſequerer, mandauit. Verum, & bonus & human⁹ cũ eſſet, ipm, ſicuti ſcis, perſuadere ualui, ut me in urbe relinqueret, prẽſertim cum breui rediturus eſſet. Toto igitur eo t pe, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis, & medicorum, & philoſophorũ, qui tum Romæ degebant, interdum ex urbe ſecedebã ad eum locũ, in quo Antonini filius Cõmodus alebatur, Pitholao commiſſus: cui ãt ab imperatore, ſi qñ puer ægrotaret, me accerſeret, iniunctum fuerat. Præter opinionem igitur cum Imperator diutius Germanico bello detentus
C fuiſſet, oẽ id ocium ad ſcribendum contuli: multosq́; tum libros compoſui, ad philoſophiã medicinamq́; ſpectantes: quos, reuerſo Romam Imperatore, legendos amicis efflagitantibus per miſi, ꝙ apud eos tm̃ illos fore ſperabam: nam, ſi dandos indignis ſciſſem, ne amicis quidem ipſos ꝓbuiſſem. Voco aũt indignos, quicunque malo ſunt aĩo, nec libros, ut diſcant, legunt, ſed ut quempiam inde calumnientur. In hiſce igitur libris oĩs ea facultas expoſita eſt, quæ & ex pulſibus, & ex alijs ſignis præcognoſcere docet: quamobrem, ſi per te ipſum diſcere uoles, qua diſciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilii filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, ſi libros De criſibus a me conſcriptos leges, præſertim cum a puero in geometria, & dialectica uerſatus ſis: triuialibus autem iſtis medicis, qui ab exercenda medicina receſſerunt, & ſe totos improbitati cõmittentes, artem ſuam in ea exercuerunt, neque intelligere quicquã eorum, quæ ibi ſcripta ſunt, neque eſt audire conceſſum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ febris præcognitio, & illius per ſudorem diſceſſus. CAP. 10.

SExtus† in morbũ incidit acutũ adeo, ut ſeptimũ diem euadere non poſſet, quin iudicaretur. Quonã pacto aũt habeat huiuſce rei ꝓcognitio, in libris De criſibus ſcriptum eſt: in quibus etiam docuimus, quo mõ criſis ſæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die
D erũpit. Atq; hoc ſexto euenire poſſe, quarto die cognoui. Quãobrẽ interroganti Pitholao cubiculario, quidnã fore uaticinarer (interrogabat aũt, qm̃ experientia nouerat me prius multa ꝓdixiſſe, q̃ ſapientiſſimi medici ꝓſciri non poſſe aſſeuerabant) rñdi ſubridens, non poſſe morbũ ultra ſeptimum diem ꝓtendi, uerũ ſeptimo, uel ſexto die prorſus iudicatum iri. Quòd ſi ſexto iudicetur, reuerſurum morbum: ſin ſeptimo iudicetur, integram eam iudicationem fore: per ſudorem uero neceſſum eſſe eã iudicationem euenire. Cum igitur ſexto die, quemadmodũ dixeram, morbi iudicatio adueniſſet, Sextus, qui ſupra modũ contentioſus erat, ut me, non redeũte febre, redargueret, quotidie q̃dem lauatum cõcedebat, ſed neq; uinum bibebat, neq; quicquã aliud aſſumebat ꝓter ptiſanam, uel ſolam, uel cum panis micis: interdum quoq; ſolo pane tm̃ aqua macerato contentus erat. Hæc uſq; in duodecimũ diem faciens, meam ſe ꝓdictionem uiciſſe iactabat. Decimotertio die aquoſi vini pauxillum bibit, ac parumper copioſiorem cibũ, q̃ antea, tenuem tñ adhuc, accepit: ſequenti die, qui a primo decubitus t pe quartusdecimus erat, febrire cœpit: ſed, ne q̃s id mihi renunciaret, magnopere uetuit, exiſtimans eã febrem, neq; uehementem fore, neq; ultra diem unum progreſſuram. Procedente uero die, cum febris aſſidue plus augeretur, Claudius Seuerus, ubi eũ febricitare intellexiſſet, de ſuis ædibus, q̃ propinquæ erant, in Sexti domum ſe contulit: ibiq́; poſtq̃ Sextum non mõ febrire cognouit, ſed ualde iam febre

†Græcus codex Σέϛος οὖν. Αντονίνου ὑιός. i. Sextus Antonini filius. Interpres antiquus Sextus Antonij filius.

febrire deprehendit:primo quidem ipm percontatus est, quam ego sententiam habuerim de febre,q̃ tum inceperat:deinde,ut ex eo ueritatẽ intellexit, atq; ob concertationis studium ad me uocandũ quemq̃ nõ misisse,statim me accersitũ misit, quo & Sextum uiserẽ,& se postea conuenirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi uideretur:cui ego respondi,quæ & Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrẽ,quæ satis magna interim esset futura, desiturã:atq; decimoseptimo die, si quis à primo decubitu numeret,iudicationẽ facturã. Sextus itaq; libenter audiens breui morbũ solutum iri, prompte mihi fidẽ præstitit: quod.n.quisq; cupit,id nimirũ quoq; facile credit. Seuerus autẽ,quamuis me quidem de salute Sexti non deceptũ iri crederet, de die tñ, in quo penitus à morbo liber futurus erat,mihi fidem nõ adhibebat, existimans esse difficile, nõ expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset,firmiter pronunciare. Sic itaq; animatus subsecuto die,cum uix dum illuxisset,ad Sextum misit quendam,qui me ibi operiretur,& post inspectum Sextum ad se duceret. Quam ob rem, ut Sextum uisitaui,& ad eum ueni,contradicis,inquit,illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdẽ permanes?cui ego nunc etiam magis,q̃ heri,eadem affirmo,Rursus quoque,cum me post prandium ad se uocasset,denuo percontatus est,an crisim Sexto, quo die prædixeram, aduenturam firmiter existimarem:cognouitq; me magis,q̃ pridie,eadem affirmare.Item & sequenti die ꝑcontatus est,nunquid eandem prorsus sententiam,quam prius affirmassem,retinerẽ:an potius aliquid ex ijs,quæ dixissem,immutare uellem. Tum ego,eorum quidem, quæ prædixissem me sanè quippiam immutare nolle,sed quædam potius illis adiicere insuper uelle respondi.Sciscitatus est ille denuo,quid illud eẽt. Et ego,cum septimusdecimus dies,inquam,aduenerit,sudor hora noctis secunda erumpere incipiet.Tum ille,nunquid & Pitholao,subiecit,hæc dixisti? cui ego me dixisse respondi;nec dubitare Pitholaum asserui,quin omnia,sicut dixi,eueniãt, & Sextus quemadmodum dixi,sanus fiat.Tum ille,prorsus,inquit,ista Pitholaus Imperatori significauit.Fortasse,inquã ego,q̃ q̃ mihi curæ non est huiuscemodi gloria:neq; enim obãbulans,meas prædictiones,& quos sanauerim,prædico,ne me plus medici,& philosophi odio prosequãtur, & delusorẽ atq; uatem appellent,ac huiscemodi alia de nobis obloquantur:Vobis autem amicis,qui ex istorũ imperitia medicinã uituperatis,artem quidẽ ipsam Apolline,& Aesculapio dignam ostẽdo:Hosceuero medicos ita medicinam dedecorare cõmõstro,uelut philosophi philosophiã,qui,licet nihilo melius cæteris vulgaribus uiuant,honesto tamen philosophiæ cognomine se ipsos appellant.Hæc itaq; Seuero tunc ipse dicebam,tu uero Posthume pulchre nosti,q̃ tunc esset medicorum ferme omnium malignitas:aperte nanq; desiderabant, ne uoti cõpos fierẽ,& tota die submittebant,qui singula explorarẽt,& ipsis,quid ageretur efferrent:non tamen, quæ Seuero,& Pitholao prædixeram,sciebant, aduentãte crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri.Quamobrem,cum hora septima grauiter febrire Sextũ accepissent, ridẽtes & planè lęti,quibuscunq; occurrentibus,quo mihi detraherent,inculcabant: Admirandum Galeni uaticinium contrarios exitus sortitum est. Cæterum,ut crisis,sicuti dixeram,obtigit,secus postri die loquebantur,atq; pridie blatterauerant:nam præ pudore cuncti se ab omnibus auertebant. Quanq̃ hæc prædictio nihil,quod mireris,continet,si eorum memores,quæ tibi in cõmẽtariis, quos in primum Hippocratis librũ De vulgaribus morbis conscripsimus,& præterea, quæ in libris De crisibꝰ docuimus,didicisti. Nã medici isti nõ solũ ea, quæ sunt ab antiquis scriptoribus hac de re literarum monumentis cõmissa,nesciunt,sed ne ægritudinũ dies,cum septimum transierint,amplius enumerare ualẽt:præsertim si ægrotus,postq̃ à febre liber fuerit, denuo febrire incipiat. Atq̃ ab Hippocrate in libris De morbis uulgaribus descripti sunt omnes dies uniuscuiusq; ęgrotantis,ad extremã vsq; morborũ solutionẽ,non solum quartodecimo die factam,sed & sexagesimo,& octogesimo.Quocirca,sicuti modo narrabam,hæc prædicere quãuis vulgaribus istis medicis admirabilis res videatur,re vera tamen admiratione digna nõ est: ueluti neq; cognitis omnibus,qui aderant,symptomatis,quo tempore Antonius abfuit, Commodum eius filium sanare.

Ventriculi laborantis ab inuasione febris dignotio. CAP. II.

VErum id,quod nuper in ipso contigit Imperatore proculdubio mirãdum est.Arbitrabatur.n.tam ipse,q̃ medici omnes,qui cum eo peregrinati fuerant,febris initiũ extitisse:uerum decipiebantur uniuersi secundo† etiam die,mane,& octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento,qđ amarum & sacrum appellant: deinde, quemadmodũ ipsi mos erat singulis diebus,eo quoq; die theriacã assumpserat hora sexta ferè:postea lotꝰ circa Solis occasum cibi parũ ceperat. Cũ itaq; tota nocte torminibus, & uentris profluuio vexatus ideo febriret, a medicis inspectus quiescere iussus est, atq; nouem horis ab eisdẽ sorbitione sustentatus.His ita peractis,accersitum nos uenit Imperatoris noĩe,nescio quis, accensis funalibus,ut & ipse in palatio cubarem. Quamobrem ante Solis ortum,cũ tres essemus,qui Imperatorem uiscerent, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdã annotationis principiũ idesse uisum est,mihi uero silentiũ seruare. Atq; ideo conuersus ad me Imperator, quidnam esse postulauit,ꝙ,cum reliqui pulsum attigissent,solus ego non attigerim. Cui ego si respondi,hosce

† Et tertio ad de Græ. codex ac antiquus interpres, & si in antiquo desũt, & octaua hora.

A tecum bis iã tetigerint,ac forſitan aliàs ſæpe,dum tecum in exercitu eſſent,expertiq́; ſint pulſus
tui naturalem habitum,me melius p̄ſitem affectum cognituros ſpero.His dictis,iubente illo,ut ſe
tangerem,acceſſi:& perpenſo ad ætatis,& naturæ menſurã pulſu,plurimum ab eo differre,q̃ fe
brilem annotationem ſigñet,rñdi, febris quidẽ inſultum eũ mihi non uideri,ſed eius ſtomachũ
atteri ab aſſumpto cibo,anteq̃ excernat̃, *æſtuante. Tum ille dignotionem nr̃am laudans, ter
hæc uerba ſubiunxit:Hoc eſt,hoc ip̄m eſt,qđ dicis eſt.ſentio.n.me frigido cibo grauari.Quæ cũ
dixiſſet,quid opus eſſet factu,poſtulauit:cui ego,q̃ noueram,ſubieci in hunc modũ: Si quiſpiam
alius eſſet,qui hoc morbo laboraret,bibendum ipſi dediſſem,quemadmodum ſolitus ſum, ui-
num pipere inſperſum:uobis aũt Regibus,quibus tutiſſima remedia medici admouere conſue-
uerunt,lanæ manipulũ nardino pigmento calido intinctum oſtio uentriculi imponere ſufficiet.
Tum ille,aliàs quoque,ſubiunxit,ſolitus ſum purpureã lanã,& nardinũ pigmentũ calefactũ ſto-
macho ſuperimmittere,quoties moleſtus mihi eſſe cœpiſſet. His dictis,Pitholaũ facere impera
uit,q̃ p̃ceperam,& ſimul nos dimiſit. Poſtq̃ uero & unguentum uentriculo impoſitum eſt,& pe
des calidis manibus attrectati incaluere, uinum ſabinum popoſcit, atq; pipere inſperſo bibit.
Subindeq́; ad Pitholaum conuerſus,vnum,inquit,medicum hẽmus, eumq́; ſanè liberũ.Indeq́;
B alia de me dixit,q̃ poſtea ſp̄ in ore habuit,tibi non incognita, me principem locum inter medi
cos tenere,& ſolum philoſophum eſſe. Expertus nanq; multos fuerat,non ſolum auidos pecu-
niæ,ſed & ambitioni,& glorię deditos,& inuidos,& malignos.Quemadmodum igitur dicebã,
nõ eſt a me quicq̃ maiori dignum admiratione,q̃ hoc,aĩaduerſum.Cum.n.ab oĩbus,qui ſe ſtre
nue in pulſibus tractandis exercuerant, quorum unus & Archigenes fuit, quodnã eſſet febrilis
inuaſionis peculiare ſignum,q̃reretur:atq; alij ſe eum deprehendere dicerent,qñ cõtrahi arte-
ria incipit, alij contra ne ſentiri quidem arteriæ contractionẽ affirmarent:ego bona quadã for
tuna(quid.n.aliud quiſpiam appellarit tactũ minimas ẽt quaſq; pulſuum dr̃ias apprendentẽ?)
non nullos medicos uſq; adeo aberrare deprehendi,ut plures incipientes febrire,quos illi cœ-
natum,aut lauatum miſerant,a balneis,& cibo prohibuerim. Quap̄p̄ febrilis acceſſionis initiũ
cum ſp̄ ſummo ſtudio noſcere tentauerim,audacius forſitan,quàm par erat, ſed tñ fidenter, cũ
primum Imperatoris pulſum attigi,auſus ſum enunciare contrarium eius,quod ipſe de ſe ſenti
ret,& alios medicos aſſerere audiret.Nam,quæ in Commodo præſenſimus,magnam licet ad-
mirationem apud alios conſecuta ſint,antedictis tamen re uera plurimum cedunt.

* Al. in pitui-tam uerſo.

Faucium inflammationem ex pulſu cognoſcit,& ex inconuenientis medicamenti
C *vſu,& oris inſpectione.* CAP. 12.

REdierat Cõmodus a†lucta,cũ ecce prius,q̃ cœnaret,hora†octaua febris ſatis vehemẽs eũ
adorta eſt.Mihi uero,ut pulſum attigi,mẽbrum quodpiã inflammari uiſum eſt. Qđ ſimul
atq; Pitholaus audiuit,mirari ſe dixit,quo mõ faucium inflãmatio pueri pulſum immutare poſ-
ſet:neq;.n.eum alia ulla in parte inflammationem hr̃e:atq; ita Cõmodi os adaperiẽs, inſpicere
me iubebat.Cũ igitur fauces aſperas quidem & rubras admodũ eſſe,parum tñ intumuiſſe,vidiſ
ſem,quis illi os colluiſſet,poſtulaui,medicamento plus,q̃ puero cõueniret,adſtringente.Rñdẽ
te aũt Pitholao ſe eum fuiſſe,qui pueri fauces abluendas cenſuiſſet medicamento,qđ ex melle,
& obſoniorũ rhu cõpoſitum fuerat,id ut omitteret iuſſi, & aquam mulſam, in qua roſæ ferbuiſ-
ſent,admoueret,p̃cepi:ea que ſola vtereẽ nocte illa,& ſubſecuturo die ſæpius, ac poſt eum diem
ẽt nocte uentura.Tertio aũt die primo mane,cũ inflãmatio prorſus ſubſediſſet,& penè ſine fe-
bre puer eſſet, Pitholaum monui, paulo poſt alumnũ in balneas cubiculo uicinas ductum aqua
p̄funderet alueo contenta,ac reliquũ quidẽ corpus obrueret, caput autem ſolummõ mergeret.
Quæ cũ peregiſſet,& large prandiũ exhibuiſſet, ſub horã tertiã Ania Fauſtina Imperatori mr̃i-
monio iuncta,p̄inde atq; ſe excuſatura,ꝙ pridie Cõmodũ non uidiſſet,acceſſit: Et heri,inquit,
D poſt prandiũ noui te fili ęgrotare:hiſq́; ẽt addidit, Notum puto,debuiſſe uos octauã horam ex-
ceſſiſſe,qua febris inuadere ſolebat.Subriſit Pitholaus:& quo mõ nõ expectaſſemus,inq̃t Theſ
ſali diatriten p̃terijſſe,† niſi nos Galenus iſte, ut hoc mane puerũ inſpexit ſqualidũ, ac modice
febrientẽ, p̄hibuiſſet?quin & hoc ueſpere lauet ſe rurſus,mãdauit,ac cęnet, quẽadmodũ ſanus
facere cõſueuerat.His auditis Fauſtina parũp̄ ibi cõmemorata,me manu apprehẽdẽs exiuit, ita
in medicũ quẽpiã ex comitibus ſuis methodicũ iocans·Galenum hunc uides non uerbis,ſed re
bus,uos methodicos expugnare.Multos.n.quos incipere febrire credebatis,lauit: multoties &
uinũ ipſis exhibuit,atq; alios primo,alios tertio die,ad conſueta negocia dimiſit.Vos aũt,quot-
quot eſtis,ſimul atq; duobus primis diebus ægrotãtes ſine cibo p̄ſeuerare imperaſtis, ſuſpectas
poſtmodũ horas decũbendo tranſgrediãtur,iubetis. Ac nunc quoque,ſubiunxit,ſciẽtiæ ſuæ cer
titudinẽ oñdit in abſentis Imperatoris filio,quẽ duobus iã diebus, ut tu quoq; heri intellexiſti,
uehemẽtius febriẽtẽ,tertio die,quẽadmodũ uos oportere dicitis,octauã horam non expectare
uoluit,ſed eũ añ & lauit,& cibo recreauit.Ipſiq́; adoleſcẽtis altor Pitholaus,q̃ uſq; adeo diligens
eſt,ut eius diligentiã formidinẽ exiſtimare poſſis,uiri artẽ pridẽ expertus, prompte obtẽpera-
uit,& prius,q̃ ſuſpecta inuaſionis hora exceſſerit,puerum,ut uides,& lauit,& cibauit.Hæc Fau-
ſtina dicẽs ad currum p̄uenit,in quem cum aſcenſura foret,Me magis abiens,dixi,q̃ antea me-
dicis

†a Palæſtra.

† Græ. aliqui cod.& antiqua tranſlatio habent ſexta: ſed forte legendum decima,cum cõſtet horam octauam palæſtris deſtinatã fuiſſe ſextã uero quieti. & decimam cœnæ,niſi dicat quis Commodũ maturius cæteris Palæſtram ingredi conſueuiſſe. & ideo octaua hora egreſſum, uel paulo ante.

† In Græco.& antiqua tranſlat. hæc eſt ſententia. At Galenus iſte cum inſpexiſſet hoc mane puerum extenuatũ,& aridũ, non eſſe febricitat urũ dixit.

dicis inuiſum reddidiſti. Digreſſus, ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idem expoſui, & ob hu- E
iuſcemodi medicorum inuidiã, me nuper libros tres cõpoſuiſſe, unum De febrium drĩjs, alterũ De diebus decretorijs, tertium De criſibus: in quibus oĩbus Hippocratem monſtraui tradidiſſe artem p̃cognoſcendi, quid in ſingulis ægrotantibus euenturum ſit: ij vero hebetes vſque adeo ſunt, ut neq; meis expoſitionibus adiuti, ipſam ediſcere queant. Tu uero mi Poſthume ſcis oĩa me ab Hippocrate dicta monſtraſſe, quæcunq; hiſce de rebus conſcripſi: & te uidente prædixi, nil præter pulſuum ſcientiam adiiciens: quam etiam ſolam Hippocrates non excoluit: hanc.n. ipſum ſecuti, alio aliud addente, uſque ad noſtra tempora abſoluerunt. † Exactam ſiquidem notitiam affectuum corporis cognoſcere, quid futurum ſit in ægris, eſt præcognoſcere.

† Al. ex antiquis. Cognitio ſiquidem affectuum corporis ex ſpeculatione fit: quemadmodum ex horũ exquiſita cognitione, futurorum præcognitio.

Futuræ criſis per ſanguinis fluxum è naribus præſenſio. *CAP. 13.*

ID ẽt, q̄d te p̃nte contigit, qñ primi noĩs Romæ aliquot medici de mittendo ſanguine conſultabant, in cõmentarijs nr̃is docuimus ab Hippocrate fuiſſe perfectiſſime demonſtratũ. Quintum nãq; morbi diẽ iuuenis quidã agebat: ac, licet idoneum tp̃s ſanguini detrahendo p̃teriiſſe uidereť, † quia tñ nec anni tp̃s, nec ægrotantis ætas, nec uirtutis imbecillitas, nec deniq; uictus, qui morbũ anteceſſerat, aduerſabatur, ſed uno cõſenſu oĩa ſanguinis miſſionẽ ſignãbãt, medici venã incidere decreuerunt: idq́; tẽpeſtiuum fore cæteri arbitrabantur. Ego uero diligenter oĩa F
contẽplatus, q̃cunq; ab Hippocrate tradita ſunt ſigna illorũ, quibus fluxurus eſt ſanguis, bñ quidem eos in opinionẽ mittendi ſanguinis ueniſſe dixi, uerum naturã id, q̄d ſe grauaret, expellere feſtinantẽ, breui admodum, ẽt ſi nihil ipſi egerint, idẽ ultra facturã. Dum medicis hæc admiranda vĩr, æger è lecto ſe ſuſtulit tanq̃ proſiliturus, interrogatusq́ue, cur exilire uoluiſſet, cũ nihil adeſſet, ob q̄d id facere debuiſſet, rubri coloris ſerpentẽ per laquearia repẽtẽ a ſe uiſum expauiſſe rñdit, ne, ſi aliquo mõ aberraſſet, ſupra ſe ferretur, atq; idcirco ſe è lectulo aufugere uelle. Reliquis nihil hoc ad futurũ ſanguinis fluxum conferre uiſum eſt: mihi uero cũ alia ſingula p̱pendẽti, tum ruborem, qui prius in dextra naſi parte ad malã uſq; obſcurius fuerat, auctum ualde intuenti, ſanguinis paulo poſt è dextra nare fluxuri manifeſtũ id attullit indiciũ: atq; ideo cuidã ex ægrotãtis familiaribus ſummiſſa uoce p̃cepi, ut uas aptum ſanguini excipiendo ſub ueſte prõptum hr̃et: atq; inde ad medicos conuerſus, alta uoce dixi: Si parumper expectaueritis, ſanguinem è dextra nare fluentem uidebitis. Riſerunt illi, ꝙ añdictis, à dextra nare adieciſſem. At, inq̃, vel utrunq; eueniat, oportet, uel alterutrũ me decipiat: nam, & ꝙ ſanguis fluxurus ſit, & ꝙ è dextra nare uenturus, arte medica p̃ſciri põt. His dictis eũ, qui uas ſub ueſte occultum hẽbat, inter obſeruandũ admonui, mentẽ adhiberet, q̱d ægrotus ageret, ac, cũ ſanguinẽ erũpentẽ uide- G
ret, accurrens uas ſupponeret. Vix hæc dixerã, cũ ecce digitũ è naſo ſanguinolentum iuuenis extraxit: tũ familiaris accurrens, uas ſubiecit: q̄d dũ fieret, magno (ut ſcis) clamore oborto, medici quidẽ oẽs dilapſi ſunt. Ego uero tibi rerũ mearũ ſtudioſo, quo pacto id p̃ſciuiſſem, idq; ex Hippocratis monumentis, expoſui: atq; inſuper illud ẽt addidi, uehemẽtẽ ſanguinis fluxũ expectandũ, eo ꝙ naturæ impetus uehemẽs, & morbus adhuc crudus eſſet: Conſueuiſſe uero hiſce de cauſis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; iõ, cũ parũper adhuc morari utilius eſſe laboranti cognoſcerẽ, puerũ, qui me ſequebatur, ad accipiendã magnã cucurbitulã miſi, idq́; reliq̱s inſcijs faceret, iuſſit. Celeriter itaque, cũ multũ ſanguinis ĩ uaſe collectũ uidiſsẽ, altero uaſe poſtulato, ſanguinẽ, qui fluxerat, excepi: quẽ ut cõperi librarũ quatuor & dimidiæ pondus æquare, ęgrum capite in ſcapulas dimiſſo collocaui, ac naribus frigidã poſcã attraheret, p̃cepi: fronti ſpongiã aqua mulſa madentẽ impoſui: brachia & crura uinculis obſtrinxi. quæ cũ minus conferre uiderẽtur, poſtremo cucurbitulam in p̃cordiis ad dextrũ latus adegi: ſtatimq́; ſanguinis fluxum cohibui: q̄d remediũ ẽt ex Hippocratis arte ſumptũ fuiſſe te docuimus. Atq; idcirco, & hæc, & alia oĩa q̃cunq; medicando peregi, literarum monumentis cõmiſimus. Nam, qũo rigorẽ, alui profluuiũ, uomitũ, immodicã urinæ multitudinẽ, ſuppreſſionemue, ſudores, abſceſſus ſecus aures, H
aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia oĩa ægris obuenientia, p̃cognoſcere conueniat, ſcripſimus. Quædam uero, ſicuti prius dicebam, is, qui prius iſta nouerit, per ſe ip̃m excogitabit: quemadmodum & nos in filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atrienſi timente.

† Hæc & ex Græco cod. & antiqua tranſlatiõe addẽda δεομένου τοῦ πάθους ἐν ἀρχῇ γεγονέναι περὶ δευτέραν, ἢ τρίτην, ἢ πάντως γὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν αὐτὴν. i. cum affectio exegiſſet id fieri in principio circa ſecũdã, uel tertiã, aut ad ſummũ ipſam quartã diem.

Intermittentis pulſus, ſed naturalis dignotio. *CAP. 14.*

NVper ẽt, ut ſcis, me eiuſmodi quiddã p̃dicente, q̃ plurimis admirationi fui. Quidã domus magiſter, q, ꝙ oĩa recte gubernaret, à dño honorabatur, alijs medicis accedẽtibus, ſeptimo die ſudando iudicatus eſt. Sequẽti die cum pulſum deficere inueniſſent, malignam aliquam in corpore affectionem latitare, q̃ q̃ magnopere deciperẽtur, putabant. Exeuntes itaq; cũ dño ægroti iuuenis, ac mihi caſu obuiã facti: poſtq̃, & quæ contigerant, & quæ aderant ſymptomata, narrarunt: quidnam ſignaret id, quod in pulſu prẹter rõnem euenerat, ſcire affectabant. Tum ipſe propinquam eſſe domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis, acceſſi atq; iuuenis pulſum attigi. Te uero Poſthume ſæpenumero docui medicos aliquot, ſummos ẽt, a recto ſenſus iudicio aberrare: magnumq́; eũ pulſum exiſtimare, qui magnus nõ eſt: & celerẽ interdum, qui celer non ſit. Eodem pacto, dum & languidum a uehementi, & aſperum a molli, ſecernere uolũt, falluntur: ac multo magis etiam, quoties de pulſus ordine, deq; eius contrario

iudicant:

A iudicant:itemq́; de æqualitate,& inæqualitate cum in una pulsatione, tum in pluribus. Atque ego in istorum gratiam quatuor libros de pulsuum dignotione cõscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuum causis inscribuntur, antecedũt: utrasque.n. has tractationes ea requirit præcognitio, quæ per pulsus habetur, quatuor libris, & ipsa a nobis descripta: cuius causa etiam prædictæ duæ institutæ sunt. Cum igitur inæqualitas illa, quæ in uno pulsu consistit, maximum usum afferat: atque, ꝙ multas habet differentias, longa, ut dictum est, exercitatione paretur: sciendum est pulsum, siue uno ictu siue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, quàm ut solum deficiat, a prima ortus origine talem esse: idque scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, ut quisquam istud internoscat, nisi omnes omnium pulsuum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo sermonem instituerамus, eiusmodi pulsum habere sensi medicos hortatus sum, securissime prorsus a morbo liberatum hominem reficerẽt, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, eum tangerent, ipsos.n. tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eo ꝙ is ita sit a natura procreatus, non ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis non credenda primo visa sunt: deinde, cum pulsum uno ictu prætermisso, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me tandem uenerunt, ut ex me audirent, qua B cõiectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cognouissem: quibus ego id respondi, quod olim Isocratem Rhetorem discipulo cuidam suo respondisse acceperam, postulanti. Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacunque re proposita dicere posset, sicut ipsum facere videbat. Ferunt.n. Isocratem adolescenti, ita respondisse: Equidem fili, quæ postulas, uno etiam die adipiscereris, optarem: uerum, dum tuam mecum ipse ad dicendum aptitudinem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discentium natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaque, eos admonebam, omnes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus primum est, recta exercitationis via prodire uolentibus, atque a nobis quatuor libris distinctum. Inde nanq; uos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atque ibi descriptas pulsuum differentias agnoscere uolueritis. Hoc mi Posthume arte medica præcognouisse memoria dignum extitit: uelut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cætera uero, quæ plures medici admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit continent: miranda tamen plerisque uidentur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficilia præcognitu sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb cccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii KKKK llll mmmm nnnn
oooo pppp QQQQ QQQQ qqqq rrrr ſſſſ tttt uuuu xxxx yyyy zzzz.
AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE

Quaterniones omnes præter QQQQ QQQQ DDDD & EEEE terniones.

Venetijs, Apud Iuntas.